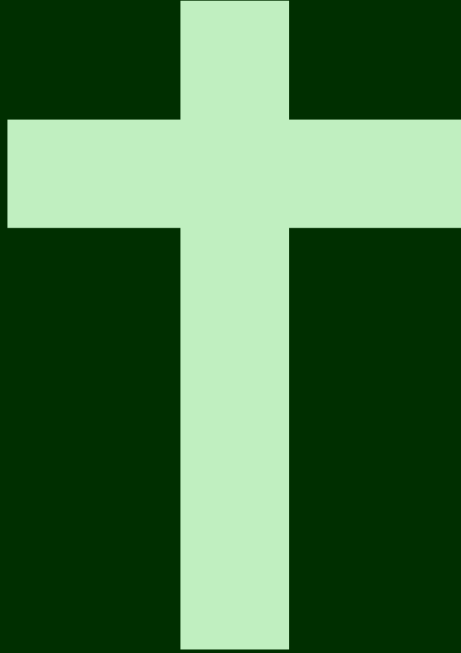

KAMEETHARI ÑAANTSI: Iñaaventaitzirira

Avinkatharite Jesucristo

The New Testament in the Pichis Ashéninka language of Peru

KAMEETHARI ÑAANTSI: Ñaaventaitzirira Avinkatharite Jesucristo
The New Testament in the Pichis Ashéninka language of Peru
El Nuevo Testamento in la Pichis Ashéninka lingua de Peru

copyright © 2008 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ashéninka, Pichis

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Copyright Information

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 23 Aug 2023 from source files dated 9 Oct 2020

b72f15e8-2b09-5a3e-bcda-702eafc504d4

Contents

MATEO	1
MARCOS	53
LUCAS	83
JUAN	135
JANTAYETAKERI	173
ROMA-SATZIITE	221
1 CORINTO-SATZIITE	245
2 CORINTO-SATZIITE	269
GALACIA-SATZIITE	284
EFESO-SATZIITE	292
FILIPPOS-SATZIITE	300
COLOSAS-SATZIITE	306
1 TESALÓNICA-SATZIITE	311
2 TESALÓNICA-SATZIITE	315
1 TIMOTEO	318
2 TIMOTEO	324
TITO	329
FILEMÓN	332
HEBREO-PAYEENI	334
SANTIAGO	353
1 PEDRO	359
2 PEDRO	365
1 JUAN	369
2 JUAN	375
3 JUAN	376
JUDAS	377
JOÑAAKAYEETAKERIRI	379
. . . . .	404

Kameethari Ñaantsi Josankinatakeri Mateo

Icharineyetari Jesucristo (Lc. 3.23-38)

¹ Jiroka ivairopayeeni ikaratzi icharineyetari Jesucristo. Tema iriitake icharine David-ni, ipoña eejatzí Abraham-ni. ² Ikanta pairani Abraham-ni, itzimake itomi ipaitakeri Isaac. Ikanta Isaac tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Jacob. Ikanta Jacob tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Judá. Tera aparani ikanta itomi Jacob, osheki ikaratake itomipayeeni. ³ Ikanta Judá jovaiyantakaakero Tamar, ipaitakeri Fares, iriima pashine ipaitakeri Zara. Ikanta Fares tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Esrom. Ikanta Esrom tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Aram. ⁴ Ikanta Aram tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Aminadab. Ikanta Aminadab tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Naasón. Ikanta Naasón tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Salmón. ⁵ Ikanta Salmón jovaiyantakaakero Rahab, ipaitakeri Booz. Ikanta Booz jovaiyantakaakero Rut, ipaitakeri Obed. Ikanta Obed tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Isaí. ⁶ Ikanta Isaí tzimanake itomi irirori, ipaitakeri David. Iriitakera pinkatharitaintsiri. Ikanta pinkathari David jovaiyantakaakero iina Urías, ipaitakeri Salomón. ⁷ Ikanta Salomón tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Roboam. Ikanta Roboam tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Abías. Ikanta Abías tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Asa. ⁸ Ikanta Asa tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Josafat. Ikanta Josafat tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Joram. Ikanta Joram tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Uzías. ⁹ Ikanta Uzías tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Jotam. Ikanta Jotam tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Acáz. Ikanta Acáz tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Ezequías. ¹⁰ Ikanta Ezequías tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Manasés. Ikanta Manasés tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Amón. Ikanta Amón tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Josías. ¹¹ Ikanta Josías tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Jeconías. Irojatzí itzimantanakari irirentzipayeeni eejatzí. Aripaitera ipokaiyakeni ovayiriite poñaachari Babilonia, jaanakeri maaroni inampiki.

¹² Okanta ipiyeeyaani jaantaveetakariri maaroni Babilonia-ki. Tzimai itomi Jeconías irirori, ipaitakeri Salatiel. Ikanta Salatiel tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Zorobabel. ¹³ Ikanta Zorobabel tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Abiud. Ikanta Abiud tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Eliaquim. Ikanta Eliaquim tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Azor. ¹⁴ Ikanta Azor tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Sadoc. Ikanta Sadoc tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Aquim. Ikanta Aquim tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Eliud. ¹⁵ Ikanta Eliud tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Eleazar. Ikanta Eleazar tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Matán. Ikanta Matán tzimanake itomi irirori, ipaitakeri Jacob. ¹⁶ Ikanta Jacob tzimanake itomi irirori, ipaitakeri José. Iriitakera oimenthoritakari María. Iroka María iroora ovaiyantakeriri Jesús, irijatzí ipaitaitakeri eejatzí Cristo.

¹⁷ Iriitake ikaratzi icharinentayetakarí. Jetanakaro Abraham-ni irojatzí David-ni, ikarataiyini 14. Ipoñaana David-niki irojatzí jaantaveetakariri Babilonia-ki, ikarataiyini 14. Ipiyeeyaanira jaantaveetakariri Babilonia-ki, irojatzí itzimantakarí Cristo, ikarataiyini 14 eejatzí.

Itzimantakarí Jesucristo (Lc. 2.1-7)

¹⁸ Jiroka okanta itzimantakarí pairani Jesucristo. Ikanta José, tzimatsi iinathori opaita María. Ikashiyakaro iinantyaaro. Iro kantacha te iriñaamaityaaro intsi-pavaityaaro. Iro kantacha María motzítake, ikantakaakaro Tasorentsinkantsi. ¹⁹ Ikanta José, tampatzikashirera inake irirori, ikovake irovashaanteromi iromananeekiini, te

inkove irovaariperovaitero inkemakoitero itzimashivaitaka eentsite. ²⁰ Ikanta ikinkishirevaitara José tsiteni, jomishimpyaakeri imaninkarite Pava jimayira, ikantakeri: “José, icharine David-ni. ¿Opaitama pikinkishiretantari povashaantero María? Payero, tema Tasorentsinkantsi kantakaarori omotzitantakari. ²¹ Aririka intzimize eentsika, pimpaiteri JESÚS. Iriitakera ovavisaakotairine isheninkapayeeni ikaariperoshirevaitake.” ²² Ari okanta omonkaratantakari maaroni josankinatakeri pairani Kamantantaneri, ikantakeranki:

²³ Ari ovaiyantake tsinane kaari ñeerine shirampari, intzime otomi, Impaitaiteri Emanuel, akantziri añaaneki aaka: “Itsipatai Pava.”

²⁴ Ikanta ikakitanai José, jimatakeri okaratzi inintakaakeri Pava, jaakero iinantyaari.

²⁵ Te irimaantamaityaaro irojatzitzi itzimantakari oponkitzitanakari otomi. Ipaitaitakeri JESÚS.

2

Ipokake iyotaneri iriñeeri Jesús

¹ Itzimize Jesús nampitsiki Belén saikatsiri janta Judea-ki. Tema itzimantakarira Jesús, iri pinkathariventantatsiri Herodes. Ari jareetakari nampitsiki Jerusalén iyotaneripayeeni ikenapaakero ishitovapiintzi ooryaatsiri. ² Josampitapaakeri: “¿Tsikama isaikika ivinkatharite Judío-payeeni ovakera tzimaintsiri? Janta nonampiki nopoñaaka, noñaakeri impokiro niyotantakari tzimize. Iro nopokantaiyarini noñaapinkathateri.”

³ Ikanta ikemavakera pinkathari Herodes, antaro ikinkishiretanaka, ari ikempitaakari eejatzitzi maaroni Jerusalén-satzi. ⁴ Opoña ikaimakaantakeri Herodes maaroni ijevare omperatasorentsitaari, eejatzitzi maaroni iyotzinkari, josampitakeri: “¿Tsika janta intzimeka Cristo?” ⁵ Ikantaiyanakeni irirori: “Intzime janta nampitsiki Belén saikatsiri Judea, tema ari okantzi irosankinare kamantantaneri, ikantake:

⁶ Ari osaikiri nampitsi Belén janta Judea-ki, tekatsi thainkerone.

Ari impoñeeyaari pinkatharijanori janta. Iriitake jevatairine Israel-mirinkaite ikaratzitzi nashitaari naaka.”

⁷ Ipoña Herodes, ikaimakaantakeri pokayetaintsiri iriñeeri ovakera tzimaintsiri, josampitakeri: “¿Tsikapaite piñaakerika impokiro piyotantakari tzimize pinkathari?”

⁸ Ikamantakeri maaroni. Opoña ikantanakeri irirori: “Kameetha, pimatero piyaate Belén-ki, pamene tsika isaikajaantzi eentsika. Aririka piñaakeri, eejatzitzi pinkenapai jaka, pinkamantanaina. Niyaateeta eejatzitzi naaka, noñaapinkathatakiteri.” ⁹ Irojatzitzi jiyatantanakari. Eejatzitzi iñaanairi impokiro iñaakeri chapinki ipoñaakanta. Iñaashitakeri jaatzinkapaake, iro jiyotantapaakarori pankotsi isaikira eentsi. ¹⁰ Ikanta iñaakerira, kimoshire ikantaiyapaakani. ¹¹ Areetaiyapaakani pankotsiki, iñaapaakeri eentsi eejatzitzi iriniro María. Jotypeerovashitapaakari, iñaapinkathatapaakeri. Jashitaryaakotapaakeri jamakeneriri, ipapaakeri oro, ipakeri kasankaayetatsiri, ipakeri eejatzitzi paitachari mirra. Osheki ovinaro irokapayeeni. ¹² Ikanta jimagaiyapaakeni, jomishimpyaakeri Pava, ikantziri: “Eero pipiyashitari Herodes. Pinkenanai pashineki avotsi piyaatantaiyaari pinampiki.”

Jovamaitake eentsi

¹³ Aritake piyeeyaani iyotaneripayeeni. Japiitairo imaninkarite Pava jiñaanatziri José imishireki, ikantziri: “José, pishiyakayeri eentsi eejatzitzi iriniro, piyaate nampitsiki Egipto. Ari pisaikeri janta irojatzitzi nonkantantaiyaamiri: ‘Pimpiyee.’ Aatsikitake Herodes iroveri eentsika.” ¹⁴ Ikanta ikakitanake José, ikamantakero María, tsiteni ishiyaka Egipto-ki, jaanakeri eentsi. ¹⁵ Ari isaikakeri janta, irojatzitzi ikamantaari Herodes. Ari okanta omonkaratantakari josankinatakeri pairani kamantantaneri, ikantake:

Isaikavetaka notomi nampitsiki Egipto, ari nokaimairi impiyeeta eejatzitzi.

¹⁶ Ikanta Herodes, iyotake jamatavitakeri iyotaneripayeeni, te impiyashitairi. Otyaanakari imashirenka. Jomityaantake irovayiritepayeeni, ikantakeri: “Piyaate janta Belén-ki, paperoteri povamairi eentsipayeeni, pinthonkanakeri maaroni ovakera tzimaintsiri, eejatzi maaroni ikaratzi tzimakotaintsiri apite irosarentsite.” Tema ari ikamantakeri chapinki jiñaantakaririranki iyotaneriite ovakeraini impokiro. ¹⁷ Irootake iñaanetakari pairani kamantantaneri paitachari Jeremías, ikantake:

¹⁸ Okaimaperotatzi Ramá-sato iragaiyaani.

Osheninkathorini Raquel onatzi irakotakariri eentsitepayeeni.

Iro ovashireneentantakeri jovamaitzitaikero maaroni eenchaanite.*

¹⁹ Okanta osamanitake, kamai Herodes, eekero isaikake José nampitsiki Egipto. Ari iñaanatairiri imaninkarite Pava imishirekiini, ²⁰ ikantairi: “José, kantaira piyaatai pinampiki, paanairi peentsite pintsipataanairi iriniro. Tema kamai kovavetachari iroverimi.” ²¹ Ari ikantaka José, piyaa inampiki Israel. ²² Iro jareevetaa José inampiki, ikantaitavairi: “Iri pinkatharitaatsi Arquelao Judea-ki. Jimpoyaataari iririni Herodes.” Ari ikinkishiretanana José, eero ikenanai janta. Ari japiiyeetairi ikantaitziri imishireki: “Paamaiyaarira Arquelao.” Irootakera ikenantanaari José Galilea-ki. ²³ Ikanta jiyaatake, isaikapai nampitsiki Nazaret. Tema ari okanta omonkaratantakeri josankinakeri pairani kamantantaneri, ikantake: Nazaret-satzi impaitaiteri.

3

Ikamantantakeri Juan oviinkaatananeri (Mr. 1.1-8; Lc. 3.1-9, 15-17; Jn. 1.19-28)

¹ Okanta pairani janta Judea-ki, tsika te inampiitaro, ipokake Juan oviinkaatananeri, ikamantantzi. ² Ikantantapaake: “Povashaantairo pikaariperoshirevaitake, tema irootaintsi impinkathariventantai jaka Inkitesatzi.” ³ Irootake iñaanetakari pairani kamantantaneri paitachari Isaías, ikantake:

Icheraacheraataitzi janta tsika te inampiitaro, ikantaitzi:

Povameethataineri Pinkathari tsika inkenapaake.

Pinkempitakaantero itampatzikaitziro avotsi.

⁴ Iithaaretakeri pairani Juan, jontyeetziro ivitzi camello, jovathakitakeri meshinantsimashi. Jañaantari jovayetari kentori, iri jimiretari iyaaki pitsi. ⁵ Oshekira pokashitakeriri pairani Juan, Jerusalén-satzi ipoña Judea-satzi, ipokashitakeri eejatzi ikaratzi nampiyetarori antaraaki jiña Jordán. ⁶ Ikamantakoyetapaaka ikaariperoshirevaitake, iroora joviinkaatanantayeetakariri jiñaaki Jordán.

⁷ Ari ipokaiyavetaka Fariseo-payeeni, eejatzi Saduceo-payeeni, ikovi iroviinkaatyaaami. Iro kantamaitacha ikisathatavakeri Juan, ikantakeri: “Te pinkameethashiretaiyeni eeroka, pikempitashitakeri maranke. ¿Piñaajaantakema eero jovasankitagaitaimi? ⁸ Omaperorika povashaantairo tsika pikantaveta pairani, pinkameethashiretaiyeeni, pinkempityaaro pankirentsi kithotatsiri. ⁹ Eero pikantashirevaitashita: ‘Aña naaka icharine Abraham-ni, te onkovaperoty novashaantairo nokaariperoshirevaitzi.’ Pinkeme nonkante: ‘Eero pikantakaaperovaitashita piñaajaante eeroka ikovaperotane Pava, aña kantatsi iratziritakairo iroka mapi, iro impoyaataiyarine incharineyetaiyaari Abraham-ni.’ ¹⁰ Eerorika pikempitaro pankirentsi kithotatsiri, ichekakaitakaro chacha pankirentsiponkitziki kaari kithotatsine, ompoña iragaitanakero impomeetero.

* **2:18** Iroka Raquel irootake iinani Jacob, iro inintaperotane. Irooma Ramá nampitsi onatzi, otzimi saikatsiri iipatsiteki Israel-mirinkaite. Jaka iroñaaka iñaaventatziro Mateo okaratzi josankinakeri pairani kamantantaneri paitachari Jeremías iñaaventziro Raquel eejatzi Ramá-satoite oñaashitayaroni, tema athataatyaaro tsinaneete Jerusalén-satoite oñaashitayaani irooriite aririka irovamaitaitero ovaiyaneete.

¹¹ Aririka irovashaantanairo atziri ikaariperoshirevetaka, ari noviinkaatan-takyaari jiñaa. Iro kantamaitacha, aatsikitake matzirori iñaaapinkatharentsitsi, noñaapinkathatzitataikari naaka, te aritaajate inkempitakaantena iromperatane onkantya naantyaaniriri i-zapato-te. Iriitakera kempitakaantyaarone iroviinkaatan-tayeerimi Tasorentsinkantsi, iroviinkaatan-tayeerimi eejatzi paampari.* ¹² Tema aririka aavatero avankire, atekakitakero eejatzi. Atayiro opentakeereki. Iro aake okithoki, otekitakero kameetha, ovakoyetakero. Ari inkempitagaiyaari eejatzi aatsikitaintsiri, irinashiyetaiyaari atziri, irinashinonkayetaiyaari inkarate kempisantanairine, iriima ikaratzi kaari ovashaanterone ikaariperoshireyetake, intagairi paampariki kaari tsivakanetatsine.”

Joviinkaata Jesús

(Mr. 1.9-11; Lc. 3.21-22)

¹³ Opoña ipokake Jesús antaraaki jiñaa Jordán, ipoñaakaro Galilea. Ipokashitakeri Juan iroviinkaateri. ¹⁴ Te inkovavetya Juan iroviinkaateri Jesús, ikantavakeri: “¿Opaitama pipokashitantanari naaka noviinkaatemí? Aña eeroka oviinkaatenane naaka.” ¹⁵ Jakanakeri Jesús: “Nokovaperotatzi poviinkaatenana. Irootake ikovakaakenari Pava.” Kovanake Juan, ikantziri: “Aritake noviinkaatakemi.” ¹⁶ Jaanakeri, joviinkaateri. Iro intonkaantanaiyaarimi Jesús, kempivaitaka ashitaryaanakityeeyaami inkite, iñaatziiri ipokashitapaakeri Tasorentsinkantsi ikenapaake inkiteki ikempitapaakeri shiro. ¹⁷ Ikemaitatzi inkiteki ikantaitanake: “Notomi inatziira irika netakokitari, osheki nokimoshireventakeri.”

4

Inkaariperoshiretakaiterimi Jesús

(Mr. 1.12-13; Lc. 4.1-13)

¹ Ikantakaanakarira Jesús Tasorentsinkantsi, jatanake janta tsika te inampiitaro, ari ikovavetakari kamaari inkaariperoshiretakairimi. ² Osheki kitaite isaikavaitake, itzitakaro ovanarontsi, ayimatakeri itashe. Okaratzi 40 kitaite isaikavaitake. ³ Ikanta kamaari, ipokashitakeri Jesús inkaariperoshiretakairimi. Ikantapaakeri: “Omaperotatyaarika Itomitami Pava, pimpeyero tanta iroka mapi, poyaaro.” ⁴ Jakanakeri Jesús, ikantanakeri: “Tzimatsi osankinarentsi kantatsiri: Tera intaani onkovityiimotai tanta oyaari, aña iroora kovaperotacha ankempisantairo maaroni ikantayetairi Pava.”

⁵ Ipoña kamaari jaanakeri nampitsiki tasorentsitsitsiri, isaikakaakeri jenoki otavantoki tasorentsipanko.* ⁶ Ikantavetapaari: “Omaperorika Itomitami Pava, pimitaye osaavikinta. Pinkinkishiretero josankinaitakeri pairani okantzi: Irotyaantemiri Pava imaninkarite aamaakoventemine. Iri thomaavakemine eero pomposantavaitapaaka mapiki.”

⁷ Jakanakeri Jesús: “Okantzi eejatzi josankinaitakeri pairani: Te onkameethate piñaantashivaityaari Pivinkatharite Pava.”

⁸ Japiivetakari kamaari jaanairi Jesús janta tonkaariki otzishi. Jamenakaakeri maaroni nampitsi ipinkathariyetzira atziriite, tema kameetha okanta ovaneenkayetaka.

⁹ Ikantziri: “Piñaakero okaratzi tzimatsiri. Aririka potyeerovashitakyaana piñaapinkathatena, ari nompakemiro maaroni.” ¹⁰ Jakanakeri Jesús, ikantanakeri: “Piyaataveete intaina. Satanás pinatzi eeroka. Tema josankinaitake pairani, kantatsiri: Añaapinkathateri Avinkatharite, iri ankempisante apaniro.”

* **3:11** Ikantakotziri Juan jaka: “Osheki noñaapinkathatataikeri naaka.” Ikantatzi: “Te arite nayeneri i-zapato-te.” Tema pairani iro jantayetapiintziri aparoni omperataari jayiniri i-zapato-te omperatariri. Iro joshiyakaaventziri jaka Juan. Tema omaperotya Jesús jimatziro irirori janaakotantzi, tekatsi kempityaarine, te aritaajate inkempitakaantena naaka iromperatane. * **4:5** Iro ipaitatzi Jerusalén nampitsi tasorentsitsitsiri.

¹¹ Irojatzira jiyaatantanaari kamaari. Pokaiyapaakeni imaninkarite Pava, jampitakoyetapaakeri Jesús.

Jetanakari jantayetziri Jesús

(Mr. 1.14-20; Lc. 4.14-15; 5.1-11; 6.17-19)

¹² Ikanta Jesús ikemakoventakeri Juan jashitakoitakeri. Iroora ipiyantanaari irirori janta Galilea-ki. ¹³ Tera isaikapai Nazaret-ki, jantara ikenanai nampitsiki Capernaum, ari isaikapairi. Tema inkaarethapyaaki osaiki Capernaum, tsika inampivetaro charineyatariri Zabulón-ni ipoña Neftalí-ni ¹⁴ Ari okanta omonkaratantakeri okaratzi iñaaventakeri pairani kamantantaneri Isaías, ikantake:

¹⁵ Osaike inampitsite Zabulón eejatzi Neftalí janta inkaarethapyaaki, Intatsikero antaraaki jiña Jordán,

Saikatsiri Galilea-ki, tsika ipiyotapaa atziri kaari asheninkatane.

¹⁶ Tsika itzimi kempitakarori isaikayetatyeemi otsirenikitzi, iriitake ñaayetairiri ootamentotsi.

Otsimankakovetakari iraampare kathatayeri inkenayetaimi sarinkaveniki.

Iro kantamaitacha, kempitaa iroñaaka isaikaatyeeemi okitainkatzi.

¹⁷ Ari jetanakarori Jesús ikamantapaakeri atziripayeeni, ikantapaakeri: “Povashaantairo pikaariperoshirevaitake, tema irootaintsi impinkathariventantai jaka Inkitesatzi.” ¹⁸ Ipoña ipampithacheraatanakero inkaare saikatsiri Galilea, irojatziri iñaantapaariri Simón, ipaitaitziri eejatzi Pedro, itsipatari irirentzi ipaita Andrés, ikithataiyini. Tema shimaatzinkari jinaiyini. ¹⁹ Ikantapaakeri: “Poyaatena, onkempivaitaiyaaro iroñaaka iriimi atziri noshimaatakagaiyaami.” ²⁰ Arira joyaatanakeri, jookanakero iithamento. ²¹ Iro jovaanakityaani kapicheeni, iñaapaatziiri Jacobo, itsipatakari irirentzi Juan, isaikaiyini ipitoki jovaipatziro iithare itsipatakari eejatzi iriri Zebedeo. Jomiyaanakeri eejatzi irirori, ²² eeniro jookanakeri iriri ipitoki, joyaataiyakerini Jesús.

²³ Ari okantaka, ithonka janiitakero Jesús Galilea, jiyotaantake maaroni nampitsi tsika japatotapiintaita, ikamantantakero Kameethari Ñaantsi ñaaventakotzirori impinkathariventantai Pava. Jovashinchaayetake maaroni mantsiyayetatsiri nampitsiki. ²⁴ Ikemakotaitanakeri Jesús intaina. Ikemaiyakeni eejatzi Siria-satzi, jamayeta-paakeneri maaroni mantsiyayetatsiri isheninka, irovashinchaayeteneri. Jamakeri maaroni aayetzeri kantashivaitachari mantsiyarentsi, katsivaitatsiri, kamanavaitatsiri, kisoporokivaitatsiri. Jamakeri eejatzi jaakayetziri peyari. Ari ithonkiri jovashinchaayetavakeri Jesús. ²⁵ Joyaataiyakerini osheki Galilea-satzi, Decápolis-satzi, Jerusalén-satzi, Judea-satzi, poñaayetaininchari eejatzi intatzikero antaraaki jiña Jordán.

5

Ikinkithatzi Jesús tonkaariki, ikantakota kimoshiretaatsine

(Lc. 6.20-23)

¹ Ikanta iñaakerira Jesús osheki apatotzimentakariri, tonkaanake otzishiki, ari isaikapaake. Pokaiyapaakeni iriyotaane, ipiyotzimentapaakeri. ² Ari jiyotaayetakeri, ikantziri:

³ “Kimoshirera inkantaiya eentashiretatsiri, tema iriitake ñagairone impinkathariventantai Inkitesatzi.

⁴ Kimoshire inkantaiya iraaneentavaitachari, tema iriitake imposhenkaitaiya.

⁵ Kimoshire inkantaiya tsinampashireri, tema iriitake saikaatsine kameetha kipatsiki ishinetaantaitziri.

⁶ Kimoshire inkantaiya kovakovatzirori inkameethashirete, tema aritake iriñeero ikokovatziri.

⁷ Kimoshire inkantaiya neshinonkashiretaneri, tema iri ineshinonkayeetaiya eejatzi irirori.

⁸ Kimoshire inkantaiya kiteshireri, tema iriitake ñagairine Pava.

⁹ Kimoshire inkantaiya oitsimariyirori mashirenkaantsi, tema iriitake intom-intayetaiyaari Pava.

¹⁰ Kimoshire inkantaiya inkarate inkemaantsitakaityaari ikameethashiretzi, tema iriitake ñagairone impinkathariventantai Inkitesatzi.

¹¹ Kimoshire pinkantaiya irimanintavaitaitemi, inkemaantsitakaityaami, eejatzi inthaiyakoityaami, okantakaantziro pikempisantaanara. ¹² Thaamenta pinkantayetanakya, tema Pava pinayetaimine inkiteki. Pinkinkishiretakotero iroka, tema ari ikempitaayeetakeriri eejatzi pairani etayetakarori Kamantantaneri.”

Kempitarori tzivi

¹³ “Pikempitakarora eerokaite tzivi. Aririka inkonovaitero tzivi tsika ompaitya, eerora apantaro inkatyokantaityaaro. Ontzimaty e irimanintaitero, irookayeetakeri iraatzikashivaityaaro.”

Kempitariri ootamentotsi

¹⁴ “Aririka osaika nampitsi tonkaariki, okoñaatzi maaroni aririka ootya tsirenipaite, te omana nampitsi. Kitainkatakotaneri pinayetanaatzi eeroka eejatzi, eerokatakera iyotaayetanairine maaroni atziri, ero pomanimotziri okaratzi piyoyetanairi. ¹⁵ Ari okempitari eejatzi, aririka oisheri ootamentotsi, te omanakoteri kantzirinaki. Tema avakotziri jenoki inkitainkatakotantyaari maaroni saikatsiri pankotsiki. ¹⁶ Ari pinkempitanaiyaari eejatzi eeroka, pisaikayetanai kameetha iriñaantayetyaamiri pisheninka okameethatzi maaroni pantayetanaairi. Iro iriyotantaiyaari irirori iriñaapinkathateri Ashitairi Inkitesatzi.”

Iñaaventakero Jesús Ikantakaantaitane

¹⁷ “Eero pikinkishiretashita iroora nopokantari novashaantakaayetaimiro pikempisanziro Ikantakaantaitane, te nonkove eejatzi novashaantakaimiro iñaaventakeri pairani Kamantantaneri. Aña iro nopokantakari nomonkaratero okaratzi iñaaventayeetakeri pairani. ¹⁸ Omapero onthonkaiya apaata kipatsi eejatzi inkite, iro kantamaitachari eero othonkimaitaatsi Ikantakaantaitane, irojatzi omonkaratantakyaari maaroni. ¹⁹ Eerorika pikempisanziro Ikantakaantaitane, eerorika eejatzi piyotaayetairi pisheninka inkempisantayetairo, eerora panintagaaro impinkathariventantai Inkitesatzi. Iriima tsika intzime matakeroone ikempisantalayetairo, impoña iriyotaantairo, iriitakera iriiperotaatsine inkiteki. ²⁰ ¿Piñaajaantakema kameethashire ikantayetaka iyotzinkari eejatzi Fariseo? Aña te. Tera irimonkarayetero kyaaryooperoini irirori inintakaavetariri Pava. Eerorika panaakoyetairi eeroka pinkameethashireyetai, eerora piñeero tsika ipinkathariventantai Inkitesatzi.”

Iñaaventakotziro Jesús kisaantsi

(Lc. 12.57-59)

²¹ “Piyotaiyironi eeroka okaratzi ikantayeetziriri pairani etakaantayetarori, ikan-taitziri:

Eero povantzi. Aririka povantake, irovasankitagaitemi eeroka.

²² Iro kantamaitacha nokantzi naaka: Eero pikishiri pisheninka, jovasankitaitzimikari. Eero pikantavaitziri eejatzi: ‘Tekatsi piyomatsite eeroka.’ Jovasankitaimikari pinkatharentsiite. Te onkameethate eejatzi pinkisaneentavaiteri pisheninka piitamasontzivaaiteri, papeshitaarokari pintagaiya sarinkaveniki. ²³ Tema paapiintzi pipira tasorentsipankoki, pimpometeneri Pava, iro kantamaitacha aririka pinkinkishiretapaakero tzimatsi ikishimentzimiri pisheninka, ²⁴ ari pookanakeri pipira, piyaatashiteri kisakemiri. Pinkantairi: ‘Asheninká, thame aakameethatavakagaiya.’

Aririka paapatziyavakagaiya kameetha, pimpiyeera tasorentsipankoki, irojatzi pim-pantapaiyaariri Pava pipira. ²⁵ Aririka intzime kishemineri, impoña iraanakemi pinkatharentsiki, pintharovakote eeroka avotsiki, pinkantairi: ‘Eero pikisavaita, thame aakameethatavakagaiya.’ Tema aririka irareetakaakyaami pinkatharentsiki, inkantaitakeri iromperatane: ‘Paanakeri irika.’ Ari iraaeyeetanakemiri irashitakoitemi. ²⁶ Eerorika pipinatashitari okaratzi pireevetakeri, eerora piñagairo iroimishitovakaan-taimi. Omaperora.”

Iñaaventakotziro Jesús mayempitaantsi

²⁷ Piyotaiyironi eeroka ikantayeetakeri pairani, ikantaitzi:
Eero pimayempitzi.

²⁸ Iro kantamaitacha nokantzi naaka: Pineveshityaarorika piñihiro tsi-nane, matakamira, pimayempishiretakeri. ²⁹ Jiroka noshiyakaaventemiro: Iroorika pokipero pantanta kaariperori, povashaantairo, pinkempitakaantero pinkithoryaatyeeromi, pookero. Tema te pinkovero poki atsipetakagaiyaamiro sarinkaveni, iro kameethatatsi pisaikanarookitai. ³⁰ Iroorika pakopero pantanta kaariperori, povashaantairo pinkempitakaantero pinthatzinkatyeeromi, pookero. Tema te pinkovero pako atsipetakagaiyaamiro sarinkaveni, iro kameethatatsi pisaikaponthokitai.

Iñaaventziro Jesús ookavakagaantsi

³¹ “Ikantaitake eejatzi pairani:
Aririka irookavakaitya, ontzimatye impayeeteri tsika osankinatakota irookavakaantyaari.
³² Iro kantamaitacha nonkante naaka: Kaariperoshire jinake ikaratzi ookashitarori it-sipatari. Tema aririka aavetaiya pashine oime, omayempitzimotakeri etavetari oimen-tari. Arira ikempitakari eejatzi agairori, mayempitake irirori. Temaita okaariperoveta irookeromi atziri itsipatari, aririka iriñeero omayempitzimoteri.”

Iñaaventziri Jesús pairyaashivaitariri Pava

³³ “Piyotaiyironi eejatzi ikantaitakeriri pairani etakaanarori:
Eero pipairyaashivaitari Pava.
Iro pinkante: ‘Irovasankitainaata Novinkatharite eerorika nomonkarayiro nokan-tayetziri.’ Aririka pinkantake, ontzimatye pimonkarayetero. ³⁴ Iro kantacha nokantzi naaka: Te arite pimpairyeeri Pava, pimonkaratantyaarori pikantayetziri. Eero pi-pairyihiro inkite, tema ari isaikiri Pava janta. ³⁵ Eero pipairyihiro kipatsi, tema iro-jatzi jashitari Pava, ari jetsiyaryaakiitapiintari. Eero pipairyihiro Jerusalén, tema ari ipinkathariventantziri Pinkatharijanorentsi. ³⁶ Eero pipairyihiro piito, pinkante: ‘Eerorika nomonkaratziro nokantziri, inthatzinkaitenaroota noito.’ Tera eeroka materone pishookakairo pipai, ompoña pincheenkaishitakagairo eejatzi. ³⁷ Eerora pamatavitantzi. Omaperorika pantero pikantayetziri, ari pinkante: ‘Jee, nomatero.’ Eerorika pantziro, intaani pinkante: ‘Eero nomatziro.’ Tema te onkameethate posheky-eero piñaane.”

*Iñaaventziro Jesús ikaminthaitziri kisaneentantatsiri
(Lc. 6.27-36)*

³⁸ “Piyotaiyironi eeroka ikantaitakeri pairani:
Aririka pinkithoryiiteri irooki pashine atziri, okameethatzi impiyakoventaityaari, inkithoryiitaitemiro poki eeroka. Aririka pinkiryakoteri pashine atziri, okameethatzi impiyakoventaityaari inkiryakotaitemi eejatzi eeroka.
³⁹ Iro kantacha nokantzi naaka: Te okameethatzi pimpiyatyaari kisaneentzimiri. Aririka impasavorotemi kashetavoroki, pishinetaineri eejatzi pashinevoroki im-pasatemiita. ⁴⁰ Aririka inkovaite irapithaitemiro piithaare, pishineteneri iraanakero

eejatzi piithaare poveviryaakotapiintantari. ⁴¹ Aririka iromperaityaami paanakero ovaakarontsi pookero niyanki avotsi, paanakero ovaakarontsi panaakairo ikantave-takamira tsika pookero. ⁴² Aririka inkantaitemi: ‘Pimpenaro,’ okameethatzi pimperi. Aririka inkantaitemi eejatzi: ‘Pimpavakenaro, ari noipiyeemi,’ okameethatzi pimperi eero pithañapithatari.

⁴³ Piyotaiyironi eeroka ikantaitakeri pairani:

Pineshinonkateri pisheninkajanori. Iriima tsika itzimi kishimiri, pinkisheri irirori.

⁴⁴ Iro kantacha nokantzi naaka: ‘Petakotyaari kisayetzimiri. Pamanakoyetairi maaroni irineshinonkatantyaariri Pava irirori. Eero pipiyatari kisaneentzimiri, paakameethayetairi.’ ⁴⁵ Irootake ikovakaayeetakeriri itomintayetaari Ashitairi Inkitesatzi. Iriitake ovetsikakeriri ooryaatsiri, oorentakotziriri maaroni atziri: kameethashireri, eejatzi kaariperoshireri. Iriitake ovetsikakerori eejatzi inkane, jovyariiniri maaroni atziri: kameethashireri, eejatzi kaariperoshireri. ⁴⁶ Intaanirika petakotashityaari ikaratzi etakotayetamiri eeroka, ¿piñaajaantzima ari impinataimi Pava? Aña eero, iro jimatapiintakeri kaariperoshireri kovakotziriri isheninka kireeki. ⁴⁷ Intaanirika petakoyetakyaari pisheninka, ¿amenaashivaitakara?. Tema iro jimayetapiintakeri eejatzi kaari pisheninkata irirori. ⁴⁸ Kameethashirera pinkantayetanaiya eeroka, pinkempitakotaiyaari Ashitairi Pava, tema omapero ikameethashireperotake irirori.”

6

Iñaaventziri Jesús pashitantachari

¹ “Povashaantairo poñaakayetapiintziri atziri pantayetziro pinkameethashiretan-taiyaarimi. Eenirorika piyaatatyee pantero, tekatsira impinataimiri Ashitairi Inkitesatzi.

² Aririka pimpashitantya, te onkameethate pikantantayetanake: ‘Nopashitantaka naaka.’ Irootakera jameyetari kamataviri, ikoviro irirori iriñaapinkathayeeteri. Iro kantacha, intzimakerikami ñaapinkathaterine jaka, iro iriñaamatsite irirori iriñaapinkathaventaiteri. ³ Aririka pampitakoteri eeroka ashinonkainkari, eerora pikamantziri pitsipaminthare,* ⁴ omanaantsiini onkantakotya pipashitantakari. Jiyotake Pava irirori, iriitake pinataimine.”

Iñaaventziro Jesús ñaañaantaansi

(Lc. 11.2-4)

⁵ “Aririka piñaañaateri Pava, te apantaro pinkempitakotyaari kantakaaper-ovaitachari. Ikatziyapiintayeta irirori janta japatotapiintaita, ikatziya eejatzi niyankineki nampitsi, onkantya iriñaantayetyaariri isheninka. Iro iriñaamatsite irirori iriñaapinkathaventaiteri. Omaperora. ⁶ Irooma eeroka, aririka piñaañaate, pashitakotya apaniro pipankoki pinkovakoteri Ashitairi tsipatakamiri apaniroini. Iri ñiimiri apaniro, ari irineshinonkatakyaami, iriitake eejatzi pinataimine.

⁷ Tema aririka piñaañaate, te apantyaaro papiipiitero okaratzi pikantakeri. Iro jameyetari irirori kaari asheninkata aaka. Iñaajaantzi japiipiitziro ikantayetakeri ari inkemakeri Pava. ⁸ Paamaventya pikempitakotarikari eeroka. Tekeramintha pinkovakoteri Ashitairi kovityiimoyetamiri, jiyotzitataikaro irirori maaroni. ⁹ Jiroka pinkante piñaañaatapiinte eeroka: Ashitanari, nampitarori inkiteki, Tasorentsi pinatzi eeroka.

¹⁰ Pimpinkathariventaina naaka.

Pantakainaro jaka kipatsiki okaratzi pinintakaanari eeroka,

* **6:3** Pinkempitakaantero te iyotemi pampate tsika opaita antakeri pakojanori.

Pinkempitakainari inkiteveri, pantakairi irirori maaroni pinintakairiri.

¹¹ Pimpapiintenaro kovityiimotanari noyaari.

¹² Pimpeyakotainaro nokaariperoshirevaitake,

Tema nomatakero naaka eejatzi, nopeyakotairi ikaratzi ovaariperoshiretakenari.

¹³ Eero pishinetana iriñaantaityaana, inkovaite irantakaitenaro kaariperori.

Ari pinkantaitatyeero pimpinkathariventante. Ari pinkantaitatyeero ontzimimotemi pishintsinka, eejatzi povaneenkaro. Ari onkantyaari.

¹⁴ Tema aririka pimpeyakotairi atziri kishimiri, ari impeyakotaimi eejatzi eeroka Ashitairi Inkitesatzi. ¹⁵ Irooma eerorika pipeyakotairi eeroka atziri kishimiri, eerora ipeyakotzitaami Ashitairi irirori.”

Iñaaventziro Jesús tzitaantsi

¹⁶ “Aririka pintziventya pinkinkishiretakoteri Pava, eero pikamantantayetzi, pinkante: ‘Notzitaventatyaari Pava.’ Paamaiya eeroka pikempitarikari kamataviri. Itzitapiintaveta irirori, montyoryaa ikantayeta ivoroki iriyotantaityaari itziventatya. Iroora iñaamatsite irirori iriñaapinkathaventaiteri. Omaperora. ¹⁷ Irooma eeroka aririka pintzitaventyaari Pava pinkinkishiretantyaariri, pinkivaporotya, ipoña pinkishitakya kameetha, ¹⁸ iro eero jiyotantaitami pitziventatya. Apaniro iriyotemi Ashitairi Inkitesatzi, iriitakera pinataimine.”

Iñaaventziro Jesús inkitesato ovaakarontsi

(Lc. 12.32-34)

¹⁹ “Te apantaro povaarantashivaitya jaka kipatsiki, ovana opathayi, ari ipiyotapaari eejatzi koshintzi. ²⁰ Iro kameethatatsi pantayetanaairo piñaantaiyaarori pi-saikai kameetha inkiteki. Kempitavaitaka povaarantatyeeyaami inkiteki tsika te om-pathaanetapai, tsika te intzimapai eejatzi koshintzi. ²¹ Tsikarika povaarantaka, ari pinkinkishiretapiinterori.”

Iñaaventziri Jesús ootamentotsi

(Lc. 11.33-36)

²² “Kameetharika onkantya poki, piñaantaro kameethaini, okempitaro pinkoñeetyaakotatyeeemi.† ²³ Terika apantaro poki, eero piñaantaro kameethaini, kempitaka pintsirenikitakotatyeeemi.”‡

Iñaaventziro Jesús ashaarantaantsi

(Lc. 16.13)

²⁴ “Tekatsi materone irantavaiteneri apite omperatanteneri. Tema aparoni inkovap-erote irimonkarateneri jomperatariri, iriima pashine, inkisaneentanakeri. Ari okempitzitari eejatzi: Tekatsira materone iranteneri Pava ikovakaantziri irirori, aririka inkinkishiretakoyeetero eejatzi ashaarantaantsi inkempitakaantanakero iroorikami omperatyaarine.”

Iñaaventziro Jesús kantzimoshiretaantsi

(Lc. 12.22-31)

²⁵ “Pinkeme nonkante: Tera apantaro onkantzimoshirevaityaami pinkante: ‘¿Opaitama noyaari, opaitama nomiretyaari, opaitama nonkithaatyaaari?’ Aña tzimataitatsi pashine ankinkishiretapiintairi añaantareki, iro kovaperotaitachari, anayiro okaratzi ovayetapiintari, okaratzi akithaayetapiintari eejatzi. ²⁶ Thame ankinkishiretakoteri tsumeripayeeni. Te iriyote impankitanontya iroyaari, te irovetsike ipanko irovanontya ivankire. Iro kantamaitacha Pava, ipayetapiintakeri

† **6:22** Oshiyakaaventachari okitsi kameethari, aparoni pimantaneri (kaari mashithatatsi), tsika itzimi ñeerone inkemathatairo okaratzi irantakairiri Pava. Tema isaikanaatzii okitainkatzi. ‡ **6:23** Oshiyakaaventachari eerorika apantaro oki, aparoni mashithari, tsika itzimi kaari ñeerone inkemathatairo okaratzi irantakairimi Pava. Tema isaikatzi tsika otsirenikitzi.

irovarite. Aakara jimaperotataitzi jetakotai Pava. ²⁷ Aririka paakoventyaaro onkantzimoshirevaityaami ¿arima pinkantakero povavineentavairo posarentsite? ²⁸ Intsityaa ankinkishiretakotero inchatayapayeeni, te añeero antavaitanete, te ontyaanontya onkithaalyaari. Iro kantamaitacha te onkantzimoshirevaityaaro, onkante: ‘¿Opaitama nonkithaalyaari?’[§] ²⁹ Ovaneenkata kameetha, anayiri jovaneenkaveta Salomón, pinkatharivetachari pairani. ³⁰ Iriitakera Pava ovaneenkatayetzirori. Okantaveta kapiche añaaavetaro ovaneenkatapaintya, iro osamani, tekatsi apantyaarone aririka onkamateyatanake, tema inchekeyetakero, impoña intaayetakero. ¿Eeroma ikempoyaaventzimi eeroka Pava? Aritake, eero pikisoshiretzi. ³¹ Aritapaake okantzimoshirevaitami, pikantzi: ‘¿Opaitama noyaari, opaitama nireri, opaitama nonkithaalyaari?’ ³² Apatziro okantzimoshirevaitari ikaratzi kaari kempisantatsine. Irooma eerokapayeeni, jiyotakoyetzimiro Ashitairi Inkitesatzi opaiyetarika kovityiimoyetamiri. ³³ Iroora kovaperotachari pinkokovatairi impinkathariventaimi, pinkokovatairi eejatzi irovameethashiretami, irojatzzi piñaantaiyaarori impayetaimiro okaratzi kovityiimoyetamiri.

³⁴ Ari okanta, eero okantzimoshirevaitami ompaityaarika avishimotemiri osaitekira. Tema maaroniki kitaite piñeero ompaitya avishimotemiri.”

7

Iñaaventziro Jesús kantzimataantsi

(Lc. 6.37-38, 41-42)

¹ “Te apantaro ankantante: ‘Kaariperoshire inatzi nosheninka.’ Aririka ankan-tantake, ari irimayeetai aaka, inkantayeetai: ‘Kaariperoshire pinatzi eejatzi eeroka.’

² Aririka ankantakotero asheninka, ari inkantakotanakai eejatzi aaka. Ontzimatyee aa-maiya, aririka ontzime antzimotantane, imaperoitakari aaka apaata impiyatayeetai.

³ Okempivaitakaro aririka otyaakitaimi antaro inchapeto okiki, ¿kantatsima ameneri pashine otyaakitachari kapicheeni irookiki? ⁴ ¿Tema eero okanta ankanteri: ‘Pimpoke, nagaimiro otyaakitakemiri pokiki?’ Tema otyaakitakemi eeroka antaro inchapeto.

⁵ Pikempitakari kamataviri. Petavakyaaro eeroka paavairo inchato otzikaakemiri, irojatzzi pamenantanaiyaari kameetha paantaiyaaniriri otyaakitakeri pashine.

⁶ Tera impayeetapiintaiteri otsitzi vathatsi tasorentsitsiri. Ari okempitari eejatzi tera impayeeterimi chancho mareryaayetatsiri, tema ari iroipatsitakero iraatzikavaitavakero. Tera impayeeteri ikovayevetari, osheki inkatsimate, ari iratsikantake.”*

Iñaaventziri Jesús amanaperotziriri Pava

(Lc. 11.9-13; 6.31)

⁷ “Pinkampitante, pinkokovate eejatzi, aritake piñaakero impayeetemiro piko-vakotantziri. Pinkempitakaantero pareetya aparoni pankotsi, pinkantapaakeri ashitarori: ‘Pashitaryeenaro.’ Aritake irashitaryaakemiro ipanko. ⁸ Aritake impayee-tairi kampilantayetatsiri. Inkarate amemenatairone, ari iroñaakaitairi. Aririka inkantaiteri: ‘Pashitaryeero.’ Aritake irimatakero. ⁹ Aririka inkampitemi pitomi, inkantemi: ‘Apa, pimpena tanta.’ ¿Arima pimpakeri mapi? ¹⁰ Aririka inkantemi: ‘Pimpena shima noya.’ ¿Arima pimpakeri maranke iroyaari? ¹¹ Iro kantacha eeroka petakotari pitomi-payeeni, kaariperoshire pinaveta. Iriira ovatsiperotzirori Ashitairi Inkitesatzi, jetakotari irirori maaroni amanayetairiri. ¹² Aririka pinkove iretakotaityaami, petavakyaaro

§ 6:28 Iro ikantakoitzi jaka “inchatayapayeeni” paitachari “lirio.” * 7:6 Ikantaitziri jaka: “vathatsi tasorentsitsiri” ipoña “mareryaayetatsiri,” iro oshiyakaaventacha Kameethari Ñaantsi tasorentsitsiri. Tema iñaane Pava, okempitari ikaratzi mareryaayetatsiri. Iriima otsitzi ipoña chancho, irira oshiyakaaventacha, ikarayetzi kaari koverone inkempisantero Kameethari Ñaantsi, osheki ikisaneentakeri kamantantzirori. Tera arite impankiventay-eetyaari, terika inkovero inkempisante.

eeroka petakotantya. Irootakera okantakotziri Ikantakaantaitane, irojatzira ikantakeri eejatzi pairani kamantantaneri.”

Iñaaventaitziro avotsimanchaki
(Lc. 13.24)

¹³ “Aririka pinkove pinkyaavankotairi Pava, pinkempitakaantero pimpampithataty-eeromi avotsimanchaki. Tema tzimatsi pashine avotsisaante, kaari pomerentsitachane inkenantaityaaro. Osheki pampithatakerori, irashinonkaayeetaiya sarinkaveniki. ¹⁴ Irooma avotsimanchaki, te irosheki kenantyaarone, iriitake areetaachane Pavak-inta, inkantaitaayeero irañagai janta.”

Iñaaventziri Jesús thairi
(Lc. 6.43-44)

¹⁵ “Pinkyaaryootaiyeni, jamatavitzimikari oshiyavetariri kamantantaneri, inkempitakotapaakyaari ikantaranki oisha te inkatsimatanete. Iro kantamaitacha kaariper-oshire inayetatzira, ikempitakari piratsi katsimari. ¹⁶ Ontzimatyeeera ankempoyeero jantayeetzi ayotantantyaari ikameethashiretzirika. ¿Añiroma uva onkithotantyaaro ovaato kitochee? Tera. ¿Omatziroma higo onkithotantyaaro iroori? Te omata eejatzi. ¹⁷ Inchato saankanatatsiri oshooki, okithotzi kameetha. Irooma inchato sampiyashitaintsiri, te onkithokinete. ¹⁸ Tema inchato saankanatatsiri oshooki, te iriñeetero onkaariperote okithoki. Ari okempitari eejatzi inchato sampiyashitaintsiri, eero jiñeetziro onkameethate okithoki. ¹⁹ Tema itovaitziro inchato kaari kithotatsine, iragaitakero intagaitero. ²⁰ Pinkempoyaakoyetairi iyotaayetaimiri. Ikempitakarorika okithotzi inchato saankanatatsiri oshooki, pimatero jiyotaayetzimiri.”

Jiñaaventziri Jesús iyotakoperotanairiri
(Lc. 13.25-27)

²¹ “Tzimavetachara osheki kantavetanari: ‘Novinkatharite pini eeroka, noñaapinkathakitakemi.’ Iro kantacha eero jiñeero impinkathariventairi Pava. Intaani inkarate antayetanaairori ikovakaantziri Ashitanari Inkitesatzi. ²² Aririka nompinkatharitai apaata napatotairi maaroni atziri. Tzimatsi kantayetaatsine: ‘Novinkatharite, nopairyaakemi naaka noñaaventayetzimi. Nopairyaakemi novavisaakotziri jaakayetziri peyari. Nokantayetziri eejatzi nosheninka: Iro notasonkaventantari nopairyiiri Jesús.’ ²³ Iro kantamaitacha nonkantanakeri naaka: ‘Te niyotemi. Piyaataveete jantyaatziini, omapero pikaariperoshiretake.’ ”

Iñaaventaitziri apite ovatzikirori ipanko
(Lc. 6.46-49)

²⁴ “Pinkeme, aririka pinkinkishiretero maaroni nokantakemiri, aririka pinkempisantanakero maaroni, ari okameethatzi. Irootake piyotanetyaari. Pinkempitakyaari ovatzikirori ipanko oshirantapathatzi kipatsi. ²⁵ Oparyaaveta iniroite inkane, amaraniveta. Otampyaavetaka shintsiini, ookantavetapaakaro pankotsi, te aavyeero. Tema ovatzikakitya kameetha oshirantapathatzi kipatsi. ²⁶ Ari okempitari eejatzi, eerorika pikinkishiretziro nokantayetakemiri, eerorika pinkempisantanairo, eero piñiiri piyotanetyaaro. Pinkempitakotakyaari ovatzikirori ipanko impanepathatzi. ²⁷ Oparyaapaake inkane, amaranitapaake. Opoña otampyaatapaake, ookantapaakaro, tyaanake pankotsi, aanakero. Te iñeetairo.”

²⁸ Irootake jiyotaayetakeriri Jesús ikaratzi apatoventakariri. Ipampoyaaminthaitanakeri. ²⁹ Tera omaanta ishintsinka jiyotaantzira, janayiri jiyotaantzi iyotzinkariite.

8

Jovashinchagairi Jesús omatziri pathaarontsi
(Mr. 1.40-45; Lc. 5.12-16)

¹ Ikanta joirinkaa Jesús ikinkithatakera tonkaari otzishiki, jonyaatairi osheki atziri. ² Ari ipokashitakeriri aparoni atziri omatziri pathaarontsi, jotypeerovashitapaakari Jesús, ikantapaakeri: “Pikovirika, ari onkantake povashinchagaina.” ³ Iroora jakotashitantakariri, jantantakariri kapicheeni irako, ikantzi: “Nokovi, peshitakotai.” Eshitanake ipathaavaiveta. ⁴ Ipoña Jesús ikantavetavaari: “Eerora pikamantakotana. Apatziro povanakero piyaatashiteri omperatasorentsitaari, pimonkaratantyaarori Ikan-takaantane Moisés, pimperi pashitakaariri Pava, iriyotantaityaari eshitakotaimi.”

Jovashinchagairi Jesús irotzikatane ijevare ovayiriite

(Lc. 7.1-10)

⁵ Ikanta jovaanaa Jesús, areetaiyakani nampitsiki Capernaum. Ari ipokakeri ijevare ovayiriite Roma-satzi, iriñeeri Jesús, ⁶ ikantapaakeri: “Novinkatharite, tzimatsi notzikatane nopankoki, maperokitaka imantsiyatake, kisoporokitake.” ⁷ Jakanakeri, ikantziri: “Aritake niyaatake novashinchagairi.” ⁸ Iro kantamaitacha ikantanake irirori: “Osheki noñaapinkathatakemi eeroka, kaaripero nonake naaka, niyotzi eero okantzi pinkyaavankotena. Intaani nokovi pinkantakaanteri, ireshitakotai. Tema aritake omatakya pinkanteri.*” ⁹ Tema tzimatsi omperatanari naaka, tzimatsi eejatzi ovayiripayeeni nomperatari naaka. Aririka nonkanteri: ‘Piyaate,’ aritake iriyaatake. Aririka nonkante pashine: ‘Pimpoke,’ aritake impokake. Aririka nonkanteri notzikatane: ‘Pantero iroka,’ jimatziro jantziro.” ¹⁰ Ipampoyaanakeri Jesús ikemakeri ikantake irika ijevare ovayiriite. Ikantanakeri oyaataiyirini: “Iriira matakakeri irika ikempisantzi, jaka Israel-ki te intzime aparoni asheninka kempityaarine. Omaperora. ¹¹ Pinkeme, aririka impinkathariventantai Inkitesatzi, ari intzimake osheki kaari asheninkata poñaayetachari pashineki nampitsi, tsika intzime anintaayetaachane intsi-pataiyaari Abraham-ni, Isaac-ni eejatzi Jacob-ni. ¹² Iro kantamaitacha eerora itzimaperotai asheninka saikaatsineri janta. Iriitake ikovakaaveetakari impinkathariventairimi maaroni janta, oshekimaitaka ipiyathataka, irootake irookantaiyaariri otsirenikitake. Ari iriraavaitaiyaari, iratsikaikivaitya inkemaantsitaiya.” ¹³ Ipithokashitanaari ijevare ovayiriite, ikantziri: “Pimatairo pimpiye pipankoki. Tema pimatakero pikempisantzi eeroka, irootake ireshitakotantaiyaari potzikatane.” Aripaitera javisakotanake irotzikatane janta ipankoki.

Jovashinchagairo Jesús iriyote Pedro

(Mr. 1.29-34; Lc. 4.38-41)

¹⁴ Ikanta Jesús jatake ipankoki Pedro. Iñaapaatziiro iriyote, onoryaaka, aakero saavakirentsi. ¹⁵ Ipampitapaakero kapicheeni akoki, eshitakotanake. Piriintanaka, amenayetavakeneri ompaitya ompavakeriri. ¹⁶ Okanta osheetyaanake, jamaitapaakeneri osheki jaakiri peyari. Jovashinchaayetairi, ikisathatavakerira kapicheeni iveyarite. Jovashinchaayetairi eejatzi maaroni mantsiyayetatsiri. ¹⁷ Arira okanta omonkaraantakariri iñaaventakeri pairani kamantantaneri Isaías, ikantakeranki: Iriira aanakerori amantsiyare, Irijatzi aanakerori eejatzi okaratzi akemaantsiyetari.

Oyaaterine Jesús

(Lc. 9.57-62)

¹⁸ Ikanta iñaakeri Jesús joshekiperotapaake atziri apatotzimentariri, ikantanakeri iriyotaane: “Thame amontyagai intatsikero.” ¹⁹ Ikantavetavaari iyotzinkari: “Iyotaantanerí, nokovi noyaatanakemi tsikarika pikenayetzi eeroka.” ²⁰ Jakanake Jesús, ikantziri: “Aparoni otsitziniro, tzimatsi imoro imaantari, eejatzi tsimeripayeeni tzimatsi iromayero. Iriima irika Itomi Atziri tera otzimi ipanko imaantapiintyaari irirori.” ²¹ Ari

* **8:8** Irika ijevare ovayiriite Roma-satzi, kaarira Judío, pashinesatzi atziri jinatzi. Tema pairani aparoni Judío, te inkyaavankoteri pashinesatzi kaari isheninkata.

ikantanake aparoni iriyotaane: “Iyotaanarí, nokovavetaka naaka noyaatanakemi, iro kantamaitacha aririka noñaanairi nirintari nonkitatanairi, arira noyaatemiri.” ²² Ipoña ikantanakeri Jesús: “Poyaatena. Tema ikaratzi kamashireyetatsiri, ari inkitatairi irirori kaminkaripayeeni.”

Joimarentziro Jesús tampyaa
(Mr. 4.35-41; Lc. 8.22-25)

²³ Ipoña jotetanaa Jesús pitotsiki, itsipatanaari iriyotaane. ²⁴ Ikanta jimontyaakotanaka, maanake Jesús pitotsiki. Iro joveraakovetaiyakani niyankyaaki, omapokakeri iriyotaane otampyaatapaake antaroite, otetaatapaaka jiña pitotsiki, otamakaanakera inkaare. ²⁵ Jiyaatashiitanakeri, jovakiryetapaakeri Jesús, ikantapaakeri: “¡Iyotaanarí, ampiinkatye! ¡Povavisaakotaina!” ²⁶ Ikantanakeri irirori: “¿Opaitama pitharovantari? ¿Tekerama pikempisantaperotziita?” Piriintanaka, joimarentakero tampyaa eejatzi ikempitakero otamakaane inkaare, avisanake, mairyaatanai kameetha. ²⁷ Ipampoyaaminthaitanakeri Jesús, iñaapinkathatanakeri iniroite, ikantavakaayeta: “¿Ipaitama atziritatsiri irika? Joimarentziro tampyaa, eejatzi inkaare.”

Gadara-satzi jaakiri peyari
(Mr. 5.1-20; Lc. 8.26-39)

²⁸ Aritake aretaiyakani intatsikero, aatakotaiyapaakeni nampitsiki paitachari Gadara. Ari ishiyashitavakari apite atziri jaakiri peyari ipoñaakaro kitataariki. Kat-simaki ikantakaakari peyari, osheki itharovakaitakari, te arite inkenayeete janta. ²⁹ Ikantavakeri: “¡Jesús, Itomi Pava! ¿Irootaintsima povasankitaina? ¿Tsikama nokan-takemi eeroka?” ³⁰ Ari itzimi janta osheki chancho, ishintaraavaitaiyini. ³¹ Ñaavaitanake iveyarite, ikantanake: “Aririka povavisaakotairi irika naakane, potyaantena naaka ipiyotaka chancho.” ³² Jakanakeri Jesús, ikantziri: “Piyaate peyari.” Matanaka. Jatanake peyaripayeeni chanchoki, jaakapaakeri, iroora ishiyantaiyanakari impere-tatzi otzishi, mitagaiyapaakani maaroni inkaareki, aperotaka ipiinkake. ³³ Ikanta iñaakerira aamaakoventariri, shiyeeyanakani. Jatake nampitsiki, ikamantapaakeri maaroni atziri okaratzi iñaakeri. ³⁴ Iroora jiyaatashiitantanakariri Jesús, ikantaitapaakeri: “Te nonkovaiyeni pisaiki nonampiki, pamene tsika pinkene.”

9

Jovashinchagairi Jesús kisoporokiri
(Mr. 2.1-12; Lc. 5.17-26)

¹ Ipoña jotetanaa Jesús pitotsiki, montyaakotaa, ipiya inampiki. ² Ari jamaitakeneri kisoporokiri, janatakoitakeri shitashintsiki jonoryaantapiintari. Jiyoshiretavakeri Jesús atziri amakotakeriri, iñaanatavakari mantsiyari, ikantavakeri: “Tharomentashire pinkantanakya notomi, ari novashinchagaimi, tema ipeyakoitaimiro pikaariper-oshirevetaka.” ³ Ikanta ikemavake iyotzinkariite, ikantashiretanake: “Íthainkatzi-iri Pava irikavé.” ⁴ Jiyotake eejatzi Jesús opaita ikantashiretakeri, josampitanakeri: “¿Opaitama okaariperotantari pikantashiretziri? ⁵ ¿Tema onkameethate nonkante: ‘Ipeyakoitaimiro pikaariperoshireveta?’ ¿Irooma pikovi nonkanteri: ‘Pinkatziye, pani-itai?’ ⁶ Iroñaakara piyoteri irika Itomi Atziri otzimimotziri ishintsinka, ari impeyakotairi kaariperoshirevetachari.” Ipithokashitanakari mantsiyari, ikantziri: “Pinkatziye, paanairo ponoryaantavetari, piyaatai pipankoki.” ⁷ Ari ikatziyanaka mantsiyave-tachari, jatai ipankoki. ⁸ Iñaakeri maaroni atziri apatotainchari, ipampoyaavakeri jiyaataira. Ikantaiyanakeni: “Omaperotatziiri Pava, iriitakera matakakeri otzimi-motantakariri ishintsinka Jesús.”

Jagaitanakeri Mateo

(Mr. 2.13-17; Lc. 5.27-32)

⁹ Ikanta jovaanaka Jesús, irojatzira iñaantapaakariri paitachari Mateo, kovakotziriri isheninka kireeki. Ikantapairi: “Poyaatena.” Katziyanaka, joyaatanakeri. ¹⁰ Ipoña jaanakeri ipankoki irovakaiyaari, itsipataanakeri iriyotaane. Osheki jatanaintsiri kovakotziriri isheninka kireeki, jiyaatake eejatzi osheki kaariperoshireyetatsiri. Ari itsipatakari Jesús jovaiyakani. ¹¹ Ikanta iñaakeri Fariseo-payeeni, ikaimakeri iriyotaane Jesús, josampitakeri: “¿Opaitama itsipatantariri Jesús kovakotantatsiri kireeki, itsipatakari eejatzi kaariperoshireyetatsiri? Te onkameethate.” ¹² Ikemavakera Jesús, ikantanake irirori: “Aririka irimantsiyate atziri ipokashitziri aaventantzinkari, iriima atziri kaari mantsiyatatsi tekatsi inkove irirori. ¹³ Ontzimatyepinkinkishiretero Ikan-takaanane Pava, kantatsiri:

Te nonkovajaantairo pamayetaina pipira pimpometainari.

Iro nokovaperotairi pineshinonkayetaiyaari pisheninka.

Tera iro nopokantajaantakari naaka nonkaimashireyetairi kameethashireri, aña nopokashitaziiri kaariperoshireri nonkaimashiretairi irovashaantairo kaariperori.”

Iñaaventziro Jesús itzitaita

(Mr. 2.18-22; Lc. 5.33-39)

¹⁴ Ipoña ipokaiyakeni iriyotaane Juan, josampitapaakeri Jesús, ikantziri: “¿Opaitama kaari itzitanta piyotaane? Notzitapiinta naaka, ari ikempitari eejatzi iriyotaane Fariseo-payeeni.” ¹⁵ Jakanakeri Jesús, ikantanakeri: “Aririka inkempiyeetyaari aavakaachari, ¿arima irovashireneentaitakya? Aryaajaini apaata, aririka iragaitakeri iimentaitari, aripaitera intzitaitya. ¹⁶ Tema aparoni paisatori ikithaataitari, aririkami irovapatankaitantyaaro osape ovakerari, ari osaraaperotanake aririka ampithatanakyaarika ovakerari. ¹⁷ Eejatzi okempitari, te aritzi paisatori meshinantsinaki irovantayeetyaaro eeryaatatsiri jimiretairi. Aririka irovantayeetakyaaro, ari isanaryaanake, apaavaitashitakya jimireetari, eejatzi meshinantsinaki irirori. Iri aritatsi ovakerari meshinantsinaki irovantayeetyaaro, eero japaavaitanta apiteroite.”

Irishinto Jairo opoña tsinane antzitakeriri iithaare Jesús

(Mr. 5.21-43; Lc. 8.40-56)

¹⁸ Tekera inthonkero iriñaavaite Jesús, areetapaaka aparoni jevari, iñaapinkathatapaakeri, ikantapaakeri: “Kamake nishinto, iro nopokantari piyaate nopankoki pantantaiyaaro kapicheeni pako, añagaita.” ¹⁹ Ari jiyaatanake Jesús, eejatzi iriyotaane joyaatanakeri. ²⁰ Okanta aparoni mantsiyatatsiri tsinane, osheki osarentsi osokaavaitaka, tzimakotake 12 osarentsi, okenashitapaakeri itaapiiki Jesús, antzitakeri kapicheeni opatziki iithaare. ²¹ Tema okantashiretakitzi: “Aririka nantzitakeri iithaare, ari neshitakotai.” ²² Ipithokashitanakaro Jesús, ikantziro: “Tharomenta pinkantanaiya nishinto, ovashinchagaimi pikempisantake.” Apathakero eshitanake omantsiyare tsinaneka. ²³ Ikanta jareetapaaka Jesús ipankoki jevari, iñaapaatziiri shoviriventzirori kamaintsiri, osheki atziri akivainkatainchari. ²⁴ Ikantapaakeri Jesús: “Pisheke, te onkame piraakotaiyakarini, aña omakoryaatzi.” Thainkaya jovaitakeri Jesús. ²⁵ Ipoña jomishitovapaakeri maaroni, kyaapaake Jesús, joirikavakotapaakero, piriintanaa eentsika. ²⁶ Te omanakotanakya jantakeri Jesús, ikemakoitanakeri maaroni.

Jovashinchagairi Jesús apite mavityaakiri

²⁷ Ikanta jovaanaka Jesús, ipatzimatanakeri apite mavityaakiri, ikaimakotziri, ikantzi: “¡Icharine David-ni, pineshinonkataiyaana!” ²⁸ Irojatziri jareetantapaakari pankotsiki, eejatzi mavityaakiri irirori. Ipokashitapaakeri okarikiini, josampitakeri Jesús, ikantziri: “¿Pikinkishiretama eeroka ari novavisaakotaimi?” Ikantaiyini irirori: “Jee, aritake pimatakero novinkatharite.” ²⁹ Jakotanake Jesús, ipampitaakitakeri,

ikantziri: “Ovashinchagaimi pikempisantaana.” ³⁰ Apathakero amenanai kameetha. Ishintsithavetavaari, ikantziri: “Tera nonkove pinkamantakotena novashinchagaimi.” ³¹ Iro kantamaitacha jiyaataira, ikamantantayetanake, ithonka ikemakoitanakeri Jesús.

Ñaavaitakaitziri kisoaanteri

³² Ipoña jamaitapaakeneri Jesús aparoni atziri jaakiri peyari, kisoaante ikantaka. ³³ Ari jovashinchaavakeri Jesús irika atziri, ñaavaitanai ikisoaantetakaavetakari peyari, tema jomityaantapithatakeri iveyarite. Maaroni ikempoyeetanakeri Jesús, ikantashiretitanake: “Tera ñaapiinte oshiyaarine irika anampiki Israel-ki.” ³⁴ Iro kantamaitacha ikantaiyini Fariseo-payeeni irirori: “Jimatakaatziirira ijevare peyariite jovashichaan-tariri irakane.”

Sampainkatake pankirentsi

³⁵ Ithonka jiyaayetake Jesús maaroni nampitsiki, jiyotaantayetake japatotapiintaita. Iñaaventapiintakero Kameethari Ñaantsi tsika onkantya impinkathariventantai. Jovashinchaayetakeri maaroni, tekatsi aparoni mantsiyarentsi pomerentsitzimotyaa-rine. ³⁶ Iñaayetzirira osheki apatotzimentariri, antaro Jesús jetakoshiretakari, ikantake: “Omapero jashinonkaayetaka irika atziripayeeni. Ikempitakariri oisha eerorika itzimi aamaakoventyaa-rine.” ³⁷ Eekerora ikantanakitziiri iriyotaane: “Ikempitakarora irikapayeeni atziri, os-ampainkatzi pankirentsi, iro kantamaitacha te intzimaperote atziri aavatairone. ³⁸ Pamanairi Avinkatharite irotyaanteeta osheki jatatsineri atziriki, tema kapatacha osheki kempisantayetaatsine.”

10

Jiyoshiitake Jesús 12 Irotyaantajanore

(Mr. 3.13-19; Lc. 6.12-16)

¹ Ipoña jiyoshiitake Jesús ikaratzi 12 iriyotaane, jimatanakero irirori irovashinchaayetairi mantsiyari, eejatzi ikaratzi jaakayetziri peyari, tema ipasavyaakari ita-sonkaventantzi. ² Jirika ikaratzi 12 jiyoshiitakeri Jesús: Etanakarori Simón, ipaitakeri Pedro. Ipoñaapaaka Andrés, irirentzi Pedro. Ipoñaapaaka Jacobo itomi Zebedeo itsipatakari irirentzi Juan. ³ Ipoñaapaaka Felipe, Bartolomé, Tomás, Mateo kovakove-tariri kireeki isheninka, ipoñaapaaka Jacobo itomi Alfeo, Tadeo, ⁴ ipoñaapaaka Simón, ipaitaitakeri eejatzi Kisakotantaneri. Ipoñaapaaka ovekaraantapaakarori Judas Iscari-ote, iriitakera pithokashitainchari.

Jotyaantaitakeri karataintsiri 12

(Mr. 6.7-13; Lc. 9.1-6)

⁵ Opoña jotyaantakeri Jesús karataintsiri 12, ikantavakeri: “Eerora piken janta isaikayetzi atziri kaari asheninkata aaka, eero piken eejatzi inampiki Samaria-satziite. ⁶ Iri petapaintya piyaatashiteri ikaratzi icharineyeteri Israel-ni, tsika itzimi kempitakariri oisha itzipinavaita. ⁷ Tsikarika pinkenayetake pinkamantantayete, pinkante: ‘Irootaintsi impinkathariventantai Inkitesatzi.’ ⁸ Povashinchaayetairi maa-roni mantsiyari, povañaayetairi kamayevetachari, povashinchagairi pathaavaitatsiri, eejatzi jaakayetziri peyari. Tema neshinonkataari pinayetake, te piñe inkovakoitemiro. Iro pimatannairi eeroka pineshinonkatantaiya eejatzi. ⁹ Eerora paanake piireekite pitharateki, ¹⁰ eero paanake eejatzi pitharate, eero paanake apite piithaare, pi-zapato-te, piyotzikiiro, tekatsi aparoni paanake. Tema ikantaitzi: Impinaiteri antavaitatsiri.

¹¹ Aririka pareetya nampitsiki, pamenapaake aakameethatamine, iri pisaikimo-tapaake, irojatzi pavisantakyaari pashineki nampitsi. ¹² Ari pareetakyaarika pankotsiki, povethatapaakyaari ikaratzi saikatsiri. ¹³ Aririka irakameethatavakemi

irirori, ari iriñeero isaikai kameetha okaratzi povethatapaakari. Irooma eerorika jaakameethatavakemi, amenaashitakara povethatapaakari. ¹⁴ Eerorika jaakameethaitzimi, eerorika ikempisantaitzimi eejatzi, pavisapithateri, potekanairo piipatsikiite. ¹⁵ Tema iriitake irimaperoteri apaata irovasankitaiteri irika, ari anaanakero ikantayeetairi Sodoma-satzi ipoña Gomorra-satzi. Omaperora.”

Iriñaashitakaitatyeemi apaata

¹⁶ “Notyaantatziimi iroñaaka. Pikempivaitakari jotyaantaitziri oisha tsika ipiyota piratsi katsimari. Iro kantacha ontzimatye pinkempitakotyari koviyantzi maranke. Ontzimatye eejatzi pinkempityaari aparoni shiro te ikatsimavaitzi. ¹⁷ Paamaventya. Tema irakaantaitatyeemi jevaripayeeniki impasanavaitaitemi pankotsiki japatotapiinta. ¹⁸ Impoña iraaeyeetanakemi isaikayetzira pinkatharijanorentsi, okantakaantzirora paventaana ari piñaaventayetainari, irojatzzi inkemantayetaiyaari, eejatzi pashinesatzi atziri kaari asheninkata. ¹⁹ Aririka piñaakero iraaeyeetanakemi, eero pikantashirevaitzi: ‘¿Opaitama nonkantapaakeri?’ Tema tzimatsi iyotashiretakaimirone ompaitya piñaanetyaari. ²⁰ Eerora piyotashitanakaro apaniro eeroka ompaitya piñaanetyaari, Tasorentsinkantsi poñaachari Ashitamiriki, iri iyotakaimirone onkarate pinkantayetaapaakeri. ²¹ Ari iriñeetake aakaanterine irirentzi irovamaakaanterine. Piñe aakaanterine itomi. Piñe ovakaanterine ashitariri ikisaneentanakeri. ²² Oshekira piñeero inkisaneentaitemi okantakaantziro pipairyaana pikempisantaanara naaka, iro kantamaitacha aririka pinkantaitanakityeero paventaiyaana, aritake novavisaakoshiretaimi. ²³ Aririka inkisaneentaitanakemi aparoni nampitsiki, pavishe pashineki nampitsi. Tema tekera pinthonkeroota pinkenayete maaroni nampitsiki tsika isaikayetzzi Israel-mirinkaite, irojatzzi impiyantaiyaari irika Itomi Atziri. Omaperora.

²⁴ Tera iriñeete aparoni eenirora jiyotaitziri iranaakoteri iriyotanetya tsika itzimi iyotairiri. Te añee eejatzi aparoni onampitaari iranaakoteri tsika itzimi onampitariri iñaapinkathateri. ²⁵ Intaani añiuro kantatsi iyotaari inkempitakotyaaari iyotairiri pairani. Ari ikempitari eejatzi onampitaari. Tema ikisaneentayeetakena naaka iroñaaka, ikempikaantaitakena naakami Beelzebú ivinkatharite peyari. Eeroka ovatsipero inkisaneentaitemi pikempisantaanara.”

¿Niinkama añapinkathateri?

(Lc. 12.2-9)

²⁶ “Iro kantamaitacha eerora pipinkashivaiyetari irikapayeeni. Ontzimatye onkoñaatakoyetai okaratzi omanakovetainchari, ooñaarontayetairo kaari ikemathaveeta pairani. ²⁷ Apaniro niyotakaayetaimiro eeroka irokapayeeni, te iriyotakotzimaityaaro thainkaneri irirori, iro kantamaitacha eeroka kinkithatakaayetairine. ²⁸ Eero pipinkashivaiyetari kovatsineri irovemi, tema eero jimatziro irirori irotyaantemi sarinkaveniki. Iriira piñaapinkathatai Pava, tema iriitake matzirori irotyaantemi sarinkaveniki. ²⁹ Pamene, te impinaperotya tsimeripayeeni, iro kantamaitacha jiyotzi Pava aririka inkamakaante aparoni.* ³⁰ Jiyotzitaro Pava okaratzi tzimayetatsiri aishi. ³¹ Piñaakero, jaamaakotari Pava tsimeripayeeni, eerokara jimaperotataitzi jaamaakotami. Eero pipinkashivaitari kisaneentzimiri. ³² Aririka pinkanteri pisheninka: ‘Noñaapinkathatairi Jesús,’ aritake nonkantairi Ashitanari Inkitesatzi: ‘Apá, iñaapinkathataana irika, asheninkataari.’ ³³ Irooma pinkanteririka pisheninka: ‘Te noñaapinkathateri Jesús,’ ari nokempitaiyaari naaka, nonkantairi Ashitanari: ‘Apá, te iriñaapinkathatena irika, te asheninkataari.’ ”

Iñaaventakota Jesús

(Lc. 12.49-53; 14.26-27)

* **10:29** Kantakotachari jaka “te impinaperotya tsimeripayeeni,” tema kantatsi iramanantaitantyaari aparoni kireeki inkaraterika apite tsimeri.

³⁴ “Tera nokovi onkompitzimotyaaami. Tema te iro aparoni nompokantyaari niy-otaayetairi atziri irakameethatavakaiya. Aña nopokakera, kempivaitakami namaty-eemi ovathaamentotsi pantaminthatavakaantyaari.

³⁵ Tema iro nopokantakari:

Inkisaneentantyaariri atziriite jiritari,
Onkisaneentantyaarori tsinane iniroitari,
Onkisaneentantyaarori tsinane ayiroitari.

³⁶ Iri pithokashitavakaachane atziriite inkisaneentavakaanaiya ikaratzi isaikavankotavakaiyani.

³⁷ Tema iro onimotzimiri petakoyetyaari piri, piniro, povaiyanepayeeni eejatzi. Iro kantamaitacha aririka anaanakero okaratzi petakotana naaka paventaana, tera pinkyaaryoote pikempisantaana. ³⁸ Ontzimatye pinkyaaryoovero noñaaventayetakemiri, onkantavetya impaikakoitemi. Aririka povashaantakero, tera pinkyaaryoovero pikempisantaana. ³⁹ Tema ikaratzi etakovaitachari apaniro jantayetziro inevetashiyetari, ari impeyashitakya. Iriima inkarate kamimentenane jantanairo nokovakairiri naaka, aritake iravisakoshiretai.”

Impinayeetairi

(Mr. 9.41)

⁴⁰ “Tzimatsirika impaitya aapatziyaamireri, naakara jaapatziyaka. Ari okempitari eejatzi, tsikarika impaitya aapatziyeeyaanane naaka, iriira jaapatziyaka Ashitanari itzimi otyaantakenari jaka. ⁴¹ Tzimatsirika iyotemine kamantantneri pinatzi, ari opoña jaapatziyanakami, ari pimonkaraiyaari impinataimi Pava apaata. Ari okempitari eejatzi, tzimatsirika iyotakemine kameethashireri pikantanaa pikempisantanai, ari opoña jaakameethatanakemi, ari pimonkaratyaari impinataimi Pava apaata. ⁴² Aririka iriyoitemi eerokatake niyotaane, irootake impayeetantyaamiri pimire, jiyotakero Pava, iriitake pinatairine irika etakotakamiri.”

11

Jotyaantziri Juan iriyotaane

(Lc. 7.18-35)

¹ Ikaratakero Jesús jiyotaayetakeri 12 iriyotaane. Ovaanaka inkamantante maaroni nampitsiki saikayetatsiri janta.

² Ikanta Juan oviinkaantantneri, jashitakoitakeri chapinki, ikemakotakeri jantayetakeri Cristo, jotyaantake apite iriyotaane irirori, ³ irosampiteri Jesús, inkantneri: “¿Eerokatakema ipaitaitziri, ‘Pokatsineri?’ Kaaririka eeroka, ¿Tzimatsima pashine naamaiyaari?” ⁴ Ikanta jareetaiyakani, josampitapaakeri Jesús. Irootakera ikantan-tanakariri irirori: “Aririka piyaatai, pinkamantapairi Juan maaroni pikemakenari eeroka, okaratzi piñaayetakeri nantayetakeri eejatzi. ⁵ Tema namenakaayetairi mav-ityaakiri, naniitakaayetairi kisoporokiri, novashinchaayetairi maaroni pathaavaive-tachari, nokemakaayetairi matayempiri, novañaayetairi kaminkari, noñaaventayetairineri Kameethari Ñaantsi ashinonkainkaripayeeni. ⁶ Irootake inkimoshireyetantaiyaari inkarate kaari kisoshireventainane.”

⁷ Ikanta ipiyeeyanaani iriyotaane Juan, josampitanakeri Jesús ikaratzi apatotzimentakariri, iñaaventziri Juan, ikantzi: “¿Ipaitama pikinkishiretari piñaakeri chapinki janta tsika te inampiitaro? ¿Iriima piñaake aparoni kempitakarori savoro opiyonkatonkitakaaro tampyaa okantakaari te iminhashireta? ⁸ ¿Piñaapaakerima jovaneenkataka ikithaata? Aña tera. Tema ikaratzi ovaneenkatachari ikithaata, isaikavankotziri irirori pinkatharentsi. ⁹ Iro piyaatashitantariri piyotaiyakenira kamantantneri jinatzi. Tema jimaperotatziiro irirori janaakeri kamantantneriite. ¹⁰ Iriitake josankinatakoitakeri pairani, iñaanatziri Pava Itomi, ikantziri:

Notomí, ari notyaantake etyaarone inkamantakotemi, Iriitake ovetsikanontemineri tsika pinkenapaake eeroka.

¹¹ Pinkeme nonkante naaka: Osheki atziri tzimavetainchari, tekatsimaita anayerine jiyotanetakari Juan. Iro kantamaitacha inkarate ipinkathariventairi Pava inkiteki, aparoni tsinampashiretatsiri janta, janaakotairira irirori Juan. Omaperora. ¹² Tema jetanakarora pairani Juan ikinkithatakaayetakemi, tzimatsi osheki atziri nevetanakarori shintsiini iriñeero tsika ipinkatharitari Inkitesatzi. Iniroite ikovanake iriñeero kempivaitaka ishintsitaitzi aririka irovayiritaitya. Irojatzí ikantayeeta iroñaaka. ¹³ Pairani tekera intzime Juan, tzimavetacha Kamantantaneri ipoña Ikantakaantaitane eejatzí. ¹⁴ Iriima Juan, iriitakera ñaaventakotakeriri pairani, iriitakera Elías-tatsiri piyaatsineri. ¹⁵ Kovirori inkemathatero, inkempisante. ¹⁶ Nokempitakaantakemiri naaka koshekavairentzi eentsi aririka inkashiyavaite, ¹⁷ ikantaitziri: ‘Thame ashovirite amasheetantyaari.’ Temaita inkove. Ikantaitziri eejatzí: ‘Intsityaa ampanthai ovashiretantyaari.’ Te inkovero eejatzí. ¹⁸ Ari pikempitaiyakani. Piñaavetavakari Juan, itzita-paakaro irirori irovarite, te jimiretaro kachori, pikantaiyakerini: ‘Jaakatziiri peyari, iro itzivaitantari.’ ¹⁹ Ipoña ipokavetaka Itomi Atziri, te intzivetyaaro irirori ovaritentsi, jimiretaro kachori eejatzí. Pikantaiyakerini: ‘Kaariperori jinatzí irinta, niyavairentzi, shinkiryantzi jinatzí eejatzí. Jaapatziyari kovakotziriri kireeki isheninka, jaapatziyitari eejatzí kaariperoshireri.’ Tekatsi ompaitya, tema aparoni iyotaneri ari iriyoyeetairi apaata omapero jiyotaneta, aririka iriñaayeetakero onkarate avisayetaatsine.”

Ikantamacheetziri kisoshireri nampitsiiteki

(Lc. 10.13-16)

²⁰ Ipoña iñaaventakotanakeri Jesús ikaratzí ñaayevetakarori itasonkaventantayetake nampitsiiteki, iro kantamaitacha te irovashaantero ikaariperoshiretaiyini. Ikan-tanake: ²¹ “Ikantamacheetziri Corazín-satzi, eejatzí Betsaida-satzi. Osheki iñaayevetakana notasonkaventantayetake, temaita inkempisantaiyeni. Iriimi ñaakenane Tiro-satzi, eejatzí Sidón-satzi notasonkaventantzi, aritakemi irovashiretakotanakyaami ikaariperoshireyetake, irovashaantanakeromi. Impoña inkempisantayetaimi maaroni irirori-ite.* ²² Apaata aririka irayeyetairi kameethashireyetaintsiri, eerora jimaperoitzi irovasankitaayeetairi Tiro-satzi, eejatzí Sidón-satzi. Iro kantamaitacha imaperoyeetairi irovasankitaateri Corazín-satzi, eejatzí Betsaida-satzi, tema iñaavetakana notasonkaventantayetzi, temaita inkempisante. ²³ Eejatzí inkempiyetaiya Capernaum-satzi, ikinkishiretaiyakani irirori iriyaayetai inkiteki, iro kantamaitacha osheki ikishiretake, iriyaayetai ikenayetzi kaminkari. Iriimi ñaakeronemi Sodoma-satzi pairani okaratzí iñaayetakeri Capernaum-satzi, inkempisantaiyakenimi irirori, eero japerotzirimi pairani Pava saikaiyatsinimi iroñaaka. ²⁴ Aririka irayeyetairi apaata kameethashireyetaintsiri, iriira imaperoyeetai irovasankitaaperoitairi Capernaúm-satzi, anaanakero jovasankitaitakeri pairani Sodoma-satzi.”

Pimpokashitaina naaka, ari piñeero nomakoryaakaayetaimi

(Lc. 10.21-22)

²⁵ Ipoña jiñaañaatanakeri Jesús Ashitariri, ikantanakeri: “Apá, eeroka pinkathariventziriri maaroni inkitesatzi, eejatzí maaroni kipatsisatzi, osheki nopaasoonketakemi. Tema eeroka iyotakaayetairiri eentsi tsinampashireri, kaari jiyoyetzi iyotaneriite. ²⁶ Tema irootake onimotakemiri.” ²⁷ Ipoña ikantanakeri piyotzimentakariri: “Iri Ashitanari iyotakaakenarori maaroni. Apanirora ikanta irirori jiyoperotana naaka tema Itomi jovana. Ari nokempitakari eejatzí naaka apanirora niyoperotziri. Impoña iriyoyetairi eejatzí inkarate niyotakaayetairi naaka.

* **11:21** Tema irikaite Corazín-satzi ipoña Betsaida-satzi judío jinayetzi. Iriroma Tiro-satzi ipoña Sidón-satzi pashinesatzi atziri jinayetatzí, te isheninkatari judío-payeeni.

²⁸ Aririka piñeero pimakoshirevaite, aririka piñeero ompaitya pimpakoovaityaari, pimpokashitaina naaka, pinkamantainaro, aritake piñeero nomakoryaakaayetaimi. ²⁹ Eero pimanintziro pimpakoovaiyetyaari, naakatake omperatamiri panatero. Tema tzimatsi nokoviri niyotaimiri, tera niyote naaka notsimaashiretantya, tsinampashire noni. Ari piñeero nomakoryaashiretakagaimi. ³⁰ Tema okaratzi nomperatantari naaka, tera opomerentsiperota.”

12

Iñaaventziro Jesús kitaite jimakoryaantaitari
(Mr. 2.23-28; Lc. 6.1-5)

¹ Okanta aparoni kitaite jimakoryaantaitari, ikenanake Jesús pankirentsimashiki. Tema itasheeyaatzini iriyotaane, javiikitanake okithoki pankirentsi iroyaari. ² Iñaakeri Fariseo-payeeni, irootake ikantantakariri Jesús: “Pameneri piyotaane. Iroka kitaite jimakoryaantaitari onatzi, te oshinetaantsite iraviikivaite.” ³ Ari jakanakeri Jesús ikantziri: “Tema piñaanatakoteri ikantakota David-ni, aantavetariri itashe itsipatayetakari ikarataiyini. ⁴ Ikyaakeranki tasorentsipankoki, jovakaro tasorentsitanta, ipayetakeri eejatzi itsipatakari. Te oshinetaantsiveta, intaani jovayetapiintaro omperatasorentsitaari. ⁵ Josankinaitake eejatzi pairani Ikantakaantaitane, okantzi: ‘Eero pantavaitantaro kitaite jimakoryaantaitari.’ Iro kantamaitacha jiyaatapiintzi omperatasorentsitaari kitaite jimakoryaantairi janta tasorentsipankoki, jantavaitapiintzi. Tekatsi kishimenterine. ⁶ Nokantzi naaka, tzimatsira jaka iñaapinkathaperoiteri, iriira anayirori tasorentsipanko. ⁷ Iro josankinatantaitakari pairani, kantatsiri: Te nonkovajaantairo pamayetaina pipira pimpometainari, Iro nokovaperotake petakoyetaiyaari pisheninka. Ari pinkemathateromi iroka, eero pikantzimentzirimi irikapayeeni, tema te inkaariperoshirete. ⁸ Irika Itomi Atziri ipinkathariperotzi irirori, janayiro kitaite jimakoryaantaitari.”

Atziri kisovakori
(Mr. 3.1-6; Lc. 6.6-11)

⁹ Ipoña jovaanaka Jesús, ikyaapai eejatzi japatotapiintaita. ¹⁰ Ariya isaikakeri janta atziri kisovakotatsiri. Ikanta Fariseo-payeeni, josampitakeri Jesús, ikantziri: “¿Aritatsima povashincheeri kisovakori kitaite jimakoryaantaitari?” Iro josampitantariri onantyaari inkantakoteri. ¹¹ Ipoña jakanakeri irirori, ikantziri: “Tera pamenaminthatashitari poishate aririka irotetya omoronaki kitaite jimakoryaantaitari, petakotari, pinoshikiri. ¹² Iriira jetakoperoyeeta atziri, janayiri oisha. Tema te onkaariperoshiretakaante ankaminthaante kitaite jimakoryaantaitari.” ¹³ Jiñaanatanakeri atziri kisovakori, ikantziri: “Pinthaaryaavakotai.” Matanaka atziri, akotsitanai, okempitanaaro pashine irako. ¹⁴ Iro kantamaitacha kisaiyanakani Fariseo-payeeni. Jataiyakeni, ikinkithavaitaiyakeni, ikantaiyini: “¿Tsika ankantakerika Jesús, ampeyakaantyaariri?”

Josankinatakotziyeetakari pairani Jesús

¹⁵ Ikanta Jesús, iyotake ikovaitatzi irovaiteri, irootake jovaantanaari. Ari joyaatanakeriri osheki atziri, jovashinchagairi maaroni mantsiyari. ¹⁶ Ikantayevetakari: “Eerora pikamantakotana.” ¹⁷ Ari omonkaratari josankinatakaayeetakeriri pairani kamantaneri Isaias-ni, ikantzi: ¹⁸ Jirika nomperatane, iriitake niyoyaakeri. Netakotane inatzi, iri oimoshirenkanari. Kiso iroveri Tasorentsinkantsi, Iñaaventaineri kaari asheninkata, inkantairi kyaaryootatsiri.

¹⁹ Eero ishincheenkaventa irirori,
 Eero ikemaitziri inchecheraate iriñaaventakotya,
²⁰ Eero jovatsitaperotziro irirori irisataaperotero sonkari sataavetainchari,
 Eero joitsivakiri paamparimenki kapichevetainchari ipaampatake,
 Irojatzí inkitsirinkayeetantakyaarori iriñeetairo kyaaryootatsiri.*

²¹ Iriitakera iroyaakoneentairi ikaratzi kaari asheninkata impairyagairi ivairo.

Kishimatziriri Tasorentsinkantsi
 (Mr. 3.20-30; Lc. 11.14-23)

²² Ipoña jamaitakeneri Jesús jaakiri peyari, imavityaakitakaakeri, ikisovaantetakaakeri eejatzi. Jovashinchaavakeri, amenanai kameetha, kantanai eejatzi iñaavaitai.
²³ Ipampoyaaminthatanakeri maaroni atziri, ikantaiyanakeni: “¿Iriitaajatakema irika charinetariri David-ni?” ²⁴ Ikanta ikemaiyakeni Fariseo, ikantaiyanake irirori: “Irika atziri jovashinchaatziiri ashitariri peyari Beelzebú, irootake jovavisaakotantariri ikaratzi jaakayetziri peyari.” ²⁵ Iro kantamaitacha Jesús jiyotakotakeri ikinkishireyetakari, ikantanakeri: “Aririka irantaminthatavakaiya atziri ipinkathariventaitziri, ari iriñaakero irovapintavakaiya. Eejatzi okempita aririka irantaminthatavakaiya inampiki atziri, ari iriñaakero irovapintaavakaiya inampiki. Aririka irantaminthatavakaiya atziri ikaratzi isaikavankotavakaa, ari iñaakero irovapintaavakaiya ipankoki. ²⁶ Ari ikantari eejatzi peyari aririka irantaminthatavaiyaami. ¿Eeroma iñiuro inthonkya aririka irovapintaavakaanakya? ²⁷ Iriirikami kamaari Beelzebú ovashincheenane naaka, ¿irijatzima kamaari ovashinchiiriri piyotaaneyetari eeroka jovavisaakotantariri kaakaneritatsiri? Aririka okanta pikamantakotatziiri piyotaane, ari inkishmentakemiro okaratzi pikantakeri. ²⁸ Tema iri Tasorentsinkantsi poñaachari Pavaki ovashinchaanari naaka novavisaakotantariri jaakiri peyari. Tema irijatzi Pava omapokakemiri eeroka ipinkathariventantzi. ²⁹ Aririka inkovaite inkoshiiteri shintsitatsiri kameetha atziri, ontzimatye iretaitavakyaari irosoiteri, ari onkantya eero ikisakoventantaro jashivetari aririka irayitaiteri. ³⁰ Tema ikaratzi kaari aapatziyanari naaka, iriitake kisaneentanari. Inkarate kaari ampitakotenari iriyoyaakotena, japaatakotatyana. ³¹ Iro kantamaitacha nokantzi naaka: Kantatsi impeyakotairi Pava inkarate kaariperoshirevetachaneri, eejatzi inkempitagairi maaroni ñaavaivetarori kaariperori ñaantsi. Iriima kishimatakerine Tasorentsinkantsi, eero ipeyakoitairi. ³² Ari okempitari eejatzi: Kantatsi impeyakotairi Pava inkarate kantzimavetyaarine Itomi Atziri, iriima inkarate kishimatakerine Tasorentsinkantsi, eero jiñeero impeyakotairi. ³³ Onkempivaityaaro aririka iriñeetero kameethari chochoki, jiyotaitzi kameethari onatzi ovaato inchato tsika opoñaakara chochoki. Ari okempitari eejatzi aririka iriñeetero chochoki piyantatsiri, jiyotaitzi kaaripero onatzi ovaato inchato tsika opoñaaka iroori. ³⁴ Pikempitakari maranke, kaariperoshire pikantaiyakani. Tekatsi pinkenakairo piñaavaitero kameethari, te apantyaaro pikinkishireyetari, irootake okaariperoyetantakari pikantayetziri. ³⁵ Aparoni kameethashireri ikinkishiretaro kameethari, irootake okameethatantari jantayetziri. Iriima kaariperoshiretatsiri te ikinkishiretapiintaro kameethari, irootake okaariperotantari jantayetziri. ³⁶ Irootake nokantantari naaka, aritake iramenakoyeetairo apaata okaratzi kaariperori iñaaneyetari. ³⁷ Kameetharika okaratzi piñaaneyetari, ari irakameethayeetaimi. Irooma terika onkameethate, inkantayeetaimi: ‘Kaariperoshire pinake, ontzimatye pinkemaantsitaiyaaro osheki.’ ”

* **12:20** Oshiyakaaventachari sonkari ipoña paamparimenki tsivakimataintsiri, iriitake atziite ikaratzi kempisantavetachari kapicheeni, ashinonkaashireyetachari, mansiyashireyetatsiri, shipetashireyetatsiri, tema aritake ineshinonkayetairi Jesús irikaite, eero ishinetziri irashinonkaayetaiya, aña aavyaashire inkantakaayetaiyaari, iroshireperoyetaiya.

Ikovaveta kaariperoshireri intasonkaventantaite
(Lc. 11.29-32)

³⁸ Ipoña jakaiyanakeni Fariseo itsipatakari iyotzinkariite ikantanakeri: “Iyotaantanerí, nokovi noñeemi pintasonkaventante.” ³⁹ Ari jakanake Jesús ikantzi: “Kaariperoshire pinaiyini eeroka, pithainkane povakeri Pava, pikovaiyini piñeena nontasonkaventante. Iro kantamaitacha eero noñaakimiro, intaani piñeero kempityaarone okaratzi avishimotakeriri pairani Jonás, ⁴⁰ tsika okanta jiniyantakariri kempitariri antari omani, tema mava kitaite isaikake imotziki. Ari inkempityaari eejatzi irika Itomi Atziri inkitavetapaintya mava kitaite kipatsiki. ⁴¹ Apaata aririka iramenakotayeetairo okaratzi jantayeetziri, ari iriyakoventaimi Nínive-satzi, tema ikempisantairi pairani irirori Jonás jovashaantanairo ikaariperoshirevetaiyani. Tema irika saikimotakemiri eeroka iroñaaka janayirira Jonás. ⁴² Apaata aririka iramenakotayeetairo okaratzi jantayeetziri, ari iyakoventaimi tsinane pinkatharitatsiri pairani nampitsiki Sabá, tema opokashitakeri iroori iyotaneri pinkathari Salomón, okempisantairi. Irika saikimotakemiri iroñaaka eeroka janayiri Salomón.”

Ipiyashitanta peyari
(Lc. 11.24-26)

⁴³ “Okempivaitakarora isaikashiretantyaarimi peyari aparoni atziri, ipankotsite-takaro irañaantare. Aririka irookaveetakyaari, avisakovetaa atziri isaikantakariri peyari. Jatavetaa inkenavaite tsika janta te inampiitaro, eero jiñii tsika isaikake. ⁴⁴ Impoñaakya inkantashiretai peyari: ‘Nompiyee nopankoki tsika nopoñaaka.’ Piyaa peyari, iñaapairi atziri kameetha opishitaka irañaantare, ovaneenka okantaka. ⁴⁵ Impoña iriyaatashitakeri maperotzirori ipeyaritzi, inkantakeri: ‘Thame aate nopankoki, pintsipatyaana ampinkatharite.’ Iramake inkarate 7. Ari irashinonkaaperotyaari irika atziri, eero ikempitaa jashinonkaaveta pairani kapicheeni. Arira pinkempitaayetaiyaari iroñaaka eerokaite.”

Iñaaventziro Jesús iriniro ipoña irirentzi
(Mr. 3.31-35; Lc. 8.19-21)

⁴⁶ Eeniro ikinkithatakaayetatziiri Jesús atziri apatotzimentakariri, ari areetapaaka iriniro otsipatakari irirentzipayeeni, okatziyapaaka jakakiroki, okaimakaantapaakeri. ⁴⁷ Ikantaveetakari: “Ari areeta piniro otsipatakari pirentzipayeeni, okovi oñeemi.” ⁴⁸ Ari jakanake ikantzi: “¿Otzimikama pikinkishiretaiyarini iro nonirontari, iri nirentzitari?” ⁴⁹ Jookotanakeri ikaratzi jiyotaayetapiintakeri, ikantzi: “Irikapayeeni iriitakera nokempitakaantaari nirentzi, iriitake nokempitakaantaari eejatzi noniro. ⁵⁰ Tema maaroni antanairori ikovayetziri Ashitairi Inkitesatzi, iriitake nirentzitaari, iriitake notsirotaari, iriitake nonirontaari.”

13

Joshiyakaaventziri Jesús pankivairentzi
(Mr. 4.1-9; Lc. 8.4-8)

¹ Ipoña ishitovanai Jesús pankotsiki, jatanai inkaarethapyaaki. Ari isaikapaake. ² Ipiyotzimentapaari eejatzi osheki atziri. Iñaake othataka pitotsi, otetapaaka, saikapaake. Katziyeeyakani atziri irirori inkaarethapyaaki. ³ Joshiyakaaventatziiniri okaratzi ikinkithatakaayetakeriri, ikantzi: “Tzimatsi aparoni pankivairentzi jatatsiri impankite. ⁴ Ikanta jookakitakero ivankire, tzimatsi ookakitapainchari avotsiki, ipokapaake tsimeri, jovapaakaro. ⁵ Tzimatsi pashine ookakitapainchari omapiporokitzi tsika te ontzimaperote kipatsi, ari oshookavetanakari thaankiperoini. Tera ontontapathatatyete kipatsi, ⁶ sampiyashitanake pankirentsi ishintsitapaake ooryaa, tema te onkyaaperote oparitha inthomointa. ⁷ Tzimatsi pashine ookakitapainchari kitocheemashiki, anaanakero iroori oshookanake, kamanake pankirentsi. ⁸ Irooma

pashine ookakitapainchari okameepathatzi kipatsi, saankana oshookanake, kithokitanake maaroni. Tzimayetanai okitho aparopayeeni okaratzi shookapaintsiri. Aparoni shookapaintsiri oshekiperotanake okitho, pashine osheki piyokineentanake, pashine eepiyokiini okithokitanake.* 9 Kovatsiri inkemathatero, irovayempitaty inkempisante.”

*¿Opaitama joshiyakaaventantarori Jesús?
(Mr. 4.10-12; Lc. 8.9-10)*

10 Ipoña josampitakeri iriyotaane, ikantziri: “¿Opaitama poshiyakaaventantaniriri atziripayeeni okaratzi piñaaventayetziri?” 11 Jakanake Jesús, ikantzi: “Ishineyetaimiro eerokaite piyotairo tsika ikanta ipinkathariventantai Inkitesatzi, iriima irikaite te irishineyetenneri irirori. 12 Tsikarika itzimi otzimimotakeri, ari ontzimimopero-tairi osheki. Iriima kaari otzimimotzi, eekero iriñaatyero eero otzimimopero-tairi.† 13 Irootakera noshiyakaaventantarori iroka, onkantya iramenavetya irikaite, eero iñaamaitaro. Ari inkemavetyaaro, eero ikemathatavakero nokantayevetakari. 14 Iriiyetakera iñaaventake pairani Isaías-ni, ikantake:

Pinkemaiyavetakya, eeromaita pikemathataiyavakero.

Pamenaiyavetya, eeromaita piñagaiyironi.

15 Tema kisoshire ikantaiyakani irikaite.

Matayempi jinaiyake.

Mavityaaki jinaiyake eejatzi.

Irootake kaari iñaantaiyaroni,

Kaari ikemantaiyani,

Kaari ikinkishiretantaiyani.

Tera inkempisantaiyeeni, eero novavisaakotairi.

16 Irooma eeroka kimoshire pinkantaiyaani, tema piñagairo, pikemayetairo eejatzi.

17 Tema iro ikovaiyavetakarini pairani kamantantaneriite eejatzi kameethashireri, iriñeeromi irirori okaratzi piñaayetairo eerokaite. Ikovavetaiyakani inkemeromi pike-maiyakerini eeroka. Tema te iriñaatyeena, te inkemaiyenani. Omapero.”

*Iñaaventziro Jesús joshiyakaaventziri pankivarentzi
(Mr. 4.13-20; Lc. 8.11-15)*

18 “Pinkeme noñaaventemiro okaratzi noshiyakaaventakeri pankivarentzi.

19 Tzimatsi kemirori noñaaventziro ipinkathariventantai Pava, temaita ikemathatziro. Ikanta ipokake ovaariperoshiretantatsiri jovashaantakaapaakeri ikempisantavetana. Iriitake kempitakarori pankirentsi ookakitapainchari avotsiki. 20 Tzimatsi eejatzi tharomentaventarori noñaane, ikempisantzi thaankiini. Iri kempitakarori pankirentsi ookakitapainchari omapiporokitzi. 21 Tera iriyotakoperotatyero ñaantsi, te ikisashitaro ikemaantsiventanakaro ikempisantzi, jovashaantanakero.

Ikempitakaro pankirentzi sampishitaintsiri tera onkyaaperotaty oparitha inthomointa kipatsiki. 22 Tzimatsi eejatzi kemavetarori noñaane, iro kantamaitacha inevevaitaro intharomentavaitya, osheki eejatzi ikinkithashiretakotziro irovaakaro, irootake ipeyakotantakarori noñaane, te inkempisante. Ikempitakaro pankirentsi ookakitapainchari kitocheemashiki, kaari kithokitatsine. 23 Tzimatsi pashine kemirori noñaane, ikempisantanakero. Ikyaryoventanairo. Iri oshiyakarori pankirentsi shookapaintsiri okameepathatzi kipatsi, oshekiperotanake okitho, pashine osheki piyokineentanake, pashine eepiyokiini okithokitanake.”‡

* 13:8 Kantakotajaantachari jaka “okaratzi shookapaintsiri,” aamaaka okaratzi 100 okithoki, pashine okaratzi 60 okithoki, pashine okaratzi 30 okithoki. † 13:12 Okaratzi ñaaventakotachari jaka, jiroka okantakota: Kapicheenirika pinkempisantavakero nokantakemiri, kapicheenira piyotairo. Irooma pinkempisantaperotavakerika, osheki piyotavakeri, eekero niyotakaaperotanakiyeemiro. ‡ 13:23 Pamenero kantakotachari janta versículo 13.8.

Iñaaventakotziri Jesús pankitzirori trigo

²⁴ Ipoña joshiyakaaventakeneri eejatzi Jesús, ikantake: “Jiroka oshiyari eejatzi ipinkathariventantai Inkitesatzi, oshiyari aparoni atziri pankitzirori kameethakiri trigo. ²⁵ Okanta tsirenipaite jimagaiyini iratziritepayeeni eejatzi irirori, pokake kisa-neentziriri jamake okitho trigo-niro, ipankitakeneri irovaneki, ikonovakero trigo-perori, piyanaka. ²⁶ Ipoña oshookanake trigo-perori, kithokitanake. Ari okempitakari eejatzi trigo-niro ikonovaitakerori. ²⁷ Ikanta jiyotaitakero, jiyaatashitakeri ashitarori, ikantaitakeri: ‘Kempitaka te apantyaaro okitho trigo apankitakeri povaneki, ¿opaitama okonovantarori oshookake trigo-niro?’ ²⁸ Ikantanake ashitarori irovane: ‘Aña iri pankitakerori kisaneentanari.’ Ikantzi iratzirite: ‘¿Pikovima niyaate nonthokayetairo trigo-niro?’ ²⁹ Jakanake, ikantzi: ‘Eero, aamaashitya, ari pinthokakotakero trigo-perori. ³⁰ Ari okantavaka onkonovyaaroota oshooke, irojatzi osampatantakyaari trigo-perori. Aripaitera nonkantemiri: Pinthatzinkero trigo-niro, pintayero. Paviikitairo trigo-perori, povayetairo.’”

Joshiyakaaventaitziro okitho iryaanitatsiri

(Mr. 4.30-32; Lc. 13.18-19)

³¹ Ipoña japiitakero Jesús joshiyakaaventakeneri, ikantzi: “Jiroka oshiyari eejatzi ipinkathariventantai Inkitesatzi, okempivaitakari pankitzirori iryaanitatsiri okitho pankirentsi. ³² Iryaani okantaveta okitho, iro kantamaitacha aririka oshookanake, anayiro pashine pankirentsi, antaro onteveyetanake ari irimavoshiyetyaari tsimeripayeeni ontsimankatapeshitake.”

Joshiyakaaventaitziro shineyakairori tanta

(Lc. 13.20-21)

³³ Jiroka pashine joshiyakaaventakeri Jesús, ikantzi: “Aririka ipinkathariventantai Inkitesatzi, oshiyakotaro aparoni tsinane ovetsikirori tanta. Aakero trigo-pane, ikonovakero shineyakairori. Aritake oñaake oshineye otantanepathate.”

Tsika okanta joshiyakaaventantarori Jesús iñaaventayetakeri

(Mr. 4.33-34)

³⁴ Ari ikantapiintatya Jesús joshiyakaaventziro okaratzi jiyotaantayetziri. Tekatsi aparoni kaari iroshiyakaavente. ³⁵ Ari omonkarataakari iñaaventakeri pairani kaman-tantaneri iñaaventakotziro ikantakeri Pava: Noshiyakaaventatyeeneri atziri maaroni noñaaventeneriri. Noñaarontaineri kaari jiyoveeta pairani ovakera ovetsikantakari kipatsi irojatzi iroñaaka.

Jooñaarontziro Jesús kempitarori trigo-niro

³⁶ Ipoña jiyaatanai Jesús, jookayetanairi atziri apatotzimentakariri, jatanake pankotsiki. Ari josampitakeri iriyotaane, ikantziri: “Piyotainaro okaratzi poshiyakaaventakeri. ¿Opaitama oshiyakaaventachari trigo-niro ikonovaitakerori ipankiitziro trigo-perori?” ³⁷ Ikantzi Jesús: “Irika Itomi Atziri iriitake kempitakariri ashitarori irovane ipankiitakero trigo-perori. ³⁸ Iroka ovaantsitatsiri irootake oshiyakaaventarori kipatsi asaikantayetari. Iroka trigo-perori iri oshiyakaaventacha ikaratzi ipinkathariventairi Pava. Irooma trigo-niro iri oshiyakaaventacha ikaratzi jashiyetari Kaariperori. ³⁹ Irika kisaneentantatsiri pankitakerori trigo-niro iri oshiyakaaventacha kamaari. Kempityaarone jaavataitziro okitho trigo, oshiyakaaventa aririka onthonkaiya apaata kipatsi. Irikapayeeni aavayetakerori okitho iri oshiyakaaventacha maninkariite. ⁴⁰ Piñaakero, japatotakaantaitakero trigo-niro, itagaitakero. Iroora oshiyakaaventacha aririka onthonkaiya apaata

§ 13:31 Iro ikantakoitzi jaka okitho iryaanitatsiri pankirentsi, paitachari mostaza, shookatsiri inampiki pashine atziri.

kipatsi. ⁴¹ Irika Itomi Atziri irotyaantairi maninkariite, irapatotakaantairi kaariperoshiretatsiri, tema te inkove inkonovaiyaari ikaratzi kempisantayetakeriri. ⁴² Impoña intaayeetairi kaariperoshireri, ari iriraavaityaari iratsikaikivaitya inkemaantsitaiya. ⁴³ Iriima ikaratzi kameethashireyetaintsiri, shipakirya inkantaiya inkempitayetai yaari ooryaatsiri. Isaikimoyetairi Ashitairi tsika ipinkathariventantzi irirori. Povayempitayta.”

Iñaaventziri Jesús omanachari kireeki

⁴⁴ Ipoña ikantake eejatzi Jesús: “Jiroka pashine noshiyakaaventemiri. Tzimatsi osheki kireeki jomanaitziri ovaantsiki. Ikanta aparoni atziri iñaakeri, te arite iraanakeri, eejatzi jomananairi, tekatsi inkamante, ikantashiretanake irirori: ‘Ontzimatyete namanantero iroka kipatsi, ari onkantya nashitanyaariri ikaratzi tzimatsiri janta.’ Ipoña ipimantakero okaratzi tzimimovetariri, jamanantakero kipatsi. Kimoshire ikantaka, tema jamanantakotakeri osheki kireeki. Ari okempitari eejatzi aririka impinkathariventantzi Inkitesatzi.”

Iñaaventziro Jesús mareryaari pinaperotachari

⁴⁵ Ikantzi eejatzi Jesús: “Aririka impinkathariventantzi Inkitesatzi, ikempitari aparoni atziri kovaintsiri iramanante mareryaari.” ⁴⁶ Jiñaake mareryaari, osheki ikovake irayeri. Ipoña ipiyanaa inampiki, ipimantapaakero okaratzi tzimimotziriri, jamanantakero iroñaaka mareryaari.”

Iñaaventziro Jesús kithare

⁴⁷ Ikantake eejatzi Jesús: “Aririka impinkathariventantzi Inkitesatzi, ikempitari aparoni kithatatsiri. Jaake osheki kantavaiyetachari shima. ⁴⁸ Ipoña jinoshikakotakeri othapyaaki, ikoyaayetakeri kameethatatsiri. Ikaratzi kaari kameethayetatsine, jookayetakeri. ⁴⁹ Ari onkempitaiyaari apaata aririka onthonkaiya kipatsi. Impokake maninkariite, irinashiyetai yaari kameethashireri, ari inkempitaakeriri eejatzi kaariperoshireri. ⁵⁰ Impoña intaayeetairi kaariperoshireri, ari iriraavaitai yaari, iratsikaikivaitya inkemaantsitaiya.”

Iñaaventziri Jesús ovakerari ovaakarontsi ipoña paisatori

⁵¹ Ari ikantzi Jesús: “¿Pikemathatakeroma okaratzi nokantayetakeri?” Ikantaiyini iriyotaane: “Nokemathatakeroma.” ⁵² Ipoña ikantanake eejatzi Jesús: “Noshiyakaanteri aparoni ashitaanitachari, tzimatsiri irovaakaro pinayetachari. Jaapiintziro paisatori irovaakaro, jaapiintziro eejatzi ovakerari. Aritake inkempitaiyaari eejatzi iyotzinkariite aririka impinkathariventairi Inkitesatzi, iriyotaantairo okaratzi etarori jiyotaantaitziro pairani, iriyotaantairo eejatzi ovakerataatsiri.”

Ipiyaa Jesús Nazaret-ki

(Mr. 6.1-6; Lc. 4.16-30)

⁵³ Ikaratakero Jesús joshiyakaaventakero okaratzi iñaaventakeri, ari jiyaatanai. ⁵⁴ Ikenanai inampiki. Jiyotaantayetapai japatotapiintaita. Ipampoyaaminthatakeri ikaratzi kemayetakeriri, ikantaiyini: “¿Ipaitama matakaakeriri irika jiyotanetantakari, ipoña itasonkaventantzi eejatzi? ⁵⁵ ¿Kaarima irika itomi osheronkapiintzirori inchakota, otomitari María? ¿Kaarima irirentzipayeeni irika: Jacobo, José, Simón, ipoña Judas?†† ⁵⁶ ¿Tema ari akaratziro iritsiropayeeni anampitaro jaka, ipaitama pinkatharentsitakaakeriri?” ⁵⁷ Osheki ithainkaitakeri, ikisaneentaitanakeri. Irojatzzi ikantantanakari Jesús: “Ari ikantatya kamantantaneri te iriñaapinkathaiteri inampikira irirori.” ⁵⁸ Tema osheki ithainkimavaitaitakeri Jesús inampiki, irootake kaari itasonkaventanta.

** 13:45 Iro ikantakoitzi jaka mareryaari, okarayetzi mareryaayetatsiri kempiyetarori mapi ipaitaitziri “perla,” osheki inintaitziro. Iro kantamaitacha kimota okanta ovinaro. †† 13:55 Jacobo, irijatzzi ikantaitziri eejatzi Santiago.

14

Ikamantakari Juan oviinkaatanereri (Mr. 6.14-29; Lc. 3.19-20; 9.7-9)

¹ Ikanta pinkathari Herodes paitachari Tetrarca, ikemakotakeri Jesús. ² Ikantziri iromperatane: “Irika Jesús iriitakera Juan oviinkaatanereri. Iriitakera añagaatsi, piñeeri otzimi ishintsinka.” ³ Tema iri Herodes aakaantzitaririri Juan, joosotakaan-takeri, jominkyakeri. Iro kantakaanziro iinavetari irirentzi Felipe paitachari Herodías. ⁴ Tema ikaminaavetatyaari Juan irika Herodes, ikantavetari: “Te arite paapithatantziro.” ⁵ Ari ikovavetaka irovakaanterimi, iro kantamaitacha osheki ñaapinkathatakeriri Juan, jiyotaiyini kamantantanereri inatzi. Itharovakaanakari Herodes atziri, ikantashiretzi: “Aririka novakaanakeri, ari inkisaneentaitakena.” ⁶ Okanta omonkarataka kitaite joimoshirenkavetaro itzimantari Herodes. Ipiyotaiyaka osheki isheninka, joimoshirenkaiyirini. Ari opokapaake ishinto Herodías, amasheetapaake. Osheki ookimotanakari Herodes. ⁷ Ikantakero: “Tzimatsirika ompaitya pinkampite-nari, ari nompakemiro. Omapero, jiyotzi Pava eero namatavitzimi.” ⁸ Ipoña okantziro iniro: “Pinkanteri inthatzinkakaanteriri Juan.” Iro okantantakariri: “Nokovi pamakotak-enaro iito Juan matzitaki.” ⁹ Ari jovashiretanakari Herodes, te inkovavetya. Iro kanta-maitacha ikemaiyakeri isheninka ikantakerori inkaaranki. ¹⁰ Irootake ithatzinkakaan-tantakariri Juan. ¹¹ Jamaitakero iito, ipakoitakero aanakenero iniro. ¹² Ipoña ipokaiya-paakeni iriyotaane Juan, ikitatairi. Arira jiyaataiyanake isaiki Jesús, ikamantakeri.

Jovakaari Jesús 5,000 atziri (Mr. 6.30-44; Lc. 9.10-17; Jn. 6.1-14)

¹³ Ikanta ikemake Jesús kamake Juan, otetanaka pitotsiki iriyaatero tsika te in-ampiitaro. Iro kantamaitacha ikemakoitakeri tsika iriyaate, shiyeeyanakani ike-naitake avotsiki, joyaataitanakeri. ¹⁴ Iro jaatakotapaakitziini Jesús, iñaapaatzi os-heki piyotzimentakariri. Jetakoshiretapaakari, jovashinchaake osheki mantsiyayet-siri. ¹⁵ Okanta osheetyaanake, ikantzi iriyotaane Jesús: “Pamene, asaikatziira tsika te inampiitaro, aritake sheetyaake eejatzi. Pinkaratero pikinkithatzi, iriyaaita atziri nampitsiki irovapaiya.” ¹⁶ Jakanakeri, ikantziri: “¿Opaita iratsipetantyaarori iriyaayetai? Pimpereri eeroka irovarite.” ¹⁷ Ikantanake iriyotaane: “Tekatsi nomperi naaka. Intaani otzimi okaratzi 5 tanta ipoña apite shima.” ¹⁸ Ikantzi Jesús: “Pamak-enari jaka.” ¹⁹ Ari ikantziri maaroni atziri: “Pisaikaiyeni.” Thointaiyanake atziriite. Ipoña jaakero tanta, eejatzi shima, amenanake jenoki inkiteki, iñaañaatanake, ikantzi: “Paasoonke Ashitanari, eerokatake pakenarori iroka noyaari.” Ipoña ipitharyaakero, ipayetakeri iriyotaane, jovavisaitakaniri irirori atziripayeeni apatotainchari. ²⁰ Ari ikaratzi jovaiyakani maaroni, kemaiyakani. Ipoña japatotairo tzimakaarantapaintsiri, joteyetairo kantziriki, okaratzi 12 jaikitaachari. ²¹ Aamaaka ikaratzi 5,000 shirampari ovainchari. Tzimitacha eejatzi tsinane ipoña eentsipayeeni ovainchari.

Janiitantaro Jesús inkaare (Mr. 6.45-52; Jn. 6.15-21)

²² Ipoña ikantairi Jesús iriyotaane: “Thame petaiyaaro pimontyagai intatsikero.” Ikantakeri eejatzi piyotzimentakariri: “Kantatsi piyaataiyeene.” ²³ Iro ikenantanakari irirori tonkaariki, iñaañaateri Ashitariri. Okanta otsirenitanake, saikake apaniroini Jesús janta. ²⁴ Overaakotaiyaani iriyotaane niyankyaaki, antaro otamakaane inkaare, oipiyapiyatakotakeri tampyaa. ²⁵ Okanta okitaitzimatake, pokai Jesús janiitantaaro

inkaare.*²⁶ Te iriyotavairi, itharovaiyanakeni iriyotaane, ikaimaiyanakeni: “¡Kaakitake shiretsivé!”²⁷ Iñaanatapairi irirori, ikantziri: “Naaka pokaatsi, tontashire pinkantya eero pitharovavaitzi.”²⁸ Ari ikantanake Pedro: “Eerokama Novinkatharité, pinkantakaiyaaro naniitantyaaro naaka inkaare.”²⁹ Ikantzi Jesús: “Pimpokanake.” Anitanake Pedro inkaareki jiyaatashitanakeri isaikakera.³⁰ Iro kantamaitacha ikinkishiretanakero Pedro antaro otamakaane inkaare, itharovanake, iro itsitsiyantanakari, ikaimanake: “Pinkatharí paavaina.”³¹ Jakotashitanakeri Jesús, jaavairi. Ipoña ikantziri: “Kapiche pikempisantakena. ¿Opaitama pikisoshiretantari?”³² Ikanta jote-tapaa pitotsiki, avisainkatanake tampyaa.³³ Iniroite iñaapinkathatanakeri iriyotaane, ikantaiyanakerini: “Omaperotatya eerokatake Itomi Pava.”

Jovashinchaantake Jesús Genesaret-ki
(Mr. 6.53-56)

³⁴ Ikanta areetaiyaani intatsikero nampitsiki Genesaret.³⁵ Iro jaatakotapaakitziini Jesús, jiyotaitavakeri. Ikamantaitakeri maaroni nampitarori janta, jamayetapaakeri mantsiyayetatsiri.³⁶ Ikantaitakeri Jesús: “Pishineteri mantsiyari irantzitavakemiro kapicheeni piithaare, ireshitakoyetantaiyaari.” Ari okantamaitaka, ikaratzi antzitakeriri kapicheeni iithaare, eshitakoyetai.

15

Ovaariperoshiretziriri atziri
(Mr. 7.1-23)

¹ Ipoña ipokaiyakeni Fariseo itsipatakari iyotzinkariite. Ipoñaayetaka nampitsiki Jerusalén. Ikantapaakeri Jesús: ² “Judío anaiyini. Iro ametaiyari akivaakota tekera ovanakyaata, ari okanta jiyotaayetairi pairani acharineete. ¿Opaitama kaari jimatan-taro piyotaane? Jovapiintaiyani te inkivero irako.”³ Jakanake Jesús, ikantzi: “Iro-jatzi paakoventa eerokaite jiyotaayetairi pairani acharineete, temaita pimatantaro jiyotaayetairi Pava.”⁴ Jiroka ikantziri Pava:

Piñaapinkathateri ashitamiri.

Ikantake eejatzi:

Ontzimatyte irovamaiteri kishimatziriri ashitariri.

⁵ Iro kantamaitacha pikantashitapiinta eeroka: ‘Aritatsi ankanteri ashiyetairi: “Nokashiyakaakeri Pava maaroni noireekite, eero okantzi nonkaminthaimi eeroka.”’

⁶ Piyotaantashiyetakaro jameyetari pairani, te piyotaantero ikovakaajaantairi Pava. Irootakera kaari jetakotantaari asheninka ashitariri.⁷ Kamataviri pinaiyini. Eeroka iñaaventake pairani Isaías, ikantake:

⁸ Iñaapinkathavaantevetashitana atziripayeeni.

Iro kantacha te inkinkishiretakotena kameetha.

⁹ Amenaashivaita jotyeerovayeta iñaapinkathavetana,

Tema jiyotaantashitaro jameyetari irirori.”

¹⁰ Ikaimakeri Jesús maaroni piyotzimentakariri, ikantziri: “Pinkempisantaiyeni, pinke-mathatantyaarori noñaaventeri: ¹¹ Ikaratzi ovayetari te jovaariperoshiretantzi, irooma okaratzi añaavaiyetziri, iroora matzirori ovaariperoshiretantzi.”¹² Ipoña ipokashitapaakeri iriyotaane okarikiini, ikantapaakeri: “Te onimoteri Fariseo-payeeni ikemakemi pikantake.”¹³ Ikantanake Jesús: “Ashitanari Inkitesatzi, ari inthonkairo okaratzi kaari ipankitzi irirori.”¹⁴ Piñaashityaari, te iriyotaiyeni irirori, joshiyakari

* **14:25** Kantakotachari jaka: “Okanta okitaitzimatake,” irootake oshiyarori jametari jantayetapiintziro ovayiriite jaamaventa tsirenipaite, onkantya eero japaatashitantaro inkakivaite aparoni ovayiri maaroni tsireni, ontzimatyte intzime cuatro ovayiri aamaventachaneri. Aparoni etanakyaarone ovakera ontsirenitanake, pashine aririka oniyankiitzimatake tsireni, pashine aririka oniyankiitake tsireni, overaantapaakyaaroni iri kitaitakotatsine.

aparoni mavityaakiri. Ikempitakotakari eejatzi jakathatavakaa mavityaakiri, te iriyote tsika inkene, apiteroite imparyee omoronaki.”¹⁵ Ari ikantzi Pedro: “Pooñaarontenaro okaratzi poshiyakaaventakeneriri irikapayeeni.”¹⁶ Ikantzi Jesús: “¿Tekerama ontz-imimotemi eeroka piyotane?”¹⁷ ¿Tema piyote okaratzi ovayetapiintari okenayetzi asheetoki, impoña amishitovairo?”¹⁸ Irooma añaavaitero kaariperori akinkishireyeteri, irootake ovaariperoshiretantatsiri.¹⁹ Tema ashireki opoñaayeta kaariperori kinkishiretaantsi, ovantaantsi, mayempitaantsi, kaari kinataantsi, koshitaantsi, thaiyakotaantsi, kishimataantsi.²⁰ Irootakera iroka ovaariperoshiretantatsiri. Irooma eerorika aki-vaakota ankooverika oya, te ovaariperoshiretantzi iroori.”

Okempisantzi tsinane Canaán-sato

(Mr. 7.24-30)

²¹ Ipoña ikenanake Jesús nampitsiki paitachari Tiro irojatzi Sidón-ki. ²² Ari opokashitakeri janta aparoni tsinane Canaán-sato, te judío onatye iroori. Okantapaakeri: “Novinkatharite, eeroka icharine pinkathari David-ni. Nokovi pinkaminthagaina osheki oñaashitakaro nishinto, jaakiro peyari.”²³ Ari jimairetake Jesús, te irakero. Ipoña ikantaiyini iriyotaane: “Pomityaantairo iyaataita, osheki oñaashirenkakai.”²⁴ Ikantanakero Jesús: “Intaani jotyaaantakena Ashitanari nonkaminthaayetairi nosheninka Israel-mirinkaite, ikaratzi oshiyakariri oisha ipeyayetaka.”²⁵ Iro kantamaitacha tsinaneka, otyeerovashitanakari Jesús, okantanakeri: “Pinkatharí, pinkaminthagaina naaka.”²⁶ Ikantanakero irirori: “Apaata tsinane. Tema ikantaitakeranki: ‘Te aapithateri irovarite eentsite amperi otsitzi iroyaaro.’”²⁷ Akanakeri iroori, okantziri: “Omapero pikantakeri Pinkatharí. Iro kantamaitacha, jovapiintamatsitaro otsitzi jovyaaayeeetziro ovaritentsi otapinaki.”²⁸ Jakanairo Jesús, ikantziro: “Tsinané, omapero pikempisantai eeroka. Irootake nomatantyaarori pikovakotakenari.” Apathakero avisakotai ishinto.

Jovashinchaake Jesús osheki atziri

²⁹ Ipoña jovaanaka Jesús ikenayetake othapyaaki inkaare Galilea. Irojatzi itonkaantanakari otzishiki, ari isaikapaakeri janta. ³⁰ Ari ipokashitakeriri osheki atziri, jamayetakeri kantavaiyetachari imantsiyare: ethorivaitatsiri, mavityaakiri, kisoaanteri, pesaponthokiri, maaroni. Ithonkiri jovashinchaayetairi. ³¹ Ipampoyaaminthaitakeri Jesús jiñeetakerira iñaavaitakagairi kisoaanteri, janiitakaayetairi kisoporokiri, ethorivaitatsiri eejatzi, jamenakaayetairi mavityaakiri. Ikantaiyini atziriite: “Omapero ikameethataiike Pava, iriitake pinkathariventairiri Israel-mirinkaite.”

Jovakaari Jesús 4,000 atziri

(Mr. 8.1-10)

³² Ipoña Jesús japatotakeri iriyotaane, ikantakeri: “Osheki netakotakari atziri-ite, tema mava kitaite isaikaiyakeni jaka ikempisantana, tekatsi irovaiya. Aririka iriyaatashitaiya eero jovanaa, ari aakeri itashe avotsiki.”³³ Ikantaiyini iriyotaane: “Pamene, asaikatziira jaka tsika te inampiitaro. ¿Tsikama ayeka ovakaiyaariri? Osheki ikarataiyini.”³⁴ Ari josampitziri Jesús iriyotaane: “¿Tsikama okaratzi tanta tzimatsiri?” Ikantzi iriyotaane: “Tzimatsi okaratzi 7, tzimitacha eejatzi shimaaniki.”³⁵ Ipoña ikantaitakeri ikaratzi piyotainchari: “Pisaikaiyeni.”³⁶ Jaakero tanta ipoña shimaaniki, ipaasonkeventakero. Ipoña ipetoryaakero tanta, ipayetakeri iriyotaane, jovavisaakeneri piyotainchari atziri.³⁷ Ovaiyakani maaroni, kemaiyakani. Ipoña japatotairo tzi-makaantapaintsiri, ijaikitai okaratzi 7 kantziri.³⁸ Kempitaka ikaratzi 4,000 shirampari ovainchari. Tzimitacha eejatzi tsinanepayeeni ipoña eentsipayeeni ovainchari.³⁹ Ipoña

* **15:26** Iriira joshiyakaaventzi judío-payeeni ikempitakaari eentsi. Iriima kaari judío-tatsi joshiyakari otsitzi.

ikantanai Jesús: “Ari avaiyakani, kantatsi piyaayetai.” Ari jotetanaa Jesús pitotsiki, montyaanaka iipatsiteki Magdala-satzi.

16

Ikovakoitziri Jesús intasonkaventante (Mr. 8.11-13; Lc. 12.54-56)

¹ Ipoña ipokaiyakani Fariseo itsipatakari Saduceo, ikovavetaiyatyaani intzipishiretakairimi Jesús onantyaari iriyakoventerimi. Ikantavetapaakari: “Intsityaa pinta-sonkaventante niyotantyaari omaperotatya opoñaaro pitasorenka inkiteki.” ² Jakanake Jesús ikantzi: “Pikantapiintaiyini eeroka aririka piñeero onkityonkaityee osheetyaanai: ‘Osaryaamanaatye onkitaitamanai.’” ³ Irooma piñaamanairo menkori onkityonkaityee inkiteki, pikantzi: ‘Omparyaatye inkane.’ Ñaakero, piyotakovetaro inkite, piyotakotziro eejatzi aririka omparyee inkane. Iro kantamaitacha te piyotzimaityaaro okaratzi piñaayevetari jaka kipatsiki. ⁴ Te pinkameethataiyeni eeroka, thainka povakeri Pava, irootake pikovantaiyarini piñeena nontasonkaventante, iro kantamaitacha eero noñaakimiro. Intaani piñeero oshiyaarone okaratzi avishimotakeriri pairani Jonás.” Ari jiyaatanai Jesús.

Shineyakaarori itantane Fariseo (Mr. 8.14-21)

⁵ Ikanta jareetaiyakani iriyotaane Jesús intatsikero, te iraanake itantane, imaisantanakero. ⁶ Ikantzi Jesús: “Paamaiyaaro shineyakairori itantane Fariseo eejatzi irashi Saduceo-payeeni.” ⁷ Ipoña josampitavakaanaka iriyotaane, ikantavakaiyani: “¿Opaitama ikantantairori iroka? ¿Irooma ikantantairi tera amake tanta?” ⁸ Iyotake Jesús ikantavakaari iriyotaane, ikantziri: “Tera pinkempisantaperotaiyeni eeroka, irootake pikinkishirevaitantari, pikantaiyini: ‘Te amake tanta.’” ⁹ ¿Tekerama pinkemathataiyeroni? Chapinki otzimaveta tanta okaratzi 5, iro kantamaitacha novakaayetaka 5,000 shirampari. Paviitayetairo eeroka tzimakaarantapaintsiri. ¿Tsikama okaratzi kantziri paviitairi? ¹⁰ Eejatzi okempita tzimatsiriranki 7 tanta, novakaayetaka 4,000 shirampari. ¿Tsikama okaratzi kantziri paviitairi? ¹¹ ¿Opaitama kaari pikemathatantaro eeroka? Tera iro noñaavente jovaitari tanta. Aña nokantatziimi: ‘Paamaiyaaro shineyakairori itantane Fariseo eejatzi irashi Saduceo.’” ¹² Arira ikemathataianakero iriyotaane, tera iro iriñaavente Jesús shineyakairori tanta, joshiyakaaventatziro okaratzi jiyoaantayetziri Fariseo eejatzi Saduceo.

Jiyotake Pedro: Cristo inatzi irika Jesús (Mr. 8.27-30; Lc. 9.18-21)

¹³ Ipoña ikenanake Jesús janta Cesarea-ki, irootake inampitsite Filipino. Ari josampitakeri iriyotaane, ikantziri: “¿Opaitama ikinkishiretakoitariri Itomi Atziri?” ¹⁴ Jakaiyanakeni, ikantzi: “Tzimatsi atziri kantatsiri, ‘Juan oviinkaatanereri piriintaacha.’ Ikantzi pashine, ‘iri koñaataatsi Elías.’ Ikantzi pashine ‘iri Jeremías-ni.’ Tzimatsi kantayetatsiri eejatzi, pashine kamantantanereri pinatzi.” ¹⁵ Ipoña ikantziri iriyotaane: “Eeroka. ¿Tsikama pikantaiyini?” ¹⁶ Jakanake Simón Pedro, ikantzi: “Eerokatake Cristo Itomi Pava Kañaaneri.” ¹⁷ Ikantzi Jesús: “Omapero pikantake Simón itomi Jonás, kaari atziri iyotakaakemirori iroka, iri Ashitanari Inkitesatzi iyotakaakemirori. ¹⁸ Ari nompaitaimiri naaka Pedro, iro mapi oshiyakaaventacha pivairo. Tema mapi pinkempitaiyaari, ari novetsikairori nopanko. Inkarate kempisantaatsine apaata, iri oshiyayetyaarone pankotsi. Eero jimatziro impeyakaashitaiyaari ikaratzi nampitarori sarinkaveni. ¹⁹ Iri poshiyeeya aamaventarori ashitakoro pankotsi, kantatsi irashitaryeero, irashitero, irantsiriitero shintsiini. Iroora pankotsi oshiyakaaventacha tsika impinkathariventantai Inkitesatzi.

Tema inkarate pishineyetairi eeroka jaka, iriitake ishineyeetzi janta inkiteki. Iriima inkarate kaari pishineyetai eeroka jaka, iriitake kaari ishineyeetzi janta inkiteki.”
²⁰ Ipoña ikantanakeri Jesús maaroni iriyotaane: “Apaatara pikamantantzi, pinkante: ‘Iriitake Cristo irika Jesús.’”

Iñaaventziro Jesús inkame
(Mr. 8.31-9.1; Lc. 9.22-27)

²¹ Ipoña Jesús ikamantakeri iriyotaane, ikantziri: “Irootaintsi aate nampitsiki Jerusalén, iniroite inkemaantsitakaiyaana janta ijevajanore omperatasorentsitaari, ijevare iyotzinkariite ari irovakaantaitenari. Iro kantamaitacha avisavetakya mava kitaite ari nañagai eejatzi.” ²² Ipoña Pedro, jaanakeri Jesús jantyaatziini, ikantakeri: “Pinkatharí, te onimotena naaka pikantziri, te nonkove avishimotemi iroka.” ²³ Ari ipithokanaka Jesús, ikantanake: “Piyaate Satanás. Tema te poshoretaro eeroka ikovakaanari Pava, intaani poshoretaro ikovapiintakeri atziriite.”

²⁴ Ikantanakeri Jesús maaroni iriyotaane: “Tzimatsirika kovatsiri intsipatyaana, irovashaantairo ikovashiyetari irantero, onkantavetya impaikakoiterimi, intsipatyaana. ²⁵ Tema ikaratzi etakovaitachari apaniro jantayetziro inebetashiyetari, ari impeyashitaiya. Iriima inkarate kamimentenaneri jantayetanairo nokovakairiri naaka, aritake iravisakoshiretai. ²⁶ Tema amenaavaitashita jiñeetziro otzimi-motantzi osheki ovaakarontsi tzimayetatsiri jaka kipatsiki, ompoña iriñeetero impeyashitaityaaro añaaantarentsi. ¿Kantatsima impinakoventaitya eero iñaantaitaro impeyashitaitya? ²⁷ Ari impiye apaata irika Itomi Atziri iramairo irovaneenkaro Ashitariri, intsipataiyaari maninkariite, iri pinatapairone okaratzi jantayeetakeri. ²⁸ Kyaaryoora, tzimatsira pikaratzi jaka, tekera pinkameeta ari piñaakeri Itomi Atziri tsika inkantya impinkathariventante.”

17

Ishipakiryiimotziri Jesús iriyotaane
(Mr. 9.2-13; Lc. 9.28-36)

¹ Okanta avisake okaratzi 6 kitaite, ipoña Jesús jaanakeri Pedro, Jacobo, ipoña Juan, irirentzira Jacobo. Itonkaiyanakeni otzishiki. ² Ari ipashinetzimotakeri iriyotaane, ishipakiryaanake iporo, joshiyanakari ooryaatsiri, ari okempitanakari iithaare kitamaroki okantanaka. ³ Iñaatziiri Moisés-ni, ipoña Elías ikinkithavaitakairi Jesús. ⁴ Ikanta Pedro, ikaimakotanakeri Jesús, ikantzi: “Pinkatharí, omapero okameethatzi pamakena jaka. Kameetha novetsikemi mava pankoshetantsi: aponi pashitya eeroka, aponi irashitya Moisés, irashitya aponi Elías.” ⁵ Iñaavaiminthatzi, opamanka-paakeri menkori, shipakirya okantapaaka. Ikematzi iñaavaitaitanake menkoriki, ikantaitzi: “Notomi inatziira irika netakokitakari, osheki nokimoshireventakeri. Pinkempisantairi.” ⁶ Ikanta ikemaiyakero iroka ñaantsi, oyootaiyanakani oosaviki, iniroite itharovaiyanake. ⁷ Iro kantamaitacha Jesús ipokashitapaakeri iriyotaane, ipampitapaakeri, ikantziri: “Pinkatziyayetana, eero pitharovaiyini.” ⁸ Jamenavetaiyanaani, tekatsi iriñaanaani, apaniro ikatziyaka Jesús.

⁹ Ikanta joirinkaiyaani otzishiki, ikovakotakeri eero ikamantantziro iñaakeri irojatziri apaata aririka irañagai. Tema irika Itomi Atziri ari irañagai inkamavetakyaarika. ¹⁰ Ipoña josampitantzi iriyotaane, ikantziri: “¿Opaitama ikantakotziri iyotzinkariite ikantaiyini: ‘Aririka impokimatake Cristo, iriira eevatapaintsine Elías impoke?’” ¹¹ Jakanake Jesús, ikantzi: “Omaperotatya ikantziri, iriitakera eevatapaintsine Elías impoke, irovameethashiretantapaake. ¹² Pinkeme nonkante naaka: Areevetaka Elías, iro kantamaitacha te iriyotaiyavakerini atziri, osheki jovasankitaavaitakeri. Ari inkempitaiteri eejatzi Itomi Atziri, osheki irovasankitaiteri.” ¹³ Ari jiyotaiyanakeni iriyotaane iri jiñaaventzi Juan oviinkaantantneri.

Jovavisaakotziri Jesús evankari jaakiri peyari
(Mr. 9.14-29; Lc. 9.37-43)

¹⁴ Ikanta jareetaiyaani ipiyotaiyani atziri. Ari ipokashitakeriri Jesús aparani atziri. Jotyeerovashitapaakari, ikantziri: ¹⁵ “Pinkatharí, petakotaiyaanari notomi osheki ikamanavaitake, iniroite ikemaantsivaitaka, osheki itaavaitapiintaka, ipiinkavaitzi jiñaaki. ¹⁶ Namavetakaniri piyotaane, irovavisaakotainari. Iro kantamaitacha te irimateri.” ¹⁷ Ari jakanake Jesús, ikantanake: “Tetya pinkempisantaiyeni eeroka, pikenashivaitaka. ¿Tsikapaitema piyotaiyeni? Pamakenari eentsi.” ¹⁸ Ikisathatanakeri peyari, jatanake. Ari jeshitakotanairi evankari. ¹⁹ Ikanta iriyotaane Jesús, josampitairi apaniro, ikantairi: “¿Opaitama kaari nomatantaro naaka novavisaakoteri?” ²⁰ Ikantzi Jesús: “Iro kaari pimatantari tema tekera pinkempisantaperote. Pinkeme nonkante: Onkantavetya pinkempisaneeronkavetya, kantatsi pinkantero otzishi: ‘Pishirinke.’ Ari oshirinkake. Tema tekatsi kompitzimotyamine aririka pinkempisantaperote. Omaperora. ²¹ Iro kantachari pinkoverika povashincheeri oshiyakariri irika evankari, ontzimatyepamaneri kyaaryooperoini Pava, pintziventyaari.”

Japiitairo Jesús iñaaventziro inkame
(Mr. 9.30-32; Lc. 9.43-45)

²² Ikanta isaikaiyini Jesús nampitsiki Galilea, ari ikantakeri iriyotaane: “Irootaintsi impithokashitaityaari Itomi Atziri. ²³ Ari irovaiteriri. Iro avisavetakya mava kitaite, aritake irañagai eejatzi.” Iniroite jovashiretaiyanakani iriyotaane ikemakeri ikantake.

Ipinaitzirori ashi tasorentsipanko

²⁴ Ikanta jareetaiyaani Jesús nampitsiki Capernaum, ari ipokakeri kovakotantatsiri kireeki ashi tasorentsipanko, josampitapaakeri Pedro: “¿Ipinatapiintziroma iyotaimiri ashi tasorentsipanko?” ²⁵ Ikantanake Pedro: “Ipinatapiintziro.” Ikanta ipiyapaa pankotsiki, iri thaavakotavainchari Jesús josampitavairi: “¿Opaitama pikinkishiretari eeroka Simón? ¿Ipaitama ikovakotapiintziri pashinesatzi pinkathariite? ¿Iriima ikovakoyetzi isheninkajanori? ¿Iriima ikovakoyetzi areetzinkari atziri kaari isheninkata?” ²⁶ Ari jakanake Pedro, ikantzi: “Iri ikovakoyetzi areetzinkari atziri.” Ikantzi Jesús: “Ari okanta. Tema te onkovajaantya impinayetairo ikaratzi isheninkajanoeyetari. ²⁷ Iro kantamaitacha te nonkove inkisaneentavaitya kovakotantatsiri kireeki. Piyaate pinkachaate inkaareki. Aririka pinoshikake aparani, pamenavaanteteri, ari piñeeri kireeki. Paanakeneri kovakotantatsiri, pimperi. Iriitake pimpinaventyaari eeroka eejatzi naaka.”

18

Tsika itzimi iriiperotatsiri
(Mr. 9.33-37; Lc. 9.46-48)

¹ Ikanta japatotaiyakani iriyotaane Jesús, josampitakeri, ikantziri: “Aririka impinkathariventantai Inkitesatzi. ¿Itzimikama iriiperotatsine intsipatyaari impinkatharite?” ² Ipoña Jesús ikaimake aparani eentsi, jovatziyakeri niyankineki isaikaiyakeni irirori, ³ ikantzi: “Eerorika paventaanaari Pava, poshiyakotaiyaari ikantara irika eentsi, eerora piñiuro impinkathariventantai Inkitesatzi. Omapero. ⁴ Tema irika eentsi te iriyote ishamevaite. Maaroni inkarate oshiyakotaiyaarine, iriitakera iriiperotaatsine aririka impinkatharitari Inkitesatzi. ⁵ Inkarate pairyaanari ikempisantaana, impoña irakameethatanairi aparani oshiyaariri irika eentsi, naakatakera jaakameethatake.”

Ari irantakaantaitero kaariperori
(Mr. 9.42-48; Lc. 17.1-2)

⁶ “Intzimerika antakaakerine kaariperori kempitaariri irika eentsi ikempisantaana, kameethavaitakemi inthatayeeteneri mapi ikentsiki, iroviinkaitakeri inthomoyaaki inkaare.

⁷ Omapero onkoveenkate jaka kipatsiki. Iriñeete osheki antayeterone kaariperori. Iro kantacha ari irovasankitaayetairi inkarate antakaantakerone. ⁸ Iroorika pako, iroorika piitzi pantanta kaariperori, povashaantairo, pinkempitakaantero pinthatzinkakityeeromi, tema iro kovaperotacha pavisakoponthokitai. Te arite otzimaveta apite pako, apite piitzi, impoña piñero apaata pinkantaitatyeeni pintagaiya. ⁹ Iroorika poki pantanta kaariperori, povashaantairo, pinkempitakaantero pinkithoryaakityeeromi, tema iro kovaperotacha pavisakopityaakitai. Te arite otzimaveta apite poki, impoña piñero apaata irookaitaimi opaampatzi sarinkaveniki.”

Jiñaaventaitziri oisha peyachari
(Lc. 15.3-7)

¹⁰ “Paamaventya pimanintavaitzirika oshiyanaariri irika eentsi. Tema ikempoyaaaventari maninkariite nampiyetarori Ashitanariki Inkitesatzi. ¹¹ Tema iro ipokantakari Itomi Atziri irovavisaakoshireyetairi ikaratzi peyavetainchari. ¹² Pinkeme noshiyakaaventemiro. Tzimatsi aparoni piratachari ikaratzi 100 oisha. Impoña impeyakaantakya aparoni, karatanai 99 iroishate. Ari irookanakeri pashine, jatake otzishimashiki inkokovatairi peyeenchari. ¹³ Inkantya iriñeeri iniroite intharomentya jagairira peyavetainchari. Iniroite inkimoshirete, anaanakeri ikimoshireventziri karavetachari 99 kaari peyachane. ¹⁴ Ari ikempitari eejatzi Ashitairi Inkitesatzi, te inkove impeyakaantavaiya aparoni ikaratzi oshiyanaariri irika eentsi.”

Tsika okanta ipeyakotantaitzi

¹⁵ “Aririka piñeeri pisheninka irantzimotemiro kaariperori, piyaatashiteri, pinkinkithavaitakairi apaniro, poñaakeri okaratzi ikenakaashitakari. Aririka inkempisantakemi, pimatakeri, pikempitakaanteri iriirikami pirezintzijanori. ¹⁶ Irooma eero ikempisantzimi, paanake pashine kempisantzinkari, eerorika apite, iri pinkarateri pinkaminairi. Iro pimonkaraantyaarori ikantaitziri:

Intzimerika aparoni iyakoventaari, ontzimatyeeera intzime mava atziri, terika, apite ñaakotakerine okaratzi ikenakaashitakari, aritatsira irovasankitaayeeteri.

¹⁷ Eerorika ikempisantzi irika, pinkamanteri japatotapiintaita maaroni. Eerorika ikempisantashita, poshiyakaanteri kaari pisheninkata, tema ikempitakotakari kovakotziriri kireeki isheninka. ¹⁸ Tema inkarate pishineyetairi eeroka jaka, irijatzi ishineyeetzi janta inkiteki. Iriima inkarate kaari pishineyetai eeroka jaka, iriitake kaari ishineyeetzi janta inkiteki. Omapero. ¹⁹ Pinkeme nonkante eejatzi: Aririka pinkarate apite, aririka oshiyavakaiya pinkinkishiretane, impoña pinkovakotakeri Ashitairi Inkitesatzi, ari irimatakemiro. ²⁰ Tsikarika japatoyeta apite atziri, eerorika mava, ipairyaana ikempisantaana, ari nosakitari naaka nokempiyari.”

²¹ Ari ipokapaake Pedro, josampitapaakeri Jesús, ikantziri: “Pinkatharí, aririka ontzime irantzimotenari nosheninka, ¿tsikama onkarate nompeyakoteri? ¿Arima onkarate 7?” ²² Ipoña jakanake Jesús, ikantanakeri: “Tera aritzi pimpiyatantya. Tema te intaani pimpeyakoteri onkarate 7, osheki onkarate papiipiitero.”*

Ikantakota apite atziri ireevetatsiri

* **18:22** Ikantakoyeetzi jaka “osheki onkarate papiipiitero,” aririka apiitapiintakero ampeyakotante onkarate 7, apiitairo 7, impoña apiitairo 7, irojatzi aretantakyaari onkarate 70.

²³ “Aririka impinkathariventantai Inkitesatzi, iroovaitake jantziri pinkathari ikovakoyetziri iromperatane impinatairi jireevetziri. ²⁴ Ikanta ikovakoyetziri ireeveyetatsiri, ari ipokapaake aparoni ireeveperotatsiri osheki kireeki.† ²⁵ Tekatsi iraye impinatairiri. Ari ikantanake pinkathari: ‘Paanakeri irika shirampari, iina, itomipayeeni, eejatzi okaratzi tzimimotziriri, pimpimanteri. Ari onkantya naantaiyaari kireeki ikaratzi jireevetanari.’ ²⁶ Ikanta ikemavakera irika omperataari, jotyeeerovashitanakari pinkathari, ikantanakeri: ‘Eero pipimantana, poyaakotavakena kapicheeni, aritake nompinataimi.’ ²⁷ Ikanta irika pinkathari jineshinonkatanakari iromperatane, ikantzi: ‘Aritake, te pireevetaana.’ Ipeyakotairi okaratzi jireevetziri. ²⁸ Ikanta jiyaatai omperataari, jotonkyotaka irirori avotsiki ireevetziriri kapicheeni, ikaratzi 100 denario. Joirikakentsitavakeri, ikantziri: ‘Pimpinatena iroñaaka pireevetanari.’ ²⁹ Ari jotyeeerovashivetanakari, ikantziri: ‘Poyaavakena kapicheeni aritake nompinataimi.’ ³⁰ Te inkove, jaanakeri, jominkyaakaantakeri, ikantzi: ‘Aririka pimpinataina pireevetana, ari nomishitovakaantaimi.’ ³¹ Iro kantacha jiñaakeri ikarataiyini, te onimotanakeri, jatake ikamantakeri pinkathari. ³² Ikanta pinkathari ikaimakaantakeri, ikantziri: ‘Kaariperoshire pinatzi eeroka. Nopeyakotaimiro eeroka pireevetanari pikampitakenara.’ ³³ Ari pinkempitantemi eeroka, pinkaminthaantayete. ³⁴ Antaro ikisanaka pinkathari, jominkyaakaantakeri, ikantziri: ‘Aririka pimpinataina eeroka, ari nomishitovakaantaimi.’ ³⁵ Iroora irantairi eejatzi apaata Ashitanari Inkitesatzi, eerorika pineshinonkayetaari pisheninka.”

19

Jiyotaantzi Jesús ikantzi: te apantyaaro pookero piina (Mr. 10.1-12; Lc. 16.18)

¹ Ikanta ithonkanakero Jesús jiyotaantzi Galilea-ki, jatake ikenanakero intatsikero Jordán-ki irojatzi Judea-ki. ² Ipiyotzimentaitavaari. Jovashinchaapai osheki mantsiyari janta.

³ Ari ipokashitakeriri Fariseo-payeeni, ikovi inkompitakaiyaarimi Jesús, josampitapaakeri ikantziri: “¿Shinetaantsitatsima aparoni atziri inkove irookashivaityaaro iina?” ⁴ Ari jakanakeri irirori, ikantanakeri: “¿Tema piñaanatakotero ovakera jovetsikantaitakari atziri. Tema jovetsikaitakeri shirampari ipoña eejatzi tsinane?”

⁵ Ikantaitakeranki:

Ari irookaventairi shirampari ashitariri, iraye iina,
Aparoni inkantanaiya ivathaki jaavakaanara.

⁶ Irootakera eero okantanta intsiparyeeyaaro shirampari itsipataakaakeriri Pava, tema aparoni jinanaatzi, eero okantzi irookavakaiya. ⁷ Ipoña josampitziri ikantzi: “¿Opaitama josankinatantari pairani Moisés, ikantake:

Aririka irookavakaitya, ontzimatye impayeeteri tsika osankinatakota irookavakaantyaari?”

⁸ Ikantzi Jesús: “Okantakaantziro te pinkempisantane, irootake ishinetantamirori Moisés. Iro kantamaitacha te ari onkantya pairani ovakera opoñaantanakari maaroni.

⁹ Pinkeme nonkante naaka: Ikaratzi ookashivaitarori iinantari impoña iragai pashine, imayempitake. Irooma omayempitakerika iinantaitari, kantatsi irookaitero. Itzimirika ayirori tsinane ookaaro, imayempitake irirori.”

¹⁰ Ipoña ikantaiyini iriyotaane: “Aririka okanta, eerotyaa jaayetzimi iinantaitari.”

¹¹ Ari jakanakeri Jesús, ikantziri: “Iriirika Pava kovakayemirone, aritake pinkemathatakero. ¹² Tzimatsi kantachari eero okantanta irayete iina atziri. Tema tzimatsi atziri ari ikantzita itzimapaake eero okantzi iraye iina. Tzimatsi pashine jaathokitaitziri, eero

† 18:24 Ikaratzi 10 mil talento. Ari onkantavetya irantavaite osheki osarentsi, eero ipinakoventa.

okantzi iraye iina. Tzimatsi eejatzi kovatsiri isaikashivaitya, tema ikyaaryoventatziiri irika pinkathariventantatsiri inkiteki. Kovatsiri irimatero nokantakeri, irantero.”

Itasonkaventziri Jesús eentsipayeeni

(Mr. 10.13-16; Lc. 18.15-17)

¹³ Ipoña jamaitapaakeneri Jesús eentsipayeeni, ikantaitapaakeri: “Nokovi pamanakotenari neentsite, potzimikapatziioteri pintasonkaventero.” Ari ikantzi iriyotaane Jesús: “Eero poñaashirenkiri Avinkatharite.” ¹⁴ Ipoña ikantzi Jesús: “Eero pikantziri, nokovi iramayeetenari eentsipayeeni. Tema inkarate kempitaiyaarine irikapayeeni eentsi, iriitakera ñagairone tsika impinkathariventantatsiri inkitesatzi.” ¹⁵ Ikanta Jesús ipampipatziioteyakeri eentsipayeeni, jatanai.

Ashaarantachari evankari

(Mr. 10.17-31; Lc. 18.15-17)

¹⁶ Ikanta aparani evankari ipokashitakeri Jesús, josampitapaakeri, ikantziri: “Kameethari iyotaantaneri. ¿Opaitama nantairi noñaantaiyaarori kantaitaachane añaantarentsi?” ¹⁷ Ari jakanake Jesús, ikantzi: “¿Opaitama pikantantanari ‘kameethari?’ Tekatsira aparani kameethatatsine, apaniro ikantakaaro Pava ikameethatzi. Pinkoverika piñagairo añaantarentsi, pimonkarayetairo Ikantakaantaitane.” ¹⁸ Ikantzi irirori: “¿Otzimika?” Ikantzi Jesús:

Eero povantzi.

Eero pimayempitzi.

Eero pikoshitzi.

Eero pithaiyakotanta.

¹⁹ Piñaapinkathateri ashiyetamiri.

Petakotaiyaari pisheninka pinkempitakaanteri petakotapiinta eeroka.

²⁰ Ari ikantzi evankari: “Nomatakeri maaroni irokapayeeni, irojatziri netanakaro pairani eeniro neentsitapaakeni. ¿Opaitama kovityaachari iroñaaka?” ²¹ Ikantzi Jesús: “Pikovirika pinkameethashirete, piyaate pipankoki, pimpimantero maaroni tzimimotzimiri, pimpayeteri ashinonkainkari, tema inkiteki piñeero panintaayetaiya. Aririka pimatakeri pimpokanake, poyaatena.” ²² Ikanta ikemake evankari, ovashire ikanta ipiyanaa, tema ashaarantzinkari inatzi.

²³ Ipoña Jesús ikantanakeri iriyotaane: “Iniroitera ompomerentsitzimotyaaari ashaarantachari impinkathariventairi Inkitesatzi. Omapero.” ²⁴ Eekero ikantatzi: “Oshekira ompomerentsitya inkyaantayarimi piratsi camello imoroki kithapi. Iro ovat-sipero ompomerentsitya inkye ashaarantachari tsika impinkathariventantatsiri Pava.”

²⁵ Ikanta ikemaiyakeni iriyotaane, ipampoyaavakaanaka, ikantaiyini: “¿Impaityaakama avisakoshiretaatsine?” ²⁶ Ari jamenayetanakeri Jesús, ikantzi: “Eerotya jimatziri apaniro atziri, iriima Pava tekatsi pomerentsitzimotyaaarine.” ²⁷ Ipoña jakanake Pedro, ikantanake: “Jirikayetakena nokaratziri nokovi noyaatemi, nookayetanakero maaroni tzimimotanari. ¿Opaitama impinayeetanari apaata?” ²⁸ Jakanake Jesús, ikantzi: “Aririka ovakeratai apaata kipatsi, ari impinkathariventantatsiri Itomi Atziri, inkempitaiyaari ikantaranki aparani pinkathari isaikantaro ovaneenkatachari isaikamento. Ari pinkempitaiyaari eejatzi eerokapayeeni pimpinkathariventayetairi maaroni charinentayetyaarine Israel-ni, ikaratzira 12 jinashiyeta. Omapero. ²⁹ Tema ikaratziri oyaatakenari, jookaventayetanakero ipanko, irirentzi, iritsiro, ashitariri, iina, ireentsite, iipatsite. Aritake iriñaayetairo ontzimimoyetairi osheki, tema iriitake pairyaayetanari. Irijatziri ñaayetairone kantaitaachaneri añaantarentsi. ³⁰ Tema tzimayetatsi etayetarori iroñaaka, iriira ñeerone irimpoyetai. Tzimayetatsi eejatzi impoyetatsiri iroñaaka, iriira ñaayeterone iretayetaiyaaaro.”

20

Antavaitatsiri chochokimashiki

¹ “Aririka impinkathariventantai Inkitesatzi, iriivaitake ikantaranki aparoni atziri tzimatsiri ichochokimashite. Jiyaatake okitaityaamanai iramene antavaitatsine ivankiremashiki. ² Ikanta jiñaake kovatsiri irantavaite, ikantakeri: ‘Aririka petanakyaaaro pantavaite iroñaaka irojatzi sheeteeni, nompinatemi aparoni denario.’ Ikantaiyini antavairentzi: ‘Kameethatake.’ Jotyaantaitakeri pankirentsimashiki. ³ Ikanta ijenokiityaapaake ooryaatsiri eejatzi ipiyanaa ashitarori ivankiremashi nampitsiki. Jiñaapai pashine ikatziyeeyaani tekatsi irantavaire.* ⁴ Ikantapaakeri: ‘Aririka piyaate pantavaite novankiremashiki, ari nompinaperotakemi.’ Ari jiyaataiyakeni irantavaite. ⁵ Ari ikempitaakero itampatzikatapaake ooryaatsiri, eejatzi itainkanake ooryaa.† ⁶ Ari ikempitakerori eejatzi osheetyaanake, jiñaapai atziri isaikaiyini, tekatsi irantavaire, josampitapaakeri: ‘¿Tekatsima pantavaire pisaikashivaitantari kitaiteriki?‡ ⁷ Ari jakaiyanakeni, ikantzi: ‘Aña tekatsi antavaitakainane.’ Ikantzi irirori: ‘Piyaate eejatzi eeroka pantavaite novankiremashiki, ari nompinaperotakemi.’ ⁸ Okanta otsirenitanake, ashitarori ivankiremashi, ikantakeri kempoyiniriri iireekite: ‘Pinkaimeri maaroni antavairentzi pimpinateri. Iriira petavakya pimpinateri impoitapaintsiri jantavaitake, irojatzi pimatantakyaariri etakarori kapichekitaite jantavaitake.’ ⁹ Ikanta ipokake impoitapaintsiri jantavaitzi, kapiche jantavaitake, iro kantacha ipinaitakeri aparoni denario. ¹⁰ Ipoña ipokaiyakeni etakarori jantavaitake kapichekitaite, jiñaajaantzi iri impinaperoite. Aña te, aparonimacheeni denario ipinaitakeri eejatzi. ¹¹ Ikanta jaavetakari ipinaitakeriri, ikisanakeri ashitarori irantavaire, ¹² ikantanakeri: ‘Irikapayeeni impoitapaintsiri jantavaitzi, te irantavaiperote, iro kantacha jimonkaraakana ikaratzi pipinatakenari, aña naaka kemaantsiperotakariri ooryaatsiri.’ ¹³ Ari ikantzi ashitarori ivankiremashi: ‘Asheninká, nopinatakemi kameetha, ¿tema nokantzitakami kapichekitaite nompinatemi aparoni denario? ¹⁴ Jirika piireekite nompinatemiri, piyaatai pipankoki. Naaka nintashitacha nompinateri aparoni denario impoitapaintsiri jantavaitzi, ¹⁵ ¿Eeroma okantzi nompinateri irika nonintashitari naaka? ¿Pikisaneentakotatyaanaroma nokaminthaantzi?’ ¹⁶ Tema tzimayetatsi etayetarori iroñaaka, iri ñeerone irimpoiyyetai. Tzimayetatsi eejatzi impoiyyetatsi iroñaaka, iri ñeerone iretayetaiyyaaro.”

*Japiitairo Jesús iñaaventziro irovamaiteri**(Mr. 10.32-34; Lc. 18.31-34)*

¹⁷ Ikanta itonkaanake Jesús iriyaatero Jerusalén-ki, jaanakeri 12 iriyotaane ikenakaanairi avotsiki, ari ikantakeri: ¹⁸ “Aatatziira Jerusalén-ki. Ari iraakaantaiteriri Itomi Atziri, irayeri ijevare omperatasorentsitaari, intsipatakyaari iyotzinkariite, iri iyakoventerine irovaiteri. ¹⁹ Irootake iraantanakyaariri atziri kaari asheninkata. Ari impasavaitaiteri. Impoña impaikakotaitakeri. Iro avisavetakya mava kitaite, ari irañagai eejatzi.”

*Ikoviri Jacobo ipoña Juan**(Mr. 10.35-45)*

²⁰ Okanta iina Zebedeo opokashitakeri Jesús, otsipatakari otomipayeeni: Jacobo ipoña Juan. Otyeerovashitapaakari, okantapaakeri: “Nokovi pinkaminthayena.” ²¹ Ipoña Jesús josampitanakero, ikantziro: “¿Opaita pikovakotanari?” Okantzi iroori: “Tema irootaintsi pimpinkatharentsite, nokovi intsipatyaami notomi impinkathariventante, isaikimotemi aparoni pakojanoriki, iriima pashine isaike pampateki.” ²² Ipoña ikantanake Jesús: “Tetya piyotero opaita pikovakotanari. Osheki nonkemaantsityaari

* **20:3** Iri ikantaitziri pairani ooryaatsiri 3. † **20:5** Ikantaitziri pairani ooryaatsiri 6, eejatzi ikantaitziri ooryaatsiri 9. ‡ **20:6** Ikantaitziri pairani ooryaa 11.

naaka. ¿Arima pamavetakero eeroka pinkemaantsitya osheki? ¿Arima poshiyakyaaana nonkame naaka?” Ari ikantaiyini: “Aritake nomatakero.”²³ Ipoña ikantanake Jesús: “Omapero, irootaintsi pimatero onkarate nonkemaantsityaari. Irooma pintsipatyaana ampinkathariventante pisaike aparoni nakojanoriki, pashine nampateki, tera naaka kanterone tsika intzime nontsipatyaari, intaani jiyotzi Ashitanari tsikarika itzimi ikashiyakaayetakari.”²⁴ Ikanta ikemaiyavakera pashine iriyotaane, ikisaitanakeri Juan eejatzi Jacobo. ²⁵ Ipoña japatotakeri Jesús maaroni iriyotaane, ikantziri: “Piyotaiyini eeroka tsika ikanta ivinkatharite kaari asheninkata, osheki jomperatanta. Ari ikempitari eejatzi iriiperoyetatsiri iñaapinkathayeetziri irirori. ²⁶ Irooma eerokaite, aririka pinkove piriiperote, iri poshiyakotya ikantara otzikataari. ²⁷ Iroorika pinkove pijevatakaante, iri poshiyakotya ikantara omperataari. ²⁸ Tera iro impokantyaari Itomi Atziri iromperatantya, aña iro ipokantakari iroshiyakotyaari otzikataari, inkamimentante, iri pinakoventantatsine, irovatsinaryaakoventairi maaroni.”

Jamenakaitziri apite mavityaakiri

(Mr. 10.46-52; Lc. 18.35-43)

²⁹ Ikanta javisaiyanake Jericó-ki, osheki atziri oyaatanakeriri. ³⁰ Ari isaikake avotsinampiki apite mavityaakiri. Kemake irirori, ikantaitzi: “Ari inkenapaake Jesús jaka avotsiki.” Irootake ikaimantanakari, ikantzi: “¡Pinkatharí, icharine David-ni, pineshinonkataiyaana naaka!” ³¹ Osheki ikisathaveetanakari. Te irimairete, eekero ikaimanakitzi shintsiini: “¡Pinkathari, icharine David-ni, pineshinonkatyaana naaka!” ³² Ari jaatzinkapaakari Jesús, ikaimakeri, ikantziri: “¿Ipaíta pikoviri nantzimotemiri?” ³³ Ikantaiyini irirori: “Pinkatharí, nokovi namenavaitai naaka kameetha.” ³⁴ Iniroite jineshinonkashiretanakari Jesús irika mavityaakiri, ipampitakeneri irooki. Arira jame-navaitanairi kameetha, joyaatanakeri eejatzi Jesús irirori.

21

Areetaa Jesús Jerusalén-ki

(Mr. 11.1-11; Lc. 19.28-40; Jn. 12.12-19)

¹ Ari okarikitzimatapaake irareetantyaari Jerusalén-ki. Areetaiyakani Betfagé-ki omontenampitari otzishi Olivos. Ari jotyaantakeri Jesús apite iriyotaane, ² ikantakeri: “Piyaate nampitsiki amontetakari, ari piñeeri onthatakotya aparoni burro ontsipatakyaari iryaani. Pinthataryaakotero, pamakenaro. ³ Tzimatsirika osampitavakemine, pinkanteri eeroka: ‘Ikovatziiro pinkathari. Aritake iroipiyeemiri.’” ⁴ Ari omonkaratari josankinatakari pairani kamantantaneri, ikantake:

⁵ Pinkamantayetairi maaroni Jerusalén-satzi:

Kaakitataike Pivinkatharite ipokashitakemi,

Tsinampashire ikantaka, ikyaakotakari aparoni burro

Evonkiro onatzi burro, ovaiyane piratsi jaakaitziri tenari.

⁶ Ikanta jotyaantakeri apite iriyotaane, jimatakero okaratzi ikantakeri Jesús. ⁷ Jamakero burro otsipatakari iryaanite. Jovankeetakeneri manthakintsi imitzikarakiki inkene inkyaakoityaaro. Ipoña Jesús ikyaakotanakaro. ⁸ Ikanta atziripayeeni piyotainchari janta, jomaronkashiyetakeri imanthaki avotsiki tsika inkenanakera. Tzimatsi pashine chekayetaintsiri inhashi iromaronkashiteriri eejatzi. ⁹ Ikaratzi atziri eevataintsiri, ikaratzi eejatzi oyaatakeriri itaapiiki, ikaimaiyini, ikantzi:

¡Thame añaapinkathatairi icharine David-ni!

¡Tasonkaventaari inatzi, tema Pinkathari apaitziri otyaantakeriri!

§ 20:22 Iro ikantakotzi Jesús jaka: “¿Arima pimatakero eeroka pirero kepishaari onkarate nireri naaka? ¿Arima poshiyakyaaana nompiinkaate naaka?” ^{**} 20:23 Iro ikantakotzi Jesús: “Omapero, aritake pimatakero pirero nireri naaka, aritake pinkempitakyaana nompiinkaate naaka.”

¡Kaakitataike Avinkathariperotyaari!

¹⁰ Irojatzí jareetantapaakari Jesús nampitsiki Jerusalén. Ari josampitavakaanaka nampitarori, ikantaiyini: “¿Niinka irika?” ¹¹ Tzimatsi atziri kantanaintsiri: “Iriitake Jesús kamantantaneri inatzi, iri poñaachari Nazaret-ki saikatsiri janta Galilea-ki.”

Jomishitoviri Jesús pimantayetatsiri tasorentsipankoki

(Mr. 11.15-19; Lc. 19.45-48; Jn. 2.13-22)

¹² Ikanta Jesús, kyaapaake osaikira tasorentsipanko. Jomishitovapaakeri pimantayetatsiri eejatzí íkaratzí amanantayetatsiri. Jotatsinkayetapaakero jovantayeetariri kireeki, ari ikempitaakero eejatzí tsika jovayeetziri shiro. ¹³ Ikantapaakeri: “Okantzi osankinarentsi, iñaavaitziri Pava, ikantzi:

Nopanko onatzi iroka, ari iramanapiintaitenari.

Iro kantacha eerokaite pamatavitantapiintake jaka pipimantayetzira, pikempitakaanakero koshintzipanko.”

¹⁴ Ipoña Jesús, ipokashitapaakeri janta tasorentsipankoki osheki mavityaakiri, kisorokiri, jovashinchaayetairi maaroni. ¹⁵ Tema osheki okameethatake jantakeri Jesús. Ikanta iñaakeri evankariite jantakeri, ikaimaiyanake, ikantzi:

¡Thame añaapinkathatairi icharine David-ni!

Iro kantamaitacha ijevarepayeeni omperatasorentsitaari, itsipatakari iyotzinkariite, ikisaiyanakani, tema te onimoteri. ¹⁶ Ari josampiitanakeri Jesús, ikantaitziri: “¿Pikemakerima ikantaiyirini evankariite?” Ari ikantzi Jesús: “Nokemakeri. ¿Tema piñaanatero eeroka osankinarentsi? kantatsiri:

Iri evankariite eejatzí eentsipayeeni thotayetzirori itene,

Pikantakaakari iriñaapinkathayetaimi.”

¹⁷ Ipoña Jesús, piyanaka ikenanairo Betania-ki. Ari jimaapairi.

Jiyakataitziro kaari kithotatsi pankirentsi

(Mr. 11.12-14, 20-26)

¹⁸ Okanta okitaitamanai eejatzí ipiyaaro Jesús nampitsiki. Ari itashaapaake niyanki avotsi. ¹⁹ Jiñaapaake avotsinampiki okatziya pankirentsi, jiyaatashitanakero, iñaapaatzí te ontzime okithoki, iyoshiita oshi. Ikantanakero: “Ari pashi povero eero otzimai pikithoki.” Okanta pankirentsi, kamashitanake.* ²⁰ Ikanta iñaakerora iriyotaanepayeeni, ipampoyaaminthatanakero, josampitaiyanakeri: “¿Tsika okantaka okamashitanakari pankirentsi?” ²¹ Ari jakanakeri Jesús, ikantziri: “Omapero nonkantemi, kyaaryoorika paventaiyaana, eerorika pikisoshirevaitzi, ari pimatakero eeroka, ari anaanakero okanta piñaakero pankirentsi. Kantatsi pinkantemi: ‘Oshirinke otzishi, ompiinke inkaareki.’ Kantatsi omatya. ²² Tema onkarate pinkovakoyetairiri Pava, aririka paventaaperotanakyaari, aritake impakemiro.”

Ishintsinka Jesús

(Mr. 11.27-33; Lc. 20.1-8)

²³ Ikanta ipiyaara Jesús tasorentsipankoki, jiyotaantapai eejatzí. Ari ipokashitapaakeri ijevare omperatasorentsitaari, itsipatakari antarikonapayeeni, josampitapaakeri: “¿Niinkama otyaantakemiri poñaakantero pishintsinka?” ²⁴ Ari jakanakeri Jesús, ikantanakeri: “Eejatzí naaka tzimatsi nosampitemiri. Aririka pakakenaro, aritake nonkantakemi ipaita otyaantakenari. ²⁵ Tema joviinkaantantake Juan-ni, ¿Niinkama otyaantakeriri? ¿Pavama? ¿Atzirima?” Ipoña ikantavakaiyanaka: “Aririka ankantakeri Pava otyaantakeri, ari inkantanakai: ‘¿Opaitama kaari pikempisantantari?’ ²⁶ Aririka ankante: ‘Atziri otyaantakeri,’ ari inkisanakai atziripayeeni.” Tema ikantaiyini atziri kamantantaneri inatzi Juan-ni. ²⁷ Ari jakaiyini, ikantzi: “Te niyotero.” Ari ikantanake eejatzí Jesús: “Ari nokempita naaka, eero nokamantzimiro ipaita otyaantakenari.”

* **21:19** Kantakotachari jaka “pankirentsi,” iroora ipaitaitzitari higuera.

Iñaaventaitziri apite itomintaitari

²⁸ Ipoña josampitantake Jesús, ikantzi: “¿Tsika okantzimotamika eerokaite iroka? Tzimatsi aparoni atziri tzimatsiri apite itomi. Okanta aparoni kitaite ikantakeri itomi: ‘Notomi, piyaate pantavaite pankirentsimashiki.’ ²⁹ Ari jakanakeri itomi, ikantanakeri: ‘Te nonkove.’ Iro kantacha osamaniityaake, opiyimoshiretaari itomi, jatake irantavaite. ³⁰ Ipoña jiyaatashitakeri pashine itomi, ikantakeri eejatzi. Ikantanake irirori: ‘Ari nomatakeri, Apá.’ Iro kantacha te iriyaate. ³¹ ¿Tsikama itzimika apite itomi antakerori ikovakeri ashitariri?” Ari jakaiyanakeni, ikantzi: “Iri antakerori pashine jomper-atakari.” Ipoña ikantzi Jesús: “Iriira etyaarone iranaakotemi impinkathariventairi Pava ikaratzi kovakoyetziriri kireeki isheninka, eejatzi okaratzi mayempiroyetatsiri. Omaperora. ³² Tema ipokakeranki Juan oviinkaatanerani, ikamantavetakami tsika pikantya pinkameethashiretantaiyaarimi, iro kantacha te pinkempisantavakeri. Iri-ima ikaratzi kovakoyetziriri kireeki isheninka, ipoña mayempiroyetatsiri, okempis-antavakeri. Piñaayevetavakari eerokaite, iro kantacha te povashaantero tsika pikantaiyani, onantyaari pinkempisantavakeri.”

Kaariperoshireri antavairyaantzi (Mr. 12.1-12; Lc. 20.9-19)

³³ “Pinkeme pashine noshiyakaaventemiri. Tzimatsi aparoni atziri pankitzirori chochokimashi, jotantakotakeri maaroni othapiki, jovetsikashitakeri iroveronta ovaaki apaata, jovetsikake eejatzi pankoshetantsi inkene iramenakoitero. Ipoña jamenake atziri amenerone ivankiremashi. Jatake irirori intaina. ³⁴ Okanta okithopaitetake chochoki, jotyaantake iromperatane iragaate. ³⁵ Ikanta antavairyaantzi amenirori pankirentsimashi, jiñaavakerira ipokaiyake omperataari, jaavakeri jomposavaitavake aparoni, jovakeri pashine, ishemyaantakeri mapi pashine. ³⁶ Ipoña jotyaantake pashine iromperatane, osheki ikarataiyakeni. Ari ikempitaitavakeri eejatzi irirori. ³⁷ Ovekaraantapaakarori, jotyaantakeri itomijanori irirori, ikantzi: ‘Ari iñaapinkathaitavakeri notomi naaka.’ ³⁸ Ikanta irikapayeeni antavairyaantzi, jiñaavakerira itomi, ikantavakaanaka: ‘Iri ashitaiyaarone apaata iroka pankirentsimashi. Thame averi, ayeroota aaka.’ ³⁹ Joirikavakeri, jaanakeri othapiki pankirentsimashi, jovakeri. ⁴⁰ Aririka impokanake ashitarori ivankiremashi, ¿tsikatya inkanterika irikapayeeni antavairyaantzi?” ⁴¹ Ari jakaiyanakeni, ikantzi: “Ontzimatyev irovamagaiteri irikapayeeni kaariperori, iramenai pashine kameethari amenairone pankirentsimashi, tsika intzime otyaantapiinteneriri okithoki ivankire.”

⁴² Ipoña ikantzi Jesús: “Tema piñaanatero okantziri Osankinajanorentsi: Imanintavetakaro mapi ovetsikirori pankotsi, Iro kantamaitacha jovatziyeetairo mapi pankotsinampiki, ikempitakagaitaaro iroorikami tzinkamintsi. Iriitakera Avinkatharite Pava ovairori onampinaki, Irootake apampoyaaminthatantakariri osheki.”

⁴³ “Iro nokantantari: Eero piñeero eeroka impinkathariventaimi Pava, iri impinkathariventai pashinesatzi atziri ikaratzi oshiyaarone pankirentsi okithokitzi ikempisantanaira. ⁴⁴ Jiroka okantakota mapi: Intzimerika paryaatsine osaiki iroori, ari iñaakero intankavaite. Iriima inkarate anavyeeri, ari iriñaakero oshemyeeri.”

⁴⁵ Ikanta ijevare omperatasorentsitaari itsipatakari Fariseo-payeeni jiyotavakero iriitake joshiyakaaventake Jesús. ⁴⁶ Ari ikovaiyavetanaka irakaantanakerimi, iro kantacha osheki itharovakaakari atziripayeeni. Tema ikantashiretaiyini atziri kaman-taneri inatzi Jesús.

¹ Ipoña japiitakero Jesús joshiyakaaventziro jiyotaantziri. Ikantzi: ² “Aririka im-pinkathariventantai Inkitesatzi, joshiyakotakari aparoni pinkathari oimoshirenkiriri itomi jaavaka. ³ Jotyaantakeri iromperatane, inkamanteri inkarate pokatsine iroimoshirenkya. Iro kantacha irikapayeeni, te impokaiyeni. ⁴ Ipoña jotyaantake pashine iromperatane, ikantavakeri: ‘Pinkanteri nokaimane impoke iroya, novamaakeri vathayetatsiri nopira, tema noimoshirenkatziri notomi iravakaiya.’ ⁵ Iro kantacha eekero jiyaatatzi ipiyathataiyani. Jatayetzi aparoni irovaneki, pashine ikenayetanake ipimantayetzi. ⁶ Tzimatsi pashine ovasankitaavakeriri omperataari, ipoña jovakeri. ⁷ Ikanta ikemake pinkathari, jotyaantake irovayirite, japerotakeri jovakeri ovariantatsiri, itaakero inampitsite. ⁸ Ipoña ikantairi pashine iromperatane: ‘Aritake ovetsikayetaka ovaritentsi oimoshirenkantyaari, te arite impokemi nokaimakaanayevetakari. ⁹ Piyaate avotsiki ikenapiintayeezi, pinkantayeteri inkarate piñeeri impokeeta oimoshirenkya.’ ¹⁰ Ikanta jiyaayetake omperataari, japatotakeri ikaratzi jiñaakeri: kameethari eejatzi kaariperori. Piyotaiyakani osheki oimoshirenkachane.

¹¹ Ari jiyaatanake pinkathari irameneri ikaratzi pokaintsiri. Jiñaatzi osatekainchari aparoni te inkithaatashitapaakyaari aavakaachari. ¹² Ikantapaakeri: ‘Asheninka, ¿tsika pikanta pikyaantakari jaka te pinkithaatzimentyaari notomi?’ Ari jimairetake, te irake. ¹³ Ipoña pinkathari inkantakeri iromperatane: ‘Poosovakoteri, poosokiiteri, pookeri otsirenikitake, ari iriraavaityaari iratsikaikivaitya inkemaantsivaitya.’ ¹⁴ Tema oshekira inkaimaveetya, iro kantamaitacha kapiche inkarate iriyoshiyeetairi.”

*Jiñaaventaitziri kireeki impinayeeteri pinkathari
(Mr. 12.13-17; Lc. 20.20-26)*

¹⁵ Ipoña ipiyeeyanakani Fariseo-payeeni. Ikinkithavaitaiyakeni, ikantavakaiyani: “¿Tsika ankenakairoka ankompitakaantyaariri Jesús?” ¹⁶ Ipoña jotyaantakeneri iriyotaane irirori itsipatakari irapatziyaneete Herodes, ikantapaakeri Jesús: “Iyotaantaneri, okaratzi piyotaantziri omapero onatzi. Arira onkantya iriyotakoyeetantyaariri kyaaryooperoini Pava. Tema tekatsi pintharovakaiya. ¹⁷ Pinkantena eeroka opaita pikinkishiretari: ¿Okameethatzima amperi kireeki ikovakotakaantane Pinkathari César?” ¹⁸ Iro kantacha Jesús, jiyotavakeri ikinkishiretari, ikantziri: “Kamatavirí. ¿Ipaitama piñaantantanari? ¹⁹ Poñaakenari kireeki pipinatantapiintariri Pinkathari.” Ari jamaitapaakeneri aparoni kireeki ipaitaitziri “denario.” ²⁰ Ipoña josampitziri: “¿Niinkama ashitarori ivairo jaka? ¿Niinkama irika oshiyakaantainchari?” ²¹ Ikantaiyini: “Irashi César.” Ari ikantzi Jesús: “Tema iri César ashitari, pantantyaanari okaratzi ikovakayimiri, pimpinateri. Iriima maaroni okaratzi jashitari Pava, pantantyaanari ikovakayimiri irirori.” ²² Ikanta ikemaiyavake ikantake Jesús, ipampoyaaminthatanakeri, jovashaantanakeri. Jataiyeeni.

*Josampitakoventaitziro irañagai kamayetatsiri
(Mr. 12.18-27; Lc. 20.27-40)*

²³ Ipoña ipokaiyakeni Saduceo iriñeeri Jesús. Iriitake Saduceo kantapiintatsiri: “Eero jañagai kamayetatsiri.” Josampitapaakeri Jesús, ²⁴ ikantapaakeri: “Iyotaantaneri, josankinatake pairani Moisés, okantzi: ‘Aririka inkame aparoni atziri, eerorika jovaiyantakaanakero iina, oshinetaantsitzi iragairo irirentzi, irovaiyantakagairo. Iro kantacha ontzimatye inkempitakaanteri iriirikami ashitakyaarine irirentzi kamaintsiri.’ ²⁵ Thame ankantavake: Tzimatsi 7 irentzitavakaachari. Etarori itzimi iraaake iina, tekera irovaiyantakairo iina, ikamake jagairo pashine irirentzi. ²⁶ Ari ikempitakari eejatzi apitetanaintsiri irirentzi. Ipoñaapaaka pashine mavatanaintsiri. Ari ikempitakari maaroni ikaratzira 7. ²⁷ Okanta osamanitake kamai eejatzi iroori

tsinane. ²⁸ Aririkami irañaa yetaimi apaata kamayetatsiri, ¿itzimika oimentaperotaiyaari tsinaneka? Tema maaroni ikaratakera 7 jiiinantavetakaro.”

²⁹ Ipoña jakanake Jesús, ikantziri: “Pikenakaashitakaro eeroka, te piyotakotero Osankinajanorentsi, te piyotakotairo eejatzi ishintsinka Pava. ³⁰ Tema aririka irañaa yetai apaata kamayetatsiri, eero itzimayetai aavakaayetachaneri. Iroshiyapaiyaari imaninkarite Pava Inkitesatzi. ³¹ ¿Tema piñaanatakotero tsika onkantya aririka irañaa yetai kamayetatsiri? Tema ikantake Pava, iñaaavaitzi:

³² Naakatake Pava iñaa pinkathatziri Abraham, Isaac, eejatzi Jacob.

Ari ayotaiyini añaa yetatsi irirori, tema te onkante aparoni kaminkari iñaa pinkathateri Pava, intaani jimatziro añaa yetatsiri.” ³³ Ikanta ikemaitakerira Jesús ikantayetakeri, ipampoyaaminthaitanakeri, ikantayeetzi: “Omapero okameethatzi jiyotaantziri.”

Iñaa ventaitziro ikovakaaperotantziri Pava
(Mr. 12.28-34; Lc. 10.25-28)

³⁴ Ipoña japatotaiyakani Fariseo, tema ikemake kameetha jakakeri Saduceo josampitakeriri. ³⁵ Ikanta aparoni, irijatzi iyotakoperovetarori Ikantakaantaitane, ipokashitakeri Jesús irosampiteri, tema ikovi inkompitakaiyaarimi, ikantapaakeri: ³⁶ “Iyotaantaneri, ¿tsikatya otzimika Ikantakaantaitane anayirori pashine?” ³⁷ Ari jakanake Jesús, ikantzi: “Pivinkatharite inatzi Pava, ontzimatyete petakoperotaiyaari, petakoshiretaiyaari, pampithashire povairi eejatzi. ³⁸ Irootakera etarori Ikantakaantaitane ikovaperotakaantaitziri. ³⁹ Ari oshiyaro apitetanaintsiri: Ontzimatyete petakotaiyaari pisheninka, pinkempitakaantairi pikaminthairo eeroka pivatha. ⁴⁰ Aririka pimonkaraakero iroka apitetanaintsiri, pimatakerora maaroni josankinayetakeri Moisés-ni, eejatzi maaroni josankinayetakeri kamantantaneri.”

¿Ipaitema charinentariri Cristo?
(Mr. 12.35-37; Lc. 20.41-44)

⁴¹ Ipoña jimatanakero irirori Jesús, josampitakeri Fariseo-payeeni itsipatari japa-toiyani. ⁴² Ikantziri: “¿Ipaitema pikinkishiretakotariri eeroka Cristo? ¿Ipaitema charinentariri?” Ikantaiyini Fariseo: “Icharine David-ni inatzi.” ⁴³ Ipoña ikantzi Jesús: “¿Opaitama iñaa vaitakaantariri pairani David-ni Tasorentsinkantsi, okanta joshiyakaantakariri Ivinkatharite? Tema ikantakeranki:

⁴⁴ Iñaa vaitake Pinkathari, ikantavairi novinkatharite:

Pisaikapai Nakojanoriki ampinkathariventante,
Irojatziri apaata novasankitaantaiyaariri kisaneentakemiri,
Ari paatzikantaiyaariri piitzi.

⁴⁵ Aña imatzitataikaro David-ni ikantziri: ‘Novinkatharite jinatzi.’ ¿Tsikama inkene incharinentyaari?” ⁴⁶ Ari imairetaiyanake te irake. Tharovashire ikantaiyakani, tekatsira kovanaatsine irosampitanairi.

23

Iñaa ventaitziri iyotzinkariite ipoña Fariseo-payeeni
(Mr. 12.38-40; Lc. 11.37-54; 20.45-47)

¹ Ipoña ikinkithatakaakeri Jesús ikaratziri apatotzimentakariri, eejatzi iriyotaanepayeeni, ikantzi: ² “Pameneri iyotzinkariite ipoña Fariseo, iro jaakoventa jovaakakoyetziro okaratziri josankinayetakeri pairani Moisés-ni. ³ Okameethatzi pinkempisanteri onkarate inkantayetemiri, iro kantamaitacha te onkameethate poshiyakotyaari okaratziri jantayetzi, tema te jimonkarayetziro irirori. ⁴ Omapero opomerentsita okaratziri ikovakayimiri pimayetairimi. Te iñaa maitaro impomerentsitzimentyaaro irirori irimayetero. ⁵ Jantashiyetaro ikoviri irirori onkantya iñaa antaiyaariri. Osheki inebetaro meshinantsimonki tsika joteyeetziro Osankinajanorentsi jontarekakotziro

ishempaki, eejatzi itamakoki. Osheki eejatzi jovaneenkaponkitziyetziro iithaare irishirikake manthakintsi. ⁶Iro ikovapiintake irosatekateri niyanki aririka irovaiyaani isheninka. Ari ikempitari eejatzi aririka iriyaate pankotsiki japatotapiintaita. ⁷Ikovi ñaapinkatha irovethatapiintaityaari aririka iriñeeteri. Ikovi eejatzi inkantayeeteri: ‘¡Iy-otaantanerí!’ ⁸Te okameethatzi pimatero eeroka, eero pikovashita inkantaitemi: ‘¡Iy-otaantanerí!’ Tema maaroni eerokaite kempivaitaka pirentzitavakaatyeyya. Aparoni ikanta iyotaantatsiri, iriitake Cristo, tekatsi pashine. ⁹Jaka kipatsiki, te onkameethate pinkantashivaityaari pisheninka: ‘¡Ashitanarí!’ Tema aparoni ikanta Ashitamiri Inkitesatzi. ¹⁰Te onkameethate eejatzi inkantayeetemi: ‘¡Novinkatharité!’ Tema aparoni ikanta pivinkatharite, iriitake Cristo. ¹¹Inkarate kovatsiri iririiperote, iroshiyakotyaaari ikantaranki otzikataari. ¹²Tsika itzimi kovashivaitachane iriñaaapinkathayeeterimi, aritake iriñaakero intsinampashiretakaitari. Iriima tsika itzimi tsinampashirevaitasiri, iriitake ñeerone iriñaapinkathayeetari.

¹³¡Ikantamacheetzimi eeroka iyotzinkariite ipoña Fariseo, kamataviriri pinake! Osheki potzikakeri ikaratzi kovatsiri impinkathariventairi Pava. Tema eero piñeero eeroka impinkathariventaimi, teya pinkove impinkathariventairi pashine. ¹⁴¡Ikantamacheetzimi eerokaite iyotzinkariite ipoña Fariseo, kamataviriri pinake! Pampotakaro kamaimetzinkaro pashitaro opanko, iro posamaninkantarori pamanapiintaveta eero jiyotantaitami. Iro kantamaitacha antaro irovasankitaayeetaimi. ¹⁵¡Ikantamacheetzimi eerokaite iyotzinkariite ipoña Fariseo, kamataviriri pinake! Osheki pipomerentsiventakari atziriite kaari asheninkata iroshiyakotai aaka a-judío-tzi, piyotaakeri inkamatavirite irirori. Iro inkempitakotantyaamiri eeroka iratsipetaiyaaro sarinkaveni.

¹⁶¡Ikantamacheetzimi eerokaite, oshiyariri mavityaakiri jakathatavakaiyani! Tema aririka impairyeetero tasorentsipanko, ikantayeetzi: ‘Irovasankitaina Pava eerorika nomonkaratziro nokantziri.’ Iro kantacha pikantapiintaiyake eerokaite: ‘Eerorika jimonkaraitziro, tekatsi ompaitya.’ Irooma aririka impairyeeteri oro saikatsiri tasorentsipankoki, pikantapiintake: ‘Ontzimatyé irantaitero ikantaitakeri.’ ¹⁷¡Masontzishirerí, mavityaakishirerí! ¿Ipaitama kovaperotachari, iriima oro? Kaari, tema iro irooperotatsi tasorentsipanko otasorentsitakairi oro. ¹⁸Ari okantari eejatzi aririka impairyeetero pomepirinimentotsiki, ikantayeetzi: ‘Irovasankitaina Pava eerorika nomonkaratziro nokantziri.’ Iro kantacha pikantapiintaiyake eerokaite: ‘Eerorika jimonkaraitziro, tekatsi ompaitya.’ Irooma aririka impairyeeteri piratsi itaayeetziri pomepirinimentotsiki, pikantapiintake: ‘Ontzimatyé irantaitero ikantaitakeri.’ ¹⁹¡Masontzishirerí, mavityaakishirerí!, ¿Ipaitama kovaperotachari, iriima piratsi? Kaari, tema iro irooperotatsi pomepirinimentotsi otasorentsitakairi itaayeetziri. ²⁰Ikaratzi pairyirori pomepirinimentotsi, arira okaratzi ipairyaakero maaroni ikaratzi itaayeetziri janta. ²¹Eejatzi joshiyari ikaratzi pairyirori tasorentsipanko, arira okaratzi ipairyaakero ikaratzi tzimantarori. ²²Ikaratzi pairyirori inkite, ipairyaakero maaroni janta tsika isaikinta Pava, ikempitakaantakaro iriimi Pava impairyaake.

²³¡Ikantamacheetzimi iyotzinkariite ipoña Fariseo, kamataviri pinake! Pinashitapiintaniri pashitakaariri Pava, pipayetapiintziri inchashaaniki. Temaita pantayetero kovaperotachari ikovakayimiri: Pinkameethashireyete, pineshinonkashiretante, paventaashiretaiyaari. Irootake kovaperotachari pantayetairo, eero povashaantamaitaro panteneri pashinera.* ²⁴¡Mavityaakiri, akathatavakaachari! Pikempitakari aparoni pankiventariri shikiryaaniki eero jirakotantari, iro kantamaitacha jirakotakeri antari piratsi.†

* 23:23 Iro ikantaitzi jaka inchashaaniki: menta, eneldo, comino. † 23:24 Kantakotachari jaka “antari piratsi,” iriira ipaitatzitari “camello.”

²⁵ ¡Ikantamacheetzi eero ka iyotzinkariite ipoña Fariseo, kamataviri pinake! Pikempitakotakaro iramentotsi eejatzi ovamentotsi, okiteveta kameetha jakakiroki, irooma inthomointa kipatsi okantaka. Ari pikantayetakari eero ka kantatsi iriñeetemi kameethashire pinatzi, aña koshintzi pinake, pikovapiintakero apaniro panintaavaitya. ²⁶ ¡Mavityaakiri Fariseo! Pinkempitakaantya poshetapiintziro inthomointa piraamento eejatzi povamento, onantyaari onkitetai jakakiroki eejatzi.

²⁷ ¡Ikantamacheetzi eero ka iyotzinkariite ipoña Fariseo, kamataviri pinatzi! Poshiyakaro okitamaroveta jovantaitariri kaminkari, ovaneenka okantaka jakakiroki. Iro kantacha inthomointa, ari isaikake itonkiporoki kaminkari, shityeenkatake.

²⁸ Ari pikempitayetakari eero ka, iñaayevetakami atziri pantakero kameethari, iro kantamaitacha inthomointa kamatavishireri pinake, kaariperoshiretakemi.

²⁹ ¡Ikantamacheetzi eero ka iyotzinkariite ipoña Fariseo, kamataviri pinake! Opaitama povetsikapiriniyetantarori tsika ikitayeetakeri kamantantaneri, ipoña povaneenkayetakero inkene inkinkishiretakoyeetapiintaiteri, inkantaite: ‘Kameethashire jinake irika.’ ³⁰ Ipoña pikantaiyini eejatzi: ‘Arimi nontzimityaami naaka eeroty novamaayetzirimi, eero noshiyakotari nocharineni ikaratzi ovamaakeriri kamantantaneri.’ ³¹ Eerokatake kamantakotacha apaniro, iri poshiyakoyeta eero ka picharineni ikaratzi ovamaayetakeriri pairani kamantantaneri.

³² ¡Intsityaa pimonkaratero eero ka kaariperori okaratzi jetakaantanakari pairani picharineete! ³³ ¡Tema poshiyakari pisheninkatyaarimi maranke! Kaariperoshire pikantaka. ¿Tsikama pinkantaiyaaka pishiyapithatantaiyaarori pashinonkagaiya sarinkaveniki? ³⁴ Irootake notyaantantyaamiriri kamantantaneri, iyotaneri, impoña iyotzinkari. Iriitake povamaakaante aparopayeeni, pimpaikakotakaanteri. Iriima pashine, pimpasatakaantavaiteri tsika japatotapiintaita, osheki povasankitaayeteri maaroni nampitsiki. ³⁵ Iro piñaantyaarori eero ka irovasankitaaventaitemiri ikaratzi kamayetaintsiri pairani, jetanakaro kameethashireri Abel irojatzi Zacarías itomini Berequías. Iriitake jovamaayeetake pairani iriyaateromi pomepirinimentotsiki ipoñaanakaro tasorentsipankoki. ³⁶ Omapero nokantzimi ari irovasankitaaventaitakemiri irikapayeeni nosheninka.”

Jiraaneentakotaro Jesús Jerusalén
(Lc. 13.34-35)

³⁷ “¡Jerusalén-satzí! Osheki povake Kamantantaneri. Pishemyaayetakeri ikaratzi jotyaantaveetakamiri. Tema nokovavetapiintaka nonkempityaarimi tsimeri isamoronkiitziri iriryaanite, ari nonkanterimi naaka maaroni ikaratzi notomintaari. Iro kantacha te pinkovaiyeni. ³⁸ Jaka tsika pisaikapiintaiyavetaka eero iñeetai impaitya nampitaiyaarone. ³⁹ Tema eero okantaitatya piñaapiintaina jaka, irojatzi apaata pinkantantaiyaari:

Tasonkaventaari inatzi, tema Pinkatharentsi apaitziri otyaantakeriri.”

24

Iñaaventziro Jesús imporokaitero tasorentsipanko
(Mr. 13.1-2; Lc. 21.5-6)

¹ Ipoña ishitoanake Jesús ipoñaanakaro tasorentsipankoki, irootake iriyaatai. Ari ikantziri iriyotaaneete: “Pamenero tsika okanta jovetsikayeetziro tasorentsipanko.”

² Jakanakeri irirori, ikantanakeri: “Maaroni piñaakeri, eerora piñeero apaata tsika okanta mapi opeviryaayeta iroñaaka, iro iraperoitero imporokayeetero. Omaperora nokantzimi.”

Iriñeeteri aririka onthonkimataiya
(Mr. 13.3-23; Lc. 21.7-24)

³ Ikanta itonkaanake otzishiki Olivos, ari isaikapaake. Ari josampitziri iriyotaaneete, ikantziri: “Intsityaa pinkantena, ¿tsikapaitema omonkaratya pikantakeri? Aririka pimpiyimatai, aripaitema onthonkimatantaiyaari, ¿tsika onkantya niyotantyaari?” ⁴ Ari jakanakeri Jesús, ikantanakeri: “Ontzimatyete paamaventya jamatavitaitzimikari. ⁵ Tema osheki kovatsine iramatavitemi apaata, impairyapaakena, inkante: ‘Cristo nonatzi naaka.’ ⁶ Tema ari pinkemakoyetakero ovayiritaantsi, paamaiya omintharovashiretzimikari. Ontzimatyete avisayete irokapayeeni, tema tekeraatara omonkaratya onthonkantaiyaari maaroni. ⁷ Irantaminthavakaayetya maaroni nampitsiki inkarate iromityaantayeteri pinkathariyetatsiri. Iriñeete mantsiyarentsi, tashetsi, onikayetya kipatsi tsikarikapayeeni. ⁸ Irootakera etanakyaarone inkemaantsitayeetyaaro irokapayeeni.

⁹ Impoña irakaantayetanakemi eeroka, irimaimaneyeetemi irojatzi irovamaan-tayeetyaamiri. Osheki inkisaneentayetanakemi atziri okantakaantziro pipairyana pavantaanara. ¹⁰ Ari iriñeetake atsipetashitarori ikempisantavetaka, iriñeete kisaneentavakaachane, iriñeete eejatzi aakaantavakaachane. ¹¹ Osheki pokapaintsine iroshiyavetapaakyaarimi kamantantneri, iramatavitapaakeri inkarate kempisantavakerine. ¹² Irantayeperoitero kaariperori, eero ikaminthaavakaanaa atziri. ¹³ Iriima tsika itzimi kyaaryootaintsine, iriitakera avisakoshireyetaatsine. ¹⁴ Aririka othotyaakya inkemayeetairo maaroni kipatsiki Kameethari Ñaantsi ñaaventakotziroori ipinkathariventantai Pava, aripaitera omonkarataiya onthonkantaiyaari maaroni.

¹⁵ Iro kantacha ari piñaakeri ipaitayeetziri ‘Pinkaari Aperotantneri,’ iñaaventakeri pairani kamantantneri Daniel, isaikapaake tsika otasorentsitzi. (Maaroni ñaanayerone iroka, okovaperotatya inkemathatairo.) ¹⁶ Inkarate nampitaiyaarone apaata jaka Judea-ki, ontzimatyete irishiyayetai tonkaari otzishiki. ¹⁷ Pisaikirika jakakiroki pipanko, ari pimpoña pishiyanaake, eerora pikyaapanaatzi paapanaate tsikarika ompaitya. ¹⁸ Povanekirika pisaiki, pishiyanaake tsika pikantara, eero paapanaatziro piithaare. ¹⁹ ¡Inkantamacheetero apaata onkarate thomonteyetatsine, eejatzi onkarate tzimayetatsine eentsite eeniro ithoyetzi! ²⁰ Pamaneri Pava, onkantyaama aririka pishiyayetake, eero pomonthaantaro kyaaronsi, eero pishiyanta eejatzi kitaiteriki jimakoryaantaitari. ²¹ Tema antaro iriñeetero irashinonkaitya apaata. Pairani ovakera jovetsikayeetakero kipatsi, irojatzi iroñaaka, te iriñeetero oshiyaarone iroka ashinonkaantsi. Eerora apiita iriñeetairo oshiyaarone. ²² Eeromi ishintsitaitzi iroimairentaitero iroka ashinonkaantsi, tekatsimi avisakotaatsine. Ikamintha intzimayete jiyoshiitayeetairi, aventaayetaariri Pava, irootakera joimairentaitakarori thaankiini iroka ashinonkaantsi. ²³ Aririka pinkeme inkantaitemi: ‘Jirika Cristo.’ Pashine kantatsine: ‘Jirinta Cristo,’ eerora pikempisantziri. ²⁴ Tema impokayetapaake oshiyakotyaarine Cristo, oshiyakotyaarine kamantantneri. Ari intasonkaventantashiyetapaakya, inkovavetya iramatavitemi, ikaratzi jiyoshiitayetakeri Pava. ²⁵ Aritakera nokamantziyetakamiro. ²⁶ Impoña inkantaitakemi: ‘Areetaka janta tsika te inampiitaro.’ Eeromaita piyaatashitziri. Inkantaite eejatzi: ‘Ari isaiki inthomointa pankotsiki.’ Eeromaita pikempisantziri. ²⁷ Tema aririka impiye Itomi Atziri, iroshiyapaiyaaro okantaranki ookatharonsi. Etanakyaaro omporekanake ishitovapiintzi ooryaatsiri, irojatzi tsika ikyaapiintzi. ²⁸ Tsikarika isaiki aparoni shitzivari, ari ipiyoventariri amempori.”*

Impiyantaiyaari Itomi Atziri

(Mr. 13.24-37; Lc. 21.25-36; 17.25-36; 12.41-48)

* **24:28** Ikempitara añaapiintziri amempori jevotaiyani, ayotzi tzimatsi kamaintsiri. Ari okempitari eejatzi aririka añaayetakero okaratzi iñaaventayetakeri jaka Jesús, ayotzi irootaintsi impiyimatai.

²⁹ “Aririka onkaratapaake apaata jashinonkaita antaro, ari intsivakake ooryaa, eero joorenta kashiri eejatzi. Impoña inthopiryaayetake inkiteki impokiro, maaroni ikaratzi oorentayetachari inkiteki inthonkya imporokayete eejatzi. ³⁰ Aripaite inkoñaatapai Itomi Atziri inkiteki. Antaro intharovayetanake atziri jaka kipatsiki. Tema iriñeetavairo irovaneenkaro eejatzi ishintsinka, inkenantapaiyaaro menkori. ³¹ Intyootapaake shintsiini maninkariite, irapatotapairi ikaratzi jiyoshiitayeetakeri nampitarori maaroni tsikarika jaka kipatsiki, irojatzi tsika ochentetapaa.

³² Okempitaranki aririka piñaapiintziro eereshiyetai pankirentsi, piyotzi irootaatsi osarentsitzimatai.† ³³ Iroora piyoteri eerokapayeeni, aririka piñaayetakeri nokantayetakeri, okarikitzimataana. ³⁴ Omaperora nonkante, eerora ikamayetzita irika asheninkapayeeni, irojatzi iriñaantayeetakyaarori nokamantayetakeri. ³⁵ Eerora okantaitatyaani piñeero inkite eejatzi kipatsi irooma okaratzi noñaaneyetakari omaperoitayeeni iroori.

³⁶ Iro kantacha tekatsira iyotatsine tsikapaite, iri ovatsipero inkiteveri maninkariite, te jiyotzi. Tema apaniro ikantakaaro Ashitanari jiyotziro irirori. ³⁷ Arira oshiyaaro pairani isaikantavetari Noé, ari onkantaiyaari eejatzi aririka impiye Itomi Atziri. ³⁸ Tema pairani tekera areeta oonkaro, onimovaitziri atziri, jovavaitaiyani, jiravaitaiyini, pashine aayetatsiri iina. Irojatzi jotetantanakari Noé pitotsiki. ³⁹ Tekatsi inkinkishiretakote, irojatzi omapokantakariri oonkaro, ari japerotakariri maaroni. Arira onkempitagaiyaari aririka impiye Itomi Atziri. ⁴⁰ Tema isaike apite antavaitatsiri irovaneki, aaroni irayeetanai inkiteki. Iriima pashine irookaitanairi. ⁴¹ Osaiké apite tsinane ontononkavaite, aaroni irayeetanai inkiteki. Irooma pashine tsinane, irookaitanairo. ⁴² Paamaventaiya eeroka, tema te piyote tsikapaite impiye Pivinkatharite. ⁴³ Pinkinkishiretakoteri aaroni atziri, aririkami iriyote impokatye koshintzi tsireni, arimi iramaventakyaami, eero ikoshitaarantaitzirimi ipankoki. ⁴⁴ Ari onkantaiyaari, ontzimatye paamaventayetaiye eejatzi eeroka. Tema tekatsi iyotatsine tsikapaite impiye Itomi Atziri.

⁴⁵ Poshiyakotyaari aaroni otzikataari kameethashireri, kinkishiretachari kameetha. Jookanakeri ipankoki omperatariri, ikantanakeri: ‘Pamenenari ikaratzi saikatsiri pankotsiki.’ ⁴⁶ Kimoshirera inkantaiya irika omperataari, aririka impiye omperatariri, tema iriñaapairi jimonkarataakeri ikantanakeriri. ⁴⁷ Aritake irishinetaakeneri iramaakoventyaaniri maaroni okaratzi jashitari. ⁴⁸ Iriima aaroni kaariperoshireri omperataari, ikantzi: ‘Eero ipiyita omperatanari.’ ⁴⁹ Impoña irovasankitaavaitakeri pashine omperataari. Jatake inkempiyayetyaari shinkiryaantzi. ⁵⁰ Onimovaitziri irika omperataari, iromapokashitaiyaari irareetaiye omperatariri. ⁵¹ Irimaperoteri irovasankitaapairi, irookapaakeri janta tsika ikashiyakaitakariri kamataviriri. Ari iriraavaityaari, iratsikaikivaitya inkemaantsitaiya.”

25

Iñaaventaitziro 10 evankaro

¹ “Aririka impinkathariventantai Inkitesatzi, oshiyatyaaro 10 evankaro jatatsiri tsireni omonthaiyaari aavakaachane. Aayetanaake ootamentopayeeni. ² Tzimatsi okaratzi 5 evankaro kyoshiretaintsiri, tzimatsi eejatzi okaratzi 5 evankaro kaari kyoshiretatsine. ³ Irokapayeeni 5 evankaro kaari kyoshiretatsine aavetanakari ootamento, iro kantacha kapiche aanake iyaaki. ⁴ Irooma pashine kyoshiretaintsiri, aayetanaake iroori ootamento, aanake eejatzi oshiki iyaaki. ⁵ Tera impokitatyeeya thaankiini aavakaachane, ayimatapaakeri ovochoki, magariyanakeni. ⁶ Okanta

† 24:32 Ikantakoitziri jaka “pankirentsi” higuera onatzi.

niyankiite tsireni, okematzi ikaimaitzi, ikantaitzi: ‘jKaakitake aavakaachaneri, pomonthaavakyaari!’ ⁷ Kakitaiyanakeni evankaro, ojaikiyetanairi iyaaki ootamentopayeeni. ⁸ Evankaropayeeni kaari kyoshiretatsine, okantavetanakaro kyoshiretaintsiri: ‘Pimpena iyaaki pootamento, irootaintsi intsivake nootamento naaka.’ ⁹ Ari okantanake: ‘Eero nopimi, ari inkovityiimotakyaana naaka, piyaate pamanantapainte.’ ¹⁰ Iyaaminthaitapaintzi amanantzi, areetapaaka aavakaachaneri. Irokapayeeni okaratzi aamaventainchari, omonthaavakari, jaanakero janta tsika iroimoshirenkaiteri. Jashitaitanakero ashitakorontsi. ¹¹ Okanta opiyavetapaaka jatatsiri amanantzi, okaikaimavetapaaka, okantapaake: ‘jPashitaryeenaro naaka!’ ¹² Okematzi jakaitanakero, ikantaitziro: ‘Tetya niyotemi. Omapero.’ ¹³ Ontzimatyeeera paamaventayetaiya eeroka. Tema te piyote tsikapaite impiye Itomi Atziri.”

Jiñaaventaitziri kireeki
(Lc. 19.11-27)

¹⁴ “Tema aririka impinkathariventantai Inkitesatzi, joshiyakotatyaari aparoni atziri kovatsiri iriyaate intaina, irapatotakeri iromperatane, ipanakeri iramaventyaaniri okaratzi jashitari. ¹⁵ Ipoña ipakeri aparopayeeni iromperatane iireekite. Iriima pampithashiretachari kameetha, impanakeri ikaratzi 5 kireeki, pashine amataachari jiyotzi impanakeri ikaratzi apite, iriima pashine ovekaraantapaakarori impanakeri aparoni. Ipoña, jatake intaina. ¹⁶ Ikanta irika ipayeetakeri 5 kireeki, jantavaitakaakeri, joshekyakeri jagai ikaratzi eejatzi 5. ¹⁷ Ari ikempitakari ipayeetakeri apite, joshekyakeri irirori, jagai ikaratzi eejatzi apite. ¹⁸ Iriima pashine ipayeetakeri aparoni, jaanakeri iireekite, ikitatakeri kipatsiki. ¹⁹ Okanta osamanitake piyaa ashitariri kireeki, ikaimakaantapairi iromperatane iriyote opaita jantantakari iireekite. ²⁰ Ari ipokapaake ipayeetakeri 5 kireeki, joñaakapairi pashine 5 kireeki joshekyakeri, ikantapaake: Pinkathari, 5 kireeki pipakena pairani, jirika pashine 5 noshekyagairi. ²¹ Ikantzi Pinkathari: ‘Arivé nomperatane, kameethashireri pinake. Kapiche kireeki pikempoyaaakena, ari pinkempoyagai pashine osheki. Pimpoke, pintsipatyaana panintagaiya.’ ²² Ipoña jareetapaaka ipayeetakeri apite kireeki, ikantapaake: ‘Pinkathari, apite kireeki pipakena, jirika pashine apite noshekyagairi.’ ²³ Ari ikantzi Pinkathari: ‘Arivé nomperatane, kameethashireri pinake. Kapiche kireeki pikempoyaaakena, ari pinkempoyagai osheki pashine. Pimpoke, pintsipatyaana panintagaiya.’ ²⁴ Ipoña jareetapaaka ipayeetakeri aparoni kireeki, ikantapaake: ‘Pinkathari, niyotzi naaka mashiryaantzi pini, pampoyetanta pantavaitakaantzi piireekite, ari okanta poshekyaanterari.’ ²⁵ Iro notharovantakari, naakeri piireekite, nokitatakeri kipatsiki. Jirika iroñaaka namaimiri. ²⁶ Ari jakanakeri ikantziri: ‘Kaariperoshire pinatzi osheki piperaneta. Piyovetaka ari nonkisakemi eerorika poshekyaanari kireeki, ²⁷ piñaavetaka eero pimatziro eeroka, pamenemi impaitya antavaitakaimirine, ari iroshekineentakemi iroñaaka, iri pimpavainarimi nopiyaara.’ ²⁸ Ipoña ikantayeetakeri ikaratzi saikaintsiri: ‘Paapithateri kireeki, pimpairi pashine oshekyakeriri 10 kireeki.’ ²⁹ Tema tsikarika itzimi otzimimotakeri, ari ontzimimotairi osheki. Iriroma kaari otzimimotzi, eekero iriyaatatye iriñeero eero otzimimoperotairi. ³⁰ Paanakeri irika kaariperoshireri, pookeri tsika otsirenikitzi. Ari iriraavaityaari, iratsikaikivaitya inkemaantsivaitaiya.”

Iñaaventaitziro iyakoventaantsi

³¹ “Aririka impiye Itomi Atziri ñaapinkatha irovayeetairi. Intsipataiyaari maaaroni maninkariite, inkempitaiyaari ikantaranki aparoni pinkathari isaikantaro ova-neenkatachari isaikamento. ³² Irapatotairi maaroni atziri tsikarika irisaikai irirori. Irinashiyetaiyaari iromisaikayetairi. Iroshiyakotyaari aparoni atziri nashitariri ipira

te inkovakairi inkonovayetya. ³³ Iromisaikairi ikovaperotziri irakojanoriki, iri-
 ima imanintayetziri irampateki iromisaikairi.* ³⁴ Impoña iriñaavaitake Pinkathari,
 iriñaanateri jinashitakari irakojanoriki, inkanteri: ‘Pimpoke maaroni, osheki intharo-
 mentakagaiyaami Ashitanari, pinampitaiyaaro tsika ipinkathariventantzi irirori,
 tema ari jovetsikanontakemiri pairani ovakera jovetsikantakarori kipatsi. ³⁵ Tema
 piñaanaranki aavetana notashe, iro kantacha pipakena novarite. Piñaana ayimatana
 nomire, pipakena nirakeri. Piñaakena nareeta pinampiki, pineshinonkatakana pi-
 pankoki. ³⁶ Piñaana nosaraakovaitzi, pipakena nokithaatar. Piñaana nomantsiy-
 atake, pampitakotakena namataakotantaari. Jominkyakaantaitakena, pipokashitak-
 ena piñaana.’ ³⁷ Impoña inkantaiyeni kameethashireri: ‘Pinkatharí. ¿Tsikapaite
 noñiimi pitasheneentzi, nopantamiri povarite? ¿Tsika noñiimi pimireneentzi, nopan-
 tamiri pimire? ³⁸ ¿Tsikapaite noñiimi, naakameethatantamiri nopankoki? ¿Tsika
 noñiimi pisaraakovaitzi, nopantamiri piithaare? ³⁹ ¿Tsikapaite noñiimi pimantsiyatzi,
 jashitakoitzimi, niyaatashitakemi noñiimi?’ ⁴⁰ Ari jakanake Pinkathari, ikantzi: ‘Tema
 pikaminthaakeriranki ikaratzi aventayetanari noshiyakaantaari iyeki, aña naakatak-
 era pikaminthaake. Omapero.’ ⁴¹ Ipoña ipithokashitanakari jinashitakari iram-
 pateki, ikantziri: ‘Kaariperori, piyaate eeroka pinkemaantsitaiyaari paampari kaari
 tsivakanetaatsine, ikashiyakaitakariri kamaari intsipatai yaari maaroni imaninkarite
 irirori. ⁴² Aña piñaavetakana notasheneentzi, te pimpena noyaari. Ayimatakana
 nomire, te pimpena nomiretyaari. ⁴³ Piñaavetana nareeta pinampiki, te pineshi-
 nonkatena pipankoki. Piñaavetana nosaraakovaitzi, te pimpena nonkithaatyari.
 Piñaavetana nomantsiyatzi, jominkyakaantaitakena, te pinkivantena.’ ⁴⁴ Impoña
 jakanake kaariperoshireri, ikantzi: ‘Novinkatharite, ¿tsikapaite noñaavetami pitashe-
 neentzi, pimireneentzi, pikivantana, pisaraakovaitzi, pimantsiyatzi, jominkyetakemi,
 temaita nonkaminthaayetemi?’ ⁴⁵ Ari ikantzi Pinkathari: ‘Tera pineshinonkayetan-
 taiya, onkantavetakya iryaani irinayeete, naakatakera pantzimotake. Omapero.’
⁴⁶ Irootake iratsipetantayeetyaarori kantaitaachaneri ashinonkaantsi. Iriima inkarate
 kameethashireyetaintsine, inkantaitaatyeeero iriñaayetai.”

26

Ikamantavakaita irakaanteri Jesús (Mr. 14.1-2; Lc. 22.1-2; Jn. 11.45-53)

¹ Ikanta ithonkanakero Jesús okaratzi iñaaventayetakeri, ikantanakeri iriyotaane:
² “Piyotaiyini eeroka kapatapaaka apite kitaite joimoshirenkapiintaitziro Ananko-
 ryaantsi. Arira irakaantaiteri Itomi Atziri impaikakoiteri.”

³ Ikanta ijevare omperatasorentsitaari itsipatakari iyotzinkariite, ipoña antarikon-
 aite, japatotaiyakani ipankoki Caifás ijevajanorera omperatasorentsitaari. ⁴ Ari ika-
 mantavakaiyakani, ikantayetake: “Thame amataviteri Jesús ayeri ovakaanteri. ⁵ Iro
 kantacha eerora amaimanetziri kitaite joimoshirenkaita, ikisakoventarikari atziripay-
 eni.”

Isaitantaitari Jesús kasankaari (Mr. 14.3-9; Jn. 12.1-8)

⁶ Ikanta ikenanai Jesús Betania-ki, ipankoki Simón pathaavaivetachari. ⁷ Ari
 areetapaaka tsinane amakotake kasankaari, kameetha okantaka onaki jovetsikaitziro
 mapi paitachari “alabastro,” osheki ovinaro. Osaitantapaakari iitoonaki Jesús
 isaikakera jovaiyani. ⁸ Ikisaiyanaka iriyotaane jiñaakero, ikantaiyanake: “¿Opaitama
 apaavaitantarori? ⁹ Aririkami ompimantya, iragaitemi osheki kireeki impayeterimi

* 25:33 Iri ikantakoitzi jaka oisha, iriitake piratsi ikovaperoitakeri jomisaikaitakeri akotsijanoriki. Iriima cabra, iri
 piratsi imanintayeetakeri jomisaikaitakeri ampantentsiki.

ashinonkainkari.” ¹⁰ Jiyotakotakeri Jesús, ikantziri: “¿Opaitama pikisantarori iroka tsinane? Kameetha okanta noñaakero naaka antakeri. ¹¹ Arira inkantaitatyeeyaani ashinonkainkari piñeeri pintsipatyaari, irooma naaka eero piñiuro onkantaityaani pintsipatyaana. ¹² Tema eevatatzi osaitantanaro kasankaari omotaitaro apaata aririka inkitaitakena. ¹³ Aririka inkamantantayeetairo Kameethari Ñaantsi, inkinkithatakoitairo iroka tsinane, ari onkantya iroshiretantaityaarori antakeri. Omapero.”

Ikinkishirya Judas iraakaanteri Jesús

(Mr. 14.10-11; Lc. 22.3-6)

¹⁴ Ikanta Judas Iscariote karavetariri 12 iriyotaane Jesús, jiyaatashitakeri ijevare omperatasorentsitaari. ¹⁵ Ikantapaakeri: “¿Ipaitama pimpenari aririka namakemiri?” Ari joñaakaitanakeri ikaratzi 30 ipeviryaaka kireeki. ¹⁶ Aripaitera jamemenatanakero Judas tsikapaite iraakaanteri.

Overaantarori jovakaanaari iriyotaane

(Mr. 14.12-25; Lc. 22.7-23; Jn. 13.21-30; 1 Co. 11.23-26)

¹⁷ Areetapaaka etarori kitaite jovantapiintaitarori tantaponka, pokaiyapaakeni iriyotaane Jesús, josampitziri: “¿Tsika onkotsitakaanteka oyaari kitaiteriki Anankoryaantsi?” ¹⁸ Ari ikantanakeri: “Piyaate nampitsiki. Ari pomonthaiyaari aparoni shirampari, pinkanteri: ‘Ikantzi iyotaanari: “Monkaratapaaka, nokovi niyaate p-pankoki noimoshirenkero kitaite Anankoryaantsi, nontsipatyaari niyotaanepayeeni.”’ ” ¹⁹ Ari jimatakero iriyotaane okaratzi ikantakeriri Jesús. Jonkotsitakaantake iroyaari kitaiteriki Anankoryaantsiki.

²⁰ Aritake sheetyaanake jareetapaaka Jesús, saikapaake irovaiyaani itsipatapaakari iriyotaane ikarataiyakeni 12. ²¹ Ikanta jovaiyani, ikantanake Jesús: “Pinkeme nonkante, pikarataiyini eeroka jaka, tzimatsira aparoni pithokashityaanane. Omaperora.” ²² Ovashire ikantaiyanakani. Aparonipayeeni josampitanakeri: “¿Naakama pinkathari?” ²³ Ipoña jakanakeri, ikantzi: “Tsikarika itzimi ayootakenari, iriitakera pithokashityaanane. ²⁴ Kyaaryoora impeyakotya irika Itomi Atziri, tema irootake josankinatakoyeetakeriri pairani. ¡Ikantamacheetziri pithokashityaarine! Eeromi itz-imaajatzi irirori.” ²⁵ Ari iñaavaitanake Judas pithokashityaarine, ikantzi: “¿Naakama iyotaanari?” Ikantzi Jesús: “Irootake pikantakeri.”

²⁶ Eenirora jovaiyani jaakero Jesús tanta, ipaasonkeventakero, ipetoryaakero, ipayetakeri iriyotaane, ikantziri: “Jiroka, poyaaro, novatha onatzi.” ²⁷ Ipoña jaakotakero imiretairi, ipaasonkeventakero, ipakotakeri iriyotaane, ikantziri: “Piraiyeni maaroni, ²⁸ tema niraane onatzi iroka, irootake ooñaarontaperoterone antzimotovakaiyaari, iro shitovaatatsine onkantya irariperoyeetantaiyaariri kaariperoshireri. ²⁹ Pinkeme nonkante, eerora niritaro iroka irojatzi apaata aririka impinkathariventantai Ashitanari, ari apiitairori eejatzi.”

Iñaaventakero Jesús irookaventante Pedro

(Mr. 14.26-31; Lc. 22.31-34; Jn. 13.36-38)

³⁰ Ikanta ithonkanakero jamampaakotari Pava, jataiyanake tonkaariki otzishi Olivos. ³¹ Ipoña Jesús ikantziri iriyotaane: “Irootaintsi pookaventaiyena iroñaaka tsireni. Tema josankinaitake pairani kantatsiri:

Noveri aamaakoventariri oisha, ari inthonkya iroivaraayetanakya ipira.

³² Iro kantacha aririka nañagai, Galilea-kira noyaapaimi.” ³³ Ari jakanake Pedro, ikantzi: “Aritaima irookaventakemi pashinepayeeni, eero nomatziro naaka.” ³⁴ Ikantzi Jesús: “Pinkeme nonkantemi, iroñaaka tsireni tekera iriñeeta tyoopi, mavasatzi pinkantake: ‘Te noñiiri Jesús.’ Omaperora.” ³⁵ Ari ikantzi Pedro: “Eero nookaventzimi, kempitaka ari ankarate ankame.” Ari ikantaiyakeni eejatzi maaroni iriyotaane.

Jamani Jesús Getsemaní-ki
(Mr. 14.32-42; Lc. 22.39-46)

³⁶ Ikanta Jesús itsipatakari iriyotaane, areetaiyakani Getsemaní-ki, ikantapaakeri: “Ari pisaikavake jaka, niyaaneentavake naaka janta, namane.” ³⁷ Intaani jaanakeri Pedro itsipataanakeri apiteranki itomi Zebedeo. Ari jiraashiretakotapaakari iniroite Jesús. ³⁸ Ikantziri: “Ovamaimatatyana novashirenka. Ari pisaikaiyavakeni eeroka jaka, thame anakempite.” ³⁹ Ovaaneentanaka kapicheeni irirori. Otyeerovapaaka, amanapaake. Ikantzi: “Ashitanarí, pishinetanarika eeroka, pintsiparyaakoventena onkarate nonkemaantsityaari. Iro kantacha ero pimatano okaratzi nokovavetakari naaka, iro pimate okaratzi pikovakaakenari.” ⁴⁰ Ipoña ipiyashitapaakari iriyotaane, iñaapaatziiri imagaiyini. Ikantapaakeri Pedro: “¿Tema pinkisashityaaro pivochoki pintsipatyana anakempite?” ⁴¹ Pinkakite, pamane, otzimikari pikenakaashitane. Tema te pinkisashivainetya eeroka, osheki inaveta kameethatatsiri pikovavetari panterimi.” ⁴² Eejatzi ipiyanaa Jesús, amanapai, ikantzi: “Ashitanari, eerorika pitsiparyaakoventana onkarate nonkemaantsityaari, pimateroma opaita pikovakaakenari eeroka.” ⁴³ Ikanta ipiyapaa, eejatzi jiñaapairi jimagaiyini, tema iniroite okantaka ivochoki. ⁴⁴ Ipiyapithatanaari, mavatake ipiyaka jamani. Irojatzi japiitapai ikantayetakeri inkaaranki. ⁴⁵ Ipoña ipiyashitapaakari iriyotaane, ikantapaakeri: “¿Irojatzima pimagaiyini? Monkaratapaakara irakaantaitantyaariri Itomi Atziri, iragaitanakeri janta kaariperoshireriki atziri. ⁴⁶ Pintzinaye, thame aatai. Okarikitzimatapaake pithokashityaanane.”

Jagaitakeri Jesús
(Mr. 14.43-50; Lc. 22.47-53; Jn. 18.2-11)

⁴⁷ Iñaavaiminthaitzi Jesús, areetapaaka Judas ikaravetapiintari. Osheki itsipatapaakari, jamayetake irovathaamento, ipasamento. Irotyaantane inatzi ijevajanore omperatasorentsitaari, ipoña irashi antarikonaite. ⁴⁸ Tema Judas pithokashitaneri, ikantzi-takari inkaaranki iramane: “Tsikarika intzime nonintaaporotapaake, iriitake, poirikeri.” ⁴⁹ Ikanta jareetapaakara Judas, jontsitokapaakari okarikiini Jesús, ikantapaakeri: “Iyotaanari.” Inintaaporotapaakeri jovethatapaakari. ⁵⁰ Ipoña josampitantzi Jesús, ikantzi: “Asheninká, ¿Ipaitama pipokashitziri?” Ari joirikaitapaakeri Jesús, irakaantaitanakyariri janta iramenakoiteri. ⁵¹ Ikanta aparoni tsipatariri okarikiini Jesús, inoshikanakero iyotsirote, itotzitakeri iyempita irotzikatane ijevare omperatasorentsitaari. ⁵² Ari ikantanake Jesús: “Povairo piyotsirote, ipiyeetamikari. Tema ikaratzi ovesantatsiri, jovesaitziri irirori. ⁵³ Tema piyotzi kantatsimi namaneri Ashitanari, aritakemi iromityaantakena osheki maninkariite kisakoventyaa-nari.* ⁵⁴ Iro kantamaitacha ari onkantyaari omonkaraantyaari okaratzi josankinatakoyeetakenari pairani.” ⁵⁵ Ipoña Jesús ipithokashitanakari ikaratzi pokashitakeriri, ikantziri: “¿Naakama koshintzi pamashitantanari povathaamento, pipasamento? ¿Tema nokantaitatya piñaapiintana niyotaantzi tasorentsipankoki, kaarima paantana? ⁵⁶ Ari onkantyaari, irootake omonkaratantyaari okaratzi josankinayetakeri pairani kamantantaneri.” Aripaite ishiyayetanaka iriyotaane, jookaventaitanakeri Jesús apaniro.

Japatoventaitari Jesús
(Mr. 14.53-65; Lc. 22.54, 63-71; Jn. 18.12-14, 19-24)

⁵⁷ Ikanta jagaitanakerira Jesús ipankoki Caifás, ijevajanore omperatasorentsitaari, ari japatotaiyakani maaroni iyotzinkariite itsipatakari antarikonapayeeni. ⁵⁸ Noshikacha ineetsiini Pedro jonyaatakoventakeri Jesús, irojatzi jareetantapaakari ipankoki ijevajanore omperatasorentsitaari. Iro inkyaanatapaakyaarimi pankotsiki itsipayetapaakari kempoyaaventaneri, ikovi Pedro inkemakoventeri tsika inkantaiteri

* **26:53** Iro ikantaitzi jaka “osheki maninkariite,” 12 legion ikaratzi.

Jesús. ⁵⁹ Ikanta ijevarepayeeni omperatasorentsitaari itsipatakari ikaratzi apatotainchari, jamenavetayaka impaitya thaiyakotyaaarine Jesús onantyaari irovakaanteri. ⁶⁰ Te iriñaamaitya, okantavetaka ipokayevetaka osheki kovatsiri inthaiyakotyaaarimi. Ipoña ikatziyanaka apite thaiyakotanakariri, ⁶¹ ikantanake: “Nokemiri naaka chapinki iñaavaitzi ikantzi: ‘Ari nomporokakero tasorentsipanko, iro avisavetakya mava kitaite, nonthonkairo novetsikairo.’ ” ⁶² Ari ikatziyanaka ijevajanore omperatasorentsitaari, ikantanakeri Jesús: “¿Opaitama kaari pakanta? ¿Tema pinkemeri okaratzi ikantakotakemiri?” ⁶³ Irojatzijimairerake, te irake. Ari ishintsithatanakeri, ikantziri: “Pimpairy-eeri Kañaaneri Pava, onkantya niyoperotantyaari kyaaryoorika onkarate pinkantenari. ¿Eerokama Cristo Itomi Pava?” ⁶⁴ Ari jakanake Jesús, ikantzi: “Irootake pikantakeri. Iroñaaka piñeeri Itomi Atziri intsipataiyaari irakojanoriki Pava impinkatharitari. Impoña piñeeri impiye inkenapai menkoriki.” ⁶⁵ Ikanta ikemavakera jevajanori, isaperyaanakero iithaare ikisanakara, ikantanake: “Ñaakero, ipairyaashitakari Pava. Tekatsira pashine ancoveri inkantakoiteri. Pikemaiyakeni eeroka okaratzi ithainkakeri Pava. ⁶⁶ ¿Ipaitama pikantaiyirini eeroka?” Ari jakaiyanakeni, ikantaiyini: “¡Tzimake ikenakaashitane! ¡Ontzimatyee inkame!” ⁶⁷ Ipoña ichoontaporovaitaitanakeri. Tzimatsi pashine kaposaporovaitanakeriri. Tzimatsi eejatzi pasaporovaitanakeriri. ⁶⁸ Josampitzimaitaitari ikantaitziri: “Cristo, ¿tema kamantantaneri pinatzi, intsityaa pinkantena ipaita pasavaitzimiri?”

Ikantzi Pedro: Te noñiiri naaka Jesús

(Mr. 14.66-72; Lc. 22.55-62; Jn. 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Ari isaikake Pedro jakakiroki, iro oñaantapaakariri otzikataaro, okantapaakeri: “¿Tema eeroka itsipataranki Jesús irika Galilea-satzi?” ⁷⁰ Iro kantacha osheki ñaakeriri Pedro jotekanakero, ikantanake: “Tetya, te niyoteri ipaita pikantanari.” ⁷¹ Ari ishivotaneentanake Pedro jakakiroki. Ari oñaapairi pashine otzikataaro, okantapaakeri itsipayetakari: “Irijatzi irika itsipataranki Jesús Nazaret-satzi.” ⁷² Ari japiitanakero Pedro jotekanakero, ikantanake: “Apaniro jiyotzi Pava, te niyoteri naaka irika shirampari pikantanari.” ⁷³ Tekera osamanite, japiitakeri ikaratzi itsipatakari ikantziri: “Eerokatake itsipatapiintari Jesús, tema Galilea-satzi pini, iriivaitake ikantziro jiñaavaitzi.” ⁷⁴ Ikantanakeri: “Tevé, te niyoteri irika shirampari pikantanari. Jiyotzi Pava nothaiyarika, irovasankitainaaata.” Aripaite iñaanake tyoopi. ⁷⁵ Ari ikinkishiretanairo Pedro ikantakeriranki Jesús: “Tekera iriñeeta tyoopi, mavasatzi poteke, pinkante: ‘Te noñeeri Jesús.’ ” Shitovanake Pedro, iniroite jiraavaitanaka.

27

Jagaitanakeri Jesús Pilato-ki

(Mr. 15.1; Lc. 23.1-2; Jn. 18.28-32)

¹ Okanta okitaityaamanai, apatotaiyamanaka jevariite itsipayetakari antarikonapayeeni, ikamantavakaiyakani iroveri Jesús. ² Ipoña joosotaitanakeri Jesús, jagaitanakeri isaikira Poncio Pilato, jevariperori inatzi irika.

Ikamantakari Judas

³ Ikanta Judas aakaantereni, jiyotanake irovamaakaanashityaari Jesús. Iniroite ikinkishiretanaka, jatake iroiipiyeeneri 30 kireeki ijevare omperatasorentsitaari, ipoña antarikonaite, ⁴ ikantapairi: “Jirika piireekite. Te onkameethate okaratzi nantakeri. Tekatsi irante Jesús naakaanashitakari.” Ikantaiyanakeni irirori: “Intaanityaami,

piyotziro eeroka.”⁵ Ari japishoonkanakeri kireeki janta tasorentsipankoki, ishiyaperotanakitya ipiyanaka, irojatzzi ishirikantapaakari.⁶ Ikanta ijevare omperatasorentsitaari, jagairi kireeki, ikantaiyini: “Te oshinetaantsite ankempoyagairi kireeki, tema iritake apinatakeriri irovakaantaitantyaariri.”⁷ Ari josampitavakaiyani: “¿Tsika ankanterika aaka irika kireeki?” Ipoña ikantaiyini: “Thame amanantantyaaro pitzitharipatha kipatsi, tsika inkitayeeteri aririka inkamayete kaari asheninkata.”⁸ Irojatzzi iroñaaka ipaitayeetziro iroka kipatsi: “Iraantsipatha.”⁹ Ari okanta omonkaratantakari josankinatakeri pairani kamantaneri Jeremías, ikantake:

Jagaitakeri 30 ipevirya kireeki,
Okaratzzi ikovaiyakeri icharinepayeeni Israel impinateri,
¹⁰ Iri jamanantayeetantakarori pitzitharipatha,
Irootake ikovakaakenari Pinkathari namanantero.

Pilato josampitziri Jesús

(Mr. 15.2-5; Lc. 23.3-5; Jn. 18.33-38)

¹¹ Aritake areetaka Jesús isaiki jevariperori, josampitavakeri, ikantziri: “¿Eerokama ivinkatharite Judío-payeeni?” Ari jakanake Jesús, ikantzi: “Irootake pikantakeri.”

¹² Ikanta ijevare omperatasorentsitaari itsipayetakari antarikonaite, osheki inkantakovetapaakariri Jesús. Te jakimaita irirori.¹³ Ipoña ikantzi Pilato: “¿Tema pinkeme okaratzzi ikantakoyeetzimiri?”¹⁴ Eeniro jimairtake, te irake. Ipampoy-aaminthatanakeri Pilato irika Jesús.

Jiyakoventaitziri Jesús

(Mr. 15.6-20; Lc. 23.13-25; Jn. 18.38-19.16)

¹⁵ Tzimatsi jametapiintari jevariperori: Maaroni osarentsi aririka iroimoshirenkaiyaani judío-payeeni, jomishitovakaantzi aparoni isheninka jaakaantaitziri tsikarika intzime inkovaiyakeri.¹⁶ Tzimatsiya aparoni judío jaakaantaitziri ipaita Barrabás, ikemakoitane inatzi irika jantakerora koveenkatatsiri.

¹⁷ Ikanta japatotaiyakani atziriite, josampitantake Pilato, ikantzi: “¿Niinkama pikoviri nomishitovakaanteri? ¿Iriima Barrabás? ¿Iriima pikovi Jesús ikantaitziri Cristo?”

¹⁸ Jiyotake Pilato ikisaneentashiitari Jesús, irootake jaakaantaitantakariri.¹⁹ Tema inkaaranki, okantakaantakeri iina, okantake: “Eero pimaimanevaitziri eeroka kameethashireri. Osheki jomishimpyaakaantakena tsireni omintharovashiryaakena.”

²⁰ Iro kantacha ijevarera omperatasorentsitaari itsipatakari antarikonapayeeni, jotsimaakeri atziriite, inkantaiyeni: “Iro kameethatatsi iromishitovaiteri Barrabás, iriima Jesús irovaiteri.”²¹ Ipoña japiitanakero jevariperori josampitantzi: “¿Niinkama pikoviri nomishitovakaantairi?” Ari ikantaiyini maaroni: “¿Iri Barrabás!”²² Ari ikantzi Pilato: “¿Tsikama nonkanterika Jesús ipaitaitziri Cristo?” Jakaiyini atziri:

“¿Pimpaikakotakaanteri!”²³ Ari ikantzi jevariperori: “¿Tzimatsima kaariperori jantakeri?” Eekero ishintsitatzzi ikaimaiyini atziriite, ikantzi: “¿Pimpaikakotakaanteri!”

²⁴ Ari jiyotanake Pilato jamenaashivaitaka josampitantzi, tema osheki ikatsimashireyetake atziripayeeni. Ikaimakaanake jiña, iñetakeri maaroni ikivaakotanaka, ikantanake: “Tera naaka kovatsine novakaanteri irika kameethashireri. Pikovaiyakerika, eeroka iyotaiyeroneri.”²⁵ Ari ikantaiyanakeni iriroriite: “Nokovaiyini, naakatake irookantaitya ompaityaarika avisaintsiri eejatzzi novaiyanepayeeni.”²⁶ Ipoña jomishitovakaantaitakeri Barrabás. Iriima Jesús ipasatakaantaitanakeri, jiyakoventakeri impaikakoiteri.

²⁷ Ikanta ovayiriite, ikyaakaanakeri Jesús ipankoki Pilato ipaitaitziro “Pretorio.” Ari japatoventakariri maaroni ovayiri.²⁸ Isapokaitakeri Jesús, ikithaaitakeri kithaarentsi jonkeromaitatsiri oshiyarori ikithaayetapiintari pinkathariyetatsiri.²⁹ Ipoña jamathaitaitakeri kitocheetapo iitoki, joirikakaitakeri irakoperoriki savorokaraki. Ipoña

jotyeerovashiitanakari Jesús ithainkimavaitaitziri, ikantaiyini: “¡Paakameethatavakeri ivinkatharite judío-payeeni!”* ³⁰ Osheki ichoontaporovaitakeri, jomposainavaitantari savorokaraki. ³¹ Ikanta jeshitakero ishirontzimentavaitakeri. Isapokaineri ikithaatak-eriri inkaaranki, ikithaataineri iithaare, jaanakeri impaikakoteri.

Ipaikakoitziri Jesús irojatzi ikamantakari
(Mr. 15.21-41; Lc. 23.26-49; Jn. 19.17-30)

³² Ikanta jiyaataiyanakeni, jomonthaitakeri Simón poñaachari Cirene, ishintsiven-taitakeri iranatanakero impaikakotantaityaariri Jesús. ³³ Irojatzi jareetantakeri tonkaariki opaita Gólgota (akantziro aaka: Atziriitoni.) ³⁴ Ari ipakoveetakari Jesús imire ikonovaitakero iyepitentsi, ikanta ithovetavakaro kapiche, temaita irirero.† ³⁵ Ipoña ipaikakotaitakeri. Ikanta ovayiriite jaakero ikithaayetari Jesús, itsiparyaavakaayetakero, ikempitakaantakero jiñaaretaita iro iriyotantyaari intzime ayerone. Ari omonkaratakari iñaaventakeri pairani kamantantaneri, ikantake: Iñaareventayeetakaro noithaare, Ipavakaayeetakaro.

³⁶ Ari isaikaventaiyirini, jaamaakoventari. ³⁷ Ipoña josankinaitake kantakaantakerori ipaikakoitantakariri, okantzi: IRIKA JESÚS, IRIITAKE IVINKATHARITE JUDÍO-PAYEENI. Jontarekakoitakeneri jeñokiini ipatziitoki. ³⁸ Ari itsipataitakeri ipaikakoitziri apite koshintzi, ikatziyakotaka aparoni irakojanoriki, pashine irampateki. ³⁹ Ithainkimayetakeri ikaratzi avisayetatsiri janta, jotekainata,‡ ⁴⁰ ikantaitziri: “Aña eeroka porokirori tasorentsipanko, iro avisake mava kitaite povetsikairo eejatzi. Eerokami Itomi Pava ¿Opaitama kaari payiitanta ipaikakoitakemi? Povavisaakotaiya.” ⁴¹ Irojatzi ikantakeri eejatzi ijevare omperatasorentsitaari itsipayetakari iyotzinkariite, Fariseo-payeeni, ipoña antarikonaita, ikantaiyini: ⁴² “Jovavisaakotziri pashine, ¿kaarima imatantaro irovavisaakotya irirori, iriromi ivinkatharite Israel-mirinkaite? ¿Arimi irovavisaakotakya ipaikakoitakeri, aritake ankempisantakerimi? ⁴³ Javentaavetakari Pava, intsityaa añeeri omaperorika jetakotari ari irovavisaakotairi. Tema ikantapiintzi: ‘Naaka Itomi Pava.’” ⁴⁴ Jimatzitakaro koshintzipayeeni itsipatakari ipaikakota, ithainkavaitakeri.

⁴⁵ Ikanta itampatzikatapaake ooryaatsiri, omapokashitapaaka otsirenitanake, iro-jatzi sheeteeni ithaperotanakara ooryaa. § ⁴⁶ Ari ikaimanake Jesús shintsiini, ikant-anake: “¡Elí! ¡Elí! ¿Lama sabactani?” (Iro ikantaitziri añaaneki aaka: “¡Pavá! ¡Pavá! ¿Opaitama pookaventantakanari?”) ⁴⁷ Ikanta ikaratzi saikaventakeriri, ikemavetavakari ikaimanake, ikantaiyini: “Pinkemeri, ikaimatziiri Elías.” ⁴⁸ Ipoña ishiyapainta aparoni, jomitsiyaatapaintzi manthakintsi kepishaariki, jankoviitakeneri savoropankeki, jovaankakotakeneri iratsimiyaatavakeromi. ⁴⁹ Ikantaiyini pashine: “Añaavakeriita ari impokake Elías irovayiitairi.” ⁵⁰ Ipoña japiitanakero ikaimanai shintsi-
ini, peyakotanaka.

⁵¹ Okanta janta tasorentsipankoki, saperyaanake niyanki tontamaitatsiri ithatashiitzirori, apikota okantanaka, opoñaanaka jenoki irojatzi osaaviki. Iniroite onikanaka tankayetanake mapi. ⁵² Ithonka iporokakoyetanake kaminkari, osheki kameethashireri kamayetaintsiri, añaaayanai. ⁵³ Tema jañagairanki Jesús, ikaratzi añaaayanataatsiri ishitovanairo omoroki jiyaayetai iriroriite nampitsiki tasorentsitatsiri, joñaakayetantaa. ⁵⁴ Ikanta ijevare ovayiriite itsipayetakari pashine

* **27:29** Tema irooyetake jameyetapiintari pinkathariite jamathaiyetaro poreryaayetatsiri, joirikayetapiintziro eejatzi irakoperoriki ashirokaraki. † **27:34** Irootakera joitaitziriri atziri eero ikemaantsivaitanta aririka irovasankitagaiteri. ‡ **27:39** Iro jametaiyarini judío-payeeni jotekainata aririka inthainkashiretante. Iro oshiyarori ametaiyarini aakapayeeni, aririka ookoteri atziri anthainkashireteri: “¡Piñaakero! ¡Pikemakero!” § **27:45** Iro ikantayeetziri pairani: joveraanaka ooryaa 6, ari omapokapaakari otsitenitanake irojatzi joveraanaka ooryaa 9.

ikaratzi ikatziyaventakari Jesús, jiñaakero onikaro, jiñaakero okaratzi avisayetaintsiri, iniroite itharovanake, ikantanake: “¿Omaperovetyaama Itomintari Pava irika?”

⁵⁵ Tzimatsi eejatzi janta tsinanepayeeni amenakotakeriri, irootake poñeenchari Galilea-ki oyaatziri Jesús, osheki ampitakoyetakeri. ⁵⁶ Jiroka okarataiyini: María Magdalena, María iriniro Jacobo ipoña José, ari osaikake eejatzi iriniro itomipayeeni Zebedeo.

Ikitaitakeri Jesús

(Mr. 15.42-47; Lc. 23.50-56; Jn. 19.38-42)

⁵⁷ Ikanta osheetyaanake, ari ipokakeri aparoni ashaarantachari poñaachari Arimatea, ipaita José. Irijatzi jiyotaapiintakeri Jesús. ⁵⁸ Jiyaatashitakeri Pilato, ikantapaakeri: “Pishinetenari nonkitatairi Jesús.” Ikanta Pilato ikantakaantake iraanairi inkitatairi. ⁵⁹ Ikanta José iponatantakari Jesús kiteri manthakintsi. ⁶⁰ Jovakotakeri ovakeranatake jimorontashiitziri kaminkaripayeeni shirantaaki, joipinaakaantake iniroite mapi, joshepitakotantakari. Piyanaka José. ⁶¹ Okanta María Magdalena, ipoña pashine María, osaikaventapaintziri tsika ikitaitakeri.

Aamaakoventavetariri tsika ikitaitakeri

⁶² Okanta avisanake jovetsikaventapiintaitaro kitaite jimakoryaantaitari, ari jiyaatake ijevare omperatasorentsitaari itsipatakari Fariseo-payeeni janta ipankoki Pilato, ⁶³ ikantapaakeri: “Pinkatharí, chapinki eeniro jañaaveta amatavitanteneri, nokemiri ikantzi: ‘Aririka nonkamavetakya, iro mavatapaintsine kitaite, aritake nañagai.’ ⁶⁴ Nokovi potyaante aamaakoventyaarine irojatzi omonkaratantakyaari mava kitaite. Aamaashitya iriyaatake tsireni iriyotaanepayeeni, iragaateri. Impoña inkantaiya: ‘¡Añagai Jesús!’ Aririka irimatakero, ari ovatsiperotakya iramatavitante.” ⁶⁵ Ari ikantanake Pilato: “Jirika ovayiriite, paanakeri, pinkanteri iramaventyaari tsikarika okanta pikoviri eeroka.” ⁶⁶ Ari jiyaataiyanakeni, jovitsinekakoyetapaakeri omoroki. Ari isaikaventaiyirini.

28

Jañaantaari Jesús

(Mr. 16.1-8; Lc. 24.1-12; Jn. 20.1-10)

¹ Okanta avisanake kitaite jimakoryaantaitari, aritake kitaitamanake etapiintarori kitaite. Ari iyaatamanai María Magdalena otsipatanakaro pashine María amenairo tsika ikitaitakeri Jesús. ² Ari onikanakari shintsiini kipatsi, tema jayiitapaakitzi inkitevereri maninkariite jotanampyaapaakero mapi jashitantaveetarori omoro, isaikantapaakaro. ³ Shipakirya ikantapaaka ikempitapaakaro ookatharontsi. Kitamaaniki okantaka iithaare kempivaitaka sharaka. ⁴ Ikanta ovayiriite aamaakoventavetariri, iñaavakerira, antaro itharovaiyanakeni, kempivaitanaka inkamanakityeemi. ⁵ Ipoña irika maninkariite, ikantanakero tsinanepayeeni: “Eero pitharovaiyini eeroka. Niyotake iri pipokashitzi Jesús ipaikakoveetakari. ⁶ Te añeeri jaka, añagai. Tema ari ikantzitakaranki. Pimpoke, pamenero tsika jovaveetakari Avinkatharite. ⁷ Pimpiyanake, pinkamantayeteri iriyotaanepayeeni, pinkanteri: ‘Añagai Jesús, piyaatai Galilea-ki, ari piñaayetairiri.’ Aritake nokamantakemi.” ⁸ Okanta opiyanaka pampoyaashire okantayetanaka. Iro kantacha iniroite okimoshiretanake, oshiyashitanakari iriyotaane onkamantayeteri. Oshiyaminthaita iyaate onkamantante, ⁹ ari joñaakakarori Jesús, jovethatavakaro. Iyaatashitanakeri okarikiini, otyeerovashitapaakari, avithanokitapaakeri. ¹⁰ Ipoña ikantziro Jesús: “Eero pitharovi, piyaate pinkamantayetairi nirentziyetaari, iriyaaita Galilea-ki, ari iriñaayetainari.”

Ikantayetziri ovayiri

¹¹ Okanta opiyeeyanaka tsinane onkamantante, jatanake eejatzi ovayiriite nampitsiki, ikamantapaakeri ijevare omperatasorentsitaari okaratzi avisaintsiri. ¹² Ari japatoiyanakani antarikonaite, ikantavakaiyani: “¿Tsika ankantyaaka omanakotantyaariri?” Ikaimaitakeri ovayiri, ikantziri: “Jirika osheki nompinatemiri, ¹³ pinkantayeteri atziriite: ‘Niyankiite tsireni, nomaanake. Aamaa ari ipokaiyakeni iriyotaane, jaanairi.’ ¹⁴ Aririka inkemake jevari, naakatake kantakoventemine eero jovasankitaantami.” ¹⁵ Ari jimatakero ovayiriite, jaakeri ipinaitakeriri, jantakero okaratzi ikantaitakeriri. Irootakera jantetaari maaroni judío-payeeni iroka, irojatzzi iroñaaka.

Jotyaantziri Jesús iriyotaane

(Mr. 16.14-18; Lc. 24.36-49; Jn. 20.19-23)

¹⁶ Ikanta 11 iriyotaane Jesús, jataiyakeni Galilea-ki osaikira otzishi ikantakeri-ranki Jesús ari iriñeeriri. ¹⁷ Ikanta jiñaavairira, jotyeerovashitavaari. Iro kantacha tzimayetatsi kisoshireventavairiri. ¹⁸ Ikanta jokarikitapaakari Jesús, ikantapairi: “Iriñaapinkathaperoyeetaina inkiteki eejatzi kipatsiki. ¹⁹ Irootake nonkantantyaamiri: Piyaatero maaroni nampitsi, pinkempisantakaayetairi atziripayeeni, pothotyero maaroni. Aririka inkempisantayetai, poviinkaayetairi, pimpairyeeeri Ashitairi, Itomi, ipoña Tasorentsinkantsi. ²⁰ Piyotaayetairi atziripayeeni irimayetairo okaratzi nokamantayetakemiri. Arira nontsipatapiintatyeeeyaami naaka, kiso novemi irojatzzi apaata onthonkantaiyaari kipatsi.” Ari nonkantyaari.

Kameethari Ñaantsi Josankinatakeri Marcos

Ikamantantakeri Juan oviinkaatanereri
(Mt. 3.1-12; Lc. 3.1-9, 15-17; Jn. 1.19-28)

¹ Jiroka okanta opoñaantanakari Kameethari Ñaantsi ñaaventakotziriri Itomi Pava, paitachari Jesucristo. ² Pairani tzimatsi kamantantanereri ipaita Isaías. Josankinatakotakeri Pava iñaanziriri Itomi, ikantziri:

Notomí, ari notyaantake etyaarone inkamantakotemi, Iriitake ovetsikanontemine.

³ Incheraacheraaventapaakemi tsika te inampiitaro, inkantantapaake: Povameethataineri Avinkatharite tsika inkenapaake, Pinkempitakaantero itampatzikaitziro avotsi.

⁴ Ari okantamaitaka, monkarataka iñaaventayeetakeri. Kinkithatake pairani Juan tsika te inampiitaro, iñaaventapaakero oviinkaataantsi, ikantantapaake: “Poviinkaatzimentyaari Avinkatharite, povashaantairo kaariperori, aritake impeyakoyetaimiro pikaariperoshirevetaka.” ⁵ Oshekira pokashitakeriri Juan, Judea-satziite ipoña Jerusalén-satziite. Ikamantakoyetapaakero ikaariperoshiretzi, irootake joviinkaayeetantakariri jiñaaki Jordán. ⁶ Iithaaretari Juan, jontyeetziro ivitzi camello. Jovathakitari meshinantsimashi. Jañaantari jovayetari kentori, jimiretari iyaaki pitsi. ⁷ Jiroka ikantake Juan ikinkithatzi: “Aatsikitake maperotzirori iñaapinkatharentsitzi, noñaapinkathatzitataikari naaka. Te aritaajate inkempitakaantyaana iromperatane onkantya noiyotashitanyaariri no-zapato-ryeeri. ⁸ Iriitakera kempitakaantyaarone iroviinkaatanatyeeerimi Tasorentsinkantsi. Naakamacheeni intaani noviinkaatanamatsitaro jiña.”

Joviinkaata Jesús
(Mt. 3.13-17; Lc. 3.21-22)

⁹ Ikanta ipokake Jesús ipoñaakaro nampitsiki Nazaret saikatsiri Galilea. Joviinkaatavakari Juan antaraaki jiña Jordán. ¹⁰ Iro intonkaantanakyaarimi Jesús, kempivaitaka ashitaryaanakityeeyaami inkite, iñaavakeri josaaviinkashitapaakari Tasorentsinkantsi ikenapaake jenoki joshiyapaakari shiro. ¹¹ Ikemaitatzi jenoki ikantaitanake:

Oshekira nokimoshireventakemi Notomi, eerokatake netakoperotane.

Inkaariperoshiretakaiterimi Jesús
(Mt. 4.1-11; Lc. 4.1-13)

¹² Ikantakaanakarira Jesús Tasorentsinkantsi, jatake tsika te inampiitaro. ¹³ Ari ikovavetakari Satanás inkaariperoshiretakairimi. Tema osheki kitaite isaikake janta itzimayetzira koveenkari piratsi, okaratzi 40 kitaite. Iro ipokantapaakari maninkariite jampitakotakeri.

Jetanakari jantayetziri Jesús
(Mt. 4.12-17; Lc. 4.14-15)

¹⁴ Ipoña ikenanake Jesús Galilea-ki inkamantantero Kameethari Ñaantsi ñaaventakotziriri tsika ikanta Pava ipinkathariventantai. Aritakera jashitakoitakeri Juan irirori. ¹⁵ Ikantantapaake Jesús, ikamantantzi: “Monkarataka iriñeetanyaariri Pava impinkathariventantai, pinkempisantairo Kameethari Ñaantsi. Povashaantayetairo pikaariperoshirevaitzi.”

Jaantaitanakariri 4 shimaatzinkari
(Mt. 4.18-22; Lc. 5.1-11)

¹⁶ Okanta pashine kitaite ikenanake Jesús inkaarethapyaaki Galilea, iñaapaatziiri paitachari Simón itsipatakari irirentzi Andrés ikithataiyini. Tema shimaatzinkari inaiyini. ¹⁷ Ikantapaakeri: “Poyaatena, onkempitaiyaaro iroñaaka iriimi atziri noshimaatakagaiyaami.” ¹⁸ Aripaitera joyaatanakeri, jookanakero iithamento. ¹⁹ Iro jovaavetanaka kapicheeni, iñaapaatziiri itomipayeeni Zebedeo paitachari Jacobo itsipatakari irirentzi Juan, isaikaiyini ipitoki jovaipatziro iithare. ²⁰ Jaanakeri eejatzi. Eeni isaikanake iriri itsipayetanaari iratzirite.

Atziri jaakiri peyari
(Lc. 4.31-37)

²¹ Aritake areetaiyakani Jesús nampitsiki Capernaum. Okanta aparoni kitaite jimakoryaantaitari, jiyotaantapaake japatotapiintaita. ²² Tera omaanta ishintsinka jiyotaantzira, janaanakeri iyotzinkariite, iniroite ipampoyaaminthaitanakeri. ²³ Ariya isaikakeri janta atziri jaakiri peyari, kaimanake irirori, ²⁴ ikantzi: “Jesús, Nazaret-satzi, niyotzimi naaka, eerokatake itasorentsita Pava. Iro pipokantari jaka paperotaiyenani.” ²⁵ Ikantanakeri Jesús: “¡Pimairete peyari! ¡Piyaate!” ²⁶ Ikaimanake shintsiini atziri, jompetatakaavaitanakeri iveyarite, jookanakerira. ²⁷ Ikantavakaanaka atziriite: “Piñaataiteri irika, ikitsirinkiri jovavisaakotziri jaakiri peyari.” Ipampoyaaperoitakeri. ²⁸ Ikemakoitanakeri thaankiini Jesús maaroni janta Galilea-ki.

Jovashinchagairo Jesús iriyote Pedro
(Mt. 8.14-15; Lc. 4.38-39)

²⁹ Ikanta ishitovanaira Jesús japatotapiintaita, jaanakeri Juan ipoña Jacobo, ikenaiyanakeni ipankoki Simón, isaikitaro eejatzi Andrés irirentzi Simón. ³⁰ Iro jareetapaakityaani, ikantaitavakeri: “Okatsirinkavaitatzi iriyote Simón.” ³¹ Eekero ipithokashitaro, jakathavakotakero, jomisaikakero. Eshitanake okatsirinkavaiveta. Piriintanaka amenayetavakeneri ompaitya ompavakeriri.

Jovashinchaayetziri Jesús mantsiyari
(Mt. 8.16-17; Lc. 4.40-41)

³² Okanta osheetyaanake, jamaitapaakeneri Jesús osheki mantsiyari, jamaitakeneri eejatzi osheki jaakiri peyari. ³³ Ipiyotzimentaitapaakari pankotsiki. ³⁴ Jovashinchaayetairi maaroni. Tera ishinete aparoni peyari iriñaavaite jovashinchaayetzirira ikaratzi jaakayetziri. Tema jiyotzi peyari irirori tsika ipaita Jesús.

Jiyotaantzi Jesús maaroni Galilea-ki
(Lc. 4.42-44)

³⁵ Okanta okitaitzimatake, ananenkanaka Jesús iñaañaatzi tsika te inampiitaro. ³⁶ Ikanta Simón itsipatakari ikaratzi joyaataiyirini, ikokovatairi. ³⁷ Ikanta iñaapairi, ikantapairi: “Iyotaanari, ikokovaitatziimi.” ³⁸ Jakanakeri irirori ikantzi: “Thame aate, tera iro nompokantyaari nosaika jaka, ontzimatyey niyotaantayete eejatzi pashineki nampitsi.” ³⁹ Ari okantamaitaka, ithonka Jesús janiitakero Galilea, jiyotaantake maaroni nampitsi tsika japatotapiintaita, jovashinchaayetai osheki jaakayevetari peyari.

Jovashinchaayetziri omatziri pathaarontsi
(Mt. 8.1-4; Lc. 5.12-16)

⁴⁰ Ipoña ipokake omatziri pathaarontsi, jotyeerovashitapaakari Jesús, ikantapaakeri: “Pikovirika, ari onkantake povashinchagaina.” ⁴¹ Jamenanakeri Jesús, jentakoshiretanakeri. Jantantakariki kapicheeni irako, ikantziri: “¡Nokovi, peshitakotai!” ⁴² Eshitakotanake ipathaavaivetaka. ⁴³ Ikantavetavaari jiyaataira inampiki, ⁴⁴ ikantziri:

“Eerora pikamantakotana. Apatziro povanakero piyaatashiteri omperatasorentsitaari, pimonkaratairo ikantakaantakeri pairani Moisés-ni, paanake pinkitevathatantaiyaari, iroora iriyoyeetantaityaari eshitakotaimi.”⁴⁵ Iro kantamaitacha pathaavaivetachari, ikamantantanake nampitsiki tsika okanta jeshitakotantaari. Iro kaari aritantanaa isaikanai Jesús nampitsiki. Jatake tsika te inampiitaro, ari isaikakeri. Arimaitaka ipokashitziriri osheki atziri.

2

Jovashinchagairi Jesús kisoporokiri

(Mt. 9.1-8; Lc. 5.17-26)

¹ Avisake tsika okaratzi kitaite, eejatzi ipiyaa Jesús nampitsiki Capernaum. Ike-mayetavai atziriite, ikantaitzi: “Areetaa Jesús.”² Ipiyotzimentavaari eejatzi, te irante-tapaakyaaro pankotsi. Jiyotaayetapairi maaroni.³ Tzimatsiya⁴ atziri pokashitakeriri Jesús janatakotakeri kisoporokitatsiri.⁴ Te onkante iriñeeri, jotzikaakeri atziriite piyotainchari. Ataitanake jenoki pankotsiki, joveyantakero ikatziyakara Jesús, jovaniiyyaakotakeri mantsiyari.⁵ Ikanta Jesús, jiyotakotavakeri iraventaashiretaneete, iñaanatavakeri mantsiyari, ikantziri: “Notomí, ipeyakoitaimiro pikaariperoshirevetaka.”⁶ Kemavakeya iyotzinkariite, ikantashiretaiyanake irirori:⁷ “Ithainkakeri Pava irika. Tema tekatsi kanterone impeyakotanero kaariperori, apaniro ikanta irirori Pava ipeyakotantziro.”⁸ Iyotake Jesús ikinkishiretakari, ari josampitziri, ikantziri: “¿Opaitama pikinkishirevaitashitantari?”⁹ ¿Tema onkameethatzimotemi nonkanteri kisoporokiri: ‘Ipeyakoitaimiro piyaariperoshirenka?’ ¿Irooma pikovi nonkanteri: ‘Pinkatziye, paanairo ponoryaamento, piyaatai?’¹⁰ Iroñaaka piñeeri Itomi Atziri tzimatsi ishintsinka, ipeyakotziri kaariperoshireriite.” Ipithokashitanakari kisoporokiri, ikantanakeri:¹¹ “¡Pinkatziye! Paanairo ponoryaamento. Piyaatai.”¹² Katziyanaka mantsiyari, jaanairo jonoryaantavetari, shitovanake. Maaroni atziri iñaaavakeri. Ipampoyaaminthatanakeri iñaaayetakerira. Itharomentaventanakari Pava, ikantayetanake: “Omapero okameethatake iroka. Tera añaaipiinte oshiyaarone.”

Jaantanakariri Jesús paitachari Leví

(Mt. 9.9-13; Lc. 5.27-32)

¹³ Ipoña japiitapairo Jesús jiyotaayetapairi atziri inkaarethapyaaki. Ari ipiyotzimentaitavaari eejatzi.¹⁴ Ikanta ithonkanakero jiyotaantzi, avisanake. Irojatziri iñaanapaakariri itomi Alfeo paitachari Leví, isaiki irirori ikovakoyetziri kireeki isheninkapayeeni. Ikantapaakeri: “¡Poyaatenal!” Katziyanaka, jyaatanakeri.¹⁵ Ipoña Leví irirori, jaanakeri Jesús irovakaiyaari ipankoki. Ari jiyaatziitakeri eejatzi iriyotaane, ikempiyapaakari kovakoyetziriri isheninka kireeki, ipoña kaariperoshireriite. Osheki piyotaincha jovaiyani.¹⁶ Ikanta Fariseo-payeeni itsipatakari iyotzinkariite, josampitakeri iriyotaane Jesús, ikantziri: “¿Opaitama ikempiyantariri iyotaimiri kaariperoshireriite, ikempiyakari eejatzi kovakotziriri isheninka?”¹⁷ Ari jakanake Jesús, ikantanakeri: “Aririka irimantsiyate atziri ipokashitziri aaventantzinkari, iriima atziri kaari mantsiyatatsine tekatsi inkove irirori. Tera iro nopokajaantantakariri naaka nonkaimashireyetairi kameethashireriite, aña nopokashitaatziiri kaariperoshireriite nonkaimashireyetairi.”

Iñaaventziro Jesús itzitaita

(Mt. 9.14-17; Lc. 5.33-39)

¹⁸ Tzimatsira pokashitakeriri Jesús, josampitapaakeri ikantziri: “Itzitapiintakaro iriyotaane Juan irovarite, ari ikempitari iriyotaane Fariseo-payeeni. ¿Opaitama kaari itzitantaro piyotaane eeroka?”¹⁹ Jakanakeri Jesús, ikantziri: “Aririka inkempiyeytaari aavakaachari, ¿Arima irovashireneentaitakya? Kempitaka eero, aña kimoshirera

inkantaitya irovaitya. ²⁰ Irooma apaata, aririka iragaitakeri iimentaitari, aripaitera intziventavaitaityaari. ²¹ Aparoni paisatori ikithaaitari, aririkami irovapatankaitantyaaro ovakeramairi osape, arira osaperyaaperotanake ampithatanakyaarika ovakeramairi. ²² Iroora aritatsi irovayeetero ovakerari imireyeetari, ovakerariki meshinantsinaki. Irooma irovantashiitakyaaro paisatonakiki, ari osanaryaakotanake, apiteroite apaatashivaitakya.”

Iñaaventziro Jesús kitaite jimakoryaantaitari
(Mt. 12.1-8; Lc. 6.1-5)

²³ Okanta aparoni kitaite imakoryaantaitari, ikenanake Jesús pankirentsimashiki. Ari javiikitanakeri iriyotaane okithoki pankirentsi. ²⁴ Te onimoteri Fariseo-payeeni, josampitakeri Jesús, ikantanakeri: “¿Opaitama javiikitantarori piyotaane? ¿Tema iriyote te oshinetaantsite kitaiteriki jimakoryaantaitari?” ²⁵ Jakanake Jesús ikantzi: “¿Tema piñaanatakoteri ikantakota David-ni itsipayetakari ikarataiyini aantavetakariri itashe? ²⁶ Ikyaake tasorentsipankoki ijevavetari Abiatar-ni, jovakaro tasorentsianta, ipakeri eejatzi itsipayetakari. Tera oshinetaantsiveta, intaani jovapiintavetaro Omperatasorentsitaari.” ²⁷ Eekero ikantanakitzi Jesús: “Tema iriira atziriite kantakaantakerori jovetsikantaitakarori kitaite jimakoryaantaitari. Tera iro kitaite jimakoryaantaitari kantakaanterone jovetsikayeetantakariri atziriite. ²⁸ Irika Itomi Atziri ipinkathariperotzi irirori, janayiro iroka kitaite.”

3

Atziri kisovakori
(Mt. 12.9-14; Lc. 6.6-11)

¹ Ipoña ikyaapai eejatzi Jesús japatotapiintaita. Ari isaikake atziri kisovakori. ² Ikovaitatziira iriñeeteri irovashinchaayetairi mantsiyari kitaite jimakoryaantaitari. Aamaane jovaitakeri, onantyaari inkantakoiteri. ³ Ipoña Jesús ikaimakeri mantsiyari, ikantziri: “Pimpoke, posatekya niyanki.” ⁴ Josampitakeri piyotzimentakariri: “¿Otzimikama shinetaantsitatsiri anteri kitaite jimakoryaantaitari? ¿Tema arite aneshinonkatante, irooma aritatsi avamaante? ¿Tema aritzi antero kameethari, irooma aritatsi ankaariperovaite?” Tekatsira akatsine. ⁵ Ipampoyaanakeri Jesús piyotzimentakariri, ovatsimashiretanakeri jiñaayetakerira te irineshinonkayetante, ikantanakeri mantsiyari: “¡Pinthaaryaavakotai!” Matanaka, akotsitanai kameetha atziri. ⁶ Ikanta Fariseo-payeeni, jatake ikinkithavaitakairi aapatziyariri Herodes iramene tsika inkantero irovamaakaanantyaariri Jesús.

Ipiyotaita inkaarethapyaaki

⁷ Ipoña ishitovanai Jesús, ikenanai inkaarethapyaaki itsipatanaari iriyotaane. Joyaareki jovanakeri Galilea-satzi, Judea-satzi, ⁸ Jerusalén-satzi, Idumea-satzi, maaaroni nampiyetarori intatsikero antaraaki jiña Jordán. Ikemakotakeri eejatzi Tiro-satzi, Sidón-satzi, ikantaitzi: “Osheki itasonkaventantake Jesús, jantake osheki kaari iñaapiintaitzi.” Pokaiyanakeni iriroriite iriñeeri. ⁹ Irootake Jesús ikantantanakariri iriyotaane irameneneri pitotsi, eero janavyeetantari. ¹⁰ Jimatakeri Jesús, jovashinchaayetake osheki. Otatsinkapirinikitavakaaka mantsiyari ikovira irantantavakyaari kapicheeni irako. ¹¹ Ipokayetzira jaakayetziri peyari, jotypeerovashitari Jesús, ikaimimaita shintsiini, ikantzi: “¡Eeroka Itomi Pava, niyotzimi naaka!” ¹² Onkantya eero jiyotzitantaitari Jesús, ikisathayetakeri.

Jiyoshiitake Jesús 12 Irotyaantajanoriite
(Mt. 10.1-4; Lc. 6.12-16)

¹³ Ipoña itonkaanake Jesús otzishiki. Arira ikaimakaanapaakeri ikaratzi ookimotakariri. Jataiyakeni ikaratzi ikaimakaanakeri. ¹⁴ Aripaitera jiyoshiitake 12 intsipatapiintyaari, iriitake irotyaanteri inkinkithatakaantayete. ¹⁵ Ipasavyaakari irovashinchaayetairi irirori mantsiyari, ikaratzi jaakayetziri peyari. ¹⁶ Jirika ikaratzi jiyoshitakeri: Simón, ipaitakeri Pedro. ¹⁷ Ipoñaapaaka Jacobo itomi Zebedeo itsipataakeri Juan, irijatzi irirentzi Jacobo. Ipaitakeri “Boanerges,” (akantziri añaaneki aaka: “Otomi ookatharontsi.”) ¹⁸ Ipoñaapaaka eejatzi Andrés, Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás, Jacobo itomi Alfeo, Tadeo, eejatzi Simón ipaitakeri “Kisakotanteneri,” ¹⁹ ipoñaapaaka Judas Iscariote, tsika intzime pithokashityaarine.

Kishimatziriri Tasorentsinkantsi
(Mt. 12.22-32; Lc. 11.14-23)

²⁰ Ipoña ipokaiyeeni Jesús pankotsiki. Ari ipiyotzimentavaari osheki atzirite, te onkante iriyaatapainte irovaiya Jesús. ²¹ Tzimatsi kantayetaintsiri: “Shinkiventaka Jesús.” Iro ipokantavetakari isheninkathoriite, iraanairimi. ²² Areetaiyapaakani eejatzi iyotzinkariite ipoñaayetaka Jerusalén, ikantapaake irirori: “Irika atziri jovashinchaatzi-iri ashitariri peyari paitachari ‘Beelzebú,’ irootake jovashinchaayetantariri ikaratzi jaakayetziri peyari.” ²³ Ikanta ikemakera Jesús, japatotaiyakerini, joshiyakaaventatziiniri okaratzi ikantayetakeriri, ikantziri: “¿Tzimatsima peyari kaminaavakaachari eero jaakantanta? ²⁴ Aririka irantaminthatavakaiya atziri tsika ipinkathariventaitziri aparoniki nampitsi, jiñiuro jovapintaavaka. ²⁵ Aririka irantaminthatavakaiya eejatzi atziri isaikavankotavakaiyani, ari iriñaakero irovapintaavakaiya. ²⁶ Ari ikantari eejatzi peyari aririka irantaminthatavakaiyaami, ari irovapintaavakaakya, eero iñiuro ish-intsite, ari inthonkyaari. ²⁷ Aparoni atziri ñaaperotachari kameetha, tekatsira materine inkyaashiteri ipankoki irayiteri jashiyetari irirori. Irooma aririka irosoitakeri, aritake irimaitakeri.

²⁸ Pinkeme nonkante: kantatsi impeyakotairi Pava inkarate kaariperoshirevaitat-sine, onkantavetakya inkantzimavaivetakyaari. ²⁹ Iriima inkarate kantzimavaitaker-ine Tasorentsinkantsi, irashira irovaatyero, eero va ipeyakoitairi.” ³⁰ Iroora ikantan-takari Jesús, tema ikantayeetatziiri: “Kamaari inatzi.”

Iriñiro Jesús ipoña irirentzipayeeni
(Mt. 12.46-50; Lc. 8.19-21)

³¹ Ariya areetapaakari iriniuro Jesús otsipatakari irirentzipayeeni, okaimakaanapaakeri, okatziyapaaka jakakiroki. ³² Ikantavetakari ikaratzi apatoventakariri: “Ari opokiri piniro otsipatakari pirentzipayeeni, okovi oñeemi.” ³³ Ikantanake Jesús: “¿Ni-inkama pikinkishiretaiyarini eero ka iro nonirontari, iri nirentzitari?” ³⁴ Ari jame-nayetanakeri apatoventakariri, ikantzi: “Irikaite, iriiyetakera nokempitakaantaari nirentzi, irijatzi nokempitakaantaari noniro. ³⁵ Ikaratzi antanairori ikovayetziri Pava, iriitakera nirentzitari, irojatzi notsirontaari, irojatzi nonirontari.”

4

Joshiyakaaventziri Jesús pankivairentzi
(Mt. 13.1-23; Lc. 8.4-15)

¹ Ipoña ipiyanaa eejatzi Jesús inkaarethapyaaki, jiyotaantapai. Ipiyotzimen-taitavaari. Otetanaka pitotsiki, saikakotake niyankyaaki kapicheeni, katziyeeyakani atzirite othapyaaki ikempisantziri. ² Maaroni jiyotaayetziriri, joshiyakaaventatziiniri, ikantzi: ³ “Tzimatsi aparoni pankivairentzi, jatatsiri impankite. ⁴ Ikanta jookaki-takero ivankire, tzimatsi ookakitapainchari avotsiki. Ipoña ipokaiyapaakeni tsimeri, jovapaakaro. ⁵ Tzimatsi pashine ookakitapainchari tsika omapiporokitzi te ontz-imaperote kipatsi. Thaankiperoini oshookavetanaka. Tera ontontapathaperotatye

kipatsi, ⁶ sampishitanake pankirentsi jooryaapaakera ooryaa. Tema te onkyaaperote oparitha inthomointa. ⁷ Tzimatsiya pashine ookakitapainchari okitocheemashitzi, anaanakero iroori oshookanake. Te onkithokite. ⁸ Tzimatsiya pashine ookakitapainchari okameethavanetzi kipatsi, saankana oshookapaake, kithokitanake maaroni. Tzimayetai okitho aparopayeeni okaratzi shookaintsiri. Aparoni shookapaintsiri, eepiyokiini okithokitanake, pashine osheki piyokineentanaintsiri, pashine oshekiperotanaintsiri okitho.”* ⁹ Eekero ikantanakitzi Jesús: “Kovatsiri inkemathatero, irovayempitaya inkempisante.”

¹⁰ Aritake jataiyeeni maaroni atziri, intaani isaikake Jesús itsipayetakari oyaayetapiintakeriri, ipoña 12 iriyotaane. Ari josampitaiyakeri Jesús, ikantziri: “¿Tsikama okantakotaka okaratzi poshiyakaaventakeri inkaaranki?” ¹¹ Jakanakeri Jesús, ikantzi: “Iroñaakara nonkamantemiro kaari piyovetaiyani, aritake piyotairo tsika ikanta Pava ipinkathariventantzi. Iriima pashinepayeeni, eero nokamantzitari irirori, intaani noshiyakaaventayeteneri, ¹² ari onkantya eero iñaantaro ikemayevetari. Onkantavetakya inkempisante, eero ikemathatziro, ari onkantya eero ipashineshoretantaa, tema eero ipeyakoitairi irirori.” ¹³ Ipoña Jesús josampitziri, ikantziri: “¿Tema piyotavakero noshiyakaaventakeri? Aririka noshiyakaaventakemiro pashine, ¿tsikanya pinkantya piyotantyaarori? ¹⁴ Tema irika atziri ookakitakerori ivankire, iriira oshiyakaaventacha kamantantzirori iñaane Pava. ¹⁵ Tzimatsi kemavetarori ñaantsi, ipokapaake Satanás, imaisantakaapaakeri. Iriiyetakera oshiyakaaventziri ookakitapainchari avotsiki. ¹⁶ Tzimatsi kemavetarori ñaantsi, ikempisantaveta thaankiini. Joshiyakovetakaro ookakitapainchari omapiporokitzi, oshookavetanaka thaankiini. ¹⁷ Tera iriyotakoperotatyeeero ñaantsi, te inkisashityaaro ikemaantsiventanakaro ikempisantanaero ñaantsi, jovashaantanakero. Joshiyakarora pankirentsi sampishitanaintsiri, tera onkyaaperotaty oparitha inthomointa kipatsiki. ¹⁸ Tzimatsi pashine kemavetarori ñaantsi, oshiyakaaventakeri ookakitapainchari kitocheemashiki. ¹⁹ Okantakaantziro jamatavivaita apaniro, ikinkishiryaaakotaro irashaarantya, iro ikovaperotake ontzimimotairi maaroni. Anaanakero ñaantsi ikemavetavakari, joshiyakaro pankirentsi kaari kithotatsine. ²⁰ Tzimatsiya kemavakerori ñaantsi, oshiyakaaventakeri ookakitapainchari okameethavanetzi kipatsi. Ikempisantanaero, joshiyakotakaro aparoni shookapaintsiri, tzimanaintsiri eepiyokiini okithokitanake, pashine osheki piyokineentanaintsiri, pashine oshekiperotanaintsiri okitho.”†

Onkoñaatakoyetai omanakoyevetainchari
(Lc. 8.16-18)

²¹ Ipoña ikantake eejatzi: “Ankoverika ootyaari ootamento, ¿arima antatakotakeri kovitzinaki? ¿Avakotzirima otapinaki? Tera. Aña iro akovi onkoñeetye maaroni inkene amenavaite. ²² Ari onkantyaari eejatzi, ontzimatyee onkoñaatakoyetai omanakoyevetainchari, ooñaarontairo kaari ikemathaveeta pairani. ²³ Kovirori inkemathatairo, inkempisante.” ²⁴ Ikantanakeri eejatzi: “Paamaiyaarora okaratzi pikemakeri. Otzimikari pantzimotantane, jimaperoyeetaimikari apaata eeroka.‡ ²⁵ Tsikarika itzimi otzimimotakeri, ari ontzimimotziitairi. Iriima kaari otzimimotzi, eekerora iriyaatatyee iriñeero eero ontzimimoperoyetairi.”§

* **4:8** Kantakotajaantachari jaka “okaratzi shookapaintsiri,” aamaaka okaratzi 30 okithoki, pashine okaratzi 60 okithoki, pashine okaratzi 100 okithoki. † **4:20** Pamenero kantakotachari janta versículo 4.8. ‡ **4:24** Okaratzi ñaaventakotachari jaka, jiroka okantakota: Kapicheenirika pinkempisantavakero nokantakemiri, kapicheeni piyotairo. Irooma pinkempisantaperotavakerika, osheki piyotavakeri, eekero niyotakaaperotanakityeero. § **4:25** Jiroka okantakotziri okaratzi iñaaventaitziri jaka: Ikaratzi iyotavakerone niyotaakeriri, eekero niyotakaaperotanakityeeri. Iriima kaari kempisantavakerone niyotaavetakariri, irimaperotyaa eero jiyotairo.

Joshiyakaaventziro Jesús oshooki pankirentsi

²⁶ Ipoña ikantanake eejatzi Jesús: “Tzimatsira oshiyari ipinkathariventantai Pava. Oshiyatyaarira aparoni shirampari pankitzirori pankirentsi, ²⁷ imayira tsireni, inkakitamanai. Temaita iriyotero tsika okanta oshookantanakari ivankire. ²⁸ Apanirora oshookavaitzi, etanakyaaaro oshitovanake iryaani oshi, impoña ompovainkaryaanake, tzimanake osheki okithoki. ²⁹ Onkantya osampatake, monkarapaitetapaaka iravatan-taityaarori.”

Joshiyakaaventaitziro okitho inchato iryaanitatsiri

(Mt. 13.31-32; Lc. 13.18-19)

³⁰ Ikantanake eejatzi Jesús: “¿Opaitama oshiyari eejatzi ipinkathariventantai Pava? ¿Opaitama noshiyakaaventemirori? ³¹ Oshiyatyaarora aririka ampankitero iryaanitatsiri okitho pankirentsi. Okantaveta iryaani onaveta,** ³² aririka ampankitakero, oshookanake, ananakero pashine pankirentsi, antaro onkantayetya oteva, ari irimavoshiyetyaari tsimeri otsimankatapeshitake.”

¿Opaitama joshiyakaaventantarori Jesús iñaaventayetziri?

(Mt. 13.34-35)

³³ Ari ikantapiintatya Jesús joshiyakaaventayetziniri atziri okaratzi jiyotaayetziriri. Kapicheenirika inkemathayetakero atziriite, kapicheenira iriyotaayeteri. Oshekirika inkemathayetakero atziriite, oshekira iriyotaayeteri. ³⁴ Tekatsi aparoni okaratzi ikamantantziri kaari joshiyakaaventzi. Iriima iriyotaane, ikemathatakaakeri maaroni otzimi jiyotaantayetakeri.

Joimairentziro Jesús tampyaa

(Mt. 8.23-27; Lc. 8.22-25)

³⁵ Okanta osheetyaanake, ikantanairi iriyotaane: “Thame amontyagai intatsikeronta.” ³⁶ Aritake jatanai maaroni piyotzimentakariri. Tema aritake isaikake irirori pitotsiki montyaakotaiyanaani. Tzimatsiya oyaatanakeriri ikenakoyetanake pashineki pitotsi. ³⁷ Ari omapokapaakari iniroite tampyaa, otamakaanake antaro, otetaatapaaka jiña pitotsiki, irootzimatake intsitsiyakote. ³⁸ Jovakiryagaitanakeri jimayira opoopaki pitotsi, jotziitotaka, ikantaitziri: “¡Iyotaanarí! ¡Antsitsiyakotatyé!” ³⁹ Piriintanaka Jesús, iñaananakero tampyaa, ikantziro: “¡Aritapaake pitampyaaatake!” Ikantzitanakaro inkaare eejatzi: “¡Pimairyaaate!” Avisanake tampyaa, mairyaatanai inkaare. ⁴⁰ Ikantziri iriyotaane: “¿Opaitama pitharovantanakari? ¿Tekerama paventaari Pava?” ⁴¹ Osheki iñaapinkathatanakeri, ikantavakaiyani itharonkakiini: “¿Ipaitatyaakama irika joimairentantarori tampyaa, joimairentziro eejatzi inkaare?”

5

Gadara-satzi jaakiri peyari

(Mt. 8.28-34; Lc. 8.26-39)

¹ Areetapaaka Jesús intatsikero inkaare, inampiki Gadara-satzi. ² Iro jaatakota-paakitziini, ishiyashitavakari jaakiri peyari ipoñaakaro kitataariki, ³ ari isaikavaitziri irirori. Te iravayeeteri joosoveetantari ashirotha. ⁴ Itzimpeshiro joosoveetantari iitziki eejatzi irakoki. Tekatsira kitsirinkerine. ⁵ Ari ikantaitatyaani maaroni kitaite eejatzi tsireni, ikenayetzi otzishiki, kitataariki, ikaimavaitzi, itotakaayetaro mapishetapayeeni. ⁶ Ikanta iñaavakerira ipokake Jesús, ishiyashitavakari, jotypeerovashitapaakari. ⁷ Ikaimapaake shintsiini, ikantzi: “¡Jesús, Itomi Pavaperotatsiri, tera nonkove povashinonkaina! ¿Tsikama pinkantaajatenaka?” ⁸ Tema ikisapaakitziiri Jesús, ikantapaakeri: “¡Piyaaate peyari!” ⁹ Ipoña josampitanakeri: “¿Tsikama pipaitaka?” Ari jakanake

** **4:31** Iro ikantakoitzi jaka “okitho iryaanitatsiri pankirentsi” paitachari mostaza, shookatsiri inampiki pashine atziri.

peyari, ikantzi: “Nopaita ‘Oshekyaanzi,’ tema osheki nokarataiyini.” ¹⁰ Eekero ikan-tanakitzi peyari: “Te nonkove pomityaantena pashineki nampitsi.” ¹¹ Ari ipiyotaka tyonkaarikiini osheki chancho ishintaraiyini. ¹² Ikantaiyini peyari: “Pomityaantena janta chanchoki.” ¹³ Ari ikantzi Jesús: “Pimatero.” Arira ishiyeeyanakani chancho imperetatzi otzishi, mitagaiyapaakani inkaareki, ari ithonka ipiinkake. Aamaaka ikaraveta 2,000 chancho.

¹⁴ Itharovaiyanakeni aamaakoventariri, shiyeeyanakani ikamantantapaake nampit-siki, ikamantakeri eejatzi maaroni saikayetatsiri irovaneki. Pokaiyanakeni iramenero avisaintsiri. ¹⁵ Ipokashiitanakeri Jesús, iñeetapaatziiri jaakavetari peyari. Isaikake, ikithaataa, kameetha ikantanaa. Itharovakaapaakari iñaapaakeri. ¹⁶ Ikaratzi ñaakeriri inkaaranki ikamantavakeri pokayetaintsiri, ikantzi: “Piñaakeri irika, iriitake Jesús ovavisaakotairiri. Joviinkakaantake eejatzi osheki chancho.” ¹⁷ Ikantaitanakeri Jesús: “Piyaatai, te nonkove pisaikimotena.” ¹⁸ Ipoña jotetana Jesús pitotsiki. Ikantavetavaari jovavisaakotairi: “Nokovi noyaatanakemi.” ¹⁹ Jakanake Jesús, ikantzi: “Eero poyaataana, piyaatai pisheninkaki. Pinkantapairi: ‘Jineshinonkataana Pinkathari.’ ” ²⁰ Jimatakero jaakavetari peyari, jatai inampiki paitachari Decápolis, ikamantapairi maaroni atziri, ikantapairi: “Jovavisaakotaana Jesús.” Ipampoyaaminthaitanakeri ikemaitzirira ikan-tayetapairi.

Irishinto Jairo opoña tsinane antzitakeriri iithaare Jesús

(Mt. 9.18-26; Lc. 8.40-56)

²¹ Ikanta ipiya Jesús ipoñagaaro intatsikero. Ipiyotzimentavaari osheki atziri inkaarethapyaaki. ²² Ari jareetapaakaya jevatatsiri japatopiintaita ipaita Jairo. Jiñaapaakeri Jesús, jotypeerovashitapaakari, ²³ ikantapaakeri: “Onkamatyee nishinto. Nokovi piyaate pantantaiyaaro kapicheeni pako, eshitakotaita.” ²⁴ Ari jiyaatanake Jesús, iro kantamaitacha joyaatanakeri osheki atziri, janavyiimatanakeri.

²⁵ Okanta aparoni tsinane osokaavaitachari, tzimakotake 12 osarentsi omantsiyavaitake, ²⁶ osheki jaaventaveetakaro, aperotakero tzimimovetarori opinaventa. Amenaashivaitaka, eekero iyaatatzi omantsiyatzi. ²⁷ Okemake iroori iñaaventaitziri Jesús, ikantaitzi: “Ovashinchaantaneri inatzi Jesús.” Osatekantanakari atziri okenashitanakeri itaapiiki, antzitapaakeri kapicheeni iithaare. ²⁸ Tema okantashiretanakitzi iroori: “Aririka nantzitakeri iithaare, ari neshitakotai.” ²⁹ Apathakero eshitanake osokaavaiveta. ³⁰ Jiyotzitanaka Jesús tzimatsi ovashinchaashitakari ishintsinka, josampitanakeri oyaayetakeriri, ikantziri: “¿Niinkama antzitakenarori noithaare?” ³¹ Jakanakeri iriyotaane, ikantzi: “¿Tema piñeeri janavyiimatakemi atziri? Eekero pikantatzi: ‘¿Niinka antzitakenarori noithaare?’ ” ³² Eekero jamemenatanakitzi Jesús, iriñeeri antzitakeriri iithaare. ³³ Okanta tsinaneka oñaapinkathatanakeri Jesús, okavaitanaka. Tema iro jovashinchagai. Iyaatashitanakeri, otyeerovashitapaakari, okamantakotapaaka. ³⁴ Ikantanakero irirori: “Tsinané, ovashinchagaimi paventaane. Kantatsi piyaatai, kimoshire pinkantanaiya, aritake eshitakotaimi.”

³⁵ Tekera inthonkero Jesús iñaanatziro, areetaiyapaakani poñeenchari ipankoki Jairo. Ikantapaakeri: “Kamakera pishinto. Eerora poñaashirenkashivaitari iyotaantaneri” ³⁶ Ikanta ikemavakera Jesús ikantaitapaakeri, ikantanakeri Jairo: “Eero povashireta, paventaiyaana naaka.” ³⁷ Tekatsi ishinete iroyaatanakeri. Intaani jaanakeri Pedro, Jacobo, Juan. Iriitake Juan irirentzi Jacobo. ³⁸ Ikanta jiyaatake, areetaka ipankoki Jairo. Iñaapaatziiri jakivaamashitaka atziriite, jiraakotaiyaroni. ³⁹ Kyaapaake Jesús, ikantapaakeri: “¿Opaitama piraantaiyarini? Te onkame, omakoryaatzi.” ⁴⁰ Thainkashire jovaveetanakari Jesús. Jomishitovapaakeri maaroni. Intaani isaikanake ashitarori, eejatzi iriyotaane. Ikyaaashitanakero jonoryeetakerora eentsi. ⁴¹ Joirikavakotapaakero,

iñaanzimaitaro, ikantziro: “¡Talita cumi!” (akantziri aaka: “Eentsi, pimpiriinte.”)*
⁴² Piriintanaa eentsika, aniitanai. Tema tzimake 12 osarentsite, irootake aniivaitan-
 tanaari. Ipampoyaaminthatanakeri ikaratzi ñaakerori. ⁴³ Ikantzi Jesús: “Pimperoota
 ovarite.” Ipoña ikantanakeri eejatzi: “Tera nonkove pinkamantayeteri atzirite.”

6

Ipiyaa Jesús Nazaret

(Mt. 13.53-58; Lc. 4.16-30)

¹ Ikanta Jesús ipiya inampiki, ari joyaatairi maaroni iriyotaane. ² Okanta aparoni ki-
 taite jimakoryaantaitari, jiyotaantake Jesús japatotapiintaita. Ipampoyaaminthataitak-
 eri. Ikantayeetzi ikemaitzirira: “¿Tsikatya jaakerori jiyotanetantakari? ¿Niinkama
 matakairiri kaari iñaapiintaitzi? ³ ¿Tema iriitake añaapiintzi josheronkayetziro inchakota?
 ¿Tema iri otomi María? ¿Tema añaari Jacobo, José, Judas ipoña Simón, iriitake irirentzi-
 payeeni? ¿Arira akarayetziro iritsiro anampitaro jaka?” Ari opoña te inkempisantaiteri
 Jesús.* ⁴ Iro ikantantanakari: “Ari jashi jovatziro kamantantaneri, te iriñaapinkathaiteri
 isaikayetzira isheninka.” ⁵ Irootakera kaari okantanta Jesús iroñaakantero ishintsinka
 janta. Te iroshekiperate mantsiyari jovashinchaake jantantanakari kapicheeni irako.
⁶ Antaro jovashiretakotakari ikaratzi kisoshirevaitatsiri, kaari kovatsine inkempisan-
 tai. Iroora ikenantanakari jiyotaantayetzi pashineki nampitsi tzimayetatsiri janta.

Jotyaantaitziri iyotaari

(Mt. 10.5-15; Lc. 9.1-6)

⁷ Ipoña Jesús japatotakeri 12 iriyotaane. Ipasavyaakari ishintsinka inkit-
 sirinkantyaariri irirori peyari. Jotyaantakeri, intsipatavakaayetanakya inkarate
 apite. ⁸ Ikantavakeri: “Eerora paanake pitharate, povarite, eejatzi piireekite,
 intaani paanake pikotzi. ⁹ Eero okantzi paanake eejatzi pashine piithaare. Aparoni
 pinkyaantanakya pi-zapato-te.” ¹⁰ Ikantzitavakari eejatzi: “Paretakyaarika
 aparoni pankotsi, arira pimaapiintatye, irojatzzi pavisantakyaari pashineki nampitsi.
¹¹ Eerorika jaakameethaitzimi, eerorika ikempisantaitzimi eejatzi, pavisapithateri.
 Potekanairo piipatsikiite, iro iriyotantyaari te inkempisanteri Pava. Iriira irimaperoitai
 irovasankitaiteri apaata, anaanakero inkantayeetairi Sodoma-satzi ipoña Gomorra-
 satzi. Omaperora.” ¹² Ikanta jiyaayetakera iriyotaane Jesús ikamantayetairi
 atziri irovashaantairo ikaariperoshireyetzi. ¹³ Jovavisaakoyetake jaakiri peyari,
 jovashinchaayetai eejatzi osheki mantsiyari jotziritantari yeenkantsi.

Ikamantakari Juan oviinkaatananeri

(Mt. 14.1-12; Lc. 9.7-9)

¹⁴ Areetakotakari pinkathari Herodes okaratzi Jesús jantayetziri. Tema ikantay-
 eetake: “Añagaira Juan oviinkaatananeri. Piñeeri otzimi ishintsinka.” ¹⁵ Pashine
 kantayetatsiri: “Elías inatzi.” Ikantayeetzi eejatzi: “Aamaa iriitake pashine kaman-
 tantaneri.” ¹⁶ Ikanta ikemakera Herodes ikantayeetakeri, ikantanake irirori: “Iri-
 itakera añaagaatsi Juan nothatzinkakaantakeri.” ¹⁷ Opoñaantzitakari Herodes jashitako-
 takaantziri Juan, okantakaantziro Herodías, iinantavetari Felipe irirentzi Herodes.
 Irootake jiiinantaariya Herodes irirori. ¹⁸ Tema ikaminaantavetatya Juan, ikantave-
 takari Herodes: “Te onkameethate piinantyaaro iina pirentzi.” ¹⁹ Iro opoñaantari
 okisaneentziri Herodías, okovake ovamaakaanterimi. ²⁰ Irootake jashitakotzitakaan-
 tantakariri Herodes. Iro kantamaitacha Herodes iniroite jiñaapinkathatakeri Juan,
 jiyotzi kameethashireri ini, itasorentsitakaane Pava jinatzi. Tera inkove irovaiteri.

* **5:41** Irootake iñaavaitakeri Jesús, tema arameo onatzi jiñaanetari irirori.

* **6:3** Jacobo, irijatzira ikantaitzitari eejatzi Santiago.

Tema maaroni ikaminaavetariri, okompitzimoshiretakari Herodes. Ari jeshiventavetaro ikempisantziri. ²¹ Opoña aparoni kitaite, joimoshirenkavetaro Herodes itzimantakari pairani. Ipokaiyakeni ikaratzi ipinkatharentsitziri, ipokake ijevare ovayirite Roma-satzi, ipokake jevayetatsiri Galilea-ki. Ovaiyakani. ²² Opoña okyaapaake ishinto Herodías jovaiyanira, amasheetapaake, ookimotapaakari Herodes amasheetane, ari ikempitakari itsipatakari jovaiyani. Ikantanakero Herodes: “Ari nompakemi opaitarika pinkampitenari. ²³ Ero namatavitzimi, jiyotzi Pava kyaaryoo nokantzi. Iroorika pinkovemi okaratzi nopinkathariventziri, arityaami onkantake nompemi kashetani.” ²⁴ Iyaatashitanakero iniro, okantapaakero: “¿Opaitama nonkampiteriri?” Okantanake iroori: “Pinkampiteri iito Juan oviinkaataneri.” ²⁵ Piyapaaka evankaro, okantapaakeri: “Nokovi pimpenaro iito Juan, povakenaro matzitaki.” ²⁶ Jovashiretanaka antaro pinkatharika. Tema maaroni ikemaitakeri inkaaranki, ikantakerori evankaro, tekatsi inkenakaanairo, ontzimatyero okovakotakeriri. ²⁷ Jotyaaantake ovayiri iramakeneri iito Juan. ²⁸ Jatanake ovayiri jashitakoyeetzirira Juan, ithatzinkapaakeri, jamakotakero iito matzitaki. Ipaitakero evankaroka, anakenero iniro. ²⁹ Ikanta ikemaiyakeni iriyotaane Juan-ni. Pokaiyakeni, ikitatairi.

Jovakaari Jesús 5,000 shirampari
(Mt. 14.13-21; Lc. 9.10-17; Jn. 6.1-14)

³⁰ Aritake areeyetaa irotyaantane, apatotapaa maaroni isaikira Jesús, ikamantapairi okaratzi jantayetakeri. ³¹ Eekero ipokaminthatatzi atziri, piyayetacha pashine. Te onkantapainte iriyaataiyeeni Jesús irovaiya. Irootake ikantantanakariri Jesús iriyotaane: “Thame aate tsika te inampiitaro, amakoryaavakeeta kapicheeni.” ³² Otetaiyanakani pitotsiki, jataiyini. ³³ Iro kantamaitacha, osheki amenakotavakeriri jiyaaantake, jiyotavakeri. Shiyeyanakani ikenaiyake avotsiki, ipoñaanakaro nampitsiiteki. Iri etaiyakaroni jareeta, apototaiyapaakani. ³⁴ Ikanta jareetapaaka Jesús, jiñaapaatziiri ipiyotaiyakani. Jetakoshiryapaakari. Tema ikempitakityaari oisha eerorika itzimi aamaakoventyaarine. Jiyotaayetaipairi eejatzi. ³⁵ Aritake sheetyaanake, ipokashitapaakeri iriyotaane, ikantapaakeri: “Iyotaanari, asaikatziira jaka tsika te inampiitaro. ³⁶ Pinkaratero piyotaantzi, iriyaataita atziripayeeni nampitsiki iramanante iroyaari.” ³⁷ Ari ikantake Jesús: “Pimpereri eeroka iroyaari.” Ikantziya: “¿Pikovatziima niyaate namanantakite novakayaariri? Oshekira ovinaro, eero janteta kireeki aamaaka 200 denario ompinatyaari, novakaantyaariri maaroni.” ³⁸ Ikantzi Jesús: “¿Tsika okaratzika tanta jamanontakari atziriite? Piyaate pamenakitero.” Ikanta jamenakitziro, ikantziri: “Tzimatsi 5 tanta, ipoña apite shima.” ³⁹ Ikantzi Jesús: “Pomisaikeri maaroni atziri onatsiryaapankaatake kataroshimashi, pinashiyetyaarira pomisaikayeteri.” ⁴⁰ Ari jimatakeri. Tzimatsi nashiyetainchari isaikayetake aamaaka ikaratzi 100 atziri, jimataka eejatzi pashine aamaaka ikaratzi 50 atziri. Ari ikantayetakeriri, jomisaikakeri maaroni. ⁴¹ Ipoña Jesús, jaakotanakero 5 tanta okonovakarira apite shima, amenanake inkiteki, ipaasoonketanake. Ipetoryaakero tanta, ipakeri iriyotaane, jovavisaakeneri irirori atziripayeeni. Ari ikempitaakeriri eejatzi shima, jantetaakeri maaroni. ⁴² Maaroni jovaiyakani, kemaneentaiyakani. ⁴³ Ijaikiyeetai 12 kantziri okaratzi jovakaantakari. ⁴⁴ Aamaaka ikaratzi 5,000 shirampari ovainchari.

Janiitantaro Jesús inkaare
(Mt. 14.22-27; Jn. 6.15-21)

⁴⁵ Ari ikantanairi Jesús iriyotaane: “Thamera, petaiyaaro pimontyagai nampitsiki Betsaida.” Ikantanakeri piyotzimentakariri: “Kantatsira piyaayetai pipankoki.” ⁴⁶ Ikanta jiyaaantaira maaroni atziri, tonkaanake Jesús otzishiki iriñaañaate. ⁴⁷ Aritake

tsirenitanake, overaakotaiyaani iriyotaane niyankyaaki inkaare jimontyaakotaiyani. Apaniro isaikake Jesús otzishiki, ⁴⁸ jamenakotakeri iriyotaane, shintsi ikomataiyini oipiyapiyatakotakerira tampyaa. Okanta okitaitzimatake, jiyaatashitairi, janiitan-taaro inkaare, ikenashitapairi itaapiiki, iro iravisanakerimi. ⁴⁹ Ikanta jiñeeyavairi, joshiyakaantzi shiretsi inatzi, kaimaiyanakeni, ⁵⁰ tema maaroni otsinkashiryaaanakeri iñaakerira. Ipoña ikantapaakeri Jesús: “Naakatake pokaatsi, eero pitharovi, ton-tashire pinkantaiyaani.” ⁵¹ Otetapaa pitotsiki, avisainkatanake tampyaa. Ipampoy-aaminthataiyakerini. ⁵² Tema tekeraata inkemathatero joshekyaaantakarori Jesús tanta, iro okantakaantziro ikisoshirevaitaiyini.

Jovashinchaantzi Jesús Genesaret-ki
(Mt. 14.34-36)

⁵³ Iroatzi jareetantaiyapaakari inampiki Genesaret-satzi. ⁵⁴ Iro jaatakoiyapaakitzi-
ini, jiyoitavakeri Jesús. ⁵⁵ Ikamantavakaanaka maaroni nampitarori janta, jamakoy-
eetakeri mantsiyari inaryaamentoki. Tsikarikara isaiki Jesús, ari jamakoyeetziniriri.
⁵⁶ Omataka ikenayetzira iryaaniki nampitsi, nampitsiki antaro, eejatzi ovaantsiki,
jovakoyeetziniri mantsiyari avotsiki, ikantayeetziri: “Pishineteri irantzitavakemiro
piithaare kapicheeni.” Tema maaroni antzitayetakeriri iithaare eshitakoyetai.

7

Ovaariperoshiretziriri atziri
(Mt. 15.1-20)

¹ Ipoña ipokaiyake Fariseo itsipatakari iyotzinkari, ipoñaayetaka Jerusalén-ki.
Japatoventapaakari Jesús. ² Tema iñaapaakitziiri iriyotaane te irantero jametapiintaitari
ikivaakota jovaiyanira. Ikishimatapaakeri. ³ Tema okaratzi jantapiintziri Fariseo-
payeeni, eerorika ikivaakota, eero jovaa. Irootake jametapiintakari pairani
icharineete: Aririka inkove iroya, ontzimatye inkivaakotavakya, inkitevathatantyaari.
⁴ Aririka irareetaiya jamanantavaitzi, tekera irovapaiyaata, inkivaakoperotapaiya.
Tera aparoni onkantya jameyeteri, ikivayetzitaro eejatzi iriraamento, iyovite,
ironkotsimento, imaamento, maaroni. ⁵ Irootake josampitantakarori Jesús, ikantziri:
“¿Opaitama ipeyakotantakarori piyotaane jiyotaayetairi pairani acharineete?
Noñaapaakeri jovaiyani, te inkivaakotya.” ⁶ Jakanake Jesús, ikantzi: “Kamataviri
pinaiyini. Eeroka iñaaventake pairani Isaías-ni, ikantake josankinatzi:

Iñaapinkathavaantevetashitana atziripayeeni.

Iro kantacha te inkinkishiretakotena kameetha.

⁷ Amenaashivaita jotyeerovayeta iñaapinkathavetana,
Tema jiyotaantashivaitaro jameyeteri irirori.

⁸ Pipeyakotakaro eeroka Ikantakaantane Pava, pantashiyetakaro jametayeteri atziriite.
Pikivayetziro piyovite, piraamento. Oshékira okaratzi pantashiyetakari.”

⁹ Ikantziri eejatzi: “Iroora pantayeperotake pameyeteri, pithainkanakero Ikan-
takaantane Pava. ¹⁰ Okantzi irosankinare Moisés-ni:

Piñaapinkathateri ashitamiri.

Okantzi eejatzi:

Ontzimatye irovamaiteri kishimavaiterine ashitariri.

¹¹ Iro kantamaitacha eeroka pikantapiintzi: ‘Ankashiyakairirika Pava aireekite, ontzi-
matye amperi. Onkantavetakya añeeri irashinonkaavaitya ashitairi.’ ¹² Ari pikantakarori
eeroka, piyotaashiyetakari atziripayeeni inthainkantavaite, te irineshinonkayetairi
ashitariri. ¹³ Intaani pantashiyetakaro jameyeteri pairani picharine, irootake pi-
thainkantakarori iñaane Pava. Arira pikantapiintatya pantayetziro kempitakarori
iroka.”

¹⁴ Opoña ikaimakeri Jesús maaroni apatotainchari, ikantziri: “Pinkempisantaiyeni, onkantya pinkemathatantyaarori nonkanteri. ¹⁵ Maaroni jovayeetari, te ovaariperoshiretante. Irooma okaratzi amishitovayetziri poñaachari inthomointa, irootakera ovaariperoshiretantatsiri. ¹⁶ Povayempitattyaro iroka.” ¹⁷ Ikanta jiyaataiyeeni atziri, kyaapai Jesús pankotsiki. Ari josampitakeri iriyotaane, ikantziri: “¿Opaitama poshiyakaaventakeri?” ¹⁸ Jakanake Jesús, ikantzi: “¿Tema pinkemathatavakero eejatzi eeroka? ¿Tema piyote eeroka te ovaariperoshiretantzi okaratzi jovayeetari? ¹⁹ Tekatsira onkantero ashire, intaani okeniro asheetoki, irojatzi oshitovantanaiyaari.” Iro jiyotaantakeri Jesús, tema te onkaariperote okaratzi jovayeetari. ²⁰ Ipoña ikantanake eejatzi: “Irooma aririka ankinkishiretya antakairi asheninka kaariperori, irootakera ovaariperoshiretantatsiri. ²¹ Tema inthomointa ashireki opoñaayeta, okempitattya: kaariperori kinkishiretaantsi, kaari kinataantsi, mayempitaantsi, ovantaantsi, ²² koshitaantsi, mashithataantsi, kaariperoshiretaantsi, amatavitaantsi, mayempiryookitaantsi, samakoneentaantsi, kishimataantsi, asagaaventaantsi, masontzishiretaantsi. ²³ Tema okaratzi ikinkishiretapiintaka atziri kaariperori onatzi, irootake iñaantarori ovaariperoshirevaitziri. Tema inthomointa ishireki opoñaayetaka irokapayeeni.”

Aventaari Pava Sirofenicia-sato
(Mt. 15.21-28)

²⁴ Opoñaashitaka ikenanake Jesús nampitsiki paitachari Tiro, irojatzi janta Sidón-ki. Ari isaikapaake aparoni pankotsi, te inkovavetya inkemakoiterimi. Iro kantacha te onkante iromanakotya. ²⁵ Tema janta tzimatsi aparoni tsinane, jaakiri peyari oshintoto. Okemakotavakeri iroori Jesús, iyaatashitanakeri, otyeerovashitapaakari. ²⁶ Kaari judío iroka tsinane, opoñaatya iroori pashineki nampitsi opaita Sirofenicia. Okantapaakeri: “Jesús, povashinchagainaro nishinto, jaakatziro peyari.” ²⁷ Ikantanakero irirori: “Apaata tsinane. Tema ikantaitakeranki: Te aapithateri irovarite eentsi amperi otsitzi iroyaaro, apaniro jovaro irirori irojatzi inkematziitantakyaari.”* ²⁸ Ipoña akanake tsinane, okantziri: “Omaperotatya pinkatharí. Ari ikatziyapiintari otsitzi irirori jantyaatziini, jovayetaro ovaritentsi jookakaantayetziri eenchaaniki.” ²⁹ Ikantzi Jesús: “Ari okanta, omaperotatya pikantakeri. Kantatsi piyaatai, ari piñaapairo pishinto, eshitakotai iroori.” ³⁰ Okanta iyaatai tsinane opankoki, oñaapairo ishinto onoryaaka omaamentoki, eshitakotai.

Jovashinchagairi Jesús omatayempivetari

³¹ Ipoña jovaanaa Jesús isaikavetapaakara nampitsiki Tiro, ikenanairo Sidón-ki, Decápolis-ki irojatzi jareetantaari Galilea-ki. ³² Ari jamaitakeneri aparoni atziri matayempiri, kisoaanteri inatzi eejatzi. Ikantaitapaakeri: “Jesús, pantantavakyaari kapicheeni pako.” ³³ Ipoña Jesús jaanakeri jantyaatziini, josaantantakari irakoimpeki iyempitaki, jotziritantakari ichoore ineneki. ³⁴ Amenanake inkiteki, jovineenkatanaka, ikantziri: “¡Efata!” (akantziri añaaneki aaka: “ovitaryagaiyaata.”) ³⁵ Apathakero ivitaryaanaaka iyempita, te inkisovaantetanai eejatzi, kantana iñaavaitzi. ³⁶ Ikantavetakari Jesús: “Eerora pikamantakotana.” Iro kantacha ipiyathatakari, ikamantakeri maaroni atziri. ³⁷ Ipampoyaaminthaitanakeri Jesús, ikantayeetzi: “¿Opaitama okameethatantari jantziri irika? Ikemakagairi matayempitari, iñaavaitakagairi eejatzi kisoaanteri.”

8

Jovakaari Jesús 4,000 shirampari
(Mt. 15.32-39)

* **7:27** Iriira joshiyakaaventyeetzi judío-payeeni, ikempitari eenchaaniki. Iriima kaari judío-tatsine ikempitari otsitzi.

¹ Ikanta japatotaiyanira osheki atziri, thonkapaaka irovarite. Ikaimakeri Jesús iriyotaane ikantziri: ² “Antaro netakoshiretakari atziripayeeni. Tema mavatake ki-taite itsipatakana jaka, tekatsitapaake irovaiyaari. ³ Aririka notyaantairi, ari aakeri itashe avotsiki, tema tzimayetatsi poñaachari intaina.” ⁴ Jakanake iriyotaane, ikantziri: “¿Tsikama ayeka ovakaiyaariri jaka tsika te inampiiaro?” ⁵ Josampitziri Jesús: “¿Tsikama okaratzi tanta tzimatsiri?” Ikantaiyini irirori: “Tzimatsi 7.” ⁶ Ipoña jomisaikakaan-takeri Jesús maaroni atziri kipatsiki. Jaakero 7 tanta, ipaasonkeventakero, ipetoryaakero, ipakeri iriyotaane jovavisaakeneri atziripayeeni irirori. ⁷ Tzimitacha eejatzi tsikarika ikaratzi shimaaniki. Ipaasonkeventakeri eejatzi, ipayeetakeri atziripayeeni. ⁸ Ovaiyakani maaroni, kematziiitaiyakani. Ijaikitai okaratzi tzimakaanapaintsiri 7 kantziri. ⁹ Maaroni ovainchari aamaaka ikaratzi 4,000 shirampari. Ari jomityaan-tayetairiri. ¹⁰ Ipoña jotetanaa Jesús pitotsiki itsipatanaari iriyotaane, montyaakotanaa intatsikeronta opaitara Dalmanuta.

Ikovakoyeetziri Jesús intasonkaventante
(Mt. 16.1-4; Lc. 12.54-56)

¹¹ Ipoña ipokaiyapaakeni Fariseo, iñaanaminthatapaakeri Jesús, ikovi iriñeero intasonkaventante, iro iriyotantaityaari omaperotatya opoña itasorenka inkiteki, tema iñaantatyaari. ¹² Jovineenkatanaka Jesús, ikantzi: “¿Opaitama ikovantari iriñeena non-tasonkaventante irikapayeeni? Eero noñaakimaitari. Omaperora.” ¹³ Piyanaka Jesús, montyaakotanaa.

Shineyakairori itantane Fariseo
(Mt. 16.5-12)

¹⁴ Ari ipeyakotanakaro iriyotaane iraanontanakyaami tanta, intaani jaamatsitanake aparoni janta ipitoki. ¹⁵ Ari ikantzi Jesús: “Ontzimatyete paamaventyaaro shineyakairori itantane Fariseo eejatzi irashi Herodes.” ¹⁶ Ari iñaanatavakaiyani iriyotaane, ikantavakaa: “Kaarima amantaka tanta.” ¹⁷ Ikanta Jesús jiyotake ikantavakaari iriyotaane, ikantzi: “¿Ipaitama pikantavakaamentari: ‘Kaari amantaka tanta?’ ¿Tema pikemi? Kisoshire pikantaka. ¹⁸ Tzimavetacha poki te piñaante, tzimavetacha piyempita te pinkeme. ¿Tema pinkinkishiryeeero noshekyaantakarori tanta? ¹⁹ Tema 5 tanta tzimavetacha, iro kantamaitacha jovaiyakani 5,000 shirampari. Piyoyagairo okaratzi tzimakaanapaintsiri. ¿Tsikama okaratzi kantziri jaikitaachari?” Ikantaiyini: “12 kantziri.” ²⁰ “Eejatzi nokempitaakero, karavetachari 7 tanta, jovaiyakani 4,000 shirampari. Piyoyagairo tzimakaanapaintsiri. ¿Tsika okaratzi kantziri pijaikitairi?” Ikantaiyini: “7 kantziri.” ²¹ Ari ikantziri: “¿Tekerama pinkemathateroota?”

Jovashincheetziri mavityaakiri

²² Areetaka Jesús nampitsiki Betsaida. Jamaitakeneri mavityaakiri, ikantaitapaakeri: “Pantantanakyaari kapicheeni pako.” ²³ Ipoña Jesús, jakathavakotanakeri. Jaanakeri othapiki nampitsi. Ichoontaakitakeri, jantantakari kapicheeni irako. Josampitzi-maitari: “¿Kantatsi pamene?” ²⁴ Ari jamenanake, ikantzi: “Amenavetaana, noñaavetaari atziri janiitaiyini, iro kantamaitacha te inkoñaaperote, joshiyakaro inchato.” ²⁵ Ipoña japiitakeri ipampitaakitzi, iñaantaari jamenakagairi eejatzi. Ari jeshitakotanake, koñaatanai jameni intaina, iñaanairo maaroni. ²⁶ Jotyaantairi, ikantavairi: “Eerora pikenanai nampitsiki, te nonkove pinkamantakotena.”

Jiyotake Pedro: Cristo inatzi irika Jesús
(Mt. 16.13-20; Lc. 9.18-21)

²⁷ Ipoña jovaanaka Jesús, itsipatanaari iriyotaane, iriyaatero maaroni nampitsi saikatsiri Cesarea-ki inampitsiteki Filipino. Okanta niyanki avotsi josampitakeri iriyotaane, ikantziri: “¿Ipaitama ikinkishiretakotanari atziripayeeni?” ²⁸ Ari jakaiyanakeni:

“Ikantayeetzi Juan-ni oviinkaatanereri pinatzi, ikantayeetzi eejatzi Elías pinatzi. Tzimatsi kantayetatsiri eejatzi pashine, kamantanteneri piriintaacha.” ²⁹ Ipoña josampitanakeri irirori, ikantziri: “¿Opaita pikinkishiretari eeroka?” Ari jakanake Pedro: “¡Cristo pinatzi!” ³⁰ Ikantzi Jesús: “Eerora pikamantakotana.”

Iñaaventziro Jesús inkame
(Mt. 16.21-28; Lc. 9.22-27)

³¹ Ari jetanakaro Jesús ikamantziri iriyotaane onkarate avishimoterine, tema iri apaniro paitaincha Itomi Atziri. Ikantziri: “Oshekira noñeero noñaashitakoventyaami. Osheki inkisaneentena pinkatharipayeeni, eejatzi ijevarepayeeni omperatasorentsi-taari, eejatzi ikaratzi iyotzinkariite. Irovamaakaantena. Iro avisavetakya mava kitaite, añagaana.” ³² Ari ikantakeriri, te iromanero. Ipoña Pedro, jaanakeri Jesús jantyaatzi-ini, ikovavetaka inkaminairimi. ³³ Ipithokapithatanakari, jamenanakeri iriyotaane, ikisathatanakeri Pedro, ikantziri: “¡Piyaate Satanás! Tera poshoretaro eeroka ikovakaantziri Pava, intaani poshoretaro ikovayetzi atziriite.” ³⁴ Ipoña ikaimakeri Jesús piyotzimentakariri, ikaimakeri eejatzi iriyotaane, ikantakeri: “Tzimatsirika kovatsiri intsipatyaana irovashaantairo ikovashiyetari irantero. Onkantavetya impaikakoiterimi, intsipatyaana. ³⁵ Ikaratzi etakovaitachari apaniro jantayetziro inebetashiyetari, ari impeyashitakya. Iriima inkarate kamimentenane, okantakaantziro ikempisantziro Kameethari Ñaantsi, aritake iravisakoshiretai. ³⁶ Amenaavaitashitara iñeetziro otzimimotantzi osheki ovaakaronsi tzimayetatsiri jaka kipatsi, impoña iriñeetairo impeyaashiitaiyaaro añaaantarentsi. ³⁷ ¿Kantatsima impinakoventaitya eero iñaantaitaro impeyashitaitya? ³⁸ Tema ikaratzi pashikiventakotanari naaka iñaaventaina kaariperoshireriki atziri, ari nonkantzitaiyaari naaka eejatzi nompashikiventairi apaata aririka nompie namairo irovaneenkaro Ashitanari nontsipatziyaari maninkariite, tema naaka Itomi Atziri.”

9

¹ Ipoña ikantanake eejatzi Jesús: “Kyaaryoora, tzimayetatsi pikaratzi jaka, tekeraata pinkameeta, ari piñaakero ishintsinka Pava tsika ikanta ipinkathariventantzi.”

Ishipakiryimotakeri Jesús iriyotaane
(Mt. 17.1-13; Lc. 9.28-36)

² Okanta avisanake 6 kitaite. Tonkaanake Jesús otzishiki, jaanakeri Pedro, Juan, ipoña Jacobo. Ari ishipakiryimotakeriri. ³ Kitamaro okantanaka iithaare, tekatsi ankempitakaantya okitamaronakera. ⁴ Iñaatziri Elías itsipatapaakari Moisés, ikinkithavaitakaapaakeri Jesús. ⁵ Iñaavaitashitanaka Pedro, ikantanakeri Jesús: “Iyotaa-narí, omapero okameethatzi pamaiyakena jaka. Kameetha novetsikaiyemine mava pankoshetantsi: aparoni pashitya eeroka, aparoni irashitya Moisés, irashitya aparoni Elías.” ⁶ Tema itharovaiyanakitziini, irootake iñaavaitashivaitantanakari. ⁷ Ipoña opokapaake menkori otsimankakotapaakeri. Ikematzi ikantaitzi: “Notomi inatzira irika netakokitari, pinkempisanteri.” ⁸ Ipoña jamenaperovetaiyanaani, tekatsi iriñaanai, intaani Jesús.

⁹ Ikanta joirinkaiyaanira otzishiki, ikovakotakeri eero ikamantantziro iñaakeri irijatzi apaata aririka irañagai. Tema irika Itomi Atziri ari irañagai inkamavetakyaara. ¹⁰ Irootake eero ikamantakotantari, iro kantacha osheki josampitavakaiyakani irirori tsika opaita ikantakotziri Jesús, ari irañagai inkamavetakya. ¹¹ Ipoña josampitaiyak-eri, ikantziri: “¿Opaitaka ikantakotziri iyotzinkariite iriira eevatapaintsine Elías impoke?” ¹² Ari jakanake Jesús, ikantziri: “Omaperotatya, iriitakera eevatapaintsine Elías impoke, irovatampatzikatantapaake. ¿Tsikama okantzika josankinatakoyeetakena pairani? Tema okantzi: ‘Irika Itomi Atziri, osheki inthainkavaitaiteri.’ ¹³ Pinkeme,

aritakera pokake Elías. Osheki imaimaneetavakeri, imonkaratakero okaratzi josanki-natakoyeetakeriri.”

Jovavisaakotziri Jesús eentsi jaakiri peyari
(Mt. 17.14-21; Lc. 9.37-43)

¹⁴ Ikanta jareetaa Jesús jookanakeri iriyotaane, iñaapaatziiri ipiyotzimentakari osheki atziri itsipatakari iyotzinkariite iñaanaminthatziri. ¹⁵ Ikanta iñaavairira ipokai Jesús, ipampoyaavairi, ishiyanaka irovethatavaiyaari. ¹⁶ Josampitapaakeri Jesús, ikantzi: “¿Ipaitama piñaanatzimentziriri?” ¹⁷ Akanake aparoni, ikantanake: “Iyotaanarí, namatziimiri notomi jaakiri peyari, te onkantai iñaavaitai. ¹⁸ Impokashitapairirika, osheki jomposakaavaitari kipatsiki. Ishimorepaantevaitakaari, jatsikaikivaita, ikisotakairi. Nokantavetakari piyotaane irovavisaakotainari, te irimateri.” ¹⁹ Jakanake Jesús, ikantanake: “Tetya pinkempisantaiyeni eeroka. ¿Tsikapaitema piyote? Pamakeri jaka eentsi.” ²⁰ Jamaitapaakeneri. Ikanta peyari iñaapaakerira Jesús, jompetatakaanakari shintsiini eentsika, tyaanake, ipinaavaita kipatsiki, ishimorepaantevaitanake. ²¹ Josampitanakeri Jesús iriri eentsi, ikantziri: “¿Tsikapaitema jetantanakari peentsite?” Ikantzi: “Ari ikantzita ovakera jeentsitapaake. ²² Itaakaavaivetakari paampariki, ipiinkavaitzi eejatzi jiñaaki, ikovi irovamayerimi. Kantatsirika pineshionkatyaana, pimatero.” ²³ Ikantziri Jesús: “¿Opaitama pikantantarori ‘Kantatsirika...?’ Aririka pinkempisantanai, aritake omatakya maaroni.” ²⁴ Ipoña ikaimanake shintsiini iriri eentsi, ikantanake: “Kempisantavetachana, terika nokempisantaperotzi, pinkempisantaakaaperotaina eeroka.” ²⁵ Eekerora iñaatzi Jesús ipokaiyapaakeni atziri, ikisathatanakeri peyari, ikantanakeri: “Pintainaryeeyaari eentsi, eerora pipiyashitaari eejatzi.” ²⁶ Ikaimanake shintsiini peyari. Ikamanatakaanakeri eentsika. Osheki kantanaintsiri: “Kamake eentsika.” ²⁷ Ipoña jakathavakotanakeri Jesús, jovatziyakeri. Añaanai. ²⁸ Ikanta ikyaapaakera Jesús pankotsi, ari josampitakeriri iriyotaane apaniroini, ikantziri: “¿Ipaitaka kaari nomatantari naaka novavisaakoteri?” ²⁹ Ikantzi Jesús: “Imaperotatya ishintsitzi irika peyari, okovitya aakoventyaaro amane, antziventyaari eejatzi.”

Japiitairo Jesús ikamantakota inkamimotante
(Mt. 17.22-23; Lc. 9.43-45)

³⁰ Ipoña jovaanaa Jesús, ikenayetanai Galilea-ki. Tera inkove inkemakoteri atziriite. ³¹ Tema jiyotaayetatziri iriyotaane, ikantayetziri: “Irootaintsira irakaantaiteri Itomi Atziri, irovaiteri. Avisavetakya, mava kitaite, aritake irañagai eejatzi.” ³² Iro kantamaitachari te iriyotaiyavakeroni okaratzi ikamantavetariri. Tekatsi kovatsine irosampiteri.

Tsika itzimi iriiperotatsiri
(Mt. 18.1-5; Lc. 9.46-48)

³³ Areetaiyaani Capernaum-ki. Ikanta isaikaiyapainira pankotsi, josampitakeri Jesús, ikantziri: “¿Opaitaka pikantavakaari inkaaranki avotsiki?” ³⁴ Ari imairetaiyakeni irirori. Tema ikantavakaamentatyaaro inkaaranki avotsiki tsikarika itzimi iriiperotatsiri. ³⁵ Saikanake Jesús, japatotakeri 12 iriyotane, ikantziri: “Aririka pinkove piriiperote, poshiyakotyaari ikanta otzikataari, te ipinkathariventantzi irirori.” ³⁶ Jamake aparoni eentsi isaikaiyakenira, ithomaakeri, ikantzi: ³⁷ “Inkarate pairyirori novairo ikempisantaana, impoña irakameethatairi aparoni kempitariri irika eentsi, naakara jaakameethatake. Ari okempitari eejatzi, aririka paakameethatakena naaka, kempiperovaitaka iri paapatziyanaa itzimi otyaantakenari jaka.”

Ari akaratziri kaari kisaneentairi
(Lc. 9.49-50)

³⁸ Ari ikantanake Juan: “Iyotaanarí, noñaake chapinki aparoni atziri pairyirori pivairo, jovavisaakotzimaitari jaakiri peyari. Tera añeeri ankarateri jaka, novashaan-takaakeri.” ³⁹ Ikantzi Jesús: “Eero povashaantakairimi. Tema ikaratzi tasonkaven-tantatsiri ipairyirora novairo, eerora ikishimataana osamaniityaake. ⁴⁰ Tema ari akaratziri itzimi kaari kisaneentaine. ⁴¹ Aririka inkaminthagaitemi impairyeeero novairo, inkantaite: ‘Nompakoteri jiñaa jashitaari Cristo.’ Iriira impinaitairi apaata. Omaperora.”

*Eero pantakaantziro kaariperori
(Mt. 18.6-9; Lc. 17.1-2)*

⁴² “Tsikarika itzimi antakaakerine kaariperori aparoni eentsi avetaanari, oshiyakariri irika jaka, ari irovasankitaayeetairi. Iro kameethatatsimi inthayeeteneri mapi ikentsiki, iroviinkaitakeri inkaareki. ⁴³ Iroorika pako pantapiintantyaami kaariperori, povashaantero onkantya pavisakotantaiyaari, pinkempitakaantero pinthatzinkatyeeromi pako. Irojatzí piyaaponthokitantaiyaari inkiteki. Tema te apantyaaro otzimaveta apite pako ompoña piñagairoya apaata irookaitaimi sarinkaveniki tsika pinkantaitatyeeni pintagaiya, ⁴⁴ tsika janta te inkaamanetapai chovitsi, tsika te intsivakanetapai paampari. ⁴⁵ Iroorika piitzi pantapiintantyaami kaariperori, povashaantero onkantya pavisakotantaiyaari, pinkempitakaantero pinthatzinkatyeeromi piitzi. Irojatzí piyaaponthokitantaiyaari inkiteki. Tema te apantyaaro otzimaveta apite piitzi ompoña piñagairoya apaata irookaitaimi sarinkaveniki tsika pinkantaitatyeeni pintagaiya, ⁴⁶ tsika te janta inkaamanetapai chovitsi, tsika te intsivakanetapai paampari eejatzi. ⁴⁷ Iroorika poki pantapiintantyaami kaariperori, povashaantero onkantya pavisakotantaiyaari, pinkempitakaantero pinkithoryaatyeeromi poki. Irojatzí piyaapityaakitantaiyaari inkiteki. Tema te apantyaaro otzimaveta apite poki ompoña piñagairoya apaata irookaitaimi sarinkaveniki tsika pinkantaitatyeeni pintagaiya, ⁴⁸ tsika te janta inkaamanetai chovitsi, tsika te intsivakanetai paampari eejatzi. ⁴⁹ Tema paamparikira iriñaantayeetyaami maaroni, inkempitakaanaitemiro eejatzi okanta katyori. ⁵⁰ Kameetha okanta tzivi okatyotzi, aririka inkonovaitero tsika ompaitya, eero apantaaro inkatyokantaityaaro. Ari pinkantanaiyaari eeroka ontzimatyé pinkempitakotaiyaaro tziviperori, paapatziyavakaiya, tema te apantaro pintzimaventavakaiya.”

10

*Jiyotaantzi Jesús ikantzi: te apantyaaro pookero piina
(Mt. 19.1-12; Lc. 16.18)*

¹ Ikanta jovaanaa Jesús iriyaatero Judea, ikenanakero intatsikero Jordán. Japatotzi-mentavaari osheki atziri. Jetapaaro jiyotaayetapairi ikempitapiintzirora.

² Ari ipokakeri Fariseo, josampitapaakeri Jesús ikovi inkompitakaiyaarimi, ikantapaakeri: “¿Shinetaantsitatsima aparoni atziri irookero iina?” ³ Jakanake Jesús, ikantanakeri: “¿Opaitama ikantakaantziri Moisés-ni?” ⁴ Ikantaiyini irirori: “Ishinetakaantziro Moisés-ni ookero aina aririka impayeetairo tsika osankinatakota ookavakaantsi.” ⁵ Ari jakanakeri Jesús, ikantanakeri: “Okantakaantziro te pinkempisantane, irootake ishinetantakamirori iroka. ⁶ Tema pairani etantanakari jovetsikantzi Pava, jovetsikakeri shirampari, jovetsikitakaro eejatzi tsinane. ⁷ Iro jookantariri shirampari ashitariri, onkantya iraantyaari iina, ⁸ aparoni ikantanaa jaavakaanaara. Tera apite atziri inkaratanai, aparo jinanaatzi. ⁹ Irootakera eero okantanta intsiparyeeyaaro shirampari itsipataakaakariri Pava.”

¹⁰ Ikanta isaikaiyini pankotsiki, josampitairi iriyotaane okaratzi ikantakeri, ¹¹ ikantanake Jesús: “Tsikarika itzimi ookerone iina, aririka iragai pashine tsinane, jimayempiventakero etavetarori. ¹² Ari okempita tsinane aririka ookeri oime, agairika pashine shirampari, omayempitake eejatzi.”

Itasonkaventziri Jesús eentsipayeeni
(Mt. 19.13-15; Lc. 18.15-17)

¹³ Ari jamaitakeneri Jesús eentsipayeeni, ikovaitzi irantantavakyaari kapicheeni irako. Ikanta iriyotaane Jesús ikisathatavakeri amayetziriri eentsi. ¹⁴ Te onimotanakeri Jesús iñaakerira, ikantziri: “Pishineteri eentsipayeeni impokashitenaata. Eero pithañaana. Maaroni kempitaiyaarine irirori, iriitake ñagairone ipinkathariventantzi Pava. ¹⁵ Omapero, eerorika iñaapinkathaitziri Pava inkempitakoityaari ikantara eentsipayeeni, eerora iñeetairo ipinkatharitari.” ¹⁶ Ithomaavakeri eentsipayeeni, jotzimikap-
atziitoyetakeri, itasonkaventayetakerira.

Evankari ashaarantachari
(Mt. 19.16-30; Lc. 18.18-30)

¹⁷ Iro iravisantanaiyaarimi Jesús, ishiyashitakeri aponi evankari, jotyeerovashitapaakari, josampitapaakeri: “Kameethari Iyotaantanerí, ¿opaita nantairi noñaantaiyaarori añaantarentsi kantaitaachaneri?” ¹⁸ Ari jakanakeri Jesús, ikantziri: “¿Opaitama pikantantanari: ‘Kameethari pinatzi?’ Apanirora ikantakaaro Pava ikameethatzi, tekatsi pashine. ¹⁹ Aritakema piyotakotakero Ikantakaantaitziri: Eero povantzi, eero pimayempitzi, eero pikoshitzi, eero pithaiyakotanta, eero pamatavitantzi, piñaapinkathateri ashitamiri.” ²⁰ Jakanake irirori, ikantzi: “Iyotaantanerí, nothotyaakero maaroni irojatzi netanakaro pairani eeniro neentsitapaakeeni.” ²¹ Ipoña Jesús jamenanakeri, jetakotanakeri, ikantziri: “Tzimatsi aponi kovityaapainchari kaari pantzi. Piyaataate pipankoki, pimpimantero maaroni pashitari, pimpashiyetyaari ashinonkaachari. Tema ari piñagairo panintagaiya inkiteki. Pimpokera, poyaatena.” ²² Ikanta ikemavakera, okantzimoneentanakeri. Ovashire ikanta ipiyanaa, tema ashaarantzinkari inatzi.

²³ Ipoña Jesús, jamenanake maaroni inampinaki, ikantziri iriyotaane: “¡Osheki opomerentsita iriyaatai ashaarantzinkari ipinkathariventantzi Pava!” ²⁴ Jiyokitziitanake iriyotaane ikemakerira ikantakeri. Ipoña japiitanakero ikantzi: “Notomiite. ¡Osheki ompomerentsitzimotyaari iriyaatai tsika ipinkathariventantzi Pava aventaarori irashaakaro! ²⁵ Tema eero okantzi inkye piratsi camello imoroki kithapi, iro ovatsipero opomerentsita inkye ashaarantzinkari tsika ipinkatharitzi Pava.” ²⁶ Eekero jiyokitziitanakitzi iriyotaane, ikantashireyetanake: “¿Tsikama impaityaaka avisakoshiretaatsine?” ²⁷ Jamenanakeri Jesús, ikantziri: “Eerora imatziro apaniro atziri, iriitakera Pava matakayerine. Tema tekatsi pomerentsitzimotyaarine irirori.” ²⁸ Ipoña ikantanake Pedro: “Jirikatakena maaroni nokarataiyakeni, nookayetanakero okaratzi tzimimoyetanari, noyaataiyakemi.” ²⁹ Jakanake Jesús, ikantanakeri: “Omaperotatya, tzimatsirika kempisantanaarori Kameethari Ñaantsi, kamantakoyetanairori eejatzi, ari okanta jookayetantanakarori inampi, irirentzi, iritsiro, ashitariri, iina, ireentsite, irovane, ³⁰ iriitake ñagairone impairi Pava osheki. Osheki onkarate pankotsi, irirentzi, iritsiro, ashitariri, ireentsite, irovane. Onkantavetakya osheki inkisaneentavaitateri, tema eero osamani onkantya iriñeero añaantarentsi kantaitaachaneri. ³¹ Tema tzimayetatsi etayetarori iroñaaka, iri ñeerone irimpoyetati. Tzimayetatsi eejatzi impoyetatsi iroñaaka, iri ñeerone iretayetaiyaaro.”

Japiitairo ikamantakota Jesús irovamagaiteri
(Mt. 20.17-19; Lc. 18.31-34)

³² Ikanta itonkaiyini ipampithatziro avotsi jiyaatziro Jerusalén-ki. Iriitake ee-vatatsi Jesús janiitaiyinira. Ipampoyaaminthataiyakerini iriyotaane, tharovashire ikantaiyani joyaatziri. Ipoña japiitakero Jesús japatotziri 12 iriyotaane, inkamanteri onkarate avishimoterine, ikantakeri: ³³ “Aatatzira Jerusalén-ki. Arira iraaeyeeteri Itomi Atziri irakaanteri ijevare omperatasorentsitaari intsipatakyaari iyotzinkari-ite, iriyakoventeri irovaiteri, impoña iraaeyetanakeri atziriki kaari asheninkata, ³⁴ irishirontzimentavaitaityaari, impasavaitaiteri, inchoontavaitaiteri, irovaitakeri. Iro avisavetakya mava kitaite, ari irañagai eejatzi.”

*Ikoviri Jacobo itsipatari Juan
(Mt. 20.20-28)*

³⁵ Ikanta Jacobo itsipatakari Juan, itomipayeeni Zebedeo, jontsitokapaakari okarikiini Jesús, ikantakeri: “Iyotaantaneri, nokovi pantainaro nonkampitemiri.” ³⁶ Josampitanakeri irirori: “¿Ipaitama pikoviri nantemiri?” ³⁷ Ikantaiyini: “Tema irootaintsi pimpinkathariventante, pishinetena nosaikanampitemi pakojanoriki nontsipatyaami ampinkathariventante.” ³⁸ Ikantanakeri Jesús: “Tera piyotero opaita pikampitanari. Osheki nonkemaantsityaari naaka. ¿Arima pamavetakero eeroka pinkemaantsitya osheki? ¿Arima pinkempitakyaana nonkame naaka?”* ³⁹ Ikantaiyini irirori: “Aritake nomatakero.” Ikantzi Jesús: “Omapero, irootaintsira pimatero onkarate nonkemaantsityaari,† ⁴⁰ irooma pisaikanampitena nakojanoriki pintsipatyaana ampinkathariventante, eero okantzi naaka noshinetaimiro, irashira tsika itzimi ikashiyakaayeetzitakeri.” ⁴¹ Ikanta ikemaiyakera pashine iriyotaane, ikisanakeri Jacobo eejatzi Juan. ⁴² Ipoña japatotanairi eejatzi, ikantziri: “Piyotaiyini eeroka tsika ikanta pinkathariyetatsiri jaka, jomperanatanta. Ari ikempitari eejatzi iriiperoyetatsiri iñaapinkathayeetziri irirori. ⁴³ Irooma eerokaite, aririka pinkove piriiperote, iri pinkempitakotya ikantara otzikataari. ⁴⁴ Iroorika pinkove pijevatakaante, iri pinkempitakotya ikantara omperataari. ⁴⁵ Tera iro impokantyaari Itomi Atziri iromperatantya, aña iro ipokantakari inkempitakotyaari otzikataari irojatziri inkamimentantakyaari, iri pinakoventantatsine, irovatsinaryaakoventairi maaroni.”

*Jamenakagaitairi kameetha Bartimeo
(Mt. 20.29-34; Lc. 18.35-43)*

⁴⁶ Ikanta jareetaka Jesús nampitsiki Jericó. Ipoña jovaanaa itsipatanaari iriyotaane eejatzi ikaratzi apatotzimentakariri. Okanta avotsinampikira, iñaapaakeri atziri paitachari Bartimeo, itomi Timeo, ikovakoyetantzi impashiyeetyaari. ⁴⁷ Ikanta ikemake irirori, iriitake Jesús poñaachari Nazaret, ikaimakotavakeri, ikantziri: “¡Jesús, icharinentari David-ni, pineshinonkataina!” ⁴⁸ Ikisathaveetanakeri irimairtantyaari, eekero ikaimanakitzi shintsiini: “¡Icharinentari David-ni, pineshinonkataina!” ⁴⁹ Katziyapaaka Jesús, ikantzi: “Pinkaimenari.” Ari ikaimaitakeri ikantaitziri: “Pinkatziye, ikaimatziimi, thaamenta pinkantanakya.” ⁵⁰ Jookanakeri iveviryaakoro, katziyanaka, ishiyashitapaakari Jesús. ⁵¹ Josampitavakeri, ikantziri: “¿Opaitama pikovakotanari? ¿Tsika nonkantaimika?” Jakanake irirori, ikantzi: “Iyotaantanerí, nokovi namenavaitai kameetha.” ⁵² Ikantanake Jesús: “Kantatsi piyaatai, ovashinchagaimi pavantaanara.” Apathakero jamenanai kameetha, joyaatanakeri Jesús.

* **10:38** Iro ikantakotzi Jesús jaka: “¿Arima pimatakero eeroka pirero kepishaari onkarate nireri naaka? ¿Arima pinkempitakyaana iroviinkaataitena naaka?” † **10:39** Iro ikantakotzi Jesús: “Omapero, aritake pimatakero pirero nireri naaka, aritake pinkempitakyaana iroviinkaataitena naaka.”

11

Areetaa Jesús Jerusalén-ki
(Mt. 21.1-11; Lc. 19.28-40; Jn. 12.12-19)

¹ Irootzimatake irareetya Jesús Jerusalén, joveraaka osaiki nampitsi Betfagé ipoña Betania, omontenampitakaro otzishi Olivos. Ari jotyaantakeri apite iriyotaane, ² ikantakeri: “Piyaate nampitsiki amontetakari. Arira piñaapaake aparoni evonkiri burro inthatakotya, tekera ikyaakoitariita. Pinthataryaakoteri, pamakenari. ³ Aririka ikantaitavakemi: ‘¿Pinkanterika pithataryaakotantariri burro?’ Pinkantanakeri eeroka: ‘Kovatziri Pinkathari. Ari iroiipiyeemiri eejatzi.’” ⁴ Jataiyakeni, iñaapaakeri ithatakotaka evonkiri burro pankotsinampiki. Ithataryaakotapaakeri. ⁵ Tzimatsiya atziri ñaavakeriri, ikaimakotakeri: “¿Pinkanterika pithataryaakotantariri burro?” ⁶ Ikantanakeri irirori okaratzi ikantavakeriri Jesús. Ishineetakeneri iraanakeri burro. ⁷ Jamaitakeneri Jesús. Jovaitakeneri manthakintsi imitzikaraki burro, ikyaakotanakari Jesús. ⁸ Tzimatsi omaronkashitakeriri manthakintsi, pashine chekanaintsi inchashi iromaronkero eejatzi onkantya ovaneenkantantyaari tsika ikenanakera. ⁹ Atziripayeeni eevataintsiri, ikaratzi oyaatakeriri itaapiiki eejatzi, ikaimaiyini, ikantaiyini:

¡Kaakitataike añapinkatharevé!

Tasonkaventaari inatzi, tema Pinkathari apaitziri otyaantakeriri.

¹⁰ Aakameethatairi impoyaatyaarine acharine David-ni.

¡Kaakitataike Avinkathariteperotyaari!

¹¹ Areetapaaka Jesús Jerusalén-ki, kyaapaake tasorentsipankoki, jamenayetapaakero maaroni. Tema aritakera sheetyaanake, piyanaka Betania-ki itsipatanaari 12 iriyotaane.

Jiyakatziro Jesús pankirentsi kaari kithotatsi
(Mt. 21.18-19)

¹² Okanta okitaitamanai, piyaa Jesús ipoñagaaro Betania, itashaapaake niyanki avotsi. ¹³ Jamenake jantó iñaake okatziya pankirentsi, ovaneenka okanta oshi. Jiyaatashitanakero, iramene tzimatsirika okitho. Tekatsimaita, iyoshiita oshi, tema tekera onkithopaitetai.* ¹⁴ Jiyakatanakero pankirentsi, ikantzi: “Ari pashi povaatyeero eero pikithotai.” Ikemaiyakerini maaroni iriyotaane.

Jomishitoviri Jesús pimantayetatsiri tasorentsipankoki
(Mt. 21.12-17; Lc. 19.45-48; Jn. 2.13-22)

¹⁵ Ikanta jareetaiyapaani Jerusalén-ki. Kyaapaake Jesús osaikira tasorentsipanko, jomishitovapaakeri pimantayetatsiri eejatzi ikaratzi amanantayetatsiri. Jotatsinkayetapaakero jovayeetziri kireeki, ari ikempitaakero eejatzi tsika jovayeetziri shiro. ¹⁶ Tera ishinetanai aparoni iravisakayero irovaakaro osaikira tasorentsipanko. ¹⁷ Ipoña jiyotaantanake, ikantzi: “Pairani josankinaitakero, kantatsiri: ‘Nopanko onatzi iroka, ari iramanapiintenari poñaayetachari maaroni nampitsi.’” Iro kantamaitacha eerokapayeeni pamatavitantapiintake janta pipimantayetziira, pikempitakaantakero koshintzipanko.” ¹⁸ Ikanta ikemaiyakeni iyotzinkariite, itsipatakari ijevare omperatasorentsitaari, jamenaiyakero tsika inkenakairo irovamaakaanteri. Iro kantamaitacha itharovakaayetakeri Jesús, tema osheki pampoyaaakeriri iñiirira kameetha okanta jiyotaantayetziira. ¹⁹ Tema aritakera sheetyaake, piyanaa Jesús.

Sampishitanake pankirentsi jiyakatakeri
(Mt. 21.19-22)

²⁰ Ikanta ikenamanai osaiki pankirentsi, iñaatziro sampishitanake, kamanake maaroni oparitha. ²¹ Ikinkishiryaaairo Pedro jiyakatakero chapinki Jesús. Ikantzi:

* **11:13** Kantakotachari jaka “pankirentsi,” irojatzira ipaiyeetzitari “higuera.”

“Iyotaanarí, pamenero pankirentsi piyakatanakeri, sampishitanake.” ²² Jakanake Jesús, ikantzi: “Paventaiyaari eeroka Pava. ²³ Tema aririkami pinkovakoterimi Pava iroshirinkeromi otzishi irookero inkaareki, eerrorika pikisoshiryaavaitanake, iri paventaanakya, aritake irimatakemiro. Omaperora. ²⁴ Iroora nokantantamirori iroka, tema aririka pamaneri Pava pinkampiteri tsika ompaitya, paventaanakyaaririka, aritake irimatakemiro pikovakotziriri. ²⁵ Aririka pamaneri Pava, pimpeyakotairo kaari onimotemine jantzimotaitzimiri eeroka, onantyaari Ashitairi inkitesatzi impeyakotaimi eeroka pikenakaashitakeri. ²⁶ Eerrorika pipeyakotairo jantzimotaitzimiri eeroka kaari onimotemine, arira inkempityaari eejatzi Ashitairi Inkitesatzi, eero ipeyakotzitaami eeroka pantakero kaariperori.”

Ishintsinka Jesús

(Mt. 21.23-27; Lc. 20.1-8)

²⁷ Ikanta jareetayapaani Jerusalén-ki, aniivaitapai Jesús tasorentsipankoki. Ipokashitapaakeri ijevare omperatasorentsitaari, itsipatakari iyotzinkariite, ipokake eejatzi antarikonaita. ²⁸ Josampitapaakeri, ikantziri: “¿Niinkama otyaantakemiri poñaakantero pishintsinka?” ²⁹ Ari jakanake Jesús, ikantanakeri: “Tzimatsi eejatzi naaka nosampitemiri, aririka pakakena ari nonkamantakemiro niinka otyaantakenari. ³⁰ Tema joviinkaantake Juan-ni, ¿Niinkama otyaantakeriri? ¿Pavama? ¿Atzirima?. Pakaiyenitya.” ³¹ Ipoña ikantavakaanaka: “Aririka ankantakeri Pava otyaantziri, ari inkantanakai: ‘¿Opaitakaya kaari pikempisantantari?’ ³² Aririka ankante: ‘atziri otyaantakeri,’ ari inkisanakai atziripayeeni. Tema ikantaiyini atziririite, omaperora kamantantaneri inatzi Juan-ni.” ³³ Ari jakaiyanakeni, ikantaiyini: “Te niyotero.” Ikantzitanaka eejatzi Jesús: “Ari nokempita naaka, eero nokantzimiro niinka otyaantakenari.”

12

Kaariperoshireri antavaiarentzi

(Mt. 21.33-46; Lc. 20.9-19)

¹ Ari jetanaaro Jesús joshiyakaaventziro okaratzi jiyotaantayetziri, ikantzi: “Ipankitake aparoni shirampari chochokimashi, jotantakotakero, jovetsikanontakero iroveronta apaata ovaaki, jovetsikake pankoshetantsi inkene iramenakoitero pankirentsimashi. Ipoña jamenake amenerone ivankiremashi, jatake irirori intaina. ² Okanta irakapaitetake ivankire, jotyaantavetaa iromperatane iragaatemi okithoki. ³ Ikanta iñaavakeri antavaiarentzi, jaavakeri ipasavaitavakeri, joipiyeeri tekatsi iraanai. ⁴ Jotyaantzitaveta eejatzi pashine iromperatane. Itsitokainavaitakeri, ikaviyavaitakeri, joipiyakeri. ⁵ Jotyaantake eejatzi pashine, jovaitakeri. Osheki ikaratzi jotyaantavetaka, tzimayetatsi ipasavaitakeri, jovaitakeri pashinepayeeni. ⁶ Aparoni ikantapaaka itomi irirori, jetakokiperotari, jotyaantakeri, ikantashiretzi: ‘Irikarika notomi naaka ari iñaapinkathaitakeri.’ ⁷ Iro kantamaitacha irikapayeeni amenirori pankirentsimashi, ikantavakaa: ‘Jirikataa ashitaiyaarone apaata pankirentsimashi. Thame ovamayeri, ayeroota aaka.’ ⁸ Jaavakeri, jovakeri. Jookakeri othapikitapaaka pankirentsimashi. ⁹ ¿Ipaitama iranteri ashitarori pankirentsimashi? ¿Tema ari impokanake irirori, irovakeri aamaventavetarori ivankiremashi, iramenanai pashine? ¹⁰ ¿Tema piñaanatero osankinarentsi? Kantatsiri: Imanintavetakaro mapi ovetsikirori pankotsi. Iro kantamaitacha jovatziyeetairo mapi pankotsinampiki, ikempitakagaitaaro iroorikami tzinkamintsi. ¹¹ Iriitakera Avinkatharite Pava ovairori onampinaki. Irootakera apampoyaaaminthatantakariri.”

¹² Ari ikovavetaiyanakani iraakaantanakerimi Jesus, jiyotavakero iriitake iñaaventakotziri. Te onkante, tema itharovakaayetatyaaari atziri piyotzimentakariri. Jovashaantanakeri, jiyaapithatairi.

Kameethama impinayeeteri pinkathari
(Mt. 22.15-22; Lc. 20.20-26)

¹³ Ipoña jotyaaantaitake Fariseo itsipatakari ikaratzi aapatziyayetariri Herodes, ikovaiyaveta inkompitakaiyaarimi Jesús. ¹⁴ Ikanta jareetaiyakani, ikantapaakeri: “Iy-otaantanerí, okaratzi piñaanetari eeroka iroopero onatzi, kaarira inintakaantashitari atziri. Piyotaantziro eeroka kyaaryooperoini inintakaantziri Pava. ¿Okameethatzima amperi kireeki ikovakotakaantane Pinkathari César?” ¹⁵ Jiyotakotakeri Jesús, ikovatzi iramataviterimi ikaratzi osampitakeriri, ikantanakeri: “¿Ipaitama piñaantantanari? Pamakenari kireeki, namenavakeriita.” ¹⁶ Jamaitapaakeneri. Ikantzi Jesús: “¿Ipaitama ashitarori iroshiyakaaro jaka? ¿Ipaitama ashitarori ivairo?” Ikantaiyini irirori: “Irashi César.” ¹⁷ Ikantanake Jesús: “Tema iri César ashitari, pantantyaaniri okaratzi ikovakayimiri pimpinateri. Irooma maaroni okaratzi jashitari Pava, pantantyaaniri ikovakaayetzimiri irirori.” Iyokitzi ikantaiyanakani ipampoyaanakeri Jesús.

Josampitakoventaitziro aririka irañagai kamayetaintsiri
(Mt. 22.23-33; Lc. 20.27-40)

¹⁸ Ipoña ipokaiyakeni Saduceo iriñeeri Jesús. Iriitake Saduceo kantayetatsiri eero jañagai kamayetaintsiri. Josampitapaakeri: ¹⁹ “Iyotaantanerí, josankinatake pairani Moisés-ni, kantatsiri:

Aririka inkame aparoni shirampari, irookaventanairo iina. Eerorika jovaiyantakairo, okameethatzi iinantaiyaaro irirentzi. Aririka ovaiyantai tsinane, kempivaitanaa iriirikami ashityaarine oime kamaintsiri.

²⁰ Thame ankantavake: Tzimatsi 7 shirampari, irirentzi jinaiyatziini. Etarori itzimi jaavetaka iina, tekera osamanite, kamake, te irovaiyantakaanakero iina. ²¹ Ipoña jaavetaaro pashine irirentzi apitetatsiri itzimi. Ari ikempitakari irirori, kamake, te irovaiyantakairo. Ipoñaavetapaaka mavatatsiri itzimi, eejatzi ikempitakari irirori. ²² Ari ikantakari maaroni ikarataiyinira 7 irirentzi. Tekatsi aparoni ovaiyantakairone. Okanta osamanitake kamai eejatzi iroori tsinane. ²³ Aririkami irañaaayetaimi apaata ikamayevetakara, ¿itzimikama oimentaperotari tsinaneka? Tema maaroni ikaratzira 7 jiiinantavetakaro.”

²⁴ Jakanakeri Jesús, ikantziri: “¿Opaitama kaari pikemathatantaro osankinarentsi? ¿Opaitama kaari piyotakotantaaro ishintsinka Pava? ²⁵ Tema aririka irañaaayetai apaata kamayetaintsiri, eero itzimapai aavakaayetachaneri. Inkempitapaiyaari maninkariite saikayetatsiri inkiteki. ²⁶ Irooma okantakota irañaaayetai kamayetaintsiri, ¿tema piñaanatero irosankinare Moisés-ni tsika ikanta Pava iñaanatantakariri otaara kitocheemaishi? Ikantakeri:

Moisés, Naaka Pava, iñaapinkathatziri Abraham, Isaac, eejatzi Jacob.

²⁷ Ari ayotziri, añaaayetatsi irirori, tema te imatziro kaminkari iriñaapinkathateri Pava, intaani añaaayetatsiri. ¿Ñaakero? Pikenakaashitakaro eeroka.”

Iñaaventakoitziro ikovakaaperotairi Pava
(Mt. 22.34-40)

²⁸ Ari ipokapaake aparoni iyotzinkari, ikemapaakeri iñaanatavakaa. Iyotapaake kameetha Jesús jiyotaakeri Saduceo, josampitapaakeri irirori: “¿Otzimikama etarori okovaperota Ikantakaantaitane?” ²⁹ Jakanake Jesús, ikantzi: “Jiroka kovaperotachari, okantzi:

Pinkeme Israel-mirinkaite, irika Avinkatharite Pava, Pinkathari apaniro ikanta irirori.

³⁰ Petakoperotaiyaari, petakoshiretaiyaari, petakoshintsitaiyaari, pampithashire povairi eejatzi.

Iroora kovaperotachari Ikantakaantaitane. ³¹ Ari okempitaro apitetanaintsiri, okantzi: Petakotaiyaari pisheninka, pinkempitakaantairi pikaminthairo pivatha eeroka.

Tekatsira pashine Ikantakaantaitane anayirori irokapayeeni.” ³² Ikantanake iyotzinkariite: “Kameethatake, Iyotaantanerí, omaperotatya pikantakeri: Aparoni inatzi Pava tekatsi pashine. ³³ Osheki okameethatake etakoperotaiyaari, etakoshiretaiyaari, etakoshintsitaiyaari, pampithashire ovanairi. Eejatzi ankempitavakaanaiya aaka, etakotavakagaiya. Iroora ikovakaaperotairi Pava, anayiro ipometayeetziniri, maaroni jashitakaayeetariri Pava.” ³⁴ Ikanta Jesús, iñaakeri kameetha okaratzi ikantakeri, ikantanakeri: “Irootaintsimi piñeero piñaapinkathatairi Pava, onantyaari impinkathariventaimi irirori.” Tekatsira kovanaatsine irosampitanairi Jesús.

¿Ipaíta charinentariri Cristo?

(Mt. 22.41-46; Lc. 20.41-44)

³⁵ Ipoña jiyotaantake Jesús tasorentsipankoki, ikantzi: “¿Opaitama pikinkishiretari eeroka, aririka pinkemeri iyotzinkariite, ikantzi irirori: ‘Irika Cristo-tatsine icharinera irinatye David-ni?’ ³⁶ Tema Tasorentsinkantsi ñaavaitakaakeri pairani David-ni, ikantake: Iñaavaitake Pinkathari, ikantavairi novinkatharite:

Pisaikapai nakojanoriki, ampinkathariventante,

Irojatzí apaata novasankitaantaiyaariri kisaneentayetakemiri, ari pimakoryaakiitan-taiyaariri.

³⁷ Aña ikantzitaita David-ni irirori: ‘Novinkatharite inatzi Cristo.’ ¿Tsikama inkene incharinentyaari?” Ikanta maaroni atziri piyotainchari, onimoyetakeri ikemiri ikan-tayetziri Jesús.

Iñaaventakoitziri iyotzinkariite

(Mt. 23.1-36; Lc. 11.37-54; 20.45-47)

³⁸ Ipoña ikantake eejatzi Jesús: “Paamaiyaari iyotzinkariite. Osheki inebetaro irova-noonkatziitya, ishometakaayetero iithaarethanthanaa. Ikovi ñaapinkatha irovethat- apiintaityaari iriñeeteririka. ³⁹ Aririka iriyaate pankotsiki japatotapiintaita, ikovapi- intziro irosatekakya niyankineki. Ari ikempitari aririka irovaiyaani isheninka, iko- vapiintzi irosatekya. ⁴⁰ Jampoyetaro eejatzi kamaimetzinkaro jashiyetaro opanko. Iro josamaninkayetantarori jamanayetapiintzi eero jiyotantaitari. Iro kantamaitacha antarora irovasankitaayeetairi.”

Ashinonkainkaro tsinane

(Lc. 21.1-4)

⁴¹ Ikanta Jesús isaikimotapaakero jovayeetapiintziri kireeki, jamenaminthatziri oteyetziriri iireekite. Ipokaiyakeni ashaarantzinkari iroteperoyete irirori iireekite.

⁴² Ipoña opokapaake tsinane kamaimetzinkaro, ashinonkainkaro onatzi, otetapaake iroori apimentyakiteeni kireeki, tekatsi antetachane iramanantaitantyaari.

⁴³ Ikantanakeri Jesús iriyotaane: “Anaantake iroka tsinane, anaakeri ikaratzi oteyevetainchari. Omaperora. ⁴⁴ Tema ikaratzi oteyevetainchari osheki, jotetashitakari tzimakaantatsiri iireekite. Irooma iroka ashinonkainkaro, apintziryaakeri otetakeri oireekite amanantantyaarimi okovayetziri.”

13

Iñaaventakotziro Jesús omporoke tasorentsipanko

(Mt. 24.1-2; Lc. 21.5-6)

¹ Ikanta ishivotanai Jesús tasorentsipankoki, ikantzi aparoni iriyotaane: “Iyotaa- narí, pamenerotya mapí jovetsikantayeetarori, antaro onayetzi, ovaneenkavaitaka

pankotsi.” ² Ikantzi Jesús: “Maaroni pankotsi okaratzi piñiirika, irootaintsira imporokaitero, eero iñagaitairo peviryaaayetachari mapí.”

Iriñeeteri aririka onthonkimataiya
(Mt. 24.3-28; Lc. 21.7-24; 17.22-24)

³ Ipoña itonkaanake otzishiki Olivos, jimontetapaakaro tasorentsipanko. Ari isaikapaake Jesús. Ikanta Pedro, Juan, Jacobo ipoña Andrés, josampitakeri jantyaatziini, ikantziri: ⁴ “Pinkamantena: ¿Tsikapaitema omatya pikantakeri? Aririka omonkaratzimatakya, ¿tsika onkantyaaka niyotantyaari?” ⁵ Ari jakanake Jesús ikantzi: “Paamaventya jamataviitzimikari. ⁶ Tema osheki kovatsine iramatavitemi apaata, impairyapaakena, inkante: ‘Cristo nonatzi naaka.’ ⁷ Ari pinkemakotakero ovayiritaantsi, paamaiya omintharovashiretzimikari, tema ontzimatye omonkarayetya irokapayeeni, tekera omonkaratyaata onthonkantaiyaari maaroni. ⁸ Irantaminthataavakayetya maaroni nampitsiki inkarate iromityaantayeteri pinkathariyetatsiri. Iriñeetero osheki onikayetya, iriñeetero eejatzi osheki intashaaneentayeete. Irootakera etanakyaarone inkemaantsiyeetyaaro irokapayeeni.

⁹ Ontzimatyeera paamaayetya. Tema irakaantaitatyeemi jevaripayeeniki impasanavaitaitemi pankotsiki papatotapiinta. Impoña iraaheetanakemi isaikayetzira pinkatharijanorentsi okantakaantzirora paventaana, ari piñaaventayetainari janta. ¹⁰ Iro kovaperotacha iretyaaro atziripayeeni inkemakotairo Kameethari Ñaantsi maaroni nampitsiki. ¹¹ Aririka iraaheetanakemi, eero pikantashiretzi: ‘¿Opaitama nonkanteriri?’ Tema Tasorentsinkantsi iyotakaimirone opaita pinkanteri, tera eeroka ñaavaitashitachane. ¹² Ari iriñeetake aakaanterine irirentzi irovamaakaanterine. Piñe aakaanterine itomi. Piñe ovamaakaanterine ashitariri ikisaneentanakeri. ¹³ Oshekira piñeero inkisaneentaitemi okantakaantziro pipairyana pikempisantaanara naaka, iro kantamaitacha aririka pinkantaitanakityeero paventaiyaana, aritake novavisaakotaimi.

¹⁴ Aririka piñaakeri ipaitayeetziri ‘Pinkaari Aperotantaneri’ isaikapaake tsika te inintakaitziri, inkarate nampitaiyaarone apaata jaka Judea-ki, ontzimatyeera ishiyayetai tonkaari otzishiki. Tema iro iñaaventakeri pairani kamantaneri Daniel-ni.” (Maaroni ñaanayetairone iroka, okovaperota inkemathatairo.) ¹⁵ “Pisaikirika jakakiroki pipanko, ari pimpoña pishiyanaake, eerora pikyaapanaatzi paapanaate tsika ompaitya. ¹⁶ Povaneikirika pisaika, eero paapanaatziro piithaare. ¹⁷ ¡Inkantamacheetero apaata onkarate thomonteyetatsine, eejatzi onkarate tzimayetatsine eentsite eeniro ithotzi! ¹⁸ Pamaneri Pava, onkantya aririka pishiyayetake, eero omonthaantami kyaarontsi. ¹⁹ Tema antaro iriñeetero irashinonkaitya apaata. Pairani ovakera jovetsikayeetakero kipatsi, irojatzi iroñaaka, tera iriñeetero kempityaarone iroka ashinonkaantsi. Eero apiita iriñeetairo eejatzi kempityaarone. ²⁰ Eeromi ishintsitake Avinkatharite joimairantziro ashinonkaantsi, tekatsi avisakotaatsinemi. Ikamintha intzimayetai jiyoshiiyetairi irirori, aventaayetaiyaarine, irootakera joimairantantakarori ashinonkaantsi. ²¹ Aririka pinkeme inkantaitemi: ‘Jirika Cristo.’ Pashine kantemine: ‘Jirinta Cristo,’ eerora pikempisantziri. ²² Tema impokayetapaake kempitakotyaarine Cristo, kempitakotyaarine kamantantaneri. Ari intasonkaventantashiyetapaakya, inkovavetya iramatavitemi ikaratzi jiyoshiitairi Pava. ²³ Paamaventayetyaara eeroka, aritakera nokamantzitayetakamiro.”

Impiyantaiyaari Itomi Atziri
(Mt. 24.29-35, 42-44; Lc. 21.25-36)

²⁴ “Apaata, aririka onkaratapaake jashinonkaita antaro, ari intsivakake ooryaa, eero joorentaa kashiri, ²⁵ inthopiryaayete impokiro inkiteki, maaroni oorentayetachari inkiteki imporokayete eejatzi. ²⁶ Aripaitera impokai Itomi Atziri inkenantapaiyaaro menkori, iriñeetavairo ishintsinka eejatzi irovaneenkaro. ²⁷ Impoña irotyaantakeri

maninkariite, irapatotairi ikaratzi jiyoshiitaitakeri nampiyetarori maaroni tsikarika jaka kipatsiki, irojatzi tsika ochentetapaa.

²⁸ Arira okempitaro piñaapiintziro eeshiyetai pankirentsi, piyotzi osarentsipaitetzi-matai.* ²⁹ Iroora piyoteri eerokapayeeni, aririka piñaayetakero nokamantayetakemiri, okarikitzimataana. ³⁰ Eerora ikamayetzita irika asheninkapayeeni, irojatzi iriñaantayeetakyaarori nokamantayetakemiri. Omapero. ³¹ Eerora okantaitaayaani piñeero inkite eejatzi kipatsi, irooma noñaaneyetakari omaperoitaatyeeroni iroori.

³² Tema apaniro ikantakaaro Ashitairi jiyotziro tsikapaite omonkarayetya. Tera jiyotziro Itomi, iri ovatsipero maninkariite saikatsiri inkiteki. ³³ Paamaiya, aamaventa pinkantya, pamane. Tera piyote tsikapaite omonkaratantyaari. ³⁴ Okempitayaa aririka iriyaate shirampari intaina. Irookanakero ipanko, inkantayetanakeri maaroni iromperatane opaitarika iranteneriri. Eejatzi inkempitaakeri kempoyaaventarori pankotsi, inkantanakeri: ‘Paamaventaiaana.’ ³⁵ Paamaiya eeroka, tema te piyote tsikapaite impiye ashitarori ipanko, tsireniiteeni, niyankiitepaite, iriñaapaitetakerika tyoopi, onkitaitamanairika, ³⁶ onkantyaama aririka iromapokairo impiye, eero iñaapaimi pimaye. ³⁷ Okaratzi nokantayetzimiri eeroka, irootakera nokantayetzitariri eejatzi maaroni: Paamaiya.”

14

Ikamantavakaita irakaanteri Jesús (Mt. 26.1-5; Lc. 22.1-2; Jn. 11.45-53)

¹ Ari kapatapaaka apite kitaite joimoshirenkapiintaitziro Anankoryaantsi, jovan-tapiintaitarori eejatzi tantaponka. Ari ikamantavakaari ijevare omperatasorentsitaari itsipatakari iyotzinkariite, ikantavakaiyani: “Thame amataviteri Jesús ayeri, ovakaan-teri. ² Iro kantacha eerora amaimanetziri kitaite joimoshirenkaita, ikisakoventarikari atzirriite.”

Isaitantaitari Jesús kasankaari (Mt. 26.6-13; Jn. 12.1-8)

³ Ikanta ikenanai Jesús Betania-ki, ipankoki Simón pathaavaivetchari. Ari isaikake jovaiyani. Areetapaaka tsinane amakotake kasankaari. Iyoshiita ovaa inchatya paitachari “nardo,” osheki ovinaro, kameetha okantaka onaki jovetsikaitziro mapi opaita “alabastro.” Osataakotakero opatziki, osaitantakarori ipatziitoki Jesús. ⁴ Kisanaka ikaratzi ñaakerori, ikantavakaanaka: “¿Opaitama aparatantarori kasankaari? ⁵ Aririkami ompimantya, iragaitemi osheki kireeki inkaratemi 300 denario ampashityaarir-imi ashinonkainkari.” Ikisanakero tsinaneka. ⁶ Ari ikantzi Jesús: “Piñaashityaaro, ¿Opaitama pikisantarori? Kameetha okanta noñaakero naaka antakeri. ⁷ Ari inkantaitatyeeni ashinonkainkari piñeeri pintsipatyaari, pinkoverika petakotyaari, ari pimpashitakyaari. Irooma naaka, eerora okantaitatyaani piñeena pintsipatyaana. ⁸ Iroka tsinane antatziro aavyiiri iroori, eevatake osaitantanaro kasankaari omotaitatyaaro aririka inkitaikenena. ⁹ Aririka inkamantantayeetairo Kameethari Ñaantsi, inkinkithatakoitairo tsinaneka, ari onkantya iroshiretantaityaarori antakeri iroori. Omaperora.”

Ikinkishirya Judas irakaanteri Jesús (Mt. 26.14-16; Lc. 22.3-6)

¹⁰ Ikanta Judas Iscariote, jiyaatashitakeri ijevare omperatasorentsitaari impimanteri Jesús. Iriivetaka karavetariri 12 iriyotaane. ¹¹ Antarora ikimoshiretaiyanakeni jevari, ishinetaakeri imperi kireeki. Jamemenatanakero Judas tsikapaite irakaanteri Jesús.

* **13:28** Kantakotachari jaka “pankirentsi,” irojatziro ikantayeetziri “higuera,” iro shookatsiri pashineki nampitsi.

Overaantarori jovakaanaari iriyotaane

(Mt. 26.17-29; Lc. 22.7-23; Jn. 13.21-30; 1 Co. 11.23-26)

¹² Areetapaaka etarori kitaite jovantapiintaitarori tantaponka, jovamaapiintaitzi eejatzi jovaitari kitaiteriki Anankoryaantsi. Josampitakeri iriyotaane Jesús, ikantziri: “Iyotaanari, ¿Tsikama onkotsitakaanteka aaka?” ¹³ Ari ikantanakeri apite iriyotaane: “Piyaate nampitsiki. Ari pomonthaiyaari shirampari jaakotziro ijiñaate kovityaaniki. Poyaatzishitanakeri, ¹⁴ tsikarika inkyaapai, pinkanteri ashitarori ipanko: ‘Ikovi iriyote iyotaanari tsika janta irovakaiyaari iriyotaane.’ ¹⁵ Ari iroñaakanakemiro jenoki ipanko, antaro okantaka jovetsikaitakero maaroni inkene irovaitya. Ari ponkotsitakaanteri oyaari.” ¹⁶ Jatake iriyotaane areetaka nampitsiki. Jiñaakero okaratzi ikantakeriri, ari jonkotsitakaanteriki iroyaari.

¹⁷ Okanta osheetyaanake areetapaaka Jesús, itsipatapaakari eejatzi 12 iriyotaane.

¹⁸ Ikanta jovaiyanira, ikantzi Jesús: “Pikaratakera payootana, tzimatsira aparoni pithokashityaanane. Omaperora.” ¹⁹ Ovashire ikantaiyanakani. Josampitayetanakeri, ikantziri: “¿Naakama pithokashityaamine?” Pashine osampitziri: “¿Naakama?” ²⁰ Ikantzi Jesús: “Iriitake aparoni pikaratakera payootakena. ²¹ Kyaaryoora impeyakotya Itomi Atziri, tema irootake josankinatakoyeetakeriri pairani. Ikantaitake: ‘¡Ikantamacheetziri aakaanterine! Eero itzimaajaitzimi irirori.’”

²² Eenirora jovaiyani, jaakero Jesús tanta. Ipaasoonkeventakero, ipetoryaakero, ipayetakeri iriyotaane, ikantziri: “Poyaaro, novatha onatzi.” ²³ Ipoña jaakotakero imiretairi, ipaasoonkeventakero, ipakotakeri iriyotaane, jirayetake maaroni. ²⁴ Ikantziri: “Niraanera onatzi, iro shitovatsine iravisakoshiretantaiyaari osheki. Irootake oñaakantaperoterone antzimotavakaiyaari. ²⁵ Eerora niritaaro, irojatzzi apaata tsika impinkathariventantai Pava, ari napiitairori. Omaperora.”

Iñaaventziro Jesús irookaventante Pedro

(Mt. 26.30-35; Lc. 22.31-34; Jn. 13.36-38)

²⁶ Ikanta jamampaakotanakariki Pava, jataiyanaini tonkaariki otzishi Olivos. ²⁷ Ikantzi Jesús: “Irootaintsira pookaventaiyenane tsireni. Tema josankinaitake pairani kantatsiri:

Noveri aamaakoventariri oisha, ari inthonkya iroivaraayetanakya ipira.

²⁸ Iro kantacha, aririka nañagai, Galilea-kira noyaapaimi.” ²⁹ Ipoña ikantzi Pedro: “Aritaima irookaventakemi pashinepayeeni, eero nomatziro naaka.” ³⁰ Ikantzi Jesús: “Iroñaaka tsirenika, tekeraata irapiitero iriñe tyoopi, mavasatzi pinkantake: ‘Te noñiiri Jesús.’ Omaperora.” ³¹ Eekero ishintsitatzi Pedro, ikantzi: “Eero nookaventzimiitsi, kempitaka ari ankarate ankame.” Ari ikantaiyakeni eejatzi maaroni.

Jamani Jesús Getsemaní-ki

(Mt. 26.36-46; Lc. 22.39-46)

³² Ikanta jareetaiyakani Getsemaní-ki, ikantapaakeri iriyotaane: “Ari pisaikavake jaka, noñaañaatavake.” ³³ Iri itsipatanaka Pedro, Jacobo ipoña Juan. Antaro jiraashiretakotapaaka. ³⁴ Ikantziri: “Ovamaimatatyaaanara novashirenka. Ari pisaikaiyavakeni eeroka, pinkayempite.” ³⁵ Jovaaneentanaka kapicheeni irirori. Otyeerovapaaka kipatsiki, jamanapaake, onkantya eero ikemaantsitaromi avishimoterine. ³⁶ Ikantziri: “Ashitanari, tekatsi pomerentsitzimotemine eeroka. Nokovaveta pintsiparyakoven-tenami onkarate nonkemaantsityaari. Iro kantacha eero pimatano okaratzi nokovavetakari naaka, iro pimate opaita pikovakaakenari eeroka.” ³⁷ Ipoña ipiyapaaka, iñaapaatziiri imagaiyini. Ikantapaakeri Pedro: “Simón, ¿Opaita pimaantari? ¿Tema pinkisashityaaro pivochoki?.” ³⁸ Pinkayempite, pamane, otzimikari pikenakaashitane. Tema te pinkisashivainetya, osheki inaveta kameethatatsiri pikovavetari panterimi.” ³⁹ Eejatzi ipiyanaa, amanapai. Irojatzzi japiitapai ikantayetakeri inkaaranki. ⁴⁰ Ikanta

ipiyapaa, eejatzi iñaapairi jimagaiyini, tema antaro okantaka ivochoki. Ikaanivaitzi iriyotaane, te iriyote tsika inkante. ⁴¹ Iro mavatanaintsiri ipiyapaaka, ikantapaakeri: “¿Irojatzi pimagaiyini? Monkaratapaakara irakaantaitantyaariri Itomi Atziri, iragaiteri janta kaariperoshireki atziri. ⁴² Pintzinaye, thame aatai. Okarikitimatapaakera pithokashityaanane.”

Jagaitakeri Jesús

(Mt. 26.47-56; Lc. 22.47-53; Jn. 18.2-11)

⁴³ Iñaavaiminthaitzi Jesús, areetapaaka Judas ikaravetapiintari. Osheki itsipatapaakari, jamayetake irovathaamento, ipasamento. Irotyaantane inatzi pinkathariite apatoven-tariri Jesús: Ijevare omperatasorentsitaari, iyotzinkariite, ipoña antarikonaite. ⁴⁴ Tema Judas, pithokashitantachari, ikantzitakari inkaaranki iramanevo: “Tsika intzime non-intaaporotapaake, iriitake, poosoteri, paanakeri.” ⁴⁵ Ikanta jareetapaaka, jontsitoka-paakari okarikiini Jesús, ikantapaakeri: “Iyotaanari.” Inintaaporotapaakeri jovethat-apaakari. ⁴⁶ Joirikaitapaakeri Jesús, joosoitapaakeri. ⁴⁷ Ikanta aparoni tsipatakariri okarikiini Jesús, inoshikanakero iyotsirote, itotzitakeri iyempita irotzikatane ijevare omperatasorentsitaari. ⁴⁸ Ipoña ikantzi Jesús: “¿Naakama koshintzi, pamashitanta-nari povathaamento, pipasamento? ⁴⁹ Tema nokantaitatya piñaapiintana niyotaantzi tasorentsipankoki ¿Kaarima paantana janta? Ari onkantya, iro omonkaratantyaari josankinatakoitakenari pairani.” ⁵⁰ Shiyeeyanakani iriyotaane, jookaventaitanakeri apaniro.

Evankari shiyainchari

⁵¹ Tzimatsiya evankari oyaatakoventanakeriri Jesús. Ikithaavetaka. Iro kanta-maitacha joirikaveetakarira irirori, ⁵² jookanakero iithaare ithañaanakara, ishiyamerek-itashitanaka.

Japatoventaitari Jesús

(Mt. 26.57-68; Lc. 22.54-55, 63-71; Jn. 18.12-14, 19-24)

⁵³ Ipoña jagaitanakeri Jesús ijevajanoreki omperatasorentsitaari. Ari japatotaiyakani maaroni ijevare omperatasorentsitaari, itsipatakari antarikonaite, ipoñaapaaka iy-otzinkariite. ⁵⁴ Ikanta Pedro noshikaka irirori ipoki ineetsiini, joyaatakoventak-eri Jesús, irojatzi jareetantapaaka osaikira ipanko ijevajanore omperatasorentsitaari. Ari ikatziyapaakari itsipatapaakari iromperatanepayeeni, jakitsitaiyani paam-pariki. ⁵⁵ Ikanta ijevarepayeeni omperatasorentsitaari itsipatakari ikaratzi apato-tainchari, jamenavetaka impaitya thaiyakotyaarine Jesús onantyaari irovakaanteri. ⁵⁶ Tzimavetaka osheki thaiyakovetapaakariri, te omonkaratavakaamaita okaratzi ikant-tayevetakari pashinepayeeni. ⁵⁷ Opoña ikatziyanaka aparopayeeni, ithaiyakotanakeri Jesús, ikantzi: ⁵⁸ “Nokemiri naaka chapinki irika, ikantzi: ‘Ari nomporokakero tasorentsipanko, irovetsikane atziri, iro avisavetakya mava kitaite nonthonkya novetsikaineri naaka pashine, kaari ipomerentsita atziri irovetsikairo.’” ⁵⁹ Tera, onashiyetaka okaratzi ikantayetakeri pashine. ⁶⁰ Ipoña ikatziyanaka ijevajanorite omperatasorentsitaari, josampitanakeri Jesús, ikantziri: “¿Opaitama kaari pakanta? ¿Tema pinkeme okaratzi ikantakoitzimiri?” ⁶¹ Irojatzi jimairetake, te irake. Japiitziri josampitziri: “¿Eerokama Cristo, Itomi Tasorentsitakaaneri?” ⁶² Jakanake Jesús, ikantzi: “Naakatake. Irootaintsi piñeeri Itomi Atziri intsipataiyaari irakojanoriki Pava im-pinkatharite. Impoña piñeeri eejatzi impiye inkenapai menkoriki.” ⁶³ Ikanta ikemakera jevajanori, jaanakero iithaare isaperyaakero ikisanakara, ikantzi: “¿Tzimatsima pashine ankoveri inkamantakoiteri? ⁶⁴ Pikemaiyakeri maaroni ithainkakeri Pava. ¿Tsikama pikantaiyinika eeroka?” Ikantzi maaroni: “¡Tzimataike ikenakaashitane! ¡Ontzimaty

inkame!”⁶⁵ Tzimatsi aparopayeeni choontavorotanakeriri. Tzimatsi pashine otzimika-porotakeriri, ipoña ikaposavaitziri, ikantzimaitari: “¿Intsityaa piyote kamantantaneri?” Imatzitakaro eejatzi iromperatane jevajanori, ipasavorovaitakeri.

Ikantzi Pedro: Te noñiiri naaka Jesús

(Mt. 26.69-75; Lc. 22.55-62; Jn. 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Isaikakera Pedro irirori jakakiroki, shitovapaake tsinane irotzikatane ijevajanore omperatasorentsitaari. ⁶⁷ Oñaapaakeri Pedro jakitsita paampariki, okantziri: “¿Tema eeroka itsipataranki Jesús irika Nazaret-satzi?” ⁶⁸ Jotekanakero Pedro, ikantanake: “Tetya, te niyote ipaita pikantanari.” Shitovanake kapicheeni. Irojatziiñaantanakari tyoopi. ⁶⁹ Okanta osamaniityaake, oñagairi eejatzi, okamantakeri ikaratzi akitsitachari, okantziri: “Irijatziitara irika.” ⁷⁰ Japiitanakero Pedro jotekiro. Tekera osamanite, japiitanakero ikaratzi saikaintsiri josampitziri, ikantziri: “Eerokatake itsipata Jesús, tema Galilea-satzi pinatzi, iriivaitake ikantziro iñaavaitzi.” ⁷¹ Ikantzi: “Te niyoteri pikantanari. Jiyotzi Pava omapero nokantzi, nothaiyarika, irovasankitainanaa.” ⁷² Ari japiitanakero iñaanake tyoopi, kantanaka apite japiitakero. Ikinkishiryaaanakero Pedro ikantakeriri Jesús: “Tekera apitetanake iriñe tyoopi, mavasatzi poteke, pinkante: “Te noñeeri Jesús.” Iraanaka ikinkishiryaaanakerora.

15

Jagaitanakeri Jesús Pilato-ki

(Mt. 27.1-2, 11-14; Lc. 23.1-5; Jn. 18.28-38)

¹ Okanta okitaimanai, japatotaiyamanaa maaroni ñaapinkatharensi: ijevare omperatasorentsitaari itsipatakari antarikonaite, ipoña iyotzinkariite, osheki iñaaventakeri Jesús. Ipoña joosoitanakeri, jagaitanakeri isaikira Pilato. ² Josampitavakeri Pilato, ikantziri: “¿Eeroka ivinkatharite judío-payeeni?” Jakanake Jesús, ikantzi: “Irootake pikantakeri.” ³ Ikanta ijevare omperatasorentsitaari, ikisaneentanakeri, ithaiyakovaitanakari. ⁴ Japiitanakeri Pilato josampitziri: “¿Tekatsima pinkanteri eeroka? ¿Tema pinkeme okaratzi ikantakoyeetzimiri?” ⁵ Te irake Jesús. Ipampoyaaminthatanakeri Pilato irika Jesús.

Jiyakoventaitziri Jesús

(Mt. 27.15-31; Lc. 23.13-25; Jn. 18.38-19.16)

⁶ Tzimatsi jantapiintziri Pilato: Maaroni osarensi aririka iroimoshirenkaiyaani judío-payeeni, jomishitovakaantzi aparani isheninka jaakaantaitziri, tsikarika intzimerika inkovakeri. ⁷ Tzimatsi aparani paitachari Barrabás, itzimi jashitakoitziri itsipayetakari ikaraiyini jovantake, jovayiritari ivinkatharite. ⁸ Ikanta ipokaiyapaakeni atziri, ikovakotapaakeri Pilato irantero jametapiintari. ⁹ Jakanake Pilato, ikantzi: “¿Iriima pikovi nomishitovakaanteri ipaitaitziri ‘Ivinkatharite judío-payeeni?’” ¹⁰ Jiyotzi Pilato, ikisatya ijevare omperatasorentsitaari jaakaantantakariri Jesús. ¹¹ Iro kantamaitacha ijevarera omperatasorentsitaari, jotsimaakeri atziriite inkante: “Iro kameethatatsi iromishitovaiteri Barrabás.” ¹² Japiitanakeri Pilato josampitziri: “Irika ipaitaitziri ‘Ivinkatharite judío,’ ¿Tsikama nonkanterika?” ¹³ Ikantzi ikaimaiyini atziri: “¡Pimpaikakotakaanterivé!” ¹⁴ Ikantzi Pilato: “¿Tzimatsima kaariperori jantakeri?” Eekero ishintsitatzi ikaimaiyini ikantzi: “¡Pimpaikakotakaanterivé!” ¹⁵ Ikovanake Pilato iran- teneri ikovakeri atziripayeeni, jomishitovakaantakeri Barrabás. Iri ipasatakaantanake Jesús, jagaitanakeri impaikakoiteri.

¹⁶ Ikanta ovayiriite ikyaakaanakeri Jesús ipankokira Pilato, ipaitaitziro “Pretorio.” Ari japatotakaantaitakeriri maaroni ovayiri. ¹⁷ Ikithaataapaakeri kithaarentsi jonkeromaiperotatsiri kempitarori ikithaayetapiintari pinkathariyetatsiri. Ipoña jamathaitakaitakari kitocheetapo. ¹⁸ Iroora jantantarori iroka, tema ithainkimavaitatzi-iri. Ikaimakotzimaitari, ikantzi: “¡Jirikataa ivinkatharite judío-payeeni!” ¹⁹ Ipoña jomposainavaitantakarori savoro. Ichoontaporovaitakeri. Jotyeerovashitzimaitari iriñaapinkathaterimi ikantzi. ²⁰ Ari jeshitakero ishirontzimentavaitakari. Isapokaineri ikithaatakeriri inkaaranki, ikithaatairi iithaare. Jaanakeri impaikakoteri.

Ipaiakaitziri Cristo irojatziri ikamantakarori
(Mt. 27.32-56; Lc. 23.26-49; Jn. 19.17-30)

²¹ Ikanta Simón, poñaachari Cirene, iriri Alejandro ipoña Rufo, jomonthaitakarori ja-reeta irirori nampitsiki, ishintsiventaitakeri iranatanakero impaikakotantaitaari Jesús. ²² Jagaitanakeri tonkaariki opaita “Gólgota” (akantziri aaka: “Atziriitoni.”) ²³ Ipakoitapaakeri imire ikonovaitakero kepishaari, te irirero.* ²⁴ Ipoña ipaikakotaitakeri. Ikanta ovayiriite itsiparyaavakaakero ikithaayetari Jesús, ikempitakaantakero iñaaretaita iro iriyotantyaari intzime ayerone. ²⁵ Aritake jenokiityaapaake ooryaatsiri, ipaikakotaitakerira Jesús.† ²⁶ Josankinaitake kantakaantakerori ipaikakoitantarori, okantzi: IVINKATHARITE JUDÍO-PAYEENI. ²⁷ Ari itsipataitakeri ipaikakoitziri apite koshintzi, ikatziyakotaka aparori irakojanoriki, pashine irampateki. ²⁸ Ari omonkaratakari osankinatainchari pairani, okantzi:

Itsipataitakeri kaariperoshiretatsiri.

²⁹ Ithainkimavaiyetakeri ikaratzi avisayetatsiri janta, jotekainata, ikantziri: “Aña eeroka porokirori tasorentsipanko, iro avisake mava kitaite povetsikairo eejatzi.‡ ³⁰ ¿Ipaitama kaari payiitanta ipaikakotaitakemi povavisaakotaiya?” ³¹ Irojatziri ikantakeri eejatzi ijevare omperatasorentsitaari itsipatakari iyotzinkariite, jovashiyaventari, ikantavakaiyani: “Jovavisaakotziri pashine, ¿Kaarima imatantaro irovavisaakotya irirori?. ³² ¡Intsityaa irayiite Cristo-vetachari ipaitaitziri ‘Ivinkatharite Israel-mirinkaite,’ omatantyaari ankempisanteri!” Jimatzitakero eejatzi itsipatakari ipaikakota, ithainkimavaitakeri.

³³ Ikanta itampatzikatapaake ooryaatsiri, omapokashitapaaka otsirenitanake, irojatziri sheeteeni ithaperotanakara ooryaa.§ ³⁴ Ari ikaimanake Jesús shintsiini, ikantanake: “¡Eloi! ¡Eloi! ¿Lama sabactani?” (Iro ikantaitziri añaaneki aaka: “Pava, Pava, ¿ipaitama pookaventantakanari?”) ³⁵ Ikanta irikapayeeni saikaventakeriri Jesús, ikemavetavakarori ikaimanake. Ikantanake: “Pinkemerori, ikaimatziiri Elías.” ³⁶ Ishiyapainta aparori, jomitsiyaatapaintzi manthakintsi kepishaariki, jankoviitakeneri savoropankeki, jovaankakotakeneri iratsimiyaatero, ikantzi: “Añaavakeriita ari impokake Elías irovayiitairi.” ³⁷ Ipoña japiitanakero ikaimanai shintsiini, tera iraneenkatana. ³⁸ Okanta janta tasorentsipankoki, saperyaanake niyanki tontamaitatsiri ithatashiitziirori, opoñaanaka jenoki irojatziri osaaviki, apikota okantanaka. ³⁹ Ikanta ijevare ovayiriite katziyaventakarori eejatzi Jesús, iñaakerira ikaimanake shintsiini ikamantanakarori, ikantanake irirori: “Omaperovetatyaama Itomintari Pava irika.”

⁴⁰ Tzimatsi eejatzi tsinane amenaiyeentsini jantyaatziini. Jiroka okaraiyini: María Magdalena, Salomé, María iriniro iyaapitsi Jacobo ipoña José. ⁴¹ Irokapayeeni tsinane

* **15:23** Iroka kepishaari opaita “mirra.” Iro joitaitziri atziri, ijempavathatantyaari, eero ikemaantsivaitanta aririka irovasankitagaiteri. † **15:25** Iro ikantayeetzi pairani: joveraaka ooryaa 3. ‡ **15:29** Iro jametaiyarini judío-payeeni jotekainata, aririka inthainkashiryante. Iro kempitarori ametaiyarini aakapayeeni, aririka ookote atziri anthainkashireteri, ankante: “¡Piñaakero! ¡Pikemakero!” § **15:33** Iro ikantayeetzi pairani: joveraanaka ooryaa 6, ari omapokapaakarori otsirenitanake irojatziri joveraanaka ooryaa 9.

irootake tsipatakariri pairani Jesús Galilea-ki, osheki ampitakoyetakeriri. Otsipatakaroo eejatzi pashine tsinanepayeeni oyaatapaakeriri Jesús ipokakera Jerusalén-ki.

Ikitaitakeri Jesús

(Mt. 27.57-61; Lc. 23.50-56; Jn. 19.38-42)

⁴² Aritake sheetyaanake. Irootake kitaite jamenarontapiintaita iroyaari osaitekira, kitaite imakoryaantaitari. ⁴³ Ikanta José poñaachari nampitsiki Arimatea, ikaratapiiintziri japatota jevariite, irijatzi oyaaventariri Pava impinkathariventantai. Te intharove jiyaatashitanakeri Pilato, ikantapaakeri: “Pishinetenari nonkitatairi Jesús.” ⁴⁴ Tema jomapokapaakeri Pilato, te iriyovetya kamakera Jesús. Ikaimakaantakeri ijevare ovayiriite, josampitakeri omaperorika ikamake Jesús. ⁴⁵ Ikamantaitakerira Pilato, ishinetaineri José iraanairi. ⁴⁶ Jamanantashitakeri kithaarentsi jentamaitatsiri. Ikentakoryaakotairi, japonatakeri. Jovakotakeri jimorontashiitziri kaminkaripayeeni shirantaaki, joipinakaantake mapi, joshepitakotantakari. ⁴⁷ Okanta María Magdalena otsipatakaroo María irinirora José, amenaiyakeni iroori tsika jovaitakeri.

16

Jañaantaari Jesús

(Mt. 28.1-10; Lc. 24.1-12; Jn. 20.1-10)

¹ Avisanake kitaite jimakoryaantaitari. María Magdalena, otsipatakaroo pashine María irinirora Jacobo, opoña Salomé, amanantaiyakeni kasankaari, iyaate otziritantaiyaarimi Jesús-ni. ² Okanta okitaitamanai domingo, ananenkamanaka iyaate omoroki jovaveetakarira Jesús. Aritake shitovimatapaake ooryaatsiri areetzimatapaakara janta. ³ Okantavakaiyani: “¿Impaityaaka otamikerone mapi jashitakotantaitakariri?” ⁴ Iro amenavetapaaka, oñaatzi otamikaka mapi, tema antaro mapi oni. ⁵ Kyaapaake omoroki jovaveetakarira. Oñaashitapaaka aparoni evankari isaikake akajanoriki, okitamaanikitake iithaare. Otharovaiyanakeni. ⁶ Ipoña ikantanakero irirori: “Eero pitharovi. Iriima pipokashiveta Jesús Nazaret-satzi, ipaikakotaitakeri chapinki. Añagaira, te isaike jaka. Pamenero jovaveetakari. ⁷ Pimpiyanake, pinkamantayetairi iriyotaane, pinkantairi eejatzi Pedro arira iriyaatai Jesús Galilea-ki, ari piñaayetairiri. Aritake ikamantzitakami.” ⁸ Oshiyapithatanakaro omorona, ompevaitanaka. Tekatsi pashine atziri onkamantanake, tema otharovanakitzi.

Joñaakaaro María Magdalena

(Jn. 20.11-18)

⁹ Aritake añagai Jesús kapichekitaite domingo, iro jetanaa joñaakaaro María Magdalena jovashinchagairi pairani jaakavetaro karatatsiri 7 peyari. ¹⁰ Irojatzi iyaatashitantanakariri iroori ikaratzi itsipatakari pairani Jesús, oñaapaatziiri jiraavaitaiyani, okamantapaakeri oñagairi. ¹¹ Ikanta ikemavetaiyavakaro oñagairi Jesús jañagai, te inkempisantaiyeroni.

Joñaakaari Jesús apite iriyotaane

(Lc. 24.13-35)

¹² Ikanta Jesús, joñaakaari apite iriyotaane jiyaataiyini avotsiki, ipashinevorotapai kapicheeni. ¹³ Ari ipiyeeyanakani irirori, ikamantavetapaakari ikarataiyini. Ari ikempitaitakeriri eejatzi, te inkempisantaiteri.

Jotyaantziri Jesús iriyotaane

(Mt. 28.16-20; Lc. 24.36-49; Jn. 20.19-23)

¹⁴ Ikanta jovavaiminthaitaiyani 11 iriyotaane, ari joñaakakariri Jesús, ikaminaathatapaakeri, iñaakerira kisoshire ikantayetaka, te inkempisanteri ikaratzi ñaayetairiri jañagai. ¹⁵ Ikantapairi: “Piyaate pothotyeero maaroni kipatsi. Piñaaventaineri atziripayeeni

Kameethari Ñaantsi. ¹⁶ Tsikarika intzime kempisantavakerone, oviinkaatanachane, iriitakera avisakoshiretaatsine. Iriima kaari kempisantavakerone, irovasankitaitaaty-eeri. ¹⁷ Jiroka inkantayetanakya inkarate kempisantaatsine: irovashinchaayetairi jaakayetziri peyari impairyena naaka. Iriñaavaitayetairo kantashivaiyetachari ñaantsi. ¹⁸ Aririka iroirikavetyaari maranke, aririka iriravetyaaro piyantatsiri, tekatsi onkanteri, eero ikami. Ari onkantake irovashinchaayetairi mantsiyaripayeeni eejatzi.”

Jovajenokaa Jesús inkiteki

(Lc. 24.50-53)

¹⁹ Ithonkanakero Avinkatharite ikamantayetakeri, irojatzi jovajenokantaari inkiteki, itsipatapaari Pava ipinkathariventantapai. Isaikimotapairi irakojanoriki. ²⁰ Ikanta jiyaataiyanakeni iriyotaane, ikamantantake maaroni nampitsiiteki. Avinkatharite matakaayetakeriri, jantakaayetakeri kaari iñaapiintayeetzi, ari onkantya iriyotantaityaari omaperotatya ikamantantayeetziri. Ari onkantyaari.

Kameethari Ñaantsi Josankinakeri Lucas

Jovethaitari Teófilo

¹ Osheki kovavetaincha irosankinateromi okaratzi avishimoyetakairi. ² Ikovaitake irothotyeetero okaratzi jiyotaayetakairi ñaayetajaantakerori ovakeraini tsika itzimi kamantakairori ñaantsika. ³ Ari nokempitakari eejatzi naaka Teófilo. Tema namampaakaro ineetsiini tsika okanta opoñaantanakari, irootake nosankinatantaamirori eeroka okaratzi avisayetaintsiri. ⁴ Ari onkantya piyotakotantyaarori kyaaryooperoini okaratzi jiyotaavetaitamiri.

Iñaaventaitziro itzimantakari Juan

⁵ Pairani, ipinkatharitantari Herodes janta Judea-ki, ari isaikiri aparoni omperatasorentsitaari ipaita Zacarías, icharine Abías-ni jini. Irooma iina opaita Elisabet, irisaro Aarón-ni onatzi eejatzi iroori. ⁶ Kameethashire ikantaiyani apiteroite iñaapinkathatziri Pava. Jimonkarayiniri okaratzi ikovakairiri, tekatsi aparoni inkenakaashitapaintya. ⁷ Iro kantacha te intzime irovaiyane, tema maanirothaki onatzi Elisabet. Jantarikonatashitaiyakani. ⁸ Okanta aparoni kitaite, ari omonkarataa jantapiintantarori Zacarías jomperatasorentsitaaritantari. ⁹ Tema iro jametaiyapiintari omperatasorentsitaari, ikempitakaantakero iñaaretaita, ari iñeetakero iri Zacarías kyaatsine tasorentsipankoki intayeneri Pava kasankainkari. ¹⁰ Piyotaiyachani atziri jakakiroki jamanaiyini, itagaitzirora kasankainkari. ¹¹ Arira joñaakakariri Zacarías imaninkarite Avinkatharite, ikatziyimotapaakari irakoperoriki itayirora kasankainkari. ¹² Iniroite itharovanake, osheki ipampoyaaminthatavakeri iñaavakerira. ¹³ Ipoña iñaavaitanake maninkari, ikantzi: “Zacarías, eero pitharovi. Tema ikemaitakemiro pamanane. Ari piñaakero piina Elisabet, ovaiyante. Iri pimpaiteri Juan. ¹⁴ Aririka intzimakerika pitomi, osheki pinkimoshireventeri, ari inkempitakyaari eejatzi atziripayeeni. ¹⁵ Tema iriiperori inkantakaiyaari Pava. Eerora pimiretakaari kachoyetatsiri ishinkiitari. Tema inampitzitantatyaari Tasorentsinkantsi tekeramintha intzimeeta. ¹⁶ Inkinkishiretakaayetaiyaari Israel-mirinkaite inkempisantairi Avinkatharite Pava. ¹⁷ Iriitake eevatapaakerine Avinkatharite. Inkantakaakyaarira ishintsinkani Elías, ari irapaatziyashiretakaayetaiyaari ashitaaniriite maaroni irovaiyaneete. Ari intsimaryaashiretakaayetairi katsimashireri, ari onkantya irovetsikashiretantaityaari inkempisantaiteri Avinkatharite.” ¹⁸ Jakanakeri Zacarías maninkari, ikantziri: “¡Ari! ¿Tsikama onkantya niyotantyaarori iroka? Tema antarikona nonake naaka, eejatzi okempitakari noina iroori.” ¹⁹ Ikantzi maninkari: “Naakatake Gabriel, poñaachari Pavaki. Jotyaantakena nonkamantemiro Kameethari Ñaantsi. ²⁰ Iro kantamaitacha, okantakaantziro pithainkañaanetakena, kisoaante pinkantya iroñaaka, irojatziri omonkaratantakyaari okaratzi nokantakemiri.” ²¹ Saikaiyatsinira pashine jakakiroki joyaaventaiyarini Zacarías, ipoña ikantavakaiyani: “¿Ipaitama josamanitantari Zacarías tasorentsipankoki?” ²² Ikanta ishitovavetapaara Zacarías, te onkante iriñaavaitapai, jookojookovaitashitapaa. Arira jiyotaitanakeri tzimatsi iñaakeri tasorentsipankoki. Jashira jovanakero ikisoaantetanake. ²³ Irojatziri jimonkaraantaarori kitaite jantavaitzi tasorentsipankoki, jatai ipankoki irirori. ²⁴ Okanta Elisabet iinara Zacarías, motzitake. Iniroite opampithashiretaka, te oshitovai opankoki ikaratzi 5 kashiri omairentaka, okantashirevaitzi: ²⁵ “Irootake jinintakaakenari Pinkathari naaka, ari onkantya eero imanintashiretantaitana.”

Iñaaventaitziro intzimantyaari Jesús

²⁶ Okanta, aritake avisanake 6 kashiri, jotyaantairi Pava maninkari Gabriel nampitsi paitachari Nazaret saikatsiri Galilea-ki, ²⁷ iriñeero aparoni evankaro kaari iyoterine shirampari, paitachari María, tema irootake iinantyaaro evankari paitachari José, icharineni David. ²⁸ Ikanta ikyaapaakera maninkari osaikira María, ikantapaakero: “¡Novethatami María, itsipatatyaami eeroka Avinkatharite. Panaakoyetakero pashine tsinaneyetatsiri ineshinonkaperotami Pava!” ²⁹ Okanta oñaavakerira maninkari, opampoyaaminthatavakari, okinkishiretakotziro ikantapaakerori jovethatapaakaro. ³⁰ Ipoña ikantziro maninkari: “María, eero pitharovi, tema iyaminthaane Pava pinatzi. ³¹ Ari piñaakero pimotozite, intzime peentsite. Iri pimpaiteeri JESÚS. ³² Iriitake materone iririiperote, impaitayeeteri Itomi Jenokisatzi. Tema Pava Avinkatharite, iriitake pinkatharitakairine ikempitaakerira pairani icharineni David ipinkatharitakaakeri. ³³ Irijatzira pinkathariventairine ikaratzi icharinentayetakarari Jacob-ni, ari inkantaitatyeeroni impinkathariventantai irirori.” ³⁴ Ari osampitanakeri María, okantziri: “¿Tsikama inkene nomotzite, tera noñe shirampari?” ³⁵ Jakanakero maninkari, ikantziro: “Irira kantakaiyaarone Tasorentsinkantsi. Tema impamankantatyeeyaamiro ishintsinka Jenokisatzi, oshiyapaakyaaromi opamankantzi aamparentsi. Irootake impaitantyaari povaiyane Tasorentsi Itomi Pava. ³⁶ Ari okempitakarari eejatzi pisheninkathori Elisabet, ipaitaveetari maanirothaki, okantavetaka antarokonavetaka iroori, motzитай. Tzimakotake 6 kashiri. ³⁷ Tema tekatsi kompitzimotyaarine Pava.” ³⁸ Opoña okantanake María: “Naakatake iromperatane Pinkathari, irantenaro okaratzi pikantakenari.” Irojatziri ipiyantanaari maninkari.

Iyaatake María areetaro Elisabet

³⁹ Ipoña pashine kitaite, shintsiini iyaatanake María, jatake tonkaariki Judea-ki osaikira aparoni nampitsi, ⁴⁰ irojatziri areetantakarari ipankoki Zacarías, ovethatapaakaro Elisabet. ⁴¹ Okanta okemavakero Elisabet ovethatapaakarora María, ishevatanaka omotzitakeri. Tema ikantakaanakityaaro Elisabet Tasorentsinkantsi, ⁴² oñaavaitanake shintsiini iroori, okantanake: “Eerokatakera anayirori pashine tsinaneyetatsiri itasonkaventaitakemira. Ari inkempityaari eejatzi povaiyane. ⁴³ ¿Ipaitama pipokashitananari irinirontyaari Novinkatharite? ⁴⁴ Tema nokemavakemira povethatapaakana, ishevatanaka nomotzitakeri naaka, ikimoshiretanake. ⁴⁵ Kimoshirera pinkantaiya eejatzi eeroka pikempisantakera, tema aritake omonkarataiya okaratzi ikovakaakemiri Avinkatharite.”

⁴⁶ Opoña okantanake María:

Iniroite noveshiryaaventaiyaari Novinkatharite,

⁴⁷ Kimoshire nonkantaventyaari Pava tsika itzimi ovavisaakoshiretainane.

⁴⁸ Tema iñaakero iromperatane ashinonkaavaitaka,

Aripaitera inkantayeetai: Iniroite itasonkaventaitakero.

⁴⁹ Tema iniroite jantzimotakenari matzirori otzimi ishintsinka.

¡Tasorentsi onatzi ivairo!

⁵⁰ Ari inkantaitatyeeyaani ineshinonkayetairi inkarate incharinentayeetyaari apaata, Tsikarika intzime ñaapinkathayetairine.

⁵¹ Iro ishintsinka imatantayetakarari.

Japerotzitairi ipampithashirevetari iranterimi kantakaaperovaitachari.

⁵² Ikaratzi pinkatharivetachari, ikantakaantakero Pava eero jiyaatakaantaro impinkatharite,

Iri iñaaperotakaayeta ikaratzi tsinampashiryaavetachari.

⁵³ Jashaarantakaayetairi ikaratzi tashaaneentavetachari,

Iriroma ikaratzi ashaarantavetachari jaapithayetairi tzimimovetariri jomishitovakerira.

⁵⁴ Jineshinonkatairi Israel-mirinkaite, tema iromperatane inayetake.

Te impeyakotyaari ikaminthaayetziri,

⁵⁵ Tema iro ikantayeetakeriri pairani acharineyetakari,
Jetanari Abraham-ni irojatzi inkarate incharinentayetaiiaari.

⁵⁶ Ari osaikimovaitapaintziro María iroka Elisabet ikaratzi mava kashiri, irojatzi opiyantaari opankoki iroori.

Itzimantakari Juan oviinkaatanereri

⁵⁷ Ikanta omonkaraaka ontzimaanitanyaaari Elisabet, tzimake otomi. ⁵⁸ Ari ipokaiyakeni osheninkapayeeni ikimoshireventaiyironi, tema jiyotaiyakeni iniroite jineshinonkataro Pava. ⁵⁹ Aritake maakotapaake 8 kitaite eentsika, jagaitanakeri intomeshitaaniiteri, ari ikovaveetaka impaitaiterimi Zacarías, tema ivairora onatzi iriri. ⁶⁰ Irojatzi okantantanakari iriniro: “Eero ipaita Zacarías, impaitya Juan.” ⁶¹ Ari ikantaitanakeri: “¿Opaitakaya? Tema tekatsi pisheninka paitachaneri Juan.” ⁶² Ipoña jookotaitakeri ashitariri josampiitzi, tsika inintzi impaiteri. ⁶³ Jookotake Zacarías inchakota iramaiteneri, ari josankinakeri, okantzi: “Juan impaitya.” Ipampoy-aaminthatanakeri ikaratzi osampitakeriri. ⁶⁴ Jomapokashitanaa iñaavaitanai Zacarías. Iniroite iñaapinkathanakeri Pava, ipaasoonketanakeri. ⁶⁵ Paraanka ikantaiyanakani isheninkapayeeni Zacarías. Tema ithonka ikemaitakero tonkaariki Judea-ki okaratzi avisaintsiri. ⁶⁶ Pampithashire ikantaiyaka ikaratzi kemakoventakeriri, ikantaiyini: “¿Tsikama impaityaaka apaata irika? Tema kempoyaaventa jovakeri Avinkatharite irika eentsika.”

Ikamantantakeri Zacarías

⁶⁷ Ikanta Zacarías, ashitakariri eentsika, ikantakaanakari Tasorentsinkantsi, ikamantantanake, ikantzi:

⁶⁸ Kameetha inake Avinkatharite Pava, ivavanetari Israel-mirinkaite, Ipokake irovatsinaryaakoyetai.

⁶⁹ Jotyaantakairi matzirori jovavisaakoshiretantzi,
Iriitake icharinentakari David-ni, iromperatane.

⁷⁰ Iro iñaavaitakaayetakeriri pairani tasorentsitsiri kamantantanereri.

⁷¹ Iri ovavisaakoyetagaineri itzimavetara kisaneentayevetairi.

⁷² Tema jineshinonkataari ikaratzi acharineyetakari,
Eero ipeyakotaro tasorentsitsiri irantzimotavakaiyaari.

⁷³ Irootake iroka ishinetaakeriri pairani acharineni Abraham,
Onkarate irantzimotairi.

⁷⁴ Intsiparyaakoventai itzimayevetara kisaneentayetairi,
Tekatsi antharovakaiya ankempisantairi.

⁷⁵ Kiteshire ankantayetaiya. Kameethashire ankantzimentaiyaari maaroni kitaiteriki.

⁷⁶ Irooma eeroka notomi, impaitayeetemi iyamantanerite Jenokisatzi.

Tema eerokatake eevaterine Pinkathari, povetsikanonteri tsika inkenayetanake.

⁷⁷ Eeroka kamantairine asheninkapayeeni, iro iriyotantyaari iriitake ovavisaakotantantairi.

Iri peyaakotairine ikaariperoshirevaivetaka.

⁷⁸ Tema iniroite okantaka jineshinonkatai Pava,

Jotyaantakairi poñaachari inkiteki ikempitakotapaakaro okantaranki ovakera okitaityaamanai.

⁷⁹ Ikitainkatakotairi ikaratzi saikayetatsiri otsirenikitzi. Ikitainkatakotairi eejatzi ikaratzi otsimankakovetakari iraampare iyotakaantatsiri iriyaayetaatye sarinkaveniki.

Iri oñaakantairone tsika ikantaita isaikaitzi kameetha.

⁸⁰ Kameethara ikimotatzi eentsika, ñaaperoshire ikanta. Ari inivetaro isaikavaitzi janta tsika te inampiitaro, irojatzi omonkaratantakari iroñaakyaari Israel-mirinkaite.

2

Itzimantakari Jesús (Mt. 1.18-25)

¹ Ipoña Pinkathari César Augusto, ikantakaantake irosankinatakotya maaroni atziri. ² Aripaite omapokaka irosankinatakoyeetya ijevatakaantantari Cirenio janta Siria-ki. ³ Maaroni atziri jiyaataiyakeni irosankinatakoyetya inampiki tsika ipoñaayeta pairani icharine. ⁴ Irojatzit itonkaantanakari José irirori, ipoñaanaka Nazaret saikatsiri janta Galilea, iriyaatero nampitsiki tsika itzimake pairani Pinkathari David, opaita Belén saikatsiri janta Judea. Tema irika José icharine ini David-ni. ⁵ Ari irosankinatakotyaari irirori intsipatyaaro iinathori María, tsika otzimi ikashiyakari irayero. Iro kantamaitacha aritake motzitate iroori. ⁶ Ikanta jareetaiyakara Belén-ki, irootaintsi ontzimaanite María. ⁷ Ari itzimakeri etanakarori otomi. Oponatakeri, onoryaakeri irovamentoki piratsi, tema te oñaapaake tsika omaapaake.

Maninkariite ipoña aamaventariri oisha

⁸ Okanta jantyaatziini nampitsi, tzimatsi kakiventziriri tsireni iroishate jaamaventari. ⁹ Ari joñaakakari imaninkarite Avinkatharite. Ikitainkatakotantapaakari irova-
neenkaro Avinkatharite, iniroite itharovaiyanakeni. ¹⁰ Iñaanatapaakeri, ikantziri: “Eero pitharovashivaita. Tema namatziimi Kameethari Ñaantsi, iro oimoshirenkairine maaroni atziri. ¹¹ Tzimataikera iroñaaka ovavisaakotantaneri, janta inampikira pairani pinkathari David-ni, iriitake Cristo Avinkatharite. ¹² Jiroka piyotantyaariri: Ari piñaakeri imponaiteri eenchaaniki ironoryeetakeri irovamentoki piratsi.” ¹³ Iñeetatzit ikoñaatapaake osheki inkiteveri itsipatapaakari maninkari, jamampaaventapaakari Pava, ikantaiyini:

¹⁴ ¡Iro aritataitatsi otzimimotziri irovaneenkaro Pava nampitarori ojenokitajaantzira inkite!

¡Isaikayetai kameetha iyaminthaanepayeeni jaka kipatsiki!

¹⁵ Ikanta ipiyeeyanaani maninkariite inkiteki, ikantavakaanaka aamaventariri iroishate: “Thame aate Belén-ki, amenakitero opaita avisaintsiri. Ari añeerori ikamantakaantakairi Avinkatharite.” ¹⁶ Shiyeeyanakani, irojatzit jiñaantapaakarori María otsipatakari José, onoryaakeri eenchaanikite irovamentoki piratsi. ¹⁷ Ikanta jiñaapaakeri, ikamantantapaakero okaratzi ikantakeriri inkaaranki maninkari. ¹⁸ Ipampoyaaminthataitakeri aamaventariri oisha ikemaitzirira ikinkithavaitzi. ¹⁹ Irooma María, antaro opampithashiretakotaro iroori okaratzi ikantaitapaakerori. ²⁰ Ipoña ipiyeeyanaani aamaventakotariri oisha, tharomenta ikanta jamampaaventanaari Pava, tema iñaayetakero okaratzi ikamantaitakeriri inkaaranki.

Jagaitanakeri Jesús tasorentsipankoki

²¹ Ari maakotapaake 8 kitaite eenchaaniki, jagaitanakeri intomeshitaaniiteri. Irojatzit ipaiyeetantakariri JESÚS tema ari ipaitzitakari maninkari tekeramintha omotziteriita María.

²² Okanta jimonkarataakero kitaite joimairentaiyani onantyaari inkitevathayetai, tema iro ikantakaantakeri Moisés-ni. Ari jagaitanakeri Jesús Jerusalén-ki irashitakaityaari Avinkathariteki. ²³ Iro irimonkaraantyaarori Osankinarentsijanori ikantakaantziri Avinkatharite, kantatsiri: Iriirika shirampari omapokane tsinane, Irashitakaayeetyaari Pinkathari, itasorentsie irinatye.

²⁴ Irimatantyaarori irimonkarayero ikantakaantane Pinkathari, ontzimatyete impometaineri Pava:

Apite tookitzi, eerorika apite iryaani shiro.

²⁵ Tzimatsiya janta Jerusalén-ki aparoni shirampari ipaita Simeón. Tampatzikashire ini irika shirampari, ñaapinkathatasorentsitaneri ini, tema iri inampishiretantakari Tasorentsinkantsi. Iriitake oyaaventarori imposhenkayeetaiyaari Israel-mirinkaite.

²⁶ Jiyoshiretakaakeri Simeón Tasorentsinkantsi, eero ikamita irirori irojatziri ñaantaakari Isaipatziitotane Avinkatharite. ²⁷ Ikantakaakari Tasorentsinkantsi, pokake tasorentsipankoki. Ipoña ashitariri Jesús jaanakeri tasorentsipankoki irimonkaraantyaarori ikantakaantaitane, ²⁸ ithomaavakeri Simeón irika eenchaaniki, ipaasonketanakeri Pava, ikantzi:

²⁹ Monkaraaka Pinkathari okaratzi pishinetaakenari, Pishinetaina iroñaaka nonkame, tema pomperatane povakena.

³⁰ Tema noñagairi ovavisaakotantaneri,

³¹ Iriitake potyaantakeri ovavisaakotairine atziripayeeni,

³² Iri kitainkatakoyetairine atziri kaari asheninkata, Iri kankaiyaarone iriñaapinkathayeetantyaariri Israel-mirinkaite.

³³ Ipampoyaaminthatanakeri ashitariri, ikemakoventziri iñaantsikoventaitziri Jesús.

³⁴ Ikanta Simeón itasonkaventakerira, ikantanakero iriniro Jesús: “Irika eenchaaniki iri kankaiyaarone impeyashitantaiyaari osheki asheninka Israel-mirinkaite, kempivaitaka imparyaateemi, iri kankaiyaarone eejatzi iravisaakoshiretantaiyaari osheki, kempivaitaka intzinagaateemi iparyaavetaka. Tema osheki inkantaite: ‘Kaari irooperori ñaantsi iñaaneyetakari.’ ³⁵ Tema irika eenchaaniki iriira oñaakanterone okaratzi impampithashiretaityaari. (Iro kantamaitacha iniroite povashiretanakya eero ka kempivaitakami irovathaayeetateemi.)”

³⁶ Ari osaiki eejatzi aparoni tsinane paitachari Ana, kamantantanero oni iroori, irishinto Fanuel icharinentayetanakeri Aser. Antarokonatake iroori. Ayitavetaka oime ovakera omainarotapaake, 7 osarentsi otsipavetakari oime. ³⁷ Kamaimetzinkaro onatzi, tzimake okaratzi 84 osarentsite. Ari ashi ovatziro osaiki tasorentsipankoki, aakoventaro kitaite eejatzi tsireni amani, otziventakaro eejatzi. ³⁸ Ari opokapaakeri iroka tsinane, opaasonketapaakeri Pava. Ipoña oñaaventanakeri eenchaaniki, irojatziri ikemantaiyakarini ikaratzi oyaakoventarori irovatsinaryaakoyeetairi Jerusalén-satzi.

Ipiyantaari Nazaret-ki

³⁹ Aritakera imonkaraakero okaratzi ikantakaantayetziri Pinkathari, piyaa Galilea-ki osaikira inampi Nazaret. ⁴⁰ Tharomenta ikanta ikimotatziri eenchaaniki, eekero jiyaatatzi ishintsitzi, iyotaneri jinatziri. Aamaventa jovakeri Pava.

Isaiki Jesús tasorentsipankoki

⁴¹ Ari ikantapiintatya osarentsiki ashitariri Jesús jiyaatzi Jerusalén-ki joimoshirenkiro Anankoryaantsi. ⁴² Ikanta Jesús aritake tzimanake 12 irosarentsite, jataiyakeni Jerusalén-ki tema iro jametaiyapiintari iroimoshirenkya. ⁴³ Aritake karatake joimoshirenkaiyani, piyeeyaani ashitariri, iro kantamaitacha irojatziri isaikanakeya Jesús irirori janta Jerusalén, te iriyote ashitariri. ⁴⁴ Iñaajaantake eevatake Jesús ikempiyayetanaari ikaratziyini. Anitake aparoni kitaite, ari ikovavetaari, josampivetakari isheninkapayeeni ikaratziira jiyaataiyini. ⁴⁵ Tera iñeeri, ipiyaa Jerusalén-ki inkokovatairi. ⁴⁶ Mava kitaite jiñaantaariri isaiki tasorentsipankoki, ikinkithavaitakaayetziri iyotakotzirori Ikantakaantaitane, josatekaitakeri niyanki, josampiminthatziri. ⁴⁷ Ipampoyaaminthataitakeri iñeetakerira omapero jiyotaneta, jakayetakero kameetha okaratzi josampiyetakeriri. ⁴⁸ Ikanta jiñaapairira ashitariri, ipampoyaaminthatapaakeri, okantapaakeri iriniro: “Notomí, ¿tsikama pinkantenaka? Osheki nokokovatakemi notsipatari piri, iniroite pomintharovaneentakena.” ⁴⁹ Ipoña jakanake irirori, ikantanake: “¿Opaitama pikokovatantanari? ¿Tema piyote iro kovaperotacha nanteneri ikovakaanari Ashitanari?” ⁵⁰ Iro kantacha te inkemathatero

ashitariri okaratzi ikantakeri. ⁵¹ Jaanairi, jataiyeeni Nazaret-ki. Jantzirora maaroni okaratzi jomperatariri iriri. Iro kantacha pampithashire ovakotakeri iriniro.

⁵² Eekero itharomentatya Jesús ikimotatzi, iyotane ikanta. Kempoyaaventa joviri Pava. Ari ikempitaakeriri eejatzi atziripayeeni iyaminthaane joviri.

3

Ikamantantziri Juan oviinkaatananeri

(Mt. 3.1-12; Mr. 1.1-8; Jn. 1.19-28)

¹ Aritake monkarataka 15 osarentsi ipinkathariventantzi Tiberio César. Ari ijevatziri Poncio Pilato irirori janta Judea-ki. Iriima Herodes ijevatziri irirori Galilea-ki. Iriima Felipe irirentzi Herodes, ijevatziri irirori Iturea-ki eejatzi Traconite-ki. Ipoña Lisantias, ijevatziri irirori Abilinia-ki. ² Iriima Anás itsipatakari Caifás ijevatziri irirori omperatasorentsitaari. Aripaite iñaanashiretakeri Pava itomi Zacarías paitachari Juan janta tsika te inampiitaro. ³ Irojatziri ikenayetantanakari Juan intatsikero Jordán, iñaaventziro oviinkaataantsi, ikantzi: “Poviinkaatzimentaiyaari Avinkatharite, povashaantairo pantayetziro kaariperori, ari impeyakoyeetaimiro pikaariperoshirevetaka.” ⁴ Tema iro josankinatakari pairani Isaías kamantantaneri, ikantake:

Inkamantantaite apaata janta tsika te inampiitaro, inkantaite:

Povameethataineri Pinkathari tsika inkenapaake,
Pinkempitakaantero itampatzikaitziro avotsi.

⁵ Onkameethapathayetai otenkanaayetzi,

Ovintenyetai otzishi.

Tampatzika onaatye avotsi okaratzi tzipivetachari,

Omameripanka onkantayetaiya.

⁶ Ari iriñeero maaroni atziri tsika ikanta Pava jovavisaakotantzi.

⁷ Ikantayetavakeri atziri pokayetaintsiri iroviinkaatya: “Te pinkameethashiretaiyeni eero, pikempitashitakeri maranke. ¿Piñaajaantake eero jovasankitagaitaimi?”

⁸ Omaperorika povashaantairo tsika pikantaveta pairani, pinkameethashireyetai, pinkempityaaro pankirentsi kithotatsiri. Eero pikantashirevaitashita: ‘Aña naaka icharineni Abraham, te onkovaperotya novashaantairo nokaariperoshirevaitzi.’ Pinkeme nonkante: Ari inkovakerikami Pava, kantatsi iratziritakairo iroka mapi, iro impoyaatiaarine incharinentayetakari Abraham-ni. ⁹ Pankirentsi kaari kithotatsi, iponkitziryeetziro impomeyeetero. Ari inkempiyeetaimi eero, eerorika pikameethashiretai.”

¹⁰ Ikanta atziripayeeni josampitanakeri, ikantziri: “¿Opaitama nantairi?” ¹¹ Ari jakanakeri, ikantzi: “Tzimatsirika apite piithaare, pimperi aparoni kaari otzimimotzi. Tzimatsirika povarite, ari pinkempitakero eejatzi.” ¹² Ipoña ipokaiyakeni kovakotziriri kireeki isheninka ikovi iroviinkaatya, ikantapaakeri: “Pinkathari, ¿opaitama nantairi naaka?” ¹³ Ikantakeri: “Eero panaakairo ikantaitakemiri onkarate pinkovakotanteri.”

¹⁴ Ikanta ovayiriite Roma-satzi, josampitakeri eejatzi, ikantziri: “Naaka, ¿ipaitama nantairi?” Jakanakeri, ikantzi: “Eero pasaryiimatanta, eero pithaiyakotanta eejatzi onkantya paapithatantyaariri atziri tsikarika ompaitya. Pinkimoshireventeri ikaratzi ipinaitzimiri eero.”

¹⁵ Osheki atziri aamaventakariri Juan, ikantashiretaiyini: “¿Kaarima irika Cristo?”

¹⁶ Ari ikantanakeri Juan maaroni atziri: “Naaka intaani noviinkaatanaro jiña. Iro kantamaitacha, aatsikitake maperotzirori iñaapinkatharentsitziri, noñaapinkathatzitataikari naaka. Te aritaajate inkempitakaantera naaka iromperatane onkantya nozapato-ryaantyaariri. Iriitakera kempitakaantera iroviinkaatanatyeerimi Tasorentsinkantsi, iroviinkaatanatyeerimi eejatzi paampari. ¹⁷ Tema aririka aviikitero avankire, otekakitziro, ipoña atayiro opentakeereki. Iro aake okithoki,

otekitakero, ovakoyetakero. Ari inkempitagaiyaari Avinkatharite eejatzi, irinashiyetaiyaari atziri. Ineshinonkayetaiyaari inkarate kempisantanaairine, iriima kaari ovashaanterone ikaariperoshirevaitzi, intagairi paampariki kaari tsivakanetatsine.”

¹⁸ Osheki ikaminaantake Juan iñaaventziniri atziripayeeni Kameethari Ñaantsi. ¹⁹ Ari ikempitaakeriri eejatzi Herodes pinkatharitatsiri, ikaminaathavetakari, jaakerora Herodías iinantavetari Felipe irirentzi. Tema tzimatsi eejatzi osheki pashine kaaripero jantayetakeri. ²⁰ Iroora ovatsiperotakerori jantakeri Herodes jashitakotakaantakeri Juan.

Joviinkaata Jesús

(Mt. 3.13-17; Mr. 1.9-11)

²¹ Ikanta joviinkaayetzirira Juan osheki atziri, ari joviinkaatakariri Jesús irirori. Jamanaminthaitzi Jesús, kempivaitaka ashitaryaanakityeeyaami inkite, ²² iñeetatzii ipokashitakeri Tasorentsinkantsi ikenapaake jenoki ikempitapaakariri shiro. Ikemaitatzii inkiteki ikantaitanake: “Eerokatakera Notomi netakoperotane. Osheki noki-moshireventakemi.”

Icharineyetari Jesús

(Mt. 1.1-17)

²³ Ikanta Jesús jetantanakarori jantayetakeri, ari tzimake 33 irosarentsite. Ikantayeetzi iri tomintakariri José. Tomintanakariri José ipaita Elí, ²⁴ tomintanakariri Elí ipaita Matat, tomintanakariri Matat ipaita Leví, tomintanakariri Leví ipaita Melqui, tomintanakariri Melqui ipaita Jana, tomintanakariri Jana ipaita José, ²⁵ tomintanakariri José ipaita Matatías, tomintanakariri Matatías ipaita Amós, tomintanakariri Amós ipaita Nahum, tomintanakariri Nahum ipaita Esli, tomintanakariri Esli ipaita Nagai, ²⁶ tomintanakariri Nagai ipaita Maat, tomintanakariri Maat ipaita Matatías, tomintanakariri Matatías ipaita Semei, tomintanakariri Semei ipaita José, tomintanakariri José ipaita Judá, ²⁷ tomintanakariri Judá ipaita Joana, tomintanakariri Joana ipaita Resa, tomintanakariri Resa ipaita Zorobabel, tomintanakariri Zorobabel ipaita Salatiel, tomintanakariri Salatiel ipaita Neri, ²⁸ tomintanakariri Neri ipaita Melqui, tomintanakariri Melqui ipaita Adi, tomintanakariri Adi ipaita Cosam, tomintanakariri Cosam ipaita Elmodam, tomintanakariri Elmodam ipaita Er, ²⁹ tomintanakariri Er ipaita Josué, tomintanakariri Josué ipaita Eliezer, tomintanakariri Eliezer ipaita Jorim, tomintanakariri Jorim ipaita Matat, ³⁰ tomintanakariri Matat ipaita Leví, tomintanakariri Leví ipaita Simeón, tomintanakariri Simeón ipaita Judá, tomintanakariri Judá ipaita José, tomintanakariri José ipaita Jonán, tomintanakariri Jonán ipaita Eliaquim, ³¹ tomintanakariri Eliaquim ipaita Melea, tomintanakariri Melea ipaita Mainán, tomintanakariri Mainán ipaita Matata, tomintanakariri Matata ipaita Natán, ³² tomintanakariri Natán ipaita David, tomintanakariri David ipaita Isaí, tomintanakariri Isaí ipaita Obed, tomintanakariri Obed ipaita Booz, tomintanakariri Booz ipaita Salmón, tomintanakariri Salmón ipaita Naasón, ³³ tomintanakariri Naasón ipaita Aminadab, tomintanakariri Aminadab ipaita Aram, tomintanakariri Aram ipaita Eron, tomintanakariri Eron ipaita Fares, tomintanakariri Fares ipaita Judá, ³⁴ tomintanakariri Judá ipaita Jacob, tomintanakariri Jacob ipaita Isaac, tomintanakariri Isaac ipaita Abraham, tomintanakariri Abraham ipaita Taré, tomintanakariri Taré ipaita Nacor, ³⁵ tomintanakariri Nacor ipaita Serug, tomintanakariri Serug ipaita Ragau, tomintanakariri Ragau ipaita Peleg, tomintanakariri Peleg ipaita Heber, tomintanakariri Heber ipaita Sala, ³⁶ tomintanakariri Sala ipaita Cainán, tomintanakariri Cainán ipaita Arfaxad, tomintanakariri Arfaxad ipaita Sem, tomintanakariri Sem ipaita Noé, tomintanakariri Noé ipaita Lamec, ³⁷ tomintanakariri

Lamec ipaita Musalén, tomintanakariri Musalén ipaita Enoc, tomintanakariri Enoc ipaita Jared, tomintanakariri Jared ipaita Mahalaleel, tomintanakariri Mahalaleel ipaita Cainán, ³⁸ tomintanakariri Cainán ipaita Enós, tomintanakariri Enós ipaita Set, tomintanakariri Set ipaita Adán, tomintanakariri Adán iriitake Pava.

4

Inkaariperoshiretakaiterimi Jesús

(Mt. 4.1-11; Mr. 1.12-13)

¹ Ikanta ipiyaa Jesús ipoñaagaro Jordán, isaikashiretantakari Tasorentsinkantsi. Ikan-takaanakari Tasorentsinkantsi, jatake tsika te inampiitaro. ² Ari isaikakeri okaratzi 40 kitaite, irojatzzi ikovavetantakari kamaari inkaariperoshiretakairimi. Tema tekatsi irovaiya janta, ayimatakeri itashe. ³ Pokake kamaari, ikantavetapaakari: “Omapero-tatyaarika Itomintami Pava, pimpeyero tanta iroka mapi, poyaaro.” ⁴ Ari jakanakeri Jesús, ikantanakeri: “Tzimatsi osankinarentsi kantatsiri:

Tera apatziro okovityiimotari atziri iroyaaro tanta, iroora kovaperotacha ankempisan-tairo maaroni ikantairi Pava.”

⁵ Ipoña kamaari jaanakeri Jesús tonkaariki otzishi, jookotapaintziniri maaroni nampitsi ipinkathariyetzira atziriite. ⁶ Ikantziri: “Ari nonkantakaakyaaro iriñaapinkathayetaimi maaroni piñaayetakeri, ari nompakemiro eejatzzi irovaneenkaro. Tema irootake jashitakaayeetakanari naaka maaroni, ari onkantake nomperi itzimirika nokoviri.

⁷ Aririka potyeerovake piñaapinkathatena, maaroni ikaratzi piñaakeri, eeroka ashitanaiyaarine.” ⁸ Ari jakanakeri Jesús, ikantziri: “Tzimatsi osankinarentsi, kantatsiri:

Añaapinkathateri Avinkatharite Pava, iri ankempisante apaniro.”

⁹ Ipoña kamaari jaanakeri nampitsiki Jerusalén, isaikaakeri jenoki otavantoki tasorentsipanko, ikantapairi: “Omaperorika Itomintami Pava, pimitaye osaavikinta kipatsiki. ¹⁰ Tema tzimatsi osankinarentsi, kantatsiri:

Irotyaantemiri Pava imaninkarite aamaventyaamine,

¹¹ Iri thomaavakemine,

Eero pomposantavaitapaaka mapiki.”

¹² Ari jakanakeri Jesús, ikantziri: “Aritake ikantaitake pairani:

Te onkameethate piñaantashivaityaari Pivinkatharite Pava.”

¹³ Ikanta kamaari tera inkitsirinkashityaari Jesús inkaariperoshiretakairi, jintainaryaapaintari.

Jetanakari jantayetziri Jesús

(Mt. 4.12-17; Mr. 1.14-15)

¹⁴ Ikanta ipiyaa Jesús Galilea-ki, otyaakari ishintsinka Tasorentsinkantsi. Ithonka ikemakoyeetanakeri maaroni. ¹⁵ Jiyotaantayetake maaroni tsika japatotapiintaita. Tharomenta ikantaventakari maaroni.

Ipiyaa Jesús Nazaret

(Mt. 13.53-58; Mr. 6.1-6)

¹⁶ Ikanta Jesús piyaa inampiki Nazaret tsika jantaritake. Okanta aparoni kitaite jimakoryaantaitari, jatake Jesús japatotapiintaita, tema iro jametapiintakari irirori. Ari ikatziyanakari iriñaanatero osankinarentsi. ¹⁷ Ipayeetakeri irosankinare kaman-taneri Isaías-ni. Ikanta japinairyaakero osankinarentsi, iñaatziiro josankinaitakero, kantatsiri:

¹⁸ Isaikantana naaka Itasorenka Avinkatharite,

Tema iri saipatziitotakenari onantari noñaaventaineri ashinonkainkari Kameethari Naantsi.

Irijatzzi otyaantakenari novavisaakoyetairi okantzimoneentashirevaiyetari.

Nonkamantayetairi jaakaantayeetziri tsika inkantaiya intsiparyaakoventayeetairi. Impoña namenakaayetairi mavityaakiri, Nosaikakaashivaitaiyaari ikaratzi jotzikayeetari.

¹⁹ Noñaaventayetairo tsikapaite irakameethatantai Avinkatharite.

²⁰ Ipoña japinaitanairo Jesús osankinarentsi, ipanairi kinkithatakaantapiintatsiri, saikanake. Irojatzu ipampoyaakeri maaroni atziri ikaratzi saikaintsiri japatotapiintaita. ²¹ Ari jetanakaro ikantayetanakeri: “Omonkaraimoyetakami iroñaaka iroka osankinarentsi okaratzi pikemakeri.” ²² Ipampoyaaminthaitanakeri Jesús, tema kameetha okanta iñaaventayetziri. Osheki ñaaventakoyetanakeriri kameethaini. Ikan-tayeetzi eejatzu: “¿Kaarima irika itomi José?” ²³ Irojatzu ikantantanakariri: “Kem-pitaka ari pinkantakena: ‘Intsityaa aaventantzinkari paaventya eeroka. Tema osheki nokemakoventakemi pantayetakeri Capernaum, intsityaa pantapairo eejatzu jaka pinampiki.’” ²⁴ Eekero ikantanakitzi Jesús: “Omaperotatyaara nonkantemiri, ari jashi jovatziuro kamantantaneri te iriñaapinkathaiteri inampiki tsika isaikayetzi isheninka. ²⁵ Tema omaperotya iroka, pairani eeniro isaikavetani Elías, te omparyaagairanki inkane okaratzi mava osarentsi ipoña 6 kashiri janta Israel-ki, iniroite itasheneentaitake. Osheki kamaimetzinkaro tzimavetachari janta, ²⁶ iro kantamaitacha, te irotyaantaiteri Elías-ni iriyaatashitero aparoni kamaimetzinkaro, intaani jotyaantaitakeri nampitsiki Sarepta saikatsiri Sidón-ki, osaikiranki aparoni tsinane kamaimetzinkaro kaari isheninkata. ²⁷ Ari okempitakari eejatzu eeniro isaikaveta kamantantaneri Eliseo, tzimavetacharanki Israel-ki osheki mantsiyari pathaavaitatsiri. Iro kantamaitachari te irotyaantaiteri Eliseo irovashinchagai aparoni, intaani jotyaantaitakeri Naamán kaari isheninkata poñaachari nampitsiki Siria, jovashinchagairi.” ²⁸ Ikanta ikemaiyakera ikaratzi saikaintsiri japatotapiintaita, iniroite ikisaiyanakani. ²⁹ Ikatziyeeyanakani, jagaitanakeri Jesús overaathapita nampitsi, ikenakaitanakeri tsika osaiki impereta irotziyeeterimi. ³⁰ Iro kantamaitacha Jesús, ishiyapithatanakari josatekantanakari niyanki, jatai.

Atziri jaakiri peyari
(Mr. 1.21-28)

³¹ Ikanta Jesús oirinkanaa nampitsiki Capernaum saikatsiri Galilea. Jiyotaantayeta-pai kitaiteriki jimakoryaantaitari. ³² Tema te omaanta ishintsinka jiyotaantzira, ipampoyaaminthaitakeri. ³³ Okanta janta tsika japatotapiintaita, ari isaikakeri aparoni atziri jaakiri peyari, kaimanake shintsini irirori, ³⁴ ikantzi: “Piñaashityaana Jesús Nazaret-satzi, niyotzimi naaka eerokatake itasorentsita Pava. Iro pipokantari jaka paperotaiyenani.” ³⁵ Ikisathatanakeri Jesús, ikantanakeri: “¿Pimairete peyari, piyaatai! Tyaanake atziri jintainaryaanakari iveyarite, temaita irovaaperovaitanakeri.” ³⁶ Ipampoyaaminthaitaitanakeri maaroni, ikantavakaiyani: “¿Ipaitatyaakama irika? Joitsinampairi jomishiyiri peyari iñaashincheenkatziri.” ³⁷ Ari ithonka ikemakoyeetanakeri Jesús maaroni nampitsiki okaratzi saikatsiri janta.

Jesús jovashinchagairo iriyote Pedro
(Mt. 8.14-15; Mr. 1.29-31)

³⁸ Ipoña ishitovanake Jesús japatotapiintaita, kyaapaake ipankoki Simón. Okanta iroori iriyote Simón, omatakeri iniroite saavakitaantsi. Ikantaitavakeri Jesús irovashinchaapairo. ³⁹ Joyootashitanakaro onoryaakara, kempivaitaka iriñaashincheenkataatyeeromi saavakitaantsi. Eshitakotanake osaavakiveta, piriintanaka amenayetavakeneri ompaitya ompavakeriri.

Jovashinchaayetzi Jesús mantsiyaripayeeni
(Mt. 8.16-17; Mr. 1.31-34)

⁴⁰ Okanta osheetyaanake, jamaitapaakeneri Jesús osheki atziri kantashivaiyetachari imantsiyare. Ikanta iñaavakerira Jesús, intaani ipampitantavakari kapicheeni irako, eshitakoyetanai. ⁴¹ Osheki jomishitovitake eejatzi iveyarite, iniroite ikaimayetzi peyari, ikantzi: “¡Itomi Pava pinatzi!” Iro kantamaitacha Jesús, ikisathayetakeri peyari, te ishineteri iriñaavaite, tema jiyotzi irirori peyari iriitake Cristo.

Jiyotaantzi Jesús maaroni Galilea-ki
(Mr. 1.35-39)

⁴² Okanta okitaityaamanake, ananenkanake Jesús apaniroini ikenanake tsika te inampiitaro. Osheki amemenatairiri tsikarika ikenake. Ikanta jiñeetairi tsika isaiki, te ishineeteri iriyaatai. ⁴³ Irojatzzi ikantantanakari Jesús: “Ontzimatyete inkemaitero eejatzzi pashineki nampitsi Kameethari Ñaantsi ñaaventakotziri ipinkathariventantai Pava. Tema irootake nopokantakari naaka jaka.” ⁴⁴ Eekerora jiyaatakanakitziro Jesús ikinkithatanake pankotsiiteki japatotapiintaita okaratzi saikatsiri Galilea-ki.

5

Kaari iñeetapiintzi shimaataantsi
(Mt. 4.18-22; Mr. 1.16-20)

¹ Okanta aparoni kitaite, isaiki Jesús inkaarethapyaaki Genesaret. Jatsinakimatakeri atziri ikaratzi piyotzimentakariri ikempisantziro iñaane Pava. ² Ari jiñaake Jesús apite pitotsi ovaataka oparaiteki. Tekatsi otetantyaarone, tema ikivaiyatziironi ishimaamento. ³ Otetapaaka Jesús pitotsiki. Tema iriira ashitaro Simón iroka pitotsi, ikantakeri irotyaantero kapicheeni niyankyaaki. Ari isaikantanakaro Jesús pitotsi, jetanaaro jiyotaayetanairi atziri. ⁴ Ikanta ithonkanakero jiyotaantzi, ikantzi: “Simón, paanakero pipito niyankyaaki inkaare, ari pishimaatyaari.” ⁵ Ari jakanake Simón, ikantzi: “Ari noshimaavaiveta tsirenipaite, tekatsi naye. Eerokara kantanari, aritake nomatakero.” ⁶ Jimatakero ishimaata, jaake osheki shima, iro onthatyiimatemi ishimaamento. ⁷ Ikaimavakotairi ikaratapiintziri ishimaata irampitakotairi. Ikanta jiyaatashitanakeri, ikenakotaiyakeni pashineki pitotsi, ijaikitakero apiteroite, iroovetainchami intsitsiyakotaiyeni. ⁸ Ikanta jiñaakero Simón Pedro avisaintsiri, jotypeerovashitanakari Jesús, ikantanakeri: “Pintainaryeeyaana pinkatharí, kaariperoshireri nonatzi naaka.” ⁹ Tema iniroite itharovanake Simón jiñaakera jaake osheki shima. Ari ikempitakari eejatzi maaroni itsipataiyarini. ¹⁰ Jimatzitanakaro Jacobo eejatzi Juan, itomipayeeni Zebedeo, tema iri itsipatakari Simón. Iro kantamaitacha Jesús ikantanakeri Simón: “Eero pitharovashivaita, onkempitaiyaaro iroñaaka iriimi atziri noshimaatakagaiyaami.” ¹¹ Ikanta jaatakotaiyapaini, jookaventanakero maaroni, joyaataiyakeri Jesús.

Jovashinchagairi Jesús omatziri pathaarontsi
(Mt. 8.1-4; Mr. 1.40-45)

¹² Okanta pashine kitaite jareetaka Jesús aparoni nampitsi, ari ipokakeri omatziri pathaarontsi. Ikanta jiñaapaakeri Jesús, jotypeerovashitapaakari, ikantapaakeri: “Pinkatharí, pikovirika ari onkantake povashinchagaina.” ¹³ Ipoña jakotanake Jesús, jantantakari kapicheeni irako, ikantziri: “Nokovi, peshitakotai.” Eshitanake ipathaaveta. ¹⁴ Ari ikantziri: “Tera nonkove pinkamantakotena. Apatziro povanakero piyaatashiteri omperatasorentsitaari, pimonkarayero josankinatakeri Moisés-ni, paanake pinkitevathatantaiyaari, onkantya iriyotantaityaari eshitakotaimi.” ¹⁵ Iro kantamaitacha ikemakoyeetanakeri intaina Jesús. Osheki atziri piyotzimentakariri ikempisantziri. Ikovaiyini irovashinchaayetaineri eejatzi imantsiyarepayeeni. ¹⁶ Iro kantacha Jesús joshitaapiintaka irirori tsika te inampitaitaro, ari jamaniri.

Jovashinchagairi Jesús kisoporokiri
(Mt. 9.1-8; Mr. 2.1-12)

¹⁷ Okanta pashine kitaite jiyotaantzi Jesús, ari isaikaiyakeni Fariseo itsipayetakari iyotzinkariite, poñaayetachari nampitsiki Galilea, Judea, eejatzi Jerusalén-ki. Tema otyaakarira Jesús ishintsinka Avinkatharite, kantatsi irovashinchaayeteri mantsiyari. ¹⁸ Ipoña jareetaiyapaakani atziri janatakotakeri shitashintsiki aparoni kisoporokiri. Ikovavetayakani inkyaakaapaakerimi pankotsiki, ironoryaakoterimi isaikakera Jesús. ¹⁹ Tera onkantatye inkyaakayeri, tema osheki atziri piyotaincha. Jataitakaanakeri jenoki pankotsiki, imorontakero pankotsi, jovayitakotakeri mantsiyari josatekantanakari piyotzimentakariri Jesús. ²⁰ Ikanta Jesús jiyoshiretaiyavakeri osheki javentaakari, iñaanatavakeri mantsiyari, ikantziri: “Asheninká, ipeyakoyeetaimiro pikaariperoshirevetaka.” ²¹ Ikanta ikemavake iyotzinkariite itsipayetakari Fariseo, ikantashiretaiyanakeni: “Ithainkatziiri Pava irikavé. Tema tekatsi kanterone impeyakotantero kaariperori, apaniro ikantakaaro Pava.” ²² Iro kantamaitacha Jesús jiyoshiretakotakeri, ari josampitziri: “¿Opaitama pikinkishirevaitashitantari? ²³ ¿Tema okameethatzi nonkante: ‘Ipeyaakoitaimiro pikaariperoshirevetaka?’ Irooma pikovi nonkanteri: ‘Pinkatziye, piyaatai.’ ²⁴ Iroñaaka piyoteri Itomi Atziri otzimimotziri ishintsinka, ari impeyakotairi kaariperoshirevetachari.” Ipthokashitanakari mantsiyari, ikantziri: “Pinkatziye, paanairo pishitashi, piyaatai.” ²⁵ Piriintanaka kisoporokiri, jaanairo ishitashi jonoryaantavetari. Jiñeetavairi jiyaatai ipankoki, kimoshire ikantaventanakari Pava. ²⁶ Maaroni atziripayeeni ipampoyaaminthatanakeri, ikimoshireventanakeri iriroriite Pava. Itharonkakiini ikantaiyini: “Tera añaapiintero kempityaarone iroka.”

Jaantaitanakariri Leví
(Mt. 9.9-13; Mr. 2.13-17)

²⁷ Ikanta ishitovanaira Jesús, iñaapaakeri paitachari Leví isaiki irirori ikovakotziri kireeki isheninka, ikantapaakeri: “Poyaatena.” ²⁸ Katziyanaka Leví, jookanakero maaroni, joyaatanakeri.

²⁹ Ipoñaashitaka Leví, jaanakeri Jesús iroimoshirenkya ipankoki itsipataanakeri iriyotaane. Ari jiyaatakeri eejatzi osheki kovakotziriri kireeki isheninka, osheki jatayetaintsiri pashine. Ari ikarataiyakerini jovaiyani. ³⁰ Ikanta Fariseo itsipatakari iyotzinkariite, iñaanaminthatakeri iriyotaane Jesús, ikantziri: “¿Opaitama pikempiyantariri povaiyani kaariperoshireri ipoña kovakotziri kireeki isheninka?” ³¹ Ipoña jakanake Jesús irirori, ikantanakeri: “Aririka irimantsiyate atziri, ipokashitziri aaventantzinkari, iriima atziri kaari mantsiyatatsi tekatsi inkove irirori. ³² Tera iro nompokantajaantakyaari naaka nonkaimashireyetairi kameethashireri, aña nopokashitziri kaariperoshireri nonkaimashiretaiiri irovashaantairo kaariperori.”

Iñaaventziro Jesús itziventaita
(Mt. 9.14-17; Mr. 2.18-22)

³³ Ipoña josampiitakeri Jesús, ikantaitziri: “¿Opaitama kaari itziventanta piyotaane? Iriima irashi Juan, ipoña irashi Fariseo-payeeni, osheki itziventapiintaiyani irirori, jamanaiyini eejatzi. Noñiiri piyotaane eeroka, te intziventanetya, ovavaiyetacha, iravaitatsi imire.” ³⁴ Ari jakanake Jesús, ikantzi: “Aririka inkempiyeetyaari aavakaachari, ¿arima irovashireneentaitakya? ³⁵ Aryaajaini apaata, aririka iragaitakeri iimentaitari, aripaitera intziventaitya.”* ³⁶ Ipoña joshiyakaaventanakeneri Jesús, ikantziri: “Aparoni paisatori ikithaataitari, aririkami irovapatankaitantyaaro osape ovakerari, ari

* 5:35 Iriitakera Jesús oshiyakaaventachari jaka. Iriitakera kempitakariri jaavakaayeta atziri. Kantakotachari eejatzi jaka, aririka irayeetakeri iimentaitari, irijatzira kantakotacha aririka irovamaayetakeri, osheki irovashirevaitanakya iriyotaanepayeeni.

omaperotanakya osaperyaanake aririka ampithatanakya ovakerari. Tera aripero-takairo paisatori ikithaataitari irovapatankaitantyaaromi ovakerari. ³⁷ Te jaritzi eejatzi paisatori meshinantsinaki irovantayeetyaaro eeryaatatsiri jimiretaitari. Aririka irovantayeetakyaaro, ari isanaryaanake, apaavaitashitakya imiretaitari, eejatzi inkempitakya meshinantsinaki irirori. ³⁸ Iri aritatsi ovakerari meshinantsinaki irovantayeetyaaro eeryaari jimireetari. Iro eero japaavaitanta apiteroite. ³⁹ Ikaratzi ametarori jimiretaro poitatsiri, eerora jametaaro imiretaiyaaro eeryaari. Inkantapiinte: ‘Iro kameethatatsi amiretyaaro poiri.’ ”

6

Iñaaventziro Jesús kitaite imakoryaantaitari
(Mt. 12.1-8; Mr. 2.23-28)

¹ Okanta aparoni kitaite imakoryaantaitari, ikenake Jesús pankirentsimashiki. Ikanta iriyotaanepayeeni javiikitanake okithoki, jamirokakitzimaitaro inkene iroyaaro. ² Te onimoteri Fariseo-payeeni, josampitakeri ikantziri: “¿Ipaitema paviikitantarori? ¿Tema piyote tera oshinetaantsite kitaiteriki imakoryaantaitari?” ³ Ari jakanake Jesús, ikantanake: “¿Tema piñaanatakoteri eeroka ikantaranki pairani David-ni itsipayetakari ikarataiyini aantavetakari itashe? ⁴ Ikyaaake tasorentsipankoki, jaakero tasorentsianta, jovakaro irirori, ipayetakeri eejatzi ikaratzi itsipayetakari. Tema te oshinetaantsiveta irovaityaaro, intaani jovapiintayetaro omperatasorentsitaari.” ⁵ Ipoña ikantake eejatzi: “Irika Itomi Atziri ipinkathariperotzi irirori, janayiro iroka kitaite.”

Atziri kisovakori
(Mt. 12.9-14; Mr. 3.1-6)

⁶ Okanta pashine kitaite imakoryaantaitari, ikyaaake Jesús japatotapiintaita, jiyotaan-tapai eejatzi. Ari isaikakeri atziri kisovakotatsiri irakoperoriki. ⁷ Ikanta iyotzinkariite itsipayetakari Fariseo, aamaane jovakeri Jesús iriñeeri aririka irovashincheeri mantsiyari kitaite imakoryaantaitari, onantyaari inkantakoteri. ⁸ Iro kantamaitacha Jesús, jiyotake irirori opaita ipampithashireyetakari. Ikaimakeri atziri kisovakori, ikantziri: “Pimpoke, posatekya niyanki.” Pokapaake kisovakori, katziyapaaka. ⁹ Ipoña ikantzi Jesús: “Tzimatsi nosampitaiyemiri: ¿Otzimikama shinetaantsitatsiri anteri kitaite jimakoryaantaitari? ¿Tema arite aneshinonkatante, irooma aritatsi ovamaante? ¿Eeroma aritzi antero kameethari, irooma aritatsi ankaariperovaite?” ¹⁰ Ipampoyaanakeri piyotzimentakariri, ipoña iñaanatanakeri mantsiyari, ikantziri: “Pinthaaryaavakotai.” Matanaka, akotsitanai kameetha. ¹¹ Iro kantamaitacha irikapayeeni, iniroite ikisaiyanakani. Ikinkithavaitaiyakeni tsika inkanteri Jesús.

Jiyoshiitake Jesús 12 Irotyaantajanore
(Mt. 10.1-4; Mr. 3.13-19)

¹² Ipoña itonkaanake otzishiki iramaneri Pava. Ari jaakoventakaro maaroni tsireni jamani. ¹³ Okanta okitaitamanai, japatotakeri maaroni iriyotaane. Ari jiyoyaakeri ikaratzi 12, iriitake ipaiyetakeri Otyaantajanoriite. ¹⁴ Jirika ikaratzi jiyoyaakeri: Simón, iri ipaitakeri Pedro. Ipoñaapaaka Andrés irirentzira Simón. Ipoñaapaaka Jacobo itsipataakeri Juan, Felipe, Bartolomé, ¹⁵ Mateo, Tomás, Jacobo itomi Alfeo. Ipoñaapaaka Simón ipaitaitziri kisakotantaneri, ¹⁶ ipoñaapaaka Judas irirentzi Jacobo. Ipoñaapaaka eejatzi Judas Iscariote, tsika itzimi pithokashityaarine apaata.

Ikinkithatakairi Jesús osheki atziri
(Mt. 4.23-25)

¹⁷ Ipoña joirinkaiyaani Jesús itsipataari iriyotaane. Ari isaikaiyapaakeni ovinteni-pathatzi. Osheki atziri piyotzimentapaakariri, Judea-satzi, Jerusalén-satzi, Tiro-satzi eejatzi Sidón-satzi. Ipokaiyakeni irikapayeeni inkemero iñaaventziri Jesús, ikovaiyatziini

eejatzi irovashinchaayetairi imantsiyaritepayeeni. ¹⁸ Tema ikaratzi jaakayetziri peyari, jovashinchaayetairi. ¹⁹ Ikovaiyanake atziri irantantavakyaari kapicheeni irako, tema otzimimotziri Jesús ishintsinka, jovashinchaayetziri maaroni.

Iñaaventaitziri kimoshiretatsine eejatzi ashinonkaachari
(Mt. 5.1-12)

²⁰ Ipoña Jesús ipampoyaanakeri iriyotaane, ikantziri: “Kimoshirera pinkantaiya ashinonkainkari, tema eerokatake ñagairone impinkathariventantai Pava.

²¹ Kimoshirera pinkantaiya piñaavetaro iroñaaka pitashaaneentavaitzi, tema irootaintsi piñeero pinkemaneentaiya. Kimoshirera pinkantaiya piñaayevetaro piraaneentavaita iroñaaka, tema irootaintsi piñeero pishirontavaitaiya.

²² Kimoshirera pinkantaiya onkantavetakya piñaayevetaro iroñaaka inkisaneentay-eetemi, irookimaitemi, inkaviyavaitaitemi, irimanintavaitaitemi, okantakaantziro poshiretaari Itomi Atziri. ²³ Tharomenta pinkantayetaiya, pinkimoshireyetai, tema Pava pinayetaimine inkiteki. Pinkinkishiretakotyaaaro tsika ikantayeetakeri pairani etayetakarori kamantantaneri, irootakera avishimotzimiri eejatzi eeroka iroñaaka.

²⁴ ¡Inkantamacheeteri ashaarantzinkari! Tema aritake jiñaayetakero iroñaaka janintaavaiyetaka.

²⁵ ¡Inkantamacheeteri ikaratzi ñiirori iroñaaka ikemaneentayeta! Tema ari iriñeero apaata irirori intashaaneentai. ¡Inkantamacheeteri ikaratzi ñaayetzirori iroñaaka ishirontavaita! Ari iriñeero apaata inkemaantsivaitaiya, ari iriraavaitaiyaari eejatzi.

²⁶ ¡Inkantamacheeteri ikaratzi jasagaaventaitari iroñaaka! Tema ari ikempitaaveetakari pairani kempitakovetariri kamantantaneriite.”

Petakotyaari kisaneentayetzimiri
(Mt. 5.38-48; 7.12)

²⁷ “Iro kantamaitacha pinkeme nokantzi naaka: Petakotaiyaari ikaratzi kisaneeentayetzimiri, paakameethayetairi. ²⁸ Eero pipiyatari kishimavaitzimiri. Pamanakoyetairi thaiyakovetamiri. ²⁹ Aririka impasaitemi kashetavoroki, pishinetyaari irapiteroryaavorotemi impasatemi. Aririka inkovaite iragaitero piithaare posaavantapiintari, pishineteneri iraanakero pikithaatakari eejatzi. ³⁰ Aririka inkantay-eetemi: ‘Pimpena,’ okameethatzi pimpimantanete. Aririka irayitayeetemiro pashitari, okameethatzi eero pikiñaaneventziro. ³¹ Pikovirika iretakoyeetyaami, petavakyaaro eeroka petakotantya.

³² Iriirika petakotashitakya ikaratzi etakotayetamiri eeroka, ¿Kameethatakema iroka? Aña te, tema iro jimatapiintakeri kaariperoshireri. ³³ Iriirika paakameethatashitakya ikaratzi aakameethatzimiri eeroka ¿Kameethatakema iroka? Aña te, tema iro jimatapiintakeri kaariperoshireri. ³⁴ Aririka inkantaitemi: ‘Pimpavakenaro, ari noipiyeemi,’ impoña pimpavakeri tema piyotzi ari irimataimi eeroka apaata. ¿Kameethatakema iroka?. Aña te, tema iro imatapiintziri kaariperoshireri. ³⁵ Petakoyetaiyaari eeroka kisayetzimiri, eero pipiyatari. Pimpimantanete aririka inkamitayeetemi, eero poyaaventa irimayetaimi eeroka. Iniroite impinayeetaimi, itomintaamira Jenokisatzi. Omaperora jetakoyetakari irirori maaroni kaariperoshireripayeeni. ³⁶ Ikempitara Ashitairi jetakotanta, ari pinkempitanaiyaari eeroka.”

Iñaaventziro Jesús kantzimatantsi
(Mt. 7.1-5)

³⁷ “Eero pikantzimatantzi, jimaitaimikari eeroka apaata. Eero piyakoventantzi, jimaitzimikari eeroka apaata. Aririka pimpeyakotante, ari irimayeetaimi eeroka apaata. ³⁸ Pimpimantanetai, tema ari irimayeetaimi eeroka apaata, iranaakaayee-taimiro eeroka okaratzi pipimantakeri. Tzimatsirika pantakeri, ari inkempitayeetaimi apaata eeroka.”

³⁹ Ipoña joshiyakaaventanakeneri Jesús, ikantzi: “¿Kantatsima irakathatavakaiya mavityaakiri? ¿Tema ari imparyaake apiteroite omoronaki? ⁴⁰ Tera iriñeete aparoni eenirora jiyotaitziri iranaakoteri tsika itzimi iyotairiri. Irooma apaata aririka iriyotaaperoitakeri ari inkempitaiyaari iyotairiri pairani. ⁴¹ ¿Opaitama pikovantari pameneneriri pashine otyaakitiziriri irookiki? Petavakyaaro eeroka paavairo antaro inchapeto otyaakitakemiri. ⁴² Tema eero okantzi pinkanteri pisheninka: ‘Pimpoke, nayemiro otyaakitakemiri pokiki.’ Aña tzimataitatsi pokiki eeroka antaro inchapeto otyaakitakemiri. ¡Kamatavirí! Petavaiyaaro paavairo eeroka otyaakitakemiri pokiki, inkene pameneneriri pisheninka otyaakitainchari kapicheeni irookiki.”

Ari jiyoitziro onkithotanagerika

(Mt. 7.15-20)

⁴³ “Aparoni inchato saankanatatsiri oshooki, te iriñeetero onkaariperote okithoki. Irooma inchato sampiyashitatsiri, te kameetha iriñeetero onkithokite. ⁴⁴ Tema okaratzi kameethayetatsiri chochoki, tera onkameethavaitashitya apaniro, aña iro kantakaarori ovaato okameethatzira iroori. ¿Añiroma aparoni higo onkithotantyaaro ovaato kitochee? ¿Kantatsima aparoni uva okithotantaro kitochee eejatzi? ⁴⁵ Arira ikempiyetanaari kameethashireri ikinkishiretapiintaro kameethari, irootake okameethatantari jantayetziri. Iriima kaariperoshireri te ikinkishiretapiintaro kameethari, irootake okaariperotantari jantayetziri. Tema okaratzi ipampithashireyeteri, irootake jiñaaneyetakari eejatzi.”

Iñaaventaitziri apite ovatzikirori ipanko

(Mt. 7.24-29)

⁴⁶ “¿Opaitama ikantantayeetantanari: ‘Pinkatharí, pinkatharí?’ Temaita irantaitenaro okaratzi nokantayetziri. ⁴⁷ Tzimayetatsi matanairori okaratzi nokantayetziri. Jiroka ikempitayetanaari: ⁴⁸ Ikempitakari aparoni atziri ovetsikatsiri ipanko, ikiyashitakero itzinkami oshirantapathatzi kipatsi, jovatzikakero. Ipoña opokake iniroite amarani, ookantapaakaro shintsiini pankotsi, te eevokero. Tema jovatzikaitakiziro kameethaini oshirantapathatzira. ⁴⁹ Iriima ikaratzi peyakotarori nokantayetziriri, kaari antanairone. Ikempitakari aparoni atziri ovetsikavetachari ipanko, temaita inkiyashitero inthomointa. Okanta opokake iniroite amarani, ookantapaakaro shintsiini, tyaanake. Te iriñeetairo.”

7

Jovashinchagairi Jesús inampire ijevare ovayiriite

(Mt. 8.5-13)

¹ Aritake ithonkanakero Jesús ikinkithatakayiri atziripayeeni, jatai nampitsiki Capernaum. ² Ikanta imantsiyatake iretakoperotane inampire ijevare ovayiriite Roma-satzi, irootaintsi inkamemi. ³ Ari ikemakoventakeriri Jesús, jotyaantake irantarikonate judíopayeeni, inkaimeri Jesús, irovashinchagairiita inampire. ⁴ Ikanta jiyaatashitakeri Jesús, ikantapaakeri: “Okovaperota pampitakoteri ijevare ovayiriite, ⁵ tema jaakameethatapiintakena, jovetsikaiyakena pankotsi tsika napatotapiinta.” ⁶ Ikanta Jesús, joyaatanakeri. Iro irareetantyaarimi ipankoki, jomonthaakari isheninkathori ijevare ovayiri, iriitake pashine jotyaantakeri, ikantapaakeri irirori: “Jesús, ikantakaantzimi jevari, ikantzi: ‘Kaariperori nonatzi naaka, eero pikyaavankotana.*’ ⁷ Irootake kaari niyaatashitantami noñeemi naaka. Intaani nokoviro piñaane pinkantakaantavakeri nonampire, aritake ireshitakotai. ⁸ Tema tzimatsi omperatanari naaka, tzimatsi eejatzi ovayiri nomperatari naaka. Aririka nonkanteri: “Piyaate,” aritake iriyaatake. Aririka

* **7:6** Irika ijevare ovayiri kaarira judío, pashinesatzi atziri jinatzi. Tema pairani aparoni judío, te inkyaavankoteri kaari isheninkata.

nonkante pashine: “Pimpoke,” aritake impokake. Aririka nonkanteri nonampire: “Pantero iroka,” imatziro jantziro.’ ” ⁹ Ikemavakerira Jesús, ipampoyaanakeri, ikan-tanakeri itsipatakari: “Iriitake matakero irika ikempisantzi, tera intzime jaka Israel-ki aparoni asheninka kempityaarine irika. Omaperora.” ¹⁰ Ikanta ipiyeeyani pankotsiki jotyaantaitakeri, iñaapaatziiri nampirentsi, eshitakotai imantsiyaveta.

Jovañagairi Jesús eentsite kamaimetzinkaro

¹¹ Ipoña ikenanake Jesús aparoni nampitsi paitachari Naín, iri itsipayetaka iriy-otaane. Osheki eejatzi atziripayeeni. ¹² Iro jareetzimataka nampitsiki, jomon-thaakotantaka jagaitziri aparoni kaminkari inkitaiteri, apintzi inatzi otomintari apa-roni tsinane kamaimetzinkaro. Osheki atziri oyaatakerori iroka tsinane. ¹³ Ikanta Jesús iñaavakerora tsinane, iniroite jetakoshiretanakaro. Ikantziro: “Aritapaake pi-raavaitaka.” ¹⁴ Ipokapaake okarikiini, ipampitapaakero jovantaitakariri. Katziy-eeyapaakani anatakotziriri. Ikantzi Jesús: “Evankarí, eeroka noñaanatzi, pimpiiriin-tai.” ¹⁵ Piriintana kamavetaiinchari ñaavaitanai. Jakathatanairi Jesús irojatziri iriniroki. ¹⁶ Iniroite itharovaiyanake ikaratzi ñaakeriri. Ikimoshireventaiyanakari Pava, ikan-taiyanake: “Pokataike iriiperori kamantantaneri.” Ipoña ikantaiyini eejatzi: “Pokataike Pava iri neshinonkayetaine aaka.” ¹⁷ Ithonkara ikemakoyeetanakero jantakeri Jesús maaroni Judea-ki, eejatzi pashineki nampitsi okaratzi saikanampiyetatsiri.

Jotyaantakeri Juan iriyotaane (Mt. 11.2-19)

¹⁸ Ikanta Juan ikemake irirori okaratzi avisaintsiri, ikamantakeri iriyotaanepayeeni. Ari ikoyaake apite iriyotaane, ¹⁹ jotyaantakeri irosampiteri Jesús, inkanteri: “¿Eerokama ipaitaitziri ‘Pokatsineri?’ Kaaririka eeroka, ¿Tzimatsima pashine naamayaari?” ²⁰ Ikanta ipokaiyakeni, jiñaapaakeri Jesús, ikantapaakeri: “Jotyaantakena Juan oviinkaatan-neri nosampitemi: ¿Eerokama ipaitaitzi ‘Pokatsineri?’ Kaaririka eeroka, ¿Tzimatsima pashine naamayaari?” ²¹ Tema eekero jovashinchaayetatziri Jesús kantavaiyetachari imantsiyare, ikaratzi jaakayetziri peyari, jokiryaaakaayetai osheki mavityaakiri eejatzi. ²² Irojatziri ikantantanakariri pokaintsiri: “Aririka piyaatai, pinkamantapairi Juan maaroni okaratzi piñaayetakeri eeroka nantakeri, okaratzi pikemakenari eejatzi. Tema namenakaayetairi mavityaakiri, naniitakaayetairi kisoporokiri, nokemakaayetairi ashitakempitari, novashinchaayetairi omatziri pathaarontsi, novañaayetairi kaminkari, noñaaventayetaineri ashinonkainkari Kameethari Ñaantsi. ²³ Irootake inkimoshiretan-taiyaari inkarate kaari kisoshireventainane.”

²⁴ Ikanta ipiyeeyanaani irotyaantane Juan, josampitanakeri Jesús ikaratzi apatotzi-mentakariri, iñaaventziri Juan, ikantziri: “¿Ipaitama pipampithashiretakotariri piñaakeri chapinki janta tsika te inampiitaro? ¿Iriima piñaake aparoni kempitarori savoro opiy-onkatonkitakaaro tampyaa okantakaantziro te iminthashireta? ²⁵ ¿Piñaakerima irova-neenkatakya ikithaataka? Tema maaroni ikaratzi anintaavaitachari, ovaneenkatzi-itachari ikithaata, isaikavankotziri pinkatharentsi. ²⁶ Aña iro piyaatashitantakariri piyotaiyakeni kamantantaneri jinatziri. Tema jimaperotatziiro irirori janaakeri kaman-tantaneripayeeni. ²⁷ Iriitakera josankinatakoyeetake pairani, iñaanatziiri Pava itomi, ikantzi:

Notomí, ari notyaantake etyaarone inkamantakotemi,
Iriitake ovetsikanontemine tsika pinkenapaake eeroka.

²⁸ Nokantzi naaka: Atziriite ikaratzi tzimayevetaiinchari, tekatsira aparoni kamantan-neri anayerine jiyotanetakari Juan. Iro kantamaitacha inkarate impinkathariven-tairi Pava inkiteki, aparoni tsinampashiretaatsiri janta, janaakotajaantairira irirori Juan.” ²⁹ Ikanta atziriite itsipatakari kovakoyetziriri isheninka kireeki, jiyotanairo tampsizikashire ini Pava, joviinkaayetakeri Juan. ³⁰ Irima Fariseo-payeeni itsipatakari

iyotzinkariite te irishinetya iroviinkaayeteri Juan, ari japaatzirori okaratzi irantzi-motanteri Pava.

³¹ Ipoña ikantzi Pinkathari Jesús: “¿Ipaitama nonkempitakaanteriri irikaite? ³² Nonkempitakaanteri ovashaantavarentzi eentsi aririka iroshiyakaantavaite ikaratzi jeentsitaiyini, inkantavakaiyaani: ‘Thame ashovirite amasheetantyaari.’ Eeromaita ikovi. Impoña inkantavetya eejatzi: ‘Intsityaa amampaavaitya ovashiretantyaari.’ Eero ikovimaita eejatzi. ³³ Iroora jimayetakeri irikaite. Jiñaayevetakari Juan, itziventapaakaro irirori ovaritentsi, te jimiretaro kachori, iro kantamaitacha ikantakotaiyakerini: ‘Jaakatziiri peyari.’ ³⁴ Ipoña ipokake Itomi Atziri, te intziventavetyaaro irirori ovaritentsi, jimiretaro kachori. Ikantakotaiyakeri: ‘Kaariperori inatzi, niyavarentzi jini, shinkiryaantzi, jaapatziyari kovakotziriri kireeki isheninka, jaapatziyari eejatzi kaariperoshireri.’ ³⁵ Tekatsi ompaitzimaitya, tema aparoni iyotaneri ari iriyoyeetairi apaata omapero jiyotanetari, aririka iriñaajaantayeetairo onkarate avisayetatsine.”

Jareetari Jesús aparoni Fariseo paitachari Simón

³⁶ Ikanta aparoni Fariseo jaanakeri Jesús irovakaiyaari. Areetaiyaka ipankoki, thointapaake Jesús jovapiintaita. ³⁷ Okanta aparoni kaariperoshireri tsinane nampitarori janta, okemakoventakeri Jesús ipokake ipankoki Fariseo irovaiyaani, jatake iroori aakotanake kasankaari ovarianto onaki jovetsikaitziro mapinaki.† ³⁸ Okatziyimotapaakari iityeempekiki Jesús, irayimotapaakari. Othaatanakara oyaaki okiki ashetakeri iitziki, oshetantamaitari oishi. Ipoña onintaakiivaitakeri, osaitantanakari kasankaari. ³⁹ Ikanta irika Fariseo amakeriri Jesús, iñaakeri, ikantashiretanake: “Irimaperotatyeeeromi irika inkamantantanerite, ari iriyotakeromi tsika okantavaita iroka tsinane pampitakeriri, tema kaariperoshireri onatzi.” ⁴⁰ Ipoña Jesús ikantanakeri Fariseo: “Simón, tzimatsi nokoviri nonkantemi.” Ari ikantzi: “Intsityaa pinkantenaro iyotaantanerí.” ⁴¹ Ipoña ikantzi: “Aparoni atziri, ipakeri iireekite pashine apite atziri. Aparoni ipake 500 denario, iriroma pashine ipakeri 50 denario. ⁴² Okanta osamanitake, te onkante irika apite atziri iroiipiyeeri kireeki, ipeyaakoitairi irireevetane apiteroite. Intsityaa pinkantena, ¿Itzimikama etakoperotantachane?” ⁴³ Ikantzi Simón: “Nokantzi naaka iri etakoperotantacha atziri ipeyakoperoitakeri irireevetane.” Ari ikantzi Jesús: “Ari pimatakeri pikantakeri.” ⁴⁴ Jamenanakero Jesús osaikake tsinane, ikantziri Simón: “¿Piñaakero antakeri iroka tsinane? Nokyaavankotakemi eeroka, temaita pimpena jiña nonkivakiitapaakyari. Iroorima iroka tsinane, okivakiitantanakaro oyaaki shitovanaintsiri okiki, ipoña oshetantanakaro oishi. ⁴⁵ Te pinintavorotavakena povethatavakyaana eeroka, iroorima iroka tsinane osheki onintaakiitakena. ⁴⁶ Te pisaipatziitotantyaanari eeroka yeenkantsi piñaapinkathatena, irooma iroka tsinane, osaitantanakaro kasankaari noitziki. ⁴⁷ Osheki okaariperoshirevetaka iroka tsinane, impeyakoitainero tema osheki etakotantaka. Iriroma tsika itzimi ipeyakoitziri kapicheeni, kapicheeni jetakotanta.” ⁴⁸ Ipoña ikantanakero tsinane: “Ipeyakoitaimiro okaratzi pikaariperoshirevetaka.” ⁴⁹ Ikantaiyanakeni ikaratzi itsipataiyarini: “¿Ipaitatyaakama irika irimatantyaarori kaariperori impeyakotantero?” ⁵⁰ Eekero Jesús ikantanakitziro tsinane: “Piyaatai kameetha, tema iro pavisakoshiretantaari pikempisantanai.”

8

Tsinane ampitakoyetakeriri Jesús

† 7:37 Iro ikantakoitzi jaka mapinaki, ipaitaitziri pashineki nampitsi “alabastro.”

¹ Ikanta Jesús itsipayetakari 12 iriyotaane, japerotakero nampitsi ikinkithatake, iñaaventakeri Pava tsika ikanta ipinkathariventantai. ² Ari itsipatakaro eejatzi tsina-neete okaratzi jovashinchagairi jaakavetaro peyari, eejatzi okaratzi mantsiyayeve-tachari. Jiroka okaratzi oyaatakeriri: María ipaiyeetziri eejatzi Magdalena jaakavetari ikaratzi 7 peyari, ³ opoñaapaaka Juana iina Chuza iromperatane Herodes, opoñaapaaka Susana. Ari ikaratakero eejatzi pashinepayeeni tsinane okaratzi papiintakeriri kireeki Jesús.

Joshiyakaaventziri Jesús pankivairyantzi
(Mt. 13.1-15, 18-23; Mr. 4.1-20)

⁴ Ipoña ipiyotzimentapaakari Jesús osheki atziri poñaayetachari pashineki nampitsi. Joshiyakaaventatziiniri okaratzi jiyotaayetziriri, ikantziri: ⁵ “Tzimatsi aparoni pankivairentzi jatatsiri impankivaite. Ikanta jookakitakero ivankire, tzimatsi ookakitapainchari avotsiki, ithonka jaatzikakitakero, ipoña ipokaiyapaakeni tsimeri, jova-paakaro. ⁶ Tzimatsi pashine ookakitapainchari omapiporokitzi kipatsi. Okanta oshookavetanaka pankirentsi, sampiyashitanake, tema te irenkapathataty kameethaini kipatsi. ⁷ Tzimatsi pashine ookakitapainchari okitocheemashitzi. Okanta oshookavetanaka, kamanake anaanakero kitocheemashi. ⁸ Tzimatsi pashine ookakitapainchari okameethavanetzi kipatsi, saankana okanta oshookapaake, kithokitanake. Aparopayeeni shookapaintsiri kameetha tzimayetai 100 okithoki.” Ipoña ikantanake Jesús: “Kovirori inkemathatero, irovayempitaya inkempisante.”

⁹ Ikanta iriyotaane Jesús josampitakeri opaita oshiyakaaventachari okaratzi jiyotaantakeri. ¹⁰ Jakanakeri Jesús, ikantziri: “Eerokaite nonkamante kaari piyovetaiyani, ontzimaty piyotairo tsika ikanta Pava ipinkathariventantai. Iriima pashinepayeeni, eero nokamantziri irirori, intaani noshiyakaaventeneri. Ari onkantya iramenavetya irikaite, eero iñaatzimaitaro. Ari inkemayevetyaaro, eero ikemathatavakero nokantayevetakari. ¹¹ Jiroka oshiyakaaventachari: Iroka okithoki ipankiitakeri, iñaanera Pava oshiyakaaventacha. ¹² Okaratzi ookakitapainchari avotsiki, oshiyakaaventari kemavetarori ñaantsi, ipokapaake kamaari imaisantakaapaakeri, tema te ikempisantzi, eero javisakoshiretai. ¹³ Ari okempita ookakitapainchari omapiporokitzi, oshiyakaaventari kemavetarori ñaantsi thaankiperoini ikempisantzi. Tera iriyotakoperotatyeeero ñaantsi, jovashaantanakero ikempisantzi. Te ikisashitaro irantakaiteri kaariperori, ikempivaitakaro pankirentsi kaari kyaaperotatsine oparitha inthomointa kipatsiki. ¹⁴ Ari okempita ookakitapainchari okitocheemashitzi, oshiyakaaventari kemavetarori ñaantsi. Okantakaantziro okantzimoshirevaitari, ikinkishiretakotaro irashaarantya, inevevaitaro inthaamentavaiitya. Iro anaanakero ñaantsi ikemavetakari, ikempitakaro pankirentsi kaari kithotatsine. ¹⁵ Irooma okitho ookakitapainchari okameethavanetzi kipatsi, oshiyakaaventziri kempisantanairori ñaantsi, kameethashire ikantana, joshiyakotanaaro pankirentsi saankana ishookanake, osheki okithotanake.”

Onkoñaatakoyetai omanakoyevetainchari
(Mr. 4.21-25)

¹⁶ Ipoña ikantake eejatzi: “Ankoverika ootyaari ootamento, ¿arima antatakotakeri kovitzinaki? ¿Amanakotzirima otapinaki? Aña te. Ovakotziri jenoki inkene inkoñeenkatakote akarataiyini. ¹⁷ Ari onkempityaari eejatzi, ontzimaty onkoñaatakoyetai omanakoyevetainchari, ooñaarontairo kaari ikemathaveeta pairani. ¹⁸ Paamaventyaaro okaratzi pikemakeri. Tsikarika itzimi otzimimotakeri, ari ontzimimoperotairi osheki. Iriima kaari otzimimotzi, eekero iriyaataty iriñeero eero otzimimoperotairi.”*

* **8:18** Okaratzi ñaaventakotachari jaka, jiroka okantakota: “Kapicheenirika pikempisantavakero nokantakemiri, kapicheeni piyotairo. Irooma pinkempisantaperotavakerika, osheki piyotavakeri, eekero niyotakaaperotanakityeemiro.”

Iriniro Jesús ipoña irirentzipayeeni
(Mt. 12.46-50; Mr. 3.31-35)

¹⁹ Okanta opokashitakeri iriniro Jesús otsipatakari irirentzipayeeni oñeeri. Temaita onkante oñeeri jotzikaakero atziri piyotzimentakariri. ²⁰ Ipoña ikantaitakeri: “Ari opoki piniro otsipatakari pirentzipayeeni, okovi oñeemi.” ²¹ Ikantanake irirori: “Ikaratzi kemanairori iñaane Pava ipoña jantanairo okaratzi ikovayiriri, iriitake nirentzitari, iro nonirontari.”

Joimarentziro Jesús tampyaa
(Mt. 8.23-27; Mr. 4.35-41)

²² Ipoña jotetanaa Jesús pitotsiki itsipatanaari iriyotaane, ikantanairi: “Thame amontye intatsikeronta.” Jataiyake. ²³ Ikanta jimontyaakotaiyani, maanake Jesús. Ari omapokapaakari iniroite tampyaa, kimota otamakaanake inkaare, otetaatapaaka jiña pitotsiki, iroovetaincha intsitsiyakote. ²⁴ Ari jovakiryeeetanakeri Jesús, ikantaitziri: “¡lyotaanarí! ¡Antsitsiyakotatye!” Piriintanaka, iñaanatanakero tampyaa, ikantziro: “¡Aritapaake pitampyaatake!” Ipoña ikantziro inkaare eejatzi: “¡Pimairyaaate!” Avisanake tampyaa, mairyataanai. ²⁵ Ipoña ipithokashitari iriyotaane, ikantziri: “¿Tsikama okenake paventaane?” Iniroite iñaapinkathatanakeri, ikantavakaiyani iriyotaane itharonkakiini: “¿Ipaityaakama irika joimarentantarori tampyaa, joimarentziro eejatzi inkaare?”

Gadara-satzi jaakiri peyari
(Mt. 8.28-34; Mr. 5.1-20)

²⁶ Ikanta imontyaanakarora Jesús intatsikeroki inkaare Galilea, areetaka inampiki Gadara-satzi. ²⁷ Iro jaatakotapaakitziini, ishiyashitavakari jaakiri peyari. Pairanitake jaakiri peyari te inkithaataiya, te jametaiya isaikai pankotsiki, ari isaikavaitzi kitataari-mashiki. ²⁸ Ikanta iñaavakeri jareetapaaka Jesús, ishiyapaaka, jotypeerovashitapaakari. Kaimanake shintsiini, ikantzi: “¡Jesús, Itomi Pavaperotatsiri! ¿Tsikama pinkantajaan-tenaka? Tera nonkove povashinonkaina.” ²⁹ (Tema ikisathavetavakityaari peyarika irovashaantairiita shirampari. Pairanitake inampishiretantakari. Osheki joosoveetan-tari ashirotha, ithatyiuro. Ishishiyavaita otzishimashiki ikantakaari peyari.) ³⁰ Ipoña Jesús josampitakeri peyari, ikantziri: “¿Tsikama pipaitaka?” Jakanake peyari, ikantzi: “Nopaita ‘Oshekyaaantzi.’” Tema osheki ikarataiyini. ³¹ Eekero ikantanakitzi peyari: “Tera nonkove paperotaiyena.” ³² Ari ipiyotaiyani osheki chanchochopayeeni. Ikantaiyini peyari: “Pomintyaantena janta chanchoki.” Ipoña ikantzi Jesús: “Pimatero.” ³³ Ikanta Oshekyaaantzi, ikyaantashiretapaakari chanchopayeeni. Irojatziri ishiyantanakari tsika imperetatzi otzishi, mitagaiyapaakani, ari ithonka ipiinkake inkaareki. ³⁴ Itharovaiyanakeni aamaakoventariri chanchopayeeni, shiyeeyanakani ikamantantapaake nampitsiki, ikamantakeri eejatzi maaroni saikayetatsiri irovaneki. ³⁵ Pokaiyapaakeni atziri iramenero okaratzi avisaintsiri. Ipoña jiyatashiitanakeri Jesús. Iñeetapaatziiri jaakavetari peyari isaikake itsipatakari, ikithaataka, kameetha ikantanaa. Iniroite itharovaitanake. ³⁶ Ikaratzi ñaakerori inkaaranki avisaintsiri, ikamantavakeri pokayetaintsiri, ikantzi: “Piñeeri jaakavetari peyari, iriitakera Jesús ovavisaakotairiri.” ³⁷ Ikanta maaroni Gadara-satzi, ikantaiyakeri Jesús: “Piyaatai, te nonkove pisaikimotena.” Iro ikantantari, tema iniroite itharovakaanakeri. Ipoña jotetanaa Jesús pitotsiki, jatai. ³⁸ Ari ikantavetavaari jovavisaakotairi: “Nokovi noyaatanakemi.” Jakanakeri Jesús, ikantanakeri: ³⁹ “Eero poyaataana, piyaatai pisheninkaki pinkamantapairi, pinkanteri: ‘Jovavisaakotaana Pava.’” Ariya jimatakero shirampari, jatai ikamantantapairo okaratzi jovavisaakotairi Jesús.

Irishinto Jairo opoña tsinane antzitakeriri iithaare Jesús
(Mt. 9.18-26; Mr. 5.21-43)

⁴⁰ Ikanta ipiyaara Jesús, tharomenta ipiyotzimentavaari atziri, tema iri joyaakoneentakeri. ⁴¹ Tzimatsi aparoni shirampari ipaita Jairo, iriitake jevatakaantatsiri tsika japatotapiintaita. Ari iñaapaakeri Jesús, jotyeerovashitapaakari, ikantapaakeri: “Nokovi piyaate nopankoki.” ⁴² Tema okamimatatzi irapintote irishinto. Ari tzimake 12 osarentsite. Ikanta joyaatzirira atziripayeeni irika Jesús, jatsinakimatanakeri.

⁴³ Okanta aparoni tsinane kemaantsivaitachari osokaata iraane, tzimakotake 12 osarentsi oñaashivaitaka, aperotakero tzimimovetarori opimantziro opinatantari aaventantanzinkari, tekatsimaita kanterone iraaventero. ⁴⁴ Okenashitapaakeri itaapiiki Jesús, antzitakeri kapicheeni opatziki iithaare. Apathakero eshitanake osokaavaita iraane.

⁴⁵ Ipoña josampitantanake Jesús, ikantzi: “¿Niinkama antzitanakarori noithaare?” Tekatsi kamantatsine ipaita antzitakeriri. Ipoña Pedro itsipatakari ikarataiyini, ikantzi: “Iyotaná, tema piñeeri jatsinakimatakemi osheki atziri, eekero pikantatzi: ‘¿Ninkama antzitanakarori noithaare?’ ” ⁴⁶ Eekero ishintsitanakitzi Jesús ikantzi: “Tzimatsi antzitanakarori noithaare. Tema nokemavakero noshintsinka tzimatsi ovashinchaashitakarori.” ⁴⁷ Okanta oñaakerora iroka tsinaneka te omanakota okaratzi antakeri, iniroite otharovanake, opokashitapaakeri Jesús, otyeerovashitapaakari, maaroni ikemaitakero okamantakota, ikemaitakero eejatzi tsika okanta omapokanaka eshitakotai osokaavaita. ⁴⁸ Ikantanakero Jesús irirori: “Tsinané, iro ovavisaakotaimi paventaane. Kantatsi piyaatai, kimoshire pinkantanaiya.”

⁴⁹ Tekeramintha inkaratero Jesús iñaanatziro tsinane, areetapaaka poñeenchari ipankoki jevatakaantatsiri japatotapiintaita, ikantapaakeri: “Kamakera pishinto, aritapaake poñaashirenkiri iyotaantaneri.” ⁵⁰ Ikanta ikemakeri Jesús areetapainchari, ikantanake irirori: “Eero pitharovashivaita. Paventaiyaana, aritake eshitakotai.”

⁵¹ Ikanta jareetaiyapaaka pankotsiki, tekatsi ishinete inkyaapaake, intaani Pedro, Jacobo, Juan, ashitarori irishinto ipoña iniro. ⁵² Osheki irakotaiyarori kamaintsiri. Ikantapaake Jesús: “Eero piragaiyani, te onkame eentsika, omakoryaatzi.” ⁵³ Thainkashire jovaveetakari Jesús, tema omapero jiñeetakero okamake eentsika. ⁵⁴ Ikanta Jesús joirikavakotapaakero, iñaanatzimaitaro shintsiini ikantziro: “¡Tsinané, pimpiiriinte!”

⁵⁵ Piyashinenkatapaaka eentsika, piriintanaa. Ari ikantzi Jesús: “Pimperora oyaari.” ⁵⁶ Ipampoyaaminthatanakeri ashitarori eentsika. Eekero ikantanakitzi Jesús: “Tera nonkove pinkamantantero okaratzi piñaakeri.”

9

Jotyaantaitziri 12 iyotaari (Mt. 10.5-15; Mr. 6.7-13)

¹ Ipoña Jesús japatotakeri 12 iriyotaane ipasavyaakari ishintsinka onkantya inkit-sirinkantyaariri peyari eejatzi mantsiyarentsi. ² Jotyaantakeri inkamantantero tsika ikanta Pava ipinkathariventantai, irovashinchaayetairi mantsiyayetatsiri eejatzi.

³ Ikantavakeri: “Eerora paanake tsika ompaitya, eero paanake pikotzi, pitharate, povarite, piireekite, eero okantzi paanake eejatzi apite piithaare. ⁴ Aririka pareetakya aparoniki pankotsi, arira pimatapiintatye irojatzi pavisantakyaari. ⁵ Eerorika jaakameethaitzimi janta, pavisapithateri, potekanairo piipatsikiite, iro iriyotantyaari te inkempisante.” ⁶ Ikanta jiyaataiyakeni iriyotaane, ithonka ikamantantakero nampitsiki Kameethari Ñaantsi, osheki mantsiyari jovashinchaayetake.

Ikamantakari Juan oviinkaatanereri (Mt. 14.1-12; Mr. 6.14-29)

⁷ Ikanta pinkathari Herodes ipaitaitziri eejatzi Tetrarca ikemakoventakeri Jesús okaratzi jantayetziro, okantzimoshiretanakari, tema tzimatsi kantatsiri: “Añagaira Juan oviinkaatanereri.” ⁸ Pashine kantatsiri: “Elías inatzi.” Ikantayetzi eejatzi: “Aama pashine kamantantanereri piriintaacha.” ⁹ Irojatzi ikantantanakari Herodes: “Aña

nothatzinkakaantakeri Juan-ni. ¿Tsikama itzimi nokemakoventziri iroñaaka?” Osheki ikovake iriñeerimi Jesús.

Jovaiyani 5,000 shirampari
(Mt. 14.13-21; Mr. 6.30-34; Jn. 6.1-14)

¹⁰ Ikanta ipiyayetaara otyaantaari, ikamantapairi okaratzi jantayetakeri. Ipoña japatotavairi maaroni, jaanakeri nampitsiki ipaitaitziro Betsaida. ¹¹ Iro kantacha iyotaiyake atziri tsika ikenake jonyaatanakeri. Ikanta Jesús jaavakeri kameetha, ikamantakeri tsika ikanta Pava impinkathariventantai, jovashinchaayetakeri mantsiyayetatsiri. ¹² Aritake sheetyaanake, ipokashitapaakeri Jesús 12 iriyotaane, ikantapaakeri: “Potyaantairi atziripayeeni, iramene tsika irimaye, tsika iroyaa eejatzi, tema asaikatzi jaka tsika te inampiitaro.” ¹³ Jakanake Jesús, ikantanakeri: “Pimpereri eeroka iroyaari.” Ari ikantaiyini: “Tekatsi nomperiri, intaani otzimi 5 tanta ipoña apite shima. ¿Pikovima niyaate namanantakiteneri iroyaari maaroni atziri?” ¹⁴ Aamaaka ikarataiyini 5,000 shirampari apatotainchari. Ipoña Jesús ikantziri iriyotaane: “Papatoyeteri inkarate 50 atziri pomisaikayeteri, ari pinkempitakeriri maaroni.” ¹⁵ Ari ikantakero, jomisaikakeri maaroni atziri. ¹⁶ Jaakero Jesús 5 tanta ipoña apite shima, jamenanake inkiteki, ipaasoonkeventakero ovaritentsi, ipoña ipetoryaakero ipakeri iriyotaane impayeteri maaroni atziri apatotainchari. ¹⁷ Jovaiyakani maaroni, kemaneentaiyakani shintsiini. Jiyoyeetai 12 kantziri okaratzi tzimakaantapaintsiri.

Jiyotake Pedro: Cristo inatzi Jesús
(Mt. 16.13-20; Mr. 8.27-30)

¹⁸ Ikanta isaiki Jesús jiñaañaatzi itsipitari iriyotaane. Ari josampitakeriri ikantziri: “¿Ipaitama ipampithashiretakotanari atziripayeeni?” ¹⁹ Ari jakaiyanakeni: “Ikantay-eeetzi Juan-ni oviinkaataneri pinatzi, ikantayeeetzi eejatzi Elías-ni pinatzi. Tzimatsi kantatsiri eejatzi: ‘Iri pashine piriintaacha etarori kamantantaneri.’ ” ²⁰ Ipoña ikantzi Jesús: “¿Tsikama pikantaiyiniika eeroka?” Ari jakanake Pedro, ikantzi: “Eerokatake Cristo poñaachari Pavaki.”

Iñaaventziro Jesús inkame
(Mt. 16.21-28; Mr. 8.31-9.1)

²¹ Ari ikantanakeri Jesús iriyotaane: “Eerora pikamantakotana.” ²² Eekero ikan-tanakitzi: “Oshekira inkemaantsitakaityaari irika Itomi Atziri, omapero inkisaneen-tena ijevarite antarikona, ijevare omperatasorentsitaari, eejatzi ikaratzi iyotzinkariite. Ari irovamaakaantakena. Iro kantacha avisavetakya mava kitaite, ari nañagai.”

²³ Ipoña ikantanakeri maaroni: “Tzimatsirika kovatsiri intsipatyaana, irovashaan-tero ikovashivaiyetari iranteri, onkantavetakya impaikakoventaiterimi joshiretaana, intsipatapiintyaana kitaiteriki. ²⁴ Tema ikaratzi etakovaitachari apaniro jantayet-ziro ineventashiyetari, ari impeyaashitakya. Iriima inkarate kamimentenane okan-takaantziro ikempisantana, aritake iravisakoshiretai. ²⁵ Amenashivaitara ontzimi-motantemi osheki ovaakarontsi jaka kipatsiki, impoña iriñeetairo impeyaashitaiya, apanirora japerovaitaita. ²⁶ Tema inkarate pashiventakotenari naaka, eejatzi okaratzi noñaaneyetakari, ari irimatapairi eejatzi Itomi Atziri impashiventakotairi apaata aririka impiye iramairo irovaneenkaro, irashi Ashitariri, irashi eejatzi maninkariite tasorentsitsitsiri.” ²⁷ Ipoña ikantanake eejatzi Jesús: “Kyaaryoora, tzimatsi pikaratake jaka, tekera inkameeta ari iriñaanairo tsika inkantya Pava impinkathariventante.”

Ishipakiryiimotziri Jesús iriyotaane
(Mt. 17.1-8; Mr. 9.2-8)

²⁸ Okanta avisake 8 kitaite, tonkaanake Jesús otzishiki iriñaañaate, ari itsipatanakari Pedro, Jacobo ipoña Juan. ²⁹ Ikanta jiñaañaatzira, ari ipashinevorotanake Jesús, kitamaro okantanaka iithaare oshipakiryaaanake. ³⁰ Iñeetlatzi apite katziyapainchari itsipatapaakari Jesús, Moisés inatzi itsipatakari Elías. ³¹ Ari ikatziyeeyapaakani otapotakari irovaneenkaro, iñaaventziro tsika inkantya Jesús impeyakaityaari Jerusalénki. ³² Ayimatakerira ivochokini Pedro eejatzi ikaratzi itsipatakari. Okanta avishimotanakeri ivochoki, iñaatziro irovaneenkaro Jesús itsipatarira apite koñaatapaintsiri. ³³ Iro ipiyimatanaka apiteka tsipatapaintariri Jesús, ikantzi Pedro: “¡Iyotaanari, kameethavaitake asaike jaka! Ari novetsikemiri mava pankoshetantsi, aparoni pashi eeroka, irashitya aparoni Moisés, irashitakya aparoni Elías.” Iñaavaitashitanaka Pedro, te iriyote opaita ikantziri. ³⁴ Iñaavaiminthaitzi Pedro, opamankapaakeri menkori, itharovanake. ³⁵ Ikematzi iñaavaitaitanake menkoriki ikantaitzi: “Notomi netakokitane inatzi irika, iri pinkempisante.” ³⁶ Okaratapaakera ñaantsi iñaavaitaitakeri, iñeetlatzi apaniro ikantanaa Jesús ikatziya. Tera inkamantantzityaaro iriyotaane tsika ikanta iñaakeri, iromanane jovakero.

Jovashinchiiri Jesús eentsi jaakiri peyari
(Mt. 17.14-21; Mr. 9.14-29)

³⁷ Okanta okitaitamanai, oirinkaiyaani Jesús ipoñagaaro tonkaariki otzishiki, osheki pokapaintsiri iromonthaavaiyaari. ³⁸ Ari josatekaka aparoni shirampari, kaimanake shintsini ikantzi: “¡Jesús, nokovi pamenenari napintzite notomi! ³⁹ Jaakatziiri peyari, osheki ikaimakaavaiziri, ishimorepaantetakairi ikamanavaiziri, jomposakaavaiziri, te irovashaanteri kapicheeni. ⁴⁰ Nokantavetakari piyotaane irovavisaakotainari, te inkanteri.” ⁴¹ Jakanake Jesús ikantanake: “Tetya pinkemanete eeroka. ¿Tsikama onkarate nosaikimotanaimi, noñeero nonkisashityaami? Pamakeri pitomi jaka.” ⁴² Ikanta jamaitapaakeri eentsi, ishinkiventakaanakari peyari, tyaanake osaaviki, iniroite jompetavaitanaka. Ipoña Jesús ikisathatakeri peyari, eshitakotanai eentsika, jaanairi ashitariri. ⁴³ Ipampoyaaaminthatanakeri atziri iñaakerora ishintsinka Pava.

Japiitairo Jesús ikamantakota inkamimotante
(Mt. 17.22-23; Mr. 9.30-32)

Ipoña japiitakero Jesús ikantziri iriyotaane: ⁴⁴ “Povayempitatyaaro eeroka iroka ñaantsi, eero pipeyakotaro. Tema irika Itomi Atziri impithokashiitatyeeri irakaantaiteri.” ⁴⁵ Iro kantamaitacha te inkemathataiyeroni okaratzi ikantavetariri, tema jomanapithaitziiri eero ikemathatantaro. Iro itharovantaiyarini tekatsi osampiterine opaita iñaaventakotziri.

Tsika itzimi iriiperotatsine
(Mt. 18.1-5; Mr. 9.33-37)

⁴⁶ Ikanta iriyotaane Jesús ikantavakaamentakaro niinkarika iriiperotatsine. ⁴⁷ Iro kantamaitacha Jesús jiyoshiretakeri ipampithashiretari. Jaake aparoni eentsi, jomisaikakeri tsika isaikaiyini. ⁴⁸ Ipoña ikantzi: “Ikaratzi aapatziyariri kempitariri irika eentsi okantakaantziro ipairyiro novairo, kempivaitakara naakami irapatziye. Ari okempitari eejatzi, aririka irapatziyena naaka, kempivaiperotanaka iri irapatziyake tsika itzimi otyaantakenari jaka. Ikaratzi kaari iriiperotatsine iroñaaka jaka, iriira iriiperotaatsine apaata.”

Ari akaratziri kaari kisaneentairi
(Mr. 9.38-40)

⁴⁹ Ipoña ikantanake Juan: “Iyotaanari, noñaake chapinki aparoni atziri pairyiorori pivairo, jovashinchaakeri jaakiri peyari. Tera añeeri ankarateri jaka, novashaantakaakeri.” ⁵⁰ Ari ikantanake Jesús: “Eero povashaantakairimi, tema ari akaratziri kaari kisaneentairi.”

Ikisathataitziri Jacobo ipoña Juan

⁵¹ Aritake monkaratzimatapaaka irovajenokantaiyaari Jesús, tontashire ikantanaka iriyaate Jerusalén-ki. ⁵² Jotyaantake impaitya amenaronterine janta Samaria-ki. ⁵³ Iro kantamaitacha te inkovaiyeni Samaria-satzi inkenimoteri, tema jiyotaiyini iriyaataty Jerusalén-ki. ⁵⁴ Ipoña Jacobo itsipatakari Juan, ikantanakeri Jesús: “Pinkathari, thame ankaimakaante paampari inkiteki, ikempitaakero pairani Elías, iraperotyaata intaiya maaroni.” ⁵⁵ Ari ipithokashitanakari Jesús, ikisathanakeri, ikantziri: “Tetya pinkameethashirete eeroka. ⁵⁶ Tera iro ipokantakari Itomi Atziri jaka impeyashivaitaiya atziri, ontzimatyte irovavisaakoyetairi.” Irojatziri ikenantanakari pashineki nampitsi.

Kovavetachari iroyaaterimi Jesús

(Mt. 8.18-22)

⁵⁷ Ikanta jiyaatanaira Jesús, ikantaveetavaari avotsiki: “Pinkathari, nokovi noy-aatemir tsikarika pinkenayete eeroka.” ⁵⁸ Jakanakeri Jesús ikantziri: “Aparoni ot-sitziniro tzimatsi imoro tsika imaapiintzi, eejatziri ikempitari tsimeri tzimatsi iromayero. Iriima irika Itomi Atziri tera ontzime ipanko irimaantapiintyaari.” ⁵⁹ Ipoña Jesús ikantanakeri pashine: “Poyaatena eeroka.” Ari ikantzi irirori: “Pinkathari, nokovavetaka noyaatanakemi, iro kantamaitacha nokovi noñaanakeri nonkitateri nirintari, ari noy-aatemir.” ⁶⁰ Ikantanakeri Jesús: “Poyaatena, pishineteri ikaratzi kamashireyetatsiri inkitatairi irirori kamayetatsiri. Ontzimatyte piñaaventantairo eeroka tsika inkantya Pava impinkathariventantai.” ⁶¹ Ari ikantanake pashine: “Pinkathari, nokovi naaka noyaatemir, iro kantamaitacha pishineteri novethatapanaatyaari nosheninka non-ampiki.” ⁶² Jakanake Jesús, ikantziri: “Apatziro pamenapiintziro pikiyashitziro pivankire, tekatsi pamenayetana pashine. Ari ikempitari kaari ovashaantairone jantayetapiintziri, tera apantapero inkantya iñeero impinkathariventairi Pava.”

10

Jotyaantaitakeri ikaratzi 70

¹ Ipoña Jesús jiyoyaake pashine ikaratzi 70, apitepayeeni jotyaantakeri, ireeva-terir nampitsiki tsika inkenanakera irirori. ² Ikantayetziri: “Ikempitakaro atziripayeeni pankirentsi osampainkatzi, iro kantacha te intzimaperote impaitya aavatairone. Piñaañaateri eeroka Pinkathari irotyaanteeta jatatsineri atziriki, tema kapatacha osheki kempisantayetaatsine. ³ Notyaantaiyatyeemine, nonkempitakaantemi jotyaantaitziri oisha tsika ipiyota piratsi katsimari. ⁴ Eerora paanake pitharate, piireekite, pizapato-te. Eero povethatari impoña pinkinkithavaitakairi inkarate piñaanakeri avotsiki posamanitzikari. ⁵ Aririka pareetayetakya pankotsi, povethatapaakyaari saikatsiri. Pinkantapaakeri: ‘Inkamintha pisaikavaite kameetha pipankoki.’ ⁶ Tzimatsirika impaitya aakameethatakemine, aritake iñaakero isaikake kameetha. Irooma eerorika jaakameethataitzimi, amenaashita povethatapaakari. ⁷ Apatziro pimaapiintatyte pankotsiki tsika pareetaka, eero pamemenatzi pashine pankotsi. Ari poyaari, pirero onkarate impayeetemir. Tema aparoni antavaitatsiri ipinayeetziri. ⁸ Aririka iriakameethataitemi aparoniki nampitsi, poyaarora onkarate impayeetemir janta. ⁹ Povashinchaayeteri janta mansiyari, pinkanteri: ‘Irootaintsi impinkathariventantai Pava.’ ¹⁰ Irooma pareevetakya aparoni nampitsi, eerorika jaakameethaitzimi, pavisapithateri, pinkantanake: ¹¹ ‘Ari notekanairo noipatsikiite jaka, iro piyotantyaari te pikempisantziri. Iro kantamaitacha ontzimatyte piyote irootaintsira impinkathariventantai Pava.’ ¹² Tema irimaperoitairi irovasankitateri apaata, anaanakeri inkantayeetairi Sodoma-satzi. Omaperora.”

*Ikantamacheetziri kisoshireri nampitsiiteki
(Mt. 11.20-24)*

¹³ “Ikantamacheetziri Corazín-satzi, eejatzi Betsaida-satzi. Iñaayevetakaro nota-sonkaventantayetake, temaita inkempisantaiyeni. Iriimi ñaakenanemi Tiro-satzi eejatzi Sidón-satzi, aritakemi irovashiretakotakyaami ikaariperoshireyetzzi, irovashaantakeromi. Impoña inkempisantaimi maaroni iriroriite.* ¹⁴ Aririka irayeyetairi apaata kameethashireri, eero imaperoitziri irovasankitaayeetairi Tiro-satzi eejatzi Sidón-satzi. Iriima Corazín-satzi, eejatzi Betsaida-satzi, iri imaperoyeetai irovasankitaayeetairi. ¹⁵ Eejatzi inkempitagaiya Capernaum-satzi, ipampithashiretaiyeni irirori iriyaayetai inkiteki, iro kantamaitacha kaminkarimashiki inkenayetai.

¹⁶ Tzimatsirika kempisantemine, naakatake ikempisantake. Itzimirika manintashiretakemine, naakara imanintashiretake. Itzimirika manintashiretakenari naaka, jimanintakeri tsika itzimi otyaantakenari jaka.”

Ipiyayetaa jotyaaantaitakeri karatatsiri 70

¹⁷ Kimoshire ipiyeeyaani jotyaaantaitakeri 70, ikantayetapai: “Pinkatharí, nopairyirora pivairo, jantakero peyari nokantayetziri.” ¹⁸ Ikantzi Jesús: “Noñaakeri Satanás jovyeyetakeri inkiteki ikempitavaitakaro ookatharontsi. ¹⁹ Tema naaka pakemi shintsinkantsi, ari onkantake posatekantyaari maranke eejatzi kitionropayeeni. Ari poitsinampaakeri peyari kisaneentzimiri, tekatsimaita avishimotemine. ²⁰ Eerora pikimoshireventashitaro jantakero peyari pikantakeriri. Iroora pinkimoshirevente josankinayetairo pivairo inkiteki.”

*Ikimoshiretzi Jesús
(Mt. 11.25-27; 13.16-17)*

²¹ Irojatzzi ikimoshiretantanakari Jesús, ikantanake: “Ashitanarí, eerokatake pinkathariventziriri inkiteveri, eejatzi kipatsisatzi, iniroite nopaasoonketakemi. Tema eerokatake iyotakaayetairiri tsinampashireri kaari jiyoyetzzi iyotaneriite jaka. Ari okantamaita Ashitanari, irootake onimotakemiri eeroka.” ²² Ikantzi Jesús: “Iri Ashitanari pasavyaakenarori maaroni. Apaniro ikanta irirori jiyoperotana naaka tema itomi jovana. Ari nokempitzitakari eejatzi naaka apanirora niyoperotziri. Impoña inkarate niyotakaayetairi naaka ari iriyoyetairi Pava.”

²³ Ipoña Jesús japatotakeri iriyotaane, jaanakeri jantyaatziini, ikantakeri: “Kimoshirera irinaatyete inkarate ñaayetairone okaratzi piñaayetairi eeroka. ²⁴ Tema tzimave-tacha osheki kamantantaneri, eejatzi pinkathariite kovavetainchari iriñeeromi okaratzi piñaakeri eeroka, iro kantacha te onkante iriñeero, te inkemayetairo eejatzi.”

Aakameethataneri Samaria-satzi

²⁵ Ari isaikakeri iyotaantzirori Ikantakaantaitane, ikovake inkompitakaiyaari Jesús, ikantake irirori: “Iyotaanarí, ¿opaitama nanteri naaka onkantya noñaantaiyaarori kantaitachari añaantarentsi?” ²⁶ Ikantanake Jesús: “¿Ipaitama okantziri Ikantakaantaitane? ¿Tsikama okantzi piyotakotziro eeroka?” ²⁷ Ari jakanake irirori, ikantzi: “Petakoshiretaiyaari Avinkatharite Pava, petakoperotaiyaari, petakoshintsityaari, pampithashire povairi. Ari okempitari eejatzi: Ontzimatyete etakotavakaiya maaroni, akempitara akaminthayiro avatha, ari ankempitanairi asheninka.” ²⁸ Ipoña ikantzi Jesús: “Omapero pikantakeri. Pantero iroka, aritake pavisakoshiretai.”

²⁹ Iro kantamaitacha irika, ikovajaantzi irotzikaaventanakya, josampitziri Jesús: “¿Niinkama nonkempitakaanteri nosheninka?” ³⁰ Ipoña ikantanake Jesús: “Tzimatsira asheninka poñaachari Jerusalén-ki ikovi iriyaatero nampitsiki Jericó. Okanta niyanki

* **10:13** Tema ikaratzi Corazín-satzi ipoña Betsaida-satzi judío inayetzzi. Iriroma Tiro-satzi ipoña Sidón-satzi pashinesatzi atziri inayetzzi te isheninkatari judío-payeeni.

avotsi, jomonthaakari koshintzi, itsitokavaitakeri, jookanakeri avotsinampiki ikami-matake. ³¹ Ikanta pokake omperatasorentsitaari, iñaavetapaakari jonoryaaka, javisapithatanakeri. ³² Ari ikempitakari eejatzi Leví-mirinkaite, iñaavetapaakari jonoryaa, javisapithatanakeri. ³³ Ipoña ipokake aparoni Samaria-satzi, jiñaapaakeri jonorya, jineshi-nonkatapaakari irirori. ³⁴ Jaaventapaakeri jotziritantakariri yeenkantsi, ipoña ikyaakotakaanakeri imoraneki, jaanakeri nampitsiki. Iriitake aamaventakariri. ³⁵ Okanta pashine kitaite, jaake apite denario, ipinakoventanakeri, ikantanake: ‘Paamaventyaanari irika, aritake nompinatapaimi eejatzi aririka nompiyake.’” ³⁶ Ari ikantzi Jesús: “Mava ikaratzi noñaaventakeri ñaakeriri ikoshiitziri. ¿Tsikatya itzimi kempitakaantakariri isheninka?” ³⁷ Jakanake iyotakotzirori Ikantakaantaitane, ikantzi: “Iriira matapaakeriri neshinonkatariri.” Ipoña ikantzi Jesús: “Piyataai, irojatzira pimateri eeroka.”

Jareetaro Jesús opankoki Marta opoña María

³⁸ Ikanta javisanake Jesús areetaka pashineki nampitsi. Ari osaikiri tsinane paitachari Marta, iro isaikimotapaake opankoki. ³⁹ Iroka tsinane tzimatsi irento opaita María. Iroora tsipatavakariri okarikiini Jesús okempisantziri ikinkithavaitzi. ⁴⁰ Iro kantamaitacha Marta osheki okantzimotakaro amemenavaitzi ompaitya ompavakeriri Jesús. Irojatzii opokashitantakariri, okantapaakeri: “Pinkatharí, ovapintaakena nirento. ¿Pinkantenaro ampitakotavakena?” ⁴¹ Ikantzi Jesús: “Marta, ¿opaitama okantzimoshiretantamiri onkarate pantayeteri?” ⁴² Pinkeme nonkantemi: Aparoni okanta kovaperotachari, irootake okoyaakeri María tema tekatsi kanterone irapithatairo.”

11

Iñaaventziro Jesús ñaañaataantsi (Mt. 6.9-15; 7.7-11)

¹ Ipoña Jesús jiyataake iriñaañaate. Ikanta aparoni iriyotaane, ikantakeri: “Pinkatharí, piyotainaro iñaañaataitzi, ikempitairo Juan-ni jiyotaantziro ñaañaataantsi.” ² Ari ikantzi Jesús: “Jiroka pinkante piñaañaatapiinte eeroka:

Ashitanarí, inkitesatzi,

Tasorentsi pinatzi eeroka.

Pimpinkathariventaina naaka.

Pantakanairo jaka kipatsiki okaratzi pinintakaanari eeroka.

Pinkempitakainari saikatsiri inkiteki, jantayetziro okaratzi pinintakairiri.

³ Pimpapiintenaro kovityiimotanari noyaari.

⁴ Pimppeyakotainaro nokaariperoshirevaitake,

Tema nomatakero naaka eejatzi, nopeyakotairi ikaratzi ovaariperoshiretakenari.

Eero pishinetaana iriñaantaityaana, inkovaite irantakaitenaro kaariperori.”

⁵ Ipoña ikantanakeri eejatzi: “Aririka intzime aparoni pitsipaminthare, impokake niyankiite, inkantemi: ‘Pimpavakena mava tanta, ⁶ tema tzimatsi areetachari nopankoki, tekatsi tzimatsine nompavakeriri.’” ⁷ Impoña pinkantavetyaari: ‘Eero poñaashirenkana nomaakaatziiri neentsitepayeeni, aritake nashitanairo nopanko eejatzi, irootake eero okantanta nompemi.’” ⁸ Kempivaitaka eero pikovaveta pimperi onkantavetya iriimi pitsipaminthare. Iro kantacha eekerora ishintsitatzi ikampitzimi, ari peshiventanakero pintzinaye, pimpavakeri okaratzi ikoviri.” ⁹ Ikantziya Jesús: “Pinkampitante, pinkokovate eejatzi, aritake piñaakero impayeetemi pikoviri. Pinkempitakaantero pareetya aparoni pankotsi, pishintsiventapaakeri, pinkanteri: ‘Pashitaryeenaro. Aritake irashitaryeetakemiro.’” ¹⁰ Arira impayeetairi kampilan-tayetatsiri. Inkarate amemenaterone ari iroñaakaitairi. Aritake irashitaryeetaineri inkarate shintsishintsitatsiri inkaime. ¹¹ Tema aririka inkampitemi pitomi, inkantemi: ‘Apá, pimpena tanta.’ ¿Arima pimpakeri mapí? Aririka inkantemi: ‘Pimpena shima

noya.' ¿Arima pimpakeri maranke iroyaari? ¹² Aririka inkantemi: 'Pimpena kithokintsi.' ¿Arima pimpakeri kitoniro? ¹³ Tema piyotzi petakotari pitomipayeeni eeroka, kaariperori pinaveta. Iriira maperotzirori Ashitairi saikatsiri inkiteki, jetakotari irirori ikaratzi amanayetapiintziriri, inampishiretakaayetari Tasorentsinkantsi."

Maimanetavakaachari pankotsiki
(Mt. 12.22-30; Mr. 3.20-27)

¹⁴ Ipoña Jesús jovavisaakotakeri aparoni kisovaanteri jaakiri peyari. Ikanta jovashinchagairira, ñaavaitanai kisovaantevetachari. Iniroite ipampoyaaminthaitanakeri Jesús. ¹⁵ Tzimatsi kantayetanaantsiri: "Ipasavyaatyaaari irika ashitariri peyari, ipaitaitziri 'Beelzebú,' irootake jimatantarori jovavisaakotziri ikaratzi jaakayetziri peyari." ¹⁶ Tzimatsiya pashine kovatsiri iñeero intasonkaventante Jesús, iro iriyotantaityaari omaperotatya opoña itasorenka inkiteki, tema iñaantaitatyaari. ¹⁷ Ikanta Jesús jiyotake okaratzi ipampithashiretari atziriite, ikantanake: "Aririka irantaminthatavakaiya atziri ipinkathariventaitziri nampitsi, jiñiuro jovapintaavaka. Aririka irantaminthatavakaiya eejatzi atziri isaikavankotavakaiyani, ari iriñaakero irovapintaavakaiya. ¹⁸ Ari ikantari eejatzi peyari aririka irantaminthatavakaiyaami, ari irovapintaavakaakya eero iñiuro ishintsite, ari inthonkyaari. ¿Opaitama pikantantari iri ovashinchaanari Beelzebú? ¹⁹ Iriirikami kamaari Beelzebú ovashincheenane, ¿irijatzima kamaari ovashinchiiriri piyotaaneyetari eeroka jovavisaakotantariri jaakayetziri? Aririka okanta, pikamantakotziiri piyotaane, ari inkishmentakemiro okaratzi pikantakeri. ²⁰ Tema iriitake Pava kantakaarori novashinchaayetantariri jaakiri peyari, tema jomapokakemi Pava eeroka ipinkathariventantzi. ²¹ Aparoni atziri ñaaperori kameetha, tekatsira materine inkyaashiteri ipankoki irayiteri okaratzi jashitari. ²² Irooma impokashitakeri pashine atziri anayiriri ishintsitzi, irapithatakeri javentaavetari, irapithatakeri jashitari, irantetaakyaaro. ²³ Tema ikaratzi kaari aapatziyanari naaka, iriitake kisaneentanari. Inkarate kaari ampitakotenari iriyoyaakotena, japaatakotatyaana."

Ipiyashitanta peyari
(Mt. 12.43-45)

²⁴ "Okempivaitaka irinampishiretantyaarimi peyari aparoni atziri, ipankotsite-takaro irañaantare. Aririka irookaveetakyaari, avisakoveta atziri isaikantari peyari. Jatake inkenavaite tsika te inampitaitaro, eero jiñi tsika isaike. Impoña inkante peyari: 'Nompiye nopankoki tsika nopoñaaka.' ²⁵ Piyaa peyari, iriñaapairi atziri kameetha opishitaka irañaantare, ovaneenka okantaka. ²⁶ Impoña peyari iriyaatashitakeri maperotzirori ipeyaritzi, inkantapaakeri: 'Thame aate nopankoki, pintsipatyaana ampinkatharite.' Iramake inkarate 7. Arira irashinonkaaperotyaari atziri, eero ikempitaa jashinonkaavetara pairani kapicheeni ikanta."

Maperoterone inkimoshiretai

²⁷ Tekera inkaratero iñaavaitzi Jesús, okaimanake aparoni tsinane osatekainchari ipiyotaka atziri, okantzi: "Tharomenta onatye tsinane ovaiyantakemiri, antarintakaakemi othotaimi." ²⁸ Ipoña jakanakero Jesús, ikantzi: "Iriira tharomentaperotaachane inkarate matairone inkempisantairo iñaane Pava."

Ikovaiyini kaariperoshireri intasonkaventante Jesús
(Mt. 12.38-42)

²⁹ Ikanta ipiyotapaaka osheki atziri, ikantanake Jesús: "¿Opaitama ikovantari iriñeena kaariperoshireri nontasonkaventante? Eero noñaakimaitari, intaani iriñeero kempitarori iñaakeri pairani Jonás. ³⁰ Tema ikantara pairani Jonás jiñeeyakeri Nínive-satzi, ari inkemitaiyaari eejatzi Itomi Atziri iriñeeri irikaite. ³¹ Apaata aririka irame-nakoyeetairo okaratzi jantayeetziri, ari iyakoventaimi tsinane pinkatharitatsiri pairani

nampitsiki Sabá, tema opokashitakeri iroori iyotaneri paitachari Salomón, okempisantai. Irika saikimotakemiri iroñaaka eeroka, janayiri Salomón. ³² Eejatzi okempitari ari iriyakoventaimi apaata Nínive-satzi, tema ikempisantaiyakerini irirori pairani Jonás, jovashaantanakero jametayevetari. Irika saikimotakemiri iroñaaka eeroka jaka, janayirira Jonás.”

Iñaaventziri Jesús ootamentotsi
(Mt. 6.22-23)

³³ “Tema ankoverika ootyaari ootamento, ¿arima ovakotakeri otapinaki? Aña avakotziri jenoki inkene onkoñeenkate maaroni. ³⁴ Kameetharika poki, piñaantaro kameethaini, okempitaro pinkoñeetyaakotatyemi. Terika apantaro poki, eero piñaantaro kameethaini, kempitaka pintsirenikitakotatyemi.* ³⁵ Paamaventaperotya poitsivakirikari ootamentotsi saikantakamiri. ³⁶ Omaperotarika isaikantakami ootamentotsi, terika pantanairo kaariperori, aritake pooñaakantairo irooperori kameethari, pinkempitanaiyaari aparani ootamentotsi joorentantzi.”

Iñaaventakota iyotaantzirori Ikantakaantaitane
(Mt. 23.1-36; Mr. 12.38-40; Lc. 20.45-47)

³⁷ Ikanta ikaratapaakero ikinkithatake Jesús, ipokashitapaakeri aparani Fariseo iriyaatakairi ipankoki iroya. Ikanta jareetaka Jesús pankotsiki, saikapaake jovapiintaita. ³⁸ Osheki okompitzimotakari Fariseo jiñaakeri Jesús te irimonkaratero jametapiintari, inkivaakotapaakya irovantyaari. ³⁹ Iro kantamaitacha Jesús, ikantanake: “Pikempitakotakaro piraamento eejatzi povamento okiteveta kameetha jakakiroki, irooma inthomointa, kipatsi okantaka. Ari pikempiyetakari eeroka kantatsi iriñeetemi kameethashire pinatzi, aña koshintzi kaariperoshireri pinatzi. ⁴⁰ Masontzí. Tema tzimatsi ovetsikakemiri pivathaki koñaayetsiri, ¿kaarima ovetsikashiretakemiri eejatzi inthomointa pañaantareki? ⁴¹ Okovaperotatya pimpashitantaiyaaro tzimimoshiretzimiri inthomointa pañaantareki, ari onkantya pinkiteperoshiretantaiyaari.

⁴² ¡Ikantamacheetzimi Fariseo! Pashitakaapiintari Pava inchashimpoki. Iro kantacha te panteneri ikoviri: Ontzimatyete pinkameethashiretai, petakoshiretaiyaari eejatzi. Tema iro kovaperovetachari pantayeteromi iroka, eero povashaantamaitaro pashinera.† ⁴³ ¡Ikantamacheetzimi Fariseo! Osheki pikovapiintziro posatekya niyankineki japatotapiintaita, ari pikempitaitaro eejatzi pikovi ñaapinkatha irovethatapiintaitaami aririka iriñeetemi. ⁴⁴ ¡Ikantamacheetzimi iyotzinkariite ipoña Fariseo, kamataviriri pinatzi! Pikempitashitakaro kaari jiyoitzi ari ikitayeetziri kaminkari, te iriyoyete atziri jaatzikakotatziiri kaminkari.”

⁴⁵ Ari jakanake aparani iyotaantzirori Ikantakaantaitane, ikantanakeri Jesús: “Iyotaantanerí, pikemakaakenaro eejatzi naakaite okaratzi pikantakeri.” ⁴⁶ Jakanake Jesús, ikantzi: “¡Ikantamacheetzimi eejatzi eeroka iyotaantzirori Ikantakaantane! ¿Opaitama piñaatenatakaantariri atziriite? Te piñaantamaitaaro eeroka pinkematenatyaaro. ⁴⁷ ¡Ikantamacheetzimi eeroka, opaitama povetsikapiriniyetantarori ovaneenkatachari tsika ikitayeetakeri etayetakarori kamantantanerí!. Iriitajaantake jovamaayetakeri pairani pivaisatziite. ⁴⁸ Tema eerokatake ovetsikashiyetakeri tsika inkitayeeteri, ari okoñaatziri pakakotatziiri okaratzi jantayetakeri pivaisatziite. ⁴⁹ Tema iyotane jinake Pava, ikantake: ‘Ari notyaantake kamantantanerí intsipayetakyaari otyaantaari. Aparopayeeni irimaimaneete, irovayeetake pashine.’ ⁵⁰ Ari onkantya irovasankitaantaitaariimimi eeroka, okantakaantziro povamaayetakeri

* **11:34** Oshiyakaaventachari oki kameethari, aparani pimantanerí (kaarí mashithatatsi), iri ñeerone inkemathatairo okaratzi irantakairiri Pava, tema isaikanaatzi okitainkatzi. Oshiyakaaventachari eerorika apantaro oki, aparani mashithari, tsika itzimi kaari ñeerone inkemathatairo okaratzi irantakairiri Pava, tema isaikatzi tsika otsirenikitzi. † **11:42** Iro ikantaitziri jaka inchashimpoki: Menta, ruda, maaroni okaratzi ivankireetari. Irootake kempitarori pintsí.

kamantantaneri etajaantanakarori pairani. ⁵¹ Eeroka pinataityaarone iroñaaka okantakaantziro jovamaakaantaitakeri pairani, jetanakaro Abel-ni irojatzzi Zacarías-ki tsika itzimi jovamaitakeri ipiyavetanaaro tasorentsipankoki ipometziniri Pava. ⁵² ¡Ikantamacheetzimi iyotaantzirori Ikantakaantaitane! Te pimataajatero eeroka piyotanetya, arira pikenakaakerori eeroka kaari ikemathatantaro pashinepayeeni.”

⁵³ Ikanta Jesús ithonkakero ikantayetakeri. Ari jetanakaro Fariseo itsipayeta-paakari iyotzinkariite, japatoventaari Jesús ikovake inkompitakaiyaari onkantya inke-mantyaariri ompaitya inkanteri. ⁵⁴ Ishintsithavaitakeri, ikovi iñaavaitakairi ñaantsi kaariperori onkantya inkamantakotantyaariri.

12

Shineyakairori itantane Fariseo

¹ Ipoña ipiyotzimentaitapaakari Jesús, anavyaapirinikitaka ikantaka atziriite. Irojatzzi ikantantanakari iriyotaane: “Ontzimatyete paamaventyaaro shineyakaarori itantane Fariseo, iramatavimento onatzi. ² Tema ontzimatyete onkoñaatakoyetai okaratzi omanakoyevetainchari, oñaarontaiya kaari ikemathaveeta pairani. ³ Okaratzi pomanakaavetari, ari onkoñaatakotai. Okaratzi piñaavaitziri apaniro pipankoki, ari inke-makoyeetairo iriñaaventaiteero shintsiini.”

¿Intzimekama añaapinkathateri?

(Mt. 10.26-31)

⁴ Ikantzi Jesús: “Asheninká, eero pipinkashivaitari materone irovemi, tema ari overaapaakari jaavyiiri irirori. ⁵ Jirika tsika intzime pimpinkeri: Iriitakera pimpinke Pava matzirori jovamaantzi, impoña irotyaantemi sarinkaveniki. Intaani iri piñaapinkathatai apaniro. ⁶ Tema te impinaperovetya tsimeripayeeni, iro kantamaitacha jiyotzi Pava aririka inkamakaante, tekatsi iramaakiite aparoni.* ⁷ Jiyotzitaro Pava okaratzi tzi-mayetatsiri aishi. Tema piñaakero jaamakotari tsimeripayeeni, eerokara imaperotzirori jaamakotami, eero pipinkantashivaita.”

Inkarate ñaaventakotainane atziriite

⁸ “Intzimerika kanterine isheninka: ‘Jashitaana Jesús.’ Eejatzzi inkempitaiya Itomi Atziri inkantairi imaninkarite Pava: ‘Nashitaari irika.’ ⁹ Iriima tsika intzime kantairine isheninka: ‘Te jashitana Jesús.’ Ari inkempiitairi irirori, inkantaiteeri imaninkarite Pava: ‘Te nashitaiyaari irika.’ ¹⁰ Tsikarika intzime kantzimatakerine Itomi Atziri, kantatsi impeyakoitairi. Iriima intzime kantzimatakerine Tasorentsinkantsi, eerora jiñiuro impeyakoitairi. ¹¹ Aririka irayeeetemi japatotapiintaita isaikayetzi pinkathar-entsi, eero okantzimoshirevaitashitami, pinkante: ‘¿Opaitama nonkanteriri?’ ¹² Tema Tasorentsinkantsi iyotakaimirone opaitarika piñaavaiteri janta.”

Iñaaventaikoitziri masontzitsiri ashaarantzinkari

¹³ Ipoña iñaavaitzi aparoni piyotzimentakariri, ikantzi: “Iyotaanari, pinkantenari nirentzi impainaata kashetani jookanairi ashitanari.” ¹⁴ Ikantzi Jesús: “Asheninká, tera naaka amenakoyetzirori tzi-maventavakaantsi nonkantantyaariri pirentzi.” ¹⁵ Eekero ikantanakitzi Jesús: “Paamaventya pineveyetaro ashaakarontsi. Tera iro ovañaayetemine.” ¹⁶ Ipoña joshiyakaaventanakeneri, ikantzi: “Tzi-matsi aparoni ashaarantzinkari kithotaintsiri osheki ivankivaire irovaneki. ¹⁷ Ipampithashirevaitaka, ikantzi: ‘¿Tsikatyete noveroka oshekitaintsiri novankire?’ ¹⁸ Ipoña ikantashiretanake: ‘Jiroka nanteri. Notantoryeero novantapiintari novankire. Impoña novetsikakaante iniroite, ari noverori okaratzi novankiretari, eejatzzi nashaakaro. ¹⁹ Ari onimotenari, tema osheki novanontakari. Osheki osarentsi

* **12:6** Kantakotachari jaka “te impinaperotya tsimeri,” irojatzzira kantakotachari jamanantamatsitantaitari apite kireeki inkarate 5 tsimeri.

nomakoryaavaite, novatziivaitya, niravaite nomire, noimoshirenkavaitya.’ ²⁰ Iro kantamaitachari, ikantzi Pava: ‘Masontzí, iroñaaka tsireni iraashinenkaitaimi, tera piyote impaitya agairone okaratzi pashitari.’ ²¹ Arira ikantakotari oshekyaavaitashitarori irashaakaro, te joshekyamaityaaro okaratzi jashitari Pava.”

Iñaaventziro Jesús kantzimoshiretaantsi
(Mt. 6.25-34)

²² Ipoña ikantanairi iriyotaane: “Pinkeme nonkante: Tera onkameethate onkantzimoshirevaityaami, pinkante: ‘¿Impaitya noyaari, impaitya nomiretyaari, impaitya nonkithatyaari?’ ²³ Tema tzimatsi pashine ampampithashiretakotapiinteri añaaantareki, iro kovaperotacha anayiro okaratzi ovayetapiintari, okaratzi akithaayetapiintari eejatzi. ²⁴ Pimpampithashiretakoteri tsimeri. Te iriyote impankitanontya iroyaari, te irovetsike ipanko irovanontya ivankire. Iro kantamaitacha Pava, ipayetapiintakeri irovarite. Aakara jimaperotzi jetakotai Pava. ²⁵ Aririka paakoventyaaro onkantzimoshirevaityaami, ¿arima pinkantakaakyaaro povavineentavairo posarentsite kapicheeni? ²⁶ Tera onkantatye povavineentero kapicheeni, ¿opaitama okantzimoshiretantamiri? ²⁷ Pimpampithashiretakotero inchateya, te añeero antavainete, te ontyaanontya onkithaatyaari. Iro kantamaitacha te onkantzimoshirevaityaaro, onkante: ‘¿Opaita nonkithaatyaari?’ Aña ovaneenkata kameetha, anayiri jovaneenkaveta Salomón pinkatharivetachari pairani. ²⁸ Iriitakera Pava ovaneenkatzirori, okantavetaka kapiche añaaavetaro ovaneenkatapainta, iro osamani, tekatsi apantyaarone aririka onkamateyatanake, tema inchekeyetakero, impoña intaayeetakero. Eeroka irimaperote inkempoyaaventemi Pava, aritake, eero pikisoshirevaitzi. ²⁹ Aritapaake okantzimoshirevaitakami eeroka, pikantzi: ‘¿Opaita noyaari, opaita nireri?’ ³⁰ Apatzirora okantzimoshirevaitari ikaratzi kaari kempisantatsi. Irooma eeroka, jiyotakoyetzi Ashitairi opaitarika kovityiimoyetamiri. ³¹ Iro kovaperotacha pinkokovatairi impinkatharishireventaimi, impoña piñaayetairo impayetaimiro okaratzi kovityiimoyetamiri.”

Iñaaventziro Jesús inkitesato ovaararontsi
(Mt. 6.19-21)

³² “Eerokaite kempitakariri nopira, eero pitharovashitaiyani, tema iriitake Pava kovaintsiri impinkathariventaimi. ³³ Pimpimantayetero tzimimotzimiri, pimpashiantyaaro. Iro kameethatatsi pantayetairo iroka piñaantaiyaarori pisaikai kameetha inkiteki. Kempitavaitaka povaarantatyeeyaami inkiteki tsika te ompathaanetapai, tsika te intzimapai koshintzi. ³⁴ Tema tsika janta povaarantaka, ari pimpampithashiretapiinterori eejatzi.”

Omperataari aamaventachari

³⁵ “Povathakitanakero piithaare. Poisayeteri pootamento. ³⁶ Pinkempityaari omperataari oyaaventariri irareetaiya ivinkatharite joimoshirenka, inkene irantavaineri thaankiini iromperatapaiyaariri. ³⁷ Kimoshirera inkantaiya aparani omperataari itzimi iñaapairi ivinkatharite aamaventa ikantaka. Omaperora nonkante, aritake iromisaikairi jovapiintaita iriitake oyiitainerine irovarite. ³⁸ Kimoshirera inkantayetya, intzime iriñeetapairi aamaventa ikanta, onkantavetya te iriyote tsikapaite irareetya, niyankiite terika onkitaitzimatake. ³⁹ Pinkemero iroka. Aririkami iriyote aparani ashitaanitachari impokatye koshiterine, ari iraaamaventakyaami, eero ikoshitaaran-taitzirimi. ⁴⁰ Iro piyoteri eerokaite, ontzimatye paamaventayetya. Tema te piyote tsikapaite impiyantaiyaari Itomi Atziri.”

Kaariperori omperataari
(Mt. 24.45-51)

⁴¹ Ari ikantanake Pedro: “Pinkatharí. ¿Arima nokaratziri maaroni atziri poshiyakaaventakena?” ⁴² Ikantzi Jesús: “Pinkempitakotyaari aponi otzikataari kameethashireri itzimi pampithashiretachari kameetha. Jookanakeri ipankoki omperatariri, ikantanakeri: ‘Pamenenari ikaratzi saikatsiri pankotsiki.’ ⁴³ Kimoshirera inkantya irika omperataari, aririka impiye ivinkatharite iñaapairi jimonkaraakero ikantanakeriri. ⁴⁴ Aritake ishinetaakeneri iraamaakoventyaaniri okaratzi jashitari. ⁴⁵ Irooma inkantashiretakemi omperataari: ‘Eero ipiyita novinkatharite.’ Impoña irantavaitakeri ikaratzi jomperaitari eejatzi inkempitaakero tsinane jomperaitari. Jatake irovatziivaitya, ishinkivaitya. ⁴⁶ Onimovaitziri irika omperataari, iromapokashitaiyaari irareetaiya omperatariri. Irimaperoteri irovasankitaapairi, irookapairi janta tsika ikashiyakaitakari kisoshireri. ⁴⁷ Tema irika omperataari jiyovetakaro okaratzi inintakaavetariri ivinkatharite, temaita iramaventaiyaari impiye. Irootake impasaperoitantaariri. ⁴⁸ Iriima itzimi kaari iyotakoterone okaratzi inintakairiri, eero ipasaperoitairi. Tema ikaratzi ishinetaayeetziri irantaperoyeteromi ikovaitziri, osheki iromperaityaari. Intzimerika osheki javentaayeetakari, osheki inkovakoyeeteriri irirori.”

Iñaaventakota Jesús

(Mt. 10.34-36)

⁴⁹ “Tema iro nopokantari novasankitairi kaariperoshireri, okempivaitakaro irimi paampari namakemi kipatsiki. Osheki nokovataikemi etaitya irovasankitaayeete, aperotaiyaami kaariperori. ⁵⁰ Iro kantacha ontzimatye netanakyaaro naaka nonkemaantsitanakya, irojatzi nomonkaraantakyaarori. ⁵¹ Piñaajaantake iro nopokantari iñaamatsiyeetairo atziri isaik kameetha. Aña nopokakera, namatziiro antaminthatavakaantsi. ⁵² Iroñaaka iriñeetero irantaminthatavakaiya atziri isaikavankotavakaiyani, apite atziri irantaminthateri pashine atziri karatatsiri mava. ⁵³ Aponi evankari ari impithokashitakyaari iriri, impiyatzityaari eejatzi iriri inkisaneenteritomi. Ompithokashityaaro tsinane iniro, ompiyatzityaaro eejatzi iniro. Ompithokashityaaro tsinane ayirontari, ompiyatzityaaro eejatzi ayiro.”

¿Tema piyotero kantainchari?

(Mt. 16.1-4; Mr. 8.11-13)

⁵⁴ Ipoña Jesús ikantziri atziri piyotzimentakariri: “Tema aririka piñeero menkori ikyaapiintzi ooryaatsiri, pikantapiintzi: ‘Omparyaatye inkane.’ Omata pikantakeri. ⁵⁵ Tema aririka pinkemero tampyaa ompoñeeya katonko, pikantapiintzi: ‘Osaryaatye kameetha iroka kitaite.’ Omata okaratzi pikantziri. ⁵⁶ ¡Kamatavirí! Piyovetaro eeroka tsika okanta piñaayetapiintziro inkite, eejatzi kipatsi. ¿Opaitama kaari piyotakotantaro okaratzi kantachari iroñaaka?”

Paapatziyaari kisaneentzimiri

(Mt. 5.25-26)

⁵⁷ “¿Opaitama kaari pamenantaro eeroka okaratzi kameethatatsiri? ⁵⁸ Aririka intzime kishemineri, impoña iraanakemi pinkatharentsiki, pintharovakote eeroka avotsiki, pinkanteri: ‘Eero pikisavaita, thame aakameethatavakagaiya.’ Tema aririka irareetakaakyaami pinkatharentsiki, inkantaitakeri aamaventaneri: ‘Paanakeri irika.’ Irojatzi irantaitanakyaamiri irashitakoitemi. ⁵⁹ Tema eerorika pipinatashitari okaratzi pireevere, eerora piñagairo iroimishitovakaantaimi. Omaperora.”

13

Eerorika povashaantairo pameyetari, ari pimpeyaashitaiya

¹ Ari ipokaiyakeni kamantziriri Jesús, tema Pilato jovamaakaantake Galilea-satzi janta ipometajaantaitapiintziniri Pava piratsi. ² Ikantanake Jesús: “¿Piñaajaantzima

eerokaite iro jantantaitakarori iroka tsika ikantaitakeri jovamaitakeri, tema janaatziiri ikaariperoshiretzi pashine Galilea-satzi? ³ Nokantzi naaka: Te ari onkantya. Eerorika povashaantziro pameyetari eeroka, ari pinkempitakotaiyaari irirori. ⁴ Ari ikempitakari karatatsiri 18 kamaintsiri atsinakakeri pankotsi janta Siloé, ¿piñaajaantzima iri maperotzirori ikaariperoshiretzi janayiri pashine Jerusalén-satzi? ⁵ Nokantzi naaka: Tera ari onkantya. Tema eerorika povashaantziro pameyetari, ari pinkempitakotaiyaari.”

Joshiyakaaventaitziro pankirentsi kaari kithotatsine

⁶ Ipoña Jesús joshiyakaaventanakeri, ikantzi: “Otzimi aparoni atziri ivankire irovaneki. Aparoni kitaite jiyaatake iramenero tzimakerika okitho, temaita iriñaapaake. ⁷ Ikantakeri aamakoventaniriri: ‘Tzimake mava osarentsi nopokaveta nameniro novankire onkithote, temaita noñe. Pinchekero, amenaashivaita okatziya jaka.’ ⁸ Ari jakanakeri irirori, ikantzi: ‘Eero novinkatharite, añavairo iroka osarentsi eerorika okithotzi, nonkithatashitavakero oponkitziki notyaakitavairo onkithotantyaari. ⁹ Aririka onkithotai, kameetha onatzi. Irooma eerorika, aripaitera pintovakaantero.’”

Jovvisaakotziro Jesús aparoni tsinane kitaite imakoryaantaitari

¹⁰ Ikanta jiyotaantzi Jesús kitaite jimakoryaantaitari janta japatotapiintaita, ¹¹ ari osaikiya aparoni tsinane tzimakotaintsiri 18 osarentsi jaakaitziro. Tsinkamitzitake, te onkante onkatziye kameetha. ¹² Ikanta iñaapaakero Jesús, ikaimapaakero, ikantziro: “Tsinané, eshitakotaimi pimantsiyaveta.” ¹³ Jantzitakero kapicheeni otsinkamitzitake. Tampatzikatanai kameetha. Osheki otharomentaventanakari Pava. ¹⁴ Iro kanta-maitacha te onimoteri jevatatsiri japatotapiintaita, iniroite ikisanaka, iñaakeri jovashinchaantake Jesús kitaite jimakoryaantaitari. Ikantanakeri atziriite: “Tzimatsi 6 kitaite jantavaitantaitari, ari pimpokeri inkene irovashinchagaitemi. Te onkameethate kitaite jimakoryaantaitari.” ¹⁵ Irojatzí jakantanakari Jesús, ikantzi: “¡Kamatavirí! Kitaiteriki jimakoryaantaitari pithataryaakotapiintziri pipira pashitakoyetziri pirakairi imire.* ¹⁶ Tema iroka tsinane asheninka onatzi, iro isarontari Abraham-ni tzimakotake 18 osarentsi iñaashitakaakaro peyari. ¿Tema onkameethate ovashincheero kitaite jimakoryaantaitari?” ¹⁷ Ikantanakera Jesús, iniroite ipashiventanaka ikaratzi kisaneentziriri. Iro kantamaitacha kimoshire ikantaiyanakaní atziri ikaratzi ñaakerori jantakeri Jesús.

Joshiyakaaventaitziro okitho inchato iryaanitatsiri

(Mt. 13.31-32; Mr. 4.30-32)

¹⁸ Ipoña ikantanake Jesús: “¿Opaitama oshiyari ipinkathariventantai Pava? ¿Ipaitama noshiyakaaventemirori? ¹⁹ Aña oshiyaatyaro aririka impankiitero okitho iryaanitatsiri pankirentsi. Tema tzimatsi aparoni atziri pankitakerori irovaneki, anaanakeri pashine pankirentsi, antaro oteveyetanake, ari imavoshiyetari tsimeri otsimankat- apeshitake.”†

Joshiyakaaventaitziro shineyakairori tanta

(Mt. 13.33)

²⁰ Ipoña japiitakero ikantzi Jesús: “¿Ipaitama noshiyakaaventemirori ipinkathariventantai Pava? ²¹ Aña okempitatyaro shineyakaarori tanta. Aparoni tsinane, aakero kapicheeni, okonovakero tantapatha, tekera osamanite, shineyanake maaroni.”

Iñaaventaitziro iryaanityenkakiini ikyaaapiintaitzi

(Mt. 7.13-14, 21-23)

²² Ithonka ikenayetake Jesús nampitsiki jiyotaantayetzi. Irojatzí ikenantanakari Jerusalén-ki. ²³ Ari josampitaitakeriri, ikantaitziri: “Pinkatharí, ¿kapichema avisakotaatsine?” Ipoña ikantzi Jesús: ²⁴ “Ontzimatyé piñaashintsitya pinkempitakaantyaaro

* **13:15** Iri ipirayetari janta: buey ipoña asno. † **13:19** Iro ikantakoitzi jaka okitho iryaanitatsiri pankirentsi paitachari mostaza, iro shookatsi inampiki pashine atziri.

pinkyaagaatyeeemi iryaanityenkakiini ikyaatapiintaitzi. Tema osheki kovavetachane inkyaantaiyaaro, eeromaita imatziro. ²⁵ Aririka irashitanakero ipanko ashitarori, irojatzirika pisaikake jakakiroki, pinkantavetya: ‘Pinkatharí, pashitaryeenaro.’ Impoña irakanake irirori, inkante: ‘Te niyotemi tsika pipoña eeroka.’ ²⁶ Impoña pinkantave-tanakya eeroka: ‘¿Tema piyotena akaratziranki avaiyani, akaratziranki iravaitaiyini? Piyotaantapiintake nonampiki.’ ²⁷ Inkante irirori: ‘Omapero, te niyotemi tsika pipoña. Piyataveete pankiventarori kaariperori.’ ²⁸ Arira piraavaityaari, patsikaikivaitya, aririka piñaayetairi Abraham, Isaac, Jacob intsipataiyaari ikaratzi kamantantanerite isaike ipinkathariventantai Pava. Irooma eeroka jakakiroki pisaikai. ²⁹ Tema inkarate avisakoshiretaatsine impoñaayetaiya tsikarika overaapaa kipatsi, isaikayetai irayooyetairi Pava tsika ipinkathariventantai. ³⁰ Tema tzimatsi etayetarori iroñaaka, iri-ira ñeerone irimpoiyyetai. Tzimayetatsi eejatzi impoiyyetatsiri iroñaaka, iriira ñaayetairone iretayetaiyaaro.”

Jiraaneentakotaro Jesús Jerusalén
(Mt. 23.37-39)

³¹ Ari jareeyetapaaka Fariseo, ikantapaakeri Jesús: “Piyaatai, kaakitaintsi Herodes ikovi irovemi.” ³² Ikantzi Jesús: “Piyaate, pimpiyanake, pinkanteri kempitakariri sagari, novashinchaayetziri jaakiri kamaari, novashinchaayetziri mantsiyari. Intaani okapatapaaka mava kitaite nonkaratantyaarori nantziri. ³³ Iro kantamaitacha, eekero niyaatatye irojatziri mavatapaintsine kitaite, tema iro aritatsi irovayeeteri maaroni kamantantanerite Jerusalén-ki. ³⁴ ¡Jerusalén-satziite! Osheki povake kamantantanerite. Pitsitokayetakeri ikaratzi jotyaantaveetakamiri. Tema nokovavetapiintaka nonkempityaarimi tsimeri isamoronkiitziri iriryaanite. Ari nonkanterimi naaka ikaratzi notomintaari. Iro kantamaitacha te pinkovaiyeni. ³⁵ Iroka pinampi tsika pisaikapiintayeveta, eero iñeetai impaitya nampitaiyaarone. Pinkeme nonkante: Eerora piñiitaana, irojatziri apaata pinkantantaiyaari: ‘Tasonkaventaari inatzi, tema Pinkathar-entsi apaitziri otyaantakeriri.’ ”

14

Jesús jovashinchagairi eeniyavaitatsiri

¹ Okanta aparoni kitaite jimakoryaantaitari, ikenake Jesús ipankoki ijevare Fariseo iroya. Osheki kempoyaakeriri ompaitya iranteri. ² Ariya isaikakeri janta aparoni mantsiyari eeniyavaitatsiri. ³ Ipoña Jesús josampitakeri iyotaantayetzirori Ikantakaantaitane itsipataakeri Fariseo, ikantziri: “Kitaite jimakoryaantaitari onatzi iroñaaka, ¿tema oshinetaantsite ovashinchaante?” ⁴ Te irakaiyeni, irojatziri imairetaiyakeni. Jaakeri Jesús mantsiyari, jovashinchagairi, jotyaantairi. ⁵ Ipithokashitanakari irikapayeeni, ikantziri: “Aririka irotetya pipira omoroki kitaite jimakoryaantaitari, ¿tema ari pinoshikairi thaankiperoini?”* ⁶ Tema tekatsi inkante irakanakeri.

Oimoshirenkachari aavakaantsiki

⁷ Ari isaiki Jesús ipampoyiiri inkarate ayooterine ijevare Fariseo, tharovako ikantaiyani ikovi irosatekayetya intsipatantyaari jevari iroya. Ipoña Jesús joshiyakaaventanakeri, ikantanake: ⁸ “Aririka inkaimayeetemi poimoshirenkya aavakaantsiki, eerora pikovashita posasatekatya pinkove pintsipatyaari jevari, tema tzimatsi pashine pokatsine anaakotzimiri jiriiperotziri irirori. ⁹ Aririka irareetapaakya kaimakaantzimiri, inkantapaakemi: ‘Eero posasatekata eeroka, piyaate pisaikake jantyaatziini.’ Iniroitera pimpashiventanakya. ¹⁰ Aña iro kameethatatsi aririka piyaate eero posasatekavaita, pisaikapaake jantyaatziini. Impoña impokake kaimakemiri, inkantemi: ‘Asheninka, pimpoke posatekya eeroka janta.’ Aripaitera iriñaapinkathayeetemi.

* **14:5** Iri ipirayeetari janta: buey ipoña asno.

¹¹ Tsikarika itzimi kovashivaitachane iriñaapinkathayeeterimi, aritake iriñaakero intsinampashiretakaitairi. Iriima tsika itzimi tsinampashirevaitatsiri, iriitake ñeerone iñaapinkathayeetairi.”

¹² Ipoña ipithokashitanakari Jesús aanakeriri irovakaiyaari, ikantziri: “Aririka pinkaime atziri povakaiyaari, eero pikaimashitari pisheninkajanotari eeroka, pirentzi, ipoña ikaratzi ashaarantachari, tema ari onkantake impiyataiyaami eeroka irovakaiyaami. ¹³ Aririka poimoshirenkya, iri pinkaimayete ashinonkainkari, mavityaakiri, pesaponthoyetatsiri. ¹⁴ Ari piñeero pinkimoshiretai, tema irikapayeeni, eero okantzi impiyataiyami apaata iroimoshirenkya. Iro kantamaitacha ari impinayeetaimi pantakeri aririka iriñaayetai kameethashireri.”

Joshiyakaaventaitziro iniroite jovaita

¹⁵ Ikanta ikemavakera aparoni ikaratzi isaiki jovaiyani, ikantanake: “Kimoshirera inkantya inkarate ovaachane impinkatharitanakerika Pava.” ¹⁶ Ipoña ikantzi Jesús: “Tzimatsi aparoni atziri, jovetsikakaante iniroite oimoshirenkaantsi, ari irovaiyaani. Ithonka ikaimakeri ikarataiyini. ¹⁷ Ikanta omonkaratapaaka irovantyaari jotyaaantakeri iromperatane inkamanteri ikaratzi ikaimakaantakeri, tema irootaintsi irovaiyaani. ¹⁸ Tera inkove impokaiyeni ikaratzi ikaimakaantaveetakari. Jetanakaro aparoni, ikantzi: ‘Eero okantzi niyaate, niyaataye namenero ovaantsi namanantakeri. Irootake eero okantanta niyaate.’ ¹⁹ Ikantake pashine: ‘Niyaataye noñaantyaari namanantakeri nopirapayeeni, irootake eero okantanta niyaate.’† ²⁰ Ari ikantake pashine eejatzi: ‘Eero okantzi niyaate, tema ovakera naavakaaka.’ ²¹ Ipoña ipiya omperataari, ikamantapairi ivinkatharite kantainchari. Iniroite otsimaanakari, ikantanakeri iromperatane: ‘Piyaate, paniitero tsika overaa nampitsi, pamakeri ashinonkainkari, mavityaakiri, pesaponthoriite inkarate piñeeri janta.’ ²² Ari jimatakero iromperatane. Ipoña ikantairi ivinkatharite: ‘Nomatakero okaratzi pikantakenari. Iro kantamaitacha eeniro okaankitzi pankotsi.’ ²³ Ipoña ikantziri iromperatane: ‘Pinthonkero paniitero avotsi, piyaayete tsikarika, pishintsiventero inkarate piñeeri janta, impokeeta ojaikityaata nopanko. ²⁴ Pinkeme nonkante: Oshekira netavetakari nokaimakaantziri, eeromaita iñaajatziro iroya kapicheeni novetsikakaantakeri ovaritentsi.’ ”

Pomerentsitachari ankempitakotyaari Cristo

²⁵ Osheki ikaratzi oyaatakeriri Jesús. Ipoña ipithokashitanakari, ikantziri: ²⁶ “Aña iro onimotzimiri petakoyetari piri, piniro, piina, pitomi, pirentzi, pitsiro, petakota eejatzi apaniro eeroka. Iro kantacha aririka anaanakero okaratzi petakotyaanami naaka paventaana, tera pinkyaaryoote pinkempisantena. ²⁷ Ontzimatyete pinkyaaryooventero noñaaventayetakemiri, onkantavetakya impaikakoitemi. Aririka povashaantakero, eerora nokempitakaantami eeroka niyotaane. ²⁸ Aparoni kovatsiri irovetsike pankotsipenthakii, iretavakyaaro impampithashiretya tzimatsirika irimatantyaarori irovetsikero. ²⁹ Ari onkantya inthonkantyaarori iretanakyaaro irovetsikero, tema aririka irookaventakero ari ishirontaventakyaari inkarate ñeerine. ³⁰ Inkantaiyeni: ‘Piñaamatsiteri irika, te iraavyeero, jookashitaro.’ ³¹ Ari ikempitari eejatzi, aparoni pinkathari tzimatsiri 10,000 irovayirite, iriminthatya irovayirityaari pashine pinkathari tzimatsiri 20,000 irovayirite. Ontzimatyeteera iretavakyaaro impampithashiretavakya, aririka iroitsinampaakeri. ³² Iñaakerorika eero joitsinampairi, eenirora joveraa intaina pashine pinkathari pokatsiri irovayirityaari, irotyaantake kanterine: ‘¿Tsikama ankantyaaka eero ovayiritavakaanta?’ ³³ Ari okempitari eejatzi ontzimatyete petavakyaaro pimpampithashiretavakya eerokaite, tema eerorika povashaantziro petakoyetaro okaratzi pashiyetari, eerora nokempitakaantaami niyotaane.”

† 14:19 Iri kantakotachari jaka nopirapayeeni, karatatsiri 5 buey.

Kempitarori tzivi kaari katyotaatsine
(Mt. 5.13; Mr. 9.50)

³⁴ “Tema kameetha okanta tzivi okatyotzi. Iro kantacha aririka inkonovaitero tsika ompaitya, eero apantaaro inkatyokantaityaaro. ³⁵ Tekatsi apantaiyaarone tzivi, eero aritaajatzi eejatzi isaiponkitzitantaityaaro pankirentsi, ontzimatye irookaitero. Kovi-rori inkemathatero iroka, irovayempitattya inkempisante.”

15

Jiñaaventaitziri oisha peyavetachari
(Mt. 18.10-14)

¹ Osheki kovakotziriri kireeki isheninka itsipatakari atziri kaariperoshireri, ikempisantzi jiyotaantzi Jesús. ² Ikanta Fariseo itsipatakari iyotzinkariite, iñaaventanakeri Jesús, ikantzi: “Pameneri irika, ikempiyakari atziri kaariperoshireri, itsipatari jovapi-intaiyani.”

³ Ipoña Jesús joshiyakaaventanakeneri, ikantanake: ⁴ “Tzimatsi piratachari ikaratzi 100 iroishate. Okanta aparoni kitaite, ipeyaka aparoni iroishate, jookanakeri pashine 99 oisha tsika te inampiitaro, jatake ikokovatairi peyeenchari. ¿Tema pimatziro eeroka iroka? ⁵ Ikanta iñaapairi iroishate, kimoshire ikanta janatapairi. ⁶ Tema jareetara ipankoki, japatotapairi isheninka, ikantapairi: ‘Pimpoke pintsipatyaana aimoshirenkya, tema noñagairi noishate peyavetainchari.’ ⁷ Eekero ikantatzi Jesús: “Arira onkempitagaiya inkiteki, iniroite inkimoshireventaiteri aparoni atziri ovashaantairori ikaariperoshireveta. Iranaanakeri 99 kameethashiretaiyatsiri.”

Joshiyakaaventaitziri kireeki peyavetachari

⁸ Ipoña ikantzi: “Aparoni tsinane tzimatsi 10 oireekite. Okanta aparoni kitaite ipeyapithataro aparoni oireekite, ovaampatake ootamento, opishitakero maaroni opanko okokovatairi oireekite.* ⁹ Okanta oñagairi, okaimakeri osheninka, okantakeri: ‘Pimpoke, pintsipatyaana noimoshirenkya, tema noñagairi noireekite peyavetainchari.’ ¹⁰ Eekero ikantatzi Jesús: “Arira inkempitagaiya imaninkarite Pava iniroitera inkimoshireyetai iñaakerika aparoni atziri jovashaantairo ikaariperoshirevaitzi.”

Iñaaventaitziri tomitsi aparavaitatsiri

¹¹ Ipoña ikantanake eejatzi Jesús: “Aparoni atziri tzimatsi apite itomi. ¹² Ikanta iyaapitsi itomi, ikantakeri iriri: ‘Apá, pimpenaro okaratzi pashitakaiyaanari.’ Ari ikantakero, itsiparyaakeneri itomi okaratzi irashitakaiyaariri apaata aparopayeeni. ¹³ Tekera osamanite, jatake iyaapitsi itomi intaina pashineki nampitsi. Ari japaravaitashitakari iireekite. ¹⁴ Ikanta japerotakeri japarotakeri maaroni, iñeetake iniroite tashetsi janta nampitsiki. Ari ikovityaanaka ikaratzi japarotashivaitakari. ¹⁵ Ipoña jiyaatashitakeri nampitarori janta ikovi antavairentsi, jotyaaantaitakeri iraa-maventyaari chancho. ¹⁶ Iniroite itashaake, ikovake irayooteri chancho, tema tekatsi perine iroyaari. ¹⁷ Ipoña ikantashiretanake evankari: ‘Osheki janintaavaita jovatzi-ita antavaitatsiri ipankoki ashitanari, ¿ipaitama nashinonkaantavaitantari naaka jaka notasheneentzi? ¹⁸ Ontzimatye niyaatai ashitanariki, nonkantapairi: Apá, tzimatsi kaariperori nantzimotakemiri, eejatzi nokempitaakeri Inkitesatzi. ¹⁹ Te arite pinkempitakaantaina pitomi, intaani nokovi pinkempitakaantenari ikaratzi antavaitzimiri.’ ²⁰ Ari ipoña ikatziyanaka, pokai ashitariki. Ikanta ashitariri, amenavookitatsi irirori iñaavairi ipokai, ishiyashitavaari, javithanotavairi, inintaaporotavairi. ²¹ Ikantapaake itomi: ‘Apá, tzimatsi kaariperori nantzimotakemiri, eejatzi nokempitaakeri Inkitesatzi. Te arite pinkempitakaantaina pitomi.’ ²² Iro kantamaitacha ashitariri, ikantakeri

* **15:8** Ikantakoitziri jaka “kireeki,” irijatzira ipaitayeetziri “dracma,” kireeki inatzi jashiyetari Grecia-satzi. Iriitake ipinatantaitariri antavaitatsiri aparoni kitaite.

romperatane: ‘Pamake irooperori kithaarentsi, pinkithaatavairi notomi. Poveneri irakoki mareryaatatsiri, pinkyaantakaiyaari eejatzi zapato. ²³ Impoña pamenake evonkiri vaca kameetha ivathate, povamayeri. Nokovi aimoshirenkya. ²⁴ Tema irika notomi kamavetaka, iro kantamaitacha añagai iroñaaka. Pairani ipeyaka, iñeetairi iroñaaka.’ Ari jetanakaro joimoshirenkaiyani.

²⁵ Ikanta irantarite irirentzi saikatsi jantavaitzi ovaantsiki. Pokai pankotsiki, ikema-paatziiri joimoshirenkaiyani. ²⁶ Josampitapaake aparoni romperatane opaita iki-moshiretantaitari. ²⁷ Ari ikantanakeri: ‘Areeta pirentzi, irootake jovamaakaan-takari piri evonkiri vaca, tema kameetha jareeta pirentzi tekatsi avishimoterine.’ ²⁸ Ari ikisapaaka, te inkove inkyaapai pankotsiki. Ipoña jiyaatashitakeri iriri, osheki ipankiventakari intsipatantyaariri joimoshirenka. ²⁹ Irojatzzi ikantantanakariri iriri: ‘Piñaavetana naaka osamani nosaikimotzimi, tekatsi nantzimotemi. Tetya pimpajaatena aparoni piratsi noimoshirenkya.’ ³⁰ Iro kantamaitacha ipokaira iyeka thonkitakemiriri piireekite ipiro mayempiro, iriyya povamainiri vathatatsiri poimoshirenkavairi.’ ³¹ Ari jakanake iriri, ikantziri: ‘Notomí, ari pashi poviro pisaikimotakena eeroka, maaroni okaratzi nashitari, eerokara ashitaro maaroni. ³² Irootake ankimoshiretantyaari iroñaaka, tema irika pirentzi, kamavetaka, iro kantacha añagai iroñaaka. Ipeyavetaka jiñeetairi iroñaaka.’ ”

16

Joshiyakaaventaitziri kaariperori omperataari

¹ Ipoña Jesús ikantakeri eejatzi iriyotaane: “Tzimatsi aparoni atziri ashaarantachari. Itzimi irirori romperatanepayeeni. Okanta aparoni kitaite tzimatsi pokaintsiri, ikantaitakeri ashaarantachari: ‘Irika ijevare pomperatane, japaratakemiro pashaakaro.’ ² Ikanta irika ashaarantaneri ikaimakeri romperatane, josampitakeri: ‘¿Opaitama pantakeri? Nokemake ikantaitana. Nokovi poñaakenaro okaratzi pantavaitakenari. Tema ari okaratapaake pijevatziri nomperatanepayeeni.’ ³ Ari ikantashiretanake irika omperataari: ‘¿Tsikatya nonkantyaaka iroñaaka? Iromishitovatyena omperatanari. Te onkante nompankivaite, aririka nonkampitante impashityaana, osheki nom-pashiventya.’ ⁴ Ipoña ikantashiretzi: ‘Niyotake ompaitya nanteri iriakameethatanta-ityaanari pankotsiki aririka iromishitovaitakena.’ ⁵ Japatotakeri ikaratzi ireevetziriri ivinkatharite, ikantakeri etakarori: ‘¿Tsikama ikaratzi pireevetziri novinkatharite?’ ⁶ Ikantzi irirori: ‘Nireevetziri ikaratzi 100 inchatonaa jovaitzi yeenkantsi.’ Ipoña ikantziri: ‘Jiroka pireevere, thaanki posankinate, intaani inkaratai 50 inchatonaa pireeveteri.’ ⁷ Ipoña josampitakeri pashine ikantziri: ‘¿Eeroka tsikama ikaratzi pireevetzi?’ Ikantzi: ‘Nireevetzi okaratzi 100 ipiyotakoyeetziro trigo.’ Ipoña ikantziri eejatzi: ‘Jiroka pireevere, posankinate, intaani onkaratai 80 ipiyotakoyeetziro.’ ⁸ Ikanta irika pinkathari, joñaakantakeri romperatane tema iñaakeri omatatzi-iri jiyotzi tsika inkenakairo kantainchari. Arira ikantayetari atziripayeeni iroñaaka, imataya jiyotzi tsika inkenakairo iriakameethayetantyaariri isheninka, janayiri tsika ikanta kempisantzinkariite.” ⁹ Irojatzzi ikantantanakari Jesús: “Ontzimatyete piyote paakameethatantyaaro pashaarantayetari iroñaaka onkantavetya te apantaperotaro, iroora onantaiyaari iriakameethayeetaimi apaata eeroka janta inkiteki.

¹⁰ Itzimirika kyaaryootaintsiri kapicheeni, iriitake kyaaryooperotaatsine. Itzimirika kaariperoshiretatsiri kapicheeni, iriitake maperotairone inkaariperotai. ¹¹ Terika pinkyaaryoovero ashaakarontsi kaari apantaperotaro jaka, tekatsira ameentyaamine irooperoriki. ¹² Terika pinkyaaryoovero ashinentsi, tekatsira pemineri pashityaari eeroka. ¹³ Tekatsira aparoni omperataari materone

† 15:29 Ikantakoitzi jaka “piratsi,” iriitakera cabra.

irantavaitene apite pinkathari. Tema aparoni inkovaperote jomperatari, iriima pashine inkisaneentakeri. Ari okempitari eejatzi, tekatsira materone inkempisanteri Pava, aririka impampithashiretakotero ashaakarontsi, kempivaitaka omperanatatyeeyaarimi.”

¹⁴ Ari ikaratzi ikemaiyakeni Fariseo, tema irijatzi nevetarori ashaakarontsi, ishirontzimentakari Jesús ikemiri ikantayetakeri. ¹⁵ Ipoña ikantanakeri: “Piyotzi potzikaaventaiyani eeroka eero jiyotantami atziri, iro kantamaitacha jiyotzimiro Pava okaratzi pipampithashireyeteri. Tema okaratzi irooperotziimovetariri atziri, ipinkimatziro Pava.”

Ikantakaantaitane ipoña ipinkathariventantai Pava

¹⁶ “Tema pairani iñaaventayeetakero Ikantakaantaitane ipoña irosankinare kamantananeriite. Ipoña ikinkithatake Juan. Ikematziiro iroñaaka atziriite Kameethari Ñaantsi tsika ikanta ipinkathariventai Pava. Iniroite ikovi iriñeero okempitaro ishintsitaitzi aririka irovayiritaitya. ¹⁷ Te opomerentsita aperotaiya apaata kipatsi eejatzi inkite, iro kantamaitacha eero aperotzimaitaatsi Ikantakaantaitane.”

Jiyotaantzi Jesús ikantzi: “te apantyaaro pookero piina”

¹⁸ “Itzimirika ookerone iina, aririka iragai pashine tsinane, jimayempiventakero etavetarori. Ari ikempitari eejatzi agairone tsinane jookiri oime, imayempitake irirori.”

Ashaarantachari ipoña Lázaro

¹⁹ “Tzimatsi aparoni atziri ashaarantachari, tsika itzimi ovaneenkatachari ikithaatapiinta. Jaakoventaro kitaiteriki joimoshirenka ovaneenka jovatziivaita.* ²⁰ Tzimitacha eejatzi aparoni ashinonkaavaitachari ipaita Lázaro, ithonka ipathaavaitake irika. Ari jonoryaapiinta jakakiro ipankoki ashaarantaneri. ²¹ Iriitake kovatsiri iriyoyeero jovyaryaayetziro irovanaro ashaarantachari. Pokatsi otsitzi ithotziri ivathaaroki. ²² Ikanta apaata kamake ashinonkainkari, jaanakeri imaninkarite Pava, jatake isaikira Abraham. Ipoña kamitaka eejatzi ashaarantachari, ikitaitakeri. ²³ Ikanta janta sarinkaveniki, osheki ikemaantsivaitaka irika ashaarantavetachari. Jamenakotakeri intaina jiñaatziiri Abraham itsipatakari Lázaro. ²⁴ Ari ikaimanake irirori, ikantzi: ‘Chariné, Abraham, pineshinonkatena. Potyaanteri Lázaro iramaajatakana kapicheeni jiña nomiretavakyaari, tema itashineentatyaana shintsiini paampari.’ ²⁵ Ikantanake Abraham: ‘Nochariné, poshiretyaaro pashaakaro pairani, eejatzi ikempita Lázaro joshiretaro iñaashivaitakari. Iro kantamaitachari kimoshire ikanta irirori jaka, irooma eeroka ontzimatyepinkemaantsivaitaiya. ²⁶ Tekatsi pinkene pimpoke, tzimatsi iniroite impereta otzikairi, eero okantzi eejatzi niyaatashitemi eeroka.’ ²⁷ Eekero ikantaveta irirori: ‘Pinkeme nokantzimi chariné, potyaante jatatsineri isaiki ashitanari. ²⁸ Tzimatsi janta ikaratzi 5 nirentzi, pinkamanteri eero ipokanta irirori jaka, osheki jiñaashitaitaro.’ ²⁹ Ari ikantzi Abraham: ‘Tzimatsi Ikantakaantakeri Moisés, tzimatsi eejatzi ikantayetakeri kamantananeri, iro inkempisanteri.’ ³⁰ Ipoña ikantzi eejatzi: ‘Eerotyaami, Chariné, Abraham. Tzimatsirika aparoni kamatsiri kamantairine añaatsiri atziri, ari irovashaantairo kaariperori jameyeteri.’ ³¹ Eekero ikantanakitzi Abraham: ‘Tema te inkempisantero ikantayevetari Moisés eejatzi ikantayetakeri kamantananeri, eerotya ikempisantaajatziri inkamantavetyaari aparoni kaminkari.’ ”

17

Eero pantakaantziro kaariperori

* **16:19** Iro ikantakoitziri jaka “ovaneenka,” kithaarentsi jonkeromaitatsiri. Osheki ovinaro iroka. Intaani ikithaayetaro ashaarantachari.

¹ Ipoña Jesús ikantanakeri iriyotaane: “Ari intzimapiintatye antakaanterone kaariperori. Inkantamacheeteri irika. ² Tsikarika itzimi antakaakerine kaariperori aparoni eentsi aventaanari, ari irovasankitaayeetairi. Iro kameethatatsimi inthayeeteneri mapi ikentsiki, iroviinkaitakeri inkaareki, ari onkantya eero ikaariperotakaantantami. ³ Ontzimatye pampaventya eeroka. Tema intzimerika aparoni antzimotemine kaariperori, pinkaminairi. Aririka irovashaantanairo jantayevetakari, pimpeyakotero jantzimovetakamiri. ⁴ Ari okempitari eejatzi. Tzimatsirika atziri osheki irantzimotapiintakemi, okempitaajatatyaama onkarate ⁷ irapiipiitero aparoniki kitaite, ontzimatyeera papiipiiteri pimpeyakoteri aririka impokashitapiintakemi inkovakotemi pimpeyakotairi.”

Paventaaperotakaina

⁵ Ikanta Otyaantajanoriite, ikantanakeri Jesús: “Nokovi poshoretakaaperotyaana.” ⁶ Ipoña ikantzi Avinkatharite: “Onkantavetakya eero iniroitetzi poshoretana, onkempityaaro okitho iryaani pankirentsi, aritake pimatakero iniroite inchato katziyeenchari, pinkantero: ‘Pishirinke, piyaate pinkatziye janta inkaareki.’ Nonkante, arira omatakya.”*

Irantayeteri omperataari

⁷ “Aririka intzime pomperatane, piñaavairi irareetaiya joshevavaitzi povaneki, jaa-maakoventari pipira ¿arima pinkantavairi: ‘Payootapaina?’ ⁸ Aña eero, intaani pinkantavairi: ‘Ponkotsitapai ovaritensi. Povathakitya inkene poyiitena, irojatzi novantakyaari, nirake nomire eejatzi. Impoña pimpoite eeroka povaiya.’ ⁹ ¿Arima pimpaasoonketakeri okaratzi iranteri pomperatane? Aña eero. ¹⁰ Arira pinkempityaari eejatzi eeroka, aririka pimonkarataakero okaratzi inintakaimiri Pava, ompoña pinkante: ‘Eero asagaaventavaita jomperayeetai, tema intaani amonkaraamatsitero okaratzi ikovakaayeetakairi antero.’”

Jovashinchagaitziri 10 pathaavaitatsiri

¹¹ Ipoña javisanake Jesús iriyaatero Jerusalén-ki, ikenanakero Samaria-ki ipoñaanakaro Galilea. ¹² Ikanta jareetapaaka aparoniki nampitsi, ari jomonthaavakari ¹⁰ shirampari pathaavaitatsiri, intaina ikatziyeeyapaaka. ¹³ Ikaimaiyini, ikantzi: “¡Iyotaanteri Jesús, pineshinonkataina naaka!” ¹⁴ Ari jamenanakeri irirori, jiñaatziiri ikatziyeeyani, ikantziri: “Piyaatashiteri omperatasorentsitaari iramenavakemiro pivathaaro.” Ikanta jiyaataiyanakera, omapokashitaka opeyanaka ivathaaro, eshitakoyetanai. ¹⁵ Ikanta aparoni iñaakerora jeshitakotai ipathaavaitzi, tharomentaka ipiyaa irirori, ikimoshireventanakeri iniroite Pava. ¹⁶ Jotyeerovashitapaakari iitziki Jesús, ipaasoonketapaakeri. Irika piyaachari Samaria-satzira inatzi. ¹⁷ Ipoña ikantzi Jesús: “¿Tema ¹⁰ ikaratzi eshitakotaatsi, tsikama ikenakeka pashine? ¹⁸ Tekatsira nosheninka piyaatsine inkimoshireventairi Pava impaasoonketeri, intaani ipiya pashinesatzi atziri.” ¹⁹ Ari ikantanakeri Jesús pathaavaivetachari: “Pintzinaanai, piyaatai. Iro ovashinchagaimi poshoretana.”

Etantanakyaarori impinkathariventantaite

(Mt. 24.23-28, 36-41)

²⁰ Ipoña Fariseo josampitakeri Jesús, ikantziri: “Tsikapaite etantanakyaarori impinkathariventantai Pava.” Ari jakanake irirori: “Omapokashitaiyaara impinkathariventantai Pava. ²¹ Eero ikantaitzi: ‘Jiroka jaka. Jironta janta.’ Tema aritake pinkatharishireventantai Pava.” ²² Ipoña ipithokashitanakari iriyotaane, ikantziri: “Ari pinkovavetaiya apaata piñeerimi kapicheeni irika Itomi Atziri, eero

* **17:6** Iro ikantakoitzi jaka “okitho iryaani pankirentsi,” paitachari “mostaza,” iro shookatsiri inampiki pashine atziri. Iro ikantakoitzi jaka “iniroite inchato,” paitachari “sícómoro,” irojatzi shookatsiri pashineki inampi atziri.

okantzimaita. ²³ Ari pinkemake inkantaite: ‘Jirika jaka.’ Pashine kantatsine: ‘Jirinta janta.’ Eerora piyaatashitziri, eero poyaatziri eejatzi. ²⁴ Aririka impiye Itomi Atziri, inkempitapaiyaaro oporeki ookatharontsi, ompoñaanaknya tsika overaa kipatsi irojatzi tsika janta othapitapaa. ²⁵ Aña etavakya iriñaavakero inkemaantsitya iniroite, irimanintavaiteri irikaite atziriite tzimayetatsiri iroñaaka. ²⁶ Tema onkempityaaro tsika okanta pairani eeniro isaikaveta Noé. Ari onkempitzitaiya eejatzi aririka impokimatai Itomi Atziri. ²⁷ Onimotziri atziri jovavaiyeta, jiravaitaiyini, jaavakaayeta eejatzi. Irojatzi ikyaantanakari Noé irirori pitotsiki jovetsikakeri. Okanta oonkanaka kipatsiki, aperotakeri maaroni atziri ipiinkake. ²⁸ Ari onkempityaaro eeniro isaikaveta pairani Lot. Onimotziri atziri jovaiyani, jiravaitaiyini, jiyomparitaiyini, ipankivaitaiyini, jovetsikaiyini ipanko eejatzi. ²⁹ Iro kantamaitacha omonkaratapaaka kitaite ishitovantanakari Lot nampitsiki Sodoma, jomapokashitaka iparyaapaake iririite paampari, ari japerotakeri maaroni atziri itaga. ³⁰ Aritakera onkempitagaiyaari eejatzi aririka impiye Itomi Atziri. ³¹ Tzimatsirika saikatsiri jakakiroki ipanko, arira impoñaanaknya irishiye, eerora ikyaapanaatzi iraapanaate tsika ompaitya. Itzimirika saikatsine irovaneki, irishiye tsika ikantara, eero ipiyapanaata. ³² Pinkinkishiretakotero okaratzi avishimotakerori iina pairani Lot. ³³ Ikaratzi etakovaitachari apaniro jantayetziro inebetashiyetari, ari impeyaashitakya. Iriima inkarate kamimentenane jantanairo nokovakairiri naaka, aritake iravisakoshiretai.” ³⁴ Eekero ikantatzi Jesús: “Tzimatsi tsipataavakaachane irimaye. Aparonira irayeetai inkiteki, iriima pashine irookayeetanairi. ³⁵ Tzimatsi apite tsinane tsipataavakaachane otononkavaitzi. Aparoni irayeetai inkiteki, irooma pashine irookayeetanairo. ³⁶ Irisaika apite atziri irovaneki. Aparoni irayeetai inkiteki, iriima pashine irookaitanairi.” ³⁷ Ipoña josampitanakeri ikantzi: “¿Tsiaktya janta Pinkatharí?” Ikantzi Jesús: “Tsikarika osaikai ivatha kaminkari, ari impiyoventyaarira tziso.”†

18

Iñaaventaitziro kamaimetzinkaro ipoña kaariperori pinkathari

¹ Ipoña joshiyakaaventanakero Jesús onkantya iramanayeetantyaarimi kitaiteriki, eero jovashaantayeetantaro. ² Ikantzi: “Tzimatsi aparoni nampitsi, ari isaikiri kaariperori pinkathari, te iriñaapinkathateri irirori Pava, iri ovatsipero te iriñaapinkathateri atziri. ³ Ari osaikitari eejatzi aparoni tsinane kamaimetzinkaro. Opokashitakeri kaariperori pinkathari, okantziri: ‘Nokovi pinkaimenari kisaneentanari, povetsikainaro avishimotanari.’ ⁴ Teya inkovavetya pinkatharika. Ipoña ikantashiretake: ‘Te noñaapinkathateri Pava, eejatzi nokempitairi atziri. ⁵ Iro kantacha iroka kamaimetzinkaro, ontzimatyte nantenero kameethari okoviri. Nosamarokari aririka oñaashirenkena ompipiyatashitena.’” ⁶ Ikantzi Jesús: “Piñaakero ikantashiretakeri kaariperori pinkathari. ⁷ Iri maperotzirori Pava irirori, eero ishenkaatsi irantaineri kameethari ikoyaayetairi, tsika itzimi aakoventanaarori jamanairi kitaiteriki.” ⁸ Eekero ikantatzi Jesús: “Eerora ishenkaita irantantaityaarori kameethari. Iro kantacha aririka impiyapaake Itomi Atziri, ¿eekeroma iriñaapaatyte aventaapiintyaarine kipatsiki?”

Joshiyakaaventaitziri Fariseo ipoña kovakotziri kireeki isheninka

⁹ Tzimayetatsi pampithashiretachari kameethashire inatzi. Ipoña imanintashirevaitziri pashine atziri. Irootake Jesús joshiyakaaventantanakariri, ikantzi: ¹⁰ “Tzimatsi apite atziri jiyaatake tasorentsipankoki iramane. Fariseo inatzi aparoni, iriima pashine iri kovakotziriri kireeki isheninka. ¹¹ Ikanta ikatziyapaaka Fariseo jamani, ikantzi:

† 17:37 Ikempitara añaapiintziri amempori jevotaiyini, ayotzi tzimatsi kamaintsiri. Ari okempitari eejatzi aririka añaayetakero okaratzi iñaaventayetakeri jaka Jesús, ayotzira irootaintsi impiyimatai.

'Pava, iniroite nopaasoonketzimi, tema te nokempitari naaka pashine atziri, koshintzi ini, kaariperoshire ikanta, mayempiri ini, ari ikempitakari irika kovakotziriri kireeki isheninka. ¹² Apitesatzi notzitapiintaro novarite avisayetzira kitaite jimakoryaan-taitari, nookapiintzi kireeki ikaratzi ipinaitanari.' ¹³ Ipoña irirori kovakotziriri kireeki isheninka, ikatziyapaaka jantyaatziini, oyootapaaka jamani te iramene jenoki. Tema okatsitzimoshiryaanakeri, ikantzi: 'Pava, pinkaminthayena naaka, kaariperoshire nonatzi.' ¹⁴ Ikantzi Jesús: "Iriitake jaakameethayeetairi irika, kameethashire ikanta jiyaatai ipankoki, te inkempityaari pashine. Tema tsikarika itzimi iriiperovaitatsiri iroñaaka, ari intsinampashiretakaitairi. Iriima tsika itzimi tsinampashirevaitatsiri iroñaaka, ari iriñeero iririiperotakaitairi."

Itasonkaventziri Jesús eentsipayeeni
(Mt. 19.13-15; Mr. 10.13-16)

¹⁵ Ipoña jamayeetapaakeneri Jesús eenchaaniki, ikovaitzi irantantavakyaari kapicheeni irako. Iro kantacha iriyotaanera Jesús, ikisathatavakari amayetziriri eentsi. ¹⁶ Irojatzii ikantantanakari Jesús: "Pishineteri eenchaaniki impokashitena. Eero pithañaana. Tema inkarate kempitaiyaarine irirori, iriitakera ñaagairone ipinkathariventantai Pava. ¹⁷ Omaperora, eerorika iñaapinkathaitziri Pava inkempitakoityaari ikantara eentsipayeeni, eero iñeetairo ipinkatharitari."

Evankari ashaarantachari
(Mt. 19.16-30; Mr. 10.17-31)

¹⁸ Ikanta aparani pinkathari josampitakeri Jesús, ikantziri: "Kameethari Iyotaan-tanerí, ¿opaitama nanteri noñaantaiyaarori kantaitaachaneri añaantarentsi?" ¹⁹ Ipoña jakanake Jesús, ikantzi: "¿Opaitaka pikantantanari: 'kameethari pini?' Apanirora ikantakaaro Pava ikameethatzi, tekatsi pashine. ²⁰ Piyotakotakeroma Ikantakaan-taitane, kantatsiri: Eero povantzi, eero pimayempitzi, eero pikoshitzi, eero pi-thaiyakotanta, eero pamatavitantzi, piñaapinkathateri ashitamiri." ²¹ Ari jakanake evankari, ikantzi: "Iyotaantanerí, nothotyaakero maaroni irojatzii netanakaro pairani eeniro neentsitapaakeni." ²² Ikanta ikemakerira, ikantzi Jesús: "Tzimatsi aparani kovityaapainchari kaari pante. Pimpimantero okaratzi pashitari, pimpashiyetyaari ashinonkaachari. Tema ari piñagairo panintagaiya inkiteki. Impoña pimpokanake, poy-aatena." ²³ Ikanta ikemavakera, ovashire ikantanaka, tema ashaarantaperoneri jinatzii. ²⁴ Tema iñaakerira Jesús iniroite jovashiretanaka, ikantanake: "¡Omaperora opomerentsita iriyaatai ashaarantzinkari tsika impinkatharitari Pava! ²⁵ Tema eero okantzi inkye pi-ratsi camello imoroki kithapi, iro ovatsipero ompomerentsitya inkye ashaarantzinkari tsika ipinkatharitari Pava." ²⁶ Ikantayetanake ikaratzi kemakeriri ikantake Jesús: "¿Im-paiyaakama avisakoshiretaatsine?" ²⁷ Ipoña ikantzi Jesús: "Tzimatsi opaiyeta pome-entsitzimoyetariri atziri, iriima Pava te opomerentsitzimotari." ²⁸ Ari ikantanake Pedro: "Jirika nokarataiyakeni naaka, nookayetanakero okaratzi tzimimoyetanari, noyaataiyakemi." ²⁹ Ikantanake Jesús: "Omaperora, tzimatsirika kovanairori im-pinkathariventairi Pava, irootake jookaventantanakarori ipanko, ashitariri, irirentzi, iina, ipoña irovaiyaneete, ³⁰ tema osheki impayetairiri Pava irika, ari anaanakero okaratzi jookaventanakeri. Ari inkempitagairiri eejatzi apaata aririka iriñeero kan-taitaachaneri añaantarentsi."

Japiitairo Jesús ikamantakota irovamagaiteri
(Mt. 20.17-19; Mr. 10.32-34)

* **18:13** Kantakotachari jaka "okatsitzimoshiryaanakeri," iroora kantakotajaantachari jomposashipaneetanakitya irika atziri. Tema irootake jametayetari judío-payeeni aririka onkatsitzimoshireteri tsikarika ompaitya. Onashitara okaratzi ametari aakapayeeni aririka amposashipaneetya, tema asagaaventavaitatya.

³¹ Ipoña Jesús japatotairi karatatsiri 12 iriyotaane, ikantziri: “Aatayeera iroñaaka Jerusalén-ki. Ari omonkaratyaari onkarate avishimoterine Itomi Atziri, tema irootake josankinatakoyetakeriri pairani kamantantaneri. ³² Arira iraakaantaiteri, irayeri atziri kaari asheninkata. Iniroite ishirontzimentavaitaityaari, inkemaantsitakaityaari, impoña inchoontaporovaitaiteri. ³³ Aririka onkaratake impasavaitaiteri, ari irovama-gaiteri. Iro avisavetakya mava kitaite, ari irañagai eejatzi.” ³⁴ Iro kantamaitacha, te inkemathatero irikapayeeni ikaratzi kemavetainchari, tema te inkovaite inkemath-atakagaiteri.

Jamenakagaitairi Jericó-satzi
(Mt. 20.29-34; Mr. 10.46-52)

³⁵ Ikanta Jesús areetzimataka nampitsiki Jericó. Ari isaikiya aparani mavityaakiri avotsinampiki ikampitantzi impashiityaari. ³⁶ Ikemake mavityaakiri, josampitakeri avisayetatsiri atziri, ikantziri: “¿Ipaita pokatsiri?” ³⁷ Ikantaitanakeri: “Ipokatzi Jesús, ipaitaitziri Nazaret-satzi.” ³⁸ Irojatziri ikaimantanakari, ikantzi: “¡Jesús, icharinentari David-ni, pineshinonkataina naaka!” ³⁹ Osheki ikisathaveetanakari irimairtantyaari. Eekero ikaimanakitzi shintsiini, ikantzi: “¡Icharinentari David-ni, pineshinonkataina naaka!” ⁴⁰ Ari ikatziyapaaka Jesús, ikantzi: “Pamakenari jaka.” Ikanta jamaita-paakeneri, josampitavakeri. ⁴¹ Ikantziri: “¿Tsikama pikovi nonkantaimi?” Jakanake mavityaakiri, ikantzi: “Nokovi nokiryagai, Pinkatharí.” ⁴² Ikantzi Jesús: “Kantatsi pokiryagai, iro ovashinchagaimi paventaana.” ⁴³ Omapokashitanaka jamenanai, joy-aatanakeri Jesús, kimoshire ikantaventanakari Pava. Ikanta atziriite iñaakero okaratzi jantakeri Jesús, jimatanakero iriroriite itharomentaventanakari Pava.

19

Jesús ipoña Zaqueo

¹ Ikanta jareetapaakara Jesús Jericó, janiitapaakero nampitsiki. ² Ikanta aparani shirampari ijevare kovakotziriri kireeki isheninka ipaita Zaqueo. Ashaarantzinkari inatzi. ³ Ikovaperotake irirori iriñeeri Jesús. Iro kantacha te onkante tema osheki atziri otzikaakeriri, ikaraporoityokitziini eejatzi. ⁴ Ipoña jeevatanake Zaqueo, ataita-paake inchatoki inkene iñeeri Jesús, tema ari inkenapaakeri.* ⁵ Ikanta jareetapaaka jataitakera, jamenapaake jenoki, iñaapaakeri, ikantziri: “Zaqueo, payiitanake thaanki-
ini, tema ari noshiretaro nomayimotemi pipankoki.” ⁶ Thaankiperoini jayiitanake Zaqueo. Kimoshire jaanakeri ipankoki. ⁷ Ikanta jiñeetakeri, ñaavaitanake atziriite ikantzi: “¿Opaitama ikyaavankotantariri Jesús aparoni kaariperoshiretatsiri?” ⁸ Ipoña ikantake Zaqueo: “Pinkatharí, ari nompakeri ashinonkainkari kashetani nashaakaro. Tzimatsirika ipaita namatavitakeri nokoshitziri, ari noipiyeeneri onkarate 4 nayitakeriri.” ⁹ Ikantanake Jesús: “Iroñaaka piñeero pavisakoshiretai. Tema pimatanairo pikempitakotanaari Abraham-mirinkaitejanori. ¹⁰ Tema iro ipokantakariri Itomi Atziri ikokovayetairi ikaratzi peyaashivetainchari irovavisaakoshireyetairi.”

Joshiyakaaventaitziri 10 kireeki

¹¹ Irojatziri ikempisantaiyakeni atziri iñaaventakeri Jesús. Ipoña joshiyakaaven-tanakeneri, tema iñaajaantake atziriite koñaaroini impinkathariventantai Pava, tema jiñaakero irootaintsi irareetzimataiyaani Jerusalén-ki. ¹² Ikantanake: “Tzimatsi aparoni jevari jiyaatake pashineki nampitsi, impinkatharitakaiteri, impoña impiye. ¹³ Japatotanakeri 10 iromperatane, ipanakeri 10 kireeki, ikantayetanakari: ‘Pantavaitakairi kireeki nopayetakeri, irojatziri nompiyantapaakyaari.’† ¹⁴ Iro

* **19:4** Kantakotachari jaka inchatu, irootake ipaitaitziri pashineki nampitsi sicómoro. † **19:13** Ikantakoitziri jaka kireeki, iri ipaitayeetziri pairani “mina.” Iñaantaityaari iraaeyereri aparoni mina, ontzimatyete irantaventaiteiri inkarate mava kashiri.

kantachari tzimatsi kaari koverine impinkathariventante. Jotyaantaitake kantatsineri: ‘Te nonkovaiyeni impinkatharite.’ ¹⁵ Ikanta ipiya, aritake impinkatharitakaitakeri. Japatotapairi iromperatane ipayetanakeri kireeki, ikovi iriñeeri tsika ikanta jantavaitakaakeri iireekite. ¹⁶ Jetapaakaro ipokake aparoni, ikantapaake: ‘Pinkatharí, noshekyaaakeri piireekite, nagai pashine ikaratzi 10.’ ¹⁷ Ikantanake irirori: ‘Kameethatake nomperatane, kapiche pikyaaryootake, aritake piñaakero pijevaventero onkarate 10 nampitsi.’ ¹⁸ Ari ipokapaake pashine iromperatane, ikantapaake: ‘Pinkatharí, noshekyaaakeri piireekite, nagai pashine ikaratzi 5.’ ¹⁹ Eejatzi ikantanakeri irirori: ‘Ari pinkempityaari eeroka, ari piñaake pijevavente onkarate 5 nampitsi.’ ²⁰ Ipokapaake pashine, ikantapaake: ‘Pinkatharí, jirika piireekite kameetha noponatakemiri. ²¹ Tema iniroite notharovakaami omaperotatziimi pimashirenkata, te piñaakotya poshekyaaantariri piireekite.’ ²² Ikantanake irirori: ‘Kaariperori nomperatane pinatzi. Eeroka apeshityaarone okaratzi pikantakenari. Piyoveta ovanaa nomashirenkata, te noñaakonetya noshekyaaantariri noireekite. ²³ Piñaaveta eero pimatziro eeroka, pamenemi impaitya antavaitakaimirine noireekite, ari iroshekineentakemi iroñaaka, iri pimpavainarimi nopiyaara.’ ²⁴ Ari ikantziri atziri piyotainchari: ‘Payiteri kireeki, pimperi oshekyaaakeriri ikaratzi 10.’ ²⁵ Ikantaiyanake atziri: ‘Pinkatharí, ¿opaitama impantaityaariri, tema tzimake irirori 10 kireeki pipakeriri inkaaranki?’ ²⁶ Eekero ikantatzi ashitariri iireekite: ‘Tsikarika itzimi otzimimotakeri, ari ontzimimotairi osheki. Iriroma kaari otzimimotzi, eekero iriyaatatye iriñeero eero otzimimoperoyetairi.’ ²⁷ Ikantake eejatzi: ‘Pamakeri ikaratzi kisaneentanari kaari kovatsine nompinkathariventero, noñeeri pinthatzinkenari.’ ”

Areetaa Jesús Jerusalén-ki

(Mt. 21.1-11; Mr. 11.1-11; Jn. 12.12-19)

²⁸ Ithonkanakero ikantakeri Jesús, eevatanake jiyaatziro Jerusalén-ki. ²⁹ Ikanta jareetzimataka nampitsiki Betfagé ipoña Betania omontenampitakaro otzishi Olivos. Ari jotyaantakeri Jesús apite iriyotaane. ³⁰ Ikantakeri: “Piyaaate nampitsiki amontetakari. Ari piñeeri evonkiri burro inthatakotya, tekera ikyaakoitariita. Pintharyaakoteri, pamakenari jaka. ³¹ Aririka irosampiitavakemi: ‘¿Pinkanterika pithataryaakotantariri burro?’ Pinkantanakeri eeroka: ‘Ikovatziiri Pinkathari.’ ” ³² Jataiyanakeni jotyaantaitakeri, jiñaakero okaratzi ikantaitakeriri. ³³ Ithataryaakotapaakeri burro. Josampitakeri ashitariri, ikantziri: “¿Pinkanterika pithataryaakotantariri?” ³⁴ Ikantanake irirori: “Ikovatziiri Pinkathari.” ³⁵ Irojatziri jamantakaniriri. Jovanketakeneri manthakintsi imitzikaaki, ikyaakotakaitakari Jesús. ³⁶ Ikanta janiitakaanakerira Jesús burro, jomaronkashiitanakeri manthakintsi avotsiki tsika inkenanakera. ³⁷ Ikanta jiyotaapiintakeri Jesús, oirinkimataka otzishi Olivos, ikaimaiyini itharomentaventanakari Pava, tema iñaayetapiintakero itasonkaventantake Jesús. ³⁸ Ikantaiyini:

¡Kaakitataike avinkatharite! Tasonkaventaari inatzi, tema Pinkathari apaitziri otyaantakeriri.

¡Isaikakaayetairi kameetha nampitarori inkiteki!

¡Iro aritataitatsi otzimimotziri irovaneenkaro Pava nampitarori ojenokitajaantzira inkite!

³⁹ Ikanta Fariseo saikayetaintsiri eejatzi janta, ikantakeri Jesús: “Iyotaantanerí, pinkisathateri piyotaane.” ⁴⁰ Jakanake Jesús, ikantzi: “Aririka noimairentakeri ikaratzi kaimayetaintsiri, kempitaka ari onkantakemi mapi onkaimanake iroori.”

⁴¹ Ipoña jareetzimataapaakara Jesús Jerusalén-ki, jiraakotapaakaro iñaapaakerora.

⁴² Ikantzi: “¡Osheki aritemi pinkemathataajatavakeromi iroñaaka iroora kitaite piñaantaiyaarori pisaike kameetha! Iro kantamaitacha eero okantzi tema mavityaaki ikantakaitakami. ⁴³ Tema irootaintsi impoke kisaneentzimiri, irovetsikayetashitapaakemi iraperotantyaamiri. Inthonka intapotapaakemi overaa

potanto, eero piñeero tsika pinkene pishiye. ⁴⁴ Ari imporokakoitakemi, irashiryeyyaari maaroni. Eero iñeetairo mapipayeeni okaratzi oveviryaaayetachari iroñaaka, okantakaantziro te piyotavakeri itzimi pokashitakemiri.”

Jomishitoviri Jesús pimantayetatsiri tasorentsipankoki
(Mt. 21.12-17; Mr. 11.15-19; Jn. 2.13-22)

⁴⁵ Ipoña ikyaapaake Jesús tasorentsipankoki, jomishitovapaakeri pimantayetatsiri eejatzi ikaratzi amanantayetatsiri. ⁴⁶ Ikantayetzi: “Pairani josankinaitakero kantatsiri: ‘Nopanko onatzi iroka, ari iramanapiintaitenari.’ Iro kantamaitachari eeroka pamatavitantapiintake janta pipimantayetzi, pikempitakaantakero koshintzipanko.” ⁴⁷ Arira ikantapaakitya Jesús jiyotaantzi kitaiteriki tasorentsipankoki. Iro kantacha ijevare omperatasorentsitaneri, itsipatakari iyotzinkariite ipoña antarikonaite, jamemenatakero tsika inkenakairo irovakaanteri. ⁴⁸ Te onkantamaitya iriñe tsika inkenakairo, tema ovayempita ikantaiyakani atziriite ikempisantziri Jesús.

20

Ishintsinka Jesús
(Mt. 21.23-27; Mr. 11.27-33)

¹ Ikanta Jesús jiyotaayetakeri atziri tasorentsipankoki, iñaaventziniri Kameethari Ñaantsi. Irojatziri ipokantapaakari ijevare omperatasorentsitaari, itsipatakari iyotzinkariite, ipokake antarikonaite eejatzi. ² Josampitapaakeri Jesús, ikantziri: “Pinkantena, ¿ipaitama otyaantakemiri poñaakantero pishintsinka?” ³ Ipoña jakanake Jesús, ikantziri: “Tzimatsi eejatzi nosampitemiri naaka, ontzimatyepakena. ⁴ Tema joviinkaantake Juan-ni, ¿ipaitama otyaantakeriri? ¿Pavama? ¿Iriima otyaantakeri atziri?” ⁵ Ari ikantavakaiyanakani irirori: “Aririka ankantakeri Pava otyaantakeriri, ari inkantanakai: ‘¿Opaitama kaari pikempisantantari?’ ⁶ Irooma ankanteri: ‘Añaajaantzi atziri otyaantakeriri,’ ari ishemyetakai. Tema maaroni atziriite ikantaiyini kaman-taneri inatzi Juan-ni.” ⁷ Irojatziri ikantantaiyakani: “Te niyote ipaita otyaantakeriri.” ⁸ Ari ikantzitanakari Jesús irirori: “Eejatzi naaka, eero nokamantzimiro ipaita otyaantakeri.”

Kaariperoshireri antavairentzi
(Mt. 21.33-34; Mr. 12.1-11)

⁹ Ipoña Jesús joshiyakaaventanakeneri atziriite, ikantzi: “Tzimatsi aparoni pankitzirori chochokimashi. Ipoña jamenake impaitya amenerone ivankiremashi, jatake irirori intaina osheki ipeyaka. ¹⁰ Ipoñaashitaka jotyaantai iromperatane iragaatemi okitho ivankire. Ikanta iñaavakeri antavairentzi, ipasavaitavakeri, joipiyeeri tekatsi iraanai. ¹¹ Jotyaantake pashine. Ari ikempitaakeri, ikisavaitavakeri, itsitokavaitakeri, joipiyeeri eejatzi tekatsi iraanai. ¹² Ipoña jotyaantake mavatanaintsiri iromperatane. Ari ikempitaitakeriri eejatzi, jantavaitavakeri, joipiyakeri. ¹³ Ikantzi ashitarori ivankiremashi: ‘¿Tsiaktya nonkantyaaka? Iriirika notyaantake netakotane notomi naaka, ari iñaapinkathatakeri.’ ¹⁴ Ikanta antavairentzi iñaavakeri itomi ipokake, ikantavakaiyani: ‘Jirika ipokake ashitaiyaarone apaata pankirentsishashi. Thame avamayeri, ayeroota aaka.’ ¹⁵ Jaavakeri, jaanakeri othapikitapaara pankirentsishashi, jovakeri. ¿Opaitama iranteri ashitarori pankirentsishashi? ¹⁶ Tema impokanake irirori, irovakeri maaroni amaaventarori irovane, iramenai pashine atziri.” Ikanta irikaite ikaratzi kemakerori ikantakeri Jesús, ikantaiyanake: “¿Onkamintha eero omata!” ¹⁷ Ipoña Jesús ikempoyaanakeri atziriite, ikantanakeri: “¿Opaitama okantziri osankinatainchari? Imanintavetakaro mapi irikaite ovetsikirori pankotsi. Iro kantamaitacha jovatziyeetairo mapi pankotsinampiki, ikempitakagaitaaro iroorikami tzinkamintsi.”

18 Jiroka okantakota mapi: Intzimerika paryaatsine osaiki iroori, ari iriñaakero in-tankavaite. Iriima inkarate anavyeeri, ari iriñaakero oshemyeeri.

Iñaaventakota kireeki impayeeteriri pinkathari

(Mt. 21.45-46; 22.15-22; Mr. 12.12-17)

19 Ari ikovavetaka ijevare omperatasorentsitaari itsipatakari iyotzinkariite iraakaanterimi Jesús, tema jiyotake iriitake iñaaventakotzi. Temaita onkante, osheki itharovakaayetakariri atziri piyotainchari. 20 Ipoña jotyaaantaitake amamenavairerinti, inkempitapaakyaari atziri kameethashireri, ikovaiyaveta inkompitakaiyaarimi Jesús, inthavetakotzimaityaari pinkathariki. 21 Ikanta jareetaiyaka, ikantapaakeri Jesús: “Iyotaanterí, okaratzi piñaanetari eeroka irooperori onatzi, kaarira inintakaantashitari atziri. Piyotaantziro eeroka kyaaryooperoini inintakaantziro Pava. 22 ¿Okameethatzima amperi kireeki ikovakotakaantane Pinkathari César?” 23 Iro kantamaitacha Jesús jiyotavake ikovatzi iramataviteri ikaratzi osampitakeriri, ikantanakeri irirori: “¿Opaitama piñaantantanari? 24 Intsityaa poñaakenari kireeki. ¿Ipaitama ashitarori iporo oshiyakaantainchari? ¿Ipaitama ashitarori ivairo eejatzi?” Ikantaiyini: “Irahi César.” 25 Eekero ikantatzi Jesús: “Tema iri César ashitari, pantantyaaniri okaratzi ikovakayimiri. Irooma okaratzi jashitari Pava, pantantyaaniri ikovakaayetzimiri irirori.” 26 Te inkitsirinkeri inkompitakaiyaari, intaani ipampoyaanakeri ikemakerira ikantake, tekatsi inkantanake.

Josampitakoventaitziro aririka iriñagai kamayetatsiri

(Mt. 22.23-33; Mr. 12.18-27)

27 Ipoña ipokaiyakeni Saduceo iriñeeri Jesús. Iriitake Saduceo kantayetatsiri eero jañagai kamayetatsiri. Josampitapaakeri Jesús, 28 ikantapaakeri: “Iyotaanari, josank-inatake pairani Moisés-ni, kantatsiri: ‘Aririka inkame aparoni shirampari, irookaventanairo iina. Eerorika jovaiyantakairo, okameethatzi iragairo irirentzi iinantaiyaaro irirori. Aririka ovaiyantai tsinane, kempivaitaka iriirikami ashityaarine oime kamaintsiri.’ 29 Thame oshiyakaaventavakero: Tzimatsi 7 shirampari, irirentzi jinaiyatzi. Etarori itzimi jaavetaka iina, tekera osamanite, kamake, te irovaiyantakaanakero iina. 30 Ipoña jaavetaaro pashine irirentzi apitetatsiri itzimi. Ari ikempitakariri irirori, kamake, te irovaiyantakairo. 31 Ipoñaavetapaaka mavatanaintsiri itzimi, eejatzi ikempitaka irirori. Ari ikantakariri maaroni ikarataiyakenira 7 irirentzi. Tekatsi aparoni ovaiyantakairone tsinane. 32 Okanta osamanitake kamai eejatzi iroori. 33 Aririkami iriñaayetaimi apaata ikamayetakera, ¿tsikama itzimi oimentaperotari tsinaneka? Tema ari ikaratzi 7 jiiinantavetakaro.”

34 Ari jakanakeri Jesús, ikantanakeri: “Intaanira jaayetzi iina atziriite añaaetziri iroñaaka jaka, jaakaavakaayetaroro iina eejatzi. 35 Iriima inkarate kitsirinkairone iriñaayetai apaata ikamayetakera, eero jaayetatsi iina, eero jaakaavakaayetaatsi iina eejatzi. 36 Tema eero iñaapairo inkaamanetapai janta, inkempitapaiyaari maninkariite, tema itomi Pava jinayetaatzi jañaayetaira. 37 Irooma ikantakota iriñaayetai kamayetatsiri, ¿tema piñaanatero irosankinare Moisés-ni tsika ikanta Pava iñaanatantakariri otaara kitocheemaishi? Ikantakeri: Moisés, Naaka Pava, iñaapinkathatziri Abraham, Isaac, eejatzi Jacob.

38 Ari ayotziri, añaaetzisira irirori, tema te imatziro kaminkari iriñaapinkathateri Pava, intaani añaaetzisiri. ¿Ñaakero? Tema ikaratzi kamayevetachari, irojatzi jañiimotziri Pava.” 39 Ari ikantanake aparoni iyotzinkari: “Iyotaanterí, ari pimatajaantakero.”

40 Tekatsira kovanaatsineri irosampitanairi.

¿Ipaita charinentariri Cristo?

(Mt. 22.41-46; Mr. 12.35-37)

⁴¹ Ipoña Jesús josampitantake, ikantzi: “¿Opaitama ikantantaitari, ‘irika Cristo-tatsine icharine irinatye David-ni?’ ⁴² Aña iri David-ni osankinatakerokero kantatsiri:

Iñaavaitake Pinkathari, ikantavairi Novinkatharite, ikantziri:
Pisaikapai nakojanoriki, ampinkathariventante,

⁴³ Irojatzí apaata novasankitaantaiyaariri ikaratzi kisaneentayetakemiri,
Ari paatzikairiri pinkempitakaantairi pimakoryaakiimento.

⁴⁴ Ñaakero, ikantzitaita David-ni irirori: ‘Novinkatharite inatzi Cristo.’ ¿Tsikama inkene incharinentyaari?”

Iñaaventakoitziri iyotzinkariite

(Mt. 23.1-36; Mr. 12.38-40; Lc. 11.37-54)

⁴⁵ Maaroni atziriite ikemaiyakeri Jesús ikantakeri iriyotaane: ⁴⁶ “Paamaiyaari iyotzinkariite. Osheki inebetaro irovaneenkatziiitya, ishametakaayetero iithaarethanthanaa. Ikovi ñaapinkatha irovethatapiintaityaari aririka iriñeeteri. Aririka iriyaate pankotsiki japatotapiintaita, ikovapiintzi irosatekyá niyankineki. Ari ikempitari aririka irovaiyaani isheninka, ikovapiintzi irosatekyá. ⁴⁷ Jampoyetaro eejatzi kamaimetzinkaro jaapithayetziro opanko. Iro josamaninkantayetarori jamanayetapiintzi eero jiyotantaitari. Iro kantamaitacha osheki irovasankitaayeetairi.”

21

Ashinonkainkaro tsinane

(Mr. 12.41-44)

¹ Ari jamenaminthatziri Jesús irika ashaarantzinkari joteyetziri iireekite janta joteyetapiintzirira. ² Ipoña opokapaake tsinane kamaimetzinkaro ashinonkainkaro oni, otetapaake iroori apimentyakiteeni kireeki. ³ Ikantzi Jesús: “Omapero anaantake iroka tsinane, anaakeri ikaratzi oteyevetainchari. ⁴ Tema ikaratzi oteyevetainchari osheki ikashiyakaavetariri Pava, jotetashitakeri tzimakaantatsiri iireekite. Irooma iroka kamaimetzinkaro, apintziryaakeri otetakeri oireekite amanantantyaarimi ovarite.”

Iñaaventziro Jesús omporoke tasorentsipanko

(Mt. 24.1-2; Mr. 13.1-2)

⁵ Tzimatsi kantayetaintsiri: “Kameetha inatzi mapi jovetsikantayeetarori tasorentsipanko, ovaneenka okanta.” Ipoña ikantanake Jesús: ⁶ “Okaratzi piñiiri ovetsikayetainchari, irootaintsira iraperoyetero imporokaitero, eero iñagaitairo peviryaayetachari mapi.”

Iriñeeteri aririka onthonkimataiya

(Mt. 24.3-28; Mr. 13.3-23)

⁷ Ipoña josampitaitanakeri, ikantaitziri: “Iyotaanarí, ¿tsikapaitema omatya pikanakeri? Aririka omonkaratzimatakya, ¿tsika onkantyaaka iriyotantaityaari?” ⁸ Ari jakanake Jesús ikantzi: “Paamaventya jamataviitzimikari. Tema osheki kovatsine iramatavitemi apaata, impairyapaakero novairo, inkante: ‘Irootaintsira omonkaratzimatya, Naakatake Cristo.’ Eerora poyaatziri. ⁹ Ari pinkemakotakero ovayiritaantsi, maimanetavakaantsi, paamaiya omapokimikari, tema ontzimatye omonkarayetya iroka, iro kantacha eekero iyaatatyé.

¹⁰ Irantaminthatavakaanakya maaroni nampitsiki inkarate iromityaantayeteri pinkathariyetsiri. ¹¹ Iriñeetero osheki onikayetya kipatsi, intashaaneentayeete, irimantsiyayeete. Iriñeete eejatzi osheki intharovakaayeetyaari, iriñeete inkiteki kaari iñeetapiintzi. ¹² Iroora etayetanakyaarone irakaantavaitanakemi atziri, imaimanavaitanakemi. Impoña impasatakaantavaitaitemi japatotapiintaita, irashitakotakaantavaitemi. Iraayetanakemi isaikayetzi pinkatharentsijanori okantakaantziro pipairyana pikempisantaana. ¹³ Iroora omayetantyaari

iroka onkantya piñaaventantyaanari janta. ¹⁴ Ontzimatyera paventaiyaana naaka, eero pipomerentsiventashivaitaro ompaitya pinkantapaakeriri. ¹⁵ Tema naaka iyotakaimirone, ari onkantya eero piñaantaro impiyatyaami onkarate pinkanteriri. ¹⁶ Arira piñaake iraakaantemi ashitamiri, iraakaantemi pirentzi, iraakaantemi pisheninkathori eejatz. Tzimayetsira irovamaakaantaite. ¹⁷ Osheki piñeero inkisaneentaitemi okantakaantziro pipairyaana pikempisantaana. ¹⁸ Iro kantamaitacha eero opeyakaantaajata aparoni piishi. ¹⁹ Aririka pamavetero, iroora piñaantayetaiaarori pavisakoshireyetai.

²⁰ Aririka piñaake intapotapaakero ovayiriite Jerusalén, ari piyote monkarata-paaka iraperoitantyaarori. ²¹ Inkarate nampitaiyaarone apaata Judea-ki, ontzimaty-eera ishiyayetai otzishiki. Inkarate saikatsine tsika inampitaitaro, ari impoñeeya irishiyanake. Inkarate saikatsineri irovaneki, eero ipiyapanaata ipankoki. ²² Tema ipiyakoventaitatyaari irikaite, ari omonkaratayetyaari okaratzi josankinayeetakeri pairani. ²³ ¡Inkantamacheetero apaata onkarate thomonteyetsine, eejatz onkarate tzimayetsine eentsite eeniro ithotayetzi! Tema antaro onkantya irashinonkaay-eetya aririka irovasankitaayeetairi. ²⁴ Iraperoyeetairimi Jerusalén-satzi. Iromperatane irovayetairi atziri poñaayetchari pashineki nampitsi. Iri oipatsitakerori nampitsi Jerusalén-ki kaari asheninkata, irojatzi omonkaratantaiyaari okaratzi ikovakaakeriri Pava irikaite.”

Impiyantaiyaari Itomi Atziri

(Mt. 24.29-35, 42-44; Mr. 13.24-37)

²⁵ “Ari iriñeetake apaata kaari iñeetapiintzi inkiteki, impashineyetai ooryaatsiri, kashiri, eejatz impokiro. Ari onkempityaari kipatsiki, iniroite irashinonkaayetaia atziriite, eero jiyotai ompaitya irantayetairi onkantakaantero oyameninka otamakaane inkaare. ²⁶ Ari ovamaimatakeri itharonka atziriite impampithashiretakotero onkarate avisatsineri jaka kipatsiki. Ari irimatzitakyaaro eejatz inkiteveri otzimimoyetziri ishintsinka, osheki inkakantayetanakya. ²⁷ Aripaitera impokai Itomi Atziri, inkenapai menkoriki, iriñeetavairo ishintsinka, eejatz irovaneenkaro. ²⁸ Aririka piñaayetakero etanakyaaro kantayetchane, ovenokatamako pinkantya tema irootaatsi intsiparyaakoventayeetemi.”

²⁹ Ipoña joshiyakaaventanakeneri, ikantzi: “Pimpampithashiretakotero tsika okanta piñaayetapiintziro inchatopayeeni.* ³⁰ Aririka piñaakero eereshiyetai, piyotzi irootaatsi osarentsitzimatai. ³¹ Iroora piyoteri eerokaite, aririka piñaayetakero nokamantayetakemiri, irootaatsi impinkathariventantai Pava. ³² Omapero nonkante, eerora ikamayetzita irika asheninkapayeeni, irojatzi iriñaantayeetakyaarori nokamantayetakemiri. ³³ Eero okantaitatyaani piñeero inkite eejatz kipatsi, irooma noñaaneyetakari omaperoitaayeeni iroori.

³⁴ Aamaventa pinkantayetaia eerokaite, eero otyaami piyaariperonka, ayimavaitemi eejatz pishinkitya, onkantzimovaiyetyaami. Ñaa jomapokaitzimikari. ³⁵ Inkempiitapaakyaaro aparoni ivirentsi. Ari irivitaiyaari ikaratzi saikayetsiri kipatsiki. ³⁶ Paamaiya, aakoventa pinkantya pamane, pinkante: ‘Pookaakoventena eero nokemaantsitantaro ñaaventayetchari. Povetsikashiretakaiyaana nomonthaan-tavaiyaariri Itomi Atziri.’ ”

³⁷ Tema kitaite jiyotaantzi Jesús tasorentsipankoki. Irooma tsiteni, jiyatzi otzishiki Olivos, ari jimayiri. ³⁸ Ananenkayetaka osheki atziri ikempisantziri Jesús jiyotaantzira tasorentsipankoki.

* **21:29** Iro ikantaitziri jaka piñaayetapiintziro inchatopayeeni, pankirentsi higuera shookatsiri pashineki nampitsi.

22

Ikamantavakaita irakaantaiteri Jesús (Mt. 26.1-5, 14-15; Mr. 14.1-2, 10-11; Jn. 11.45-53)

¹ Irootaatsi iroimoshirenkaitero jovantapiintaitarori tantaponka ipaitaitziro kitaite Anankoryaantsi. ² Ari ikamantavakaari ijevare omperatasorentsitaari itsipatakari iyotzinkariite, ikantavakaiyani: “Thame avamaakaanteri Jesús.” Iro kantamaitacha iniroite itharovakaayetakari atziriite.

³ Ikanta Judas ipaitaitziri eejatzi Iscariote ikaravetapiintari 12 iriyotaane Jesús, ikamaarishiretakaanakeri Satanás. ⁴ Jiyaatashitakeri ijevare omperatasorentsitaari, eejatzi ijevare amaaventarori tasorentsipanko, ikinkithavaitakaakeri tsikapaite irakaanteri Jesús. ⁵ Iniroitera ikimoshiretaiyanakeni jevari, ikamantavakaiyaka imperi kireeki. ⁶ Aripaite jamemenatanakero Judas tsikapaite irakaanteri, eero jiyotzimaita atziriite.

Overaantarori jovakaanaari iriyotaane (Mt. 26.17-29; Mr. 14.12-25; Jn. 13.21-30; 1 Co. 11.23-26)

⁷ Ari omonkaratapaakari kitaite jovantapiintaitarori tantaponka, jovamaapiintaitziri eejatzi oisha jovaitari kitaiteriki Anankoryaantsi. ⁸ Ipoña Jesús jotyaaantakeri Pedro itsipatanakari Juan, ikantakeri: “Piyaate ponkotsitakaante oyaari kitaite Anankoryaantsiki.” ⁹ Ikantaiyini irirori: “¿Tsika janta pikovika nonkotsitakaante?” ¹⁰ Ikantzi Jesús: “Aririka pareetzimatakya nampitsiki, ari pomonthaakya shirampari aakotzirori iriñaate kovityaaniki. Poyaatzishitanakeri irojatziki pankotsiki tsika inkyaapaake. ¹¹ Tsikarika inkyaapaake, pinkanteri ashitarori ipanko: ‘Ikovi iriyote iyotaanari tsika janta irovakaiyaari iriyotaane, iroimoshirenkero kitaite Anankoryaantsi.’ ¹² Ari iroñaakanakemiro jenoki ipanko, antaro okantaka jovetsikaitakero inkene irovaitya. Arira ponkotsitakaanteri janta.” ¹³ Jataiyake iriyotaane, jiñaakero okaratzi ikantakeriri, ari jonkotsitakaantakeri iroyaari.

¹⁴ Okanta omonkarataka irovantyaari, saikapaake Jesús itsipatakari iriyotaane. ¹⁵ Ipoña ikantakeri: “Tema irootaintsi noñeero inkemaantsitakaitena, iniroite noki-moshiretzi ovaiyani iroñaaka kitaite Anankoryaantsiki. ¹⁶ Tema eerora novitaaro iroka, irojatziki apaata omonkaratantaiyaari impinkathariventantai Pava, aripaite napiitapairori.” ¹⁷ Ipoña jaakotakero imiretaitari, ipaasoonkeventakero, ipakotakeri iriyotaane, ikantakeri: “Pirero iroka, pantetaiyaaro pikarataiyini. ¹⁸ Tema eero niritaaaro naaka, irojatziki apaata aririka omonkarataiya impinkathariventantai Pava.” ¹⁹ Ipoña jaanakero tanta, ipaasoonkeventakero, ipetoryaakero, ipayetakeri iriyotaane, ikantziri: “Poyaaaro, novatha onatzi, tema iro kamimentemine. Irootakera pinkinkishiretapiintantyaanari.” ²⁰ Ari ithonkakero jovaiyani, jaakotakero imiretaitari, ikantzi: “Niraane onatzi, irootake shitovatsine onkantya iravisakotantaiyaari osheki atziri. Irootakera oñaakantairone ovakerari antzimotavakaiyaari. ²¹ Omapero nokantzi: Pikarataiyakeni payootana, tzimatsira aparoni pithokashitenane irakaantena. ²² Tema omapero impeyaakotya Itomi Atziri, ari matzimaitaka ikovaitakeri pairani. Iro kantacha. ¡Inkantamacheeteri aakaanterine!” ²³ Ipoña iñaanatavakaiyanakani iriyotaane, ikantzi: “¿Itzimikama materone?”

Tsika itzimi iriiperotatsine

²⁴ Ipoña iñaanatavakaiyakani iriyotaane, ikantzi: “¿Tsikama itzimi iriiperotatsine apaata?” ²⁵ Ipoña ikantanake Jesús: “Piyotaiyini eeroka tsika ikanta pinkatharitat-siri jaka, jomperatanta. Tema iriipero jinayetzira ipashitantayeta ikosheka iromperatantyaari. ²⁶ Eerora pimatziro eerokaite aririka piriiperoyete iroñaaka, aña pinkempitakotyaari iyaapitsi jovaiyantaitziri. Aririka pijevatakaante, pinkempitakotyaari

otzikataari. ²⁷ ¿Tsikama itzimi iriiperotatsiri? ¿Tema iriitake iriiperotatsiri kempitariri oyaaventachari irantavaitaiteneri? Irooma naaka nonkempitakaantya pantavaitakaanemi povená.

²⁸ Iro kantamaitacha, eerokaite tsipatapiintakanari, noñaayetzirora okaratzi pomerentsitzimoyetanari. ²⁹ Irootake noshinetantemirori pimpinkathariventante, ikempitaakenarora Ashitanari naaka ishinetaakenaro. ³⁰ Ari piñeero ankarate avaiya, iravaitai janta tsika nompinkatharitari. Ari pinkempitaiyaari ikantara aparoni pinkathari isaikantaro ovaneenkatachari isaikamento, pimpinkathariventayetairi maaroni incharinentayetyaari Israel, karatatsiri 12 jinashiyeta.”

Iñaaventziro Jesús irookaventante Pedro
(Mt. 26.31-35; Mr. 14.27-31; Jn. 13.36-38)

³¹ Ipoña Jesús ikantanakeri iriyotaane: “Simón, ikampitantakemi Satanás iriñaantashireyetyaami, inkempitakaantemi intsikaatatyemimi.* ³² Iro kantamaitacha osheki namanakoventakemi eero povashaantantaro pikempisantanairi. Tema aririka pimpiyashiretapaake, eerokatake aavyaashiretakaapaakerine pisheninka.” ³³ Ari jakanake ikantanake: “Aña ayimatakana Pinkathari ankarate irashitakoitai, aritake ankarate eejatzi irovamagaitai.” ³⁴ Ipoña japiitanakero Jesús ikantziri: “Pedro, nonkantemi, iroñaaka tsirenika, tekeraata iriñe tyoopi, mavasatzitake papiitero pinkantake: ‘Te noñiiri Jesús.’”

Tharato ipoña osataamentotsi

³⁵ Ipoña Jesús josampitanakeri ikaratzi iriyotaane, ikantziri: “Chapinkiranki notyaantakemi tera paanake pitharate, tera paanake pi-zapato-te. ¿Tzimatsima kovityiimotakamiri?” Ikantaiyini irirori: “Tekatsitya.” ³⁶ Ipoña ikantziri eejatzi: “Aritatsira iroñaaka payero pitharate. Iriima inkarate kaari tzimatsine irosataamento, impimantero iithaare, iramanantantyaari. ³⁷ Tema omapero omonkaratya okaratzi josankinatakaitakenari pairani, kantatsiri: Ari itsipataitakeri kaariperoshireri. Eero okantashita iroka, ontzimatyé omonkaratya.” ³⁸ Ikaimaiyanakeni iriyotaane: “Pinkathari, tzimatsi jaka apite osataamentotsi.” Ikantzi Jesús: “Aritapaake.”

Jamani Jesús Getsemani-ki
(Mt. 26.36-46; Mr. 14.32-42)

³⁹ Ipoña ikenanai Jesús otzishiki Olivos ikempitapiintzirora, ari itsipatari iriyotaaneete. ⁴⁰ Ikanta jareetaiyakani janta, ikantapaakeri iriyotaane: “Pamanaiyeni eeroka jaka inkempoyaaventaitantyaamiri otzimikari inkenakaashitakaityaamiri.” ⁴¹ Ari jovaaneentanaka irirori. Otyeerovapaaka kipatsiki, amanapaake.† ⁴² Ikantzi jamani: “Ashitanari, iroorika pikovakaanari, paavyaakainaro pintsiparyaakoventenarimi onkarate nonkemaantsityaari. Iro kantamaitacha, eerora pantanaro nokovavetari naaka, aña iro panteri okaratzi pikovakaakenari eeroka.” ⁴³ Ari jomapokapaaka maninkari poñaachari inkiteki, ishintsishiretakaapaakeri. ⁴⁴ Tema iniroitera okantzimoshireneentanakari, jamanaperotanake. Iro oshitovantanakari iramasavitane okempivaitanakaro iriraane thaatanainchane ovitenkapaaka kipatsiki. ⁴⁵ Ikanta jamanake, piyapaaka, iñaapaatziiri iriyotaane jimagaiyini okantakaaro jovashiretaiyani. ⁴⁶ Ikantapaakeri: “¿Opaitama pimaantari? Pinkakitaiyeni, pamane eeroka inkempoyaaventaitantyaamiri otzimikari inkenakaashitakaityaamiri.”

* **22:31** Ikantakoitziri jaka intsikaatatyemimi, ari ikempitaitzirori trigo-pane itsikaataitziro. Tema intsikaataitakero, iyoshiitanakya oshiteki kaari apantyaarone. Irootake joshiyakaaventaitantariri iriyotaaneete ikempitakotaro itsikaataitziro trigo-pane. Tema ari iriñeeteri tera irimatero inkameethashirete. † **22:41** Kantakotachari jaka jovaaneentanaka, tema jovaanakara kapiche Jesús, te osamani iriyaate, okempivaitakaro overaa osanthatziranki aririkami irapishoonkaitero mapi.

Jagaitakeri Jesús

(Mt. 26.47-56; Mr. 14.43-50; Jn. 18.2-11)

⁴⁷ Iñaavaiminthaitzi Jesús, iñaashitakeri pokaiyeentsiri. Iri eevatapaintsiri Judas ikaravetapiintari 12 iriyotaane. Jontsitokapaakeri Jesús inthovoroteri. ⁴⁸ Ipoña Jesús ikantavakeri: “Judas, ¿Arima pipithokashitariri Itomi Atziri pithoporotapaakeri?” ⁴⁹ Ikanta iñaavakero ikaratzi itsipatakari Jesús, ikantanakeri: “Pinkathari, thame ampiyatantyaari osataamento.” ⁵⁰ Akotanake, itotzitakeri irakojanori iyempita irotzikatane ijevajanore omperatasorentsitaari. ⁵¹ Ari ikantzi Jesús: “Aritapaake, eero pimaimanetziri.” Ipampitzitairi iyempita, eshitakotanai itoveetakari. ⁵² Ipoña Jesús ikantanakeri ikaratzi pokashitakeriri, ijevare omperatasorentsitaari, aamakoventarori tasorentsipanko, antarikonaite, ikantziri: “¿Naakama koshintzi pamashitantanari posataamento, ipoña pipasamento? ⁵³ ¿Tema piñaavetapiintana tasorentsipankoki niyotaantzi? ¿Kaarima paantana janta? Aritake onkantya, tema aripaitera jimatakaimiro iroñaaka tsireniveri kaari pimatzi pairani.”

Ikantzi Pedro: “Te noñiiri Jesús”

(Mt. 26.57-58, 69-75; Mr. 14.53-54, 66-72; Jn. 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Ikanta joosoitanakeri Jesús, jagaitanakeri isaikira ijevajanore omperatasorentsitaari. Impoitatsi Pedro irirori joyaatakoventziri intainaini Jesús. ⁵⁵ Ipoña jovaampaitake paampari pankotsinampiki, jakitsitaiyani. Ari isaikitapaaka eejatzi Pedro jakitsita. ⁵⁶ Okanta aparoni tsinane omperataaro, oñaapaakeri Pedro isaiki jakitsita. Opampoyaapaakeri, ari okantzi: “¿Tema irijatzi irika itsipatapiintakari Jesús?” ⁵⁷ Iro kantamaitacha Pedro, ikantanake irirori: “Te noñeeri.” ⁵⁸ Okanta osamaniityaake, ikenapai pashine, ikantapairi Pedro: “¿Tema eejatzi eeroka ari pikaratziri Jesús?” Ikantanai Pedro: “Tera naaka.” ⁵⁹ Iro osamani eejatzi, tzimatsi pashine kantapaakeriri Pedro: “Omaperotyaa eerokatake tsipatariri Jesús chapinki, tema Galilea-satzi pinatzi.” ⁶⁰ Ipoña ikantanai Pedro: “Te niyoteri pikantanari.” Aripaite iñaanake tyoopi. ⁶¹ Ari ipithokapainta Jesús, jamenapaintziri Pedro. Irojatzii ipampithashiretantanakeri Pedro ikantakeriranki: “Tekera iriñe tyoopi, mavasatzi pinkante: ‘Te noñiiri Jesús.’” ⁶² Shitovanake jakakiroki, iniroite jiraavaitanaka.

Ipasavaitziri Jesús

(Mt. 26.67-68; Mr. 14.65)

⁶³ Ikanta irikaite ikaratzi aamaventakotariri Jesús, ishironaventavaitakeri, ipoña ipasavaitziri. ⁶⁴ Jotzimikaporotakeri, jomposaporomaitari, ikantziri: “¿Tema kaman-tantaneri pinatzi, intsityaa piyote ipaita omposaporotakemiri?” ⁶⁵ Tzimatsi osheki opaita ikantavaitziriri kaariperori ñaantsi.

Japatoventaitari Jesús

(Mt. 26.59-66; Mr. 14.55-64; Jn. 18.19-24)

⁶⁶ Ikanta okitaitamanake, apatotaiyakani ijevajanore omperatasorentsitaari itsipatakari antarikonaite, ipoña iyotzinkariite. Ari jamaitakeriri Jesús, josampiitakeri, ikantaitziri: ⁶⁷ “Pinkantena, ¿Eerokatakema Cristo?” Ari ikantzi irirori: “Aririka nonkantakemi, eero pikempisantana. ⁶⁸ Aririka nosampitemi, tema eero pakana, eero papakaana eejatzi. ⁶⁹ Iro kantamaitacha etanakyaaarora iroñaaka, ari iriñeero Itomi Atziri isaike irakojanoriki Pava iroñaakantairo ishintsinka.” ⁷⁰ Ipoña ikantaiyanake ikaratzi apatoventakariri: “¿Eerokatakema Itomi Pava?” Ari ikantzi Jesús: “Eerokatake kantatsi naakatake.” ⁷¹ Irojatzii ikantantaiyanakeri: “¿Ipaitama ankoveri iroñaaka? Aakatake kemaiyakerini ikantakeri.”

23

Jagaitanakeri Jesús Pilato-ki

(Mt. 27.1-2, 11-14; Mr. 15.1-5; Jn. 18.28-38)

¹ Ipoña ikatziyeeyanaani ikaratzi apatotainchari, jaanakeri Jesús Pilato-ki. ² Ikantapaakeri Pilato: “Irika atziri osheki jovaariperotakero nampitsi, ikaminaakeri atziriite eero ipantaari kireeki pinkathari César, ikantake eejatzi Cristo inatzi iri pinkatharitatsi.” ³ Ipoña Pilato, josampitanakeri irirori, ikantziri: “¿Eerokama ivinkatharite Judío-payeeni?” Ari jakanakeri ikantzi: “Irootake pikantakeri.” ⁴ Ikantziri Pilato omperatasorentsitaari, eejatzi maaroni atziriite: “Tekatsitya noñe ompaitya inkenakaashityaari irika.” ⁵ Iro kantamaitacha atziripayeeni eeniro ishintsitanakitzi ikantzi: “Osheki ikaminaantake irika irimaimanetante atziriite nampitsiki, jetanakaro Galilea-ki irojatziri iroñaaka jaka Judea-ki.”

Jovavisaitakeri Jesús janta Herodes-ki

⁶ Ikanta ikemavake Pilato ikaminaantake Galilea-ki, josampitakoventanakeri Jesús irirorika Galilea-satzi. ⁷ Ikematzi ikantaitzi iriitake. Jovavisaakeri Herodes-ki ipokira irirori jareeta Jerusalén-ki. ⁸ Ikanta Herodes iñaavakeri Jesús, iniroite ikimoshiretanake, tema osheki ikovavetapiintaka iriñeeri, osheki ikemakoventakeri eejatzi okaratzi jantayetakeri, ikovaperotake iriñeeri irirori intasonkaventante. ⁹ Osheki josampitavakeriri. Iro kantamaitacha Jesús te irakeri. ¹⁰ Ari isaikitakari ijevare omperatasorentsitaari itsipatakari iyotantaneeriite, osheki ikantakovetakariri. ¹¹ Ikanta Herodes itsipatakari irovayirite irirori, imanintashiretanakeri, ikaviyavaitanakeri. Ikithaantakariri irooperori kithaarentsi, joipiyeeri isaikira Pilato. ¹² Aripaite jaakameethatanakeri Herodes irika Pilato, tema pairani osheki ikisaneentavakaavetaka.

Jiyakoventaitziri Jesús

(Mt. 27.15-26; Mr. 15.6-15; Jn. 18.38-19.16)

¹³ Ipoña Pilato japatotakeri ijevare omperatasorentsitaari itsipataakeri ikaratzi jevatakaantatsiri nampitsiki, eejatzi maaroni atziriite. ¹⁴ Ikantakeri: “Aña pamavetakanari irika atziri ovaariperoteronomi nampitsi, nosasampivetakari, te noñeero onkaariperote okaratzi jantakeri ikantakoyeetziriri. ¹⁵ Ari ikempitaka eejatzi Herodes, tema notyaantavetakaniri irirori. Tekatsitya irante irika atziri inkene ovakaanteri. ¹⁶ Intaani nompasatakaantakeri naaka, napakagairi.” ¹⁷ Irooya jametapiintari Pilato joimishitovakaantzi aparani aakaantaari kitaiteriki iroimoshirenkaitya.

¹⁸ Iro kantamaitacha ikantaiyanakeni atziriite: “¡Te nonkoveri irika! ¡Iri poimishitovakaante Barrabás!” ¹⁹ Irika Barrabás iri jashitakoitziri okantakaantziro jovantake jimaimanetakeri pinkatharitatsiri nampitsiki. ²⁰ Ipoña japiivetaka Pilato tema ikovavetatya irirori iroipakaakaanterimi Jesús. ²¹ Iro kantacha japiitanakero atziriite ikaimaiyini: “¡Pimpaikakotakaanteri, pimpaikakotakaanteri!” ²² Iro mavasatzi japiivetakaro Pilato josampitantzi: “¿Opaitama kaariperori jantakeri irika? Tekatsitya ompaitya irante, eero okantzi ovakaantashityaari. Intaani nompasatakaantashityaari, iriyaataita.” ²³ Eekero ishintsitatzi atziriite ikaimaiyini, ikovi impaikakoiteri Jesús. Iro japiipiitaiyini ikaimaiyini eejatzi ijevare omperatasorentsitaari, ari omatakari. ²⁴ Irojatziri jantantakarori Pilato okaratzi ikovakeri. ²⁵ Jomishitovakaantakeri ovantzinkari maimanetziriri jevatakaantantatsiri nampitsiki, tema iri ikovaiyakerini atziriite. Ishinetakeneri inkantavaiteri Jesús ikovakaari iriroriite.

Ipaikakoitakeri Jesús

(Mt. 27.32-56; Mr. 15.21-41; Jn. 19.17-30)

²⁶ Ikanta jagaitanakeri Jesús, jomonthagaitakari paitachari Simón poñaachari Cirene, ari jareeta irirori ipoñagaaro irovaneki, ishintsiventaitakeri iranatanakero impaikakoi-tantyaariri Jesús. ²⁷ Osheki atziri oyaatakoventanakeriri Jesús. Tzimatsi tsinane iraakotanakariri. ²⁸ Ari jamenapaintziro Jesús okaratzi tsinane iraakotakariri, ikantziro: “Jerusalén-sato, eero piraakovaitashitana naaka, aña piraakotaiya eeroka, eejatzi povaiyaneete. ²⁹ Tema irootaatsi piñeero inkantayeetai: ‘Kimoshire onatye tsinane kaari ovaiyantatsi, othotaavaitantashitakari. ³⁰ Impoña inkaimayeetai, inkantaite: “Pintarankashitena otzishi, pinkitatenata.” ’ ³¹ Tema piñaakero tsika ikantaitakero inchato añiinkaro, aña iro irovatsiperoite kaminkaro.”

³² Ari jagaitanake eejatzi apite kaariperoshireri itsipataitanakeri Jesús irovaiteri. ³³ Ikanta jareetakaitapaakari ipaitaitziro atziriitoni, ari ipaikakoitakeriri. Jovatzikakoitake aparoni kaariperoshireri irampateki, iriima pashine irakojanoriki. ³⁴ Ari ikantzi Jesús: “Ashitanarí, te iriyote opaita jantziri kemaantsitakaakanari, pimpeyaakoteri.” Ipoña jagaitakero iithaare Jesús itsiparyaavakaakaro, ikempitakaan-takero jiñaaretaita. ³⁵ Irojatzí jamenaiyakeni atziriite. Jimatzitakaro jevatakaant-siri nampitsiki, itsinampaimatakeri Jesús, ikantzi: “Jovavisaakotziri pashine, ¿kaarima imatantaro irovavisaakotya irirori? Aña iriimi Cristo iriyoshiitane Pava, ari irimatakero.” ³⁶ Ari jimatzitakaro eejatzi ovayiriite, ithankakeri Jesús, ipoña jamakotakeneri kepishaari. ³⁷ Ikantapaakeri: “Intsityaa povavisaakotya, omaperorika eeroka ivinkatharite Judío-payeeni.” ³⁸ Tzimatsi osankinarentsi ikentakoitakeri jeñokiini ipatziitoki, iñaaneki Judío, iñaaneki Roma-satzi, iñaaneki eejatzi Grecia-satzi, okantzi: “IVINKATHARITE JUDÍO-PAYEENI.”

³⁹ Ari imatzitakaro eejatzi iñaanaminthatziri aparoni kaariperoshireri itsipatakari ipaikakota, ikantziri: “Eerokatakerika Cristo, povavisaakotya, impoña povavisaakotz-ityaana naaka eejatzi.” ⁴⁰ Irojatzí jakantanakari pashine kaariperoshireri, ikisathatanakeri ñaanatakeriri Jesús, ikantziri: “Pimatzitaroma eeroka te piñaapinkathateri Pava, arira akaratakeri jovasankitaayetai. ⁴¹ Tema tzimatsi antakeri aaka añaantakarori jovasankitaayeetai. Iriima irika jovasankitaashiitakari, tekatsi kaariperori irante.” ⁴² Ipoña jamenanakeri Jesús, ikantziri: “Pinkatharí, eerora pipeyakotana naaka apaata aririka pimpiye pimpinkathariventantai.” ⁴³ Jakanake Jesús, ikantzi: “Omaperora nonkantemi, aritakera pintsipatapaiyaana iroñaaka eeroka janta tsika ikimoshireeta-pai.”

⁴⁴ Ikanta itampatzikatapaake ooryaatsiri, omapokashitapaaka otsirenitanake, irojatzí sheeteeni ithaperotanaka ooryaa.* ⁴⁵ Ari itsivakanakeri ooryaatsiri. Okanta janta tasorentsipankoki, saperyaanake niyanki tontamaitatsiri ithatashiitziro. ⁴⁶ Irojatzí ikaimantanakari Jesús shintsiini, ikantzi: “Ashitanarí, paavakenaro noshire.” Ari ikantanake, kamanake. ⁴⁷ Ikanta ijevare ovayiri katziyamentakariri iñaakero okaratzi avisaintsiri, iniroite itharomentaventanakari Pava, ikantanake: “Omaperotyama ikameethashiretzi irika shirampari.” ⁴⁸ Eejatzi ikaratzi ñaayetakerori avisaintsiri, okatsitzimoneentanakeri jiyaayetai.† ⁴⁹ Iriima ikaratzi ñaapiintakeriri, eejatzi tsinanepayeeni, tsipatakari ipoñaantakariri Galilea-ki, intaina ikatziyeeyakani jamenakotakeri opaita avisaintsiri.

Ikitaitakeri Jesús

(Mt. 27.57-61; Mr. 15.42-47; Jn. 19.38-42)

* **23:44** Iro ikantaitziri pairani: joveraanaka ooryaa 6, ari omapokapaaka otsirenitanake irojatzí joveraanaka ooryaa 9. † **23:48** Kantakotachari jaka “okatsitzimoneentanakeri,” iroora kantakotajaantachari jomposashipaneentanakitya irika atziri. Tema irootake jametayetari judío-payeeni aririka onkatsitzimoshireteri tsikarika ompaitya. Onashitara okaratzi ametari aakapayeeni aririka amposashipaneetya, tema asagaaventavaitatya.

⁵⁰ Ikanta José poñaachari nampitsiki Arimatea saikatsiri Judea, kameethashire inatzi irika, iriitake itsipatapiintari japatota jevariite judío, ⁵¹ temaita onimoteri okaratzi ikantavaitaitakeriri Jesús, tema osheki joyaaventakari irirori Pava impinkathariventantai. ⁵² Jiyaatashitakeri Pilato, ikantapaakeri: “Pishinetenari Jesús, nonkitatairi.” ⁵³ Ipoña ikentakoryaakotairi, japonatantakari manthakintsi, ikitatakeri ikiyeetziro imperetanaki, tsika otzimi kaari ikitatantaita kaminkari. ⁵⁴ Tema irootake kitaite jamenarontapiintaita iroyaari osaitekira kitaite jimakoryaantaitari. ⁵⁵ Okanta tsinane-payeeni tsipatakariri ipoñaantakari Jesús Galilea-ki, oyaatakoventanakeri, oñaakero tsika ikanta jonoryeetapaintziri ikitaitakerira. ⁵⁶ Okanta opiyeeyapaakani ovetsikayetakeri kasankaari. Omakoryeeyakeni, tema iro kitaite ikantakaantaitziri imakoryaantaitaaro.

24

Jañaantaari Jesús

(Mt. 28.1-10; Mr. 16.1-8; Jn. 20.1-10)

¹ Okanta okitaitamanai domingo, ananenkamanaka tsinane iyaate imperetamoroki tsika jominkyaakoitakeri Jesús, aanakero kasankaari ovetsikakeri chapinki. Ari okaratakero eejatzi pashinepayeeni tsinane. ² Okanta amenavetapaaka, oñaatzi otamikanaka mapi jashitantaitakarori omorona. ³ Kyaapaake inthomoi, te oñaapairi tsika jovakoveetakarira. ⁴ Osheki otharovanake. Oñaashitaka ikatziyimotapaakaro apite evankari, shipakiryaa okantaka iithaare. ⁵ Tema otharovanakitziira, otyeerovashitanakari. Ari ikantziro: “¿Ipaitama pamemenatantariri añaagatsiri jaka kaminkarimoroki? ⁶ Tera isaiki jaka, aritake añaagai. Pinkinkishiretero okaratzi ikantakeri isaikantavetari Galilea-ki. ⁷ Ikantziranki: ‘Irootaintsira irakaantaiteri Itomi Atziri, impaikakoteri kaariperoshireri atziri. Avisavetakya mava kitaite, aritake irañaagai eejatzi.’” ⁸ Ari okinkishiretaiyanakero iroori okaratzi ikantakeriranki Jesús. ⁹ Opiyapithatanakaro omorona, okamantapaakeri 11 iriyotaane Jesús eejatzi pashinepayeeni. ¹⁰ Jiroka okaratzi tsinane: María Magdala-sato, Juana, María iriniro Jacobo ipoña pashinepayeeni tsinane, irootake kamantapaakeriri otyaantajanoriite. ¹¹ Iro kantamaitacha ikaratzira okamantavetapaakari, te inkempisantero, iñaajaantake okantashivaita irokaite tsinane. ¹² Ikanta Pedro, jatanake omoronaki irirori, ishiyaperotanakitya. Jamenavetapaaka inthomointa omoronaki, jiñaapaatziro onoryaaka manthakintsi japonataitantakariri. Ipampoyaapaakero jiñaapaakeri, piyaa pankotsiki.

Avotsi jatachari Emaús-ki

(Mr. 16.12-13)

¹³ Tekera osamanite, janiitaiyini apite iriyotaane Jesús iriyaatero nampitsiki paitachari Emaús. Te osamaniperote osaiki Jerusalén okaratzi 11 kilómetro.* ¹⁴ Iro iñaaventaiyini janiitzira okaratzi avisaintsiri. ¹⁵ Ikinkithavaiminthaitzi janiitaiyinira, pokapaake Jesús irirori itsipatapaakari janiitzira. ¹⁶ Iro kantamaitacha irika iriyotaane, kempitavaitaka irotzimikaitatyeerimi irookiki, eero jiyotantavaari. ¹⁷ Ikantapaakeri: “¿Opaitama piñaaventziri paniitaiyinira? ¿Opaitama povashireneentantari?” ¹⁸ Ari jakanake aparoni ipaitaitziri Cleofas, ikantanake: “¿Erokama apintzi kaari iyotakoterone okaratzi avisaintsiri Jerusalén-ki?” ¹⁹ Ikantzi: “¿Opaitama avisaintsiri?” Ari ikantaiyini iriyotaane: “Iri Jesús ipaitaitziri Nazaret-satzi, tsika itzimi jotyaantakeri Pava, inkamantantanerite, iri jiyotavake atziriite. Tema okaratzi jantayetakeri, okaratzi ikantayetakeri eejatzi, ari joñaakantzirori ishintsinka. ²⁰ Iro kantamaitacha jaakaantakeri ijevare omperatasorentsitaari itsipatakariri pinkathariite, jovakaantakeri janta ipaikakoitakeri. ²¹ Aña noñaajaantavetaka naakaite iri ookaventairine maaroni

* **24:13** Iro ikantakoitziri jaka 11 kilómetro, ikantaitziro pairani 60 estadio.

asheninka. Irootakera mavatatsiri iroñaaka kitaite jovantaitakariri. ²² Tzimayetatsiya tsinane nokaratapiintziri omapokashitakanari, ananenkamanaka iyaatamanai omoronaki. ²³ Tera oñaapairi jovakoveetakari Jesús, opiya okamantapai: ‘Noñaake maninkari, ikantakena: “Añagai Jesús.” ’ ²⁴ Ari jiyataiyanake nokarataiyini janta omoronaki, iñaapaakero okaratzi okantaiyakerini tsinane, te iñaamaitapaari Jesús.” ²⁵ Ari jakanakeri irirori, ikantanakeri: “¡Tetya piyotanetya eerokaite, osheki pithainkashiretakero okaratzi ikamantantayetakeri kamantantaneriite! ²⁶ Aña iro kovaperotacha avishimoteri Cristo irokapayeeni, imoña irisaikai irovaenenkaroki.” ²⁷ Arira jetanakaro jooñaarontziniri okaratzi osankinayetainchari tsika jiñaaventakoitziri Cristo. Ipoñaanakaro irosankinareki Moisés japerotakeneri okaratzi josankinayetakeri maaroni kamantantaneriite.

²⁸ Areetaiyakani nampitsiki tsika joshiretaro. Ari ikovi Jesús iravisanakemi irirori kempivaitaka iriyaatatyeeemi intaina. ²⁹ Ikantaiyirini irika apite: “Eero pavishi, ari pisaikanake. Tema tsireniityaake.” Irojatzí isaikantanakari Jesús pankotsiki isaika-paakera. ³⁰ Ipoñaashitaka isaikaiyini irovaiyaani, jaakero Jesús tanta, ipaasoonkeventakero, ipetoryaakero, ipayetakeri. ³¹ Aripaitera jiyotakaayeetanairi iriitakera Jesús. Iro kantamaitacha Jesús ipeyashitanaka, te iñaavairi tsika ikenake. ³² Ikantavakaiyani: “¿Tema tharomentashire pikanta ikinkithavaitakairanki avotsiki, jiñaaventairora osankinarentsi eejatzi?” ³³ Tera isaikanake, piyanaka Jerusalén-ki. Iñaapaatziiri ikaratakeri 11 iriyotaane japatotaiyani, itsipayetakari ikaratapiintaiyini. ³⁴ Ikantaiyini: “Omaperora jañagai Avinkatharite. Tema joñaakaari Simón.” ³⁵ Ipoña ikamantantapaakero irirori okaratzi avishimotakeriri avotsiki, tsika okanta jiyotantaariri ipaasoonkeventapairo tanta.

Jesús joñaakari iriyotaane

(Mt. 28.16-20; Mr. 16.14-18; Jn. 20.19-23)

³⁶ Ikinkithavaiminthaitzi iriyotaane, osatekapaaka Jesús, jovethatapaakari ikantziri: “Pisaikaita kameetha.” ³⁷ Iniroite itharovaiyanakeni, iñaajaantake iri shiretsi ñaanatziriri. ³⁸ Ipoña ikantanakeri eejatzi: “¿Opaitama pitharovantari? ¿Opaitama pikisoshireventanantari? ³⁹ Pamenenaro nako, eejatzi noitzi, naakatake. Pimpampitena, pokityaana. Tema aparoni shiretsi te ontzime ivatha, te ontzime eejatzi itonki. Irooma naaka tzimatsi.” ⁴⁰ Ikantakerira, joñaakimaitari irako eejatzi iitzi. ⁴¹ Okantakaakari itharomentanaka te impampithashiretya aña iriivetaka Jesús. Eekero josampitanakitziiri, ikantziri: “¿Tsimatsima oyaari?” ⁴² Ari ipaitakeri tzimakaantatsiri shima itsipataitakeneri iyaaki pitsi. ⁴³ Jaavakeri Jesús, jiñaakeri ikaratzi iriyotaane jovakari.

⁴⁴ Ari ikantzi: “Irootakera nokantzitakamiri eeniro notsipayetami. Ontzimatyee omonkarayetya okaratzi josankinatakoyetakenari Moisés-ni, kamantantaneriite, ipoña salmos.” ⁴⁵ Ikemathatakaakeri Jesús okaratzi osankinatakoyetainchari. ⁴⁶ Ikantziri: “Irootake josankinayeetakeri. Ontzimatyee inkemaantsitakaityaari Cristo, iro avisave-takya mava kitaite aritake irañagai. ⁴⁷ Ontzimatyeeera iriñaaventaitero novairo maaroni kipatsiki, ari iretitanakyaaro Jerusalén-ki. Ari onkantya irovashaantantaityaarori kaariperori jantayeetziri, impeyakoyeetairi eejatzi. ⁴⁸ Eerokatake ñaayerone iroka. ⁴⁹ Ari piñaakero notyaantemiro okaratzi ishinetaakemiri Ashitanari. Arira pisaikaiyavakeni jaka Jerusalén-ki, irojatzí ishintsitakaantakyaamiri poñaachaneri inkiteki.”

Jovajenokaitakaanakari Jesús inkiteki

(Mr. 16.19-20)

⁵⁰ Ipoña Jesús jaanakeri iriyotaaneete janta Betania-ki. Ari itzinaavakotanaka, itasonkaventanairi. ⁵¹ Ikanta itasonkaventakeri, jomapokashita jovajenokaitakaanakari

inkiteki. ⁵² Ikanta iñaaapinkathaiyanakeri iriyotaane. Piyeeyaani Jerusalén-ki, iniroite iki-moshiretaiyanake. ⁵³ Ari ikantaitanakitya ithamentaventanaari Pava janta tasorentsi-pankoki. Ari onkantyaari.

Kameethari Ñaantsi Josankinatakeri Juan

Jatziritake ipaitayeetziri “Ñaantsi”

¹ Ovakera etantanakari jovetsikantayeetzi pairani, aritake tzimake ipaitayeetziri “Ñaantsi.” Ari itsipatari Pava. Tema Pava jinatzi irirori. ² Iriitake ikaratakeri pairani Pava ovakera etantanakari. ³ Iriitake ovetsikajaantakerori maaroni tzimayetatsiri. Tekatsira aparoni okaratzi tzimayetatsiri kaari irovetsikajaante irirori. ⁴ Ikempitakovaitakari kitainkari ikitainkatakotairira atziriite onkantya inkañaanetakaantayetaiyariri. ⁵ Ikempitakotapaakari kitainkatakotantatsiri otsirenikitzi. Temaita inkitsirinker iroitsivakavakeri kempitakotakarori tsirenikiri.

⁶ Pairani jotyaantake Pava aparoni shirampari, ipaita Juan. ⁷ Iriitake ñaaventakotapaakeri ipaitayeetziri “Kitainkari,” ari onkantya inkempisantayee-tantyaarori maaroni iriyotaanteri. ⁸ Irika Juan kaarira ipaitayeetziri “Kitainkari.” Aña iriitake pokaintsiri iriñaaventakoteri.

⁹ Tema aritake pokataike jaka kipatsiki maperotzirori ikempitakotari kitainkari, iriitakera kitainkatakotairiri atziriite. ¹⁰ Isaikapaintzi kipatsiki. Tema iriitake ovet-sikakero kipatsi. Iro kantamaitacha te iriyotavakeri atziriite. ¹¹ Isaikimovetapaintari isheninkamirinkaite. Iro kantacha te iriakameethatavakeri. ¹² Iriima ikaratzi aakameethatataitavakeriri, pairyaapiintanairiri ikempisantairi, iriiyetakera ishine-take Pava itomiyetaari. ¹³ Itomi jovajaantayetaari Pava. Temaita oshiyaro itomitanta-piintayeta atziriite, inivetankakiini, ikovi irovaiyantavaite. Aña iri Pava kovashitain-chari intomitantya.

¹⁴ Irika ipaitayeetziri “Ñaantsi,” jatziritake, isaikimoyetapaintai. Kaminthaatziitanta-neri inatzi. Kyaaryoori onatzi iñaanetari. (Naakaite ñaajaantakero itasorenka, ari okemp-pitajaantakaro itasorenka irapintzite itomi Ashitariri.) ¹⁵ Iriitake icheraaventapaaker-anki Juan, ikantapaake: “Jirika noñaaventakeri pairani, nokantake: ‘Aatsikitake impoy-aatapaakyaanane, janaakovaitakena naaka, tema iri etataikaro pairani tekeramintha nontzime naaka.’” ¹⁶ Tema kameethatziivaitake irirori, irootake añaantayetaarori maaroitani ikaminthaatziiyetapiintai. ¹⁷ Pairani, iriira Moisés-ni josankinatakaavee-takari Ikantakaantaitane. Iriima Jesucristo iriitajaantakera neshinonkayetaari, irijatzi ñaavaiyetapaintzirori kyaaryoori. ¹⁸ Tekatsira materone iriñeeri Pava. Iriima irapintzite itomi Ashitairi, itzimi saikimotajaantziriri, iriitakera kamantairi aakaite ayotantaari tsika ikanta irirori.

Ikamantantakeri Juan oviinkaataneri

(Mt. 3.11-12; Mr. 1.7-8; Lc. 3.15-17)

¹⁹ Ikanta judío-payeeni nampitarori Jerusalén-ki, jotyaantake omperatasorentsitaari-ite itsipataakeri Leví-mirinkaite, iriyaate irosampiteri Juan, inkantapaakeri: “¿Niinkama eeroka?” ²⁰ Te iromanakotya Juan, ikamantantake, ikantzi: “Te naaka Cristo.” ²¹ Ipoña japiitaitziri josampiitzi, ikantaitziri: “¿Tsikama pipaitatyaaka? ¿Eerokama Elías-ni?” Ikantzi Juan: “Tera naaka.” Eekero ishintsitaitatzi josampiitzi: “¿Eerokama Kaman-tantaneri noyaakoneentari?” Ikantzi: “Te.” ²² Ari ikantaitziri: “¿Niinkama eeroka? Pinkamantena, inkene nonkamantapairi naaka otyaantanari. Intsityaa pinkaman-takotya.” ²³ Japiitanakero Juan, ikantzi: “Naakatakera cheraacheraatapaintsine tsika te inampiitaro, inkantante: ‘Povameethatineri Avinkatharite tsika inkenapaake, pinkempitakaantero itampatzikaitziro avotsi.’ Irootajaantake iñaaventzitakari pairani kamantantaneri Isaiás-ni.”

²⁴ Ikanta irika irotyaantaneete Fariseo-payeeni, ²⁵ eekero josampitanakitziiri, ikantziri: “Te Cristo pinatye eeroka, te eeroka Elías, te Kamantaneri pinatye eejatzi. ¿Opaitama poviinkaantantantari?” ²⁶ Ari ikantzi Juan: “Intaani noviinkaantantamatsitaro naaka jiñaa. Iro kantamaitacha tzimatsi aparoni jaka pikarataiyakeri, kaari piyotaiyeni, ²⁷ iriitakera impoyaatapaakyaanane. Te aritaajate naaka inkempitakaantyaana iromperatane onkantya no-zapato-ryaantyaariri.” ²⁸ Maaroni iroka, iro avisaintsiri pairani janta ipaitayeetziro Betábara, intatsikeronta jiñaa Jordán tsika joviinkaantantziranki Juan.

Iroishate Pava

²⁹ Okanta okitaitamanai jiñaaavairi Juan ikenapai Jesús, ikantzi: “Jirika iroishate Pava, iriira peyakotzirori iyaariperonka atzirite. ³⁰ Iriitake noñaaventzitaka nokantake: ‘Aatsikitake shirampari impoyaatyaanane, janaakovaitakena naaka, tema iri etataikaro pairani tekeramintha nontzime naaka.’ ³¹ Te niyovetari naaka. Aña iro nopokantakari noviinkaantante, onkantya iriyotantyaariri Israel-mirinkaite.” ³² Jiroka ikantanake eejatzi Juan: “Noñaataikeri Tasorentsinkantsi ikenapaake jenoki ikempitakari shiro. Jookantapaakari. ³³ Tera niyovetari naaka. Iro kantacha irika otyaantakenari noviinkaantante, ikantakena: ‘Aririka piñaake intzime iroshaaviinkatashitakeri Tasorentsinkantsi irookantapaakyaari iitoki, iriitakera kempitakaantyaarone iroviinkantantyaarimi Tasorentsinkantsi.’ ³⁴ Naakajaantake ñaakeri, iro noñaaventakotantariri tema Itomi Pava jinatzi.”

Etanakarori jiyotaanetari Jesús

³⁵ Okanta okitaitamanai ari isaiki Juan itsipatakari apite iriyotaane. ³⁶ Ikanta jiñaaavairi Jesús ikenapai, ikantzi Juan: “Jirinta iroishate Pava.” ³⁷ Ikemavakera apiteka iriyotaane Juan, joyaatanakeri Jesús. ³⁸ Ari ipithokanaka Jesús, jiñaatziiri joyaataiyakeri, ari ikantziri: “¿Tsikama piyaateka?” Ikantaiyini irirori: “Rabí (Iro ikantayeetziiri ‘Iyotaanerí’), ¿tsika pinampitaroka?” ³⁹ Ikantzi Jesús: “Pimpoke piñero.” Ikanta joyaataiyakeri, jiñaakero tsika jinampitaro. Ari jimayimotapaintziri tema aritake sheetyaake.* ⁴⁰ Irika kemakeriri Juan, oyaatanakeriri Jesús, iriitake Andrés irirentzi Simón Pedro. ⁴¹ Ikanta Andrés, apatziro jiyaatashitanakeri irirentzi, irika Simón, ikantapaakeri: “Noñaataikeri Mesías (iro ikantaitziri eejatzi, ‘Cristo.’)” ⁴² Ipoña Andrés jaanakeri Simón isaikira Jesús. Ikanta Jesús jiñaaavakeri irirentzi Andrés, ikantavakeri: “Eeroka Simón, itomi Jonás. Iroñaaka pimpaitaiya ‘Cefas.’” (Iro ikantaitziri eejatzi, Pedro.)†

Ikaimaitakeri Felipe ipoña Natanael

⁴³ Okanta okitaitamanai, jatake Jesús Galilea-ki. Ari jiñaaakeriri Felipe, ikantapaakeri: “Poyaatena.” ⁴⁴ Irika Felipe, Betsaida-satzi jinatzi, irojatzi inampi Andrés eejatzi Pedro. ⁴⁵ Ikanta Felipe, jiyaatashitanakeri Natanael, ikantapaakeri: “Noñaataikeri josankinatakotakeri Moisés-ni janta Ikantakaantaitaneki, itzimi josankinatakotzitakari eejatzi kamantantaneriite. Iriitake itomi José, Nazaret-satzi.” ⁴⁶ Ari ikantzi Natanael: “¿Tzimatsima kameethashireri janta Nazaret-ki?” Ikantzi Felipe: “Pimpoke, piñeri.” ⁴⁷ Ikanta Jesús jiñaaavakeri ipokake Natanael, ikantanake: “Kaakitataike irika Israel-mirinkajanori, tera inthaiyanetya.” ⁴⁸ Ari ikantzi Natanael: “¿Tsikama janta piñaanaka piyotantanari?” Ikantzi Jesús: “Noñaakemitya tekeramintha inkaimemi Felipe pisaiki pankirentsitapeshiki.”‡ ⁴⁹ Ikantanake Natanael: “Rabí, ¡Eerokatake Itomi Pava, eerokatake Ivinkatharite Israel-mirinkaite!” ⁵⁰ Ikantzi Jesús: “Iro pikempisantantamatsitanakari nokantakemi ‘noñaakemi pisaiki pankirentsitapeshiki.’ Iro kantacha,

* **1:39** Kantakotachari jaka “sheetyaake,” irootake oshiyarori ikantaitziri pairani “joveraaka ooryaatsiri 10.”

† **1:42** Ikantaitziri “Cefas” iñaaneke arameo, irootake “Mapi.” ‡ **1:48** Paitachari jaka “pankirentsitapeshi,” irootake ikantayeetziiri “higuera.”

arimaitaka piñaake pashine anayerone iroka.” ⁵¹ Eekero ikantanakitzi Jesús: “Ari piñaakero ashitaryeeya inkite. Ari impipiyataiyeni maninkariite iraniiryaashiteri Itomi Atziri.”§

2

Aavakaantsi Caná-ki

¹ Okanta mavatapaintsiri kitaite ari jaavakaitakari nampitsiki paitachari Caná, saikatsiri Galilea-ki. Ari osaikakeri eejatzi iriniro Jesús janta. ² Ari ikaimakaan-taitakeri eejatzi Jesús itsipatanakari iriyotaanepayeeni. ³ Ikanta joimoshirenkaiyani, thaatapaaka jimiretaiyarini. Ipoña iriniro Jesús, okantakeri otomi: “Thaatapaaka imire.”* ⁴ Ikantzi irirori: “Tsinané, ¿Opaitama pikantantanari naaka? Aña tekera omonkarapaitetyaata noñaakantantya.” ⁵ Okantanakeri iroori ikaratzi pakotantatsiri: “Panterora onkarate inkantemiri notomi.” ⁶ Ari othointaka janta 6 kovitzi mapinatatsiri, iro jovantapiintari judío-payeeni jiña ikivayetantari inkitevathatantyaari. Iroka kovitzi, tzimayetatzi antetachari 50 litro jiña, pashine 60 litro.† ⁷ Ikantanakeri Jesús ikaratzi pakotantatsiri: “Pijaikite jiña maaroni kovitzi.” Ijaikiperoyetakeri kovitzi. ⁸ Ipoña ikantzi Jesús: “Pinkitanake iroñaaka kapicheeni, paanakeri amenakaantzirori oimoshirenkaantsi.” Ari ikantaiyakero. ⁹ Ikanta irika amenakaantzirori oimoshirenkaantsi ikemaantavakaro kapicheeni jimireetari otzimi peyanainchari ojiñaaveta, te iriyote tsika okenakotapaake irooperori jimireetari. Intaani jiyotaiyini pakotantatsiri, tema iriiyetake jaikitakerori jiña. Ipoña irika amenakaantzirori oimoshirenkaantsi, ikaimakeri aavakaachari, ¹⁰ ikantziri: “Iro jameyetari atziri-ite jetapiintaro ipakotantziro irooperori jimireetari, aririka inkematziitaiyakaani oimoshirenkachari, ari impakotantayeetero jentaakyaari. Irooma eeroka povapi-thaantakaro irooperori jimireetari irojatzi iroñaaka.” ¹¹ Iroka jantakeri Jesús nampitsiki Caná saikatsiri Galilea-ki, iro etanakarori itasonkaventantzi ari joñaakantzirori ish-intsinka. Ari ikempisantaperotanakeri iriyotaanepayeeni.

¹² Ikanta okaratapaake iroka, jatanake Capernaum, itsipatanakaro iriniro, irirentzi-payeeni, eejatzi iriyotaanepayeeni. Te osamani isaikapainte janta.

Jomishitoviri Jesús pimantayetatsiri tasorentsipankoki

(Mt. 21.12-13; Mr. 11.15-18; Lc. 19.45-46)

¹³ Okarikitzimatai joimoshirenkapiintantarori judío-payeeni Anankoryaantsi. Jatake Jesús Jerusalén-ki. ¹⁴ Jiñaapaakeri tasorentsipankoki iyomparitariri ipirapayeeni, ipoña ishironepayeeni. Ari isaikayetakeri eejatzi iyomparitariri kireeki.‡ § ¹⁵ Ikanta jiñaapaakeri, jampithatake Jesús ipasamento, jomishitovakeri maaroni iyomparitachari tasorentsipankoki, ari itsipataakeri ipirapayeeni. Josokitakeri iireekite ikaratzi iyomparitariri kireeki, jotatsinkitakeri isaikamentopayeeni. ¹⁶ Ikantakeri Jesús iyomparitariri ishironi: “¡Paanairi pipira! ¡Te arite pinkempitakaantero ipanko Ashitanari iyomparentsipanko!” ¹⁷ Ari ikinkithashiretanakero iriyotaane okaratzi josankinayee-takeri, kantatsiri:

Iniroite nonkisakotyaaro pipanko.

¹⁸ Ikanta judío-payeeni ikantanakeri Jesús: “Intsityaa poñaakena iroñaaka pintasonkaven-tante onkantya noñaantyaamiri omapero otzimi pishintsinka pimatantakarori iroka.”

¹⁹ Ikantzi Jesús: “Pimporokero iroka tasorentsipanko, ari avisavetakya mava kitaite,

§ 1:51 Oshiyakaaventachari jaka “ashitaryeeya inkite,” tema aritake onkantake iriñaayeeatairi inkiteveri, kaari kantavetachari iriñeetapiintaiteri. * 2:3 Kantakotachari jaka jimiretairi, irootake “vino.” † 2:6 Kantakotachari jaka 50 litro pashine 60 litro jiña, irojatzi oshiyarori ikantaitziri pairani 2 cántaro pashine 3 cántaro. ‡ 2:14 Kantakotachari jaka ipirapayeeni iriitake buey ipoña oisha. § 2:14 Ikaratzi pokayetatsiri Jerusalén-ki, jamayetzi iireekite ipoñaakaayetari inampiiteki irirori. Iro okovantari iriyomparityaari iireekiteki Jerusalén-ki, onkantya iramanantantyaari piratsipayeeni impometeneriri Pava.

ari nontzinagairo eejatzi.”²⁰ Ikantaiyini judío-payeeni: “Aña okaratzi 46 osarentsi jantavaitaitzi jovetsikayeetantakarori iroka tasorentsipanko, ¿impoña pintzinagairoya eeroka onkarate mava kitaite?”²¹ Iroka “tasorentsipanko” jiñaaventakeri Jesús, iro ikantakotzi ivatha irirori.²² Ikanta itzinagaaranki Jesús, ikinkithashiretanairo iriyotaa-neete iroka otzimi jiñaaventzitikari. Irootake ikempisantaperotantanakarori Osankinajanorentsi, eejatzi okaratzi ikantayetakeri Jesús.

Maaroiteni jiyoshiretzi Jesús

²³ Eenirora isaiki Jesús Jerusalén-ki joimoshirenkaitziro Anankoryaantsi, osheki kempisantanakeriri jiñaayetakeri itasonkaventantake.²⁴ Iro kantacha Jesús, te iraven-taashiretyaari irikaite, tema jiyoshiretziri maaroiteni.²⁵ Te onkovajaantya Jesús inkamantayeeteri tsika ikantashireyeta atziriite, aña jiyoshiretayetziri irirori.

3

Jesús ipoña Nicodemo

¹ Tzimatsi aparoni Fariseo ipaita Nicodemo, iriiperori Judío jinatzi.² Ikanta irika jatake tsireni iriñeeri Jesús. Ikantapaakeri: “Rabí, niyotaiyini iri Pava otyaantakemi piy-otaayetena, tema tekatsi kanterone irantero okaratzi poñaakantakeri eeroka, eerorika itsipashiretari Pava.”³ Ari jakanake Jesús, ikantziri: “Intsityaa pinkempisantavak-ena. Itzimirika kaari apiitairone intzimai, eerora jiñeero impinkathariventantai Pava. Omaperora.”⁴ Ikantzi Nicodemo: “¿Kantatsima irapiitairo intzimai aparoni shiram-pari antarikitaintsiri? ¿Arima onkantake inkyagai eejatzi othomonteki iriniro, inkene irapiitairo intzimai?”⁵ Ari jakanake Jesús, ikantziri: “Itzimirika kaari tzimaatan-taiyaarone jiñaa, kaaririka intzimashiretakaayete Tasorentsinkantsi, eerora jiñeero tsika ipinkathariventantai Pava.*⁶ Ikaratzi jovaiyantayetziri atziriite, atziri jinatzi. Iri-ima ikaratzi tzimantaariri Tasorentsinkantsi, tasorentsishire ikantanaa.⁷ Eero okom-pitzimotami nokantakemi: ‘Ontzimatyepapiiyetairo pintzimayetai.’⁸ Okempitara tampyeenka otasonkantapiintzi tsika okovakaaro. Pikemavetaro oyameninka, temaita piyote tsikarika okenapaake, tsikarika iyaatziro. Ari ikempiyetari eejatzi ikaratzi intzimashiretakaayetairi Tasorentsinkantsi.”⁹ Japiitanakero Nicodemo josampitziri: “¿Tsikama okantakotaka iroka?”¹⁰ Ikantzi Jesús: “¿Eeroka, iyotaapiintziriri Israel-mirinkaite, tema piyote tsika okantakota iroka?”¹¹ Noñaaventaiyimi okaratzi niy-otakoyetziri. Noñaaventaiyimi okaratzi nokitapiintajaantari. Iro kantamaitacha te pinkempisantaiyeni eerokaite nokantayetzimiri. Omaperora.¹² Tera pinkempisantena noñaaventzimiro osavisato, iro ovatsipero eero pikempisantana aririka noñaaventemiro inkitesato.¹³ Tekatsira aparoni jataintsine inkiteki, intaani itzimi aparoni poñeenchari inkiteki. Iriira añaaventzi, Itomi Atziri.†¹⁴ Tema pairani Moisés-ni jovatzikakotakeri maranke tsika te inampiitaro, ari inkempitayeeteriri eejatzi Itomi Atziri, ontzimatyepi-irovatzikakoyeeteri irirori,¹⁵ onantyaari inkañaaneyetai inkarate kempisantairine.”

Jetakotaari Pava maaroite osavisatzi

¹⁶ “Tema jetakoperokitaari Pava osavisatzi, ishinetakeri irapintzite Itomi inkami-menteri, iro eero ikaamaneyetantaa inkarate kempisantairine, aña inkañaaneyetai.¹⁷ Tema Pava te iro irotyaantantyaariri Itomi jaka kipatsiki iriyakoventayetairi osav-
isatzi, aña irovavisaakoshireyetaatyeeri.¹⁸ Ikaratzi kempisantairine Itomi Pava, eero

* **3:5** Okaratzi ñaaventakotachari jaka “intzimaatantaiyaaro jiñaa,” tzimatsi oshiyakaaventayetchari: (1) Tzimatsi kantatsiri iri ñaaventakotacha ikaratzi oviinkaatanachari jovashaantanairo kaariperori. (2) Tzimatsi kantatsiri iro ñaaventakotacha itzimaare eenchaaniki. (3) Tzimatsi kantayetsiri iri ñaaventakotacha Tasorentsinkantsi, tema añaakotapiintakeri Tasorentsinkantsi joshiyakaaventayetziri jiñaa. † **3:13** Tzimatsi osankinarentsi kantatsiri Itomi Atziri saikatsiri inkiteki.

jiyakuventayeetziri. Iriima itzimi kaari kempisantayetaatsine, aritakera iriyakoven-tayeetairi, okantakaantziro te inkempisantairi irapintzite Itomi Pava. ¹⁹ Maaroni kaari kempisantatsine, aritakera iriyakoven-tayeetakeri, tema jantapiintatziiro kaariper-ori. Tema jareevetapaintaranki kipatsiki ipaiyeetziri 'Kitainkari,' iro ikovaperotajaan-tanake tsirenikiri, jimanintavakeri 'Kitainkari.' ²⁰ Maaroni antayetzirori kaariperori ikisaneentatziiri ipaiyeetziri 'Kitainkari.' Ikoimentavaita onkantya eero jiyotakoyetan-taro jantayetziro kaariperori. ²¹ Iriima itzimi matapiintanairori kyaaryoori, javen-taatziitari 'Kitainkari,' onkantya iriñeetantyaariri jantavaiventapiintanaatziiri Pava."

Iraapatziyaminthare iimentaitari

²² Ikanta okaratapaake iroka, jatanai Jesús Judea-ki itsipatayetanaari iriyotaane, ari ikaratakeri joviinkaantantzi. ²³ Matzitacha eejatzi Juan joviinkaantantzi irirori Enón-ki, tsika okarikitapai Salim, tema janta ari otzimaperotziri jiñaa. Ikaratzi jatayetaintsiri janta, joviinkaayeetavakeri. ²⁴ Tema tekera irakaantayeeteriita Juan irashitakoiteri.

²⁵ Ikanta tsika ikaratzi iriyotaane Juan jiñaanaminthatake aparoni Judío tsika onkantya inkitevathayeetantyaari. ²⁶ Ipoña jiyaataiyakeni isaiki Juan, ikantapaakeri: "Rabí, irintaranki tsipatakamiri intatsikero jiñaa Jordán, tsika itzimi piñaaventakotakenari, joviinkaantantatzi iroñaaka irirori, osheki atziriite pokashitziriri." ²⁷ Ari jakanake Juan, ikantzi: "Tsikara ikanta piñaakeri irika, tera ompoñaashivaitya, aña iri Pava iriiperotakaakeri. ²⁸ Eerokayetake kemajaantakena nokantakeranki: 'Te naaka Cristo, aña intaani jotyaantaitakena neevatapaakeri irirori noñaaventakoteri.' ²⁹ Thame noshiyakaaventemiro: aparoni aavakaantsiki, iri aapiintziro tsinane itzimi iimen-taitari. Iriima itsipaminthare, eero jiñaaperovaita irirori, intaani inkimoshiretanake inkemakeririka iñaavaitanake jimetsi. Ari nokempitzitakariki naaka iroñaaka, te niriiper-ovaite, iro kantamaitacha, antaro nokimoshiretake. ³⁰ Eekerora iriyaatatye iriiperote irika, irooma naaka ari nompairaniityaakoteri."

Itzimi poñeenchari jenoki

³¹ "Itzimi poñeenchari jenoki janayiri maaroiteni. Iriima nampitarori kipatsiki, osavisatzi jinatzi, jiñaaventashitapiintaro osavisato. Iriima poñeenchari inkiteki janayiri maaroiteni, ³² jiñaaventakotziro okaratzi jiñiiri, okaratzi ikemiri. Iro kantamaitacha eero ikempisantaitziro okaratzi jiñaaventziri. ³³ Iro kantacha inkarate kempisantanairine, ari irimatanakya irirori iñaaventanakeri Pava kyaaryoori jinatzi. ³⁴ Itzimi jotyaantak-eri Pava, iñaane Pava jiñaaventzi. Tema Pava jothotyiro inampishiretakaanantaro Itasorenka. ³⁵ Irika Ashitairi jetakotari Itomi, ipinkathariventakaakeri maaroiteni tziimayetatsiri.

³⁶ Itzimirika kempisantanairine Itomi, ari inkañaanete. Iriima kaari kempisantairine Itomi, eero ikañaanetai irirori, intaani irapeshitaiyaaro irovasankitagairi Pava."

4

Jesús ipoña Samaria-sato

¹ Ikanta Fariseo-payeeni ikemaiyake, ikantaitzi: "Tzimake osheki iriyotaane Jesús, joviinkaatake osheki atziriite, janaanakeri Juan." Jiyotake irirori Jesús okaratzi ike-maiyakerini Fariseo. ² (Kaarimacheeni Jesús oviinkaantantatsine, aña iriyotaaneete inatzi.) ³ Irootake Jesús ishitovantanakari Judea-ki, ipiyaaro Galilea-ki. ⁴ Ari een-tathakitzi inkenanairo iipatsiteki Samaria-satzi. ⁵ Irojatzari jareetantakariki aparoni nampitsi saikatsiri Samaria-ki opaita Sicar, iro tsipanampitarori iipatsite pairani Jacob-ni ipanairiri itomi, José. ⁶ Ari osaikiri jiñaa iiyakotane Jacob-ni. Tema jimakokitakera Jesús janiitake, isaikimotapaakero jiñaa, joveraaka ooryaa tampatzika.*

* 4:6 Ikantayeetziri jaka "ooryaa tampatzika," irojoatzari ikantaitziri pairani joveraaka ooryaa 6.

⁷ Ari opokake aparoni Samaria-sato onkaye jiñaa. Ikantziro Jesús: “Pimpena jiñaa niravake.” ⁸ Tema jiyaataiyatziini iriyotaane nampitsiki iramanante ovaritentsi. ⁹ Maaroni Judío-peroriite te jaapatziyari kameethaini Samaria-satziite. Ari akanakeri tsinane okantanakeri: “¿Tsika pinkenakairoka eeroka, Judío pinatzi, ipoña pikampitana naaka Samaria-sato nompemi jiñaa?” ¹⁰ Ari jakanakero Jesús, ikantziro: “Arimi piyote opaita ipantziri Pava, ari piyoterimi kampitakemiri jiñaa, eerokara kampitenanemi naaka. Aritake nompakemiro jiñaa añakaantatsiri.” ¹¹ Okantanake tsinane: “Pinkatharí, tekachaajatake pinkitanyaaari jiñaa, inthomoi okantaka omoro, ¿tsikatya payeroka pimpenari jiñaa añakaantatsiri?” ¹² Iri acharineete Jacob-ni panairori pairani iroka jiñaa, irootake jimiretajaantakari irirori, iroatzi jimireyetaka itomipayeeni, jimireyetakaro eejatzi ipiraite. ¿Panayirima eeroka?” ¹³ Jakanakero Jesús, ikantanakero: “Maaroni miretarori iroka jiñaa, eero opeya imiretzi. ¹⁴ Iriima itzimi miretakyaarone jiñaa nomperiri naaka, eerora jimirenetai. Tema jiñaatatsiri nopantziri naaka ari oshitovaashiretantaiyaari onkempivaityaaro oshitovaatantatyeyearimi jiñaa añakaantatsiri.” ¹⁵ Okantzi tsinane: “Pinkatharí, pimpenaro naaka iroka jiñaatatsiri, eero napiitantaaro nomiretai, eero nopipiyavaitanta jaka nonkaye jiñaa.”

¹⁶ Ari ikantziro Jesús: “Piyaate, pinkaimeri piime, impoña pimpiyake jaka.” ¹⁷ Okantzi tsinane: “Tekatsi noime.” Ikantziro Jesús: “Kameetha pikantake, te intzime piime, ¹⁸ tema tzimavetaka pairani ikaratzi 5 piime. Iriima itzimi pitsipatari iroñaaka, kaarira piime. Omaperora okaratzi pikantake.” ¹⁹ Okemavakera ikantakero, okantanake tsinane: “Pinkatharí, niyotanakemi naaka kamantantaneri pinatzi. ²⁰ Pairani nocharineete Samaria-satziite jiñaa pinkathatapiintakeri Pava jaka, otzishikira. Iro kantamaitacha eerokaite Judío-perori pikantaiyini janta Jerusalén-ki, ari añaa pinkathatapiintairiri.” ²¹ Ikantanakero Jesús: “Pinkempisantavake tsinane, irootaintsira piñaa pinkathayetairi eerokaite Ashitairi, eero okovajaanta pimpoke jaka otzishiki, eero okovajaanta piyaate eejatzi Jerusalén-ki. ²² Omaperovetatya, te piyotaiyerini eerokaite ipaita piñaa pinkathatapiintziri. Irooma naakaite niyotziri itzimi noña pinkathatziiri. Tema irika intzime ovavisaakotantatsine, judío irinatye. ²³ Iro kantacha, irootzimataintsi. Iriitake iroñaakara ñaa pinkathatajaantziriri Ashitairi itzimi ñaa pinkathashiretataitziiri. Tema iriiyetake ikoviri Ashitairi ñaa pinkathayetairine. ²⁴ Pava iriijatzi Tasorentsinkantsi, kaari koñaatatsine. Inkarate ñaa pinkathayetairine, ontzimatyee ñaa pinkathashiretairi, te onkovajaantaiya irantayetairo koñaayetsiri.” ²⁵ Okantzi tsinane: “Niyotzi naaka, ari impokakeri Mesías, ipaiyeetziri Cristo. Aririka irareetakya irirori, ari inkamantapaakairo maaroni tsika okantakota.” ²⁶ Ikantzi Jesús: “Naakatake, itzimi ñaanatajaantakemi.”

²⁷ Ari jareetaiyapaani iriyotaane. Ipampoyaa minthatapaakeri jiñaa paakeri ikinkithavaitakairo tsinane. Iro kantamaitacha tekatsi osampitapaakerine opaita ikoviri tsinane, tsikarika opaita ikinkithavaitakairori. ²⁸ Ari ookanakero tsinane oyovitenaki, jatake nampitsiki, okantapaakeri atziiriite: ²⁹ “Pimpokaiyeni piñeeri aparoni shirampari itzimi iyotakenarori maaroni nantayetakeri pairani. ¿Kaarima ikantaka Cristo?” ³⁰ Ikanta ishito vaiyanakeni atziiriite nampitsiki, pokaiyanakeni isaikakera Jesús.

³¹ Ari ipankiventaiyarini iriyotaane, ikantziri: “¡Rabí, poya!” ³² Ikantzi Jesús: “Tzimatsi opaita novari naaka, te piñeeyeroni eeroka.” ³³ Ari josampitavakaayetanaka iriyotaane: “¿Tzimatsima ipaita amakeneriri irovarite?” ³⁴ Iro kantacha Jesús, ikantanake: “Iro nokempitakaantari novarite naaka nantero ikoviri itzimi otyaantakenari, ontzimatyee nonthonkero eejatzi antavairentsi ipakenari. ³⁵ Jiroka pikantapiintaiyini eeroka: ‘Kapatapaaka 4 kashiri osampatanyaaari pankirentsi.’ Iro kantacha naaka nonkantemi pamene pankirentsimashiki, aritake sampainkatake ontzimatyee aavatyaa. ³⁶ Inkarate antavaitatsine iraavatero pankirentsi ari impinayeetairi. Okaratzi

pankirentsi iraavayeetairi iriyyetakera oshiyakaaventacha inkarate kañaanetatsineri. Iroora inkimoshiretantaiyaari itzimi pankitakerori intsipataiyaari itzimi aavatairori. ³⁷ Tema omaperotatya iroka joshiyakaaventaitakeri, ikantaitzi: ‘Tzimatsi aparoni itzimi pankitakerori, tzimatsi pashine intzime aavatairone.’ ³⁸ Notyaantakemi naaka piyaate eerokaite paavayetairo kaari pipomerentsiventa pantavaiventero. Tema tzi-mayetatsi pashine pankiventakarori jantavaiventakero. Eerokayetake anintagaarori irantavaitane irikaite.”

³⁹ Tema osheki Samaria-satzi saikatsiri nampitsiki kempisantavakeriri Jesús okantakaantziro tsinane okantantapaake: “Jiyotakenarori maaroni nantayetakeri pairani.” ⁴⁰ Ikanta Samaria-satziite, jareetaiyapaakani ipankinatapaakari Jesús isaikimotanakeri inampiki. Ari jimatakeri Jesús, apite kitaite isaikanake, ⁴¹ osheki pashine kempisantanaintsi ikemajaantakerira iriroriite okaratzi ikantayetziri Jesús. ⁴² Ari ikantayee-tanakero tsinane: “Kempisantayetaana naaka iroñaaka, tera iro intaani nonkempisnantantaiyaari okaratzi pikamantapaakena, aña naaka kemajaantairi okaratzi ikantayetziri. Niyotaiyeerini eejatzi omaperotatya iriitake ovavisaakoshiretantaatsine jaka kipatsiki, iriitake Cristo.”

Jovashinchagairi Jesús itomi aparoni jevari

⁴³ Ikanta omonkarataka apite kitaite isaikapaake Jesús Samaria-ki, avisanake iriyaatero Galilea-ki. ⁴⁴ Tema iri Jesús kantajaantaintsi: “Aparoni kamantantaneri te iriñaapinkathayeeteri inampijanoriki.” ⁴⁵ Ikanta jareeta Galilea-ki, osheki jaakameethayeetavairi janta, tema ari ikaratake jiyaataiyake Jerusalén joimoshirenkiro Anankoryaantsi, jiñaakero maaroni jantayetakeri Jesús janta.

⁴⁶ Ari jareetaari Jesús janta Caná-ki saikatsiri Galilea-ki, tsika ipeyakero jiña okempivaitanakaro jimireetari. Tzimatsi janta aparoni iriiperori jevari, mantsiyataintsiri itomi janta Capernaum-ki. ⁴⁷ Ikanta irika jevari ikemakotakeri Jesús ari jareeta Galilea-ki ipoñagaaro Judea-ki, jiyaatashitanakeri iriñeeri. Ipankinatapaakari, iriyaate ipankoki, irovashinchagairi itomi, irootaintsi inkamake. ⁴⁸ Ari ikantanake Jesús: “¿Opaitama kaari pikempisantantana eerokaite? Pikovajaantziya noñaakemiro kaari piñaapiintzi pairani, pikovajaantzi notasonkaventantavake.” ⁴⁹ Iro kantacha jevari ikantanakeri: “Pinkathari, thameeta iroñaaka, tekera ikamanakeeta notomi.” ⁵⁰ Ipoña ikantzi Jesús: “Pimpiye pipankoki. Eshitakotai pitomi.” Ikempisantanake shirampari okaratzi ikantakeriri Jesús, piyanaka. ⁵¹ Ipiyaminthaita ipankoki, jomonthaakari iromperataneete, ikantavairi: “¡Eshitakotai pitomi!” ⁵² Josampitanakeri irirori tsika joveraa ooryaa jamataakoneentantanaari itomi, ikantaiyini iromperatane: “Chapinki, itainkanakera ooryaatsiri, ari avisanakeri ikatsirinkavaitzi.”† ⁵³ Ari ikinkishiretanakero ashitariri aritake joveraakari ooryaatsiri chapinki ikantakeri Jesús: “Eshitakotai pitomi.” Iroora ikempisantanakari irirori, ari okempitanakari eejatzi maaroni isheninkamirinkaite irirori ikempisantanakeri Jesús. ⁵⁴ Irootakera apitetaintsiri joñaakantziro Jesús itasonkaventantzi jareetaara Galilea-ki ipoñagaaro Judea-ki.

5

Kisoporokiri Betesda-satzi

¹ Okanta okarayetapaake iroka, joimoshirenkaiyaani Judío Jerusalén-ki. Ari jiyaatzitakari eejatzi Jesús.

† 4:52 Kantakotachari jaka “itainkanake ooryaa,” irootake ikantayetziri pairani “hora 7.”

² Janta Jerusalén-ki, ari osaikiri jovaankanaayeetziro jiñaa ipaitayeetziri iñaaneki hebreo “Betesda.” Tzimatsi okaratzi 5 opankoshetaaniki. Ari otsipanampitaro osaiiki ashitakorontsi ipaitayeetziri “Oisha.” ³ Ari ipiyotakari osheki mantsiyari, mavityaakiri, kisoporokiri, ethorivaitatsiri jonoryaayetaka kipatsiki jyoaaventaro oshevaate jiñaa. ⁴ Tema ikantayeetzi: Inatzi ipokapiintzi maninkariite ishevaatakaairo jiñaa, intzimerika etanakyaaarone impiinkaantakyaaro jiñaa oshevaatara, aritake ireshitakotanai jimantsiyavaitzi. ⁵ Tzimatsi janta mantsiyarimashiki aparoni tzi-makotaintsiri 38 osarentsi imantsiyavaitake. ⁶ Ikanta Jesús jiñapaakeri jonoryaaka, jiyotapaake osamani okantaka jimantsiyavaitake irika, josampitapaakeri, ikantziri: “¿Pikovima peshitakotai?” ⁷ Ari jakanake mantsiyari: “Pinkatharí, te intzime impaitya oviinkenari aririka oshevaapaitetya jiñaa. Tema nokovavetapiintara nompiinkaantemi naaka, aritake janaakotakena pashine ipiinkaatake irirori.” ⁸ Ari ikantzi Jesús: “Pintzinaye, paanairo ponoryaamento, piyaatai.” ⁹ Apathakero jeshitakotanai irika, jaanairo ironoryaamento, aniitanai. Iro kantacha, tema kitaite jimakoryaantaitari onatzi, ¹⁰ ikantakeri judío-payeeni irika shirampari eshitakotaatsiri: “Kitaite jimakoryaantaitari onatzi iroñaaaka, te oshinetaantsite paanairo ponoryaamento.” ¹¹ Jakanake irika shirampari, ikantzi: “Irinta itzimi ovashinchagaanari, ikantakena: ‘Paanairo ponoryaamento, piyaatai.’ ” ¹² Ari ikantaiyanakeni Judío: “¿Niinka kantakemiri: ‘Paanairo ponoryaamento, piyaatai?’ ” ¹³ Iro kantacha irika shirampari te iriyoteri niinka ovashinchagairiri, tema te iriñaaavairi Jesús tsika ikenanake, ipiyotaiyakanira atziriite janta. ¹⁴ Ipoña Jesús jiñagairi shirampari janta tasorentsipankoki, ari ikantziri: “Pinkeme, aritake eshitakotaimi iroñaaaka, eerora papiitairo pantairo kaariperori, ari onkantya eero avishimotantami koveenkaperotatsiri.” ¹⁵ Ikanta irika shirampari jatanake, ikamantakeri judío-payeeni iriitakera Jesús itzimi ovashinchagairiri. ¹⁶ Iro opoñaantari ikovi judío-payeeni iroveri Jesús, tema jovashinchaantake kitaite jimakoryaantaitari. ¹⁷ Iro kantamaitacha, ikantanake Jesús: “Ari ikantaitatyaani jantavaitzi Ashitanari, ari nokempitzitari eejatzi naaka nantavaitzi.” ¹⁸ Irootakera, ikovaperotantanakari judío-payeeni iroveri Jesús, tema te intaani jantavaitantakaro kitaite jimakoryaantaitari, aña joshiyakotakari Pava, ikantakera Jesús iriitake Pava jiritajaantari irirori.

Ishintsinka Itomintari Pava

¹⁹ Ipoña Jesús jakanakeri, ikantzi: “Irika Itomitari Pava tekatsi irantashivaitya irirori ikovakaanekiini. Intaani jantziro okaratzi jiñaaakotziriri Ashitariri. Maaroni okaratzi jantziri Ashitariri, irojatzi jantziri Itomi. Omapero. ²⁰ Tema jetakotari Ashitariri irika Itomitari, joñaakiri maaroni jantayetziri irirori. Eekero iroñaakatyeeri tsikarika opaiyetari iniroitetatsiri, irootake pimpampoyaaminthataiyerine eerokaite. ²¹ Tema ikempitara Ashitariri jovañaayetziri kaminkari, ikañaanetakairi, ari ikempitari eejatzi Itomitari, irañaakaayeteri inkoveri irirori. ²² Tera iriyakoventantatsine Ashitariri, aña iri Itomi ishinetake iriyakoventantai, ²³ ari onkantya maaroiteni iriñaapinkathayetantyaariri Itomi ikempitaayeetzirira Ashitariri. Itzimi kaari ñaapinkathatairine Itomitari, tera jiñaaapinkathatztari Ashitariri, itzimi otyaantakeriri.

²⁴ Itzimirika ovayempitairone nokantayetziri, impoña inkempisantanaari itzimi otyaantakenari, aritake inkañaaneshireyetai. Eero jovasankitaavaitaitziri, tema karatapaake ikaamanevaitzi, kañaane ikantayetaa. Omapero. ²⁵ Irootzimataintsira omonkaratya, iroñaakatajaantake, inkemapaitetairo kamashireriite iñaane Itomi Pava. Inkarate kemavairone, aritake irañaashireyetai. Omapero. ²⁶ Tema ikempitara Ashitariri jañaakaantajaantzi, iro ishinetaakeriri eejatzi Itomi irañaakaante irirori, ²⁷ ishinetaakeri eejatzi iriyakoventantai, tema iriitake Itomi Atziri. ²⁸ Eero pipampoyaaminthatashitari iroka. Tema irootzimataintsira omonkaratya inkemayetantaiyaarori kaminkariite iñaane, ²⁹ ari impiriintayetanake tsika ikitayetaka. Ikaratzi antayetakerori kameethari,

ari inkañaaneyetai. Iriima ikaratzi antayetapiintakerori kaariperori, irañaaeyevetaiya irovasankitaayeetairi.”

Ñaayetajaantakeriri Cristo

³⁰ “Tera nantashivaitaro naaka nokovashitari, iri Ashitanari shinetanarori namenakotemi. Okaratzi nokantakoventantziri tampatzika okantaka, tema te nantashivaityaaro nokovakaari naaka, aña iro ikoviri Ashitanari otyaantakenari. ³¹ Naakami kinkithatakovaitashitachane apaniro, tekatsira apantyaarone nokinkithatakovaiyetaka. ³² Iro kantamaitacha tzimataitatsi pashine kinkithatakotanari, niyotzi irootake kyaaryooperotatsiri okaratzi ikinkithatakotakenari irirori. ³³ Omaperovetatya iñaaventakena Juan potyaantantakariranki irosampitakiteri. Tema okaratzi ikinkithatakotavakenari omaperotatya. ³⁴ Iro kantacha tera iro noñaaventamatsite iroñaaka okaratzi ikinkithatakotanari aparoni atziri kempitakariri Juan. Aña iro noñaaventataitzi matzirori ovavisaakoshiretaimi. ³⁵ Tema Juan ikempivetakari aparoni ootamentotsi itzimi kitainkatapaintsiri. Iro pikovapaintziri eerokaite panintaavakyaaro ikempitari kitainkari. ³⁶ Iro kantacha tzimatsi kinkithatakotanari naaka, anayiriri Juan. Okaratzi nantziri naaka, irootake ikantanari Ashitanari nantero, iroora oñaakantzirori iriira Ashitanari otyaantakenari. ³⁷ Ari ikempitakari Ashitanari, itzimi otyaantakenari, ikinkithatakotakena irirori, temaita pinkempisantero iñaane. Te piñaavorotaneteri. ³⁸ Te onkyaantaajatyami iñaane, tema te pinkempisanteri irotyaantane. ³⁹ Amatsinka pikantaveta piñaanatziro Osankinajanorentsi, tema ari poyaakoneentarori piñaayetairo pinkañaaaneyetai. Iro kantamaitacha, aña naakavetaka okinkithatakotzi Osankinajanorentsi, ⁴⁰ temaita pinkovayetaiyeni eeroka paventaayetyaana onkantya pinkañaaanetantaiyaari. ⁴¹ Te nonkokovatahityaaro naaka intharomentavaiyaana atziriite. ⁴² Aña niyotzitaiyami tsika pikantaiyani eeroka, niyotzitami eejatzi te petakotari Pava. ⁴³ Naakatake jovake Ashitanari nompoke nopairyagairo ivairo. Temaita paakameethataiyenani eerokaite. Irooma aririka impoke pashine pairyaashivaitapaakyaarone ivairojanori irirori, iriia paakameethataiyerine. ⁴⁴ ¿Tsikama pinkene pinkempisantaiyeni, eerokara tharomentashivaitavakaacha, teya pinkokovatero iri tharomentavetaiya Pavajanori? ⁴⁵ Eerora pikinkishirevaitashita naakara thavetakotemine Ashitanariki. Intzime thavetakotajaantaimine iriitake Moisés-ni, itzimi paventaapiintayetaari eerokaite. ⁴⁶ Tema arimi pinkempisantajaantakerimi Moisés-ni, aritakemi pinkempisantavakenami naaka, tema naakatake josankinatakotake Moisés-ni. ⁴⁷ Irooma te pinkempisantero okaratzi josankinakeri, ¿tsikama pinkene pinkempisantero onkarate nonkantayetemiri naaka?”

6

Jovakaari Jesús 5,000 shirampari

(Mt. 14.13-21; Mr. 6.30-44; Lc. 9.10-17)

¹ Ikanta okaratapaake iroka, montyaanaka Jesús intatsikero inkaare saikatsiri Galilea-ki, irojatzi ipaiyeetziri Tiberias. ² Osheki atziri oyaatakeriri, tema jiñaayetakitziiri itasonkaventantake jovashinchaayetairi mantsiyariite. ³ Ipoña itonkaanake Jesús otzishiki, ari isaikapaake itsipayetakari iriyotaane. ⁴ Irootake areetzimataiya kitaite Anankoryaantsi, aripaite joimoshirenkapiintari judío-payeeni. ⁵ Ikanta jamenapaake Jesús, jiñaatzi osheki atziri oyaatakeriri, ikantakeri Felipe: “¿Tsikama amananteka ovaritentsi ovakyaariri maaroni irika atziri?” ⁶ Aña josampitashitari Felipe iriñaantyaariri tsika inkante, tema jiyotajaantake Jesús opaita iranteri. ⁷ Ari jakanake Felipe, ikan-tanake: “Eerotyia jantetaajata 200 denario amanantemi ovaritentsi, aña eepichokiini irovamatsitakya aparopayeeni irikaite.” ⁸ Ipoña ikantanake Andrés, iriitake pashine

iriyotaane, irirentzira Simón Pedro, ikantzi: ⁹ “Jirika jaka aparoni eentsi amaintsiri 5 tanta, apite shima. Iro kantacha, ¿arima irantetakyaari osheki atziri?”* ¹⁰ Ari ikantzi Jesús: “Pinkanteri maaroni isaikayete.” Okataroshimashitatzi janta, ari isaikaiyakeni. Ikarataiyini 5,000 shirampariite. ¹¹ Ari jaakotanakero Jesús tanta, ipoña ikaratakero ipaasoonketakeri Pava, itsiparyeetakeneri ikaratzi saikamashitaintsiri. Ari ikempitaakeriri shima, ipayeetakeri maaroiteni kovatsiri. ¹² Ikanta ikemaiyapaakani maaroni, ikantairi Jesús iriyotaane: “Paayetairo opetoki okaratzi tzimakaantapaintsiri, eero apaavaitanta.” ¹³ Jiyoyaayetairo iriyotaaneete, ijaikitai 12 kantziri opetoki tzimakaantapaintsiri karavetachari 5 tanta. ¹⁴ Irikaite atziri, jiñaakerora itasonkaventakero Jesús ovaritentsi, ikantaiyanakeni: “Omaperotaajatatya, iriitakera irika Kaman-taneneri itzimi ishinetaikeri impoke jaka kipatsiki.”

¹⁵ Iro kantacha Jesús jiyotake ishintsiventaitatyeeri iraayeetanakeri impinkathariventero atziriite, eejatzi itonkaanai otzishiki, inkene isaikavaite apaniro.

Janiitantaro Jesús inkaare
(Mt. 14.22-27; Mr. 6.45-52)

¹⁶ Ikanta osheetyaanake, oirinkaiyaani inkaareki iriyotaane Jesús, ¹⁷ otetaiyapaani pitotsiki, montyaakotaiyaani iriyaatairo Capernaum-ki. Aritake tsireniperotanake, tekera impiyeeta irirori Jesús. ¹⁸ Ari otampyaatapaake, iniroite otamakaanake inkaare. ¹⁹ Aritake santhatake jimontyaakotaiyani, jiñaatziiri Jesús ipokashitairi janiitantaaro inkaare. Antaro itharovaiyanakeni iriyotaane.† ²⁰ Ikantapai Jesús: “¡Naakatake, eero pitharovaiyini!” ²¹ Kimoshire ikantaiyani jotetavairi pitotsiki, tekera osamanite, aatakotaiyapaakani ikovirora irareetya.

Osheki atziriite amemenatakeriri Jesús

²² Okanta okitaitamanai, irojatzi isaikaiyakeni atziriite intatsikero, jiyotaiyakeni iro apinto pitotsi jimontyaantanaa iyotaariite, te inkarananairi Jesús. ²³ Ari areetakotan-tapaaka pashine pitotsi poñaayetachari Tiberias-ki, aataiyapaakani tsika okarikitzi jovaiyakani tanta chapinki ipaasoonkeventakeri Avinkatharite. ²⁴ Ikanta jiñeeyake te isaike Jesús, eejatzi iriyotaaneete, otetaiyanakani atziriite pitotsiki, jatake Capernaum-ki inkokovatairi.

Ipaiyeetziri Jesús “ovaritentsi añaaakaaneriri”

²⁵ Ikanta jareetaiyapaakani intatsikero, jiñaapairi Jesús, josampitapaakeri: “Rabí, ¿tsikapaitema pipokake eeroaka jaka?” ²⁶ Ikantanakeri Jesús: “Irootakera pikokovatantanari eeroakaite tema pikemaneentaiyakani chapinki povaiyakani, aña tera iro pikokovatantanari pikemathanakero notasonkaventantake. Omapero. ²⁷ Te arite piñaashintsiventashivaitaro ovaritentsi thonkanetachari, aña iro piñaashintsiventya ovaritentsi enitatsiri, ontzime kañaanetakaimine. Iroora ovaritentsi ipantziri Itomi Atziri, tema Pava, Ashitariri, iriitake jookotakeri.” ²⁸ Ipoña josampiitanakeri, ikantaitziri: “¿Tsikama nonkantayetyaaka noñaashintsiventantaiyaarori ikoviri Pava?” ²⁹ Jakanake Jesús: “Ikoviri Pava pantayetairi, ontzimatye pinkempisantairi irika itzimi jotyaa-takeri.” ³⁰ Ipoña josampiitanakeri eejatzi: “¿Intsityaa pintasonkaventante onantyaari nonkempisantemi? ¿Opaitama pantayetakeri?” ³¹ Pairani acharineete jovayetakaró janta tsika te inampiitaro ipaiyeetziri ‘maná,’ irootake okantziri Osankinarentsi: Pava pakeri iroyaaro ovaritentsi paryeentsiri inkiteki.”‡

* **6:9** Ikantaitzi jaka iroka tanta, iro jovetsikayeetake cebada. † **6:19** Kantakotachari jaka “santhatake jimontyaakotaiyani,” irojatzi ikantaitziri “5 terika 6 kilómetro,” ikantaitziri eejatzi pairani “25 terika 30 estadio.” ‡ **6:31** Jaka tsika oñaaventakota “ovaritentsi,” irootake ikantayeetziri pairani “tanta.” Ari okempitari eejatzi, jiñaaventakoyeetzirora pairani tanta, iroora jiñaaventakoyeetzi maaroni ovaritentsi. Iroovaitake akantapiintaiyini aakaite: “Poya kaniri,” tera intaani añaaventero kaniri, aña tzmataitatsi eejatzi vathatsi oyaari.

³² Jakanake Jesús, ikantzi: “Okaratzi ovaritentsiperotatsiri poñeenchari inkiteki, kaarira Moisés-ni panterone. Aña iri Ashitanari payetemirone. Omaperora. ³³ Tema irika ovaritentsi ipantziri Pava, iriitakera poñeenchari inkiteki, iri kañaanetakaayetairine osavisatziite.” ³⁴ Ari ikantayeetanakeri: “Pinkathari, pimpapiintenaro iroka ovaritentsi.”

³⁵ Ikantzi Jesús: “Naakatakera ovaritentsi kañaanetakaantaneri. Inkarate oshentashiretainaneri naaka, eero itashaavaitai. Inkarate kempisantanainane naaka, eero jimirevaitai. ³⁶ Tema aritake nokantaiyakemi, temaita pinkempisantaiyena okantavetaka piñaavetakana. ³⁷ Ikaratzi joshentashiretakaakanari Ashitanari, iriyyetakera oshentashireperotainane, eerora nomanintavakeri naaka. ³⁸ Tema te iro nompokantakyaari jaka nopoñaaka inkiteki nantayetero nokovashivaitari naaka, aña iro nantapiinte ikoviri Ashitanari, itzimi otyaantakenari. ³⁹ Jiroka ikoviri Ashitanari otyaantakenari, eero nopeyakaantaajatzii aparoni ikaratzi joshentashiretakaayetaanari, aña ontzimatyevoviriintayetairi overaantapaakyaarone kitaite. ⁴⁰ Tema ikovi Ashitanari eejatzi, maaroni itzimi amenairine Itomi Pava, inkarate kempisantaiyine, aritake inkañaanetakaayetairi. Naakatajaantakera oviriintairine omonkaratapaakyaarika kitaite.”

⁴¹ Irootakera ipoñaantanakari judío-payeeni ikishimavaitanakeri Jesús, tema ikemakera ikantake: “Naakatake ovaritentsi poñeenchari inkiteki.” ⁴² Ari ikantavakaiyanakani: “¿Kaarima irika Jesús, itomi José? Niyotaiyirini naaka ashitariri. ¿Opaitama ikantantari: ‘Nopoñaatya inkiteki?’ ” ⁴³ Ikantanake Jesús: “Aritapaake pikishimavaitakena. ⁴⁴ Tekatsira oshentashirevaitashityaanane naaka, eerorika jamashiretairi Ashitanari itzimi otyaantakenari. Naakatake oviriintajaantairine omonkaratapaakyaari kitaite.

⁴⁵ Irosankinareki kamantantaneriite, ikantake: Iriitajaantake Pava iyotagairine maaroitani.

Maaroni itzimi kemairiri Ashitanari, itzimi iyotairiri irirori, joshentashiretaana naaka. ⁴⁶ Tera nonkantatye tzimatsira ñaavorotakerine Ashitanari, aña apaniro jiñaavorotataitziiri poñeenchari Pavaki. ⁴⁷ Itzimirika kempisantaiyine naaka, aritake inkañaanetai. Omapero. ⁴⁸ Naakatakera ovaritentsi añaakaananteri. ⁴⁹ Jovavetakaro picharineete ‘maná’ janta tsika te inampiitaro, kamayetzimaitaka. ⁵⁰ Iriima oshiyakarori ovaritentsi noñaaventziiri naaka ipoñaatya inkiteki. Intzimerika ovaiyaarine irika, eero ikaamanetai. ⁵¹ Naakatakera kañaaneri ovaritentsi poñeenchari inkiteki. Intzimerika ovakyaarone iroka ovaritentsi, ari inkañaanetai. Iroka ovaritentsi nopantziri naaka, novathajanora onatzi. Iriira noshinetakoventa osavisatziite inkañaaneyetantaiyaari.”

⁵² Ari ikantavakaiyani judío: “¿Tzikama inkenakairoka irika irovakaantairori ivatha?” ⁵³ Ikantanake Jesús: “Eerorika povaro eerokaite ivatha Itomi Atziri, eerorika piriro iriraane, eerora pikañaaneyetai. Omapero. ⁵⁴ Itzimirika ovakyaarone novatha, itzimi irakerone niraane, ari inkañaaneyetai. Naakatake oviriintajaantairine omonkaratapaakyaarika kitaite. ⁵⁵ Tema iroka novatha ovaritentsiperori onatzi, iroka niraane iro jimireperoitari. ⁵⁶ Intzimerika ovakyaarone novatha, intzime eejatzi irakerone niraane, itsipashiretaatyaana naaka, eejatzi naaka notsipashiretaari irirori. ⁵⁷ Tema Ashitanari, itzimi otyaantakenari, kañaaneri jinatzi, iriitake añaakaanari naaka. Ari okempitari eejatzi, intzimerika ovaiyaanari naaka, iriitake nañaakaayetairi. ⁵⁸ Nokinkithatakotatziirora ovaritentsi poñeenchari inkiteki. Iroka ovaritentsi te oshiyaro ‘maná’ otzimi jovayetakari pairani picharineete eeroka, okantavetaka jovavevetakaro, ikamayetake. Iriima inkarate ovakyaarone irika oshiyarori ovaritentsi, ari inkañaanetai.” ⁵⁹ Irooyetakera jiyotaantakeri Jesús ipiyotaiyakani janta japatotapiintaita saikatsiri Capernaum-ki.

Iñaaventayeetziro kañaanetaantsi

⁶⁰ Ikanta ikemayeetakero iroka iyotaantsi, irikaite ikaratzi oyaatziriri Jesús, ikantaiyanakani: “Iroka ikantayetakeri Jesús pomerentsiitaka akantyaarori. ¿Ipaitama

kempisantamatsiterine?” ⁶¹ Ikanta Jesús, jiyotake okaratzi ikishimavaitaiyiri, josampitanakeri: “¿Tema onimotemi iroka? ⁶² ¿Opaitama avisatsine, aririka piñeeri Itomi Atziri irovajenokaiya tsika ipoñaaka pairani? ⁶³ Okaratzi noñaaventakoyetakemiri, iroora kantakotacha okaratzi añaashiretakaantatsiri, kaarira avathajanori noñaaventakote, tekatsi ompaiperotajaantya avatha. Aña iro noñaaventzi aventaashirenkantsi kaari koñaanetatsi, kañaanetakaantatsiri. ⁶⁴ Iro kantacha eenirotatsi tsika pikaratzi eerokaite kaari kempisantatsine.” Tema jiyotzitataika Jesús itzimi kaari kempisantatsine, tsika itzimi pithokashityaarine. ⁶⁵ Eekero ikantanakitzi Jesús: “Iroora nokantzitantakamiri: ‘tekatsira oshentashirevaitashityaanane naaka: eerorika ishineshiretaanari Ashitanari.’”

⁶⁶ Aripaitera, jiñeetake osheki piyapithatanakeri Jesús oyaavetapiintakariri. ⁶⁷ Ipoña Jesús josampitanakeri 12 iriyotaane: “¿Pikovima eejatzi eerokaite piyaatayetai?” ⁶⁸ Ari jakanake Simón Pedro: “Pinkatharí, ¿Intzimekama niyaatashiteri? Aña eerokatake ñaaventajaantakerori kañaanetaantsi. ⁶⁹ Aritake nokempisantaiyakemi naakaite. Niyotaiyini eerokatake Cristo, Itomi Pava Kañaaneri.” ⁷⁰ Jakanake Jesús, ikantziri: “¿Kaarima naaka iyoyaakemiri pikaratakera 12? Iro kantamaitacha, tzimatsi aponi pikaratakera kamaari jinatzi.” ⁷¹ Jiñaavaitakerora iroka Jesús, jiñaaventatziiri Judas, Itomi Simón Iscariote. Tema iriitake Judas pithokashityaarine, iriivetaka aponi karatapiintakeriri 12 iriyotaane.

7

Irirentzipayeeni Jesús te inkempisantaiyerine

¹ Ikanta okaratapaake irokapayeeni, jareetantavaita Jesús janta Galilea-ki. Te inkove isaikanai Judea-ki, tema janta ikokovatatziiri judío-payeeni iroveri. ² Iro kantacha monkaratzimataa kitaite ikimoshireventapiintziro judío-payeeni ipaiyeetziri “pankoshetantsi.” ³ Ithainkitanakari, irirentzi irirori okarikiini, ikantanakeri: “Eero pomanatziita jaka, piyaate Judea-ki iriñaantyaamiri janta piyotaaneete onkarate pantayeteri. ⁴ Tema ikaratzi kovatsiri irasagaamentaityaari, te jomanakaatziitaro jantayetziri. Pimatziroora eeroka pantayetziro opaiyetari, poñaakantero tsika ipiyotaiyani atziriite.” ⁵ Tetya inkempisantaajateri eejatzi irirentzipayeeni. ⁶ Ari ikantanake Jesús: “Aña tekera omonkarapaitetyaata noñaakantantya naaka, irooma eerokaite aritzimovaitzimi maaroni kitaiteri. ⁷ Te inkisaneentemi eerokaite osavisatziite. Irooma naaka osheki ikisaneentana, tema koñaaro nokantziro naaka, okaratzi jantayetziri kaariperori onatzi. ⁸ Piyaataiyeni eeroka joimoshirenkaita, eero niyaatzita naaka, tema tekera omonkarapaitetyaata noñaakantantya.” ⁹ Ikantakeri iroka, irojatziri isaikanake Galilea-ki.

Joimoshirenkiro Jesús ipaiyeetziri “pankoshetantsi”

¹⁰ Iro kantacha aritake jataiyake irirentzipayeeni, jatanake eejatzi Jesús joimoshirenkaita te iroñaakantajaantya, aña iromananeekiini ikantaka. ¹¹ Ikokovatakeri judío-payeeni janta joimoshirenkaita, ikantaiyini: “¿Tsikama isaikaajatzika shirampari?” ¹² Osheki atziriite ñaaventakeriri Jesús. Tzimatsi kantayetatsiri: “Kameethari inatzi shirampari.” Tzimatsi pashine kantatsiri: “Te inkameethate, aña jamatavitakeri atziriite.” ¹³ Iro kantamaitacha, omanaantsikiini jiñaaventayetziri Jesús, tema itharovakaayetatyari judío-payeeni.

¹⁴ Okanta oniyankitake joimoshirenkaita, kyaapaake Jesús tasorentsipankoki, jiyotaantapai. ¹⁵ Pampoyaavaka ikantaiyanakani judío, ikantaiyini: “¿Tsikama jiyotane-tantari irika, te inkyaaperovetaajatya tsika jiyotaantayeetzi?” ¹⁶ Ari jakanake Jesús, ikantzi: “Okaratzi niyotaantziri tera naaka iyotashityaarone, aña iri iyotakaanaro otyaantakenari. ¹⁷ Inkarate kovaperotajaantanairone ikoviri Pava, ari iriyotairo iri Pava iyotakaanarori okaratzi niyotaantziri, tema te naaka iyotashivaityaarone.

¹⁸ Tema ikaratzi iyotaantzirori jiyotashivaitari, ikokovatatzi iriñaapinkathayeetashityaari. Iriima itzimi kovakovatzirori iñaapinkathayeetairi otyaantakeriri, iriira ñaavaitzirori kyaaryoori. Tera intzipishirevainete irirori. ¹⁹ ¿Tema josankinavetakami pairani Moisés-ni Ikantakaantaitane? Iro kantacha, te pimonkarataiyerone. ¿Opaitama pasaryaantanari naaka povená iroñaaka eeroka?” ²⁰ Ari ikantaiyanakeni atziriite: “¡Kamaarí! ¿Ipaitama asaryaamiri irovemi?” ²¹ Ikantzi Jesús: “Maaroni eerokaite osheki pipampoyaakero piñaajatakana nantakeri kitaiteki jimakoryaantaitari. ²² Iro kanta-maitacha, ikantakaantake Moisés-ni pintomeshitaanitapiintante. (Okantavetaka kaari Moisés-ni poñaakaantyaarone iroka, aña iri poñaakantanakaro avaisatziite tekeramintha intzime Moisés-ni.) Iro opoñaantari pitomeshitaanitapiintantzi eerokaite, okantave-taka kitaite jimakoryaantaitari. ²³ Piñaakero, pimonkaraantyaarori eerokaite Ika-takaantane Moisés-ni pitomeshitaanitapiintantake kitaite jimakoryaantaitari. ¿Ipaitama pikisaneentantanari naaka novashinchagairi ivathaki maaroni aparoni atziri kitaite jimakoryaantaitari? ²⁴ Paamaventya ovapyiimotashitamikari aririka piyakoventante. Aña tampatzikashirepero pinkantya pamenayetakotante.”

¿Iriitakema irika Cristo?

²⁵ Tzimayetatsi Jerusalén-satzi, osampitantanaintsiri, ikantzi: “¿Kaarima irika ikoko-vataitzi irovaiteri? ²⁶ Jirinta isaikake, maaroni jiñeetziri ikinkithavaitzi. Tekatsitya akotashiterine. ¿Jiyotatziima jevariite omaperotatya Cristo jinatzi irika shirampari? ²⁷ Iro kantacha irika, ayotaiyirini tsika ipoñaaro. Irooma apaata aririka impokake maperotzirori ipaita Cristo, tekatsira iyotatsine tsika ipoñaaro.” ²⁸ Ikanta ikemake Jesús, isaikakera jiyotaantzi tasorentsipankoki, shincheenka ikantanake: “¡Arima, piy-otaiyana eerokaite tsika nopoñaaro! Iro kantacha tera naaka nintakaashityaarone nompoke, aña irotyaantane nonatzi itzimi javentaaperoyeetari. Tsika itzimi kaari piyotajataiyini eerokaite. ²⁹ Niyotziri naaka tema ari nokaratziri, iriitake otyaantak-enari.” ³⁰ Ari ikovavetanaka irakaantayeetanakerimi, iro kantacha tekatsi akotashi-terine, tema tekera omonkarapaiteta. ³¹ Osheki kempisantanakeriri Jesús, ikantaiyini: “Kaaririkami irika Cristo intzime pokatsine, eerotyaami itasonkaventantayetaajatzimi irika shirampari, ñakero.”

Jotyaantake Fariseo oirikerine Jesús

³² Ikanta Fariseo-payeeni ikemakero ikantayetakeri atziriite jiñaaventziri Jesús, jaapatziyanakari ijevare omperatasorentsitaari, jotyaantake kempoyaaventarori tasorentsipanko iroirikakiteri. ³³ Ari ikantzi Jesús: “Kapichepaitetapaake nosaikimoyetanaimi eerokaite, impoña niyaatai isaikira otyaantakenari. ³⁴ Osheki pinkokovavetaiyaana eerokaite, iro kantacha eero piñagaana, tema eero pitsipatana tsika nosaikapai naaka.” ³⁵ Ari josampitavakaanaka judío-payeeni: “¿Tsikama iriyaamatsiteka irika eero añaantari? ¿Iriyaatayeema pashineki nampitsi joivaraayetaka asheninkapayeeni judío, inkene iriyotaayetairi kaari asheninkata? ³⁶ ¿Opaitama ikantakotziri: ‘Pinkokovavetaiyaana, eeromaita piñagaana, tema eero pitsipatana tsika nosaikapai naaka?’ ”

Jiña kañaanetakaantatsiri

³⁷ Ovekaraantapaakarori kitaite ari joimoshirenkaperoyeetari. Arira ikatziyanakari Jesús, shintsiini ikanta jiñaavaitanake, ikantzi: “Itzimirika mireneentavaitatsineri, iroshentashiretaiyaana naaka, imirevaitaiya. ³⁸ Tema okantzi Osankinajanorentsi: Inkarate kempisantainane naaka, onkempivaityaaro oshiyaashiretantyaarimi jiña kañaanetakaantatsiri.”

³⁹ Iriira joshiyakaaventzi Jesús jaka inkarate kempisantairine ari inampishire-tantaiyaari Tasorentsinkantsi. Okantavetaka tekeramintha irotyaantayeeteriita Tasorentsinkantsi, tema Jesús tekeraata irovajenokashitaiyaaro irovaneenkaro.

Itzimporokanake atziriite

⁴⁰ Tzimayetatsi atziri kemakeriri Jesús ikantakeri, ikantaiyanake: “Omaperotatya irika shirampari kamantantaneri jinatzi.” ⁴¹ Tzimatsi pashine kantanaintsiri: “Cristo jinatzi irika.” Iro kantacha tzimatsi pashine kantatsiri: “Kaari, tema Cristo eero ipoñaaro Galilea-ki. ⁴² Tema okantzi Osankinajanorentsi:

Icharine irinatye pinkathari David-ni intzime Cristo-tatsineri, impoñeeyaaro Belén-ki, inampikira pairani David-ni.”

⁴³ Ari itzimporokanakeri atziriite iñaanatavakaamentanakarira Jesús. ⁴⁴ Tzimayetatsi kovavetanainchari iraakaanterimi, tekatsimaita akotashiterine.

Tera iriñeetaajate kempityaarine irika iñaaavaitzi

⁴⁵ Ikanta kempoyaaventarori tasorentsipanko jataiyeeni isaikira Fariseo-payeeni itsipayetakari ijevare omperatasorentsitaari, ari josampitavairiri, ikantziri: “¿Opaitama kaari pamantakariki?” ⁴⁶ Ari ikantaiyini irirori: “¿Tera iriñeetaajate kempityaarine irika iñaaavaitzi!” ⁴⁷ Ikantaiyanake Fariseo: “¿Pimatzitakaroma eerokaite pishinetaka iramatavitemi? ⁴⁸ ¿Tzimatsima aparoni ajevarite kempisantakeriri irika shirampari? ¿Tzimatsima eejatzi naakaite Fariseo kempisantakeriri? ⁴⁹ Intaanira ikempisanta-matsitziri atziriite kaari iyotakoterone Ikantakaantaitane, ovasankitaarira irinayete.”

⁵⁰ Ikanta Nicodemo, Fariseo-tatsiri itzimiranki pokaintsiri iriñeeri Jesús, ikantanake:

⁵¹ “Okantzi Ikantakaantaitane, te oshinetaantsite iyakoventeri atziri terika anke-majaanteri aakaite inkene ayotero opaita jantakeri.” ⁵² Ari ikantaiyanake irirori: “¿Eerokatakema eejatzi Galilea-satzi? Piñaanaperotero Osankinajanorentsi, ari piñaakero tekatsira kamantantaneri poñaachane Galilea-ki.”

Tsinane mayempiro

⁵³ Ipoña jiyaataiyeeni ipankopayeeniki.

8

¹ Iro kantacha Jesús tonkaanake irirori otzishiki Olivos. ² Ikanta okitaitamanai, ipiyaa tasorentsipankoki. Osheki atziri piyotzimentavaari, saikapai Jesús jiyotaapairi atziriite. ³ Ikanta iyotzinkariite itsipayetakari Fariseo-payeeni jamakeneri aparoni tsinane jomonthagaitakari omayempitzi. Jovatziyapaakero niyankineki ipiyotaiyani.

⁴ Ikantapaakeri Jesús: “Iyotaantaneri, iroka tsinane jomonthaakotajaantaitakaro omayempivaitzi. ⁵ Ikantakaantake pairani Moisés-ni intsitokaitero, kantachari tsinane. ¿Tsikatyá pikantzika eeroka?” ⁶ Iro josampitantariri irikaite ikovi inkompitakaityaari, ontzimantyaari ompaitya inkantakoteriri. Iro kantacha Jesús oyootanaka josankinavaitantaro irako kipatsiki. ⁷ Eekerora josampiyeetatziiri, ari ikatziyanaka joyootakara, ikantanakeri: “Terika pinkaariperoshiretaiyeni pikarataiyakenira eerokaite, petakaantyaaro pintsitokantyaaro mapi iroka tsinaneka.” ⁸ Eejatzi joyootanaa, japiitanairo josankinavaitzi kipatsiki. ⁹ Ikanta ikemaiyavakero kantachari, ari ipiyayetanaa, ikinkishiretakoyetanakero tsikara ikantayeta iriroriite. Iriira etatainakaro ipiyanaka antarikonaite. Ikanta isaikanake Jesús apiteroini itsipatakaro tsinane jamayeetakeri, ¹⁰ ikatziyanaa joyootaka, ari josampitziro ikantziro: “Tsinané, ¿Tsikama ikenaiyakeni? ¿Tekatsima iyaatakairone iriyakoventemi?” ¹¹ Akanakeri iroori okantziri: “Tekatsitya, Novinkatharite.” Ikantzi Jesús: “Eejatzi naaka eero niyakoventzimi. Piyaatai iroñaaka, eerora papiitairo pinkaariperoshirevaitai.”

Jesús kitainkatakotziri osavisatzi

¹² Ipoña japiitanakero Jesús jiyotairi atziriite, ikantziri: “Naakatake kitainkatakotziri osavisatziite. Itzimirika oshentashiretaiyaanane naaka, aritake nonkitainkashire-takotairi, onkempivaityaaro te inkenavaitai otsirenikitzi.” ¹³ Ari ikantaiyanakeni Fariseo-payeeni: “Povakoventavaitashitaka pikinkithatakovaita apaniro, tekatsira

apantyaarone okaratzi pikinkithatakovaivetaka.” ¹⁴ Ari jakanake Jesús: “Apantaro okaratzi nokinkithatziri naaka, okantavetaka noñaaventakovaivetaka apaniro. Tema niyotzi tsika nopoñaakaro, tsika janta niyaatai. Iro kantamaitacha eerokaite, te piyotaiyeroni. ¹⁵ Iro pametashitapiintakari eerokaite poshiyakotari atziriite jiyakoven-tantzi. Irooma naaka tekatsi niyakovente. ¹⁶ Irooma aririka niyakoventante naaka, okaratzi nokantayetziri omaperotatya, tema te apaniro niyakoventante, aña ari nokaratziri Ashitanari itzimi otyaantakenari. ¹⁷ Jiroka okantzi Ikantakaantaitane ipayeetakemiri eerokaite:

Aririka oshiyavakaa inkantayeteri apite kamantakotantatsine, omaperotatya okaratzi ikinkithatziri.

¹⁸ Naakatajaantakera kamantakotaincha. Eejatzi Ashitanari otyaantakenari irijatzi pashine kamantakotanari. Apitera nokaratziri nokamantakotaka.” ¹⁹ Ari josampitanakeri: “¿Tsikama isaikiri Ashitamiri?” Ikantzi Jesús: “Eerokaite te piyotaiyenani naaka, eejatzi pikempitairiri Ashitanari. Arimi piyotaiyenami naaka, ari piyotakerimi eejatzi Ashitanari.” ²⁰ Arira ikinkithayetakero Jesús jiyotaantzira tasorentsipankoki, janta tsika jovayeetapiintziri kireeki jashitakaayeetariri Pava. Iro kantamaitacha tekatsira aakaanterine, tema tekera omonkarapaiteta.

Tsika janta niyaatai naaka, ero pareeyetaa eerokaite

²¹ Ipoña japiitanakero Jesús ikantzi: “Aririka niyaatai, osheki pinkokovayetaina eerokaite, iro kantamaitacha ari pinkamakoyetairo piyaariperonka. Tema tsika janta niyaatai naaka, ero pareeyetaa eerokaite.” ²² Ari ikantaiyanake judío-payeeni: “¿Ishinevaitatyaama irika. Irootya ikantantari ero areeta aakaite tsika iriyaate irirori?” ²³ Ikantanake Jesús: “Osavisatzi pinayetzi eeroka, irooma naaka jenokisatzi nonatzi. Ari pinampitaro eerokaite kipatsiki, irooma naaka inkiteki nonampitaro. ²⁴ Irootake nokantantamiri: ‘Ari pinkamakoyetairo piyaariperonka. Tema eerorika pikempisantairo nokamantakovetakara niinkarika naaka, irootakera pinkamakotantaiyaarori piyaariperonka.’” ²⁵ Ipoña josampitanakeri: “¿Niinkama eeroka?” Ari jakanake Jesús: “Aritake nokamantzitakami ovakeraini. ²⁶ Tzimatsi osheki nonkantemiri, ari niyakoventakemi eejatzi. Tema okaratzi iñaavaitziri otyaantakenari kyaaryoori onatzi. Okaratzi nokamantayetzimiri eerokaite osavisatziite, irootake ikamantajaanari irirori.” ²⁷ Iro kantacha irikaite kemakeriri Jesús, te inkemathatavakeri jiñaaventatziiri Ashitairi. ²⁸ Irootake ikantantanakari Jesús: “Aririka pimpaikakotakaantakeri Itomi Atziri, aripaitera piyote naakatake. Tera naaka antashivaityaarone nokovakaari. Intaani niyotaantziro okaratzi jiyotaanari Ashitanari. ²⁹ Tema itzimi otyaantakenari ari itsipashiretana naaka. Te irookaventena Ashitanari, tema nantapiintziniri okaratzi ookimotariri.” ³⁰ Ikanta iñaaventayetakerora Jesús iroka, osheki kempisantanakeriri.

Iro kyaaryoori isaikakaashivaitanaiyaamine

³¹ Ipoña Jesús ikantanakeri judío-payeeni ikaratzi kempisantanakeriri: “Aririka poisokerotanakyaaro noñaane, eerokatake kyaaryoori niyotaaneete. ³² Aritake piyotairo kyaaryoori, iro saikakaashivaitanaiyaamine.” ³³ Jakaiyanakeni irikaite: “Icharineete Abraham-ni nonayetzi naakaite. Te intzime impaitya omperavaityaanane. ¿Opaitama pikantantanari eeroka: ‘Ari pisaikashivaitanaiya?’”

³⁴ Ikantzi Jesús: “Ikaratzi antapiintzirori kaariperori, kempivaitaka omperataty-eeyarimi. Omaperora. ³⁵ Aparoni omperataari kapichera isheninkavaitayeetyaari, iriima aparoni itomiitari inkantaitatyeeyaani isheninkamirinkayeetari. ³⁶ Tema aririka isaikakaashivaitanaiyaami Itomiitari, arira pisaikashitziivaitaiya. ³⁷ Niyotaiyimi icharineete Abraham-ni pinatzi. Iro kantamaitacha pikovaiyakeni povera, tema te ookimotami noñaaneyetari. ³⁸ Iroora noñaaventayetzi naaka okaratzi

joñaakanari Ashitanari. Irooma eerokaite pantayetashitaro pikemakotairira ashitamiri eeroka.”

Iriira ashitariri kamaari

³⁹ Ari jakaiyanakeni iriroriite: “¡Aña iri Abraham-ni ipaiyeetziri Ashitanari, iri itake novaisatziite!” Ipoña ikantzi Jesús: “Eerokami charinetyaarinemi Abraham-ni, ari pantakeromi okaratzi jantayetakeri irirori. ⁴⁰ Iro kantacha, okantavetaka noñaaventaperotakemiro okaratzi jiyotakaakenari Pava, pikovaiyakeni eerokaite povená. ¡Iro kaari irimatánete pairani Abraham-ni! ⁴¹ Irojatzí pantapiintaiyakeri okaratzi jantakeri pairani pivaisatziite.” Ari ikantaiyanakeni iriroriite: “¡Tera naakaite irovaiyantane thainkatasorentsivaitaneri. Apaniro ikanta Ashitanari, iriitake Pava!”* ⁴² Ari jakanakeri Jesús: “Omaperomi iri Pava ashityaamine, ari petakotakyaanami, tema Pavaki nopoñaakaro naaka, jirikatakana. Tera naaka pokavaitashitachane nonintakaanekiini, aña iri Pava otyaantakenari. ⁴³ ¿Opaitama kaari pikemathatantana eerokaite? Iroora kantakaantzirori tera pinkovaiyeni pinkempisantero noñaane. ⁴⁴ Iriitake ashitakamiri kamaari, pantapiintakeneri okaratzi ikoviri. Tema ari jashi jovakero kamaari ovakera etantanakarori, jovamaashiretantzi. Thairi jinatzí, te iriñaavaitero kyaaryoori. Aririka inkove iramatavitante, jiñaavaitziro thaiyaantsi. Iriiite thairi jinatzí. ⁴⁵ Irooma naaka noñaavaitziro kyaaryoori ñaantsi, temaita pinkempisantaiyena eerokaite. ⁴⁶ ¿Tzimatsima jaka aparoni pikarataiyake iyoperotajaantziro ikantzira: ‘Kaariperoshireri jinatzí Jesús?’ Tema kyaaryoori onatzí okaratzi noñaavaitziri ¿opaitama kaari pikempisantantana? ⁴⁷ Itzimirika jashitari Pava, ikempisantziro iñaane Pava. Irooma eerokaite tera jashitaami Pava, te pinkove pinkempisantaiyeni.”

Itzimitaika Cristo

⁴⁸ Ikanta judío-payeeni ikantanakeri Jesús: “Omatatya nokantaiyakemi Samariasatzi pinatzí, tema kamaari pinatzí.” ⁴⁹ Ari jakanake Jesús: “Te nonkamaarite, noñaapinkathatziri naaka Ashitanari. Irooma eerokaite, te piñaapinkathataiyenani. ⁵⁰ Kaarira naaka kovashitachane piñaapinkathayetena, aña tzimatsi pashine kovatsiri iriñaapinkathayeetena, iriitakera iyakoventantaatsine. ⁵¹ Itzimirika kempisantairone noñaane, eerora ikaamaneyetai. Omaperora.” ⁵² Ari ikantaiyanake judío-payeeni: “Ari niyoperotaiyini omapero pikamaaritzí. Tema kamake Abraham-ni, ari ikempitakarí kamantantaneriite, kamayetake maaroiteni. Ipoña pikantziya eeroka: ‘Itzimirika kempisantairone noñaane, eero ikaamaneyetai.’ ⁵³ ¿Panayirima eeroka nocharineni Abraham? Kamake irirori, ari ikempiyetakari kamantantaneriite eejatzí. ¿Tsikama pimpaimatsityaaka eeroka?” ⁵⁴ Jakanake Jesús: “Naakami kovashitachane iriñaapinkathayeetenami, tekatsi apantyaarone. Iro kantacha itzimi ñaapinkathatakantantari, iriitake Ashitanari. Irijatzí pikantapiintavetaiyarini eerokaite ‘Novavane.’ ⁵⁵ Iro kantamaitacha eerokaite te piyotaiyerine. Irooma naaka noñiiri. Aririkami nonkante ‘te noñiiri,’ thairi nonake nokempitakotamiro eerokaite. Iro kantacha omapero noñiiri. Nokempisantziro iñaane. ⁵⁶ Pairani Abraham-ni, picharineyetanakari eerokaite, ikimoshiretake iriñeerora nompokapaitete. Aritake jiñaamaitakana, iniroite ikimoshiretake.” ⁵⁷ Ipoña judío-payeeni ikantanakeri Jesús: “Tekeraminta ontzime eeroka 50 posarentsite. ¿Ipoña pikantzi piñiiri Abraham-ni?” ⁵⁸ Ari jakanake Jesús: “Tekeraminta intzimeeta Abraham-ni. ‘Naakatztitaka.’ Omaperora.”†

* **8:41** Ikantakoitziri jaka “thainkatasorentsivaitaneri,” irijatzira ikantayeetziri mayempiriite. Tema joshiyakaaventapiintakeri pairani judío-payeeni, te inkinatanetyaari Pava, jantayetzirora kaariperori. † **8:58** Ipairyaapiintakara Jesús ikantzi: “Naakatztitaka,” ari oshiyakaro jiñaavaitate Pava pairani, jiñaanatantakariri Moisés-ni. Tema pairani Moisés-ni josampitakeriranki Pava, ikantziri: “Tsikama pipaitaka.” Ari jakanake: “Naakatztitaka.” Iro jiyotantaiyarini Judío-payeeni jiñaavaitate Jesús, ikovatzi irimonkaraiyaari Pava.

⁵⁹ Ikanta irikaite jaayevetanaka mapi ikovi impicheerimi. Iro kantamaitacha Jesús, jomanapithatanakari. Shitovanake tasorentsipankoki.

9

Jovashincheeri Jesús mavityaakitatsiri itzimapaake

¹ Ikanta ikenayetzira Jesús, jiñaake aparoni mavityaakitatsiri, jashi jovatziiro ovakera itzimapaake. ² Ikanta iriyotaane josampitakeri, ikantziri: “Rabí, ¿Ipaitama imavityaakitantari itzimake irika shirampari? ¿Irooma kantakaantarori iyaariperonka ashitariri? ¿Irojatzima kantakaantarori iyaariperonka irirori?” ³ Ari jakanake Jesús, ikantzi: “Te iro kantakaanterone iyaariperonka irirori, te onkantakaantero iyaariperonka ashitariri eejatzi. Iro okantantari iroka, onkantya iriñaantayeetyaarori iroñaakantayeetero ishintsinka Pava. ⁴ Eenirora okitaitetzi, ontzimatyero antero irantavaire itzimi otyaantakenari. Tema aririka ontsirenitanake, tekatsira kanterone irantavaite. ⁵ Eenirora nosaiki naaka jaka kipatsiki, naakatake kitainkatakotziri osavisatzi.” ⁶ Ikaratakero iñaavaitake Jesús, ichoontanake kipatsiki, jamirokake kapicheeni kipatsipitha irakoki, jotziritakitakeri mavityaakirika. ⁷ Ipoña jiñaanatzi ikantziri: “Piyate pinkivaakitya janta ovaankanaata paitachari Siloé.” Ari ikenanake mavityaakiri, ikivaakitapaaka. Ikanta ipiyapaaka, kantanai jameni kameetha.* ⁸ Ikanta isheninkapayeeni, ikaratzi ñaayetapiintziriri ikampitantzi impashiyeetyaari, josampitavakaayeta, ikantzi: “¿Kaarima irika saikapiintatsiri ikovakotantzi impashiyeetyaari?” ⁹ Tzimayetatsi kantatsiri: “Iritake.” Pashine kantayetatsi: “Aña kaari, iriivaivetaka.” Iro kantamaitacha, ikantzi irirori: “Naakatake.” ¹⁰ Ipoña josampitanakeri: “¿Tsikama pikantairoka pamenantaari kameetha iroñaaka?” ¹¹ Ari ikantanake irirori: “Irinta shirampari paitachari Jesús, iriitake matakenarori, tzimatsi jotziritakenari nokiki, ipoña ikantakena: ‘Piyate ovaankanaata Siloé. Ari pinkivaakityaari.’ Ikanta niyaatanake, ari nokivaakitapaaka, kantanai namene.” ¹² Ipoña josampitanakeri: “¿Tsikama iroñaaka irika shirampari?” Ari ikantzi irirori: “Te niyote.”

Fariseo-payeeni josampitziri mavityaakiri eshitakotaatsiri

¹³ Ipoña jaayeetanakeri mavityaakivetachari isaikayetzi Fariseo-payeeni. ¹⁴ Tema kitaite jimakoryaantaitari onatzi, jotziritakipaitetantakariri Jesús mavityaakivetachari, iro jamenantaari kameetha. ¹⁵ Ari josampitakeri Fariseo-payeeni tsika okanta jamenantaari kameetha. Ikantanake irirori: “Jotziritantakanaro nokiki kapiche kipatsi, ipoña nokivaakitaka. Amenaana iroñaaka kameetha.” ¹⁶ Ari ikantayetzi Fariseo: “Itzimi antakero iroka kaarira irashi Pava, tema te iriñaapinkathatero kitaite jimakoryaantaitari.” Iro kantacha ikantaiyini pashine: “¿Kaariperoshireri irinatyeemi, eero jantaajatziro iroka?” Tera jaapatziyavakaamentaro ikantaiyakerini Fariseo-payeeni. ¹⁷ Ari japiitakeri josampitziri mavityaakivetachari: “¿Ipaitama pikinkishiretari eeroka, itzimikama amenakagaimiri kameetha?” Ikantzi irirori: “Kamantantaneri jinatzi.”

¹⁸ Kantaira iroñaaka jamenavaitai kameetha, te inkempisante judío-payeeni mavityaakiperi jinaveta. Irojatziri ikaimantakariri ashitariri, ¹⁹ josampitavakeri, ikantziri: “¿Iriima pitomi irika? Pinkantenatya ari ikantatya imavityaakitzi ovakera itzimapaake ¿Tsikama okantaka jamenantaari iroñaaka kameetha?” ²⁰ Ikantanake ashitariri: “Niyotaiyini iriitake novaiyane, ari ikantatya imavityaakitzi ovakera itzimapaake. ²¹ Iro kantacha te niyote tsika okanta jamenantaari kameetha iroñaaka, te niyote eejatzi ipaita amenakagairiri kameetha. Posampiteri irirori, antari jinake, iriitake kamanemine.” ²² Iro ikantantari ashitariri tema itharovatzi, ikantaiyakera judío-payeeni: “Intzimerika kantaintsineri Cristo inatzi irika Jesús, eerora noshineyetairi inkyagai

* 9:7 Iroka paitachari “Siloé,” irojatziri ipaitayeetziri: “Otyaantaari.”

apatotapiintaiyani.” ²³ Irootake ikantantakari ashitariri: “Posampiteri irirori, antari jinake notomi.”

²⁴ Japiitakero judío-payeeni ikaimairi mavityaakivetachari, ikantziri: “Piñaapinkathateri Pava, pinkamantena kyaaryooperoini, eero piñaapinkathavaitashitari irika shirampari kaariperoshireri jinatzi.” ²⁵ Ari ikantanake irirori: “Te niyote naaka kaariperoshireri jinatzi. Intaani niyotzi naaka mavityaakiri nonaveta. Iro kantacha amenaana kameetha.” ²⁶ Japiitakeri josampitziri: “¿Tsikatya ikantakemika? ¿Opaita jantakeri jamenakaantaamiri?” ²⁷ Ari jakanairi: “Aritake nokantakemi, iro kantacha te pinkempisante. ¿Opaitama pikovantari napiitemiro? ¿Pikovatziima pinkempisantaiyerini eerokaite?” ²⁸ Ari jetanakari ikaviyavaitanakeri, ikantaiyini: “Pinkempisanteri eeroka irika shirampari, irooma naakaite nonkempisantero Ikantakaantane Moisés-ni. ²⁹ Niyotaiyini naakaite jiñaanatakeri Pava pairani Moisés-ni. Iriima irika, tekatsi iyoterine tsika ipoñaakari.” ³⁰ Ari jakanake shirampari, ikantzi: “¡Tsikama okantatyaaka iroka! Aña jamenakagaana naaka kameethaini, teya piyotataiteri eerokaite tsika ipoñaakari. ³¹ Ayotaiyini maaroni te ikemiri Pava kaariperoshireri. Intaani ikemiro iñaañaatane itzimi ñaapinkathatziriri, ikaratzi antanairori ikovakayiriri. ³² Tekatsira ankemakoventapiinte tzimatsi amenakagairine mavityaakitatsiri itzimapaake. ³³ Eeromi ipoñaakaro irika shirampari janta Pavakinta, eerotya jimataajatziromi iroka.” ³⁴ Ari ikantanakeri: “Piyaariperonka pitzimakaake eeroka. ¿Pikovima piyotaayetaina naaka iroñaaka?” Jomishitovakaantaitakeri.

Mavityaakishireri

³⁵ Iyotake Jesús jomishitovakaantaitakeri mavityaakivetachari. Ikanta jiñagairi apaata, josampitairi: “¿Pikempisantzirima eeroka Itomi Atziri?” ³⁶ Ari ikantzi irirori: “Pinkathari, pinkantena tsika itzimi, inkene nonkempisanteri.” ³⁷ Ikantzi Jesús: “Aritake piñaakeri, naakatake itzimi pikinkithavaitakaake.” ³⁸ Ikanta irika shirampari jotyeerovashitanakeri Jesús iñaapinkathatanakerira, ikantziri: “Nokempisantzimi Pinkathari.” ³⁹ Ipoña ikantzi Jesús: “Nopokake naaka jaka kipatsiki namenakoyetantai, ari onkantya iramenayetantaiyaari mavityaakiri. Iriima ikaratzi amenavetachari, mavityaaki inkantaiya.” ⁴⁰ Tzimayetatsi Fariseo tsipatakari Jesús, ikemakerira ikantakeri, josampitanakeri: “¿Pikempitakaantatyaanarima naakaite mavityaakiri?” ⁴¹ Ikantanake Jesús: “Omaperomi pinkempityaari mavityaakishireri eerokaite, tekatsira iyakoven-temirone piyaariperoshirenka. Irooma pikantaiyini te pikempitari mavityaakishireri, irootataikera piñaantaiyaarori iriyakoventantaitaamiro pipiyathatakana.”

10

Joshiyakaaventaitziro oishatanto

¹ Ipoña ikantanake Jesús: “Itzimirika kaari kyaatsine omorojanoki oishatanto, irataitashitakyaarika onampinatantoki inkyaantakyaari, koshintzi jinatzi, kaariperori jini. Omaperora. ² Iriima itzimi kyaatsiri omorojanoki, iriitakera aamaventapiintariri oisha. ³ Iriirika ashitaryaajaanterone aamaventarori ashitakorontsi, impoña inkye aamaventariri oisha, impairyayetaapaakeri oisha inkaimayetapairi, ari iriyovaante-tavairi oisha. Iri omishitovajaanterine jaamaventapiintari iroishate. ⁴ Aririka iromishitovakeri jakakiroki maaroni, iri eevaterine aamaakoventariri, iroyaatzimaityaari oisha tema jiyovaantetziri iri aamaventariri. ⁵ Iro kantacha tera joyaatziri kaari jiñaapiintzi, aña osheki ishiyapithatari, tema te iriyovaanteteri.” ⁶ Ari ikantake Jesús joshiyakaaventziniri, iro kantacha te inkemathataiyerini irikaite opaita ikantziri.

Ikempitari Jesús kameethari aamaakoventanteri

⁷ Ipoña japiitanakero Jesús ikantziri: “Naakatajaantakera oshiyarori omorojano oishatanto. Omaperora. ⁸ Ikaratzi kaariperoriite etakarori ipokake tekeramintha

nompoke naaka, joshiyashitakari koshintzi. Irootake kaari ikempisantantaiyarini oisha. ⁹ Naakatajaantake oshiyarori omorojano. Intzimerika kyagaatsine noshiyakarora omorojano, aritake iravisakoshiretai. Ari iroshiyakotaiyaari oisha ipipiyata ikyaapiintzi, ishitovapiintzi eejatzi. Te onkovityiimotyaaari irovarite. ¹⁰ Iriima koshintzi intaani ipoki inkoshite, irovante, iraperotante. Irooma naaka nopokake nañaakaashiretziiyetantai. ¹¹ Naakatake oshiyari kameethari aamakoventariri oisha. Tema aparoni kameethari aamakoventariri oisha, ishineventari iroishate. ¹² Tema aparoni impinayeeteri jaamaventari oishanentsi, aririka iriñaavakeri ovaminthatariri piratsi, jookaventziri, ari onkantya irovakaantayeetantyaari piratsi ishiyanakara aamaventariri, oivaraa inkantayetanyakya pashine piratsi. ¹³ Iro ishiyantari aamaventashitariri, tema intaani ikovashita impinayeeteri. Tera iri oisha inkovaperote iramaakoventyaari. ¹⁴ Naakatake oshiyari kameethari aamakoventariri oisha. Niyoyetziri noishate. Jiyotayetana eejatzi irirori. ¹⁵ Ikempitara jiyoperotana naaka Ashitanari, ari nokempitzitari eejatzi naaka niyoperotzitari irirori. Noshineventari naaka noishate. ¹⁶ Eeniroyetatsi eejatzi pashine noishate kaari saikatsine jaka. Ontzimatyemamayetairi irirori jaka. Aritake inkempisantayetaina irirori. Aparoni inkantya ipiyotaiyaani. Aparoni inkantaiya aamaakoventaiyaarine. ¹⁷ Jetakotana naaka Ashitanari tema noshinetero nañaantare inkene nañagai eejatzi. ¹⁸ Tekatsira shintsiventenane, aña naakatake shinetashitacha. Oztimimotana noshintsinka noshinetantari, iro nañaantaiyaari eejatzi. Tema irootake ikovakeri Ashitanari nantero.”

¹⁹ Ikanta ikemaiyavakeroni judío-payeeni iroka ñaantsi, japiitanakero te iraatziyavakaanaiya. ²⁰ Tzimatsi osheki kantayetanaintsiri: “¿Opaitama pikempisantantariri? Ikamaaritatzzi, iro ishinkiventantakari.” ²¹ Iro kantacha pashine kantatsi: “Tekatsira kamaari materone iriñaavaitero iroka ñaantsi. ¿Kantatsima kamaari iramenakagairi mavityaakivetachari?”

Ikisaneentanakeri judío-payeeni irika Jesús

²² Aritake kyaarontsipaitetai. Okanta janta Jerusalén-ki, joimoshirenkaitatzzi iro tasorentsipanko. ²³ Ari isaikitakari Jesús tasorentsipankoki, janiivaitzi avisa-tapeshitzira ipaitayeetziro “Irashi Salomón.” ²⁴ Ipoña judío-payeeni ipiyotzimentapaakeri, josampitakeri: “¿Tsikapaitema onkarate pinkisoshiretakaayetena? Eerokarika Cristo, intsityaa pooñaarontataitenaro.” ²⁵ Jakanake Jesús ikantzi: “Aritake nokamantaiyakemi, temaita pinkempisantena. Okaratzi omatakaayetakenari ishintsinka Ashitanari, ooñaarontaperovaitakero kameethaini. ²⁶ Iro kantacha eerokaite te pinkempisantaiyeni, tema te pinkempitakaantayetya eerokami noishate. ²⁷ Ikarayetzi kempitakaantaachari noishate jiyovaantetana, niyotzitari eejatzi naaka. Joyaayetana iriroriite. ²⁸ Naakatake kañaanetakaayetairine. Eero ipeyavaita, tekatsi aapithatenarine. ²⁹ Ikaratzi jashitakaakanari Ashitanari, tekatsira aapithatenarine, tema iri matzirori jiririitetzzi anaakoperotantatsiri maaroni. ³⁰ Tema itsipashiretanara Ashitanari, kempivaitaka aparonimi nonkantya.”

³¹ Ikanta judío-payeeni jaavetanaa mapi ikovi intsitokerimi, ³² iro kantacha Jesús, ikantanakeri: “Iro ishintsinka Ashitanari antakaayetakenarori osheki kameethayetatsiri okaratzi piñaakoyetakenari eerokaite. ¿Tsikama oztimika pintsitokaventenari?”

³³ Ari ikantaiyanakeni judío: “Te iro ompoñaantyaari nonkove nontsitokaventemiro kameethari okaratzi pantayetakeri, aña iro nontsitokaventemi pithainkatasorentsitakeri Pava. Tekatsi pimpaimatsitya eeroka, atziri pinatzi, iro kantzimaitacha pikempitakaantashivaitaka Pavami pinatye.” ³⁴ Ikantzi Jesús: “Jiroka osankinata Ikantakaan-taitane,

Naaka kantatsi: ‘Pavaite pinaiyini eerokaite.’

³⁵ Ayotaiyironi Osankinajanorensi, eero okantzi atekañaanetero. Iriitajaantake Pava paitakeri atziriite ‘Pavaite’ itzimi jiyotakaayetakeri iñaane. ³⁶ ¿Ipaitema pikishimatantani eero kaite pikantaiyini nothainkatasorensitake nokantakera naaka Itomi Pava? Aña naakatataike jookotake, jotyaantakena nompoke kipatsiki. ³⁷ Eeromi nantziro naaka okaratzi jantziri Ashitanari, eerora pikempisantaiyini. ³⁸ Iro kantacha aritakera nantakero. Onkantavetya eero pikempisantana naaka, iro pinkempisante okaratzi notasonkaventantayetake, iro piyoperotajaantantyaari ari notsipashiretari Ashitanari, itsipashiretana eejatzi irirori.” ³⁹ Ari ikovavetaiyani eejatzi irakaanterimi, iro kantacha Jesús ishiyapithatanakari.

⁴⁰ Piyanaa Jesús katonkokero jiña Jordán. Ari isaikapai janta, tsika joviinkaantantzi-ranki Juan-ni. ⁴¹ Osheki atziri jatashitakeriri jiñiri Jesús. Ikantaiyini: “Okantavetaka Juan-ni te intasonkaventantayete irirori, iro kantacha okaratzi ikinkithatakotakeriri irika shirampari kyaaryoori onatzi.” ⁴² Oshekira kempisantanakeriri Jesús janta.

11

Ikamantakari Lázaro

¹ Tzimatsi aparoni mantsiyari shirampari paitachari Lázaro, Betania-satzi jinatzi, ari janta onampitarori María ipoña Marta irento. ² (Iroka María, iritsirora Lázaro, irootaker-anki saitantakari kasankaari iitziki Avinkatharite ipoña oshetantanaari oishi.) ³ Okanta apiteka iritsiro Lázaro, okantakaantakeri Jesús: “Pinkathari, jimantsiyatatzi paapatziyane.” ⁴ Ikanta ikemavakera Jesús, ikantzi: “Iroka mantsiyarensi eero ovamaantzi, aña ari iriñeeterori ishintsinka Pava, ari iriñeeterori eejatzi ishintsinka Itomi Pava.”

⁵ Okantavetaka Jesús osheki jetakotaro Marta, eejatzi irento, ipoña Lázaro, ⁶ ikemavetakara ikantaitakeri jimantsiyatatzi, eekero jovavisaanaatzi apite kitaite isaikavaitanai. ⁷ Ipoñaashitaka ikantanairi iriyotaane: “Thame ampiye Judea-ki.” ⁸ Ari ikantaiyanakeri iriyotaane: “Rabí, irovakera ikovaiyini janta judío-payeeni irovemi. ¿Eejatzima pikovi pimpiyanai janta?” ⁹ Ikantzi Jesús: “¿Tema omapero osamanitzi aparoni kitaite ikaratzi 12 hora? Itzimirika aniitatsiri kitaipaiteki, te jantzivavaita, tema jiñaakeri kitainkari jaka kipatsiki.* ¹⁰ Iriima itzimi aniitatsiri tsirenipaiteki, jantzivavaita, tema ikovityaatya janta kitainkari.” ¹¹ Eekero ikantanakitzi Jesús: “Makoryaakera aapatziyane Lázaro, iro kantacha ontzimaty niaate noviriintairi.” ¹² Ari ikantaiyanake iriyotaane: “Pinkathari, kempitaka iro ireshitakotai, tema imakoryaatzi.” ¹³ Okaratzi Jesús ikantavetariri iriyotaane imakoryaatziira Lázaro, iñaajaantaiyini iriyotaane iro jiñaaventakotzi Jesús makoryaantsi. ¹⁴ Ipoña jooñaarontanakeri, ikantziri: “Kamakera Lázaro. ¹⁵ Ovana nokimoshiretake te nosaika janta, tema iro pinkempisantaperotantyaari, thame aate ameneri.” ¹⁶ Ikanta Tomás ipaitayeziri “Tsipari,” ikantanakeri ikarataiyini jiyotaanetari: “Thametya oyaatanakeri, añaamatsite eerorika jovamaayeetai aaka.”†

Iri Jesús, oviriintantaneri, añaakaantaneri

* **11:9** Oshiyakaaventachari jaka “12 hora,” irañaantare onatzi Jesús, iro kempitakarori aparoni kitaite. Tema jiñaavaitakerora Jesús iroka, jiyotzi tekeru omonkarapaiteta irovamaantaityaariri. Jiroka ikantakeri: “Pinkinkishiretakotero opaita avisatsiri aririka aniite kitaipaite. Tema aririka aniite kitaipaite, kameetha okoñaatzi, eero antzivavaita, añiuro eejatzi tsika ankene eero amenaashivaita tsikarika aate. Irooma aniiterika tsirenipaite, osheki antzivaty, amenaashitya tsikarika aate. Irootake aantantyaari iroñaaka tsika jinintakairo Pava, eero amenaashivaita aate. Eerorika aatzi tsikarika ikovakairo Pava, aritake amenaashivaitakya tsika aate. Tema iriitake Pava oshiyarori iroñaaka kitainkari, tsikarika aate, eero amenashivaita.” † **11:16** Ikantakoyeziri jaka “Tsipari,” irijatzira ipaiyeetziri pairani “Dídimo.”

¹⁷ Ikanta jareetzimatapaaka Jesús, ikemapaake tzimakotake Lázaro 4 kitaite ikitay-eetantakariri. ¹⁸ Tera intainaperote Betania osaikira Jerusalén,‡ ¹⁹ iro jiyaatashitan-takarori judío-payeeni iroka Marta ipoña María, onkanya imposhenkaatyaarori ikamakeri iyaariri. ²⁰ Okanta iyotakera Marta iro irareetzimatya Jesús, jatanake omonthaavakyaari. Iro saikanaintsi María pankotsiki. ²¹ Okantavakeri Jesús iroka Marta: “Pinkatharí, arimi pisaikemi eeroka jaka, eeromi ikamimi noyaariri. ²² Iro kantacha niyotzi naaka aririka pinkampiteri Pava ompaitya irantemiri, aritake irimatakemiro.” ²³ Ari jakanakero Jesús: “Aritake irañagai piyaariri.” ²⁴ Okantzi Marta: “Niyotzi aritake impiriintai apaata overaantapaakyaarone kitaite impiriintantayetaiyaari ikaratzi kamayetatsiri.” ²⁵ Ipoña Jesús ikantanakero: “Naakatake oviriintantatsiri, naakatake ovañaantaneri. Itzimirika kempisantainane naaka, onkantavetakya inkame, ari irañagai. ²⁶ Ikaratzi añaaayetatsiri iroñaaka, intzime kempisantainane, eero ikamaneyetai. ¿Pikempisanzroma iroka?” ²⁷ Ari okantzi iroori: “Ari Pinkathari, nokempisanzzimi naaka eerokatake Cristo Itomi Pava, itzimi ishinetaikeri impoke jaka kipatsiki.”

Jiraapaaka Jesús ikitayeerira Lázaro

²⁸ Ikaratakero Jesús ikantayetakero iroka, jatanake Marta okaimiro irento María, okamantathatapaakero, okantziro: “Areetapaaka iyotaantaneri, ikaimimi.” ²⁹ Okanta okemavake María, katziyanaka, jatanake oñeeri Jesús. ³⁰ Tekeratsita irareetya Jesús nampitsiki, irojatzisi isaikake omonthaavakarira Marta. ³¹ Ikanta jiñeetakero María okatziyanaka ipoña oshiyana, irikaite judío ikaratzi tsipatakarori opankoki, iposhenkaro, joyaataiyanaakero jiñaajaantake iravaaitayeeeya kitataariki. ³² Okanta areetapaaka María isaikake Jesús, otyeerovashitapaakari okantziri: “Pinkatharí, arimi pisaikemi eeroka jaka, eeromi ikamimi noyaariri.” ³³ Ikanta Jesús, jiñaakero María irayimotapaakari, ari ikempitapaakari eejatzi judío-payeeni oyaatapaakerori, iniroite jovashiretanaka, okatsitzimoshiretanakeri, ³⁴ josampitanakero: “¿Tsikama janta pikitatakerika?” Ari ikantaitanakeri: “Pimpoke Pinkatharí, piñeeri.” ³⁵ Ari jiraapaakari irirori Jesús. ³⁶ Ipoña ikantaiyanakeni judío: “¡Pameneri iniroite jetakotataikari!” ³⁷ Iro kantacha tzimatsi pashine kantanaintsiri: “Iriivetaka irika amenakairiri mavityaakiri, ¿kaarima jamenanta tsika inkenakairo eero ikamantami Lázaro?”

Ipiriintaa Lázaro

³⁸ Apiitanakeri Jesús okatsitzimoshiretanakeri, jiyaatashitanakeri okarikiini kitataari. Omorona onatzi, iro mapi joshepitayeetantakari. ³⁹ Ikantanake Jesús: “Potanampyeero mapika.” Ari okantanake Marta iritsiro kamaintsiri: “Pinkatharí, kempitaka aritake jenkaake, tema tzimake 4 kitaite ikamantakari.” ⁴⁰ Ari jakanake Jesús: “¿Tema nokantakemi, pinkempisantenarika, ari piñaakero ishintsinka Pava?” ⁴¹ Jotanampyeetakero mapi. Ipoña jamenanake Jesús inkiteki, ikantanake: “Ashitanari, nopaasoonketzimi eeroka, tema pikemana. ⁴² Niyotzi ari pinkantapiintya pikemana. Irootake nokantantari inkemantyaari irikaite atziri saikaintsiri jaka, onkanya inkempisantantyaari eerokatake otyaantakenari.” ⁴³ Ikanta okaratapaake iñaavaitakero iroka, ikaimanake: “¡Lázaro, pishitove!” ⁴⁴ Shitovapai kaminkari, joosotakaro manthakintsi irako eejatzi iitziki, irojatzisi japonaporotakaro jankoviitayeetantavakariri. Ari ikantzi Jesús: “Poosoryaakoteri, iriyaaita.”

Ikamantavakaita irovakaantaiteri Jesús

(Mt. 26.1-5; Mr. 14.1-2; Lc. 22.1-2)

⁴⁵ Irootakera ikempisantantanakari osheki judío-payeeni ikaratzi jataintsiri itsipataro María, ikaratzi ñaakerori okaratzi jantakeri Jesús. ⁴⁶ Iro kantacha tzimayetatsi

‡ 11:18 Kantakotachari jaka “te intainaperote,” iro oshiyarori ikantayeetziri iroñaaka 3 kilómetro, irojatzisi ikantayeetziri pairani 15 estadio.

jatashitanakeriri Fariseo-payeeni. Ikamantapaakeri okaratzi jantakeri Jesús. ⁴⁷ Ikanta Fariseo-payeeni itsipatakarí ijevare omperatasorentsitaari, japatotaiyakeri jevariite, ikantaiyini: “¿Tsikama ankantyaarika? Irika shirampari osheki itasonkaventantake. ⁴⁸ Aririka añashiminthatakyaari, ari inkempisantaiteri maaroiteni. Impoña impokake ijevarepayeeni Roma-satzi, imporokakaantakero tasorentsipanko, iraperotakaantakero anampitsite.” ⁴⁹ Iro kantacha, aparoni ikarataiyini, paitachari Caifás, iriitake ijevanore omperatasorentsitaari, ikantanake irirori: “Te piyotaiyeni eeroka. ⁵⁰ Iroora aritatsi ashinete aparoni atziri inkamimentayetai, ari onkantya eero japeroyeetantai anampiki.” ⁵¹ Iro kantacha Caifás, iriitakera omperatasorentsijanori, iñaavaitakaakeri Pava. Okantavetaka te iriyovetyaaro, iriira Jesús jiñaaventajaantake inkamimenterí isheninkapayeeni. ⁵² Tera intaani inkamimenterí isheninkapayeeni, aña ontzimatyek inkamimenterí maaroiteni itomiite Pava oivaraayetai nchari, onkantya irovithaakaan-taiyaariri inkarate irashitaiyaari. ⁵³ Aripaitera ikovaiyakeni ijevare judío-payeeni irovamairi Jesús.

⁵⁴ Irootake Jesús kaari ikovantanaa inkempiyayetanaiyaari judío-payeeni. Aña shito-vanake isaikakera Judea, jatake tsika te inampiitaro osaiki nampitsi paitachari Efraín. Ari isaikakaapairiri iriyotaane.

⁵⁵ Irootaintsira iroimoshirenkapaitetairo judío-payeeni Anankoryaantsi, osheki atziri jatatsiri Jerusalén-ki irovetsikashireyetya. ⁵⁶ Ari ikokovayeetakeri Jesús, josampitavakaiyani janta tasorentsipankoki: “¿Tsikama pikantaiyini eeroka? ¿Arima impokake irirori joimoshirenkaita?” ⁵⁷ Ikanta Fariseo-payeeni itsipayetakari omperatasorentsijanoriite, ikantantayetake: “Intzimerika iyotaintsine tsika isaiki Jesús, inkamante, naakaanteriita.”

12

Isaitantaitari Jesús kasankaari (Mt. 26.6-13; Mr. 14.3-9)

¹ Aritake kapatapaaka 6 kitaite iroimoshirenkantyaarori Anankoryaantsi, jatake Jesús Betania-ki, inampiki Lázaro itzimi joviriintairiranki. ² Ari joimoshirenkaitakeriri Jesús. Iro Marta oyiitantatsi. Ari isaikitakari eejatzi Lázaro itsipatakarí Jesús jovaiyani. ³ Amakotapaake María kasankaari. Osheki ovinaroni iroka. Osaitantapaakarí iitziki Jesús. Ipoña oshetantanaari oishi. Kasankainka okantanaka maaroni pankotsiki.* ⁴ Ikanta Judas Iscariote, iriyotaane Jesús itzimi pithokashityaarine apaata, ikantanake: ⁵ “¿Opaitama kaari ipimantayeetantaro iroka kasankaari? Ari aantakyaami osheki kireeki, iri aneshinonkayetantyaaririmi ashinonkainkari.”† ⁶ Iro kantacha Judas tera iro inkantantyaari jetakotatyaari ashinonkaariite, aña koshintzi jinatzi. Iriitake jovayeetake inkempoyeeri kireeki, iro kantacha ikoshitapiintziri kapicheeni. ⁷ Ari ikantanake Jesús: “Piñaashiminthatyaaro, aña iroovetaka okashiyakaakanari, inkitay-eetakenara.”‡ ⁸ Iriima ashinonkainkariite ari inkantaitatyeeni isaikimotemi, irooma naaka eero nokantaitatyaani nosaikimotemi.

Ikamantavakaita irovaiteri Lázaro

⁹ Osheki Judío-payeeni iyotaintsi ari isaiki Jesús janta Betania-ki. Jiyaataiyakeni janta, tera intaani irameneri Jesús aña eejatzi Lázaro, itzimiranki joviriintairi Jesús. ¹⁰ Iro kantacha omperatasorentsijanoriite ikamantavakaayeta eejatzi iroverí Lázaro.

* **12:3** Iroka kasankaari ñaaventachari jaka, iro jovetsikayeetzi inchatyeya paitachari “nardo.” Okaratzi otenatzi aparoni libra, irojatzi ikantayeetairi iroñaaka 300 gramo. † **12:5** Kantakotachari jaka “osheki kireeki,” irijatzira ikantayeetziri pairani “300 denario.” Iri ipinayeetziriri antavairyaaantzi, aririka imonkaratzimatakero aparoni osarentsi irantavaitake. ‡ **12:7** Tzimatsi jameyeeetari pairani. Aririka inkamakaan-tayeete, isaitantari kasankaari, inkene inkitaitaiteri.

¹¹ Tema iriitake Lázaro kantakaantakerori kaari jaapatziyayeetantanaari judío-payeeni ikempisantaitanakerira Jesús.

Areetaa Jesús Jerusalén-ki

(Mt. 21.1-11; Mr. 11.1-11; Lc. 19.28-40)

¹² Osheki atziri jataintsiri Jerusalén-ki iroimoshirenkero Anankoryaantsi. Okanta okitaitamanai, ikemaiyakeni ari impokeri Jesús nampitsiki. ¹³ Ipoña ichekaiyanake oshiyarori kompiropena. Jataiyanake iromonthaavakyaari, ikaimaiyini ikantzi:

¡Kaakitataike añapinkathare!

Tasonkaventaari jinatzi, tema pinkathari apaitziri otyaantakeriri.

¡Iriitake Avinkathariperotetaiyaari aakaite Israel-mirinkaite!

¹⁴ Ari jiñaapaake Jesús evonkiri burro, ikyaakotanakari, tema okamantakotzitakari Osankinajanorentsi, ikantaitake:

¹⁵ Sion-satoité, eero pitharovaiyini,

Pokataike Pivinkatharite,

Ikyaaakotakari evonkiri burro.

¹⁶ Ovakeraini, te inkemathataiyeroni iriyotaane iroka. Iro kantacha jova-jenokashitaaroranki irovaneenkaro Jesús, aripaitera ikinkishiretanaka iriitakera Jesús josankinatakoyeetzi. ¹⁷ Atziriite ikaratzi tsipatakariranki Jesús joviriintairi Lázaro, ikinkithatakoyetakero okaratzi jiñaakeri. ¹⁸ Irootakera, jiyaatantayetanakari atziriite jomonthaavakari Jesús, tema ikemakotakeri joviriintantake. ¹⁹ Iriima Fariseo-payeeni ikantavakaiyani iriroriite: “Piñaakero, kempitaka eero akitsirinkiri. Pameneri, iro iriyaatashiteri maaroiteni.”

Ikokovatziri Jesús griego-thatatsiri

²⁰ Tzimayetatsi griego-thatatsiri konovakariri atziriite jataintsiri joimoshirenkaiyani.

²¹ Ipokashitapaakeri griego-thatatsiri irika Felipe, Betsaida-satzi, nampitsi saikatsiri Galilea-ki. Ikantapaakeri: “Pinkatharí, nokovi noñeeri Jesús.” ²² Ari jiyaatanake Felipe, ikamantapaakeri Andrés. Apiteroite jiyaataiyanake, ikamantakeri Jesús.

²³ Ari ikantanake Jesús: “Monkarapaitetapaakara irovajenokashitantaiyaarori irovaneenkaro Itomi Atziri. ²⁴ Aparoni okitho kaari sampiikitatsine impankiitero, ari ashi ovamatsitero onkantya apakithoroini. Irooma aririka osampiikitapainte ikitakiitakero, ari iriñeetakero onkithokiperotai. Omapero. § ²⁵ Itzimirika etakotashivaitachari jantayetziro inebetashiyetari, ari impeyashitaiya. Iriima itzimi manintanakerone jantashivaiyetari jaka kipatsiki, ikamaventanaatziirora inkañaaneyetai. ²⁶ Tzimatsirika kovatsiri nonkempitakaanteri notzikatane, inkempitakotyaanaro naaka. Tsikarika nosaikai naaka, ari isaikitaiya eejatzi irirori notzikatane. Itzimirika nokempitakaari notzikatane naaka, iriira Ashitanari kantakaiyaarone iriñaapinkathayeetantyaariri apaata.”

Ikamantakota Jesús irovamaiteri

²⁷ “¡Iniroite okatsitzimoshiretakena iroñaaka! ¿Tsikama nonkanteka? ¿Nonkantema: ‘Ashitanari, povatsinaryaakoshiretaina?’ ¡Aña irootakera nopokantakari, nomonkaratairo! ²⁸ Ashitanarí, poñaakantero povaneenkaro.” Ikemayeetatzí ñaavaitanaintsiri inkiteki, ikantaitzi: “Aritake noñaakantakero, iroñaaka napiitero.”

²⁹ Atziriite piyotainchari ikaratzi kemavakerori, ikantaiyanakeni: “Ookatharontsi onatzi.” Iro kantacha ikantayetzi pashine: “Aparoni maninkari ñaanatakeriri.” ³⁰ Ari ikantanake Jesús: “Tera intaani naaka iñaanayete, aña eerokaite jiñaavaitzimentaitake.

³¹ Irootzimataitakera iriñeeteri irovasankitaayeeteri okantakaantziro iyaariperonka osavisatziite, iroitsinampaayeetairi eejatzi pinkathariventashivaitantainchari. ³² Iro

§ 12:24 Kantakotachari jaka “okitho,” trigo onatzi.

kantacha aririka irovatzikakoitakena jaka kipatsiki, aritake nonkaimashiretanairi maaroiteni.” ³³ Ari jooñaarontzirori Jesús tsika onkantya aririka irovamaayeetakeri. ³⁴ Ari jakaiyanakeni atzirite: “Ayotaiyini okantziri Ikantakaantaitane: ‘Kañaaneri inatzi Cristo.’ ¿Opaitama pikantantari eeroka ontzimatye irovatzikakotaiteeri Itomi Atziri? ¿Niinkama Itomi Atziri?” ³⁵ Ikantzi Jesús: “Eenirotsira isaikimotanaimi ipaiyeetziri ‘Kitainkari,’ iro kantacha intaanira isaikanai kapicheeni. Pinkempitakaantero paniitatyeemi okitainkatzi, ari onkantya eero omapokantami kempitarori tsireniri. Tema ikaratzi aniitatsiri otsirenikitzi, te iriñeero tsika ikeni. ³⁶ Pinkempisantaiiri ipaiyeetziri ‘Kitainkari’ eenirora isaikimoyetzimi, pinkempitakotyaari irirori.”

Te ikempisantaiyini judío-payeeni

Ithonkanakero iñaavaitanakero iroka, shitovanake Jesús. Te joñaakantanaa.

³⁷ Okantavetaka Jesús osheki itasonkaventantavetaka inampiitekira irikaite, te inkempisantaiyeni. ³⁸ Ontzimatye omonkaratya josankinatakeri kamantantaneri Isaías-ni, kantatsiri:

Pinkathari, ¿Niinkama kempisanterone añaane?

¿Niinkama joñaakayeetakeri ishintsinka Pinkathari?

³⁹ Jiroka pashine josankinatakeri Isaías-ni, irootake kaari ikempisantantayeeta, ikan-takeranki:

⁴⁰ Iri Pava mavityaakitakaakeriri,

Imasontzitakaayetakeri,

Ari onkantya eero jokichaataanta

Eero ikemathavainetanta.

Ari onkantya eero ipiyashitantaana naaka,

Novavisaakotantaiyaariri.

⁴¹ Iro iñaavaitantakarori iroka Isaías-ni tema jiñaamampyaakityaaro irovaneenkaro Jesús, irootake ikinkithatakotantakariri. ⁴² Iro kantacha, osheki judío-payeeni kempisan-tanairiri Jesús, ari jimatzitanakaro iriiperoriite. Iro kantacha te iroñaarontero, tema itharovakaayetatyaari Fariseo-payeeni, eerora ishineyetairi inkyaayetai japatotapiin-taiyani. ⁴³ Ari okantamaitaka. Iriira ikovaperotajaantanakeri Fariseo-payeeni irap-atziyamintatyaari, iriima Pava, tera.

Jesús iyakoventairine atzirite

⁴⁴ Ari iñaavaitanake shintsiini Jesús, ikantanake: “Itzimirika kempisainane naaka, tera apaniro ikempisantana, aña ikempisantzitakari otyaantakenari.

⁴⁵ Ikaratzi okitaanari naaka, okempivaitakaro iriimi irokitakyaami otyaantakenari.

⁴⁶ Irootake nopokantakari naaka, nonkempitaiyaari ‘Kitainkari,’ ari onkantya nonkitainkatakotantaiyaariri osavisatzi. Eero isaikayetai otsirenikitzi inkarate kemp-isantainane. ⁴⁷ Tema te iro nompokantyaari naaka jaka kipatsiki novasankitaante, aña iro nopokantakari novavisaakotante. Iro kantacha ikaratzi kemayevetarori noñaane, temaita inkempisante, kaarira naaka ovasankitayerine. ⁴⁸ Itzimirika manintakenari, kaari kempisainairone noñaane, tzimakera impaitya ovasankitayerine. Kempivaitakara iroka ñaantsipayeeni okaratzi noñaavaiyetakeri atzirimi onatye, iroora ovasankitaantaatsine apaata, ipiyathavaantetaitanara. ⁴⁹ Tema naaka te noñaavaitashivaitya nonintakaanekiini. Ashitanari, itzimi otyaantakenari, iriitake kantakenarori okaratzi nokantayetakeri, okaratzi niyotaantayetakeri. ⁵⁰ Niyotzi naaka okaratzi ikantakaantziri Ashitanari iro kañaanetakaantsiri. Ari okantari, okaratzi nokantayetakeri naaka, nothotyaatziirora okaratzi ikantajaantakenari Ashitanari.”

¹ Ari kapatapaaka aparoni kitaite iroimoshirenkantayeetyaarori Anankoryaantsi. Jiyotake Jesús monkarapaitetapaaka irookaventantyaarori kipatsika iro iriyaatai intsi-patapaiyaari Ashitariri. Iniroite jetakoyetakari ikaratzi kempisantakeriri, ari ikantapiintatya jetakotari irojatzi ovekaraantantapaakarori. ² Ikanta isaikaiyini jovaiyani, aritakera kamaaritanake Judas Iscariote, itomi Simón, itzimi pithokashityaarine Jesús. ³ Jiyotake Jesús tema ipoñaatyaaro irirori Pavaki, aritake impiye janta. Iritake shintsitakaaperotakeriri Ashitariri. ⁴ Ari ikatziyanaka isaikakera jovaiyani, isapokanakero iveviryaaakoro, jovathakitanakaro aparoni manthakintsi. ⁵ Ipoña jaake jiña isakero kivaakomentoki. Ikivakiiyetakeri iriyotaane, ipoña joshekiiyetantaari manthakintsi jovathakitakari.* ⁶ Iro inkivakiitantaaririmi Simón Pedro, ikantanake irirori: “Pinkatharí, ¿eerokama kivakiitenane naaka?” ⁷ Ari ikantzi Jesús: “Te pinkemathatero iroñaaka okaratzi nantziri, iro kantacha apaata, ari pinkemathatairo.” ⁸ Ikantanake Pedro: “¡Eero noshinetamaitami poshiyaari onampitaari pinkivakiitena!” Jakanake Jesús: “Eerorika nokivakiitzimi, tera paapatziyana.” ⁹ Ikantzi Simón Pedro: “¡Pinkatharí, eerotyá pikivakiitashitana, año pinkivena maaroni nakoki eejatzi noitoki!” ¹⁰ Iro kantacha Jesús, jakanairi: “Ikaratzi ovakera kaatainchari intaani onkovajaantya iroñaaka inkivakiiyetya, tema ari kitetake maaroni. Aritake kitetaiyakemi eerokaite, okantavetaka te maaroite pinkiteshiretaiyeni.” ¹¹ Tema jiyotakeri Jesús itzimi pithokashityaarine, irootake ikantantakarari: “Te maaroite pinkiteshiretaiyeni.”

¹² Aritakera ithonkakero ikivakiiyetakeri, ikithaatanaaro Jesús iroveviryaaakoro, saikanai eejatzi tsika jovaiyani, ari ikantzi: “¿Pikemathatakeroma eerokaite okaratzi nantakeri? ¹³ Pikantapiintaiyana eerokaite ‘Iyotaanarí, Pinkatharí.’ Omatatya pikan-tantanari eerokaite, tema naakatake. ¹⁴ Naakara ‘Iyotaaneri,’ naakara ‘Jevari.’ Iro kantacha, noshiyakotakarari onampitaari eejatzi nokivakiiyetakemi, ari pinkempitayetyaari eerokaite pinkivakiitavakaayetya. ¹⁵ Naakatake oñaakakemirori, onkantya pinkempitakotantyaanarori eerokaite tsika nokantakemi naaka. ¹⁶ Tera iñaapinkathayeetziri aparoni onampitaari iranaakoteri itzimi onampitariri. Tekatsi eejatzi aparoni otyaantaari anaakoteriri itzimi otyaantakeriri. Omaperora. ¹⁷ Aririka pinkemathatanairo iroka impoña pantanairo, aritake pinkimoshiretai. ¹⁸ Jiroka nonkantemiri, iro kantacha, tera maaroiteni noñaaventaiyemi. Niyotziri naaka ikaratzi niyoshiiyetairi. Arimaitaka omonkaratyaari Osankinajanorentsi, kantatsiri: Tzimatsi ayootakenari, iriitakera pithokashityaanane.

¹⁹ Aririka omonkaratakya iroka, iroora pinkempisantaperotantyaanari ‘Naakatzi-taka.’ Irootakera neevatantamirori nokamantzimiro.† ²⁰ Intzimerika aapatziyaarine notyaantane, naakajaantake jaapatziyaka eejatzi. Itzimirika aapatziyakyaanari naaka, iri jaapatziyajaantaka itzimi otyaantakenari.”

Ikamantzi Jesús iri pithokashityaarine Judas
(Mt. 26.20-25; Mr. 14.17-21; Lc. 22.21-23)

²¹ Ari ithonkanakero iñaavaitakero iroka, iniroite okatsitzimoshiretanakeri Jesús. Eekero jooñaarontanakitziro iñaaventakeri, ikantzi: “Pikarataiyakeni eerokaite jaka tzimatsi aparoni pithokashityaanane. Omaperora.” ²² Ari ipampoyaavakaanaka iriyotaane, te iriyote tsika itzimi iñaaventzi. ²³ Ikanta aparoni iriyotaane, iretakoperotane Jesús, itzimi saikimotakeriri okarikiini jovaiyani, ²⁴ jiñaakeri Simón Pedro

* **13:5** Iro jameyetari judío-payeeni ikivakiiyetapiinta inkyaayetapiintantyaari ipankoki. Iroka antavairentsi, intaanira jantapiintziro aparoni onampitaari. Tema aparoni iriiperori atziri, eero okantzi inkivakiiyetante. Irootake kaari okameethatziomotantari ikivakiiyetakeriranki Jesús iriyotaane. Iro jantantakarori iroka Jesús, onkantya iriyotaantyaariri iriyotaane, onkantavetya jevarimi irinatye aparoni atziri, ontzimatyé irapatziyaari pashine, inkempitakotyaari ikantara aparoni onampitaari, tsinampashire inkantya. † **13:19** Ipairyaapiintakara Jesús ikantzi “Naakatzi-taka,” ari oshiyakaro jiñaavaitake Pava pairani. Pamenero eejatzi Jn. 8.58.

jiñaanacheratziri, ikantziri: “Posampiteri niinka jiñaaventziri.”²⁵ Ikanta irirori, jontsi-tokanakari okarikiini, josampitakeri: “Pinkathari, ¿Niinkama?”²⁶ Ari jakanake Jesús: “Piñeena nashete kapicheeni tanta, intzimerika nompake, iriitakera.” Jashetake kapicheeni tanta, ipakeri Judas Iscariote, itomi Simón.²⁷ Ikanta jovavakaro Judas tanta. Aripaitera ikamaaritanake. Ari ikantziri Jesús: “Panterootara thaankiini pikinkishire-tapiintakari.”²⁸ Iro kantacha ikaratzira jovaiyani tekatsira kemathatavakerone opaita ikantantariri.²⁹ Tema Judas iriitakera kempoyiiriri kireeki, iñaajaantaiyini ikantatziiri Jesús iriyaateeta iramanante tsika ompaitya iroimoshirenkaiyaarini, iñaajaantake eejatzi iramanantatye impayeteriri ashinonkainkariite.³⁰ Aritakera jovavakaro Judas tanta, jatanake. Aritake tsirenitanake.

Ovakerari Ikantakaantaitane

³¹ Aritakera jatanake Judas, ikantzi Jesús: “Monkarapaitetapaakara irova-jenokashitantaiyaarori irovaneenkaro Itomi Atziri. Iro ompoñaantyaari eejatzi iriñeetairo irovaneenkaro Pava.³² Tema ari okantari, iriitajaantakera Pava oñaakanterone iriñeetantyaarori irovaneenkaro. Iroñaakatajaantakera irantero.³³ Notomiite, kapichetapaakera nosaikimoyetanaimi. Osheki pinkokovavetaiyaana eerokaite, iro kantacha eero piñagaana, Irojatzi nokantzitariri asheninkapayeeni judío, irojatzi napiitzityaamiri nonkantemiro eerokaite, tema eero pitsipatana tsika nosaikapai naaka.³⁴ Jiroka ovakerari nokantakaantane. Ontzimatyeeera petakotavakaayetaiya. Nokempitara naaka netakoyetami, ari pinkempitanaiyaari eerokaite, petakotavakaayetaiya.³⁵ Aririka petakotavakaanaiya eerokaite, ari iriyoyeetaimi maaroitani eerokayetake niyotane.”

Iñaaventziro Jesús irookaventante Pedro

(Mt. 26.31-35; Mr. 14.27-31; Lc. 22.31-34)

³⁶ Ikanta Simón Pedro josampitanakeri Jesús: “Pinkathari, ¿tsikama piyaateka?” Ari jakanake Jesús, ikantzi: “Tsika janta niyaate naaka, eero okantzi poyaatena eerokaite iroñaaka, irooma apaata ari onkantake poyaatena.”³⁷ Ikantanake Pedro: “Pinkathari, ¿opaitama eero okantanta noyaatemi iroñaaka? ¡Aritake noshineventakyaami!”³⁸ Jakanakeri Jesús, ikantziri: “¿Omaperoma pishineventyaana? Aña tek-eramintha iriñeeta tyoopi, mavasatzi pinkante: ‘Te niyoteri Jesús.’ Omapero.”

14

Iri Jesús oshiyarori avotsi jareetantaitari Ashitairiki

¹ “Eero povashirevaitaiyani. Paventaiyaari Pava, paventaiyaana eejatzi naaka.² Janta ipankoki Ashitanari tzimatsi osheki tsika anampitapaiyaaro. Eeromi otzimi, eero nokantavaitzimi niyaatai novetsikayetapaimi tsika pinampitapaiyaaro.³ Aririka niyaatai, aririka novetsikayetaimi tsika pisaikai, ari nompishitaimi naayetaatemi, onkantya pintsipatantaiyaanari eerokaite tsikarika nosaikajaantai naaka.⁴ Piyotaiyironi eerokaite avotsi jiyaatantaitari tsika nosaikai.”⁵ Ari ikantanake Tomás: “Pinkathari, te niyotaiyeni tsika piyaate. ¿Tsikama nonkantyaaka niyotantyaarori avotsi?”⁶ Jakanake Jesús, ikantzi: “Naakara ‘Avotsi,’ ‘Kyaaryoori,’ ‘Añaantarentsi.’ Intaanira impampithavookitayeetaina naaka, ari irareeyeetaiya janta Ashitanariki.⁷ Arimi piyoperotaiyenanemi, ari piyotairimi eejatzi Ashitanari. Aña aritake piyotzitataikari iroñaaka, iriitake piñaapiintakeri.”

⁸ Ikantanake Felipe: “Pinkathari, intsityaa poñaakenari Ashitamiri, tekatsi pashine nonkove.”⁹ Ari ikantanake Jesús: “Felipe, ari osamanitake notsipayetakami eerokaite, ¿tekerama piyotena? Ikaratzi ñaakenari naaka, jiñaakeri Ashitanari.

‡ 13:27 Kantakotachari jaka “aripaitera ikamaaritanake,” tera iro kantakaanterone jovavakaro Judas tanta, okanta ikamaaritantanakari, aña iriitajaantake kantakaashitakarori ikamaaritantanakari.

¿Opaitama pikantantari? ¹⁰ ¿Tema pinkempisantena ari nokaratziri Ashitanari, ari ikaratana irirori? Okaratziri nokantayetziri, tera naaka nintakaashivaityaarone noñaaventemiro. Aña iri Ashitanari tsipashiretanari, iriitake antakaajaantanaro irantavaitane. ¹¹ Pinkempisantena ari nokaratziri Ashitanari, ari ikaratana irirori. Okompitzimotamirika iroka, irootya pinkempisantaajate notasonkaventantayetake.

¹² Inkarate kempisainane naaka, ari intasonkaventantayetai eejatzi. Aritake irimaperotanakero intasonkaventante, anaanakero okaratziri jiñaakoyeetakenari, tema niyaatzimatai naaka nontsipatapaiyaari Ashitanari. Omaperora. ¹³ Maaroni pairyagainane naaka inkovakoyetaina iñaañaatana, aritake nomatakeneri. Ari onkanya intharomentayeetantyaariri Ashitanari, okantakaantziro jimatzimotantakeri Itomi. ¹⁴ Ompaityaarika pinkovakoyetainari pimpairyagaina naaka, aritake nomatakemiro.”

Ishinetaantaitziri Tasorentsinkantsi

¹⁵ “Aririka petakoyetaiyaana, aritake pinkempisantairo nokantakaantane. ¹⁶ Ari nonkampitairi Ashitanari irotyaantemi pashine Ookaakoventaneri, ¹⁷ Tasorentsijanori irinatye, iriitake tsipashiretapiintaiyaamine. Iriima osavisatziite eero isaikimotziri, tema te onkante iriñeeri te iriyoteri eejatzi. Irooma eerokaite piyotaiyirini, tema isaikimotakemi, iriira nampishiretantaiyaamine.

¹⁸ Eerora pikempitakotari miritzi jookaventayeetziri, ari nompishitaimi. ¹⁹ Irootaintsira, eero jiñaayetaana osavisatziite. Iro kantacha eerokaite ari piñaayetaina, kañaaneri pinkantayetaiya tema kañaaneri nonatzi naaka. ²⁰ Aripaitera piyoyetai notsipashiretari Ashitanari, eejatzi eerokaite pitsipashiretana, ari nokempitari naaka notsipashiretami eerokaite. ²¹ Inkarate kempisantaavaanteyetainane, joñaakantziro kyaaryooperoini jetakotana. Irootake iretakotantaiyaariri Ashitanari, eejatzi naaka ari netakotaiyaari, ari noñaakayetaiyaari.” ²² Ikanta Judas (kaarira Iscariote) josampitanakeri: “Pinkathari, ¿Opaitama poñaakantaiyaanari naakaite, eeroya poñaakayetaari pashineete?” ²³ Jakanake Jesús: “Ikaratziri etakotanari naaka, ikempisantaavaantetana. Irootake iretakotantaiyaari Ashitanari. Ari nokaratairi Ashitanari nontsipashireyetaiyaari irikaite. ²⁴ Iriima kaari etakotyaanane, ipiyathavaantetakana. Tera naaka iyotashivaityaarone okaratziri nokantayetakemiri, aña Ashitanari otyaantakenari iri iyotakaayetakenarori.

²⁵ Nokamantatziimiro maaroni irokapayeeni eenirora nosaikimoyetzimi. ²⁶ Iriima Tasorentsinkantsi, Ookaakoventaneri, irotyaantemiri Ashitanari intzime impoyaatyaananeri, iriira iyotakaapaakemirone maaroni, impampithashiretakaayetaimiro okaratziri nokantayetakemiri. ²⁷ Kameethara pisaikayetai. Tera iro noñaaventashitya tsika okanta isaikakaantzi osavisatziite. Aña naaka matzirori onkanya pisaikantaiyaari kameethaperoini. Eero povashirevaitashita, eero pitharovavaitashita eejatzi. ²⁸ Aritake pikemayetakena nokantake: ‘Iro niyaatai, impoña nompie ari ankaratai asaikayetai.’ Arimi petakoperoyetyaanami, eeromi povashirevaitami nookayetanaimira, aña aritakemi pinkimoshireventakenami piyotakera niyaatatye Ashitanariki, anaataikenari iroñaaka natziritapaintzira. ²⁹ Nokamantzitatyaamirora iroka, onkanya pinkinkishiretantyaari apaata, omonkarapaitetapaakyaarika. ³⁰ Eerora nonkinkithavaitzitakaayetyaami, tema aatsikitake pinkathariventantashivetachari kipatsiki. Okantavetaka te ipinkathariventana naaka. ³¹ Aritake onkantyaari, onkantya iriyotantyaari osavisatziite netakotari naaka Ashitanari, nantziniri okaratziri ikantanari irirori. Pinkatziyeeyeni. Thame aate.”

¹ Eekero ikantanakitzi Jesús: “Naakara kempitarori oponkitzithaperori pankirentsi. Iriima Ashitanari iri kempitakariri itzimi pankitzirori. ² Eerorika okithotzi nohevatha, ichekathatziro ashitarori. Irooma otzimi kithotatsiri, jovameethachevatziro, jovaankiityaakotziro inkene onkithoperote. ³ Kempivaitaka iroñaaka aritake kaankiityaakoyetakemi eerokaite, okantakaakami ñaantsipayeeni nokamantayetakemiri. ⁴ Aparoni ohevatha pankirentsi otzimi chevoryaathataintsiri eero okithotai, aña ontzimatye oshookantyaaro oponkitzitha. Ari okempitari eejatzi eerorika poisokerotana, eerora okantzi pantayetairo kameethari. ⁵ Naakatake kempitakarori oponkitzitha pankirentsi, irooma eerokaite pikempitakaro nohevatha pinayetatzi. Ikaratzi oisokerotanari naaka ari nokempitzitakariri irirori, kempivaitaka oshekimi inkithoperotai. Eerorika pitsipashireyetaana, tekatsira pantayetai. ⁶ Ikaratzi kaari oisokerotyaanari naaka, ari nookaventayetairi. Ari inkempitayetaiyaaro okamachevathatzi pankirentsi, jaayetziro intagaitero. ⁷ Oisokerorika povayetaina, pinkyaaryoventanairorika okaratzi niyotaayetakemiri, pinkovakotairi Ashitanari opaiyetarika pikoviri, aritake irimatakemiro. ⁸ Aririka pimatanairo joshiyakaaventayeetakero kithokiperotatsiri pankirentsi, aritake iriyoyeetaimi omapero niyotaaneyetaami. Iroora iriñaapinkathayeetantyaariri Ashitanari. ⁹ Iniroite netakoyetakami, noshiyakari Ashitanari jetakotana naaka. Panintaavaityaarora netakoyetaami. ¹⁰ Eekerorika pinkempisantanakityeero nokantakaantane, ari panintaavaitaiyaaro netakotanka, nokempitairora naaka nokempisantavaantetziri Ashitanari nanintaavaitaro iretakonka. ¹¹ Iro nokamantantamirori iroka inkene ankarataiyeni ankimoshirete, irootake pinkimoshiretziitantaiyaari eeroka.

¹² Jiroka nokantakaantane: Ontzimatye petakotavakaayetaiya nokempitairora naaka netakoyetaami eerokaite. ¹³ Tsikarika itzimi shineventariri inkamimenteriri irapatziyane, joñaakantatziirora jetakotziitanta. ¹⁴ Naapatziyane pinayetatzi eerokaite aririka pantanairo okaratzi nokantzimiri. ¹⁵ Aritapaake nokempitakaantami onampitaari, tema aparoni onampitaari te iriyote okaratzi jantayetziri onampitariri. Aña nokempitakaantaami naapatziyane, tema nokamantaimiro maaroni ikantanari Ashitanari. ¹⁶ Tera eerokaite iyoshiitakenaneri, aña naaka iyoshiitayetaimi eerokaite. Naakatake otyaantayetemine piyaayete tsikarika, pinkempitakotaiyaaro pankirentsi kithoperotatsiri, ari pinkantapiintanakityeeya. Ari onkantya irimayetantaiyaamirori Ashitanari ompaityaarika pinkovakotenari pimpairyaaayetainarika. ¹⁷ Jirokatake nokantakaantzimiri: Ontzimatye petakotavakaayetaiya.”

Inkisaneentayetanakemi osavisatziite

¹⁸ “Aririka piñaayetakero inkisaneentayetanakemi osavisatziite, pinkinkishiretero ari ikantaitakena naaka ikisaneentavaitaitakena. ¹⁹ Eekeromi poshiyaakotyaari osavisatziite, ari iretakoyetakyaamimi, ikempitavakaara irirori jetakotavakaiyani. Iro kantacha niyoshiitayetaimira naaka, pikempiyayetari osavisatziite, irootake ikisaneentantamiri. Kempivaitaka iroñaaka kaarimi eeroka osavisatziite. ²⁰ Pinkinkishiretero nokantzitakamiri: Tera iñaapinkathayeetziri aparoni onampitaari iranaakoteri itzimi onampitariri. Ari inkempitayeetemiri eerokaite inkovayeete irovaitemi, inkempitayeetenara naaka. Ari okempitari eejatzi ikaratzi kempisantavaantetakenari naaka, aritake inkempisantayetaimi eerokaite. ²¹ Iro inkovayeetantyaari irovayeetemi, naakatake irovimentaitemi, okantakaantziro tera iriyotaina iri Pava otyaantakenari. ²² Eero otzimaajatziimi ikenakaashitane, eerorikami nopokimi niyotaayetairi. Iro kantacha iroñaaka eerora okantai irookaakoventaiyaro iyaariperonka. ²³ Ikaratzi kisaneentakenari naaka, ikisaneentzitakari eejatzi Ashitanari. ²⁴ Eero otzimaajatziimi ikenakaashitane, eeromi notasonkaventzimoyetakeri okanta jiñaayeetantakaro kaari

jiñaapiintaitzi. Okantavetaka jiñaayetakero irokapayeeni, eekero ikisaneentatyaana, ikisaneentzitikari eejatzi Ashitanari. ²⁵ Ari okantzimaita, tema ontzimatye omonkaratya osankinarentsi, kantatsiri:

Ikisaneentashivaitaitakana.

²⁶ Iro kantacha aririka impokake ‘Ookaakoventaneri,’ Tasorentsiperotatsiri, intzime notyaantapaimiri nontsipatyaari Ashitanari, iriitakera iyotaashiretakotantapaakenane naaka. ²⁷ Impoña pinkinkithatakoyetaina eerokaite, tema ari pitsipayetzitakana ovakeraini etantanakarori.”

16

¹ “Iro nokantayetantamirori irokapayeeni, eero povashaantantaro paventaashiretyaana. ² Ari piñaayetakero eero ishineyeetaimi pinkyagai tsika japatotapiintaita. Ari piñaayetakero eejatzi irovayeetemi, iriñaajaantayeete jantatziiniri Pava kameethari. ³ Iro irimatantyaarori iroka, tema te iriyoteri Ashitanari, te iriyotena eejatzi naaka. ⁴ Aririka omonkaratakya iroka, iroora pimpampithashiretakotantyaarori nokantayetakemiri. Irootakera neevatantamirori nokamantzimiro.”

Jantakaantziri Tasorentsinkantsi

“Tera nonkamantzityaamiro ovakeraini iroka, tema irojatzi notsipayetami. ⁵ Iro kantacha iroñaaka jataana nontsipatapaiyaari itzimi otyaantakenari. Iro kantacha tekachaaajaini osampitakoventerone tsikara niyaatai, ⁶ intaani povashiretaiyani pike-makenara nokantakemiro irokapayeeni. ⁷ Iro kantacha pinkeme nonkantemiro kyaaryoori. Iroora kameethatzimotzimiri eerokaite niyaatai. Tema eerorika niyaatai, eerora ipoki paitachari ‘Ookaakoventaneri’ intsipashiretapiintayetaiyaami. Irooma aririka niyaatai, naakatajaantake otyaantapairine. ⁸ Aririka impokapaake Tasorentsinkantsi, iriira ooñaarontapaakeneriri ikinkishirevaishitari osavisatziite, tema ikenakaashivaitakaro ikinkishiretakotaro tsika okantakota kaariperonkantsi, tsika okantakota kameethashirenkantsi, tsika okantakota iyakoventaantsi. ⁹ Ari iriyotakaayetairi iroora kaariperonkantsi eerorika ikempisantayeetana naaka. ¹⁰ Ari iriyotakaayetairi iroora kameethashirenkantsi, nomatzirora naaka novameethashiretantzi, tema niyaatairika Ashitanariki eero jokiyetaana. ¹¹ Ari iriyotakaayetairi itzimi jiyakoventayetakeri, iriitakera irika pinkathariventashivaitakariri osavisatziite.

¹² Eenirotatsi osheki onkarate nonkantemiri, iro kantacha iroñaaka kempitaka aritake anaanakemi nokantayetakemiri. ¹³ Aririka impokake Tasorentsijanori, iriitake iyotakaapaakemirone maaroni kyaaryoori. Tema eero iñaavaitashivaitaro ikovakaashitari irirori, aña inkamantantayetero ikemakeri. Ari iriyotakagaimiro onkarate avisayetatsine apaata. ¹⁴ Iri kemayetajaantainane noñaavaitero, impoña irovaakayetaimiro eerokaite, ari onkantya iriyotantayeetaiyaarori novaneenkaro. ¹⁵ Tema okaratzi jiyotanetari Ashitanari, irojatzi niyotanetari naaka. Irootake nokantantakari: ‘Iri kemayetajaantainane noñaavaitero, impoña irovaakayetaimiro eerokaite.’ ”

Onkantavetya povashiretya, aritake pinkimoshireyetai

¹⁶ “Kapichetapaake eero piñaayetaana, iro osamanivetakya ari piñeena eejatzi. Tema niyaataatye naaka Ashitanariki.” ¹⁷ Ikanta iriyotaane josampitavakaanaka: “¿Opaitama ikantakotziri? Ikantayetakai kapichetapaake eero añaayetairi, iro osamanivetakya ari añagairi eejatzi, tema iriyaataatye Ashitaririki. ¹⁸ ¿Opaitama ikantakotziri ‘kapichetapaake?’ Te ankemathatero opaita iñaaventziri.” ¹⁹ Ari jiyotake Jesús ikovaiyatziini irosampiteri, ikantanakeri: “Nokantaiyakemi: ‘Kapichetapaake, eero piñaayetaana, iro osamanivetakya ari piñeena eejatzi.’ ¿Irootakema iroka posampitavakaamentari? ²⁰ Ari

piñaayetairo piraavaitaiya, ovashiretziita pinkantayetaiya, piñaaminthaterira osavisatzi-ite ikimoshiretaiyini. Onkantavetya povashiretziitaiyaani, aritakera piñeero pinkimoshireyete. Omapero. ²¹ Aririka ontzimaanitzimate aparoni tsinane, okemaantsivaita. Iro kantacha aririka intzimate ovaiyane, ompeyakotanakero okemaantsivaitaka añã okimoshireventanakitziiri eenchaanikite. ²² Ari onkempityaari eejatzi, ontzimatye povashireneentavaitya eerokaite iroñaaka. Iro kantacha aririka piñaavaina, osheki pinkimoshiretanai, tekatsi ovashiretakaiyaamine. ²³ Apaata tekatsira posampitainari naaka. Tema iri Ashitanari matayetaimirone ompaityaarika pinkovakotenari pimpairyaayetainarika. ²⁴ Tema pamanapiintayetzirira Ashitanari pikovakoyetziri opaiyetarika, pikampiminthavaitashitakari. Irooma iroñaaka aririka pinkovakoyetairi, ontzimatye pimpairyaapiintaina naaka. Arira pinkantya pinkovakotapiintairi, aritake irimatakemiro, irootake pinkimoshiretziitantaiyaari.”

Noitsinampaakero naaka osavisato

²⁵ “Noshiyakaaventatziimiro maaroni irokapayeeni noñaaventakemiri. Iro kantacha irootaintsi omonkaratya eero nohiyakaaventayetaimiro, añã koñaaroini noñaaventaimiri Ashitairi. ²⁶ Apaata, ari piñaayetairo eerokaite pimpairyagaina pinkovakoyetairirika Ashitanari. Tera naaka kampitakoventaimine. ²⁷ Tema iriitajaantake Ashitairi etakoyetaami eerokaite. Iro jetakoyetantaamiri, tema eerokaite petakoyetaana naaka, tema pikempisantaiyakena ari nopoñaakari naaka Pavaki. ²⁸ Noshitovanake Ashitairiki okanta nopokantanakari jaka kipatsiki. Iroñaaka nookaventanairo kipatsi iro nompiye Ashitairiki.”

²⁹ Ipoña ikantaiyanakeni iriyotaane: “Iroñaakara koñaatanake piñaavaitziri, te poshiyakaaventavaitero. ³⁰ Noñaayetakemi iroñaaka piyotziro maaroni tsikarika opaiyeta, te onkovajaantya intzime impaitya osampitemine, añã piyotziro opaiyetarika ikinkishireyeetari. Irootakera nokempisantantari omapero pipoñaaka Pavaki.” ³¹ Ari jakanake Jesús, ikantzi: “¿Arima, kempisantayetaimima iroñaaka? ³² Monkarapaitetzimatapaaka. Iroñaakara, piñaayetero aparopayeeni eerokaite poivaraiya pinkenayete tsikarika, ari pookaventanakena apaniroini. Iro kantacha temaita nosaike apaniro, añã Ashitanari tsipatanari. ³³ Nokamantayetzimiro maaroni iroka onkantya piñaantyaarori kameetha pisaikẽ pintsipatyaana naaka. Jaka osaviki, osheki piñaayetero eerokaite piñaashivaityaaro. Iro kantacha, pishintsishireyete. Tema noitsinampaataikero naaka osavisato.”

17

Jesús jamanakotziri iriyotaane

¹ Ikanta ithonkakero ikantayetakero irokapayeeni, amenanake Jesús inkiteki, ikantanake: “Ashitanari, monkarapaitetapaaka. Poñaakantayetairo iroñaaka irova-needkarõ pitomi, ari onkantya iroñaakantantyaarori pitomi eejatzi povaneenkaro eeroka. ² Eerokatake ovakeriri okanta ipinkathariventantakariri maaroiteni atziri, ari onkantya inkañaaneyetakaantyaariri ikaratzi pashitakaakariri. ³ Aririka iriyoyeetaimi apaniro Pipavaperotzi eeroka, iriyoyeetairi Jesucristo itzimi potyaantakeri, arira inkañaanetakaayetairi. ⁴ Noñaakantakemiro povaneenkaro jaka kipatsiki, nohotyaakemirora pikantakenari nantero. ⁵ Pishinetena nontsipataiyaami iroñaaka, Ashitanari, ari ankarate añãayetairo avaneenkaro akempitara pairani tekeramintha ovetsikero kipatsi.

⁶ Irikaite piyoshiitairi pashitakaanari, niyotaayetairi niinkarika eeroka. Eerokatake ashitzitakariri, ipoña pashitakaayetanaari naaka. Nokempisantakaayetaimiri piñaane. ⁷ Ikinkishireyeta iroñaaka, okaratzi niyotanetari naaka, eerokatake iyotakaayetanarori. ⁸ Niyotaayetairi okaratzi piyotakaayetaanari, ikempisantayetanakero irikaite.

Ipampithashiretanaa kyaaryoo nokaratzimi eeroka, ikempisantayetanai eerokatake otyaantakenari. ⁹ Naakatake kampitakoventziri irikaite. Tera iri nonkampitakovente nampitashivaitarori kipatsiki, aña nokampitakoventatziiri itzimi pashitakaanari. ¹⁰ Maaroni nashitari naaka irijatzi pashitari eeroka. Ikaratzi pashitari eeroka irijatzi nashitari naaka. Tema iriyyetake oñaakantayetairori novaneenkaro. ¹¹ Eero no-saikanai jaka osaviki, niyaataira naaka nonkaratapaimi eeroka, irooma irikaite eekero irisaikanaatye. Ashitanarí Tasorentsi, pinkempoyaaventeri onkantya impairyaaapi-intantyaamiri, ari onkantya irovithaavakaantaperotyaari eejatzi, akempitavakara aaka. ¹² Eenirora notsipayetari jaka osaviki, naamaakoventayetari, nokempoyaaventayetziiri okanta ipairyaaapiintantamiri. Eerora itzimayetai peyashivaitaachaneri, apatziro inkantakaiyaaro ipaiyeetziri ‘Otomi peyashivaitaantsi,’ tema ari onkantya omonkaratantyaari oñaaventakeri Osankinajanorentsi. ¹³ Iroñaaka niyaatai pisaik-inta eeroka. Irootake nokantantayetarori irokapayeeni eenirora nosaiki jaka osaviki, onkantya inkempitantaanari naaka inkimoshiretaiyeni kameethaini irikaite. ¹⁴ Niyotaayetakeri piñaane, iro kantacha osheki ikisaneentaitanakeri, tema te ikempitanaari osavisatziite, nokempitara naaka te osavisatzi nonatye. ¹⁵ Te nonkovakotemi paayetairi isaikira jaka osaviki, intaani pinkempoyaaventayetairi ikaariperotakaitzirikari. ¹⁶ Nokempitara naaka te osavisatzi nonatye, eejatzi irikaite te iroshiyanaiaari osavisatziite. ¹⁷ Pintasorentsishiretakairi irakoventantyaarori kyaaryoori. Tema kyaaryoori onatzi piñaanetari eeroka. ¹⁸ Pikempitaakena naaka potyaantakena nosaikimoyeteri osavisatziite, ari nonkempitzityaariri naaka notyaantayeteri irisaikimoyeteri. ¹⁹ Okovaperotatya iroñaaka nontasorentsishiretai noshin-eventaiyaarira irikaite, ari onkantya intasorentsishireperotantaiyaari eejatzi irirori.

²⁰ Tera intaani nonkampitakoventeri irikaite, aña nokampitakoventzitari eejatzi inkarate kempisantainane aririka inkinkithatakaayetairi irikaite. ²¹ Namanakoventziri maaroni irikaite onkantya irovithaavakaantaiyaari, aparoni inkantaiya irovithaanaiyami eeroka. Ashitanarí, akempitara aaka ovithaavakaiyani, ari inkempiyetaiyaari eejatzi irovithaavakaaperotaiya, onkantya inkempisantantaiyaari osavisatziite eerokatake otyaantakenari. ²² Iroka novaneenkaro, okaratzi poñaakayetakenari, irojatzi nomatairi naaka noñaakayetairi iriroriite. Arira onkantya irovithaavakaantaperotyaari, akempitavakara aaka. ²³ Tema pitsipashiretana eeroka, ari nonkempitzitakyaari eejatzi naaka nontsipashiretaiyaari iriroriite, ari onkantya irovithaavakaantaperotyaari. Iro inkinkishiretantayetyaari osavisatziite eerokatake otyaantakena, iniroite petakoyetakari pikempitaakenara naaka iniroite petakotakana. ²⁴ Ashitanarí, eerokatake ashitakaayetakanariri irikaite, nokovi intsipayetaiyaana tsika janta nosaikai naaka, onkantya iriñaantaiyaarori novaneenkaro. Eerokatake ovaneenkatakaakanari, tema petakotzitaitakana tekeramintha ovetsikyaata kipatsi. ²⁵ Ashitanarí tampatzikashireri, te iriyotaiyemine osavisatziite. Iro kantacha naaka niyotzimi, eejatzi ikempiyetaka irikaite jiyotzi eerokatake otyaantakenari. ²⁶ Niyotaayetairi niinkama eeroka, eekerora niyaatakaatyero niyotairi, tema nontsipashiretaiyaari, netakoyetaiyaari pikempitaakenara naaka petakotakana.”

18

Jagaitakeri Jesús

(Mt. 26.47-56; Mr. 14.43-50; Lc. 22.47-53)

¹ Aritake ithonkanakero ikantayetakero iroka, shitovanake Jesús itsipatanaari iriyotaane iriyaatero intatsikeronta ovaryeenkaari ipaiyeetziro “Cedrón.” Ari otzimiri pankirentsimashi, tsika janta isaikapaake Jesús itsipayetakari iriyotaane. ² Jiñiitaro

eejatzi irika Judas itzimi pithokashitantachane, tema ari isaikaapiintziriri Jesús iriyotaane janta. ³ Ari jareetapaaka Judas itsipatapaakari ovayiriite, ikonovakari kempoyaaaventaneri jotyaantakeri ijevare omperatasorentsitaari, irotyaantane eejatzi Fariseopayeeni. Joirikayetapaakero irovantamento, jamake eejatzi irootamento. ⁴ Iro kantacha Jesús jiyotzitakaro maaroni avishimoterine, ishitovashitanakeri, josampitavakeri: “¿Ipaitama pikokovatziri?” ⁵ Ikantaiyini irikaite: “Nokokovatatziiri Jesús Nazaret-satzi.” Ari ikantzi Jesús: “Naakatake.” Irika Judas itzimi pithokashitakariri, ari ikaratakakeri irikaite. ⁶ Jiñaavaitanakera Jesús, ipiyaponthotaiyanakani itaapiiki, tyeyanakeni. ⁷ Japiitanakeri Jesús, josampitziri: “¿Ipaitama pikokovatziri?” Japiitaiyanakero irirori, ikantzi: “Nokokovatatziiri Jesús Nazaret-satzi.” ⁸ Ari japiitanakeri Jesús, ikantziri: “Aritake nokantakemi naakatake. Naakarika pikokovataiyini, potyaantairi irikaite notsipayetakari, iriyaayetaita.” ⁹ Ari omonkaratari ikantzitajaantakari Jesús: “Ashitanarí, ikaratzi pashitakaakanari, eero ipeyakaantavaita aparoni.” ¹⁰ Ikanta Simón Pedro, otzimimotziri irirori irosataamento, jinoshikanakero, itotzitakeri iyempitaperonampi aparoni paitachari Malco, inampirera omperatasorentsijanori. ¹¹ Ipoña Jesús, ikantanakeri Pedro: “Povairo posataamento. Aña iri Ashitanari shinetakenari nonkemaantsivaityaaro iroka, ¿eeroma okantzi nomonkarayeneri?”*

Jaayeetanakeri Jesús omperatasorentsijanoriki
(Mt. 26.57-58; Mr. 14.53-54; Lc. 22.54)

¹² Ikanta ovayiriite itsipatakari ijevare, eejatzi ijevare kempoyaaaventaneri irotyaantane judío-payeeni, joirikanakeri Jesús, joosotanakeri. ¹³ Ari jetapaintaro ikenakaanakeri ipankoki Anás. Tema iriitake irikonkiri Caifás itzimi omperatasorentsijanotatsiri. ¹⁴ Irika Caifás iriitajaantakera kantakeriranki judío-payeeni: “Iroora aritatsi ashinete aparoni atziri inkamimentayetai.”

Pedro ikyaake iniyankiirentsita Anás
(Mt. 26.69-70; Mr. 14.66-68; Lc. 22.55-57)

¹⁵ Ikanta Simón Pedro itsipatakari pashine iriyotaane Jesús, joyaatakoventakeri Jesús. Irika pashine iyotaari, iñaapiintane jinatzi omperatasorentsijanori, irootake ikyaantapaakari joyaatakoventakeri Jesús. ¹⁶ Iriima Pedro ari ikatziyapaakari jantakironta otantontsiki. Irootake irika iyotaari iñaatapiintane omperatasorentsijanori, ikinkithavaitakaantakarori amaaventarori ashitakorontsi, iro ominkyaantakariri eejatzi Pedro. ¹⁷ Okanta amaaventarori ashitakorontsi, osampitakeri Pedro: “¿Kaarima eeroka aparoni iriyotaane irika shirampari?” Ari jakanake Pedro, ikantzi: “Tera naaka.” ¹⁸ Tema okatsinkaityaatzaira, irikaite onampitaari itsipayetakari kempoyaaaventaneri jovaampataiyakeni paampari. Ari isaiki jakitsitaiyani. Ari itsipataiyakarini eejatzi Pedro irikaite, jakitsitaiyarini paampari.

Anás josampitziri Jesús
(Mt. 26.59-66; Mr. 14.55-64; Lc. 22.66-71)

¹⁹ Ikanta omperatasorentsijanori jetanakari Jesús josampitakoventziniri iriyotaanepayeeni, ipoña okaratzi jiyotaantayetakari. ²⁰ Ari ikantanake Jesús: “Nokinkithatakaapiintakeri maaroitene atziriite. Niyotaantapiintake japatotapiintaita eejatzi janta tasorentsipankoki, tsika japatotapiintaiyani maaroni judío-payeeni. Tetya nomanakaiyaaro okaratzi nokinkithayetziri. ²¹ ¿Opaitama posampitantanari naaka? Posampitayeteri ikaratzi kemayetakenari. Iriiyetake iyotzirori okaratzi nokantayetakeriri.” ²² Ikantakerora Jesús iroka, aparoni kempoyaaaventaneri ipasavorotanakeri, ikantziri: “¿Arima pinkanteri pakeri omperatasorentsijanori?”

* **18:11** Jiroka ikantakotakeri jaka Jesús: “Iri Ashitanari shinetakenarori nomiretyaaro kepishaari.” Tema iro oshiyakaaventacha aririka inkemaantsivaitaitya, okempivaitaro jimireyeetaro kepishaari.

²³ Jakanakeri Jesús, ikantanakeri: “Tzimatsirika kaariperori noñaavaitakeri, pinkantenaro tsika otzimi. Aña okaratzi noñaavaitakeri kameetha onatzi. ¿Opaitama pipasavorotantanari?” ²⁴ Ikanta Anás jotyaantakeri janta Caifás-ki itzimi omperatasorentsijanotatsiri, joosotaka.

Ikantzi Pedro: Te noñeeri naaka Jesús
(Mt. 26.71-75; Mr. 14.69-72; Lc. 22.58-62)

²⁵ Irojatziya ikatziyaka Pedro jakitsivaita paampariki. Ari josampiitakeriri: “¿Kaarima eeroka aparoni iriyotaane irika shirampari?” Ari jotekanakero Pedro, ikantanake: “Tera naaka.” ²⁶ Ikanta osamaniityaake josampitairi eejatzi aparoni inampire omperatasorentsijanori, iriitakera isheninkathori itotzitakeri inkaaranki Pedro iyempita, ikantziri: “¿Kaarima eeroka noñaake itsipatami janta pankirentsishiki?” ²⁷ Ari japiitanakero Pedro jotekañaanetantzi, aripaitera jiñaanake tyoopi.

Jaayeetanakeri Jesús Pilato-ki
(Mt. 27.1-2, 11-31; Mr. 15.1-20; Lc. 23.1-5, 13-25)

²⁸ Tema aritake kitaitzimatake, jomishitovaitanairi Jesús ipankokira Caifás, jaayee-tanakeri isaikinta Pilato ijevarite Roma-satzi. Te inkyeeyapaakeni judío ipankoki Pilato, tema aririka inkyaavankotakeri ipiyathatakaro Ikantakaantaitane ikitevathantaitari, eerora okantzi iroimoshirenkero kitaite Anankoryaantsi. ²⁹ Irootake ishivotantapaakari Pilato, ikinkithavaitakairi, ikantziri: “¿Opaitakama jantakeri irika shirampari?” ³⁰ Ikantaiyini irirori: “Eeromi ikaariperotzimi irika, eerotya namirimi jaka.” ³¹ Ari ikantzi Pilato: “Paanairi eerokaite, povasankitairi tsika okantzira ikantakaantaitzimiri.” Ikantaiyanakeni judío-payeeni: “Aña te pishinetapiintaiyena noveri nosheninkaite.” ³² Ari omonkaratakari ikantzitajaantakariki Jesús tsika onkantya irova-maayeeteri.

³³ Ipoña ipiyanaka Pilato ikyaapaintzi inthomoi ipankoki, ikaimapaakeri Jesús, josampitakeri: “¿Eerokatakema Ivinkatharite judío-payeeni?” ³⁴ Ari ikantzi Jesús: “¿Piyotashitaroma iroka posampitanari? Kempitaka tzimatsi ipaita kantakemiri niinkarika naaka.” ³⁵ Jakanake Pilato: “¿Naakama judío? Aña iri pisheninkaite amakemiri jaka itsipayetakari ijevare omperatasorentsitaari. ¿Ipaitama pantakeri?” ³⁶ Ari ikantzi Jesús: “Te nompinkathariventante naaka jaka osaaviki. Ari onkantyaami, aritakemi piñaakemi osheki novayirite kisakoventyaanari, ero jaakaanantana judío-payeeni. Iro kantacha tera ari nompinkathariventante jaka.” ³⁷ Japiitanakeri Pilato josampitanakeri: “¿Arima, eerokatake Pinkathari?” Ari ikantzi Jesús: “Eerokatake kantaintsiri. Irootake notzimantakariki, irootake nopokantakariki jaka kipatsiki noñaaventairo kyaaryoori. Tema ikarayetzi kamaitanaarori kyaaryoori, ikempisantavaanteyetana.” ³⁸ Ari ikantzi Pilato: “Irojatzitaveetacha, kyaaryoori.” Ikantanakerira, shitovanake ipiyotaiyakani judío-payeeni, ikantapairi: “Tetya noñeero ompaitya inkenakaashityaari irika shirampari.

³⁹ Poimoshirenkapaitetapiintziro Anankoryaantsi, pametapiintaiyaroni nomishitove aparoni jaakaanantaitziri. ¿Nomishitovakaantairima ipaiyeetziri ‘Pivinkatharite?’” ⁴⁰ Ari ikaimaiyanakeni maaroitani, ikantaiyini: “¡Eero pomishitoviri irika! ¡Iri pomishitove Barrabás!” Irooma irika Barrabás, koshintzi jinatzi.

19

¹ Ikanta Pilato ipasatakaantakeri Jesús. ² Ikanta ovayiriite jampitatapotake kitochee ikempitakaantakero amathairentsi, jamathaitakaakari Jesús. Ipoña ikithaantakariki jonkeromaitatsiri kithaarentsi.* ³ Ipoña ipiyotzimentapaakari, ishirontzimentavaitari ikantaiyirini: “¡Jirikataa Ivinkatharite judío-payeeni!” Ipasavorotzimaitari.

* **19:2** Tema irootake jameyetaapiintaiyarini pinkathariite jamathaiyetaro poreryaayetatsiri, ikithaayetaro eejatzi kithaarentsi jonkeromaitatsiri.

⁴ Eejatzi ishitovapai Pilato, ikantapairi judío-payeeni: “Pameneri, jirika nomishitovakeri onkantya piyotantyaari te noñe ompaitya inkenakaashityaari irika.” ⁵ Ari ishitovakaapaakero Jesús jamathaitayeetantakari kitocheetapo iitoki, ikithaayeetan-takari eejatzi jonkeromaitatsiri kithaarentsi. Ikantzi Pilato: “¡Jirika shirampar-ika!” ⁶ Ikanta jiñaavakerira ijevare omperatasorentsitaari ipoña kempoyaaventaneri-ite, ikaimaiyanakeni, ikantaiyini: “¡Pimpaikakotakaanteri! ¡Pimpaikakotakaanteri!” Ipoña ikantzi Pilato: “Jirika paanakeri eerokaite pimpaikakoteri, tema naaka te noñe ompaitya inkenakaashityaari irika.” ⁷ Jakaiyanakeni judío-payeeni: “Tzimatsi naakaite Ikantakaantaitanari, ontzimatye irovamagaite irika, tema ikempitakaantashivaitaka Itomi Pava.” ⁸ Ikemavakera Pilato ikantaiyakeni ikempitakaanta Itomi Pava jinatzi, osheki itharovanake. ⁹ Eejatzi ipiyanaa inthomointa ipankoki, josampitapaakeri Jesús: “¿Tsikama pipoñaajaantaka eeroka?” Iro kantacha Jesús te irakeri. ¹⁰ Ikantzi Pilato: “¿Eeroma pakana? ¿Tema piyote pinkathariperori nonatzi naaka, ari onkantake nompaikakotakaanteri, ari onkantake eejatzi nomishitovakaantaimi?” ¹¹ Ipoña jakanake Jesús, ikantzi: “Eeromi ishinetakemiromi Jenokisatzi, eeroty pipinkathariventaperotaajatanami. Irootakera nokantantari naaka, iriitake maperotainchari ikaariperotake itzimi amakenari jaka, anaanakero piyaariperonka eeroka.”

¹² Aripaite ikokovavetanaka Pilato iromishitovakaantairimi Jesús, iro kantacha eekero ikaimakotaiyatziirini judío-payeeni ikantaiyirini: “¡Aririka pomishitovakaantairi irika, tera paapatziyari pivinkathajanorite César! ¡Tema itzimirika kempitakyaarine irika, ikempitakaantashivaitaka pinkatharimi irinatye, ikisaneentatziiri César!” ¹³ Ikanta ikemavakera Pilato, jamakaantakeri Jesús, jagaitanakeri ipiyotzimentaitakari, jomisaikapaakeri tsika jamenakoyeetapiintziri iyakoventaari, ipaiyeetziro “Mapipankaa,” iro ipaiyeetziri eejatzi iñaaneki hebreo “Gabata.” ¹⁴ Ikanta jovetsikaventapaitetarora Anankoryaantsi iromoshirenkayeetantyaarori, ari tampatzikatapaake ooryaatsiri. Ikantziri Pilato irikapayeeni judío: “¡Jirika Pivinkatharite!” ¹⁵ Iro kantacha irikaite ikaimaiyini, ikantzi: “¡Inkamel! ¡Inkamel! ¡Pimpaikakotakaanteri!” Ari ikantzi Pilato: “¿Kantatsima nompaikakotakaanteri pivinkatharite?” Ari jakaiyanakeni ijevare omperatasorentsitaari, ikantaiyini: “¡Intaanira César novinkathariteta, tekatsi pashine!” ¹⁶ Ikanta Pilato, joipiyeeri Jesús iraanairi judío-payeeni impaikakoteri. Ari jaanakeriri.

Ipaikakoyeetakeri Jesús irojatzi ikamantakari
(Mt. 27.32-50; Mr. 15.21-37; Lc. 23.26-49)

¹⁷ Ikanta Jesús irijatzi anatanakero inchakota impaikakotantyaari, iriyaate ipaiyeetziro “Atziriitoni,” irojatzi ipaiyeetziri iñaaneki hebreo “Gólgota.” ¹⁸ Ari ipaikakoyeetakeriri, itsipataitakeri apite atziri, aparoni jovatzikakoitake irakoperoriki, jovatzikakoitakeri pashine irampateki. ¹⁹ Ikanta Pilato jontarekakotakaantere ipaikakoyeetakeri Jesús aparoni osankinarentsi, kantatsiri: “JESÚS NAZARET-SATZI, IVINKATHARITE JUDÍO-PAYEENI.” ²⁰ Osheki judío-payeeni ñaanatakerori iroka osankinarentsi, tema te intainaperote osaiki nampitsi, tsika ipaikakoyeetakeri Jesús. Tema josankinayeetakero iroka osankinarentsi iñaaneki hebreo, iñaaneki griego, iñaaneki Roma-satzi. ²¹ Irootakera ikantantakariri Pilato irikaite ijevare omperatasorentsitaariite, ikantziri: “Eero posankinatziro: ‘Ivinkatharite judío-payeeni.’ Aña onkantatyeeemi posankinatakaante: ‘Kempitakaantashivaitachari ivinkatharite judío-payeeni.’ ” ²² Iro kantacha Pilato, ikantanakeri: “Okaratzi nosankinatakeri, aritake ashi ovatyero osankinataka.”

²³ Ipoña ovayiriite aritakera ipaikakotakeri Jesús, jayitanakeri imanthaki, itotakero 4-kotate ipavakaayetakarero aparopayeeni. Ipoña jayitakeri eejatzi iithaare, tera ovavikotatya, aparoni okanta jontyeetziro irojatzi osaviki. ²⁴ Ari ikantavakaiyani ovayiriite:

“Eero athatyaavaitziro iroka, intaani añaaeventyaaro, ari añeero intzime ayerone.” Arira omonkaratari Osankinajanorentsi, kantatsiri:

Ipavakaayeetakaro nomanthaki.

Iñaaeventayeetakaro noithaare.

Irootakera jimataiyakerini ovayiriite. ²⁵ Okanta janta ipaikakoyeetakerira Jesús ari osaikitakari iriniro otsipatakaro irirento, María iinara Cleofas, ipoña María Magdalena. ²⁶ Ikanta Jesús jiñaakero iriniro, otsipatakari okatziyaka iriyotaane itzimi jetakoperotari, ikantanakero iriniro: “Tsinané, iriitakera pintomintaiyaari irika.”

²⁷ Ipoña ikantanakeri iriyotaane: “Irootakera pinirontaiyaari iroka.” Aripaitera osaikavankotanakeri irika iyotaari.

²⁸ Okanta avisayetakera maaroni iroka, iyotake Jesús aritake jimonkaratakero, ikaimanake: “¡Nomirevé!” Ari omonkaratari oñaaventakotakeriri Osankinajanorentsi.

²⁹ Ari othointakotakari kepishaari janta chomoki. Jaayeetanake inchateva, jankoviitaitake atsimiyaaterone kepishaari, jovaankakoitakeneri ipaantekira Jesús.†

³⁰ Jatsimiyaavakero Jesús iroka kepishaari, ipoña ikantanake: “Othotyaapaaka maaroni.” Ari ithamenkotanaka, jatashinenkatanake.

Josataamerekitaitakeri Jesús

³¹ Ari monkarapaitetapaaka jovetsikaventapiintaitaro kitaite jimakoryaantaitari. Irootake kaari ikovantaiyani judío-payeeni inkatziyakote ipaikakoyeetakeri kitaiteriki jimakoryaantaitari, tema iroka kitaite iro jiñaapinkathaperoyeetziri. Irootake ikovakotan-

takariri Pilato inkaraaporitakaanteri paikakotaari inkamantanakyaari thaankiini, irovatzikaryaakoyetairiita eejatzi. ³² Ikanta jijaataiyanakeni ovayiriite, ikaraaporitapaakeri aparani ikaratakari Jesús ipaikakoitziri, ipoña jimatakeri pashine. ³³ Ari ipithokashivetanakari Jesús, jiñaatzi aritake kamake. Irootake kaari ikaraaporitanta-

itari irirori. ³⁴ Iro kantacha, aparani ovayiri josataamerekitantanakari irosataamento, ari iyovanakeri iriraane okonovakaro jiña. ³⁵ Itzimi kinkithatzirori iroka, iriitakera ñaajaantakerori. Omaperotaajatatyaara ikamantzimiri ari onkantya pinkempisantantayetyaari eejatzi eerokaite. ³⁶ Tema iro avisantayetakariri irokapayeeni onkantya omonkaratantyaari okantzitakariri Osankinajanorentsi:

Eerora ikaraavaitaitziniri aparani itonki irirori.

³⁷ Okantzitaka eejatzi Osankinajanorentsi:

Ari iramenakoyeetakeri irosataamerekitaiteri.

Ikitaitakeri Jesús

(Mt. 27.57-61; Mr. 15.42-47; Lc. 23.50-56)

³⁸ Ikanta okaratapaake iroka, José Arimatea-satzi, ikampitairi Pilato, ikantziri: “Pishinetenari naanairi Jesús.” Irika José irijatzi kempisantakeriri Jesús, iromanane-
ini ikempisantzi itharovakaarira judío-payeeni. Ikanta Pilato ishinetaakeneri. Jatake José, jaanairi. ³⁹ Ari ipokitapaakari eejatzi Nicodemo, itzimi jatashitakeriranki Jesús tsireni, jamakotapaake ikonovaataitziro kasankaari, osheki otenanka iroka.‡ ⁴⁰ Ipoña José itsipatakari Nicodemo jaanairi Jesús, iponatantakariri manthakintsi jashetantakaro kasankaari. Iro jametaiyarini judío-payeeni ikitatapiintziri iyaminkarite. ⁴¹ Janta tsika ipaikakoyeetakeri Jesús, ari otzimiri pankirentsimashi, ari janta osaikiri ovakerari omorona tsika ikitaitziri kaminkari, tekera inkitayeetantyaaro. ⁴² Ari jovayeetakeriri Jesús, tema okaarikiini osaikira iroka omorona, tema irootzimatapaaake kitaite jimako-

ryaantapiintaiyarini judío-payeeni.

† 19:29 Kantakotachari jaka “inchateva,” irojatziri ikantayeetziri pairani “isopo.” ‡ 19:39 Iroka kasankaari, ikonovayeetakerori mirra, ovaaki inchashi ipaiyeetziri áloe. Osheki otenanka okaratzi 100 libra, irojatziri ikantayeetairi iroñaaka 30 kilo.

20

*Jañaantaari Jesús**(Mt. 28.1-10; Mr. 16.1-8; Lc. 24.1-12)*

¹ Okanta avisanakera kitaite jimakoryaantaitari, eenirora otsireñeenkatzi, ananenkanaka María Magdalena iyaate omoronaki jovayeetakerira Jesús. Oñaapaatziiro otanampyaaka mapi jashiyeetantakarori omorona. ² Ipoña opiyanaka iroori os-hiyaperotanakitya iyaatashiteri Simón Pedro itsipatakari pashine iyotaari, iretakoperotane Jesús, okantapaakeri: “¡Jagaitakeri Avinkatharite, te ayote tsikarika jovayee-tairi!” ³ Ikanta Simón Pedro itsipatakari pashine iriyotaane Jesús, jatanake kitataariki. ⁴ Ishiyanakitya jiyaataiyanake apiteroite. Iro kantacha pashine ishiyaperotanakitya jookanakeri Pedro, iri etapaakaro jareetaka kitataariki. ⁵ Jinetapitapaake omoronakira, jiñaapaakitziiro onoryaamaitaka iponayeetantakariri, temaita inkyaapaake inthomoi. ⁶ Ari jareetapaakari Simón Pedro, ikyaapaake inthomointa, jiñaapaakero eejatzi irirori onoryaamaitaka iponayeetantakariri. ⁷ Jiñitapaakaro manthakintsi jankoviiy-eetantavakariri iitoki, inashita jovayeetanakero te ontsipatyaaro iponayeetantakariri, kameetha jotzipiyeetanairo. ⁸ Ipoña ikyaapaake eejatzi pashine iyotaari itzimi eta-paakarori jareetaka kitataariki. Jiñaapaakero okaratzi kantainchari, ari opoña ikemp-isantaperotanake. ⁹ Tekeramaita inkemathatero okantziri Osankinajanorentsi, aritake irañagai Jesús. ¹⁰ Ipoña ipiyeeyaani ipankoki irika apite iyotaari.

*Joñaakaaro Jesús María Magdalena**(Mr. 16.9-11)*

¹¹ Ari osaiki María opatzimoroki iraavaita. Okanta iraavaitaka, ari onetapitzi inthomointa omoronaki, ¹² oñaatziiri apite maninkari okitamarokitake iithaare, isaikaiyak-eni tsika jonoryaaveetakari Jesús. Aparoni isaikake jiiitoveetakari, isaikake pashine jiiitziiveetakari. ¹³ Ikanta maninkariite, josampitakero ikantziro: “Tsinané, ¿opaitama piraantari?” Akanakeri iroori, okantzi: “Tema jaayeetakenari Novinkatharite, te niyote tsika janta jovayeetakeri.” ¹⁴ Iro okantakitziini, ari opithokanaka, oñaatziiri Jesús, iro kantamaitacha te iyotavairi iriitakera. ¹⁵ Ari josampitanakero Jesús, ikantziro: “¿Ipaitama piraantari tsinané? ¿Ipaitama pikokovatziri?” Oñaajaantzi iroori iri ñaanatziirori aamaventarori pankirentsimashi, okantanakeri: “Pinkatharí, eerokarika aakeri, pinkamantena tsika janta povakeri, niyaateeta naaka namenairi.” ¹⁶ Ari jiñaanatanakero Jesús, ikantziro: “¡María!” Ari amenanakeri iroori, okantzi: “¡Raboni!” (iro ikantaitziri iñaaneki hebreo “Iyotaaneri.”) ¹⁷ Ikantziro Jesús: “Eero poirikana, tema tekera niyaaita nontsipatapaiyaari Ashitanari. Iro kantacha piyaate pinkamantenari iyekiite, iroora niyaatai nonkaratapai Ashitanari tsika itzimi Ashitzitamiri eejatzi eerokaite. Iri Novavanetari naaka, irijatzi Pivavanetzitari eerokaite.” ¹⁸ Okanta iyaatanake María Magdalena, okamantapaakeri maaroni iyotaari oñeeri Avinkatharite, okamantapaakeri eejatzi okaratzi ikantakerori.

*Joñaakaari Jesús iriyotaaneete**(Mt. 28.16-20; Mr. 16.14-18; Lc. 24.36-49)*

¹⁹ Okanta otsirenitanake avisanakera jimakoryaantaitari kitaite, apatotaiyakani iyotaari jashitakotaiyakani shintsiini itharovakaarira judío-payeeni. Ari ikyaapaakeri Jesús, ikatziyimotapaakari, jovethatapaari ikantapai: “¡Pisaikayetai kameetha eerokaite!” ²⁰ Ari jovethatapaakarira, joñaakapaakeri irako, eejatzi imereki. Iki-moshireyetaiyanake irikaite jiñaavairira Avinkatharite. ²¹ Ipoña japiitanakero Jesús, ikantziri: “¡Pisaikayetai kameetha eerokaite! Ikempitaakenara jotyaantakena naaka Ashitanari, ari nonkempitzityaamiri eejatzi eerokaite notyaantayetyeemi.” ²² Ari itasonkiri iyotaariite, ikantziri: “Isaikashiretantyaamiita Tasorentsinkantsi. ²³ Inkarate

pimpeyakoyetairi eeroka jaka, aritakera ipeyakoyeetairi janta. Iriima kaari pimpeyakoyetai eeroka jaka, tera impeyakoyeetairi eejatzi.”

Isoshirenkatane Tomás

²⁴ Ikanta Tomás ikaratapiintziri 12 iyotaari, itzimi ipaiyeetziri “Tsipari,” te isaike irirori jareetantapaakari Jesús.* ²⁵ Ipoña pashinepayeeni iyotaari ikamantairi, ikantziri: “Noñeeri Avinkatharite.” Iro kantacha Tomás jakanakeri, ikantziri: “Eerorika noñeeri naaka tsika ipaikavakoyeetakeri, eerorika nokyaantavakotari irakoki, eerorika nokyaantamerekitari eejatzi, eero nokempisanti.”

²⁶ Okanta avisanake 8 kitaite, japiitairo iyotaari japatotaiyani. Arira isaikitakari eejatzi Tomás irirori. Jashitaiyakeroni shintsiini ashitakorontsi, iro kantacha Jesús kyaapaake, ikatziyimotapaari, jovethatapaari ikantapairi: “¡Kameetha pisaikaiyeni eerokait!” ²⁷ Ipoña ikantapaakeri Tomás: “Jiroka nako, pinkyaantavakotyaaana, pinkyaantamerekityaaana eejatzi. Eero pikisoshirevaitzi, ¡Pinkempisante!” ²⁸ Ari ikaimanake Tomás, ikantanake: “¡Novinkatharite, Novavane!” ²⁹ Ikantzi Jesús: “Aña iro pikempisantantamatsitanakari piñaakena. ¡Kimoshirera irinayetai inkarate kempisantaatsine kaari ñaayetaajatenane!”

Opaita josankinayeetantarori iroka

³⁰ Osheki japiipiitakero Jesús itasonkaventzimotakeri iriyotaaneete, te osankinatakoyetya jaka. ³¹ Iroomaitaka osankinayetantakari irokapayeeni onkantya pinkempisantantayetyaari, irika Jesús iriitake Cristo, Itomi Pava. Aririka pimpairyaapiintanairi pinkempisantanairi, aritake inkañaanetakaayetaimi.

21

Joñaakari Jesús 7 Iriyotaane

¹ Ikanta okaratapaake iroka, japiitakero Jesús joñaakari iriyotaane, inkaarethapyaaki ipaitayeetziri Tiberias. Jiroka okantaka. ² Ari itsipatavakaiyani isaiki Simón Pedro, Tomás, ipaitayeetziri eejatzi “Tsipari,” Natanael, poñaachari Caná-ki saikatsiri Galilea-ki, itomipayeeni Zebedeo, ipoña apite pashine iyotaari.* ³ Ipoñaashita ikantzi Simón Pedro: “Niyaatatye noshimaatya.” Ikantaiyini pashine: “Ari ankarataiyanakemi.” Jataiyanakeni, otetaiyapaakani pitotsiki. Iro kantacha, tekatsimaita iraye ishimaave-taiyakani tsireni.

⁴ Okanta okitaitzimatake, katziyapaaka Jesús oparaiteki inkaare. Iro kantacha iriyotaaneete te iriyotavairi iriitakera. ⁵ Ikaimakotapaakeri, ikantziri: “Evankariite, ¿Tekatsima pagaiyeni?” Ari jakaiyanakeni iriroriite: “¡Tetaavé!” ⁶ Ikantzi Jesús: “Poviinkero pakoperoriki piithamento, ari paake.” Ari jimataiyakeroni ikantaitakeriri. Tema jaakera osheki shima, tera iraavyagairo irinoshikairo iithamento. ⁷ Ikanta iyotaari iretakoperotane Jesús, ikantanakeri Pedro: “¡Iriitakera Avinkatharite irinta!” Ikemavakera Simón Pedro, ikithaatanaka, ookaatanaka inkaareki. ⁸ Iriima pashinepayeeni iyotaari pitotsiki ikenakoyetanai jinoshikaatakotairi ishimanane, irojatzzi jaatakotantapaari oparaiteki. Tema isaikakotakitziira niyankyaakiini.†

⁹ Ikanta jayiitaiyapaakeni, jiñaapaakitzi joisaka paampari, ari itashitakari shima, itsipataitakeri tanta. ¹⁰ Ari ikantzi Jesús: “Pamake shima ovakera paakeri.” ¹¹ Ikanta Simón Pedro, joosoryaakotakeri ishimanane, jinoshikakotakeri irojatzzi oparaiteki. Antaripayeeni ikantayeta shima, ikaratzi 153. Temaita ontzimpeshe iithamento. ¹² Ari ikantzi Jesús: “Thame oya.” Tekatsira aparoni iyotaari osampiterine niinkarika, tema

* **20:24** Ikantakoyeetziri jaka “Tsipari,” irijatzzira ipaiyeetziri pairani “Dídimo.” * **21:2** Ikantakoyeetziri jaka “Tsipari,” irijatzzira ipaiyeetziri pairani “Dídimo.” † **21:8** Kantakotachari “niyankyaakiini,” okaratzi osanthatzi “200 akonaki,” irojatzzi ikantayeetairi iroñaaka “100 metro.”

jiyoperotaiyakeri iriitake Avinkatharite. ¹³ Jaapaakero Jesús tanta, ipayetakeri aparopayeeni, ari ikempitaakeri eejatzi shima. ¹⁴ Irootakera mavatanaintsiri joñaakari Jesús iriyotaaneete jañagaira.

Paamakoventaiyaanari noishate

¹⁵ Ithonkanakero jovaiyani, josampitanakeri Jesús irika Simón Pedro, ikantziri: “Simón, itomi Jonás, ¿Petakoperotanama eeroka?” Ikantzi Pedro: “Piyotzi eeroka Pinkathari, naapatziyami.” Ikantzi Jesús: “Paamakoventyaanarira nokempitakaan-taari noishate.” ¹⁶ Japiitakeri josampitziri: “Simón, itomi Jonás, ¿petakotanama?” Ikantzi Pedro: “Piyotzi eeroka naapatziyami.” Ikantzi Jesús: “Paamakoventapiintyaanari nokempitakaan-taari noishate.” ¹⁷ Iro mavatanaintsiri josampitziri, ikantziri: “Simón, itomi Jonás, ¿paapatziyanama?” Ari jovashiretanaka Pedro, tema mavasatzi josampiminthatakeri, ari jakanakeri: “Pinkatharí, eerokatake iyotziro maaroni, piyotzi eeroka naapatziyami.” Ikantzi Jesús: “Paamakoventyaanari nokempitakaan-taari noishate. ¹⁸ Tema eenirora pevankariperovetani, pikithaatapiintayeta ikeni piyaatayetzi tsika pinintakaaro. Irooma aririka pantarikonatapaake, intaani povankavakotaiya, pashine kithaataimine, irayeetaimi tsika te pikovavetaro piyaate. Omaperora.” ¹⁹ Ikantantakarori Jesús iroka, ikovatzi inkemathayeetero tsika inkantya inkamai apaata Pedro iñaapinkathatairira Pava. Ipoña ikantanakeri eejatzi: “¡Poyaatena!”

Iyotaari iretakoperotane

²⁰ Ikanta ipithokanaka Pedro, jiñaatziiri jonyaakeri iyotaari iretakoperotane Jesús, irijatzi apitetzitariri Jesús jovaiyaniranki, itzimi osampitakeriri, ikantziriranki: “¿Pinkatharí, itzimikama pithokashityaamine?” ²¹ Arira jiñaavakeri Pedro irika impoitapaintsiri, josampitanakeri Jesús: “Pinkatharí, irikasa, ¿ipaitama avishimoterine?” ²² Ikantzi Jesús: “Arimi nonkovemi aritake onkantake irañe irika, irojatzi nompiyantakyaari apaata, ¿tera onkovajaantya piyotero iroka? Poshiretyaana eeroka.” ²³ Okanta apaata ithonka oivaraakotanaka iroka ikantakeri Jesús, ikemayetakero maaroni iyekite, iñaajaantayetanake eero ikamita irika iyotaari. Iro kantacha, tera inkantatye: “Ari nokovi...” aña ikantatzi: “Arimi nonkovemi, aritakemi onkantake irañe irika, irojatzi nompiyantapaakyaari, ¿tera onkovajaantya piyotero iroka?”

²⁴ Naakatajaantakera ñaaventakotainchari nokantakera “irika iyotaari,” tema naaka osankinatajaantakerori iroka osankinarentsi. Irootakera ayoperotantaari omaperotatya iroka.

²⁵ Tera noñaaventero maaroni jantayetakeri Jesús, tema osheki onatzi. Arimi osankinatakoyetyaami maaroni, kempivaitaka arimi anaanakero maaroni kipatsi ompiyotya osankinarentsipayeeni. Ari onkantyaari.

Jantayetakeri Otyaantajanoriite

Ishinetakaantaitziri Tasorentsinkantsi

¹ Teófilo, pairani ovakera netantanakarori notyaantzimiro nosankinare, ari noñaaventakemiro maaroni jantayetakeri Jesús, noñaaventakemiro eejatzi okaratzi jetanakari jiyotaantziri, ² irojatzi omonkaratantapaakari jovajenokaa inkiteki. Tekera irovajenokaiyaata, jiyoshiitakeri Irotyaantajanorite, ikantakaakarira Tasorentsinkantsi, jiyotakaakeri ompaitya irantayeteri. ³ Ikanta ikamavetakara, jiñeetavairi koñaaroini, ari jiyotaiyini iriyotaane añagai. Okaratzi 40 kitaite joñaakapanaatari iriyotaane, jiyotaapanaatziri tsika ikanta ipinkathariventantzi Pava. ⁴ Eenirora itsipayetari Irotyaantajanorite, ikantzitakeri irojatzitara isaikayetavake Jerusalén-ki, ikantakeri: “Arira poyaaventavakyaaro omonkaratya okaratzi ishinetaakemiri Ashitanari, tsika otzimi noñaaventzitamiri. ⁵ Tema omapero Juan joviinkaantantakaro jiñaa, iro kantacha eero osamanitzimaita piñaayetantyaariri Tasorentsinkantsi irinampishiretantyaami kempivaitakami iroviinkaayeetantyaamirimi.”

Jovajenokantaari Jesús

⁶ Ikanta irikaite tsipatakariri Jesús, josampitakeri, ikantziri: “Pinkathari, ¿Irootaintsima pintsiparyaakoventairi nosheninkapayeeni Israel-mirinkaite?” ⁷ Ari jakanakeri Jesús, ikantziri: “Te onkovajaantya piyotero eerokaite tsikapaita, apaniro jiyotzi Ashitanari tsikapaiterika, iriitajaantake otzimimotzi ishintsinka irantantyaarori. ⁸ Iro kantacha aririka impokake Tasorentsinkantsi irinampishireyetantyaami eerokaite, iriitake aavyaashiretakaimine, impoña piyaayetanaake piñaaventaina naaka, Jerusalén-ki, maaroni janta Judea-ki ipoña Samaria-ki, irojatzi intaina tsika overaapaa kipatsi.” ⁹ Ithonkara iñaavaitakero iroka, jamenaminthaitziri iriyotaane, jovajenokayeetairi Jesús, irojatzi ipeyantapaakari menkoriki, tera iriñeetanairi. ¹⁰ Jamenaminthaitzi tsika ikanta Jesús jovajenoka inkitekinta, apite shirampari katziyimotapaakari okitamaraanikitake iithaare, ¹¹ ikantapaakeri: “Galilea-satzi, ¿Opaitama pipampoyiiri inkiteki? Piñaakeri tsika ikanta Jesús jovajenokaa jiyaatai, arira inkantajaantaiya eejatzi apaata aririka impiye.”

Jiyoyeetake pashine impoyaatyaarine Judas

¹² Ikanta ipiyeeyaani iyotaari janta Jerusalén-ki ipoñagaaro otzishiki ipaiyeetziri Olivos, te intainatajaante, oshinetaantsitzi iraniitayeete kitaiteriki jimakoryaantaitari. ¹³ Ikanta jareetaiyaani nampitsiki, ataitaiyapaini jenokinta pankotsi tsika jimaapiintaiyini. Jirika ikarataiyini: Pedro, Jacobo, Juan, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Jacobo itomi Alfeo, Simón ipaiyeetziri “Kisakotaneri,” ipoñaapaaka Judas irirentzi Jacobo. ¹⁴ Maaroni irikaite ari ikantaitapiintatya japatotaiyani jiñaañaataiyini itsipayetakari irirentzi Jesús, itsipataro María irinirora, ipoña pashinepayeeni tsinaneete. ¹⁵ Ikanta japatotaiyanira kempisantzinkariite, ikarataiyini 120 atziriite. Ari jiñaavaitanakeri Pedro, ikantanake:* ¹⁶ “Iyekiite, monkarataka okaratzi josankinatakaakeriri Tasorentsinkantsi pairani David-ni, jiñaaventakeri Judas itzimi jevatapaintsiri jaakaantziri Jesús. ¹⁷ Irika Judas iri atsipatapiintakari, ari akaravetari antavaireki. ¹⁸ Iro kantacha jaakeri kireeki ipinaveetakariri iyaariperonka, jamanantantaka aparoni kipatsi. Ari iparyaakeri janta Judas, jovatziitotanaka, ithonka itankavaitapaake, ookaporenthakeerekivaitapaaka isheeto. ¹⁹ Ikanta ikemaiyakeni

* **1:15** Ikantayeetziri jaka kempisantzinkariite, irijatzi ipaiyeetzirira “iyekiite.”

Jerusalén-satzi, ipaitakero kipatsika ‘Iraantsipatha,’ ikantziro iñaaneki irikaite ‘Acéldama.’

²⁰ Tema osankinarentsiki Salmo-ki, ikantaitake:

Kaankithaantevetya onkantya ipanko,

Tekatsi nampitantaiyaarone.

Ikantaitake eejatzi:

Intzime pashine impoyaataiyyaarine irantavaireki.

²¹ Tzimatsira jaka shirampariite itzimi tsipatapiintakairi eenirora itsipavetai Avinkatharite Jesús, ²² itzimi akaratztakari ovakera joviinkaataka Jesús irojatzi jovajenokantaari inkiteki. Okovatya amenai aparoni ankaratairi itzimi ñiitakariri eejatzi Jesús jañagaira.” ²³ Ipoña jookoitake apite: José, ipaiyeetziri Barsabás, irijatzi ipaiyeetzitari Justo, ipoñaapaaka Matías. ²⁴ Ari jiñaañaatakoyentakeri, ikantzi: “Pinkatharí, eeroka iyoshiretziriri maaroitene, jirika apite nookotakeri, poñaakenari aparoni tsika itzimi pikoyaakeri eeroka, ²⁵ iriitake nonkaratairi notyaantajanoritzi nantavaitaimi, irimpoyaataiyyaari Judas-ni opeyaashitakaakarira iyaariperonka irirori. Tema Judas, jatake irirori tsika iriyaatera.” ²⁶ Ipoña ikempitakaantakaro irikaite jiñaaretaita, jiñaatzi iriitake Matías. Iriitakera karatanairiri irikaite 11 Otyaantajanoriite.

2

Ipokantakari Tasorentsinkantsi

¹ Okanta omonkarataa joimoshirenkaitziro kitaiteri “Aavataantsi.” Japatotaiyaani maaroni iriyotaane Jesús.* ² Ari omapokashitaitakari iniroite poimpatapaintsiri oshiyavetapaakaro antaro tampyaa, okenapaake jenoki inkiteki, ookantapaakaro pankotsi tsika japatotaiyakani. ³ Iñaashitataika paampashithakeerekitapaintsiri, jookantapaakari aparopayeeni ikaratzi apatotainchari. ⁴ Maaroiteneira inampishiretantaapaakari Tasorentsinkantsi. Ari jetanakaro iñaavaiyetanakero pashinetatsiri ñaantsi, iriitakera Tasorentsinkantsi ñaavaitakaanakeriri.

⁵ Okanta janta Jerusalén-ki, ari isaikayetziri Judío-payeeni poñaayetchari intaina pashineki nampitsi. Iriiyetakera ñaapinkathatasorentsitaneriite. ⁶ Ikanta ikemaitakero poimpatapaintsiri, ipokaiyapaakeni osheki atziri, te iriyotavakero opaita kantachari, tema ikemathatakero aparopayeeni ñaantsi okaratzi jiñaavaiyeetziri, irootake iñaane. ⁷ Ipampoyaavakaanaka, ikantavakaiyani: “¿Tema Galilea-satzi inatzi ikaratzi ñaavaiyetakerori pashineyetsiri ñaantsi? ⁸ ¿Tsikama ikantakeroka akemantariri jiñaavaitziro añaanepayeeni aaka? ⁹ Tema akarayetakeri jaka Parto-satzi, Medo-satzi, Elam-satzi, Mesopotamia-satzi, Judea-satzi, Capadocia-satzi, Ponto-satzi, Asia-satzi, ¹⁰ Frigia-satzi, Panflia-satzi, Egipto-satzi, ipoña Africa-satzi okarikitapaira Cirene. Tema akaratakari eejatzi poñaayetchari Roma, Judío-tatsiri ipoña kaari Judío-vetacha pairani. ¹¹ Eejatzi Creta-satzi, ipoña Arabia-satzi. Ari akaratakari maaroni irirori akemayetakeri iñaavaitantayetakero añaanepayeeni, ikinkithatakotziri Pava itasonkaventantzi.” ¹² Ipampoyaavakaiyanakani atziripayeeni, te iriyote opaita jiñiiri. Ikantavakaiyani: “¿Opaitama iroka?” ¹³ Iro kantacha tzimatsi eejatzi atziri thainkanteneri, ikantayetziri irirori: “¡Aña ishinkitaiyatyaani irikaite!”

Etanakarori ikinkithatanakeri Pedro

¹⁴ Ipoña ikatziyanaka Pedro irirori, itsipatarakira 11 Otyaantajanoriite, iñaavaitanake shintsiini, ikantzi: “¡Asheninká! ¡Jerusalén-satziite! Pinkempisantavakena onkantya piyotantyaari. ¹⁵ Piñaajaantakema eerokaite ishinkitayta irikapayeeni. Tera, tema ovakera ijenokiityaapaake ooryaa.† ¹⁶ Aña omonkaratayta okaratzi josankinatakari pairani kamantaneri, Joel-ni, ikantake:

* **2:1** Kantakotachari jaka “Aavataantsi,” irojatzi ikantayeetzitari “Pentecostés.” † **2:15** Kantakotachari jaka “ijenokiityaapaake ooryaa,” irootake ikantaitziri pairani “ooryaa 3.” Okaratzi jametari judío-payeeni irirori, te ishinkineta ovakera onkitaityaamanake.

¹⁷ Ikantzi Pava:

Tzimatsi avisatsine ovekaraantapaakyaarone kitaite.

Ari notyaantakeri atzirite Notasorenka okempivaitakaro irisakoperotaitatyeener-imi.

Ari inkinkithatakoyetanaina itomipayeenei eejatzi irishintopayeenei.

Ari iriñaavyayetakya evankariite,

Ari imishiyetake antarikonayetaintsiri.

¹⁸ Ari nonkempitaakeri evankaripayeenei jotzikayeetari, eejatzi evankaropayeenei.

Notyaantaineri Notasorenka apaata, ari inkinkithayetai.

¹⁹ Ari iriñeetake inkiteki kaari iriñaapiintaite.

Iriñeetero kipatsikika iraantsi, paampari, antaro kachaareenka.

²⁰ Ompoña iriñeeteri ooryaatsiri intsivakimate,

Iriñeeteri eejatzi kashiri inkempityaaro iraantsi,

Irootaatsira omonkarataiya kitaite impokantaiyaari Pinkathari.

Tema antaro irovaneenkaro onkantaiya.

²¹ Inkarate pairyaanairine Pinkathari, javentaayetaari, iriiyetakera avisakoshiretaatsine.

²² ¡Shirampariite! ¡Israel-mirinkaite! Pinkemaiyeni nonkante. Piñeeyakerini eeroka, irikaranki Jesús Nazaret-satzi, iriitakera jotyaantakemiri Pava. Itasonkaventayetakemi, joñaakayetakemiro okaratzi kaari piñaayevetaiyani pairani.

²³ Iro kantamaitacha, jamayeetapaakemiriranki irika, povamaakaantakeri eerokaite ipaikakotantakariri kaariperoshireriite, ari omonkaratakari onkarate avishimoterine, tema irootake ikinkishiretztakariri Pava. ²⁴ Ikanta joviriintairiranki Pava ikamavetakara, tera irishinetanairi inkemaantsivaitaiya. Tema te aavyaajateri kaamanetaantsi. ²⁵ Tema iri josankinatakotakeri eejatzi pairani David-ni, ikantake:

Noñaapiintziri Novinkatharite itsipatana.

Tema isaikatzira irirori nakoperoriki, tekatsira impaitya kitsirinkenane.

²⁶ Irootake nokimoshiretantari,

Kamenivaante nokanta notharomentari.

Iriitakera noyaakoperotaiyaari, naventagaiyaarira.

²⁷ Tema eero pookaventanaro noshire sarinkaveniki aririka nonkamavetakya.

Eero pishinetziro eejatzi novatha ompathaye, pitasorentsita nonatziira.

²⁸ Piyotaakenaro tsika nonkantya nañaashiretai.

Osheki poimoshirenkaina aririka nontsipataiyaami.

²⁹ Iyekiite, ayotaiyini aaka tera iri acharineete David-ni ñaaventachane jaka, aña kamataike pairani irirori, ikitaitakeri, irojatzi isaiki iroñaaka. ³⁰ Tema Kamantantaneri jinake irirori, jiyotataitake pairani tzimatsi ishinetakeneriri Pava, ari impinkatharitakairi aparoni incharinentyaari.† ³¹ Tema okempivaitakaro iriñaakityeeromi David-ni, jiñaaventakero irañagai Cristo, ikinkithatakotakeri eero isaiki irika sarinkaveniki, eero opathayi eejatzi ivatha. ³² Iriitakera jovañagairi Pava irika Jesús. Omaperotatya, maa-roni noñeeyavairini naaka. ³³ Aritake ovajenokaa, isaikimotapairi irakojanoriki Pava ipinkathariventantapai. Ari omonkaratari okaratzi ishinetztakariri pairani Ashitariri, aritake irotyaantakeri Tasorentsinkantsi okempivaitakaro irisakoperotaitatyeener-imi. Irootajaantakera piñaayetakeri iroñaaka. ³⁴ Tema kaarira David-ni ovajenokaachane inkiteki, aña iriitataike ñaavaitakerori pairani iroka, ikantake:

Iñaavaitake Pinkathari, ikantavairi Novinkatharite: Pisaikapai nakojanoriki ampinkathariventante.

³⁵ Irojatzi apaata novasankitaantaiyaariri kisaneentakemiri, ari paatzikairiri pinkempitakaantairi pimakoryaakiitamento.

† 2:30 Tzimatsi osankinarentsi pairyiriri Cristo isaikimotairi Pava tsika ipinkathariventantzi irirori.

³⁶ ¡Asheninká! iro kameethatatsi ayotaiyeroni iroka maaroni aakaite icharineyetaira Israel-ni. Irika Jesús itzimi pipaikakotakaantakeri eerokaite, iri Ipinkatharitakaakeri Pava, irijatziita Cristo.”

³⁷ Ikanta ikemaiyavakera ikaratzi apatotainchari, antaro oimeraashiretanakeri, josampitanakeri Pedro, eejatzi pashinepayeeni otyaantajanori, ikantaitanakeri: “Iyekiite, ¿tsikatya nonkantaiyaaka naaka?” ³⁸ Ari jakanakeri Pedro: “Pimpiyashireyetai, poviinkaatzimentaiyaari Jesucristo, pimpairyaayetanairi. Iro iriyotantaityaari impeyakotaimiro Pava pikaariperovetaka, ari inampishiretantaiyaami Tasorentsinkantsi. ³⁹ Irootake ishinetaikemiri eejatzi eeroka, irojatzi ishinetzitaitakariri pitomipayeeni, ipoña ikaratzi nampiyetarori intaina. Tema maaroni ikaimashireyetairi iriitakera ishinetziyeetakaniri eejatzi irirori.” ⁴⁰ Osheki okaratzi iñaaventakeneriri Pedro, ishintsithatantakeri eejatzi, ikantayetakeri: “¡Povavisaakoshiretya! ¡Pintainaryeeyaari irika atziriite kenashivaiyetainchari!” ⁴¹ Irojatzi ikempisantantanakari osheki atziri oviinkaayetanaka, aamaaka ikaratzi 3,000 atziri kempisantanaatsiri. ⁴² Oisokero jovanakero okaratzi jiyotaayetakeriri Otyaantajanori, kameetha jaapatziyavakaana. Ari ipetoryaapiintaiyironi tanta, jaakoventanakaro eejatzi jiñaañaataiyini. §

Irañaantare etayetanakarori ikempisantzinkaritz

⁴³ Ipampoyaanakero jiñaakero itasonkaventantayetake Otyaantajanori, jantayetakero kaari iñaayeetapiintzi. ⁴⁴ Osheki jaapatziyavakaanaka ikaratzi kempisantanaatsiri, jantetaavakaanaro okaratzi tzimimoyetziriri. ⁴⁵ Ipimantayetziro tzimimoyetziriri. Jayira kireeki itsiparyaayetziniri pashinepayeeni kempisantanaatsiri ikaratzi ashinonkaayetachari. ⁴⁶ Ari ikantaitanaatya kitaiteriki jaapatziyavakaana japatotaiyanira tasorentsipankoki. Te irovashaantanakero ikaimavakaiyani ipankoki irovaiyaani, ari ipetoryiirori tanta. Kimoshire ikanta ikempiyavakaiyani, itsinampashireyetaira. ⁴⁷ Itharomentapiintanakari Pava. Iroora onimoyetakeriri atziriite jiñaayetakero tsikara ikantayetanaa. Arira okantaitanaatya kitaiteriki joshekyaanairi Avinkatharite kempisantzinkariite inkarate avisakoshireyetaatsine.

3

Jovashinchagaitziri kisoporokiri

¹ Okanta pashine kitaite, aritake sheetyaake jiñaañaatapiintaitantari. Ari itonkaanakeri Pedro itsipatanakari Juan, iriyaatero tasorentsipankoki.* ² Ari jomonthaakotantaka jamaitziri aparoni shirampari kisoporokitatsiri. Ari ikantzitaya ovakera itzima-paake. Maaroni kitaite jamaitapiintziri omorokira tasorentsipanko ipaiyeetziro “Ovaneenkaanto.” Ari isaikapiintziri onkantya impashiyetantyaariri kireeki ikampiyetzirira ikaratzi kyaayetatsiri. ³ Ikanta irika jiñaavakeri Pedro itsipatakari Juan, iro inkyaantapaakyaarimi tasorentsipankoki, ikampitavakeri impashitanakyaari kireeki. ⁴ Ari ipampoyaanakeri. Ikantziri: “¡Pamenena!” ⁵ Ikempisantatzi shiramparika, iñaajaantake impatyeeri tsika ompaitya. ⁶ Iro kantacha Pedro, ikantanakeri: “Te intzime noireekite, te intzime eejatzi oro, iro kantacha tzimatsi nantzimotemiri. ¡Pintzinaye! ¡Paniitai! Nompairyemiri Jesucristo Nazaret-satzi, iriitakera antemirone.” ⁷ Jakotashitanakeri, jakathatakeri, jovatziyakeri. Omapokashitanaka ishintsitanai

§ 2:42 Kantakotachari jaka “ipetoryiirori tanta,” iroora jantayetanaairi kempisantzinkariite aririka inkinkishiretakoteri Jesucristo ikamimotantake. Ari ikantziro jayootavakaiyani, ipetoryiirori tanta, jovaiyani, jiraiyini eejatzi imire. Tema jimatakotaatziiri Jesús tsika ikantanairo joveraantanaaro jovakaanaari iriyotaanepayeeni. Irootakera jiñaaventapiintaitakeri, ikantaitzi “Pimpetyeero tanta.” * 3:1 Kantakotachari jaka “sheetyaake,” irootake ikantaitziri pairani “ooryaa 9.”

iitziki eejatzi ishoonkitziki. ⁸ Ari jimitaanaka ikatziyanakara, aniitanake. Ari it-sipatanakari irikaite ikyaapaake tasorentsipankoki, aniiniivaitanai, mitaamitaavai-tanaa, itharomentanaari Pava. ⁹ Ithonkara jiñeetakeri janiitanaira, ikemakeri eejatzi itharomentanaara. ¹⁰ Ipampoyaatziiitaitanakeri jiñaakerora avisaintsiri, te inkompiy-eetavakyaari irika shirampari, iriitake kampitantapiintatsiri impashiyeetyaari janta omorokira tasorentsipanko, ipaiyeetziri “Ovaneenkaanto.”

Ikinkithatakaantzi Pedro ikyaapiintaitzi tasorentsipankoki

¹¹ Ikanta kisoporokivetachari, te irookane jovanakeri Pedro itsipatakari Juan. Ipam-poyaatziiitanakeri atziriite, thaankiperoini ipiyotzimentapaakari avisatapeshitakera tasorentsipankoki ipaiyeetziri “Irashi Salomón.” ¹² Ikanta jiñaavakeri Pedro, ikantavak-eri: “¡Shirampariite! ¡Israel-mirinkaite! ¿Opaitama pipampoyaaminthatantanari naaka? Eerora pikinkishiretashivaita naakara ashitaro noshintsinka, naakara tasorentsi nomatantariri naniitakagairi irika. ¹³ Aña Ivavane Abraham-ni, Isaac-ni, Jacob-ni, ivavanetanakari eejatzi acharineete, iriitakera matakero iroka, ari onkantya iriñaapinkathayeetantyaariri Itomi Jesús, tsika itzimi paakaantakeri eerokaite janta je-variiteki. Ikovavetaka Pilato irirori iromishitovakaantairimi, te pikovimaita eerokaite. ¹⁴ Iriitakemira pomishitovakaantaimi Tasorentsitsitsiri, matzirori itampatzikashiretzi, aña intaani pomishitovantashitaari ovantzinkari. ¹⁵ Ari okanta eerokaite povamaan-takariri ovañaashiretaneri. Iro kantacha Pava jovañagairi. Noñeeyakerini naakaite jañagai. ¹⁶ Okaratzi ovashinchagairiri irika shirampari piñaapiintziri eerokaite, iroora matakaakeriri javentaashiretanaaro nopairyaaakenerira Jesús. Irootakera piñaantaiyakariri iroñaaka jeshitakotai kyaaryooperoini. ¹⁷ Iyekiite, niyotzi naaka, tera piyoperotero okaratzi pantayetakeri, ari ikempitakariri eejatzi pijevarrepayeeni. ¹⁸ Iro kantacha Pava, ari ikenakairori jimonkarairo okaratzi ikinkithatakaayetak-eriri maaroni kamantaneriite, ikantake: ‘Aritake inkemaantsitakaitakyaari Cristo apaata.’ ¹⁹ Irootakera, pimpiyashitantaiyaariri eerokaite Pava, povashaantayetairo piyaariperonka, onkempivaitakyaaromi iroshetakotaatyeeeromi irirori pikaariperove-taka. Ari piñagairo intsipashiretaiyaami Avinkatharite, irovatsinaryaakoyetaimira. ²⁰ Aritake irotyaantairi Pava eejatzi Jesucristo, tema ishinetzitakamiro pairani aritake impiye. ²¹ Onkantavetakya iroñaaka, ontzimatye isaike Jesucristo inkiteki irojatziri rinintapaitetantakyaari Pava irovakeratakagairo maaroni okempiyevetara pairani. Tema iro ikinkithatakaayetakeriri Tasorentsishireri kamantantaneriite. ²² Irootakera jiñaaventakeri pairani Moisés-ni, ikantake:

Ari irotyaantake apaata Pava pashine Kamantaneri, ari iroshiyakotapaakyaanaro naaka jotyaantakenara. Asheninka irinatye. Maaroni inkamantayetapaakairi, ontzimatye ankempisantero.

²³ Tema maaroni kaari kempisanterine irika kamantantaneri, ari iraperoyetakeri, eero jiñeeri isheninkapayeeni.

²⁴ Ari ikempitzitakariri eejatzi Samuel-ni, iñaaventakotakero okaratzi añaayetakeri iroñaaka, irojatzira iñaaventayetakeri eejatzi maaroni pashinepayeeni Kamantaneriite.

²⁵ Eerokayetakera ñeerone okaratzi ishinetantakeri Pava otzimi ikinkithatakoyetakeri kamantantaneriite. Eerokayetakera ñeerone eejatzi okaratzi jantzimotavakaakari pairani Pava itsipatakari acharineete. Tema Pava ikantakeri Abraham-ni:

Iriira picharine tasonkaventairine maaroni sheninkatavakaachari tsikarikapayeeni janta kipatsikinta.

²⁶ Ikanta jovañagairi Pava itomi, ari jetakariri jotyaantakemiri eerokaiteki, onkantya intasonkaventantyaamiri, ari onkantya maaroni eerokaite povashaantantaiyaarori piyaariperonka.”

4

Pedro ipoña Juan jaayetanakeri jevariiteki

¹ Eenirotatsi Pedro itsipatakari Juan ikinkithatakaayetziri atziriite, areetaiypaakani omperatasorentsitaari, itsipatapaakari ijevare aamaventarori tasorentsipanko, ipoña Saduceo-payeeni. ² Ikisaiyatyaani, tema Pedro ipoña Juan jiyotaatziri atziripayeeni, ikantayetziri: “Omapero irañaayetai kamavetachari, iriitakera Jesús oñaakantapaintzirori.” ³ Joirikaiyapaakeri, jashitakotakaantakeri irojatzii onkitaitamanai, tema aritake sheetyaake. ⁴ Iro kantacha osheki ikaratzi kemayetavakerori kinkitharentsi, ikempisantayetanake. Jiroka ikaratzi tzimanaintsiri kempisantzinkariite, ikarataiyini 5,000 shirampariite.

⁵ Okanta okitaitamanai, japatotaiyakani Jerusalén-ki maaroni ijevarite judío-payeeni, antarikonaite, ipoña iyotzinkariite. ⁶ Ari isaikakeri eejatzi Anás omperatasorentsijanori, Caifás, Juan, Alejandro, ipoñaapaaka isheninkamirinkaite omperatasorentsijanoriite. ⁷ Ikaimatakaantakeri iramayeetakeri Pedro ipoña Juan. Josatekaitavakeri niyanki japatoyakani, josampitakeri: “¿Niinkama shintsitakaimiri okanta pimatantakarori iroka? ¿Niinkama pipairyaakeri?” ⁸ Ipoña jakanake Pedro, ikantakaatzi-itakarira Tasorentsinkantsi, ikantanake: “Pinkathariite, Antarikonaite. ⁹ ¿Iriima piñaatsikoventaiyanari mantsiyari novashinchagairi? ¿Pikovatziima piyotaiyeni tsika ikanta jeshitakotantaari? ¹⁰ Ari nonkamantaiyakemiro, onkantya iriyotantyaari maaroiteni Israel-mirinkaite. Irika shirampari atsipataiyakari jaka, iriira Jesucristo ovashinchaakeriri, ipaiyeetziri Nazaret-satzi. Iriitakera nopairyaakeri, irijatzira pipaikatokotakaantakeri eerokaite. Iro kantamaitacha jovañagairi Pava. ¹¹ Irika Jesús iri oshiyakarori mapi pimanintakerira eerokaite, pikempitakovaitakari ovetsikirori pankotsi. Iro kantacha jovatziyeetairo pankotsinampiki ikempitaaro iroorikami tzinkamintsi.* ¹² Tera intzime pashine kempityaarine Jesús jovavisaakotantzi. Tekatsi ampairyagai jaka osaviki kipatsi, apaniro ikantakaaro Jesús.”

¹³ Ipampoyaitanakeri Pedro, eejatzi Juan, ikantaiyanakeni piyotzimentakariri: “Piñeeri irika, te iriyotaapiintaperoveetyaari, iro kantamaitacha ñaapinkathañaane jovaveetziri. ¿Iriima iyotaakeriri Jesús itsipatakari pairani?” ¹⁴ Irojatzii itsipatakari Pedro ipoña Juan irika atziri jovashinchagairi. Tera ontzime ompaitya inkantakotanakeriri. ¹⁵ Ipoña jomishitovakaantairi japatotaiyanira, ari isaikaiyanakeni irirori iñaanatavakaiyani. ¹⁶ Ikantzi: “¿Tsikama ankanterika irikaite shirampari? Maaroiteni Jerusalén-satzi jiyotaiyakani itasonkaventantake. Ero amatairo omanakoteri. ¹⁷ Thame asaryiimatashityaari, ari onkantya ero jiyaatakaantaro iriñaaventerii Jesucristo, impairyapiintairi.” ¹⁸ Ipoña ikaimairi eejatzi. Ikantaiyakeri: “Aritapaakera piñaaventakeri Jesús, eero papiitairo piyotaantakoyetairi, pimpairyaaayetairi.” ¹⁹ Iro kantacha jakanakeri Pedro ipoña Juan, ikantanakeri: “¿Aritatsima nompiyathatyaari Pava, onkantya nonkempisantantyaamiri eerokaite? Intsityaa pinkantena. ²⁰ Eerora okantzi novashaantairo noñaaventayetero okaratzi noñaajaantakeri, nokemajaantakeri eejatzi.” ²¹ Ikanta jasaryiimavaivetakarira jevariite, japakagairi. Tema maaroni atziriite itharomentanakari Pava jiñaayetakero avisayetaintsiri, tera ontzimatye ompaitya irovasankitaamenteriri. ²² Irika shirampari itzimi jovashinchaayeetairi, anaaneentanakero 40 tzimatsiri irosarentsite.

Jamanaiyini kempisantzinkariite iraventaashireperotantyaari eero itharovantaiyani

²³ Ikanta Pedro ipoña Juan, aritakera japakagaitairi, jatake japatotaiyani ikarataiyini, ikamantakeri okaratzi ikantakeriri ijevare omperatasorentsitaari ipoña antarikon-aite. ²⁴ Aritakera ikemaiyakeroni, maaroiteni jiñaañaataiyakeri Pava, ikantziri:

* **4:11** Pamenero Mt. 21.42; Ef. 2.20; 1 P. 2.6-8.

“Pinkatharijanori, eerokatake ovetsikakero inkite, kipatsi, inkaare, ipoña okaratzi tzi-mantayetarori. ²⁵ Eerokatake kinkithatakaakeri pairani pinampire David-ni, ikantake:

¿Ipaitema ikiñaaneventaiyirini atziriite?

¿Ipaitema ikinkishirevaitashitantakari?

²⁶ Apatotaiyakani pinkathariventantatsiri jaka kipatsiki,

Ipiyotayetaka jevariite,

Irimaimanetantaariri Pinkathari, eejatzi iriyoshiitaneka Cristo.

²⁷ Arimaitaka jimatakero Herodes ipoña Poncio Pilato japatotaiyakani nampitsikika, eejatzi Israel-mirinkaite ipiyotaiyakani itsipatakari pashinesatzi atziriite, imaimanetakeri Jesús, pitasorentsita Pitomi, piyoshiitane. ²⁸ Ari okantaka, jimatakero irikaite okaratzi pikinkishiretakari tsika onkantya. ²⁹ Iroñaaka, Pinkathari, pamenero eeroka jasaryiimatakana, pishinetainaro pinampiyetaanara eero notharovavaitanta nonkamantantairo piñaane. ³⁰ Iroora pishintsinka povashinchaantayetantaariri mantsiyayetatsiri. Iroora pintasonkaventakaaantakyaanariri nompairyeeeri Tasorentsi Pitomi Jesús.” ³¹ Ikanta ikaratakerora jiñaañaataiyakeni, ontziñaanaka janta tsika japatotaiyakani. Ikantakaantziitanakarira Tasorentsinkantsi iñaaventanakero iñaane Pava, tekatsi intharovakaanakya.

Maaroni tzimimoyetziriri ari ikaratzi jashitaiyarori

³² Oshekitanakera kempisantanaatsiri. Aparoni okantanaa ipampithashiretanaari. Te imashitavakaiyaaro opaitarika, ipayetavakaaro okaratzi kovityiimoyetariri.

³³ Irikaite Otyaantajanori eekero jiyaatatzi ikinkithatakotziro tsika okanta jañaantaari Pinkathari Jesús. Iniroitera ikaminthaayetakeri Pava maaroitene. ³⁴ Te intzimavaite aparoni kovityaaneentavaitatsine, tema itzimirika tzimatsine iipatsite, ipanko, ipimantayetziro. Iraakeri kireeki, ³⁵ impakeri Otyaantajanori, iriitake antetaariri maaroitene jaantayetari aparopayeeni opaita ikoviri. ³⁶ Iroora jimatakero aparoni Leví-mirinkaite ipaiyeetziri José, Chipre-satzi jinatzi, iri ipaitakeri Otyaantajanoriite irirori, Bernabé. (Oshiyakaaventachari iroka vairontsi Bernabé: “Itomi poshenkanteneri.”)

³⁷ Irika shirampari tzimatsi iipatsite, ipoña ipimantakero. Jaanakeri ovinaro iipatsite, ipapaakeri Otyaantajanoriite.

5

Ananías opoña Safira

¹ Iro kantacha tzimatsi pashine atziri ipaita Ananías, itsipatakaro iina opaita Safira, ipimantakero irirori iipatsite. ² Irika shirampari jaapatziyakaro iina, jomanakaarantake ovinaro iipatsite. Jamakeriya tzimakaarantapaintsiri, ipapaakeri Otyaantajanoriite.

³ Ikantavakeri Pedro: “Ananías, ¿ipaitama pishinetantakariri Satanás inthaiyakaiyaami, iro pikovantari pamataviteri Tasorentsinkantsi, pomanakaarantantakariri ovinaro piipatsite?” ⁴ “¿Kaarima eeroka ashivetyaarone kipatsika? ¿Kaarima eeroka ashityaarine ovinaro? ¿Opaitama pikinkishiretzitantakarori pantero iroka? Tera iri atziriite pamatavite, aña iriira Pava pikovavetaka pamataviterimi.” ⁵ Ikanta ikemavakera Ananías, tyaanake, kamanake. Iniroitera itharovaiyanakeni ikaratzi kemayetaintsiri.

⁶ Ipoñaanaka evankariite, iponatapaakeri, jaanakeri, ikitatakeri.

⁷ Tekera osamanite, ari okyaapaake iina Ananías, te iyote iroori opaita avisaintsiri.*

⁸ Josampitavakero Pedro, ikantziro: “Pinkantena, ¿Arima ikaratzi ovinaro?” Akanake iroori: “Jee, ari ikaratzi.” ⁹ Ikantziro Pedro: “¿Opaitama paapatziyavakaantakariri pikovi piñaantyaari Itasorenka Pinkathari? Jirika ipiyeeyakani aanakeriri piime ikitatziri, iroñaaka irayitanakyaami eejatzi eeroka.” ¹⁰ Apathakerora okantanaka Safira otyaanake ikatziyakara Pedro, kamanake. Ikanta ikyeeyapaakeni evankariite,

* 5:7 Kantakotachari jaka “tekera osamanite,” iroora ikantayeetzitari eejatzi “3 horas.”

jiñaapaatziro kamake. Jaanakero, itsipatagairo oime ikitatakara irirori. ¹¹ Ikanta jiñeetakero avisaintsiri, iniroite itharovaianakeni kempisantzinkariite, eejatzi ikempitayetanakari ikaratzi kemakoyetakerori avisaintsiri.

Osheki itasonkaventantayeetake

¹² Eekero jiyaatakanakitziro Otyaantajanoriite japatotapiintaiyanakani janta avisatapeshitakera tasorentsipanko ipaiyeetziro “Irashi Salomón.” Eekero itasonkaventantayetanakitzi atzirimashiki. ¹³ Ipinkanera jovayetanakeri pashineete, te inkovayetanai intsipatanaiyaari. Iro kantamaitachari tzimataitatsira osheki tharomentaperoventanakariri. ¹⁴ Eekero ipokanakitzi shirampariite eejatzi tsinaneete, oshekitanake ikaratzi kempisantanairiri Pinkathari. ¹⁵ Jamakoyetapaakeri atziri imantsiyarite jonoryaakoyetapaakeri ishitashiki tsika inkenapaake Pedro. Ikantayetzi: “Inkenapaakerika Pedro jaka, aririka intsimankantanakyaari kapicheeni iraampare, aritake ireshitakotai.” ¹⁶ Ari ikempiyetapaakeri atziriite poñaayetainchari nampitsiki saikanampitzirori Jerusalén, jamayetake osheki mantsiyariite eejatzi osheki jaakayetziri peyari, jovashinchaayetavakeri maaroiteni.

Ikisaneentaitanakeri Pedro ipoña Juan

¹⁷ Ikanta omperatasorentsijanori, itsipatakari ikaratzi aapatziyakariri, irikaite Saduceo-payeeni, ikisaneentaiyanakani. ¹⁸ Jaakaantakeri Otyaantajanoriite, jashitakotakaantakeri. ¹⁹ Iro kantacha otsirenivetanakara, pokake imaninkarite Pinkathari, jashitaryaakotairi, jomishitovayetairi, ikantavairi: ²⁰ “Piyaate tasorentsipankoki, piñaaventaineri atziriite tsika okantakota ovakerari añaantarentsi.” ²¹ Okanta kapichekitaite, areetaiyapaakani tasorentsipankoki, jetapaakaro ikinkithatakaantapaake. Tetya iriyotaajataiyeni irirori omperatasorentsijanori, apatotaiyachani itsipayetakari irapatziyane, eejatzi maaroni irantarikonaite Israel-mirinkaite. Ipoña jotyaaantake iramay-eetakeri Otyaantajanoriite jashitakoveetakarira.

²² Ikanta jiyaatashivetanakari irashitakotane, te iriñaapairi. Piyapaaka, ²³ ikantapaakeri: “Tera añagairi. Irojatzzi okanta noñaavetapaakaro ashita kameethaini, irojatzzi ikatziyayeveta aamaventariri. Iro kantacha nashitaryaakovetapaakeri, te noñaapairi.” ²⁴ Ikanta ikemavakera omperatasorentsijanori, ipoña ijevare aamaventarori tasorentsipanko, ipoña ijevare omperatasorentsitaari, josampitavakaiyanakani ompaityaarika avisatsineri. ²⁵ Ariya jareetapaakeri itzimi kamantapaakeriri: “Irikaite pashitakotakaantavetakari eerokaite, isaikaiyini janta tasorentsipankoki ikinkithatakaayetziri atziriite.” ²⁶ Irojatzzi jiyaatantanakari ijevare aamaventaneriite, jaanake osheki iratzirite, jamairi eejatzi. Iro kantacha te irakotashivaiteri. Tema intharovakaayetyaari atziriite intsitokantyaari mapi.

²⁷ Ikanta jareetakaapaakeri, jovavisaapaakeri tsika japatotaiyakani jevariite. Ikanta omperatasorentsijanori josampitavakeri, ²⁸ ikantziri: “¿Tema pikemi nokantzi chapinki: ‘Aritapaake piñaaventakeri Jesús?’ Eekero piyootatziri maaroni Jerusalén-satzi. Pikantakotakena eejatzi naaka, pikantzi: ‘Iri ovamaakaantakeriri Jesús.’” ²⁹ Ari jakanake Pedro ipoña pashineete Otyaantajanoriite, ikantanake: “Iriira Pava nonkempisantaperote, eerora nokempisantashivaitari atziri. ³⁰ Tema omapero povamaakaantakeri eeroka Jesús, pipaikakotakaantakeri. Iro kantacha jovañagairi Pava itzimajaantzi ikempisantakeri pairani acharineni. ³¹ Jovajenokairi Pava, jomisaikairi irakojanoriki, itsipataari ipinkathariventantzi. Iriira ovavisaakotagaineri eejatzi. Ikovake ampiyashireyeshitairi maaroni aakaite Israel-mirinkaite, ari onkantya impeyakotantairori akaariperoshireyevetaka. ³² Naakara ñaakero okaratzi jantayetakeri Jesús, ontzimatyenoñaaventero. Irijatzira Tasorentsinkantsi matakainarone, tema iriitakera jotyaaantakenari Pava inampishireyetaiyana naakaite nokempisantairira.”

³³ Ikanta ikemaiyakeni, antaro ikisanaka, ikovanake iroverimi. ³⁴ Iro kantacha ari ikatziyanaka aparoni janta, paitachari Gamaliel. Fariseo inatzi irirori, irijatziira iyotaantzirori Ikantakaantaitane. Ñaapinkatha joviri maaroni atziri. Ikantanake: “Asheninká, intsityaa amishitovavakeri kapicheeni irikaite.” ³⁵ Ipoña ikantzi: “¡Shirampariite! ¡Israel-mirinkaite! ontzimatyepinkinkishiretavakya kameetha tsikarika pinkanteri irika shirampariite. ³⁶ Pinkinkishiretakoteri paitachari Teudas, ikantakaap-erovaitaka irirori. Japatotake pairani 400 atziri. Iro kantamaitachari jovamacheetakeri Teudas, ithonka itzimporokayetanake maaroni tsipayevetakariri, ari ipeyari. ³⁷ Eejatzi okempitaka pairani josankinatakotantari maaroni atziri, itzimaveta pashine paitachari Judas, Galilea-satzi inatzi. Japatotake atziri. Iro kantacha jovamaitakeri eejatzi irirori. Ipoña itzimporokayetanake maaroni tsipayevetakariri, ari ipeyari. ³⁸ Pinkeme nonkantemi naaka: Eero pimaimanetziri irika, piñaashiminthatavakyaari. Iri-irika antashivaitaro inintakaanekiini, ari impeyashitaiya apaniro, inkempitayetyaari apiteroka noñaaventakotakeri. ³⁹ Iro kantamaitacha, iriirika Pava matakaayetziriri okaratzi jantayetziri, eerora pimatziiri eerokaite poitsinampayeri. Paamaventya pimaimanetzirikari Pava.”

⁴⁰ Onimotanakerira maaroni kemaintsiri. Ikaimairi eejatzi Otyaantajanori, ipasatakaanakeri, ikantakeri: “Aritapaake piñaaventakotziri Jesús.” Irojatzii japakaantaariri. ⁴¹ Ipoña ishitovaiyanaini Otyaantajanori japatoventaitakari. Tharomenta ikantaiyanakani, ikantaiyini: “Piñaataitero ikempitakaanatayeetairi apantaperoyetachari jovasankitaaventaitakairira Jesús, apairyiiri.” ⁴² Ari ikantapiintanaatya jiyotaantzi maaroni kitaite, ikinkithatakaanatzi tasorentsipankoki, ikantzi: “Cristo inatziira irikaranki Jesús.” Arira ikempitayetakerori eejatzi janta pankotsipayeeniki.

6

Jiyoyeetake 7 ampitakotaneri

¹ Ikanta joshekiperotanakera iriyotaane, ñaavaiyetanake griego-thatatsiri, ikantzi: “Pameneri jantapiintayetakeri hebreo-thatatsiri, ipapiintayetzirora ovaritentsi kamaimetzinkaro, jamaakiyetziro kaari isheninkatajaantayeta iriroriite.” ² Ipoñaashitaka 12 Otyaantajanoriite, japatotakeri maaroni iriyotaane, ikantakeri: “Tera arite nookero noñaaventanairi Pava naaka, nompapiintayetantyaamiri poyaari. ³ Iyekiite ontzimatyepamene jaka akarataiyini, inkarate 7 atziri, iriitakera amenakaantapiinterone iroka. Pinkoye kameethashiretzimotakemiri, iyotanetachari, inampishiretziitanti Tasorentsinkantsi. ⁴ Ari onkantya naakoventantyaarori naakaite noñaañaayete, nonkinkithatakaanante, niyotaantayete eejatzi.” ⁵ Ikanta maaroni apatotainchari, onimotanakeri okaratzi ikantakeriri. Ari ikoyeetakeriri Esteban, aventuraari kameetha Pava, inampishiretziitantakari Tasorentsinkantsi. Ikoyeetakeri eejatzi Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Parmenas, ipoñaapaaka Nicolás Antioquía-satzi, tsika itzimi kempitakotaariri judío-payeeni, tema irika kaari isheninka judío pairani. ⁶ Ipoña jaayeeetanakeri irika 7 janta isaikakera Otyaantajanori, ari jiñaañaatakotavakeri, itasonkaventayetakeri jotzimikapatziitoyetantakari irako.

⁷ Eekerora oivaraanakitya iñaane Pava. Eekero joshekiperotanakitzi eejatzi iriyotaane janta Jerusalén-ki. Ari jimatzitanakaro ikempisantayetanake osheki omperatasorentsitaariite. Jaakaantantaitakariri Esteban

⁸ Ikanta Esteban osheki itasonkaventantayetake janta atzirimashiki, tema Pava neshinonkatariri, ipakeri ishintsinka. ⁹ Iro kantamaitacha, tzimayetatsi judío ikaratzi apatotapiintachari itzimi paitachari “Jotzikaveetari.” Iriiyetake poñaayetainchari Cirene-ki, Alejandría-ki, Cilicia-ki ipoña Asia-ki. Ari iñaanaminthatanakeri Esteban. ¹⁰ Iro kantamaitacha te inkitsirinkeriri, tema omapero Esteban jiyotanetakaakari Tasorentsinkantsi. ¹¹ Irootakera ikantantakariri iromananeekiini

isheninka: “Nokovi pinthaiyakotyaari Esteban. Pinkante: ‘Nokemakeri Esteban ithainkimavaitziri Moisés-ni, ari ikempitakeriri Pava eejatzi.’” ¹² Iroora ovatsimaaperotanakeriri atziriite ikisaneentanakeri Esteban, ari ikempitanakari antarikonaite, eejatzi iyotzinkariite. Jaakaantaitakeri, jaayeetanakeri japatotaiyani jevariite. ¹³ Arira jamaitapaakeri thaiyakotakariri Esteban, ikantapaake: “Irika shirampari osheki ithainkakero tasorentsipanko, ithainkakero Ikantakaantaitane eejatzi. ¹⁴ Nokemakeri ikantake: ‘Ari imporokakero tasorentsipanko Jesús ipaiyeetziri Nazaret-satzi, ipoña irovashiñaayetairo ameyetari aakaite jiyotaayetairi Moisés-ni.’” ¹⁵ Ikanta jevariite apatotainchari, ipampoyaanakeri Esteban, iñaatziiri iporoki ikempitanakari maninkari.

7

Joipiyanakeneri ñaantsi Esteban irojatzi jovayeetantakariri

¹ Ikanta omperatasorentsijanori josampitakeri Esteban, ikantziri: “¿Omaperoma ikan-takoitzimiri?” ² Ari jakanake irirori, ikantzi: “¡Iyekiitel! ¡Ashitaanitachari! Pinkeme nonkantemi. Pairani isaikavetantakariri acharine Abraham-ni janta Mesopotamia-ki, joñaakakari ovaneenkatachari Pava, tekeraminthara iriyaatanakeeta irinampityaaro Harán-ki. ³ Ikantakeri: ‘Pookanairo pinampitsite, pookanairi pisheninkamirinkaite, piyaate pashineki kipatsi noñaakemiri naaka.’ ⁴ Ikanta Abraham-ni, jookanairo inampit-site paitachari Caldea. Irojatzi ipokantaari inampitaaro Harán-ki. Ikanta ikamaira iriri, irojatzi jotyaaantantakariri Pava jaka, tsika anampitaro iroñaaka aakapayeeni. ⁵ Iro kantamaitacha, tera irashitakaaperotyaari, tekachajaini irashitakaiyaari kapicheeni. Ishinetzimaitakaniri imperi apaata, aririka inkamake. Iriira ashitaiyaarone inkarate charinetaiyaarine. Irootakera ikantakeriri okantavetaka Abraham-ni tekeramintha intzime irovaiyane. ⁶ Iro kantacha ikantakeri eejatzi: ‘Iriñeero pincharineyetyaari irinampityaaro iipatsiteki pashine atziri. Onkarate 400 osarentsi inkemaantsivaitya iromperavaitaityaari janta. ⁷ Ipoña novasankitaakeri naaka inkarate ompera-vaitakyaarine. Iriima pincharineyetyaari namairi maaroni jaka nampitsiki, ari irantavaitainari naaka.’ ⁸ Ipoña ikantakeri Pava eejatzi pairani Abraham-ni: ‘Ontzimatye pintomeshitaanitya, tema tzimatsi antzimotavakaiyaari.’ Jimatakero pairani Abraham-ni. Eejatzi ikempitaakeriri itomi irirori, iro jimaakotapaakitziini 8 ki-taite, itomeshitaanitakeri. Ari ikempitaakerori Isaac itzimakeranki Jacob-ni. Ari ikempitaakeriri eejatzi Jacob-ni 12 itomipayeeni, itzimi acharineyetanakari aakaite. ⁹ Ikanta irikaite, itzimi acharineyetaari aakaite, ikisaneentakeri irirentzi José, ipi-mantakeri. Ari okanta jareetantakariri inampiki Egipto-satzi. Iro kantacha, arira itsipatapiintakariri Pava, ¹⁰ jovavisaakotairi okaratzi ikemaantsivaivetaka. Ipakeri iyotanetaantsi, irootake jaakameethatantakariri ivinkatharite Egipto-satzi paitachari Faraón. Irojatzi ipinkathariventantakariri irirori maaroni Egipto-satzi, eejatzi maaroni isheninkamirinkaite irirori Faraón. ¹¹ Ipoña areetaka antaro tashetsi janta. Osheki ikovityaaneentaiyakeni Egipto-satzi. Ari okempitakariri eejatzi janta inampiki Canaán-satzi. Te iriñeero pairani acharineni ompaitya irovayetaiyaari. ¹² Ari ikemakeri Jacob eenirotatsi ovaritentsi janta Egipto-ki. Jotyaaantakeri itomiite iramanantakite.* ¹³ Ikanta japiitakero jiyaataiyini, ari jiyotakagaari José irirentzipayeeni. Ari okanta jiyotantakariri Faraón tsika itzimi isheninkamirinkaitetari José. ¹⁴ Ipoña José, ikaimakaan-tairi iriri Jacob, eejatzi maaroni isheninka, aamaaka ikaratzi 75 atziri jataintsiri Egipto-ki. ¹⁵ Ari okanta jareetantakariri Jacob Egipto-ki. Ari ikamairi irirori janta. Ari ikempitakariri eejatzi ikaratzi acharineyetanakari. ¹⁶ Ipoñaashitaka jaatonkiyeetanairi

* **7:12** Kantakotachari jaka “ovaritentsi,” irootakera ikantayeetziri eejatzi “trigo.”

Siquem-ki, jotyeetairi janta, otzimi pairani Abraham-ni jamanantakeneriri itomipayeeni Hamor.

¹⁷ Okanta omonkaratzimataka okaratzi ikantakeriri pairani Pava acharine Abraham-ni. Tzimanakera osheki ireentsite asheninkapayeeni janta Egipto-ki, ¹⁸ irojatzi itzimantakari pashine pinkathari janta Egipto-ki, kaari iyotakoterine José. ¹⁹ Ikanta irika pinkathari, osheki jamatavitakeri asheninka, jovashinonkaavaitakeri. Ishintsiventakeri irookaventereri ireenchaanikite, onkantya inkamantyaari, eero joshekitanta. ²⁰ Aripaitera itzimakeri Moisés irirori. Iriitakera irika eentsi ookimotakariri Pava. Ikaratzi mava kashiri jomanavetakari ipankoki ashitariri. ²¹ Okanta omonkarapaiteta-paaka irookaventantyaariri inkamemi, oñaakeri irishinto Faraón, aakeri, opiraanitaari okempitakaantakeri iriirikami ovaiyane iroori. ²² Ari ikantakari Moisés-ni jiyotan-takarori okaratzi jiyotanetari Egipto-satzi. Iriiperori shirampari jinake, irooperori okantayetaka jantayetakeri.

²³ Ikanta otzimakera 40 irosarentsite Moisés-ni, ikovake irareetyaari isheninkapayeeni, Israel-mirinkaite. ²⁴ Iro kantacha iñaapaake aparoni Egipto-satzi jovasankitairi aparoni isheninka. Ikisakoventapaakari Moisés isheninka, jovakeri Egipto-satzi. ²⁵ Iñaajaantake Moisés-ni ari ikinkishiretaiyakeni isheninkapayeeni, iriitakera jotyaantakeri Pava intsiparyaakoventayetairi. Iro kantamaitacha irikaite te iriyotakotaiyeri. ²⁶ Okanta okitaitamanai, iñaake jantavakaiyani isheninka. Ari ikovavetaka Moisés irookakairimi, ikantavetapaakari: ‘Eero povashinonkaavakaiyani pantavaka, pisheninka povavakaiyani.’ ²⁷ Ipoñaanaka irika antziriri isheninka, jotatsinkavakeri Moisés. Ikantziri: ‘¿Niinkama kantakemiri iroñaaka eerokara novinkatharite? ¿Pikovatziima eeroka piyakoventena? ²⁸ ¿Pikovatziima poveni naaka pikempitaakeri chapinki povantakariri Egipto-satzi?’ ²⁹ Ikanta ikemavakera Moisés ikantakeriri isheninka, ari ishiyanaka. Jatake iipatsiteki Madián-satzi. Ari isaikakeri janta nampitsinentsiki, irojatzi itzimantakari apite itomi.

³⁰ Okanta avisake okaratzi 40 osarentsi. Janta tsika te inampiitaro, okaakita-paira otzishi paitachari Sinaí, ari joñaakakariri aparoni imaninkarite Pava, ipaampatakairo kitocheemaishi. ³¹ Ipampoyaaminthatanakero Moisés iñaakeri. Ikovajaantzi iramenero okarikiini, ari ikemakeriri Pinkathari iñaanatzi, ikantziri: ³² ‘Pava nonatzi naaka, naakatake iñaapinkathatake picharine, Abraham, Isaac, eejatzi Jacob.’ Ari itharovanakeri Moisés, okavaitanaka, tera inkove iramenanairo. ³³ Ipoña ikantanakeri eejatzi: ‘Pi-zapato-ryeeya, tema pikatziyantatyaaro iroñaaka kipatsi notasorentsi-pathatakaakeri. ³⁴ Noñaakeri janta Egipto-ki nokoyaakeri pisheninkapayeeni, osheki jashinonkaavaitaka. Nokemakeri jatekashirevaitaiyakani. Irootake nopokantakari nontsiparyaakoventaimi. Eerokatake notyaante janta Egipto-ki pantero.’

³⁵ Tema pairani imanintaveetakari Moisés-ni, ikantaitakeri: ‘¿Niinkama kantakemiri iroñaaka eerokara novinkatharite?’ Iriitajaantakera jotyaantakeri Pava iroñaaka impinkathariventairi isheninkapayeeni, iri intsiparyaakoventairi eejatzi. Iriitakera matakairine imaninkarite Pava iñaakeri ipaampatakairo kitocheemaishi. ³⁶ Irijatzira Moisés-ni omishitovairiri pairani asheninkapayeeni Egipto-ki, osheki itasonkaventantzi janta. Arira ikempitaakerori eejatzi janta inkaareki ipaiyeetziri ‘Kityonkaari,’ eejatzi okempitaka isaikavaivetantakari okaratzi 40 osarentsi tsika te inampiitaro. ³⁷ Irijatzira Moisés-ni kantakeriri pairani asheninkapayeeni: ‘Ari irotyaantake apaata Pava pashine Kamantaneri, ari iroshiyakotapaakyaanaro naaka jotyaantakenara. Asheninka irinatye.’ ³⁸ Irijatzira Moisés-ni apatotakeriri pairani asheninkapayeeni janta tsika te inampiitaro, ikinkithavaitakaakeri maninkari janta otzishiki Sinaí, itsipayetakeri asheninkapayeeni. Iriitake ajaantakero ovañaantaneri ñaantsi, irojatzi jovavisaantakairori aakaite. ³⁹ Iro kantacha te inkove acharineete inkempisantereri Moisés-ni, osheki ipiyathatakari. Iro ikovaiyakani impiyeemi inampiki Egipto-

satzi. ⁴⁰ Irootake ikantantakariri Aarón-ni: ‘Iriivetaka Moisés tsiparyaakoventaanari Egipto-ki. Iro kantacha te ayote opaita avishimotakeriri kaari ipokanta jiyaatzira chapinki otzishiki Sinaí. Povetsikena novavanetaiyaari.’ ⁴¹ Ari jovetsikaitakeneri kempitavyaarine evonkiri vaca. Ikovaiyakeni inkempitakaanteri Pava. Jovamaakeneri ipirapayeeni iroimoshirenkantyaariri ivavane. Aña iriivetaiyakanira ovetsikakeri. ⁴² Irootakera, jintainaryaantanakariri Pava irikaite, ishinetanakeri iriñaapinkathatashityaari oorentayetachari inkiteki, tema iriitake josankinatakotzitikari kamantantaneriite, ikantake:

¡Israel-mirinkaite! ¿Naakama piñaapinkathatantaka pipirapayeeni pipometapiintzirira? Tema iro pantapiintakeri okaratzi 40 osarentsi janta tsika te jinampiitaro.

⁴³ Aña iri Moloc piñaapinkathatashitapiintakeri, pikekenatakaapiintakero ipankoshetaizirira.

Arira pikempitapiintakeriri jivavanetashiitari kempitariri impokiro ipaiyeetziri Renfán,

Piñaapinkathatashivaitakari povetsikayetane eerokaite.

Irootakera noshinetantyaamiri iraaeyeetemi intaina panaanakero Babilonia.

⁴⁴ Isaikavaitantakariri pairani acharineete tsika te inampiitaro, otzimimotziri tasorentsithaante. Ari jovakoyetzirori irosankinare Moisés-ni. Iroka tasorentsithaante, irootajaantakera jovetsikakaantakeri Moisés-ni tsikara okantajaanta joñaakakeri Pava.

⁴⁵ Irootakera iroka jaajaapiintakeri pairani acharineete, irojatzi jareetantakariri kipatsiki tsika ontzime irashitaiyaari. Iroora jamayetairi ijevatantakariri Josué, joitsinampaantakariri ashivetarori iipatsite, ikantakaarira Pava. Arira ikantaitatziro joisokerotakaro tasorentsithaante, irojatzi itzimantakariri pairani David-ni. ⁴⁶ Ikanta pinkathari David, osheki jaakameethatakeri Pava, ikantake irirori: ‘Tema eeroka Pava iñaapinkathatake pairani Jacob-ni, pishinetena naaka novetsikemi aparoni pankotsi pisaikantyaari.’ ⁴⁷ Iriimaitaka Salomón ovetsikakeneriri tasorentsipanko. ⁴⁸ Iro kantamaitacha Pava, Jenokisatzi te inampitantaro pankotsi irovetsikane atziri. Iroora iñaaventakeri kamantantaneri, ikantake:

⁴⁹ Jiroka ikantakeri Pava:

Irootakera inkite nothointantari nopinkathariventantzi.

Irooma kipatsi iroora nomakoryaakiitantiintantari.

¿Tsikama onkarateri pankotsi irovetsikayeetenari?

Eerora nantetaro nomakoryaantyaaro.

⁵⁰ ¿Kaarima naaka ovetsikayetakero maaroni tzimayetatsiri?

⁵¹ Eekero ikantatzi Esteban: ‘Iro kantacha eerokaite, ari pinkantapiintaatya pikisoshiretzi, tera pinkempisantanete, pikempitakariri pashinesatzi atziri kaari asheninkayeta. Pashi povapiintakero pipiyathatakariri Tasorentsinkantsi pikempitakoyetaari picharineete.’ ⁵² ¿Tzimaajatatsima aparoni kamantantaneri kaari inkemaantsitakaavaitya pairani picharineete? Jovamaayetakeri ikaratzi kinkithataintsiri, ikantake: ‘Aatsikitakera itzimi matzirori itampatzikatzi.’ Aritakera pokake iroñaaka matzirori, iriitake pipithokashitaiyakari eerokaite, povakeri. ⁵³ Tema eerokaite iyotayevetaaroo Ikantakaantaitane okaratzi jiyotaayevetakairi maninkari, iro kantacha osheki pipiyathataka.”

⁵⁴ Ikanta ikemaiyavakera apatotainchari, antaro ikisanakeri Esteban, jatsikaiki-tashitanakari. ⁵⁵ Iriima Esteban inampishiretziitantakarira Tasorentsinkantsi, jame-nanake inkiteki, iñaakero irovaneenkaroo Pava, iñaakeri eejatzi Jesús ikatziyaka irakojanoki Pava. ⁵⁶ Ipoña ikantanake: “¡Pamene! Noñaakero inkite ashitaryaanaka, noñaakeri Itomi Atziri ikatziyaka irakojanoki Pava.” ⁵⁷ Ari joshepiyempitanakari irikaite. Ikaimaiyanakeni shintsiini, ishiyashitapaakari Esteban. Joirikapaakeri. ⁵⁸ Ipoña jaay-eetanakeri othapitapaa nampitsi. Ari jetapaakari itsitokantari mapi, isapokaiyanakero

iithaare, jookanakeneri aparoni evankari paitachari Saulo, ikantakeri: “Pamenavakenaro noithaare, nontsitokavakeriita.” ⁵⁹ Ikanta itsitokaitzirira Esteban, iñaañaatanakeri irirori Pava, ikantziri: “Novinkatharite Jesús, jatashinenkatakanara noñaapaimi.” ⁶⁰ Ari jotziverokanakari, iñaavaitanake shintsiini, ikantanake: “Novinkatharite, eerora poiipiyniri iroka kaariperonkantsi.” Ikaratakerora iñaavaitakero iroka, makoryaanake.

8

Ipatzimaminthatziri Saulo kempisantzinkariite

¹ Ikanta Saulo jamenakotakeri Esteban itsitokaitziri, ikantanake irirori: “Arivé, kamake Esteban.” Aripaitera etanakaro ipatzimaminthataitziri kempisantzinkariite janta Jerusalén-ki. Irootakera ishiyayetantanakari maaroitene Judea-ki, ikenayetanake eejatzi nampitsiki Samaria. Eeniromaita isaikanake Otyaantajanori iriroriite. ² Ikanta ñaapinkathatasorentsitaneriite ikitatakeri Esteban, iniroitera jiraakovaitakari. ³ Iriima Saulo ikovavetaka irirori iraperoterimi kempisantanaatsiri. Jiyaatapiintashiyetakeri ipankoki, jinoshikayetziri shirampari, tsinane, maaroni. Jominkyakaantayetakeri.

Ikinkithayeetziro Kameethari Ñaantsi nampitsiki Samaria

⁴ Iro kantacha maaroni shiyayetainchari, jatayetanake pashineki nampitsi. Ikinkithatakoyetakero Kameethari Ñaantsi janta. ⁵ Ikanta Felipe, iriitakera aparoni shiyainchari eejatzi, areetaka nampitsi Samaria-ki. Ikinkithatakotapaakeri Cristo. ⁶ Ari japatotaiyanakani maaroni atziripayeeni, jovayempitatakaro ikinkithatziri Felipe, tema iñaayetakero itasonkaventantapaake eejatzi. ⁷ Jovashinchaayetai osheki atziri jaakavetari peyari. Antaro ikaimayetzi peyari ishiyayetara. Eejatzi okempitakari, osheki atziri kisoporokivetachari, kaari kameethavetachane iitzi, jovashinchaayetairi maaroni. ⁸ Irootake ikimoshiretantakari maaroni nampitarori janta nampitsiki.

⁹ Iro kantacha tzimatsi janta paitachari Simón. Sheripiyari inavetaka pairani. Jamatavitake osheki atziri nampitachari Samaria-ki. Osheki ikantakaaperovaitaka.

¹⁰ Iñaapinkathatzivetakari atziriite, jevariite, maaroni, ikantayetzi: “Thame ankempisanteri, tema irika Simón imatakero iñaavyatari Pava.” ¹¹ Ikempisantaitziri Simón maaroni ikantayetziri. Oshekira osarentsi ipampoyaaminthataitakeri isheripiyarinkakiini. ¹² Iro kantacha jareetapaakara Felipe, ikinkithatapaakero Kameethari Ñaantsi ñaaventakotziriri Jesucristo, ñaaventakotziri eejatzi Pava tsika inkantaiya impinkathariventantai. Joviinkaayetanaka shirampariite, eejatzi tsinanepayeeni. ¹³ Ari jimatzitanakaro eejatzi Simón irirori, ikempisantavetanaa, oviinkaavetaka eejatzi. Te irookane itsipatanakari Felipe, iñaakerira itasonkaventantayetzi. Ipampoyaaminthatanakeri.

¹⁴ Ikanta Otyaantajanoriite saikatsiri Jerusalén-ki, ikemakotakeri Samaria-satzi ikempisantayetairo iñaane Pava. Irootakera jotyaantantakariri Pedro ipoña Juan. ¹⁵ Ikanta jareetaiyakara Samaria-ki, jiñaañaatakotapaakeri kempisantzinkariite, onkantya irinampishiretantaiyaariri iriroriite Tasorentsinkantsi. ¹⁶ Tema intaani joviinkaayeetakeri ipairyetakeri Avinkatharite Jesús. Tekeramintha inampishiretantyaari iriroriite Tasorentsinkantsi. ¹⁷ Ikanta Pedro ipoña Juan, jotzimikapatziiotoyetantakariri irako aparopayeeni. Arira inampishireyetantanakari Tasorentsinkantsi. ¹⁸ Jiñaakerira Simón jantakeri Otyaantajanori, ikaratzi jotzimikapatziiototantakariri irako atziri, inampishiretantaaari Tasorentsinkantsi, ipinavetanakari irirori Otyaantajanori, ¹⁹ ikantanakeri: “Jirika kireeki, pimpena eejatzi naaka pishintsinka, nonkempitantyaamiri eeroka, onkantya nonampishiretakaantyaariri Tasorentsinkantsi nosheninka, notzimikapatziiototantyaarira nako.” ²⁰ Ari jakanakeri Pedro, ikantziri: “¡Arira pinkarataveetairi piireekite pimpeyashitaiya! ¿Piñaajaantakema ari pamanantantakyaaro piireekite ipashitantari Pava? ²¹ Eerora pimataajatziro pinkempitakotyaanaro naaka, tema

jiñaakemi Pava te pintampatzikashirete. ²² Povashaantairo piyaariperonka, pinkovakotairi Pava, añaamatsite ari impeyakotaimiro pikinkishirevetakari. ²³ Niyotakemi naaka, osheki pikisashirevaitaka. Arira pikantapiintatya pikaariperoshirevaitzi.” ²⁴ Ipoña jakanake Simón, ikantanake: “Pamanakotaina eeroka Pinkathariki, onkantya eero avishimotantana okaratzi pikantakenari.”

²⁵ Ikanta Pedro ipoña Juan, ikaratakero ikinkithatakotakeri Pava. Ipoña ikenayetanake pashine nampitsiki okaratzi saikatsiri janta Samaria-ki, ikinkithatakero janta Kameethari Ñaantsi. Arira ipiyeeyaani Jerusalén-ki.

Felipe ipoña Etiopía-satzi

²⁶ Ikanta imaninkarite Pava, iñaanatakeri Felipe, ikantziri: “Piyaate nampitsiki paitachari Gaza, iro pimpampithatanake avotsi poñaachari Jerusalén-ki irojatzji janta.” Tema iroka avotsi irootake kenachari tsika te inampiitaro. ²⁷ Jatake Felipe. Okanta niyanki avotsi, jomonthaakari Etiopía-satzi. Iriiperori inatzi. Iriitake kempoyiiri kireeki janta Etiopía-ki tsika opinkathariventantzi tsinane paitachari Candace. Ipoñaagaatyaaro irirori Jerusalén-ki iñaapinkathatziri Pava.* ²⁸ Iroora iriyaatairo irirori inampiki, isaikantakaro ishiyakomento, jiñaanavaitziro irosankinare Kamantantaneri Isaías-ni.

²⁹ Iñaanashiretanakeri Tasorentsinkantsi irika Felipe, ikantziri: “Piyaate, pokarikityaari shiyakotainchari.” ³⁰ Ikanta ipokashitapaakeri Felipe, ikematziiri Etiopía-satzi iñaanatziro irosankinare Isaías-ni. Ari ikantziri: “¿Pikemathatziro piñaanatziri?” ³¹ Ari ikantzi Etiopía-satzi: “¿Tsika inkene nonkemathatero, tera intzime impaitya iyotainarone? Pimpoke eeroka, pintsipatyaana.” ³² Jirokara Osankinarentsi iñaanatziri: Ikempitakaayeetakari jaayeetziri oisha irovayeeteri.

Ikempitakari oisha te inkaimavaite irameeyeeteri, Ari ikempitakari eejatzji irirori, maire ikantaka.

³³ Tsinampashirera ikantakaayeetakari, te ontampatzikate okaratzi ikantakoveetakariri.

Ari jovamaayeetakeri, temaita intzime irovaiyanepayeeni irirori.

³⁴ Ikanta irika iriiperori Etiopía-satzi, josampitanakeri Felipe: “Pinkantena. ¿Niinkama iñaaventziri Kamantantaneri? ¿Iriijatzjima ñaaventacha? ¿Pashinema iñaaventzi?” ³⁵ Ari jetanakaro Felipe ikinkithatakaanakeneri irosankinareki Isaías-ni, iñaaventanakeneri Kameethari Ñaantsi ñaaventakotziriri Jesús. ³⁶ Okanta osamaniityaake, ikenimotapaakero jiña, ikantzi Etiopía-satzi: “Jiroka jiña. ¿Eeroma okantzi noviinkatya naaka?”

³⁷ Jakanakeri Felipe, ikantziri: “Pikempisantaperotanairika, ari onkantake.” Ikantzi Etiopía-satzi: “Nokempisantzi, iriitake Jesucristo Itomi Pava.” ³⁸ Ari jovatziyakaantapaakero ishiyakomento Etiopía-satzi. Ayiitanake apiteroite, jatanake jiñaaki. Ari joviinkaatakari. ³⁹ Ikanta itonkaanai jiñaaki, jaanairi Felipe Tasorentsinkantsi. Irika iriiperori Etiopía-satzi, tera iriñaanairi tsika ikenanake. Iro kantacha irika atziri kimoshire ikanta jiyaatai irirori. ⁴⁰ Iriima Felipe jiñaashitaaro irirori isaikapai Azoto-ki. Ipoña javisayetanake pashineki nampitsi ikamantantayetziro Kameethari Ñaantsi, irojatzji jareetantaari Cesarea-ki.

9

Pashineshiretai Saulo (Hch. 22.6-16; 26.12-18)

¹ Ikanta irirori Saulo, te irovashaantero jasaryiimayetari irovamayeri iriyotaane Pinkathari. Irootake jiyaatashitantakari omperatasorentsijanori Judío, ² ikantakeri: “Posankinateneri omperatasorentsitaari saikatsiri nampitsiki Damasco, pinkanteri:

* **8:27** Kantakotachari jaka “Iriiperori inatzi,” Totaanikiri inatzi. Tema iro jametaiyarini pairani ikaratzi saikavankoyetziriri pinkathari, itotaanikiyeetziri, onkantya eero jovaiyantakaantantayeta ipankoki pinkathari.

'Pishineteri Saulo iraayeteri karatanairiri ipaiyeetziri "Avotsi." Inkyaayete japa-toyeetapiinta, iroosoyeteri shirampari eejatzi tsinane, iramakeri jaka Jerusalén-ki.'"³ Iro jareetzimataka nampitsiki Damasco, ari jomapokakeri morekanaintsiri inkiteki, joorentapaaka ikatziyakara Saulo.⁴ Tyaanake Saulo. Ikematzi ñaantsi inkiteki, ikantaitzi: "¡Saulo! ¡Saulo! ¿Opaitama pipatzimaminthatantanari?"⁵ Jakanake Saulo, ikantzi: "¿Niinkama eeroka Pinkathari?" Ari ikantaitanakeri: "Naakatakera Jesús itzimi pipatzimaminthatakeri. Eerokatakera ovasankitaavaitacha apaniro, okempivaitakaro pimpatziminthatatyeyearomi thoyempithovari."⁶ Ikanta Saulo, okavaitanaka itharovanakera, ikantanake: "Pinkathari, ipaita pikoviri nantairi naaka." Ari ikantanakeri Avinkatharite: "Pintzinaye, piyaate nampitsiki. Arira inkamantayeetemiropaitya panteri."⁷ Osheki itharovanake ikaratzi oyaatakeriri Saulo, tema ikemavakero eejatzi irirori ñaantsi, te iriñaamaityaari ñaavaitatsiri.⁸ Ipoña ikatziyave-tanaa Saulo. Ikovaveta irokiryaañai, te onkante iramenanai. Irootakera jakathatanta-naariri itsipayetakari, jaanakeri nampitsiki Damasco.⁹ Ari isaikeri janta okaratzi mava kitaite, te onkante iramenavaitai, te irovaiya, te irirai eejatzi imire.

¹⁰ Okanta janta Damasco, ari isaiki aparoni iyotaari ipaita Ananías. Iriitake iñaanatakeri Avinkatharite imishireki, ikantziri: "¡Ananías!" Ari jakanakeri irirori: "¿Ipaita, Pinkathari? Jaka nosaiki."¹¹ Ikantziri: "Piyaate janta avotsiki ipaiyeetziri 'Tampatzikari.' Ari osaiki ipanko paitachari Judas, ari posampitakoventeri aparoni shirampari ipaita Saulo, iri poñaachari nampitsiki Tarso. Ari isaikiri irirori iñaañaatzi.¹² Nomishitakaakeri irirori. Jiñaakemi pikyaashitapaakeri, potzimikapatzitotantakaripako, irojatzi jamenavaitantanaari."¹³ Ikanta ikemavakera Ananías, ikantanake: "Pinkathari, osheki nokemi iñaaventayeetziri irika shirampari, koveenka okanta jantayetakeri Jerusalén-ki jovasankitaayetziri pitasorentsitakaane."¹⁴ "Iro ipokantari iroñaaka jaka, tema jotyaantatziiri omperatasorentsijanori iraayeeteri pairyimiriri javentaanaami."¹⁵ Ikantzi Pinkathari: "Piyaate. Tema irika shirampari iri-itake nokoyaakeri naaka iñaaventaina maaroni nampitsiki. Inkinkithatakairi Israelmirinkaite isheninkatari irirori, eejatzi pashinesatzi atziri kaari isheninkata, eejatzi ivinkatharite."¹⁶ Ari noñaakakeri eejatzi tsika onkarate inkemaantsiventyaana naaka."¹⁷ Ipoña jiyaatake Ananías pankotsiki isaikake Saulo. Kyaapaake, jotzimikapatzitotantapaakari irako. Ikantziri: "Iyeki, jotyaantakena Avinkatharite Jesús, tsika itzimi oñaakakamiri avotsiki pikenapaakeranki. Iro jotyaantantanari onkantya pokiryaañai, onkantya inampishiretantyaamiri eejatzi Tasorentsinkantsi."¹⁸ Arira oparyaanake irookiki kempitavetariri shimapentaki, amenanai kameetha. Ipoña ikatziyanaka, jatanake iroviinkaataiteri.¹⁹ Arira jovavaitanaa, irojatzi ishintsitantaari kameetha. Kapichera isaikimovaitapaintziri kempisantzinkariite nampitarori Damasco.

Ikinkithatzi Saulo Damasco-ki

²⁰ Arira jetanakaro Saulo ikinkithatakaantanake japatotapiintayeta judío-payeeni, ikantzi: "Iriitakera Itomi Pava paitachari Jesús."²¹ Ipampoyaaminthatanakeri ikaratzi kemiriri, ikantavaka: "¿Tema iriitake irika kisaneentziri Jerusalén-ki ikaratzi pairyimiriri Jesús? ¿Tema irijatzi pokaintsiri jaka irayeri kempisantzinkari janta omperatasorentsijanoriki?"²² Iro kantacha Saulo eekero ishintsitatziki ikinkithatakaantzi tekatsi intharovakaiya. Te iriyote opaita inkantayeteri judío-payeeni nampitarori Damasco-ki, ikemirira Saulo ikantzi: "Irikaranki Jesús Cristo inatzi."

Saulo ishiyapithatari Judío-payeeni

²³ Okanta avisanake osheki kitaite, ikantavakaaka Judío-payeeni: "Thame overi Saulo."²⁴ Tema kitaiteriki eejatzi tsireniriki jonyaaventakaripokiriyavapaintzira nampitsiki,

inkene iroveri. Iro kantacha Saulo jiyotake ikovatzi irovamairi. ²⁵ Ikanta kempisantzinkariite, jotetakeri antaroki kantziri, jovaniiryaakotakeri tsirenipaite jakakiroki janta jotantoyeetziro nampitsi. Ari okanta ishiyantakari Saulo.

Areetaa Saulo Jerusalén-ki

²⁶ Ikanta jareetaa Saulo Jerusalén-ki, ikovavetaka intsipatapaiyaarimi iriyotaane Pinkathari. Iro kantacha osheki itharovakaakari, iñaajaantzi te ikempisantaperotai irirori. ²⁷ Iro kantacha tzimatsi kempisantzinkari paitachari Bernabé, jaapatziyanakari Saulo, jatake iroñaakantairi ipiyotara Otyaantajanori. Ikantapaakeri: “Irika Saulo iñagairi Avinkatharite janta avotsiki jatachari Damasco-ki, ari ikinkithavaitakaakeri. Ari jetanakaro Saulo janta nampitsiki Damasco iñaaventanairi ivairo Jesús. Tekatsi intharovakaanakya.” ²⁸ Ari ikantakari Saulo isaikantapaari Jerusalén-ki, itsipayetapaari irikaite Otyaantajanori. ²⁹ Iñaaventakeri ivairo Jesús Pinkathari, tekatsi intharovakaiya. Arira ikinkithatakaayetziri judío-payeeni Griego-thatatsiri. Iro kantacha ikovake iroveri irikapayeeni. ³⁰ Ikanta jiyotaiyakeni kempisantzinkariite, jaanakeri Saulo janta Cesarea-ki. Ipoña jotyaantairi Tarso-ki.

³¹ Ikanta kempisantzinkariite, nampiyetarori Judea-ki, Galilea-ki ipoña Samaria-ki, kameetha ikanta isaikavaitaiyini, eekero jantakishireperotanakitzi, ñaapinkatha jovaipiintanakeri Pinkathari, jookakoventakerira Tasorentsinkantsi. Eekerora jijaatzi joshkiperotanake.

Jovashinchagaitairi Eneas

³² Ikanta jareetantayetaka Pedro nampitsiite, irojatzi jareetantaka Lida-ki inampiyetarora itasorentsishiretakaitairi. ³³ Ari jiñaapaakeriri paitachari Eneas, kisorokiri inatzi, tzimakotake 8 osarentsi jonoryaavaitaka. ³⁴ Jiñaanatapaakeri, ikantziri: “¡Eneas, irovashinchagaimi Jesucristo. Pinkatziye, paanairo ponoryaamento!” Arira ikatziyanakari Eneas. ³⁵ Ikaratzi nampitarori Lida-ki eejatzi Sarón-ki, jiñaayetairira ikatziyavaita Eneas, iroora ikempisantantanakariri Avinkatharite.

Añaantaari Dorcas

³⁶ Okanta nampitsiki Jope, tzimatsi aparoni iyotaaro opaita Tabita, iñaaneki griego ikantaitziro “Dorcas.” Iroka tsinane okaminthaantapiintake, oneshinonkatantapiintake. ³⁷ Ipoña aparoni kitaite, omantsiyatake Dorcas, kamake. Jaayeetakero, ikaataitakero, jonoryeetapaintziro jenoki opankoki. ³⁸ Okanta janta Jope-ki te intainaperote osaiki nampitsi Lida, tsikara jareetaka Pedro. Ikanta ikemaiyakeni iyotaariite ari isaikiri Pedro janta, jotyaantake apite shirampari inkamantakiteri: “Pimpokanake thaankiperoini Jope-ki.” ³⁹ Jatanake Pedro. Ikanta jareetapaaka janta, jaayeetanakeri jenoki tsika jonoryeetakero. Otapotapaakeri maaroiteni kamaimetzinkaro, iragaiyapaakani, oñaakayetapaakeri kithaarentsi oshirikapiintane Dorcas. ⁴⁰ Ipoña Pedro jomishitovakero maaroiteni, ari jotypeerovanaka, ñañaatanake. Ipoña ipithokashitanaaro kaminkaro, ikantzi: “¡Tabita, pintzinaye!” Ari okiryanaai iroori, oñaatziiri Pedro, thointanaa. ⁴¹ Jakathavakotakeri irirori, jovatziyakero. Ipoña ikaimayetakero kamaimetzinkaroite eejatzi ikaratzi itasorentsitakaitane, jiñaayetairo añagai. ⁴² Ikanta ikemakoyeetakero nampitsiki Jope, osheki kempisantanakeriri Pinkathari. ⁴³ Oshekira kitaite isaikavaitanake Pedro nampitsikika, iri isaikimotake shirampari paitachari Simón “Meshinantsipakori.”

10

Pedro ipoña Cornelio

¹ Tzimatsi Cesarea-ki aparoni shirampari paitachari Cornelio, iriitake ijevarite ovayiriite Roma-satzi ipaiyeetziri “Italia-satziite.” ² Irika shirampari ñaapinkathatasorentsivaitaneri jinatzi, ari ikaramirinkatziri isheninkaite iñaapinkathatziri

Pava. Ipapiintziri ashinonkainkari osheki iireekite okantavetaka te isheninkatari. Jiñaañaatapiintakeri Pava irirori. ³ Okanta aparoni kitaite, aritake sheetyaake, tainkaperotake ooryaa, ari jomapokakeriri imaninkarite Pava ikyaashitapaakeri isaikakera irirori, iñaavakeri koñaaroini, ikantapaakeri: “¡Cornelio!”* ⁴ Ipampoyaaminthatavakeri Cornelio, itharonkakiini josampitanakeri, ikantziri: “¿Pinkathari, ipaitama pikovakotanari?” Ikantanakeri maninkari: “Ikemakemiro Pava piñaañaatane, jiñaakemi pineshinonkayetantapiintaka. ⁵ Potyaante potzikatane nampitsiki Jope onkantya iramantyaariri Simón, ipaiyeetziri eejatzi Pedro. ⁶ Ari jimayimotziriri pashine Simón, ‘Meshinantsipakori’ saikathapyaatzirori inkaare. Iriira kamantemineri opaita pantairi.” ⁷ Ikanta ishitovanai maninkari, ikaimake Cornelio apite inampire. Ikaimake eejatzi aparoni ovayiri, iraventaane joviri, ñaapinkathatasorentsivaitaneri jinayetatzi irirori. ⁸ Ikamantakeri okaratzi ikantaitakeriri. Jotyaantakeri Jope-ki.

⁹ Okanta okitaitamanai, joveraaka tampatzika ooryaa, irootaintsi irareetzi-mataiyaani Jope-ki jotyaantakeri. Ari jataitanake irirori Pedro iriñaañaate jenoki pankotsipankaki. ¹⁰ Ikemaminthatakero itashe, ikovake iroya, iro kantacha ovakera jonkotsiyeetzi iroyaari, ari jiñaavyatakari. ¹¹ Jiñaakero ashitaryaanaka inkite, jovayiyeetakero kempivetarori antaro manthakintsimaanka, ithatoyeetakero opatziki. ¹² Okanta janta manthakintsimaankaki tzimatsi osheki kantashivaiyetachari piratsi, ipoña ikaratzi kamathayetatsiri kipatsiki, ipoñaapaaka tsimeripayeeni. ¹³ Ipoñaashita ikemake ñaanatakeriri, ikantziri: “Pedro, pintzinaye, povamayeri irikapayeeni, poyaari.” ¹⁴ Ari jakanake Pedro: “Eero Pinkathari. Te novapiintari naaka irikapayeeni ipinkayeetziri.” ¹⁵ Japiiyeetanakeri Pedro iñaanaitziri, ikantziri: “Tema irikapayeeni ikaratzi ishinetaantairi Pava, eerora pipaitashivaitari eeroka ‘Ipinkayeetziri.’” ¹⁶ Mavasatzi apiitaka iroka. Ipoñaashitaka jaayeetanairo manthakintsimaanka inkiteki.

¹⁷ Antaro okantzimoshirevaitanakari Pedro, ipampithashirevaita opaita oshiyakaaventachari okaratzi jiñaakeri. Arira jareetaiyapaakani irotyaantane Cornelio, josasampiventakotapaakero ipanko Simón. ¹⁸ Jareetapaakara pankotsiki, ikaimaiyapaakitziini josampitantapaake, ikantzi: “¿Ari jimayiri jaka Simón, ipaiyeetzi eejatzi Pedro?” ¹⁹ Ipampithashiretakominthaitaro Pedro jiñaakeri, jiñaanashiretakeri Tasorentsinkantsi, ikantziri: “Pamene, areetapaakara mava shirampari amemenatzimiri. ²⁰ Pinkatziye, payiite. Eerora pikisoshirevaitzi, pintsipatyaari, tema naakatake otyaantakeriri.” ²¹ Arira jayiitapaake Pedro, ikantapaakeri shirampariite: “Naakatake pikokovatzi. ¿Ipaitama pipokantari?” ²² Ikantaiyanakeni irirori: “Nopoki jotyaantana Cornelio, ijevare ovayiriite. Tampatzikashireri jinatzi, ñaapinkathatasorentsivaitaneri jini, iri iraakameethatapiintane pisheninkapayeeni judío. Tema chapinki ipokashitakeri imaninkarite Pava, ikantakeri: ‘Pinkaimakaanteri Pedro, onkantya impokantyaari pipankoki, ari pinkemero onkarate inkamantemiri.’” ²³ Ikanta Pedro ikyaakaanakeri pankotsiki, ari jimagaiyapaakeni. Okanta okitaitamanake, jatake Pedro joyaataiyanakeri pokashitakeriri, arira itsipatanakari eejatzi Jope-satzi, “iyekiite” inatzi.

²⁴ Okanta pashine kitaite areetaiyakani Cesarea-ki. Arira joyaaventakari Cornelio it-sipayetakari isheninkamirinkaite, eejatzi irapatziyaminthatane ikaratzi ikaimayetak-eri irirori. ²⁵ Jareetapaakara Pedro pankotsiki, ishitovashitanakeri Cornelio, jo-tyeerovashitavakari, iriñaapinkathatavakerimi. ²⁶ Iro kantacha Pedro jovatziyakeri, ikantziri: “Pinkatziye, atziri nonatzi eejatzi naaka, arira nokempitami eeroka.” ²⁷ Ikanta jiñaanatzirira Cornelio, ikyaakaapaakeri, jiñaapaakitzi osheki atziri apatotain-chari. ²⁸ Ikantanake Pedro: “Piyotaiyini eeroka, naakaite judío-payeeni te ishinetaitana

* **10:3** Kantakotachari jaka “itainkaperotanake ooryaa,” irootake ikantaitziri pairani “ooryaa 9.”

nonkempiyaami eerokaite kaari nosheninkata, te aritaajate nonkyaavankotemi. Iro kantacha ovakeraini jiyotaakena naaka Pava, te arite nonkantayetemi: ‘Novinkane pinatzi.’²⁹ Irootakera kaari noshenkaantanaka nopokanake pikaimakaantakena. Iroñaaka nokovi niyote opaita pikaimakaantantanari.”

³⁰ Ikantanake Cornelio: “Chapinki, aritake tzimake 4 kitaite, ari ikaratajaantake iroñaaka ooryaatsiri, itainkakera. Nosaiki naaka jaka nopankoki notziventavaita, noñaañaatzi osheetyaakera, ari ikoñaatzimotakena aparoni shirampari, shipakiryaa okantapaaka iithaare.† ³¹ Ikantapaakena: ‘Cornelio, ikemakemi Pava piñaañaatziri, ikinkishiretakero pineshinonkatantapiintake. ³² Potyaante nampitsiki Jope amerine Simón, ipaiyeetziri eejatzi Pedro. Ari jimayimotziriri pashine Simón, meshinantsipakori nampitarori inkaarethapyaaiki.’ ³³ Ari notyaantakeri thaankipaiteeni iriñeetemi, pimatakero eeroka pipokanake thaankipaiteeni. Jirikayetakena iroñaaka ipiyotakaakana Pava. Intsityaa pinkantenaro okaratzi ikantakemiri Avinkatharite.”

³⁴ Ipoña ikantanake Pedro: “Arira niyotataitziri iroñaaka omaperotatya Pava te iramaakitaneeteri atziri, ³⁵ aña jaakameethayetziri ñaapinkathatanairiri, tampatzikashiretatsiri, okantavetaka tsikarika inampiyetaro, kaari nosheninkaveta. ³⁶ Tema iroka Ñaantsi ñaaventakotziriri Jesucristo, okaratzi jatakotaintsiri nosheninkaki Israel-mirinkaite, iriitakera Pava kantakaarori nokinkithatakotantaariri irika. Tema iriitake pinkathariventaineri maaroiteni, iriitakera saikakaayetaineri eejatzi kameetha. ³⁷ Piyoperotaiyironi eerokaite okaratzi avisaintsiri noipatsiteki. Tema pikemakoventakero jiñaaventakeroranki Juan-ni okantakota oviinkaataantsi. Irojatziri opoñaantanakari Galilea-ki, ³⁸ jiñeetakeri Jesús Nazaret-satzi. Iriira Pava ipakeri ishintsinka eejatzi Itasorenka. Ipoña ikekenayetanake irirori jineshinonkatantayeta, jovavisakoyetake osheki jaakayetziri peyari. Iroora jimatantakarori iroka tema Pava tsipatakari. ³⁹ Naakayetake ñaayetajaantakeri maaroni jantayetakeri Jesús janta Judea-ki ipoña Jerusalén-ki. Ipoñaashitaka jovamaitakeri, ipaikakoyeetakerira. ⁴⁰ Iro kantacha omonkaratakara mava kitaite jovañagairi Pava, ikantakaakarora irirori noñaayetairi naakaite. ⁴¹ Tera iroñaakapanaatyaari maaroiteni atziri, intaani naakaite, ikaratzi jiyoshiiyetakeri pairani Pava iriñaayetairi. Aritakera jañagai, notsipatavaari novaiyani eejatzi niravaitaiyini. ⁴² Iriitakera otyaantaiyakenari nonkamantayetairi atziriite, nonkantairi: ‘Iriira Jesús jovakeri Pava iriyakoventairine maaroni añaayetatsiri, ipoña ikaratzi kamayetaintsiri eejatzi.’ ⁴³ Irijatzira Jesús jiñaaventakotzitakari pairani Kamantantaneriite, ikantake: ‘Inkarate kempisantairine irika impairyayetairira, aritake impeyakotaineri iyaariperonka.’”

⁴⁴ Jiñaavaiminthaitzi Pedro, arira inampishiretantapaakari Tasorentsinkantsi maaroiteni kempisantakeriri ikinkithatzi. ⁴⁵ Ipampoyaaminthataiyakerini ikaratzi oyaatakeriri Pedro, jiñaakerora inampishireyetantapaakari Tasorentsinkantsi kaari isheninkata, okempivaitakaro irisakoperotaitatyeenerimi,‡ ⁴⁶ ikemaiyakeri jiñaavaiyetantanakaro pashineyetatsiri ñaantsi, itharomentanakari Pava. ⁴⁷ Ipoña ikantanake Pedro: “¿Kantatsima ompetapithatyaari iroviinkayetya irikaite atziri, kempiyetanakairi aakaite inampishiretantayetaari Tasorentsinkantsi?” ⁴⁸ Ari jotyaantake iroviinkaayeeteri irikaite impairyeteeri Jesucristo. Ipoñaashitaka irikaite ikantanakeri Pedro: “Pisaikimovaitanakena.”

11

Ikamantapairiri Pedro kempisantzinkariite Jerusalén-ki

¹ Ipoña ikemaiyakeni pashine Otyaantajanoriite ipoña iyekiite nampitarori Judea-ki, ikantaitzi: “Ikemayetairora Iñaane Pava kaari asheninkata, ikempisantayetai

† **10:30** Kantakotachari jaka “itainkakera,” irootakera ikantayeetziri pairani “ooryaa 9.” ‡ **10:45** Irikaite “oyaatakeriri Pedro,” irijatzira ipaiyeetzitari “Totameshitaaniri.”

irirori.”² Iro kantacha jareevetaara irirori Pedro Jerusalén-ki, jiñaanaminthatavairi judío kempisantayetaatsiri.*³ Ikantavairi: “¿Opaitama pareetantariri kaari asheninkata, payooyetakeri eejatzi?”†⁴ Ari ikamantanakeri Pedro tsika okantajaanta opoñaantakeri. Ikantanakeri:⁵ “Nosaiki naaka nampitsiki Jope, noñaañaaminthatzira, ari noñaavyatakari. Noñaake kempitavetarori iniroite manthakintsimaanka, ithatoyeetakero opatziki, jovaniiryetakero okenapaakero inkiteki irojatzi tsika nosaikakera naaka.”⁶ Ari namenaperotanakero, noñaake osheki katsimari piratsi, noñaake ikaratzi kamathayetatsiri kipatsiki, ipoña tsimeripayeeni.⁷ Ipoña nokemake ñaanatakenari, ikantana: ‘Pedro, pintzinaye, povamairi irikapayeeni, poyaari.’⁸ Ari nakanake: ‘Eero Pinkathari, tema te namonkotaajatapiinteri naaka irikapayeeni ipinkayeetziri.’⁹ Japiiyeetanakena iñaanaitana, ikantaitana: ‘Tema irikapayeeni ikaratzi ishinetaantairi Pava, eerora pipaitashivaitari eeroka “Ipinkayeetziri.”’¹⁰ Mavasatzi apiitaka iroka. Ipoñaashitaka jaayeetanairo inkiteki okaratzi noñaakeri.¹¹ Arira jareetaiyapaakani mava shirampari kokovatanari, jotyaaantaitakeri ipoñaakaro Cesarea-ki.¹² Jiñaanashiretanakena Tasorentsinkantsi, ikantakena: ‘Poyaatanakeri irikaite, eerora pikisoshirevaitanake.’ Irootakera nomatakeri. Jirikara 6 iyekiite notsipatanakari. Iriira nokaratakeri nokyaavankotakeri aparoni shirampari kaari asheninkata.¹³ Ikamantavakena, ikantana: ‘Chapinki, noñaake maninkari ikatziyapaaka jaka nopankoki, ikantakena: “Potyaante jatatsineri nampitsiki Jope onkantya iramantyaariri Simón, ipaiyeetziri eejatzi Pedro.”’¹⁴ Iriitakera kamantemirone tsika pinkantya pavisakoshiretantaiyaari, pinkaratairi maaroiteni pisheninkamirinkaite.”¹⁵ Ikanta nokinkithavaitakaapaakeri, arira omapokashitatainakari inampishiretantapaakari Tasorentsinkantsi iriroriite, iroovaitakeranki inampishiretantakairi aakaite ovakeraini.¹⁶ Arira nokinkishiretanakero ikantakeriranki Avinkatharite: ‘Omapero Juan joviinkaantantaro jiñaa, iro kantacha ari piñaayetakero eerokaite irinampishiretantyaami Tasorentsinkantsi kempivaitakami iroviinkaayeetantyaamirimi.’¹⁷ Tema iriitajaantakera Pava neshinonkatariri eejatzi iriroriite ikempitaayetaira aakaite akempisantayetairira Pinkathari Jesucristo. ¿Niinkama naaka nonkovantyaari nomaimaneteri Pava?”¹⁸ Ikanta ikemaiyavakera iyekiite nampitarori Jerusalén-ki, tekatsi inkantaiyanakeni. Itharomentaiyanakarini Pava, ikantaiyanakeni: “¡Arira okantari! ¡Ineshinonkatairi Pava kaari asheninkata! ¡Kantsira iriroriite irovashaantairo eejatzi iyaariperonka, onkantya irañaaashireyetantaiyaari!”

Kempisantaatsiri Antioquía-ki

¹⁹ Aritakera jovamayitzitaitakeri Esteban, jetaitantanakarori ipatzimaminthay-eetziri kempisantzinkariite. Iroora opoñaantanakari ishiyayetzitanaka tsikarika ikaratzi kempisantzinkariite janta Fenicia-ki, Chipre-ki ipoña Antioquía-ki. Ari ikinkithatakaayetakeriri judío-payeeni tsika okantakota Kameethari Ñaantsi, temaita inkinkithatakairi kaari isheninkata.²⁰ Iro kantamaitachari, ari jareetaiyakani Antioquía-ki, kempisantaatsiri poñaachari Chipre-ki ipoña Cirene-ki. Ikinkithatakaayetapaakeri eejatzi kaari isheninkata, jiñaaventakeneri Kameethari Ñaantsi tsika ikantakota Jesús, Avinkatharitera.²¹ Okantakaatziitakarira ishintsinka Avinkatharite irikaite, jovashaantakaakeri pashinesatzi atziri jametashivaiyevetakari. Oshekira kempisantanairiri Avinkatharite.²² Ikanta kempisantayetaatsiri Jerusalén-ki, ikemakotaiyakerini, jotyaaantakeri Bernabé janta Antioquía-ki.²³ Jareetakara Bernabé, iñaapaakeri tsika ikanta Pava ineshinonkayetakari irikaite, iniroite ikimoshiretapaake. Ikaminaayetapaakeri maaroiteni ari onkantya

* **11:2** Kantakotachari jaka “judío,” irijatzira ipaiyeetzitari “Totameshitaaniri.” † **11:3** Kantakotachari jaka “kaari asheninkata,” irijatziitara ipaiyeetziri “kaari totameshitaaniri.”

iroisokeroshireyetantyaari Avinkatharite. ²⁴ Tema irika Bernabé neshinonkataneri jinatzi, javentaashiretziitari Avinkatharite, inampishiretziitanti Tasorentsinkantsi. Irootakera joshekiperotantanakari kempisantanairiri Avinkatharite. ²⁵ Ipoñaaka Bernabé, jatake Tarso-ki iriñeeri Saulo. ²⁶ Ikanta iñaapairi, jamairi Antioquía-ki. Ari isaikimovaitakeri iriyotaaneete aparoni osarentsi, jiyotaayetake osheki atziri. Arira etanakaro janta Antioquía-ki ipaiyeetziri “Cristo-veriite.”

²⁷ Okanta aparoni kitaite, jareetayakani Antioquía-ki kamantantaneriite ipoñaanakaro Jerusalén-ki. ²⁸ Ipoñaashitaka, aparoni kamantantaneri paitachari Agabo, ikatziyanaka japatotaiyani, ikantanake: “Arira iriñeetake iniroite tashetsi maaroni nampitsiki.” Iriira Tasorentsinkantsi ñaanashiretakeriri jiyotantakarori. Irootakera monkaratainchari pairani ipinkathariventantakarori Claudio. ²⁹ Irootakera ikinkishiretantaiyakari Antioquía-satzi irineshinonkatyaari Judea-satzi irotyaanteneri iyekiite okaratzi iravvyaayeteri. ³⁰ Iroora jimataiyakerini, ipaiyeetakeri Bernabé itsipatakari Saulo iri amenakaanterone. Jotyaantakeneri antarikonaite janta Judea-ki.

12

Jovamaitantakariri Jacobo, ipoña jashitakoitakeri Pedro

¹ Ikanta pinkathari Herodes ipatzimaminthatake tsikarika ikaratzi kempisantzinkari. ² Ikantakaanake inthatzinkaiteri Jacobo, irirentzira Juan. ³ Ikanta jiñaakerora Herodes kameetha onimoyetakeri judío-payeeni, joirikakaanakeri eejatzi Pedro. Arira avisayetakeri iroka joimoshirenkayeeta jovantayeetapiintairori tantaponka. ⁴ Aritakera joirikakaanakeri Pedro, jashitakotakaanakeri. Jovayetake ikaratzi 16 ovayiriite aamaventapiintayetyaarine. Ikinkishirevetaka Herodes iroñaakanterimi atziriiteki onkaratakerika joimoshirenkaitaro kitaite Anankoryaantsi. ⁵ Jashitakominthaitziri Pedro, ñaañaataiyatsini kempisantzinkariite japatoventakarira Pava.

Jomishitovaitairi Pedro

⁶ Okanta omonkaratzimatapaaka iraantyaariri Herodes irika Pedro iroñaakanteriri atziriiteki. Jimayira Pedro tsireni josatekakeri apite ovayiri, joosoyeetantakariri apite ashirotha. Saikaiyatsini pashine ovayiriite ikyaapiintayeetzi jaamaakoventari. ⁷ Ari jomapokashitakariri ipokake imaninkarite Avinkatharite, kitaisaante ikantakaa-paakaro. Jotzinkamerekitapaakeri Pedro, jovakiryaaakeri, ikantziri: “¡Pintzinaanake!” Oparyaashivaitanaka ashirotha joosoyeetantakariri irakoki. ⁸ Japiitakeri maninkari, ikantziri: “Pinkithaatya, pi-zapato-tya.” Ari ikantakero Pedro. Eekero ikantatzi maninkari: “Pinkyaantyaaro piveviryaakoro, poyaatena.” ⁹ Shitovanake Pedro joyaatanakeri maninkari. Tera iriyote omaperorika okaratzi jantziri maninkari. Aña okempitzimovaitakariri iriñaavyatayeeyaami. ¹⁰ Iro kantacha javisanake aparoni aamaventariri, ipoña javisanakeri pashine. Iro irishitovimate, jareetapaakaro ashiro-tatsiri ashitakoronsi, ashitaryaashivaitanaka apaniro. Shitovaiyanake. Ikanta jani-itakera, iro itaponeentanaka, ari jookanairi maninkari apaniro. ¹¹ Arira ikinkishiretanakari Pedro, ikantanake: “Arira niyotziri iroñaaka omaperotatya jotyaantakeri Pinkathari imaninkarite, intsiparyaakoventakena Herodes-ki, itsiparyaakoventakena eejatzi tsika inkantavaitenami judío-payeeni.”

¹² Ikanta jiyotanakerora Pedro iroka, jatanake opankoki María, irinirora Juan, ipaiyeetziri eejatzi Marcos, tsika janta japatotaita iñaañaataitzi. ¹³ Kaimapaake ikyaapiintaitzi. Okanta aparoni evankaro paitachari Rode, jatanake ameneri niinkarika. ¹⁴ Ari iyovaantetavairi Pedro jinatzi, iniroitera okimoshiretanake, te ashitaryaajatanakeneri inkyaantapaakyaari, opiyatainaka inthomointa okamantantzi, okantapaake: “Pedro inatziira kaimatsiri.” ¹⁵ Ari ikantayeetavakero: “¡Te pishinkiventatya!” Iro kantacha eekero oshintsitatziri iroori, okantzi: “Omaperotatya.” Ikantaiyini irirori: “Aama

imaninkarite jinatzi, kaarira Pedro.”¹⁶ Eekero ishintsitatzi Pedro ikaimi. Ikanta jashitaryaakeneri, iñaatziiri Pedro inatzi, ikitakitziitaiyanakeni.¹⁷ Ari jovaankanakero irako Pedro, onkantya imairetantaiyaarini. Ipoñaashitaka ikinkithatakotanakero tsika ikantakero Avinkatharite jomishitovantaariri. Eekero ikantanakitzi Pedro: “Pinka-manterira iroka Jacobo eejatzi pashine iyekiite.” Ari ishitovanai, jatanake pashineki nampitsi.

¹⁸ Okanta okitaitamanake, osheki okantzimoshiretaiyarini aamaventavetakariri, tema te iriyotaiyeni tsika ikenake Pedro.¹⁹ Ikantakaantake Herodes inkokovayeetairi, iro kantacha tera iriñeetairi. Irootakera jookoyeetantanakariri aamaventavetakariri, jovamaakaantaitakeri. Ikanta avisake iroka, shitovai Herodes Judea-ki, jatake iri-nampitapaintyaaro Cesarea-ki.

Ikamantakari Herodes

²⁰ Arira ikantzitatya Herodes imaimaneminthavaitakeri nampitarori Tiro-ki eejatzi Sidón-ki. Ikanta ikinkishiretaiyakani imaimaneminthatane irakameethayetairi, tema aritake jiyomparitapiintaiyani. Jotyaantaiyake jatashiyeterine Herodes irapatziyeeyaari. Ikanta saikavankotziriri Herodes, iraventaaperotane, paitachari Blasto, jaakameethayetavakeri pokashitakeriri. Ikantakoventakeri Herodes-ki tsikapaite inkinkithavaitakaantyaariri.²¹ Monkaratapaaka kitaite ikaimakaantakeri Herodes inkinkithavaitakairi. Ari ikyaantanakaro ovaneenkaro iithaare ikinkithavaitakaantapiintantari, thointapaaka isaikamentoki japatoiyakani, ikinkithavaitanake.²² Ari ikaimakotaiyirini atziriite, ikantzi: “¡Irinta ñaavaitaintsiri, Pava jinatzi, kaarira atziri!”²³ Tetya onkantzimovaitaajatyaaari Herodes ikempitakaantaitakari Pava itharomentaitakari. Irootakera omapokashitantanakari jomantsiyaakeri imaninkarite Avinkatharite, kenivaitanake, kamake.

²⁴ Iro kantacha, eekero iyaatakotanakitzi iñaanera Avinkatharite, eekero joshekipertotanakitzi kempisantzinkariite.

²⁵ Ikanta Bernabé ipoña Saulo jimonkaratakero jantakero jotyaantantaitakariri Jerusalén-ki, piyeeyaani Antioquía-ki, ari itsipataari Juan ipaiyeetziri eejatzi Marcos.

13

Jetanakaro ikinkithatakaantzi Bernabé ipoña Saulo

¹ Tzimayetatsi kamantantaneriite janta Antioquía-ki japatotapiintaiyanira kempisantzinkariite, tzimayetatsi eejatzi iyotaantaneriite. Jirika ikarataiyini: Bernabé, Simón ipaiyeetziri eejatzi Kisaakiri, Lucio poñaachari Cirene-ki, Manaén ikaratakeri pairani Herodes joimonkaiyakani, ipoñaapaaka Saulo.*² Okanta japatoventaiyarinira Avinkatharite, itziventaiyarini, jiñaanashiretakeri Tasorentsinkantsi, ikantakeri: “Pimpairyeenari Bernabé pintsipataakenari Saulo onkantya nantavaitakaantyaariri.”³ Ikanta ithonkatakero jiñaañaataiyakani, itziventaiyani, jotzimikapatzitoyetantakari irako irikaite, jotyaantaiyakerini.

Ikinkithataiyini Otyaantajanori Chipre-ki

⁴ Ikanta irotyaantanera Tasorentsinkantsi, jataiyananeni Seleucia-ki, ari jote-taiyanakani iriyaatero Chipre-ki.⁵ Aatakoiyapaakeni Salamina-ki. Jetapaakaro ikamantantapaakero iñaane Pava japatotapiintaiyani judío-payeeni. Arira jiyaatzitanakari eejatzi irirori Juan irampitakovaiteri.⁶ Jaathakiryaaanakero othampishi, irojatzji ja-reetantakari Pafos-ki. Ari jiñaakeri aparoni sheripiyari judío, thairi kamantantaneri jinatzi, ipaita Barjesús.⁷ Irika sheripiyari irapatziyane inatzi janta pinkathari Sergio Paulo. Iyotaneri inatzi irika pinkathari, ikaimakaantakeri Bernabé ipoña Saulo, tema ikovatzi inkemero iñaane Pava.⁸ Iro kantacha sheripiyarika paitachari

* **13:1** Irika “Herodes,” iriitakera pinkathariventantatsiri pairani Galilea-ki.

iñaaneki griego Elimas, ikovavetaka irotzikatzikateri pinkathari eero ikempisantanta. ⁹ Ikanta Saulo, ipaiyeetziri eejatzi Pablo, ipampoyaanakeri irika, ikantakaatziitakarira Tasorentsinkantsi, ¹⁰ ikantanakeri: “¡Thairí! Kaariperori pinatzi. Itomi kamaari pinatzi. Pimanintakero kameethari. ¿Eeroma povashaantaajatairo potzitzikayetziro okaratzi tampatzikatzimotziriri Novinkatharite? ¹¹ Iroñaaka irovasankitaataveetemi, osamani pinkantya pimavityaakite.” Apathakerora ikantanaka, te irokichaatanai. Ikokovavaitzi akathavakotairine. ¹² Ikanta jiñaakerora pinkathari avisaintsiri, ikempisantanake. Ipampoyaaaminthatanakeri iñaaventayeetzirira Avinkatharite.

Areetaka Pablo ipoña Bernabé Antioquía-ki saikatsiri Pisidia-ki

¹³ Ikanta ishitovanaira Pablo janta Pafos-ki itsipayetakari ikarataiyini otetanaka iriyaatero Perge-ki saikatsiri janta Panfilia-ki. Iro kantacha Juan, te iroyaanairi, piyanaka irirori Jerusalén-ki. ¹⁴ Ikanta jareetaka Perge-ki avisanake pashineki nampitsi Antioquía saikatsiri janta Pisidia-ki. Ikanta janta, ikyeeyakeni japatotapiinta judíopayeeni kitaiteki jimakoryaantaitari, thointaiyapaakani. ¹⁵ Aritakera ithonkaitakero iñaanayeetziro irosankinare Kamantantaneriite, Ikantakaantaitane eejatzi, ikantake jevatakaantatsiri japatotapiintaita: “Iyekiite, kempitaka tzimatsi pinkanteri iroñaaka onkantya intharomentantayetyaari atzirite.” ¹⁶ Ipoña ikatziyanaka Pablo, jakovakotanake onkantya irimaireretantayeetyaari, ikantanake: “¡Shirampariite! ¡Israel-mirinkaitel! ¡Maaroni eerokaite ikaratzi ñaapinkathatairiri Pava!

¹⁷ Iriitakera Pava iyoshiitakeriri pairani avaisatziite, Israel-mirinkaite. Iriitakera oshekyaakeriri. Ipoña joñaakantakero ishintsinka itsiparyaakoventairira Egiptoki. ¹⁸ Ipoña ipiyathavaitakari Pava janta tsika te inampiitaro okaratzi 40 osarentsi. Iro kantacha Pava jamavetakero ipiyathayetakari. ¹⁹ Ipoña japerotake Pava ikaratzi 7 isheninkamirinkatavakaa janta Canaán-ki, irootakera ipatsitetakaayetaariri avaisatziite. ²⁰ Maaroni iroka noñaaventakemiri avisakera 450 osarentsi okaratzi osamanitake. Ipoña ipairyaaakeneri jevariite amenakoyeterine, irojatzi jovekaraan-tantapaakarori Samuel-ni, kamantantaneri. ²¹ Iro kantamaitacha ikovavetaka aparoni ivinkathariteperotyaari. Irootakera Pava ipairyaaantakaniriri Saúl-ni, itomi Cis, isheninkamirinka Benjamín. Iriira pinkathariventakeriri okaratzi 40 osarentsi. ²² Iro kantacha Pava jovinkatharyaakeri Saúl-ni, jimpoaatantaari David-ni. Tema iri David-ni jiñaaventakeranki Pava, ikantzi:

Noñaakeri David itomi Isaí, onimotakena,
Iriitake materone irantero nokoviri naaka.

²³ Ikanta itzimakera Jesús, icharinemirinkatakari David-ni. Iriitakera ishinetakari Pava irotyaanteri irovavisaakoyetai aakaite Israel-mirinkaite. ²⁴ Tekeratsitara impokeeta Jesús, ikinkithakotzitakari Juan-ni, ikantake: ‘Ontzimatye pimpiyashireyetai, poviinkaatzimentaiyaari Pava.’ ²⁵ Ikanta Juan-ni jimonkaratzimatakero irantavaitane, ikantanake: ‘¿Piñaajaantakema naakatake irika? Tera naaka. Aña aatsikitakera noñaapinkathaperotzitari naaka, te aritaajate inkempitakaantyaana iromperatane onkantya no-zapato-ryaantyaariri.’

²⁶ ¡Iyekiite! ¡Abraham-mirinkaitel! ¡Maaroni eerokaite ikaratzi ñaapinkathatairiri Pava! Aakatajaantakera jotyaantayeetakai iroka Ñaantsi avisaakoyetantaiyaari. ²⁷ Tema ikaratzi nampiyetarori Jerusalén-ki ipoña ijevarepayeeni, tera iriyotaiyavakerini Jesús, aña jiyakoventaiyakeri. Arira okanta kaari jiyotantaajatavakaro imonkaratakaatyaarora okaratzi josankinatakoyetakeri kamantantaneriite, okantaveta japiipiitziivetakaro iñaanatapiintziro japatotapiintaiyanira kitaiteriki jimakoryaantaitari. ²⁸ Ipoña ikovakotakeri Pilato irovakaanteri Jesús, okantavetaka tekatsi inkenakaashitapaintya irirori. ²⁹ Ikanta ithonkakero jantayetakero okaratzi jimonkaratakaayetakari josankinatakoyeetakeriri pairani, jovatzikaryaakotakeri ipaikakotakeri, ikitakeri. ³⁰ Iro kantacha Pava joviriintairi. ³¹ Arira jetanakaro

Jesús joñaakapanaatari ikaratzi tsipatakariri pairani ipoñaantakari Galilea-ki irojatzi Jerusalén-ki. Oshekira okaratzi kitaite joñaakapanaatari. Iriitajaantakera ñaaventayetairiri iroñaaka tsikarikapayeeni isaikayetzi atziri. ³² Irijatziitara noñaaventzitamiri iroñaaka eerokaite, noñaaventzimirora Kameethari Ñaantsi tsika okantakota ishinetakeneriri Pava avaisatziite. ³³ Arira jimonkaratakero Pava okaratzi ishinetakeneriri, tema joviriintairira Jesús joñaakayetairi aakaite, tema icharineete anaiyatziini. Irootakera osankinatakotachari Salmo-ki, okantzi:

Notomi novimi eeroka.

Naakatake pirintana iroñaaka.†

³⁴ Aritakera iñaaventzitikari Pava iroviriintairi Jesús, eero oshitzivaitanta ivatha. Ikan-take iñaavaitake:

Ari nomonkaratakeneri David-ni okaratzi noshinetaajaantakeneriri.

³⁵ Pashineki Salmo okoñaatakoperotzi iroka, okantzi:

Eerora pishinetziri oshitzivaite ivatha pitasorentsita.

³⁶ Omaperora, kaarira David-ni oñaaventakote jaka, tema jañaavaitakaapaintziri Pava irika David-ni, ipoña imakoryaake, itsipataari ivaisatziite ikitayetaa, arira oshitzitairi ivatha. ³⁷ Irooma ivatha irika joviriintairi Pava, tera iriñeero oshitzivaite ivatha irirori. ³⁸ Iyekiite, ontzimatyeeera piyotayetai eerokaite, iriira noñaaventzi Jesús, tema iri matairori ipeyakotaimiro piyaariperonka. ³⁹ Eekerorika paakoventatyeeyaaro Ikantakaantane Moisés-ni, eerora ipeyakotaitzimiro piyaariperonka. Irooma aririka pinkempisantanaari Jesús, ari imepyakotaimiro irirori. ⁴⁰ Paamaventaiyaani eerokaite, papeshitarokari josankinatakotakeri kamantantaneriite, ikantake:

⁴¹ Pinkemaiyeni manintzirori kyaaryoori,

Ari pinkitakitziitapainte, irojatzi pimpeyantakyaari.

Tema ontzimavetakya apaata ompaitya nantzimotaimiri,

Eeromaita pikempisanziro, intzimavetakya ooñaarontemirone.”

⁴² Ikanta ishitovimatanaira Pablo japatotapiintaita, ikovakotaiyakerini kaari isheninkata, ikantziri: “Pimpiyeera pashineki kitaite jimakoryaantaitari, papiitero pinkinkithatakainaro iroka ñaantsi.” ⁴³ Ikanta jiyaataiyeenira judío-payeeni eejatzi kaari isheninkata japatotaiyani, tzimatsira osheki oyaatanakeriri Pablo ipoña Bernabé. Ari ikaminaathayetakeri onkantya iroisokerotantyaarori ikaminthaayetairira Pava.

⁴⁴ Okanta areetapaa pashine kitaite jimakoryaantapiintaitari, ipiyotaiyakani osheki atziri inkempisantero iñaane Pava. ⁴⁵ Iro kantacha jiñaakerira judío-payeeni ipiyotaiyapaakani atziriite, ikisashiretaiyanakani, jetanakaro imaimanevaitanakeri Pablo, ithainkimavaitanakeri. ⁴⁶ Tera intharovanake Pablo itsipatakari Bernabé, ikantakeri irirori: “Iro arivetachari netavakyaami nonkamantayetemiromi eerokaite iñaane Pava, tema judío pinayetzi. Irooma pimanintaiyakerora, eero piñeero irañaashiretakaayeetami. Irootakera nonkinkithatakantaantyaariri iroñaaka kaari asheninkata. ⁴⁷ Tema ari okanta jotyaantakena Novinkatharite, ikantakena:

Eeroka nopairyaake pinkitainkatakoyetairi kaari pisheninkata,

Ari onkantya piñaaventantaiyaaniriri avisakotaantsi.

Pothotyeeero maaroni kipatsi.”

⁴⁸ Ikanta ikemaiyavakera kaari isheninkaveta, ikimoshiretaiyanakani, ikantaiyanakani: “Osheki okameethatataitzi iñaane Pinkathari.” Tema ithonka ikempisantaiyeeni ikaratzi jiyoshiiyetakeri irañaashireyetai. ⁴⁹ Ithonka ikinkithatakoyeetanakero iñaane Avinkatharite nampitsipayeeniki. ⁵⁰ Iro kantacha judío-payeeni, ikinkithavaitakaake iriiperoriite jevatakaantatsiri nampitsiki, tsinaneete ñaapinkathataaro, tsipatapiintavetakari judío-payeeni japatotaiyani, jiminthatakaakari

† 13:33 Kantakotachari jaka “Salmos,” irojatzi ikantayeetzitari “apitetanaintsiri.” Tema panthaantsi onayetatzi ikantayeetziri Salmos. Oshekira onatzi, iroora apitetanaintsiri josankinayeetakero pairani iroka.

impatzimaminthateri Pablo ipoña Bernabé, jomishitovairi inampitsitekira. ⁵¹ Ikanta Pablo itsipatakari Bernabé jotekanairo iipatsikiite onkantya iriyotantayeetyaari te inkempisantaiteri Pava janta. Ari jiyaataiyanake pashineki nampitsi Iconio-ki. ⁵² Iro kantacha kimoshire ikantaiyakani iriyotaaneete, inampishiretziitantanakari Tasorentsinkantsi.

14

Jiyaatake Pablo itsipatakari Bernabé Iconio-ki

¹ Ikanta Pablo itsipatakari Bernabé, ikyeeyakeni japatotapiintaiyani judío janta Iconio-ki. Ikinkithatakaapaakeri, ari ikempisantaiyanake osheki judío-payeeni ipoña kaari isheninkata. ² Iro kantamaitacha, tzimayetatsi kisoshireri judío, ikaminaakeri kaari isheninkata irimaimaneteri kempisantakaantapaintsiri. ³ Irootakera, isaikantapaakeri osamani janta. Eekero jiñaaventanakitziri Avinkatharite te intharovaiyeni. Itasonkaventakaayetakeri, ari okanta jiyoyeetantari omaperotatya iñaaventziro iyaminthaanka Avinkatharite. ⁴ Iro kantacha jimaimanetavakaanaka ikaratzi nampitarori janta. Tzimatsi aapatziyanakariri judío-payeeni, tzimatsi pashinepayeeni aapatziyanakariri Otyaantajanoriite. ⁵ Ipoñaashitaka judío-payeeni itsipayetakari kaari isheninkata, ikinkithavaitakaakeri jevariite irovasankitaavaiteri impoña intsitokakaantantyaari mapi. ⁶ Iro kantacha iriroriite, jiyotake okaratzi irantaiteri, shiyaka ikenaiyake Listra-ki ipoña Derbe-ki, iro nampitsiite saikayetatsiri janta Licaonia-ki. Ipoña jiyaayetanake eejatzi pashineki nampitsi okaratzi tzimayetatsiri janta. ⁷ Ari ikinkithayetakeri eejatzi Kameethari Ñaantsi janta.

Itsitokaveetakari Pablo Listra-ki

⁸ Okanta janta Listra-ki tzimatsi aparoni shirampari kisoporokiri, te iraniivaitanete, tema ari ikantatya ovakera itzimapaake. Ari ithointaka irika shirampari, ⁹ ikempisantziri Pablo. Ipoñaashitaka Pablo ipampoyaanakeri shiramparika, jiyotakeri osheki javentaashiretziivaitaka, kantatsi irovashinchagairi. ¹⁰ Iñaanatanakeri shintsiini, ikantanakeri: “¡Pinkatziye, pintampatzikatero piitzi!” Apathakerora jimitaanaka shiramparika katziyanaka, aniitanai. ¹¹ Ikanta iñeetakeri jantakeri Pablo, ikaimaiyanakeni atziriite iñaaneke Licaonia-satzi, ikantaiyini: “¡Janiiryiiimoyetakai pava joshiyakari atzirivé!” ¹² Ikempitakaanakari Bernabé iriimi ivavane paitachari “Júpiter,” iriima Pablo ikempitakaanakari iriimi ivavane paitachari “Mercurio,” tema iriitakera ñaavaitatsi. ¹³ Ikanta iromperatasorentsita Júpiter, saikatsiri itasorentsipankote tsika ikyaapiintaitziro nampitsiki, jamake ipirapayeeni, inchatyapayeeni. Itsipayetakari atziriite ikovavetaiyani iriñaapinkathateri Otyaantajanoriite, irovamayeneri ipiraite, impometeneri.* ¹⁴ Iro kantacha Bernabé itsipatakari Pablo jiyotake irirori ikoviri irantaiyeri, isaperyaanakero iithaare, josatekantanakari atziriite, ikaimanake, ¹⁵ ikantzi: “¿Opaitama pantantyaarori iroka? Atziri nonayetatzi naaka, ari nokempitami eerokaite. Irootakera nopokantakari nonkamantayetaimi povashaantayetairo pametashitapiintakari. Aña ontzimatyepinkempisantai Pava Kañaanetatsiri, ovetsikakerori inkite, kipatsi, inkaare, eejatzi maarote tzimayetantarori. ¹⁶ Irijatzira shineyeteriri pairani pivaisatziite jantapiintayetantakarori inevetashiyetari iriroriite. ¹⁷ Iro kantamaitacha tera iromanapithaperotyaari onkantya eero jiyotantaajata añaatsira irirori. Tema iri Pava neshinonkatapiintakairi aakaite, jovaryiuro inkane, okithoyetantari avankirepayeeni, iri payetairori maaroni ovayetari, ari okanta akimoshireyetantari.” ¹⁸ Okantavetaka ikantayevetakari atziriite iroka, osheki opomerentsitaka irovashaantakaantyaariri irovamayeneri ipirapayeeni impometeneri.

* **14:13** Kantakotachari jaka “ipirapayeeni,” iriira toro-payeeni.

¹⁹ Ariya jareetaiyapaakani judío poñeenchari Antioquía-ki eejatzi Iconio-ki. Ikami-naayetapaakeri atzirite. Irootake itsitokantavetakariri Pablo. Jinoshikanakeri jookakeri nampitsithapiki, iñaajaantake aritake jovamaakeri. ²⁰ Ipoña iriyotaaneete Pablo japatoventapaakari, ari ipiriintanaari eejatzi ipiyanaa nampitsiki. Ikanta okitaitamanake jatake Derbe-ki itsipatanaari Bernabé. ²¹ Ikanta ikamantantapaakero Kameethari Ñaantsi janta Derbe-ki, ikempisantakaake osheki atziri. Ipoñaashitaka ipiyaaro Listra-ki, Iconio-ki irojatzi Antioquía-ki. ²² Ari ikinkithatakaayetanairi iriyotaaneete, ikaminaayetanairi onkantya iroisokeroyetantyaariri javentaashireyetanakari, ikantayetziri: “Ontzimatyera añeero osheki ankemaantsivaityaari onkantya ankyaantaiyaari tsika ipinkathariventantai Pava.” ²³ Jiyoyaanaake tsikarika ikaratzi antarikonaite jevaterine kempisantzinkariite tsikarika japatotapiintaiyani. Ipoña jiñaañaatakoventakeri, itziventayetakari, ikantapiintake: “Novinkatharite, paamakoventaiyaari irikaite aven-taayetanaamiri.”

Piyaa janta Antioquía-ki saikatsiri Siria-ki

²⁴ Ipoña ikenapairo Pablo janta Pisidia-ki, irojatzi Panflia-ki. ²⁵ Ikinkithatakaantanake janta Perge-ki, ipoña javisanake irojatzi janta Atalia-ki. ²⁶ Arira jotetanaa irojatzi Antioquía-ki, tsika janta jiyoyeetakeriranki iriyaatantyaari inkamantantero okantakota ikaminthaantai Pava. Irootakera jimonkaratakeri iroñaaka jantayetakero. ²⁷ Ikanta jareetaa Antioquía-ki, japatoyetapairi kempisantzinkariite, ikamantapairi okaratzi jantakaayetakeriri Pava, tsika ikanta Avinkatharite javentaashiretakaayetaari kaari isheninkata. ²⁸ Ari isaikapairi Pablo itsipatakari Bernabé itsipayetapaari iriyotaaneete.

15

Japatoyeeta Jerusalén-ki

¹ Ipoña jareeyetaka Antioquía-ki, tsikarika ikaratzi shirampariite ipoñaayetakaro Judea-ki, jiyotaantayetapaake, ikantantapaake: “Iyekiite, eerorika pimonkarayetziro Ikantakaantane Moisés-ni, pintomeshitaanitaiya, eerora pavisakoshireyetai.” ² Ikanta Pablo itsipatakari Bernabé osheki iñaanaminthatakeri irikaite areetapainchari. Irootakera ikovayeetantakariri irotyaantaiteri Pablo, Bernabé ipoña pashinepayeeni, iriyaate Jerusalén-ki iriñeeri Otyaantajanoriite ipoña antarikonaite, inkinkithavaitakotero kantainchari. ³ Ipoña jotyaantakeri ikenanake Fenicia-ki irojatzi Samaria-ki, ikamantantayetanake tsika ikantayetaa ikempisantayetai kaari isheninkata. Ikimoshiretaiyanakeni iyekiite ikemavakera. ⁴ Ipoña jareetaiyakani Jerusalén-ki. Kameethara jaavakeri kempisantzinkariite, Otyaantajanoriite ipoña antarikonaite. Ikamantapaakeri iriroriite jantakaayetakeriri Pava. ⁵ Iro kantacha tsikarika ikaratzi Fariseo-payeeni kempisantaatsiri, ikatziyanaka iriroriite, ikantanake: “Ikaratzi kempisantayetaatsiri kaari asheninkata, okovaperotatya imonkarayetairo Ikantakaantane Moisés-ni, intomeshitaanitaiya.”

⁶ Arira japatoyakani Otyaantajanoriite itsipayetakari antarikonaite iriñaanatakotero tsika okantakota iroka. ⁷ Ikanta osamanitake jiñaanatavakaaventakaro, ikatziyanaka Pedro, ikantanake: “Iyekiite, pinkinkishiretaiyeroni eerokaite tzimatsi jantzimotayetakairi Pava pairani. Jotyaantakena naaka nokinkithatakaayetairi Kameethari Ñaantsi kaari asheninkata, ari okanta ikempisantantayetaari iriroriite. ⁸ Tema Pava jiyotake tsika ikanta ishireki, ari joñaakayetairori ikovi irirori inampishiretantayetaiyaari Tasorentsinkantsi kaari asheninkata ikempitaayetakairanki aakaite. ⁹ Tema jaakameethatairi Pava irikaite ikempitakaira eejatzi aakaite, joitentashireyetairi javentaashiretaarira. ¹⁰ ¿Aritatsima piñaantavaityaari iroñaaka Pava? ¿Opaitama piñaatenatakaantavaityaari ayotaane? Tema pishintsiventavaitakeri

irimonkarayero kaari aavyaajatzi aakaite, kaari iravyaajate eejatzi avaisatziite. ¹¹ Irootakera iyaminthaanka Avinkatharite Jesús ovavisaakoshireyetairi aakaite. Arira inkempitziyetaiyaari eejatzi iriroriite.”

¹² Ari jimairetaiyanakeni maaroiteni, ikempisantakeri Bernabé ipoña Pablo ikinkithatakotziro okaratzi jantakaayetakeriri Pava janta pashinesatziki atziriite, ita-sonkaventakaayetakeri. ¹³ Ikanta ithonkakeri ikamantantake, ikantanake Jacobo: “Iyekiite, pinkempisantavakena: ¹⁴ Ikamantakairo Simón tsika ikanta Pava jetantanakarori jiyoyaayetake pashinesatzi atziriite, onkantya inkempisantantaiyaariri, impairyaaayetairi. ¹⁵ Arira omonkaratari iroñaaka josankinatakotakeri pairani kamantan-neriite, ikantake:

¹⁶ Aririka onkaratapaake iroka, ari nompiye.

Novatziyeero ipanko David tyagaintsiri.

Nompinkatharitakairi incharinetyaari ari inkempitaiyaari tsika ikanta irirori nopinkatharitakaakeri.

¹⁷ Ari onkantya inkokovatantyaanari pashinesatzi atziri, inkantayetaina: ‘Novinkatharite,’

Ari onkantya nashiyetantaiyaariri kaari pisheninkata, impairyaaayetainara.

¹⁸ Arira ikantake jiñaavaaitake Avinkatharite, oñaakantzirori ikinkishiretzitakari ovakeraini etantanakarori.

¹⁹ Irootakera nonkantantyaari naaka, eero aritzi añaakaayetyaari kaari asheninkata ikaratzi kempisantayetairiri Pava. ²⁰ Intaani otyaanteneri osankinarentsi ashintsiventero eero jovayetantari vathatsi jashitakaitariri ivavanetashiyeetari, eero jimayempivaiyetanta, eero jovakoyetantaro iriraane piratsipayeeni. ²¹ Tema irooyetake iroka irosankinareni Moisés iñaaventakoyetapiintaitziri tsikarikapayeeni japatotapiintayetara judío kitaiteriki jimakoryaantaitari. Irootake jetanakari pairani. Irootakera irovashaantantyaarori irokapayeeni eero ikantzimoshiretakaantari asheninkapayeeni.”

²² Ikanta Otyaantajanoriite ipoña antarikonaita, itsipayetakari kempisantzinkariite, jiyoyaake irotyaanteri Antioquía-ki intsiapatyaari Pablo ipoña Bernabé. Jirika ikaratzi jiyoyaakeri: Judas itzimi ipaiyeetziri eejatzi Barsabás, ipoña Silas. Iriiyetakera jevatakaayetakeriri iyekiite janta. ²³ Iriiyetakera aanakerone osankinarentsi. Jiroka okantzi osankinata: “Iyekiite, naakaite Otyaantajanoriite, antarikonaita. Novethataiyami eerokaite kaari nosheninkamirinkata nampiyetarori Antioquía-ki, Siria, ipoña Cilicia-ki. ²⁴ Niyotaiyake tzimatsi poñaayetanainchari jaka, iri oñaashirenkakemiri janta, ikovi pimonkarayetairo Ikantakaantaitane, pintomeshitaaitaiya. Kaarira notyaantane naakaite. ²⁵ Irootakera nokinkithavaitantakarori jaka, ari niyoyaake tsika ikaratzi akarataiyirini, onkantya iriyaatantyaari iriñeemi intsi-patanakyaari etakokitane Pablo ipoña Bernabé. ²⁶ Iriiyetakera apeshiventakariri Avinkatharite Jesucristo. ²⁷ Jirika notyaantakemiri iroñaaka: Judas ipoña Silas. Iriitake kinkithavaitakaapaakemineri janta inkamantapaakemiro maaroni iroka. ²⁸ Tera arite noñaakaavaityaami eerokaite, tema iro kameethatzimotakeriri Tasorentsinkantsi, eejatzi naakaite. Aña intaani pimayetanairo okaratzi kovajaantachari. Jirokara: ²⁹ Eerora povayetari vathatsi jashitakaitariri ivavanetashiyeetari. Eero povakoyetaro iriraane piratsi. Eero pimayempivaitzi. Aririka pimonkarayetanakero iroka, kameethatake. Ari okaratzi.”

³⁰ Ikanta jotyaantaitakeri, jatake Antioquía-ki. Ari japatotapaakeri kempisantzinkariite, ipapaakeri osankinarentsi. ³¹ Ikanta jiñaanatavakero, ikimoshiretziitaiyanakeni.

³² Tema kamantanerira jinayetzi Judas ipoña Silas, itharomentakaapaakeri iyekiite iroisokerotyaari Pava, ikinkithavaitakaapaakerira. ³³ Okanta osamanitakera isaikimovaitakeri kameetha, jotyaantairi tsika ipoñaakaro pairani. ³⁴ Iro kantacha Silas

okameethatzimotakeri irirori irisaikanake. ³⁵ Eejatzi Pablo itsipatakari Bernabé irojatzzi isaikanake iriroriite Antioquía-ki, ikarayetakeri osheki pashinepayeeni, eekerora jiyotaantanakitzi, ikamantantziro iñaane Avinkatharite.

Pablo itsiparyaari Bernabé, japiitakeri jiyaatzi ikinkithatzi

³⁶ Ikanta osamanitake, ikantairi Pablo irika Bernabé: “Thame apiitero areetyaari inampiiteki iyekiite tsika akamantantakeri iñaane Avinkatharite. Amenairi tsika ikantayeta.” ³⁷ Ari ikovavetaka Bernabé iraanakerimi Juan, ipaiyeetzitari eejatzi Marcos. ³⁸ Iro kantacha te onimoteri Pablo iraanairi, tema Marcos jookaventakeri janta Panfilia-ki, te irothotyero intsipatyaari tsika ikenayetake ikinkithatakaantzi. ³⁹ Arira iñaanaminthatavakaiyakani. Aripaitera itsiparyaavakaanakari. Jaanakeri Bernabé irika Marcos, otetanaka ikenanake Chipre-ki. ⁴⁰ Iriima Pablo, jiyoyaakeri Silas. Ipoña jiñaañaatakotavakeri iyekiite, ikantaiyini: “Novinkatharite, naventaami eeroka, aritake pinkaminthaakeri irika.” Ari jiyaataiyanakeni. ⁴¹ Ikanta ikenanake Siria-ki, ipoña Cilicia-ki, iminhashiretakaayetakeri ikaratzi kempisantayetaatsiri.

16

Timoteo itsipatari Pablo ipoña Silas

¹ Ikanta jareetaka Pablo janta Derbe-ki itsipatakari Silas irojatzzi jareetantakeri Listra-ki. Arira jiñaake aparoni iriyotaane Avinkatharite ipaita Timoteo, otomi judío kempisantatsiri, griego-thari jirintari. ² Ikanta irika Timoteo kameetha iñaaventaiyirini kempisantzinkariite nampitarori Listra-ki eejatzi Iconio-ki. ³ Ari ikovakeri Pablo inkarateri Timoteo. Iro kantacha jetavakari itomeshitaanitakeri onkantya eero ikisavaitanta judío-payeeni nampitarori janta, tema jiyotaiyini maaroitani griego-thari jinatzi jirintari Timoteo. ⁴ Ikanta ikenayetanakera nampitsiiteki, ikamantayetakeri kempisantzinkariite imonkarayetairo josankinatakeriranki Otyaantajanoriite itsipatakari antarikonaite janta Jerusalén-ki. ⁵ Ari okanta ikyaaryooyetantanakari kempisantzinkariite javentaayetanaka, eekero jiyaatanakitzi kitaiteriki joshekiperotanake. Jomishimpyaakeri Pablo aparoni Macedonia-satzi.

⁶ Ikanta Pablo joshinampitanakero Frigia ipoña Galacia, tema te ishinetairi Tasorentsinkantsi inkinkithatakaante janta Asia-ki. ⁷ Irojatzira jareetantakeri Misia-ki. Ari ikinkishirevetakeri iriyaatero Bitinia-ki, iro kantacha te ishinetairi Itasorenka Jesús. ⁸ Avisanake janta Misia-ki, oirinkaiyapaakani nampitsiki Troas. ⁹ Arira janta jimishivaitakeri Pablo tsireniki, jimishitake aparoni Macedonia-satzi, ikantziri: “Pareetyaana nonampiki, pinkaminthaayetaina naakaite.” ¹⁰ Ikanta jimishivaitakera Pablo, arira novetsikaiyanakani niyaataiyeni Macedonia-ki, tema niyotanake iriira Pava kaimashireyetenari janta noñaaventero Kameethari Ñaantsi.

Jashitakoyetakeri Filipos-ki

¹¹ Ari notetaiyanakani Troas-ki, apatziro novanakero niyaatziro Samotracia-ki. Okanta okitaitamanake irojatzzi naatakotantapaakari nampitsiki Neápolis. ¹² Ipoña navisanake irojatzzi Filipos-ki, inampiyetarora poñaayetainchari Roma-ki, otzinkami nampitsi onatzi janta Macedonia-ki. Ari nosaikavaitapaakeri janta. ¹³ Okanta aparoni kitaite jimakoryaantapiintari judío-payeeni, niyaatake jiñaathapyaaki, tema nokinkishiretaiyakani ari iñaañaatapiintaiyani. Ari noñaapaakeri tsinane apatotaiyakani, nothointaiyapaakani noñaaventziniro Kameethari Ñaantsi. ¹⁴ Okanta aparoni tsinane apatotainchari opaita Lidia, opoñaaro iroori nampitsiki Tiatira. Opoki iyomparivaita manthakintsi jonkeromaiyetatsiri. Tema oñaapinkathatapiintakeri Pava iroka tsinane, okemaminthatakeri ikinkithatzi Pablo, jiminthashiretakaanakaro Avinkatharite. ¹⁵ Oviinkataka, ot-sipatakari ikaratzi saikavankotzirori. Ipoñaashitaka okantaiyanakana: “Piyotzirika

eerokaite nokyaaryoventairi Avinkatharite, pimpokaiyemi pimaye nopankoki.” Ari nomataiyakeroni, tema irootake shintsiventakenari.

¹⁶ Ipoñaashitaka aparoni kitaite, niyaataiyini noñaañaate, nomonthaaka aparoni evankaro otzikataaro. Jaakashiretzirora peyari, jiyotakaayetziro opaitarika avishimoterine atziri. Irootakera ipinayeetantari osheki onampitarori. ¹⁷ Iroka evankaro etanakaro oyaatanakeri Pablo, oyaataiyanakena eejatzi naakaite, okantzi okaimi: “¡Irika shirampariite inampire jinatzi Pava Jenokisatzi, iriitakera kamantemirone eerokaite pavisakoshiretantaiyaari!” ¹⁸ Ari okantapiintatya iroka kitaiteriki, irojatzi ovatsimashiretantakariri Pablo, ipithokashitanakaro, jiñaanatanakeri peyari aakashiretakerori, ikantziri: “Piyaapithatairo evankaroka, iri Jesucristo matakaimirone nopairyakerira.” Apathakero ikantanaka peyari jiyaapithatairo.

¹⁹ Ikanta jiñaakero omperatarori, jiyotanake eerora jaantaaro osheki kireeki. Joirikakeri Pablo itsipataakeri Silas, jaanakeri jevariiteki, irojatzi janta ipiyotzimentapiintantayeeta. ²⁰ Ikantapaakeri amenakotaneriite: “Irikaite judío jinatzi. Ichapishiryayetakari atziriite jaka anampiki, ²¹ jiyotaayetakeri kaari ashineyetzi irantayeetero, tema asheninkamirinkaite inayetatzí Roma-satzi.” ²² Arira ipithokashitaitanakariri Pablo ipoña Silas, ikantake amenakotaneriite: “Pisapokayeteri, pimpasavaiteri.” ²³ Aritakera ipasavaitakeri osheki, jashitakotakaantakeri. Ikantanake: “Paamaakoventaperotaty-eeyaarira.” ²⁴ Ikemakera aamaakoventaneri ikantaitakeri, jominkyaaperotakeri inthomointa, javikiitantakari inchakota.

²⁵ Okanta niyankiite tsireni, jiñaañaatzi ipoña ipanthagaiyini Pablo itsipataakeri Silas, kemaiyatsini pashine ashitakotaari. ²⁶ Omapokashitanaka onikanaka, eevokapaakero jashitakoitakeri. Apathakero ashitaryaayetanaka ashitakorontsi, javitaryaakovaishitanaka ashitakotaari ithatakoveetantakari ashirotha. ²⁷ Ipoña ikakitanake aamaakoventaneri, jiñaatziro ashitaryaaka jashitakoveetakari, ari jinoshikanakero irovathaamento ikovi irosataiya, jiñaajaantake shiyayetaka ashitakotaariite. ²⁸ Iro kantacha Pablo ikaimitakotanakeri, ikantziri: “¡Eero povashinonkaavaitashita, eenirotatsi nosaikaiyini maaroitani jaka!” ²⁹ Ipoñaashitaka irika aamaakotaneri ikaimatakaantake ootamentotsi, ishiyaperotanakitya ikyaapaake, okavaitanaka itharovanakera, jotyeerovashitapaakari Pablo ipoña Silas. ³⁰ Ipoña jomishitovanakeri, josampitakeri, ikantziri: “Pinkathari, ¿Ipaitama nanteri naaka navisakoshiretantaiyaari?” ³¹ Ikantanakeri irirori: “Pinkempisantairi Pinkathari Jesús, aritake pavisakoshiretai eeroka eejatzi ikaratzi saikavankotzimiri.” ³² Jiñaaventanakeneri tsika ikantakota Avinkatharite eejatzi ikaratzi saikavankotakeriri. ³³ Ipoñaanaka eeniro niyankiite tsireni irika aamaakotanteneri ikivanakeneri jaavyaavaitakerira ipasayeetakeri. Ipoña joviinkaayetaka irika itsipayetakari isheninkamirinkatari. ³⁴ Ari jaanakeri ipankoki, ipapaakeri irovarite. Kimoshirera ikantanaka irika ikempisantairira Pava itsipayetaari ikaratzi saikavankotakeriri.

³⁵ Okanta okitaitamanake, irikaite amenakotaneriite ikantakaantakeri aamaakotanteneri, ikantake: “Pomishitovakaantairi irikaite.” ³⁶ Ipoña aamaakotanteneri, ikantakeri Pablo: “Ikantakaantakena amenakotaneriite nomishitovayetaimi. Kantatsi iroñaaka piyaatayetai kameetha.” ³⁷ Iro kantacha Pablo ikantanake irirori: “Irosankinatakotajaantanera Roma-satzi nonatzi naaka, iro kantacha ipasavaitakena janta ipiyotzimentapiintaitanta, te iramenavakero tzimatsirika nokenakaashitane. Jashitakotakaantakena. ¿Iroñaakama ikovi iromanakaiyaana iromishitovayetaina? ¡Te nonkovero! Pinkanteri impokajaantanake irirori iromishitovayetaina.” ³⁸ Ikanta irika aamaakotanteneri, ikamantakeri amenakotaneriite. Ikemavakera irosankinatakotane inatzi Roma-satzi, iniroitera itharovaiyanakeni. ³⁹ Jatanake amenakotaneriite, ikantapaakeri Pablo ipoña Silas: “Pimpeyakotaina novasankitaakaantavaitakemi.” Ari jomishitovakaantairi, ikantavairi: “Piyaataityaami.” ⁴⁰ Ari jiyaataiyeeni opankoki Lidia.

Ikinkithatakaayetanairi kempisantzinkariite, itharomentashiretakaayetanaari, jataiyeeni.

17

Imaimanetaitantake Tesalónica-ki

¹ Ikanta jareetantayetara Pablo ipoña Silas ikenayetanake Anfípolis-ki, Apolonia-ki irojatzí jareetantakarí Tesalónica-ki, ari otzimiri janta japatotapiintaiyani judío-payeeni. ² Tema iro jametapiintakarí Pablo aririka irareetya pashineki nampitsi, ikyaapiintzi tsikarika japatotapiinta judío-payeeni, ikinkithatzi. Irootakera jimatapaakeri iroñaaka. Ipoña japiitairo pashineki kitaite jimakoryaantaitari, japiitairo eejatzi. Ari iñaanaminthatapiintakeriri judío. ³ Jookoyetatziiinirira Osankinajanorentsiki tsika iñaaventakota Cristo inkamimotante, impoñaashitakya irañagai eejatzi. Ikantayetziri: “Irika Jesús noñaaventakemiri, iriitakera Cristo.” ⁴ Arira ikempisantanakeri tsika ikaratzi judío, ikempiyanakarí Pablo ipoña Silas. Ikempisantaiyanake eejatzi osheki griego-thatatsiri ñaapinkathatasorentsitaneri, ari okempitzitakarí eejatzi ñaapinkathataaro tsinaneete. ⁵ Iro kantacha judío-payeeni kaari kempisantatsine, te onimoshiretanakeri. Japatotake kaariperoshireriite. Jotyaantakeri irimaimanetante nampitsiki. Jimaimanevankotakeri eejatzi Jasón, ikokovatziri Pablo ipoña Silas. ⁶ Tera iriñaashityaari janta, jinoshikanakeri Jasón itsipataayetanakeri pashine kempisantzinkariite, jaanakeri isaikira jevatakaantzirori nampitsi, ikantaiyapaakeni: “¡Tzimatsira shirampariite ochapishiryaaantaintsiri nampitsiite, pokake iroñaaka jaka. ⁷ Jirika Jasón omisaikavakeriri ipankoki! Ithainkayetakerora irikaite ikantakaan-tane pinkatharitatsiri Roma-ki, ikantaiyakeni: ‘Tzimatsi pashine pinkathari, ipaita Jesús.’” ⁸ Ikanta ikemayeetavakero iroka, te onimotaiyanakeri atziriite eejatzi jevariite. ⁹ Ikovakoyeetakerira Jasón impinaventya itsipayetakari pashinepayeeni, ari onkantya irapakaantayeetapaintyaariri.

Jatake Pablo ipoña Silas Berea-ki

¹⁰ Ikanta kempisantzinkariite, jotyaantairi tsirenipaite Pablo ipoña Silas, iriyaatai Berea-ki. Ikanta jareetaiyakani janta, jataiyakeni japatotapiintaiyani judío. ¹¹ Irikaite judío, nethaantaneri jinayetaiyini te inkempityaari Tesalónica-satzi, kameethara ikempisantavakero ñaantsi. Jaakoventanakaro kitaiteriki jiñaanatanakero Osankinajanorentsi iriñaantyaarori omaperotatyaarika ikamantayeetziriri. ¹² Osheki judío-payeeni kempisantanaintsiri, ari ikempitzitakarí eejatzi griego-thatatsiri ñaapinkathataari, eejatzi tsinaneete. ¹³ Iro kantacha judío-payeeni nampitarori Tesalónica-ki, ikemakotakeri ikinkithatakaantatzi Pablo janta Berea-ki, pokaiyanakeni, imaimaneminthavaitapaakeri atziriite. ¹⁴ Iro kantacha kempisantzinkariite apathakerora jaanakeri Pablo inkaarethapyaaki. Iriima Silas ipoña Timoteo ari isaikanake irirori. ¹⁵ Ipoña javisakaitanakeri Pablo irojatzí jareetantakarí Atenas-ki. Ikanta ipiyeeyaani Berea-ki, ikantapairi Silas ipoña Timoteo: “Ikaimakaantaimi Pablo, piyaatai thaankiperoini.”

Isaiki Pablo Atenas-ki

¹⁶ Ikanta Pablo jonyaaventari Atenas-ki Silas ipoña Timoteo, osheki oñaashirenkakeri irirori iñaayetziri Atenas-satzi iñaapinkathatziri oshiyakaantsipayeeni.* ¹⁷ Irootakera ikinkithavaitakaantakariri judío-payeeni, eejatzi pashinepayeeni ñaapinkathatasorentsitaneri janta japatotapiintaiyani. Oshekira ikinkithavaitakaapi-intake eejatzi kitaiteriki tsikarika ipiyotapiintaiyani atziriite janta nampitsiki. ¹⁸ Iñaanaminthayetziri eejatzi iyotaneriite janta nampitsiki. Tzimatsi kantayetatsiri: “¿Ipaitamatsita jiñaaventziri irika kiñaaneri?” Ikantaiyini pashine: “Kempitaka jiñaaventatzi pashinetatsiri pava.” Iro ikantayetantakarí tema Pablo ikamantantatziiro Kameethari

* 17:16 Iroka nampitsi Atenas otzinkami onatzi nampitsi, ari inampitarori osheki iyotaneriite Griego-thayetatsiri.

Ñaantsi tsika ikantakota Jesús, ipoña jañaantaari eejatzi.† 19 Ipoña jomiyaanakeri otzishiki paitachari “Areópago,” tsika japatotapiintaiyani. Josampitakeri: “Intsityaa piñaaventenaro ovakeratatsiri piyotaantziri jaka nonampiki. 20 Tema piñaaventakenaro eeroka kaari nokemapiintaiyini. Nokovaiyini niyote opaita kantakotachari.” 21 (Tema okaratzi itzimaventziri Atenas-satziite ipoña areetzinkariite janta, ikempisantayetziri ovakerayetatsiri ñaantsi, irovaakimaityaaro.)

22 Ikatziyanaka Pablo ipiyotzimentaitakari, ikantanake: “Atenas-satziite, noñaakemi naaka, tzimatsi osheki pivavaneyetari, piñaapinkathatapiintayetakeri. 23 Nokenayetzira pinampiki, noñaayetakeri pipomepirinimento. Tzimatsi aparani josankinataka, okantzi: ‘PAVA KAARI JIYOYEETZI.’ Irijatzitara noñaaventakotzimiri naaka. 24 Iriira ovetsikakerori kipatsi ipoña maaroiteni ikaratzi tzimantayetarori, iriijatzi Pinkathariventzirori inkite eejatzi kipatsi. Te isaikantaro tasorentsipanko irovetsikane atzirite. 25 Te inkovityeero irirori irovetsikayeeteneri tsikarika ompaitya. Tema iri-itake añaakaayetairi maaroni aakaite, irijatzi ovineenkatakaayetairi, ipayetairo maaroni tsikarika opaiyetarika. 26 Iriitake ovetsikakerori etarori shirampari, joshekyakeri, joivaraakeri irinampitantaaro maaroni kipatsiki. Ipampithashiretzitaka tsikarika onkarate osamanite irinampiyetyaaro tsikarikapayeeni. 27 Iroora jantantayetakarori iroka, onkantya inkokovayeetantaiyaariri. Kempivaitakami impapampivaitayeemi ikokovayeetzirira. Ari iriñaayetairi. Tema te intaina isaiki Pava ari itsipayetai maaroni aakaite. 28 Tema iri añaakaayetairi iroñaaka, ishevatakaayetai, iri tzimakaayetairi. Irojatzira ikantayetzitari pisheninkaite eeroka, kinkitharyaantzi, ikantake: ‘Jashiyetai Pava.’ 29 Tema jashiyetai Pava, te arite ankinkishiretakovaityaari ari ikempitari oshiyakaantsi irovetsikane atzirite, jovetsikayetzirira oro, kireeki, mapi. 30 Tema pairani osheki jamavetakero Pava okaratzi jantashivaitakari imasontzinkakiini. Iro kantacha iroñaaka ikantayetairi maaroni tsikarikapayeeni inampiyeetarori, ikantairi: ‘Povashaantairo kaariperori pametashiyetari.’ 31 Tema Pava aritakera jiyoshiitake aparani shirampari, iriitakera irotyaantairi iramenakoyetairo okaratzi antayetakeri. Aritakera jiyotajaantakero irirori Pava tsikapaiterika irimatairo. Tema joñaakantakeri shiramparika joviriintairira ikamavetaka.”

32 Ikanta ikemavakera iñaaventakeri kaminkari ipiriintaa, ishirontaventaianakari. Tzimamaitacha pashine kantanakeriri: “Ari apiitero apaata nonkememi piñaaventero iroka.” 33 Jiyaapithatanairi Pablo. 34 Iro kantacha joyaatanakeri tsikarika ikaratzi, kempisantayetai irirori. Jirika ikaratziri kempisantaatsiri Dionisio, irijatzira aparani karavetariri ipiyotapiinta Areópago-ki. Ipoñaapaaka aparani tsinane paitachari Dámaris, tzimayetsi pashine.

18

Areetaka Pablo Corinto-ki

1 Ikanta okaratapaake iroka, ishitovanake Pablo janta Atenas-ki, jatake Corinto-ki. 2 Arira iñaakeri aparani judío paitachari Aquila, Ponto-satzi jinatzi irika. Irovakera jareetaka Aquila itsipatakaro iina Priscila ipoñaakaro Italia-ki, tema pinkathari Claudio ikantakaantake janta Roma-ki irishitovayete maaroni judío-payeeni. Jatake Pablo jareetari Aquila. 3 Ari isaikapaake Pablo intsipatyaa. Tema okaratzi jantavaitapiintakeri irika, ishirikayetziri tontamaitatsiri manthakintsi, impankoyeetyaaro. Irojatzira jantavaitatzitari pairani Pablo irirori. 4 Arira ikantapiintatya Pablo jiyaatzi japatotapiintaita

† 17:18 Ipaiyeetziri jaka “iyotaneriite,” iriiyetakera kempisantayetzirori okaratzi jiyotaantayetziri paitachari “Epicuro,” ikantzi: “Iro kovaperotachari ankimoshirevaite.” Tzimatsi eejatzi pashine ipaiyeetziri jaka “iyotaneriite,” ipaita “Stoa-satziite.” Ikempisantaiyironi iriroriite okaratzi jiyotaantakeri pairani paitachari “Zenón,” ikantake: “Ontzimatyee añaakoperotanetya.” Iroora ipaiyetantari “Stoa-satziite,” tema japatotapiintaiyani janta ipaiyetziri iñaaneke iriroriite “Stoa,” ovaankiityaantsi onatzi, pothoporoki ikantayetziri.

kitaiteriki jimakoryaantaitari, ikinkithatakaantayetake onkantya inkitsirinkantyaariri judío-payeeni inkempisantakaayetairi, eejatzi griego-thatatsiri.

⁵ Ikanta Silas ipoña Timoteo aretaiyapaakani ipoñagaaro Macedonia-ki. Arira jaakoventanakaro Pablo ikinkithatakaantanake. Ikantayetakeri judío-payeeni: “Irika Jesús, Cristo jinatzi.” ⁶ Iro kantacha te onimoteri judío-payeeni, ikisaneentanaka, ikaviyavaitanakeri. Ari jotekanairo iithaare Pablo onkantya iriyotayeetantyaari te inkempisantaiyerine, ikantanakeri: “Eerokayetakera kantashityaarone pimpeyashitantaiaari, tera naaka kantashityaarone. Iroñaaka nompithokashityaari kaari asheninkata.” ⁷ Shitovanake japatotapiintaita. Jatake ipankoki aparoni shirampari paitachari Justo, ñaapinkathatasorentsitaneri jinatzi. Isaikanampitziro irirori japatotapiintaiyani judío-payeeni. ⁸ Ikanta Crispo, jevatatsiri japatotapiinta judío, ikempisantanakeri Avinkatharite, ari ikempitaakerori eejatzi ikaratzi saikavankotziriri. Eejatzi ikempitaanakari osheki Corinto-satzi, ikemayetakerora ñaantsi, kempisantayetanke, joviinkaayeetakeri. ⁹ Ikanta Pablo, jomishimpyaakeri Avinkatharite tsirenipaite, ikantakeri: “Eero pitharovi. Piyaataairo pinkamantanero ñaantsi jaka, eero pimairetzi.” ¹⁰ “Tema ari notsipatami naaka, eerora jovatsinaavaitaitzimi jaka, tema tzimatsi osheki nashiyetaari naaka jaka nampitsiki.” ¹¹ Iroora isaikantanakeri Pablo Corinto-ki, anaaneentanakero aparoni osarensi. Jiyotaayetantziro iñaane Pava.*

¹² Okanta ijevatantari Galión janta Acaya-ki, jetanakaro judío-payeeni imaimanentanakeri Pablo. Ipoña jaanakeri janta jevariki. ¹³ Ikantapaakeri: “Irika shirampari ikenakaashitakarora jiyotaayetziri atzirite iñaapinkathatairi Pava, ipiyathatakaro ikantakaantayeetairi.” ¹⁴ Iro iriñaavaitanakemi Pablo, ikantanake Galión jiñaanatanakeri judío-payeeni: “Iroorika piñaaventzi ikenakaashitakari irika shirampari, jovantake, aritake nonkemakemi pinkantayetenari. ¹⁵ Aña kempitaka pikantavakaamentashitaro okaratzi piñaavaiminthatashitari, okaratzi pipairyaaaminthavaitashitari, okaratzi pipaitashivaitari: ‘Ikantakaantaitanari.’ Piyotaiyeroni eerokaite tsika pinkantero, te nomeraaventavaitaro naaka.” ¹⁶ Jomishitovavetaiyakarini. ¹⁷ Ikanta griego-thatatsiri, joirikanakeri paitachari Sóstenes, iri jevatzitachari japatotapiinta judío. Ipasavaitanakeri. Iro kantamaitachari Galión, te irimatziivaityaaro irirori.

¹⁸ Oshekira kitaite isaikavaitanai Pablo janta Corinto-ki. Ipoña jiyaatai itsipatanaaro Priscila ipoña Aquila, iriyaatairo Siria-ki. Ikanta janta Cencrea-ki, tekera irotetanaiyaata, jameetanakero iishi, ari irimonkarayerori okaratzi ishinetantakeri. ¹⁹ Ikanta jareetaka Efeso-ki, jatake Pablo japatotapiintaita, ari ikinkithatakaayetapaakeriri judío-payeeni. Ari jookanairiri Aquila ipoña Priscila. ²⁰ Ikovakovetavaari judío-payeeni osamani irisaikanake, iro kantacha Pablo te inkove. ²¹ Ikantanairi jiyatzi imatanaira: “Ontzimatyere naretaiya Jerusalén-ki joimoshirenkaitara. Iriirika Pava kovatsine, ari nompiye noñaayetaatemi.” Ipoñaashitaka jotetana Pablo, jatai.

Piyaa Pablo Antioquía-ki ipoña ipiyanaaro ikinkithatzi

²² Ikanta jareeta Cesarea-ki, avisapai Jerusalén-ki irovethayetapaiyaari kempisantzinkariite. Ipoña javisanai Antioquía-ki. ²³ Ikanta osamanitake, japiitairo eejatzi jareetantayeta aparopayeeni nampitsi tzimatsiri janta Galacia-ki ipoña Frigia-ki, iminhashiretakaayetari iriyotaane.

Ikinkithatzi Apolos janta Efeso-ki

²⁴ Okanta janta Efeso-ki, areetaka aparoni judío paitachari Apolos, Alejandríasatzi jinatzi. Kameetha ikinkithatzi, jiyotakotajaantziro Osankinajanorensi. ²⁵ Tzimatsira ñaaventzitananiriri Juan-ni oviinkaatananeri, iñaaventziyeetakaniri eejatzi

* **18:11** Kantakotachari jaka “anaaneentanakero aparoni osarensi,” irojatzira ikantayetziri aparoni osarensi ipoña 6 kashiri.

okaratzi ikamantantakeri Juan-ni ikantakotara Jesús. Arira overaa jiyotakotziro irirori. Iro kantacha, kameetha ikanta jooñaarontavetaro iñaaventzirira Jesús. ²⁶ Ari ikinkithatakaantapaake Apolos japatotapiintaita. Ikanta okemakeri Priscila ipoña Aquila, jaanakeri Apolos, jiyotaakeri tsika ikantakotajaantaka Jesús. ²⁷ Ikovake Apolos iravishe Acaya-ki. Ari ipavakeriri kempisantzinkariite Efeso-satzi aparoni osankinarentsi irakameethatantavakyaariri Acaya-satzi. Ikanta jareetaka Acaya-ki, osheki itharomentakaapaakeri kempisantzinkariite ikaratzi ikaminthaayetairi Pava. ²⁸ Imatatziri Apolos ikitsirinkayetakeri judío-payeeni, joñaakayetziri Osankinajanorentsiki iñaaventakoitziri Cristo, ari okanta jiyotakotantanakariri Jesús, iriitakera Cristo.

19

Areetaa Pablo Efeso-ki

¹ Ikanta Apolos isaikira Corinto-ki, anonkanake Pablo otzishimashi, areetaka Efeso-ki. Iñaapaake kempisantavetaachari. ² Josampitapaakeri: “¿Inampishiretantakamima Tasorentsinkantsi ovakera ikempisantakaayeetakemi?” Ari ikantaiyanakeni iriroriite: “Tetya. ¿Opaitama kantakotachari iroka? ¿Ipaitama ikantaitziri Tasorentsinkantsi?” ³ Ari ikantzi Pablo: “¿Niinkama poviinkaatzimentakari pikempisantavetaara?” Ikan-taiyini iriroriite: “Iro noviinkaatzimenta okaratzi jiyotaantakeri Juan-ni.” ⁴ Ipoña Pablo jiyotaanakeri, ikantayetziri: “Joviinkaatzantzira Juan-ni, oshiyakaaventamat-sityaara jovashaantayeetairo kaariperori. Iro kantamaitacha ikantzitakara Juan-ni: ‘PINKEMPISANTAIRI AATSIKITANTSIRI, IRIIRA IMPOYAATAPAAKYAANANERI.’ Iriitakera Je-sucristo iñaaventakotakeri jaka.” ⁵ Ikanta ikemaiyavakera irikaite, joviinkaatzimen-tanakari Avinkatharite Jesús, ipairyaaeyetaineri irirori. ⁶ Ipoña Pablo jotzimikapatzi-itoyetantakariri irako, ari inampishireyetantanakariri eejatzi iriroriite Tasorentsinkantsi. Jiñaavaiyetantanakarori pashineyetsiri ñaantsi. Ikamantantayetanakero ñaantsi jiy-otakaayetanairiri Pava. ⁷ Ikarataiyini 12.

⁸ Ipoña javisake Pablo japatotapiintaiyani judío, arira ikinkithatakaantapaakeri ikaratzi mava kashiri. Tekatsi intharovakaiya, ikovi iriyotakaayetairi atziriite tsika ikanta Pava ipinkathariventantai. ⁹ Iro kantacha tzimatsi tsika ikaratzi kisoshirevaitat-siri, te inkove inkempisantaiyeni, ikishimavaitakeri karatanairiri ipaiyeetziri “Avotsi.” Ikanta Pablo, jintainaryaanakariri irikaite. Jomiyaanakeri iriyotaaneete iparaavateki ipaiyeetziri “Tiranno.” Ari jiyotapiintakeri maaroni kitaite. ¹⁰ Ari ikantapiiintanakitzi-iro, tzimakotake apite osarentsi. Ikemakoyetairora iñaane Pava nampiyetarori Asia-ki, judío-payeeni, griego-thatatsiri, maaroni.

¹¹ Oshekira itasonkaventantayetake Pablo janta ikantakaakarira Pava. ¹² Matataitachara eejatzi ovashinchaantanake imanthakiyetairi Pablo. Aririka irayeetero tsikarikapayeeni, irotziriyeetantantakyaari mansiyari, aritake ireshitakotai. Aritake onkantake eejatzi ireshitakoyetai jaakashireyetziri peyari. ¹³ Ikanta tsikarika ikaratzi judío kenakenavaitatsiri janta jovashinchaayetziri jaakashireyetziri peyari, ikovavetaiyaka iriroriite irovashinchaante impaiyeeeri Jesús. Ikantavetari peyariite jiñaanatziri: “¡Piyaapithateri, tema nompaiyeeemiri Jesús, jiñaaventakotziri Pablo!” ¹⁴ Irootakera jimavetaiyakarini 7 itomiite aparoni judío paitachari Esceva, jevavetariri omperatasorentsitaneriite janta. ¹⁵ Iro kantacha jakakeri peyariite, ikantakeri: “Noñiiri Jesús, niyotakotziri Pablo. Irooma eerokaite, te niyotakotemi.” ¹⁶ Ikanta jaakashiretziri peyari joirikanakeri irikaite, iniroitera iñaashintsitanakariri joitsinampaakeri maaroiteni, jomishiyeeri ipanko isapokamerekitakeri, antaro jovatsinaavaitakeri ivathaki. ¹⁷ Ikemaiyakeni nampitarori Efeso-ki, judío-payeeni ipoña griego-thatatsiri, maaroni. Osheki itharovaiyanakeni. Arira okanta iñaapinkathatantayeetanakariri Avinkatharite Jesús.

¹⁸ Ari ipokayetanakeri eejatzi osheki kempisantayetaatsineri, ithavetakoyetapaakero iyaariperonka. ¹⁹ Jamayetapaakero sheripiyarivetachari tsika jiñaanatakotapiintziro, itaayetapaakero. Ikanta jamenayeetakero tsikarika okaratzi opinatari itaayeetakeri, areetaka ikaratzi: 50,000 ikitho kireeki. ²⁰ Eekerora ikemakoperoyeetanakitziiri Avinkatharite.

²¹ Okanta okaratapaake irokapayeeni, jiminthataka Pablo irareetantya Macedonia-ki ipoña Acaya-ki. Impoña iravisanake irojatzzi Jerusalén-ki. Ikantzitaka eejatzi: “Aririka niyaatake Jerusalén-ki impoña niyaatake Roma-ki.” ²² Ipoña jotyaantake Macedonia-ki apite ampitakotapiintakeriri, Timoteo ipoña Erasto, eenirotatsi isaikanake irirori Asia-ki.

Imaimanetantaitzi Efeso-ki

²³ Okanta janta Efeso-ki iniroitera ikantavakaamentaitakari karatanairiri ipaiyeetziri “Avotsi.” ²⁴ Iriira poñaakaantakarori paitachari Demetrio, kireepakori. Tzimayetatsi eejatzi kempitakariri irirori jovetsikayetzziro iryaani oshiyakaantaro otasorentsipankote ivavanetashiitari ipaiyeetziri “Diana.” Iriira jaantayetari osheki kireeki. ²⁵ Japatotaiyakani maaroni kireepakoriite. Ikantake Demetrio: “¡Shirampariite! Tema iro añaantayani aakaite iroka antavaire. ²⁶ Iro kantacha, aritake pikemakotaiyak-eri ipaiyeetziri Pablo, ikitsirinkake osheki atziriite, ikantayetziri: ‘Irovetsikane atziriite tera impavate.’ Tera intaani ikantakero anampitsiteki Efeso, aña jimatzitataikaro maaroni jaka Asia-ki. ²⁷ Tera intaani onkantzimoshireyetai eero jamanantaperoyeetanairi ovetsikane, iroora kantzimoshireperotairi, arira ompeyakotakya ikemakoyeetzziro iniroite avavane Diana maaroni jaka Asia-ki, arira irovashaantayeetanakero ipokayeetzzi otasorentsipankoteki.”

²⁸ Ikanta ikemaiyakeni, antaro ikisaiyanakani, ikaimaiyanakeni: “¡Iniroite onatzi Diana avavanetari jaka Efeso-ki!” ²⁹ Eekero jakivaaminthavaitashitanakitya irikaite. Ipoñaashitaka joirikaiyanakeri Gayo ipoña Aristarco, jaanakeri tsika japatotaiyapi-inta atziriite. Irika jaayeetanakeri iriiyetakera itsipatapiintari Pablo jareetantayeta, Macedonia-satzi jinaiyini. ³⁰ Ikovavetaka Pablo inkyaapaakemi irirori, temaita ishine-teri iriyotaaneete. ³¹ Ari ikempitzitakari eejatzi tsikarika ikaratzi jevariite irap-atziyane Pablo, ikantakaantakeri: “Eerora pimatziro eeroka janta.” ³² Ikanta janta japatotaiyakani, eekero ichecheraataiyatziini, tera oshiyavakaa okaratzi icheraave-taiyakarini. Tema irikaite atziriite te iriyoperotaiyeni opaita japatoventaiyarini, ikaikaimavaitashitaiyani. ³³ Iro kantacha tsikarika ikaratzi judío, iñaakeri Alejandro josatekaka janta ipiyotaiyakani, ishintsiventanakeri iriñaaventeri. Ikanta Alejandro jakotanake irimaireretantayeetavakyaari, ikinkithavaitakaavetakari. ³⁴ Iro kantacha jiyotaiyakeni atziriite judío jinatzi irika Alejandro, eekero japiitanakitziiro ikaimaiyini, osamani ikantaka ikaimi, ikantaiyini: “¡Iniroite onatzi Diana avavanetari jaka Efeso-ki!”* ³⁵ Ipoña ikatziyanaka osankinaryaantzi, joimairentakari, ikantakeri: “Efeso-satzi, jiyotaitzi maaroni, aakaite kempoyaaventarori otasorentsipankote avavane Diana, eejatzi oshiyakaane poñenchari inkiteki. ³⁶ Irootakera pinkinkishiretantavakyaari kameetha, eero pimaimaneminthatantashivaita. ³⁷ Tema irikaite shirampari pamayetakeri, te irovaariperotero tasorentsipanko, te inkishimaminthatero eejatzi avavane. ³⁸ Ikovirika iriyakoventante Demetrio itsipayetakari ikarayetziri, iraanakera ajevariki iramenakoteneri, iri ovetsikayeterine okaratzi kantzimoshiretariri. ³⁹ Irooma okovatyaarika ayotakotero maaroni aakaite, kempitaka kantatsi apatoteri maaroni jevariite, iramenakotantyaarori. ⁴⁰ Okaratzi avisayetaintsiri iroñaaka, kempitakara aritake irovasankitaaventaitakairo amaimanetantake. Eerora otzimi ompaitya ankanteri

* **19:34** Kantakotachari jaka “osamani ikantaka ikaimi,” apite okanta hora osamanitake.

ampiyakoventantyaari.”⁴¹ Ikanta ithonkakerora iñaavaiyetakero iroka, jotyaantayetairi atzirite.

20

Jiyaatzi Pablo Macedonia-ki ipoña Grecia-ki

¹ Ikanta othonkakara jakivaaminthaita, japatotakeri Pablo iyotaaneete ikaminaayetanairi. Ipoñaashitaka jovethayetanaari, jatake Macedonia-ki. ² Ari jareetayetanaari maaroni nampitsi tsika isaikayetzi iyekiite, ikaminaayetanairi. Irojatzira jareetantakari Grecia-ki. ³ Ari isaikavaitapaakeri ikaratzi mava kashiri. Iro iroretanaiyaami iriyaatantyaari Siria-ki, ari ikemakeri irovamaatyeeemi judío-payeeni irareetakyaarika janta. Irootakera ipiyantanaari Macedonia-ki. ⁴ Ari itsipatanaari Sópater Berea-satzi inatzi irirori itomi Pirro. Ipoñaapaaka Aristarco, ipoñaapaaka Segundo, Tesalónica-satzi inatzi. Ipoñaapaaka Gayo, Derbe-satzi inatzi. Ipoñaapaaka Timoteo, eejatzi Tíquico ipoña Trófimo, Asia-satzi inayetatzi irika. ⁵ Ari jeevataiyanakeni irikaite iyekiite, joyaaventapaakena naaka Troas-ki notsipatakari Pablo. ⁶ Okanta avisanakera kitaite jovapiintayeetantarori tantaponka, ari notetanaari Filipos-ki. Avisakera 5 kitaite, noñaayetapairi iriroriite janta Troas-ki, ari nosaikaiyapaakeni okaratzi 7 kitaite.

Jareetantaka Pablo Troas-ki

⁷ Okanta areetapaa kitaite japatotantapiintaitari, ari napatotaiyakani nompetoryeero tanta, ikinkithatakantayetakeri Pablo. Tema navisatyeera onkitaitamanake, eekero jiyaatakaanakitziiro ikinkithatzi niyankiitetakotakena.* † ⁸ Ari napatotaiyani jenoki pankotsi, osheki ootamentotsi joisayeetake. ⁹ Ikanta aparoni evankari paitachari Eutico ithointaka opatzimoroki pankotsi. Tema osamanitakera ikinkithatake Pablo, ayimatakerira ivochokini evankarika, paryaanake osaaviki, kamapaake.‡ ¹⁰ Ipoña jaiitapaake Pablo, joyootashitapaakari evankari, javithanotapaakeri. Ikantanake: “Eero pitharovaiyini, añagai.” ¹¹ Ipoña ipiyanaa Pablo jenoki, ipetoryaapaakero tanta, ovaiyakani. Eekero ikinkithatanakitzi, irojatzki okitaitantanakari. Ipoña navisaiyanakeni. ¹² Iriima evankarika, jaayeetanairi jañagaira. Irootakera tharomentashireperotakaanakariri.

Javisanake Troas-ki irojatzki Mileto-ki

¹³ Ari neevataiyanakeni naakaite, notetaiyanakani irojatzki Aso-ki, ari nokinkishiretakari naanairi Pablo, tema ikovakitziira irirori inkenanake kipatsiki. ¹⁴ Ikanta noñaapairira Pablo janta Aso-ki, ari jotetanaari, jataiyakena Mitilene-ki. ¹⁵ Ipoña navisaiyakani janta, nokitaitakotapaake janta Quío-ki, ipoña namaatakotanai aparoni kitaite areetakana Samos-ki, ari naatakotapaintzi janta Trogilio-ki. Ipoña navisanake pashine kitaite, areetaiyakana Mileto-ki. ¹⁶ Ari okanta navisantanakarori Efeso te naatakotapainte, tema Pablo te inkove iriyaatapainte janta, onkantya eero josamaniperovaitanta Asia-ki. Ikovatzi irareetzitaiya Jerusalén-ki, tekera iroimoshirenkaitanakero kitaiteri “Aavataantsi.”§

Inkinkithatakairi Pablo irantarikonaite Efeso-satzi

* **20:7** Kantakotachari jaka “japatotantapiintaitari,” irojatzira ikantayeetzitari “etapiintarori kitaite pashineki domingo.” † **20:7** Kantakotachari jaka “impetoryeerori tanta,” iroora jantayetanairi kempisantzinkariite aririka inkinkishiretakoteri Jesucristo ikamimotantake. Ari ikantziro jayootavakaiyani, ipetoryiuro tanta, jovaiyani, jiraiyini eejatzi imire. Tema jimatakotaatziiri Jesús tsika ikantanairo joveraantanaaro jovakaanaari iriyotaanepayeeni. Irootakera iñaaventapiintaitakeri, ikantaitzi “impetoryeetero tanta.” ‡ **20:9** Kantakotachari jaka “paryaanake osaaviki,” irootakera ikantakoitziri aparoni pankotsi, mava okanta oveviryaa jovetsikayeetziro. Arira ipoñaakari iparyaaake evankarika irojatzki osaaviki. § **20:16** Kantakotachari jaka “Aavataantsi,” irojatzki ikantayeetzitari “Pentecostés.”

17 Ikanta nareetakara Mileto-ki, ikaimakaanapaakeri Pablo irantarikonaite kempisantzinkariite Efeso-satzi. 18 Ikanta ipokaiyakeni, ikantavakeri: “Piyotaiyini eerokaite tsika nokanta nosaikimotaiyakemi ovakera nareetantakari Asia-ki. 19 Ari nokantapiintatya nantavaitziniri Avinkatharite, tsinampashire nokanta, osheki niraavaitaka noñaayetakero ikovavetaiyakani judío-payeeni irimaimanevaitena. 20 Iro kantacha te novashaantanakero nokinkithatakaayetzimiro onkarate panintaavaityaari, niyotaayetapiintakemi pipankoiteki, eejatzi tsikarika ipiyotapiintaiyani atziriite. 21 Nokinkithatakaayetakeri nosheninkapayeeni judío ipoña griego-thatatsiri, nokantayetziri: Pimpiyashiyetairi Pava, paventagaiyaari Avinkatharite Jesucristo. 22 Iroñaaka niyaatayeera Jerusalén-ki, Tasorentsinkantsi minthashiretakaanari, te niyotzimaitya ompaityaarika avishimotenari janta. 23 Iro kantacha tsikarika niyaatayetzi, jiyoshiretakaanana Tasorentsinkantsi, ikantashiretana: ‘Oshekira piñaashivaitayetyaaro irashitakovaitaitemi.’ 24 Iro kantamaitacha naaka, tekatsira ompaitzimotaajatyana onkarate nonkemaantsivaityaari, te nonkaminthaatziitanakya. Iro kovaperotacha nonkimoshireventero nonkempitakaanakero irootaintsimi nomatakero noyiishitantzi nareetya janta tsika overaa noshiye. Tema irootaintsi nothotyero ikantakenari Avinkatharite Jesús nonkamantantairo Kameethari Ñaantsi okantakota ikaminthaayetaira Pava. 25 Nokinkithatakaayetakemi eejatzi eerokaite tsika okantakota ipinkathariventantai Pava. Eeromaita papiitairo piñaayetaina. 26 Irootake nokovantari nonkantayetemi iroñaaka tera naaka kantakaashityaarone intzimayetantaiyaari peyashitaachaneri, 27 tema noñaaventakemiro maaroni ikinkishiretzitakari Pava iranteri, tekatsi aparoni nomanimotemi. 28 Pinkempoyaayetaiya, ari pinkempitakaayetaiyaariri eejatzi piyotapiintayetachari janta tsikara jovayetakeri Tasorentsinkantsi. Pinkempitaiyaari aamakoventaneri onkantya paamaventantyaariri kempisantayetairiri Avinkatharite, tema iriitake ikapathainkatzimentairi ipinaventayetairira. 29 Niyotzi naaka aririka niyaatai ari impokapaake pashineete, inkempitapaakyaari katsimari piratsi, inkovapaake iraperoteri kempisantzinkariite. 30 Arira intzinaanake pikarataiyakeni eerokaite iramatavitanakeri kempisantzinkariite, irovashaantakaanakeri ikempisantavetari. 31 Pinkinkishiretero eerokaite, mavara osarentsi nosaikimovaitapaintzimi, te novashaantapaintero nokaminaayetzimira maaroiteni, niraakovaitataikami. 32 Naventaari naaka Pava iroñaaka iyekiite, iriitake amaaventyaamine, iriitake kaminthayemiri tema irootake ikantayetakairi. Ari itharomentashiretakaayetaiyaami, aritake iriñaakaayetaimiro okaratzi ishineyeteriri maaroni itasorentsitakaane. 33 Te noñero naaka nonevetakotantyaari, kireeki, oro, eejatzi ikithaayeetari. 34 Piyotaiyini eerokaite, naakatajaantake antavaiventaincha okanta naantari kovityiimoyetanari, ari nokempitzitakaakariri eejatzi ikaratzi tsipayetakanari. 35 Arira nokenakairori niyotaantakamirori tsika ankantero antavaiperotapiintai, aneshinonkayetantyaariri kovityaaneentavaitatsiri. Ari nokinkishiretakaimirori iñaaventapaintziri Avinkatharite Jesús, ikantake: ‘Kimoshireperoventaari inatzi neshinonkataneri, tera ari inkantajaantaiteri ipashitaitari.’ ”

36 Ikanta ithonkanakero Pablo ikantakero iroka, jotypeerovanaka jiñaañaataakaanakeri maaroiteni piyotainchari. 37 Maaroite jiragaiyakani, javithanotavakaayetaka, ari jovethatavaari Pablo iriyaataira. 38 Ovashire ikantaiyanakani, tema ikantakerira eerora jiñagairi. Ipoña jyaataiyanakeri irojatzizotetantanaari Pablo.

21

Jiyaatantaari Pablo Jerusalén-ki

1 Ikanta nookanairi iyekiite, otetaiyanaana, tampatzika novanakero niyaatake Coski, okitaitamanake areetakana janta Roda-ki, ipoña navisanake irojatzizotetantanaari Pátara-ki. 2 Ari

noñaapaakeri janta antaro pitotsi jatatsiri Fenicia-ki, ari notetaiyanakani. ³ Ikanta namaatakotzira, namenakotanakero nampateki othampishi Chipre, nokenakotanake naakaite nakoperoiniki irojatzí Siria-ki. Tema tzimatsira ovaakarontsi irookayee-tanakeri janta Tiro-ki, ari naatakotaiyapaake. ⁴ Noñaapaatziiri kempisantzinkariite, ari nosaikimovaitanakeri okaratzi 7 kitaite. Ikantavakeri Pablo: “Eerora piyaatzi janta Jerusalén-ki.” Iro ikantantakari, tema jiyoshiretakaayetakitziiri Tasorentsinkantsi. ⁵ Iro kantacha avisanakera 7 kitaite, iro navishimatantanakyaarimi. Ari joyaataiyakenani maaroiteni iyekiite, itsipayetakaro iinaite, eejatzi ireentsite. Irojatzí othapikitapaa nampitsi, ari notyeerovaiyapaakani janta impanekiite, noñaañaataiyakeni. ⁶ Ipoña novethatavakaayetanaa, otetanaana naakaite, piyeeyanaani iriroriite ipankoiteki.

⁷ Ipoña namaatakotanai irojatzí Tolemaida-ki, ari novethayetapaari iyekiite, aparoni kitaite nosaikimovaitanakeri iriroriite. ⁸ Okanta okitaitamanake avisakotanakena, areetakana Cesarea-ki. Ipoña nokenanake ipankoki Felipe kinkithatakaneri, ari nosaikapaakeri. Irika Felipe iriitakera aparoni karatatsiranki 7 ipairyetakeri irampitakoyeteri otyaantajanoriite. ⁹ Tzimatsi Felipe 4 evankaro irishinto, kamantantanero onayetatzí. ¹⁰ Aritake oshekitake kitaite nosaikapaake janta, ari jareetakari aparoni kamantantaneri ipoñaakaro Judea-ki, ipaita Agabo. ¹¹ Ikanta iñaayetapaakena naakaite jaapaakeri irovathakiro Pablo, joosotakari irakoki eejatzi iitziki ipoña iñaavaitanake, ikantzi: “Arira inkantyaari ashitakariri irika ovathakirontsi iroosoteri judío-payeeni janta Jerusalén-ki, impoña iraakaantakeri janta kaari asheninkata. Irootakera jiyotakaakenari naaka Tasorentsinkantsi.” ¹² Ikanta nokemaiyavakeroni iroka, nokantavetanakari Pablo: “Eerora piyaatzi janta Jerusalén-ki.” Arira ikantzitavetakariri eejatzi Cesarea-satziite. ¹³ Iro kantacha ikantanake irirori: “¿Opaitama piraantaiyarini, ovana povashiretakaakana? Aña minthatakana naaka. Aririka onkantya iroosoyeetena irojatzí nonkamimentantyaariri Avinkatharite Jesús janta Jerusalén-ki, omavaityaata.” ¹⁴ Tera nonkitsirinkatyeeri, intaani nokantanakeri: “Omatyaata ikoviri Avinkatharite.”

¹⁵ Ikanta okaratapaake iroka, ovetsikaiyanaana, jataiyakena Jerusalén-ki. ¹⁶ Ari joyaataiyanakena tsika ikaratzi Cesarea-satzi iyotaariite inatzi. Iriitakera aayetananakari ipankoki aparoni shirampari Chipre-satzi paitachari Mnasón, pairanitake jiyotaaritzi irika, iriitakera nomayimotaiyerini.

Joirikayeetakeri Pablo tasorentsipankoki

¹⁷ Ikanta nareetaiyapaakani Jerusalén-ki, kimoshire ikantaiyani iyekiite iñaavakena. ¹⁸ Okanta okitaitamanake, jaayetanakena Pablo nareetyaari Jacobo, ari isaikitakari eejatzi maaroitemi antarikonaite. ¹⁹ Jovethatapaakari Pablo, ipoña ikamantapaakeri maaroni opaiyeta jantakaayetakeriri Pava janta inampiiteki pashinesatzi atziriite. ²⁰ Ikanta ikemaiyavakeni, itharomentanakari Pava. Ipoñaashitaka ikantaitanakeri Pablo: “Iyekí, ompero joshekitake jaka asheninka judío-payeeni kempisantayetanaintsiri eejatzi, eeniromaita ishintsiventayetziri kempisantzinkariite irimonkarayetero Ikantakaantane Moisés-ni. ²¹ Ikemakoventakemi eeroka piyotaayetakeri asheninka nampiyetarori pashineki nampitsi, pinkantayeterimi: ‘Te onkovajaantya pinkempisantero Ikantakaantane Moisés-ni, te onkovajaantya pintomeshitaanietairi pitomiite, te onkovajaantya eejatzi antayetairo okaratzi ameyetari pairani.’ ²² ¿Tsikama ankantyaaka? Arira iriyoyetake iroñaaka asheninka, areetaami jaka. ²³ Iro kameethatatsi pantero iroka: Tzimayetatsira akarataiyakeni jaka, ikaratzi 4 shirampari intzime monkaraterone ishinetaantziri. ²⁴ Pintsipatanakyaari irikaite, pantero onkarate kitevathatakagaimineri. Eerokara pinakoventerine inkarate impometayeteri, aririka irameetaikeneri iishi. Ari onkantya iriyoyeetantyaari thaiyaantsi onatzi okaratzi ikantakoyeetakemiri eeroka, aña pimatzitataitaro eeroka pimonkarayiro Ikantakaantaitane. ²⁵ Irooma naakaite,

niyotaiyini ikenakaashitakaro asheninkapayeeni shintsishintsitashivaivetachari irimonkaratakaanteromi Ikantakaantaitane. Tema ikaratzi kaari asheninkayeta kempisantayetaatsiri, aritakera notyaantakeneri pairani osankinarentsi okaratzi nopampithashiretaiyakarini jaka, nokantakeri: ‘Eerora povayetari vathatsi ipometaitziniriri ivavanetashiyeetari. Eero povakoyetaro iriraane piratsi. Eero pimayempivaitzi.’ Intaanimacheenira irantayetairo iroka.”²⁶ Ipoña Pablo jaanakeri 4 shirampari. Okanta okitaitamanake itsipayetakari inkitevathayetakaitairi, ikyaake tasorentsipankoki inkamantante tsika onkarate kitaite onthonkantyaari ishinetakantakeri, iñaaventakotakero tsikapaiterika iramayetantyaariri aparopayeeni irashitakaiyaariri Pava.

²⁷ Ikanta omonkaratzimatapaaka 7 kitaite, tsikarika ikaratzi judío poñaayetachari Asia-ki, iñaakeri Pablo janta tasorentsipankoki. Japatotake atziriite, impokashiteri Pablo iroirikeri, ²⁸ ikaimaiyini, ikantzi: “¡Shirampariite! ¡Israel-mirinkaite! ¡Pampitakotena! Iriitakera irika shirampari kenakenayetatsiri tsikarikapayeeni jiyotaayetziri atziriite pithokashitariri asheninkapayeeni, pithokashitarori Ikantakaantane Moisés-ni, pithokashitarori eejatzi iroka tasorentsipanko. Iro ovatsiperotainchari, ikyaakaakeri iroñaaka kaari asheninkata janta tasorentsipankoki, ithainkatasorentsivaitakero.”²⁹ Iro ikantantarori iroka tema iñaakitziiri Pablo janta Jerusalén-ki it-sipatakari Trófimo poñaachari Efeso-ki, iñaajaantaiyakeni ikyaakaakitziiri tasorentsipankoki. ³⁰ Apatotaiyapaakani osheki atziriite, shiyeeyapaakani, joirikapaakeri Pablo, jinoshikanakeri jomishitovakeri jakakiroki tasorentsipankoki, jashitaitanakero. ³¹ Iroovetaicha iroverimi, ari ikamantaitakeri ijevare ovayiriite poñaachari Roma-ki, ikantaitakeri: “Jimaimanetavakaatyaara janta.” ³² Ikanta jevarika japatotanakeri irovayirite, ishiyeeyanakani ipiyotaiyakani atziri. Ikanta iñeeyavakerini ipokakera, jovashaantanakeri ipasavaitziri Pablo. ³³ Joirikaitapaakeri Pablo, ikantanakeri irovayirite: “Poosotantyaari apite ashirotha.” Ipoña josampitanakeri atziriite: “¿Niinka irika, opaita jantakeri?” ³⁴ Tzimayetatsi cheraacheraatanaintsiri, temaita os-hiyavakaa okaratzi icheraavetaiyakarini. Tera onkante iriyotero irika jevari opaita avisatsiri. Jotyaantakeri irovayirite iraanakeri Pablo janta jimaapiintaiyini. ³⁵ Ikanta joirinkakaaveetarira Pablo, eekero ishintsitatzi atziriite ikovi impasavaiteri, irootakera janatantainakariri ovayiriite inkene irotzikaaventereri. ³⁶ Tema maaroiteni joyaatakoventaitakeri, ikaimaiyini: “¡Povamayerivé!”

Iñaaventakotari Pablo

³⁷ Irootzimatake irominkyeteri jimaapiintzi ovayiriite, josampitanakeri Pablo jevarika, ikantziri: “¿Kantatsima nonkinkithavaitakaimi kapicheeni?” Ari ikantanake jevari: “¡Tsika piyotziroka noñaane! ³⁸ Tetya Egipto-satzi pinatzi eeroka poñaakaanatarori chapinkipaite maimanetaantsi, kenapaintsiri tsika te jinampiitaro, jamake 4,000 ovayiriite.” ³⁹ Ikantzi Pablo: “Judío nonatzi naaka, nopoñaaro Tarso-ki saikatsiri janta Cilicia-ki. Otzinkami onatzi nonampi, nokovi pishinetena eeroka nokinkithavaitakairi nosheninka.” ⁴⁰ Ishinetakeri. Katziyanaka Pablo pavitsiki, itzinaavakotanaka irimairetantavakyaari isheninkapayeeni. Ari jimairetaiyanakeni. Kinkithavaitanake hebreo-ki iñaanekira iriroriite, ikantanakeri:

22

¹ “Iyekiite, Ashitaanirí, pinkeme noñaaventakotyaaari.”

² Ikanta ikemaiyavakeri hebreo-ki iñaanekira iriroriite, ari jimaireperotaiyanake. Eekero ikantanakitzi Pablo:

³ “Judío nonatzi naaka. Notzimake Tarso-ki saikatsiri janta Cilicia-ki, iro kantacha jaka Jerusalén-ki nokimotatake, iriyotaane nonatzi Gamaliel, niyoperokitziro ikan-takaanane avaisatziite. Nokovapiintavetaka naaka noshireperotyaaari Pava, pikem-piyetara eerokaite iroñaaka. ⁴ Pairani nopatzimaminthavaitakeri tsipatanariri ipaiy-eetziiri ‘Avotsi’ novamaayeteri. Osheki nonoshikayetake shirampari, tsinane, maa-roni, nashitakotakaanayetakeri. ⁵ Iñaayetakena nantayetakeri iroka maaroite ijevare omperatasorentsitaari eejatzi antarikonaite. Iriiyetake payetakenari osankinarentsi ipakaanziri asheninka judío janta Damasco-ki. Ipoña niyaatake janta nokokovayetziri irikaite, namayeteri jaka Jerusalén-ki irovasankitaayeeteri.”

Ikamantakota Pablo ikempisantantaari
(Hch. 9.1-19; 26.12-18)

⁶ “Ikanta naniitzi avotsiki, irootzimatake nareetya Damasco, joveraaka tampatzika ooryaatsiri, ari jomapokakenari morekanaintsiri inkiteki, joorentakotapaakena nokatziyakara, ⁷ ari notyaanakeri kipatsiki. Nokematzi ñaanatanari, ikantana: ‘¡Saulo! ¡Saulo! ¿Opaitama pipatzimaminthatantanari?’ ⁸ Nosampitanakeri naaka: ‘¿Niinkama eeroka Pinkathari? Ari jakaitanakena: ‘Naakatakera Jesús Nazaret-satzi itzimi pipatzimaminthavaitakeri.’ ⁹ Ikaratzi tsipataiyakanari iñeeyakeri oorentapainchari, iniroite itharovaiyanakeni, temaita inkemathataiyeroni iriroriite iñaanataitakenara. ¹⁰ Ipoña nosampitanakeri, nokantziri: ‘Pinkathari. ¿Ipaitama pikoviri nantairi naaka?’ Ari ikantanakena Pinkathari: ‘Pintzinaye, piyaate nampitsiki Damasco. Arira inkamantayeetemiropaitya pantayeteri.’ ¹¹ Tema mavityaaki jovanakena oorentakenari, jakathashitanaana notsipayetakari irojatzi Damasco-ki.

¹² Ari isaikeri janta aparoni shirampari ipaita Ananías, ñaapinkathatasorentsitaneri jinatzi, jimonkarayetziro Ikantakaanane Moisés-ni. Ñaapinkatha joviri maaroiteni judío nampitayetarori Damasco-ki. ¹³ Pokake Ananías iriñeena. Ikanta jareetapaaka, ikanta-paakena: ‘Iyeki Saulo, pokiryagai.’ Apathakero nokantanaka nokiryaaanai, amenavai-tanaana. ¹⁴ Eekero ikantanakityaana Ananías: ‘Eerokara iriyoyaane Ivavane avaisatzi-ite. Jiyoyaakemi onkantya piyotantaiyaarori ikovakaimiri irirori, ari piñaakeriri Cristo tampatzikatatsiri, ari pikemañaanetakeriri eejatzi. ¹⁵ Eerokatake kamantakotairine maa-roni atziriki. Piñaaventayetairo okaratzi piñaakeri, okaratzi pikemakeri. ¹⁶ Iroñaakatake, tekatsi poyaaventanake. Pintzinaye, poviinkatya, pimpairyagairi Avinkatharite pinko-vakotairi onkantya impeyakotantaiyaamirori piyaariperonka.’ ”

Ikamantantziro Pablo jotyaantaitziri inkinkithatakayeri pashinesatzi atziri

¹⁷ “Ikanta nopiyapaaka Jerusalén-ki, niyaatake tasorentsipankoki noñaañaate, ari noñaavyavaitakari janta. ¹⁸ Noñaakeri Avinkatharite, ikantakena: ‘Pishintsitanake, pishi-tove Jerusalén-ki, tema eero ikempisantayeetzimi piñaaventena jaka.’ ¹⁹ Ari nokan-tanakeri naaka: ‘Pinkathari, jiyotaiyini maaroiteni niyaatapiintake tsika japatotapiin-taita, nominkyaakaanayetakeri ikaratzi kempisantayetzimiri eeroka, osheki nopasa-takaanavaitakeri. ²⁰ Tema jovamaayetakeriranki pinampire Esteban, ñaaventakotzimiri eeroka, ari nokaratzitakari eejatzi naaka janta, naapatziyakotakari ovamaakeriri, naa-maventakaniri eejatzi iithaarepayeeni.’ ²¹ Iro kantacha ikantanakena Pava: ‘Piyaate, tema naakatake otyaantemine intaina isaikayetzira kaari pisheninkata.’ ”

Isaikimotakeri Pablo ijevarite ovayiriite

²² Ikanta ikemavakerora atziriite iroka, japiitaiyanairo ikaimaiyini ikantzi: “¡Irika shi-rampari te arite irañe! ¡Pashiryeyaari!” ²³ Eekerora ishintsitatzi ikaimaiyini, jotekako-taiyani iithaareki.* ²⁴ Ikanta jevari, ikantakeri irovayirite: “Paanakeri inthomointa

* 22:23 Ikantaitzi eejatzi, jookavanetzitaka kipatsi tsika ipiyotaiyakani, tema ikisaiyatyaani.

irika, ampasavaitavakeri onkantya inkamantantairori opaita iñaavaitakeri okanta jovatsimaantakariri isheninkapayeeni.”²⁵ Aritakera joosotayeetakeri impasavaitanta-ityaariri, josampitanakeri Pablo pashine jevari, ikantziri: “Irosankinatakotane Roma-satzi nonatzi naaka. ¿Shinetaantsitatsima impasavaaitaitena, tekeraatara iramenakoyee-tavakenaro opaita nokenakaashitakeri?”²⁶ Ikanta ikemavakera irika, ipiyashitanaari ijevajanore irirori, ikantapairi: “Novinkatharite, ¿Piyotakema opaita antakeri? Iri-itakera irika, irosankinatakotane Avinkatharijanorite saikatsiri Roma-ki.”²⁷ Ikanta ikemavakera, ipokashitapaakeri Pablo, josampitapaakeri: “¿Omaperotatyaama posank-inatakojanota eeroka?” Ari jakanake Pablo, ikantzi: “Jee.”²⁸ Ikantzi jevari: “Os-hekira nopinakoventakeri naaka onkantya nosankinatakotantyaari.” Ikantzi Pablo: “Tetya naaka, josankinatakotzitaikanara ovakera notzimapaake.”²⁹ Ikemaiyavakera ikantake, apathakero ikantanaka joosoryaakotanakeri. Itharovakaanakaro jevari, joosotakaantakerira osankinatakotachari Roma-ki.

Jaayetanairi Pablo japatoyetapiintaiyani ijevare judío-payeeni

³⁰ Okanta okitaitamanake, ikovi iriyotajaante jevari opaita jimaimaneminthatan-tariri judío-payeeni irika Pablo. Japatotakaantakeri ijevare omperatasorentsitaari, ipoña ijevajanore judío-payeeni. Jomishitovakaantakeri Pablo, jomisaikakeri tsikara japatotaiyani.

23

¹ Jamenaminthatapaakeri Pablo jevajanoriite apatotainchari, ipoña ikantanakeri: “Iyekiite, naamaakoventapiintaka naaka eero otzimanta nantzimoteriri Pava.”² Ikanta Ananías, omperatasorentsijanori, ipasavaantetakaantakeri Pablo. ³ Iro kantacha Pablo, ikantanakeri: “¡Kamatavirí, Pavara pasatemine eeroka! Saikavetakami jaka pame-nakotantyaanaro Ikantakaantaitane, ¿Tema pipiyathataro pipasatakaantakenara?”*⁴ Ikanta apatotainchari, ikantanakeri Pablo: “¿Arima pinkanteri pinkaviyeri iromper-atasorentsijanore Pava?”⁵ Ikantzi Pablo: “Iyekiite, te niyoveta naaka omperata-sorentsijanori jinatzi, tema okantzi Osankinajanorentsiki: ‘Eero pikaviyiri jevatakaantatsiri.’”

⁶ Jiyotzi Pablo tsikarika ikaratzi jevajanoriite apatotainchari, Saduceo jinayetatziri iriima pashinepayeeni Fariseo jinatzi, ikantanake: “Iyekiite, Fariseo nonatzi naaka, ee-jatzi nosheninkamirinkaite. Iroora jiyakoventantaitanari iroñaaka tema nokempisan-taatziiro irañaaayetai kamayetatsiri.”⁷ Ikantakera Pablo, ari iñaanaminthatavakaanakari Fariseo-payeeni ipoña Saduceo-payeeni. ⁸ Tema ikantapiintaiyini Saduceo-payeeni: “Eero jañaaayetai kamayetatsiri, te intzimanete maninkariite, te intzimanete ee-jatzi shiretsi.” Iriima Fariseo-payeeni, ikempisantayetzi irirori omaperoyetatya irokapayeeni. ⁹ Ari ichecheraataiyini maaroitene. Ikanta iyotzinkariite Fariseo, ikatziyayetanaka, ikantanake: “Irika shirampari te ontzime ikenakaashitane. Kempitakara maninkariitsi ñaanashiretakeriri, aamaashityarika shiretsi.”¹⁰ Eenirora ishintsitayetatziri ichecheraataiyini, itharovanake ijevare ovayiriite ari irovatsinaavaaitakeri Pablo, ikaimakaantake irovayirite iromishitovairiita janta, iraanairi jimaapiintaiyini.

¹¹ Okanta otsirenitanai, joñaakagaari eejatzi Avinkatharite, ikantairi: “Pablo, eero pitharovi, arira piñaaventakena janta Roma-ki pikempitaakerora jaka Jerusalén-ki.”

Ikinkithashireeta irovaiteri Pablo

¹² Okanta okitaitamanake, ikinkithatavakaiyakani tsikarika ikaratzi judío, ikantavakaiyani: “Thame amashekaventaierine Pablo irojatziri ovantakyaariri.”

¹³ Anaanakero 40 ikaratyaiyinira shirampariite kantaintsiri. ¹⁴ Ipoña jiyaatashitanakeri

* 23:3 Kantakotachari jaka kamataviriri, iriyyetakero omperatasorentsitaneriite, kempitarori okitamaroveta jovantaitariri kaminkari. Pamenero Mt. 23.27.

ijevare omperatasorentsitaari, eejatzi antarikonaite, ikantaiyakerini: “Nokantaiyakeni nomashekaventaiyerine Pablo irojatzu novantakyaariri. ¹⁵ Intsityaa pintsipatavakaiyaani eerokaite pikaratzi papatotapiintaiyani, pinkampitairi ijevare ovayiriite, pinkantairi: ‘Pamainari Pablo onkitaitamanake namenakoperotaineri ikenakaashitakari.’ Impoña naakaite aamaventa nonkantaiyakya novavakeri tekera irareetapaakyaata jaka.”

¹⁶ Kemake itzineri Pablo, jatanake imaapiintaiyini ovayiriite inkamantapaakeri. ¹⁷ Ipoña Pablo ikaimake aparoni ovayiri, ikantakeri: “Paanakeri irika evankari janta pijevariteki, tzimatsi opaita inkamanteriri.” ¹⁸ Ikanta ovayirika jaanakeri ijevariteki, ikantapaakeri: “Jevari, ikovakotakena Pablo namakemiri irika evankari, tzimatsi ikoviri inkamantemiri.” ¹⁹ Ipoña jevarika, jaanakeri evankarika jantyaatziini, josampitakeri: “¿Opaita pinkamantenari?” ²⁰ Ikantanake evankari: “Ikinkithashiretaiyakani judío-payeeni inkovakotemi onkitaitamanai paanairi Pablo janta japatotapiintaiyani jevajanoriite, iramenakoperotero ikenakaashitane. ²¹ Eerora pikempisantziri, tema omanaiyakani 40 shirampariite. Ikantaiyake: ‘Thame amashekaventaiyerine Pablo irojatzu ovantakyaariri.’ Aritakera ovetsikaiyakani iroñaaka, joyaaventaiyani tsika pinkante eeroka.” ²² Ipoña jevarika jotyaantairi evankari, ikantavairi: “Eerora pikamantantziro iroka.”

Jovavisaitakeri Pablo janta pinkathariki Félix

²³ Ikanta jevarika ikaimake apite pashine ijevarite ovayiriite, ikantakeri: “Papatote 200 povayirite, pintsipataakeri 70 ovayiriite kyaakotachaneri moraki, eejatzi pashine 200 aatsineri irovathaamento. Paanakeri tsirenipaite Cesarea-ki. ²⁴ Impoña povetsikake mora inkyaakotanakyaari Pablo, pinkempoyaaventerira kameetha. Paanakeri pinkathariki Félix.” ²⁵ Ari josankinatakero irotyaanteneriri pinkathari, okantzi:

²⁶ “Irosankinare Claudio Lisias jotyaantziniri pinkathari Félix: Osheki novethatami. ²⁷ Irika shiramparika notyaantakemiri, joirikakaantavetakari judío-payeeni jaka, iroovetainchami iroverimi. Ikanta niyotake irosankinatakotane ajevajanorite Roma-ki jinatzi, naanake novayirite, nookaventakeri. ²⁸ Nokovatziiira niyote opaita ikenakaashitakari irika jimaimanetantaitariri, naanakeri japatotapiintaiyani ijevajanorite, ²⁹ noñaatzi imaimaneventashiitari Ikantakaantaitane jashiyetari iriroriite. Tekatsi ompaitya irovantaityaariri, te arite eejatzi irashitakovaitaiteri. ³⁰ Tema nokemakera ikovaiyatziini judío-payeeni iroveri, irootakera notyaantantakamiriri iroñaaka eeroka. Nokantzitakari eejatzi irikaite maimanevaitziriri inkamantemiro eeroka opaita itzimaventantariri irika.”

³¹ Jimonkaratakero ovayiriite. Jaanakeri tsirenipaite Pablo janta Antípatris-ki. ³² Okanta okitaitamanake, piyeeyaani ovayiriite aniitashitanainchari. Iriima ikaratzi kyaakotanainchari eekero joyaatanakitziiri Pablo. ³³ Ikanta jareetakaakari Cesarea-ki, ipapaakeri osankinarentsi pinkatharika, ipoña ikantapaakeri: “Pinkathari, jirikara Pablo.” ³⁴ Arira ithonkakero pinkathari iñaanatavakero osankinarentsi, josampitanakeri Pablo, ikantziri: “¿Tsika pipoñaaka?” Ikantzi Pablo: “Nopoñaaro Cilicia-ki.” ³⁵ Ikantanake: “Ari nonkemakemi apaata aririka irareetapaakya ikaratzi maimanetzimiri.” Ipoña ikantakaantake irayeetanakeri ipankoki Herodes, ari iramaventay-eetyaariri.

24

Iñaaventakotari Pablo janta Félix

¹ Okanta avisanake 5 kitaite, areetapaaka Cesarea-ki, Ananías omperatasorentsijanori itsipayetakari antarikonaite ipoña iyakoventaneri ipaita Tértulo. Javisashitapaakeri pinkathari irimaimanetakaanteri Pablo. ² Ikanta jamayeetapaakeri

Pablo, ñaavaitanake Tértulo, ikantanakeri Félix: “Paasoonke eeroka, pinkathari, noñeeyironi kameetha nosaiki, paasoonke piyotaneta osheki pantakeneri kameethatatsiri nosheninka. ³ Okaratakera iroka noñaapinkathaperojanorite Félix, oshekira ipaasoonketapiintaiyakemi maaroitene nosheninka. ⁴ Iro kantacha eero osamanitanta, nokovatzi pinkempisantavakena kapicheeni nonkantemiri. ⁵ Noñaakeri naaka, irika shirampari ovaariperotaneri jinatzi. Ithonka ikekenayetake nampitsiki, tera intaani imaimanetakeri nosheninka nokaratzi no-judío-tzi, irijatzi jevatakaanairiri ikaratzi paitashivaitachari ‘Oshiretanaariri Nazaret-satzi.’ ⁶ Ikovake eejatzi irovaariperoteromi notasorentsipankote, irootake noirikakaantakariri, nokovaiyavetaka namenakotantyaarimi Ikantakaantaitanari naakaite. ⁷ Iro kantacha, ipokapaake jevari Lisias, jaapithatanakeri, jovatsinaavaitanakena. ⁸ Ikantanakena: ‘Ontzimatyepiyaatayeni janta pinkathariki irovetsikemiro kantainchari.’ Intsitya posampitajaanteri eeroka ayotantyaarori kyaaryoori okanta nomaimaneminthatantakariri.”

⁹ Irojatzira ikantzitaiyarini eejatzi judío-payeeni ikaratzi pokaintsiri.

¹⁰ Ari itzinaavakotanaka pinkathari onkantya iriñaavaitantyaari Pablo. Ipoña ikantanake Pablo: “Osheki nokimoshireventakemi eerokatakera kemenane noñaaventakotyaaara, tema niyotzi eerokatake ovetsikapiiintakeneriri nosheninkapayeeni imaimanetavakaa.

¹¹ Kantatsi posampitakoventero eeroka, ovakera nareetaa naaka Jerusalénki okaratzi ¹² kitaite, nokovaveta noñaapinkathatapaiimi Pava. ¹² Tera noñaanaminthatantavaite, te nomaimaneteri atziripayeeni tasorentsipankoki, eejatzi nokempitakari jantapayeeni nampitsiki, tekatsira nomaimaneyete japatotapiintaita. ¹³ Irikaite kamantakotakenari iroñaaka jaka, eerora iñeetziro omaperotatyaara ikantakotanari. ¹⁴ Ari okantavetakari, notsipataari naaka ikaratzi ipaiyeetziri ‘Avotsi.’ Irootakera ikantayetakeri iroñaaka irikaite iyakoventaneri nokempisantashivaitane onatzi. Aña ari nokenakairori naaka noñaapinkathatziiri Pava ikempisantziiri pairani novaisatziite. Nokempisantziro Ikantakaantane, eejatzi irosankinarepayeeni Kamantaneriite. ¹⁵ Ari noshiyayetari iriroriite, joyaaventari Pava irovañaayetairi kamayetaintsiri, tera intaani irañaayetai kameethashireri aña irimatztaiyaaro kaariperoshireri. ¹⁶ Irootake nokovantapiintakari eero otzimi ompaitya nantzimoteriri Pava, eejatzi atziriite irirori. ¹⁷ Avisakera osheki osarentsi nokekenavaitake, nopiyaa nonampiki namai nompashitapaiyaariri nosheninka kovityaavaitatsiri, nokovavetapaa eejatzi nompometapainerimi Pava. ¹⁸ Irootakera nantziri tasorentsipankoki, aritake nameetakero noishi onkantya nonkitevathatantaiyaari, tetya osheki nonkarataiyeni, tekatsitya nomaimanevaite janta. Aripaitera iñaayetapaakenari tsikarika ikaratzi judío poñeenchari Asia-ki. ¹⁹ Iriiyetakemi pokatsine jaka inkinkithatakotena opaitarika iñaakotakenari. ²⁰ Tera impokaiyatyeeni irirori. Jirikatzimaitaka pokaintsiri jaka apatoventzitananari, intsityaa inkantemiita tzimatsirika iñaakotajaanantakenari janta nokenakaashitzitakari. ²¹ Aama iro ikantakotanari nokantaiyakeri japatoventantanari, chapinkipaite, nokantakeri: ‘Iroora jiyakoventantaitanari iroñaaka tema nokempisantaatziro irañaayetai kamayetatsiri.’”

²² Tema pinkathari Félix jiyotakoperotzitarira ipaiyeetziri “Avotsiveri,” irootakera jovashaantantanakarori, ikantanakeri: “Aririka impokake jevari Lisias, ari inkaman-taperotapaakenaro iroka.” ²³ Ipoña ikantakeri ijevare ovayiriite: “Eekerora paamaventatyeyaaari Pablo, pishinetzimaityaari irareetyaari irapatziyane impantavakyaariri kovityiimotariri.”

²⁴ Okanta pashine kitaite, aritakera piyaara Félix, itsipatakaro iina Drusila, judío onatzi iroori. Ikanta ikaimakaantapaii Pablo inkemavakeri iriñaaventeneri tsika

okantakota javentaashiretantaariri Jesucristo. ²⁵ Iro kantacha Pablo jetanakaro iñaaventanakeneri tampatzikashiretaantsi, ñaakoshiretaantsi, irovasankitaantayeetai apaata. Ari itharovanakeri Félix, ikantanakeri: “¡Aritapaake, piyaatai! Ari napiitairo nonkaimakaantaimi apaata nosaikashivaityaarika.” ²⁶ Tema jonyaaventavetatyaya Félix impinaterimi Pablo, onkantya irovashaantakaantantaiyaariri. Irootake japiipiitantavetakariri ikaimakaantziri inkinkithavaitakairi. ²⁷ Avisakera okaratzi apite osarentsi. Ari okaratapaakeri ipinkatharitzu Félix. Ikovatziira irapatziyapiintyaari judío-payeeni, jashitakotakaantanakeri Pablo. Arira jimpoaatapaariri pashine pinkathari paitachari Porcio Festo.

25

Ikovake Pablo iriitajaantake amenakoterine César

¹ Aritake ipairyeeetakeri Festo impinkathariventante. Iro avisanake mava kitaite jatake Jerusalén-ki ipoñaanakaro Cesarea-ki. ² Ikanta ijevare omperatasorentsitaari itsipayetakari iriiperoriite judío-payeeni, ikamantakotavakeri Pablo. ³ Ikovakotakeri irotyaantairi Pablo Jerusalén-ki. Ikinkishiretaiyakani iriroriite irovakaanteri niyankithakineki avotsi. ⁴ Ari ikantanake Festo: “Aritake jashitakoyeetakeri Pablo janta Cesarea-ki, irootzimatake niyaatai janta. ⁵ Intsityaa iroyaataiyanakenani pijevarite, tzimatsirika ikenakaashitane irika shirampari, ari piyakoventeriri janta.”

⁶ Tera osamaniperote isaikavaitapainte Festo janta Jerusalén-ki, piyaa Cesarea-ki. Okanta okitaitamanake, ithointapaa isaikamentoki ipinkathariventantzira, ikaimakaantakeri Pablo.* ⁷ Ikanta ikyaapaake Pablo, ari ipokaiyapaakeni judío-payeeni poñaayetainchari Jerusalén-ki, ikantakovaitapaakeri osheki kaariperori, okantaveta te iriñaayevetyaaro omaperotatyaarika okaratzi ikantakoyetziriri. ⁸ Iriima Pablo ñaaventakotanaka irirori, ikantake: “Tekatsi kaariperori nantake naaka, te nompiyathatyaaro Ikantakaantaitakeneriri nosheninkapayeeni, te novaariperotero tasorentsipanko, te nonkaviyavaiteri eejatzi César ijevajanorera Roma-satzi.” ⁹ Iro kantacha pinkathari Festo ikovatziira irapatziyapiintyaari judío-payeeni, josampitanakeri Pablo: “¿Pikovi piyaate Jerusalén-ki, namenakotantyaamiri janta?” ¹⁰ Ikantanake Pablo: “Iroora tampatzikatatsi nosaika naaka jaka pamenakotena, tema eerokatake jovake César ijevajanore Roma-satzi. Aritake piyotaiyakeni tekatsi kaariperori nantzimoyeteriri nosheninkapayeeni judío. ¹¹ Ontzimatyeeerikami nokenakaashiperotane, aritatsimi irovamaayeetenami. Irooma tekatsira nonkenakaashitakya, te aritzi potyaantena janta. Nokovatziira iriitajaantake pinkathari César amenakotenane.” ¹² Ipoña Festo ikinkithavaitakaakeri ikarataiyini ipinkatharitzu. Ari ikantanakeri: “Pikovatziira iramenakotemi César, arira piyaateri janta.”

Jaayeeetanakeri Pablo pinkathariki Agripa

¹³ Ipoña pinkathari Agripa itsipatakaro iina Berenice pokaiyakeni Cesarea-ki, irovethatyaari Festo.† ¹⁴ Ikanta isaikavaitapaintzira janta, ikinkithavaitakaakeri Festo ikantakotara Pablo, ikantakeri: “Tzimatsi jaka aparoni shirampari jookanairi pinkathari Félix jashitakoyeetakeri. ¹⁵ Tema niyaatakera chapinkipaite Jerusalén-ki, osheki ikantakovaitavakeriri ijevare omperatasorentsitaariite itsipayetakari antarikon-aite, ikovakotakena novakaanteri. ¹⁶ Ari nokantanakeri naaka: ‘Jiroka nametaiyarini naakaite Roma-satzi: Ontzimatyee irapatotaiyaani ikaratzi maimanetavakaachari, onkantya iriñaaventakotantyaari iyakoventaari. Omaperorika otzimi ikenakaashitane, aritake onkantake irovayeeteri.’ ¹⁷ Irootakera nomatakeri ipokaiyakera iriroriite, te

* 25:6 Kantakotachari jaka “tera osamaniperote,” irojatzira ikantakoyeetzitari 8 terika 10 kitaite isaikavaitapaintzi.

† 25:13 Irika Agripa, ipaitaitziri eejatzi Herodes.

noshenkaapaake, jataka nosaikamentoki, nokaimakaantakeri shiramparika. ¹⁸ Iro kantamaitacha okaratzi ikantayevetapaakari iyakoventavetakariri, te noñeero onkantaperotya okaratzi nokinkishiretakovetakariri. ¹⁹ Intaani iñaaventashiyetakaro ikempisantashivaiyetari, iñaaventakeri eejatzi ipaiyeetziri Jesús jovamaayeetakeri, iriitakeya ikantziri Pablo eeniro jañi. ²⁰ Temaita niyotero naaka tsika nonkantero iroka, nosampitakeri Pablo ikovirika iriyaate Jerusalén-ki onkantya iramenakoyeetantyaariri janta. ²¹ Iriima Pablo ikovake iriitajaantake amenakoterine César Augusto avinkatharijanorite Roma-ki. Irootakera nokantantakeri irashitakoyeetavakeri irojatziri notyaantantakyaariri.” ²² Ipoña Agripa, ikantanakeri Festo: “Nokovira nonkemeru naaka irika shirampari.” Ari ikantzi Festo: “Aritake pinkemajaantakeri onkitaitamanake.”

²³ Okanta okitaitamanake, ikyaake janta Agripa itsipatakaro Berenice ovaneenka ikantayetaka. Itsipayetakari eejatzi ijevare ovayiriite, ipoña iriiperoriite atziri saikayetatsiri janta. Ikantakaantake Festo iramayeeteri Pablo. ²⁴ Ari iñaavaitanakeri Festo, ikantzi: “Pinkathari Agripa, ñaapinkathataariite ikaratzi apatotainchari jaka, jirikatake irika shirampari. Osheki jiyakoventavaitakeri judío-payeeni janta Jerusalén-ki eejatzi jaka Cesarea-ki. Ichecheraatapiintaiyini ikovi irovamaayeeteri. ²⁵ Noñaamaitakaro naaka tekatsi inkenakaashitya irika irovamaayeetantyaariri. Iro kantamaitachari, iriitajaantakera kovaintsiri iramenakoteri Augusto, iroora okovantataitakeri notyaanteri janta. ²⁶ Iro kantacha tera noñaatyete naaka ompaitya nosankinateneriri pinkatharijanori tsika ikantakota irika, irootake namakaantantakariri piñeeyerine eerokaite, eerokatajaantakera pinkathari Agripa namakeneri, onkantya aririka pinkaratero posampiminthateri, tzimataikera nosankinateri. ²⁷ Tema te onkameethatzimotena naaka notyaante aparoni ashitakotaari, eerorika otzimajaantzi tsika osankinatakotya okaratzi inkenakaashitakeri.”

26

Iñaaventakota Pablo Agripa-ki

¹ Ipoña Agripa ikantanakeri Pablo: “Kantatsi piñaavaite eeroka.” Ari itzinaavakotanaka Pablo, ñaavaitanake, ikantzi: ² “Pinkathari Agripa, ovanaa nokimoshiretake nonkinkithavaitakaimi iroñaaka, nokovi noñaaventero okaratzi ikantakovaiyetakenari judío-payeeni. ³ Tema piyoperotziro eeroka okaratzi jameyetari asheninkapayeeni judío. Irootakera nokovantari pinkempisantavakena nonkantemiri.”

Irañaantare Pablo tekera inkempisantanakeeta

⁴ “Jiyotaiyinira nosheninkapayeeni judío tsika nokanta eeniro nevankaritapaake, nosaikimoyetantakariri janta Jerusalén-ki, ⁵ naakatapiintakera monkaravaitaneri Fariseo, te nompityathanetyaaro Ikantakaantaitane. Inkovayeterikami, kantatsira inkinkithatakotena. ⁶ Irootajaantakera nosaikantari iroñaaka jaka, tema noñaaventakitziro okaratzi ishinetakeneriri Pava pairani avaisatziite, tsika otzimi oyaakoneentaiyakarini aakaite. ⁷ Pinkathari Agripa, irojatzira noyaakoneentzitakeri naaka, irootake ikantakoyetakenari iroñaaka asheninkapayeeni. Irojatzira joyaakoneentzitakeri maaroni asheninkaite itzimi icharineyetaari 12 itomiiteni Israel-ni. Irootake iñaashintsiventashivaitapiintayetakari jantavaitaineri Pava onkantya iriñaantayetaaarori. ⁸ ¿Opaitama kaari pikempisantantayeta eerokaite jovañiirira Pava kamavetainchari?”

Ipatzimaminthavetakari Pablo kempisantzinkariite

⁹ “Nomatzitavetakarora naaka pairani noñaashintsivaitashitaka, nokinkishirevaive-taka nantayetemi osheki tsika ompaitya onkantya nomaimanetantyaariri ikaratzi

pairyaanairiri Jesús Nazaret-satzi. ¹⁰ Irootakera nantakeri Jerusalén-ki. Ishinetakenaro ijevare omperatasorentsitaari, osheki nashitakotakaanakeri irikaite itasorentsitaakaitairi. Ikanta noñaayetziri jovamaayeetziri onimotana. ¹¹ Tzimatsi osheki novasankitaayevetakari onkantya irovashaantantyaarori ikempisantzi. Ari nokantapiintayetakeriri tsika japatotapiintaita. Osheki nokisaneentakitakeri irikaite, nopatzimaminthavaitakeri, ari nomatzitakarori saikayetatsiri pashineki nampitsi.”

Japiitziro Pablo ikinkithatakota ikempisantantaari

(Hch. 9.1-19; 22.6-16)

¹² “Iroora niyaatantakarori nampitsiki Damasco, jotyaantakenara ijevare omperatasorentsitaariite. ¹³ Iro kantacha niyankithakineki avotsi, joveraaka tampatzika ooryaatsiri noñaake oorentanainchari inkiteki, janaanakeri ishikipakiryaane ooryaa, joorentakotapaakena nokatziyaka naaka, eejatzi ikaratzi tsipatakanari. ¹⁴ Notyeeyanakeni maaroiteni kipatsiki. Nokematzi iñaanayeetanakena noñaaneki hebreo-thatatsiri, ikantana: ‘¡Saulo! ¡Saulo! ¿Opaitama pipatzimaminthatantanari? Eerokatakera ovasankitaavaitacha apaniro, okempivaitakaro pimpatziminthatatyeyaaromi thoyempithovari.’ ¹⁵ Ipoña nakanakeri naaka: ‘¿Niinkama eeroka Pinkathari?’ Ari jakanakena Novinkatharite: ‘Naakatakera Jesús, itzimi pipatzimaminthatakeri. ¹⁶ ¡Pintzinaye! Iroora noñaakantamiri iroñaaka pantavaitantanakyaanari. Ari onkantya pinkinkithatantanakyaarori okaratzi piñaakeri iroñaaka, onkarate piñeeri eejatzi apaata nantakaimiri. ¹⁷ Aritakera piñeero nontsiparyaaakoventaimi pisheninkaki, eejatzira janta kaari pisheninkata tsika notyaantemira iroñaaka. ¹⁸ Onkempivaitaiyaaro pokiryaakaayetairimi. Aritapaake ikenashivaitaka tsirenikiriki, aña iraniiyetai kitainkariki. Aritapaake ipinkathariventakeri Satanás, aña iri Pava pinkathariventairine. Ari onkantya nompeyakotantaiyaariri iyaariperonka, notasorentsitakaayetairi aventashiretaiyaanari naaka. Tema irootake ishinetayeetakeneriri.’ ”

Te impiyathavaitanakya Pablo joñaakayeetakerira

¹⁹ “Pinkatharí Agripa, tera nopiyathanakana joñaakayeetakenarora inkiteki, ²⁰ aña netanakaro nokinkithatakanakeri Damasco-satzi, Jerusalén-satzi, ipoña maaroiteni nampiyetarori Judea-ki eejatzi ikaratzi kaari asheninkata, nokantayetziri: ‘Pimpiyashiyetairi Pava, pantayetairo oñaakanterone povashaantairo piyaariperonka.’ ²¹ Irootakera kantakaantzirori, joirikakaanavetakanari nosheninkapayeeni tasorentsipankoki, ikovavetaiyakani irovena. ²² Iro kantacha jineshinonkatakana Pava eekero niyaatakaatziro noñaaventziri iroñaaka. Noñaaventaineri maaroiteni, iriiperorite ipoña kaari iriiperoyetatsine. Okaratzira nokinkithatapiintake, tera notekapainteroro okaratzi josankinayetakeri Moisés-ni, ipoña Kamantaneriite. Tema josankinatakoyetakero onkarate avisayetatsineri, ikantayetakeranki: ²³ Ontzimatyey inkame Cristo, iro kantacha aririka inkamavetakya iri etakaantyaarone irañagai eejatzi. Ari onkantya iriñaaventantayeetyaaniriri avisakotaantsi asheninkapayeeni, ipoña iriñaaventayeetaineri eejatzi kaari asheninkata.”

Ikovi Pablo inkempisantakairi Agripa

²⁴ Ikantayetakerora Pablo iroka, ikaimanake Festo: “¡Pablo, pishinkiventatya! Okantakaami paakoventakaro piñaanavaitzi.” ²⁵ Ari jakanakeri Pablo: “Pinkatharí Festo. Te noshinkiventya, okaratzi nokantayetakeri omaperotatya. ²⁶ Jiyotakoperotzirori pinkathari Agripa iroka, irootake nokantantayetakarori irokapayeeni. Niyotzi naaka jiyotakotziro maaroni, tera omanakoyetya iroka. ²⁷ Pinkatharí Agripa, ¿tema pinkempisantero okaratzi josankinayetzitakarori Kamantaneriite? Niyotzi naaka pikempisantziro.” ²⁸ Ari jakanakeri Agripa: “¿Piñaamatsitakema pikantakena kapicheeni ari pinkempisantakaakena, nokempitantaiyaariri ‘Cristo-veriite?’ ” ²⁹ Ikantzi Pablo:

“Okantavetaka kapicheeni nokantakemiri, terika, oshekirika nokantakemiri, onkamintha iri Pava kantakaiyaarone, tera intaani eeroka pinkathari, aña eejatzi maaroitani pikaratzi pikemaiyakenani iroñaaka, pinkempitakotaiyaanaro nokantakara naaka, onkantavetya eero joosoyeetantamiro ashirothaka.”

³⁰ Ipoña ikatziyanaka pinkathari Agripa itsipatakaro Berenice, eejatzi ikempitanakari pashine pinkathari Festo, ipoñaanaka maaroitani ikaratzi thointainchari, ³¹ jataiyanakeni jantyaatziini ikinkithavaitakotziro iroka. Ikantantavakaiyani: “Eeromi jashitakovaitajatzirimi irika shirampari, tekatsi inkenakaashitya onkantya irovamaayeetantyaariri.” ³² Ipoña Agripa ikantanakeri Festo: “Aritakemi apakagairimi irika shirampari, eeromi ikovajaantakemi irirori iramenakoteri César avinkatharijanorite Roma-ki.”

27

Jotyaantaitakeri Pablo Roma-ki

¹ Ikanta ikovaiyakeni irotyaanteri Pablo janta Italia-ki, intsipataitakeri pashinepayeeni ashitakotaari, arira niyaatzitanakyaari eejatzi naaka. Jovayeetakeri paitachari Julio jevatziriri irovayiriite pinkatharijanori Augusto, iriitakera aanakerine.

² Arira notetakotanakari Adramitio-satzi niyaatero Asia-ki. Nokaratanakeri Aristarco Tesalónica-satzi saikatsiri Macedonia-ki. ³ Okanta okitaitamanake areetakana Sidón-ki, ari jariperotapaakari Julio irika Pablo, ishinetakeri irareetapaintyaari irapatziyanepayeeni impantavakyaariri kovityiimotariri. ⁴ Ipoña navisanakera Sidón-ki, ari omonthaakotakanari tampyaa, te onkante namaatakote, iro nokenakotantanakari othampishiki Chipre. ⁵ Naathakiryaaanakeri inkaare irojatzi janta Cilicia-ki ipoña Panfilia-ki. Ari nareetakari Mira-ki, nampitsi saikatsiri janta Licia-ki. ⁶ Ari jiñeetapaake pashine notetantanaiyaari poñaachari Alejandría-ki iyaatero Italia-ki, ari jotetaiyakenari jevari. ⁷ Osheki kitaite namatsinkakota namaatakotzi. Osheki nopomerentsivaitaka nareetantakari Gnido-ki. Eenirora omonthaakotatyaa tampyaa, nomontyaakotanaka Salmón-ki, noshinampitanakero othampishi Creta. ⁸ Osheki opomerentsitaka namaatakotzi, irojatzi nareetantakari nampitsi ikantaitziro “Avochaaki” okarikitapai nampitsi Lasea.

⁹ Avisake osheki kitaite namaatakotake, aritake kyaarontsitzimatapai, koveenkatanake namaatakote. Irootake ikantantanakari Pablo:*

¹⁰ “Pinkempisantaiyavakena, kempitaka akoveenkatakotatzi amaatakote, aritake ampeyakero amaatakomentotsi, eejatzira povaakaropayeeni, aritake ankamakaarantayetake eejatzi.” ¹¹ Iro kantacha ijevare ovayiriite te inkempisanteri Pablo, iri ikempisantake ashitarori amaatakomentotsi ipoña antakotzirori. ¹² Tera onkameethataye irovavisairo kyaarontsi tsika jaatakovetaka, ikovaiyakeni iriyaaneentaiyeni Fenice-ki saikitachari janta Creta-ki, ari onkantya eero oñaashirenkantari tampyaa kenayetatsiri kirinka eejatzi katonko. Arira ikovaiyakeni irovavisairo kyaarontsi.

Itampyaatakotzi inkaareki

¹³ Ikinkishiretaiyani ari onkantake iramaatakote tema ovakera etapaakaro otampyaatzi kapicheeni. Ari namaatakotaiyanakeni othapyaaki Creta. ¹⁴ Iro osamanitake kapicheeni antarotapaake tampyaa, ipaitapiintaiyirini iriroriite “Euroclidón,” ookantapaakaro amaatakomentotsi, ¹⁵ onoshikakotanakena. Te iriñe tsika inkantanairo iramaatakomento, ishinetakero onoshikakotena tampyaa. ¹⁶ Osheki nopomerentsitakaro pitotsi thatainchari amaatakomentotsiki. Nokenakotanakera othampishi paitachari Clauda te ontampyaaperote janta. ¹⁷ Ari noteyetakerori pitotsika

* 27:9 Kantakotachari jaka “kyaarontsitzimatapai,” irojatzira ikantakoyeetziro “ikaratapiintakero itzivaitaiyani.”

janta amaatakomentotsiki. Tema itharovakaatyaaro notzitakotya impanemashiki eentatzira inkaare ipaiyeetziro “Sirte,” joosoyeetakero onampinaki amaatakomentotsi eero okotaanta. Ishinetanakero onoshikakovaitena tampyaa. ¹⁸ Ikanta okitaitamanake, eekero oshintsitatzitzi otampyaatzi, ari jetanakaro joviinkakaantanake irovaakaro. ¹⁹ Okanta pashine kitaite, joviinkayetanakero eejatzi okaratzi ashitajaantari amaatakomentotsi. ²⁰ Osheki kitaite avisaintsiri te noñaayetairi ooryaa eejatzi impokiro. Iniroitera notampyaatakote te niyotaiyeni aririka navisakoyetai.

²¹ Tema avisakera osheki kitaite te novaiyaani, ikantanake Pablo: “Pinkempisan-tavakena, okameethaveta arimi pinkempisantakenami irojatzitzi asaikakemi Creta-ki. Eeromi añaaayetziro okaratzi ovaariperoyetakairi. ²² Iro kantamaitacha iroñaaka, eero okantzimoneentami, tema eero pikamakaantavaitzi aparani, onkantavetakya ompeya iroka amaatakomentotsi. ²³ Inkaaranki tsireni, noñaake maninkari, irotyaantane Pava Ashitanari, nantavaitziniri, ²⁴ ikantakena: ‘Pablo, eero pitharovi, tema ontzimatyete pareetya iriñeemi César pinkatharijanori Roma-ki. Irineshinonkatemi Pava eeroka pavisakotakaantayetaiyariri pikaratakerira jaka amaatakomentotsiki.’ ²⁵ Ari ikantakenari. Irootakera pintharomentashiretantayetyaari, tema naventaashiretakari naaka Pava, niyotake aritake omatataikya okaratzi ikamantakenari maninkari. ²⁶ Iro kantacha ontzimatyete omposakotya aparoniki othampishi.”

²⁷ Okanta aparani tsireni, aritake avisanake 14 kitaite, areetakana inkaareki Adriático onoshikakovaitakena tampyaa. Niyankiityaake tsireni, ari ikaimaiyanakeni antakotzirori aamatakomentotsi ikinkishiretaiyani iro nareetaiya kipatsiki. ²⁸ Ari jimonkarataiyakero tsika overaa osaankanaatzi, iñaatziro te osaankanaaperote, ipoña japiitakero eejatzi, iñaatzi kapicheeni osaankanaatapai.† ²⁹ Itharovaiyini nomposakotya, joviinkake 4 ayeenterone amaatakomentotsi opoopaki, ari iñaañaataiyakaneni onkitaitetantyaari thaankiperoini. ³⁰ Iro kantacha ikaratzi antakotzirori ikinkishiretaiyakani irishiye, irotetantanakyaaromi pitotsi thatayetaiinchari, jamamenatanakaro iroviinkaiyeroni ayeenterone othovaki amaatakomentotsi. ³¹ Iro kantacha Pablo ikamantakeri jevari, ipoña irovayirite, ikantakeri: “Aririka irishiyayetake irikaite, eerora pavisakoyetai eerokaite.” ³² Ari itotakotanakerori ovayiriite pitotsi, jovamaatakero.

³³ Irootaintsi onkitaitzimete, ikantantake Pablo: “Aritake avisake 14 kitaite oyaaventa ompaitya avisatsine, te povayetaiya eerokaite. ³⁴ Okovaperotatyta iroñaaka poya onkantya pañaantayetyaari, tema tekatsi kamakaantatsine aparani.”‡ ³⁵ Ikantakera Pablo, jayimotakeri tanta, ipaasoonketakeri Pava. Ipetoryaakero, ovanaka. ³⁶ Ipoña jiminthataiyakaneni maaroni, ovaiyanakani eejatzi. ³⁷ Jiroka nokarataiyini notetaiyani 276 atziri. ³⁸ Aritakera ithonkakeri jovaiyakani, joviinkakoyetanake ovaritentsi onthomakaneentantyaari tenari.

Otsitsiyake

³⁹ Okanta okitaitamanake, irikaite antakotzirori, okompitzimotapaakari kipatsika, iñaapaake eejatzi oparaite. Ari ikovaiyanakeni iraatakotaiyeni janta. ⁴⁰ Itotakoyetanakero oosotantari aayeentzirori amaatakomentotsi, jookanakero, itzinaakoyetanairo iniroite manthakintsi, jovetsikaiyanairo iyomaro impoopatantyaari inkene iraatakote oparaiteki.§ ⁴¹ Iro kantacha ayeentakotaiyapaakani othovaki eentaatzi inkaare, te onkantani noshevatakotani. Tankatainake opoopaki

† **27:28** Kantakotachari jaka “te osaankanaaperote,” irojatzira ikantayeetziro pairani 20 ashempavako, ikantaitziro iroñaaka 36 metro. Kantakotachari eejatzi “kapicheeni osaankanaatapai,” irojatzira ikantayeetziro pairani 15 ashempavako, ikantaitziro iroñaaka 27 metro. ‡ **27:34** Kantakotachari jaka “tekatsi kamakaantatsine aparani,” iroora oshiyarori ikantaitzi eejatzi “eero opeyakaantavaita aparani kishitsi.” § **27:40** Kantakotachari jaka “itzinaakoyetanairo iniroite manthakintsi,” irootakera ookantari tampyaa inkene irishiyakoyete otetantayetarori amaatakomentotsi.

ookantaperotapaakarora otamakaane inkaare. ⁴² Ari ikovaiyanakeni ovayiriite irovanakerimi ashitakotaariite, eero jamaayetanta irishiyayete. ⁴³ Iro kantacha ijevare ovayiriite, ikovatziira irovavisaakoteri Pablo, te irishineteri irovamaayeeteri, intaani ikantayetanakeri: “Ikaratzi iyotziro jamaatzi, iramaateeta kipatsiki.” ⁴⁴ “Iriima pashinepayeeni irontarekayetya inchakotaki inkene iramaayete.” Arira okantari navisakotantaari maarosite.

28

Isaikake Pablo othapishiki paitachari Malta

¹ Ikanta navisakoyetaira maaroiteni, ari niyotaiyake iroka othampishi opaita Malta. ² Ari jaakameethaiyavakena maaroiteni nampiyetarori janta. Tema oparyaatzi inkane, katsinkaite okantaka, jovaampatake paampari, ari ikaimaiyakena. ³ Ari jiyaaanake eejatzi Pablo iraye irirori tsitsi, iro ipiyavetapaaka irovapairo itsima, shitovanake maranke, jatsikakeri irakoki. ⁴ Ikanta iñaayetakeri nampitarori janta jovikantapaakari, ikantavakaiyanakani: “Irika shirampari ovantzinkari jinatzi, okantavetaka javisakove-taka impiinkemi, temaita ishinetaiteri irañee.”* ⁵ Iro kantacha Pablo jotekanakeri maranke paampariki. Tekatsi avishimoterine. ⁶ Joyaaventaiyani ireeniyakairi irojatzi inkamantanakyaari. Ikanta osamanitakera iñaayetakeri tekatsi avishimoterine, ikantayetanai: “Pava jinatziira irika shirampari.”

⁷ Tzimatsiya janta jevari nampitarori othampishiki paitachari Publio. Otzimimotziri okarikiini irovane. Jaakameethayetakena maaroiteni jaanakena janta. Mavara kitaite nosaikimovaitakeri. ⁸ Ariya nokemakotakeri iriri Publio ikatsirinkavaitatzi, ishaavaitatya. Ikyaaashitanakeri Pablo. Ikanta iñaañaatakoventakeri, jantantakari kapicheeni irako, apathakero ikantanaka, shintsitanai. ⁹ Jantakerora iroka, pokayetanake maaroni mantsiyariite ikaratzi nampitarori janta othampishiki, jovashinchaayetakeri. ¹⁰ Ari ipashiyetanakairi osheki tsikarika opaiyetarika. Ikanta notetanaara niyaatantaiyaari, ipayetavaana naayetanairi.

Areetaka Pablo Roma-ki

¹¹ Ikanta nosaikakera mava kashiri janta othampishiki, ari notetanaari pashineki amaatakomentotsiki, otzimi ovavisaakerori eejatzi janta kyaaronsi. Opoñaaro eejatzi iroka amaatakomentotsi janta Alejandria-ki. Jovetsikayeetakero othovaki iroshiyakaantaro “Tsipantsi” ivavanetashivaitaitari.† ¹² Ari nareetaiyakani janta Siracusa-ki, mava kitaite nosaikanake janta. ¹³ Ipoña navisanake janta irojatzi nareetantakariki Regio-ki. Ikanta okitaitamanake, okamintha otasonkakotakena tampyaa kenatsiri katonko, irojatzi nareetantakariki Puteoli-ki pashine kitaite. ¹⁴ Ari noñaapaake tsikarika ikaratzi iyeekiite, ikantavakena nosaikavaitanake. Iroora nosaikimovaitan-tanakariri onkarate 7 kitaite. Arira nopoñaanaari irojatzi nareetantyaari Roma-ki. ¹⁵ Ikanta ikemakotaiyakena iyeekiite nampitarori Roma-ki, jomonthaavakana avotsiki ipaiyeetziro “Apio” tsika jiyomparivaitaitapiinta. Okanta janta ipaiyeetziro “Mavapankori,” ari joyaaventakanari pashine. Ikanta Pablo iñaayetapaakerira iyeekiite, ipaa-soonketanakeri Pava, tharomentashire ikantanaka. ¹⁶ Arira nareetapaaka Roma-ki. Ikanta ijevare ovayiriite jovavisaapaakeneri ashitakotaariite pashine jevari. Iriima Pablo ishinetaikeri isaikavaitapaake tsikarika ikoviro, aaroni ovayiri aamaventakotariiri.

Ikinkithatakaantzi Pablo janta Roma-ki

¹⁷ Ikanta avisanakera mava kitaite nareetapaakara, japatotapaakeri Pablo iriiperoriite judío-payeeni nampitarori Roma-ki. Ikantakeri: “Iyeekiite, pairanitake

* **28:4** Irootake ikantakeri, tema iñaajaantzi atziriite iri Pava otyaantakeneriri maranke, irovasankitairi. † **28:11** Ipaitaitziri jaka “Tsipantsi,” iriiyetakera apite itomipayeeni ivavanetashivaitaitari paitachari “Júpiter,” Cástor ipoña Pólux.

jaakaantavaitakena asheninkapayeeni janta Jerusalén-ki, ipoña jovavisaakaantakena ijevareki Roma-satziite. Irootake jantayetakeri, okantavetaka tekatsi nantzi-moyevetyaariri, te nomaimanevetyaaro okaratzi jameyetari pairani avaisatziite. ¹⁸ Josampisampivetakari ijevareki Roma-satzi janta, tera iriñaashitya nonkenakaashityaari onkantya irovamaantantyaanari, ikovavetaka irapakaakaantainami. ¹⁹ Iro kantacha asheninkapayeeni judío te inkovaiyeni, ontzimatye nonkovakoteri iriitajaantake amenakotenaneri César, okantavetaka tekatsi niyakoventayete naaka asheninkapayeeni. ²⁰ Irootakera napatotantamiri iroñaaka eerokaite nonkamantayetemiro. Noñaaventakotapiintairira itzimi oyaakoneentayetari maaroitene Israel-mirinkaite, irootakera piñaantakanari jaka joosoyetantanaro ashirotha.” ²¹ Ari ikantaiyanakeni iriroriite: “Tera noñe naakaite irosankinatakotaitemi poñaachaneri Judea-ki. Tekatsi nonkemakotemiri eejatzi jareeyetara asheninkapayeeni jaka. ²² Intaani nokemakoventakeri iñaaventakoyeetakeri kempisantashivaitaachari. Nokovaiyini nonkememi tsika pikantzi eeroka.”

²³ Ikinkishiretaiyakani irapatoty pashine kitaite. Arira japatoventaiyakarini osheki atziri jimaapiintzira Pablo. Iñaaventakeneri tsika ikanta Pava ipinkathariventantai, joñaakayetakeri tsika josankinatakoyeetzitakari Jesús, jetanakaro irosankinareki Moisés-ni irojatzi irosankinayetaneki Kamantaneriite. Tema jetanakarora okitaityaamanake irojatziira sheeteeni. ²⁴ Tzimatsira tsika ikaratzi kempisantavakeriri, iriima pashinepayeeni temacheeni. ²⁵ Tera irapatziyavakaatyeyyaani, aparopayeeni jiyaatayetanai. Joveraantavaari Pablo ikantavairi: “Jirokara ikantzitaitakariri pairani pivaisatziite, iñaavaitakaakeri Tasorentsinkantsi Kamantaneri Isaías-ni, ikantakeri:

²⁶ Piyaate, pinkanteri irika atziriite:

Pinkemaiyavetakya, eeromaita pikemathataiyavakero.

Pamenaiyavetya, eeromaita piñagaiyironi.

²⁷ Tema kisoshire ikantaiyakani irikaite.

Matayempi jinaiyake.

Mavityaaki jinaiyake eejatzi.

Irootake kaari iñaantaiyaroni.

Kaari ikemantaiyani,

Kaari ipampithashiretantaiyani,

Tera inkempisantaiyeni, eero novavisaakotairi.

²⁸ Piyotaiyeroni eerokaite iroka, aritakera irovavisaakoyetairi Pava kaari asheninkata. Aritake inkempisantaiyeni iriroriite.” ²⁹ Ikantakerora Pablo iroka ñaantsi, jataiyanakeni judío-payeeni, osheki iñaanaminthatavakaanaka.

³⁰ Arira isaikapairi Pablo okaratzi apite osarentsi. Ari jaakameethayetapiintakeriri ikaratzi areetayetariri. ³¹ Ari iñaaventapiintakerori ipinkathariventantai Pava, jiyotaantapiintakotairi eejatzi Avinkatharite Jesucristo. Tekatsira oñaashirenkavaiterine.

Irosankinare Pablo Jotyaantziniri Roma-Satziite

Ovethataantsi

¹ Naaka Pablo osankinat zimirori, iromperatane Jesucristo nonatzi, tema iriitake kaimashiretakenari notyaantajanorite, irijatzi pairyaakena nonkamantantero Kameethari Ñaantsi ñaaventakotziriri Pava. ² Iroka Kameethari Ñaantsi iroora ishine-taantakeri Pava, otzimi jiñaaventakeri pairani kamantantaneriite Osankinatasorentsiki, ³ tsika ikantakota Itomi, Avinkatharite Jesucristo, itzimi kempitapaakari eenchaaniki itzimakera icharinetavakari David-ni. ⁴ Ikanta jañagairanki, aripaitera joñaakantakari Itomi Pava jinatzi otzimimotziri ishintsinka, tasorentsishireri jinatzi. ⁵ Ikamintha Cristo okanta ikaminthaantaanari Pava. Iri pairyaakenari notyaantajanoritai, nonkamantayetairi pashinesatzi atziri kaari asheninkata, inkempisantayetaita iriroriite. ⁶ Eejatzira eerokaite Roma-satzi ari akaratztitaka ikaimashiretai Jesucristo. ⁷ Ikaimashireyetaimi pintasorentsishiretai pikaratzi pinampitaro Roma-ki. Iretakotane Pava pinayetzi. Onkamintha ineshinonkavaitaimi Ashitairi Pava, eejatzi inkempitayemi Avinkatharite Jesucristo, piñaayetero kameetha pisaikayete.

Ikovi Pablo irareetyaari Roma-satziite

⁸ Jiroka netavakyaari nonkante: Nopaasoonketziri Pava, okantakaantziro okaratzi jantziri Jesucristo. Nopaasoonketakoventzimi eerokaite, tema ithonka ikemakoyee-takemi tsikarikapayeeni tsika pikantayetanaa pikempisantayetai. ⁹ Ari nokantapi-intanaatya noñaañaatakoventzimi. Iriira Pava iyotatsi, itzimi nantavaishintsitaineri noñaaventanairo Kameethari Ñaantsi tsika jiñaaventakotara Itomi. ¹⁰ Aririka noñaañaateri, nokovakotziri ishinetainaata niyaate pisaikaiyini eerokaite, iroorika inkovakaakenari naaka. ¹¹ Tema nokovatzitaita noñaayetemi. Nokovi nonkaminthaashireyetaimi onkantya paavyaashireyetaantyaari. ¹² Ari onkantya nontharomentakaantyaamiri eeroka, piñaakenarika naaka tsika nokanta naventaashiretari Cristo. Ari pintharomentakaiyaanari naaka, noñaakemiri eejatzi eerokaite tsika pikanta paventaashiretari.

¹³ Iyekiite, nokovi piyotaiyeni iro nokinkishiretapiintaka niyaate pisaikaiyini eerokaite onkantya noñaantayetaamiri povapyayetaiya, nokempitaakerira pashinesatziite atziri. Iro kantacha, osheki otzitzikapiintakenari. ¹⁴ Iro kantacha ontzimatyey niyaatashiyetairi Griego-thataintsiri, kaari griego-thatatsine, iyovaiyetanaatsiri, eejatzi kaari iyovaiyetatsine. ¹⁵ Irootakera, nokovantari noñaaventairo eejatzi Kameethari Ñaantsi janta pinampiyetaro eerokaite Roma-satziite.

Itasorenka Pava ovavisaakotantatsi

¹⁶ Tema te nompashiventakonetyaaro naaka noñaaventero Kameethari Ñaantsi. Tema iro oshiyajaantakarori iroomi itasorenka Pava, iro ovavisaakoshireyetairine maa-roni kempisantayetaatsine. Nokempitaakerora naakaite no-judío-yetzi, naakatake etanakaro nokempisantanake, ipoña jimpoiyyetapaake griego-thataintsiri. ¹⁷ Tema iro Kameethari Ñaantsi kamantakotziriri Pava tsika ikanta itampatzikashiretakairi atziriite. Arira ikantakaanta irirori iraventaashireyetaanakyaaaririka. Tema irootake josankinayeetantakarori, kantatsiri:

Tampatzikashire irinaatyee aventaashireri, ari iriñeero irañaaantaiyaaro.

Kaariperoshireriite inatzi atziriite

¹⁸ Iriima atziriite kaari tampatzikashireyetaatsine, thainkatasorentsitatsiri, ikisa-neentaperotaitakeri Pava, joñaakantataikero iyatsimanka janta inkiteki. Tema irikaite

kaariperoshiretapiintatsiri, kempitavaitaka irotzikayetatyeeeromi kyaaryoori eero jiyotakoyeetantarori. ¹⁹ Tema jiyotakovetari iriroriite Pava. Iri Pava kantakaarori jiyotakovetantakariri. ²⁰ Tema ovakera jetanakaro Pava jovetsikakero kipatsi, ari iriyotemi atziriite tzimatsi Pava, jiñaayetakerora irovetsikane. Ari onkanya inkinkishiretantyaarimi otzimimotziri Pava ishintsinka, kañaaneri jinatzi irirori. Tekatsira otekañaanetachane iroñaaka, inkantayevetaiya: “Tera niyotero.” ²¹ Aña jiyotakovetariyari Pava, temaita iñaapinkathatapiintairi, te impaasonketapiintairi eejatzi. Intaani ipampithashiretakotapiintashivaitanakaro kaariperotatsiri, irojatzi kaari ikinkishiretantanaa kameetha. ²² Ikantayevetaiyani: “Iyotaneri nonatzi,” iro kantacha aña masontzishireri jinayetani. ²³ Iro opoñaantari jovashaantziro iñaapinkathavetari Pava, itzimi kañaanetatsiri. Ari jetayetanakaro iñaapinkathayetziro ovetsikaantsi iroshiyakaaro atziri, tsimeri, piratsi, eejatzi ikaratzi kamathayetsiri kipatsiki.

²⁴ Irootakera ishinetantakariri Pava irikaite ayimaneenteri iyaariperonka. Irootake jantantapiintakarori okaratzi impashiventaventyaarimi. ²⁵ Jovashaantaminthatashitana-karo ikempisantavaantetziri Pava otzimi kyaaryootatsiri, intaani ikempisantayetanakero thaiyaantsi. Jiñaapinkathayetanakero jovetsikayetziri, oshiyavaitakaro iroomi omperatyaarinemi. Temaita iñaapinkathatanairi Pava itzimi ovetsikayetakerori maaroitene iroka, tsika itzimi añaapinkathatapiintziri aakaite. Ari onkantaari.

²⁶ Irootakera ishinetantakariri Pava irikaite ayimaneenteri inevetashivaitane. Irootake jantapiintantakarori okaratzi impashiventaventyaarimi. Ari etanakarori tsikarika okaratzi tsinaneete opaantashivaitantayeta. ²⁷ Ari ikempiyetanakari eejatzi tsikarika ikaratzi shirampariite, ipaantashivaitantanaka, iro inevekiperoyetaka impaantavakaiya ishiramparinkakiini, jantayetanakero impashiventaventyaarimi. Irijatzimaitaka ovasankitaavaitaincha okantakaantziro ikenakaashivaitakari.

²⁸ Iro opoñaantari ishinetayetziri Pava irikaite ayimaneentavaiyeteri iyaariperonka, iroora jantantayetakarori kaari aritatsine. Tema te inkinkishiretakotapiintanairi Pava. ²⁹ Iro jantapiintayetanake kaari tampatzikatatsine, imayempivaitzi, ipaantavaitanta, jineveperokivaiyeteri kireeki, jantayetziro kamaaroyetatsiri, jinevetantakovaita, jovantavaiyetake, jimaimanetavakaavaiyeta, jamatavitantavaiyeta, ikaviyantavaiyeta, ³⁰ ikishimatantavaitzi, ithaiyakotavakaavaita, ikisaneentavaitziri Pava, ikaviyavorotantavaitzi, ikantakaaperovaita, jiñaaperovaiyeta, jiyotashivaiyetero kaariperotatsiri, ipiyathavaiyeteri ashitariri, ³¹ imasontzishirevaiyetake, te irimonkaravainetzi, te irinethaantaneyete, te irariperotantayete, te irineshinonkantanayete. ³² Jiyovetaiyaroni irikaite okaratzi ikantakaantakeri Pava, ikantake: “Ikaratzi matayetakerone iroka inkamayetai.” Iro kantacha, eekero jantapiintayetanakitziro, jointhatakaayetakari pashineete irimayetero.

2

Tampatzika jinatzi Pava aririka iriyakoventante

¹ Kempitaka pikantashirevaitaiyini eeroka, “Ontzimatyee irovasankitaayeeteri irikaite ikaariperotake.” Eero pikantavaitziro iroka. Tema aririka piyakoventavaiteri pashine atziri, eerokatakera iyakoventashivaitaincha. ¿Tema pantapiintero eeroka kaariperori? ² Iro kantacha ayotaiyini tampatzikashire jinatzi Pava aririka iriyakoventante. Iri ovasankitaayetziri ikaratzi matayetakerori iroka. ³ Eerokaite patzirinkakiini, pikantapiintaiyinira, “Ontzimatyee irovasankitaayeeteri irikaite ikaariperotake,” ¿Piñaajaantakema eero jovasankitagaimi eeroka Pava? ⁴ ¿Pimanintatziirima irika neshinonkatziitakamiri, itzimi oyaakoneentamiri, itzimi amatsinkaventamiri eejatzi? ¿Tema piyotakotero iroora jamatsinkaventantakamiri

onkantya irovashaantakaantyaamirori piyaariperonka? ⁵ Eeromi pikovi povashaantairo piyaariperonka, arira piñeero papeshitaiyaaro iyatsimanka Pava. Tema apaata, aririka iroñaakantapaitetairo iyatsimanka, iramenakoyetairorika maaroiteni, tampatzikara inkantya irovasankitaantayetai. ⁶ Onkempivaityaaro impinayetairimi maaroiteni okaratzi jantayeetakeri. ⁷ Iri Pava añaakaayetairine ikaratzi kamaitanakarori kameethari, irootakera jiñaamampyaantakarori irovaneenkaro, jiñaamampyaaro iñaapinkathayeetairi, jiñaamampyaaro inkantaitatyeeni irañaanetai. ⁸ Iro kantacha, katsimakira inkantaiya Pava irovasankitaayetairi ikaratzi kamaitapiintanakarori inevetashivaitari, itzimi piyathavaitakariri, imanintavaitakero kyaaryootatsiri. ⁹ Inkemaantsivaitaiya, irovashiretziitaiya maaroiteni kamaitapiintakarori kaariperori. Iriira etanakyaaarone iriñeero nosheninkapayeeni judío, impoña irimpoiyyetapaake griego-thatatsiri. ¹⁰ Iriima kamaitapiintakarori kameethari, ari irovaneenkayetaiya, iriñaapinkathayeetairi, kameetha isaikayetai. Iriira etanakyaaarone iriñeero nosheninkapayeeni judío, impoña irimpoiyyetapaake griego-thatatsiri. ¹¹ Tema tekatsi atziri iramaakinete Pava.

¹² Maaroiteni kaari kemakoterone Ikantakaantaitane, ari ompeyakaashitaiyaari iyaariperonka, tema eero jamenakoyeetairi jimonkarataakerorika Ikantakaantaitane. Iriima ikaratzi kemakovetakarori, ari iramenakoyeetairi jimonkarataakerorika. ¹³ Tema ikaratzi kemakovetaajatakarori Ikantakaantaitane, kaarira irika tampatzikashiretzmoterine Pava, aña iri tampatzikashiretzmotakeriri itzimi monkarayetakerori. ¹⁴ Irikaite kaari nosheninkayeta, kaari kemakovetyaaarone Ikantakaantane Moisés-ni, kaari ñaayevetyaaarone tsika osankinata, iro kantacha jimonkaraminthavaitashitakarori tsikarika okaratzi. Okempivaitakarora ontzimaty-eemi pashine ikantakaantaitane irashitaiyaarimi iriroriite. ¹⁵ Okempivaitakarora iroka Ikantakaantaitane osankinashiretantakyaarimi, tema jiyotayetziro ompaitya irantayeeteri. Aririka irimonkaratairo, kimoshire inkantya. Eerorika jimonkarayetziro, okempivaitakaro apaniromi iriyakoventavaitakya, tema jiyotakero ikaariperovaitake. ¹⁶ Irootajaantakera irantayetairi apaata aririka inkantairi Pava irika Jesucristo: “Pamenakoyetairo maaroiteni jantayetakeri iromananeekiini atziriite.” Irootakera nokantakotapiintakeri noñaaventzirora Kameethari Ñaantsi.

Judío-payeeni ipoña Ikantakaantaitane

¹⁷ Iroñaaka nonkantayetemi eerokaite judío nosheninkayetane. Kempitaka pikan-taiyake eerokaite: “Niyotakotziro Ikantakaantaitane. Niyotziri Pava. ¹⁸ Niyotziro okaratzi ikoviri. Niyotziro tampatzikatatsiri, tema jiyotaayetakenaro Ikantakaantaitane. ¹⁹ Ari onkantake niyotayeri kaari iyoterone, kempitainchari irimavityaakitatyeemi, nonkempitakaantero nonkitainkatakotatyeeerimi saikayetatsiri otsirenikitzi. ²⁰ Ari niyotaayetairi masontzishireri. Kantatsi niyotairi kaari iyovaitatsine, kempivaitariri eenchaaniki. Tema otzimimotana naaka Ikantakaantaitane. Irootake matzirori iyotaneperotakaanta.” ²¹ Aririkami okantaka piñaavaitake piyotaayeteri pashine, ¿Piyomatsitakema eeroka? Tema pikantapiintzi eeroka: “Eero pikoshitzi.” ¿Tema pinkoshinete eeroka? ²² Pikantapiintzi: “Eero pimayempitzi.” ¿Tema pimayempinete eeroka? Pikantapiintzi: “Eero piñaapinkathatziri oshiyakaantsi.” ¿Tema pinkoshitasorentsitanete eeroka? ²³ Pikantakaaperovaitaka eeroka piyotakotziro Ikantakaantaitane. ¿Tema pipiyathataro eeroka, ari okanta pithainkantakariri Pava? ²⁴ Tema ari okanta josankinayeetakero, kantatsiri: Eerokaite kantakaantakerori, iro ithainkatasorentsitantakari pashinesatzi atziriite ipairyaaminthavaitashitakariri Pava.

²⁵ Ikaratzi monkarayetzirori Ikantakaantaitane, arivetacha itomeshitaanitaka, tema irootake oshiyakaaventzirori jashiyetari Pava. Iro kantacha terika irothotyero irimonkarayetero maaroni Ikantakaantaitane, amenaashivaitakara

itomeshitaanita. ²⁶ Iriima pashinesatzi kaari asheninkata, kaari tomeshitaan-itachane, aririka irimonkaraminthatashitakyaaro Ikantakaantaitane, iriitakera kempiperotanaiyaarinemi tomeshitaaniri, tema jashiperotatyaari Pava. ²⁷ Impoña irika kaari tomeshitaaniri monkaraminthatashitakarori Ikantakaantaitane, iriira amenakotaimineri apaata kyaaryoorika pimonkarayiro okaratzi piyotakotziri, pipiyathatakarorika, iri iyakoventemine, irovasankitagaitemi, okantavetaka tomeshitaaniri pinavetaka eeroka. ²⁸ Tsikara akantayeta koñaaroini avathaki, tera iro kantakaantajaanterone ipaitantayeetairi “Judío.” Ari okempitari atom-inthavaitashitapiintaka avathaki, tera iro kantakaantajaanterone apaiyetantakari “tomeshitaari.” ²⁹ Aña opoñaantari a-judío-yetzi iroora kantakaantzirori tsikara akantashireyeta. Ari okempitzitari eejatzi añaantakarori atomeshitaka, iroora kantakaantajaanterori ashiretakari. Tera iro amonkaraminthatashitantaarori osankinatachari, onkantya intharomentaventantairi asheninkapayeeni, aña ashiretakarira Pava, ari intharomentaventayetai irirori.

3

¹ Kempitaka pinkantake eerokaite: ¿Tekatsima apantaine aakaite a-judío-tzi? ¿Opaitama atomeshitaaritantari? ² Nokantzi naaka: Oshekira apantairi aakaite. Jiroka etanakarori, iriira avaisatziite etakarori jiñaanatakeri Pava. ³ Tema tzimatsi tsika ikaratzi avaisatziite te iroisokeroyetyaari Pava, ¿Irooma ompoñaantyaari Pava irovashaantero joisokeroyetanta? ⁴ Te ari onkantya. Aña okantavetaka ithaiyanevetaka maaroitene atziriite, Pava irirori te inthaiyanetya. Ari okantzi josankinayeetakeri, kantatsiri:

Ari pikantatya eeroka, tampatzikañaaneri pinatzi,
Eerokami iramenakoyeetaimi, ari panaakotantakemi.

⁵ Tema antapiintayetzirora kaariperonkantsi, oñaakantziro tampatzikashire jinatzi Pava. Kempivaitaka ari ankantakemi: Iroora noyaariperoshirenka oñaakantzirori ovana ikameethaperotataike Pava, ¿Opaitama irovasankitaamentantyaanarori okaratzi oñaakantzirori ikameethaperotataitziira irirori? Kaarira tampatzikashireri. (Arira okanta akinkishirevaitari aakaite atzirinkakiini.) ⁶ Tera ari onkantzimaitya. Kaarimi tampatzikashireri Pava, eerotya jamenakovaiyetairimi osavisatziite, irovasankitaavaitairi. ⁷ Kempitaka akantzi: ¿Opaitama irovasankitaantyaanari Pava nothaiyaka, tema nothaiyapiintakara iro kantakaantakarori jiñaapinkathayeetantari Pava tera ithaiyaneta irirori? ⁸ Kempitaka akantake eejatzi: ¡Thame ankaariperote! tema iro oñaakanterone kameethari. (Irojatzira jiyakoventaitakenari naaka noñaaventakero kempitakarori iroka, omaperotatya.) Iro kantamaitacha irootake aritatsi irovasankitaayeeteri ikaratzi ñaavaitzirori iroka.

Tekatsira tampatzikashireri

⁹ ¿Irooma kantakotacha jaka, a-judío-yetzira aakaite te apantaperotai, eero okantzi anaakoyeteri pashinesatziite? Ari okantari, tema aritake nokantzitaka maaroitene akarataiyakeni, kempivaitakami ompeyakaashivaitakaimi ayaariperonka, okantavetaka a-judío-tzi eejatzi kaari judío-tatsine. ¹⁰ Tema aritake osankinakotaka, kantatsiri: Tekatsira tampatzikashireri, te intzimaajate aponi.

¹¹ Te intzime kemathavaitaneri.

Tekatsira kovakovatairine iriyotairi Pava.

¹² Ithonka ipiyashiretaiyakani, tekatsi apantyaarine.

Te intzime impaitya matapiintairone kameethashireri.

Te intzimaajate aponi.

¹³ Kaariperoñaanevaitake, okempivaitakaro ithano iroomi omorona tsika ikitayeetziri kaminkari.

Amenenetaka ithaiya,

Kepiyavaantevaitake joshiyakari ikanta maranke.

¹⁴ Tema ikishimavaitantapiintake, ikaviyantayetzi.

¹⁵ Amekiitaka jiyaayetzi irovamaante, ikovi inkapathainkatakaante.

¹⁶ Ipampithavokitapiintakero tsika ikenayeetzi japerotantaitzi, ikovi inkemaantsi-takaantavaite.

¹⁷ Te impampithavookitapiintairo jatachari tsika isaikayeetai kameetha.

¹⁸ Te iñaapinkathaakitairi Pava.

¹⁹ Ayotzimaita iriyakoventairi Pava maaroiteni pankiventavaitakarori irimonkarayeteromi Ikantakaantaitane. Eero okantai irotekañaanetaiya inkante: “Tetya namaakivaiteero.” ²⁰ Tema te intzime impaitya matakero irimonkarayero Ikantakaantaitane, ari onkantya inkantantyaariri Pava: “Tampatzikashire nonatzi.” Aña aririka ayotakoperotanairo Ikantakaantaitane, arira ayoperotziri ovana akaariperokitake.

Pava ovatampatzikashiretairi, aririka aventashiretanaiyaari

²¹ Iro kantamaitacha, ovakera iroñaaka, joñaakairo Pava tsika okanta antampatzikashiretantaiyaari. Te oshiyaro pairani, apankiventashivaitakarora Ikantakaantaitane onkantya antampatzikashiretantaiyaarimi. Irootakera josankinatakoyetakeri kamantantaneriite, irojatzira josankinatakotajaantaitakeri Ikantakaantaitaneki.

²² Iriira Pava ovatampatzikashiretaineri, aririka aventashiretanaiyaari Jesucristo, ankempisantanaari irirori. Iroñaaka tera anashiyetaiya tsikara ikantayeta pashineete,

²³ aña maaroiteni akaariperoshiretake. Irootakera eero aritanta añaayetairo irova-
neenkaro Pava. ²⁴ Iro kantamaitacha, Pava, jovatampatzikashireyetai, jineshinonkatzi-
itantara irirori jotyaantairi Cristo Jesús ipinaventayetaira aakaite. ²⁵ Irootake jotyaan-
tantakariri Pava inkapathainkatzimentai Cristo jovamaitakeri, ari onkantya irotsima-
ryaantaiyaariri Pava aventashiretaiyaaririka Cristo. Iro jimatantakarori Pava iroka,
iriñaantayeetyaariri ari ikantaitatyaani itampatzikashiretzi irirori. Pairani Pava osheki
ikisashivetakaro iyaariperonka atziriite, amaaki ikantapiintakero. ²⁶ Irooma iroñaaka,
okempivaitaaro iroshepithatakaairomi ayaariperonka, jovatampatzikashireyetai. Ari
okanta itampatzikashiretantari irirori, ari okantzitari eejatzi itampatzikashiretakaan-
tariri ikaratzi aventashiretanaariri Jesús.

²⁷ ¿Tzimatsima iroñaaka ankantakaaperoventaiyaari? Tekatsira. ¿Opaitakama? ¿Irooma
kantakaantzirori tera intzime impaitya monkaratajaanterone Ikantakaantaitane?
Kaarira, aña iro kantakaantzirori aventashirenka. ²⁸ Eerora okantzi inkantakaap-
erovaitya tampatzikashireri, tema tera inkitsirinkero ipankinaventavaivetakaro iri-
monkarayeteromi Ikantakaantaitane. Aña intaani jimatataikero javentaashiretaarira
Cristo. ²⁹ ¿Intaanima aakaite a-judío-yetzi jantzimoyetairo Pava? Tera. Aña ari
akaratairi kaari asheninkayeta, jantzimoyetairo maaroiteni. ³⁰ Tema Pava aparoni
ikanta, tsika ikantajaantayetaira aakaite jovatampatzikashireyetaira, arira inkempi-
taayetairira eejatzi kaari tomeshitaaritachane. ³¹ ¿Nomanintatziroma naaka Ikantakaan-
taitane noñaaventakotakerora aventashirenkantsi? ¡Tera ari onkantya! Aña apantaro
iroka.

4

Joshiyakaaventantzi Abraham

¹ Thame ankinkishiretakotavakeri charinetanakairi Abraham-ni. ¿Tsikama ikan-
taitakeriri irirori itampatzikashiretantaari? ² Iroomi ipankiventane Abraham-ni tam-
patzikashiretakairinemi, aritakemi inkantakaaperovaitakyaami irirori. Eeromaita
ikantakaaperoventaarimi Pava. ³ Jiroka okantziri Osankinajanorentsi:

Javentaanakarira Pava irika Abraham, irootakera ikempitakaantaariri itampatzikashiretane.

⁴ Thame oshiyakaaventavakero: Aririkami irantavaite aparoni atziri, ipinayeet-ziri. Tera jineshinonkatashiyeetakari, aña ipinayeetatziri jireevetayeetakeri jantavaitake. ⁵ Iriima kaari antavaitatsine, impoña iriñeero impinatashiyeetyaari, jineshinonkayeetatyaaari irika. Arira ikantzitaari atziri thainkatasorentsivaitatsiri pairani, javentaashiretaarira Pava, aritake iriñeero irovatampatzikashiretai. Ari jineshinonkataariri javentaashiretaarira, te impankiventavaitaiyaaro jimatantaarori.

⁶ Eejatzi David-ni jiñaaventzitaro inkimoshiretakaayetaari Pava itampatzikashiretane, inkarate kaari ñaayerone iriñaashintsivaiventyaaro, ikantake:

⁷ Kimoshirera inkantaiya atziri itzimi ipeyakoyeetaari ikaariperovetaka,

Okempivaitaaro iromanakoyeetaatyeenerimi iyaariperonka.

⁸ Kimoshirera inkantaiya atziri, itzimi ipeyakoperotaineri Pava iyaariperonka.

⁹ Irikaite intzime kimoshireyetaatsine, ¿Intaanima aakaite akaratzi ipaiyeetai “tomeshitaari?” Kempitaka tera, aña ari joshiyayetai eejatzi aakaite kaari tomeshitachane. Pinkinkishiretero akantakeri:

Javentaanakara Abraham, irootakera ikempitakaantaitaariri tampatzikashiretaneri.

¹⁰ ¿Tsiikapaitema ikempitakaantaari Pava irika Abraham-ni itampatzikashiretane? ¿Aripaitema jimatakeri itomeshitaaritakara? ¡Tera! Aña tekeramintha. ¹¹ Iroora jimpoyaavaita Abraham-ni itomeshitaarita. Tema iroka tomeshitaaritaansi aririka ompiromatsitanake iro jiyoyeetantari javentaayeetari Pava. Iro kantacha Abraham-ni javentaitzitivaitakari Pava, aritake jovatampatzikashiretzitataikari tekeramintha intomeshitaarite. Arira ikantaka Abraham-ni jetantakarori itampatzikashiretakaitziri. Irootake ikempitakaantaitakariri iriitakemi charinentyaaririmi maaroiteni tampatzikashireriite, te onkovajaantaiya intomeshitaarite. ¹² Omaperovetatyaaakaite ipaiyeetai “tomeshitaari” aakatake icharineperotane Abraham-ni, akaratziri eejatzi atomeshitaarita. Iro kantacha tera iro ankempitajaantantyaari ikantara irirori itomeshitaarita, aña aventaashiretanaarira Pava, ikempitaakerora irirori Abraham-ni, javentaashiretzitakari tekeramintha intomeshitaarite.

Iro aventaashirenka añaantaiyaarori ishineyetaakari

¹³ Tema ishinepaitetakeneri Pava irika Abraham-ni itsipataakerira inkarate charinentyaarine, ishinetzitataikaniri tekeramintha osankinatya Ikantakaantaitane. Intaanira javentaashirematsitanakara Abraham-ni. ¹⁴ Tema inkarate ñaayerone ishinetane Pava, kaarira irikaite pankiventaventashivaitarori irimonkarayero Ikantakaantaitane. Arimi onkantyaami, amenaashivaityaami aventaashiretari Pava, tekatsira apantyaarone ishinetaakari. ¹⁵ Itzimirika pankiventavaitarori irimonkatero Ikantakaantaitane, intaani iriñeero irovatsimayeri Pava tera inkitsirinkero. Tema eeromi otzimakemi Ikantakaantaitane, eero otzimimi eejatzi ikenakaashiitane.

¹⁶ Irootakera, itzimi ñaayerone ishinetane Pava, iriiyetakera ikaratzi aventaashireyetaariri jineshinonkatziitanta irirori. Ari onkantya maaroiteni icharineyetaari iriñaayero, tera intaani añaayero aakaite judío, itzimi ipayeta-jaantaitakeri Ikantakaantaitane, aña maaroiteni inkarate aventaashiretaiyaarine Pava, oshiyakotaariri Abraham-ni. Ari oshiyavaitaaro incharineyetaimi Abraham-ni maaroni aakaite. ¹⁷ Irootakera josankinayeetantakarori, kantatsiri:

Aritake noshekyaaagairi charinentyaamine, eero okantaajatai isheninkamirinkatavakagaiya.

Iroora iroka ishinetane Pava. Irootake javentaashiretantanakariri Abraham-ni. Omaperotatya irimonkaratairo Pava iroka, tema kantatsi irirori irañaaakaayetairi kamayetasiri, irijatzi ovetsikayetakerori kaari tzimayevetachane pairani. ¹⁸ Jirokatake ikan-takeriri Abraham-ni: “Aritake noshekyaaagaimiri charinetyaamine.” Iroora ikempisasantantakariri Abraham-ni, okantavetaka osheki opomerentsitzimovetakari inkempisasantantyaariri. ¹⁹ Tera irovashaantapaintero kapiche javentaashiretanakara. Eekero ipampithashiretakotapiintanakityaaro iroka, ikantzi: “¿Tsikama onkantaajatyaaka iroka? Aña tzimataike naaka 100 nosarentsite. Irootzimatake nonkamake. Iroka notsipa, Sara, te ovaiyantane.” ²⁰ Ari okantavetaka ikinkishirevaitakaro iroka, te inkisoshireventero okaratzi ishinetakeriri Pava, te okantzimoneentavaityaari javentaashiretakarira. Aña eekero jimaperotanakitziiro javentaashiretziitanakari, ari ikantapiintanakitziiro itharomentapiintanakari. ²¹ Jiyoperovaitake Abraham-ni ari irimatakero Pava okaratzi ishinetakeneriri. ²² Irootakera ikempitakaantaariri itampatzikashiretane. ²³ Iroora josankinatakaantantakarori Pava tsika okantakota iroka. Tera irosankinaminthatakaantashityaaro onkantya añaaapinkathatantyaariri Abraham-ni. ²⁴ Aña iro josankinatakaantantakarori onkantya ayoyetantaiyaari inkempitakaantai itampatzikashiretane eejatzi aakaite, aririka aventaashiretanaiyaari itzimi ovañagairiri Avinkatharite Jesucristo ikamavetaka. ²⁵ Tema iri Cristo itzimi kamimentayetairi aakaite, okantakaantziro akaariperovaitake. Irijatzira Cristo añagaatsi okanta itampatzikashiretakaantayetairi.

5

Opoñaantari itampatzikashiretakaitai

¹ Jiroka okantakariri. Iroora aventaashirenka tampatzikashiretakaayetairi. Irootakera ariperotantaariri Pava. Iriitakera Jesucristo matakaayetairori iroka. ² Tema aventaashireyetaarira Jesucristo, jiyotakaayetairo iroñaaka iyaminthaane Pava anayetai. Kimoshirera akantayetaa añaaayetairora apaata irovaneenkaro Pava. ³ Iro kanta-maitacha tera intaani ankimoshirevente iroka, aña ankimoshireventzityaaro eejatzi avishimoyetaineri. Tema ayotaiyini aririka añaaayetero ankemaantsivaitya, iroora ompoñaantyaari ankamaitanetya. ⁴ Aririka ankamaitapiintanetanakya, ari añaaayetakero aavyaashireyentanete. Aririka aavyaashirevaitapiintanakitye, ari añaaayetairo aventaaperotanaiyaari oyaakoneentane. ⁵ Eerora jamenaakaashivaitai oyaakoneentane. Tema aritake añaaataikero okaratzi jetakoperotakai Pava, jotyaantakairi Itasorenka okempivaitakaro irisakoperotaitatyeenerimi.

⁶ Okanta ikovapaitetakera Pava, aripaitera ikamimentajaantayetakai Cristo, okantavetaka athainkatasorentsivaivetaka, tera aavyaavaitanete. ⁷ Tekatsira matapiintaa-jaterone inkamimentereri pashine atziri. Okantavetaka kantatsi añee kamimenterine aparori atziri kameethashireri. ⁸ Iro kantacha okantavetaka aakaite kaariperoshireri anayevetaka, ikamimentakai Cristo. Osheki jetakotziiyetakai Pava, jotyaantakeri Cristo inkamimentayetai. ⁹ Jotyaantakeri Cristo inkapathainkatzimentai onkantya intampatzikashiretakaantayetairi. Arira jimatataikero iroka eenirora akaariperoshirevaitaiyini, ¿Aritatsima iroñaaka antharovakaavaityaari iraperoyetai aritakera jovatampatzikashireyetaira? ¹⁰ Tema eeniropaiteranki akisaneentavaitziri Pava, jotyaantakairi Itomi inkamimentayetai, ari okanta ariperotantaariri. Ari okanta eejatzi ayoperotantaari aritake avisakoshireyetai, tema jañaamentai Cristo. ¹¹ Ari okantakariri, ikimoshiretziitakaayetai Pava, tema iri Avinkatharite Jesucristo ariperotakaayetairiri.

Adán ipoña Cristo

¹² Pairani aparonimacheeni shirampari etakaantanakarori ikaariperotake. Iro ovasankitagaantsi jiñaakeri, ikaamaneyetai. Irojatzira antetanainchari maaroitene icharineeteki, ikaariperoyetanake maaroitene osavisatziite, ikaamaneyetanake.

¹³ Iroora avisaintsiri tekeramintha irosankinayeetero Ikantakaantaitane. Tema irikaite añaayetaintsiri pairani tekeramintha irosankinatayeetero Ikantakaantaitane, onashitya onkarate iriyakoventayeetairi. Iriima irikaite impoiyeetatsiri itzimayetai ikaratzi piyathatarori Ikantakaantaitane onashiyetaira eejatzi iriyakoventayeetairi.

¹⁴ Iro kantacha ikamakitzi Adán, ikamiyetaka eejatzi charinetajaantanakariri irirori okantavetaka onashiyetaka iyaariperonka. Iroora jatakotanaintsiri irojatzi itzimapaitetantakarori Moisés-ni. Iriira Adán oshiyakaaventakariri pashine shirampari pokaintsiri osamanitakera, ¹⁵ iriitakera Jesucristo irika. Jiroka okanta joshiyakaaventaitakeri: Atzirimacheeni jinake Adán, ikaariperovaitake, iriitake kantakaantakerori ikamayetantakarori osheki atziriite. Eejatzi ikempitzitakarori Jesucristo, atziri jinake irirori, ikamimentantake, iri kantakaantakerori jañaashireyetantaari osheki pashine atziriite, ikantakaantakerori Pava jineshinonkatantzi.

¹⁶ Iro kantacha Pava jinashivaitakaro jineshinonkatantaka irirori, te iroshiyakotyaari etakaanakarori ikaariperovaitake. Tema iyaariperonka aparontatsiri atziri, iroora kantakaantakerori jovasankitaayeetantaari osheki atziriite. Iroora ineshinonka Pava iroora kantakaantakerori jovatampatzikashireyetantaari oshekitatsiri ikaariperovaivetaka. ¹⁷ Tema ikaariperopaitetakeranki Adán, kempivaitanakami atziritanakityeemi “Kaamanetaantsi” iro oztikavaitakyaarimi atziriite. Iroora jineshinonkayetantaara Jesucristo, okempivaitanakaro atziritanakityeemi “Añaantarentsi,” iro onampiyetanaiyaarimi tampatzikashireyetaatsiri.

¹⁸ Jiroka okaratzi noshiyakaaventakotziri: Aparoni shirampari kaariperotaintsi, iri kantakaantakerori jovasankitaayeetantakarori osheki atziriite. Ipoña aparoni pashine kameethashireri shirampari, iri kantakaantakerori iravisakoshireyetantaiyaari osheki atziriite, irañaashireyetaira. ¹⁹ Aparoni atziri piyathari, iri kantakaantakerori ikaariperoshiretantanakari osheki atziriite. Ipoña aparoni atziri kempisantaneri, iri kantakaantakerori itampatzikashireyetantaari osheki atziriite. ²⁰ Iroora opoñaantari josankinatakaantaitziro Ikantakaantaitane, ari onkantya iriyotantayetaiyaari atziriite kaariperori jinayetatzii. Okantavetaka iniroite ipiyathayevetaka, iniroitejanora jineshinonkataari Pava. ²¹ Pairani kempivaitaka atziritakityeemi “Kaariperonkaantsi,” iro onampiyetakyaarimi atziriite, irojatzi ovamaantayetakariri. Iro kantacha iroñaaka kempivaitaka atziritakityeemi “Neshinonkataantsi,” iro pinkathariventayetantaachanemi. Tema aritake jineshinonkayetai Avinkatharite Jesucristo, itampatzikashiretakaayetaira onkantya ankantaitantyaarori añaayetai.

6

Ikamapithayeetakero kaariperonkantsi

¹ ¿Aritatsima ankante: Thame ankaariperotapiintayetai onkantya ineshinonkaperotantairi Pava? ² ¡Tera ari onkantya! Aña okempivaitanaatyaaro ankamapithakityeeromi aakaite ayaariperonka. ¿Kantatsima aparoni kaminkari iriyaatakaairo inkaariperote iyaamanenkakiini? ³ Aamaashitya eerokaite pipeyakotakaro oviinkaatzimentayetakarira Cristo Jesús, akempitakovaitanakityaari tsika ikanta jovamaayee-takeri irirori. ⁴ Iroora oshiyakaaventacha ankamakityeemi atzirinkakiini tsikara akantaveta pairani. Ikitayeetakai. Ipoñaashitaka apiriintaa eejatzi, akempitakotaari Cristo. Tema irovaneenkaro Pava oviriintairiri Cristo, ari okanta ikempitakaantayetairi aakaite ovakerarimi atziri añaayetaatsinemi.

⁵ Tema oshiyakotaarira irirori, kempitavaitakami ankamayetakityeemi, aritake eejatzi ampiriintayetai ikempitaakerora irirori. ⁶ Kempivaitaka atzirinkakiini tsikara akantayetara pairani, arimi intsipataitakairimi Cristo impaikakoyeetaimi. Ari okanta

akamapithatantakarori akaariperovaivetaka. Irootakera kaari oshiyayetantaari onampiyetane “Kaariperonkantsi.” ⁷ Tema aparoni kaminkari tekatsira irantayetai ompaityaarika iyaamanenkakiini, te inkaariperotai. ⁸ Tema aritakera atsipayetaari Cristo jovamaayeetai, aventaashire akantayetaa antsipayetaiyaari jañaashireyetaira eejatzi. ⁹ Tema ayotaiyeeni eero japiitairo Cristo inkamimentantai. Aparosatzi okanta ikamake, añagai. Okempivaitaaro iroñaaka te onampivaitaiyaarimi irirori “Kaamanetaantsi.” ¹⁰ Aparosatziira okantaka ikamimentakeri irirori kaariperoshireriite. Irooma iroñaaka jañaamentairi Pava. ¹¹ Ari pinkempitajaantayetaiyaari eerokaite, pinkempitakaan-taiya pinkamapithayetakityeeromi piyaariperonka, iri Cristo Jesús kantakaantakerori iroñaaka pañaamentantaariri Pava.

¹² Irootake, eero pishinetanta ompeyakaashivaityaami piyaariperonka. Aña poitsinampayero pinevetane. ¹³ Tema aritake kempitavaitakami pinkamak-ityeemi, piriintaami eejatzi, pinkempitakaantero aritakemi jatakemi Pavaki, pinkantapairimi: “Jiroka novatha, nantantapiintaarori kameethatsiri.” Aritapaake pikempitakaan-tavaitakaro pivatha iro pikaariperovaitantapiintakari. ¹⁴ Aritapaake pikempitakaan-taro “Kaariperonkantsi” atziritakityeemi, irootake omperavaityaamine. Tera pañiimotairo eeroka Ikantakaantaitane, aña iroora pañiimoyetai neshinonkataantsi.

Onampiyetaari tampatzikashiretaantsi

¹⁵ ¿Aritatsima ankantayete iroñaaka: “Thame ankaariperoshireyete, onkantya eero añiimotantaaro Ikantakaantaitane, aña iro añiimotayetai neshinonkataantsi?” ¡Tera ari onkantya! ¹⁶ ¿Tema piyotzi aririka ironampitaityaami, ontzimatyete pinkempisantapi-interi onampitamiri? Pinkempitakaan-teromi atziritakityeemi piyaariperonka, iro onampivaitakyaamine, aritake pinkamashiretai. Irooma pinkempitakaan-tairo iri Pava pinkempisantapiintai, aritake pintampatzikashiretai. ¹⁷ Tema pairani, pikempitakaan-tavetakaro iroomi “Piyaariperonka” onampiyetyaamine. Irooma iroñaaka poisokerotaaro pikempisantanairo okaratzi jiyotaayetzitataikamiri. ¹⁸ Iroñaaka te onampitaami “Piyaariperonka,” aña “Tampatzikashirenkantsi” omperataamiri. ¹⁹ Noshiyakaaventatziimirora tsika okanta ayotakoperotapiintaiyironi aakaite aririka ironampiyetai, ari onkantya ankemathatantyaarori okaratzi kompitzimovaitairi aakaite. Tema pairani pikempitakaan-tavaitakaro atziritakityeemi “Kamaaroyetatsiri” iro onampivaiyetakyaanemi, ari okempitavetakamiri eejatzi “Piyathataantsi,” tema osheki pipiyathatapiintaka. Iro kantamaitacha iroñaaka iroora onampiyetaiyaamine “Tampatzikashiretaantsi,” tema ari onkantya piñaantaiyaarori pintasorentsishireyetai.

²⁰ Eeniroranki okempivaitaro iroomi onampityaaminemi “Kamaarotatsiri,” ari pi-saikaminthavaitashitari, tekatsi shintsiventemine pintampatzikashirete. ²¹ Iro kantacha piyotai iroñaaka tekatsi apantyaarone iroka. Aña iro aritatsi pimpashiventakotairo iroñaaka tsika pikantavetara pairani. Piyotai eejatzi itzimirika antayetzirori irokapayeeni aritake inkamashireyetai. ²² Iro kantamaitacha tera onkempitakaan-taimi eerokami onampitane “Piyaariperonka.” Aña iri Pava onampitaamiri. Irootake apantaperotzimotaamiri. Tema aritake pimatairo pintasorentsishireyetai, arira pinkantaitaateero pañaanetai. ²³ Iroka “Kaamanetaantsi” okempivaitakaro iroomi impinay-eetantyaaririmi itzimi antavaitapiintakenerori kaariperotatsiri, kempitavaitaka iriimi onampitane. Irooma “Kañaanetaantsi” okempivaitakaro iroomi ineshinonkatane Pava impashiyetaiyaarimi ikaratzi tsipashireyetaariri Jesucristo, Avinkatharite.

¹ Iyeekiite, eerokaite noñaanayetzi pikaratzi piyotakoyetziro Ikantakaantaitane. ¿Tema piyotaiyeroni aririka inkame aparoni atziri, ikamapithatakerora Ikantakaantaitane? ² Ikempivaitakaro aparoni tsinane tzimatsiri oime. Eenirora jañiimotziro oime, ontzimatye ontsipatapiintyaari. Irooma aririka inkamapithatakerora, aripaitera osaikashivaitaiya ³ Irooma ari oñeeri pashine shirampari eenirora jañiimotziro oime, omayempitake. Irooma inkamakerika, arira osaikashivaitaari, kantatsi oimentaiya pashine, eerora ikempitakaantayeetaro mayempiro.

⁴ Iyeekiite, okaratzi oshiyakaaventachari jaka kempivaitakara atziritakityeemi “Ikantakaantaitane,” iroomi piimentavetakyaarimi pairani. Iro kantacha pikamapithatakerora iroka, pikaratairira Cristo jovamaayeetakeriranki. Okempivaitaarora iroñaaka pisaikashivaitaiyaami piimentayetaarira pashine, itzimiranki jañaakaayeetairi. Iroora aritantaari eerokaite pantavaitaineri Pava iroñaaka. ⁵ Tekeraminthara añeero oshiyakaaventainchari “Kaamanetaantsi,” osheki apiyathatapiintakaro Ikantakaantaitane, amatapiintakero kamaarotatsiri. Irootakera ovamaashiretaineri. ⁶ Irooma iroñaaka okempivaitaarora ankamapithatakityeeromi, asaikashivaiyetaa. Añaayetairira iroñaaka ovakerari, iriitakera Tasorentsinkantsi, tsika itzimi kantakaantaarori antavaitantaaniriri Pava. Te okempitaiyaaro pairani, apankiventavaitaro amonkarayero paisatori josankinayeetakeri.

Kaariperonkantsi saikashiretananari

⁷ ¿Aritatsima ankante: “Tekatsira apantyaarone Ikantakaantaitane?” ¡Tera! Aña irootataike iyotakagaanarori nokaariperotapiintzi. Tema jiroka Ikantakaantaitane, kantatsiri:

Eero pineveshirevaineta.

Iro kantacha, eeromi niyotakotairomi iroka, eerotya niyotaajataimi tzimataitatsira nokenakaashitakari noneveshirevaitapiintara. ⁸ Irooma niyotakotairora iroka Ikantakaantaitane, te onkantai namavevainetai, osheki nonevevaitapiintaka. Eeromi niyotakotairomi iroka ikantakaantaitane, eerotyaami okaariperovaitzimi nantayetziri. ⁹ Pairani te niyotavetya kaariperori onatzi aririka noneveshiryavaaitya nokinkishiretaneki. Nosaikashivaitapiinta, tekatsi shintsiventenane. Irooma niyotakotairora Ikantakaantaitane, arira niyotanake nokaariperovaitaneta. Niyotanai eejatzi aritake nonkamashiretai. ¹⁰ Irootakera ovamaashiretaanari iroka ikantakaantaitane. Iro opoñaantajaantavetari josankinayeetziro iroka Ikantakaantaitane, irootake kantakaanteronemi inkañaanetantayeetyaarimi. ¹¹ Nokempitakaantavaitaaro naaka atziritanakityeemi “noyaariperonka,” iroomi ampovaityaananemi netanakarora niyotakotanakero Ikantakaantaitane. Amatavivaitakena, irojatzzi ovamaantakanari. ¹² Iro kantamaitachari iroka Ikantakaantaitane tasorentsi onatzi, tampatzikari onatzi, kameethari.

¹³ ¿Irootakema ovameethanka, kantakaarori nonkamantaiyaari? ¡Tera ari onkantya! Kaarira Ikantakaantaitane ovamayeneneri, aña iroora noyaariperonka ovamayenari. Intaanira iyotakaamatsitakenaro noyaariperonka iroka Ikantakaantaitane. ¹⁴ Ayotaiyini iroora ashire oñaaventakotziri Ikantakaantaitane. Iro kantamaitacha, kempitavaitakara impimantayeetakityeeromi avatha iromperanavaitaityaaro, iroomi “Kaariperonkantsi” kempitaiyaaronemi onampitaneri. ¹⁵ Iroora kaari niyotanta opaita nokaariperoshiretantarori. Tera naaka kovaminthavaitashitachane. Otsimaashirevaitana. ¹⁶ Tera onimovaitaajatenara okaratzi nomatapiintakeri, ari niyotziri naaka kameethari onatzi Ikantakaantaitane. ¹⁷ Irootake okempivaitantakarori tera naaka antashivaityaarone, aña “Kaariperonkantsi” onatzi tsika otzimi atzirintantakanari, irootake shintsiventanari nomatantarori. ¹⁸ Okantavetaka nokovi nanteromi kameethari, te nomatero. Okempivaitakaro irootajaantakemi novatha kaari kameethatatsine. ¹⁹ Te nonkitsirinkero nomatero kameethari nokovavetakari. Irooya nomatapiintake kaariperori kaari nonevetari. ²⁰ Irootakera okempivaitantakarori

atziritakityeemi “Kaariperonkantsi” tsika otzimi atzirintantakanari, irootake antakaapiintakenarori kaariperori.

²¹ Iroora shintsiventapiintakenari nonkaariperoshirevaite, okantavetaka naaka kovavetajaantacha nantemi kameethari. ²² Aña noshirekira, nokantashiretzi: “Omaperora Ikantakaantane Pava.” ²³ Irooma jaka novathara koñaaroini, okempivaitakaroro oñaashintsivaitatyeyearomi noshire. Okempivaitakaromi eejatzi iroka novatha ashitakotakaantatyeeeromi noshire, ari oshintsiventavaiteromi onkaariperoshirevaite. ²⁴ ¡Ikantamacheetana! ¿Niinkama matairone iromishitovakaantairo noshire ominkyaaakantavaitakero novatha? ²⁵ Iriitakera Avinkatharite Jesucristo itzimi matairone. Nopaasoonketairi Pava itzimi otyaantakeriri jimatantaarori. Iroora noshire nothotyaantarori nokempisantziro Ikantakaantane Pava. Irooma novatha koñaaroini iroora nomatantapiintantari okantakaantane “Kaariperonkantsi.”

8

Ikinkishiretakotapiintaitari Tasorentsinkantsi

¹ Aritakera atsipashireyetaari Cristo Jesús, eerora añaero irovasankitaayeetai. ² Tema te añiimotairo Ikantakaantaitane okaratzi ñaaventakotzirori kaariperonkantsi, tsika otzimi kantakaantzirori akamashiretantari. Aña añiimotaatziro iroñaaka pashine ikantakaantaitane okaratzi ñaaventakotzirori añaashireyetaari atsipashireyetaari Cristo Jesús. ³ Tekatsira kitsirinkerone intampatzikashirete ipankiventavaivetakaroro irimonkarayero Ikantakaantaitane, tema maaroni aakaite atzirinkakiini otzimimoyetai avatha kaari aavyaavaitatsine. Iriima Pava iriira kitsirinkairori itampatzikashiretakaayetaari atziriite, jotyaantapaitetakerira Itomijanori iratzirizimotante, otzimimovetakari eejatzi irirori ivatha okempitara avatha aaka. Iriitakera jovasankitaamentake iyaariperonka maaroni atziriite. ⁴ Irootakera aavyaantayetaarori iroñaaka atampatzikashireperoyetai, tema iroojanotakera ikantakaantaitakeri. Irootakera amayetapiintai iroñaaka okaratzi jimatakaayetaari Tasorentsinkantsi. Tera amapiintashivaitanaiyaaro okaratzi anevetashivaitari aakaite. ⁵ Ikaratzi kinkishiretakovaitashitarori irantayetero inevetashivaitari, okempivaitakarora atziritakityeemi “Nevetaantsi,” iroomi omperavaityaarinemi. Iriima ikaratzi kinkishiretakovaitapiintakarori inkempisanteri Tasorentsinkantsi, iriyyetakera ijevatakeri. ⁶ Ikaratzi kinkishiretakovaitashitarori irantayetero inevetashivaitari, eerora ishenkaa iriñaantyaarori inkamashireyete. Iriima itzimi kinkishiretakotapiintanakarori Tasorentsinkantsi, kameetha irañaayetai. ⁷ Ikaratzi kinkishiretakovaitashitarori irantayetero inevetashivaitari, eerora ishenka iriñaantayetyaaroni inkisaneenteri Pava, tema eero ikempisantairo okaratzi ikantakaantziri Pava, eero jaavyaajatziro inkempisantairi. ⁸ Ikaratzi matakakerori iroka eerora okantzi irinimotakairi Pava.

⁹ Irooma eerokaite te pimayetairo iroka, aña iro pikinkishiretakotapiintaka okaratzi ikovakayimiri Tasorentsinkantsi, tema iri saikashiretantakamiri. Ikaratzi kaari iyotairine Itasorenka Cristo, temacheeni jashitaari Cristo. ¹⁰ Okantavetaka pikaa-manavathavetaka, okantakaantziro piyaariperonka, aritakera isaikashiretantaamira Cristo, añaashiretaimi, okantakaantakerora jovatampatzikashiretaimi. ¹¹ Aritakera isaikashiretantakami Tasorentsinkantsi, irijatztakera añaavathatakagaimineri eejatzi, tema aritake ikempitagairiri Cristo Jesús, jovañaavathatairi.

¹² Ari okantari iyekiite, te arite antapiintashiyetyaaro okaratzi anevetashivaitari. ¹³ Tema iroorika pantapiintakeri, aritake pinkamashireyetai. Irooma aririka pinkinkishiretakotapiintanairo okaratzi ikovakaimiri Tasorentsinkantsi, okempivaitanakaroro atziritanakityeemi “Pinevenka,” iroomi povamaakemi, aritakera pañaashiretai. ¹⁴ Ikaratzi antanairori ikoviri Tasorentsinkantsi, aritake intomiyetaiyaari Pava.

¹⁵ Tema irika Tasorentsinkantsi jotyaantakeri Pava, eero jookaventaimi onkantya eero papiitantaaro pinkempitakotaiyaari nampirentsi itharovavaitzi. Aña iri kantakaanterone onantyaari intomityaami Pava. Irootake ariperotantaiyaariri Pava, ankantairi: “Apá, Ashitanarí.” ¹⁶ Iriira Tasorentsinkantsi iyotakaajaantairori aakaitera itomi Pava. ¹⁷ Tema itomira Pava anayetai, arira atsipataari Cristo ashiyetaaro maaroni jashitari irirori. Tema atsipatakarira Cristo akemaantsivaitaka, arira antsipataiyaari eejatzi janta tsika otzimapai irovaneenkaro.

¹⁸ Nokinkishireta naaka kapiche onatzi akemaantsivaita iroñaaka, tekatsi ompaita-maitya iroka aririka añaagairo apaata irovaneenkaro. ¹⁹ Maaroni irovetsikane Pava joyaaneentataike irapatopaitetairi itomiite Pava. ²⁰ Jamenaashivaiyetaka iroñaaka irovetsikane, te iravyeero okaratzi ikovayevetari, tema Pava kantakaarori okantantapaintari. Iro kantacha irikaite oyaaventacha ²¹ iriñaayetairo irovaneenkaro, aririka isaikashivaiyetaiya itomiyetaarira Pava. Arira onkaratapaake okempivaitakaro atziritanakityeemi “Shitzitaantsi,” iroomi onampitantachanemi. ²² Kempitaka iroñaaka maaroni jovetsikayeetakeri jatekavaitaiyatyaani, ikempivaitakaro tsinane ontzimaanite. ²³ Eejatzi aakaite, okantavetaka añaavetakari Tasorentsinkantsi itsipashireyetai, kempivaitaka eeniromi atekavaitaiyenimi akovi avisakote eero akemaantsivaitanta, akokovayetziro tsikapaite intomiperoyetai Pava. ²⁴ Iroora oyaakoneentane kantakaantzirori avisakoshireyetantaiyaari, okantavetaka tekera añaayetero iroka. Arimi añaayetakeromi, ¿Eekeroma oyaakoneentatyeero? ²⁵ Arira okantari oyaakoneentane, ontzimatye amatsinkashirenetya, oyaakotero okaratzi kaari añiiri.

²⁶ Tema tera aavyaashiretanete, Tasorentsinkantsi neshinonkayetaine. Tema te ayoyete tsika ankantya amanayete. Iro kantacha iriira Tasorentsinkantsi amanakoventaine, okempivaitakaro iratekimentatyeemi. ²⁷ Ikemathatzirira Pava irika Tasorentsinkantsi jamanakoventaira. Tema iriitake iyotakoperotziriri Pava opaita ikovakayiriri ikaratzi itasorentsitakaitairi.

Aritake ankitsirinkayetakero maaroni

²⁸ Ayotzi eejatzi tsikarika ompaiyetya avishimoyetaineri, aritake inkantakaakyaaro Pava onkameethatzimoyetai. Tema iro ikaimashireyetzitantairi onkantya anteneri ikovakaakairi. ²⁹ Ikaratzi jiyotzitakari Pava aritake inkempisantairi, iriiyetakera inkempitakaanayetairi itomijanori. Irootakera irika Itomira, iri kempitanakarori ireevatanite itomitari, ari jimpoiyyetapaakeri pashine osheki iyekiite. ³⁰ Irikaite ikaratzi itomiyetaari Pava, iriiyetakera ikaimashireyetairi, jovatampatzikashireyetairi, ari onkantya iriñaantayetaiyaarori irovaneenkaro.

³¹ ¿Tsikama ankantakoteroka iroñaaka iroka? Aritakera jinethaatziiyetakaira Pava, ¿arima intzimajaantai impaitya kitsirinkaineri? ³² Tema Pava te inthañaneentakyaari itomijanori, aña ishinetataikeri irovayeeteri okanta ikamimentantakairi aakaite. Aritakera jantzimoyetakairo Pava iroka, ¿eeroma jantzimoyetai tsikarika ompaiyetyaari kovityiimotaine? ³³ Aritakera añaayetairo jovatampatzikashiretai, ¿arima intzimajaantake impaitya iyakoventavaitaineri, iriitajaantakera Pava iyoshiitayetakairi? ³⁴ Iriitake Jesucristo kamimentayetairi, ipiriintaa eejatzi, isaikai iroñaaka irakojanoriki Pava itsipataari ipinkathariventantzi, iriitake kantakoventayetairi aakaite. Aritakera okanta, ¿arima intzimai impaitya ovasankitaavaitaineri? ³⁵ ¿Tzimatsima impaitya materone intsiparyaakairi Cristo, onkantya irovashaantantyaarori jetakoyetai? Okantavetaka añaayetziro opomerentsitzimovaivetakai, eekero jiyaatatzi jetakoyetai. Ari inkempitayerori eejatzi aririka ontzimimoyetai ovashinonkaavaiyevetaineri, inkovaita irimaimanevaitaite, antasheneentavaite, ankovityaaneentavaite ankithaayetaari, ankoveenkatakavaite, irapathakeroryetai. ³⁶ Ari okanta osankinatakotaka, kantatsiri: Ari okantaitatyaani jovamaakaanayetaana naventaajatamira eeroka.

Ikempitakaantayeetakenari piratsi jovamaayeetziri.*

³⁷ Okantavetaka añaaetero irokapayeeni, aritake ankitsirinkayetakero maaroni iroka, tema Pava jetakoyetai, aritake imatakaakairo ankitsirinkero. ³⁸ Jiroka naventaakari naaka: Onkantavetakya añaaeyetakyaaro tsikarika ompaiyetya: kaamanetaantsi, añaaantarentsi, maninkariite, pinkathariite, avishimotantatsiri iroñaaka, avishimotantatsineri apaata, tzimatsiri ishintsinka, ³⁹ jenokisato, osavisato, tsikarika opaiyetai jovetsikayeetziri, tekatsira aparani impaiya ovashaantakairine Pava onkantya eero añaaantaaro iretakoyetai okantakaantakero jantzimoyetakairi Avinkatharite Jesucristo.

9

Jiyoshiitakeri Israel-mirinkaite

¹ Jiyotziro Cristo kyaaryoori onatzi nonkantemiri. Tema iriitake Tasorentsinkantsi itzimi pinkathariventashiretanari, iri iyotakaanari te nothaiyavaita, nonkantemiro iroka: ² Novashireperovaiventatyaari nosheninkapayeeni judío kaari kempisantatsine, osheki okatsitzimoshiretakena. ³ Osheki nonkovataikemi iravisakoshireyetaimi nosheninkamirinkaite, aritakera nonkovataikemi nonkamaventairimi onkantya iravisakotantaiyaari. Aritake onkantaajakemeejatzi nonkove irovashaantainami Cristo, arimi niyotakemiroora kantakaanteromi iravisakoshireyetaimiyaaari nosheninkamirinkaite, ⁴ icharineyetai Israel-ni. Tema iriyyetake itomivetakari Pava irikaite, joñaakayevetakari irovaneenkaro, tzimatsi irantzimotavakaiyaari, josankinayevetakaniri Ikantakaantaitane, janintaavaivetaka itharomentapiintakari, tzimatsi ishinetakeneriri. ⁵ Iriyyetake isheninkamirinkaitetakari avaisatziite. Irijatzi isheninkamirinkaitetakari Cristo, itzimi Pavatatsiri anaayetziriri maaroni, ari inkantaityaani intharomentaityaari. Ari okantari.

⁶ Okantavetaka irikaite te inkempisantaiyerine, ¿aritatsima ankante eero omonkarata ishinetakakeri Pava? ¡Tera ari onkantya! Tema inkarate impaiyetairi iroñaaka “Israel-mirinkaite,” pashinesatziitera irinatye, kaarira icharinejanoriite Israel-ni. ⁷ Ari okempitaaro avishimotakeriri Abraham-ni. Te inkempitakaantaiteri isheninkamirinkaite apitetatsiri irovaiyane, añaa intaani aparani. Iriitakera jiñaaventayeetziri jaka, ikantaitake:

Iri Isaac irovaiyanejanori.

⁸ Ari ikempitakari Pava te inkempitakaantairi iriimi itomijanori maaroitene jovaiyantakaantakeri Abraham-ni, intaani itomitakaari itzimi ishinetakeneriri incharinemirinkaitetyaari. ⁹ Jiroka okaratzi ishinetakeneriri, ikantakeri:

Pashineki osarentsi onkempipaitetaiyaaro iroñaaka, arira napiitero nonkivantaimi, intzimakera otomi Sara.

¹⁰ Ari okempitakari avishimotakerori Rebeca, itsipaanitakaantakarori acharineni Isaac. ¹¹ Tekera intzimayete irikaite, tekeramintha irantayete kameethari eejatzi kaariperori, aritake tzimake ikovakeri Pava ompaiya iranteri. Ari omonkaratari onkarate irantayeteri. Tera iri kovashivaityaarone irantero, añaa Pava kantakaarori jantayetarori opaita, ikaimashireyetairira. ¹² Jiroka ikantaitakerori Rebeca:

Iri iyaapitsi omperatyaarine irantarite.

¹³ Jiroka josankinayeetakeri eejatzi:

Netakotakari naaka Jacob, iriima Esau nokisaneentakeri.

¹⁴ ¿Irooma ankantantyaari: “Te intampatzikashirete Pava, aparani jetakotashita, iriima pashine ikisaneentashitakeri? ¡Tera ari onkantya!” ¹⁵ Tema Pava ikantakeri Moisés-ni:

Itzimirika nokoviri noneshinonkatyaari, aritake noneshinonkatayaaari.

Itzimirika nokoviri nonkaminthayeri, aritake nonkaminthaakeri.

* **8:36** Ikantakoyeetziri jaka “piratsi,” iriira kantakotachari “oisha.”

¹⁶ Ñaakero, kaarira atziriite kovashivaityaarone irantayetero opaiyetarika, aña iri Pava kantakaarori jantayetantarori opaiyetarika ikaratzi ikaminthaayetairi irirori. ¹⁷ Ari ikantayeetakeriri eejatzi Faraón, jiroka josankinatakoyeetakeriri, ikantakeri:

Irootajaantakera nopinkatharitakaantakamiri onkantya iriñaantayeetyaarori noshintsinka onkarate natsipetakaiyaamiri eeroka. Irootakera iriñaaventayeetantaityaanari maaroni kipatsi impairyaaeyeetaina.

¹⁸ Ari ikantari Pava, ikaminthayiri itzimirika ikoviri irirori. Irijatzi kantakaarori okanta ikisoshireyetantari itzimirika ikoviri irirori.

¹⁹ Kempitaka ari pinkantayetaina: ¿Opaitama jovasankitaantariri Pava ikaaripero-takaayetziri, eeroma okantaajatai irovashiñagairo irika ikovakaakeri Pava irantero?

²⁰ Iro kantacha, nonkantemi naaka: Tekatsira piyomatsite eeroka patzirinkakiini onkantya pinkantantyaari. Tera piñaapinkathateri Pava. Intsityaa pinkinkishiretakoteri ovetsikayetzirori kovitzi. ¿Kantatsima oñaanateri iyovite, onkanteri: Te apantaa-jatyaana povetsikakena? ²¹ ¿Tema arite irovetsike aparoni ovaneenkatachane, im-poña irovetsikake pashine eero apantaperotaro iroori? Aña aritatsi, tema iriitake ashitarori iyovite. ²² Ari ikempitzitari eejatzi Pava irirori, jovetsikayetakeri ikaratzi oshiyayetakarori kovitzi. Tzimatsi tsikarika ikaratzi jovetsikajaantakeri iriñaayetairo iratsipetaiyaaro iyatsimanka, iratsipetaiyaaro ishintsinka iraperotantaiyaari. Iro kanta-maitacha Pava, amavera ikantaventapaintakari irikaite. ²³ Jovetsikayetantakariri Pava irikaite kaari apantari, onkantya irimonkatziyantaiyaariri pashine irovetsikane itzimi ikovakeri irirori inkaminthaayetairi, itzimi jiyoshiitayetzitakari pairani iriñaayetairo irovaneenkaro. ²⁴ Aakayetakera itzimi jiyoshiiyetataikeri ikaimashireyetaira. Tera intaani aakaite a-judío-tzi, arira akaratayetairi pashinesatziite kaari asheninkata. ²⁵ Irootakera jiñaavaitakaakeriri Pava pairani Oseas-ni, ikantake:

Irika atziri kaari nosheninkaveta, nonkempitakaantairi, “Nosheninka.” Ikaratzi kaari netakoyeveta pairani, nonkempitakaantairi, “Netakotane.”

²⁶ Irooma janta, tsika ikantayeevetaka, “Te pisheninkatyaana eerokaite,” Arira ikantayeetai, “Itomiite pinayetzi Pava, Kañaaneri.”

²⁷ Jirokara ikantzitakari Isaías-ni jiñaaventayetziri incharineyetyaari Israel-ni: Onkantavetakya osheki irinake incharinetyaari, inkempivaivetakyaaro oshekitzi im-pane jiñaathapyaaki, Eepiyokiinira inkarate avisakoyetaatsine.

²⁸ Tema iromapokairi Pinkathari maaroni kipatsisatziite, tampatzika inkantya irovasankitaakaantayetairi.

²⁹ Ikantake eejatzi Isaías-ni: Eeromi ikyaaryooyetakemi avaisatziite, ikaratzi ikempoyaaventakari pinkathariventatziitaneri, Arira añaayetairomi okaratzi jiñaataikeri pairani Sodoma-satzi, ipoña Gomorra-satzi.

Jovatampatzikashireyetairi javentaamatsitantaara

³⁰ ¿Irooma ankantantyaari: “Te inkokovavetaajatyaaaro irika kaari asheninkata, iro kantacha jimatzimaitaaro jovatampatzikashireyetairi javentaamatsitantaara iriroriite? ³¹ Irooma aakaite icharinejanoyetari Israel-ni, te ankitsirinkaajatero añaayetero, okantavetaka apankiventavetakaro Ikantakaantaitane.” ³² ¿Opaitama kaari ikitsirinkantaro? Iroora kaari ikitsirinkantaro tema ikinkishiretakovaitatyaaro ipankiventashivaitakari irirori. Te inkinkishiretakotaajatero ikovakayiriri Pava itzimi javentaashiretari. Okempivaitakaro irantzivavaitakityaami mapiki. ³³ Ari oshiyavaitakaro okaratzi josankinayeetzitakari, kantatsiri:

Novakero mapi ikovaperoitane janta otzishiki Sion. Ovaryaantzi iroka mapi aririka irantzivayeetakyaaro.

Inkarate aventaashiretaiyaarine kempitakarori mapi, eerora jamenaashivaitaa apaata.

10

¹ Iyeekiite, nokoviri naaka iravisakoshireyetai nosheninkapayeeni Israel-mirinkaite. Irootake namanantariri Pava. ² Niyoperotzi naaka itharomentaventashivaitatyaari Pava irikaite, jantashivaitaro te inkemathaperotzimaityaaro. ³ Tema te iriyotaiyeni ikovatzi Pava irovatampatzikashiretai, te inkempisantero, aña ikokovatashitaro intampatzikashiretantyaaro ipankiventashivaitari apaniro. ⁴ Tema iroñaaka Cristo jothotyakero irirori okantakota Ikantakaantaitane, iriitakera tampatzikashiretakairiri ikaratzi aventaashireyetaanaariri.

⁵ Jiroka okaratzi josankinavetakari Moisés-ni okantakota jimonkarayeevetaro Ikan-takaantaitane intampatzikashireyeeetantyaarimi, ikantake: Inkaraterika monkaratairone, iriitake ñeerone irañaashireyetai.

⁶ Tera omonkatziyaaro okantakota aventaashirenkantsi otzimi ovatampatzikashiretantatsiri. Tema te onkovaperotajaantya ipankiventashivaitaitya irimonkarayeetero tsikarika ompaitya. ¿Kantatsima irikaite pankiventashivaitachari iriyaate inkiteki ish-intsiventairi Cristo irovavisaakoshiretante? ⁷ ¿Kantatsima iriyaate irikaite sarinkaveniki iroviriintairi Cristo ikamavetapaintara? ⁸ Aña jiroka ikantayeetake:

Aritake piyoshiretakero ñaantsi, aritake piyothatakero eejatzi.

Okaratzi kantakotachari jaka “ñaantsi,” irootakera noñaaventapiintakemiri aventaashiretaarira Cristo. Jiroka okanta: ⁹ Aririka piñaanethataiyaaro pinkante, “Novinkatharite inatzi Jesús,” aririka paventaashiretanakyaari Pava iri oviriintairi ikamavetakara, aritakera pavisakoshiretai. ¹⁰ Tema aritakera paventaashiretaari iro kantakaantakerori irovatampatzikashireyeeetantairi. Aritakera añaanethataaro iroka, iroora kantakaanterone irovavisaakoshireyeeetantairi. ¹¹ Tema ari okantzi Osankinajanorentsi:

Inkarate aventaashiretaiyaarine, eerora jamenaashivaitaa.

¹² Onkantavetakya aakarika judío, aakarika griego-thatatsiri, iriitakera Cristo Avinkathariteta maaroitani. Intzimerika ñaañaatairine aritake ineshinonkaperotakeri.

¹³ Tema jiroka ikantaitake:

Intzimerika ñaañaatairine Pinkathari, impairyagairi, aritake iravisakotai.

¹⁴ ¿Kantatsima iñaañaayeetairi Pava tera javentaashireyeeetari? ¿Kantatsima iraventaashireyeeetayari Pava, tera inkemakotaiteri? ¿Kantatsima inkemakotaiteri, tera intzime kinkithatakaantatsine? ¹⁵ ¿Kantatsima inkinkithatakotaiteri, tera intzime otyaantantatsine? Irootake josankinayeetantakarori, kantatsiri:

¡Oshekira inkameethatziitaitera amerone kameethari ñaantsi isaikantaitari kameetha!

¹⁶ Iro kantamaitacha, tera maaroitani inkempisantaiteero Kameethari Ñaantsi. Irootake ikantantakarori Isaías-ni:

Pinkathari, kempitaka te inkempisantaiteero nokinkithatziri.

¹⁷ Okovajaantatyaara iretaitavakyaaro inkemayeetavakero iñaane Pava onantyaari iraventaashireyeeetantyaari. ¹⁸ Nokantzi naaka, “¿Aritakema ikemayeetakero?” Aritakera, tema jiroka josankinayeetakeri kantatsiri:

Jiñaaventayeetakero nampitsiiteki,

Ikemayeetakero tsikarika isaikayeetake jaka kipatsikika.

¹⁹ Napiitero nonkante, “Irikaite icharineyetakari Israel-ni, ¿Ikemathaperotakeroma?” Aña iriira Moisés-ni oñaarontakerori irosankinareki, ikantake:

Ari nonkantakaakyaaro pisamaneentyaari pashinesatzi atziriite kaari sheninkatavakaachaneri.

Osheki pinkisashireteri ikaratzi pipaiyetziri “masontzishireriite.”

²⁰ Irojatziri ikantakeri Isaías-ni irirori:

Jiñaayetaana kaaryaajaini kovakovatenane.

Noñaakayetaari kaari amemenatenane.

²¹ Iro kantacha jiroka jiñaaventakeri Isaías-ni ikantakota Israel-mirinkaite, ikantake: Novaankavakotapiintashivetakari, iro kantamaitachari te inkempisantaiyenani, piyathari jinaiyakeni.

11

Tzimayetatsi Israel-mirinkaite kitsirinkakerori

¹ ¿Nokantatziima jimanintziri Pava irika Israel-mirinkaite jashiyetari? ¡Tera ari nonkante! Tema naakatzitaka karatziriri Israel-mirinkaite, icharine Abraham-ni nonatzi, icharine nonatzi eejatzi Benjamín-ni. ² Tema te jimanintana Pava, iriitake iyoshiitakenari. Pinkinkishiretero Osankinajanorentsi, tsika jiñaaventakota Elías-ni jiñaañaatakoventziri isheninkapayeeni, ikantake:

³ Pinkathari, jovamaayeetakeri kamantaneriite, Iporokayeetakeri pomepirinimentotsi.

Naakatake kapatapainchari, ikovaitatzi eejatzi irovamaayeetena naaka.

⁴ Jiroka ikantzi Pava jakanakeri:

Tera eeroka kapatapainchane. Aña nokempoyaaventataikeri pashine ikaratzi 7,000 shirampariite itzimayetzi kaari otyeerovashityaarine iriñaapinkathateri Baal.

⁵ Arira okantakari iroñaaka, tzimataitatsi kapicheeni nosheninka itzimi jiyoshiitakeri Pava irineshinonkatyaari. ⁶ Tera iro kantakaanterone ipankiventashivaitane okanta jineshinonkayetaariri Pava, aña Pava neshinonkatashitaariri. Arira okantakotari neshinonkataantsi.

⁷ Ari okantari, tera inkitsirinkero maaroitani Israel-mirinkaite okaratzi ikovavetayarini. Iro kantacha tzimayetatsi kitsirinkakerori, ari ikempiyetakari itzimi jiyoshiiyetakeri Pava. Iriima pashineete ikisoshiretakaayetakeri Pava. ⁸ Irootakera josankinayeetantakarori iroka, kantatsiri:

Iri Pava kantakaarori jeempashireyeetantari.

Tzimavetacha irooki temaita iriñaantayete.

Tzimavetacha iyempita temaita inkemayete.

Irojatzi ikantzimaitaro iroñaaka.

⁹ Jiroka josankinatakotakeri eejatzi David-ni, ikantake:

¡Onkamintha irayeetataiteri tsika joreyeetakeri!

¡Onkamintha irantzivatataitya!

¡Onkamintha irovasankitaayeetataiteri!

¹⁰ ¡Onkamintha irimavityaakitataite!

¡Onkamintha intsinkamitziyetataite!

Iravisakoshireyetai pashinesatzi atziri

¹¹ Tema ikantai “Onkamintha irantzivatavakaayetya” nosheninkapayeeni, ¿irooma oshiyakaaventachari iraperoyeetairi? ¡Kaarira! Iroora oshiyakaaventachari ikenakaashiyetapaintarira, irovavisaakominthatairira Pava pashinesatzi atziriite, iroora jimatantataikarori Pava iroka onkantya iriñaatyaariri nosheninkapayeeni irikaite, iro inkovantaperotaiyarini iriroriite iravisakoyetai. ¹² Tema ikenashivaiyetakara iroora kantakaantakerori jineshinonkayeetantaariri pashinesatzi atziri nampitarori maaroni kipatsi. Iroora kameethaperotataitaatsine aririka irapiiyeetairo ineshinonkayeetairi apaata nosheninkapayeeni.

¹³ Iroñaaka nonkantemi eerokaite kaari nosheninkayeta. Naakatake jovayeetake notyaantajanorite nonkinkithatakaayetaimi eerokaite pikaratzi kaari nosheninkata pipashinesatzitzi. Shirethara nonkantaventapiintanakyaaro nantavaire. ¹⁴ Iroora nokokovatataitzirira isamaneentayetaiyaami nosheninkapayeeni, ari onkantya iravisakoshireyetaantaiyaari tsikarika ikaratzi irirori. ¹⁵ Tema jimanintaiyakerira irirori

Pava, iroora opoñaantataikari jariperoyetaari Pava maaroni osavisatzi. Irooma apaata aririka irariperoshireyetaiyaari Pava nosheninkapayeeni, onkempivaityaarora impiri-intaateemi ikamayevetaka. ¹⁶ Intsityaa noshiyakaaventavakemiro: Tema okanta aparoni pathatsi, arira okantzitari eejatzi opitha. Jirokara oshiyakaaventachari: Tema iri-iyevetaka etayetakarori novaisatziite itasorentsishiretake, arira inkempitayetaiyaari apaata inkarate incharinetaiyaari. Inkempitaiyaaro eejatzi tsikarika okanta incharitha, arira okantzitari eejatzi oteva.

¹⁷ Jiroka oshiyakaaventari iroñaaka incharitha, iriyyetakera novaisatziite etayetakarori pairani. Oshiyakaaventachari oteva, iriyyetakera nosheninkapayeeni judío tziyayetaatsiri iroñaaka. Tema kempivaitaka inchekeyetakeromi iroka oteva, onkantya oshookatevatantyaari pashine oteva jontsirekayeetakeri, kameetha onkantya oshooke okantakaarora oparitha. Ikaratzi oshiyakaaventziri oteva jontarekayeetakeri, iriyyetakera atziriite kaari nosheninkata.* ¹⁸ Irootakera eero aritanta pasagaaventashivaitaiya. Pinkinkishiretero, eerokatakera oteva inchato, eerokatake añaakaayetzi oparitha. ¹⁹ Kempitaka ari pakakemi eerokaite, pinkantaiyeni: “Aña inchekeyetakeri oteva okanta noshookatevatantaari naaka.” ²⁰ Ari okantavetari, iro kantamaitachari pinkinkishiretero kempivaitaka iriimi nosheninkapayeeni judío inchekeyetakeri okantakaantziro tera inkempisante. Irooma eerokaite kaari nosheninkata, eerokayetake impoyaatapaakariri okantakaantziro paventaashiretaa. Tera arite piriiperovaitashitya, aña piñaapinkathateri Pava. ²¹ Tema Pava iri chekakerori etayetarori oteva, paamaventyara jimataimikari eejatzi eerokaite. ²² Ari piñihiro katsima jinatzi Pava, iro kantacha neshinonkateri jinatzi eejatzi. Ikaratzi antzivashireyetaichari jiñaayetakeri ovana ikatsimatzi Pava. Irooma eerokaite, ari piñaapiintatyero irineshinonkayetemi eekerorika poisokerotatyeeeri Pava. Irooma eerorika poisokerotari, ari inkempitakaantakemi oteva inchekeyetakeri. ²³ Ikaratzi inchekeyetakeri pairani, aritake irontsirekayeetairi eejatzi, aririka irovashaantairo ithainkavaitziri Pava. Tema Pava kantatsi irimatero. ²⁴ Eerokaitera kempitakarori oteva pankirentsiniro jontarekayeetakeri pankirentsiperoriki. Oshékira ariperotataite iroorika irontsirekayeetai otevaporeri oponkitzijanoriki iroori.

Impiyashiretakaitairi Israel-mirinkaite

²⁵ Iyekiite, nokovi piyotero kaari ikemathayeetzi pairani onkarate iranteri Pava. Eero pikinkishirevaitashita aritakera piyotakero maaroni. Añaayetakeri iroñaaka irikaite nosheninka Israel-mirinkaite, tziyatsira kisoshiretakaayetakeriri. Iro kantacha, onapaintatziira iroka irojatziri irimonkaratantakyaari inkarate avisakoshireyetaatsineri kaari nosheninkata. ²⁶ Impoña, iravisakoshireyetai eejatzi Israel-mirinkaite. Arira okanta josankinatakoyeetakeri, kantatsiri: Arira impoñeeya Sion-ki tsiparyaakoventaneri, Iriira kantakaiyarone irovashaantantyaarori icharineete Jacob ithainkatasorentsi-vaitzi.

²⁷ Ari onkantya othotyaantyaari okaratzi antzimotavakaantsi, Naakatakera aperotaironeri iyaariperonka.

²⁸ Tema irikaite nosheninka judío jimanintakero Kameethari Ñaantsi, ikempitakaantari iroñaaka Pava iri iisaneentane, ari okanta ineshinonkayetantaamiri Pava eerokaite. Iro kantacha Pava jiyoshiititakityaari nosheninkapayeeni, eekerora iriyaatatye iretakoyetyaari, ari onkantya iriñaantyaarori tsika okanta ishinetakeneriri etayetanakarori novaisatziite. ²⁹ Tema aririka inkaimashiretante Pava, jineshinonkayetantzi. Eerora jovashaantziro. ³⁰ Pipiyathayetzitakarira pairani eerokaite Pava. Ipoñaanaka nosheninkapayeeni ipiyathanakariri, iroora opoñaantataikari jineshinonkayetaami

* **11:17** Ñaaventakotachari jaka pankirentsi ashitarori oparitha, ashitarori oteva, irootakera ikantayeetzitari “Olivos.”

eerokaite. ³¹ Irikaite piyathavaivetchari iroñaaka, aritake iriñaayetairo apaata ineshinonkayeetairi ikempitaayeetzimira eerokaite iroñaaka. ³² Arira okantakari, joñaakantakero Pava maaroitenira apiyathavaiyetaka, arira ikenakaakerori joñaakantantaarori ovana jineshinonkayetataikai maaroiteni.

³³ Ovana nopampoyaataikeri Pava jiyotanetziiataika, ikemathatziro maaroni. Tekat-sira iyoperoterone irantayeteri irirori, tsikarika inkantayetero. ³⁴ Jiroka josanki-natakoyeetakeriri, ikantaitake:

¿Tzimatsima iyotzirori ikinkishiretari Pinkathari?

¿Tzimatsima impaitya materone inkaminayeri?

³⁵ ¿Tzimatsima impaitya omapokakerine impanakerimi irirori, aña iriitataikera etakarori ipayetantataike?

³⁶ Iriitakera Pava kantakaantarori otzimayetantari tsikarika opaiyetari, iriitakera poñaakaantayetarori, iriitake ashitarori. Arira irashi irovaitaatyeeeroni iñaapinkathayeetairi. Ari onkantyaari.

12

Onkarate irantayeteri kempisantzinkariite

¹ Iyekiite, aritakera jineshinonkatakami Pava, nokovakotzimi pishineventaiyaari eeroka, pinkempitaiyaarimi ikantara piratsi ipometayeetziniriri. Tera poshiyakota-jaantyaari piratsi, aña pañaapiintayetai eerokaite pintasorentsishireyetai, irootakera onimotziriri Pava. Tema arira okantataitara ikoviri Pava añaapinkathayetairi. ² Eroo pikempitakovaitashitari osavisatziite. Aña iri Pava pishinete irovakerashiretakaimi. Ari onkantya piyotantaiyaarori ikovakayimiri, kameethatzimotziriri, onimotziriri, oth-otyaaanetchari okameethatzi.

³ Iriira Pava neshinonkataanari naaka okanta niyotaayetantaamiri, irootakera nokantantamiri: Eroo pikempitakaanashivaita eerokatake iriiperori. Aña pinkinkishiretakotya kameetha eeroka. Ari onkantya pimatantyaarori ikovakayimiri Pava eekero piyaataye pavantaanakyaari. ⁴ Pinkinkishiretakotero tsika akantayetara avathaki. Tema tsikara akantavathayetara, iroora antakaayetairori opaiyetarika.*

⁵ Aakayetakera joshiyakaaventayeetzi aventaashiretaarira Cristo. Akempivaiyetaa aakami ivatha Cristo. Okantavetaka anashitaiyavetaka aparopayeeni, iro kantacha aparoni akantaa, kempivaitaka ovithaavakaayetaatyaami. ⁶ Maaroni aakaite itasonkaventayeetakai onkantya amonkaratantyaarori antayetairi. Tzimatsirika aparoni kamantantanneritanaatsiri, irantayetero ikovakairiri Pava, eekerora iraventaaperotanakityeeyaari. ⁷ Tzimatsirika aparoni ampitakotantanaatsiri, irimonkarayero irirori. Tzimatsirika aparoni iyotaanetantanaatsiri, irimonkarayero irirori. ⁸ Tzimatsirika aparoni minthatanetakaantachari, irimonkarayero irirori. Tzimatsirika aparoni pashitantanetchari, ipantaperotai osheki. Tzimatsirika aparoni jevatakaantanaatsiri, irishirethaventyaaro irantavaire. Tzimatsirika aparoni neshinonkatantanaatsiri, kimoshirera inkantya imonkarayetairo.

⁹ Ontzimatyete petakotantaiya kameetha, eero pamamenavaita. Samaneenta povairo kaariperori, irooma kameethari kiso povanairo. ¹⁰ Pinkamaityaaro petakoyetantya, pinkempitakaantero petakotyaarimi pirentzi okarikiini. Piñaapinkathayeteri pashine. ¹¹ Shiretha pinkantayetya, eero piperavaita pantavaitaineri Avinkatharite. ¹² Kimoshire pinkantya poyaakoneentero Cristo. Amavevaitane pinkantayetya aririka piñaayetero pomerentsitzimotyamine. Piñaañaatapiintai. ¹³ Ontzimatyete

* **12:4** Okempitaty okitsi irootake jamenayeetantari, irooma kempitantsi irootake ikemayeetantari, irooma paantentsi irootake jovayeetantari, irooma akotsi irootake joirikayeetantari, irooma kitzitsi irootake janiyeetantari.

pimpashiyetaiyaari okovityiimovaitari itasorentsitakaitairi. Poimaantapiintayetai pipankoki.

¹⁴ Pamanakoyetairi ovatsinaavaitzimiri onkantya irineshinonkayeetantaiyaariri irirori. Eero pipiyatari. ¹⁵ Pintsipatyaari pinkimoshirete ikaratzi kimoshirevaitatsiri. Pintsipatyaari piraavaitya ikaratzi iravaitachari. ¹⁶ Aapatziya pinkantavakaayetaiya. Eero pimaninantavaitzi, aña ontzimatyete pintsipayetyaari kovityaavaitatsiri. Eero pikempitakaantashivaita iyotaneri pinatzi. ¹⁷ Tzimatsirika aparoni ovaariperovaitemiri, eero pipiyatari. Poñaakantero eeroka tampatzikatzimoterine atzirite. ¹⁸ Pinkyaaryoventapiintairo pisaikayetantaiyaari kameethaini. ¹⁹ Netakotané, eero pipiyakoyentashivaita eeroka, aña pashitakaiyaari Pava iri piyakoyentyaamineri. Tema jiroka josankinayeetakeri, ikantaitake:

Ikantzi Avinkatharite:

Naakatakera ovasankitaantatsine,

Naakatakera piyakoyentantachaneri.

²⁰ Aririka intasheneente piisaneentane, pimperi irovarite. Aririka irimireneente, pimperi imire. Aririka pimatayetanairo iroka, oshekira impashiventanakya irika iriñaakerorika pantakeri.† ²¹ Paamaventyaara oitsinampaimikari kaariperonkantsi. Aña iro aritatsi pimatapiintanairo kameethari onkantya pinkitsirinkantyaarori kaariperori.

13

¹ Ontzimatyete pinkempisantayetairi eerokaite pinkathariventzimiri pinampiki. Tera impinkatharentsivaitashitya irirori, aña Pava kantakaarori okanta ipinkatharentsitantari. ² Intzimerika aparoni kovatsineri irimaimanevaiteri pinkatharentsi, okempivaitakarora iriimi Pava imaimanevaitake, irootakera irovasankitaantaityaariri. ³ Ikaratzi antayetzirori kameethari, tekatsira ompaitya intharovakaantavaityaariri pinkatharentsi. Iriima antayetzirori kaariperori, iriira tharovakaavaityaarine. Ari okantari, pantzirorika eeroka kameethari, eero pitharovakaavaitashitari pinkatharentsi, aña iriitajaantake tharomentaiyaamine. ⁴ Tema iri Pava kantakaarori ipinkathariventantari irikaite onkantya inkempoyaaventantyaamineri. Aririka pantero eeroka kaariperori, ontzimatyete pintharove, tema te amenaashivaita otzimimoyetziri irosataamento. Tema iriitakera Pava kantakaarori ipinkathariyetantari irikaite, irijatzira Pava kankakaiyaarone irovasankitaakaantyaariri kaariperoshireriite. ⁵ Irootake pinkempisantantyaariri irikaite. Iro kantacha tera intaani pintharovakaiyaari jimashirenkata. Aña irootataike tampatzikatatsiri pimayetairo iroka. ⁶ Irootakera pimpinatantyaariri ikovakoyetzimiri jevaentzimiri pinampiki, iro iriñaantyaari irirori, tema jimonkaratatziiro ikoviri Pava. ⁷ Ontzimatyete pimpinayetairi maaroitene pinkatharijanorentsi, eejatzi ikaratzi kempoyaaventantatsiri nampitsi. Ontzimatyete pinkempisantayeteri, ñaapinkatha poveri.

⁸ Eero piñaashintsiventavaitaro pireevetante, aña piñaashintsiventaiyaaro petakotavakaayetaiya. Tema itzimirika etakotantachari, imonkaratatziiro Ikantakaantaitane.

⁹ Jiroka josankinayeetakeri Ikantakaantaitane, kantatsiri:

Eero pimayempitzi. Eero povantzi. Eero pikoshitzi. Eero pithaiyakotanta. Eero pineveshirevaitaneta.

Tzimayetatsira eejatzi osheki pashine ikantakaantaitakeri. Iro kantamaitachari jirokara irooperotajaantatsiri ikantakaantaitakeri, kantatsiri:

Petakotaiyaari pisheninka pinkempitakaantyaari petakotapiinta eerokara.

† 12:20 Kantakotachari jaka “oshekira impashiventanakya” iroora oshiyarori ikantaitzi eejatzi “povaampateneri iitoki osheki paampari.”

¹⁰ Opoñaantari irooperotajaantzi iroka ikantakaantaitane, irootakera apatotzirori maaroni ikantakaantayeetakeri. Tema itzimirika etakotaariri isheninka, tera irovaariperovaitairi.

¹¹ Ontzimatyera amatapiintairo iroka, tema irootaatsi avisakoshireyetai. Okempivaitakarora iroñaaka amaayetatyeeemi, iro kantacha ontzimatyee ankakiyetai. ¹² Tema irootaintsi onthonkaiya tsirenikiri, iro onkitainkatai. Irootake ovashaantantyaarori antayetziro kaariperori, okaratzi jantapiintayeetziri tsireniriki. Aña iro aritatsi ankempitakaantairo ankithaatakotatyeeyaaromi ampiyakoventantyaari, ¹³ onkantya antayetantyaarori kameethari okaratzi jantayetapiintaitziri okitainkatzi. Ari onkantya eero aniyavaitanta, eero ashinkivaitanta, eero amayempivaitanta, eero antantayetaro kamaaroyetatsiri, eero amaimanevaitavakaanta, eero asamavakaantavaita. ¹⁴ Poshiyakotaiyaari Avinkatharite Jesucristo, pinkempitakaanteri iriimi pinkithaatakotaiya. Eero pantashivaitaro okaratzi pinevetashivaitari.

14

Eentashiretaneri

¹ Ontzimatyee paakameethayetairi eentashireyetsiri. Eerora pamamenavaitaro iroka onkantya piñaanaminthatashivaitantyaariri. ² Okempitayya, tzimayetatsi kempisantzinkari kinkishiretachari kantatsi irovayetyaaro tsikarika opaiyetarika. Iro kantacha tzimatsi pashine eentashireri, intaani jovayetaro pankirentsi. ³ Irika kempisantzinkari ovayetarori tsikarika opaiyetarika, eero imanintavaitziri pashine kaari ovayetyaarone. Ari inkempitzityaari kaari ovayetyaarone eero imanintziri pashine ovayetarori, tema Pava te irimaninteri irirori. ⁴ ¿Kantatsima inkisathayeeteri nampirentsinentsi? Eerora, tema iri kisathatajaanterine itzimi onampitariri, irijatzi tharomentyaarine. Ari okantari, tema Pava iri onampiyetariri maaroitenei ovayetarori tsikarika opaiyetarika, irijatzi tharomentyaarine.

⁵ Jiroka oshiyarori, tzimayetatsi kempisantzinkari omairentantarori kitaite. Tzimayetatsi pashine kaari ompashinetzimoteri kitaite. Ontzimatyee inkinkishiretakoyetaiya maaroni, te arite irotzitzikayeteri pashine opaitarika ikinkishiretari. ⁶ Itzimi ñaapinkathatziro aparori kitaite, iriitajaantakera Avinkatharite iñaapinkathatzi. Ari okempitzitari eejatzi, itzimirika ovayetarori maaroni tsikarika opaiyetarika, iri Avinkatharite iñaapinkathatzi jovayetantarori, tema ipaasoonketapiintatziiri. Ari ikempitari itzimi pinkayetzirori ovaritentsi, iri Avinkatharite iñaapinkathatzitaka ipaasoonketapiintzirira. ⁷ Tera añaaminthavaitashitya aakaite, tera ankamaminthavaitashitya eejatzi. ⁸ Eenirora añaayetzi, iriitakera Avinkatharite añaaimoyetairi. Aririka ankamake, iriitakera eejatzi Avinkatharite ankamimote. Arira okantari, iriitake Avinkatharite ashitapiintairi eenirora añaayetzi, ari okempitzitari eejatzi aririka ankamayetake. ⁹ Tema irootake itzimajaantakari Cristo, ikamimotantake, ari okanta jashitapiintantairi eenirora añaayetzi, aririka ankamayetake eejatzi.

¹⁰ ¿Opaitama pikishimatantariri pisheninka? ¿Opaitama pimanintantariri eeroka? Aña iriira Cristo intzime amenakoyetantaatsine maaroni apaata. ¹¹ Tema iro josankinatakoyeetakeri, kantatsiri:

Jiroka ikantakeri Avinkatharite: “Maaroitenera irotyeerovayeetai iñaapinkathayeetaina. Omaperora.”

Aritakera intharomentayetairi maaroitenei Pava.

¹² Aripaitera ankinkithatakotaiyaari maaroitenei aakaite janta Pavaki.

¹³ Irootake ovashaantantyaarori akishimatavakaayeta. Aña ontzimatyee ankantashireyete: “Eero nokantzimoneentakaavaitari pashine ‘nirentzitari,’ notzikashirevaitzirikari.” ¹⁴ Niyotzi naaka tera inthañaapithatantyaaro Pava ovayetyaaro opaiyetarika. Iro kantacha, tzimatsirika kinkishirevaitachane aritatsi

impinkavaitayeete, irimatero impinkavaite irirori. ¹⁵ Aririka poñaakyaari pashine kempisantzinkari povayetyaaro otzimi ipinkiri irirori, tera petakoshiretyaari. ¿Aritatsima pinkantzimoneentakaiyaari pashine okantakaantziro povamatsitaro ovaritentsi? ¿Pikovatziima povaariperoshiretai irika? Irijatzira irika kempisantaneri, ikamimentakeri Cristo eejatzi. ¹⁶ Arira okantari, te arite poñaakaayeteri povayetari pikinkishiretari eeroka kameethari onatzi, impoña inkantayetemi: “Jantakero irika kaariperori.” ¹⁷ Aakaite akarayetzi ipinkathariventayetai Pava, te iro kovaperotajaan-tachane okaratzi avayetari, okaratzi amireyetari eejatzi. Aña iro kovaperotataitachari antampatzikashireyetai, asaikayetai kameetha, ankimoshireyetai, tema iriitake kantakaantakerori Tasorentsinkantsi. ¹⁸ Itzimirika matanairori iroka jantavaitaineri Cristo, aritake irinimotakaakeri Pava, ari inkempitayeriri eejatzi atziriite ari irakameethatakeri. ¹⁹ Ari okantari, ontzimatye pantapiintayetairo kantakaantziro isaikantayeetari kameetha, kantakaanterone intharomentashiretavakaantayeetyaari. ²⁰ Aririka pinkokovavaite povayetyaaro opaiyetarika, paamaventya paparatzirokari okaratzi jimonkaratakeneriri Pava pashineete kempisantzinkari. Tema te onthañaantsitya ovayetari. Iro kantacha itzimirika ovayetarori opaiyetarika impoña inkantzimoneentakakyaari pashine, jantakero kaariperori irika. ²¹ Tera apantyaaro pinkantzimoneentakavaityaari “pirentzitari,” okantakaantziro povayetari vathatsi, pimireyetao kachori, pantayetziro opaiyetarika. ²² Iroora apantaperotarori piyotakoshiretai eeroka, intaanira Pava iyotakotaimirone iroka. Intzimerika kaari eentashireventavaitairone iroka, aritakera irimatairo inkimoshireyetai. ²³ Iro kantacha itzimirika eentashirevaitatsine, aririka irovakyaaro opaiyetarika, ari onkempitzimotaiyaari jantakero kaariperori. Tema tera irantairo okaratzi jiyotakoshirevetaari, kaariperora onake iroka.

15

¹ Aakaite kempisantzinkari aavyaashireriite, ontzimatye antsinampashiret-zimoyetairi eentashireyetsiri, tera intaani antayetero okaratzi onimoyetairi aakaite. ² Ontzimatye antayetairo okaratzi onimoyeterine asheninka, onkarate minthashiretakaiyaarine irantayetairo kameethari. ³ Irootakera jantakeri Cristo, te inkovakovatero otzimi onimoterine apaniro irirori. Tema josankinayeetakero, kantatsiri:

Ikaratzi kaviyavaitemiri eeroka, irijatzira kaviyitakanari naaka.

⁴ Tema maaroite osankinatakotainchari pairani, kempitakarori iroka, josankinayeetakero iriyotaayeetairo. Ari okanta iroka Osankinajanorentsi, iro kantakaarori añaantarori atsinampashirevaitzi, iro tharomentashiretakairi oyaakoneentantari.

⁵ Iriitajaanake Pava kantakaarori añaantarori atsinampashirevaitzi, irijatzi tharomentashiretakaineri. Osheki nokovakotapiintakeri inkantakaiyaaro onkantya paakameethatavakaantyaari, maaroiteni pinkempitakotaiyaari ikantara Cristo Jesús.

⁶ Onkempivaityaaro arimi pintsipatavakaiya maaroiteni eerokaite pimpanthaaventereri Pava, itzimi ashitariri Avinkatharite Jesucristo.

Ikinkithayeetaineri Kameethari Ñaantsi kaari judío-tatsine

⁷ Tema osheki jaakameethayetai Cristo aakaite, eejatzi pinkempitaiya eerokaite, paakameethayetairi pashine atziri, tema ari onkantya iriñaapinkathayeetantyaariri Pava.

⁸ Irootake nokantapiintakeri: Iri Cristo jotyaantaitakeri irantavaiventereri nosheninkapayeeni judío. Iro jimatantakarori iroka onkantya iriñaantayeetyaaro omaperotatya okaratzi ishinetakeneriri Pava pairani avaisatziite.* ⁹ Irojatzira jantakeneriri ikaratzi

* 15:8 Iri ikantakoyetzi jaka “judío-payeeni” itzimi ipaiyetzi “tomeshitaari.”

kaari nosheninkata, ari okanta jiñaapinkathayetantaariri iriroriite, jineshinonkayetairi Pava. Jiroka josankinayeetakeri, kantatsiri:

Notharomentaventaime janta isaikayetzi kaari nosheninka.

Nompairyaayetaime nompanthaaventaimeira.

¹⁰ Jiroka ikantzitaitakari eejatzi:

Pashinesatziite, pintharomentaina eerokaite pintsipayetaiyaari jashiyetaari Pava.

¹¹ Ikantaitake eejatzi:

Pashinesatziite, pintharomentaiyaari Avinkatharite.

¡Maarointeni atzirriite pintharomentaiyaari!

¹² Ipoña ikantake eejatzi Isaías-ni:

Ari intzimake incharinentyaari Isaí.

Iriitake pinkathariventairine pashinesatzi atzirriite.

Iriitakera iroyaakoneentairi kaari asheninkata.

¹³ ¡Iri Pava tharomentakaiyaamine, iri kameetha saikakaayetemine pikempisan-tairira! Tema iri kantakaiyaarone oyaakoneentantyaariri. ¡Iri Tasorentsinkantsi kantakaiyaamirone onkantya poyaakoperotantyaariri!

¹⁴ Iyekiite. Niyotzi naaka omapero pineshinonkayetavaka eerokaite, iyotaneperori pinayetzi, pimatakero piyotaavakaayetaka. ¹⁵ Iro kantacha, nosankinatziimiro iroka noshintsithatziimiro onkantya eero pipeyakotantaro. Tema ikaminthaayeperotaimira Pava, ¹⁶ jotyaantaana noñaaventaineri Jesucristo ikaratzi kaari nosheninkayeta. Nokinkithatainerira Kameethari Ñaantsi ñaaventakotziriri Pava, okempivaitaaro naakami omperatasorentsitaari. Iriima kaari nosheninkata, iriiyetakera kempivaitakarorimi jashitakaayeetariri Pava, namayetainerira Pava iroora ookimotaariri. Iriitakera Tasorentsinkantsi materone irovatampatzikashireyetairi.

¹⁷ Okaratzi jantakaanari Cristo Jesús, kantavetachara nonkantakaaperoventyaaromi naaka, noñaaventero okaratzi nantavaitaineri Pava. ¹⁸ Iro kantamaitacha, intaani noñaaventairo okaratzi jimatakaayetakenari irirori Cristo. Tema noñaayetakeri kaari nosheninkata ikempisantayetairo okaratzi noñaaventayetakeneriri, okaratzi nantavaitzimotakeri. ¹⁹ Iri Tasorentsinkantsi pakenarori shintsinkantsi okanta notasonkaventantakarori, iro nomayetantakarori kaari iñaapiintayeetzi pairani. Ari okanta nomatantakarori nokinkithatairo Kameethari Ñaantsi ñaaventakotziriri Cristo netanakaro Jerusalén-ki, ipoña nokenayetanaake irojatzi Ilírico-ki. ²⁰ Ari okanta nokovantakarori noñaaventero Kameethari Ñaantsi janta tsika te inkemakoyeetero ivairo Cristo. Tera intaani nonkove niyaatero tsika janta jimayeetakero ikinkithatakaantaitzi.

²¹ Tema jiroka josankinayeetakeri, ikantaitake:

Ari iriñeeri nampiyetarori janta tsika te iriñaaventaiteri irika.

Ikaratzi kaari kemakoyeterine, ari inkemathatakotairi.

Ikovake Pablo iriyaatero Roma-ki

²² Irootake kaari okantanta niyaate pisaikaiyini eerokaite, okantavetaka osheki nokovapiintavetaka. ²³ Iro kantacha iroñaaka aritake nomatakero, tema tekatsi nantayetanairi jaka nampitsiiteki, aritake oshekitake osarentsi nokovapiintavetara nareetyaamimi. ²⁴ Aririka niyaaminthatakeri España-ki, arira nokoviri nareetanakyaamiri pinampiki. Aririka nosaikimovaitanakemi janta, nokovi pampitakotena potyaantena España-ki. ²⁵ Iro kantacha, netapaintyaaro niyaate Jerusalén-ki nampitakoyeteri janta itasorentsitakaitaire. ²⁶ Tema irikaite Macedonia-satzi, ipoña Acaya-satzi, jotyaantaiyakena iriroriite kireeki onkantya nompantyaariri kempisantzinkarite ashinonkainkari nampiyetarori janta Jerusalén-ki. ²⁷ Iriiyetakera kovashiyetaincha impashitantayetya, tekatsira shintsiventerine. Okempivaitakaro irikaite impinakoven-tatyeyyaami ikempisantakaakeri irika kaari isheninkata. ²⁸ Aririka nomonkaratakero

nompayetakeri Jerusalén-satzi ikaratzi jotyaaantayeetakeneriri, aripaitera navisanakeri pinampiyetarora eerokaite niyaatera janta España-ki. ²⁹ Niyotzi iri Cristo tasonkaven-tatziitaineri aririka nareetakyaami janta.

³⁰ Iyekiite, nokovakotzimi piñaañaatakoyetapiintena eerokaite, pinkempitakotyaa-naro tsika nokantapiintziro naaka. Iro nokovakotzimiri, niyotzira piñaapinkathatziri eerokaite Avinkatharite Jesucristo, iri Tasorentsinkantsi kantakaamirori petakotanta-kanari. ³¹ Pamanakotena eero jaakaantantana thainkashireri nampiyetarori Judea-ki. Pamanakoyetena onkantya iraavakoyeetantyaanarori kameethaini ipakaantay-eetziriri itasorentsitakaitane Jerusalén-satzi, iro onimoyetantyaariri iriroriite. ³² Ari onkantya nonkimoshiretantyaari niyaatera pisaikaiyini eerokaite, irirorika Pava ko-vakaakenarone. Arira nomakoryiimovaitaiyemine eerokaite. ³³ ¡Onkamintha iri Pava tsipashiretyaamine, iri kameetha saikakaayetemine! Ari onkantyaari.

16

Jovethayeetari atzirite

¹ Iroora Febe aanakerone iroka osankinarentsi. Iro nokempitakaantaa iroomi notsiro. Osheki antavaitake iroori japatotapiintayeetaka janta Cencrea-ki. ² Paakameethatavakero iroori, irootake jashitaari eejatzi Avinkatharite, aritzi paakameethatero pikempitapiintziri paakameethatziri pashine itasorentsitakaitairi. Pampitakoyetero ompaityaarika onkovityaayete. Tema osheki ampitakoyetake iroori. Ari okempitakenari naaka eejatzi osheki ampitakoyetakena.

³ Povethatyaanaro Priscila ipoña Aquila. Irooyetake tsipayetakanari nantavaitziniri Cristo Jesús, ⁴ irootake shineventakanari ovavisaakotakena. Osheki nopaasoonke-takero irokaite, ari ikempitaayetakero pashinesatzi kaari nosheninkayeta ikaratzi ap-atoyetapiintachari pashineki nampitsi. ⁵ Povethatyaanari eejatzi ikaratzi apatoyetapi-intachari opankoki. Povethatyaanari eejatzi netakotane Epeneto, tema iri etanakarori nokempisantakairi Cristo janta Acaya-ki. ⁶ Povethatyaanaro María, otzimi antavaiventakemiri osheki eerokaite. ⁷ Povethatyaanari Andrónico, ipoña Junias nosheninkapay-eeni jinatzi, iri tsipayetakanari jashitakoyeetana. Iriiyetake etakaro ikempisantzitaka tekeramintha naaka, irijatzi jiñaapinkathayetakeri otyaantajanoriite. ⁸ Povethatyaanari netakotane Amplias, itzimi jashitaari Avinkatharite. ⁹ Povethatyaanari Urbano, itz-imi karatapiintakenari nantavaitziniri Cristo Jesús. Povethatyaanari netakotane Es-taquis. ¹⁰ Povethatyaanari Apeles, itzimi jaakameethatakeri Cristo. Povethatyaanari maaroitene itzimi saikavankotziriri Aristóbulo. ¹¹ Povethatyaanari nosheninka Herodión. Povethatyaanari saikavankotziriri Narciso, ikaratzi inampishiretantaari Avinkatharite. ¹² Povethatyaanaro Trifena, opoña Trifosa. Irootake tsipatakanari nantavaitziniri Avinkatharite. Povethatyaanaro netakotane Pérsida. Irojatzi notsi-patakari nantavaitziniri Avinkatharite. ¹³ Povethatyaanari Rufo, itzimi jiyoshiitairi Avinkatharite. Povethatyaanaro eejatzi iriniro, otzimi nokempitakaantari naaka iroomi noniro. ¹⁴ Povethatyaanari Asíncrito, Flegonte, Hermas, Patrobas, Hermes, ipoña ikaratapiintayetziri iriroriite, itzimi apaiyetziri iyekiite. ¹⁵ Povethatyaanari Filólogo, Julia, Nereo ipoña iritsiro, Olimpas, ipoña maaroitene ikaratzi tsipayetariri iriroriite apaiyetziri itasorentsitakaitane. ¹⁶ Etakora pinkantya povethatavakaanaiya. Jovethayetami eerokaite maaroitene itzimi apatoventapiintakariri Cristo jaka.

¹⁷ Iyekiite, jiroka nokovakotzimiri: Paamaventyaari ñaanaminthatavakachaari itz-imi otzitzikamentavakaarori jiyotaayeetakemiri pairani. Eerora pikempiyayetari eerokaite. ¹⁸ Aña okempivaitakaro atziritanakityeemi “Inevvaitashitane,” iro om-peratanakyaarinemi. Tema kaarira Avinkatharite Jesucristo omperayetanaiaarine. Iriiyetakera nintathayetashitariri eentashireriite jamatavivaitzirira. ¹⁹ Nokemake

naakaite kameetha pikantaiyani eerokaite, te pipiyathavaita, irootake oimoshirenkak-enari. Nokovi naaka pinkameethashireperote, onkempivaityaaromi te piyoyetaa-jateromi okantakota kaariperori. ²⁰ Iriira Pava saikakaayetaimineri kameetha, irootaintsira inkantakaiyaaro pinkitsirinkantyaariri Satanás, onkempivaityaaro povichoryaatyeerimi paatzikakeri. ¡Onkamintha ineshinonkataimi Avinkatharite Jesucristo!

²¹ Jovethatami Timoteo, itzimi tsipatanari nantavaitzi, eejatzi nosheninkapayeeni Lucio, Jasón, ipoña Sosípater.

²² Naakatakeri Tercio itzimi osankinayetziniriri Pablo. Naakatake eejatzi ovethatami, naaka jashitayeta eejatzi Avinkatharite.

²³ Jovethatami Gayo. Arira nosaikiri iroñaaka ipankoki. Jovethayetami eejatzi ikaratzi nampiyetarori jaka. Jovethatami Erasto, itzimi oviriri kireeki ashitari nampitsi. Jovethatami eejatzi Cuarto, itzimi apaiyetairi iyeki.

²⁴ ¡Onkamintha ineshinonkayetaimi maaroitni Avinkatharite Jesucristo! Ari onkantyaari.

Ovekaraantaro tharomentaantsi

²⁵ Thame antharomentaiyaari iroñaaka matzirori inkempoyaaaventayetakemi, ari onkantya pinkyaaryoventapiintantyaarori Kameethari Ñaantsi okaratzi ñaaventakotziriri Jesucristo, tsika otzimi kaari ikemathatapiintayeetaka pairani.

²⁶ Iro kantacha, joñaakayeetantaa iroñaaka jiyotaantayeetakera maaroitni nampitsiki, onkantya inkempisantayeetantyaari eejatzi janta. Irootajaantakera josankinatakaayetakeriri kamantantaneriite irika Pava, Kañaaneri. ²⁷ Thame antharomentaiyaari apanirotatsiri Pava, Iyotaneri. Tema iriira Jesucristo kantakaiyaarone ankantaitantyaarori antharomentaiyaari. ¡Ari onkantyaari!

Jetakari Josankinatziniri Pablo Corinto-Satziite

Ovethataantsi

¹ Naakara Pablo otyaantzimirori iroka osankinarentsi. Irotyaantajanore Jesucristo nonatzi, tema iri Pava kovakaakenarori, ikaimashiretakena. Ari notsipatakari Sóstenes nosankinatzimiro. Iriitake nokempitakaantairi iyeki. ² Eerokara nosankinayetzini pikaratzi papatoventaari Pava janta Corinto-ki, pikaratzi jovatampatzikashireyetaimi Cristo Jesús. Iriira kaimashireyetaimi pitasorentsishireyetantaari, pikempitaari pashineete nampiyetarori tsikarika janta, pairyaapiintayetairiri Avinkatharite Jesucristo, tema irijatzi Pinkathariventairi eejatzi irirori. ³ Onkamintha ineshinonkayetaimi Ashitairi Pava, kameetha isaikakaayetaimi, ari inkempitzityaamiri eejatzi Avinkatharite Jesucristo.

Ipaasoonketakaitziri Pablo itasonkaventantaitzi

⁴ Nopaasoonketapiintzirira naaka Pava, tema iniroite ikaminthaayetaimi, itsipashiretakagaamiri Cristo. ⁵ Irijatzi kantakaarori piñaaventapiintantaariri, okanta piyotakoperotantaariri eejatzi. ⁶ Irootakera poisokeroyetantarori okaratzi netakari noñaaventakemiri Cristo. ⁷ Pikantakara poyaaventari impiye Avinkatharite Jesucristo, tekatsi kovityiimotemine itasonkaventzimira onkantya pantavaitantyaaniriri irirori. ⁸ Iriira kantakaiyaarone pinkyaaryoventantyaariri irojatzi impiyantakyaari, ari onkantya eero otzimanta ompaitya iriyakoventapaimiri irirori. ⁹ Oisokero jovimi Pava, iriitake kaimashireyetaimi okanta paapatziyantaariri Itomi, Avinkatharitera Jesucristo.

¿Itsiparyaatyaamaranki irirori Cristo?

¹⁰ Iyekiite, noshintsithatemi nompairyeeeri Avinkatharite Jesucristo. Nokovakotzimi paapatziyavakaayetaiya, onkempivaityaaro aparonimi onkantyaami pikinkishiretaneete, eero pikantavakaamentavaitaro ompaiyetyaarika. ¹¹ Tema nokemakeri isheninkamirinkaite Cloé ikantapaakena te paapatziyavakaa kameetha. ¹² Tzimatsi pitsipayetari janta kantatsiri: “Nokempisantziri naaka Pablo.” Pashine kantayetatsi: “Iri nokempisantzi naaka Apolos.” Pashine kantatsi: “Iri nokempisantzi naaka Pedro.” Tzimatsi pashine kantayetanaintsiri: “Nokempisantziri naaka Cristo.” ¹³ ¿Itsiparyaatyaamaranki irirori Cristo? ¿Naakatakema paikakotzimentakamiri? Tema poviinkaayetakaranki eerokaite, ¿Naakama ipairyeeetake, inkantaite: “Poviinkatzimentaaari Pablo?” ¹⁴ Iroora nopaasoonketantariri Pava okamintha te naaka oviinkaayetemine. Intaani noviinkaamatsitakeriranki Crispo, itsipatakari Gayo. ¹⁵ Iroora eero itzimanta janta kantashivaitachaneri iroñaaka: “Noviinkatzimentakari Pablo.” ¹⁶ ¡Jaa! Irijatzira noviinkaatzitakariranki Estéfanos, notsipataakeri isheninkamirinkaite. Tera nonkinkishiretero tzimatsirika pashine noviinkaatakeri janta. ¹⁷ Tera iro irotyaantantyaanari Cristo noviinkaantante, aña jotyaaantakena nonkamantantairo Kameethari Ñaantsi. Tera nonkempitakotapaakyaari iyotaneri noñaaventayetzirora. Tema te nonkove amenaashivaityaaro irooperotataitzira ipaikakoyeetakeri Cristo.

Iri Cristo, ishintsinka Pava, iriyotane eejatzi

¹⁸ Tema aririka ankinkithatakaavetyaari kaari oshiretachane tsika ikanta ipaikakoitakeri Cristo, ikempitakaantai masontzishireri anatyeeemi. Irooma aakaite avisakoshiretaari anai, ayoyetai omaperotatya joñaakantakero ishintsinka. ¹⁹ Tema josankinatakoyeetzitakariki kaari oshiretachane, ikantaitake: Naapithateri iriyotane ikaratzi iyotanevetachari. Nonpeyapithateri ikinkishiretane ikaratzi kinkishiryaavetachari.

²⁰ ¿Tsikama inkantaiyaarika iyotaneri? ¿Tsikama inkantaiyaarika iyotzinkari ikaratzi iyotaantashivaitarori irooperotzimotziriri iroñaaka iriroriite? Aña Pava jimasontyaayetairi iroñaaka irika osavisatziite, ikaratzi iyotanevetachari pairani. ²¹ Tema irikaite iyotanevaitashitachari, tera irimatanetero iriyotairi Pava. Irooma Pava matanetzirori jiyotaneta, onimotakeri irirori jovavisaakoshireyetairi ikaratzi kempisantañaanetairiri, okantavetaka itzimayetzi okempitzimovetakari masontzishirenkantsi onatzi iñaaneka Pava. ²² Aririka iriñeero nosheninkapayeeni judío intasonkaventantayeete, iroora inkempisantantayetyaari iriroriite. Iriima griego-thatatsiri, aririka inkemayeteri ikempitakaantari iriroriite iyotaneri inatzi, iriitakera inkempisantayeteri. ²³ Irooma naaka, nokinkithatakotanairi Cristo tsikara ikanta ipaikakotzimentantaka. Irootake okompitzimotantakariri nosheninkapayeeni. Iriima griego-thatatsiri ikempitakaantakena nomasontzishirevaitatyeemi. ²⁴ Iro kantamaitachari aakaite, ayotaiyini joñaakantairo Cristo Itasorenka Pava, eejatzi iriyotane. Irojatzi jiyoyetairi maaroni ikaimashireyetairi Pava, onkantavetakya Judío-rika inatzi, kaaririka Judío, maaroni. ²⁵ Tema Pava janayiri jiyotanevaitashitari atziriite, okantavetaka irika atziriite okempitzimovetakari masontzinkantsi onatzi ikantayetakeri Pava. Tema Pava janayiri atziriite otzimimotziri ishintsinka, okantavetaka irika atziriite okempitzimotakariri te aavyaantanete okaratzi ikantavetakari Pava.

²⁶ Iyekiite, ontzimatye pikinkishiryaaakotavakero tsikarika pikantaiyani eeroka pairani tekera inkaimashiretaitemiita. Tera intzimaperote iyotaneri pikarataiyini, te intzimaperote pijevarite, te intzimaperote iriiperori pinkathariventzimiri. ²⁷ Iro kantacha Pava jiyoshiiyetairi ikempitakaantavetakari atziriite masontzi jinatzi, ari onkantya irovashiventaantaiyaariri apaata iyotanevaitashitaneri. Jiyoshiitayetairi eejatzi ikempitakaantayeevetakariri kaari aavyaavaitaneri, ari onkantya irovashiventaantaiyaariri apaata iriiperoriite. ²⁸ Arira ikenakaakerori Pava jiyoshiiyetantaariri imanintaminthatane atziriite kaari iriiperotzimoyeterine. Arira okanta opoñaantaari iroñaaka ineveyeetaaro okaratzi imanintaveetakari. ²⁹ Ari ikenakairori Pava eero itzimanta impaitya asagaaventavaitachaneri. ³⁰ Iriira Pava tsipashiretakagaamiri Cristo Jesús, tsika itzimi jotyaantairi irirori iriyotanetakaayetaiyaami, irovatampatzikashireyetaimi, irovameethashireyetaimi. Iri pinakoventaimi pisaikashivaiyetantaari. ³¹ Irootakera josankinatziyeetantakarori pairani, kantatsiri:

Tema tekatsi apantyaarone irasagaaventashivaitaitya apaniro. Iroora apantaperotarori asagaaventaiyaaro jantayetziri Avinkatharite.

2

Iñaaventayetairi Cristo ipaikakoyeetakeri

¹ Iyekiite, niyaapaitetakeranki naaka nareetami noñaaventantyaamiriri Pava, tera nonkempitakotapaakyaari iyotanevaitashitaneri, te nonintathavaitashitapaakyaami. ² Aña intaani nokovakitatainakero noñaaventapiintanaimiri Jesucristo, ipaikakoyeetakari. ³ Te noñeero onimotena kameetha nosaikimoyetakemi, aña tharovashire nokantaka. ⁴ Ari okanta te okitsirinkantaperotantami noñaaneyetakari, te oshiyaro iñaane iyotanevaitashitaneri. Iro kantacha okaratzi noñaaneyetakari, omatakero oñaakantakeri Tasorentsinkantsi, oñaakantakero ishintsinka. ⁵ Arira okantakariri, iroora ishintsinka Pava ikempisantakaantakamiri, kaarira iriyotane atziriite matakayemirone.

Itasorenkara Pava oñaakantayetzirori

⁶ Iro kantamaitacha, aririka ankinkithatakaayeteri antakishiretaneri, arira aritziri añaaventakoteneri iyotanetaantsi. Iro kantacha iroka iyotanetaantsi, tera oshiyaro

okaratzi jiyotanevaitashitari osavisatzi, okaratzi jiyotanevaitashitari pinkathariyevetachari iroñaaka. Tema eero ikantaitatyaani irikaite. ⁷ Aña iroka iyotanetaantsi noñaaventziri naaka, tera iriyotakoperoyeetero pairani. Okempivaitakaro iromanay-eetatyeeeromi. Irootakera ikovitataikari Pava, ari onkantya añaayetantaiyaarori apaata irovaneenkaro. ⁸ Irikaite pinkathariyevetachari iroñaaka, tekatsira aparoni iyotakoperoterone iroka iyotanetaantsi. Arimi iriyotakeromi, eeromi ipaikakotakaantzimiri Avinkatharite, otzimimoperotataitziri irovaneenkaro. ⁹ Iro kantamaitachari, iroora josankinatakoyeetzitakari pairani, ikantaitake:

Okaratzi ishinetakeneriri Pava etakoyetaariri irirori,
Anaaperotataitziro jokitapiintaitari, ikemapiintaitziri,
Anaaperotataitziro okaratzi añaamampyaavetakari.

¹⁰ Irooma aakaite, jotyaantakairi Itasorenka Pava onkantya iriyotakaantairori. Arira ikantari Tasorentsinkantsi, jiyotakaaperotakagairi Pava. ¹¹ Tema tekatsi materone iriyoteneri ikinkishiretane pashine atziri, apaniro jiyotziro ishireki irirori. Ari ikempitari eejatzi Pava, tekatsi iyoteneriri ikinkishiretane, aña apaniro jiyotziro irirori ishireki. Irika Tasorentsinkantsitsiri, ishirera Pava jinatzi. ¹² Irootakera omatantari jinampishiretakairi Pava Itasorenka ashireki, onkantya ayoperoyetantaiyaarori okaratzi ishineyetakairi aakaite akempisantayetairi. Irootakera kaari kantaajatatsine iroka iriyotairo osavisatziite, ¹³ ikaratzi iyotaantapiintakerori jiyotashiminthavaitari irirori. Aña okaratzi añaaventakeri aakaite irootakera jiyotakaayetairi Tasorentsinkantsi. Irootakera akinkithatakaayetairiri antakishiretaneri tsika okantakotajaanta ashireka.

¹⁴ Iriima ikaratzi kaari antakishiretatsine, te inkempisantero iriroriite jiyotakaantavetakari Tasorentsinkantsi, aña okempitzimovaitakari masontzishirenkantsi. Te onkantaajate iriyotakotairo irirori, tema te inampishiretantari Tasorentsinkantsi iyotakaantayetyaariri. ¹⁵ Irooma aakaite antakishiretaneri, aritake amayetairo ayotajaantairo maaroni tsikarika opaiyeta. Aritake okantari, okantavetaka te inkemathaperoyetai osavisatziite tsika akantayetanaa aakaite. ¹⁶ Irootakera josankinatakotziyee-takari jaka, kantatsiri:

¿Tzimatsima impaitya iyotakoperotairine ikinkishiretane Avinkatharite?

¿Tzimatsima impaitya materine iriyotairi? Irooma aakaite, jiyotakaayeetairora tsika okantakota ikinkishiretane Cristo.

3

Antavaitanaineriri Pava

¹ Iyekiite, tetya nomataajatero nonkinkithatakaayetemi nokempitayirira nokinkithatakairi antakishiretaneri. Aña kempivaitakami ovakerami petanakyaaro paventagaiyaari Cristo. Kempivaitakami eeniromi peenchaanikite, ² eeniromi ithotaayeetzimi, tekera impayeetemiros tatsinaayetatsiri ovaritentsi. Tema te onkante pinkemathayetairo okaratzi niyotaavetakamiri, eeniro pikantayeta irojatzi iroñaaka. ³ Tekeraatara pantakishiretanete. Okaratzira piñaanaminthataavaayeta pikisakoneentavaita. ¿Kaarima iroka jimatayetapiintakeri osavisatziite? ⁴ Tema tzimayetatsi janta, kantatsiri: “Nokempisantziri naaka Pablo.” Pashine kantayetatsi: “Iri nokempisantzi naaka Apolos.” ¿Kaarima iroka kempitakarori iñaanaminthataavakaayeta osavisatziite?

⁵ ¿Niinkama naaka? ¿Niinkama Apolos? Naakamatsitake apiteroite iromperatane Pava, jotyaantakena nonkinkithatakaayetaimi onkantya pinkempisantantayetaiyaari eerokaite. ⁶ Tema naaka joshiyakaaventayeetake itzimi pankitaintsiri. Iriima Apolos iri joshiyakaaventayeetakeri itzimi oyaatapaakenari ithamaitakotziro nopankitakeri. Iriima Pava iriitakera matajaantzirori jantakitakaayetziro pankirentsi. ⁷ Te iririiperotajaante pankitakerori, ari ikempitari thamaitakotakerori. Aña iriira iriiperotajaantatsiri

Pava, irantakishiretakaayetaimi. ⁸ Kempivaitaka intzimerikami irantavaitakaitane. Irotyaantaitakeri impankivaite, irotyaantaitake pashine inthamaitakotero. Intaani impinamatsiyeetairi okaratzi jantavaimatsitake, iroipiyeetairi inampiki, tema te inkovaperotajaantya iriroriite. ⁹ Arira nokantaiyani naakaite, kempitavaitaka naakami antavaitziniriri Pava. Irooma eerokaite, pikempivaitakaro eerokami pankirentsimashi. Pikempivaitakaro eejatzi eerokaite, eerokami pankotsi.

¹⁰ Naaka kempivaitakariri iyotzirori jovetsikiro. Naakara etakaanakararo novetsikakero pankotsika, iriira Pava neshinonkatakanari okanta netantanakarori novetsikiro. Ipoña ipokapaake pashine thonkaterone irovetsikero. Iro kantacha ontzimatye iramatsinkaventyaaro inthonkantyaarori kameetha. ¹¹ Iriitakera Jesucristo oshiyaventakarori etapiintarori jaayeeziri jovetsikayeetantaro pankotsi. Eerora okantzi ontzime irimpoyaayeetantyaariri. ¹² Aririka irovayeetakero etapiintarori, kantatsira iroñaaka inthonkayeetairo pankotsika. Irovetsikayeetantyaaro oro, kireeki, mapipayeeni poreryaayetatsiri. Ari onkantake eejatzi irovetsikayeetantyaaro inchakota, tsipanapayeeni. ¹³ Iro kantacha, aririka ontaiya pankotsiyetatsiri, arira iriñeetero opaitarika jovetsikantayeetakarori pankotsiyetatsiri. ¹⁴ Okempitatty, iroorika irovetsikayeetantakya mapipayeeni, eerora aperoyeta ontaayetya, omapero okisotanetake okaratzi jovetsikayeetantakari. Oshekira ipinaperoyeetakeri ovetsikakerori pankotsika. Arira inkempitayeetairiri eejatzi joshiyakaaventayeetakeri ovetsikiro pankotsi, impinaperoyeetairi eejatzi. ¹⁵ Irooma, tzimatsirika ovetsikantakarori pankotsi kaari shenkaatsine ontaayetya, kapichera ipinayeetairi irika. Arira inkempitayeetairiri eejatzi joshiyakaaventayeetakeri ovetsikakerori iroka pankotsi, kapichera inkantaiya iravisakoshiretantaiyaari, iroshiyakovaitaiyaari avisakotatsiri intaavetyaami.

¹⁶ ¿Tema piyotaiyeroni eerokaite, eerokayetakera oshiyakaaventari pankotsika? Tema kempivaitakami eerokami intasorentsipankotetyaami Pava, eerokatake inampishiretantaka Tasorentsinkantsi. ¹⁷ Aririka intzime ovaariperominthateriri oshiyakaaventari itasorentsipankote Pava, arira irovaariperotairi Pava irirori, tema tasorentsi onatzi ipanko. Arira okanta joshiyakaaventayeetzimi eejatzi eerokaite.

¹⁸ Paamaiya jamataviitzimikari. Kempitaka tzimayetatsi janta kantatsiri: “Iyotaneri nonatzi.” Aña iro arivetachari irikaite inkinkishiretakoperotairomi okaratzi kempitzimovetakariri osavisatzi masontzishirenkantsi onatzi. Tema iroka, irootake kankakaiyaarone iriyotanetantaiyaari. ¹⁹ Tema Pava te apantzimotyaari okaratzi ikempitakaantashitapiintakari osavisatziite iyotanetaantsi onatzi. Irootakera josankinatakotziyeetakari pairani, ikantaitake:

Tema iri Pava oirikayetakeriri iyotanevaitashitachari, iriyotashinenkakiini.

²⁰ Josankinatziyeetaka eejatzi kantatsiri:

Jiyotzitakaro Pava ikinkishiretashivaiyetakari iyotanevaitashitaneri.

²¹ Irootakera, eero jasagaaventavaitantaro atzirriite okaratzi jiyomatsivetari iriroriite. Irooma eerokaite, aritake onkantake piyotakoyetairo maaroni: ²² Okaratzi niyotaayetakemiri naaka, jiyotaayetakemiri Apolos, jiyotaayetakemiri Pedro, okantakota kipatsisato, añaantarentsi, kaamanetaantsi, avisayetatsiri iroñaaka, avisayetatsineri apaata. Aritake onkantake piyotakoyetairo eerokaite maaroni iroka, kempivaitaka eerokami ashityaaronemi maaroni,* ²³ tema eerokaite jashitayetaa Cristo, iriima Cristo jashitari irirori Pava.

4

Irantavaire otyaantajanoriite

* 3:22 Ipaitaitziri jaka “Pedro,” irijatzira ipaiyeetziri “Cefas.”

¹ Arira okantari, ontzimatye inkempitakaantayeetaina iromperatane Cristo, naakaite jovake niyotaantayetairo kaari jiyotakoveeta pairani. ² Iro kantacha itzimirika jovay-eetake irantayetairo ompaityaarika, ontzimatye irika inkyaaryooventairo irimatan-taiyaarori kameethaini. ³ Niyotzi naaka pimonkatziyantatyaanari nokarataiyinira. Tekatsi ompaitzimotyana pikovirika pamenakotenaro nantakerorika kameethaini. Tekatsi ompaitzimotaajatyaana inkoverika iramenakoyetenaro jevayetatsiri nampit-siki. Tema te nonkinkishiretakotapiintaajatyaaro naaka nomonkatziyayetyaari nokarataiyirini. ⁴ Aririkami namenakotya naaka, kempitakatya te ontzimimotaa-jatena nokenakaashitane. Iro kantacha tera naaka amenakovaitachane, aña iriitak-era Avinkatharite amenakojanotainaneri tzimatsirika. ⁵ Irootakera eero pimatantaro eerokaite pimonkatziyayetairi impaityaarika. Aña iri Avinkatharite amenakoyetairine maaroitani impiyapaitetapaakerika. Iriitakera oñaakantapairone okaratzi antayetakeri omanaantsikiini. Ari iroñaakantapairo eejatzi okaratzi akinkishirevetari antayeterimi. Arira inkantaiyaari Avinkatharite tharomentaineri apaata.

⁶ Okaratzi noñaaventakemiri jaka, noshiyakaaventatyaara naaka notsipatakari Apolos. Iroora nokantantamirori onkantya poisokerotantyaarori Osankinajanorentsi, tema irootake ikantaitapiintakeri: “Eero povanaatziitziro osankinatainchari.” Aritaima povashaantairo iroñaaka okaratzi pimonkatziyavakaapiintakana, pasagaaventapi-intayetakana pinkantaiyeni, “Iriira irika anayiriri pashine.” ⁷ Pikantayetakera ¿Piñaajaantakema eero ka panaakoyetairi pashineete? ¿Piyotashitakaroma apaniro okaratzi kaari jiyotaayeetzi? ¿Opaitakama pasagaaventantari pinkempitakaantavaita apanirora piyotanetashitaa?

⁸ Pasagaaventavaitaiyakani eerokaite pikempitakoyetakari pinkathariite, ashaarantaneriite, ikaratzi aashiryaneentavaitziri irovarite. Kempitavaitakami te niyotaayetemimi naakaite. Onkaminthaajatyaami pimpinkathariperovantayetemi, ari onkantya nonkaratantyaamiri naaka tsika pipinkathariventantzi. ⁹ Tema naakaite Otyaantajanoriite tera nonkempitaajatyaari pinkathariite, te niriiperotaiyeni. Aña okempivaitakaro iroñaaka irovamaakaantakenami Pava, maaroitani jamenakoven-tayeetakana tsika ikantaitakana jovamaayeetana, jamenakoyetakana atziriite eejatzi ikempitayetakari maninkariite. ¹⁰ Ikinkishiretakoyetakana tekatsi apantyaanane nokinkithatakotzirira Cristo. Irooma eerokaite pikinkishiretakoyeta iyotaneri pinayetatziki pikinkithatakoyetairira irirori. Irooma naakaite ikinkishiretakoyetakana te naavyaashireperovainete. Irooma eerokaite ikinkishiretakoyetakemi aavyaashirevaitaneri pinatzi. Osheki iñaapinkathayeetakemi eerokaite, irooma naakaite, temacheeni. ¹¹ Eekerora niyaatatzi noñaashivaitakaro, irojatziki nokantziro iroñaaka, notasheneentavaitzi, nomireneentavaitzi, thonkaneeronkatakotakana, jovatsinaavaitaitana, te ontzimimotena nopanko, ¹² osheki nantavaitake, naakajaantake antavaiventacha. Itzimirika impaitya kisaneentavaitanari, noneshinonkayetari naakaite. Aririka irovatsinaavaitakana, amave nokantaiyani. ¹³ Aririka inkaviyavaitaitena, nokokovayetziro nontsimaryaakaayetyaari. Ikempitakaantayetakana tekatsimi apantyaanane kaarashimi nonayetatye. Eeni-ro ikantayeetana irojatziki iroñaaka.

¹⁴ Tera iro nosankinatantarori iroka nokovi novashikyaayetemi, aña nokovatziki nonkaminaayetemi, nokempitakotari ashitaaniri ikaminayiri iretakotane itomi. ¹⁵ Kempitaka tzimavetakana osheki kovavetainchari iriyotayemimi eerokaite, iro kantacha te niyote tzimavetakarika kovavetainchane irakameethatemi iroshiyaari ashitamiri. Irootakera noshiyakaaventakeri naaka, kempivaitakana iriimi Jesucristo matakaakenarone noshiyakotyaari ashitamiri, nokinkithatakaapaakemiroranki Kameethari Ñaantsi.* ¹⁶ Irootakera nosankinatantamirori iroka: Pinkempitako-

* 4:15 Kantakotachari jaka “osheki,” ikaratzi 10,000.

taiyaanaro naaka. ¹⁷ Irootakera notyaantantakamiriri iroñaaka Timoteo, tsika itzimi nokempitakaantziri eejatzi iriimi netakotane notomi, iriitake kyaaryoventakeri Avinkatharite. Iriitakera kinkishiretakaapaimirone tsika ikantakaakana Cristo, tsika nokanta niyotaayetairi kempisantzinkariite tsikarikapayeeni isaikayetzi. ¹⁸ Tzimayetatsi pikarataiyirini janta ñaaperovaitachari, ikovaiyini pinkempisanteri irirori. Iñaajaantzi eerora napiitairo nareetaiyaami. ¹⁹ Iro kantacha thaankipaitera nompiyitapaakya, iriirika Pava kovaintsineri. Ari onkantya noñaantyaarori omaperorika jaavyaashirevaitanetzi ikaratzi ñaaperovaitainchari janta. Aamaashitya iñaavaiminthavaitashitaka. ²⁰ Tema ikaratzi ipinkathariperoventairi Pava, iriitakera oñaakanterone jaavyaashirevaitanetzi. Tera iriñaavaiminthavaitashitya. ²¹ ¿Arima onimotakemi nareetyaami novasankitaavaitapaakemi? Aña iro pinkovataike noneshinonkayetapaakemi, eero noshintsiventavaitapaakemi.

5

Jiyakoventayeetziri antayetzirori kamaaroyetatsiri

¹ Tema nokemake tzimatsi janta aparoni pikaratziri, jimayempivaitapiintake. Jimatataikero jantajaantakerori kaariperokitatsiri kaari ikemakoyeetzi kempityaarone irantayetero kaari kempisantatsine. Tema ipaantavaitaro irinirothori, iinatari iriri. ² ¿Opaitama piñaaperovaiyetantari itzimataitzira pikaratziri janta matakakerori iroka? Tetya povashiretakovaityaari piñaakeri jantakero. Aña iro arivetacha pomishitovakaanterimi irika shirampari.

³ Okantavetaka te nosaikimotemi pinampiki, iro kantacha nokinkishiretakotapiintakami kempivaitaka arimi ankaratemi asaike janta. Irootakera pinkempitakaan-
tantaarori iroñaaka arimi ankarate janta, niyakoventakeri irika shiramparika. ⁴ Ontzimatyeeera papatotaiya, pimpairyeeri Avinkatharite Jesús, pinkempitakaan-
teromi aririkami nonkaratajaantemimi janta. Pimaterora iroñaaka okaratzi ikan-
takemiri Avinkatharite, ⁵ pomishitoveri shiramparika, irovasankitaavaiteriita Satanás. Aamaashitya aritake onkantai iravisakoshiretai apaata impiyeerika Avinkatharite Jesús.

⁶ Tera apantaro pasagaaventavaitya. ¿Tema piyotero okaratzi ikantayeetakeri: “Kapicheeni onavetaka shineyakairori tanta, iro kantacha oshineyakairo maaroni tantapatha?” ⁷ Pinkempitakaan-
tairo eeroka posokatyeeeromi shineyapathatakairori tanta, posheyetairo kameetha. Irootakera pimayeteri, pomishitoveri matapiin-
takerori kamaaroyetatsiri, ari onkantya eero jantetaantaro. Aña ontzimatyeeera pinkem-
pitaiyaaro tanta kaari shineyatsine, jovapiintaitari joimoshirenkaitzirora kitaite
“Anankoryaantsi.” Tema ikamimentayetakai Cristo joshiyakaaventari oisha jo-
vayeetari joimoshirenkayeetzirora Anankoryaantsi. ⁸ Iroora amayetantaiyaarori
okaratzi joshiyakaaventayeetakeri. Ontzimatyeeera ovashaantayetairo kamaaroyet-
siri, kaariperoyetatsiri, oshiyakaaventakari shineyakairori tanta. Aña ontzimatyeeera
ankameethashiretai, añaavaiyetairo kyaaryootatsiri, oshiyakaaventakari tanta kaari
shineyatsine.

⁹ Aritake nosankinatzitakami pairani, nokantakemi: “Eerora paapatziyaminthatar
ikaratzi matapiintakerori kamaaroyetatsiri.” ¹⁰ Nokantayetakemirora iroka, tera
iri nonkantakote ikaratzi kaari kempisantayetatsine, antayetzirori kamaaroyet-
siri, kisakovaitaneri, amatavitaneri, ñaapinkathatashivaitariri oshiyakaarontsi. Iri-
imi nonkantakoyetemi, eerotya okantaajataimi pisaikayetaimi kipatsikika. ¹¹ Iriira
nokantakotzi ikaratzi paitashiminthavaitachari “Iyekiite.” Iriiyetakera eero paa-
patziyaminthayetaari, iriirika matapiintakerone kamaaroyetatsiri, kisakovaitaneri,
iñaapinkathatashivaitakari oshiyakaarontsi, ikaviyantavaitake, ishinkivaitapiinta, ja-
matavitantapiintake. Tera aritaajate payootayetairi irikaite. ¹² Tema te irovayetai

aakaite iyakoventayetairi ikaratzi kaari kempisantayetaatsine. Aña iroora aritatsi iyakoventayetairi kempisantayetatsiri akaratapiintairi, irantayeterorika kaariperotatsiri. ¹³ Irootakera pookantyaariri irika shirampari matapiintakerori iroka kaariperori. Irooma Pava iriira amenakoyetairine ikaratzi kaari kempisantayetatsine.

6

Te arite iramenakotairo amaimanetavakaane kaari kempisantatsine

¹ Aririka pimaimanetavakaiya pikaratzi pikempisantzinkaritzji janta, te arite piyaate iramenakotemiro jevayetatsiri nampitsiki, kaari kempisantzinkaritatsine. Aña iro aritatsi piyaatashitavakaiya pikarataiyini itasorentsishiretakaitaimi. ² ¿Tema piyotaiyeni eerokayetake amenakoyetairine apaata maaroni osavisatziite? ¿Eeroma pimatziro povetsikayetero pomerentsitzimoyetamiri kapicheeni eerokaite? ³ Tema aakatataike amenakoyetairine eejatzi maninkariite. ¿Eeroma okantzi amenakotantero okaratzi añaakotantayetziri iroñaaka? ⁴ ¿Opaitama pishinetantariri iramenakoyetaimi atziriite kaari pikaratapiintziri papatoventyaari Pava? ⁵ Aña ontzimatyeemi pimpashiventakotyaaero iroka. ¿Tekatsima iyotaneri pikarataiyini, ovetsikemironeri? ⁶ Aña jiroka pikantapiintaiyaka, piyaatashiyetakeri jevari kaari kempisantatsine, pikovakotakeri irovetsikayetemiro pimaimanetavakaa, okantavetaka pikantavakaiyavetaa “iyekiite.”

⁷ Iroora oñaakantzirori eenirotatsi pikenashivaiyeta, piyakoventavaitakeri pikarataiyini janta. ¿Opaitama kaari pamavetantaajataro inkaviyavaitaitemi, iramatavivaitaitemi? ⁸ Iroora pimayeterimi iroka. Aña eerokatajaantaiyakenira kanzimoneentavakaacha, pamatavitavakaiyakani okantavetaka pikantavakaiyaveta “iyekiite.”

⁹ ¿Tema piyotaiyeni, eerora iñaayetairo apaata impinkathariventairi Pava ikaratzi kaariperoyetatsiri? Paamaventaiyaara, otzimikari pikenakaashitane. Arira ikantayetari ikaratzi antapiintayetzirori kamaaroyetatsiri, ñaapinkathayetakeriri oshiyakaaronsi, mayempiriite, paantavakaayetachari ishiramparinkakiini, ¹⁰ koshintzipayeeni, kisakovaitaneri, shinkiryaantzi, kaviyantaneri, amatavitaneri. Eerora iñaayetairo impinkathariventairi Pava irikaite. ¹¹ Pairani, ari pikantayevetakari tsikarika pikaratzi eerokaite. Irooma iroñaaka okempivaitakaro inkivayeetaimi, itasorentsishiretakaitaimi, jovatampatzikashireyeetaimi, tema pipairyaaipiintairi Avinkatharite Jesucristo. Iriitakera Tasorentsinkantsi kantakaayetaamiri.

Piñaapinkathatantaiyaari Pava, tsikarika opaiyeta pantayetairi

¹² Tzimatsi kantayetatsiri: “Ishineyeetanaro nantayetero tsikarika ompaiyetya.” Iro kantacha tera apantaro maaroni irantayeetero. Aritake okantaveta, ishineyeetairo antayetero tsikarika ompaiyetya. Iro kantacha tera ankovataitero atzirintantayetai ompaiyetyaarika ishineyeetairi. ¹³ Tzimatsi kantayetatsiri eejatzi: “Iroora otzimantari ovaritentsi onimoneentatziitantairi amotziki. Iroora otzimantari amotzi, ankematzi-itantyaarori ovaritentsi.” Ari okantavetari, iro kantacha Pava irapiteroryaayetairo iroka, iraperotairo. Irootakera eero pikantavaitashitanta eeroka: “Iroora otzimantari avatha añaathatavakaantyaari.” Tera ari onkantyaari. Aña iro otzimantari avatha añaapinkathatantaiyaari Avinkatharite. Iroora itzimantari Avinkatharite animotakaan-tayetaiyaari avathaka. ¹⁴ Tema Pava, eero japerotajaantairo avathaka, aña ari iroviriintayetai, iroñaakantayetairo ishintsinka, ankempitaiyaari tsikara ikantaa ipiriintaaranki irirori Avinkatharite. ¹⁵ ¿Tema piyotaiyeni iri Cristo ashiyetaaro pivathaka? ¿Kantatsima aapithayetairi jashiyetaari irirori, ashinevaitairo avatha amayempivaitantyaaro? ¿Tera ari onkantya! ¹⁶ ¿Tema piyotaiyeni ikaratzi mayempivaitatsiri, kempitavaitanaka irovithaanakyaaromi iroka, aparoni ikantanaa ivathaki? Iro okantziri josankinayee-takeri:

Aparonira inkantayetaiya ivathaki jaavakaanaara.

17 Iriima itzimi karatanairiri Avinkatharite, jovithaashiretanaatyaarira, kempitavaitaka aponi ikantakaanaari. 18 Ontzimatyē pishishiyapithatero ñaathataantsitatsiri. Okarayetzira kantashivaiyetachari kaariperori jantayeet-ziri, kaarira atziri ovashinonkaajaantachaneri irirori, aña pashinera atziri jovashinonkaavaitakeri. Irooma iro irantake ñaathataantsiyetatsiri, iriira ovashinonkaavaitajaantaincha apaniro ivathaki. 19 ¿Tema piyotaiyeni iroora pivatha oshiyakarori pankotsi isaikantari Tasorentsinkantsi? Iriira Pava omperayetamiri. Tera eeroka añaashivaitachane apaniro, 20 aña iri Pava pinakoventaperotaimiri onantaari jashiyetaami. Irootakera piñaapinkathatantaiyaariri Pava, tsikarika opaiyeta pantayetairi, okaratzi pikinkishiretari eejatzi.

7

Imaimanetavakaiya aavakaachari

1 Iroñaaka nakemiro okaratzi posampitanari posankinareki: Iroora arivetacha eero jiinanta aponi shirampari. 2 Iro kantacha, ontzimatyē piinantayetaiya, pimayempitzikari. Ari onkempitayetaiyaari eejatzi tsinaneete, ontzimatyē oimentayetaiya. 3 Arira aritziri piñaavakaayetapiintaiya paavakaayetara. 4 Okaratzi jiinataitari, tera apaniro ashitaaro ovatha, aña irijatzi ashitaaro oimetari. Ari okempitari eejatzi, ikaratzi jiiimetaitari, tera apaniro jashitaaro ivatha, aña irojatzi ashitaaro iinatakari. 5 Irootakera, te aritanta poshitaaventyaaro piñaavakaapiintayetaiya paavakaayetara. Iro kantacha, kantatsiya pinkinkithavaitakaavakaiya onkantya pintziventapaite-tantyaarori piñaañaatane. Impoña petanaiyaaro piñaavakaayetanaiya, ari onkantya eero jampotantami Satanás, tera piñaakotanetajaantyaara eerokaite. 6 Irooyetakera iroka noshinetantziri, iro kantacha tera noshintsiventantatyē maaroitēni imonkarayetairo irokapayeeni. 7 Aña nonkovataavetya naaka maaroitēni shirampariite inkempitakotaiyaanaromi tsika nokanta naaka. Iro kantacha eerora omata iroka. Tema Pava jinashitakaro itasonkaventayetakai maaroni aakaite. Ari ikanta Pava itasonkaventantakari tsikarika ikaratzi kaari otzimayetanta itsipitari, iriima pashinepayeeni ontzimayete itsipitari.

8 Ikaratzi kaari aavakaachaneriita, nokantziri: Iro aritatsi pisaikashivaitaiya eero otzimi pitsipitari, nokempitara naaka. Irojatziroka nokantayetzitariri ikaratzi kamayetatsiri itsipari. 9 Irooma terika pimatero piñaakotanetya, ontzimatyē pintsipatayetaiya. Tema iro aritatsi pintsipataiya, ari onkantya eero piñaantaro ayimavaitemi.

10 Okaratzi jiinataitakari, aavakainchari, nokantziro: Te arite pookavakaayetaiya. Tera naaka kanterone iroka, aña iriitakera Avinkatharite. 11 Aririka pookavakaiya, iro aritatsi pisaikashivaitaiya apaniro eero pitsipataa. Irooma eerorika, kantatsi pimpiyashitairi piimejanori. Eerokaite jiiimetaitari, te arite pookayetero piinatakari.

12 Nokantayetziri pashineete: Iyekiite, tziimatsirika piinatari kaari kempisantatsine, ontzimatyē poisokerotyaaaro, aapatziyakotakamirorika iroori. Ari nokantziri naaka, iro kantacha tera iri Avinkatharite shintsiventajaantemirone. 13 Ari okempitzitari, aponi tsinane oimetariri kaari kempisantatsine, ontzimatyē oisokerotyaaari irirori, jaapatziyakotakarorika. 14 Tema okantavetaka te inkempisantzinkarite oime, itasorentsishiretakaitairi irirori, iroora kantakaantakerori iinaka. Ari ikempitzitari, aponi shirampari kempisantaneri, iinantarori kaari kempisantatsine, itasorentsishiretakaitairo iroori, iriira kantakaantakerori oimeka. Irooma aririka irookavakaakya, kempitakara eero javisakoshireyetai irovaiyane. Irooma itsipatavakaara, intasorentsishiretakaaayetairi eejatzi irovaiyane. 15 Iro kantamaitacha, inkoverika irookavakaiya, kaari kempisantatsine, kantatsi irimatero. Tekatsimaita shintsiventerine eero jookavakaa, akantayetairi “Iyekiite,” eejatzi akantayetairi “Chookiite,” aayetziriri kaari kempisantatsine. Irooma kantatsirika aapatziyavakaiya

kameethaini, iroora ikoviri Pava. ¹⁶ Eeroka jiinataitakari, tera piyotero, kempitaka eerokatakera kantakaanterone iravisakoshiretantaiyaari piime. Eeroka jiiimetaitakari, tera piyotero, kempitaka eerokatakera kantakaanterone avisakoshiretantaiyaari piina.

¹⁷ Ari okantari. Tsikara akantayeta asaikayetzi, eerora athavaavaitaro ovashiñeero tsika akantapiinta. Iroora ikovakairi Avinkatharite, tema ari akantayetzitari ikaimashireyetantairi Pava. Irootake nokantantapiintakeri naaka irantayeetero nareetayetarira kempisantzinkariite tsikarika japatotaiyani. ¹⁸ Thame oshiyakaaventavakero, aparoni shirampari itzimi totameshitainchari, irashi irovatyeeerora tsika ikantaka. Terika intomeshitaanitya jetantanakarori ikempisantantaari, tekatsi ompaitya intomeshitaanitantaiyaari iroñaaka. ¹⁹ Tekatsira ompaitya aakarika totameshitaaniri, terika antomeshitaanitya. Iro kovajanotachari antayetairo ikantairi Pava amayetairo. ²⁰ Arira ankantayetaiyaari maaroiteni, eerora athavaavaitaro ovashiñeero tsikarika akantayeta ovakera ikaimashireyetantairi Pava. ²¹ Ari okempitari eejatzi. Eerokarika omperanataari ikaimashireyetantakamiri Pava, eero okantzimoshirevaitami. Irooma aririka irothataakaapaintyaaro omperatamiri pishitovai, pimatero. ²² Ikarayetzi omperavaitaari ikaimashireyetairi Avinkatharite, ontzimatye inkinkishiretya isaikakaashivaitaarira. Ikarayetzi kaari jomperanayeetari ikaimashiretantairi, okempivaitaarora iroñaaka iromperatanemi irinaatye Cristo. ²³ Tema Pava pinakoventaperotaimi onantari jashiyetaami, iro aritatsi eero pikempitakotaari iroñaaka omperanataari, ishintsiventavaitaitziri irimonkaratero ikovakaashitariri pashine atziri. ²⁴ Iyekiite, ontzimatye maaroiteni eerora athavaavaitaro tsikara akantayetara ikaimashiretantairi Pava okanta atsipashireyetantairi.

²⁵ Iroñaaka nakayeteri ikaratzi osampitakoventzirori evankaroite. Tera ontzime ikantakaanairi Avinkatharite okantakota iroka, iro kantacha nonkantemi naaka okaratzi nokinkishiretakotarori. Iriira Avinkatharite neshinonkataanari okanta paventaayetantaanari naaka. ²⁶ Jiroka okaratzi nokinkishiretakotarori: Tema asaikimopaiteyetatziirora iroñaaka tsika jashinonkaavaiyetaita, iro aritatsi pashi povayetairo tsika pikantayetara pisaikayetzira iroñaaka. ²⁷ Thame oshiyakaaventavakero, otzimirika eeroka piina, te aritzi pintsiparyeeyaaro. Terika ontzime piina, eero pikokovatzi pintsipatya. ²⁸ Irooma aririka pintsipatakya, tera pantero kaariperori. Ari okempitzitari aririka ontsipatya evankaro otzimi ikampitantaitakeri aantyaariri shirampari, tera antero kaariperori. Iro kantacha ikaratzi aavakaayetachari, aritake iriñaayetake pomerentsitzimotyaaarine. Intaanira nokantashitami naaka onkantya eero piñaantayetaro pomerentsitzimovaiyetyaamiri eerokaite. ²⁹ Iyekiite, kempitaka irootaintsi omonkarapaitetya. Ari etanakyaaro iroñaaka, ikaratzi tzimayetatsiri iinaite, ontzimatye inkempitakaanairo terikami ontzimatye. ³⁰ Ikarayetzi iravaiyetachari, ontzimatye inkempitakaanairo tekatsi ompaitya iriraavaitantyaari. Ikaratzi kimoshirevaiyetatsiri, ontzimatye inkempitakaanayetairo tekatsi ompaitya inkimoshirevaitantyaari. Ikarayetzi amanantayetatsiri opaiyetarika, ontzimatye inkempitakaanairo te iriimi ashiyetaarone. ³¹ Itzimirika otzimimoyetziri opaiyetarika jaka, ontzimatye inkempitakaanairo, te apantaperotajaantyaaro. Tema irootzimatake ompeyashivaiyetaiya okaratzi tzimayetatsiri kipatsiki, okaratzi antapiintayevetakari.

³² Irootakera nokovakoyetaimiri eerokaite eero pikinkishiretakovaitantaro maaroni iroka. Ikaratzi kaari tsipayetachane, inkamaityaaro irantanairo ikoviri Avinkatharite, tsika onkantya irinimotakaanantyaariri. ³³ Iriima ikaratzi aavakainchari, ontzimatye irinimotakaanayetairo itsipatari, ontzimatye inkinkishiretakotapiintairo tzimayetatsiri jaka kipatsiki. ³⁴ Ñaakero, apitera onkantya iroshiretakotapiintaiyaari. Ari okempitzitari eejatzi tsinane kaari tsipatachane, eejatzi evankaro, kantatsi

onkamaityaaro ikoviri Avinkatharite, tsikarika opaiyetari antayetziri eejatzi okaratzi okinkishireyeteri. Irooma okaratzi tsipayetainchari, ontzimatye onimotakairi oime, onkinkishiretakotairo eejatzi tzimayetatsiri jaka kipatsiki. ³⁵ Tera noshintsiventatyeeemi nokantantayetamirori iroka. Aña iro aritatsi nonkantayetemiro onkantya nominthatakaantayetyaamiri pantayetairo onkarate kameethatzimotemine, ari onkantya pinkamaiperotantaiyaariri Avinkatharite.

³⁶ Tzimatsirika ashityaarone irevankarote antarokitaintsiri, iriñaakerorika aritatsi ontsipaty, kantatsi omatero, te onkaariperote. Aavakaavaiya.* ³⁷ Iriima ashitarori evankaro, kaari kovatsine ontsipaty, kameethatake eejatzi okaratzi jantakeri, tema iro ikovakeri iranteri irirori. ³⁸ Ari okantari. Aririka aavakaakya irevankarote, jantakero kameethari irika. Irooma eerorika itsipatakaaro, jantajaantakerora kameethatajaantatsiri.

³⁹ Aparoni iinataitari, okovaperotaty ontsipatapiintyaari oime eenirora aavakaa. Irooma aririka inkamimotakero, osaikashivaitaara iroori, kantatsi agai pashine oime, iro kantacha ontzimatye inkempisantzinkarite eejatzi irirori. ⁴⁰ Iro kantacha tzimatsi nokinkishiretari naaka, arira onkimoshireperoteri iroka osaikashivaitaiya, eerorika agai pashine. Kempitakara Itasorenka Pava ñaavaitakaanarori iroka.

8

Ovaritentsi jashitakaitariri oshiyakaarontsi

¹ Iroñaaka nakayeteri osampitakoventzirori ovaritentsi jashitakaayeetariri oshiyakaarontsi. Tzimatsi opaiyeta ayotakotayetzirori irokapayeeni, kaari jiyotayetzi pashine kempisantzinkariite, arira onkantakemi asagaaventzimotyaaari. Eerora amatziro iroka, aña iro aritatsi etakoyetaiyaari irikaite, ankokovayetairo antharomentashiretakaantyaariri. ² Arira okanta itzimayetantari asagaaventavaitachari, kantatsiri: “Naaka iyoperotaneri.” Iro kantacha tekeraatara iriyotanetya ikaratzi kantayetatsiri. ³ Iriima Pava jiyoyetziri irirori ikaratzi etakotaariri.

⁴ Nakavakeri iroñaaka osampitakoventzirori ovaritentsi jashitakaayeetariri oshiyakaarontsi. Tema ayotaiyini aakaite ipaitarika ikantayeetziri oshiyakaarontsi, te ontzimimotaajateri iriñaantare. Tera intzimayete pashine pavatatsine, aña apatziro ikanta Pavajanori. ⁵ Niyotzi tzimayetatsi jaka kipatsiki oshiyakaarontsi ivavanetashiitakari, eejatzi ikaratzi tzimayetatsiri inkiteki ivavanetashivaitaitakari. Iriiyetakera ipaitashivaitapiintakari, ikantaitzi: “pava,” pashine ikantaitzi “novinkatharite.” ⁶ Irooma aakaite, aparoni ikanta apaitziri “Pava.” Iriitake ashitairi, itzimi ovet-sikayetakero maaroni. Iriira kantakaarori atzimayetantari. Ari okempitari eejatzi, aparonira apaitziri “Novinkatharite.” Iriitakera Jesucristo, itzimi jovetsikakaayeetakeri maaroni. Iriira kantakaarori okanta añaantayetaari.

⁷ Iro kantacha tzimatsi osheki kaari iyotakoterone iroka. Irootake itzimayetantari ametapiintakarori jashitakaari ovaritentsi oshiyakaarontsi, irovimaityaaroya ovaritentsika. Irikaite atziriite, ikaratzi matapiintavetakarori, okantavetaa ikempisantayetai, eentashirera ikantayetaka iroñaaka. Aririka irovayetaiyaaro ovaritentsika onkempitzimotyaaari jantakero kaariperori. ⁸ Iro kantacha tera iro ovayetari matakairone irakameethatantairi Pava. Tema ontzimerika ovaritentsi apinkapiintane, te antero kaariperori. Aririka antzivaivetakyaaromi iroka, tera ovameethashiretai eejatzi. ⁹ Iro kantacha ontzimatye paamaventayetya, potzikhailirevaitzirikari eentashireriite, pinkantayete: “Nosaikashivaita naaka, kantatsi novayetyaari ipaiyetarika.” ¹⁰ Pinkinkishiretakotero opaita avisatsineri irokityaami irikaite eentashiretaneri. Okempitaty iriñeemi povavaiya janta

* **7:36** Kantakotachari jaka “ashitarori irevankarote,” irijatzira kantakotachari kampitantakerori iinantaaro evankaroka.

jashitakaayeetari ovaritentsi oshiyakaarontsi. Okantavetaka pikantapiintayevetaka eerokaite: “Niyotzi naaka, te ontzimajaante irañaantare irika oshiyakaarontsi,” aamaashityaara kantatsi irimatanakero iroyaari irirori. ¹¹ Arira onkantya irika eentashireri, irantantanakyaarori irirori kaariperotzimotziriri. Eerokatakera kantakaashitakyaarone. ¿Tema pipaitayevetaari “Iyekiite?” ¿Tema ikamimentayetairi irirori Cristo? ¹² Arira pikenakaakerori eeroka okanta pikaariperotakaantakariri irikaite. Povatsiperotakerira, peentashireperotakaakeri. Aña pikaariperotzimomaitakari eejatzi eeroka Cristo. ¹³ Irootakera eeromi novantapiintataitaarimi naaka vathatsi, ari onkantya eero noitzipinaashiretantari ikaratzi nopaiyetairi “Iyekiite.”

9

Irimonkarayeeteneriri Otyaantajanoriite

¹ ¿Eeroma okantzi naaka nosaikashivaitya? ¿Kaarima naaka Otyaantajanori ñaajaantakeriri Jesús, Avinkatharite? ¿Kaarima naaka kempisantakaajaantaimiriri Avinkatharite? ² Kempitaka tzimayetatsi pashine kaari iyotenane naakara Otyaantajanori. Irooma eerokaite piyotaiyini, tema eerokayetake ikempisantakaayetai Avinkatharite nokinkithatakoyetaimirira, iroora oñaakantzirori naakatakera Otyaantajanori.

³ Jiroka nonkanteriri ikaratzi ñaaventavaitanari: ⁴ ¿Tema aritzi intziyeetena naakaite? ⁵ ¿Eeroma aritzi naaka ontzime notsipatari, kempisantatsiri eejatzi? Aririka ontzime, ¿eeroma aritzi nontsipatanakyaaro janta pisaikaiyini eerokaite? Iroora jimatapiintakeri pashine Otyaantajanoriite, iro jimatapiintzitari ikaratzi jirentzitari Avinkatharite, eejatzi Cefas.* ⁶ Piyotaiyini eerokaite eekero nantavaitatzi naaka, onkantya naantyaari nañaantyaari, irojatzitari jantziri Bernabé. ¿Intaanima nokantakaayetakaro naakaite te ishineyeetenaro novashaantero nantavaire nonkinkithatakaantyaari? ⁷ Pinkinkishiretakoteri tsika ikanta ovayiri tzimatsiri ijevare. ¿Aritsima impinateri ijevare impantyaariri irovarite? Ari ikempitzitari pankivaitatsiri, ¿Eeroma aritzi irovaiyaaro ivankire? Eejatzi ikempitzitari piravaitachari, ¿eeroma aritzi iranintaiyaari ipira?†

⁸ ¿Pikinkishiretama eerokaite okaratzi nokantayetakemiri iroora jametashimatsitaiyarini atzirite? Aña irojatzitari oñaaventakotzitaitakariki Ikantakaantaitane. ⁹ Tema josankinatztakaranki Moisés-ni, kantatsiri:

Aririka pantavaitakairi aparoni piratsi, te arite intasheneentavaite.

¿Pikinkishiretama intaanira piratsi joshiretakotaka Pava ikantantakariki? ¹⁰ ¡Tera! Aña aakayetataike joshiyakaaventaitakeri. Irojatzitari joshiyakaaventzityeetakairi ikantaitake:

Tzimatsirika pankivaitaneri, tzimatsirika otekakivaitaneri, iro jimatantarori iroka onkantya irovantaiyaarori.

¹¹ Ari okempitzitari, tema naakaite aventashiretakaayetaamiri, ¿Eeroma aritzi pimpayetaina nañaantyaari? ¹² Iroora pantapiintakeneriri pashinepayeeni janta. ¿Eeroma aritzi pimatataitenaro naakaite? Iro kantacha, tera noshintsiventapiintemi nonkantemiro iroka. Aña amave nokantaiyakero. Tema te nonkovaiyeni nomanonkemi eerokaite petanakarora pikempisantairora Kameethari Ñaantsi noñaaventayetaimirira Cristo.

¹³ ¿Tema piyotaiyeni jovapiintaro omperatasorentsitaari tzimakaantatsiri okaratzi jashitakaitarori tasorentsipankoki? ¿Tema piyotaiyeni ikaratzi piratsi jashitakaitariri Pava pomepirinimentotsiki, oshinetaantsitzi irovayetyaari omperatasorentsitaari? ¹⁴ Arira okempitzitari eejatzi okaratzi ikantakaantanari

* **9:5** Ikantayeetziri jaka “Cefas,” iriitakera Pedro. † **9:7** Kantakotachari jaka “ipira,” iriira cabra-payeeni, tsika itzimi jirayeetapiintziri ichochone.

Avinkatharite nokinkithayetairora Kameethari Ñaantsi, ontzimatye impinayeetaina nantantyaarori.

¹⁵ Tera noshintsiventemi pairani nosaikimotantakamiri pimayetenaro. Tera noshintsiventemi eejatzi iroñaaka okaratzi nosankinatantamiri. Aña iro nokovataike nonkamemi naaka, tekera intzimanakeeta impaitya kantatsineri: “Tera kyaaryoo onatye okaratzi jasagaaventavaitakari Pablo.” ¹⁶ Tera nasagaaventavaityaaro naaka nokinkithatakaayetaimiro Kameethari Ñaantsi. Aña kempivaitakara iriira Pava shintsiventanari nantairo, okantavetaka te naaka minthatashivaityaarone. Eerorika nomatairo iroka. ¡Ikantamacheetana naaka!

¹⁷ Naakami kovashivaitakyaarone nomatero, ari nonkovatakeromi impinayeetena. Aña Pava ovataikenari nomayetairo iroka. ¹⁸ Arira okantaka, tekatsira ompaitya noyaaventantyaari pimpinayetaina eerokaite. Tema nokempitakaantaro iroomi impinayeetenarimi okaratzi noñeero nokimoshiretai. Tema iroora nokimoshiretantari iroñaaka tera nonkovakotaimiro okaratzi nokinkithatakaayetaimiro Kameethari Ñaantsi. ¹⁹ Arira nokenakairo nosaikashivaitantaari, tekatsi impaitya shintsiventavaitenari ipinatanara. Iro kantacha naakatajaantake kempitakaantacha onampitaari. Tema ari onkantya navisakoshiretakaantaiyaari osheki atziri. ²⁰ Arira nokantzitaro eejatzi nontsipatyaaririka nosheninkapayeeni judío, nomatzitarora okaratzi jameyeteri iriroriite, ari onkantya iravisakoshireyetantaiyaari. Irojatzira nomatzitari nonkempiyaari pankiventarori Ikantakaantaitane, nomonkaratziro naaka eejatzi, okantavetaka niyovetaka tekatsi shintsiventenane nompankiventyaaro, tema ari onkantya iravisakoshireyetantaiyaari. ²¹ Ari okantzitari, aririka nonkarateri kaari kemakotaajaterone Ikantakaantaitane, nokempitakotari iriroriite, ari onkantya iravisakoshireyetantaiyaari. Iro kantacha tera nompityathatajaantyaari Pava, tema ontzimatye nomonkarayero ikantanari Cristo nantero. ²² Ari okempitzitari, aririka nonkarateri eentashirevaitaneri, nokempitakotari jantayetziri iriroriite, ari onkantya iravisakoshireyetantaiyaari. Ari nokempitayetziriri maaroitene nashiyetachari atziriite, ari onkantya iravisakoshireyetantaiyaari tsikarika inkarate iriroriite. ²³ Iro nomayetantaro maaroni iroka onkantya nonkinkithatakaantantyaarori Kameethari Ñaantsi, ari onkantya nonkarayetantaiyaari eejatzi naaka, itasonkaventayeetaanara.

²⁴ ¿Tema pinkinkishiretero tsika ikanta monkatziyavakaachari ishiyeeyani onkantya iriñeetantyaariri intzime etyaarone irareetya? Aparonira inkantya etyaarone irareetya, iriitakera impinayeeteri. Arira pinkempitayetaiyaari eerokaite. ²⁵ Ikaratzi ñaantapiintakarori onkantya irimonkatziyavakaantyaari, ontzimatyeera inkempoyaavainetya, iriñaashivaityaaro intzitayetyaro okaratzi ineveyetari. Iroora jimatantayetarori iroka onkantya impinayeetantyaariri, iramathaiyeetantaityaari shivithatapo. Iro kantamaitacha sampiyanetatsi iroka. Irooma aakaite, okaratzi oshiyakaaventachari impinayeetairi, eerora othonkaneta. ²⁶ Irootakera noshiyakaaventantapiintarori naaka okempivaitaro noshiyatyeemi, te nontempaavaiya. Nokempitakaantaro noñaashintsivaityaaromi nonkaposante, te nonkaposashivaityaaro tampyeenka. ²⁷ Okaratzi noñaashivaitakaro notziventavaitaka, nokempitakaantavaitakero novatha nomperatayeeyaaromi. Irootakera nomatantakarori, ari onkantya eero ikempitakaantyeetantaanari joiishitayetziri, eero amenaashivaitanta nokinkithatakaantapiintakera.

10

Ikaminaaventaitziro okaratzi iñaapinkathatashiyeetari

¹ Iyekiite, eero apeyakotaro tsika okanta iñaayetakeri avaisatziite. Iro ipampithatake aparoni menkori janta tsika te inampiitaro. Jimontyaayetakaro inkaare, joviryaaataipaintakeneri. ² Arira joñaakantakero javentaashiretakari Moisés-ni, ipampithatakero

menkori, jimontyaakaro inkaare.* 3 Jovaiyakaroni eejatzi avaisatziite okaratzi itasonkaventayeetakeri. 4 Jimiretaiyakaroni jiñaa itasonkaventayeetakeri oshitovaatzi-motakeri shirantaaki. Tema iritajaantakera Cristo tsipashireyetakariri, iri oñaakakeriri jiñaa shirantaaki. Aña iri Cristo kempivaitakarori iroka shirantaa. 5 Iro kantacha, tzimatsi osheki iriroriite kaari irinimote Pava, irootakera ikamakaantantayetakariri tsika te inampiitaro.

6 Okaratzi avisaintsiri, tzimatsira oshiyakaaventakairi, ari onkantya eero akempitan-tari iriroriite, aneveyetyaaro antero kaariperori. 7 Iroora eero aritanta aakaite ankem-piyaari pashineete itharomentavaita iñaapinkathatashivaitari oshiyakaarontsi. Tema irootake jimayetakeri avaisatziite pairani, jiroka ikinkithatakoyeetakeriri:

Ithointaiyakani atziri, jovavaitaiyani, jiravaitaiyini.

Ari ikatziyeeyanakani itharomentashivaitaiyanakani.†

8 Ari okempitari eejatzi, te arite antayetero kamaarotatsiri. Irojatzu jantayetakeri avaisatziite, irootakera iñaantayetakarori ikamakaantake aparoni kitaite 23,000 atziri.‡ 9 Ari okempitzitakarori eejatzi te aritzi ovatsimayeri Pava. Irojatzu jimayetakeri pairani iriroriite, irootakera jatsikayetantakarori maranke.§ 10 Ari okempitzitari eejatzi te aritzi ankiñaanevaite. Irojatzu jimayetzitakarori. Iroora iñaantayetakarori japerotakeri ipaiyeetziri “Aperotanteneri.”** 11 Maaroni irokapayeeni avisayetaintsiri, irootakera joshiyakaaventayeetakairi, josankinatakoyeetakeri onkantya iriyotaayetantairori iroñaaka aakaite, tema asaikapaitetantatyaaro othonkimataara kipatsi. 12 Paamaventayetaiya eeroakaite. Eero pikantayetzi, “Eerora nomatataitziro naaka iroka,” omapokashitakarori pimatanakero eejatzi eeroaka. 13 Iro kantacha piñaakerorika pinevetashirevaityaaro, pinkinkishiretero tera apaniro pikantaka eeroaka, aña jimatataikero ikitsirinkayetakeri pashine atziriite. Kinataneri jinatzi Pava, eero ishinetzimi irirori irineveshireperotakaityaamiro kaari pinkitsirinke. Aririka piñaakero pinevetashirevaitya, iritajaantakera Pava oñaakemirone tsika pinkantya pinkitsirinkantyaarori, onkempivaitanakyaaaro pishiyapithatayeeromi.

14 Netakotaneete, irootakera pinkempitakaantantyaarori pishiyapithatayeeromi, piñaayeteririka pashineete iroimoshirenkero iñaapinkathavaitziri oshiyakaarontsi. 15 Iroñaaka tzimatsi nonkantayetemiri, nonkempitakaantatyeemi iyotaneri pinatyeemi nonkantemirora. Pinkinkishiretakoyeterora. 16 Tema apatotapiintaiyanira iravaitaiyini, akinkithashiretakotziro iñañaaventakeriranki Cristo, imiretaiyakaroni iriyotaaneete, ¿Kaarima iroka ovithaavakaantsi, apatoyetaara oimoshirenkiri Cristo ikapathainkatzimentakai? Aririka ampetoryeero tanta, ¿Kaarima iroka ovithaavakaantsi, oimoshirenkirora ivatha Cristo, akinkishiretakotziro ikamimentayetakai? 17 Ari okanta, aririka ovayetakyaaro, intzimayevetakya osheki akarataiyini apatotaiyani, maaroni ovaiyaroni tanta jovetsikayeetakeri apatharoini. Ari akantayetaari aakaite, akempitayetaaro apathatatsiri. 18 Ari ikempitayetari eejatzi nosheninkapayeeni Israel-mirinkaite, jovithaavakaayeta eejatzi iriroriite, itaayetairo jashitakaariri Pava janta pomepirinimentotsiki. 19 Irootakera kempitaitakarori okaratzi jantapiintayetakeri pashinesatzi atziriite ipometayetziniri ivavanevaitashitari. ¿Piñaajaantakema nokantatziira añaanetatsira ikaratzi ivavanevaitashitakarori? 20 ¡Tera! Iro kantzimaitacha tzimataitatsira peyari amamenavaitachari, iri

14 Netakotaneete, irootakera pinkempitakaantantyaarori pishiyapithatayeeromi, piñaayeteririka pashineete iroimoshirenkero iñaapinkathavaitziri oshiyakaarontsi. 15 Iroñaaka tzimatsi nonkantayetemiri, nonkempitakaantatyeemi iyotaneri pinatyeemi nonkantemirora. Pinkinkishiretakoyeterora. 16 Tema apatotapiintaiyanira iravaitaiyini, akinkithashiretakotziro iñañaaventakeriranki Cristo, imiretaiyakaroni iriyotaaneete, ¿Kaarima iroka ovithaavakaantsi, apatoyetaara oimoshirenkiri Cristo ikapathainkatzimentakai? Aririka ampetoryeero tanta, ¿Kaarima iroka ovithaavakaantsi, oimoshirenkirora ivatha Cristo, akinkishiretakotziro ikamimentayetakai? 17 Ari okanta, aririka ovayetakyaaro, intzimayevetakya osheki akarataiyini apatotaiyani, maaroni ovaiyaroni tanta jovetsikayeetakeri apatharoini. Ari akantayetaari aakaite, akempitayetaaro apathatatsiri. 18 Ari ikempitayetari eejatzi nosheninkapayeeni Israel-mirinkaite, jovithaavakaayeta eejatzi iriroriite, itaayetairo jashitakaariri Pava janta pomepirinimentotsiki. 19 Irootakera kempitaitakarori okaratzi jantapiintayetakeri pashinesatzi atziriite ipometayetziniri ivavanevaitashitari. ¿Piñaajaantakema nokantatziira añaanetatsira ikaratzi ivavanevaitashitakarori? 20 ¡Tera! Iro kantzimaitacha tzimataitatsira peyari amamenavaitachari, iri

14 Netakotaneete, irootakera pinkempitakaantantyaarori pishiyapithatayeeromi, piñaayeteririka pashineete iroimoshirenkero iñaapinkathavaitziri oshiyakaarontsi. 15 Iroñaaka tzimatsi nonkantayetemiri, nonkempitakaantatyeemi iyotaneri pinatyeemi nonkantemirora. Pinkinkishiretakoyeterora. 16 Tema apatotapiintaiyanira iravaitaiyini, akinkithashiretakotziro iñañaaventakeriranki Cristo, imiretaiyakaroni iriyotaaneete, ¿Kaarima iroka ovithaavakaantsi, apatoyetaara oimoshirenkiri Cristo ikapathainkatzimentakai? Aririka ampetoryeero tanta, ¿Kaarima iroka ovithaavakaantsi, oimoshirenkirora ivatha Cristo, akinkishiretakotziro ikamimentayetakai? 17 Ari okanta, aririka ovayetakyaaro, intzimayevetakya osheki akarataiyini apatotaiyani, maaroni ovaiyaroni tanta jovetsikayeetakeri apatharoini. Ari akantayetaari aakaite, akempitayetaaro apathatatsiri. 18 Ari ikempitayetari eejatzi nosheninkapayeeni Israel-mirinkaite, jovithaavakaayeta eejatzi iriroriite, itaayetairo jashitakaariri Pava janta pomepirinimentotsiki. 19 Irootakera kempitaitakarori okaratzi jantapiintayetakeri pashinesatzi atziriite ipometayetziniri ivavanevaitashitari. ¿Piñaajaantakema nokantatziira añaanetatsira ikaratzi ivavanevaitashitakarori? 20 ¡Tera! Iro kantzimaitacha tzimataitatsira peyari amamenavaitachari, iri

14 Netakotaneete, irootakera pinkempitakaantantyaarori pishiyapithatayeeromi, piñaayeteririka pashineete iroimoshirenkero iñaapinkathavaitziri oshiyakaarontsi. 15 Iroñaaka tzimatsi nonkantayetemiri, nonkempitakaantatyeemi iyotaneri pinatyeemi nonkantemirora. Pinkinkishiretakoyeterora. 16 Tema apatotapiintaiyanira iravaitaiyini, akinkithashiretakotziro iñañaaventakeriranki Cristo, imiretaiyakaroni iriyotaaneete, ¿Kaarima iroka ovithaavakaantsi, apatoyetaara oimoshirenkiri Cristo ikapathainkatzimentakai? Aririka ampetoryeero tanta, ¿Kaarima iroka ovithaavakaantsi, oimoshirenkirora ivatha Cristo, akinkishiretakotziro ikamimentayetakai? 17 Ari okanta, aririka ovayetakyaaro, intzimayevetakya osheki akarataiyini apatotaiyani, maaroni ovaiyaroni tanta jovetsikayeetakeri apatharoini. Ari akantayetaari aakaite, akempitayetaaro apathatatsiri. 18 Ari ikempitayetari eejatzi nosheninkapayeeni Israel-mirinkaite, jovithaavakaayeta eejatzi iriroriite, itaayetairo jashitakaariri Pava janta pomepirinimentotsiki. 19 Irootakera kempitaitakarori okaratzi jantapiintayetakeri pashinesatzi atziriite ipometayetziniri ivavanevaitashitari. ¿Piñaajaantakema nokantatziira añaanetatsira ikaratzi ivavanevaitashitakarori? 20 ¡Tera! Iro kantzimaitacha tzimataitatsira peyari amamenavaitachari, iri

14 Netakotaneete, irootakera pinkempitakaantantyaarori pishiyapithatayeeromi, piñaayeteririka pashineete iroimoshirenkero iñaapinkathavaitziri oshiyakaarontsi. 15 Iroñaaka tzimatsi nonkantayetemiri, nonkempitakaantatyeemi iyotaneri pinatyeemi nonkantemirora. Pinkinkishiretakoyeterora. 16 Tema apatotapiintaiyanira iravaitaiyini, akinkithashiretakotziro iñañaaventakeriranki Cristo, imiretaiyakaroni iriyotaaneete, ¿Kaarima iroka ovithaavakaantsi, apatoyetaara oimoshirenkiri Cristo ikapathainkatzimentakai? Aririka ampetoryeero tanta, ¿Kaarima iroka ovithaavakaantsi, oimoshirenkirora ivatha Cristo, akinkishiretakotziro ikamimentayetakai? 17 Ari okanta, aririka ovayetakyaaro, intzimayevetakya osheki akarataiyini apatotaiyani, maaroni ovaiyaroni tanta jovetsikayeetakeri apatharoini. Ari akantayetaari aakaite, akempitayetaaro apathatatsiri. 18 Ari ikempitayetari eejatzi nosheninkapayeeni Israel-mirinkaite, jovithaavakaayeta eejatzi iriroriite, itaayetairo jashitakaariri Pava janta pomepirinimentotsiki. 19 Irootakera kempitaitakarori okaratzi jantapiintayetakeri pashinesatzi atziriite ipometayetziniri ivavanevaitashitari. ¿Piñaajaantakema nokantatziira añaanetatsira ikaratzi ivavanevaitashitakarori? 20 ¡Tera! Iro kantzimaitacha tzimataitatsira peyari amamenavaitachari, iri

* 10:2 Iroora jimayetakeri kempitakarori oviinkaantaantsi iroñaaka, tema aririka iroviinkaantayeetya, joñaakantairo tzimatsi javentaashiretanaari. † 10:7 Okaratzi ikantakoyeetziri jaka “itharomentashivaita,” iro jantakeri pairani ivaisatziite judío-payeeni jovetsikake oshiyakaarontsi kempivaitariri iryaani vaca, iri joimoshirenkaventaiyarini, iñaapinkathavaitziri irika oshiyakaarontsi. Pamenero eejatzi “Tsika Ikantayeetziro Ñaantsipayeeni” tsika okantakota “Ikantakaantaitane.” ‡ 10:8 Pamenero eejatzi “Tsika Ikantayeetziro Ñaantsipayeeni” tsika okantakota “Balaam.” § 10:9 Pamenero eejatzi “Tsika Ikantayeetziro Ñaantsipayeeni” tsika okantakota “Moisés.” ** 10:10 Pamenero eejatzi “Tsika Ikantayeetziro Ñaantsipayeeni” tsika okantakota “Coré.”

ikempitakaantakeri ivavane, iriitake jashitakaantapiintayetakari irovarite. Aña kaarira Pava irashitakaayetya irovarite. Irootakera kaari nokovakaayetzimiri eerokaite pinkempiyayetyaari povayetaiyaaro okaratzi jashitakaavaitashitariri peyariite, povithagaarikari iriroriite. ²¹ Tera aritzi pimiretyaaro otzimi amiretapiintari akinkishiretakotziri Avinkatharite, pimatakerorika pimiretapiintakaro okaratzi jashitakaayeetariri peyari. Ari okempitzitari, tera aritzi poyaaro otzimi ovapiintari akinkishiretakotziri Avinkatharite, pimatakerorika povapiintakaro okaratzi jashitakaayeetariri peyari. ²² ¿Akovatziiima ovatsimayeri Avinkatharite? ¿Anayirima otzimira irirori ishintsinka?

¿Arima notzikashirevaitantake iñaapinkathashireyetairi Pava?

²³ Jiroka ikantayeetzi: “Ishineyeetanaro nantayetero tsikarika ompaiyetya.” Iro kantacha tera apantaro maaroni irantayeetero. Aritake okantavetaka, ishineyeetairo antayetero tsikarika ompaiyetya. Iro kantacha tzimayetatsira opaita antayetziri kaari minthatakiyaarine pashinepayeeni irantayetairo kameethari. ²⁴ Tera aritzi intaani ankinkishiretakovaityaaro akovayetziri aakaite, aña iro aritatsi añaashintsiventaiyaaro kameethatzimoterine pashinepayeeni. ²⁵ Aririka pamanantzimate vathatsi, eero posampitakoventavaitziri, pinkante: “¿Ipoñaatyaama irika vathatsi janta ipomeyeetziniri oshiyakaantsi?” Aña pamananteri, poyaari. ²⁶ Tema iri Avinkatharite, ashitari ikaratzi tzimayetatsiri kipatsiki. ²⁷ Ari okempitzitari, aririka inkaimemi payooteri kaari kempisantatsine, payooteri pikovirika. Eero posampitakoventavaitziri pinkante: “¿Ipoñaatyaama irika vathatsi janta ipomeyeetziniri oshiyakaantsi?” Aña poyaari. ²⁸ Iroora tzimatsirika kamantemineri, inkantemi: “Irika vathatsi ipoñaatya janta ipomeyeetziniri oshiyakaantsi,” eerora povari. Iroora pimatantakarori iroka pikinkishiretakotanakari kantakemiri, pikinkishiretanaka eejatzi kantatsi irovaariperoshiretante. ²⁹ Tema nokantakemira “kantatsi irovaariperoshiretante,” te iro nonkantakote irovaariperoshiretemi eeroka, aña iri nokantakotzi itzimi kamantakemiri, kantatsira irovaariperoshireteri irirori. Kempitaka ari posampitanakena naaka, pinkante: “¿Opaitama nontzitantavaityaariri naaka intanimacheeni ikinkishiretakotana pashineka atziri? ³⁰ Tema nopaasonkeventziri Pava noñaayetziro novari, ¿opaitama nonkinkishiretakotantyaarori onkarate inkishimaitenari?”

³¹ Jiroka nakemiro: Aririka povavaiyetya, pinkinkishiretakoterora, pinkantashirete: “Tzimatsirika ñaayetenaneri novavaitya, ¿arima notzikashirevaitakeri irika iñaapinkathashiretaiiri Pava?” Arira pinkempitzityaarori pimirevaitya, eejatzi pantayetairo tsikarika opaiyetarika. ³² Ontzimatye paamaventaia eero poitzipinashiretantari Judío-yetatsiri, kaari judío-yetatsine, ikaratzi pikaratapiintziri papatoventari Pava, maaroni. ³³ Irootakera nantziri naaka, nopankiventaro nonimotakaantayetyaari maaroni atziriite okaratzi nantayetziri. Tera intaani nantero kameethatzimotanari naaka, aña iro nantzi onkarate kameethatzimoterine pashinepayeeni, ari onkantya iravisakoshiretantaiyaari.

11

¹ Pinkempitakotaiyaanaro naaka. Iroora nomatziri naaka, nokempitakotari Cristo.

Ovashikainaro tsinaneete

² Notharomentaiyami iroñaaka, tema pikamaitakaro okaratzi nametakaakamiri, okaratzi niyotaakemiri. ³ Iro kantacha, jiroka nokoviri piyotero: Iriira Cristo ijevaritari

shirampariite. Iriima shirampariite iriira ojevaritari tsinaneete. Iriima Pava iriira ijevaritari Cristo.* ⁴ Okaratzí ametapiintakari ashiramparitzika, te apashikainata aririka añaañaate, aririka ankinkithatakaante. Aririkami ampashikainatzimotantakyaami, ovinkatharyaakero aito.† ⁵ Irooma tsinaneete kaari pashikainatachane oñaañaatayetzira, okinkithatakaantayetzi, ovinkatharyaantakera. Okempitakovaitakaro tsinanepayeeni ameezirori oishi. ⁶ Aparoni tsinane kaari kovatsine ompashikainatya, ameeperotataiterotya oishi. Tema maaroni jiyotayeetzi pashiventaantsira onatzi, ontzimatyeeera ompashikainatya. ⁷ Iriima shirampariite eero ipashikainavaita irirori, tema ikempitakoyetari Pava, iriira Pava ovaneenkatakaariri. Irooma tsinane, iri shirampari ovaneenkatakaarori. ⁸ Tema pairani ovakera jovetsikantakarori Pava etanakarori tsinane, iroora jaake ivatha shirampari jovetsikantakarori. Irooma ovakera jovetsikantakarori Pava etanakarori shirampari, tera iro iraaake ovatha tsinane. ⁹ Ari okempitzitakari, ovakera Pava jovetsikantarori tsinane iriira jovetsikajaantakeri shirampari, tema tekatsi intsipavaitya. Iriima shirampari, tera iro irovetsikaitene tsinane. ¹⁰ Irootakera ompashikainatantyaari tsinane onkantya oñaakantantyaarori tzi-matsira oñaapinkathatane iroori, ari onkantya onimotakaantyaariri eejatzi maninkarite. ¹¹ Te ontzimashitya tsinane, te intzimashitya shirampari, añaa apiteroite jashitari Avinkatharite, ikovityaavakaa apitero. ¹² Tema etanakarori tsinane ivatha shirampari jovetsikayeetake. Iro kantacha eejatzi, ikaratzi shiramparitaatsiri iroñaaka, iro tsinane ovaiyantayetairiri. Tema apiteroka iriira Pava kantakaarori itzimayetantari. ¹³ ¿Ipaitama pikinkishiretakotarori iroñaaka okaratzí nokantayetakemiri? ¿Aritatsima tsinanepayeeni oñaañaateri Pava eero opashikainata? ¹⁴ Aakaite ashiramparitzika iroñaaka, tera ametaro osanthaayetero aishi, aritake ampashiventakya. ¹⁵ Irooma tsinaneete, irootake ovaneenkatakaarori. Kempivaitaka iroomi oishi oshiyanyakyaarone ovashikainaro. ¹⁶ Tzimatsirika janta kovatsiri inkisakoshiretyaaro, jiroka nonkanteriri: Irootajaantakera nametapiintakari naaka niyotaantziro. Irojatzí ikantapiintayetziri apatoventariri Pava tsikarikapayeeni janta.

Amenaashivaitara joimoshirenkaitziro irayootane Avinkatharite

¹⁷ Iro kantamaitacha, tzi-matsira pashine nonkantakotemiri, eerora notharomentakotamiro. Tema te onkameethatzimotena pantapiintakeri papatotaiyani. Onkaratemi kameethatzimotemine, irojatzitataikera jovasankitaaventaitakemiri. ¹⁸ Tema noke-make ikamantayeetakena pinashiyetavakaa janta papatotapiintaiyani. Iro nonkempisanterimi, ¹⁹ tema iro avisapiintatsineri iroka. Kempitaka tzi-mayetatsi kovashivaitachaneri inkantakotaiteri “Iriira iriiperori irika.” ²⁰ Arira okempitapiintari papatotaiyani eerokaite payootavakaiyani, amenaashivaitara poimoshirenkiro apaiyetziri “Irayootane Avinkatharite.” ²¹ Tema povapiintakaro thaankiperoini pashitari. Tashe-neenta ikantayeta pashinepayeeni. Tzimatsi pashine shinkivaiyetachari. ²² ¿Arima onkantyaari? ¿Tekatsima pipankopayeeni tsika povapiintayetyaaro pashitari, tsika piravaitapiinte? ¿Pimanintatziirima ikaratzi apatotapiintachari iñaapinkathayetzirira Pava? ¿Pithainkavaitatziirima kovityaavaitatsiri? ¿Pikinkishiretama ari nontharomentakyaamiro? Eerora.

Opoñaantanakari irayootane Avinkatharite
(Mt. 26.26-29; Mr. 14.22-25; Lc. 22.14-20)

* **11:3** Kantakotachari jaka “ijevaritari,” irojatzira kantakotachari “iitoitari.” Tema iroovaitake okaratzí saikantairi aitoki otzimi kinkishiretakairi, akovantayetari antayetero akovayetziri, kempitavaitaka iroomi aito jevatainemi antayetero opaiyetarika. Kantatsira ankante: “Aitotari Cristo.” Irojatzí kempitakarori aririka ankante: “Ijevatai Cristo.” † **11:4** Kantakotachari jaka “ovinkatharyaakero aito.” Tera ayotakoperotajaantero opaita kantakotachari “aito.” Tema tzi-mayetatsi kantayetatsiri iri Cristo oshiyakaaventari “aito.” Tzimatsi pashine kantayetatsiri iroora kantakotachari “aito-janori.” Tema aririka ampashikainatya añaañaate, akempitakotakarora tsinane. Ovinkatharyaayetakera pashinepayeeni.

²³ Okaratzi niyotaakemiri pairani okantakota opoñaantanakari “Irayootane Avinkatharite,” iriitakera Avinkatharite iyotaakenarori. Jirokatakera: Okantaranki tsireni tekera impithokashitaiyaari Avinkatharite Jesús, jaakero tanta, ²⁴ ipaasoonkeventakero, ipetoryaakero, ipoña ikantake: “Poyaaro, novatha onatzi, tema iro kamimentemine. Irootakera pinkinkishiretantapiintyaanari.” ²⁵ Ari ikempitaakero eejatzi ikaratakero jovaiyani, jaakotakero imiretairi, ikantzi: “Niraane onatzi, irootakera shitovaatatsine onkantya iravisakoshiretantaiyaari osheki atziri. Irootakera pimatapiintairi aririka pimiretyaaro, aririka pinkinkishiretakotapiintena.” ²⁶ Arira povapiintaiyaaro, pimiretapiintaiyaaro eeroka, ari onkantya piyotakaantaiyaariri atziriite ikamimentayetai Avinkatharite. Irootakera pimatapiintayetairi irojatzii impiyantaiyaari Avinkatharite.

Ovaminthavaitashitakyaarone irayootane Avinkatharite

²⁷ Tzimatsirika ovaminthavaitashitakyaarone, iraminthavaitashitakyaarone, kempivaitakara iriitajaantakemi Avinkatharite inthainkavathatake, ithainkakero eejatzi iriraane. ²⁸ Aña iro aritatsi, tekera oyaaro, tekera irero, ontzimatyera ankinkishiretakotavakya kameethashiretakairika. ²⁹ Tzimatsirika ovashivaitakyaarone, irashivaitakyaarone kaari pampithashiretakoperoterone oshiyakaaventachari “ivatha,” arira irovasankitaitakeri. ³⁰ Irootakera itzimantayetairi shipetavaitatsiri, mantsiyavaitatsiri, tzimayetatsi makoryaayetaintsiri. ³¹ Irooma akinkishireperotanakarika tekera ovanakyaaro, eerora añaajaantziro irovasankitai Pava. ³² Iro kantacha aririka irovasankitaavaitakai, iñaantakaavaitatyera inkempitakaantatye aakatakemi itomijanori. Ari onkantya eero jovasankitaaperotantai apaata, ikempitakaantayetairi tsikara inkantayetairi osavisatziite.

³³ Iyekiite, irootakera okovantari poyaakotavakaayetaiya eerokaite, eero posasatekavaita aririka papatotaiyaani payootavakaiyani. ³⁴ Pitashaatziirika, povanakya pipankoki tekera piyaatanakeeta, ari onkantya eero iñaakaantaitami papatotakya. Aririka nareetakya nonkivantemi, ari nothotyaaakemiro niyotaaayetemi irokapayeeni.

12

Tasonkaventashiretaantsi

¹ Iroñaaka nonkantemiro tsika okantakota tasonkaventashiretaantsi. Iyekiite, te nonkove onkompitzimotyaami. ² Piyotaiyini eeroka, pairani tekera pinkempisantayetanake, tzimapiintatsi pikenakaashitane, iminhashiretakaapiintashiitami piyaatashiteri oshiyakaarontsi kaari ñaavaitaajatatsine. ³ Irootakera nonkamanantyaamirori iroka: Intzimerika janta kinkithatakaantatsine, inkantapaake “¡Kamaarivé Jesús!” kaarira Itasorenka Pava ñaavaitakairine irika. Irooma aririka inkante, “Avinkatharite inatzi Jesús,” iriira Tasorentsinkantsi ñaavaitakairiri.

⁴ Aparoni inatzi Tasorentsinkantsi, iro kantacha tzimatsi osheki tsika ikenakayiro itasonkaventayetakai onkantya amatantyaarori. ⁵ Aparoni inatzi Avinkatharite, iro kantacha tzimatsi osheki tsika ankenakayero antavaitaineri irirori. ⁶ Aparoni ikanta Pava, iro kantacha tzimatsi osheki tsika okanta opoñaantakari jimatakaayetairo opaiyetarika. ⁷ Maaroni aakaite, tzimayetatsi opaiyeta jimatakaayetairi Tasorentsinkantsi ari onkantya aminthatakaantayetaiyaariri pashine kempisantzinkariite irantayetairo irirori kameethari. Arira ikenakairori irirori Tasorentsinkantsi joñaakanta, jimatakaayetairora opaiyetarika. ⁸ Thame oshiyakaaventavakero, tzimayetatsi itzimi itasonkaventake Tasorentsinkantsi ari okanta jiyotanetantari. Tzimatsi pashine itzimi itasonkaventake Tasorentsinkantsi ari okanta ikinkithatakotantarori okaratzi ipampithashiretanaari. ⁹ Tzimatsi pashine itzimi itasonkaventajaantake Tasorentsinkantsi ari okanta javentaashiretziitantaari.

Tzimatsi pashine itzimi itasonkaventake Tasorentsinkantsi ari okanta itekatsitakaantantari. ¹⁰ Tzimatsi pashine itzimi jimatakaakeri irirori intasonkaventante, pashine itzimi jimatakaakeri irirori inkamantantanerite, pashine itzimi jimatakaakeri irapiitakotairo okaratzi ikamantantakeri kamantantaneri, onkantya iriñaantyaarori iriirika Tasorentsinkantsi matakaakeri inkamantantero. Tzimatsi pashine itzimi jimatakaake iriñaavaiyetero pashineyetatsiri ñaantsi, tzimatsi pashine itzimi jimatakaake irovaakañaanetairo okaratzi iñaaventayeetakeri. ¹¹ Maaroni iroka irootakera itasonkaventantayetakeri Tasorentsinkantsi, jimatakaantakero tsikarika opaiyetarika. Aparoni ikanta Tasorentsinkantsi. Iriitajaantake matzirori itasonkaventayetakai aakaite, jimatakaayetairo okaratzi ikoviri irirori.

¹² Arira okantari ovithaavakaantayetaari, joshiyakaantayeetairo aakami ivatha Cristo. Tema tsikara akantavathayetara, irootakera matakaayetairori opaiyetarika. Arira akempitzitayetaari eejatzi aakaite, onashiyeta amayetairo opaiyetarika. ¹³ Tema aparoni ikanta Tasorentsinkantsi itzimi oviinkaatakaayetairi, ari okanta ovithaavakaantaari, onkantavetakya aakarika judío-payeeni, griego-thatatsiri, omperataari, saikashivaitaari, maaroni. Okempivaitaaro maaroni antsipatavakagaiya aakaite arapiintayetairo jiña añaakaashiretantatsiri, oshiyakaaventakeri Tasorentsinkantsi.

¹⁴ Pinkinkishiretakotero tsika okanta avatha. Aparoni akanta avathaki, iro kantacha tzimatsi osheki onashiyeta opaiyetarika amayeteri. ¹⁵ ¿Kantatsima oñaavaite aitzzi, oñaanatero ako, onkantero: “Te nirooperote naaka, te nonkempityaami eeroka pimatziro poirikayetziro opaiyetarika?” ¿Tema irooperote eejatzi aitzika? ¹⁶ ¿Kantatsima oñaavaite oyempita, oñaanatero oki, onkantero: “Te nirooperote naaka, te nonkempityaami eeroka piñaayetziro opaiyetarika?” ¿Tema irooperote eejatzi ayempita? ¹⁷ Iroomi iyoshiitachanemi oki avathaki, ¿arima onkantakemi ankeme? Iroomi iyoshiitachanemi ayempita, ¿arima onkantakemi ankemantyaaromi osankaane? ¹⁸ Ari okantari avatha. Tema iriira Pava matakakerori jovetsikakero, tsikara okantajaanta ikovake irovetsikero, ari onkantya onashiyetantyaari ompaityaarika omayeteri. ¹⁹ Arimi oshiyavakaiyaami maaroni tsikara okantayetara avatha, eerotyavathataromi. ²⁰ Arira okantari aparoni onatzi avatha, iro kantacha tzimatsi osheki onashiyeta opaiyetarika amatantayetyaarori. ²¹ ¿Kantatsima oñaavaite oki, oñaanatero ako, onkantero: “Naaka kovaperotajaantacha, irooma eeroka, tera?” ¿Kantatsima oñaavaite aito, onkempitakotyaaaro okaratzi oñaavaitakeri aitzzi? ²² ¡Eerora omatziro! Aña okaratzi tzimatsiri avathaki kaari kempitzimotainemi iroopero onatye, irootakera kovaperotajaantachari. ²³ Iroora akithaatantapiintari, omanayiro avathapayeeni, akempitakaantaro ñaapinkatharentsi onayetatzzi janta. Okaratzi omanakoyetziri avathaki, akempitakaantaro irooperokimi onayetzi. ²⁴ Irooma okaratzi kaari omanayetapiintziri avathaki otzimi iñaayeetapiintziri, tera ontzime tsikarika ompaitya antayetenerori iroori. Ari ikempitzitari Pava jovetsikakerora avatha, ontzimatyeeera anethaayetairo kempitzimovetakairi kaari kovaperotajaantachane. ²⁵ Eerora okantzi ampitharyeero okaratzi avathatari. Aña iro aritatsi, anethaatziitairo maaroni avathatari. ²⁶ Aririka ovatsinaavaiya kapicheeni avathaki, kempivaitakara ovatsinaakyaami maaraiteniki avatha. Aririka ovaneenkavaiya kapicheeni avathaki, kimoshirera ankantya maaraiteniki avatha.

²⁷ Arira akantayetaari aakaite akaratzi aventaashireyetaari Cristo, kempitavaitaka aakaite ivathamani anayetaimi Cristo. ²⁸ Jirokara tsika ikantakaayetaari Pava ikaratzi kempisantayeetaatsiri: Etanakaro, tzimatsi Otyaantajanori. Apitetanaintsiri, tzimatsi kamantantaneriite. Mavatanaintsiri, tzimatsi iyotaantaneriite. Ipoñaapaaka itzimayetanake tasonkaventantaneri, tekatsitakaantaneri, ampitakotaneri, jevatakaantaneri, ñaavaiyetzirori pashineyetatsiri ñaantsi. ²⁹ ¿Maaronima Otyaantajanoritzzi? ¿Maaron-

ima akamantantanageritzi? ¿Maaronima ayotaantanageritzi? ¿Maaronima atasonkaventantanageritzi? ³⁰ ¿Maaronima atekatsitakaantanageritzi? ¿Maaronima añaaavaiyetziro pashineyetatsiri ñaantsi? ¿Maaronima ovaakañaanetanetzi? ³¹ Aña iro aritatsi, pinkovatziiyete intasonkaventayeetaimi pimayetantyaarori kovaperotajaantachari. Iro kantamaitacha, tzimatsira opaita otzimi anayirori iroka. Aritake nonkamantemiro iroñaaka.

13

Iroora kovaperotajaantachari etakotanka

¹ Thame ankantashitavakya kantatsi noñaavaitero naaka pashineyetatsiri ñaantsi iñaavaiyetziro pashine atziri, nomatzitakyaaromi okaratzi iñaavaiziri maninkariite. ¿Tema kameethavaivetaka iroka? Iro kantacha terika nomatero netakotantya nantantarori iroka, nokameniminthavaitashitakara. ² Ari okempitzitari eejatzi, thame ankantashitavakya kamantantanageri nonatzi naaka, niyotakotziro okaratzi kaari jiyotakoveeta pairani, naventaatziitari Pava ari onkantakemi iroshirinkenaro otzishi irovatziyeero tsikarika janta. ¿Tema kameethavaivetaka iroka? Iro kantacha terika netakotantya nantantarori iroka, tekatsimacheeni nomonkaraye. ³ Eejatzi okempitari, thame ankantashitavakya arimi nompashitantyaaro maaroni tzimimotanari onkantya ontzimantyaari iroyaari kovityaavaitatsiri. Ankantashitavakya osheki natsipeventakari impaityaarika, notaaventavaikari. ¿Tema kameethavaivetaka iroka? Iro kantacha terika netakotantya nomatantarori iroka, tekatsira nanintagaiya.

⁴ Itzimira etakotantachari, tsinampari jinatzi, kaminthaantanageri, te inkisakovaitanetya, te irasagaavainetya, te iñaaperovainetya. ⁵ Itzimira etakotantachari te inkaariperovaantenete, te inthañaavainetya, te inkisanetya, te irovapithaantatziityaaro inkisaneentante. ⁶ Itzimira etakotantachari te inkimoshireventero jantakerorika kaariperori, aña iro ikimoshireventzi irirori iriyotakoyeetairo kyaaryoori. ⁷ Itzimira etakotantachari amavevaitapiintanageri inatzi, ikempisantapiintanetzi, tzimatsi iroyaakotapiintane, joisokerotapiintaneta.

⁸ Ero othonkaneta etakotanka. Irooma pashinepayeeni aritake onthonkanetaiya, okempitayta, iroka kamantantanageritaantsi, iñaavaiyeetantaitaro pashinetatsiri ñaantsi, jiyotayeetairo opaiyetarika. ⁹ Tema tekera jiyotayeetziro maaroni, tekera ikamantantayeetziro okantakoyeta maaroni tzimayetatsiri. ¹⁰ Irooma aririka onkaratapaake otzimi monkaratachane, eerora akovanairo maaroni onkarate peyayetaachane. ¹¹ Iroovaitake akempiyetara atziritzika. Eenirorika eenchaanitzi, akempitayetari eenchaani, tsika ikantziro iñaavaitzi, tsika ikantziro ikinkishireyeta, tsika okanta ipampithashiryaari. Irooma aririka antaritapaake, ero akempitakotanaari tsika ikantayetara irirori. ¹² Kantatsi oshiyakaantero eejatzi tsika akantara amenaatyaaro ashirota. Ero akoñaatzi kameethaperoini, ero ayotajaantzi tsika akantavaita. Irooma apaata ari ayotakoperoyetairi tsika ikanta Pava, ari ankempitaiyaari irirori jiyoyetaira aakaite. ¹³ Jirokara karatatsiri mava kantaitapiintaachane osaike, eerora othonkaneta: aventaashirenka, oyaakoventanka, etakotanka. Iroora kovaperotajaantachari iroka etakotanka.

14

Iriñaavaitayeetantyaaro pashinetatsiri ñaantsi

¹ Pinkyaaryooventero onkantya petakoyetantantyaari. Pinkokovaperomaitaiyaaro eejatzi intasonkaventayeetaimi onkantya pimayetantyaarori tsikarika opaiyetarika. Okempitaityaaro iroka pinkamantantanageritai. ² Aririka apatotaiyaani ankarateri kempisantzinkariite, tzimatsirika intasonkaventayeetake iriñaavaitantanakyaaro pashinethatatsiri ñaantsi, ero akemathatziri, ero ayotziro opaita ikantziri. Tera iro iñaavaitantari irika ankemathatantyaariri aakaite, aña iriira Pava

kemathaterine. ³ Irooma intzimerika intasonkaventayeetakeri inkamantante, iriira kinkithatakaineri maaroni aakaite, onkantya irovetsikashiretakaantayetairi, intharomentakaantayetairi, imposhenkashiretantairi. ⁴ Ikaratzi ñaavaizirori pashinethatatsiri ñaantsi, apanirora itharomentashirevaita. Iriima kamantanta-neritaintsiri, iriira tharomentashiretakaayetariri maaroitni kempisantzinkariite ikaratzi apatoyetachari. ⁵ Osheki onimovetyaana maaronirika eerokaite pimatero piñaavaitantyaaromi pashinethatatsiri ñaantsi. Iroora onimoperotataitenari maaronimi eerokaite pimateromi pinkamantantanerite. Irootakera anayirori pashine. Iro kantacha tzimatsirika materone irovaakakoñaaneteri ñaavaizirori pashinethatatsiri ñaantsi, iriitakera tharomentakaayetyaarine kempisantzinkariite ikaratzi apatoyetachari.

⁶ Iyekiite, thame ankantashitavakya, niyaatake nareetami janta, intaani noñaavaitantapaakaro pashinethatatsiri ñaantsi. ¿Notharomentashiretakaakemima? Thame ankantashitavakya eejatzi niyaatake janta, nokinkithatakotakemiro ikemathatakagaanari Pava, nopampithashiretakaami, nokamantayetaimiro, niyotaayetaimiro eejatzi. Iroora opoñaantatainakari pitharomentashiretanaa. ⁷ Intsityaa noshiyakaaventavakemiro eejatzi, okempitakaro aririka ashovirivaite, aririka ampiyompivaite. Eerorika anashitaro oyameninka, irojatzi apiipiite, tekatsira iyoterone opaitarika akoviri ampanthayeri. ⁸ Ari okempitari eejatzi aririka antyoote. Eerorika okameñeenkatziri kameetha, tekatsira iyotatsine akaimatziiri ovayiritya. ⁹ Ari pinkempitayetyaari eejatzi eerokaite. Eerorika piñaavaithatantaro inkemathayeeteri, piñaavaiminthavaitashitakara. ¹⁰ Kempitaka jaka kipatsikira osheki nashiyetachari ñaantsi iñaavaitayeetziri. Tzimayetatsira osheki opaiyetarika ikantayeetziri iñaavaitayeetzi. ¹¹ Tzimatsirika ñaanatantanarori pashinethatatsiri ñaantsi kaari nokemathatziri, nokempitakaantari pashinesatzi inatzi, ari ikempitzitanari eejatzi irirori. Tera nosheninkamirinkatari kameethaini. ¹² Niyotzi naaka, pikovaperotaiyakeroni eerokaite intasonkaventayeetemi janta. Iro kantacha ontzimatyeeera pinkokovaperoyetairo pintharomentashiretakaayetaiyaari maaroitni apatotapiintayetachari janta.

¹³ Tzimatsirika ñaavaizirori pashinethatatsiri ñaantsi, ontzimatyeeera inkovakotairi Pava onkantya irimatakantaaiyaariri irovaakakoñaanetairo iñaavaiyetziri. ¹⁴ Aririka noñaañaatantyaaro naaka pashinethatatsiri ñaantsi kaari nokemathatziri noñaavaiziro, kempitaka notharomentaventashitakaro, okantavetaka te nonkemathatero okaratzi noñaañaatziri. ¹⁵ Aña iro kameethatataitatsi noñaañaatantyaaro ñaantsi nokemathatziri, onkarate tharomentakaiyaanari eejatzi. Arira nonkanterori eejatzi nompanthaaven-teririka Pava. ¹⁶ Thame ankantashitavakya, tzimatsi piyotainchari japatotaiyani, ari petanakaro eeroka pipaasoonketziri Pava, iro kantacha apaniro eeroka pitharomentavaitaka, iriima pikarataiyirini te intasonkaventayeeteri inkemathatantyaarori piñaavaiyetakeri. ¿Arima iranintaavaitakyaaro irirori pinkantayetakeri? Te iriyotaajatzitya eejatzi kameetharika inkantaiyeni “¡Ari onkantyaari!” ¹⁷ Arivetaka pipaasoonke-take eeroka. Iriima pashinepayeeni janta temacheeni povetsikashiretakaayetyaari. ¹⁸ Osheki nopaasoonketapiintakeri naaka Pava iñaañaatakaanaro pashinethatatsiri ñaantsi, kempivaitakami nanaakemi pimatapiintzirora eerokaite. ¹⁹ Irooma aririka nonkarateri napatotya pashinepayeeni kempisantzinkariite te nomatero. Irootyaami nonkovaperotataitemi naaka noñaavaitemi kapicheeni onkantya inkemathatantyaanari, tetyaami nonkovaajatero noñaavaiperotataite kaari inkemathataitenari. Irootakera nomatairi okanta niyotaantantaari kameethaini.*

* **14:19** Ikantakotakeri jaka Pablo “noñaavaitemi kapicheeni,” iroora oshiyarori inkante “nokovataike noñaavaite 5 ñaanchaaniki okaratzi inkemathaiteri, te nonkovaajatero noñaavaite 10,000 ñaantsi kaari inkemathataitenari.”

²⁰ Iyeekiite, eero poshiyari ipampithashireta eenchaani, aña iro aritatsi poshiyaari ipampithashireta antari. Arivetakara pinkempitakotyaari eenchaani okantakota eero pantantayetaro kaariperori. ²¹ Pinkinkishiretakotero Ikantakaantaitane osanki-natakotachari, kantatsiri:

Jirokara ikantakeri Avinkatharite:

Tzimatsi nokoviri nonkanteriri irika atziriite,

Inkarate notyaanteri, pashinesatzi irinatye ñaavaiyetzirori pashinethatatsiri ñaantsi, iri-ira kamantaiyeroneri irika.

Iro kantacha eero ikempisantavakeri.

²² Jirokara oshiyakaaventachari. Arira mataka itasonkaventayeetakai añaavaitantyaaro pashinetatsiri ñaantsi, iroora joñaakayeetziriri kaari kempisantatsine. Iroora omatan-takari itasonkaventayeetakai onkantya ankamantantantyaari, iroora joñaakayeetairi aakaite akempisantzinkariyetzi. ²³ Akantashitavakya, ari papatotaiyaani maaroiteni eeroka, maaroiteni piñaañaatantyaaro pashinethatatsiri ñaantsi. Impoña inkyaapaake kaari kempisantatsine, kaari itasonkaventayeetzi. ¿Eeroma ikantapaake: “¡Ishinkiven-tatya irika!” ²⁴ Intsityaa ankantashitavakya papatotaiyani eerokaite janta pikaman-tantzi. Impoña inkyaapaake kaari itasonkaventayeetzi, kaari kempisantatsine. Arira pooñaaronteneri eerokaite ikinkishirevaitashitari irirori, iroora inkinkishiretakotanta-naiyaari, ²⁵ iro ompoñaantyaari inkamantantairo okaratzi ikinkishirevaitashitakari iro-mananeki, impoña irotyeerovanake iñaapinkathatanairi Pava, inkante: “Omaperotatya itsipashiretami Pava eerokaite jaka.”

²⁶ Iyeekiite, jirokara onkarate pantayetairi aririka papatotapiintaiyaani. Kantayetatsi impanthaayeetairo Salmo, iriyotaantayeetai, kamantakoyetairone okaratzi ikemathatakagairiri Pava, iriñaavaitakaayetairi pashinethayetatsiri ñaantsi, intzimayetai ovaakakoñaanetairone. Tema maaroni otzimi pantayetairi ontzimatyepovetsikashiretakaantaiyaari pashinepayeeni. ²⁷ Tzimatsirika ñaavaitantarori pashinethatatsiri ñaantsi, eerora itzimaperotajaantzi osheki, intaanira inkantya apite, terika inkarate mava. Eerora okantzi irakivaavakaiyaani irikaite, aña iroyaaventya irimatantyaarori pashini. Ontzimatyeeera intzime impaitya ovaakakoñaaneterine.

²⁸ Tekatsirika ovaakakoñaaneterine, ontzimatyepovetsikashiretakaantaiyaari pashinepayeeni. ²⁹ Oshinetaantsitzi inkamantante apite, terika mava. Iriima pashinepayeeni ontzimatyepovetsikashiretakaantaiyaari pashinepayeeni. ³⁰ Iroora intzimerika inkemathatakanaanairi Pava, eenirorika ikamantantzira pashine, aritatsi imairetavake onkantya inkamantantantyaarori pashineka. ³¹ Tema te arite iriñaavaitaiyeni apiteroka, aña iretavakyaaro aparoni impoña pashine. Ari onkantya iriyotantaiyaari maaroni, tharomentashire inkantayetaiya. ³² Itzimirika matakakerori ikamantantajanotanai, iriitakera matakakerone iriñaakotanetya inkamantante. ³³ Aririka irakivaamashitaitya kaari Pava kantakaanterone. Aña iriira Pava santzikoityaakaantatsiri.

Iroñaaka nonkamantemiro pashine okaratzi jametapiintaari ikaratzi itasorentsishiretakaitairi irapatotaiyaani tsikarikapayeeni: ³⁴ Maire okantapiintaiyani tsinaneete, te oshinetaantsite oñaavaiyete. Aña iro aritatsi onkempisantayete, tema iro okantakaantziri Ikantakaantaitane. ³⁵ Tzimatsirika ompaitya onkoveri iyotero, osampiteri oime janta opankoki. Te aritzi oñaavaite tsinane aririka irapatoyeetya. ³⁶ ¿Pikinkishiretaiyanima eerokaiteera omapokakaantakerori pikinkithatakantziro iñaane Pava? ¿Eeroma onimotzimi pimayetapiintairo okaratzi jimayetzi pashine kempisantzinkariite tsikarikapayeeni?

³⁷ Tzimatsirika janta kantatsiri “Naaka kamantantaneri, naaka antakishire nokanta,” ontzimatyeeera iriyotemi irika iriira Avinkatharite kantakaarori nosankinatantamirori iroka. ³⁸ Terika inkempisantayete irika, eerotya pikempisantataitzi eejatzi irirori.

³⁹ Iyeekiite, ontzimatyeera pinkokovaperotairo irimatakaitaimiro pinkamantantayetai. Eeromaita pimaperotziro potzitzikayetairi ñaavaiyetziro pashinethatatsiri ñaantsi. ⁴⁰ Irooma pimayetairora irokapayeeni, ñaakotanera pinkantaventyaaro, santzikoiteeni pinkantya.

15

Irañaantayetaiyaari kamayetatsiri

¹ Iyeekiite, nokovi iroñaaka nonkinkishiretakaimiro tsika okantakoveta Kameethari Ñaantsi okaratzi noñaaventakemiri, poisokerotanaarira pikempisantai. ² Irojatzira ovavisaakoshiretaimineri, eekerorika poisokerotanakityeeyaaro noñaaventayetakemiri. ¿Amenaashivaitakama pikempisantayetanai?

³ Jirokara kovaperoyetachari, iroora ikamantaitakenari naaka, ipoñaaka noka-mantakemiro eejatzi eerokaite: Ikamimentakaira Cristo okantakaantziro akaariperovaitake, jimatajaantakero jimonkaratakaakaro okaratzi iñaaventakotzitatatariri Osankinajanorentsiki. ⁴ Ipoñaashitaka ikitataitakeri, iro avisavetaka mava kitaite, joviri-intaitairi. Irojatzira iñaaventakotziyeetakari Osankinajanorentsiki. ⁵ Ipoña joñaakaari Cefas, joñaakaari eejatzi maaroitani 12 iriyotaane.* ⁶ Ipoñaaka joñaakapanaatari eejatzi osheki apaiyetairi iroñaaka “Iyeekiite,” 500 ikarataiyini. Eenirotatsi jañaayetzi osheki irikaite, arimaitaka makoryaayetake tsikarika ikaratzi. ⁷ Ipoña joñaakaari Jacobo, ipoña joñaakaari eejatzi maaroitani Otyaantajanori.† ⁸ Naaka overaantapaakaro joñaakaana eejatzi, kempivaitaka naakami impoivaitziitatsinemi nontzimake. ⁹ Tema naakavetaka Otyaantajanori, janaayetanara maaroite pashine. Tetya apantaajatyaromi nompaitya “Otyaantajanori,” tema novasankitaavaitakeri kempisantanairiri Pava, apatoventanaariri tsikarikapayeeni. ¹⁰ Iro kantamaitacha, tera amenaavaitashitya jineshinonkatziitaana Pava, tema iriitake kantakaakarori Notyaantajanotantaari iroñaaka. Naakamaitakara antavaiperotaatsiri iroñaaka nanayiri pashinepayeeni, irootajaan-takera kantakaantziro nantashivaivetakari pairani. Tera naaka matashityaarone apaniroini irokapayeeni, aña Pavara neshinonkataanari nomatantaarori. ¹¹ Irootakera nosankinatantakamirori okaratzi nokinkithatapiintakeri, irojatzira ikinkithatapiintakeri eejatzi pashine Otyaantajanoriite. Irootakera pikempisantayetairi eerokaite.

¹² Aritakera nokinkithayetaimiro joviriintayeetairira Cristo, jovamaaveetakarira, ¿Opaitama pikantantari: “Eerora añaajaantayetai ankamakerika?” ¹³ ¿Pikinkishiretatyama te iroviriintajaantayeetairi Cristo? ¹⁴ Aririka onkantyaami, namenaashivaitakara nokinkithatake, pamenaashivaitakara eerokaite pikempisantaiyakeni. ¹⁵ Tema kempivaitakara nothaiyakami noñaaventakotapiintakeri Pava, nonkantantapiintayetake: “Pava oviriintairi Cristo, ari inkempitayetairi eejatzi aakaite.” ¹⁶ Arimi onkantyaami, eero ipiriintayetaa kamayetaintsiri, tera ipiriintzita eejatzi Cristo irirori. ¹⁷ Terikami iroviriintayeetairi Cristo, pamenaashivaivetakara eerokaite pikempisantayetai. Eekerora pinkaariperoyetatyemira tekatsira peyakotaiminemi. ¹⁸ Aritakemira peyaperovaitakami eejatzi ikaratzi makoryaayetaintsiri, amenaashivaivetakara javantaanaarira Cristo. ¹⁹ ¡Inkantamacheetaimi aakaite! Amenaashivaitakamira avantaanakari Cristo, amenaashivaitakamira okaratzi oyaakoneentavetaari, añaaminthavaitashitakara kapicheeni iroñaaka. Maperokitziivaitakaimi.

²⁰ Iro kantacha te ari onkantya. Joviriintayeetairiitsi Cristo ikamavetakara. Iritakera matakero jetakaantaro jañagai tsikara inkantayetaiya apaata ikaratzi makoryaayetaintsiri. ²¹ Jiroka okantakota iroka: Pairani, okaratzi jantakeri aparoni atziri iro poñaakaantakarori akaamaneyetzi maaroitani. Iro kantacha iriira eejatzi aparoni

* 15:5 Ikantaitziri “Cefas,” irootakera pashine ivairo Pedro. † 15:7 Ikantaitziri “Jacob,” irootakera pashine ivairo Santiago, irirentzira Jesús.

atziri poñaakaantaarori ampiriintayetai maaroiteni akamayevetaka. ²² Tema iro akaa-maneyetantaari maaroiteni okantakaantziro asheninkamirinkaitetari Adán-ni. Iro kantacha ari añaayetai maaroiteni okantakaantziro asheninkashiretaari iroñaaka Cristo. ²³ Jirokara tsika okantakota iroka: Iri Cristo etaarori ipiriintaa. Impoña impiyeerika apaata, ari iroviriintayetaipairi ikaratzi jashiyetaari irirori. ²⁴ Ompoñaashitakya onthonkaiya maaroni, iraperotairi Cristo ikaratzi pinkathariventashivaitachari, ikaratzi otzimimovaitashitari ishintsinka. Iriira Cristo matakagairone aakaite onkantya irashitantairi Pava, matzirori Ipinkatharijanoritzi. ²⁵ Tema jetzineeronkatatyaaro iroñaaka Cristo ipinkathariventantzi, irojatzzi apaata omonkaratantapaakyaari inkitsirinkajaantairi iisaneentayetane, iraatzikantaiyaari iitzi. ²⁶ Ovekaraantapaakyaarone iisaneentane inkitsirinkairi irootakera “Kaamanetaantsi,” inkempitakaantairo atzirimi onatye iraperotairo. ²⁷ Tema aritake iñaaventakotziyeetakari Cristo, ikantaitake: Itzimi matakakerori ikitsirinkairi maaroiteni, jimatakeri jaatzikantaari iitzi. Iro kantamaitacha ikaratzi ikantakoyeetziri jaka “maaroiteni,” tera inkantayeetatye irijatzzira Pava inkitsirinkayetairi, aña iri Pava kantakagaiyaarone irimayetantyaarori maaroni. ²⁸ Aririka impinkathariventairo Itomi maaroni, iriira Pava pinkathariventairine eejatzzi irirori, tema ari ikenakairori irirori Pava impinkathariventantaiyaarori maaroni tzimayetatsiri.

²⁹ Eerorikami jañaayetaimi ikaratzi kamayetaintsiri, ¿opaitama joviinkaatzimentantayeetariri kamaintsiri? ³⁰ Eejatzzi okempitzitari, eerorikami ipiriintayeetaami, ¿opaitama añaantapiintayetakarori aakaite ipatzimaminthavaitayeetai? ³¹ Iyekiite, ¿Pithainkatyaanama? ¿Kaarima naaka tharomentaventaamiri nokempisantakaayetaimiri Avinkatharite Jesucristo? Aña omaperotataitayaaara iroka, okantaitatyaani kitaiteriki ikovayeetzi irovamaitena. ³² Ari okempitzitakarori eejatzzi jaka nosaikira Efeso-ki, imaimanevaitakena katsimavaiyetatsiri. Eerorikami apiriintayeetaami, nonkaratataiterityaami iriroriite, nonkantavaitashitakyaami:

Thame anintaavaitavakya, avavaitya, aravaite, oimoshirenkavaitya. Aa-
maashiminthatya iro ankame.

³³ Irootakera paamaventantyaarori iroka otzimikari pikenakaashitane. “Eerora pitsipaminthatari kaariperori, pimatzirokari eeroka.” ³⁴ Pimpampithashiretaiya kameethaini. Eero pitzipinavaitashita. Kempitaka tzimayetatsi tsikarika pikaratzi eerokaite te piyotakotaajateri Pava. ¡Pashiventaantsiitake!

³⁵ Kempitakara tzimayetatsi janta kantashiretatsine: “¿Tsikama inkantyaaka impirintai tonkitsiporoki? ¿Tsikama onkantaajatya iriñeetairo ivatha?” ³⁶ ¡Masontzi! Kantatsi oshiyakaantero okantaranki okitho pankirentsi. Aparoni okitho sampiikitatsineri, ikitakiyeetziri, arira oshookai. ³⁷ Iroka okitho pipankitapiintziri apakithoroini okantaveta, iro kantacha oshookanakerika iroka pashine onkantavaitanakya. Tema te pimpankitapiintero oshookimatakera pankirentsi.† ³⁸ Aña iri Pava shookakaayetzirori otzimayetantari ovatha okaratzi ikoviri irirori. Iriitakera nashitakaayetarori ishookakaayetziro, okaratzi tzimayetatsiri pashineyetatsiri pankirentsi. ³⁹ Maaroiteni akaratzzi otzimayetzi avatha, tera ari oshiyavakaiyani. Thame oshiyakaanavakero, aakaite atziritzi anashiyeta avathaki, onashiyeta ivatha piratsiite, tsimeriite, eejatzzi shimapayeeni. ⁴⁰ Eejatzzi ikempiyeta inkiteveri te iroshiyayetai akantayetara aakaite osaviveri. Otzimimotziri inkiteveri irovaneenkaro, te okempitaro ovaneenkaro aakaite. ⁴¹ Tema onashita eejatzzi irovaneenkaro ooryaa, irovaneenkaro kashiri, eejatzzi irashi impokiropayeeni. Tzimayetatsi tsika ikaratzi impokiro kaari kempitayetyaarine pashine.

⁴² Arira ankantayetaiyaara aakaite ampiriintayetairika. Tema ikitatapiintayeetziro iroñaaka avatha, ari oshitzitziri, iro kantacha aririka iroviriintayeetairo, pashine

† 15:37 Kantakotachari jaka “pankirentsi,” iroora trigo, okarayetzi oshiyayetarori.

onkantayetanaiya eero oshitzivaitai. ⁴³ Aririka inkitayeetero avatha manintaaro onatzi, iro kantacha ari iroviriintayeetairo onkantya ovaneenkayetantaiyaari. Te aavyaavaitanete iroñaaka avatha, iro kantacha ari iroviriintayeetairo ontzimantaiyaari oshintsinka. ⁴⁴ Okaratzi ikitayeetziri avatha tzmavetachara oshire. Iro kantacha aririka iroviriintayeetairo avatha, arira ontzimayetai atasorenka. Ari ikan-tayetari maaroni añaayetziri iroñaaka otzimi ishire, iroora ayotantayetari tzimatsi ee-jatzi pashine avatha tzymaatsine otasorenka. ⁴⁵ Ari okanta josankinatakoyeetakeri etanakarori shirampari, Adán, ikantaitzi:

Iro etanakarori jañaanake, ipoña otzimanake ishire.

Iriima irika oyaatapaakerine kempitapaakyaarine, otzimimotziri irirori itasorenka, iriitakera añaashiretakaanatsine. ⁴⁶ Arira akantayetari. Te otzimimovetai atasorenka ovakeraini. Aña iro etanakarori otzimavetaka ashire, impoña ontzimayetai atasorenka. ⁴⁷ Tema irika etanakarori shirampari, kipatsira jaayeetake, jovetsikapithayeetakeri. Iriima apitetanaintsiri shirampari, inkitekira ipoñaakaro irirori. ⁴⁸ Tsikara ikanta-jaantara jovetsikayeetakeri kipatsipitha irika etakarori, iriira akempiyetakari aakaite. Iriima ikaratzi inkiteveriite, iriira kempitakarori irika poñeenchari inkiteki. ⁴⁹ Arira ankantayetai yaari eejatzi aakaite. Tema oshiyayevetakari atzimayetake irika jovet-sikapithayeetakeri kipatsi, aritakera oshiyayetai yaari eejatzi irika poñeenchari inkiteki. ⁵⁰ Iyekiite, jiroka okantakota okaratzi nokantakeri: Eero okantzi isaikayetai tsika ipinkathariventantzi Pava ikaratzi tzmimayetatsiri ivatha, iriraane, shitziataatsine ivatha. Aña iriyyetakera saikayetaatsine janta inkarate kaari shitziyetaatsine ivatha.

⁵¹ Pinkeme, nonkamantemiro kaari jiyotakoyeetzi pairani. Jirokara: Arira impashinetakaayeetai maaroni aakaite. Iro kantacha eerora añaayetziro maaroiteni aakaite amakoryaayete. ⁵² Apaata ovekaraantapaakyaarone kitaite, omapokashitaiyaara intyooyeetai. Apathakero onkantapaintya iroovaitake amachookapainte. Arira iroviriintayeetairi kamayetaintsiri, onkantya irañaantayetantaiyaarori vathatsi kaari shitzitanetaatsine. Irooma maaroiteni aakaite añaayetatsiri impashinetakaayeetai. ⁵³ Okaratzi avathatari iroñaaka shitzitanetatsiri, impashinetakaayeetairo eero oshitzivaitantaa. Akarayetzi akaamanevaitanetzi iroñaaka ari impashinetakaayeetai, kañaaneri ankantayetai ya. ⁵⁴ Aririka omonkarapaitetai ya iroka, arira omonkaratai yaari okaratzi joshiyakaaventaitakero “Kaamanetaantsi,” okempitakotari atziri, ikantaitake:

Irika ipaiyeetakeri “Kitsirinkaneri,” japerotairo ipaitayeetziri “Kaamanetaantsi.”

⁵⁵ ¡Kaamanetaantsí! ¿Kantatsima pinkitsirinkantai eeroka iroñaaka?

¡Kaamanetaantsí! ¿Eenirotsima iroñaaka pithoyene?

⁵⁶ Okaratzi oshiyakaaventachari jaka othoyene, irootakera kaariperonkantsi. Irootak-era Ikantakaanaitane iyotakairi tzmimaitatsira akenakaashitane. ⁵⁷ Iro kantacha nopaasonketziri Pava, tema iri matakagairori aakaite oitsinampaantaarori, jotyaan-tairira Jesucristo ikitsirinkantaarori “Kaamanetaantsi.”

⁵⁸ Iyekiite, ontzimatyeeera pinkyaaryootapiintayetai, pantavaitapiintaineri Avinkatharite. Tema aritake piyotayetai te pamenaavaitashitya, iriitakera Avinkatharite matakaimirori.

16

Kireeki jotyaantaitziniriri itasorentsitakaitairi

¹ Iroñaaka nosankinatakoteri apiyotziri kireeki otyaanteneriri ikaratzi itasorentsi-takaitairi. Nonkantayetaimiro okaratzi nokantayetakeriri Galacia-satzi. ² Aririka papatotapiintaiyaani, ontzimatyeeera pookayete kapiche eerokaite tzmimotzimiri.

Ari onkantya eero nopankiventantapaakaro naaka, nareetapaakyaamirika janta.*
³ Aririka nareetakyaami kantatsira pimpairyee aanakerine kireeki janta Jerusalén-ki intsipataanakero nosankinarepayeeni. ⁴ Arira nonkaratanakeri naaka niyaate janta, añamatsitavake ari nonkantakero.

Ikinkishiretari iranteri Pablo

⁵ Eerora nareetzitami, aña netapaintyaaro niyaate Macedonia-ki, impoña nimpoita-paakero janta pinampiki. ⁶ Aririka nareetakyaami, aamaashitya osamani nosaikimotanakemi, kempitaka ari nonkyaarontsitakoteri. Impoñaashitakya potyaantaina tsikarika nokoviro niyaatai. ⁷ Tera nonkovero naaka kapicheeni onkantya nonkivantapaintemi. Aña nokovatzi osamani nosaikimovaitapaintemi, iriirika Avinkatharite shinetainarone. ⁸ Irojatzitara nosaikavake jaka Efeso-ki, irojatzit areetantakya kitaite joimoshirenkayeetziro “Aavataantsi.”† ⁹ Iroora nomatantyaarori iroka eenirotatsi iroñaaka jaka osheki nantavaitavaineri Avinkatharite, kameetha okanta noñaakero. Tzimake osheki maimaneminthatakenari.

¹⁰ Aririka irareetakyaami Timoteo, paakameethatavakeri, tema irijatzi antavaitaineriri Avinkatharite, ari joshiyana naaka. ¹¹ Te arite intzimayete janta manintavaiterine. Iro aritatsi paapatziyavakyaari, irojatzit iravisantakyaari impiyeera naakaki. Tema oyaaventa novakeri impoke intsipayetakyaari pashinepayeeni iyekiite.

¹² Iriima Iyeki Apolos, nokantakeri intsipayetanakyaari ikaratzi notyaantaimiri eerokaite. Iro kantacha te inkove iriyaate irirori. Añamatsitavake ari irimatakero apaata.

Ovekaraantarori ovethataantsi

¹³ Paamaventaiyaani eerokaite, poisokerotyaaro pikempisantakeri, shirampari pinkantanakya, pishintsishireyete. ¹⁴ Etakotane pinkantavakaayetaiya, pantzimotavakaiyaarika tsikarika ompaiyetya.

¹⁵ Iyekiite, piyotaiyirini eerokaite saikavankotziriri Estéfanos, iriiyetake etanakarori ikempisantayetanake pinampiki Acaya. Ikamaiyetanaaro iriroriite jantavaiventanairi itasorentsitakaitairi. ¹⁶ Noshintsithatemi eerokaite pinkempisantai iriroriite, ari pinkempitzityaariri eejatzi kempitakariri ikaratakeri jantavaitaiyini, kamaitanaarori. ¹⁷ Osheki nokimoshiretake noñaakero jareetakana Estéfanos, itsipatapaakari Fortunato, eejatzi Acaico. Iriitakera ovakoventapaakemiri eerokaite tera onkante pareetaiyaani jaka, ¹⁸ potapishiretantyaanari. Iriiyetakera otapishireyetaamiri eejatzi eerokaite janta. Piñaapinkathayetavairi.

¹⁹ Jovethayetamira apatoventapiintakariri Pava jaka Asia-ki. Jovethatzitami eejatzi Aquila opoña Priscila. Arira ikempitzitakamiri eejatzi ikaratzi apatoventapiintakariri Pava ipankoki. ²⁰ Jovethatzitami eejatzi pashine iyekiite. Etakora pinkantya povethatavakaayetanaia.

²¹ Irooma iroka, iroora nosankinatajaantzimiri nakoki naaka, novethatami. Naakatakera Pablo. ²² Irovasankitaaveetapaiyaari kaari etakotaiyaarine Avinkatharite. Impiyitaitaityaata thaankiperoini Avinkatharite. ²³ ¡Onkamintha ineshinonkayetaimi Avinkatharite Jesucristo! ²⁴ Netakotami maaroitani eerokaite, iriira Cristo Jesús matakainarone. Arira onkantyaari.

* **16:2** Kantakotachari jaka “papatotapiintaiyaani,” irojatzira ikantayeetzitari “etapiintarori kitaite pashineki domingo.” † **16:8** Kantakotachari jaka “Aavataantsi,” irojatzira ikantayeetzitari “Pentecostés.”

Apitetanaintsiri Josankinatziniri Pablo Corinto-Satziite

Ovethataantsi

¹ Naakara Pablo osankinatzimirori iroka, Irotyaantajanore Jesucristo nonatzi, irootake ikovakaakenari Pava. Arira nokaratziri iyeki Timoteo nosankinatzimiro. Eerokayetakera nosankinatzini pikaratzii papatoventaari Pava janta nampitsiki Corinto, irijatzira nosankinayetziniri ikaratzi itasorentsitakaitairi janta kipatsiki Acaya. ² Onkamintha ineshinonkayetaimi Ashitairi Pava, kameetha isaikakaayetaimi, ari inkempitzityaamiri eejatzi Avinkatharite Jesucristo.

Ikemaantsiyetakari Pablo

³ Thame antharomentaiyaari Pava, jirintari Avinkatharite Jesucristo. Iriitakera Ashitairi, neshinonkataneri. Iriitake Pava, poshenkanteneri inatzi. ⁴ Aririka ontzime pomerentsitzimovaitaineri, iriira Pava poshenkaineri, iroora amatantyaarori aaka amposhenkayetyaari pashinepayeeni opomerentsitzimoyetari. Irojatzira amateri aakaite okaratzi jantzimotakairi Pava. ⁵ Irojatzira matachaneri, aririka añaaayetero ankemaantsiperotziivaitya ikempitapaintzirora Cristo, arira añiitakyaaro eejatzi imposhenkaperotziitayeetai. ⁶ Aritakera okantakari, irootakera nokemaantsivaitantakari naaka, iro niyotantyaarori tsika nonkantya nomposhenkayetyaami eerokaite, ari onkantya pavisakoshireyetantaiyaari. Irootakera iposhenkantayeetakanari eejatzi naaka, ari onkantya niyotantyaarori tsika nonkantero nomposhenkayetaiyaami eerokaite aririka piñaayetairo okaratzi nokemaantsivaitakari naaka. ⁷ Iroora niyotajaantantakari aritake imposhenkayeetaiyaami eerokaite ikempitayeetakenara naaka, aririka pimatanairo pinkemaantsivaitya nokempitaakerora naaka.

⁸ Iyekiite, nokovi piyotaiyero okaratzi noñaakeri naaka pomerentsitzimoyetakanari nosaikantapaintari Asia-ki. Osheki jovatsinaavaitaitakena noñaajaantake ari nonkamakemi. ⁹ Nokinkishiretakotaro iroñaaka, iroora ishinetantakanarori Pava noñaakero nokamimavetaka, onkantya niyotajaantantyaari naventaashiretaiyaari Pava, te arimatsite naventaatziitashivaitya naaka. ¹⁰ Iro kantacha Pava jimatakeroro jovavisaakotaana nonkamemi, eekero iriyaatakaatyero. Aventaashire novakeri eekerora inkempoyaaventatyeena apaata. ¹¹ Eejatzira pinkempiyetanaiyaari eerokaite pinkarataina naaka, piñaañaatairi Pava inkempoyaaventantyaanari. Ari onkantya impaasonketziiyetantaiyaariri Pava inkarate kemakoyetainaneri jimatakeroro Pava ikempoyaaventaana.

Opoñaantari Pablo irareetya Corinto-satzi

¹² Niyotzira naaka notampatzikatziimotantake tsikarika nosaikimoyetantake. Iriira Pava iyotatsi tekatsi namatavite, tekatsi ompaitya nompashiventakovaityaari. Tsikara nokantaka niyotaaayetakemi eerokaite, te noñaaventapaintero ikempitakaan-tavetari osavisatzi iyotanetaantsi onatzi, añaa intaani noñaaventapiintakero tsika ikanta Pava ikaminthaantzi. ¹³ Tema okaratzi nosankinayetakemiri tekatsira nomanapithatemi, onkarate pomerentsivaitachaneri inkemathayeetero. Okamintha pinke-mathatapiintairo okaratzi nosankinayetzimiri. ¹⁴ Kempitaka aritake pikemathayetakena kapicheeni, kantake pinkimoshireventaina apaata impiyeerika Avinkatharite Jesús. Ari nonkempitzityaari eejatzi naaka, kimoshire nonkantaventaiyaami eerokaite apaata.

¹⁵ Irootakera nominthatantakarori napiitairo nonkivantemi janta, onkantya pinkimoshiretziitantyaari nareetaiyaamira. ¹⁶ Ari nokovavetakari nonkivantanakemimi niyaatantyaarimi Macedonia-ki, impoña napiitanairomi eejatzi nompieerikami. Ari

onkantyaami pampitakotantavaiyaanarimi potyaantaina Judea-ki. ¹⁷ Iro kantacha noipithokakero nokinkishirevetakari nanterimi. ¿Piñaajaantakema eerokaite osheki namatavitaapiintakemi? ¿Pikinkishiretama noñaavaitashivaitaka nonintakaaneki, nokantapiintake “¡Ari! Nonkivantakemi?” ¿Piñaajaantzima niyotataavetakaro eerora nomatziro nonkivantemi? ¹⁸ Tema Pava kaari thaiyanetacha, jiyotzi irirori te nothaiyavaita naaka nokantzira “¡Ari!” ¹⁹ Ari ikempitzitari eejatzi Itomi, Jesucristo, tsika itzimi netapaakari noñaaventakotapaakemiri notsipantakariri Silvano ipoña Timoteo. Tema Jesucristo te inkantanete irirori “¡Ari!” iriyotakerika eero jantziro ompaityaarika. Tema okaratzi jantapiintakeri Jesucristo okempivaitakaro iriimi Pava kantapiintaintsine “¡Ari!” ²⁰ Iriira Jesucristo iyotakaajaantayetairi ari omonkarataiya okaratzi ishinetantakeri Pava. Irootakera ankantantayetaiyaari aakaite aventuraashireyetaarira “¡Arivé!” Irootakera iriñaapinkathayeetantaiyaariri Pava. ²¹ Okempivaitakarora iri Pava ovithaakaayetakairiri Cristo, irijatzi saipatziitoyetaineri, ²² okempivaitakaro impothoyetatyeeemi jashiyetaira. Tema añiirora jotyaantakairi Tasorentsinkantsi inampishiretantai, ari ayotziri omapero Pava irothotyeeero okaratzi ishinetakairi.

²³ Omaperotatyaara, jiyotzi Pava te namatavitemi nokantzimira iroñaaka: Kantakaantzirori kaari nokivantantami Corinto-ki, ari onkantya eero nokisavaitantapaakami. ²⁴ Tera nonkantatye naakara omperatamiri onkantya pinkempisantayetantyaanari. Tema oisokero pikantaventanakaro okaratzi pikempisantanairi. Iro kantacha kantatsira nonkaminaayetaimi pantayetantaiyaarori oimoshirenkayetaimineri.

2

¹ Jirokara nokinkishiretakari: Eerora napiitairo nonkivantaimi, iroorika ovashiretakaavaityaamine nokivantzimi. ² Aririkami novashiretakaavaityaami janta, ¿niinkama tharomentashiretakaiyaanane naaka? ³ Irootakera notyaantantakamiri pairani nosankinare, te nonkove niyaatashitemi onkantya povashiretakaantavaityaanari. Aña eerokavetaiyakani tharomentashiretakainane. Irootake nokantashirevetantakari: “Eerora niyaatzita, nonkemakotavairiita tzimatsirika tharomentashiretakaiyaanane. Ari onkantya nonkimoshiretakaantavaityaariri eejatzi iriroriite.” ⁴ Notyaantakemiroranki nosankinare, novashirevaitatyaara nosankinatakemiro. Tera iro notyaantantakamirori onkantya nonkantzimoneentakaantyamiri. Aña nokovavetatya piyote osheki netakoperotataikami.

Ipeyakotziri Pablo kantzimoneentakaaneri

⁵ Nokovi iroñaaka noñaaventeririnta shirampari ovashiretakaavaitakanari. Tera naaka inkantzimoneentakaavaityakya, aña kempitaka maaroni eerokaite ikantzimoneentakaayetakami. (Nokantantarori “kempitaka,” tema te nonkove novanaatzivaiteero.) ⁶ Tema tzimatsi osheki pikarataiyakeni eerokaite, aritake povasankitaavaityakeri. Iro kantacha iroñaaka aritapaake povasankitaakeri. ⁷ Pimpeyakotairi iroñaaka, pimposhenkaiyaari, ayimavaityazirikari irovashirenka. ⁸ Nokovakotaiyimi pinkantairi irika shirampari: “Netakotaami.” ⁹ Pairani, nosankinatakemiranki nokantakemi: “Povasankitayeri.” Noñaantzitatyaamira noñaantyaamiri omaperorika pikempisantanana. ¹⁰ Iro kantacha iroñaaka ikovi Cristo pimpeyakotairi irika shirampari. Irootakera nantairi naaka tema irootake kameethatzimotaimineri maaroiteni eeroka. Itzimirika pimpeyakoyetairi iroñaaka eerokaite, aritake nompeyakotantai eejatzi naaka. ¹¹ Irootakera antayetairi onkantya eero ikitsirinkantai Satanás. Tema ayotaiyironi okaratzi ikoviri iranteri irirori Satanás.

Kantzimoshirevaitakariri Pablo Troas-ki

¹² Chapinkipaite, areetakana naaka nampitsiki Troas niyaatantakari nokinkithatakaantziro Kameethari Ñaantsi tsika ikantakota Cristo. Arira noñaataikero nokempisantakaantataike ikantakaantakerora Avinkatharite. ¹³ Iro kantacha te onimotajaantena janta, tema te noñaapaakeri iyeki Tito. Irootakera navisantanakari jaka Macedonia-ki.

Iriira Cristo oitsinampaakaantaneri

¹⁴ Iro kantacha, onkantavetya tsikarika ankenayete, kantatsi ampaasoonketairi Pava. Tema okempivaitakaro oyaampoiritatyeeerimi Cristo, ipiyaara irirori nampitsiki joitsinampaantakera jovayirita. Oshiyakoyetatyaaaro eejatzi oivarainkata kasankari maaroni nampitsiki. Arira ankantayetyaari aaka aatayete tsikarikapayeeni ankamantayetairi atziri tsika ikantakota Cristo. ¹⁵ Akempivaitakaro kasankari itayiri Cristo irinimotakaantyaariri Pava. Iroka kasankainkari kantatsi inkemainkayetairo inkarate avisakoshireyetaatsine, eejatzi inkarate peyashivaitaachane. ¹⁶ Tema tzimayetatsira, okempitzimovaitari iroka kasankainkari ovamaantanero onatzi. Iriima pashinepayeeni okempitzimovaitari kasankainkari iro ovañaashiretairine. ¿Niinkama aritaitatsiri iroshiyakaaventayeetairi iroka kasankainkari? ¹⁷ Kaarira irikaite kinkithatashivaitarori iñaane Pava ikovi iraantashivaityaaro kireeki. Aña iriyyetataikera irika maperotanairori ikinkitharyaantzitzi. Irootakera nomatanairi naaka eejatzi. Iri Pava otyaantakenari nonkinkithatakaante, nantavaitaineri Cristo, iriira Pava pampoyaanari nantayetzirora.

3

Antavaiventzirori ovakerari antzimotavakaantsi

¹ ¿Pikinkishiretama nasagaaventavaitatya naaka? ¿Noshiyakotatyaaarima amayetzimirori irosankinare, ikantzi: “Paakameethatavakena?” ¿Noshiyakotatyaaarima kovirori posankinateneri iroka osankinarentsi, iraayetzimaityaaro tsika ikenayetzi? ² Aña eerokaite kempivaitajaantakarori osankinarentsi jaakameethatantaitari, iroora josankinashireyetaantaitakanari naaka. Tema aririka iriñaayetaimi atziriite tsika pikantayetanaa iroñaaka, arira iriyotayetairo okaratzi nantzimotayetakemiri, okempivaitanakaro iriñaanayetyeeeromi okaratzi josankinatakoyeetakenari. ³ Arira añiirori eerokatake oshiyavaitakarori osankinarentsi josankinatajaantakeri Cristo. Iro kantacha tera noñaaventatyeeero osankinarentsi koñaatatsiri, kempitarori aririka irosankinayeetero mapikota, aña noñaaventatziiro ipashineshoretakaayetaimira Itasorenka Pava Kañaaneri.

⁴ Noñaaventantarori iroka, tema iriira Cristo kantakaakarori aventaashireyetaantairi Pava. ⁵ Tera aaka aavyaashityaarone apaniro, aña iri Pava matakaayetairori. ⁶ Iriitakera Pava matakaakenarori noñaaventairo ovakerari antzimotavakaantsi. Iroka ovakerari antzimotavakaantsi kaarimacheenira osankinarentsi kempityaarone paisatori antzimotavakaantsi kaamanetakaantatsiri. Aña iriira kantakotachari Tasorentsinkantsi añaashiretakaantatsiri.

⁷ Pairani josankinatantaitakarori Ikantakaantaitane mapikotaki, okoñaatapaintzi irovaneenkaro Pava, ipoña opeyanaka. Ikanta iñaakerora Moisés-ni, shipakiryaa-poro ikantanaka, te onkantaajate iramenavorotairi Israel-mirinkaite. Iro kanta-maitachari iroka Osankinarentsi osheki okaamanetakaantake, okantavetaka otzim-imotziro ovaneenkaro. ⁸ Irooma okaratzi jimayetairi Tasorentsinkantsi iroñaaka, iroora ovaneenkaperotataitachari. ⁹ Tema ovaneenka okantavetaka okaratzi ovasankitaakaantaintsiri, iroora maperokitataiterone ovaneenkatya tampatzikashiretakaantatsiri. ¹⁰ Iroka ovaneenkaperotaachari iroñaaka anaatziitaitzirora tzimavetachari pairani ovaneenkaro. ¹¹ Aritakera karatataipaake ovaneenkavetapainchari. Irooma ovaneenkaperotaachaneri iroora kantaitaachaneri iroñaaka.

¹² Tema tzimataikera iroñaaka minthashiretakagaiyaanari, tontashirera nonkantaniya nonkinkithatakaantai. ¹³ Te nonkempitavetyaari Moisés-ni ipashikavorotaka eero iñaantari Israel-mirinkaite opeyara ishikakiryaavorovetaka. ¹⁴ Tema kisoshire inaiyakeni pairani Israel-mirinkaite, irojatzi ikantayetari iroñaaka ikaratzi icharineyetaari. Tema aririka inkemero iriñaanayeetero paisatori antzimotavakaantsi, eerora ikemathatziro kempivaitaka impashikaitatyeenerimi ikinkishiretane, intaanira Cristo matairone inkemathatakaayetairi kempivaitaka impashikaryaakotaatyeeromi ikinkishiretane. ¹⁵ Eeniropaitetatsi iroñaaka, aririka inkemero iriñaanayeetero Inkantakaantane Moisés-ni, pashikashire ikantayetaka. ¹⁶ Irooma intzimerika piyashiretashitairine Avinkatharite, aritake impashiryaakoshiretaiya. ¹⁷ Ikantakoyeetziri jaka “Avinkatharite” irijatziro Tasorentsinkantsi, itzimi saikashivaitakaantaachari. ¹⁸ Irooma aakaite aventaashiretaarira Cristo, oshiyayetanaarira Avinkatharite. Tema okempitavaitaaro iroñaaka amenaatyeerimi Avinkatharite joorentamatsitakara ashiro-taki. Tema amenavorotakoyetzirira ashiro-taki iroñaaka, tera akempitari Moisés-ni ipashikavorovaitaka pairani irirori. Irooma apaata aririka añaaperotajaantairo irovaneenkaro, aripaitera ankempitagaiyaari irirori. Iriitakera matakairone irika Avinkatharite, Tasorentsinkantsi.

4

¹ Iriira Pava neshinonkataanari okanta nantavaitantaaniriri irirori. Irootakera kaari okantzimoneentavaitantana. ² Novashaantairo ovashiventaavaitenanemi, temacheeni nomanakaavaiyaaro niyotaante onkantya namatavitantantyaari, temacheeni nonthaiyakovaiyaaro iñaane Pava. Aña okaratzi noñaaventanairi kyaaryoori onatzi, ari okanta iñaantarori Pava kameetha okantzimoyetaari atziri okaratzi nokinkithatakaantayetai. ³ Tzimatsirika kaari kemathaterone tsika okantakota Kameethari Ñaantsi nokinkithatziri, tera naaka omanapithavaiterine, aña tzimatsi kantakaarori kaari ikemathatantaro okempivaitakaromi impashikapithatitayeerimi ikinkishiretane, iriitakera peyashivaitaachaneri. ⁴ Okempivaitakaro imavityaakitakaitatyeerimi irikaite kisoshireri. Iriira kamaari ipaiyeetziri “ivavane osavisatzi,” mavityaakitakaakeriri, ari okanta kaari ikemathatantaro Kameethari Ñaantsi. Kempivaitaka te iriñaayetaaromi kitainkari oshiyakaaventachari irovaneenkaro Cristo, oshiyajaantakariri Pava. ⁵ Iriitakera Jesucristo noñaaventakotairi, nokantzira: “Avinkatharite jinatzi.” Tera naaka ñaaventavaitachane. Intaanimecheeni naaka jovakena Jesús pomperavaitaiyaana eerokaite. ⁶ Tema ikantake Pava: “Onkitainkatai tsirenikiri.” Irootakera oshiyakaaventacha ikitainkashiretaana naaka, ari okanta nonkitaitakotantaiyaariri eejatzi pashinepayeeni niyotakaayetairira Pava, onkempitzimotantaiyaariri iriroriite iriñagaatyeeromi irovaneenkaro Pava oshipakiryaake iporoki Cristo.

Aventaashire ankantayetaiya

⁷ Okempivaitakaro impaityaami ovapithaantavaiyaaronemi pinaperotachari kovitziki. Iriira oshiyakaaventachari jaka Pava ipasavyaayetairo itasorenka avathaki, iroora avatha oshiyakaaventakari kovitzi. Iro jimatantarori onkantya iriñeetantyaarori iriitake otzimimoperotziri itasorenka, temacheeni ontzimimotai aakaite. ⁸ Tema nokemaantsivaiveta, temaita novashireneentavaiya. Notharokyaavaiveta, temaita ayimavaineentena. ⁹ Ipatzimaminthavaitaitakena, temaita irookaventayeetena. Jovatsinaavaitaitakena, temaita impeyakaashiityaana. ¹⁰ Oshekira jovamayimavetaikana ikempitaitakeriranki Jesús, arira iriñaayeetaarori iriñaantare Jesús. ¹¹ Jiroka kantakotachari, osheki noñaapiintavetakaro nonkamimatzimoventeromi nokinkithatakotakeri Jesús, ari onkantya iriñaayetakenarika atziri, iriyoyetai

tsika ikanta Jesús jañi irirori. ¹² Iroora nokamimatantakari naaka, onkantya pañaashiretantayetaiyaari eerokaite.

¹³ Iroora nomatakeri naaka okaratzi josankinatajaantakotaiyeetakari pairani, kantatsiri:

Nokempisantanai naaka, irootake noñaavaitantari.

Irootakera nomatanairi naaka, nokempisantanai, irootake noñaavaitantari. ¹⁴ Tema niyotzi naaka joviriintairi Pava irika Avinkatharite Jesús, aritake iroviriintaina eejatzi naaka, intsipatakagaiyaanari Jesús, ari pintsipayetaiyaana eejatzi eerokaite.

¹⁵ Nomatantarori nokinkithatayetai ari onkantya panintaavaitantaiyaari eerokaite. Tema eekerorika poshekiperotanakitye eerokaite ineshinonkayetaari Pava, ari iroshekiperotai paasonkeyetapiintairine, iñaapinkathatairira.

¹⁶ Irootakera kaari okantzimoneentavaitantana naaka, okantavetaka jovamayi-mavaitaitakena. Aña tharomentashire nokantapiintanaa. ¹⁷ Okaratzi nokemaantsivaitaka iroñaaka kapicheeni onatzi, eero okantaitatyaani. Irootakera noñaantaiyaarori apaata iniroite ovaneenkatachari kaari thonkatanetaachaneri. Iro anagairone okaratzi nokemaantsivaivetakari, eerora okantaajatai nomonkatziyantaiyaaro ompaityaarika.

¹⁸ Tema noñaamampyaatyaaro naaka kaari iñaayeeetzi iroñaaka, eeromaita othonkatanetaa iroka. Te onkovaperotajaantaiya okaratzi koñaayetatsiri iroñaaka kaari kisotanetatsine.

5

¹ Onkantavetya irovaariperoyeetzitairo apanko jaka kipatsiki, iro kantacha ayotzi tzimatsi pashine apanko kaari thonkanetaachane janta inkiteki, tema iri Pava ovetsikakero, kaarira atziri ovetsikerone. ² Ari okempitzitari eejatzi avatha iroñaaka, osheki okemaantsitakaavaitakai. Akovataike ontzimimotai pashine avatha añaantaiyaari inkiteki. ³ Tema aritake onkantyaari, okaratzi ashireka iroñaaka ari ontzimai ovakerari avatha apaata. ⁴ Eenirora añaantayetaro avathaka iroñaaka, atekavaita akemaantsivaitara. Iro kantamaitacha tera ankovajaantataitero ampeyashivaitaiya. Aña akovataitatziiira ontzimimoyetai pashinetatsineri avatha, akovairo kantaitachaneri añaantarentsi impoyaataiyaarone iroka añaantare kaari kisotanetatsine. ⁵ Iriitakera Pava matakaayetairone tsika ankantayetaiya. Tema añiirora jotyaaantakairi Tasorentsinkantsi inampishiretantai, ari ayotziri omapero imonkaratairo Pava okaratzi ishinetakairi.

⁶ Irootakera shintsishiretakairi. Tema ayotaiyini eekerotatsira añaayetzi iroñaaka avathaki, tekeraatara antsipatajaantyaariita Avinkatharite. ⁷ Aventaashire oviri eeniroka añiika, okantavetaka te añaavetyaari. ⁸ Aritake nokantake, shintsishire akantaka, akovayetake ookaventayetero avathaka, antsipatantaiyaariri Avinkatharite. ⁹ Akovapiintakero antayetero okaratzi onimotziriri irirori, etanakyaaro iroñaaka, ari onkempitzitaiyaari apaata aririka antsipatajaantaiyaari. ¹⁰ Tema maarosite aakaite ari ankatziyimoyetairi apaata irirori, aririka irisaikai iramenakoyetairi maaroitani, iriñaantaiyaariri ikaratzi antayetakerori kaariperori eenirora jañaaveta, iriitakera irovasankitaayetairi. Iramenakoyetairi eejatzi ikaratzi antayetakerori kameethari, iriitakera inkempitakaantayetairi impinayetaatyeerimi.

Amatakaayetairi pashine irariperotaiyaari Pava

¹¹ Nokinkithatakaantapiintzira naaka, arira nokenakairori iriñaantayeetyaarori omapero noñaapinkathatairi Pava. Jiyotziro irirori, onkamintha piyotaiyeroni eejatzi eerokaite. ¹² ¿Pikinkishiretama nasagaaventavaitatya napiipiitantarori? Tera ari onkantya. Aña nokovatzi piyote tsika nokantataitari naaka, ari onkantya piyotantyaarori eeroka tsika pinkanteri pakayeteri kameethaini ikaratzi asagaaventavaitachari janta, kantavaitashitachari: “Kameethari nonatzi naaka,”

temaita inkovaajataiyeni inkameethashiretaiyeni. ¹³ ¿Nokempitzimotatyaamirima

shinkiventavaitachari nokantantayetamiri? Tekatsira ompaitya, aña noka-maiperoventanaatyaaari Pava. Irooma nokempitzimotamirika atziri tekatsitatsiri, nokovatzira nanintaashiretakaayetyaami nokantayetantamiri. ¹⁴ Okaratzira nantayetziiri, iroora nantantayetarori jetakotaanara Cristo. Tema ikamimentayetaira maaroiteni aaka, okempivaitanakaro maaroitenimi aakaite ankamayetakemi eejatzi. ¹⁵ Jirokara opoñaantari ikamimentantakairi maaroiteni ipoña jañagai eejatzi, onkanya antapiintayetantaiyaarori ikoviri irirori, eero antashivaitaro okaratziri anevetashivaitari aakaite.

¹⁶ Irootakera, eero okantzimovaitantari aparoni atziri tsika ikanta iñeetziri ivathaki. Aña omaperovetatyaa otzimimotakeri ivatha eejatzi Cristo isaikimotantapaintairi. Iro kantacha te añaayetzimaityaaro iroñaaka. ¹⁷ Irootakera nokantantamiri, ikaratzi ovithaashiretanaariri iroñaaka Cristo, ovakerashirera ikantataitanaa, te inkempitanaiya tsika ikantavetara pairani, aña othotyaa maaroni ovakeratzimotanairi. ¹⁸ Iriitakera Pava matakaantzirori maaroni iroka. Irijatzira kantakaakarori okanta ariperotantaariri irirori okantakaantakero jantzimoyetairi Cristo. Ikantayetairi iroñaaka irojatzira antayetairi aakaite, amatakaayetairi eejatzi pashinepayeeni irariperoyetairi Pava. ¹⁹ Irootajaantakera jotyaaantakariri Pava jaka kipatsiki irika Cristo, onkanya irariperotantaiyaariri osavisatziite, eero jovasankitaaventantaari iyaariperonka. Irojatzira jotyaaantayetantakanari naakaite nonkinkithatakaayetairi atziriite irariperoyetairi Pava. ²⁰ Iroora nomatanairi naaka, jotyaaantaitakena noñaaventairi Cristo. Okempivaitakaro iriitajaantakemi Pava apiipiitakaapiintakenarori, nokantzi: “Pariperotaiyaari Pava. Irootake ikovairi Cristo.” ²¹ Tera irantanetero Cristo kaariperori. Iro kantacha Pava ikemaantsitakaavaitakari okempivaitakaro irantatyeeeromi kaariperori. Arira inkenakaakerori Cristo, jovatampatzikashireyetantairi, ikempitakaayetai ikantara irirori.

6

¹ Naakatakera karataimiri antavaitaineri Pava, noshintsithatzimi eero pimanintavaitziro okaratziri ikaminthagaimi Pava, amenaashivaitakari. ² Tema jiroka ikantakeri irirori:

Niyotakera kameetha omatya, aripaitera nokemakemiro pikovakotanari.

Omonkarapaitetapaakara “Kitaite Avisakotaantsi,” noneshinonkatakami.

Iroora apiipaitetaachari iroñaaka, iroka “Kitaite Avisakotaantsi.” ³ Tera

nonkovero intzime impaitya notzitzikavaiteri iravisakoshiretai, ari onkanya eero ithainkimavaitaitantanaro nantavaitane. ⁴ Aña nokovatziri noñaakantairo kameetha inampitane Pava nonatzi, oisokero nonkantanetya, aririka avishimotena tsikarika ompaitayetya: inkemaantsitakaaveetyaana, impomerentsitakaaveetyaana, irovasankitaaveetyaana, ⁵ impasataveetyaana, irashitakovaiveetyaana, irovatsinaavaiveetyaana, nantavaiperokivetakya, ayimavaivetakyaana novochochini, ayimavaivetakyaana notashe, ⁶ kiteshire nonkantaiya, iyotane nonkantaiya, aakameetha nonkantantai, nethaantane nonkantantai, nampishire irovaina Tasorentsinkantsi, etakoperotane nonkantantai, ⁷ nonkantapiintairo kyaaryoori, intasonkaventakaantaina Pava, nantapiintairo tampatzikashiretakainane nonkempitakaantanakero novayirityaami, notzikaaventaka ipoña nopiyakoventa.

⁸ Onkantavetakya inthainkimavaitaitena, ompoña ñaapinkathataaririka nonatye. Onkantavetakya inkaviyaveetakyaana, ompoña intharomentayeetyaana. Onkantavetya nonkantapiintavetyaaro kyaaryoori, ipaitapiintayeetakena “thairi.”

⁹ Onkantavetakya eero itzimaveta kaari ñaayetenaneri naaka, tzimamaitacha pashine iyoperoyetanari. Nonkamimavetakya, eeniromaita nañi. Irovasankitaaveetakyaana, tekeramaita jovamaaheetana. ¹⁰ Ovashire nonkantavetakya, eekeromaitatya nontharomentatyeeya. Nonkovityaaneentavaivetakya naaka, iro kantacha

nanintaakaayetaiyaari pashinepayeeni. Tekatsi tzimimovaivetyaanane naaka, iro kantamaitacha nanintayetaaro kovaperotajaantachari.

¹¹ Corinto-satziite, nokantaperotatzimira irokapayeeni, tekatsira nomanimovaitemiri. ¹² Tekeraatarika aventashiretavakaiyaata, eerokaitera kantashitarori, tera naaka. ¹³ Intsityaa paakameethatana naaka nonkempitaimira eeroka, tekatsi nomanimovaitemi. (Nokantzimira iroka, kempitavaitakara eentsimi noñaanate.)

Oshiyetaaro itasorentsipankote Pava Kañaaneri

¹⁴ Ero povithaajaantanaari kaari kempisantatsine. ¿Kantatsima aparoni kameethashireri irapatziyaari irantavaite aparoni kaariperoshireri? ¿Kantatsima eejatzi ontsirenite tsika janta okitainkatzi? ¹⁵ ¿Kantatsima Cristo irakakoteneri ikoviri kamaari? ¿Kantatsima kempisantzinkari intsipatyaari kaari kempisantatsine irashityaaro tsikarika ompaitya? ¹⁶ ¿Kantatsima ankempitakaantero itasorentsipankote Pava tsika janta iñaapinkathataiziri oshiyakaarontsi? Tema aakaite akaratziki akempisantzinkariyetai akempitayetaatyaaro aakami tasorentsipanko tsika inampitaro Pava Kañaaneri. Tema jiroka ikantake Pava:

Ari nonampishireyetantaiyaari, nonkaratairi naniiyetai.

Naakatake inkempitakaanai Ivavane,

Iriiyetake nashitaiyaari Naaka.

¹⁷ Iroora ikantantari eejatzi Avinkatharite:

Pintainaryaapithatyaari pashinesatzi atziri, ero pikaraminthatziri irikaite.

Eero pantapiintanetairo nopinkakaimiri.

Arira naapatziyeeyaami,

¹⁸ Arira pinkempitakaanaina naakami piri,

Nonkempitakaanaimi naaka eerokayetakemi notomiite, eerokayetakemi nishintoite.

Arira ikantziri Avinkatharite, Shintsikiiperotatsiri.

7

¹ Netakotané, tema aritakera ishinetakairora Pava, ontzimatyeeera ankiteshiretai, ovashaantairo maaroni kaariperori, okaratziki antayetziri, okaratziki apampithashireyetai eejatzi. Aña ontzimatyee oñaakantairo añaapinkathatziri Pava, itasorentsishiretakaira.

Ikimoshiretake Pablo jovashaantairo Corinto-satzi kaariperori

² Paakameethatana naaka. Tera nonkantzimoneentakaavaityaami eerokaite, te novaariperotakaanavaitemi, te nampovaitami eejatzi. ³ Tera iro nokantantarori iroka nothavetakotatzimiri. Aña napiitavaimiro nokantzitakamiri: “Netakoperotataitami.” Irootakera nonkantapiintemiri eeniroka akarataiyini añaika iroñaaka, ari nonkempitziyaarori eejatzi ankaratairika ankamavetakya. ⁴ Osheki naventaashireyetaami eerokaite. Nasagaaventayetakami. Aririka nompampithashiretakoyetyaami, pitharomentashiretakana, kimoshire nokanta, okantavetaka osheki imaimanevetaitakana jaka.

⁵ Tema nareetakara Macedonia-ki te onkante nomakoryaapaake tema osheki pomerentsizimotakanari. Tzimayetatsi ñaanaminthavaitashitakanari, irootake kantzimoshirevaitakanari. ⁶ Iro kantacha Pava iposhenkapiintari ikaratziki okantzimoneentavaiyetai, arira ikempitizitakanari naaka, jareetakaapaakarira Tito nosaikira.

⁷ Oshekira notharomentashiretanaka noñaavakeri. Iroora notharomentashireperotantanakari ikamantapaakenara tsika pikantaiyani eerokaite. Tema ikantapaakena: “Jaakameethatavakena Corinto-satziite, ikovaiyakeni iriñeemi, osheki okatsizimoshiretakeri okaratziki jantzimotakemiri, iriniroite

* **6:15** Jiroka pashine ivairo kamaari ikantayetziri “Belial.”

jetakoyetaami.” Arira ikantapaanari, iroora oimoshirenkaperotakenari. ⁸ Pairani, nosankinatantakamiri, noñaajaantavetaka osheki ovashiretakaavaiyaami okaratzi nokantayetakeri. Aritakera notyaantatakemiroranki, nokantashirevaitanake: “Eerotya notyaantaajatzinirimi.” Iro kantamaitacha niyotzi iroñaaka kapichera povashirevaivetapainta eerokaite. ⁹ Irootakera nokimoshireventantarori iroñaaka notyaantakemirora. Tera nonkantatye iro nokimoshireventziri novashiretakaavaitakami. Aña iroora nokimoshireventairi povashaantayetairora kaariperori. Arira pikenakaakero eerokaite pinimotakaantaariri Pava poitsinampaayetakero povashiretane, tera novaariperovaitajaantemi naaka. ¹⁰ Tema aririka irovashiretakaantya Pava, ikovatziiira irovashaantakaantayetairo kaariperori, onkantya iravisakoshireyeetantaiyaari. Irootakera eero okantzimoshirevaintantai iroka. Iroora aririka irovashiretakaantashivaitya osavisatziite, arira iriñaayeetakero inkamashireyeete. ¹¹ Tema okaratzi opoñaantakari jovashiretakaavaitakami Pava, irootakera pampithashiretakaanaamiri kameethaperoini, pikisakoventanaana, ovatsimaanakemi, tharovashire pikantanaka, petakoperotanaana, povasankitaakeri kantakaantzirori. Ari pikenakaakerori poñaakantantakarori kiteshire pikantayetanaa. ¹² Jiroka opoñaantajaantzitakari nosankinatantakamirori pairani, iro iriyotakaantaiyaamiri Pava tsika pinkantya piñaashintsiventayetaiyaana naaka. Tera iro nosankinamatsitantaarori irovasankitaantaiyaari kantakaashitakarori, temacheeni nonkisakoventantyaarori jampovaitaitakari.

¹³ Iroora notharomentashiretantanakari. Osheki okimoshiretakaakena eejatzi noke-mavakera paakameethatavakeri Tito, povavisaakeneri okantzimoshirevaivetakari irirori. ¹⁴ Tema aritake nokamantzitakari naaka Tito tsika pikantaiyani eerokaite, nokantakeri: “Kameethara jinaiyatziini Corinto-satziite.” Tera povashiventantyaanaro okaratzi pantayetakeri, tema omaperotatya okaratzi nokantzitakariri Tito. Arira okempitziyetakari eejatzi okaratzi nokantzimiri eeroka. ¹⁵ Jetakotziiyetaamira Tito iroñaaka, aririka inkinkishiretakoyetyaami tsika pikantaiyakani paakameethatavakeri, pikempisantavakeri, piñaapinkathatavakeri. ¹⁶ Iniroitera nokimoshiretakitaka eejatzi naaka kantatsira naventaashireperoyetaiyaami iroñaaka.

8

Kireeki impashiyetaariri itasorentsitakaitane

¹ Iyeekiite, nokovi piyotakotaiyerini ikaratzi apatoventaariri Pava jaka Macedonia-ki, ikaminthaayetairi. ² Okantaveta iñaayevetakaro osheki pomerentsitzimovaitariri, kimoshirera ikantaiyani. Okantavetaka ikovityaaneentavaivetaka, osheki kireeki ipashitantayetakeri. ³ Ikovakaanekiinira irirori jantayetakero iroka, ipantayetake okaratzi jaavyaayetziiri, janaantake ipashitanta. ⁴ Ikantakena naaka: “Thame ampashiyetaari kireeki pashine kempisantzinkariite, ikaratzi kovityaaneentavaitatsiri.” ⁵ Imaperovaitakero okaratzi jantakeri anaavaitanakero nokinkishiretakovetakariri. Iri jaakoventajaantanaka Avinkatharite, ari ikempitaakenari eejatzi naakaite. Tema irootake ikovakaakeriri Pava. ⁶ Irootakera noshintsithatantakariri Tito impiyanai onkantya iriminthashiretakaantyaamiri pimatayetairo eejatzi eerokaite. Iriitakera karatapaakemiri janta petantanakarori pipashitantayetaka. ⁷ Eerokaitera anaantayetanaatsiri pantayetanakero osheki opaiyetarika. Kameetha pikempisantayetanaai, kameetha pikinkithatantaantayetanaai, kameetha piyotayetanaai, tharomenta pikantayeta, iniroite petakotakana. Nokovi iroñaaka panaayetante pimpashitantayetaiya.

⁸ Eerora noshintsiventzimi pimayetantyaarori. Intaani noñaaventakoyetemiri tsika ikantayetaka jaka iminthatayetaa irineshinonkatantya. Ari okantzimaitari eejatzi onkameethavaitemi poñaakantairo petakotziitantayeta. ⁹ Kameethavaitake pimayetairomi jantapaintziri Avinkatharite Jesucristo, jineshinonkatziitantapainta.

Otzimimotataavetari irirori pairani maaroni, ikempitavaitakari ashaarantakitaneri, iro kantacha ikempitakotapaintari kovityaaneentaneri. Iroora jimatantakarori iroka onkantya panintaavaitantaiyaari onkempivaityaaromi pashaarantaiyaami inkiteki. ¹⁰ Jirokara okaratzi nokinkishiretari naaka: Iroora aritatsi pothotyero okaratzi petanakari. Eerokaite etayetanakaro avisanaintsiri osarentsi pikinkishiretaka pimpashitantayetya. Pimatakeri petanakaro. ¹¹ Intsityaa pothotyero. Pinkempitakaantairo ovakera pitharomentaiyanakaniranki petantanakarori. Intsityaa pothotyaaantyaaro okaratzi tzimimotzimiri. ¹² Tera inkovakotajaantai Pava anaakairo ampashitantyaaro okaratzi tzimimotakairi. Intaani ampashitantaiyaaro okaratzi aavyiiri. Aritake onimotakeri Pava. ¹³ Tera nonkovakotatyeeemi pimpashitantya iranintaavaitantyaari pipashitakari, ariya okanta pikovityaavaitantakari eerokaite okantakaantziro pipashitantaka. ¹⁴ Aña iro aritatsi, pimpashityaari okovityiimovaitari iroñaaka otzimimoyetzimira eeroka, impoñaashitakya impashitaiyaami eeroka apaata aririka onkovityiimovaityaami. Arira onkantya pimonkaratavakaantyaari. ¹⁵ Okempivaitakaro okaratzi josankinatakotzitaikari, kantatsiri:

Itzimi aaperotaintsiri, te ontzimakaantavaite.

Iriima againtsiri kapicheeni, te onkovityiimovaityaari.

¹⁶ Nopaasoonketziri Pava, tema iriitake kantakaakarori okanta jetakotantamiri Tito, ari ikempitakana naaka netakotamira. ¹⁷ Tema nokantakeri: “Tito, pimpiyanai Corinto-ki.” Aña minthatzitavaitaka. Iro iriyaate iroñaaka. ¹⁸ Nontsipataimiri Tito pashine iyeki. Kameetha kinkitharyaantzi inatzi. Ñaapinkatha jovayetziri pashine kempisantzinkariite tsikarikapayeeni, ikemayetakerira iñaaventakotairo Kameethari Ñaantsi. ¹⁹ Irijatzira iyoshiitakeriri jaka kempisantzinkariite, jovakeri intsipatanakyaana apaata naanakeneri kireeki pashine kempisantzinkariite kovityaavaitatsiri. Irootakera oñaakanterone omaperotatya etakoyetakari, iroora ompoñaantyaari iñaapinkathayetairi Pava. ²⁰ Ari onkantya eero iñaaventakovaitaitantana tsika nonkantya nontsiparyaayeteri kireeki ipashitziitantayeetari. ²¹ Tema nokovatzi onkameethatzimoteri atziri nantayeteri, ari onkempitzimotyaaari eejatzi Pava. ²² Notyaanteri eejatzi pashine iyeki intsipayetanakyaari. Iriitake nokitapiintakari, iminthakitakaro irampitakotante. Noñaaventakotakeneri tsika pikantaiyakani eerokaite, iroora iminthaperotantanakari irampitakoyetemi, tema iraventaaperotane jovayetanakemi. ²³ Irika Tito, nontsipaminthare inatzi, iri nokaratapiintakeri nantavaiventakemi. Iriima pashine apiteka iyeki itzimi intsipatanakyaari, irotyaantane inatzi kempisantzinkariite saikayetsiri jaka, iñaapinkathaperotziri Cristo. ²⁴ Ontzimatyeeera paakameethatavakeri aririka irareetakya janta. Iro iriyotantyaari iyekiite kempisantsiri jaka omaperotatyaara okaratzi noñaaventakemi eerokaite jaka.

9

¹ Niyotzi naaka te onkovajaantya nosankinatakotemiri piireekite inkarate potyaanteneriri pashinesatzi itasorentsitaikaitairi. ² Tema niyotake ayimatapiintakemi eerokaite pantero. Aritake noñaaventakotakemi jaka Macedonia-satziki, nokantayeteri: “Ikovitzitaitakara Acaya-satzi impashitantayetya chapinki avisanaintsiri osarentsi.” Noñaaventakotakemira eerokaite nominthatakaayetanakari eejatzi iriroriite.* ³ Iro kantamaitacha, iroora notyaantzitantyaamiriri iyekiite onkantya inkamantzitantyaamiri, iri etapaakyaarone iriyoyaayeteri kireeki. Tema te nonkove amenaashivaitya okaratzi noñaaventakemiri eerokaite jaka. ⁴ Tema nokovatzi thaankiini nonkivantanakemi navisanakerika janta. Kempitakara ari iroyaatanakana tsika inkarate Macedonia-satzi. Aririka noñaapaakero tekeramintha

* **9:2** Ipatayeetziri jaka “Acaya,” iroora kipatsi tsika janta osaiki nampitsi Corinto.

piyoyaayete kireeki, osheki nompashiventavaitya, tema aritake noñaaventakotzitakami jaka. Ari pinkempitzitakyaari eejatzi eerokaite pimpashiventavaitya. ⁵ Irootakera notyaantzitantyaamiriri irika iyekiite, iri etapaakyaarone irareetyaami janta tekeramintha niyaateeta naaka. Iriiyetake iyoyaakotapaakemirine kireeki ikaratzi pishinetantakeri eerokaite. Ovetsika pinkantakeri maaroni kireeki aririka nareetapaakya. Ari onkantya eero noshintsiventantavaitapaakami pantayetero.

⁶ Intaanira pinkinkishiretero iroka:

Ikaratzi pankitatsiri kapiche, eepichokiini jaavatzi.

Iriima ikaratzi pankiperotaintsiri, osheki iraavateri.

⁷ Maaroni eerokaite ontzimatye pimpashitantayetaiya okaratzi pikoviri. Eero pishintsiventantavaitzi impashitantaitya osheki terika inkovaite, ari onkantya eero okatsitzimoshirevaitantari ipashitantakara. Tema aparoni atziri kimoshireventatzi-itzirori okaratzi ipashitantari, iriyyetakera jetakotari Pava. ⁸ Iriira Pava oshekyaaperotaimirone okaratzi kovityiimovaitamiri. Aritakera ontzimakaantake onkarate pimpashitantavaitaiyaari kameethaperoini eeroka. ⁹ Okempivaitakaro okaratzi ñaaventachari Osankinajanorentsiki, kantatsiri:

Okaratzi tzimimotziriri Pava, irootakera jantetaaniriri ikaratzi kovityaaneentavaitatsiri.

Tema tampsatikashire inatzi irirori, arira inkantaitatyeyaani.

¹⁰ Iriira Pava kithokitakairori okaratzi pankiyetachari, irijatzi shookakairori, ari okanta jaavayeetantarori okaratzi jovayeetari. Arira inkempitayetaimiri eejatzi eerokaite impayetaimiro kovityiimotamiri, ari onkantya ontzimimotantaiyaamiri pimpashiyetaiyaariri pashinepayeeni, tampsatikashire pinkantya. ¹¹ Irootakera impantaperotantyaamiri Pava onkantya pimpashitantapiintyaari. Ari onkantya impaasoonketantyaariri Pava, ikaratzi aayetzirori apashitantayetari. ¹² Ari okantari, okaratzi pipashitantayetari tera intaani pineshinonkatantyaariri kovityaavaitatsiri, aña iro ompoñaantyaari impaasoonkeperoyetari Pava. ¹³ Aririka iriñaayetakero okaratzi pipashiyetakariri, ari pikempitziyetakari eejatzi pashinepayeeni, oshekira iriñaapinkathatanakeri Pava. Tema iriñaayetero tera intaani piñaavaitashiyeta, pikantzi: “Nokempisantairi Cristo oñaaventakotairi Kameethari Ñaantsi.” Aña iriñaayetero eejatzi pantayetziro oñaakantzirori omapero pikempisantayetanai. ¹⁴ Iroora ompoñaantanakyaari iretakotziyyetanaiyaami, iriñaañaatakoventanaimi, okantakaaro ikaminthagaimira Pava. ¹⁵ Ari ankempitzitanaiyaari eejatzi aakaite ampaasoonketanairi Pava, tema ineshinonkatataikai aaka, iro maperokitataitzirori okameethatzi, eero okantzi othotyero añaaventero.

10

Iñaaventakotziro Pablo okaratzi jantayetziri

¹ Naakatakera Pablo, tzimatsira nokovakotzimiri. Tsinampashire nonkantya eero notsimaavaitami, nonkempitakotyaari Cristo. Tema niyotzi tzimatsira ikantakoyee-takena: “Irika Pablo tsinampashireri jinatzi isaikimotapiintai, irooma isaikira intaina katsima ikanta.” ² Nokovakotzimi, eerora piyaatakaairo povatsimaavaitena. Ari onkantya eero niyakoventavaitantapaakami aririka nareetapaakyaami. Tema niyotataike arira nonkantayetapaakeri ikaratzi saikimoyetakemiri janta kantayetaintsiri: “Tekatsi impaimatsitya Pablo, ari ikempitayetari pashine atziriite te ontzimimoteri ishintsinka.” ³ Omaperovetatya ari nokempitari pashine atziriite, iro kantacha irika itzimi nomaimanetziri, tera onkempityaaro nomaimanetziri atziri. ⁴ Tema aririka nomaimanetante naaka, tera noirikayetero omanamentotsi okaratzi jomanatantapi-intayetari atziriite, aña itasorenka Pava nomaimanetanta naaka. Arira okanta noitsinampaayetantariri ikaratzi ishintsitakaayevetakari noisaneentane. ⁵ Arira okanta

nokitsirinkantaariri naakaite maimanevaitaneri, nokitsirinkayetairi asagaaventavaitaneri otzitzikatantatsiri kaari jiyotakoyeetantari Pava. Nokempitakaantaaro eejatzi noirikaatyeeeromi nokinkishiretashivaiyetari, noshintsiventaatyeeyaami nonkempisantairi Cristo. ⁶ Aririka nonkemakoyentaimi pipiyashitaari eerokaite pikempisanta-perotairi eejatzi, aripaitera novetsikya novasankitayeri inkarate piyathayetachaneri.

⁷ Paamaiyaara jovapyiimovaitamikari. Tema tzimayetatsi pikarataiyirini kantayetatsiri: “Jashitana naaka Cristo.” ¿Ikinkishiretaiyama te jashitzitana eejatzi naaka? Iroorika ikinkishireyetakari, ikenakaashitakarora, tema naaka jashiperotataika Cristo. ⁸ Aamaashitya ari pinkantayetanaake eerokaite: “Jetanakaro iroñaaka Pablo jasagaaventavaitaro okaratzi iñaaventayetzi.” Tera nompashiventakotyaaro okaratzi inkantayeeteri, tema iriitake Avinkatharite ovakenari niyotaantayetai, tera irovena novaariperotantavaite. ⁹ Irootakera kaari nokovanta onkempitzimotyami okaratzi nosankinatakemiri, nokovatziiira nomintharovavaitemi. ¹⁰ Aamashitya tzimayetatsi kantayetatsiri: “Tema jotyaa-tapiintairora Pablo irosankinare, osheki ishintsithatapiintakai, iñaaventapiintayetakairo pomerentsitzimotairi antayetero. Iro kantacha isaikimoyetaira jaka, kempivaitaka te irishintsitanete. Ikantara ikinkithayetake manintaari jinake.” ¹¹ Jiroka nakayeteri ikaratzi kantayetatsiri, nokantziri: “Tsikara nokanta nosankinayetakemi, arira nokantzitakari eejatzi nosaikimoyetakemi.” ¹² Tera nonkarateri naaka pikaratziri pisaikaiyini janta, asagaaventavaitachari. Te iriyotaajataiyeni irirori. Tzimatsi tsika ikaratzi monkaratapiintavakaavaitachari, iñaajaantake janaavakaantayetaro okaratzi kameethatzimovaitashiyetariri iriroriite. ¹³ Iroora naaka tera nasagaaventashivaityaaro nomonkaratero kameethatzimovaitashitanari naaka, intaanira noñaaventaairo nomonkaratakero ikantakenari Pava irirori nanteneri. Jirokara ikovakeri nanteneri, ontzimatyee noverairo nantavaiteneri janta tsika pisaikaiyini eerokaite. ¹⁴ Irootakera noñaashintsitakoventantamiri iroñaaka eerokaite, tera nanaakaatyeeero okaratzi ikantakenari Pava. Tema naakatataike etakarori noñaaventakemiro Kameethari Ñaantsi tsika ikantakota Cristo. ¹⁵ Irootakera kaari nokempitantari ikaratzi asagaaventashivaitarori imonkaratane, aña tzimataavetacha pashine itzimi etatainakarori jimonkaratakero. Iro kantacha iroñaaka, eekerorika pantakishirevaitanakitye, eerora nopankiventavaitanaami eerokaite, ¹⁶ kantatsi niyaatayete pashineki nampitsi nonkinkithatakaantairo Kameethari Ñaantsi. Iroora nomateri, eerora nokenanake tsikarika jetayetakaro ikinkithatakaantzi pashine atziri, nasagaaventavaitarokari imonkaratane pashine. ¹⁷ Tekatsira apantyaarone irasagaaventashivaitaitya apaniro. Iroora apantaperotarori asagaaventaiyaaro jantayetzi Avinkatharite. ¹⁸ Tema tekatsi ompaimatsitya asagaaventavaitaitya apaniro antharomentavaitaitya. Iroora kovaperotachari intharomentatziyyetai Avinkatharite.

11

¹ Nokovi eekero pamavetatyeero okaratzi nosankinatzimiri jaka, onkantavetakya onkempitzimotyami jantziri aparoni masontzi. Nokovi eekero piyaatatyee piñaanayetero. ² Oshekira naamaakotakami eerokaite, iriira Pava kantakaakanarori. Tema naakatake etakaro nokinkithatakaakemi okanta jashitayetantaamiri Cristo. Nokempitakaantavaitaami eerokatakemi nishinto, tzimatsimi nokashiyakaakamiri pintsipatyaaari, aamaakoki novapiintanaimi eero pikaariperovaitanta irojatzii paavakaantaperotakyaari. Iriira oshiyakaaventachari Cristo, itzimi kempitakariri iriimi paayetairimi apaata. ³ Tema notharovakaatyami intzime impaitya amatavitemine, inkempitakotakyaari maranke amatavitakeroriranki Eva. Aritake iroitzipinatakemi, irovashaantakaimiro paventagaari Cristo, pikinatanaarira. ⁴ Kempitaka eerokaite, te pishenkaashityaaro pakayeteri pashine ñaaventakotemirine

Jesús, ari pakakeri onkantavetakya irinashitapaakyaaro okaratzi noñaaventakotakemiri naaka Jesús, okaratzi noñaaventakemiro Kameethari Ñaantsi, okaratzi noñaaventakemiri Tasorentsinkantsi. ⁵ ¿Pikinkishiretama eerokaite janaakoyetana naaka jotyaantajanoritzi irikaite? ⁶ Aamaashitya te nonkinkithate kameethaini naaka, iro kantacha iyotane nokanta. Irootake piñaakoyetapiintakenari. ⁷ ¿Nokenakaashitakaroma tera nonkovakotemi kireeki, nokinkithatakaayetakemirora Kameethari Ñaantsi ñaaventakotziriri Pava? Aña tsinampashirera nokantaka nantavaiventakemi niyotaantayetakamirori, te nonkovakovaite. Arira okanta ikempitakaantayeetaamiri iroñaaka iriiperori pinayetzi. ⁸ Okanta nokinkithatakaapaakemiranki, iriira pashinesatzi kempisantzinkariite payetakenari kireeki nañaantari. Okempivaitakaro nonkoshitatyeerimi iriroriite okanta nantavaiventantakamiri eerokaite. ⁹ Eeniroranki nosaikimotaiyimi, osheki nokovityaaneentavaitake. Temaita noñe pimpena ompaitya nañaantyaari. Ikamintha jareetaiyaka iyekiite Macedonia-satzi, iriira payetapaakenari. Ari okantakari kaari noñaantaro pimpayetena kireeki eerokaite. Arira nonkantapiintatyeero eero nokampitzimi. ¹⁰ Iniroitera nokimoshireventakero tera nonkovakoyetemi, arira nonkantapiintanakityeero maaroni nampitsiiteki okaratzi saikatsiri Acaya-ki. Jiyotziro Cristo kyaaryoora nokantake. ¹¹ ¿Piñaajaantzima eerokaite iro nokantantarori iroka tera netakotami? Jiyotzira Pava netakotami.

¹² Eekerora nijaatakaatyero onkantya irikaite kinkithatakaneri pasagaaventavaitakari eerokaiteki, eero ikantanta: “Ari nokempitakari Pablo.” ¹³ Irikaite kinkithatakaneri kaarira Otyaantajanori, amatavitaneri jinayetatzi, apanirora ikempitakaantashivaitaka iriirikami irotyaantajanore Cristo. ¹⁴ Tekatsi ompaitya iromapokakaantairori iroka. Tema jimatzitaro eejatzi Satanás joshiyakotari ishikipiryi maninkari onkantya iramatavitantatyaari. ¹⁵ Iroora eero jomapokantavaitai ikaratzi antavaiyetziniriri Satanás, irojatzira jimatzitari irirori. Inkempitakaantavaitya jantavaitatzi onkantya inkameethashiretakaantaiyaariri atzirite. Arimaitaka irovasankitaaventayeetairi okaratzi jantayetziri.

Ikemaantsivaitaka Pablo Jotyaantajanoriitzirira

¹⁶ Intsityaa napiitavakero nonkantemi, onkamintha eero nokempitzimotamiri masontzi. Irooma nokempitzimotakamiririka, pishinetavakena nasagaaventavakya kapicheeni. ¹⁷ Okaratzi noñaavaitziri iroñaaka, tera onkempitajaantyaaro tsika onkantyaami iriñaavaiterimi Avinkatharite. Aña nokempitakotatyaari aparoni masontzi jasagaaventashivaita. ¹⁸ Arira ikantapiintayetakari pashine atzirite, ari nonkantyaari naaka eejatzi. ¹⁹ Pikempitakaantavaitara eerokaite iyotaneri pinayetatzi, ¿opaitama pikovantaiyarini pinkempisantayetairi masontzi? ²⁰ Irootajaantakera pantayetakeri eerokaite, pikempisantapiintakeri ikaratzi kempitakaantavaitakamiri irotzikatane, aapithavaiyetzimirori tzimimotzimiri, ampovaiyetakamiri, asagaaventavaitachari, pasavorovaiyetzimiri eejatzi. ²¹ ¿Piñaajaantzima te naavyaavaitanete naaka nomatantyaarori kempitakarori? ¿Kantatsima nompashiventakotyaaro tera nomatataitero? Eerora. Iro kantacha aritake nantataitake kempityaarone okaratzi jantavetaiyakarini iriroriite, nasagaaventavaitya, onkantavetakya nonkempivetakyaari masontzi.

²² Iroorika jasagaaventavaitaka iñaavaitziro noñaane Hebreo-thatatsiri, eejatzira naaka. Iroorika jasagaaventavaitaka isheninkamirinkaitetari Israel-ni, eejatzira naaka. Iroorika jasagaaventavaitaka icharinemirinkaitetari Abraham-ni, eejatzira naaka. ²³ Iroorika jasagaaventavaitaka jantavaiyetaineri Cristo, eejatzira naaka. (Omaperotaajatatya nokempitakari naaka iñaavaitzi masontzi.) Iro kantacha nasagaaventaro nanaakovaitairi irikaite nantavaitzi, nanaakovaitairi eejatzi noñaapiintakero jashitakovaitaitakena, ipasavaitaitakena, jovamayimavaitaitakana.

24 Noñaakero okaratzi 5 japiitana ipasavaitana nosheninkapayeeni janta japatotapiintaita.* 25 Mavasatzira okaratzi jomposavaitaitakena. Aparosatzii ipicheetakena. Mavasatzii nopitamenkakotaka. Aparoni tsireni nosaikakovaitake niyankyaaki inkaare, ari nokitaitakotakeri. 26 Osheki nokivantantayetake. Nokenayetake okoveenkayetzi jiñaa. Nokenimoyetakeri ipiyota koshintziite. Ikovayetake nosheninkapayeeni irovaariperovaitenami, eejatzi ikempitakari kaari nosheninkata. Nokoveenkatakovaitake nampitsiiteki eejatzi janta tsika te inampiitaro. Nokoveenkatakotake inkaareki. Osheki nopomerentsivaitakari paitashivaitachari “iyeki,” kaarimaita. 27 Osheki nantavaitake, ayimavaivetakana nomakone. Ayimavaitakena novochoki, notashe, nomire, noyatsinkare. Tasheneenta nokantapiintaka. Nomaavaitake tsikarikapayeeni. 28 Tzimatsi osheki avishimoyetakenari. Iroora kantzimoperotakanari irisaikayetai kameetha ikaratzi kempisantayetaatsiri tsikarikapayeeni. 29 Tzimatsirika mantsiyataintsine, nokempitakaantaro naakami mantsiyataintsine. Tzimatsirika inkaariperotakaitakeri, oshekira nonkisakoventavaityaari.† 30 Arira okantakari nasagaaventavaita naaka, noñaaventakotakerora tsika nokantaka kaari naavyaavaitanetanta. 31 Itzimi iyotatsiri te namatavitante, iriitakera Pava, Ashitariri Avinkatharite Jesucristo. ¡Tharomenta irovapiintayeetairi! 32 Tema pairani nosaikantapaintari Damasco-ki, ikempoyaaventakaantakero ijevatakaane Aretas maaroni nampitsi, eero noshitovanta, ari onkantya irakaantantyaanarimi. 33 Iro kantacha jotetakena kantziriki nokarataiyirini, jovaniiryakotakena jantakironta nampitsi, ari okanta noshiyantaari.

12

Kempivaitakarori ovathaantemi kitochee

1 Tera aritzi nasagaaventavaitya. Iro kantacha eekerora noñaaventatyeeero noñaavyatakari, okaratzi joñaakakenari Avinkatharite. 2 Niyotakotziri irika shirampari jashitaari Cristo. Tzimakotake 14 osarentsi irika shirampari jaayeetairi inkiteki, jiyaaperotatzii ojenokitajaantzi inkite. Kempitaka jiyaashinenkatatzii, te niyoperotzimaitya. Terika, jiyaatatziiira koñaaroini ivathaki, te niyoperotero.* 3 Iriira Pava iyotatsiri jiyaashinenkatatziiirika, jiyaatatziiirika koñaaroini ivathaki. Intsityaa netapanaatyaaro noñaaventakoteri irika shirampari. 4 Jaayeetairira janta ikimoshireetapai. Ari ikemayetairori tsikarika opaiyetari kaari kantaajatatsine iriñaaventakoyeetero. 5 Arivetaka irasagaaventyaaromi irika shirampari okaratzi iñaakeri. Iro kantacha eero nasagaaventavaita. Intaani noñaaventakotakero tsika nokantaka kaari naavyaavaitanta. 6 Arimi nasagaaventakyaaromi okaratzi noñaayetakero, eeromi nomasontzishirevaitzimi. Aña aritakemi noñaavaiyetakeromi kyaaryoori. Iro kantacha tera nonkove irasagaaventashivaitapiintaityaana. Intaani iñaapinkathaventaitenaro okaratzi nantayetakeri, okaratzi ikemakoyeetakenari. 7 Okaratzi noñaavyatakari

* **11:24** Oñaaventakota irosankinareki Moisés-ni, kantatsira irovasankitaite aparoni atziri aririka irovaariperotakeri pashine. Ontzimatyee irayeteri tsika japatotapiintayeeta, onkantya impasavaitantayeetyaariri. Eerorika okaariperotzi okaratzi ikenakaashitakari, eerora ipasaperoitziri. Irooma omaperorika okaariperotake okaratzi ikenakaashitakari, ontzimatyee irovasankitaaperoiteri. Iro kantacha tera oshinetaantsite iranaakaayeetero onkarate 40 impasavaitaiteri. Irootakera jametaitakari pairani impasataite onkarate 39 itzimirika kaariperovaiperotaintsiri, ari onkantya eero ipiyathatantaro Ikantakaantaitane, aririka iranaakaakero onkaratemi 40. Irootakera ipaiyetairi irikaite “Kovityaapaaka aparoni omonkaratantyaari 40.” Okaratzi ñaaventakotainchari jaka, arira ikantaitakeri Pablo, ipasavaitaitakeri irirori. † **11:29** Okantzira jaka “mantsiyataintsine,” kempitakara tzimatsi kinkishiretakotarori iriira ikantakoyeetzii aparoni shipetashirevaitatsiri javentaarira Cristo. * **12:2** Kantakotachari jaka “ojenokitajaantzi inkite,” iroojatzira ikantayeetzitari “mavatanaintsiri inkite.” Ari ikantayetapiintziri judío-payeeni iñaaventziro. Ikantaiyini: “Etanakarori inkite, ari osaikayetziri menkori. Apitetanaintsiri inkite, ari isaikayetziri kashiri, ooryaa, impokiropayeeni, maaroni. Irooma mavatanaintsiri ojenokitajaantzira inkite, arira inampiitatorori Pava.”

ovaneenka okantaka, jiyotake Pava aritakemi nasagaaventavaitakyaami. Irootake ishinetantakanarori nonkemaantsivaitya onkantya eero nasagaaventantavaita. Okaratzi nokemaantsivaitapiintaka okempivaitakaro ovathaavaitatyeenami kitochee. Iriitakera kamaari kantakaarori okanta ikemaantsivaitakaantaitakanari. ⁸ Mavasatzira nokovakotakeri Avinkatharite intsiparyaakoventaina ikemaantsitakaapiintaitana. ⁹ Ikantakena irirori: “Tema aritake nokaminthaavaitakemi, tekatsira kovityiimovaityaamine. Aña kantataitatsira noñaakantaperotairo noshintsinka atziriki kaari aavyaavaitatsineri.” Ikanta nokemavakerora, kimoshire nokantanaka, nominthatanakaro noñaaventayetairo tera naavyaavaitanete, tema ari onkantya aavyaavaitakaantaiyaanari ishintsinka Cristo. ¹⁰ Irootake nokimoshiretantakari naaka okantavetaka te naavyaavaitanevetya, ikaviyavaitaitana, nokemaantsivaitaka, jovatsinaavaitaitana, opomerentsitzimovaitana, osheki noñaayetakeri nantavaitziniri Cristo. Niyopaitetairo tera naavyaavaitanete apaniro, arira noñaataitzirori jimatakaatyaanaro naavyaavaishiretanetai.

¹¹ Kempitaka masontzi nonake noñiirora nasagaaventavaitaka. Eerokamaitaka kantakaarori nomatantakarori. Iro arivetacha piñaaventayetaimami kameethaini. Okantavetaka te niriiperote naaka, te iranaakotzimaityaana irikaite paitashivaitachari “Iriiperori Otyaantajanori.” ¹² Tema nosaikimovaitakemiranki eerokaite, noñaakakemiro omapero naaka Notyaantajanoritzi. Osheki namatsinkavaiventakami. Osheki notasonkaventantake, te piñaapiintaiyeroni, irootake pikempoyaaminthatantakarori. ¹³ ¿Opaitama pikinkishirevaitantari iroñaaka nomanintavaitatziimi? ¿Tema naakameethatemi nokempitairira pashine kempisantzinkariite? ¿Irooma kantakaantarori tera noñe ompaitya pimpashityaanari? Tzimatsirika nokenakaashitakari, pimpeyakotenaro.

Iñaaventziro Pablo mavatanaintsine inkivantante

¹⁴ Nokinkishiretaka iroñaaka napiitairo niyaatashitemi, iroora mavatanaintsine nonkivantemi. Eerora nayiri inkarate pimpinatenari. Kaarira piireekite nonkove nashityaari, aña eerokatataike nokovaperotake nashityaami. ¿Aritatsima aponi eenchaaniki impinakoventero ikovityiiri ashitariri? Tera, aña iri ashitaaniri pinakoventziri ireentsite. ¹⁵ Irootake nomateri naaka, onkempivaitaiyaaro naakami pirintari. Aritake nomatakero noshinetakoventyaami onkantya pavisakoshiretantyaari. Iniroite netakotakami. ¿Opaitama kaari petakotantana naaka? ¹⁶ Kempitaka tzimayetatsi eerokaite kantatsiri: “Kempitaka Pablo te inkovakoyetai aakaite, ovana jiyotzi, ari ikenakairo jamatavivaitakai.” ¹⁷ ¿Piñaajaantakema jamatavivaitakemi eejatzi ikaratzi notyaantayetakemiri? ¹⁸ Notyaantakemiri Tito, eejatzi pashine iyeki. ¿Jamatavitakemima Tito? ¿Tema noshiyashiretavakaiyani maaroitani naaka, naakameethayetaimira eerokaite? ¹⁹ ¿Piñaajaantakema eerokaite iro nokantantavaitakari nokovashitara notzikaaventatya? Tera ari onkantya, netakotaneete. Aña iri Cristo ñaavaitakaana, onkantya novetsikashiretakaantyaamiri. Iriira Pava iyotatsi. ²⁰ Okantzimovaitatyaanara naaka añeeyerone ankantaneentavakaavaitya aririka nareetapaakyaami. Okantzimovaitatyaanara eejatzi noñaapaakemi pintzimaventavakaavaitya, pinkisavakaavaitya, pinkisaneentavakaavaitya, eero paapatziyavakaavaita, pinkishimatavakaavaitya, pinkantakaaperovaitya, pimaimanetavakaavaitya. ²¹ Okantzimovaitatyaanara nompashiventakovaityaami Pavaki. Aamaashitya ari nonkantaneentakovaitapaakyaami pantayetakerorika kaariperori, te povashaantero pantayetziro kamaaroyetatsiri, pimayempitavaitzi, piñaathatashivaitantapiinta eejatzi.

13

¹ Irootakera mavatatsine nonkivantemi. Arira namenakotantapaakyaamiro, ikanta-jaantaitakeri:

Intzimerika aparoni iyakoventaari, ontzimatyeeera intzime mava atziri, terika, apite ñaakotakerine okaratzi ikenakaashitakari, aritatsira irovasankitaayeeteri.

² Arira nonkantapaakeri novasankitayeri ikaratzi antzitarorori kaariperori janta pisaikinta, arira nonkempitzitapaakyaari eejatzi pashinepayeeni antayetanaïrori iroñaaka. Tema aritake nokamantzitakamiro napiitantakaroriranki nokivantzimi. Irojatzira nosankinatakotzimiri iroñaaka. ³ Aamashitya pikantaiyatziini eerokaite: “Kaarira Cristo otyaanterine Pablo inkinkithatakaante, kempitaka Pablo kaarira iriïperojanori.” Paamaventyaara, irika Cristo, kaarira atziri saikimotantamatsitapaintatsineri, aña otzimimoperotataitziri ishintsinka irirori, kantatsira iriñaakaayetemiro tsikarika opaiyetari. ⁴ Ari okantavetaka, kempivaivetaka te iravyaavaitanete irika ipaikakoyeetantakariri. Iro kantamaitacha añaakagairira Ishintsinka Pava. Arira nokempitzitakari eejatzi naaka, tera naavyaavaitanete, iro kantacha irijatzira Pava shintsitakagaanari, kantatsira noñaakaayetaïmiro tsikarika opaiyetari.

⁵ Eerora pikinkishiretakovaitashitana tera niriïperojanorite naaka, aña pinkinkishiretakotavakya. ¿Iriïperojanorima pikantaka eeroka pikempisantai? ¿Tema piyotaiyeni inampishiretantami Cristo? Aritake okantari, terika, aamashitya te piriïperojanote eeroka. ⁶ Niyoperotataitzira, aririka piñaavakena janta, eerora pikempitakaantavakena, te niriïperotzi naaka. ⁷ Nokovakotziri Pava, ari onkantya eero noñaakotantapaakamiro pikenakaashitane. Tera iro nokantantamirori iroka nonkovashivaitapaakya nonkempitakotapaakyaari iriïperojanori. Aña nokovaperotataitatziri pantayetaïro okaratzi tampatzikatatsiri. Irootake nokovakeri, onkantavetya otzikaavakenami, eero noñaakantamiro noshintsinka novasankitaapaakemi, iroora niyotakaantaperotyaamiri naakatake iriïperojanori. ⁸ Tera nonkovero naaka noñaakantashivaityaaro noshintsinka, iro ovatsipero aririka nonkovemi namatavitantemi. Intaanira nokovi noñaakantataïtero onkantya iriyotakoyeetantyaarori kyaaryoori. ⁹ Aritakera nontharomentakya aririka noñaakemi paavyaavaishiretanai, onkantavetakya eekero inkempitakaantaitatyeenami naaka kaari aavyaavaitaneri. Iroora noñaañaatakotapiïntakeri, onkantya piñaantyaarori eerokaite pothotyeeero paavyaavaishireperotanete. ¹⁰ Irootakera notyaantantamirori osankinarentsi, tera nosaikimoyetatyeeemi eerokaite janta, ari onkantya eero notsimaavaitantapaakami apaata. Tema iri Avinkatharite ovakenari onkantya novetsikashiretakaantantyaari, tera irovena novaariperoshirevaitante.

Ovekaraantarori ovethataantsi

¹¹ Iyekiite, jiroka ovekaraantarori nonkantemi: Pinkimoshiretaiyeni. Pothotyaaetaïro paavyaashirevaiyetai. Pintharomentashireyetai. Paapatziyavakaayetaiya. Kameetha pisaikayetai. ¡Iriïra Pava nampishireyetaiantyaamine, etakotantaneri jinatzi, iri kameetha saikakaantatsiri! ¹² Etakora pinkantya povethatavakaanaiya janta. ¹³ Jovethatziitami eejatzi itasorentsitakaitairi nampitarori jaka. ¹⁴ ¡Onkamintha ineshinonkavaitaimi Avinkatharite Jesucristo! ¡Onkamintha iretakovaitaiyaami Pava! ¡Onkamintha inkantakaiyaaro Tasorentsinkantsi paapatziyavakaantaiyaari! Ari onkantyaari.

Irosankinare Pablo Jotyaantziniri Galacia-Satziite

Ovethataantsi

¹ Naakatake Pablo otyaantzinirori iroka osankinarentsi. Otyaantajanori nonatzi naaka. Kaarira atziripayeeni otyaantenane, aña Jesucristo otyaantakenari itsipatakari Ashitairi Pava oviriintaiririranki ikamavetaka. ² Arira nokaratziri maaroni iyekiite kempisantanaatsiri jaka nosankinatzimiro iroka. Eerokaite notyaantzini pikaratziri pikempisantai janta Galacia-ki. ³ Onkamintha ineshinonkayetaiyaami Ashitairi Pava, kameetha isaikakaayetaimi, ari inkempitzityaamiri eejatzi Avinkatharite Jesucristo. ⁴ Tema iro ikovakeri Ashitairi Pava irishinetakoventai Cristo, ikamimentayetakai akaariperoshireyevetaka, ari onkantya eero akempitakotantaari ikaratziri kaariperovaitatsiri iroñaaka, okempivaitakaromi intsiparyaakoventaatyeeemi. ⁵ Onkamintha iñaapinkathatapiintayeetairi Pava. Ari onkantaitatyeeanyi.

Tekatsi pashine Kameethari Ñaantsi ovavisaakoshiretantatsine

⁶ Pomapokantakanaro pikatzimataka povashaantanakero pikempisantayeve-tanakari Pava. Tema iriitake iyoshiiyevetaami, iniroite jetakoyetami irootake jotyaantantakamiriri Cristo. ¿Opaitama pikempisantashitantakarori pashine kaari kempityaarone Kameethari Ñaantsi?. ⁷ Tema kyaaryoo nonkante naaka, tekatsira pashine ñaantsi ovavisaakoshiretantatsineri. Kempitaka tzimatsi ovashaan-takaakemirori, ikovatzi iroitzipinaashiretemi, irootake jovashiñaantayetakarori tsika okanta iñaaventakoyeetziri Cristo. ⁸ Aririkami novashiñaayetaimiromi naaka okaratziri nokamantziyetakamiri pairani, irovasankitaitenaata. Ari okempitari eejatzi, aririkami impokaajatemani maninkariite poñaachane inkiteki, iriñaaventapaakero pashine ñaantsi kaari kempityaarone nokamantzitakamiri pairani, irovasankitayeeteriita irirori. ⁹ Aritake nokantzitakami pairani, irootake napiitemiri iroñaaka nonkante: Tzimatsirika ovashiñaakerone nokinkithatakotapaakeriri Cristo pairani, irovasankitaataveeteriita.

¹⁰ ¿Irooma nokokovatzi iroñaaka ookimoyetashityaarine atziriite? Aña te, nokokovatatziiro ookimoyetariri Pava. Iroorikami nonkokovatemi ookimoyetashityaarine atziriite, tera iromperatane nonatye Jesucristo.

Irantavaire Pablo

¹¹ Pinkeme iyekiite, okaratziri nokamantakemiri Kameethari Ñaantsi, kaarira atziri iyotakayenarori. ¹² Aña iri Jesucristo iyotaakenarori maaroni, tema kaari atziri ashityaarone. ¹³ Pikemakotaiyakena tsika nokantaveta pairani eeniro nomonkarayevetaro jameyeteri nosheninkapayeeni Judío. Pikemakotaiyakena eejatzi osheki nokisaneentayevetakari kempisantayetanairiri Pava, novasanki-taakaanavetaka osheki, nokovaveta novashaantakairimi ikempisantayetanai. ¹⁴ Tema nomaperovetanakityaaro naaka nomonkarayevetakaro jameyeteri pairani nosheninkapayeeni, tekatsira nokarayevetakari anaakotenane nokantavetakara. ¹⁵ Iro kantamaitacha pairani tekeramintha nontzimaajateeta naaka, jiyoshiititakana Pava. Iniroitera jetakotzitakana irootake jovavisaakoshiretantaanari. ¹⁶ Joñaakaanari Itomi, niyotakotairi. Ikovake noñaaventaineri kaari judío-tatsine tsika okantakota javisakoshiretantaitari. Tekatsira atziri nosampitanake nonkanteri: ¿Opaitama nanteri? ¹⁷ Te noshiyashiyetapaintari noñaapainteriri etayetakarori jotyaantajanoritzi janta Jerusalén-ki. Aña apatziro novanakero niyaatanake Arabia-ki, ipoña nopiyapaaka irojatziri Damasco-ki.

¹⁸ Okanta avisakeranki mava osarentsi, ari niyaatashitakeriri Pedro noñeeri isaiki irirori Jerusalén-ki, intaani nosaikimovaitapaintziri okaratzi 15 kitaite. ¹⁹ Iro kantacha tera noñaapaake pashine otyaantajanori, intaani noñaapaakeri Jacobo irirentzi Avinkatharite.* ²⁰ Omaperotatya okaratzi nosankinatzimiri, te namatavitzimi, jiyotzi irirori Pava. ²¹ Ipoña niyaatake nampitsiki Siria eejatzi janta Cilicia-ki. ²² Tekera iriñaayetenaata Judea-satzi ikaratzi kempisantayetanairiri Cristo, ²³ intaani ikemakoyetashitakana ikantaitzi: “Irikeranki maimanetairi pairani ikisaneentai, kovavetachari iraperotai, ikinkithatakotairo irirori tsika ikantaita ikempisantaitzi.” ²⁴ Irootakera iñaapinkathayetantakariri iroñaaka Pava ikemakoyetakena.

2

¹ Okanta avisakeranki 14 osarentsi, ari niyaatairi eejatzi Jerusalén notsipatanakari Bernabé ipoña Tito. ² Iro niyaatantakariki tema Pava oiminthashiryaakenari. Okanta nareetakaranki janta, niyoshiitapaakeri napatotapaakeri jevayetziriri kempisantzinkari, nokamantapaakeri okaratzi nokinkithatakaayetairi kaari nosheninkata Kameethari Ñaantsi. Iro napatotantapaakariri onkantya eero amenaashivaitanta okaratzi nantayetakeri. ³ Te noñeero irishintsiventaitavakeri notsipatakari Tito irimatairo intomeshitaaninya, okantaveta griego-thari jinatzi irirori, kaari nosheninka. ⁴ Tema ari josatekashivaitakari kashaavaitatsiri inkempisantemi, iriiyetake kovayevetacha intomeshitaaninyetakaantya. Te onimoyeteri irirori isaikashivaitaiya kempisantalayetsiri, onkempivaityaaromi intsiparyaakoventayetaateeri Jesucristo. Iro ikovaperotaiyini inkempitakotaityaari ikantaranki aparani omperataari. ⁵ Iro kantacha te noshinetakaantero inkempitakoyetyaari, iro nokovaperotake iriyotakotero Kameethari Ñaantsi avisakoshiretantaiyaari. ⁶ Ikanta nokinkithavaitakaapaakeri jevari iñaapinkathayetzi kempisantanatsiri, onimotanakeri, tekatsi pashine ñaantsi inkantanakeri. (Kempitaka nokenashineentaka nokantake “jevare iñaapinkathataitzi jinatzi,” aña tekatsi atziri iramaakite Pava.) ⁷ Iro kaari otzimanta inkantavakenari, tema jiyotanake omaperotatya jotyantakena Pava noñaaventaineri Kameethari Ñaantsi kaari totameshitaanitachane. Ikempitaakerira Pedro jotyantakeri irirori inkinkithatakaayetairi nokaratzi notomeshitaaninya. ⁸ Tema iriitakera Pava otyaantakeriri Pedro inkinkithatakaayetairi totameshitaanitaari. Irijatzi otyaantakenari naaka nonkinkithatakaayetairi kaari nosheninkata. ⁹ Ikanta Jacobo, Pedro ipoña Juan, etayetakarori ijevatziri kempisantzinkari, jiyotanake iri Pava etakotaanari, iri shinetaakenarori nantayetakeri. Aripaitera jaakameethatanakena, ari ikempitaavakeri eejatzi Bernabé, ari onkantya niyaatakaanyaarori nonkinkithatakaayetairi kaari nosheninkata. Ari inkempitanakyaari irirori inkinkithatakaayetairi ikaratzi totameshitaanitachari.* ¹⁰ Ipoña ikantanakena: “Aririka piyaayetake tsikarika, ontzimatye petakoyetaiyaari ashinonkainkariite.” Aritake nomatzitaikaro netakoyetakari, irootake nantapiintayetakeri.

Ikisathaitziri Pedro Antioquía-ki

¹¹ Ikanta jiyaatakeranki Pedro Antioquía-ki, tzimatsi ikenakaashitakari irirori, ari nokisathatakeriri. ¹² Tema ovakera jiyaatakeranki Antioquía-ki, jimavetapaakaro kameethari, jayootapaakerira kaari isheninkata. Iro kantacha jareetaiyakaniranki irotyaantane Jacobo, ari otzimanakeri ikenashitane Pedro, jovashaantanakero jayoovetari kaari isheninkata. Iniroite itharovakaari areeyetapainchari ameyetarori itomeshitaanita. ¹³ Imatziyetanakaro pashine judío-payeeni kempisantalavetainchari, ari ikempitzitanakariri eejatzi Bernabé irirori, jimatakotanakeri irikaite.

* **1:19** Jacobo, irijatziri ikantaitziri eejatzi Santiago.

* **2:9** Pedro, irijatziri ikantzitaitari eejatzi Cefas.

¹⁴ Ikanta noñaakeri Pedro te irimonkarayero kyaaryoori Kameethari Ñaantsi, ari napatotakeri ikaratzi kempisantayetatsiri, iñeeyakena maaroni nokantakeri Pedro: “Judío pinatzi eeroka, povashaantairo ameyetari pairani, pikempitakotari kaari asheninkata. ¿Opaitama pishintsiventantariri atziriite kaari judío-tatsine iroshiyakotairo akempiyeta aaka? ¹⁵ Omaperovetaty, a-judío-tzi aakaite, te ankempitakovetyaari kaari asheninkata ikantaitapiintavetari ‘kaariperoshireri.’ ¹⁶ Iro kantacha, ayotzi iroñaaka tekatsira materone intampatzikashirete imonkaravetyaaromi Ikantakaantaitane, aña apaniro jimatziro Jesucristo jovatampatzikashiretakai aventashiretaari. Irootake aventantaariri aaka, antampatzikashiretaite. Tema te omatero ovatampatzikashiretante Ikantakaantaitane.” ¹⁷ Intsityaa nonkantavake: Aririka ankokovatanakero irovatampatzikashireyetai Jesucristo, ari okanta ovashaantantanaarori akokovavetaro amonkarayeromi Ikantakaantaitane. Impoña intzime kantatsine: Kaariperoshiretakemi povashaantairo Ikantakaantaitane. ¿Omaperoma ikaariperoshiretakaakai Jesucristo? Aña tera. ¹⁸ Iroora amenaashivaitachari ashintsiventavakaiya, ankante: “Thame amonkaraayetairo maaroni Ikantakaantaitane.” Iro kempivaitakarori naperoteromi nomporokero tsikarika opaita kaari ovetsikachane kameetha, impoña eejatzi napiitairomi novetsikairo tsika okantajaantara pairani. ¹⁹ Tema okempivaitakarora nonkamapithatakityeeromi naaka Ikantakaantaitane, ari okaratapaake nopankiventaro nomonkaraayetairo. Intaani noñiio nañagai nantayetaineri okaratzi ikovakaanari Pava. ²⁰ Nokempitakaantanakero nontsipatanaatyeyearimi Cristo ikemaantsitakaitakariranki ipaikakotaitakeri. Tema nokempitanaatyaaari ikantaranki kaminkari, tekatsi irantanai, okaratzi nantayetanaari tera naaka nintakaashityaarone, Cristo antakaanarori. Naventaanaari Itomi Pava, tema iniroite jetakotaana, ikamimentaana. ²¹ Te nonkove napaatero ikaminthagaana Pava. Irootake kaari nokantanta: Ontzimatyee amonkarayero Ikantakaantaitane añaantyaarori ovavisaakoshireyetai. Tema aririkami nonkantemi, amenaashityaami ikamimentayetakai Cristo.

3

Inampishiretantai Tasorentsinkantsi aventashiretyaaririka Cristo

¹ Iyekiite nampiyetarori Galacia-ki, ¿tsikama okenakeka piyotane? ¿Ipaitama amatavitakemiri? Pairani osheki nokinkithatakaakemiros tsika ikantaitakeri Jesucristo ipaikakotaitakeri. ² Intaani nokovi nosampitemi tsika ikanta inampishiretanta-kamiriranki Tasorentsinkantsi. ¿Irooma inampishiretantakamiri pimonkarayetziro Ikantakaantaitane? Aña tera. Iro kantakaantakerori paventaashireyetaanaarira Cristo. ³ ¿Pipeyakotakaroma ovatampatzikashiretakemiranki Tasorentsinkantsi? ¿Irooma pipampithashiryaaari piñaashintsivaitashitya apaniro pivathaki iroora othotyeemineri ovatampatzikashiretemi? ⁴ ¿Amenaashityaama okaratzi pikemaantsiventakariranki? Kempitaka te amenaashivaitya. ⁵ Tema Pava otyaantakemiriri Tasorentsinkantsi, itasonkaventayetakemi, piñaayetakero opaiyeta kaari piñaapiintayeveta. ¿Irooma piñaantayetakarori okantakaantziro pimonkaraayetziro Ikantakaantaitane? Aña tera. Iro piñaantayetakarori paventaanaarira Jesucristo.

Jantzimotavakaari Pava itsipatari Abraham

⁶ Tema pairani Abraham-ni javentaanakarira Pava, irootake ikempitakaantaariri itampatzikashiretane. ⁷ Iro piyotaiyeerine eeroka, inkarate aventashireyetaachaneri, iriitakera matakeroori ikempitakotaari Abraham-ni. ⁸ Jiroka Osankinajanorentsi iñaavaitakeri Pava pairani iñaanatziri Abraham-ni, tema jiyotzitataika aritake irovatampatzikashireyetaari pashinesatzi atziriite kaari judío-tatsine aririka iraventaashireyetaari. Ikantakeranki:

Tasonkaventaari pinatzi eeroka paventaashiretaana, ari nonkempitakaayetaiyariri eejatzi pashinesatzi atziriite.

⁹ Ari ikantamaitakari Pava tasonkaventa jovayetairi aventashireyetzinkari, ikempitaakaantaari tsika ikantakeri pairani Abraham-ni javentaashiretakarira.

¹⁰ Tema ikaratzi aventaarori ipankiventaro irimonkaraayetairomi Ikantakaantaitane, tera onkantatye irothotyeero irimonkarayetero, ari irashinonkaayetaiya. Tema josankinaitake pairani kantatsiri:

Ari irashinonkaayetaiya inkarate kaari othotyeerone irimonkaraayetairo josankinaitakero Ikantakaantaitane.

¹¹ Ari okantamaita, tema tekatsi materone intampatzikashiretzimoteri Pava imonkaraayetairomi Ikantakaantaitane. Irootake ikantantaitari osankinarentsiki:

Tampatzikashire irinaatye aventashireri, ari iriñeero irañaaantaiyaaro.

¹² Irooma Ikantakaantaitane te ari onkantya, tema josankinaitake kantatsiri:

Inkaraterika monkaratairone, iriitake ñeeroneri irañaaashireyetai.

¹³ Iro kantamaitacha ikamintha itsiparyaakoventai Cristo irovasankitaaventaiteromi Ikantakaantaitane, aña iri jashitakaitaka apaniro jovasankitaitakeri. (Iriitake okantakotakeri osankinarentsi, ikantaitakeranki:

Ovasankitaari jinatzi ithataitziri inchakotaki.)

¹⁴ Iro jimatantakarori iroka Jesucristo, tema irootake ishinetaikeneriri pairani Abraham-ni. Ari okanta iñaantayetaarori kaari judío-tatsi itasonkaventayeetairi, itsipashireyetai maaroni Tasorentsinkantsi aventashireyetaarira.

¹⁵ Pinkeme iyekiite noñaaventemiro okaratzi ameyetari aaka. Ontzimerika ompaitya antzimotavakaiyaari, osankinatakotziro iro iriyotantaityaari tzimatsi ashinetaineriri asheninka. Aririka osankinatakotakya, tekatsira materone irovashiñagairo okaratzi osankinatainchari. ¹⁶ Ari ikempitaakerori pairani Pava, tzimatsi ishinetaakeneriri Abraham-ni imperiri intsipataakeri incharinetyaari. Piñaakero iyekiite, tera iriñaaventakoiteri jaka inkarate incharinentayetanakyaari Abraham-ni, intaani iñaaventakota aparoni incharinetyaari, iriitakera Cristo. ¹⁷ Ñaakero, iriitake jetaka Pava pairani Abraham-ni ishinetaakeneri, ikantakeri: “Abraham, tzimatsi antzimotavakaiyaari.” Ipoña avisakeranki okaratzi 430 osarentsi, ari jimpoitairi Moisés-ni josankinayetairo Ikantakaantziri Pava. Iro kantamaitacha okaratzi josankinayetak-eri Moisés-ni, tera ovashiñeero okaratzi ishinetzitakariri Pava pairani Abraham-ni irirori. ¹⁸ Tema iroorikami kovaperotachane amonkaraayetairomi Ikantakaantaitane añaantyaarori impayetairi Pava, amenaashityaamira okaratzi ishinetzitakaniriri pairani Abraham-ni. Tema pairani te otzimitaveta Ikantakaantaitane irimonkarayerimi Abraham-ni, intaani javentaashiretakari Pava, irootake ishinetaantakaniriri irovavisaakoshiretai.

Ipaitama otzimantari ikantakaantaitziri

¹⁹ ¿Ipaitama otzimantakari Ikantakaantaitane? Iro otzimantakari oñaakantero ipiyathanka atziriite, irojatziri rareetantakyaari incharinetyaari Abraham-ni ishinetaikeneriri pairani. Iri jotyaantake Pava maninkariite irosankinatakairi Moisés-ni Ikantakaantaitane. Iriira Moisés kantakoventakeriri atziriite. ²⁰ Tema osheki ikaratake kantakoventanteri. Iriima Pava aparoni ikanta irirori.

²¹ ¿Ovashiñaakeroma Ikantakaantaitane okaratzi ishinetaakeneriri Pava pairani Abraham-ni? Aña te ovashiñeero. Iroorikami ovavisaakoshiretantatsinemi Ikantakaantaitane, aritakemi omatakeromi ontsiparyaakoventayetaimi onantyaari antampatzikashireyetai aririka amonkaraayetanairo. ²² Iro kantacha, ooñaarontakairo osankinarentsi omapero akaariperoshirevetaka. Ontzimatye aventashiretaiyaari Jesucristo, añaantaiyaarori ishinetakairi pairani Pava.

²³ Tema pairani tekera aventaashiretanaiyaata, kempivaitaka ashitakotatyeeemi Ikantakaantaitane, oyaaventa akanta omonkaratya aventaashiretantaari, te añaavetaro asaikashivaitya antayetairo anintakaanekiini aaka. ²⁴ Tema pairani iyotaane ovayetai Ikantakaantaitane, okempitakaantakai jiyotaitziri aparoni eentsi iriyotantyaarori ompaitya iranteri. Irootake iyotakairori eejatzi aventaashiretantaariri Cristo, ari okanta ovatampatzikashireyetaantairi aventaashiretaarira. ²⁵ Aritakera ayoyetairo aventaashireyetaari, te onkovanaiya iyotaayetai Ikantakaantaitane impaitya antayetairi. ²⁶ Tema aventaashirera povayetanairi Cristo, itomi jovayetanaimi Pava. ²⁷ Pikaratzira poviinkaatzimentaari Cristo, pikempitakaantanaatyaaro iriimi pinkithaatakotaiya. ²⁸ Tema pikaratzira paventaashiretanaari Jesucristo, tekatsi iramaakitanaari irirori, okantaveta: aakarika judío, terika a-judío-te, aakarika omperataari, terika omperataariite, aakarika shirampari, iroorika kooya, tema tekatsi ompaiyetya iroka, ovithaavakaa ikantakaayetai maaroni. ²⁹ Tema aventaashire povayetanairi Cristo, kempivaitajaantanaka eerokami incharinentayetyaami Abraham-ni, eerokatake ñeerone okaratzi ishinetaikeneriri pairani irirori.

4

¹ Pinkeme nonkante eejatzi. Ikempitakoitakari aparoni eenchaaniki jashitakaari iriri irovaakaro inkashiyakaiyaari apaata irantaritake. Okantavetaka iriivetaka ashitakaro irovaakaro, eenirora jeentsitzi, ikempitakotari ikantara aparoni otzikataari, ² tema tzimatsi kempoyiiniriri irovaakaro jashitakaariri iriri. Apaata aririka irantaritake, omonkarataakya ikantakeri ashitariri, aripaite impaitairi jashitakaitariri pairani. ³ Ari akantayevetakari aakaite pairani, akempitakotakari ikantaranki aparoni eentsi, akempivetakari eejatzi aparoni otzikataari, amonkaratashivaitakaro jameyeetapiintari jaka osaaviki. ⁴ Iro kantacha jinintapaitetapaakera Pava, jotyaantakeri Itomi, itzimantapaakaro aparoni tsinane, ontzimatyete irimonkaratapaantero eejatzi irirori Ikantakaantaitane. ⁵ Iro jotyaantantaitakariri onkantya isaikashivaitantaiyaari monkaraayevetarori Ikantakaantaitane. Iro añaantaarori itomintayetai Pava. ⁶ Tema itomi pinayetaatzi Pava, jotyaantakemiri Tasorentsinkantsi irinampishiretantaami. Iriitake ñaavaitakaayetairi aririka amanayete, akantzi: “¡Apá, Ashitanarí!” ⁷ Ñaakero te pikempitakotaari ikantaranki otzikataari, itomi jovayetaimi Pava. Tema itomintaami, ikovake piñaayetairo okaratzi ikashiyakaakemiri.

Ampankiventyaarorika Ikantakaantaitane akempitanaatyaari pimantaari

⁸ Tema pairani te piyovetari Pava, intaani pivavanetashiyetakaro irovetsikanepayeeni atziri, irootake omperayetakamiri. Temaita ompavavetya iroka. ⁹ Irooma iroñaaka piyotairi eeroka Pavaperotatsiri. Ankantakotero, aña iriitake Pava iyotzimiri eeroka, jaakameethataimi. ¿Opaitama pikovantari papiitairo pikantavetara pairani? Tera apantyaaro. ¿Pikovatziima pinkempitakotaiyaari pimantaari? ¹⁰ Tema poimarentapi-intantakaro kitaitepayeeni, kashiripayeeni, eejatzi osarentsipayeeni. ¹¹ Te pinimotakaayetenaro iroñaaka. Kempitaka amenaashiyetaka okaratzi niyotayevetakamiri.

¹² Iyekiite, pinkeme nonkantemiri: Ontzimatyete pinkempitaiyaana naaka, tema novashaantairo nokantaveta pairani, nokempitakotaamiro pikantaiyani eerokaite pairani. Te pimanintashiretavakena ¹³ nomantsiyavaivetatya, nosaikimotakemi, ari okanta netantapaakarori noñaaventzimiro Kameethari Ñaantsi. ¹⁴ Aña te pimanintashiretavakena piñaavakenara nomantsiyavaivaitake, pinkempitakaantakena naakami imaninkarite Pava, paakameethataiyakena. Pikempitakaantakena eejatzi iriirikami paakameethatakemi Jesucristo. ¹⁵ Pairani ovakera piñaavakena iniroite pikimoshireventavakena. Kempivaitakami aritake pantakenaromi aririkami nonkantemimi: “Iyekiite, pinkithoryeenaro poki pimpenaro.” Iro pantantyaarori iroka tema iniroite petakotakana. ¿Tsikama opaita kaari pikimoshireventantaana

iroñaaka? ¹⁶ ¿Piñaajaantakema nokisaneentatziimi okaratzi noñaaventziro kyaaryoori? ¹⁷ Iyekiite, ikaratzi kovayetatsiri intzipinashireyetakaiyaami, ikovayetatzira irirori pimpampithashiretakoteri kameethashire jinayetzi. Tera inkameethashireyete, aña ikovayetatzi pinthainkashireyetaina naaka, iro paakameethayetantyaariri irirori. ¹⁸ Kameethara iyekiite onkantaityeeyaani paakameethatapiintena, te onkovajaantya nosaikimotemi. ¹⁹ Notomiite, iniroitera okatsitzimotana nopampithashiretakoyetami, kempivaitaka okatsitakatzi tsinane. Eenirora onkatsitzimotatyena irojatzii pimonkaratantakyaarori jinintakaakemiri Cristo. ²⁰ Tsika nonkantaajatyaaka nosaikimotantyaamiri iroñaaka janta onkantya nonkinkithavaitakaantyaamiri kameetha. Tema te niyote opaita avishimotakemiri.

Oshiyakaaventantzi Sara ipoña Agar

²¹ Nokovi irakena ikaratzi kovayetatsiri imonkaraayetairo Ikantakaantaitane. ¿Tema inkemakotero tsika okantakota? ²² Jiroka okantakota: Pairani itzimake apite itomi Abraham-ni. Etakarori itomi, iro ovaiyantakeri irotzikatane, iriima pashine itomi, iro ovaiyantakeri iinaperori, kaari jotzikata. ²³ Tema inintakaanekiini Abraham-ni jovaiyantakaakero irotzikatane, irootakera tasonkacha jovaiyantapiintaitziri eentsiite. Iriima ovaiyantakeri iinaperori, jinashitakara irirori, tema iriitake ishinetakerori Pava. ²⁴ Tzimatsi ipaita oshiyakaaventakeri iroka apite tsinane, tema apite okaratzi antzimotavakaantsi. Tsinaneka paitachari Agar otzikataaro, irootake kempiyetakariri ikaratzi pankiventayetarori irimonkarayeromi Ikantakaantaitane josankinataantakeri pairani Pava otzishiki Sinaí. ²⁵ Iroka otzishi Sinaí saikatsiri Arabia-ki, ari ipaitaitzirori eejatzii Agar. Ikaratzi otomiyetari Agar, ikempitakotaro tsika okanta jotzikataitaro iroori. Iriitakera oshiyakaaventari Jerusalén-satzi pankiventashivaitarori Ikantakaantaitane. ²⁶ Irooma pashine tsinane iinaperotari Abraham-ni kaari jotzikaitari, iroora oshiyakaaventakeriri anintaayetaachaneri pashineki nampitsi paitachari eejatzii Jerusalén saikatsiri inkiteki. ²⁷ Iro josankinatakoyeetakerori pairani ikantaitake:

Okantavetaka te povaiyante, maanirothaki pinavetaka, iro kantamaitacha iniroite piñeero pinkimoshiretai.

Te piñaavetaro pinkemaantsitya povaiyante, pintharomentaventya.

Tema osheki tzimaatsine povaiyane okantavetaka jimanintaveetakami, ari panaakotairo tzimavetachari oime.

²⁸ Iyekiite, ari akempitaari Isaac otomira iinaperori Abraham-ni, tema tzimatsi ikashiyakaitakairi eejatzii aakaite. ²⁹ Ikempitaranki otomi tsinane otzikataaro tzi-
maintsiri inintakaanekiini Abraham-ni, iniroite ikisaneentakeri otomira iinaperori tzi-
maintsiri inintakaanekiini Tasorentsinkantsi. Irootakera tasonkachari eejatzii iroñaaka.

³⁰ Iro kantamaitacha ¿Opaitama ikantaitakeriri Abraham-ni osankinarentsiki? Tema ikantaitake:

Ontzimatyepomishitovero potzikatane, iyaataita, aanairiita otomi. Tema iri otomi piinaperori ashitaiyaarone okaratzi tzimimotzimiri.

³¹ Ari okantamaita iyekiite, tera otomintayetai otzikataaro, aña akempitayeetaari otomi kaari otzikataaro.

5

Pinkyaaryooventairo piñeero pisaikashivaitaa

¹ Tema iriitake Cristo tsiparyaakoventairi, irootake añaantayetaarori asaikavaiyetashitaa. Ontzimatyepomishitovero ankyaryooventayetairo, tema te arite apiitairo ankempitakoyetaiyaari ikantaranki otzikataari. ² Pinkeme nonkanteri. Naakatakera Pablo kamantzimirori iroka ñaantsi. Aririka pinkove pimonkarayero intomeshitaaniitemi, amenaashivaitakara pikempisantanairi Cristo. ³ Nokovi

napiitero nonkanteri ikarayetzi kovatsiri intomeshitaaniitya, ontzimatyeera irothotyeeromi maaroni Ikantakaantaitane. ⁴ Tema ikaratzi kovanaatsiri irimonkarayeromi Ikantakaantaitane onkantya irovatampatzikashireyeetantyaarimi, itsiparyaapithaitakenerira Cristo, te iriñeero neshinonkaantsi. ⁵ Irooma aakaite, ikantakaakaro Tasorentsinkantsi akempisantairi Cristo, oyaakoventashire oviri irovatampatzikashiretai. ⁶ Tzimayetatsi tomeshitaanitachari, iriima pashine te jimatziro irirori. Te onkovanaiya iroka jashiyetaira Cristo. Iro kovaperotacha ankempisantaperotanairi ari onkantya etakoyetavakaantanaiyaari. ⁷ Pairani kameetha pikanta pikempisantayetanake. ¿Ipaitama ovashaantakaakemirori kyaaryoori? ⁸ Tera iri ovashaantakayemirone etajaantanakamiri jiyoshiiyevetakami. ⁹ Tema ikantaitzi: “Kapicheeni onaveta shineyakaarori tanta, aritake omatakero oshineyakairo maaroni tantapatha.” ¹⁰ Naventaakari naaka Avinkatharite, iri pampithashiretakaimine eero poshoretantaro pashineyetatsiri. Iro kantamaitacha, ari irovasankitaitakeri kovatsiri intzipinashireyetakaimi, onkantavetakya tsikarika intzime. ¹¹ Iyekiite, te noshintsiventemiitsi pintomeshitaaniyetya. Arimi onkantya, ¿Arima inkisaneentzimentaitakenaromi noñaaventziro ipaikakotaitakeri Cristo? ¹² Iro kantamaitacha, ikaratzi kovayetatsiri intzipinashireyetakaimi, nokovataike naaka iri pithokashitaitachanemi intotaanitya.

¹³ Pinkeme nonkante iyekiite. Jiyoshiitayeetaimi okanta piñaantayetaaro pisaikashivaiyetaa. Iro kantamaitacha, te arite pantayetairo okaratzi pinintakaashiyetari eeroka. Aña iro kameethatatsi petakotavakaayetaiya. ¹⁴ Osheki inaveta ñaantsi josankinayeetakeri Ikantakaantaneki, iro kantamaitachari, aparoni okanta kovaperotachari ayotairi, okantzi:

Petakotaiyaari pisheninka, pinkempitakaantairi petakotaro pivatha eeroka.

¹⁵ Irooma aririka povatsimaavakaayetya, impoña pinkisavakaayetya eejatzi, arira piñaakero pimpeyashiretavakaiya.

Jinevetashiyetari, ipoña ikovakaantziri Tasorentsinkantsi

¹⁶ Pinkeme nonkanteri: Aririka pantapiintayetairo ikovakaimiri Tasorentsinkantsi, arira piñeero povashaantairo pinevetashiyetari. ¹⁷ Tema tzimatsi pinevetashiyetari eeroka, tzimatsi eejatzi ikovakaimiri Tasorentsinkantsi. Tera oshiyavakaa iroka, aña onashiyeta. Ari okanta eero pantapiintantaro pinevetashiyetari. ¹⁸ Tema iriirika Tasorentsinkantsi antakaanaimirone jinintakaayetzimiri, tera pañiimotairo Ikantakaantaitane. ¹⁹ Tera jomaanta antapiintayetzirori inebetashiyetari, jiroka ikantayeta: Te ikinayetaro itsipatari, imayempivaitzi, ipaantavakaavaita, ñaathatashivaitantaneri jinatzi, ²⁰ jamanayetziri jovetsikayeetari, isheryaayeta, ikisaneentavakaavaita, iñaanaminthatavakaiyani, te iraventaavakaiya, ikatsimatavakaa, imaimanetavakaa, te jariperotavakaa, te jaapatziyavakaa, ²¹ ikisaneentakotavakaaro jashiyetari, jovavakaa, ishinkivaiyeta, inevekitakaro iroimoshirenkavaiya irantantyaarori kaariperori, jantayetziro tsikarika opaiyetari. Tema irootake noshintsithatakemiri pairani eero pantantayetaro iroka. Tema aririka pantayetakeri, eero piñeero impinkathariventaimi Pava. ²² Irooma okaratzi jantakaantziri Tasorentsinkantsi, añiuro etakotantya, tharomenta ankantya, kameetha asaikanai, eero athaavakovaita, kaminthaa ovante, aakameetha ankantante, oshiretanaiya kameetha, ²³ tsinampashire ankantya, eero anevavaitashitaro opaiyetari. Tera onthañapithatairo Ikantakaantaitziri amayetairo irokapayeeni. ²⁴ Iro kantacha, ikaratzi ovashaantairori kaariperori jashiyetaarira Cristo, kempivaitaka impaikakotaatyeeeromi okaratzi inebetapiintashitari irantashiyetyaarimi irirori.

²⁵ Tema inampishiretantaira Tasorentsinkantsi, ontzimatye amayetapiintairo okaratzi ikovakaayetairi. ²⁶ Te onkameethate asagaaventavaiya, te onkameethate

ankantzimoneentakaavaiyaari asheninka, te onkameethate eejatzi ankisaneentakovaiteeri jashiyetari pashine.

6

¹ Iyekiite, aririka piñe tzimatsine ikenakaashitane, tema antakishire pikantaka eeroka, pinkaminayeri. Paamaventya pikishirikari, otzimikari pikenakaashitane eeroka. ² Pampitakotavakaayetanaia, pinkempitakaantero povatsinaryaakotavakaatyeeyaami janayeetziro tenari. Tema ari onkantya pimonkaraantyaarori pantayetanairo ikovakayimiri Cristo. ³ Tzimatsirika pampithashirevaitachari, inkante: “Iripero nonatzi naaka.” Apaniro jamatavivaitaka tema tekatsi impaitamatsitya irirori. ⁴ Aña ampampithashiretakotya maaroni, inkene ankimoshireventavaiya. Ero akantashirevaitashita: “Nanaakeri irinta.” ⁵ Tema maaroiteni otzimayetzi amayeteri.

⁶ Ikaratzi ikinkithatakaapiintaitziri iñaane Pava, okameethatzi impinayeeteri iyotayimiri, tema tzimatsi kovityimoyetariri irirori.

⁷ Tekatsira materone iramataviteri Pava. Ikaratzi kovayevetachari iramataviterimi, apaniro jamatavivaitaka. Okempivaitakaro opaitarika impankiiterimi, aririka onkithotanake eero opashinetzi okitho irojatzi inkoyeetai tsika okanta ipankiitakeri. ⁸ Ari ikempitari ikaratzi antapiintakerori ineventashiyetari, kempitavaitaka iravataatyeeeromi ovasankitagaantsi. Iriima ikaratzi antayetanairo ikovakaantziri Tasorentsinkantsi, kempitavaita iri aavataironemi kañaanetaantsi. ⁹ Ontzimatyee aamaventya eero aperaventantaro antayetairo kameethayetatsiri. Eekero aataakanakityeero eero okantzimoneentavaitai, iro añaantaiyaarori kempivetarori jaavataitakeri. ¹⁰ Irootake okovaperotantari aneshinonkayetaiyaari maaroni, aakara kyaaryooperotavakaachane akaratzi akempisantayetaira.

Itharomentaro Pablo ipaikakotzimentakari Cristo

¹¹ Iyekiite, naakara osankinatajaantzimirori nakoki iroka, antaropayeeni nokantayetakemiro. ¹² Tema ikaratzi shintsiventakemiri pintomeshitaaniyetya, inintakaashivaitaro irirori, iro irinimotakaantashityaariri ikarataiyini. Ari onkantya eero imaimaneventaitantari iriñaaventero Cristo ipaikakoitakeri. ¹³ Tema ikaratzi totameshitaanitainchari, tetya irimonkaragaajatero Ikantakaantaitane. Iro kantacha ishintsiventaiyakemi eeroka pintomeshitaanitaiyaani, ari onkantya irasagaaventantyaari aririka irimatakaakemiro ishintsiventzimiri. ¹⁴ Irooma naaka te nonkove nasagaaventavaiya, aña iro nokovataike nontharomentaiyaaro ipaikakotaitakeri Avinkatharite Jesucristo. Tema ipaikakotzimentakanara naaka Cristo, okempivaitanaaromi onkamapithatatyeeenami osavisato, ari nokempitzimotakaro eejatzi naaka nokamapithatakero osavisato. ¹⁵ Tekatsira ompaitzimotanaiyaari Cristo aakarika tomeshitaanitaari, terika antomeshitaanitya. Aña iro kovaperotanaachari ikempitakaantayeetai ovakerami irovetsikayeetai. ¹⁶ Inkarate kempisantayetairone nokantayetakeri, ari irisaikayetai kameetha, kamintha irovayeetairi. Arira inkantayetaiyaari ikaratzi jashiperoyetaari Pava iroñaaka, ikempitaavetakari pairani Israel-mirinkaite.

¹⁷ Ari okaratapaake iyekiite, te nonkove irimaimanevaitaitena. Tema oshekitake jovirontzimentaitakenari naaka Avinkatharite Jesús.

Overaantarori ovethataantsi

¹⁸ Iyekiite, onkamintha ineshinonkayetaiyaami Avinkatharite Jesucristo. Arira onkantyaari.

Irosankinare Pablo Jotyaantziniri Efeso-Satziite

Ovethataantsi

¹ Naaka Pablo, irotyaantajanore Jesucristo nonatzi, irootake ikovakaakenari Pava. Eerokaite nosankinayetzini pikaratzi jashiyetaami Pava, pikinatanaari eejatzi Jesucristo paventaanaari janta Efeso-ki. ² Onkamintha ineshinonkataiyaaami Ashitairi Pava, kameetha isaikakaayetaimi, ari inkempitzityaamiri eejatzi Avinkatharite Jesucristo.

Itasonkashireventantzi Cristo

³ Thame antharomentaiyaari Pava, tsika itzimi jiritari Avinkatharite Jesucristo, iri tasonkashireventairi jotyaantakairi Cristo ipoñaakaro inkitekinta. ⁴ Iri iyoshiiyetakairi pairani tekeramintha irovetsikeroota kipatsi, jiyotzitaka ari irashiyetai Itomi, kiteshire ankantzimotaiyaari, intasorentsishiretakaayetaira. ⁵ Iniroite jetakoyetakai. Ari okanta jotyaantantakairiri Jesucristo, iro opoñaantari itomintayetai, tema ikovitataikaro irirori pairani irineshinonkayetai. ⁶ Irootake antharomentantapiintaiyaariri Pava, tema iniroite ikaminthaayetai, jaapatziyayetai, iro opoñaantari jotyaantakairi iretakoperotane. ⁷ Tema iniroitera jetakoyetai, ipinakoventayetai ikapathainkatzimentakairanki Itomi. Ari okanta ipeyakotantairori antayevetakaro kaariperori. ⁸ Ari ikenakaataikerori Pava, tema iyotaneri jinatzi, irooperori ipampithashiretane irirori. ⁹ Jiyotakaayeetairo okaratzi ipampithashiretazitakari irirori, tekatsi iyovetyaarone onkarate irantairi. ¹⁰ Tema okaratzi ipampithashiretazitakari, ari onthotyaakya omonkarayetaiya. Aririka impiyee Cristo, ari inkarate impinkathariventapairi maaroni tzimayetatsiri inkiteki, eejatzi kipatsiki.

¹¹ Ipampithashiretazitakaro okaratzi jiyotakaayetairi iroñaaka. Irootake jiyoshiiyetantairi, tema ikashiyakaitzitakairi irotyaantaineri Itomi. Tema okaratzi jantayetakeri, iro ipampithashiretazitakari irirori. ¹² Irootake imayetantakarori iroka Pava, onkantya nontharomentantyaariri nokarataiyini netayetakaro naventaakari Cristo. ¹³ Ari pikempitayetakari eejatzi eerokaite, omapoka pikemakotavakeri Cristo, iñaaventaitapaakero Kameethari Ñaantsi, pikempisantanake. Tema ikashiyakaitakamiri pairani irotyaantemiri Tasorentsinkantsi, iri iyotakaimirone jashiyetaatyaami, ari inkantaitaateeroni irinampishiretantyaami. ¹⁴ Tema añiirora te jookaventai Tasorentsinkantsi, ari ayotziri omapero Pava irothotyeero okaratzi ishinetakairi. Ari onkantatyeyaaara irojatzintsi paryakoventantaitaiyaariri ikaratzi ipinakoventairi irirori jashiyetaari. Irootake intharomentaventantaityaariri.

Iyoshiretakaantzirori ipoña ooñaarontzirori

¹⁵ Tema nokemakotakemi tsika pikanta pikempisantanairi Avinkatharite Jesús, tsika pikanta petakoyetanaari ikaratzi itasorentsitakaitairi, ¹⁶ te novashaantero nopaasoonketakoventzimi, noñaañaatakotapiintzimira. ¹⁷ Noñaañaatziri Ivavane Avinkatharite Jesucristo, itzimi ashiyetarori ovaneenkarontsi. Iro nokovakotantariri iriyoshiretakaimi, iroñaarontaperotaimiro tsika ikantakota irirori, ¹⁸ impampithashiretakaimi onkantya piyotakotantyaarori joyaakoneentari ikaimashireyeetairi, piyotakotantyaarori eejatzi ovaneenkatataika iroñaakayetairiri Pava jashiyetaari, ¹⁹ piyotakotantyaarori eejatzi iniroite ishintsinka tekatsi kempityaarine. Osheki onkantakaayetai ishintsinka akaratzi akempisantayetairi. Tema irojatzintsi ishintsinka ²⁰ joviriintantaariri pairani Cristo ikamavetakara, jaanairi inkiteki, jomisaikavairi irakojanoriki. ²¹ Ari ikaratairi Pava ipinkathariventairi maaroni pinkathariyevetachari. Tera intaani impinkathariventairi ikaratzi tzimayetatsiri iroñaaka, ari ikaratzi impinkathariventairi tzimayetaatsineri apaata.

Omapero janaakotantake, tema pinkathariperori jinatzi. ²² Tema irijatzi Cristo jimatakairi Pava ijevatairo maaroni, ikempitakovaitakari aatzikiriri iisaneentane. Irijatzi Cristo ikempitakaanta Pava iriimi iriitoyetaiyaami ikaratzi kempisantaatsiri. ²³ Iriima ikaratzi kempisantayetaatsiri, ikempivaitaka ivathami irinaatyeemi Cristo, inampishireyetantaari. Jothotyiro eejatzi Cristo isaikayetake tsikarika jantapayeeni.

2

Jetakotai Pava iro avisakoshireyetantaari

¹ Iriitakera Pava ovañaayetaimi eerokaite, tema pairani kempivaitaka ovamaayetyeemimi piyaariperoshiretane, ² iro pantayetapiintakeri tsika ikanta piñaayetziri osavisatziite, pantashiyetakaro ikantakaantziri ovashinchiirori tampyeenka, irijatzi kantakaarori joshekitantari piyathariite. ³ Ari akantavetakari pairani maaroni aakaite, antapiintakero anintakaashiyetari, anevetashiyetari eejatzi, irootake apampithashiretapiintakari. Ari akempitakoyevetakari inkarate irovasankitaayetairi. ⁴ Iro kantamaitacha Pava neshinonkatantaneri, jetakoyetai iniroite, ⁵ jañaakaayetai ovamaimavetakai kaariperori, jovañaagairiranki Cristo. (Tema iniroite ikaminthagaimi Pava, irootake jovavisaakoshiretantaamiri eejatzi eeroka.) ⁶ Tema jovañaagairira Cristo, ari ikempitaayetairi eejatzi aakaite. Iri kantakaarori atsipashiretantaariri Cristo Jesús inkiteki. ⁷ Iro jantayetantakarori maaroni irokapayeeni iriyoyeetantaitaari iniroite ikaminthaantake, jotyaaantakairi Cristo Jesús irovavisaakoshireyetai. ⁸ Irootakera piñaantaarori pavisakoshireyetai poshireyetaari. Aña iri Pava, itzimi kempitakaantaarori impashitaiyaamiro avisakoshiretaantsi, ⁹ tera eeroka materone povavisaakoshiretya apaniro. Ari onkantya eero pasagaaventashivaitanta. ¹⁰ Tema iro jovetsikayetantakairi ankempisantairi Cristo Jesús antayetapiintaineri kameethayetasiri, irootake ikovakaayetakairi pairani antayeteneri.

Ariperotairi Cristo ipaikakoitakeri

¹¹ Tema maaroni eerokaite te pi-judío-tzi, ipaiyetzimi nosheninkapayeeni “Kaari tomeshitaaniri.” Iriima iriroriite ipaitavakaayeta “Tomeshitaaniri.” Tekatsi ompaitzimaitya, tema jantashiyetakaro koñaanetatsiri avathaki. ¹² Pimpampithashiretakotya pairani tekera pinkempisanteriita Cristo, te pinkempiyavetyaari Israel-mirinkaite, pinashitaiyakani. Te piyotakovetaro irantzimotavakaityaari, te piyotakovetyaaro eejatzi ikashiyakaayeetairi. Okantavetaka pisaiki kipatsiki, te piyotakoteri Pava, tekatsi poyaakoneente. ¹³ Irooma iroñaaka pikempisantairi Cristo Jesús, paapatziyaatyaaari Pava. Okantavetaka intaina povavetakari pairani, iro kantacha ikapathainkatzimentakemiranki Cristo, aripaitera paapatziyaari Pava. ¹⁴ Ari okanta ikantakaakaro Cristo asaikantaari kameetha. Iriitake kantakaakari judío isheninkatantaariri kaari judío-tatsine, jaakameethatavakaa. Tema pairani iniroite ikisaneentavakaayetaka. Irooma iroñaaka kempivaitaka irotantoryaatyeeromi tantotsi nashiyevetakariri. ¹⁵ Kantakaantakerori opoñaantari ikisaneentavakaa iniroite, tema nosheninkapayeeni osheki ikisaneentapiintakeri kaari monkarayerone Ikantakaantaitane. Iro kantacha ikemaantsivaitakaroranki ivathaki Cristo, ipeyapithatairi kantakaantzirori ikisaneentavakaa, ari opoñaanaa jaakameethatavakaayetanaa, okempivaitanakaro aparonimi atziri ikantanaa iroñaaka. ¹⁶ Tema ikamimentakairanki Cristo ipaikakotaitakeri, ari okaratapaake akisaneentavakaapiintaka, akempitakaantanakero ovamaakityeeromi. Tema aparoni akantanaa avathaki ariperoyetaarira Pava. ¹⁷ Iro ikantzitantaitakari:

Ipokake, ikamantayetaimiro Kameethari Ñaantsi onkantya pisaikantaiyaari kameetha, tema intaina pisaikayetake. Ari ikempitaayetakeriri eejatzi saikayetatsiri okarikiini.

18 Tema iri Cristo kantakaakarori añaaantayetaarori akarayetairi aventura Pava, tema apintzi inatzi Tasorentsinkantsi matakairori. 19 Te piyotakovetari pairani Pava, te pisheninkavetari eejatzi. Iro kantamaitacha pikempitayetaari iroñaaka ikaratzi kempisantayetziriri, te pimpashinetzimotairi, tema pisheninkayetaatyaari Pava. 20 Pikempivaiyetanaaro eerokami mapipanko irovetsikaitakemi. Iriima kamantantneriite ipoña otyaantajanoriite, kempiyetakyaaronemi otziterone. Iriima Cristo iri kempitakyaaronemi mapi jovayeetakeri onampinaki otzipankotzirori. 21 Tema okaratzi jovetsikantayeetakarori mapipanko, kameetha ovevirikavakaayeta irojatzi ovetsikantakyaari itasorentsipankote Avinkatharite. 22 Ari pikempiyetanaari eerokaite, pikempivaitakaro okaratzi ovevirikayetainchari, ari irinampishiretan-taiyaami Pava.

3

Inkinkithatakairi Pablo kaari judío-tatsine

1 Irootake opoñaantari, naaka Pablo, tema jashitakoyeetakena noñaaventaimiri Jesucristo eerokaite kaari nosheninkata, 2 piyotaiyini iri Pava pairyaakena nonkinkithatakaayetaimi, tema iniroite ikaminthaakemi. 3 Tema aritake nosankinatakemiro kapicheeni tsika okanta jiñaamampyaatakaitaanaro kaari jiyotakoveeta pairani. 4 Aririka piñaanatakero, ari piyotairo okaratzi naaka niyotakotairiri Cristo kaari jiyotakoveeta pairani. 5 Tema pairani tekatsi atziri iyotakovetajaantyaarone iranteri Pava. Iro kantamaitacha, jiyotakaana Tasorentsinkantsi nokaratzi notyaantajanoritzi eejatzi kamantantneriite. 6 Jiroka kaari jiyotakoveeta: Aña iravisakoshiretzitajaantaiya kaari nosheninkaveta aririka inkamantayeetairi Kameethari Ñaantsi tsika ikantakota Cristo Jesús. Ari iriñaakaayetairi ishinetaayeetakeneriri Judío, tema isheninkayetavakaa. 7 Irootake nomatantaarori iroñaaka nokinkithayetairo, iriitake Pava tasonkaventashiretanari nantantarori, tema osheki ikaminthagaana, otzimimotzirira ishintsinka irirori.

8 Aña naaka iranaakotane maaroni itasorentsitakairi Pava. Iro kantamaitacha ikaminthagaana naaka, ishinetaakena noñaaventaineri Kameethari Ñaantsi kaari judío-tatsine, iro iriyoyetantaiyaari iniroite itasonkaventayetairi Cristo. 9 Ishinetaakenaro noñaarontaineri okaratzi omanakovetaka pairani iranteri Pava. Tema irijatzi ovet-sikayetakerori maaroni añaaayetairi iroñaaka. 10 Iroora jantantakarori maaroni iroka, onkantya iriyotantyaari inkiteveriite pinkathariyetatsiri, iyotaneri ikanta Pava, aririka iriñaayetai akaratziki akempisantairi. 11 Tema iro ipampithashiretapiintakari iranteri, irootake jotyaantantakariri Avinkatharite Cristo Jesus. 12 Tema aventura iroñaaka Cristo, aritake irakameethatai Pava, eero atharovashiretakaashivaitari. 13 Irootake nokantantamiri: Ñaa okantzimoneentamikari okaratzi noñaashitakoventayetakami. Aña iro onimoshiretakaayetemine eerokaite.

Iniroite etakotaantsi kaari irothotyete iyotakoitero

14 Irootake opoñaantari notyeerovashitari Ashitariri Avinkatharite Jesucristo, 15 tema iriira irintayeta Pava, ikempitakaantayetai aakayetai isheninka. Okantaveta aakarika inkitesatzi, aakarika kipatsisatzi. 16 Nokovakotapiintakeri Ashitairi, otzimimotziri ovaneenkayetachari, iniroite intasonkaventayetemi, iraavyaashiretakaiyaami Itasorenka. 17 Nokovakotapiintakeri eejatzi Cristo irinampishiretantyaami, tema paventaayetanaari eerokaite. Pinkempitakotyaaro pankirentsi parithatatsiri kameethaini, iro paapaikantanakya iretakonka. 18 Iroora inkemathaperotantaiyaarori ikaratzi itasorentsitakaitairi, okempivaitakaro iniroite onatyeemi iretakonka Cristo, santha

onkaratemi, jenoki onkantyaami, inthomoi onatyeemi. ¹⁹ Irootake namanakotapi-
intantamiri pinkemathaperotairo iniroitera jetakotai Cristo, anayiro maaroni jiy-
otakoveetari, iro piñaantaiyaarori jothotyimi Pava isaikashireperotantaami.

²⁰ Thame antharomentaiyaari Pava, tzimatsiri ishintsinka, iriitake ñaakaayetairone
osheki anaanakero okaratzi akampitayetziriri. Eero athotyiro ampampithashire-
takotero ishintsinka aririka añaaayetero irantzimoshiretairi. ²¹ Thame antharomen-
taiyaaro okaratzi jantakaakeriri Cristo Jesús, eejatzi okaratzi jantzimotziriri aven-
taayetaariri. Ari inkempitaiyaari inkarate ancharineyetaiyaari ari inkantaitaateeni
eejatzi intharomentaiyaari irirori. Ari onkantyaari.

4

Ovithaa ikantakaayetai Tasorentsinkantsi

¹ Arira okantayetakari, tema jashitakoyeetakena eejatzi noñaaventziri Avinkatharite.
Irootakera nonkantantyaamiri: Pantapiintaineri ikovakaayetaimiri, tema
iyaimashiretane pinayetatzi. ² Tsinampashire pinkantaiya, aakameethashire
pikantantai. Eero pisamavakaavaiyeta. Aña ontzimatyete petakotavakaayetaiya.
³ Piñaashintsiyetaiyaaro piyaatakaairo pisaiki kameetha, tema iri Tasorentsinkantsi
ovithaavakaayetaamiri. ⁴ Okempivaitakaro aparovatha akantanaa, tema
aparoni ikanta Tasorentsinkantsi. Ari okempitari eejatzi aparonira okanta
ikashiyakaayetaimiri Pava poyaakoneentairi. ⁵ Aparoni ikanta Avinkatharite,
aparoni ikanta akempisantairi, aparoni ikanta aviinkaatzimentaari. ⁶ Aparoni ikanta
Pava, iriitake Ashiyetairi maaroni. Iri pinkathariventayetairi maaroni, jothotyiro
inampishireyetanta maaroni. ⁷ Iro kantacha, onashiyetakara jimatakaayetairi Cristo
itasonkaventayetakai. Okempivaitakaro ompaityaami impashiyetakairimi. ⁸ Irootake
josankinatakoyeetakeri pairani kantatsiri:

Ovajenokaa, jeevayetairi joitsinampaakeri ovayirivetakariri.

Tema okaratzi jaapithatantakeri, ipashiyetaari irovayirite.

⁹ ¿Opaitama ikantantaitari: “Ovajenokaa?” Iroora ikantantaitari, tema ipokitapainta
osaaviki jaka kipatsiki. ¹⁰ Tema itzimi osaviinkainchari kipatsiki, irijatzi
ovajenokaachari janaaperotanakero inkite, iro jothotyaantaarori isaikantaaro
maaroni tsikarikapayeeni ¹¹ Iriira tasonkaventantayetaatsiri okanta Otyaanta-
janoriyeetantaari tsikarika akarayetzi. Tzimatsi pashine kamantantaneritatsiri.
Tzimatsi pashine kinkithatakaantayetanairori ñaantsi javisakoshiretantaitari.
Tzimayetatsi eejatzi pashine jevayetanairiri kempisantzinkari, tzimayetatsi
eejatzi iyotaantaneriite. ¹² Ari ikantayetaari maaroni irikaite, iriyyetakera
iyotakaayetairine inkarate oshireyetaachari tsika inkantya irantavaitaineri
Cristo, inkene irovetsikashiretakaayetaiyaari, inkempitantaarorimi ivatha Cristo
jinatzi. ¹³ Irojatzii añaaantaiyaarori ayoperotakotairi Itomi Pava, onkempityaaromi
avithaavakaateyeyaami akempisantayetaira. Iroora amatantyaarori aatakayero
oshiyakotaiyaari Cristo, antakishiretanaateye. ¹⁴ Aritapaake akempitakariri ikantaranki
eentsi, ovanaa ipashineyetzi eekerora jiyaatatzi joimonka. Tema ari ikempiyetari
kaari shenkaatsine iramataviyeeteri, iriyotaiterika kaari tampatzikatatsine. Iriyyetake
kempitakarori arapanayetakairi tampyaa, okenayetzi tsikarikapayeeni. ¹⁵ Aña
iro añaaaventayetai kyaaryooperotatsiri onkantakaakai etakoyetantaa. Ontzimatyete
antakishireyetai, ankempitaiyaari tsika ikanta Cristo irirori. Tema iri Cristo
kempitanaiyaaronemi aito, ¹⁶ irooma maaroni aakaite akempitaro iroorikami ivatha.
Aparoni atziri oimonkachari ivathaki kameetha ovithaavakaayeta jovavitonkiyeta,
tema kameetha ikanta itekatsitzi ivathaki. Ari ankantayetaiyaari aakaite
jivathayetaira Cristo, antavaitaineri kameetha irirori, ampitakotavakaayetanaiya,
etakotavakaanaiya eejatzi.

Ovakerari añaatere ikantakaayetaaro Cristo

¹⁷ Pinkeme nonkantemiro okaratzi jiyotakaakenari Avinkatharite: Aritapaake pikempitakoyetakari osavisatziite, tema amenaashiyetaka jantayetziro irirori okaratzi ipampithashireyetari, ¹⁸ okempitaavaitakaro ipampithashiretane tsirenikiri. Kisoshire ikantayetaka, te inkovaiyeni iriyotakotairi Pava, te iriñero iranintaiyaaro inintakaave-takariri. ¹⁹ Te impashiventaiya, iro ayimatakeri imayempinka, iyaariperoshirenka jametapiintaka, eejatzi imashithanka. ²⁰ Irooma eerokaite, piyotakotairira Cristo, tera arite pantayetairo iroka. ²¹ Tema omaperorika pikempisantairi, piyotanairo kyaaryoori onatzi okaratzi jiyotaantapaintziri irirori. ²² Tsikarika pikantayeveta pikaariperotzi pairani, ontzimatye povashaantayetairo, tema amatavitakemi okaratzi pinevevaiyetari eeroka. ²³ Aña ontzimatye pinkempitakaantairo ovakerataatyeemi pipampithashiryaane. ²⁴ Ontzimatye povakerashireyetai, iro jovetsikantakamiri Pava pairani pinkempitaiyaari irirori, tampatzikashirepero pinaatye, tasorentsishireperori pinkantya.

²⁵ Tera onkameethate pamataviyetanairi pisheninkapayeeni, iro kameethatatsi piñaaneyetaiyaaro kyaaryooyetatsiri. Tema okempitanaatyaaro ovithaavakaaty-eeyaami. ²⁶ Eejatzi okempitari, aririka pinkisha, pinkyaaryoote pikaariperoshiret-zikari. Ontzimatye piñaashintsityaaro povavisaantyaarori thaankiini pimashirenka, eero pimaakotziro irojatzi pashine kitaite, ²⁷ pishinetairikari Kamaari irantakaimiro kaariperori. ²⁸ Koshintzirika pinatzi, povashaantairo, ontzimatye pantavaitai. Pinkemaantsiventyaaro pantavaiventero pikovayetziri, onkantya piñaantyaarori ontzimimoyetemi, iro onantyaari pimpashiyetyaari ashinonkaayetachari. ²⁹ Eejatzi okempitari, tera onkameethate piñaavaitashiyetyaaro kaariperori ñaantsi. Aña iro piñaavaitapiinte kameethari ñaantsi, onkantya povetsikashiretakaantyaariri kemayet-zimiri. ³⁰ Eerorika pantayetanairo kameethayetatsiri, ari irovashiretakotakyaami Tasorentsinkantsi poñaachari Pavaki. Tema iriitake kempoyaaventapiintakemiri irojatzi apaata pavisakoshiretantaiyaari. ³¹ Povashaantero iroñaaka pikisashiretaka, aritapaaka pikisapiintaka, piñaakatsimatantzi, piñaanaminthatantayetzi, pikishimatantzi. Ontzimatye povashaantairo pantayetakero kaariperoyetatsiri. ³² Aña ontzimatye pinkameethashiretai, pineshinonkatavakaayetaiya. Ontzimatye pimpeyakoyetairi ikaratzi ovaariperoshiretakemiri, ikempitagaimira Pava ipeyakotaimi irirori ikamimotaimira Cristo.

5

Tsika inkantaiya jashitaari kitainkari

¹ Tema iretakoyetane pinatzi Pava itomiyetaamira, ontzimatye pinkempitakotaiyaari ikempitara irirori. ² Etakoshire pinkantante, pinkempitakotyaari Cristo jetakoyetakai, ishineventakai impaikakoiteri. Irootakera kempitakarori okasankainkatzi ipometay-eetziniriri Pava, osheki ookimotakari.

³ Tema itasorentsitakaimi Pava eerokaite, tera onkameethate pimayempiyete, omapero okoveenkatzi. Te aritaajate piñaaventayetairo. Ari okempiyetari pashine kaariperoyetatsiri, eejatzi okempita aririka pineveyetyaaro ashaakarontsi. ⁴ Te arite piñaavaiyetero kaariperori, pintsinampaantayete, tekatsi apantyaarone irokapayeeni. Aña iro aritatsi pimpaasoonketairi Pava. ⁵ Ari piyotaiyake eeroka eero jagaitairi ikaratzi mayempivaiyetatsiri tsika ipinkathariventantai Cristo itsipatari Pava. Ari inkempityaari eejatzi ikaratzi kaariperoshireyetatsiri, ikaratzi neveyetarori ashaakarontsi ikempitakaantaro ivavanemi onatye. ⁶ Tzimatsi kaminaayetemine inkove iramataviyetemi, ari onkantya iroitzipinaashiretantyaamiri. Arira irovasankitaayetairi Pava inkarate piyathatachane. ⁷ Te aritaajate eejatzi pintsipaminthatyaari irikaite. ⁸ Tema pairani tekera pinkempisanteriita Avinkatharite,

kempivaitaka pisaikatyeemi otsirenikitzi, pantayetapiintakero kaariperori. Iro kantacha jashiyetaami Pava, kempivaitaa pisaikaatyeemi okitainkatzi. Irootake pisaikantaiyaari kameetha pinkempitakaantanakero isaikaitzi okitainkatzi. ⁹ Tema inampishiretantaami Tasorentsinkantsi, ari piñaayetairo pinkaminthaantai, pintampatzikashiretai, piñaavaitapiintairo kyaaryoori. ¹⁰ Ontzimatyete pantapiintayetanairo ookimotyaarine Avinkatharite. ¹¹ Eero pitsipaminthatari kempitakariri saikayetat-siri otsirenikitzi. Aña pinkaminaathateri, tema te onkameethate jantayetziri, amenaavaitaantsi onatzi. ¹² Tema iniroite ovashikyaantzi aririkami añaaventero okaratzi jantayetziri iromananeekiini. ¹³ Iro kantacha aririka pinkaminaathatakeri, kempivaitaka pootatyeeenerimi iyaariperonka. Aritakera impampithashireyetanaiya, inkovanakero irirori inkameethashireyetai, tema okempitatyaaero irisaikanaatyeemi okitainkatzi. ¹⁴ Irootake josankinayeetantakari pairani, ikantaitzi:

Aritake pimaake, pinkakite,
Pintzinagai pikempiyayetakari kaminkari,
Iri ootaimine Cristo.

¹⁵ Aamaventa pinkantaventaiyaaro onkarate pantayeteri, eero poshiyakoyetari masontzishireri, aña iri pinkempitakotya ikantayeta iyotaneri. ¹⁶ Eero pisaikavaitashita, tema tzimatsi osheki kaariperoshireriite iroñaaka. ¹⁷ Eero pimasontzishirevaitzi, aña pinkokovatero pinkemathatairo ikovakaimiri Avinkatharite. ¹⁸ Eero pishinkivaita, tema osheki okoveenkatzi. Aña iro kovaperotacha isaikashiretantaiyaami Tasorentsinkantsi. ¹⁹ Piñaaventavakaanaiyaaro Salmos, pamampaayetyaaro onkarate iriyoshiretakaimine Tasorentsinkantsi, tharomenta pinkantaventaari Avinkatharite. ²⁰ Paasoonke povapiintairi Ashitairi Pava piñaayetziro maaroni tsikarika opaiyeta, pim-pairyaanairi Avinkatharite Jesucristo.

Piñaapinkathatavakaayetaiya

²¹ Ontzimatyete piñaapinkathatavakaayetaiya, tema ñaapinkatha povayetairi Pava. ²² Iinantaitari, piñaapinkathatairi piimeete, pinkempitakaanteri piñaapinkathatziri Avinkatharite. ²³ Tema ikaratzi iimentaitari ijevatziro iina, ikempitakari Cristo ijevatziri kempisantzinkariite. Tema Cristo ikempitakaantari kempisantzinkariite iriimi ivatha, iriimi Cristo itotanaiyaami iriroriite. Irijatzi ovavisaakoshireyetairine. ²⁴ Tema maaroni kempisantzinkariite ñaapinkatha jovairi Cristo, ari onkempiyetyaari tsinaneete oñaapinkathatapiintairi oimeete. ²⁵ Iimentaitari, petakoyetyaaro piinaite, pinkempitakotyaari Cristo jetakoyetakari kempisantzinkariite, iriitajaantake shineventakari inkamimentayetairi. ²⁶ Iro jantantakarori iroka onkantya intasorentsitakaantairi. Ari omatanaari aririka iroviinkaaitya, ikantapiintzi: “Nokempisantairo Iñaane.” ²⁷ Tema ikovatzi Cristo tasorentsishire inkantayetaiya ikaratzi kempisantaiiriri, kempitajaantakami te inkaariperoshiretemi kapicheeni. Joshiyakotari Cristo ikantaranki aatsine iina, te inkove iriñeero iinantaari ontsimetsivaite, ompitsiporokivaite, aña ovaneenka onkantya. ²⁸ Iro irantayetairi iimentaitari, iretakotyaaro iinaite. Inkempitakaantero jetakotaro ivatha irirori, ari inkempitanairori eejatzi iinaite iretakotyaaro. ²⁹ Tema te iriñeete aponi kemaantsitakaavaityaarone ivatha, aña etakotziita ikanta. Ari ikempitagairiri eejatzi Cristo ikaratzi kempisantayetairiri. ³⁰ Ikempitakaanayetaari iriirikami imeshina, iriirikami itonki, iriirikami maaroni ivathaki. ³¹ Tema ikantaitzi: Ari irookavetairi shirampari ashitariri, iraye iina, aponi inkantaiya ivathaki jaavakaanara.

³² Osheki okompivetaka pairani inkemathayeetero iroka. Aña iriira Cristo os-hiyakaaventacha jaka, ipoña eejatzi kempisantayetairiri. ³³ Ari okantari, ontzimatyete petakoyetaiyaaro piinaite, pikempitaara petakota eeroka. Ari onkempiyetanaiyaari eejatzi iinantaitari, oñaapinkathayetairi oime.

6

¹ Eentsiite, pikempisantairi ashitamiri, tema irootake kameethatatsiri ikovakaimiri Avinkatharite. ² Osheki ikantakaantakeri pairani Pava. Iro kantacha ari osatekakari aparoni Ikantakaantane otzimi etanakarori oñaaventziro ishinetairi Pava, ikantake:

Piñaapinkathatairi ashitamiri,

³ Aritake piñaakero osamani pamenavaite jaka kipatsiki.

⁴ Irooma eerokaite ashitaaniri, te arite pinkisakaavaitashityaari povaiyane, aña iro aritatsi pintampatzikayeteri, pinkaminayeri tsika okanta ikoviro Avinkatharite.

⁵ Omperataari, pinkempisanteri eerokaite onkarate iromperatyaamiri omperatamiri. Eero pamatavivaitziri. Ñaapinkatha poveri, pinkempitakaanteri piñaapinkathatziri Cristo. ⁶ Eero povakoventashivaita pantavaiteneri aririka iramenemi, iro pinimotakaantyaariri. Aña pashi povero pantavaitapiinteneri, tema iromperatane jovanaimi Cristo, pantero ikoviri Pava. ⁷ Shiretha pinkantaventyaaro jomperayetamiri, pinkempitakaantero iriitajaantakemi Avinkatharite pantavaitene, kaarira atziri. ⁸ Tema ayotaiyakeni, iri Avinkatharite pinayetaine okaratzi antayetakero kameethari, onkantavetakya aakarika omperataari, terika jomperayeetai. ⁹ Ari pinkempityaari otzikatanteneriite, ontzimatyepaakameethayeteri potzikatane, eero pasaryiimavaitari. Tema jomperatari Inkitesatzi pomperatane, ari ikempitizitamiirori.

Ipiyaventashiretantari kempisantanaatsiri

¹⁰ Iyekiite, piñaashintsishiretya, tema iri Avinkatharite otapishiretantyaamirone ishintsinka. ¹¹ Pinkempitakaantero pinkithaatakotatyeyearomi jashitari Pava ipiyakoventantaitari. Iro piñaantyaarori pimpiyatyaari kamaari. ¹² Tema kaari atziriite koñaaroini antaminthayetaine, iriira antaminthatairi kaari koñaayetsi. Iriiyetake pinkatharitashiventavaitachari, tzimavetachari ishintsinka, tsireniveri jinayetzi omperaminthatariri osavisatzi, irijatzi antashivaitakarori kaariperori inkiteki.

¹³ Ikempitara aparoni ovayiri javentaaro iithaare ashiretatsiri, ari pinkempitanaiyaari eeroka paventaayetanaaiyaari Pava. Aritake piñaakero pimpiyakoventya. Tema aririka piñaashintsishireperotanakya, tekatsira eevokashiretemine. ¹⁴ Pinkyaaryooyetai, pinkempitakotyaari tsika ikanta jovetsikaanta ovayiriite. Tema iro jetapiinta irosothakiyetanakyaaro iithaare eero ipakoovaitanta. Ari pinkempitapiintanaaiyaari eerokaite, pimpampithashiretakoyetanairo kyaaryoori, ari onkantya eero pipakooshirevaitanta. Ikithaatapiintaro ovayiriite ashiretaksi ichopineeki, inkene otzikaaventereri. Ari pinkempitanaiyaari eerokaite tampatzikashire pinkantayetanaiya, tema iro otzikaaventashireyetemine. ¹⁵ Ikyaatapiintari ovayiriite i-zapato-te, inkene iriyaayete tsikarika. Ari pinkempiyetanaiyaari eerokaite aamaventa pinkantapiintaiya inkene piyaayete tsikarika piñaaventairo Kameethari Ñaantsi isaikantaitari kameetha. ¹⁶ Javentaatapiintaro ovayiriite irotzikaaventamento joirikayetziri eero okentantari paampakiiyetaintsiri chekopi. Ari pinkempiyetanaiyaari eerokaite paventaaperotanaiyaari Pava inkene potzikaaventashiretanaiya pimpiyatantyaari kamaari. ¹⁷ Javentaatapiintaro ovayiriite ashironaki jamathaitari. Ari pinkempiyetanaiyaari eerokaite paventaayetanaaiya irovavisaakoshiretaimi Pava. Ipiyakoventantapiintaro irovathaamento ovayiriite. Ari pinkempiyetanaiyaari eerokaite pimpiyakoventantyaaro Iñaane Pava impampithashiretakaimiri Tasorentsinkantsi. ¹⁸ Piñaañaatapiintayetai, tema Itasorenka Pava pampithashiretakaiyamine pinkovakoteriri. Kyaaryoora pinkantayetanaiya inkene pamanakoyetapiintanairi maaroni itasorentsitakaitairi. ¹⁹ Impoña pamanakoyetakena naaka, iñaaperotakaantyaanari Pava niyotantyaari noñaaventanairo Kameethari Ñaantsi kaari jiyotakoveeta pairani. ²⁰ Tema iro aritatsi noñaaperoventyaaro

nonkinkithatakaante. Irootakera jominkyaaventaitakenari. Iro kantacha eekero niyaatakaatyero nonkinkithatakaante.

Ovekaraantarori ovethataantsi

²¹ Aririka irareetapaakya Tíquico janta pisaikaiyini, iriitakera kamantapaakemine tsikarika nokantaka, tsikarika opaita nantayetakeri jaka. Tema irika Tíquico iyeki inatzi, netakoperotakari. Iri kyaaryootaintsi jampitakotakena nokinkithatakaantake.

²² Iro notyaantantyaariri, onkantya piyotantyaari tsika nokanta nosaikaiyini jaka. Ari onkantya pintharomentashiretantyaari.

²³ Ari okantzimaita iyekiite. Onkamintha isaikakaayetaimi kameetha Ashitairi Pava, ari inkempitayemiri eejatzi Avinkatharite Jesucristo. Ari onkantya petakotavakaantanaiyaari, aventaashire povanairi. ²⁴ ¡Onkamintha ineshinonkataimi Avinkatharite Jesucristo, pikaratakera petakotziiyetaari! Ari onkantyaari.

Irosankinare Pablo Jotyaantziniri Filipos-Satziite

Ovethataantsi

¹ Naakara Pablo otyaantzimiro iroka osankinarentsi, ari notsipatakari Timoteo nosankinatzi. Tema iromperatane Jesucristo nonayetzi. Eeroka nosankinayetzini janta Filipos-ki pikaratzi itasorentsishireyetakaimi Cristo Jesús. Irijatzira nosankinatzi ikaratzi jevayetzimiri pinkempisantayetai. ² Onkamintha ineshinonkavaitaimi Ashitairi Pava, kameetha isaikakaayetaimi. Ari inkempitayemiri eejatzi Avinkatharite Jesucristo.

Iñaañaatakoyetziri Pablo kempisantaneriite

³ Aririka nonkinkishiretakotapiintyaami, osheki nopaasoonketziri Pava. ⁴ Kimoshire nokantapiintaka aririka noñaañaatakoyetemi, ⁵ tema ari akaratayakeni ñaaventziro Kameethari Ñaantsi. Irojatziki pikantanakero pairani ovakera pikemavakena nokamantapaakemiro ñaantsi, te povashaantanakero irojatziki iroñaaka. ⁶ Niyotajaantzi naaka, osheki okameethataitake okaratzi paventaashireyetaari Pava, tema iriitake kameethashiretakaimine irojatziki impiyantakyaari Jesucristo. ⁷ Tema kameetha okanta nonkinkishiretakotapiintyaami, netakoyetane pinatzi. Okantavetaka jominkyetakena naaka, ari akaratzi jineshinonkayetai Pava. Ari okantari eejatzi jaayeeetanakenara pinkatharentsiki, tema noñaaventakero janta Kameethari Ñaantsi. ⁸ Iriira iyotatsi Pava osheki nokovityaataikemi noñaayetemi. Iroora iretakonka Jesucristo kantakaarori. ⁹ Namanakotapiintakemi petakoperotziitantantyaari, iyotane pinkantya, pinkemathatairo maaroni, ¹⁰ onantyaari pantapiintayetairo kameethari. Ari onkantya pinkiteshiretantyaari eero otzimanta inthavetakotaitemiri apaata impiyakerika Cristo. ¹¹ Ikamintha jovatampatzikashiretaimi Jesucristo okanta pantayetantaarori kameethari. Iroora iriñaapinkathayeetantyaariri Pava, intharomentapiintantaityaariri.

Nañaantaari Cristo

¹² Iyekiite, nokovi piyotakotero avishimotakenari. Tera othataashivaitya avishimotena irokapayeeni, ña iro oivaraantyaari Kameethari Ñaantsi javisakoyeeantari. ¹³ Ari matamaitaka, tema ikaratzi saikavankotziriri pinkathari, ovayiriite itzimi kempoyaaventanari, jiyotaiyeeni maaroitene jominkyaaventashiitanari Cristo. ¹⁴ Tema jiñeetakena iyekiite jominkyaaventaitanari Cristo, te intharovaiyanake, eekero ikinkithayetanakitzi, javentaaperoyetanakari Avinkatharite.

¹⁵ Tzimatsira tsika ikaratzi jaka kashaavaitatsiri iñaaventziri Cristo, osheki ikovake iranaina iriñaapinkathayeeteri onkantya inkisaneentantaityaanari naaka. Iro kantacha tzimatsi pashine etakotajaantanari, kameethaperoini ikinkithayetanake irirori. ¹⁶ Irikaite ikaratzi kisaneentakenari, te ishineteri atziripayeeni inkempisantena, apaniro ikovi inkempisantaite onkantya iranaantyaanari naaka, irootake ikashaavaitantari iñaaventakotziri Cristo. Ikovatzi irikaite inkemaantsitakaaperoyeetyaana jominkyetakena. ¹⁷ Iriima ikaratzi etakotajaantanari, jiyotaiyini irirori Pava kantakaarori jominkyeeantanari onkantya noñaaventantyaarori janta Kameethari Ñaantsi. ¹⁸ Tekatsi ompaitamaitya itzimi kisaneentanari, iro kovaperotacha irijatzi Cristo iñaaventakoyetzi. Irootake oimoshirenkakenari. Ari omaperotya nonkimoshirete, ¹⁹ tema niyotzi irootzimatake iromishitovayeetaina. Okantakaantziro pamanakoyetapiintakena, jineshinonkatapiintakena Itasorenka Jesucristo. ²⁰ Iro nokovaperotziri iroñaaka noñaaventairi Jesucristo, tekatsi nontharovakaiya. Te nonkove irovashiventaayeetaina apaata. Aririka irovayeetakena, irooma eerorika, ari

nonkantaitayeeya nantayetero kameethari, irootake iriñaapinkathayeetapiintantyaariri Cristo. ²¹ Tema iri Cristo nañaantaari naaka. Irooma aririka irovayeetakena kameethatake eejatzi. ²² Irojatzirika nañe eekero niyaatakaatyero nantaneri Avinkatharite ikovakaayetanari. Te niyotzimaitya iroñaaka ontzime niyoyeeri. ²³ Apiteroite nokoviro. Kameethavaitake irovayeetena niyaaita nontsipatapaiyaari Cristo. Iroora kameethaperotzimotakenari. ²⁴ Iro kantacha onkovaperoty eejatzi nañe, ari onkantya nosaikimotantyaamiri eerokaite. ²⁵ Niyotake ero nokamita, osamani nosaikimoyetanaimi eerokaite, ari onkantya nontharomentakaantyaamiri pavantaanaiyaari Cristo. ²⁶ Tema aririka nareetapaiyaami eerokaite, osheki pinkimoshireventavaina, piyotanake iri kantakaarori Jesucristo omatantari.

²⁷ Jiroka pinkantayetanaiyaari: Pantapiintanairo kameethari ookimotariri Cristo. Irootake pantapiintanairi, tema aririka niyaatake nareetyaami, kameetha noñaapaakemi pisaikaiyeni. Irooma eerorika nomatziro nareetyaami, nokovi nonkemakotemi kameetha paapatziyavakaayeta, piñaashintsishireventanairo Kameethari Ñaantsi akempisantanairi. ²⁸ Ero pitharovakaavaishitari kisaneentzimiri. Tema irikaite ari impampithashiretakaiyaari Pava iraperoyeetaatyeeeri. Ari inkempitzityaamiri eejatzi eerokaite pikempisantairi, iriyotakaayetaimi omapero pavisakoshireyetai. ²⁹ Tema te intaani ikovakaakemiro Cristo pinkempisantairi, aña ontzimatye piñaashitakoventaiyaari eejatzi. ³⁰ Arira akarataiyakeni iroñaaka añaashitakoventakari. Tema piñeeyakena pairani osheki noñaashitakoventakari janta. Irojatzi nokantziro iroñaaka pikemakoventana osheki noñaashitakoventakari jaka.

2

Itsinampashirenka ipoña iririiperonka Cristo

¹ Tema ari iposhenkaami Cristo, tema jetakotakami, tema isaikashiretan-takami Itasorenka, tema piyotairo pineshinonkatavakaiyani, ² ontzimatye paapatziyavakaayetaiya, petakotavakaayetaiya, onkempivaityaaro aparonimi onkantaiya pikinkishiretaneete. Irootakera oimoshirenkanari. ³ Aririka ontzime ompaitya pantayeteri, ero pikisavakaamentaro, tsinampashire pinkantya, ero pasagaaventavaitaro. Te apantaro pinkantante: Naaka kameethaperotatsi, te apantyaari irinta. Aña iro aritatsi pinkante: Iri kameethaperotataitatsi irinta, janaakovaitana naaka. ⁴ Te intaani arite pinkaminthaatziitya eeroka, aña ontzimatye pinkaminthaayetairi eejatzi pashineete. ⁵ Poshiyakotyaari tsika ikantapainta Jesucristo, ⁶ Pavaperori jinake irirori, temaita ishintsishintsite iroisokerotyaaro ikempitarira Pava. ⁷ Aña jovashaantanakero ipinkatharitzzi, joshiyakotanakari otzikataari, itzimake, ikempitakotapaakari ikantayeta atziriite. ⁸ Ikempitapaakarira atziriite, te impinkatharitanai ikempivetara. Aña shiretha ikantapainta irojatzzi ikamantakari ipaikakoitakeri. ⁹ Irootake opoñaantari Pava jiriiperotziitakairi Cristo, ipinkathariventaperotzi, janaanakeri ikaratzi jovetsikayeetakeri. ¹⁰ Ikovi Pava maaroite iriñaapinkathaperoyetaiteri Jesús, onkantavetya tsikarika janta irinampiyeetyaaro, inkiteki, kipatsikinta, eejatzi otapinaki kipatsi. ¹¹ Maaroite inkantayeetai: Pinkathariperori jinatzzi Jesucristo. Aripaitera iñaapinkathayeetairi Pava Ashitairi.

Ikempitari ootamentotsi kempisantzinkariite

¹² Ari onkantamaityaari netakotane iyekiite. Tema pairani nosaikimotakemiri-ranki janta, osheki pikempisantapiintakena. Ari pinkempitanairori eejatzi nosaikira intaina, pantapiintairo okaratzi nonkantemiri. Pinkamaiventanaiyaari Pava jovav-isaakoshireyetaimi, ñaapinkatha panteneri okaratzi ikovakaayetakemiri. ¹³ Tema Pava

iriitake kovashiretakaantatsiri, okanta pantapiintantarori kameethari. Irijatzira Pava antakaayetemirone.

¹⁴ Pantaineri Pava maaroni kameethari, eero pikisavakaamentaro, ¹⁵ ari onkantya eero itzimanta impaitya iyakoventemine. Tema itomi Pava pinayetatzi, povashaantero kaariperori, kameetha pisaikimoyetairi kenashivaitainchari. Pinkempitakotyaari kitainkatakairori tsireni. ¹⁶ Pinkyaaryooventanairo pikemakotakero ñaantsi, iro pañaashiretantaiyaari. Aririka pinkyaaryooventakero, antarora nontharomentemi impiyakerika Cristo, tema te natsipetashivaityaaro noñaaventakemiro iñaane Pava. ¹⁷ Onkantavetya irovamaaventaitenaro nokempisantakaayetakemi, osheki nonkimoshirete, ari pinkempiyetanakyaari eerokaite, pinkimoshireventaiyena. Aririka irovamaitakena, oshiyakaro nañaantare japarayeetziro jimireyeetari isaitaitziri piratsi ipomeyeetziniriri Pava. ¹⁸ Irootake pinkimoshireventantyaanari eejatzi eerokaite iroñaaka.

Timoteo ipoña Epafrodito

¹⁹ Iriirika kovaintsine Avinkatharite Jesús, ari piñaakero thaankiini notyaantemiri Timoteo. Tema aririka impiyake, inkamantapaina tsika pikanta pisaikaiyini janta, ari onkantya nonkimoshiretantyaari. ²⁰ Tema te intzime oshiyaananeri naaka ikempitakara Timoteo, osheki ikovake ineshinonkataiyemine. ²¹ Tzimayevetacha pashine, intaani joshireyetero iriroriite opaiyetarika ikoviri, te iroshiretakotyaaro ikovakaantziri Cristo Jesús. ²² Iro kantacha, piyotaiyini eeroka kameetha ikanta isaikimotakena Timoteo, iri kyaaryootaintsi itsipatakana noñaaventziro Kameethari Ñaantsi. Osheki jampitakotakena, kempivaitaka iriimi notomi. ²³ Iriitakera nokovakeri notyaantemiri janta, aririka niyotake tsika inkantaitena. ²⁴ Aama novakeri Avinkatharite thaankira inkantakaiyaaro, naakara jatashitajaantemiri janta.

²⁵ Iriira netavakya notyaantaimiri iyeki Epafrodito, itzimi potyaantakenari pairani. Osheki ineshinonkatapaakena. Jimaperotatzirora ikempisantanake irirori, iriitake tsipatapiintakanari nokinkithatakaantzi. ²⁶ Irika Epafrodito, osheki ipampithashiretakoyetakami, iniroite ikovake iriñaapaimi, tema jiyotake pikemakotaiyakerini jimantsiyavaitake. ²⁷ Ari ikantavetaka jimantsiyatzi, iroovetaicha inkamemi. Iro kantacha jineshinonkatakari Pava, jovashinchagairi. Tera apaniro jineshinonkatakari irirori, aña jimatzitaitakana eejatzi naaka, te inkovakainaro nomaperotya novashiretziitakotyaari aririka inkamimotakena. ²⁸ Irootake notyaantantaamiriri thaankiperoini janta, ari onkantya pinkimoshiretziitanyaaari aririka piñaavairi, ari onkantya eero novashiretziitanta naaka eejatzi. ²⁹ Kimoshirera pinkantaventavaiyaari, tema pirentz-itavakaanaatya pikempisantai Avinkatharite. Piñaapinkathatapiintayetairi ikaratzi oshiyariri irirori. ³⁰ Tema ikamavetaka irirori ikamaitanakaro jantayetziro ikovakairiri Cristo. Ishinetakoventanakaro jampitakotakena, te inkaminthaatziivaitya irirori, okempivaitakaro eerokami ampitakotenami jaka.

3

Kovaperotajaantachari

¹ Ari okantamaitari iyekiite, tharomenta pinkantaventaiyaari Avinkatharite. Tema eero nosamaro naaka napiipiitemiro okaratzi nosankinatakemiri pairani. Iro kameethatatsi onkantya piyoperotantyaari.

² Ontzimatye paamaiyaari manintaneriite kempitakariri otsitzi, kaariperoshireriite, kovatsiri intomeshitaanitakaiyaami. ³ Tema tomeshitaaniperori anayetai aakaite, inampishireyetantaira Tasorentsinkantsi, jiyotakaayetairo tsika ankantya añaapinkathayetairi Pava. Eero aventaashirevaitashitaro añaayetziri avathaki, aña iro antharomentaventya jashiyetaira Cristo Jesús. ⁴ Ari onkantemi ovavisaakoshiretaimi

añaayetziri avathaki, nomavaitakeromi naaka nanaakotantemi. ⁵ Tema pairani ovakera notzimapaakeranki, okaratzi 8 kitaite nomaakotapaake, ari itomeshitaanitakenari. Naakatake Israel-mirinkaite, icharinetanakari Benjamín-ni, Judío-perori nonatzi, noñaavaitzirora kameethaini iñaane nosheninkaite, nomonkarayiro okaratzi Ikantakaantaitane, tema Fariseo nonaveta. ⁶ Noñaajaantake nokempisantaperotatziiri Pava, irootake nokisaneentantakariri kempisantanairiri Jesucristo. Tema nothotyaavetanakityaaro nomonkarayiro Ikantakaantaitane, te namaakitapainte aparoni. ⁷ Iro kantacha maaroni iroka, okaratzi nasagaaventavaitakari pairani, tekatsi apantaiyaarone iroñaaka niyotakotairira Cristo. ⁸ Omaperotatya, tekatsi apantaajatyaaarone iroka niyoperotairira Cristo. Novashaantanairo maaroni, nokempitakaantanakero jookapiintaitziro kaarashi. Iro nokovajaantanairi niyoperotairi Avinkatharite Cristo Jesús tema irootake kameethaperotatsiri. ⁹ Iriitakera tsipashiretaanari iroñaaka. Te nopankiventanaaro nomonkarayero Ikantakaantaitane, tema te ovatampatzikashiretena. Irooma naventaanaarira iroñaaka Cristo, iriitajaantakera Pava ovatampatzikashiretaanari. ¹⁰ Iroora nokovaperotanairi niyoperotairi Cristo, tema iriitake ashitaarori ishintsinka ipiriintaara ikamavetaka. Ari onkantya nonkempitakotantyaariri tsika ikanta ikemaantsitakoventantaka, tsika ikanta eejatzi ikamimotantake, ¹¹ irootake iroviriintantaiyaanari naaka aririka nonkamavetakya.

¹² Tekeraatara nothotyaataitero nokantayetakemiri, tekeramintha noñeero nonkameethashireperote. Iro kantacha eekero niyaataye nonkokovatero irojatzi nothotyaaperotantakyaarori, tema niyotzi iri etapaintarori Cristo Jesús jovavisaakoshiretaana. ¹³ Iyekiite, tera nonkantatye naaka: Nomatataikero nothotyaakero nonkameethashireperote. Aña jiroka nokantanaa: Maisanta novanairo nantayetakeri pairani te noshiretakotaaro, intaani nopampithashiretakotaro onkarate noñaayetairi apaata, ¹⁴ ari onkantya noyiishitantantyaari, irojatzi noñaantaiyaarori apaata impinayetairi Pava ikaimashireyetaira intsipashiretai Cristo Jesús.* ¹⁵ Irokapayeeni nokantayetakemiri, ontzimatyeye oshiretakotyaaro maaroitani akaratzii antakishireyetaira. Terika poshiretakotyaaro, Pava oñaakemirone pinkempitakotantaiyaanari. ¹⁶ Iro kantacha, ontzimatyeye ankyaaryoventairo antayetantyaarori okaratzi ayotakotajaantakeri.

¹⁷ Iyekiite, ontzimatyeye pinkempitaiyaana naaka. Ontzimatyeye eejatzi pamenayetairi pashine aririka joshiyakotaanaro naaka tsika nokanta piñaayetakena. ¹⁸ Tema aritakeranki napiipiitakemiro noñaaventzimiro, irojatzi napiitemiri iroñaaka nirayimankakiini nonkantemi: Tzimatsi osheki saikimotakemiri janta itzimi kisaneentziriri ikaratzii ñaaventakotzirori tsika okanta ipaikakoyeetakeri Cristo. ¹⁹ Irootaintsira iriñaayetero iraperoyeetairi. Itharomentashivaitakaro okaratzi jovayetari ikempitakaantakero iroomi ivavanetyaami. Osheki ikantakaaperoventakaro okaratzi jantayetakeri, te impashiventakotyaaro. Iro ipampithashiretakovaitashitapiintaka osavisato. ²⁰ Irooma aakaite, iro akovaperotanai anampitaiyaaro isaikinta Pava. Oyaaneenta akanta impiye Ovavisaakotantaneri Avinkatharite Jesucristo, ²¹ tsika itzimi pashineyetaapaineri avathaki akaamanevaitzi, ari ankempitakotaiyaari tsika ikanta irirori otzimi irova- neenkaro. Aritake irimatapairo, otzimimotziri ishintsinka ipinkathariventantarori maaroni opaiyetarika.

4

Pinkimoshireventapiintairi Avinkatharite

* **3:14** Kantakotachari jaka “noyiishitantyaari,” ikantaranki aparoni atziri oyiishitantatsiri ishiya tsika ipiyota amenaminthatziriri, ipayeeziri ovinaro joiyiishitantake.

¹ Iyeekiite, nokovataike naaka poisokerotanaiyaari eerokaite Avinkatharite. Tema netakotane pinayetatzi, osheki nokovake noñaapaimi. Eerokayetake oimoshirekanari, eerokatake kantakaanterone impinataitantaanari apaata, onkempivaityaaromi namathaire pinatyeeemi.

² Nonkantemiro Evodia eejatzi Síntique: Ontzimaty e ariperotavakagaiya aven-taashiretaarira Avinkatharite. ³ Nonkantemi eejatzi eeroka notsipaminthare, pinkam-inairo iroka apiteka tsinane ariperotavakaantaiyaari. Tema ari okaratakenaranki nat-sipeventaro Kameethari Ñaantsi noñaaventziro, ari otsipatakari Clemente ipoña pashine-payeeni ikaratzi tsipayetakanari pairani. Tema maaroni irikaite, osankinatakoyetaka irañaashireyetai apaata.

⁴ Kimoshirera pinkantaventapiintaiyaari Avinkatharite. Napiitavakemiro: ¡Pinkimoshiretapiintaiyeni! ⁵ Ontzimaty e iriyoyetaimi maaroiteni neshinonkateri pinayetai. Tema aritake piyimataka Avinkatharite. ⁶ Eero okantzimoshirevaitami, aña piñaañaatapiintairi Pava pinkovakoyeteri kovityiimotamiri. Pimpaasoonketapiintairi eejatzi. ⁷ Ari onkantya piñaantyaarori isaikakaayetaimi kameetha Pava, kameethapero onatziira iroka, anayiro okaratzi akinkishireyetai aakaite. Tema iroka, saikaantsi kameetha, iro inimoshiretakaimine, eero okantzimoshirevaitantami tema itsipashiretaatyaaami Cristo Jesús.

Poshoretapiintaiyaaro kameethari

⁸ Jiroka nonkantemiri iyeekiite. Poshoretapiintaiyaaro kyaaryoori, ñaapinkathankantsi, tampatzikashirenkantsi, kiteshirenkantsi, onimotankantsi, ookimotankantsi, kameethashirenkantsi, tharomentankantsi. ⁹ Pantanairo okaratzi piyoyetakeri, okaratzi nokamantakemiri. Piñaantayetyaaro okaratzi niyotaayetakemiri, okaratzi kameethari piñaakotakenari naaka nantayetakeri. Aririka pantayetanairo iroka, ari inimovaitakemi isaikakaimi Pava.

Ipashitantari Filipos-satzi irashi Pablo

¹⁰ Iniroite ikimoshiretakaakena Avinkatharite, noñaakero papiitairo pineshi-nonkataana. Niyotzi naaka te pimaisantana, aña iro kantakaantzirore te ontzime tsika pinkenakairo pineshinonkatantyaanari. ¹¹ Tera iro nonkantantyaari, noñaatziro nokovityaaneentavaitzi. Aña nametakaro nokimoshirevaitzi onkantavetakya tekatsi tzimimotenane. ¹² Niyotakero tsika okantavaita aririka ankovityaaneentavaite, aririka ontzimimoyetai osheki. Nohotyaakero nametakaro maaroni, aririka novatziitya, aririka nontashaaneentavaite. Nametakaro aririka ontzimimotena osheki, nametaro eejatzi noñaashivaitaro tekatsirika tzimimotenane. ¹³ Ari onkantake nonkitsirinkero maaroni opaiyetakarika, tema iri Cristo aavyaashiretakaanarori iroñaaka.

¹⁴ Iro kantacha, osheki okameethatake okaratzi pipashitakanari, tema piyotaiyakeni tzimatsi osheki pomerentsitzimotakanari. ¹⁵ Pairani nokenantanakari Macedonia-ki, netantanakarori noñaaventziro Kameethari Ñaantsi, tekatsira neshinonkatyaanane, intaani eerokaite Filipos-satziite, pipakaantakenari pipashitanari. ¹⁶ Ari pikempitaakero eejatzi nosaikantakarí Tesalónica-ki, papiipiitakero pipakaantakena pipashitanari, iri naantakarí okaratzi kovityiimotapiintakenari. ¹⁷ Tera intaani noshiretyaaro naaka pimpashitapiintyaanaro kovityiimotanari, nokovatziiira pantayetanairo eerokaite kameethari, inkene impashiitaiyaami apaata eeroka. ¹⁸ Aritake naakero maaroni pipakaantakenari, ipapaakenaro Epafrodito, oshekitzimotapaakena tekatsi kovityiimotenane. Okaratzi pantakeri osheki ookimotakarí Pava, okempitzimovaitakarí aparóni kasankainkarí. Okempivaitakaro eejatzi ookimotari aririka impomeyeeteneri piratsi. ¹⁹ Iriira Pava payetemine onkarate kovityiimoyetyaamine eeroka, tema otzimimotziitziro irovaneenkaro Cristo Jesús. ²⁰ ¡Ankantaityaanira añaapinkathatairi Ashitairi Pava! Ari onkantyaari.

Ovekaraantarori ovethataantsi

²¹ Povethatyaanari janta itasorentsitakaane Cristo Jesús. Jovethayetzitami iyekiite ikaratzi tsipatakanari naaka jaka. ²² Jovethayetzitami eejatzi itasorentsitakaitane jaka, iri ovethatajaantamiri ikaratzi saikavankotziriri Pinkathari César.

²³ Onkamintha ineshinonkatziitaimi Avinkatharite Jesucristo. Ari onkantyaari.

Irosankinare Pablo Jotyaantziniri Colosas-Satziite

Ovethataantsi

¹ Naaka Pablo otyaantzimiro iroka osankinarentsi. Tema irotyaantajanore Jesucristo nonatzi, irootake ikovakeri Pava. Iri notsipata iyeki Timoteo nosankinatzimiro. ² Eeroka nosankinayetzini pikaratzi itasorentsitakaitaimi janta Colosas-ki, tema eerokaite iyekiite oisokerotanakari Cristo pikempisantanairi. Okamintha ineshinonkataiyaami Ashitairi Pava, kameetha isaikakaayeetaimi, ari inkempitzityaamiri eejatzi Avinkatharite Jesucristo.

Jamani Pablo onkantya iriyotanetantyaari kempisantzinkariite

³ Ari nokantapiintatya noñaañaatziri Pava Ashitariri Avinkatharite Jesucristo, nokantziri: Paasoonke Pava. ⁴ Irootake nopaasoonketantariri, tema nokemakoven-takemi tsika pikanta paventaashiretanaari Jesucristo, etakotane pikantanairi itasorentsitakaane, ⁵ okantakaakami pikempisantanairo kyaaryoori Kameethari Ñaantsi, piyotanairo tzimatsi poyaakoneentari inkitekinta. ⁶ Okaratzi pikemakari eerokaite, jatakotake maaroni nampitsiiteki. Ikempisantayetanai eejatzi pashinesatzi atzirriite. Ikempitakami eerokaite ovakera pikemavakero ñaantsi, pikemathanakero omapero ikaminthaayetaimi Pava. ⁷ Tema iriitake iyeki Epafra iyotaakemirori pairani janta. Netakotanera jinatzi Epafra, iri oisokerotakariri Cristo jantavaitziniri. ⁸ Irijatzira kamantapaakenari osheki petakoyetanta ikantakaakami tasorenkantisi.

⁹ Tema ovakera nokemakoventavakemi tsika pikantana, ari nokantapiintanakitya namanakoyetzimi onkantya pinkemathatantyaarori ikoviri Pava. Iyotaneshire pinkantayetaiya. ¹⁰ Namanakotzimi eejatzi pantapiintantyaarori ookimotariri Avinkatharite, tema irootake ikoviri pantaineri, iroora piyaatakaantyaarori piyoperotanairi Pava. ¹¹ Namanakotzimi onkantya otapishiretantyaamiri ishintsinka. Iro kyaaryoventakaimine irovaneenkaro, intsinampashireventakaimi eejatzi. ¹² Ari onkantya pintharomentantyaari pimpaasoonkeyetairi Ashitairi. Tema iriitake kantakaarori okanta añaantaarori jashiyetai, anintaapiintaiyaaro okaratzi ikashiyakaayetakairi ikitainkatakotairi itasorentsitakaane. ¹³ Tema pairani kempivaitaka asaikatyeemi otsirenikitzi. Iro kantacha jovavisaakoshiretai Pava, ipinkathariventayetai iroñaaka iretakotane Itomi, ¹⁴ itzimi kapathainkatzimentakairi. Okempivaitakaro impinakoventatyeemi itsiparyaakoventayetaira, ari okanta ipeyakotantairori ayaariperonka.

Ikamimentaira Cristo ari jariperoyetairi Pava

¹⁵ Tera inkoñaanete Pava, iro kantacha joñaakantapainta iponkitzitajaantanakari Itomi, tzimitachari tekeramintha irovetsikayeetero tzimayetatsiri iroñaaka. ¹⁶ Iriira Itomi ovetsikakaantakero tzimayetatsiri inkiteki eejatzi kipatsiki. Jovetsikake okiyetari, ipoña kaari koñaayetatsine. Jovetsikayetakeri maaroni maninkariite pinkathariventzirori tsikarika opaiyeta. Iriitakera jovetsikakaayeetake maaroni onkantya irashitantyaarori irirori. ¹⁷ Iri etajaantanakaro Cristo itzimi pairani. Irijatzi kantakaarori iroñaaka kaari onashiyetantaa okaratzi jovetsikayetakeri. ¹⁸ Irijatzi Cristo akempitakaanta iriimi aitotyaami akempisantzinkaritaira. Irooma aakaite ivatha anayetaimi. Iriitake etakaantaarori ipiriintaa ikamavetaka. Irootake iretapiintaitantyaarori iñaapinkathayeetairi iroñaaka. ¹⁹ Tema iriitakera Itomi ikovaperotajaantake Ashitairi irinampishireperotantyaari ipavatzira irirori. ²⁰ Iriitake kamimotayetairi, kapathainka ikantapainta ipaikakoyeetakeri. Aripaitera jariperoyetai, onkantavetakya tsika asaike kipatsiki, terika, inkiteki.

²¹ Pairani kisaneenta poviri Pava, te poshiretakotyaaro ikovakaayetzimiri, iro pan-tapiintashitaka kaariperori. Iro kantacha Pava, jariperoyetaimi. ²² Tema atziriperori jinapaintzi Jesucristo, iro aritantakari ikamimoyetakai maaroni. Iriitake aayetaine Pavakinta, inkantapairi: Jirikatake, notasorentsitakaane, kiteshirepero ikantayetaa, tekatsira kankovaitairine. ²³ Arira onkantyaari, aririka poisokerotanakyaaro paventaashiretyaari. Tema pairani ovakera pikemavakero Kameethari Ñaantsi, piyotanake tzimatsi poyaakoneentari. Ithonka ikemakoyeetanakeri maaroni nampitsiiteki. Iro-jatzira, naaka Pablo, ikinkithatakayeeetakenari eejatzi.

Jiyotaayetziri Pablo pashinesatzi atziri

²⁴ Iniroite nokimoshiretzi iroñaaka noñiuro nokemaantsitakoventami. Tema nomonkaratatziiro ikemaantsitakaitakari Cristo. Iriira nokemaantsitakoventa kempisantzinkariite, itzimi kempitanaarori iroorikami ivatha Jesucristo. ²⁵ Iro nantavaire naaka nomonkarayetairo, tema iri Pava kantakenari: Piñaaventaineri atziriite noñaane, ontzimatye pothotyero maaroni. ²⁶ Tekatsi iyotaaajatatsine pairani opaita iranteri Pava, irojatzi okantzimaita iroñaaka. Iro kantacha aakaite ipaiyeetaira “itasorentsitakaane,” jiyotakaayetairo. ²⁷ Tema iro ikovakeri Pava ayoyetairo. Jiroka jiyotakairi: Ineshinonkayetaimi eerokaite te nosheninkavetami, itsipashiretaami Cristo. Iro poyaakoneentantaarori piñero irovaneenkaro. ²⁸ Irootakera noñaaventantaariri naaka Cristo. Nokantayetziri atziriite: “Aritapaake pikaariperoshirevaitake.” Niyotaayetairi kameethaperoini, okempivaitakaro naayetaatyeerimi Pavakinta, nonkantairi Pava: Jirika kempisantairiri Cristo, iriyyetake othotyakerori. ²⁹ Irootake noñaashintsiventakotantariri iroñaaka. Tema ishintsinka Cristo aavyaashiretakaakenarori nantayetantakarori maaroni.

2

¹ Tema nokovatzi piyoyetai iniroite noñaashintsiventakami, eejatzi Laodicea-satzi ikaratzi kempisantairiri Cristo, noñaashintsiventakari. Ari nokempitaakeri maaroiteni kaari ñaavorotaajatenane. ² Iro noñaashintsiventantamiri onkantya pintharomentashiretantaari, petakotavakaantyaari, piyotaneperokitantyaari, pinkemathatantyaarori irantayetairi Ashitairi Pava tera jiyotakoveetari pairani Cristo. ³ Tema iriitake Cristo kantakaarori inkemathatakantairo kaari jiyotakoveetari, okempivaitakaro aparoni ashaararonsi otzimi jomanayeevetari. ⁴ Nokamantzitamiro iroñaaka iroka, eero piñaantaro iramataviyeetemi. ⁵ Okantaveta te nosaikimotemi pinampiki, iro kantacha nompampithashiretakotapiintakemi kempivaitaka ari ankaratajaantemi asaike janta pinampiki. Iro nokimoshireperotantakari nokemakoventakemi aripero pikan-tavakaanaa, oisokero povanairi Cristo paventaanaari.

⁶ Tema tsika pikanta pikempisantanakeri pairani Avinkatharite Jesucristo, eekero piyaatatye pintsipashiretyaari. ⁷ Oisokero povaperotanakeri petanakari pikempisantziri, pinkempitakotyaari parithatatsiri kameethaini, pinkempitakotyaaro eejatzi pankotsi jovetsikayeetziro, tema irootake jiyotakaayeetakemiri. Pimpaasonketapiintairi Pava.

Isaikaperoshiretantaami Cristo

⁸ Pinkyaaryoote, tzimatsira kovatsiri iramatavitemi, paamaventya. Jimonkaraakaashitamirokari okaratzi jiyoyetziri, jiyotaayetziriri pairani ivaisatziite, iro jameyeetapiintari jaka kipatsiki. Tema kaari irashi Cristo. ⁹ Tema Pava, iri othotyaaperotzirori inampivathatantari Jesucristo. ¹⁰ Irijatzi othotyaaperotziro inampishiretantakami eerokaite, tema paventaashiretanaari Pava. Pinkathariperori jinatzi irirori, janayiri ikaratzi pinkathariyevetachari. ¹¹ Tema paventaashiretanaarira Pava, kempivaitanaa pintomeshitaanitayeeyaami. Tera koñaaro pintomeshitaanitya, iroora oshiyakaaventacha jovashaantakayetaimiro Jesucristo piyaariperoshirenka,

jovañaashireyetaimi eejatzi. Okempivaitanakaro intomeshitaanitayeemimi. ¹² Tema poviinkaayetakara pairani, pikempitayaarira Cristo Jesús tsika ikanta ikamavetapainta irirori. Iroovaitanake arimi pinkaratakerimi pinkitayya, ikitaveetakari irirori. Ipoña pañagai, jañagaira irirori. Tema paventaanaari iroñaaka Pava tsika itzimi ashitaro ishintsinka ovañagaimiri. ¹³ Pairani eerokaite, kempivaitaka pinkamayetatyeemi okantakaantziro piyaariperonka. Iro kantacha Pava jineshinonkataami, okantavetaka te pintomeshitaaniyetya. Tema jovañagairi Cristo, ari ikempiyetaimiri eeroka jovañaashireyetaimi ipeyakoyetaimiro piyaariperonka. ¹⁴ Tema pairani osheki ikovaveta nosheninkapayeeni irimonkarayeteromi Ikantakaantaitane, temaita irimonkarayero. Irootake irovasankitaantavetyaarimi Pava. Tema kempivaitaka Pava irosankinatakotatyeeeromi ayaariperonka. Ikanta ipaikakoyetakerira Jesucristo, ari ashiryaaakari josankinatakovetakai Pava, kempivaitaka arimi intsipatanakyaaromi ipaikakoyeetakerira Cristo. ¹⁵ Aripaitera joitsinampaayetakeri pinkathariventashivetachari, tera ontzimimotanairi ishintsinka irirori. Te irantero iromananeekiini irokapayeeni, joñaakantaperotakero onkantya iriyotakoyeetantyaarori.

¹⁶ Te arite pinkantakotavakaiyaaro ovaritentsi, eejatzi jimireyeeetari. Te arite eejatzi pinkantakotavakaiyaaro joimoshirenkayetari nosheninka, okempitayya osarentsi, ovakeracheeri kashiri, kitaite jimakoryaantaitari. ¹⁷ Tema maaroni imonkarayetziri pairani nosheninkapayeeni, iroovaitake okanta aamparentsi. Kantakotachari jaka iriitakera Cristo.* ¹⁸ Paamaventyaari kovayetatsine iñaaventayetemi, ikovatzi poshiyakoyetai yaari tsika ikantayetara iriroriite. Irootake ikantantayetamiri: “Thame antsinampashireyetai, onkantya añaapinkathayetantyaariri maninkariite.” Iro kantacha temaita iñaavoroteri maninkariite, intaani jaakoventaro ipampithashiretakovaitaro in-
evetashiyetari irirori, kantakaapero ikantaventayetaro. ¹⁹ Te irovithaajatyaaari irikaite itzimi aitotanaari aakaite. Irika aitotaari, iriitake tharomentakaarori okimotayetziri avatha, irojatzi ovithaavakaantayetari. Tema Pava kantakaakarori.†

²⁰ Aparoni kaminkari tekatsi irante, eero okantzi irimonkarayetero itzitayeetari. Arira pikempiyetanaari eerokaite pitsipashiretanaari Cristo, kempitajaantaka pinkamatyeemi. Te onkovajaantya pimonkarayetairo okaratzi itziyeetari. ¿Opaitama pame-naashivaitantari pantayetziro ikantayetziri atziririite? ²¹ Ikantzimi: Eero povayetaro iroka, eero pantayetziro iroka, eero poirikayetziro iroka. ²² Aña jiyotaashivaiyee-takamiro Ikantakaantaitane. Tema aririka oyaaro tsika ompaitya, eerora añiuro tsika onkantai, ari othonkari. ²³ Tema aririka antziventavaiya, añaajaantzi ashinonkaaven-tatyaari Pava akempisantanairi. Temaita, amenaashivaita iroka, tema te ovashaan-takaantero anevetashivaitapiintari.

3

¹ Aritake añagai Cristo, isaikimotapairi Pava irakojanoriki, ari ikaratapairi ipinkathariventantzi. Ari pikantayetanaari eerokaite pitsipashiretaari Cristo, avisakoshireyetaimi. Pinkovapiintairo jashitari irirori. ² Eero pipampithashire-takoyetaaro osavisato, aña iro pimpampithashiretakoyete inkitesato. ³ Kempivaitaka iroñaaka pinkamayetatyeerikami, tema pisaikimoshiretaari Pava pitsipashiretaari

* **2:17** Tema aparoni aamparentsi te onkoñaavaitashitya. Aririka añeero, ayotzi tzimatsi ashitarori iraampare. Ari okempitari eejatzi okaratzi imonkarayeetakeri pairani, aamparera onayetake okaratzi jantzimoyetaari Cristo.

† **2:19** Jiroka oshiyakaaventachari jaka: Te iriyotaajate iriira Cristo jevayetaari aaka, ikempivaitakaro iriimi aito. Irooma aakaite akempitakaro iroorikami ivatha. Tema aririka antharomentya ankimotate avathaki, maaronira avatha otharomenta okimotayetzi, kameetha okanta ovithaavakaayeta, irojatzi antarivathayetantakyaari. Irootak-
era aito jevatakaantatsiri okanta otharomentantari okimotayetzi kameetha avatha. Ari ikempitzitari eejatzi Cristo, iriira jevayetanairi kempisantzinkariite, irojatzi irantarishireperotantakyaari kameethaperoini.

Cristo, okantavetaka iroka kaari koñaaroini. ⁴ Iro kantacha, aririka impiyake Cristo, aripaitera irovañaayetai maaroite, ovaneenkaki ankantaiya antsipatapaiyaari.

Te apantyaaro apiiyetairo antayevetakari pairani

⁵ Te apantyaaro papiitairo pantayevetakari pairani. Pinkempitaiyaari kaminkari, te irantayetairo kaariperori. Te arite pimayempitanai, pinkaariperoshireyete, pinka-maaroishireyete, pineveshirevaitya, pinevevaityaari kireeki. Tema aririka pineve-vaitakyaari, aritake pivavanetanakyaari. ⁶ Irootakera jantapiintayetakeri atziriite, iro irovasankitaaventairiri apaata Pava. ⁷ Ari pikantayevetakari eejatzi pairani eerokaite, pamekivetakaro. ⁸ Iro kantacha, ontzimatye povashaantayetairo eejatzi irokapayeeni, okempitayta: Pikisavakaavaita, piñaakatsimatavakaavaita, pikemaantsitavakaavaita, pikantzimatavakaavaita, pikaviyavakaavaita, ⁹ pamatavivaitantzi eejatzi. Tema aritake povashaantayetairo tsika pikantayevetara pairani. ¹⁰ Kameethashire pikantayetaa iroñaaka, tema iri Pava ovameethashiretaimi, pinkempitaiyaari ikantara irirori, tema iriitake ovetsikakemiri pairani. Irootake piyoperotantaiyaariri iroñaaka. ¹¹ Ithonka inampishiretantai Cristo maaroiteni, ikempitayta: Griego, Judío, totameshitaari, kaaririka totameshitaari, pashinesatzitatsiri, sheninkatantaneri, kaari iyovaitaneri, pimantaari, maaroni.

¹² Ineshinonkatane Pava pinayetzi, irootake jiyoshiitantayetaamiri onantyaari irashiperotaiyaami. Ikovi iroñaaka pintasorentsishireperoyetai. Pineshinonkayetantya, pinethaantanete, tsinampashire pinkantya, eero pisamavaitanta. ¹³ Amave pinkantavakaayetanaiya, pimpeyakoteri ovaariperoshirevaitzimiri. Tema aritake ipeyakotaimiro eeroka Cristo piyaariperonka. Irootake pimatanaari eejatzi eeroka. ¹⁴ Iroora kovajaantachari iroñaaka petakotavakaayetanaiya, onajaantantyaari pariperotavakaanaiya. ¹⁵ Tema aparoni akantanaa akempiyetaaro aakami ivatha Cristo, iro añaantyaarori kameetha asaikayetanai, ariperotavakaanaiya. Ontzimatye ampaasoonkeyetairi Pava. ¹⁶ Poshiretapiintanaiyaaro pikemakoyetakeriri Cristo. Jiroka piyotanetantyaari onkantya piyotaavakaantaperotyaari: Ontzimatye pamampaayetanaiaaro onkarate iriyotakaayetemiri Tasorentsinkantsi, pimpanthaayetairo Salmo, pimpaasoonketairi Pava. Ari onkantya pintharomentashiretavakaantyaari. ¹⁷ Ari pinkempityaari ontzimerika pantayeteri, ompaitya piñaavaiteri, pimpairyaapiintairi Avinkatharite Jesucristo, pimpaasoonketeri Ashitairi Pava.

Antayetairi akempisantayetai

¹⁸ Iinantaitari, piñaapinkathatairi piimeete, tema iro pantayetanairi pikempisantairi Avinkatharite. ¹⁹ Iimentaitari, petakoyetaiyaaro piinaite, eero piñaakatsimavaitaro. ²⁰ Itomiitari, pinkempisantairi ashitamiri, tema irootake ookimotariri Avinkatharite. ²¹ Ashitaaniri, te arite pinkisakaavaitashityaari povaiyane, ari onkantya eero okantzimoneentavaitantari. ²² Omperataari, pinkempisanteri okaratzi inkantemiri omperatamiri jaka kipatsiki. Eero povakoventashivaita pantavaite aririka iramenemi onkantya pinimotakaantyaariri, aña kameetha pantavaitapiintaneri, tema piñaapinkathataatziiri eeroka Pava. ²³ Ari pinkempitairori maaroni pantayetanairi kameetha pishirethaventyaaro. Pinkempitakaantanakero iriimi omperatyaamine Avinkatharite Jesucristo, kaarira atziri omperataajatyamine. ²⁴ Aritake piyotaiyakeni eerokaite, Avinkatharite pinayetaimiri apaata. Tema iri Cristo omperatapiintayetaamiri iroñaaka. ²⁵ Iriima ikaratzi antayetapiintanairori kaariperori, irovasankitaayeetairi irirori. Tema Pava, tekatsi iramaakinete irirori.

4

¹ Otzikatantaneriite, paakameethateri potzikataneete, tampatzika pinkantaventyaari. Pinkinkishiretero, tzimatsira eeroka inkiteki ipaita Omperatamiri.

² Piñaañaatapiintayete, aamaventashire pinkantya piñaañaate pimpaasoonkete.
³ Piñaañaatakotzityaana naaka, onkantya ishinetantayeetyaanarori noñaaventakotanairo kaari jiyotakoveeta pairani. Tema irootake jominkyaaventaitakenari.
⁴ Piñaañaatakotena onkantya nomatantyaarori noñaaventero kameethaperoini, iro inkemathayeetantyaarori.

⁵ Ontzimatyeera pisaikayete kameetha pisaikimoyetzirira kaari kempisantatsine. Piyotayeri, eero pikempiyavaitashitari. ⁶ Kameetha ookimoyetyaari onkarate piñaaventeneriri, poshini onkantzimotyaaari. Ontzimatye piyotayete tsika pinkante pakayeteri aririka irosampiyetemi.

Overaantarori ovethataantsi

⁷ Aririka irareetakya iyeki Tíquico pinampiki, iriitake kamantapaakemine tsika nokanta nosaikaiyini jaka. Tema irika iyeki, iriitake ampitakoperotakenari jaka nantavaitziniri Avinkatharite. ⁸ Iro notyaantantyaariri iriñeemi tsika pikantaiyani eerokaite janta, inkamantemiro tsika nokantaiyani jaka. Ari onkantya piñaantyaarori pintharomentashiretaiyeni. ⁹ Ari notyaantemiri eejatzi iyeki Onésimo intsipatanakyaari Tíquico. Tema irika Onésimo iriitake poñeenchari pairani pinampiki. Kyaaryoo javentaanakari irirori Avinkatharite, netakotziitane jinatzi. Apitera inkarate kamantapaakemineri okaratzi nantayetakeri jaka.

¹⁰ Arira itsipatakana Aristarco jashitakoyeetana jaka. Jovethatzitaiyami eejatzi irirori. Jovethatami eejatzi Marcos itomithori Bernabé. Tema irika Marcos, iriitake noñaaventakemiri pairani nokantakemi: Aririka irareetakya pinampiki, paakameethatavakeri. ¹¹ Jovethataiyami Jesús, ipaitaitziri eejatzi Justo. Iriitaiyakenira karatakenari noñaaventakotziro tsika okanta ipinkathariventantai Pava. Osheki joimoshirenkana iriroriite, tema tekatsi pashine nosheninka kempityaarine itsipatakana irikaite.* ¹² Jovethatami eejatzi Epafras, iriitake pashine poñeenchari pairani pinampiki. Irijatzi iromperatana Cristo. Osheki iñaañaatakotapiintakemi, onkantya pinkyaaryooshireyetantyaari, piyotakotantyaarori pantanairo kyaaryooperoini ikoviri Avinkatharite. ¹³ Naakajaantake ñaakeri Epafras osheki ipampithashiretakoyetakami. Ari ikempitzitakariri eejatzi Laodicea-satzi, eejatzi Hierápolis-satziite. ¹⁴ Jovethatami eejatzi Lucas aaventantaneri. Irijatzi netakotane. Jovethatzitami eejatzi Demas. ¹⁵ Nokovi naaka povethatyaanari maaroni kempisantzinkariite janta Laodicea-ki. Povethatyaanaro Ninfas, eejatzi pinkempitaakeri maaroni kempisantzinkariite ikaratzi apatoyetapiintachari opankoki. ¹⁶ Piñaanateneri nosankinare ikaratzi kempisantzinkariite janta pisaikinta. Impoña potyaantakeri Laodicea-satzi iriñaanateneri kempisantayetatsiri janta. Ari pinkempityaari eejatzi eerokaite, piñaanatero nosankinatakeneriri iriroriite. ¹⁷ Jirokara ñaantsi pinkanteriri Arquipo: Pantavaitaineri Avinkatharite tsika okantajaantara ikantakemiri, pimonkarayeneri.

¹⁸ Naaka Pablo, jirokara nosankinatajaantzimiri nakoki novethatamira. Eero pipeyakotana jominkyetakena, piñaañaatakotapiintaina. Onkaminthara ineshinonkayetaiyami Pava. Ari onkantya.

* **4:11** Ikantakotziri Pablo jaka “nosheninka,” iriyyetakera ipaitayeetziri “tomeshitaaniri,” tema aritake ipaitayeet-ziriri judío-payeeni.

Jetakari Josankinatziniri Pablo Tesalónica-Satziite

Ovethataantsi

¹ Naaka Pablo osankinatzimirori iroka notsipatari Silvano ipoña Timoteo. Notyaantz-imi-ro janta Tesalónica-ki pashiite pikarataiyini jashiyetaami Pava eejatzi Avinkatharite Jesucristo. Onkamintha ineshinonkataimi, isaikakaayetai kameetha eejatzi.

Ikempitakoitari Tesalónica-satzi

² Aririka noñaañaatakoyetemi, iniroite nopaasoonketziri Pava. ³ Osheki nopampithashiretakotapiintakemi okaratzi pantayetanairi poshoretanaara, okaratzi jiñeetzimi petakoyetanta, ipoña okaratzi paakoventanaaro eejatzi poyaaventaari Avinkatharite Jesucristo. ⁴ Tema niyotaiyini iyekiite, jetakoyetaami Pava irijatzi iyoshiiyetaimi. ⁵ Piyotaiyini eerokaite te noñaaventashityaamiro Kameethari Ñaantsi nosaikimotantakamiri, aña Tasorentsinkantsi ovashinchaashiretakenari, niyotantari kyaaryoori onatzi okaratzi nokamantayetzimiri. Piñeeyakena eejatzi tsika nokanta nosaikimoyetakemi, osheki nokovapiintake nonkaminthaayetemi. ⁶ Okantaveta osheki piñaashitakaro, iro kantamaitacha pikempisantayetanai, tema Tasorentsinkantsi oimoshirenkakemiri. Irojatzu pimatantanaarori okaratzi nantakeri naaka eejatzi okaratzi jantakeri Avinkatharite. ⁷ Ari okanta ikempitantanaamiri ikaratzi kempisantayetanaatsiri nampiyetarori Macedonia-ki eejatzi Acaya-ki. ⁸ Te iri aparoni kemakoventaimine tsika pikantana pikempisantai Pava, aña ikemakoyetakemi eejatzi tsikarikapayeeni. Tema nokovavetaka nonkamanterimi tsika pikanta pikempisantayetai eeroka, ⁹ iri etavakanaro ikamantavakena naaka tsika pikantayetaka paakameethatakena, tsika pikanta povashaantayetanairi pivavanevetari, iro pikovanake panteneri ikoviri Kañaaneri Pava Kyaaryoori. ¹⁰ Ikamantakenaro eejatzi tsika pikanta eeroka poyaaventari Jesús impiye inkenapairo inkiteki, tema iri Pava ashitari jovañagairi ikamavetaka. Iriitake materone irovavisaakoshiretai aririka omonkarapaitetaiya irovasankitaantayeetai.

2

Jantayetakeri Pablo Tesalónica-ki

¹ Iyekiite, piyotaiyini eeroka te amenaashita okaratzi niyaatake nareetami. ² Pairani tekera niyaateeta pisaikaiyini eeroka, osheki ikisaneentaitakena Filipos-ki, jovasankitaavaitaitakena eejatzi. Iro kantamaitacha iri Pava shintsishiretakaakenari noñaaventantakamirori Kameethari Ñaantsi, okantavetaka ikisaneentaitana. ³ Tema te nokenakaashitaro okaratzi noñaaneyetakari, te nonkaariperoshirete noñaaventantamirori, te nonkove namatavitante. ⁴ Aña Pava ñaantashiretakanari naaka, iri otyaantakenari noñaaventaimiro Kameethari Ñaantsi, irootake kaari noñaaventantapaakamiro okaratzi ookimoyetariri atziri, intaani noñaaventakero ookimotariri Pava, tema iriitake iyotashiretantatsiri. ⁵ Tema piyotaiyini eeroka te nonintathatantyaamiro okaratzi noñaaventakemiri, iro noñaantyaari naye osheki kireeki. Iri iyotatsi Pava. ⁶ Tera iro nonkovaajate piñaapinkathatashityaana. Okantavetaka naakatake irotyaantajanore Cristo, ontzimatyeemi iriñaapinkathayeetaina. ⁷ Iro kantamaitacha noyaminthaane novakemi nokempitakaro aparoni iniroitari aririka aamaventyaari eenchaanikite. ⁸ Te intaani noñaaventakemiro Kameethari Ñaantsi, aña iniroite netakoyetakami, irootake noñaashintsitakoventantakamiri. ⁹ Tema pikinkithashiretaiyironi eeroka netantanakarori noñaaventzimiro iñaane Pava, shintsiiini nantavaitake, kitaite eejatzi tsireni. Ari okanta te piñaantaiyaroni eeroka

pintziyena. ¹⁰ Piyotaiyini eeroka tsika nokanta nosaikimotakemi eejatzi ikempitaka Pava jiyotzi irirori, tema kameethashire nokantaka, kiteshire nokantaka tekatsi impaitya kantakotenari. ¹¹ Piyotzi eejatzi osheki nokaminthaayetaimi, nokempitakotaari ashitaanitachari ikaminairi irovaiyane, iposhenkari, ishintsithatziri. ¹² Ari nokempitaayetakemiri eeroka, inkene pantayetaineri ikovakaayetzimiri Pava, tema iriitake iyoshiiyetaimi, ari piñeero pisaikai ipinkathariventantai otzimira irovaneenkaro.

¹³ Irootake niyaatakaantarori nopaasoonketanairi Pava. Tema pairani ovakera pikemavakena nokamantapaakemiro ñaantsi, piyotanake kaari iñaane atziri, irootake kyaaryoori iñaane Pava. Tema pikempisantanakero, antakaayetaimiro okaratzi ikovakaimiri. ¹⁴ Ari pikempitakotanaari eerokaite ikaratzi kempisantanairiri Jesucristo janta Judea-ki, tema iniroite jovasankitaayetakeri judío isheninka. Ari ikempitaitakamiri pisheninka eeroka jovasankitaayetakemi. ¹⁵ Tema iriitake judío ovamaakeriranki Jesús, irijatzi ovamaayetakeriri pairani kamantantaneri. Iriitake omishitovayetakenari eejatzi naakapayeeni. Iniroite ikisaneentakeri atziripayeeni. Irootake kaari onimotziri Pava. ¹⁶ Tema te inkovaiyeni noñaaventaineri ñaantsi kaari judió-tatsine, onkantya iravisakoshireyetantaiyaari iriroriite. Ari okanta ikaariperoshiretaiyantakarini irikaite judío, ari iñaamaitaiyaaro irovasankitaayetairi Pava apaata.

Isaikantakari Pablo intaina

¹⁷ Iyekiite, osamani okantavetaka asaikimotavakaaka intaina, osheki nopampithashiretakotapiintaiyakemi. Iro kantamaitacha osheki nokovake iroñaaka apiitairo añaavakaayetaiya. ¹⁸ Ari nokovavetaka nareetyaami, iri kantacha Satanás osheki jotzikaakena. ¹⁹ Iro kantamaitacha apaata aririka impiye Avinkatharite Jesucristo, eerokatake poshenkashiretaiyanane noñaantyaarori nonkimoshiretai. Tema eerokaite kantakaakarori impinataitantaanari naaka. ²⁰ Eerokataiyakeni kantakaiyaarone noñaantyaarori nonkantakaaperotaiya apaata nonkimoshiretai.

3

¹ Iro nopampithashiretakariranki nosaika naaka Atenas-ki, ² iri notyaantemiri Timoteo pisaikaiyini eeroka. Tema irika Timoteo iyeki jinatzi, osheki jantayetakeneriri Pava. Ari nokaratakeri noñaashintsitakaro noñaaventziro Kameethari Ñaantsi ikantakota Cristo. Tema aririka irareetakya pisaikaiyini eeroka, iri otzishiretapaakemine, imposhenkashiretapaiyaami piyaatakaantyaarori pinkempisante. ³ Tera nonkovatye onkantzimoneentyaami aririka irovasankitaayetakemi, tema aritake onkantyaari, iro avishimoyetaineri. ⁴ Irootake nokantayetzitakamiri nosaikimotantamiri, iro piñaayetakeri okaratzi avishimoyetakemiri. ⁵ Iro kantamaitacha te onkante namavetapairo naaka, nokovake niyote eekerorika pikempisantaiyini. Noñaajaantake tzimatsi ipaita kovaintsiri inkaariperoshiretakaimi, ari amenaashivaityaami okaratzi nokamantayevetakamiri pairani.

⁶ Iro kantacha jiyaatake Timoteo jareetami, piyaa nosaiki naaka. Ari ikamantaapaana eekero piyaatatzi pikempisantaiyini, etakotane pikantavakaiyakani. Ikamantakena eejatzi osheki pinkinkishiretapiintaiyaana, pikovi piñeena, ari nokempitzitakari naaka nokovi noñeemi eeroka. ⁷ Iyekiite, okantavetaka osheki noñiuro jaka jovasankitaavaitaitana, tharomentashire nokanta, tema niyotzi eekero piyaataakanakitziro pikempisantaiyanakeni eeroka. ⁸ Tema niyotake eekero piyaatatzi pikyaaryooventairi Avinkatharite, kameetha onimotana nosaiki. ⁹ Iniroite nopaasoonketakeri Pava, tema eerokataiyakeni matakero pikimoshireperotakaana. ¹⁰ Eekero naakoventatyaaro namani kitaite eejatzi tsireni, onkantya noñaantyaarori napiitero nareetyaami, ari novatampatzikatemi tziimatsirika pikenakaashitakari pikempisantanai.

¹¹ Iri nokovakotzi Ashitairi, Pava, ipoña Avinkatharite Jesús, tampatzika novanakero niyaate pisaikaiyini eeroka. ¹² Nokovakotziri eejatzi iri kantakaiyaarone piñaantyaarori

petakotavakaiyaani, ari pinkempitanairiri pashinesatzi atziri. Iro nokovi pinkempitakotyaaanaro naaka tsika nokanta netakotaami eeroka. ¹³ Iro iriñaantyaamiri Ashitairi, Pava, kiteshire pikantayetanaa, eero itzimi impaitya kantakotemine apaata aririka impiye Avinkatharite Jesús, intsipataiyaari ikaratzi kameethashireri.

4

Okaratzi onimotziriri Pava

¹ Ari okantari iyekiite. Iri kantakaiyaarone Avinkatharite Jesús, nonkantantyaamirori iroka, shintsitha nonkantemiro. Pairani niyotaakemiro pantayetairo okaratzi onimotziriri Pava. Ari pimatzimaitakaro. Iro kantacha nokovi eekero piyaatakaatyero irojatzii pothotyaantaperotakyaarori. ² Aritake piyotaiyakeni eeroka, iriitake Avinkatharite Jesús matakaakenarori naaka okaratzi niyotaayetakemiri. ³ Jiroka okaratzi ikoviri Pava onkantya irovameethashiretantyaamiri: eero pimayempitzi. ⁴ Ontzimatyey piyoyetai pinkinatantya, inkene iñaapinkathayeetaimi pintampatzikashireyetaira. ⁵ Eero piñaaposhinitaro mayempitaantsi. Iro jimatapiintayetakeri ikaratzi kaari kempisantayetairine Pava. ⁶ Paamaventayetaiya pikantzimoneentakaantarikari irokapayeeni aparoni iyeki kempisantanaatsiri. Tema nokamantakemiro, ari irovasankitaakeri Pava inkarate antakerone iroka. ⁷ Te inkove Pava ankempitakotyaari mayempiri, iro ikovake irovameethashireyetai. ⁸ Terika pinkempisante, tera naaka pinthainkake, aña iri Pava pithainkake. Tema iri Pava otyaantakemiri Tasorentsinkantsi.

⁹ Iro noñaaventemi iroñaaka okantakota etakotaantsi. Onkantavetya te onkovya napiitaimiro eerokaite. Tema pimatakero petakotavakaayeta, ¹⁰ pimatanakeri petakoyetanaari iyekiite ikaratzi nampiyetarori maaroni piipatsiteki Macedoniaki. Iro kantacha ontzimatyey piyaatakaairo irojatzii pothotyaantaperotakyaarori. ¹¹ Iro pinkokovayete pisaikayetai kameetha. Kaari imaimanetantaitzi, pantero okaratzi pantavaireyetai eeroka. Tema iro niyotaayetakemiri pairani. ¹² Ari onkantya iriñaantyaamiri ikaratzi kaari kempisantayetatsine, tampatzikashire pikantayeta, tekatsi kovityiimotyamine.

Impiyeerika Avinkatharite

¹³ Iyekiite, nokovi noñaaventemiri tsika inkantaiya apaata ikaratzi kamayetaintsiri kempisantanzinkari, iro piyotantyaari eeroka. Iro eero pikempitakotantari kaari kempisantatsine, iniroite jiraaneenta jovashirevaita. ¹⁴ Tema ayotaiyini aaka ikamavetaka Jesús, iro kantamaitacha eejatzi jañagai. Ari inkempitaayetairiri Pava apaata ikaratzi kempisantayetaintsiri, ari irovañaayetairi aririka impiye Jesús. ¹⁵ Jiroka okaratzi jiyotakairi Avinkatharite: Apaata aririka impiye, iri etanaiyaarone iriñaavairi ikaratzi kamayetaintsiri, aakaite impoivaitatsine añaayetzira. ¹⁶ Ari inkemaitavairo inkaimapaake ijevare maninkariite, intyootakaantapaake Pava. Impoña ikaratzi kamayevetainchari, iri etyaarone intzinaanake, ¹⁷ ampoñaapaakya aakaite kaari kamayetatsine, ari ankempiyanaiaari avajenokashitavaiyaari Avinkatharite, amonthaavaiyaari menkoriki. Ari ankantaityeeni antsipataiyaari Avinkatharite. ¹⁸ Irootake iroka ñaantsi pimposhenkavakaiyaari.

5

¹ Iro kantamaitacha iroñaaka iyekiite, te onkovajaantya nonkamantemiro tsikapaite avisantayetyaari irokapayeeni. ² Ari piyotaiyakeni eeroka, te jiyotaitziro tsikapaite, tema omapokashitaiya, onkempitaiyaaro aririka irimapokaite inkoshitaite tsireni. ³ Intzimayevetya kantatsineri: Iroñaaka asaikai kameetha, onimo pinkantya. Iro kantacha arira iromapokayeetairi iraperoyeetairi maaroni. Onkempitaiyaaro aparoni tsinane okemaantsivaita ontzimaanite, tekatsi inkenakaiteero avisashitantyaari

onkarate pokatsine. ⁴ Iro kantamaitacha te ari pinkantayetyaari eeroka iyekiite, eero jomapokaitzimi, ikempitaantziranki aparoni koshintzi. ⁵ Tema piyotakoyetairo eeroka, te pinkempityaari aniiyetapiintashitachari tsireniriki, inkene eero iñeetantari. Aña iri pikempitakoyeta aniiyetapiintatsiri kitaite, okoñaatzimoyetairi. ⁶ Ari okempitari, te arite ankempitakotyaari ikanta maashitachari tsireni, aña aamaventa ankantayetya, ankempityaari kyoshireri. ⁷ Tema tsireni jimaapiintaitzi, ari ishinkitaitari eejatzi. ⁸ Iro kantamaitacha aaka ayoperotaiyini, iri akempitayetaari ikaratzi anitapiintayetatsiri kitaite. Ontzimatye avetsikaantya, ankempisantayetai, etakotantya. Ankempitakotyaari jovetsikaanta ovayiri, ikithaataro ashivotatsiri iithaare. Ankempitakotyaari eejatzi javentaaro ashironakitatsiri jamathaitaro, ari ankempityaari aaka aventaanaiaaaro avisakoshireyetai. ⁹ Tera iro inkoveri Pava irovasankitaayetai, aña ikovake avisakoshireyetai akempisantairi Avinkatharite Jesucristo. ¹⁰ Iriitake kamentakairi. Tekatsi ompaitya ankamavetya, aririka añaayetai, aritake añaayetairo asaikimoyetairi apaata aririka impiye. ¹¹ Ontzimatye pimposhenkashiretavakaantyaaro iroka, ovetsikashire inkantayeetya.

Ishintsithatziri Pablo kempisantanaatsiri

¹² Iyekiite, piñaapinkathayetairi ikaratzi iyotaayetaimiri, ari pinkempitayeriri ikaratzi jevayetzimiri pikempisantairi Avinkatharite. Tema osheki iñaashintsitakoventayetakami. ¹³ Petakoyetaiyaari piñiirora okaratzi jantzimoyetakemiri. Ontzimatye pisaikayetanai kameetha. ¹⁴ Pishintsithayetairi perantziite. Ari pinkempitairi kaari ñaaperoshireri, pimposhenkayetaiyaari, potzishireyetairi kaari aavyaashirevaitatsineri ikempisanti. Eero pisamavaitari irikapayeeni. ¹⁵ Te arite pimpiyatantya, iro pinkovapiinteri eeroka paakameethatavakaiya, ari pinkempitayeriri ikaratzi kaari pisheninkata. ¹⁶ Pinkimoshiretapiintaiyeeni. ¹⁷ Eero povashaantziro piñaañaatayete. ¹⁸ Ontzimerika avishimotemine, pimpaasonketeri Pava. Tema irootake ikoviri irirori antayetairi akempisantairi Jesucristo. ¹⁹ Eero pomanonkiro irantakaimiri Tasorentsinkantsi. ²⁰ Te aritzi pimanintayetero ikamantantayeetziri. ²¹ Iro kantamaitacha ontzimatye pamenavakero kameethaini okaratakera. Impoña pinkyaaryoventanairo onkarate kameethashiretakaimine. ²² Okaratzi ipampithashiretari pashine atziri kaaripero onatzi, eero pantayetziro eejatzi eerokaite.

²³ Nokovakotziri Pava eekero iriyaatakaatyero irovameethashireyetaimi, tema iriitake kantakaarori asaikantayetyaari kameetha. Nokovakotziri iraamaakoventyaami maaroni, pivathaki, eejatzi pishireki. Ari onkantya eero otzimanta ompaitya ikanakoyeetaimiri apaata aririka impiye Avinkatharite Jesucristo. ²⁴ Tema kyaaryooshireperora jinatzi irirori, aritake irimatakairo.

Overaantarori ovethataantsi

²⁵ Iyekiite, pamanakoyetapiintaina naaka. ²⁶ Povethatyaanari maaroni kempisantaantsiri janta. ²⁷ Nokovi piñaanateneri eejatzi iroka nosankinare, tema iro ikoviri Avinkatharite. ²⁸ Onkamintha ineshinonkayetaimi Avinkatharite Jesucristo janta. Ari onkantyaari.

Apitetanaintsiri Josankinatziniri Pablo Tesalónica-Satziite

Ovethataantsi

¹ Naaka Pablo osankinatzimirori iroka notsipatari Silvano ipoña Timoteo. Notyaantzimiro janta Tesalónica-ki pashiite pikarataiyini jashiyetaami Pava eejatzi Avinkatharite Jesucristo. ² Onkamintha ineshinonkataimi Ashitairi Pava, irisaikakaayetaimi kameetha. Ari inkempitaimiri eejatzi Avinkatharite Jesucristo.

Iramenakotairi apaata Pava kaariperoshireri impiyeerika Cristo

³ Iyekiite, okovaperotatya nompaasoonketakotapiintaimi Ashitairi Pava, tema eekero piyaatakanakitziro pikempisantayetanake. Eekerora piyaatakanakitziro eejatzi petakoyetavakaanaka. ⁴ Irootake noshiretapiintantamiri aririka napatotaiyaani notsipayetari pashine iyekiite, nokantaiyini: “Eekero jiyaatakaatziro ikempisantaiyini Tesalónica-satzi, okantavetaka iniroite ikemaantsivaitaiyani jovasankitaayetziri.”

⁵ Arira ooñaarontari tampatzika ikanta Pava jamenakotantzi. Okempivaitakaro irovet-sikaantatyeeyaami Pava inkene impinkathariventemi. Irootake pikemaantsiventantayetakarori iroñaaka. ⁶ Iro tampatzikatatsiri eejatzi inkemaantsiyetakaiyaari Pava ikaratzi kemaantsiyetakaakamiri eeroka. ⁷ Irooma maaroni aakaite, akaratzi akemaantsineentayetakaro, otampatzikatzi impinayeetai apaata aririka impiye Avinkatharite Jesús, inkenapai inkiteki intsipayetai yaari maninkariite tzimatsiri ishintsinka, ⁸ inkenantapaakyaari ipaampaporentaatzii paampari. Ari irovasankitaayeetairi kaari iyotairine Pava, kaari kempisantairone Kameethari Ñaantsi tsika iñaaventakota Avinkatharite Jesucristo. ⁹ Iriitake atsipetai yaarone iraperoyeetairi, ari inkantaitaayeeni impeyashitaiya, eero iñeero ishintsinka Avinkatharite. ¹⁰ Tema apaata aririka impiye, iñaapinkathatavairi kameethashireyetaintsiri, ipampoyaaminthatavairi. Ari pinkempitakyaari eejatzi eeroka, tema pikempisantairo nokamantakemiri. ¹¹ Irootake namanakoyetapiintantamiri eerokaite. Nokovakotziri pimonkaraayetantyaariri tsika inkantayetya ikaratzi jiyoshiiyetairi. Nokovakotziri iraavyaashiretakaayetaimi pimayetantyaarori kameethayetaintsiri pikempisantairo. ¹² Iro impairyeeantyaariri Avinkatharite Jesucristo piñaapinkathatakaantairira, impoña iriñaapinkathatakaantanaimi irirori. Iriira Pava neshinonkayetaine aaka eejatzi Avinkatharite Jesucristo.

2

Iriñaayetairi ovaariperoshiretantaneri

¹ Iyekiite, noñaaventemiro okantakota antsipatai yaari Pinkathari Jesucristo, aririka impiye apaata. ² Te nonkove pinkinkishiretashivaitya piñaajaante aritake piyaa Avinkatharite. Kempitaka iro pipampithashiretaiyakarini piñaajaantzi iro noñaaventakemiri, piñaajaantzi iro nosankinatzimiri jiyotakaakenari Tasorentsinkantsi. ³ Aña te ari onkantya, ñaa jamatavitzimikari. Tema aririka impiye apaata, etanakyaaro irimaimaneeteri Pava, impoña iriñaayeete ovaariperoshiretantaneri iriñeete eejatzi ipaiyeetziri “Otomi peyashivaitaantsi.” ⁴ Kisaneentantaneri irinatye, inkove iranaantapaake inkempitakaityaari iriñaapinkathayeeteri Pava janta tasorentsipankoki. Impoña inkante: “Pava nonatzi naaka.” ⁵ Aritake nokamantayetakemiro iroka nosaikimotantapaintamiri. ⁶ Piyotaiyini eeroka ipaita otzikaakeriri kaari ikoñaatzitanta ovaariperoshiretantaneri, intaani inkoñaate apaata aririka omonkarapaitetapaakyaarika. ⁷ Aritake antavaitake

iromananeekiini ovaariperoshiretantaneri. Iro kantamaitacha tzimatsi aparoni otzikaapiintakeriri, irojatzí apaata iroñaakantantakyaariri, ⁸ aripaite iriñeeteri ovaariperoshiretantaneri. Tema aririka impiye Avinkatharite, ishintsinka iraperotantaiyaariri irovamaapairi, intaani intasonkakeri. ⁹ Irika koñaatatsine apaata, inkempitakotapaakyaari Satanás. Ari ontzimake ishintsinka, osheki iramatavitante aririka intasonkaventantayete. ¹⁰ Tzimatsi manintayetakerori inkempisantairomi kyaaryoori ñaantsi, iroovetaka iravisakoshiretantaiyaarimi. Iriiyetakera peyashitaachaneri iramatavitakeriri ovaariperotantaneeri. ¹¹ Iriitake kantakaiyaarone apaata Pava inkempisantantaityaariri ovaariperotantaneeri. ¹² Irootake irovasankitaayetantyaariri inkarate thainkavaitatsineri, tema osheki itharomentakaro jantayeetakero kaariperori.

Jiyoshiiyetakeri avisakoshiretaatsine

¹³ Iyeekiite iretakotane Avinkatharite, eekero niyaatatzi naaka noñaañaatakoyetapiintaimi nopaasoonketzirira Pava. Tema pairani tekeramintha irovet-sikaitemi, aritake jiyoshiitakemi pavisakoshiretai, irootake pikempisantantaarori kyaaryoori, irootake jovatasorentsishiretantaamiri Tasorentsinkantsi. ¹⁴ Iriitake otyaantakenari naaka noñaaventantakamirori Kameethari Ñaantsi, inkene piñeero apaata eerokaite iñaapinkathayeetaimi inkempiitairira irirori Avinkatharite Jesucristo. ¹⁵ Ari okanta iyeekiite, ontzimatyé pinkyaaryooventairo okaratzi niyotaakemiri nosaikimotantapaintamiri. Ari pinkempitairori eejatzi okaratzi nosankinatzimiri.

¹⁶ Onkamintha iretakoyetai Avinkatharite Jesucristo, eejatzi Ashitairi Pava. Iri poshenkayetapiintairi, irijatzi kaminthaayetairi ishinetaantairori okaratzi kameethayetatsiri. ¹⁷ Onkamintha intharomentashiretakaapiintyaami, iri kyaaryooshiretakaimine eejatzi, iro piyaatakaantyaarori piñaaventayetanakero kameethari iro pantayetanairi eejatzi.

3

Iriñaapinkathayeetero iñaane Pava

¹ Iyeekiite, pamanakoyetapiintaina naaka niyaatakaantyaarori noñaaventerí Avinkatharite, ari onkantya iñaapinkathatantaiyaariri pashinesatzi atziríite, inkempitaiyaami eeroka. ² Pamanayetapiintai eero jovasankitaantana kaariperoshireri, tema te maaroni inkempitayetai aaka akempisantayetzi. ³ Iro kantamaitacha kyaaryoori inatzi Avinkatharite, ari iraavyaashiretakaayetaimi, iri kempoyaaventemine eero ikitsirinkantami ovaariperoshiretantaneeri. ⁴ Iri Avinkatharite iyotakaakenari ari piyaatakaatyeeero pantayetanairo niyotaayetakemiri, tema pikovaiyakeni pantero. ⁵ Nokovakotziri Avinkatharite impampithashireperotakaimiro tsika okanta jetakotami Pava. Inkyaaryooshiretakaimi pinkempitakotantyaariri Cristo.

Ontzimatyé antavaiyetai

⁶ Iyeekiite, tzimatsi ikoviri Avinkatharite Jesucristo nonkantemiri: Te arite paapatziyaari aparoni peravaitapiintachari kempisantzinkari. Tera jimatziro okaratzi niyotaakemiriranki. ⁷ Aña ontzimatyé inkempitaiyaanami naaka, tema te nomperavaiya nosaikimotantapaintamiri. ⁸ Tekatsi nonkampitemiri pimpashityaana novarite, aña nopinatzi miro maaroni pipayetanari. Nantavaitake shintsiini, kitaite eejatzi tsireni. Ari okanta te piñaantaiyaroni eeroka pintziyena. ⁹ Aña tampatzika inaveta pimpayetenami novarite, intaani nantavaitake shintsiini onkantya pamenayetantyaanari, iro pinkempitakotantyaanarori tsika nokantaka naaka. ¹⁰ Tema iro nokantapi-intakemiri nosaikimotantapaintamiri janta, nokantzi: “Inkarate kaari antavaitatsine,

eero jovaatsi eejatzi.” ¹¹ Ari nokemake ikantaitzi tzimatsi pikarataiyini janta per-ayetchari, te inkove irantavaite, intaani imaimanetantayetzi. ¹² Tzimatsi eejatzi ikovakaanari Avinkatharite Jesucristo nonkantayeteriri irikaite: “Eero pimaimanetantzi, santzikoiteeni pantaventero povayetari.” ¹³ Iyekiite, ari pashi povero pantapiintairo eero ka kameethayetatsiri.

¹⁴ Tzimatsirika kaari kempisanterone iroka nosankinatakemiri, eero paapatziyanaari, iro iriñaantyaarori impashiventayetya. ¹⁵ Iro kantamaitacha eero pikisaneentziri, pinkaminaayetairi pinkempitakaantyaari pirentzi.

Overaantarori tasonkaventaantsi

¹⁶ Tema iri Pava kantakaarori asaikantayetyaari kameetha, nokovatziri iri inimotakaimirone pisaikaiyeni okantavetaka piñaayetero onkarate avishimoyetemiri. Nokovakotziri intsipatyaaami.

¹⁷ Jiroka nosankinatajaantzimiri nakoki: Tema naaka Pablo ovethatamiri. Irootake nametapiintari aririka notyaante nosankinare. ¹⁸ Onkamintha irineshinonkayetaimi maaroni Avinkatharite Jesucristo janta. Ari onkantyaari.

Jetakari Pablo Josankinatziniri Timoteo

Ovethataantsi

¹ Naakatakera Pablo osankinatzimiro iroka. Irotyaantajanore Jesucristo nonatzi, tema irootake ikantakaantziri ovavisaakotairi Pava itsipatari Jesucristo oyaakoneentane. ² Eeroka nosankinatziniri Timoteo, nokempitakaantaami notomi novimi akempisantanaira. Onkamintha ineshinonkataimi Ashitairi Pava eejatzi Avinkatharite Cristo Jesús, onkamintha iretakotyaami, piñero pisaike kameetha.

Ikenakaashiitari jiyotaantaitzi

³ Pairani niyaatantakari Macedonia-ki, noshintsithatanakemi pisaike Efeso-ki, ari onkantya piyotaantyaariri saikayetatsiri janta, irovashaantairo ikenakaashiyetakaro jiyotaantzi. ⁴ Jiñaaventashiyetaro kinkitharentsi, jiñaaventashiyetaro eejatzi tsika ikantayeta pairani ivaisatziite. Te ooñaarontero irokapayeeni okaratzi jantakeri Pava onkantya ankempisantantaiyaariri, aña iro kantakaantakerori jiñaanaminthataavakaantari atziripayeeni. ⁵ Aryaajaini aaka aririka ayotaante, añaaventziro tsika ikantaita jetakotavakaita. Tema aririka ankiteshoretanai, aririka ampampithashiretanairo tampatzikatatsiri, aririka ankempisantaperotanai, arira amatzirori etakoyetanta. ⁶ Ari itzipinayetakari irikapayeeni, amenaashivaitaka okaratzi iñaaventayetziri. ⁷ Ikovashivaitaka iriyotaantero Ikantakaantaitane. Okantavetaka ishintsithatantzi jiyotaantayetzi, iro kantamaitacha te ikemathatzitiro irirori okaratzi iñaaventziri.

⁸ Irooma aakaite ayotzi omapero okameethatake Ikantakaantaitane, iro kantamaitacha ontzimatye ankemathatero opaita otzimantari iroka. ⁹ Tema te iri irosankinayeetene ikaratzi kameethashireyetaintsiri, aña iro irovasankitaayee-tantyaariri: maimanetzinkariite, piyathariite, kaariperoshireriite, tsimainkatzinkariite, thainkantanneriite, manintashiretantanneriite, ovamaayetziriri ashitariri, ovantzinkariite, ¹⁰ mayempiriite, antaminthataavakaachari ishiramparinkakiini, noshikantanneriite, thairiite, kamataviriite, ikaratzi otzitzikayetzirori ayotaantari kameethari. ¹¹ Tema onashita iroori Kameethari Ñaantsi ipampoyaaminthayeetziri, irootake ikantakenari Pava Tasorentsitsiri nonkamantantairo.

Irantavaire Pablo

¹² Iriitakera Avinkatharite Jesucristo ovashinchaakenari. Iro nopaasoonketantariri, tema jiyotzi aritake kyaaryootakena, jotyaantakena nantavaiteneri. ¹³ Okantavetaka pairani osheki nopairyaashivaivetakari, noisaneentane noviri, novasankitaapiintakeri jashiyetaari, iro kantamaitacha jetakotaana irirori. Tema te niyovetaro okaratzi nantakeri, tekera nonkempisantanakeeta. ¹⁴ Iro kantacha irika Avinkatharite iniroite jetakoperotakana, ari opoñaanakari nokempisantanairi Jesucristo, osheki netakotanaari. ¹⁵ Jiroka nonkanteri kyaaryoori onatzi, ontzimatye inkempisantaiteero: Ipokake Jesucristo jaka kipatsiki irovavisaakoyetairi kaariperoshireriite. Tema naaka anaayevetakari maaroni nokaariperoshirevetaka. ¹⁶ Iro opoñaantari jineshinonkataana Jesucristo, te isamaneentyaana okantavetaka naaka maperovetakarori nokaariperotzi. Tema tsika ikantaana naaka, arira inkantayetaiyaari pashine inkarate kempisantayetairine, ari inkantaitaateero irañaaneyetai. ¹⁷ Nokovi ari inkantaitaateero iriñaapinkathaperoyeetairi kantaitaachaneri Impinkatharite, Kañaaneri, Kaari koñaanetatsine. Ari onkantyaari.

¹⁸ Notomi, Timoteo, tziimatsi nokoviri nonkamantemi. Ari onkempityaaro okaratzi ikinkithatakotaitakemiri pairani. Iro nonkamantantyaamirori pintharomentashire-tantyaari piyaatakaairo piñaashintsiperotya kameetha, ¹⁹ eekero piyaatakanakityeero

pinkempisantanke, eekero pimpampithashiretanakityeero tampatzikatatsiri. Tema tzimayetatsi ovashaantakerori. Okantaveta ikempisantayeveta, ikempivaitakaro impi-tamenkakotakityeeyaami. ²⁰ Ari ikempitakari Himeneo eejatzi Alejandro. Iri-itake noshinetakeri irovashinonkaayetairi Satanás, ari onkantya iriyotantyaari eero ipairyaashivaitantari Pava.

2

Iñaaventakoyeetziro ñaañaataantsi

¹ Jiroka netavakyaari noshintsithatemiri: Ontzimatyepiñañaatanete, pinkovakoventante, pinkantakoventante, pimpaasoonkeventairi maaroni. ² Pamanakoyetairi pinkathariite. Pamanakotairi eejatzi maaroni jevariite pisaikayetantyaari kameetha, ñaapinkathatasorentsi pinkantya, tampatzikashire pinkantya eejatzi. ³ Irootake kameethatatsiri maaroni iroka. Irootake ikoviri Pava ovavisaakoshiretairi. ⁴ Tema ikovatzi Pava maaroni iravisakoshireyetai, ikovi eejatzi iriyotakoyeetairo kyaaryoori ñaantsi. ⁵ Jiroka kyaaryoori ñaantsi: Aparoni ikanta Pava. Aparoni ikanta kantakoventziriri atziri janta Pavaki. Iriitakera Cristo Jesús. ⁶ Iriitake pinakoventakairi maaroni ikamimentakai, itsiparyaakoventayetai jinintapaitetapaakera Pava. ⁷ Irootake ipairyaantakanari naaka notyaantajanorite, iri otyaantakenari nonkinkithatakaayetairi atziri kaari asheninkayeta, niyotayetai inkempisantayetairo kyaaryoori ñaantsi. Tema omaperotatya.

⁸ Tsikarika irapatoyeetapiintya, nokoviri shirampariite iriñañaataneyetaiya, tzi-naavako inkantya ikempitapiintara. Iro kantamaitacha kiteshire inkantayetya, eero ikisavaita, eero iñaanaminthatavakaavaita. ⁹ Ari onkempitanaiyaari tsinaneete eero oñaavenavaita onkithaatyaaro ovaneenkatachhari, aparavaiteri kireeki amanantayeteri othatane mareryaayetatsiri, oñaavenavaityaaro ovaneenkatero oishi. ¹⁰ Aña iro ameyetaiyaari antayetapiintairo kameethayetatsiri. Tema irootake kameethatatsiri antayetziirisi tsinane kantapiintatsiri: “Naaka, ñaapinkathatasorentsi nonatzi.” ¹¹ Aririka iriyotaantaite, ovayempita onkantayetya tsinane, onkempisantante. ¹² Te noshinetakaantero iyotaantayete tsinane, te noshinetakaantero ojevateri shirampariite eejatzi. Intaani ovayempitayetya. ¹³ Tema iri Adán jetaitaka pairani jovetsikayeetakeri, iro impoitapaintsiri Eva. ¹⁴ Kaari Adán iramataviitakeranki, aña iro tsinane jamataviper-oitake irojatzi antantakarori kaariperori. ¹⁵ Iro kantamaitacha, tsinaneete, tema irootake ovaiyantaatsiri, ari onkantake avisakoshireyetai eekerorika iyaataakanakityeero onkempisante, etakotantya, kyaaryooperoini onkameethashireyete.

3

Tsika inkantayetya jevariite

¹ Kyaaryoo onatzi nonkantemiri: Tzimatsirika kovatsine ijevateri kempisantzinkariite, ari okameethatzi okaratzi ikoviri iranteri. ² Ikaratzi jevayetatsineri ontzimatyepiñameethashirete, eero itzimayetzi impaitya ñaaventavaiterine, inkinayetyaaro iina, kempoyaavaitane inkantya, irantayetapiintero kameethari, iriñaapinkathatakaantya, iroimaayetantanete ipankoki, iyotaantane inkantayetya. ³ Eero ishinkitapiinta, eero ikisapiinta, aña etakotaneri inkantya, tsinampashire irine, eero inebetapiintashitari kireeki. ⁴ Iriyote ijevayetairi ikaratzi saikavankotziriri, ñaapinkatha inkantante irovaiyane, eero ipiyathavaita. ⁵ Tema aparoni atziri kaari iyoterone ijevatakaante ipankoki, ¿kantatsima ijevaventero ikaratzi kempisantanairiri Pava? ⁶ Ari ikempitzitari ovakeratatsiri ikempisanti, eero okantzi ijevatakaante. Tema aririka irimatero ijevate, ari inkantakaaperovaitanakya, ari inkempitakotakyaari okaratzi avishimotakeriri pairani kamaari. ⁷ Ikaratzi kaari kempisantsine okovaperota iñaapinkathatairi

jevareite. Tema eerorika iñaapinkathatakaanta jevari, ari iriñaakero iriñaaventavaitaite, irojatzu iramatavitantakyaariri kamaari.

Tsika inkantayetya ampitakotziriri

⁸ Ikaratzi ampitakotziriri jevatziriri kempisantzinkariite, ontzimatyey iriñaapinkathatakaantya, aventane irovayeeteri eejatzi, eero ishinkitapiintayeta, eero inevetapiintashitari kireeki irapithatanteri iroshekyaaayeteri. ⁹ Okovaperota iriyotakoyetairo okaratzi akempisantai, kaari jiyotakoveeta pairani. ¹⁰ Onantyaari aparoni atziri irampitakoteri jevariite, ontzimatyey iriñaantaitavakyaari kantatsiri irimatero, aririka iriñaantaitakyaari kantatsi iriyaatakaairo. ¹¹ Ari onkempitayetyaari eejatzi tsinane ontzimatyey oñaapinkathatakaantya, eero oñaaventakotantashiyeta, kempoyaavaitane onkantya, onkyaaryoventayetanairo maaroni. ¹² Inkarate ampitakotantatsineri inkinayetyaaro iina, ijevatakairi kameethaperoini irovaiyane eejatzi saikavankotziriri. ¹³ Aririka irimatanaairo, ñaapinkatha irovaite, ari iriyotairo iraventaashiretya iriñaaventairo tsika okanta ikempisantantaariri Cristo Jesús.

Omapero okameethatake akempisantziri

¹⁴ Nokovataike niyaatemi shintsipaiteeni noñeemi. Iro kantacha netavakyaaro nosankinatemi iroka, ¹⁵ aamaashitya eerorika niyaatzita, nonkamantzityaamiro tsika ikantaita isaikaitzi jashiyeta Pava. Tema akaratzi jashiyetai Kañaaneri Pava, akempitanaaro okantaranki tzinkamintsipero, aakatake otzinkamitanaa ikinkithay-eetziro kyaaryoori ñaantsi. ¹⁶ Omapero okyaaryootzi okaratzi akempisantai, tera jiyotakoveetaro pairani tsika ikantaita jiñaapinkathatasorentsitaizi. Jiroka akempisantziri: Jatziritzimotantake Pava,

Iri oñaakantakeriri Tasorentsinkantsi iriiperori inatzi.

Iri maninkariite amenayetakeriri,

Iri ikinkithatakoyeetairi pashinesatziki atziri.

Iri ikempisantaiziri jaka kipatsiki,

Iri ovajenokaachari irovaneenkaroki.

4

Iñaaventaitziri ookaventerone ikempisantaveta

¹ Iro kantamaitacha, jirokara ikantairi Tasorentsinkantsi, ikantzi: Apaata, ari iriñeetake ookaventerone ikempisantavetari, iro inkovanake inkempisantayetero iñaane kamaari, jamatavitantzira. ² Iriyotaavaitashitanyaro kamataviri kaari irooperotatsiri, eero ikemairo irovashireneentakotyaro jantayetzirira, eempashire ikantaka. Inkempitakyaaro okantaranki ompirotakai itagaita eempavathatakaantzi eero akemairo katsiri. ³ Eero ishinetakaantziro iravakaaeyetya, intzitakaantero okaratzi jovayeetari. Tera arite iroka. Tema aakaite akaratzi akempisantayetairi Pava, ayotairo kyaaryoori, jovetsikayetakeri ovaritentsi. Ishinetaakairo irirori ovayetaiyyaro irokapayeeni, ampaasoonkeyetairi. ⁴ Tema okaratzi jovetsikayetakeri Pava, kameetha onayetatzii. Tekatsi ompaitya apaavaitantyaarori, aña ontzimatyey ampaasoonkeyetairi añaayetziro okaratzi ipayetakairi. ⁵ Tema aririka amatakero okantziri iñaane Pava añañaatakoyetairo okaratzi ipayetairi, ari intasonkaventakero.

Antavaitanaineriri kameetha Jesucristo

⁶ Iroorika piyotaantake iroka, pimatanaatziro pantavaitaineri kameetha Jesucristo. Pimonkaratanaatziro okaratzi pikempisantanairi, pimatanaatziro okaratzi jiyotaayeetakemiri. ⁷ Povashaantayetairo kinkitharentsipayeeni kaari irooperotatsine, irootake ametapiintashivetakeri antarokonaite okinkithayetziro iroka. Aña ontzimatyey piñaashintsishiretanaiya piñaantyaarori piñaapinkathatasorentsita. ⁸ Tema okameethatziimovetai eejatzi añaayetziro añaashintsiyetya koñaaroini avathaki, aña

iro kameethaperotataitatsi añaashintsishireyetanaiya añaantyaarori ankiteshireperoyetai. Tera iro antantayetarori iroka onkantya anintaavaiyetantyaari iroñaaka eenirora añaayetzi, aña, eejatzi añaero apaata anintaavaitaiya aririka añagai. ⁹ Kyaaryoora onatzi iroka ñaantsi, ontzimatye maaroni ankempisantayetairo. ¹⁰ Irootakera añaantayetarori añaashintsitayeta, shintsiini antavaiyetzi, tema oyaakoneentane oviri Pava tsika itzimi kañaanetsiri. Kantatsi irovavisaakoshiretai maaroni atziriite, iriitakera irovavisaakoshireyetai inkarate kempisantairine.

¹¹ Irootake iroka piyotaantayetairi, ñaashintsi pinkantantero. ¹² Te nonkove inthainki-mavaitaitemi pevankaritzira. Aña ontzimatye poñaakantero tsika pikantanaa pikempisantai, ari onkantya inkempitakotantaityaamiri. Ontzimatye paamaakoventyaaro okaratzi piñaavaiyetziri, eejatzi okaratzi pantayeteri. Etakotane pinkantante, kyaaryooshire pine, kiteshire pinkantanaiya. ¹³ Shintsitha piñaanatapiintayetaineri atziriite Osankinajanorentsi, pinkinkithatapiintairo, piyotaantapiintairo, irojatzi piñaantakyaarori nareetyaami janta. ¹⁴ Pimpampithashiretero iñaaventakemi pairani jevariite, ari okanta itasonkaventantakamiri jotzimikapatziitoyetantamiro irako. Ñaa papaatzirokari itasonkaventaime Pava pimatantaarori iroka. ¹⁵ Ñaashintsi pinkantaventanaiyaaro, onkantya iriñaantaityaamiri eekero piyaataakanakitziiro pimatankero. ¹⁶ Paamaventayetaiya eeroka tsika pikantayetanaa, pimpampithashiretakotyaaaro kameetha onkarate piyotaantayetairi, onkarate pantayeteri eejatzi. Aririka pimatakero pinkyaaryooyeventairo, aritake piñaero pavisakoshiretai, eejatzi inkempitayetaiyaari ikaratzi piyotaapiintakeri.

5

Anteneriri pashinepayeeni

¹ Te arite pinkisathayeteri antarikona, kameetha piñaanayeteri. Iro aritatsi paakameethayeteri pinkempitakaanteri iriirikami piri. Ari pinkempitairi evankariite, paakameethateri pinkempitakaanteri iriirikami pirentzi. ² Ontzimatye paakameethayetero antarokonayetatsiri, pinkempitakaantero iroorikami piniro eeroka. Ari pinkempitairori evankaropayeeni, paakameethayetero, eero poshoretaro pimaimanevaitero pinkempitakaantero iroorikami pitsiro.

³ Paakameethayetero kamaimetzinkaro tsika otzimi maperotzirori okovityaatavaitzi. ⁴ Irooma aparoni kamaimetzinkaro, tzimayetatsiri eentsite, osaripayeeni, iriitake amenerone irampitakoyetero, ontzimatye impiyataiyaaro iramaakoventaiyaaro okempitaakerira pairani iroori jantaritantakari irirori. Irootakera ikoviri Pava antayetairi. ⁵ Irooma aparoni kamaimetzinkaro matzirori osaikavaitzi apaniro, aventaiyaari iroori Pava, onkantaitatyeeni aakoventyaaro oñaañaate onkovakoyetairi. ⁶ Irooma ontharomentashivaitanakyarika onintakaanekiini irokapayeeni, tera aña kameethaperoini, kempitavaitaka onkamakityeemi. ⁷ Pishintsithatero omayetantyaarori nokantakeri, ari onkantya eero otzimanta iriñaaventakoyeeterori. ⁸ Tzimayetatsi kaari amenerone isheninkayetari. Iriira ovatsiperotakerori kaari amenairone ovaiyantakeriri. Ikempivaitana irovashaantakityeeromi ikempisantsi. Iri maperokitanakerori janaanakeri ikanta kaari kempisantatsine.

⁹ Jiroka kovachari irosankinatakoyeetantyaarori aparoni kamaimetzinkaro antavaitaineri Cristo: Ontzime onkarate 60 osarentsite, kinata ovapiintakeri otsipatari, ¹⁰ kameethashire okanta ikemakoyeetziro, aamaakoventa okantziri ovaiyane, oimaantzi opankoki, aakameethatapiintakeri kempisantzinkari, kaminthaane ovapiintziri ashinonkainkari, omatapiintakerori okaratzi kameethayetatsiri. ¹¹ Irooma kamaimetzinkaro kaari antarokonatsine, eero josankinatakoitziro. Eerora okantaperota antavaitaineri Cristo, tema eeniro onkove aye otsipatari. ¹² Aririkami

omatakero ontsipatya, arimi inkantakovaitaitakero, tema te omonkarayero okaratzi okantavetakari anterimi. ¹³ Aritakemi omperatanakyaaro eejatzi, onkenayete pankotsipayeeniki, onkinkithavaitakotantayete, aka akavaitashitane onkantya. ¹⁴ Irootake nokovantari aayetai otsipatari aparoni kamaimetzinkaro kaari antarokonatsine, ovaiyantayete, osaikeeta opankoki antavaite. Ari onkantya eero itzimanta impaitya kishimavaiterone. ¹⁵ Tema tzimayetatsi matakero, antavaishitakaro ikoviri Satanás. ¹⁶ Ikaratzi kempisantzinkari ñiirori isheninka okamaimetzinkarotzi, ontzimatyete irampitakoyetero. Ari onkantya eero iñaantaro ikaratzi ikempisantaiyini, iriñaashintsityaaro irampitakotero. Intaani irampitakoyetero matzirori oñiirori okovityaavaitzi.

¹⁷ Ontzimatyete impinayeetairi jevatakaantatsiri iñaapinkathayeetziri. Iri impaperoyeete kinkithatakaantapiintatsiri, eejatzi ikaratzi iyotaantapiintatsiri. ¹⁸ Tema irootake kempitarori okantakotziri Osankinajanorentsi:

Aririka pantavaitakari aparoni piratsi, te arite intashaaneentavaite.

Jiroka okantziri eejatzi:

Aparoni antavaitatsiri ipinayeetziri.

¹⁹ Apanirorika ikanta atziri kantakotziriri aparoni jevari, eero pikempisantziri. Irooma inkaraterika apite, eerorika inkarate mava tsika itzimi ñaakotakerine jantakero kaariperori, ari okameethatzi inkempisantaite. ²⁰ Eekerorika irantaitatyeeero kaariperori, payeri tsika ipiyotaita pinkisathateri, ari onkantya intharovantaityaari, eero jimatantayeetaro. ²¹ Noshintsithatzimi pantero iroka. Tema aririka pimatanairo, eero piñiirori pamaakitante jiyotzi Pava nokantzimiro. Jiyotzitaro eejatzi Jesucristo, jiyotzitaka eejatzi maninkariite ikaratzi jiyoshiitakeri. ²² Te arite pathavaiyaaro potzimikapatziiotantyaaro pako ijevatantaityaari. Tema aririka iriyotayeeteri jantakero kaariperori, kempivaitakara eerokami kantakaashitakyaarone. Aña ontzimatyete pinkiteshiretai eeroka.

²³ Te arite intaani pirapiintero jiña, iro aritatsi pirero kapicheeni kachori, ari piñaakero peshitakote pimantsiyavaiveta.

²⁴ Tzimatsi atziri, tekeramintha iriyakoventaiteriita jantakero kaariperori, maaroni ikemakoyeetakeri. Tzimatsi pashine eejatzi kaari jiyotakoitzi jantzirorika kaariperori, intaani inkemakoyeeteri apaata. ²⁵ Ari okempitari eejatzi, tera iromanakotapiintero atziri irantayetero kameethari. Irooma aririka irantero kaariperori, ari inkovapiintavetya iromanakoty, iro kantamaitacha ari inkemakoyeetakeri.

6

¹ Ikaratzi jotzikayeetari ontzimatyete iñaapinkathatairi itzimi omperatariri. Iro nokantantari, ari onkantya eero itzimanta impaitya ñaaventavaitaine, akantakaantzirikari Pava. ² Aparoni otzikataari ñiirori jomperatari kempisantatsiri, te arite inkantashirevaite: “Eero pikempitakaantana otzikataari, tema iyeki novanaimi.” Aña okovaperota irika otzikataari irantavaiperoteneri kyaaryooperoini, iretakotane iroveri, tema kempisantzinkari inatzi. Ontzimatyete piyotaantairo iroka, pishintsithatantairo.

Kiteshiretakaantatsiri ipoña onimotaantsi

³ Aririka impoke nashityaarone inkinkithatakaante, kaari kempityaarone okaratzi iñaaneyetakari Avinkatharite Jesucristo, irinashitapaakyaaro eejatzi iriñaaventero ñaapinkathatasorentsitantatsiri, ⁴ kantakaaperovaineri inatziira, tekatsira iriyote. Intaani ikovi irirori añaanatzimentavakaavaityaaro ñaantsi. Iro ompoñaantyaari asamavakaavaitya, amaimanetavakaavaitya, ankaviyavakaavaitya, ankantakotavakaavaitya, ⁵ ankisaneentavakaatziyetya. Iroora jimayetapiintakeri kaariperoshireri kaari iyotakotaajaterone kyaaryoori ñaantsi. Ipampithashireta iraantyaaro kireeki jamamenavaitaro iñaapinkathatasorentsitanaira. Te arite paapatziyari eerokaite. ⁶ Aritake

okantamaita, kimotara impinaventayeetairo apaata añapinkathatasorentsitzira. Iro kantacha onkantya añaanntyaarori impinayeetai, ontzimatye onimoyetai añiiri okaratzi tzimimoyetairi. ⁷ Tema pairani ovakera atzimapaake te amapaake tzimimotaine. Ari okantari eejatzi aririka ankamai, onkarate tzimimotaine eero okantzi aanairo. ⁸ Tema otzimapiintzirika oyaari, otzimapiintzirika ankithaayaaari, aritapaake. ⁹ Iriima inkarate kovayeterone irashaarantya, okaimashiryiiri inkaariperoshirete. Ikempitakovaitakari shirikachari ivirentsiki, aririka irantayetanakero ikovakaashiyetari ovaariperotantatsiri, irootake peyakaashitantachari. ¹⁰ Aririka irineveetapiintya irashaarantayeetya, okempivaitakaro iro omparithatanakyaami kaariperoyetatsiri. Tzimatsi matakero ineveyetaro irashaarantya, jovashaantanakero ikempisantzi, okempivaitakaro iriimi kemaantsitakaavaitachanemi jovathaavaitaka apaniirini.

Pinkempitakaantero povayiriventatyeeromi pikempisantanai

¹¹ Irooma eero, jashitaami Pava, povashaantairo irokapayeeni, pinkempitakaantero pishiyapithatayeeromi. Aña iro pinkokovatapiintanai pintampatzikashirete, kaminthaa pinkantante, pinkempisantai Pava, etakotane pinatye, eero pisamaneentanta, tsinampa pinkantya. ¹² Eekero pinkempisantanatye, pinkempitakaanterokero povayiriventanaatyeeromi kameethayetsiri. Pinkempitakaanterokero eejatzi piñaashintsiventatyeeyaaromi irojatzi paantakyaarori kantaitaachane añakagaimi. Iro ikovakaayeetakemi piñeero añaanterentsi, ari okanta ikemayetantaamiri atzirite, pikantzi: “Nokempisantai.” ¹³ Tzimatsi noshintsithatemiri. Tema Pava itzimi añakaaayetzirori okaratzi tzimayetatsiri, jiyotzi nokantzimiri. Jiyotzita eejatzi Avinkatharite Jesucristo, itzimi kantapiintakerori kyaaryootatsiri, irojatzi ikantapaakeriranki jagaitanakeri Poncio Pilato. Jiroka onkarate noshintsithatemiri: ¹⁴ Eero pipiyathataro ikantakaantaitziri, eero povashiñaavaitziro, itzimikari ñaaventakovaitashityaamine. Piyataakaanairo eero irojatzi impiyantaiyaari Avinkatharite Jesucristo, ¹⁵ aririka irinintapaitetake Pava. Tema apaniro Pava intasorentsitai, apaniro ijevataakaanterokero maaroni tzimayetatsiri, apaniro impinkathariventairi ikaratzi pinkathariventavetachari, ari iñaapinkathatairi eejatzi iñaapinkathayeetari iroñaaka. ¹⁶ Iriitake ashitarori kantaitaachari añaanterentsi, ari isaikatzi tsika oshipakiryaneperotzi, irootake kaari jareejanotantaitari. Tekatsi atziri matakero iriñeeri, eero imatayeetzirootsi eejatzi. Omapero iñaapinkathaitziri. Ari inkantaitatyeeroni impinkathariventantai. Ari onkantyaari.

¹⁷ Ontzimatye piyotayetairi ashaarantayetachari iroñaaka, eero ikantakaap-erovaitanta. Eero javentaashivaitaro irashaakaro, tema eero okantaitatyaani onkisotzimoteri. Aña ontzimatye iraventaayetaiyaari Pava, iriitake matzirori itharomentajanotakaananta. ¹⁸ Piyotaantairo irantayeetairo kameethari. Ikempitara aparoni ashaarantaneri otzimimoperotziitziro irovaakaro, ari pinkempitanaiyaari eero kaite ontzimimoperotziitaimi pantane, iro pinkempitakaanterokero iroorikami povaakaro. Piyotaantairo irineshinonkayeetantya, ayimateri impashitantayetaiya. ¹⁹ Iroorika irimatana iroka, okempivaitaka irovapithaantyaaromi irashaakaro inkashiyakaiyaari apaata. Ari inkantaitatyeero iriñeero irisaikai kameetha.

Overaantapaakarori ikantziriri Pablo irika Timoteo

²⁰ Timoteo, pinkyaaryoovero piyotaantairo okaratzi jineshinonkayeetakemiri. Povashaantairo okaratzi iñaaventashiyetaro kaariperori. Povashaantero iñaanatzimentavakaitaro ikempitakaanterokero irooperori onatzi jiyotaneetari. ²¹ Tema tzimayetatsi matayetakerori, ikenashivaiyetanaka, kempivaitaka intzipinatatyeemi. Onkamintha irineshinonkayeetemi. Ari onkantyaari.

Japiitairo Pablo Josankinatziniri Timoteo

Ovethataantsi

¹ Naakatakera Pablo osankinatzimiro iroka. Irotyaantajanore Jesucristo nonatzi, tema iri Pava kovakaakenarori noñaaventairo ishinetayetakairo, irañaakaayetai Cristo Jesús. ² Eeroka nosankinatzini Timoteo, itzimi nokempitakaanta netakotane notomi. Onkamintha ineshinonkataimi Ashitairi Pava eejatzi Avinkatharite Jesucristo, onkamintha iretakotyaaami, piñeero pisaikameetha.

Piñaaventairi Cristo

³ Ari nokantapiintatya tsireni eejatzi kitaite namanakoyetzimi, nopaasoonketziri Pava, itzimi nantavaitaineri, nomatakotairi ikempiyetaka nocharineete tampatzikashireri. ⁴ Aririka noshiretyaaro piraavaitakaranki, osheki nokovataike napiitairo noñeemi, onantyaari nonkimoshirete. ⁵ Osheki nopampithashiretakotami tsika okanta poshireperotantanakari. Tema iro etanakaro pisaro Loida, ipoñaanaka piniro Eunice. Niyotzi eejatzi ari pikempitanakari eeroka. ⁶ Irootake napiitantamiri nonkanti: Papiitairo povakeratairo itasonkaventakemiri Pava notzimikapatziiotantakamiroranki nako, pinkempitakaantairo joisaitziri paampari intsivakimate. ⁷ Tema Pava te intharovashiretakaante. Intaani ishintsishiretakaantzi, jetakoshiretakaanta, jiñaakoshiretakaanta.

⁸ Irootake eero pipashiventakaantaro piñaaventereri Avinkatharite, ari pinkempitainari naaka, eero pipashiventakaana jashitakoventaitanari Pava. Aña iriitake shintsishiretakaimine, pinkempitakotantyaanari naaka, nokemaantsitakoventaro Kameethari Ñaantsi. ⁹ Irijatzi ovavisaakoshireyetairi Pava, iri iyoshiitayetai atasorentsishiretantari. Tera apaniro aaka matashityaarone, aña iri kovaintsi irantero. Ari ikantaitatyaani pairani Pava ikovapiintake irineshinonkayetai Cristo Jesús. ¹⁰ Irootake jimatakeri iroñaaka, ikoñaatakeranki Ovavisaakotantaneri, Cristo Jesús. Iriitake matakoreri joitsinampairo kaamanetaantsi, jookapaintairo Kameethari Ñaantsi, iro ayotantaari ari onkantaitatyeeni irañaakaayetai. ¹¹ Irootake ipairyaantakanari naaka Otyaantajanori, iri otyaantakena nonkinkithatakaante, ipoña niyotaayetairi eejatzi kaari nosheninkata. ¹² Irootake iroñaaka noñaashivaitantarori, iro kantacha temaita nopashiventa. Tema niyotzi naaka itzimi noshiretaari, niyoperotzita otzimimotziri ishintsinka onkantya eero jovashaantakaanaro ikovakaakenari nantaineri irojatzi apaata kitaiteriki impiyeerika. ¹³ Ari pinkempitanaiyaari eeroka, pimatakotenaro tsika okanta pikemakena nokinkithayetake, piyaatakairo poshiretya. Etakotane povante, tema iro irantapiintanairi jashiyetaari Cristo Jesús. ¹⁴ Tema inampishiretantakami Tasorentsinkantsi, iri kyaaryooshiretakaimine eero povashaantantaro kyaaryoori otzimi ikovakaakemiri piyotaantero.

¹⁵ Pikemayetake eeroka tsika okanta jookaventavaitanakena Asia-satzi. Jirikatake: Figelo ipoña Hermógenes. ¹⁶ Iro kantacha Onesíforo, osheki iposhenkapiintakana irirori, te impashiventakotanakena joosoveetakana. Iniroite nokovi ineshinonkatairi Pava ikaratzi saikapankotziriri. ¹⁷ Tema iri kovakovatapaakena jareetakara Roma-ki, irojatzi jiñaantapaakanari. ¹⁸ Iriira Avinkatharite neshinonkataiyaarine apaata kitaiteriki impiyeerika. Tema piyotaiyakeni eejatzi eeroka, osheki jampitakotakena Onesíforo nosaikantakari Efeso-ki.

2

Pinkempitakaantya eerokami irovayirite Jesucristo

1 Notomí, tema iri neshinonkataami Cristo Jesús, ontzimatye pintontashiretai. 2 Tema pikemakena tsika okanta niyotaantake atziríiteki. Ontzimatye piyoshiitayete iroñaaka tsika inkarate kyaaryooshireri intzime matanairone iriyotaanairi eejatzi pashine. 3 Aamaventa pinkantya piñaashitakoventanaiyaari Jesucristo. Pinkempitakantya eerokami irovayirite. 4 Tema aparoni ovayiritachari te iñeetziri irantanairo antavairentsi jantayeetapiintaitziri kitaiteriki. Aña ontzimatye iretapaintyaaro ikantakeriri ijevarite. 5 Kantatsi eejatzi pinkempitakotyaari aparoni ipinayeetziri janaakotantake ishiyeeyani. Tema iniroite iriñaashintsityaaro. Iro kantacha irimatantyaarori iranaakotante ontzimatye irantero tsika okanta jametapiintaiyari. Irooma inkovakemi inthaiyavaitya inkene iranaakotantemi, eerora ipinayeetziri. 6 Kantatsi eejatzi pinkempitakotyaari ikanta aparoni pankivairentzi. Tema iriitake etapiintaro jovayetaro okitho ivankire. 7 Ontzimatye pimpampithashiretakotero nokantayetakerimi. Tema iriitake Avinkatharite kemathatakaaperotemirone maaroni. 8 Pimpampithashiretakotero Jesucristo itzimi icharinetakari David-ni. Tema añagai irirori ikamavetaka. Irootakera iroka Kameethari Ñaantsi otzimi noñaaventairi. 9 Irootake nokemaantsitakoventari iroñaaka, okanta noñaantarori joosovaitaitana jashitakoyeetana, ikempitakaantaitakena naakami ovantzinkari. Irooma iñaane Pava eerora imataitziro irosoyeetakero. 10 Iro namaveyetantakarori maaroni iroka, okantakaantziro netakotari ikaratzi jiyoshiiyetairi Cristo Jesús itzimi irovavisaakoshiretairi ñaantayetairone kantaitachari añaaantarentsi, tema ovaneenka onkantya. 11 Jiroka omapero ikantayeetziri: Aririka ankamakoyetakeri Cristo, ari ankempiyeeyaari irañaakaayetai. 12 Aririka amavevainetake, ari ankaratairi ampinkathariventante. Irooma aririka ankantayete: “Te noñeeri.” Ari inkempitayetairi eejatzi aakaite. 13 Iro kantacha terika añaaayevetaro ankamaiventyaarimi, irooma irirori ikamaiventayetai. Tema ari jashi jovatziro irirori, te impashinetanete.

Pinkempityaari antavairyaaantzi jaakameethaitziri

14 Piyotaantairo iroka. Pishintsithatantero ikovakaantaperotziri Pava: Eero iñaanatziimentavakaashitaitaro ñaantsiyetatsiri kaari irooperotatsine. Aña kantatsi onkantzimoneentakaiyaari inkarate kemerone. 15 Ontzimatye piñaashintsitya povatampatzikatanairo ñaantsi kyaaryoori, inkene irakameethaventaimiro Pava. Pinkempitakotyaari ikantaranki aparoni antavairyaaantzi kaari tzimatsine ompaitya impashiventakotyaari. 16 Povashaantairo eeroka jiñaanetashiyeetari kaariperori. Arira opoñaari ithainkatasorentsitantayeetzi. 17 Okempitakotaro okantaranki ovavathatanta ampathaavaite. Irootake avishimotakeriri Himeneo ipoña Fileto. 18 Ikenakaashivaitanakaro irirori jiyotaantziro kyaaryoori, ikantake: “Tera kyaaryoori añaaayetai aririka ankamayetake, aña añaaayetzitaitakaro joshiyakaaventaitziro ‘añagaantsi.’” Tema okaratzi jiyotaantavetakari jovashaantakaakeri tsika ikaratzi joshireveyetanaa. 19 Iro kantacha, okempivaitakaro Pava irovatzikatyeemi irooperori itzinkami, ari irovetsikakemi ipanko. Ipoña jontarekakotake apite osankinatachari kantatsiri: “Jiyoyetziri Avinkatharite ikaratzi jashiyetari.” Impoña: “Inkarate pairyaagairine Cristo, ontzimatye irovashaantairo kaariperotatsiri.” 20 Iro kantacha janta iniroiteki ipanko, kempivaitaka tzimayetatsimi ovaneenkat-achari kovitzipayeeni, shipakiryaa okantayeta kaminthaa jovayetziro. Tzimayetatsi eejatzi kovitzi jovetsikayeetziro inchato, eejatzi kipatsinaki, kaari ikaminthaaperoitzi. 21 Aririka ankiteshireyetanai, ari ankempiyetaiyaaro kovitzi ikaminthairo ashitarori, ikovapiintzi irovantayetyaaro. Tasorentsishire inkantakaanai Pava, aamaventa ankantya antayetaineri kameethayetatsiri. 22 Intaina povayetairo inevetashivaitari evankariite, pinkempitakaantero pishiyapithatatyeeeromi. Aña iro pin- evetapiintanakya pinkameethashireyetai, oshiretane pinkantya, etakotane povante,

kameetha pisaikakaantayete, pinkempiyayetaiyaari kiteshireri itzimi pairyaayetairiri Avinkatharite. ²³ Ontzimatye povashaantayetairo piñaaneyetaro kaari apantyaarone, tema iro opoñaantari ikisavakaantayeetari. ²⁴ Irooma aakaite jomperatayetai Pava te arite amatero añaanaminthatavakaiya. Aña ontzimatye aneshinonkashiretante, ayima-neenta ayotaantai, tsinampashire ankantya, ²⁵ shipetashire ankantya ankaminaayeteri kisaneentairi, aama ari impiyashiretakairi Pava, ari iriyotakotairo kyaaryoori. ²⁶ Ari onkantya inkempitakotantyaariri amathaatari ivirentsi, tema kamaari otzikatakari, ishintsiventziri irantayeteneri ikovakaashiyetari irirori.

3

Tsika inkantayeetya isaikayeetai apaata overaantapaakyaarone kitaite

¹ Ontzimatye piyote, apaata ovekaraantapaakyaarone kitaite iniroite ompomerentsitzimoyetai. ² Jiroka inkantayetya atziriite: Apaniro inkaminthaatziiitavaiya, impiyotashivaityaari iireekite, inkantakaaperovaiya, eero iñaapinkathatantzi, inkaviyantavaite, piyatha inkanteri ashitariri, eero jiyotziro impaasonketante, thainkatasorentsitaneri irinayete, ³ eero jetakonetanta, eero ikovanetzi impeyakotante, thaiyakotane inkantya, eero jomaantakaaro inevetashitari, ovatsinaantaneri irine, osheki inkisaneentero kameethayetatsiri, ⁴ pithokashitaneri irinayete, eero jiñaakoneta, asagaaventavaitane irine, iro irineveperotya ikovashiyetari anaanakero ikovakaavetariri Pava, ⁵ ari inkempivaitakyaarimi ñaapinkathatasorentsitaneri, aña ithainki otzimimotziri Pava ishintsinka. Eerora pikempiyayetari eeroka. ⁶ Ari jimatakeri irikaite isaikavankotantzi, jamataviyetakero tsinaneete jentashireri, ipampithashiretakaayetaro iniroite okariperoshiretake, ontzimatye aventaiyaari irikaite, irojatzii ompoñaantyaari ayimavaitanakero oneveshirevaitari iroori. ⁷ Irootake onkokovatapiintantyaariri iyoperotero, iro kantamaitacha te iyoperotakomaitaro okaratzi irooperotatsiri. ⁸ Iro jimatakeri pairani Janes itsipatakari Jambres, te onimoteri jantakeri Moisés, ari ikempitaari irika atziriite amatavitantineri, te onimoshiretziri okaratzi irooperotatsiri. Kaariperoshireri jinayetzi, jamenaashivaitaka okaratzi ikempisantayevetari.* ⁹ Eeromaita jimatziro, ari iriyoyeetairi amenaashivaita okaratzi jantziri, ari inkempitakotakyaari ovakera añaaventakeri.

¹⁰ Irooma eeroka, pinkempityaana naaka, okaratzi niyotaantziri, tsika nokenakairo, opaita nokoviri, opaita noshiretari, namatsinkaventanta, etakotane novantzi, kinataneri nonake, ¹¹ ovatsinaari nonake, ikemaantsitakaavaitaitakana, okempitayya okaratzi avishimotakenari Antioquia-ki, Iconio-ki, ipoña Listra-ki. Tema osheki ikemaantsitakaaveetakana, iro kantacha Avinkatharite itsiparyaakoventapiintakana. ¹² Ari onkantyaari, irovatsinaayeetairi maaroni jashiyetaari Cristo Jesús kovanaatsiri iriñaapinkathatasorentsitanete. ¹³ Iriima kaariperori atziriite amatavitantineri eekero irimaperotatyeeya, irashiminthatyaaro iramatavitantapiinte, irimayeetzityaari irirori iramatavitaiteri. ¹⁴ Iro kantacha eeroka, kiso povero okaratzi piyotakeri, tsika otzimi paventaanaari. Tema piyotzi ipaita iyotaakemirori. ¹⁵ Tema petanakaro eeniro peentsitanake piyotakotairo Tasorentsitatsiri Osankinarentsi. Ari opoñaari piyotai aritake pavisakoshiretai aririka paventagaiyaari Cristo Jesús. ¹⁶ Tema maaroni Osankinajanorentsi, iriira Pava tasonkashiryaaantakerori josankinayeetantakarori. Iro jiyotaay-eetantari, iro ishintsithayeetantari inkaminaantaite, iro jovatampatzikayeetantari, iro jiñaantayeetantari inkene inkameethashireyeete. ¹⁷ Ari iriñeerori ikaratzi jashitaari Pava iriyoperoshiretairo irantayetairo maaroni kameethari.

* **3:8** Ikinkishiretakoitziri Janes ipoña Jambres sheripiyari inaiyini, Egipto-satzi jinatzii. Tema pairani Moisés itsiparyaakoventantaariri Israel-mirinkaite, irika sheripiyariite ikempitakotari Moisés, jiraantsitakairo jiña, ikoñaatakaayetake eejatzi osheki mashero.

4

Piñaaventairo ñaantsi

¹ Jiroka okaratzi noshintsithatemiri pantero. Jiyotzi Pava nokantzimiri, jiyotzi taro eejatzi Avinkatharite Jesucristo, intzime iyakoventairine maaroni añaaayetatsiri, ipoña ikaratzi kamayetaintsiri eejatzi. Tema irootzimatake inkoñaatai ipinkathar-itapai. ² Pinkeme nonkantemi: Okovatya povetsikya inkene piñaaventairo iñaane, tera intaani piñaaventairo aririka onkameethatzimotemi, aña ontzimatye pimatero eejatzi aririka pinkovenkatakote. Aririka piyotaante, ontzimatye povatampatzikatante, shintsitha pinkaminaante, piñaashintsithatante, iro kantacha ñaa pitharokyaaventapi-intzirokari aririka pimayetanaero iroka. ³ Tema apaata, eero ikovaitai inkempisantaiteero tampatzikari okaratzi piyotaantayetziri iroñaaka, aña impiyotapaakya pashine intzime iyotayerine, ari iramenaashivaityaari inkantayete: “Ari, kameethatake irantayeetero inevetashiyeetari.” ⁴ Iroora ompoñaantyaari impiyashiyeetero inkempisantaero ikinkithatashiyeetari, irovashaantanakero ikempisantziro irooperotatsiri. ⁵ Irooma eeroa, ñaakotane pinkantya, pamaveyetanaero avishimotemine poivaraayetziro Kameethari Ñaantsi, ontzimatyeera pimonkarayero maaroni onkarate pantanaineri Avinkatharite.

⁶ Tema naaka, kempitaka irootaintsi nompeyakotya, ari nonkempitakotyaaro isakoitapiintziro imireetari aririka impomeeteneri Pava, aritakera sakotzimataka imireetari. ⁷ Kyaaryooshire nokantapiintaka, okempivaitakaro nomatakero iniroite nomankiyapiintakya. Okempivaitakaro eejatzi aritake nomatakero noyiishitantzi nareetya janta tsika overaa noshiye. ⁸ Irootakera okempitantakarori iri Avinkatharite ovayetakerone amathairentsi impayeetairi inkarate tampatzikashireri. Tema Tampatzikashirera jini irirori Avinkatharite, iri iyotantapaatsine omaperorika ikameethashireetzi, aripaitera impainaro nashi naaka. Tera apaniro naaka, ari inkempitayetaari eejatzi inkarate kaari samaneentachane joyaakoneentari impiye.

Apaniro ikantaitziri Timoteo

⁹ Nokovaperotataike pinkokovatero tsika pinkantya pimpokantakyaari nosaikira naaka. ¹⁰ Tema jookaventanakena Demas, aña okaimashiretairi irirori osavisato. Jatake janta Tesalónica-ki. Iriima Crescente ikenakero Galacia-ki. Ari ikempitakari Tito ikenake Dalmacia-ki. ¹¹ Intaani Lucas iri apaniro saikanaintsi itsipatana jaka. Irootake nokovantari pimpoke eeroa pintsipatakyaari Marcos, aritake irimatakero irirori irampitakotena. ¹² Tema notyaantakeri Tíquico janta Efeso-ki. ¹³ Aririka pimpokanake eeroa, pamainaro noveviryaakoro nookanakeriranki Troas-ki osaiki ipankoki Carpo. Nokovi pamainaro eejatzi maaroni nosankinayetane saikatsiri janta. ¹⁴ Irikaranki Alejandro, ashipopakori itzimi oñaashirenkapiintakenari, irovasankitagaaty-eerira Avinkatharite. ¹⁵ Irijatzira paamaventyaari eeroa, tema te onimoteri okaratzi noñaaventayetakeri osheki ikishimentakenaro. ¹⁶ Tema ovakera jaayeetakenaranki naaka isaiki pinkatharentsi nonkamantakotero okaratzi ikantakoyeetakenari, tekat-sira aponi tsipatanakyaanane, ithonka ishiyapithatanakana. Iro kantacha, te non-evetaro naaka irovasankitaamentaiteri iroka. ¹⁷ Aña itsipashiretakana Novinkatharite, iriitake ñaaperoshiretakaakenari. Iro nomatantakarori nokinkithatakairi maaroni, ari okanta ikemathatantakanari eejatzi kaari asheninkata. Irootakera kaari japishoonkay-eetantana kashekarimoroki iroyaana. ¹⁸ Iriitake Avinkatharite kempoyaaventakenari kaari jovashinonkaitantana, eekero iriyaatakaatyeeero irojatziri nareetantaiyaari ipinkathariventantzi Inkitesatzi. Arira irashi irovaitatyeeero irirori iñaapinkathayeetairi. Ari onkantyaari.

Ovekaraantapaakarori itasonkaventantaitzi ipoña ovethataantsi

¹⁹ Nokovi povethatyaanari Prisca ipoña Aquila, ari pinkempitaakeri Onesíforo, ee-jatzi ikaratzi saikavankoyetziriri. ²⁰ Iriima Erasto, ari isaikapaake irirori Corinto-ki. Ipoña Trófimo, naaka ookeririri Mileto-ki, imantsiyavaitapaakitzi. ²¹ Ontzimatyepinharokyaate pareetantyaari nosaiki naaka tekera okyaarontsitanaikari. Maaroni akantayetairi jaka “iyekiite,” jovethataiyami. Jirika ikaratzi ovethatamiri: Eubulo, Pudente, Lino, ipoña Claudia.

²² Nokovake irinampishiretantyaami Avinkatharite Jesucristo, ineshinonka irovayetaimi. Ari onkantyaari.

Irosankinare Pablo Jotyaantziniri Tito

Ovethataantsi

¹ Naakatake Pablo itzimi otyaantzimiro iroka, iromperatane Pava nonatzi. Naaka Irotyaantajanore Jesucristo onkantya iroshiretantaiyaari ikaratzi jiyoshiiyetairi Pava, inkene iriyotairo irooperotatsiri iriñaapinkathatasorentsitairo. ² Ari iriyoyetairi iriroriite inkantaitaateero irañaayetai. Irootake ikashiyakaantakeri pairani Pava tekeramintha irovetsikero kipatsi. Tera iramatavitantanete Pava. ³ Okanta jinintapaitetakera, joñaakantaka Pava Ovavisaakotaneneri. Iriitakera kantakaantakerori iñaaventayeetairo iñaane. Jimatakena naaka eejatzi, jotyaantakena nonkinkithatakaante. ⁴ Eerokara Tito notyaantzini nosankinare. Nokempitakaantakami kyaaryoomi notomintaami, atsipatavakaara ashiretaa. Onkamintha ineshinonkataimi Ashitairi Pava eejatzi Avinkatharite Jesucristo, Ovavisaakotaneri, onkamintha iretakotyaami, piñeero pisaike kameetha.

Irantayeteri antarikonaite ipoña jevariite

⁵ Iroora nookantanakamiri Creta-ki pintampatzikayetante, pinkoye antarikonaite jevaterine oshiretachari, iro nokovakaakemiri. ⁶ Inkarate jevayetatsineri ontzimatye inkameethashirete, eero itzimi impaitya ñaaventakovaitashityaarine, kinatane irovero iina, oshiretane inkantya irovaiyaneete itzimikari kankovaiterine piyathari jini, ñaathavaitaneri jinatzi. ⁷ Tema iri Pava jantavaitziniri aparoni jevatziriri oshiretaneriite, ontzimatye iramaventya itzimikari kankoterine kankaperori ini, kishinkari ini, shinkiryantzi ini, antantzinkari, oshekyiriri iireekite jaapithatantziri. ⁸ Aña ontzimatye iroimaantanete ipankoki, irantapiintayetero kameethari, kameetha impampithashiryeyya, tampatzikashire inkantya, tasorentsishireri, iriñaakotanetya, ⁹ kyaaryooshire inkantya iroshiretyaaro ñaantsi otzimi jiyotaayeetakeriri, inkene irimatanaero irirori iriyotaantero kyaaryooperori, inkene eejatzi imonkatziyaari kaari iyotaanterone tampatzikari. ¹⁰ Tema osheki kovatsiri iñaanatzimentantashivaityaaro, iñaavaitashivaita, jamatavitantzi. Iri antayetakerori iroka, paitashivaitachari “Totameshitaaniri.” ¹¹ Ontzimatye poshekairi eeroka jiyotaantayetzi, tema osheki ikompitakaaka atzirite ikaratzi isaikavankotaiyini. Jiyotaantashitaro irikaite kaari irooperotatsiri, intaani ikovashitaiyakani iraantyaaro kireeki. ¹² Tema tzimatsiranki aparoni Creta-satzi kamantantaneritaintsiri, ikantakeranki: “Maaroni Creta-satzi, thairi nonayetzi, kaariperori, perantziite niyavairentzi.” ¹³ Omapero iroka ikantakeri. Irootake pinkisathatantyaariri eeroka shintsiini, inkene inkempisantaiteero tampatzikari, ¹⁴ ari onkantya irovashaantantyaarori ikempisantapiintziro ikinkithatashiyetari judío-payeeni, tema ishintsithatantake irikaite irovashaantaiteero kyaaryoori. ¹⁵ Irootake akantapiintziri: Aparoni kiteshiretaintsiri, tekatsira impaitya ovaariperoshireterine onkantavetakya eerorika ipinkavaitzi. Iriima aparoni thainkashireri, itzimi kaariperoshiretatsiri, tekatsira impaitya kiteshiretakairine onkantavetakya impinkavaivetya. Tema aritake ovaariperoshirevaitaka. ¹⁶ Jiñaajaantzi jiyotakotairi Pava. Iro kantacha, okaratzi jantayetzi, iro oñaakantzirori te iriyotakotairi, aña Pava osheki ipinkimatataikeri irika. Tema ipiyathatapiintakari eejatzi irika, tekachaajaini aparoni kameethari iranteneri.

2

Jiyotaantayeeziri Kameethari Ñaantsi

¹ Irooma eeroka, okovatya piyotaantairo okaratzi tampatzikatatsiri, jiroka okantakota: ² Kempoyaavaitane inkantaiya antarikonaite, iriñaapinkathatakaantya, impampithashiretakotero kameethaini irantayeteri, irothotyero inkempisantai, iretakotantai, inkisashivainetaiya. ³ Ari onkempitayetyaari eejatzi tsinane antarokonaite, oñaapinkathatasorentsitantai, eero oñaaventakotantashivaita, eero oshinkitapiintayeta. Aña ontzimatye iyotaantayetairo okaratzi kameethayetatsiri, ⁴ inkene ominthashiretakaayetyaaro evankaroite aakameethayeteri oime, eejatzi onkempitairi ovaiyaneete, ⁵ ompampithashiretakotyaaaro kameethaini antayeteri, kiteshire onkantya, antavairyaaanto, ñaapinkatha overi oimeete. Aririka omayetanairo iroka, eerora ithainkavaitaitziro iñaane Pava. ⁶ Ari inkempiyetanaiyaari eejatzi evankariite, ontzimatye impampithashiretakoyetaiyaaro kameethaini irantayeteri. ⁷ Irooma eeroka, pimpampithashiretya piyotaantairo tampatzikari, iro piñaantyaarori iriñaapinkathaventaitemiro pantayetakeri, ari irimatakoyeetanaimiro. ⁸ Ari onkantya eero itzimanta kishimatziementemirone pikantayetziri, aña pashiventa inkantya ikaratzi pampithashireveyetachari inkantakoyetashityaami. ⁹ Ontzimatye pishintsithayetairi omperataari eero ipiyathavaitari omperatariri, aña inkokovate irakameethaperotairi, eero iñaanaminthatziri aririka iromperatyaari, ¹⁰ eero ikoshineentzi kapicheeni, aña ontzimatye iroñaakantero kameethatatsi irameentaityaari. Irootakera iriñeetantyaarori ovana okameethaperotataitzi jiyotaantaitziro iñaane Ovavisaakotairi Pava.

¹¹ Tema Pava joñaakayetairo osheki ikaminthaayetai, iriitake materone iravisakoshireyetaimi maaroni atziriite. ¹² Iriitake iyotakaayetairo ovashaantantaarori athainkatasorentsitantzi, eejatzi okaratzi anevetashiyetari. Aña kempoyaavaitane ankantya iroñaaka, tampatzikashire anaatye, añaapinkathatasorentsitantai, ¹³ amenavooki ovairi oyaakoneentane. Tema irootaatsi inkoñaatai Jesucristo, iriitake amairone irovaneenkaro Ovavisaakotairi, Pava. ¹⁴ Iriitakera Jesucristo shinetashitainchari apaniro irovamaiteri. Tema ikovatzi impinaventairo okaratzi akaariperoshireyetai. Iro ikovairi inkiteshiretakaayeetai, onantyaari irashiyetai irirori, ayimaneenta ankantya antayetairo kameethari.

¹⁵ Irooyetakera iroka, piyotaantayetairi. Pishintsithatantero. Iro pinkisathatantyaari. Eerokatake jovaitake pimontakaratakantero iroka, ontzimatye irantayetero onkarate pinkantanteri.

3

Ineshinonka ovameethashiretairi

¹ Ontzimatye pimpampithashiretakaapiinteri janta kempisantzinkariite iñaapinkathayetairi pinkathariventantatsiri pinampiki, eejatzi inkempitaiteri jevariite. Eero ipiyathanetanta. Ayimaneenta inkantayetya irantayetanairo kameethari. ² Eero ikishimatanairi pashine, eero iñaanaminthatantashivaita. Aña etakotantaneri inkantya, tsinampashire irine eejatzi. ³ Pairani tzimatsi akantayeveta aakaite, amasantzishirevaitzi, apiyathavaiyeta, tzipinashire anayetai, antayetziro anevetapiintashitari, eejatzi okaratzi anintakaashiyetari, ovaariperotapiintakeri pashine asheninka, anevetakoyetantaro opaiyetarika, amanintashiretantzi, akisaneentavakaayeta. ⁴ Iro kantacha omatakaranki jineshinonkayetai Ovavisaakotairi Pava, jetakoyetaari maaroni atziriite, ⁵ arira jovavisaakoshireyetairi. Iro kantacha tzimatsira opaita jantantakarori, tera aakajaantake antashityaarone apaniro akameethashireyetai. Aña jineshinonkashimatsitakai irirori. Ikempitakaantakero iri kivayetainemi, kempivaitaka ovakerami intzimakaayetai Tasorentsinkantsi. ⁶ Tema okaratzi jantzimoyetairi Ovavisaakotairi Jesucristo, iriitakera Pava kantakaarori, jotyaaantakairi Tasorentsinkantsi intsipashiretziyetai

okempivaitakaro irisakoperotziitakairimi. ⁷ Iro jantantakaro iroka inkene añaaayetero ikashiyakaayetakairi, ari añaaampyaarori iroñaaka aritake ankantaitaayeeni añaaayetai. Aritake okanta, irootake ikempitakaantairi iroñaaka kameethashire anatzí, tema neshinonkatantaneri jinatzí irirori.

⁸ Omaperora onatzí iroka okaratzí nokantakemiri. Irootake nokovantari piyotaayetairi ikaratzí aventaanaariri Pava piyotakotanairora eeroka okovaperotatya iroka, inkene irantapiintayetanairo kameethayetatsiri. Omapero okameethatake iroka, osheki iranintaayeetyaaro. ⁹ Irooma aririka iriñaanatzimentavakaashiityaaro tsika ikantakota itzimantayetakari pairani etakaantarori, eero pimatztaro eeroka posasatekavaiya, tekatsi ompaiya, amenaantsi onatzí. Ari pinkempityaari eejatzí aririka iriñaanatzimentavakaityaaro tsika okantakota Ikantakaantaitane. ¹⁰ Intzimerika ovashiñeerone iriyotaantero kyaaryoori ñaantsi okaratzí niyotaantakeri pairani, iro ompoñaantyaari jovashaantakairi oshirevetanainchari, pinkaminaathateri. Eekerorika iriyaatakaatyero, papiiteri pinkaminayeri. Eekerorika iriyaatakaatyero eero pishinetaineri iriyotaantai. ¹¹ Tema jiyotaitakeri irika ipiyaatya, ikaariperoshirevaitatzí. Apaniro jiyakoventavaita.

Apaniro ikantaitziri Tito

¹² Notyaantatyemiri Artemas. Eerorika notyaantzimiri irirori, aamaaka iri notyaantemi Tíquico. Aririka irareetakya pisaiki eeroka, nokovira pimpoke eeroka pomonthaiyaana Nicópolis-ki. Ari nokoviri naaka nonkyaarontsitakoteri janta. ¹³ Iriima Zenas iyotakoperotzirori ikantakaantaitziri, ipoña Apolos, aririka impokimatanake iriroriite, pimpavakeri paavyiiri eeroka, inkashiyakaiyaari impokanakerika. ¹⁴ Tema maaroni aakaite, eero asaikashivaitanta, ontzimatye aakameethayetairi kovityaaneentavaiyetatsiri.

Overaantarori ovethataantsi ipoña tasonkaventaantsi

¹⁵ Maaroni jovethatami tsipayetakanari jaka. Nokovi eejatzí naaka povethatyaanari oshiretayetachari janta ikaratzí etakotanari. ¡Onkamintha ineshinonkayeetaimi maaroni eerokaite janta! Ari onkantyaari.

Irosankinare Pablo Jotyaantziniri Filemón

Ovethataantsi

¹ Naaka Pablo osankinatzi iroka. Tema jashitakoventaitakenari naaka Jesucristo jaka. Iriira notsipataka iyeki Timoteo nosankinatzi iroka. Eerokatake notyaantzini, Filemón, netakotane novimi, eeroka ampitakotapiintanari. ² Iro nosankinatzi Apia otzimi nokempitakaantaari “chooki,” ipoña nosankinatzi eejatzi Arquipu itzimi tsipayetakairi añashintsiyeta. Irijatzi nosankinatzi kempisantzinkariite ikaratzi apatotapiintachari pipankoki. ³ Onkamintha ineshinonkayetaimi Ashitairi Pava, eejatzi Avinkatharite Jesucristo, kameetha irisaikakaayetaimi.

Iretakonka ipoña iroshirenka Filemón

⁴ Aririka noñaañaatakoyetemi, iniroite nopaasoonketziri Pava. ⁵ Tema nokemakotakemi etakotane povantzi, kinatane poviri Avinkatharite Jesús, ari pikempitairi eejatzi ikaratzi jashiyetaari irirori. ⁶ Iro namanakotantami inkene eerokaite pikaratzi paapatziyavakaayetanaa poshireyetaa, pinkemathaperotanairo kameetha okaratzi jantakaashiretaimiri Cristo Jesús pikempisantairi. ⁷ Iyekí, etako povapiintanairi eeroka oshireyetaachari, irootake iñaantakarori iriroriite itharomentashireperoyeta. Irojatzira oimoshirenkaanari eejatzi naaka, tharomenta nokanta.

Pablo ikantakoventziri Onésimo

⁸ Niyotzi iroñaaka, naaka ipairyaavetaka Cristo nomonkaratakaimiromi onkarate pantairi. ⁹ Iro kantacha, intaani nonkovakotashityaami kapicheeni, tema niyotake tsika pikanta petakotanta. Pablo nonatzi naaka, antarikonatakana, jashitakoventaitakenari naaka Jesucristo. ¹⁰ Jirika Onésimo nonkovake paakameethataajatairi. Iriitake nokempitakaantakeri naaka iriimi notomi, tema naakatake oshiretakaakari Cristo jashitakoitana.* ¹¹ Tema tekatsi apantavetyaarine irika, irooma iroñaaka ari irapantzimotaiyaami eeroka, ari inkempitzimotyaaanari naaka eejatzi. ¹² Tema eejatzira notyaantaimiri Onésimo, itzimi netakoneentari. ¹³ Osheki nokovavetaka intsi-patyaanami naaka. Ari onkantakemi irimpoyaatyaami eeroka irampitakoyetena jaka jashitakoyetakena okantakaantziro nokinkithatakotziro Kameethari Ñaantsi. ¹⁴ Aña iro aritatsi, tekerataara nonkeme pinkantena eeroka opaita pikoviri, te nonkove naaka noshintsiventemi pantero iroka, iro nokovake eerokatajaantake kantatsine opaita pikoviri panteri.

¹⁵ Aamashitya irootajaantake omatantakari ishinetaiziri irika Onésimo ishiyapithatantakamiri pairani, ari onkantya inkempisantantyaariri Cristo irojatzii impiyantaiyaari intsi-patapiintantaiyaamiri iroñaaka. ¹⁶ Iro kantacha iroñaaka, tera intaani pinkempitakaantairi pomperatane pikempivetarira pairani, aña pinkempitakaantairi iriimi pirentzi petakoperotane. Ari nokempitakaantakariri eejatzi naaka. Aña eerokara maperotataiterone petakoperonetyaari pomperatarira koñaaroini, irijatzi jomperatanetaari eejatzi Avinkatharite. ¹⁷ Tema pikempitakaantana eeroka, naaka pitsipatane, ari pinkempitairiri eejatzi irirori paakameethateri, pinkempitakaanteri naakami paakameethatzi. ¹⁸ Tzimatsirika opaita kaari irinimotakaimi, tzimatsirika opaita jireevetzimiri, pinkempitakaantero naakami ireeveteminemi. ¹⁹ Naaka, Pablo itzimi osankinatajaantziro iroñaaka iroka. Omaperotatya, ari-take nompinataimiro jireevetzimiri. Añaajaantake eerokatake ireeveperotana naaka

* **1:10** Iroka vairontsi Onésimo iñaaneki iriroriite okempivaitaro akantziri aaka: Apantari.

novavisaakoshiretakaantaimira ²⁰ Ari okanta iyekí. Nokovataike iroñaaka inkantakaanaiyaami Avinkatharite paakameethatairi Onésimo, tema irootake otsinkaneentashiretenari.† ²¹ Iro nosankinatantamirori iroka niyotzira aritake pimatakenaro, tema aritake pimatakero ari panaakaanakero okaratzi nokovakotakemiri. ²² Nokovataike eejatzi, paamaventyaana niyaatashitemi pisaiki eeroka, ari nomayimotapaakemiri. Iroorika pinkampitantakeri pamanakotena, ari ishinetakero Pava omatya.

Ovekaraantakaro jovethatantaitzi ipoña itasonkaventantaitzi

²³ Ari jovethatami Epafra, itzimi notsipatakari jaka jashitakoventaitanari Cristo Jesús. ²⁴ Ari jovethatamiri eejatzi Marcos, Aristarco, Demas ipoña Lucas, iriitake notsipatapiintakari jaka. ²⁵ ¡Onkamintha ineshinonkataimi Avinkatharite Jesucristo! Ari onkantyaari.

---

† **1:20** Kantakotachari jaka “paakameethatairi Onésimo,” ikantatzi: Nokovataike papantzimotaiyaana eeroka. Tema iñaaneke iriroriite ivairo onatzi Onésimo iroka: Apantaari.

Josankinayeetziniri Hebreo-Payeeni

Pava jotyaaantakeri Itomi iñaaventairi

¹ Pairani, inkoverika Pava iriyotakayeri acharineete ompaityaarika, iri kaman-taneri amerone ñaantsi. Osheki japiipiitakero Pava, tzimatsi jimatakaayetak-eriri kamantantaneeriite. ² Iro kantacha ovakera iroñaaka, jotyaaantakeri Itomi irirori iñaaventairi. Tema iriitake Itomi jovetsikakaake pairani iroka kipatsi, iriitake jashitakaayeta okaratzi jovetsikayetakeri. ³ Iri Itomi ikempitakaantakeri iriimi irova-neenkatane, shipakiryaa ikanta. Ari ikempivaitari irirori tsika ikanta Ashitariri. Tema shintsinkantsi onatzi iñaanetakari, iro kaari onashiyetanta okaratzi jovetsikayetakeri jaka kipatsiki. Aritakeranki jimonkaraapaintziro omatantyaari inkiteshoretakaantai, jiyaatai inkiteki, saikapai irakojanoriki Ashitariri itsipatapaari ipinkathariventantzi. ⁴ Ari opoñaanakari janaakoyetziri imaninkarite Pava, iniroite jiriiperotakaitairi irirori.

Iri Itomi anaakoyetairiri maninkariite

⁵ Tema Pava kantavairi:
Notomi novimi eeroka.
Naakatake pirintana iroñaaka.
Ikantavairi eejatzi:
Naakatake pirintaa.
Eerokatake notomintaa.
Tema Pava tekatsira aparani maninkari inkanteri kempityaarone iroka. ⁶ Apaata aririka irapiitairo irotyaantairi jaka kipatsiki iponkitzitanakari itomiitari, inkantay-eete:
Intharomentaiyaari maaroni imaninkarite Pava.
⁷ Tzimatsi eejatzi iñaaventakoitziri jaka maninkariite, jiroka ikantaitzi:
Iriitake matakairi imaninkarite inkempitakotyaaro tampyeenka.
Iriitake matakairi irotyaantaneete inkempitakotyaarimi paampari.
⁸ Irooma aririka iriñaaventakoteri Itomi irirori, jiroka ikantzi:
Pava, eeroka kantaitaachane pimpinkathariventantai.
Ari pinkempitakotaiyaari pinkathariite otzimimotziri irinchakiire inantari ipinkathariventantzi. Iro kantacha aña eeroka matairone pintampatzikashiretai aririka pimpinkathariventantai.
⁹ Eeroka kovirori kameethari, irooma kaariperori ovana ovatsimaimi.
Irootake isaipatziitotantaamiri Pava, pimpinkatharitantaiyaari. Iriitake pivavane matakemirori.
Isaitantaamiro yeenkantsi ari pikimoshiretai temi panaakoyetairi pikaratapiintave-tari.
¹⁰ Jiroka pashine iñaaventakoyeetziri Itomi, ikantaitake:
Pinkathari, ovakera etantanakari pairani eerokatake ovetsikakero kipatsi.
Eerokatake ovetsikajaantakero inkite.
¹¹ Iroka okaratzi povetsikakeri, aritake aperotaiya apaata, irooma eeroka ari pinkan-taitaateeni.
Ari onkempitakoyetaiyaaro okaratzi povetsikane aparani paisatomairi kithaarentsi.
¹² Tema aririka ompaisatomaitake piithaare, pankoviimaitziro, pamenai pashine ovak-erari pinkithaatai yaari.
Arira pinkempitagairori apaata eeroka povetsikane kipatsi ipoña inkite.
Irooma eeroka ari pinkantaitateeni eero pipashinevaitai.
Eero paperotaatsi.
¹³ Iñaaventakoyetakeri eejatzi, ikantaitzi:

Pisaikapai nakojanoriki, ampinkathariventante, irojatzi apaata novasankitaantakyaariri kisaneentayetakemiri, aripaite paatzikantaiyaari piitzi. Tema tekatsi maninkari inkempitakaanteri Pava inkanteri iroka. ¹⁴ Tema maaroni maninkariite, intaani jotyaantayeetzi irirori irampitakoyetairi atziriite intzime avisakoshireyetaatsine.

2

Iniroite ovavisaakoshiretaantsi

¹ Ontzimaty ankempisantero okaratzi jiyotaayetakairi, onkantya eero ovashaantantaro. ² Te aritzi anashitakaayetaiyaaro otzimi jotyaantantaitakariri pairani maninkariite inkamantantero. Tema maaroni kaari ovayempitayearone inkempisantairo, jovasankitaayeetakeri ipiyathatakaro. ³ Aakara irimaperoyeete irovasankitagaite, eerorika ovayempitayetaaro iñaaventakoyeetziro iniroite avisaakoshiretaantsi, otzimi jetapaintari Avinkatharite Jesús iñaaventapaintziro. Tema irootake ikamantayetairi aakaite ikaratzi kemayetajaantakerori. ⁴ Iriitajaantake Pava iyotakaayetakairori omaperotatya okaratzi ikamantayeetakairi, tema jimatakaantakero itasonkaventantayeetzi, joñaakakaantakero kaari iñeetapiintzi, Tasorentsinkantsi antakaantakero iroka, ari omatajaantakari ikoviri Pava.

Itzimi matakakerori jovavisaakoshiretantzi

⁵ Tera iri maninkariite irimatakayeri Pava impinkathariventairo tsika asaikayetai apaata, otzimi noñaaventakemiri. ⁶ Añaajaantake atziriite irinatye intzime matairone. Tema ikantaitakeranki:

¿Iriiperoma atziriite pipampithashiretakotantariri?

¿Opaitama pikovantari pineshinonkayetairi?

⁷ Aña kapichera jiñiuro iroñaaka atziriite te iranaakotante, iri maninkariite anaakoneentakeri.

Iro kantacha, irootaatsi pamathaitairi inkene iñaapinkatharentsitai, otzimimotairi irovaneenkaro.

Iri anaakoyetairone maaroni povetsikane.

⁸ Pinkempitakagaiyaari ikantaranki aatzikiriri iisaneentane, iromperayetaiyaari maaroni.

Arira inkantakayetaiyaari Pava atziriite, tema tekatsi aparoni kaari anaakotantaatsine. Iro kantacha, tekera iriñaayetero iroñaaka atziriite iroka. ⁹ Iro kantacha, tzimatsi aparoni atziri jotyaantaitakeri, irijatzi ñaapaintzirori kapicheeni te iranaakotante, aña iri anaakotakeriri maninkariite. Iriitakera noñaaventzi Jesús. Tema iriitake ñakero ikemaantsitaka irojatzi ikamantakari, ipoña jamathaitaitakeri ari okanta jiñaapinkathayeetantaariri, otzimimotairi irovaneenkaro. Irootakera ikamimentantakairi maaroni, tema iniroite ineshinonkayetai Pava.

¹⁰ Ovana otampatzikatataike tsika ikenakaakero Pava ishinetakeri Jesús inkemaantsivaitya, ari jothotyaakaakeriri onkarate iranteri. Tema Irika, itzimi ashiyetariri maaroni, itzimi kantakaantziri itzimayetantari maaroni, irijatztitajaantake kemaantsitakoventaari inkene irovavisaakoshireyetairi, ari onkantya intsipatantaiyaariri maaroni itomiitari janta irovaneenkaroki. ¹¹ Jiroka okantakotajaanta, ikempitakaantai Jesús irirentzi, tema ari akaratziri irintari Pava. Jirintari irirori itasorentsishiretakaantzi, irintari eejatzi aakaite itasorentsishiretakaayetaira Jesús. ¹² Iro ikantantakari pairani:

Noñaaventakotaimi eeroka isaikayetzi nirentziyetaari,

Tsikarika japatotapiintayeta, ari nontharomentaimi nompanthagaiyeni.

¹³ Ikantake eejatzi:

Naventaane novairi Pava.

Ipoña eejatzi ikantzi:

Jirika Naaka, notsipayetaari itomiite Pava ikaratzi ikempoyaakaayetaanari.

¹⁴ Akantajaantayetakara aakaite atziritzi, otzimi avatha, otzimi iraane, ari ikan-takari eejatzi Jesús irirori, iro okantantakari ikami. Aripaite joitsinampaakeriri kamaari. Tema otzimimovetatyaaari kamaari ishintsinka jimaimanetantariri kaa-maneriite. ¹⁵ Ari ikenakaakerori Cristo itsiparyaakoventantairi atharovakaayetaro kaamanetaantsi, kempitavaitanakami atziritanakityeemi kaamanetaantsi iroorikami otzikayetanakaimi. ¹⁶ Omaperotatya, tera iri maninkariite impokashitake Cristo iri-neshinonkayetairi. Aakara ipokashitake, icharineyetaira Abraham-ni. ¹⁷ Irootake jatziritajaantantaari ikempitayetai aaka jirentziyetaira, ari okanta jimonkaraantaarori irirori ikovapiintavetakari irimonkarayeromi pairani omperatasorentsijanori. Ovana ineshinonkatantataike irirori, ikyaaryootake imonkaraantakarori, iri kantakaan-taarori okanta Pava ipeyakotantaarori akaariperoshirevetaka. ¹⁸ Tema jatziritakera Jesús ikemaantsitakaitakari, ari ineveshoretakaavaiveetakari. Irootake imatantarori jineshinonkatai iroñaaka akaratzineveshoretakaavaitaitaro kaariperori.

3

Iri Jesús anaakotziriri Moisés

¹ Iyekiite itasorentsishiretakaitane, nonkantaiyemini pikaratzi ikaimashiretaimi Inkitesatzi: Pimpampithashiretakotaiyaari Cristo Jesús, iriitake kempitakariri aparoni otyaantaari, irijatzi kempitakariri aparoni omperatasorentsijanori. ² Ikantaranki aparoni otyaantaari ikyaaryooventziro okaratzi ikantziriri otyaantziriri. Ari ikantakari eejatzi Jesús. Ikempitakotakari Moisés-ni, ikyaaryooventakeneri isheninkapayeeni jashiyetari Pava, itzimi ipaiyeetakeri “Inampivanko Pava.” ³ Iro kantacha Jesús iri-ira matzirori jiriiperotzi janaakotziri Moisés-ni, tema iriitake ovetsikakeriri pairani. Iroovaitake ikantayeetapiintzi: “Piñaapinkathatero nopanko.” Tema kaarira pankotsi inkantakoperoyeete iriñaapinkathaitero, año iri iñaapinkathatzi ashitarori ipanko. Tema itzimira ovetsikirori pankotsi iriira iriiperotatsiri.* ⁴ Tema iri ashitarori pankotsika itzimi ovetsikakerori, iroovaitake ikempitaakero pairani Pava jovetsikantayetakarori maaroni. ⁵ Ikantaitake: Moisés kyaaryooventakakeriri isheninkapayeeni ipaiyeetziri “Inampivanko Pava.” Iro kantacha ikempitakomatsitakari irirori aparoni omperataari, iñaaventayetairo onkarate avisatsineri. ⁶ Iriroma Cristo, iriitajaantake tomintariri ashitarori pankotsi, iriitake jevatairi ikaratzi ikempitakaantaitaari pankotsi. Aritakera ankaratairi aakaite irikaite ipaiyeetakeri “Inampivanko Pava” aririka ankyaaryooventairi, kisorika ovanairi irojatzivekaraantapaakyaarone kitaite.

Imakoryaamento jashiyetaari Pava

⁷ Jiroka ikantakeri Tasorentsinkantsi:
Pinkemairi iroñaaka Pava iñaavaitzi, ikantzi:

⁸ Ero pikisoshirevaitzi.

Pikempitarikari pithokashitakanari pairani jiñaantayeetakana tsika te inampiitaro.

⁹ Arira ikovakaavetakana pivaisatziite novasankitaayeterimi, iñaantashiretakana naaka, Okantavetaka iñaavetaiyakaro noneshinonkataiyakerini okaratzi 40 osarentsi.

¹⁰ Irootake nokisantanakari,
Nokantake: Ari ikantapiintatya itzipinashirevaita,
Te iraniitantapiintaiyaaro nokovakairiri.

¹¹ Noyatsimanekiini nokantanake:
Eerora nareetakaayetaari nomakoryaamentoki.

* **3:3** Iriira Moisés kempitarori pankotsi, tema irijatzi isheninkamirinkaite judío-payeeni ipaitayeetziri “Inampivanko Pava.”

¹² Iyekiite, ñaa povashaantzirikari Pava, Kañaanetatsiri. Eero pikaariperoshirevaitzi, eero pithainkashirevaitzi. ¹³ Iro aritatsi pominthashiretavakaapiintya poshireyetaiya. Petataityaaroota iroñaaka onkantya eero jamataviitantami pantayetairo kaariperori, irojatzi piñaantyaarori pinkisoshirevaite. ¹⁴ Aririka oisokerotziitanaiyaari Cristo, irojatzi overaantapaakyaarone kitaite, aritake añeero amatero intsipaminthayetai. ¹⁵ Irootake ikantantaitari:

Pinkemairi iroñaaka iñaavaitzi Pava, ikantzi:

Eero pikisoshirevaitzi.

Pikempitarikari pithokashitakanari pairani.

¹⁶ ¿Itzimikama matakero ipithokashitakari, ikemataavetakaro iñaane Pava? ¿Kaarima irikaite ijevatakeri Moisés-ni ipoñaakaakari Egipto-ki? ¹⁷ ¿Itzimikama ikisapiintayetakeri Pava okaratzi 40 osarentsi? ¿Kaarima antapiintakerori kaariperori, itzimi aperotainchari janta tsika te inampiitaro? ¹⁸ ¿Itzimikama iñaaventaitake inkantaitake:

Eerora nareetakaayetaari nomakoryaamentoki?

¿Kaarima ikantayeetake piyathariite? ¹⁹ Ari añiirori kantakaantzirori kaari jareetakaay-eetantaari, tema iro kantakaantakerori te inkempisantaiyeni.

4

¹ Eenirora otzimi ishinetayetakari aakaite kempivaitakarori irareetakaayetaimi imakoryaamentoki. Irootake piñaapinkathatantaiyaariri, otzimikari ompaitya otzikaavakemiri, iro eero pareetantaa.* ² Tema akemayetairo aakaite Kameethari

Ñaantsi, ari akempiyetaari ikantara avaisatziite pairani. Iro kantapainchari irikaite, te iranintaamaityaaro ikemakoyevetakari, tema te iraventaashiretanakyaaro ikemayevetakari. ³ Irooma aakaite aventayetakari, aritake irareetakaayetai imakoryaamentoki. Jiroka iñaaventakero imakoryaamento, ikantake:

Noyatsimanekiini nokantanake:

Eerora nareetakaayetaari nomakoryaamentoki.

Aña ithonkatakero pairani Pava irantavaitane ovakera jovetsikantakarori kipatsi.

⁴ Tema tzimatsi tsika oñaaventakota 7-tapaintsiri kitaite, ikantaitzi:

Iroka 7-tapaintsiri kitaite, ari ikaratapaakero irantavaire Pava, imakoryaake.

⁵ Iroka makoryaantsi irojatzi iñaaventakoitziri, ikantaitzi:

Eerora nareetakaayetaari nomakoryaamentoki.

⁶ Ari okantari. Irootake intzimantyaari tsika inkarate makoryaashireyetaatsine. Iriroma pashineete etayetakarori, te irareetayetya, tema te inkempisante ikinkithaveetaniri Kameethari Ñaantsi. ⁷ Okanta avisanake pairani osheki osarentsi, japiitairo Pava

iñaaventai pashine imakoryaamento, ipaitairo “iroñaaka.” Irootakera josankinatakotairi David-ni, ikantakeranki:

Pinkemairi “iroñaaka” Pava iñaavaitzi, ikantzi:

Eero pikisoshirevaitzi.

⁸ Aririkami irimatakeromi Josué imakoryaaperotakaayetairimi pairani avaisatziite, eerotya japiitairomi Pava iñaaventaimi pashine imakoryaamento. ⁹ Arira ayotziri eenirotatsi oshiyakaaventachari imakoryaamentoperotaiyaari jashiyetaari Pava.

¹⁰ Iroora joshiyakaaventakeri pairani Pava jimakoryaaventakero irantavaitane

* **4:1** Iroka imakoryaamento, tzimayetatsi oshiyakaaventachari jaka. Tema pairani, jimakoryaaventakerora, Pava jovetsikakeri kipatsi, ikempitakaantakero “imakoryaamento” iroka 7-tapaintsiri kitaite jimakoryaantakari. Ikanta osamanitakeranki, ishitovayetzi Judío-payeeni janta Egipto-ki, 40 osarentsi ikekenavaiyetake, irojatzi jareetantakarori kipatsiki otzimi ishinetakeneriri Pava. Irojatzi iroka kipatsi ipaiyeetakeri “imakoryaamento.” Jirokara oshiyakaaventachari iroñaaka kempitarori “Imakoryaamento” kempisantzinkariite, tema tzimatsi kantatsiri: “Iro inkite imakoryaamento kempisantzinkariite.” Tzimatsi pashine kantatsiri: “Iro ‘imakoryaamento’ iroka aventashiretaneri irovavisaakoshiretante Pava, tema te onkovajaantya iriñaashintsivaitya onkantya iravisakoshiretan-taiyaari.”

ithonkakero. Tema ari inkempiyetaiyaari makoryaashireyetaatsine ari onthonkaiyaari irantavaitane.

¹¹ Ontzimatyeera ankyaryooventairo areetantaiyaari amakoryaashireyetai, akempiyetaarikari piyathayetainchari pairani. ¹² Tema iñaane Pava, ovañaantane onatzi, shintsiñaane okanta. Okempitakara aparoni osataamentotsite thoyempiperotatsiri apimitzikarateki, te oshenkaakanta ontoshenotonkiyetante irojatzi inthomoi iipathantsiki. Iroora maperotzirori iñaane Pava kempitavaitaka ontoshiretatyeeemi, irootake iyotakaanterone impampithashireyeetyaari, inkovashireyeeteri eejatzi. ¹³ Tema ikaratzi jovetsikayetakeri Pava tekatsira aparoni materone iromanapithatyaari eero iñaantaari. Aña Pava ari iriyotakotairo maaroni antayetakeri, iriitakera amenakoyetairone.

Iri Jesús anaakotziri omperatasorentsijanori

¹⁴ Irika Jesús, Itomi Pava, iriitake anaaperotakerori inkite. Iriitake ankempitakaantya omperatasorentsijanori. Irootake oisokerotantyaariri aventashiretaari ikemayeetai akantake: “Nokempisantairi Jesús.” ¹⁵ Tema Jesús ikempitaarira omperatasorentsijanori, irootake jineshinonkayetantairi ontzimerika pomerentsitzimoyetaineri. Tema pairani irirori, tzimavetaka ikovashirevetakari, ari ikempitakotakai añaayetziro avishimoyetairi aakaite. Iro kantachari, tera inkaariperotaa-jatapainte kapicheeni. ¹⁶ Irootake aventaanntyaariri añaañaatairi Jesús kempivaitaka aatashiretaatyeeerimi tsika impinkatharitari. Tema aritake ineshinonkayetai, ari inkaminthaayetai aririka ankovityaashirevaite.

5

¹ Tema Pava ovakeri pairani atziri impairyeteri omperatasorentsijanori. Iriitake kankakoventayetairine atziriite kaariperoshireyetaatsiri. Iri pomeyetairone jashitakaitariri Pava. ² Tema atziri jinake irika omperatasorentsitaari, otzimimotziri opaita pomerentsitzimoyetariri. Irootake jiyotantarori jamatsinkaventari tzipinashirevaiyetachari atziriite ikaratzi pokashitziriri, masontzishireyetaatsiri eejatzi. ³ Jimatzitaro irirori ipomeventa okaratzi jashitakaariri Pava inkene impeyakoteneri ikaariperoshirevaitzi, jantziro ikempitapiintziniri atziriite. ⁴ Tekatsimaita omperatasorentsitaari pairyaashitachane apaniro, aña Pava ovayetziriri, ikempitaakeri jovakeri pairani Aarón-ni.

⁵ Ari ikantakeri eejatzi Cristo, te iri pairyaashitachane apaniro ikempitakotaari omperatasorentsitaari onantari intharomentaventaityaari. Aña Ashitariri matakakerori, ikantziri:

Notomi novimi eeroka,
Naakatake pirintanaa iroñaaka.

⁶ Ipoña ikantake eejatzi:

Eeroka kantaitaachane pomperatasorentsitaarite,
Ari pinkempityaari ikantaranki Melquisedec.

⁷ Tema pairani jatziritaapaintzi Cristo, jiraaneentaka jiñaañaatakeri Pava, ikaikaimatake shintsiini jamaniri. Aña Pava, otzimimotziri ishintsinka, ari onkantakemi irovavisaakoteri eero jovamaantayeetari. Tema Cristo ñaapinkathatasorentsitaneri jinake, ikempisantakeri Pava ikovakotakeriri.* ⁸ Okantavetaka Cristo iriivetaka Itomi Pava, ikemaantsitapainta, tema ari jiñaakero tsika okanta ikempisantaitzi. ⁹ Ikanta jimonkaratakaayeetakeri iranteri, arira omatakari jovavisaakoshiretairi

* **5:7** Jiroka ikantakeri Jesús, jiñaañaatakeri Pava, ikantzi: “Ashitanari, pishinetanarika, pintsiparyakoventena onkarate nonkemaantsityaari. Iro kantacha eerora pimatanaro okaratzi nokovavetakari naaka, iro pimate okaratzi pikovakaakenari eeroka.” Jirokara ikenakaakero Pava ikempisantakeri Jesús ikovakotakeriri, jamavetakaakeri ikemaantsiyetakari, ishinetakari inkamimotante jovañagairi eejatzi.

inkarate kempisantairine, ari inkantaitatyeero iravisakotai. ¹⁰ Ari okantakari, Pava omperatasorentsitakaariri, ari okempitakaro tsika okanta jomperatasorentsitakaakari pairani Melquisedec.

Ikamantantaitziro aririka ovashaantero aventashiretari

¹¹ Tzimatsi osheki nokovavetari niyotaimiri tsika ikantakota irika. Iro kantacha ovana opomerentsita nomatemiro, tema kisoshire pikantayetaka, osamani onkantya pinkemathatantyaarori. ¹² Tema ari osamanitakera, noñaajaantakemi eerokatake iyotaantayetanaatsinemi. Iro kantacha eeniro okova intzime impaitya iyotaayetemine eerokaite, irojatzi irapiitayetaimi etayetarori jiyotaantaitziro iñaane Pava. Okempivaitakaro tsika ikantaitziri aparoni ithotaayetziri, tekera onkante impayeeteri tatsinaari ovanarontsi. ¹³ Ari pikantari eerokaite, iriivaiyetake eenchaaniki ithotaayetziri, tema tekera piñaantapiintayetyaaroota otzimi kameethashiretakaantatsiri. ¹⁴ Iriima itzimi ovayetakarori tatsinaari ovaritentsi, iriivaiyetake ikaratzi ñaantapiintayetakarori, te opomerentsitzimotari iriyotero otzimi kameethatatsiri, otzimi kaariperotatsiri.

6

¹ Ontzimatye niyaatakaanakero niyotaaperotemiro pashine tsika ikantakota Cristo. Tera arite napiipiitemiro okaratzi piyotziyetakari eerokaite, okempitayta okantakota iroka: Jovashaantayeetairo kaariperori kaamaneshiretakaantatsiri. Javentaashireyeetanaari Pava. ² Jiyotaayeetakemiro eejatzi oviinkaataantsi, eejatzi otzimikapatziiitoantsi, eejatzi irañaakaayeetairi kamayetatsiri, impoña irovasankitaayeetairi kaariperoshireri. ³ Irootakera aatakaantyaarori pashinetatsiri, inkamintha iri kovatsine Pava. ⁴ Onkamintha eero amenaashivaita pikemathayevetavakari, itasonkaventayeevetakami, inampishirevetantakami Tasorentsinkantsi, ⁵ piñaayevetakaro okameethatzi-motzimi iñaane Pava, piñaayevetakaro eejatzi ishintsinka onkarate iroñaarontayetairi apaata. ⁶ Tema ikaratzi ñaayevetakarori iroka, ipoña jovashaantairo, eerora imataajatairo impiyashiretai irookaventantaiyaarori iyaariperonka. Kempivaitakami iriyetakemi apiitaironemi impaikakotakaantairimi Itomi Pava, kempitavaitaka iriimi thainkimavaitairinemi eejatzi ipiyotaiyani atziriite. ⁷ Okantaranki aparoni ovaantsi irenkapathtziri inkane, aririka impankiitantyaaro, iroorika shookayetaintsineri pankirentsi pinarontsitachari, iriira Pava tasonkaventakeriri pankitakerori. ⁸ Irooma iro iyoshiitachane oshookake kitochee, ipoña tovarishi, tekatsira apantyaarone, katsimashire inkantya pankitakerori, intaayeetairo apaata.

⁹ Irooma eerokaite, netakoyetané, niyotajaantzi eerora pikempitakotaro noshiyakaaventakeri, tema niyotaiyini naaka pantanairo kameethari ovakera jovavisaakoshireyeetaimi. ¹⁰ Tema Pava tampatzikashire inatzi, eero ipeyakotaimiro pantayetakeri eerokaite, petakoyetanaari ikaratzi pairyaayetairiri Irirori, eekerora piyaatakaatziro petakoyetari. ¹¹ Irootakera nokovakoyetaimiri, ari pinkantapiintatyeeya poñaakantairo pinkyaaryooshireyetai, irojatzi omonkarayetantaiyaari okaratzi poyaakoshiretaiyarini. ¹² Iro eero piperashiretante eerokaite, aña iro aritatsi pinkempitakoyetyaari ikaratzi jatakairori ikempisantanai, ikaratzi kamaitanaarori. Tema iriitake aayetairone ishinetaantaitakeri.

¹³ Tema pairani ovakera Pava ishinetaakeneri Abraham-ni, tekatsira aparoni anaakoterine Pava intzime impairyakero ivairo, iri iyoterone eejatzi omaperotatya irimonkaravainete. Aña iri pairyaachari apaniro ivairoki Pava, ¹⁴ ikantakeri Abraham: Omapero nontasonkaventemi Naaka, Omapero noshekyeemiri Naaka pincharinentyaari.

¹⁵ Tera irathavaavainetatyeeya Abraham-ni, amatsinka joyaaventaka, jiñaakero ishinetaitakeneriri. ¹⁶ Tema aririka inkovapiinte atziriite iriyote omaperorika omatya ishinetaantziri, ipairyiuro ivairo aparoni itzimi anaakotziriri, ari iriyoyeete omapero

irimonkaravainete. ¹⁷ Ari okempivaivetakaro okaratzi jantakeri Pava, ipairyaaka irirori omatantyaari ishinetaantakeri. Tekatsi kanterone impashinetakairo okaratzi ipampithashiretakari iranteri. ¹⁸ Ari okanta otzimantanakari apite kaari ikantayeetai impashinetakaayeetairo. Iro omatantari ayotai te ithaiyaneta Pava, irootake poshenkashireperotairi aakaite aventaashireyetaari Irirori, ayotzi ari omonkarataiya oyaakoneentari.* ¹⁹ Iro oyaakoneentanka joshiyakaaventaitziri jaka okempitaro aparoni tenari ayeentaatziirori iniroite pitotsi eero amaata. Ari okempitari oyaakoneentanka, ayeentaperoshire ovayetai. Irootake kantakaarori ankempitakotantyaariri itzimi kyaatsiri janta tsika jotantotaitantaro tontamaitatsiri.† ²⁰ Ari añaaampyaarori aakaite kantatsi ankyaayetai janta kempitakarori iroka, aririka oyaampoiritanairi Jesús itzimi joshiyakaaventaitakeri kyagaintsiri janta. Tema iri Jesús joshiyakaaventake pairani Melquisedec. Iriitake Jesús omperatasorentsijanori iroñaaka, ari inkantaitaayeeni irirori.

7

Iromperatasorentsinka Melquisedec

¹ Tema Melquisedec, iri pinkathariventantaintsi Salem-ki, iromperatasorentsitate inake Jenokisatzi Pava. Iriitake aavairiranki ipiyaaro Abraham-ni japerotakeri pashine pinkathariite jovayiritari, itasonkaventavairi.* ² Irijatzi ipakeranki Abraham-ni ovaakarontsi okaratzi jaapithatantakeri jovayirita. Tema Melquisedec, tzimatsi oshiyakaaventachari ivairo. Jiroka etarori oshiyakaaventa: “Pinkathari kameethashireri.” Jiroka apitetaintsiri oshiyakaaventa ivairo ipinkathariventantzi Salem-ki: “Pinkathari saikakaantatsiri kameetha.”† ³ Te iriyoyeetero ivairo ashitariri, te iriyoyeete eejatzi itzimi icharineyetanakari. Kempitavaitaka te ontzimemi tsika ipoñaantanakari, tsika ithonkaka eejatzi, ikempitakotakari Itomi Pava, ari ikantaitatziro irirori jomperatasorentsitaaritzi.

⁴ Ari añiirori iriiperori inake Melquisedec. Tema Abraham-ni, itzimi acharineyetanakari aakaite, iri ipake pairani okaratzi jaapithatziiriri pinkathariite jovayiritakari. ⁵ Iroora kempitakarori okaratzi jantapiintayetakeri pairani Leví-mirinkaite. Ipayeetziri aparoni tzimimotziiriri isheninka ontzimerika 10, tema iro oshinetaantziri Ikantakaantaitane irantayeteri omperatasorentsitaari. Iro jametayarini, tema irimirinkaite inatzi icharineyetari Abraham-ni. ⁶ Iriima Melquisedec kaari asheninkata a-judío-yetzira aaka, kaari ayotaaajatziri ipaita charinetariri. Iro kantacha, Abraham-ni, itzimi ishinetaaperoyeetakeneri pairani, iriitajaantakera pakeri Melquisedec aparoni karatatsiri 10 jaapithatantakeri jovayirita. Ipoña Melquisedec itasonkaventajaantanakeri Abraham-ni. ⁷ Omaperotatya ikantapiintayeetzi: “Itzimirika tasonkaventantatsiri, janayiri itzimi itasonkaventaitziri.” ⁸ Itzimirika ipayeetziri aparoni opaitarika karatatsiri 10 jaka kipatsiki, atziri jinayetzi, kaamaneri. Iriima Melquisedec, kempivaitakami kañaaneri irinakemi irirori. ⁹ Irojatziri jantakeri Leví-mirinkaite, ikaratzi ipashitapiintayeetaari. Aña kempivaitaka iriitakemi pinakoventantatsinemi, tema irootake jantakeri ivaisatzite Abraham-ni, ¹⁰ etanakaro

* **6:18** Tema tzimatsi apite kantakotachari jaka kaari inkantayeete impashinetakaayeetairo. Jiroka etarori: “Pava te ithaiyaneta, aritake omonkarataakya okaratzi ishinetaantakeri.” Jiroka apitetanaintsiri: “Tekatsi pashinetak-agairone ipairyaaka apaniro ivairoki Pava, tema tekatsi anaakoterine irirori.” † **6:19** Iro iñaaventakoyeetzi tontamaitatsiri jotantayeetantarori tasorentsipanko, iro ipaitayeetzi tasorentsisaante onatzi janta. Intaani inkye omperatasorentsitaneri, tera irakoventyaaro inkyaapiinte. Iro ikantayeetzi “ari janta joñaakanta Pava.” Irootakera oshiyakaaventarori inkite tsika janta añeeri Pava apaata. * **7:1** Iroka vairontsi “Salem” irootake ipaitaitziri nampitsi Jerusalén pairani tekera inampitaro Judío-payeeni janta. † **7:2** Jiroka kantakotachari ipakeriri Abraham-ni pairani Melquisedec. Aririka irapithatante jovayirita Abraham-ni onkarate 10, aparoni irashitakaakyaari Melquisedec. Ari ikantakerori maaroni jaapithatantakeri, ontzimerika 10, aparoni irashitakaakyaari Melquisedec.

ipinakoventantake pairani ipashitakariranki Melquisedec jomonthaantavaariri jovayirita. Tema tekeramintha intzimaajate Leví-ni, aritake jantzitakaro Abraham-ni iroka.

¹¹ Pairani, ikaratzi omperatasorentsitaari, icharineete Aarón-ni inatzi, ikantayeetzi “Leví-mirinkaite.” Ari okanta Ikantakaantaitakeri. Iro kantacha irikaite omperatasorentsitaari, te irimatajaantero irovameethashiretante. Arimi irimatakero, eerotya josankinatakoyeetaimi pashine omperatasorentsitaari kempitaariri Melquisedec, kaari charinetariri Aarón-ni. ¹² Omaperora itzimai pashine omperatasorentsitaari kaari icharineta Aarón. Irootake ovashiñaantaiyaari Ikantakaantaitane, onantyaari intzimai pashine omperatasorentsitaari. ¹³ Tema irika iñaaventaitakeri kempitaariri Melquisedec, kaarira icharineete Leví-ni, pashinemirinkaite inatzi, kaari tzimaajatatsine aparani isheninka intzime iromperatasorentsitaari. ¹⁴ Irika kempitakariri Melquisedec, iriira Avinkatharite Jesucristo, itzimi icharinetakari Judá. Tema pairani irosankinareki Moisés-ni, te oshinetaantsite iromperatasorentsitaari charinetariri Judá.

¹⁵ Ari okoñaaperotzi ontzimatye impoke pashine omperatasorentsitaari kempityaarine Melquisedec, ¹⁶ te iromperatasorentsivetya inkempityaari oñaaventzi Ikantakaantaitane itzimi icharinematsitari Leví-ni. Aña iri kempityaarine aparani tzimat-siri ishintsinka, kaari kaamanetatsine. ¹⁷ Tema iri jiñaaventayeetake, ikantaitzi:

Eeroka kantaitaachane pomperatasorentsitai,
Ari pinkempityaari ikantaranki Melquisedec.

¹⁸ Ari okanta, tema okaratzi Ikantakaantaveetakari, otzimi irovashaantaite, tera omatero ovameethashiretante, eeniro kovityaachari. ¹⁹ Tema tekatsi aparani ovameethashirete Ikantakaantaitane. Iro kantacha otzimaira pashine impoyaataarori, irootakera matakaayetairone okaakishiretaiyaari Pava, tema iro oyaakoneenteri.

²⁰ Irootakera ishinetaakairi iroka Pava, tema iriitakeranki pairyeencha apaniro ivairo iriyoyeetantyaari omapero omonkaratya. ²¹ Iriroma pashine omperatasorentsitaantsiri, tera impairyaaatya Pava jovayetantakariri irikaite. Aña, iri ipairyaaventaka pashine, ikantakeri:

Iri Pinkathari pairyaamentakami, te joipithokanetziro iñaane.

Eeroka kantaitaachane pomperatasorentsitai,
Ari pinkempityaari ikantaranki Melquisedec.

²² Ari okanta, iriitakera iroñaaka Jesús iyotakaayeetairori omapero omonkarataiya okaratzi jantzimotavakaitakari, irootake anaakotakerori pashine etavetanakarori pairani jantzimotavakaitakari.

²³ Tema ikaravetaka pairani omperatasorentsivetaichari, osheki tzimaintsiri impoyaayetakariri iriroriite. Tema ikamapiintayetake irikaite, te onkante iriyaatakaairo irantayerimi, aña ontzimatye intzime pashine impoyaatyaarine. ²⁴ Iriima Jesús, kañaaneri jini irirori, iri kantaitaachane iromperatasorentsitaari. ²⁵ Ari okanta, iriira Jesús ovavisaakoshiretapiintairine okaakishiretaiyaarine Pava, inkantakoventapiintairi.

²⁶ Iriitajaantake iroñaaka omperatasorentsitaari akovityaaperovetakari. Jiroka ikantari irirori: Itasorentsishiretzi, ikameethashiretzi, ikiteshiretzi, te isaikimoyetairi kaariperoshireri, janaaperotairo inkite. ²⁷ Irika Jesús te inkempityaari omperatasorentsijanovetaichari pairani. Tema aririka impomeyeteri atziriite jashitakaayetariri Pava, jetaro irirori ikovakotziri Pava impeyakotavakeri ikaariperoshiretzi. Iriima Jesús jothotyaakero maaroni, jimonkaratakero ishinetakaranki apaniro inkempitakotyaari ipomeyeetziniriri Pava. ²⁸ Ikaratzi omperatasorentsitaayetakari Ikantakaantaitane, atziri inayetzi, shipetashireri, ikaamaneyetzi. Iriima Itomijanori Pava pokaintsiri avisakeranki osheki

osarentsi, iriira jomperatasorentsitakaakeri Pava ipairyaakaranki ivairoki. Iri monkaratajaantakerori kameethaini, arira onkantaitaateeni.

8

Iri Jesús kantakoventantaatsi ovakeratantaari antzimotavakaantsi

¹ Jiroka iroñaaka otzinkamiperotajaantari ikantayeetakeri: Iriitajaantakera Cristo omperatasorentsiventairi, iri saikaatsiri irakojanoriki Pinkathariperori, itsipataari ipinkathariventantai inkiteki. ² Okempivaitaaro ari irantavaitemi tasorentsithaanteki, iro kantacha, tera ari irantavaimatsite tasorentsithaanteki otzimi jovetsikakeri pairani atziriite, aña inkiteki jantavaitai, tsika otzimi jovetsikakaantairi Pava. ³ Tema ikaratzi omperatasorentsitaintsiri pairani, tzimatsi jashitakaariri Pava, ipometayetziniri. Ari ikempitakari eejatzi Jesucristo, tzimatsi opaita jashitakaariri Pava. ⁴ Iro kantacha, te onkantavetya iromperatasorentsitemi Jesucristo, isaikantavetapaintari kipatsiki, te oshinetakaantero Ikantakaantaitane, tema te isheninkamirinkaitetari Leví-ni. ⁵ Tema irikaite omperatasorentsitaari oshiyakaaronsi inamatsiyetake, aña tzimatsi iñaamampyeetakari tsika onkantaiya kyaaryooperoini janta inkiteki. Irootake ikantayeetakeriri pairani Moisés, tsika inkantya irovetsikero tasorentsithaante, ikan-tayeetakeri:

Pinkempitakaantero povetsikero, tsika okanta piñaamampyaakaro otzishiki.

⁶ Ari ikantaari Jesús omperatasorentsitaari jinatzi, janaakotairi jomperatasorentsitaari atziri. Tema Pava jovakeratai pashine antzimotavakaantsi, iri ishinetagaine iroñaaka Cristo ikantakoventayetai, irootakera anaakotairori okaratzi ishinetantavetakari pairani, iro anaakotairori etakarori antzimotavakaantsi. ⁷ Tema tzimatsi kovityeenchari etakarori antzimotavakaantsi kaari imonkarayetake, irootake okovantakari ontzime pashine ovakerari, impoyaataiyaarone. ⁸ Jiroka otzimi kovityeenchari, tema ikantaitakeranki:

Ikantzi Avinkatharite:

Pamenero onkarate avisatsineri apaata,

Ari napiitairo ontzime nantzimotairiri icharinepayeeni Israel-ni, icharinepayeeni Judá-ni.

⁹ Aririka novakeratairo antzimotavakaantsi, eero okempitaaro nantzimovetakariri ivaisatziite.

Tema pairani nokempitakaantaari nakathataatyeerimi,

Naakami eevatairinemi nomishitovantaariri Egipto-ki.

Tera imonkaraamaitaro iriroriite okaratzi nantzimotavakaiyaari,

Iro opoñaantari novashaantziro nokempoyaaventziri.

Arira ikantake jiñaavaitake Pinkathari.

¹⁰ Japiitakero iñaavaitake eejatzi, ikantzi:

Jiroka ovakerari antzimotavakaantsi iriñeeri apaata Israel-mirinkaite:

Ari niyoshiretakaayetairi kameethari onkarate irantayetairi.

Onkempivaityaaro nosankinashiretaatyeenerimi nokantakaantane,

Naakatake inkempitakaantai Ivavane,

Iriiyetake nashitaiyaari Naaka.

¹¹ Te onkovajaantaiya iriyotaavakaavaitaiya,

Intaani ikantayetairi isheninka: Piyoshireperotairi Avinkatharite.

Tema maaroni iriyoyeetaina.

Ari iriyoyetaina iriiperoriite irojatzi ashinonkaaneriite, maaroni.

¹² Osheki noneshinonkatairi ikaariperoshireyetake,

Ari nompeyakotaineri.

¹³ Tema ipaiyeetakerora “Antzimotavakaantsi ovakerari,” ari jiyotakoyeetzirori iroka etavetakarori, kempivaitake paisatorimi onatzi. Tema okaratzi paisatotaintsiri, jookayeetziro.

9

¹ Okanta iroka etakarori antzimotavakaantsi, iro ikantakaantakeri Pava iriyotayee-tantyaari tsika inkantaitya iñaapinkathayeetairi. Ari oñaaventari tasorentsithaante tsika janta iñaapinkathayeetairi. ² Iroka tasorentsithaante, apite okanta jinashiyeetakaro jotantaitziro. Janta antarosaantetzi tsika ikyaapiintaitzi, ari jovayeetakeri ootamentotsi, menkochaaniki, ipoña tasorentsitanta. Ari ipaiyeetzirori “tasorentsisaante.” ³ Irooma inthomointa, tsika ithatashiitakero tontamairi, iryaaninaki okanta. Ari ipaitayeetzirori “tasorentsisaanteperori.” ⁴ Ari osaikiri itaantapiintaitarori kasankainkari, ari osaikiri eejatzi tasorentsinaiki. Iro jovetsikayeetanta poreryaari iroka. Ari ovakotari inthomointa eepiyokiini “maná” jovetsikañakitashiitakero poreryaari. Ari jovayeetziro ikotzi Aarón-ni shookaintsiri pairani, ari osaikitari eejatzi mapikota tsika osankinataka antzimotavakaantsi.* ⁵ Okanta jeñokiini tasorentsinaiki, ari jovayeetake jovetsikaitziri iroshiyakaaro maninkariite, iriitake otsimankantakaro ishivanki otatari tasorentsinaiki. Iro ipaiyeetziri “Ineshinonkamento.” Iro kantacha eero niyaatakaairo noñaaventemiro tsika okantayeta aparopayeeni.

⁶ Aritake jovetsikayeetakero maaroni iroka. Osheki jantapiintakeri omperatasorentsitaari janta antaroki tasorentsisaante, ari jantayetzirori inkene iriñaapinkathatasorentsitaari. ⁷ Irooma iyaaperotanake inthomointa tasorentsisaanteperoriki, intaani ishinetaiziri inkye omperatasorentsijanori. Aparosatzira ikyaapiintzi osarentsiki. Aririka inkyaake janta, iraanake irira piratsi intsikirisantyaaro ipaitayeetziro “Ineshinonkamento Pava.” Ari onkantya irineshinonkatantyaariri Pava, eero jovasankitaaventantari iyaariperoshirenska. Ari ikempitaayetzirori eejatzi atziriite kaariperoshireyetsiri. ⁸ Ari okanta, tzimatsi jiyotakaayetairi Tasorentsinkantsi, jiroka okanta: Pairani otzimantavetari tasorentsithaante, te onkante inkyaayete atziriite janta otasorentsisaanteperotzi. ⁹ Jiroka okantakota: Aririka impayeeteri Pava jashitakaitariri, aririka impomeyeeteneri, tera iro matakaajaanterine iñaapinkathashiretairi Pava inkene intampatzikayetairo ipampithashiretari. ¹⁰ Aña intaani intzitaayaaro ovaritentsi, jimireyeteri, inkivayetapiintaiya eejatzi. Iro ikantakaantaitakeri otzimi koñaayetatsiri irantayeetero, irootake irantayeete irojatziri irovakeratakaantaiyaarori Pava antzimotavakaantsi.

¹¹ Ari mataka ikoñaatai Cristo, iriitake kempitaariri iroñaaka omperatasorentsitaari. Iro kantacha, tera inkyaajate tasorentsisaanteperoriki otzimi jovetsikayetakeri atziriite, aña jimatakeri inkyaake irirori inkiteki tsika intaani añaamampyaayetakaro iroñaaka, otzimi anaakoperotantatsiri. ¹² Tema Cristo te inkempityaari omperatasorentsitaari atziritatsiri itzimi kyaamatsitapiintatsiri tasorentsisaanteperoriki iraanake iriraane piratsi. Aña iriitajaantake shinetaicha irovamagaaiteri irisakotapaintero iriraane, inkene iriñaayetairo maaroni ari inkantaitaayeeni iravisakoshireyetai.† ¹³ Oshiyakaaventziro aririka ookimotyaari Pava iriraane piratsi, eejatzi isamampote, kempivaitaka iro kitevathatakairine atziri itzimi antakerori ipinkayeetziri. ¹⁴ Irooma iriraane Cristo, iro maperotakerori okantakaakaro pikiteshiretantayetaari. Tema ikempitara irirori tekatsi ompaitya inkenakaashityaari, irijatzi shinetaichari irovaiteri, ikantakaakari Tasorentsinkantsi. Iriitake oshepithataimirori kaariperori pipampithashiretane, tema pantayetakeri kaamanetakaantatsiri. Aña ontzimatyepantayetairo okaratzi ikovakaimiri Pava, Kañaaneri.

* **9:4** Ikantakoyeetziri jaka poreryaari, iriitakera oro. † **9:12** Jiñaaventaitziri jaka ikantaitzi piratsi, iri iñaaventayeetzi cabra-payeeni ipoña vaca.

¹⁵ Iriitakera Cristo itzimi jotyaantakeri Pava inkantakoventairi atziriite, ari okanta jovakeratakaantaarori antzimotavakaantsi. Tema okantakota ovakerari antzimotavakaantsi, ontzimatye inkame aparoni, iro iravisakotantaiyaari piyathatakarori paisatori antzimotavakaantsi. Ari iriñeetairo ishineyetakairo pairani ankañaanetai. Iroka antzimotavakaantsi, iroovaitake aparoni osankinarentsi tsika oñaaventayeta okaratzi jashiyeetari, oñaaventayetziri eejatzi intzime ashiyetaiyaarone aririka inkamaminthatake ashitaaniri. ¹⁶ Iro kaari jiyoperoyeetanta intzime aayeterone okaratzi jashitakaayeetantari, intaani jiyoyeetzi aririka inkamake ashitaaniri. ¹⁷ Eenirora jañi ashitaaniri, eero ipitaitari itzimi ishinetaitakeneri irashitaiyaaro. Intaani impayeetairi aririka inkamake. ¹⁸ Ari okempitari, jetajaantayeetantanakarori paisatori antzimotavakaantsi, tzimatsi ipaita kamaintsiri, iriraanera jetantayeetanakari. ¹⁹ Tema pairani ithonkakero Moisés iñaanatakeneri atziriite Ikantakaantane, jaake iriraane piratsi, itentaakero jiñaa, jaake inchashiteva, jankoviitake kityonkamaitatsiri, itsikirisantakaro osankinatainchari, ari ikempitaakeriri eejatzi atziriite.‡ ²⁰ Ikantakeri: Iroka iraantsi iro oñaarontaperoterone antzimotavakaiyaari, irootake ikantakaantakeri Pava.

²¹ Itsikirisantakaro eejatzi iraantsi janta tasorentsithaanteki, ari ikempitaakerori okaratzi saikatsiri inthomointa. ²² Ari okanta, tema kempivaitaka aririkami intsikirisantaityaaro iriraane piratsi, imonkaratanairo Ikantakaantaitziri, kempivaitaka iroomi oitevathatantatsine. Tema eerorika otzimi iraantsi, eero ipeyakotantairo Pava kaariperori.

Iri Cristo matakeroi jovavisaakoshiretantzi

²³ Irootake ikamimentantari piratsi ipomeyeetziniri Pava kempivaitaka inkitevathatakaantatyeeemi. Irootake kempitakarori okaratzi avisaintsiri inkiteki, jotyaantakeri Pava inkamimentante Cristo, inkiteshiretakaantayetairi. Iro anaakotakerori ikamimentantzi piratsi. ²⁴ Tema te inkye Cristo tasorentsisaanteperoriki irovetsikamatsitane atziriite. Aña irootataike oshiyakaaventacha inkiteki tsika ikenai Cristo, inkantakoventayetai isaikira Pava. ²⁵ Tema te japiipiitapaintziro Cristo ikamimotantzi. Ari opashinetziri jantziri omperatasorentsitaari itzimi kyaavetapiintachari aparosatzi osarentsiki tasorentsisaanteperoriki. Te iri ashitaajatyaarone iriraa isakotayeetziri. ²⁶ Arimi iroshiyamatsityaari Cristo ikaratzi omperatasorentsitaari, osheki irapiipiiteromi inkamimentante. Arimi iretanakyaaro inkemaantsiventantyaami ovakera ovetsikantakari kipatsi. Aña aparosatzi ikamimentantapaintzi. Ari ikantaitanaatziro joitsinampaakero kaariperori. ²⁷ Iroovaitake ikantaitziri: “Maaroni atziri aparosatzi okanta ikami, impoña Pava amenakotairone ishire.” ²⁸ Iro jantakeri Cristo, aparosatzi ikamake ikemaantsiventakotari osheki kaariperoshireri. Iro kantacha eejatzi inkoñaatapai apaata irirori, eero va ikemaantsitakaitavaari, aña irovavisaakotairi ikaratzi oyaakoneentakeriri.

10

¹ Iroora Ikantakaantaitane oshiyakarori aamparentsi. Tema okantara aparoni aamparentsi te ontzimanete ovatha, intaani jiyotayeetzi tzimatsira ipaita ashitaro iraampare. Ari okantari eejatzi Ikantakaantaitane, iyotaakai tzimatsi apaata kameethataatsine. Ikantakaantaitake ontzimatye impometapiintayetaineri Pava maaroni osarentsiki, iro kantacha tera ovameethaperoshiretziri atziriite antayetakerori. ² Arimi omaperotya ovameethaperoshiretante, ikaratzi antayetakerori arimi irovashaantakeromi, tema aritakemi oiteshiretakeri, eero iyaatzimi onkatsitzimoshirevaiterimi jantayetakero kaariperori. ³ Aña te ari onkantya, iro jantapiintakeri avisayetzi osarentsipayeeni, ipometapiintayetziniri Pava,

‡ 9:19 Kantakotachari jaka inchashiteva, irootakera ipaiyeetziri eejatzi “isopo.”

ipampithashiretakotaro iyaariperoshirenka. ⁴ Tema jovamaayetapiintziri piratsiite ikapathainkatakaitziri, tera omatero ompeyakoperotero iyaariperonka atziri. ⁵ Irooma ipokakeranki Cristo jaka kipatsiki, ikantakeri Pava:

Te pinkovamatsitairo iramayeetaimi piratsi jashitakaayeetamiri, ipomeyeetzimiri. Aña naakatake potyaantake natzirite, nonkempitakotyaari ipomeyeetzimiri.

⁶ Tera intaani onimotemi ipometayeetzimiri piratsi okantakaantziro iyaariperoshirenka irikaite.

⁷ Nonkante Naaka:

Pavá, nopokake naaka nantairo okaratzi pikovakaakenari eeroka, Tema aritake josankinatakoyeetakena pairani onkarate nanteri.

⁸ Pinkinkishiretero kantatsiri jaka:

Te pinkovamatsitairo iramayeetaimi piratsi jashitakaayeetamiri, impomeyeetaimiri. Te onimotemi impomeventemiro iyaariperoshirenka.

Iro kantacha, ¿kaarima ikantakaantaitziri iroka? ⁹ Intsityaa pinkinkishiretero pashine kantatsiri:

Nopokake naaka nantairo okaratzi pikovakaakenari eeroka,

Iroka apiitainchari ikantaitakeri, impoyaataro etanakarori pairani. ¹⁰ Aña ikovake Pava onkempityaaro ivatha Cristo okaratzi ipomeyeetziniriri, ari okanta ikamimentantapaintariri maaroni atziriite. Arira opoña jovameethashireyetai aakaite.

¹¹ Pairani, maaroni omperatasorentsitaari jaminiri Pava jashitakaariri, japiipitziro kitaiteriki ipometziniri piratsi. Temaita irimatero irovashaantaperotakaantero kaariperori. ¹² Irooma Cristo, aparosatzi ishinetaka irovamaaventaiteri iyaariperonka atziriite, ipoña isaikai irakojanoriki Pava itsipataari ipinkathariventantzi, ¹³ ari isaiki joyaaventa irojatzi iroitsinampaantaperotaiyaariri, ikempitakaantairi imakoryaakiimento. ¹⁴ Irootakera jantantakarori aparosatzi ikamimentantakero iyaariperonka atziriite, ari ikantaitaatyani jovameethashireperoyetairi. ¹⁵ Ari ikempitakari Tasorentsinkantsi jiyotakaakai omaperotatya. Tema iri etakaro josankinatakaantake:

¹⁶ Ikantake jiñaavaitake Pinkathari, ikantzi:

Jiroka ovakerari antzimotavakaantsi iriñeetairi apaata:

Ari niyoshiretakaayetairi kameethari onkarate irantayeeteri

Onkempivaityaaro nosankinashiretaatyenerimi nokantakaantane.

¹⁷ Eekero ikantatzi:

Ari nompeyakotaineri ipiyathataka, jantayetakero kaariperori.

¹⁸ Tema aritake ipeyakotantairo Pava ikaariperoshireyetzzi, te ariperotai impomeyetaineri iroñaaka.

¹⁹ Irootake iyekiite, tema kpathainka ikantaka Jesucristo jovamaantaitakariri, aventaashire antsipashiretaiyaari Pava, onkempivaityaaro ankyaatyeeemi tasorentsisaanteperoriki. ²⁰ Tema jatziritakera Cristo, irootake okantantaari ankyaayetai inkiteki, iro oshiyakaaventachari ankyaatyeeemi ithatayeetakero tontamaitatsiri tasorentsisaanteperoriki. Aakara omapokayetaarori iroka kaari jimayeetzi pairani, irootake kañaanetakaantaatsiri. ²¹ Ikempitaari iroñaaka Cristo iriimi omperatasorentsijanoventaineri akaratzzi jashiyetaira Pava. ²² Ari okanta. Kyaaryooperoini ankantaiya antsi-pashiretaiyaari Pava, mapero ankantya oshiretaiyaari. Kiteshire ikantakaayetai, eero apampithashiretakoyetaaro kaariperori. Aña ankempitakaantya inkivantatyeeromi jiña kiteshaari. ²³ Kiso ovanakero aventaashiretaari, ikemayeetakai akantake: “Noy-aakoneentane inatzi Cristo.” Tema tsika itzimi shinetakairori, kiso jovakai irirori.

²⁴ Ontzimatyee ampampithashiretakotairo tsika onkantya aminthashiretakaantyaariri pashine iretakotantya, irantayetairo kameethari. ²⁵ Eero ovashaantziro apatotapiintya, tema tzimayetatsi ovashaantayetakero. Aña ontzimatyee aminthashiretakaiyaari akarataiyini. Eekero aatatyee antanairo ayotaira aritake impiye Cristo.

Ikamantayeetariri antzirori inintakaanekiini kaariperori

²⁶ Tema aritake ayotairo kyaaryootatsiri, aririka othataanakyaaro ovashaan-tanakero, impoña aatakiro antayetero kaariperori, tera impeyakoitairo ayaariperonka. ²⁷ Aña ikamantayeetatye antharovashirete irovasankitayeetai, tema Pava iraperotairi intaayetairi ikaratzi kisaneentakeri. ²⁸ Pairani, intzimerika piyathatakyaarone Ikantakaantane Moisés, te ineshinonkaitari, aña jovamaayeetziri inkaraterika mava kantakoterine. Ari irovamaayeetakeri eejatzi inkarataajaterika apite kantakoterine. ²⁹ ¿Tema omaperota irovasankitaiteri itzimirika manintakerori jantzimotajaantakairi Itomi Pava? Tema okempivaitakaro jaatzikashivaitaitaro kaari apantaro, irimanintashivaitakyaaromi ikapathainkatake ikamimentantake. Ari ithainkashiretakerori jantzimotantziri Pava ishinetaavetaniri intasorentsishiretakairi. Ikaviyavaitakeri Tasorentsinkantsi neshinonkataneri. ³⁰ Irooma aakaite ayotziri itzimi kantaintsiri:

Naakatake ovasankitaantatsine,

Naaka piyakoventantachaneri.

Iroora ikantakeri Pinkathari.

Ikantaitzi eejatzi:

Jovasankitaayetziri Pinkathari ikaratzi jashitaari irirori.

³¹ ¡Kempitataika iniroitemi intharovashireyeetakemi jiyotayeetai iriitajaantakemi ovasankitaayetantaatsine Kañaaneri Pava!

³² Pimpampithashiretakotya. Tema eerokayetake pairani kempisantanaintsiri, kempivaitaka pinkitainkatakotaatyeeemi. Ipoña piñaakero ikemaantsitakaayeetakami.

³³ Piñaayetakero eejatzi ikisayeetzimi, jovatsinaayetzimi tsika ipiyotayeeta. Piposhenkayetakari avishimoyetziri okaratzi piñaakeri eeroka. ³⁴ Piposhenkayetakari ikaratzi jashitakoyeetakeri, piñaayetakero eejatzi jaapithayeetakemiro tzimimoyetzimiri. Iro kantacha, eekero piyaatatzi piminthashiretanaka, tema piyotaiyini onkarate piñeeri apaata, osheki okameethaperotzi, te othonkaneta. ³⁵ Irootake eero povashaantantaro okaratzi paventaanaari, tema iniroite impinayeetaimi apaata. ³⁶ Amave pinkantya pantayetanaari ikovakaayetzimiri Pava, ari onkantya piñaantaiyaarori ishinetaakemiri.

³⁷ Tema ikantzi Pava:

Eero ishenkaa irareetantyaari okaakitizimataintsiri,

Eero osamani inkantya.

³⁸ Tampatzikashire irinaatye aventashireri, ari iriñeero irañantaiyaaro.

Irooma aririka impiyashiretai, eerora jinimotakaanaro.

³⁹ Irooma aakaite, te akempitari ikaratzi piyashiretachari, itzimi iraperoyeetairi. Aña oshireyetaara aakaite, ari añeero añashireyetai.

11

Aventaashirenkantsi

¹ Jiroka okantakota aventashirenkantsi. Okempitayya aririka inkantashireete: “Aritake omatakya nokovaperotane.” Jiyomampyaaperotajaantake aritake omatakya ikoviri, onkantavetakya teker ariñeero. ² Iro iraventaashirenka avaisatziite kantakaarori okanta Pava iñaaventantakariri kameethaini. ³ Iro aventashirenkantsi kantakaarori amatantarori akemathatairo tsika okantajaantaka jovetsikantakarori Pava kipatsi. Intaani jiñaavaitake, matanaka ovetsika. Ari opoñaanakari ovetsikanaka iñaayeetairi iroñaaka kaari koñaataajatatsiri pairani.

⁴ Iro iraventaashirenka Abel kantakaari ipometantakaniri Pava jashitakaariri, anaakotanakero irashi Caín jashitakaavetariri Pava. Iro ookimotakari ipometakeri Abel. Ari ikantake Pava: “Kameethashire inatzi Abel.” Okantavetaka ikamake Abel, eeniro akemakotapiintziri kempivaitajaantaka irojatziri iriñaavaitemi irirori, tema iro

kantakaarori ikempisantake. ⁵ Iro iraventaashirenka Enoc kantakaari jaantaitaariri, te iriñeero inkame. Te iriñeetairi, tema inkiteki jagairi Pava. Pairani eeniro isaiki kipatsiki, ikantakeri Pava: “Eerokara inimotakaaperotakenari.” ⁶ Tema aparoni kaari materone ontzime iraventaashirenka, te onimoteri Pava. Aña aririka inkovayeete iriyoperoitairi Pava, ontzimatye inkempisantai, omapero tzimatsi Pava. Ontzimatye inkempisantai ari irimatakaayetairi Pava inkarate kovaperotaatsine iriyotairi. ⁷ Iro iraventaashirenka Noé kantakaari jovetsikantakarori iniroite pitotsi inkene irovavisaakoteri isheninkamirinkaite. Kyaaryoo iñaapinkathatasorentsitanetake irirori. Tema iri Pava kamantakeri onkarate avisatsine, kaari iñeetaajatzi pairani. Iroora opoñaantari jiñeetakero iro apantaperotaro irovasankitaayeetairi osavisatziite. Arira jovameethashiretakeriri Pava, tema irootake ishinetaayetakereneri kempisantaneriite.

⁸ Iro iraventaashirenka Abraham kantakaarori ikempisantantakariri Pava ikantakeriranki irishitove inampiki iriyaatero pashine nampitsi otzimi ishinetaakeneriri. Iro jantakeri Abraham, jatake okantavetaka te iriñeero tsika iriyaatenta. ⁹ Iro iraventaashirenka Abraham kantakaarori jimatantakarori jinampitaro pashine kipatsi tsika te itzimapai isheninka irirori. Ari isaikakeri ipankoshetatar meshinantsimai. Ari ikempitaakari Isaac, Jacob, tema irijatzi ishinetaayeetakeneri eejatzi. ¹⁰ Iro jimatantakarori Abraham inampitakaro, tema jiyotzi ari inkañaanetai inkiteki. Kempivaitaka iri ñaamampyaakarori aparoni nampitsi otzimajaantzi jovetsikairi Pava, tsika irinampiperotaiyaaro apaata. ¹¹ Aña omatzitaikaro iroori Sara, ovaiyantai okantakaaro aventaashirenka. Aritake antarokonavetaka, karavetapaaka ovaiyantantyaari. Iro kantacha, omatairo ovaiyantai, tema aventaashiretanakari Pava aritake imonkaratakeno ishinetaakenerori. ¹² Ari okanta. Oimera Sara, itzimi ayimavetakari iran-tarikonanka, jovaiyantakairo iina, irojatzi joshekitantaari icharineyetari, ikempitaari joshekitzi impokiro, ikempitaaro impane oshekitzi janta jiñaathapyaaki. Omapero joshekiperotai, tekatsi materone iriyoyeetai tsika ikaratzi joshekitzi.

¹³ Maaroni irikaite (Abraham, Isaac, Jacob, Sara), ikamakoyetakero iraventaashirenka, te iriñaajatero okaratzi ishinetaayeetakeneriri. Intaani jiñaamampyaayetanakaro. Intaina okantaka inkite ikovashiretakeri inampitaiyaaro. Irootake ikantayetantari: “Asaikaminthatashitara kipatsiki, kaari anampi, akempitakovaitakari aparoni kaari tzimatsine isheninkamirinkaite.” ¹⁴ Tema jiñaavaitaitakero kantainchari ñaantsi, ari ayoperotziri omapero ikokovaitzi pashine nampitsi tsika inampiperotajaantaiyaaro kameethaini. ¹⁵ Iroomi iriñaaventayete impiyamatsiyetaimi inampiiteki ipoñaayetakaro pairani, aritya irimatakeromi impiyayetai. ¹⁶ Aña tzimatsi pashine ikovaperotakeri otzimi anaakoperotzirori, jantara inkiteki ikoviro. Irootajaantakera jovetsikakeneriri Pava irashiite irikaite, tema Pava te ipashiventakotari ikantapiintakeri “Novavané.”

¹⁷ Iro iraventaashirenka Abraham kantakaakarori impometantyaanerimi Pava irapintzite itomi Isaac, tema Pava iñaantatyaaro iraventaashirenka Abraham. Iroovetainchami irapintziryeerimi irovaiyantane, ¹⁸ okantavetaka ikantakeri Pava:

Iri Isaac piñaantaiyaari intzimai osheki pincharinetyaari.

¹⁹ Tema Abraham javentaashiretakari Pava jiyotzi ari irovañagairi kamatsiri. Irootake Pava joipiyantaaniriri Isaac, tema iri oshiyakaaventakero irañaayeetai. ²⁰ Iro iraventaashirenka Isaac kantakaarori itasonkaventantakariri Jacob ipoña Esau, iro oshiyakaaventacha avisayetatsineri apaata. ²¹ Iro iraventaashirenka Jacob kantakaakarori itasonkaventantakariri apiteroite itomi José. Irojatzi iraventaashirenka Jacob-ni kantakaarori itharomentantakariri Pava ikotziporokitantakariri ikamimatake. ²² Iro iraventaashirenka José kantakaari ikantantanakari ikamimatake, ikantzi: “Aririka irishitovayetai Egipto-ki asheninka itzimi icharineyetari Israel, iramenai

tsika inampitaiyaaro.” Ikantake eejatzi: “Ontzimatyera irayeetanairo apaata no-tonkiporoki.”

²³ Iro iraventaashirenka ashitariri Moisés kantakaari jomanantakariri ireenchaanite ovakera itzimapaake, irojatzi itzimakotantakariri mava kashiri. Tema kameethaini ikantaka eenchaaniki. Ari jiñaakaarori ashitariri Moisés okaratzi ikantakaantakeri pinkathari, irovayeeteri maaroni eenchaaniki inkarate shiramparitatsine. ²⁴ Iro iraventaashirenka Moisés kantakaari kaari ikovanta incharinetyaari pinkathari Faraón, okantavetaka iro oimotantakeri irishinto pinkathari. ²⁵ Aña iro ikovake inkempiyaari atzirite jashitari Pava, ari itsipatakari isheninkapayeeni jovasanki-taavaitaitziri, te inkovaajatero iranintaavaityaaro kapicheeni inevetashiyetari irirori. ²⁶ Tema jiyotake Moisés okovaperota irovinkatharyaaventaiteri Cristo, iro anayirori ontzimimotairimi irashaakaro Egipto-satzi. Aña iro jiñaamampyaakari impinayeetairiri apaata. ²⁷ Iro iraventaashirenka Moisés kantakaari ishiyantakariri Egipto-ki. Tera iro ishitovantaajatyaaari itharovakaari pinkathari inkisaneenteri, aña ikyaaryoventatziiro onkarate irantakairiri Pava, okempivaitakaro iriñaavorotatyeerimi Pava kaari koñaanetsine. ²⁸ Iro iraventaashirenka Moisés kantakaarori jimonkarayiro ikantakaantaitakero anankoryaantsi, itsikirisantakaro iraantsi eero jovamaantari maninkari aperotaneri iponkitzitari irovaiyaneete.

²⁹ Iro aventaashirenkantsi kantakaarori jimontyeetantakarori Inkaare Kityonkaari, janiitaiyakeni okisopathatakera. Irooma jimavetapaakaro Egipto-satzi, piinkaiyakeni. ³⁰ Iro aventaashirenkantsi kantakaarori jimatantakarori jinkijinkitakero Jericó okaratzi 7 kitaite, irojatzi jiñaantayeetakarori oporokathapitake nampitsi. ³¹ Iro aventaashirenka Rahab kantakaarori aakameethatantakariri ovayiriite amenarontachari, ari okanta te otsipatantari piyathariite japeroitakeri. Okantavetaka iroka Rahab mayempiro onavetaka.

³² ¿Nonkinkithatakoterima pashine? Eerora nothotyaaakotziri. Jirika ikaratzi: Gedeón, Barac, Sansón, Jefté, David, Samuel, ipoña kamantantaneriite. ³³ Iro iraventaashirenka irikaite kantakaayetaari okanta: Itzimantari oitsinampaayetairiri pinkathariite, pashine tampatzikashireyetaatsiri, pashine ñaayetairori ishinetaitakeneri, pashine jookaveetakari imoronaki kashekari te jatsikiri, ³⁴ pashine jookaveetaka paampariki te itaga, pashine jamathaataitaka irovathaiterimi, pashine ishintsitakaitai, pashine ñaaperotaacha jovayirita, pashine jomishiyayetake ovayiriite poñaachari pashine nampitsi. ³⁵ Tzimatsi tsinane ñaayetairiri osheninkamirinkaite jañaayetai ikamaveta. Iro kantacha tzimatsi pashine kamimayetaintsiri jomposavaitaitakeri, te irovashaantanakero iraventaashirenka irapakaantaityaarimi. Aña oyaaneenta ikanta irañaaperoyetai apaata, eero okempitaaro añaavetara iroñaaka. ³⁶ Tzimatsi itzimi ithainkavaitaitziri ipoña ipasavaitaitakeri, pashine joosoyetakeri ipoña jashitakoyetakeri. ³⁷ Tzimatsi ipicheetakeri, pashine itankaitakeri, pashine josataayeetakeri. Tzimatsi pashine anii aniivaitatsiri intaani ikithaamatsitakariri meshinantsimai, pashine kovityaaperovaitane ikantaka, pashine osheki ikokovayeetakeri, pashine ikemaantsitakaitakariri.* ³⁸ Pashine ikenavaiyetake tsika te inampiitaro ipoña otzishimashiki, pashine inampiyetakaro omoronaki. Tera aritaajate ankempitakaanteri irikaite osavisatziite. Aña iriitake apantaperotachari.

³⁹ Iro iraventaashirenka irikaite kantakaarori okanta Pava iñaaventantaariri kameethaini, okantaveta tekera iriñaayetairo ishinetaayetakeriri. ⁴⁰ Tema iñaamampyaakaro Pava otzimi anayirori: Ikovakaakairo aakaite antsipayetaiyaari irikaite, inkameethashiretakaayetai maaroni.

* **11:37** Ikantakoyeetziri jaka meshinantsimai, iroora imeshina oisha ipoña cabra.

12

Kempoya ovanairi Jesús

¹ Irootakera, añashintsiyetantyaari eejatzi aakaite, ankempitakaantero oyiishitantatyeemi, okempivaitakaro eejatzi impiyotatyeeyaami irikaite iramenayetaimi matayetakerori javentaashirenetaka, intzime amatakoyetairi aakaite. Amatantyaarori ashiye shintsiini, ookanairo aithaare amatsinkakairi ashiye. Iro oshiyakaaventachari aithaare aririka ookaventairo akaariperoshirevaitzi. Ari añeeroori aakoventyaaro ashiyapiintai.

² Ikempitara shiyachari ikamaitaro jameniro tsika irareetya, ari ankempitanaiyaari aakaite, kempoya ovanairi Jesús itzimi etakarori javentaashiretakaayetakai. Iriitake monkaratakairone eejatzi aventaashiretane. Iriitake ankempitakotaiya, tema jiñaamampyaakaro irirori iranintaiyaari. Irootake jamavetantakarori ipaikakoveetakari, aritzimotakeri ipashiventakaitakari ikamavetapainta. Ari saikai iroñaaka irakojanoriki Pava ipinkathariventantai.

³ Aririka ankinkishiretakoteri Jesús ikanta jamavetakero ikisaneentavaitakeri kaariperoshireri, iro tharomentashiretakaine eejatzi aakaite amavetero, eero okantzimoneentashivaitai.

⁴ Aritake piñaashintsiyetakari eerokaite kaariperori, iro kantacha tekera piñero inkapathainkataakaimi.

⁵ Aamaa pipeyaakotaaro ishintsithatantamiro Pava osankinarentsi, ikempitakaantami eerokami itomiite, ikantzimi:

¡Notomí! Eero pimanintziro aririka irovasankitaimi Pivinkatharite.

Eero okantzimoneentavaitami aririka ishintsithatemi.

⁶ Tema iri iretakotajaantane Pinkathari jiñaantakaapiintari,

Maaroni ikempitakaantaari itomi, jovasankitairi.

⁷ Onkarate avishimoyetemiri pinkempitakaantero Avinkatharite ñaantakaashiretamirori. Tema ikempitakaantaami Pava eeroka itomi. ¿Tema jovasankitaapiintziri itomi ikaratzi ashitaanietachari?

⁸ Ontzimatyte irovasankitaayetai maaroni. Terika piñero eeroka, kempitaka tekera itomiperotami Pava, aña otomi mayempiro pinatzi.

⁹ Okempitara eejatzi, tzimatsi koñaaneri ashitairi ovasankitairi, añaapinkathatziri irirori. ¿Eeroma amaperotzirori añaapinkathatairi Ashitairi kaari koñaaneri, onantyaari añaashireyetai?

¹⁰ Tema ikaratzi ashitairi koñaaneri kapiche jovasankitaayeyetai, tsika okantzimotari irirori. Iriima Pava jovasankitaayetai irirori onkantya inkameethashiretakaantairi, ari onkantake eejatzi intasorentsishiretakai ikempitara irirori.

¹¹ Te onimoshireyetai irovasankitaaminthaitai, aña osheki onkantzimoneentashirevaitai. Iro kantacha apaata, ikaratzi kaari maninterone jovasankitaayetziri, aririka inkameethashireyetai, ari iñero isaikai kameethaini.

Aparatakerori ineshinonka Pava

¹² Irootakera piñaashintsitantaari pinkempityaari ñaantapiintakarori ishiya, iñaashintsita ishevata ishipetashempavetaka, ari ikempitairori eejatzi ishipetayeretovetaka, iñaashintsita.

¹³ Pinkempitayetaiyaari eerokaite shiyapiintachari tsika okameevokitzi kaari ñaayerone inkithoke ishipetakiitake. Aña ontzimatyte intekatsikiite.

¹⁴ Aakameetha pinkantavakaiya, piñaashintsitya pintasorentsishirete. Tema eerorika pimatayetairo iroka, eerora piñeeri Añaapinkathatane.

¹⁵ Paamaventyaari inkarate aparatakerone jineshinonkayetai Pava. Paamaventyaari oitzipinaashiretaneri, joitzipinairikari ikaratzi kempisantayetatsiri.

¹⁶ Paamaventyaari mayempitatsiri. Paamaventyaari thainkatasorentsitaneri kempityaarine pairani Esaú, ikovajaantzi irovavakya aparosatz, ari ipimantakerori ikashiyakaitariri iriira iponkitzitarora itzimi.

¹⁷ Tema piyotzi eerokaite aritake jimatakero Esaú kantachari, osheki ikovavetaa iriñeeroimi intasonkaventayeeteri, iniroite jiraakotakaro. Iro kantacha te iriñaamaitaayaaro tsika inkenakagairo irovashiñaantaiyaarori ikenakaashitakari.

¹⁸ Tema te pikempitari eerokaite aakerori pairani Ikantakaantaitane. Jiyaataiyake irirori otzishiki tsika otzimi koñaanetatsiri. Osheki otaantzi, tsireniki okantaka, ooreenkatake, iniroite otampyaatake. ¹⁹ Ikemakero ityootaitzi. Ikemake eejatzi iniroite iñaavaitaitzi, ari itharovaiyanake, osheki jamanaiyavetaka eero ikemantaro kantachari.

²⁰ Tema osheki itharovakaitakaro okaratzi ikantakaantayeetakeri, ikantaitzi: Eero pikenayetzi jaka otzishiki. Te aritaajate pinkenakaayeteri kapicheeni pipirayetari janta. Aririka inkenayeetake kapicheeni janta, ontzimatye intsitokayeeteri, ontzimaye irovathaatyeteri.

²¹ Omaperoitaka okoveenkatzzi ikantzi Moisés: Iniroite notharovake, okavaitakana.

²² Te pikempitari eerokaite ikaratzi ñaakerori, aña eerokaite oshiyakariri ikaratzi jataintsi otzishiki paitachari Sion, saikatsiri nampitsiki Jerusalén-ki. Iroora oshiyakaaventachari piyaayetai inkiteki tsika isaiki Pava Kañaaneri. Tema ari pintsi-pataiyaari eerokaite ipiyotapaa maninkariite. ²³ Pintsipataiyaari ikaratzi piyotachari janta javentaashiretaari Iponkitzitanane Pava, tema iriyyetake osankinatakotainchari irisaikayetai inkiteki. Pintsipatajaantaiyaari Pava, intzime amenakoyetairine maaroni. Pintsipataiyaari ishireete kempisantzinkariite itzimi jothotyeeetakeri ikameethashiretakaitairi iroñaaka. ²⁴ Pintsipataiyaari eerokaite Jesús, itzimi poñaakaantanaarori ovakerari antzimotavakaantsi, itzimi kapathainkataintsiri ikamimentayetakai. Tema iroka iriraane Jesús kempivaitakami oñaavaitatyeemi, anaanakero oñaaventakeri pairani iriraane Abel.*

²⁵ Paamaiya paparatzirikari Pava aririka iriñaanashiretemi. Tema pairani ikaratzi kemavetakariri Pava jiñaavaitzi jaka kipatsiki, jovasankitaakeri jimanintakero okaratzi ikantziriri. Aakara irimaperote irovasankitaayetai, aririka ampiyashiretake akemayevetakari jiñaaneshiretakai inkitesatzi. ²⁶ Pairani aririka iriñaavaite Pava, jontziñaakaaro kipatsi. Irooma iroñaaka, tzimatsi okaratzi ishinetaakairi, ikantzi: Ari napiitairo nontziñaakairo, tera intaani kipatsi, aña ari omatzitaiya inkite eejatzi.

²⁷ Tzimatsi opaita oshiyakaaventachari ikantziri: “Ari napiitairo.” Iroora oshiyakaaventacha aririka irotekairo okaratzi jovetsikayetakeri, iraperotairo irovet-sikane kaari enitanetatsine, intaani osaikayetai enitatsiri. ²⁸ Irooma aakaite, impinkathariventayetai janta tsika enitanetapai. Irootake ampaasoonketantyaariri Pava, ñaapinkatha ovairi, antavaitaineri. ²⁹ Tema Pava, iriitake kempitakariri aparoni paampari pometaneri.

13

Irantanairi kempisantatsiri

¹ Ontzimatye petakotapiintanaiyaari “Iyekiite.” ² Eero povashaantziro poimaayeteri pipankoki areeyetachari pinampiki. Tema itzimayetzi antakerori, tekatsi kamanterine, iriira maninkariite joimaake ipankoki. ³ Eero pipeyakotaro paamaventaiyaari pikaratzi pikempisantayetai itzimi jashitakoyeetziri. Pinkempitakaantero aririkami pinkateri irashitakoyeetemi. Ari pinkempitairiri ikaratzi jovatsinaavaitaitzi, paamaventaiyaari, tema piyotzi eeroa tsika okantavaita aririka inkemaantsitakaayetai. ⁴ Pinkinataiyaari pitsipa, eero japitevaitami pashine. Tema jovasankitairi Pava itzimi mayempitatsiri. ⁵ Eero pinevetapiintashitari poshekyeeri kireeki. Onimotemi piñiitro tzimimotajaantakemiri. Tema iri Pava payetemirone kovityiimotamiri, jiroka ikantake: Eero nookaventataitzi. Eero novapintaimi.

* **12:24** Pairani itsitokantakariri Caín irirentzi Abel, ikantake Pava: “Kempivaitaka onkaimatyeemi iriraane Abel ikokovatzi inkisaventayeetyaari.” Ari opoñaari ikantayeetzi kempivaitaka oñaavaitatyeemi iraanstsi. Irooma oñaavaitzi iraanne Cristo, tera inkove inkisaventaityaari, aña okovi ompeyakotantero kaariperori.

⁶ Irootake aventaashiretantyaariri aakaite, ankantayetai:
Iri Novinkatharite kaminthainari.
Tekatsi nontharovakaiya.

¿Tzimatsima inkantaina atziri?

⁷ Pinkinkishiretakoteri jevatakaimiri pikempisantayetai, itzimi ñaaventapiintzimirori iñaane Pava. Pinkinkishiretakoteri tsika ikantayeta isaiki, opaita jimonkaraayetak-
eri iriroriite. Pinkempitakotaiyaari tsika ikantakero javentaashireyetaka. ⁸ Irojatz
ikanta iroñaaka Jesucristo, tsika ikantapainta, ari inkantaitaateeni irirori. ⁹ Eero
pishinetairi iramataviyetemi iyotaantzirori kaari tampatzikatatsine, kaari ikemapiin-
taitzi. Tema iriitake Pava tampatzikashiretakaayetairi, jineshinonkayetaira. Kaarira
tampatzikashiretakaantatsine ampinkavaiteero jovayeetari. Tema tzimatsi matayeve-
takarori iroka, temaita ovameethashireteri. ¹⁰ Okempivaitakaro ontzimimoyetaimi
ovakerari pomepirinimentotsi. Itzimi jovamaitakeri janta, kamimentakairi aakaite. Te
aritaajate irovayetaiyaari antavaitatsiri tasorentsithaanteki.* ¹¹ Tema jayiroranki om-
peratasorentsijanori iriraane piratsi inthomoi tasorentsithaanteki onkantya ipeyakoy-
eetantyaariri iyaariperonka, jaayetziro ivathara piratsi othapitapaara nampitsi ari
impomeyeterori. ¹² Ari okempitakari eejatzi, jovamaayeetakeri Jesús othapiki
nampitsi, ari ikemaantsitakoventantari ikapathainkatake jovameethashireyetantairi.
¹³ Ontzimatyee ankempitakaantero aakaite ashitovatyeeemi nampitsiki aatatyee tsika
isaiki Jesús, manintaari irovayeetai ikempitaitakeri pairani irirori. ¹⁴ Tema jaka tsika
asaikayetzi iroñaaka eero okantaitatyaani. Irootake añaamampyaantarori tsika anampi-
taiyaaro apaata. ¹⁵ Irootakera, antharomentantyaariri, ampairyeeero ivairo irirori.
Iroora impoyaataarori okitho pankirentsi jashitakaayetakariri pairani. ¹⁶ Ari okempi-
tari eejatzi, eero povashaantziro kameethari, pimpavakaiya tzimimotzimiri. Irojatz
kempitakarori ookimotariri pairani Pava ipometayeetziniri. ¹⁷ Eero pipiyathatari
jevayetziriri kempisantanaatsiri, iriitake aamaventashireyetamiri. Iri kamantairine
apaata Pava opaita avishimoyetakeriri jaamaventakoshireyetakami. Kameetharika
onkantya inkinkithateri, kimoshire inkantayetaiya iriroriite, eejatzi pinkempitaiyaari
eeroakaite. Irooma ovashirerika onkantakaiyaari inkinkithateri, eejatzira onkempitzi-
motaiyaami eeroakaite apaata, eero apantzimotaami.

¹⁸ Pamanakotapiintaina onkantya iriñaantayeetyaanari tampatzikashire nonatzii. Kem-
pitaka iro nomatakeri. ¹⁹ Pamanakotapiintaina eejatzi niyaatashitanyamiri thaanki-
ini eeroakaite.

Overaantarori ovethataantsi ipoña tasonkaventaantsi

²⁰ Noñaañaatziri Pava, tema iriitake kameetha saikakaayetemine, iriitake
ovañagairiranki Avinkatharite Jesucristo ikamavetaka. Iri Pava kempitakaan-
takari iriiperori aamakoventariri oisha. Osheki ikapathainkatake jovakeratakaantaarori
antzimotavakaantsi kantaitaachari iroñaaka. ²¹ Namanakoventakemi irovet-
sikashiretantyaamiri pimayetairo kameethari ikovakaimiri. Pamaneri eejatzi
eeroaka pimatantyaarori okaratzi onimotziriri, tema ayotzi iriitajaantake Jesucristo
matakairone. Arira inkantaitateeni iñaapinkathayeetairi irirori. Ari onkantyaari.

* **13:10** Kantakotachari jaka antavaitatsiri tasorentsithaanteki, iriyetakera omperatasorentsitaari. Itzimi ishiney-
eetake irovapiintyaari tzimakaarantatsiri piratsi, tzimakaarantatsiri okitho pankirentsi okaratzi jamayetziri atziri-
ite irashitakaiyaari Pava. Irooma pomepirinimentotsi, ari intaapiintayeeteneri Pava okaratzi jashitakaayeetari,
ari ikovakotapiintziriri impeyakotaineri iyaariperonka. Iro kantacha ipaikakoyeetakeriranki Cristo, irojatz
ikamantakari okanta ipeyakoperotantaarori irirori kaariperori, iroora impoyaatapaakarori okaratzi itaapiintaye-
takero jashitakaitariri Pava janta pomepirinimentoki. Tema iroka inchakota tsika ikamake Cristo ipaikakoyeetakeri,
iro kempitanaarori iroomi ovakerari pomepirinimentotsi. Tera aritanai irika omperatasorentsitaari iroyaari
itzimi kamaintsiri janta. Ari okantari eejatzi, ikaratzi pankiventarori irimonkarayeteromi ikantakaan-
taitane, ikantakaan-
taitane, ikaratzi pinkavaitezirori ovaritentsi, ikokovavetaro impeyakoyeetaineri iyaariperonka, eero
jiñeero irirori iranintagaiyaaro okaratzi ikamimentantakera Cristo.

²² Iyekiite, eero pisamaro pinkempisantero okaratzi nosankinatakemiri, tema te oshekiperote. ²³ Nokovi piyote eejatzi jomishitovayeetairi iyeki Timoteo. Aririka iraree-tapaiya jaka, iriitake nontsipatanakyaari niyaatashitemi noñeemi. ²⁴ Povethatyaanari ikaratzi jevatzimiri janta, eejatzi pashine itasorentsitakaitairi. Ari ikempitari Italia-satziite jovethayetami. ²⁵ ¡Onkamintha irineshinonkayeetaimi maaroni eerokaite janta! Ari onkantyaari.

Irosankinare Santiago

Ovethataantsi

¹ Naakatake Santiago osankinatzirori iroka, iromperatane jovana Pava eejatzi Avinkatharite Jesucristo. Novethatari ikaratzi jashiyetaari Pava oivaraayetainchari pashineki nampitsi.*

Pavaki opoña iyotanetaantsi

² Iyeekiite, kimoshire pinkantya aririka piñaayetero avishimoyetemine. ³ Ontzimatyepiyoyete iñaantaitatyaami kyaaryoorika pikempisantzi. Irootakera piñaantyaarori pinkyaaryooshireyetanai. ⁴ Piyaatakaairo pamaveyetanairo iroka, aritake piñaayetakero pantakishireyete irojatzi pothotyaantakyaarori.

⁵ Terika piyotero pamavevainete, pinkovakoteri Pava, iriitake iyotakaimirone tsika pinkantya. Tema te inkisathaneteri ikaratzi kampilayetziriri. Aña ari iriyotakaaperoyetakeri, te iriyote irirori inthañaavainetya. ⁶ Aririka pinkampiteri Pava, eero pikan-tashirevaitashita: “¿Ari inkemaajatakena Pava okaratzi nokampitiziriri?” Tema ikaratzi kisoshirevaitatsiri ikempitaro okantaranki inkaare kaari mairyaatatsine aririka on-tasonkaatero tampyaa. ⁷ Paamaventya pikempitakotarikari kisoshireri, tema te iriñaayetero irirori ikampivetariri Avinkatharite. ⁸ Tema tzimatsi ipampithashirevetari iranterimi impoña osaitekira tzimatsi pashine inkoveri iranteri, te aparoni onkantya ipampithashiretari.

⁹ Ontzimatyepinkimoshireyetai ashinonkainkariite kempisantanaatsiri, tema ari impinkatharitakaayetairi apaata Pava. ¹⁰ Ari inkempityaari eejatzi ashaarantzinkariite, ontzimatyepinkimoshireyete onthonkaiya okaratzi tzimimovetariri. Tema inkempitakotaiyaaro inchatyaki oparyaateyatzi. ¹¹ Aririka iroorye shintsiini ooryaatsiri okamateyatzi inchatyaki, eero iñeetairo ovaneenkateyatane. Ari inkempitaiyaari eejatzi ashaarantzinkariite eero iñaakoyeetairi jovaneenkatanaro irovaakaro.

Tharomentashire ankantya iñaantashireyetairika

¹² Aririka añaavetyaaro onkarate avishimoyetaineri, eekerorika aatakanakityeero ankyaaryooshiretanake, ankimoshirete, tema tzimatsi irantzimotairi Pava amavetakerora, ikantakeranki: “Maaroni etakotaanari naaka, ari inkantaitatyeeni nañaakaayetairi apaata inkempitakaantairo namathaitaateyerimi.” ¹³ Aririka ompokimotai ankovashiretero kaariperori, kaarira Pava kankakaiyaarone. Tema Pava, te inebetaro irirori. ¿Kantatsima ishinetairo aaka? Tema eero. ¹⁴ Aña aakatake nevetapiintarori kaariperori, irootake apampithashiretapiintakotantarori. ¹⁵ Tema opokimotaira akovashiretzi antero, aakoventanakaro ampampithashiretakotero, irojatzi añaantakyaarori amatero kaariperori. Irootakera ankemaantsivetantaiyaarimi apaata ankamai.

¹⁶ Iyeekiite netakotane, paamaiya otzimikari pikenakaashitane. ¹⁷ Tema okaratzi jantzimoyetairi Pava kameetha okanta, irootake irantapiintatyeeri. Tema te impashinetanete irirori, te inkempityaari irovetsikane shipakiryaaatatsiri, aña irishito-vamanai impoña añaeri inkyaanai sheeteeni. ¹⁸ Tema ikovake irirori iriyotakaayetairo kyaaryooperotatsiri iñaane, irootake etayetantyaarori aaka ankempisanteri, ari inkempitayetaiyaari pashine irovetsikane inkarate kempisantairine apaata.

Tsika inkantanaiya kempisantanairine Pava

* **1:1** Ikantaitziri jaka, “jashiyetaari Pava,” iriyyetake kempiyetariri 12 pashineyatatsiri icharineyetairi Israel-ni.

¹⁹ Irootake nokantantari iyekiite: Ovayempita pinkantayetya, eero pothataanta aririka inkinkithavaitaite, eero ayimavaitashitami pimashirenka. ²⁰ Aririka ayimavaitai amashirenka, eerora amatziniri ikovakaayetairi Pava. ²¹ Okovaperotatya ookayetairo okaratzi ovaariperoshiretakairi, tsinampashire ankantya ankempisan-tanairo ñaantsi, irootake matairone ovavisaakoshireyetai.

²² Iro kantacha ontzimatye amayetairo okaratzi akemayetakeri, terika amatziro ankempisantero, apaniro aaka amatavivaitaka. ²³ Itzimirika kemavetarori iro kantamaitacha te irimatero inkempisantero okaratzi ikemavetakari, ikempitakari amenavorotachari amenaarontsiki. ²⁴ Intaani jiñaavorotapainta, iro osamaniityaake ipeyakotanaaro tsika okanta iñaavetakaro iporo. ²⁵ Tzimatsi pashine amenavorotachari, kaari peyakotyaarone iporo tsika okanta iñaakero. Ari ankempitanaiyaari aaka, pampithashire ovanairo ñaantsi, eero apeyakotaro. Tema irootake matzirori otsiparyaakoven-tantzi. Kimoshire ankantaventaiaaro onkarate antayetairi.

²⁶ Tzimatsi ñaavetarori jimatakero ikempisantanai. Iro kantamaitacha te iraavaan-tetya, jamenaashivaitakara ikempisantzi, apaniro jamatavivaita. ²⁷ Jiroka irooperori ookimotariri Ashitairi Pava aririka ankempisantanai: Etakoyetaiyaari miritziite, ari ankempitaayetairori kamaimetzinkaroite. Ontzimatye ankiteshireyetai, eero akempitakotari ikantayetara saikashivaitachari jaka kipatsiki.

2

Iñaaventaitziro manintaantsi

¹ Iyekiite tema pikempisantairi Avinkatharite Jesucristo iñaapinkathaperoitziri, eero pamaakitavaka. ² Thame ashiyakaantavakero: Aririka piñe papatotapiinta ova-neenkatachari ikithaata, mareryaa ikanta jovayetziri irakoki, impoña piñe inkyaa-paake pashine ovapatankaporoki ikantaka. ³ Iri paakameethatake ovaneenkatain-chari posatekakeri niyanki papatotaiyani, iriima ovapatankaporokitachari, pinkan-takeri: “Ari pinkatziyavake eeroka tekatsi pisaike, pikovirika pisaike osaaviki.”

⁴ Aririka pikantakari pimatakero pamaakitantzi, tema aparoni paakameethatake, pimanintashiretakeri pashine. ⁵ Pinkeme nonkante iyekiite. Ikoyaayetairira Pava ashinonkainkariite, ikempisantakaaperoyetairi. Tema ikantzitaitaka Pava, ikantake: “Ari nompinkathariventairi maaroni etakotyaanane naaka.” ⁶ Iro kantamaitacha eerokaite, pimanintashirevaitakeri ashinonkainkari. Pipeyakotakari ikisaneentapi-intzimi ashaarantayetachari ikovi irovasankitaakaantavaitemi. ⁷ Iri kyaaryootapiin-tatsi ithainkashiretziro ivairo pikempisantanairi.

⁸ Pimatakero kameethari omaperorika pinkempisantanairo irooperori Ikan-takaanaitziri, tema josankinaitake pairani, kantatsiri: Petakotyaari pisheninka, pinkempitakaanteri petakota pivathaki eeroka.

⁹ Irooma, eenirorika pamaakitavaka, tzimakera pikenakaashitane, ari irovasanki-taaventaitakemiro irooperori ikantakaanaitakeri pairani. ¹⁰ Intzimerika kantatsine: “Nokempisanziro naaka maaroni ikantakaanaitziri.” Iro kantamaitacha tzimat-sirika kovityaapainchane aparoni kaari inkempisantake, tzimakera ikenakaashitane.

¹¹ Tema ikantaitzi pairani:

Eero pimayempitzi.

Eero povantzi.

Te imayempiveeta, iro kantamaitacha eenirorika jovantaitzi, tzimatsi ikenakaashi-itakari. ¹² Aña iro kameethatatsi antayetairo irooperori ikantakaanaitziri, antayetairo añaavaiyetziri eejatzi okaratzi antayetziri. Ari onkantya eero jovasankitaitanta apaata itsiparyaakoventayeetaira ¹³ Tema eerorika etakoyetanta, ari irovasankitaaperoyetai. Irootake kovaperotacha etakoyetantya eero jovasankitaayeetantai.

Eerorika antziro kameethayetatsiri, amenaashivaita aventaavetanaari Pava

¹⁴ Iyeekiite, terika amatanairo kameethayetatsiri, amenaashivaitara akantzi: “Naventaari Pava.” Tera iro ovavisaakoshiretantatsine aventaavetari. ¹⁵ Piyotzirika eeroka okovityiimovaitakari aparoni iyeki iithaare, tashaaneenta ikantaka, ¹⁶ ompoña pinkanteri: “Pimatero pavishe iyekí, kithaatziita pinkantanakya, kameetha povatziitapaiya eejatzi.” Terika pimpavakeri kovityiimotariri, ¿Petakotakarima? Aña te. ¹⁷ Ari okempitari eejatzi aventaavetaari Pava. Terika antayetero kameethari, amenaashivaitaka.

¹⁸ Arira okempita intzimerika kantatsine: “Naventaari Pava.” Pashine, ikantzi: “Nantziro kameethayetatsiri.” Eerorika pantanairo eeroka kameethari, ¿kantatsima poñaakantero paventaanaari? Naakarika, ari noñaakakemiro naventaanaari, nantanairo kameethayetatsiri. ¹⁹ Pikantavetapiinta eeroka: “Niyotziri naaka Pava apaniro ikanta.” Omaperovetatyá. Iro kantamaitacha jimatziyetaro peyariite jiyotziro iroka, itharovakaitari Pava. ²⁰ Kaari imasontzitaitzi, ontzimatyé ayotayetai aaka: terika antayetairo kameethayetatsiri, amenaashivaita aventaavetaari Pava. ²¹ Ampampithashiretakoteri pairani Abraham-ni. Ishinetakeri itomi Isaac impometenerimi Pava. Irootake ikantantakariri Pava: Osheki naakameethatemi Abraham.

²² Ari añiirori, tera aparoni ikantake: “Naventaari Pava.” Tema jantakeneri okaratzi ikantziriri. Ari okanta jooñaarontantakarori omapero javentaaperotakariri Pava. ²³ Ari omonkarataka josankinaitakeri pairani, okantzi: Javentaanakarira Pava irika Abraham, irootakera ikempitakaantaariri itampatzikashiretane.

Irootake ikantantayeetakariri eejatzi pairani Abraham-ni: Iraapatziyane inatzi Pava irika.

²⁴ Ñaakero. Tera apaniro otampatzikaashiretakaantzi akantzi: “Naventaanaari Pava.” Ontzimatyé ankempisantanaari eejatzi. ²⁵ Ari okempitakariri eejatzi pairani tsinane paitachari Rahab, mayempivetachari. Okempisantakitziiri iroori Pava, omanantakariri opankoki ovayiri, opoña otyaantairi inkenantanaiyaaro pashine avotsi eero jovantaitavakari. Tema irootake jaakameethatantakarori Pava okempisantanaarira. ²⁶ Eerorika otzimanai ashire, peyakotanakai. Ari okempitzitari eejatzi, eerorika antayetziro kameethayetatsiri, amenaashivaita aventaavetanaari Pava.

3

Aavaantetaantsi

¹ Iyeekiite, eero akovashivaita ayotaantayete, ontzimatyé amayetairo okaratzi añaaventayetziri. Apaata, ari inkantayetapai Pava: “¿Pimatakeroma eeroka okaratzi piyotaantziri?” ² Maaroni otzimayetzi akenakaashiyetari. Irooma tzimatsirika aavaantetachari kaari kantzimoneentakaiyaarine isheninka, iriitake kameethashiretaintsiri, ari onkantake iraamaakoventanaari eero jantantanaaro kaariperori. ³ Joosoponthoitziri mora, ari itzimpatakoitziriri, irootake inkenantayetyaari tsika inintakaitziri. Iryaani onavetaka itzimpatakoitantariri, iro kantacha omatziri okemakairi, okantavetaka antari inatzi mora. ⁴ Pimpampithashiretakotero antaro pitotsi. Aririka ontampyaatakote niyankyaaki inkaare, ayiro tampyaa tsikarika onintakaaro. Iro kantacha tzimatsi oyomaraaniki, okitsirinkiro okenakairo tsikarika inintziro komatzirori. ⁵ Ari okempitakariri eejatzi paantentsi, te antaroveta, iro añaaavaitantayetapiintari. Okempitakariri paampari, iryaani inaveta ovakera imorekanake, iro kantacha aritake onkantake impaampatakaaro antaroite antami.

⁶ Ari okantari eejatzi paantentsi okempitakotari paampari, aririka añaaavaitake kapicheeni, antaro avaariperoshirevaitaka, kantatsi eejatzi añeero onkantaitatyeeyaani ovaariperoshiretante. Tema sarinkaveniri iyotairori añaaavaitayetantyaarori ovaariperoshiretantatsiri. ⁷ Pinkeme. Kantatsi impiraityaari piratsiyetatsiri,

tsimeriyetatsiri, marankepayeeni, iñaaveripayeeni, maaroni. Ameyetacha irikapayeeni impiraitakyaaririka. ⁸ Iro kantamaitacha tekatsi atziri kanterone iraavaantetya, inkempitakaantero ipiraitari piratsi. Okempitaro ipaante aparoni piyantatsiri, ovamaantanero onatzi. ⁹ Iro apaante akantantapiintariri Pava: “Ashitanarí, kameetha pinatzi.” Irojatzí apaante akantzimatantari asheninka, ikaratzi kempishiretayetariri Pava. ¹⁰ Aparo onaveta apaante, iro kantacha ari añaavaitantaro kameethari, eejatzi kaariperori. Iyekiite, te arite ankonovayetero añaaneyetari. ¹¹ Pinkeme noshiyakaaventemiro. Tsikarika oshitovaatzi jiña, kiteshaarika okanta, eero añaairo onkepishaate. ¹² Iyekiite, ¿Kantatsima aparoni pankirentsi uva onkithotero higo? Ari okempitzitari jiña iroori, aririka ompotyate, eero añaairo onkiteshaate.

Inkiteki opoña iyotanetaantsi

¹³ Ayotanetanaarika, apampithashiretanaarika, etakotantya, tsinampashire ankantya onkantakaakai ayotanetanaari. ¹⁴ Irooma añaerorika ankisaneentashirevaitante, te arite ashamevaite. Athaiya akantzi: “Iyotaneri nonatzi.” ¹⁵ Aririka amayetakero iroka, tera iri Pava iyotakairone. Iro ipampithashiretakaantziri kamaari. ¹⁶ Ari okanta aririka ankisashiretantavaite, eero amatziro aakameethatavakaiya, kaariperoshire ankantapiintayetya. ¹⁷ Iro kantacha iriirika Pava kovakairone ayotanetaiya, ari onkantake ankameethashiretanai, eero akisashirevaitanaa, etakotantneri anaty, eero apiyathatanaa, neshinonka ankantante, ovameethatero antavaiyeteri, kyaaryoo ankantanaiya, eero akamataviritanai eejatzi. ¹⁸ Aririka ankantapiintanakya aakameethashiretavakaanaiya, ari añaero apaata irovameethashireperoyetai. Onkempityaaro ipankivaitaitzi, ari añaero apaata aavayetairo okitho.

4

Aapatziyarori osavisato

¹ ¿Opaitama opoñaantari ovayiritaantsi? ¿Opaitama ikisaneentavakaantari atziriite? ¿Kaarima kantakaantzirori ineveshireyetaro ikovityaaneentziri? ² Inevakitakaro tsikarika opaiyeta, temaita ontzimimoyeteri. Ikisaneentakovetakari jashitari pashine, te ontzimimoteri. Jovantayevetaka, jovayiriantavetaka, te iñaamaitaro ontzimimoteri ikovayevetari, tera inkampitayeeeri Pava. ³ Imavetakaro ikampitziri Pava ikovayetziri, te ipamaitari. Ikampitakoventashita irantayetantyaarori ookimoyetariri irirori. ⁴ Ikempitashitakaro kaari kinatari oime, oñaake pashine, iro okisaneentantanakariri oime. Ari ikempitakari maaroni kovayetzirori irapatziyaaro osavisato, ikisaneentantatziirira Pava. ⁵ ¿Amenaashitama josankinaitakeri pairani, kantatsiri: “Jotyaantakeri Pava Tasorentsinkantsi neshinonkayetaineri, iriitake aamaakoventaine eero antantayetarori?” ⁶ Jetakotai Pava, iro okantantari osankinarentsi:

Osheki irovasankitairi Pava ñaaperovaitaneri, iriima tsinampashireri osheki iretakoyetaiyaari irirori.

⁷ Irootake nokantantari naaka: Patsipetakoventaiyaaro ikovakaimiri Pava. Pimpiy- atyaari kamaari, aritake piñaakero irovashaantemi. ⁸ Pampithashire povanairi eeroka Pava, eero jookane jovanakemi irirori. Kaariperoshire pinaveta, povashaantayetairo. Terika pinkyaaryoventairi, pinkiteshireventairi. ⁹ Pinkinkishiretakotairo pantayevetakariri, pikimoshireventashitakaro kaariperori. Ontzimatyevovashiretakotaiyaaro okaratzi pikimoshireventashitakariri pairani. ¹⁰ Tsinampashire pinkantaventanaiyaari Avinkatharite, tema iriitake ñaapinkathatakantaimineri apaata.

Kantakotavakaantsi

¹¹ Iyekiite, te apantaro ankantakotavakaavaitya. Aririka pinkantakoteri pashine, pithainkatziirora Ikantakaantaitane. ¹² Apaniro ikanta osankinatakantakerori pairani

Ikantakaantaitziri, iriitake matzirori jovavisaakoshiretantzi, irii matzirori eejatzi jovasankitaantzi sarinkaveniki. Tekatsi ampaitya aaka onantyaari ankantakoyeteri pashine.

Te ikantakaaproventaitaro anteri apaata

¹³ Tzimayetatsi kantashivaitachari: “Nokovi niyaate osaitekira nampitsiki, aparoni osarentsi nosaikavaite janta, nompimantayete opaitarika, naye osheki okaratzi nokovayetziri.” ¹⁴ Iro kantacha te iriyomaitya ompaitya avishimoteneri osaitekira. Okempitakaro añaantare menkoryeenka. Te oshenkaanete, kapiche onkantapaintya, ompoña ompeyanaiya, eero añaavairo. ¹⁵ Jiroka inkantayetemi: “Irirorika Pava penaroneri nañaantare, ari nantakero ishinetainari irirori.” ¹⁶ Iro kantacha javentaashivaitakaro iñaaperovaitaka apaniro. Amenaantsi onatzi, te apantyaaro. ¹⁷ Aririka ayovetyaaro ovameethashiretantatsiri, iro kantacha te amatero, tzimanake akenakaashitane, kaariperoshiretakai.

5

Iñaaventaitziri ashaarantaneri ovashinonkaantatsiri

¹ Pinkeme ashaarantaneriite. Piraakoneentayetaiya eeroka, iroora piñeero pashinonkaavaitaiya. ² Ari ompathaayetai maaroni povaakaro. Omperekimaitayetai piithaareyeteri. ³ Inthonkya impovayetai piireekite, mareryaaveyetachari maaroni. Ari iriyotaitemiri pipiyotashitakari, tema iriitake taakagaiyaamine apaata. ¿Irootakema pipiyotantakariri? ⁴ Jiyotakemi Pava te petakotanta, irootake irovasankitaantyaamiri. Te pimpinayeteri patzirite, pipiyotashitakaro povaakaro. Ikishimatakemira patzirite, ikemake Pava, tema ipinkathariventatziitanetzi irirori. ⁵ Apaniro panintaavaitaka, te pimpampithashiretakoteri pashine, intaani pikimoshireventakero povaakaro. Pikempitakari aparoni piratsi jovathantaitziri, aririka inkyeetake kameetha, ikantake ashitariri: “Thame ayaari nopira, vathatake kameetha.” Ari inkempityaari Pava irirori, inkantai: “Osheki irovaakaro irika, monkaratapaaka novasankitaantyaariri.” ⁶ Povashinonkaayetake osheki kameethashireri, irojatzi ikamantayetakari, tetya piñaavetyaaro impiyakoventya.

Amavevaine pinkantya, pamanayetai

⁷ Iyekiite, amavevaine pinkantya poyaaventyaari impokai Avinkatharite. Pinkempityaari pankivarentzi, amavevaine ikanta joyaaventaro inkane omparyaakote ivankire iriñaantyaarori onkithote. ⁸ Ari pinkempityaari eeroka, amavevaine pinkantya poyaaventya, oisokero povanakeri, tema eero osamani onkantya impokantaiyaari Avinkatharite. ⁹ Irootake, iyekiite, kaari aritanta pinkantakoteri pashine. Tema pokimatai kantayetapaimineri eeroka: “Pantakero kaariperori.” ¹⁰ Pinkinkishiretakoteri kamantantaneri pairani. Pava omityaantakeriri iñaaventantayetairi. Iro kantacha osheki iñaashitayetakaro irirori amavevaine ikanta joyaaventari Avinkatharite. Ari pinkempitayetaiyaari eejatzi eeroka. ¹¹ Osheki inkimoshiretai atsipetarori ikemaantsivaita. Inkempitakotaiyaari Job-ni, amavevaine ikantaka joyaaventari Avinkatharite, ikemaantsitakoventakari. ¿Tema ineshinonkatari Pava? Ayotzi ari ikantaitatyaani jineshinonkatanta Pava.

¹² Iro kantamaitacha iyekiite, ontzimerika piñaaventakoyeteri, eero pipairyaashivaitaro inkite eejatzi kipatsi. Omaperorika pantero pikantziri, pinkante: “¡Ari!” Irooma eerorika pantziro, pinkante: “¡Eero!” Ñaa jovasankitaitzimikari.

¹³ Piñiirorika onkantzimoshirevaityaami, pamaneri Pava. Irooma pikimoshirevaitzirika, pimpanthaaventero Pava. ¹⁴ Pimantsiyavaitzirika, pinkamanteri iranarikonate kempisantzinkari, iramanakotemi, impoña irotziritantyaamiri yeenkantsi impairyakeri Avinkatharite. ¹⁵ Tema aririka iramanakotantake kempisantanaatsiri

kyaaryooperoini, aritake irovashinchagairi Pava mantsiyavetachari. Iroorika kantaantzirori ikaariperoshirevaitzi imantsiyatantakari, ari impeyakotaineri eejatzi.

¹⁶ Pikantzimoneentashiretakaaririka pisheninka, pinkantairi: “Pimpeyakotaina.” Pamanairi Pava eejatzi, pinkanteri: “Ashitanari, povashinchaayetairi mantsiyayetatsiri.” Tema aririka iramanakotante kameethashireri, jantayetzinirira ikovakoyetziriri.

¹⁷ Atziri inake eejatzi pairani Elías, ikempitayetai akantayeta aaka avathaki. Iro kantamaitacha ikempisantakeri kameethaini Pava. Ikovakotakeri Pava eero oparyaanta inkane. Mataka, tema avisaneentanake mava osarentsi te omparyaagai. ¹⁸ Opoña japiitairo ikovakotairi, irojatzi oparyaantaari inkane. Shookayetanai pankirentsi.

¹⁹ Iyekiite, aririka pinkempisantakagairi ikaratzi ovashaantavetaarori ikempisantziri Pava, ²⁰ povavisaakotairira ikaariperoshirevetaka. Jatavetaa sarinkaveniki aririka inkamaimi. Omaperora ikaariperoshirevetaka, iro kantamaitacha ikempisantaara eejatzi, impeyakotaineri Pava maaroni, eero ipampithashiretakotaaro.

Jetakari Irosankinare Pedro

Ovethataantsi

¹ Naakatake Pedro osankinat zimirori iroka. Eerokaite nosankinat zini pikaratzi te isheninkayeetami tsika pisaikayetzi, tema oivaraa pikantayetaka pinampitaro Pontoki, Galacia-ki, Capadocia-ki, Asia-ki ipoña Bitinia-ki.* ² Jiyotzitaka Pava pairani ari iriyoshiiyetaimi onkantya irovameethashiretantaiyaamiri. Ari pinkempisantairi Jesucristo itzimi kapathainkataintsiri ikamimentakemi. ¡Onkamintha ineshinonkayetaimi, irisaikagaimi kameetha!

Añaashiretakaantzi oyaakoneentari

³ Antharomentairi Pava, iri Jirintari Avinkatharite Jesucristo, tema ineshinonkaperoyetai okempivaitaaro ovakerami antzimayetaimi. Añaashiretakaayetai oyaakoneentari, tema añagairanki Jesucristo ikamavetaka. ⁴ Iro akovajaantairi otzimi ishinetaayee-takairi, ari onkantaitatyeeni añeero, eero othonkaa. Irojatziki ikashiyakaayeeetakamiri eerokaite inkiteki. ⁵ Iro ishintsinka Pava ikempoyaaventantaami eerokaite. Iriitakera kantakaarori pinkempisantantyaariri onkantya irovavisaakoshiretantaiyaamiri apaata. ⁶ Irootake pikimoshiretantakari, okantavetaka piñaayetakero pikemaantsive-tapainta, iñaantashireyeeetanakami. ⁷ Ikempitakaantaitakemiri ikantayeetziri oro, itaay-eetziri iriñaantaityaariri kameetharika inatzi. Okantavetaka irika oro eero ikantaitatyaani iriñeeteri, ari iraperotaiya. Iro kantacha, aririka impiyapaake Jesucristo, ari iriñeetemiri kyaaryoorika pikempisantakeri. Arira intharomentaiteriri Cristo, ñaapinkatha irovayeetairi, osheki iriñaaventayeetairo irovaneenkaro. ⁸ Petakoperotane povairi Cristo okantavetaka te piñeeri. Pikempisantairi, kimoshire pikantaventakari, okantaveta te piñaajaanteri iroñaaka. ⁹ Tema pikempisantayetaira, ari piñaayetairo irovavisaakoshireyetaimi.

¹⁰ Ikamantakoyetakemi pairani kamantantaneriite aritake ineshinonkayee-taimi, ari piñeero irovavisaakoshireyetaimi. Jamatsinkaventakaro, osheki josampitakoventayetakero, ¹¹ ikovajaantake iriyotemi itzimi ovavisaakotantatsine, tsikapaite inkoñaate. Tema iriitake Itasorenka Cristo thavetakaayetakeriri, oshekira inkemaantsitakaaveetyaari Cristo impoña iriñeero irovaneenkaro. ¹² Tzimatsi iyotakaakeriri kamantantaneriite, tera iri ñaajaanayeterone, aña eerokaite. Tema pikemayetairo iroñaaka Kameethari Ñaantsi. Jotyaantaitakeri Tasorentsinkantsi ipoñaakaro inkiteki ikinkithatakantakamirori. Irojatzira ikovaiyakeri maninkariite ikovitaiyavetakari inkemathatairo.

Tasorentsishire ankantaventaiyaari Pava

¹³ Aamaventara onkantya pikinkishiretane, pinkempityaari itzimi oosothakitarori iithaare. Kameetha pimpampithashiryeyea. Oyaaventa pinkantya irineshinonkata-paiyaami Jesucristo aririka impiyapaake. ¹⁴ Pinkempityaari shirethari eentsi. Eero pantashivaitaro pinevetashiyetari, okantakaami pimasontzinka. ¹⁵ Aña iri pinkempitakotaiya Tasorentsi itzimi kaimashiretakemiri. Iriitakera tasorentsishiretakaimine maaroni pantairi. ¹⁶ Tema osankinataka kantatsiri: Pintasorentsishirete, tema naakatake Tasorentsi.

¹⁷ Tema pikantapiintziri “Apá” irika kaari amaakitantatsine amenakoyetairone apaata okaratzi jantayetakeri atziriite, ontzimatyeeera pinkempisantapiinteri eenirora pisaiki jaka kipatsiki. ¹⁸ Tema piyotzi kaarira kireeki, kaarira oro ipinakoventantayeetakamiri,

* **1:1** Kantakotachari “pikaratzi te isheninkayeetami tsika pisaikayetzi” tzimatsi kantayetsiri iriira ikantakoyeetziri kempisantzinkariite nampizimoyetariri osavisatziite kaari jashitaari Pava.

pavisakoshiretantaari pisaikavaivetaka jaraperoiteeni pikempitakotari picharineete. Tema tekatsi apantaperotyaaarone oro eejatzi kireeki, ari inthonkaiya. ¹⁹ Aña iroora iriraane Cristo ipinakoventantayeetakamiri, ikempitakotakari oisha kaari tzimatsine iyaariperonka, tekatsi inkantavaitya ivathaki. ²⁰ Tekeraminthara irovetsikaajatero Pava kipatsi jiyotzitaka opaita iranteri Cristo. Iro kantacha ovakera piñeero iroñaaka, ipokake, irovavisaakoshiretaimi. ²¹ Okaratzi jantakeri Cristo, iro opoñaantari paventaashiretaari Pava. Tema iri Pava ovañagairiri, jiñeetantarori irovaneenkaro. Oyaakoneenta povairi iroñaaka Pava paventaashiretaarira.

²² Tema shiretha pikantaventaaro kyaaryoori, kiteshire pikantayetaa, petakotapi-intayetaari maaroni pipaiyetziri “iyekiite” iroñaaka. ²³ Tema okempivaitakaro papi-itaatyeeeromi pintzimayetaimi iroñaaka. Iro kantacha itzimi pirintaari, kaarira atziri kaamaneri, aña kañaaneri inatzi irirori. Okanta apiitantaari itzimakaayetaimi, iroora iñaane, otzimi kañaanetatsiri eejatzi. ²⁴ Tema:

Avatha okempivaitaro tovari.

Tzimavetacha ovaneenkaro, okempivaitaro tovari otzimi oteyaki.

Iro kantacha okamashitzi tovari

Ipoña oparyaatayatziri.

²⁵ Iro kantacha iñaane Avinkatharite okantaitatyaani.

Irootajaantakera iroka ñaantsi otzimi ikamantayeetakemiri eeroka.

2

¹ Irootakera povashaantantyaarori pikaariperotzi, eero pithaiya, eero pikamataviritzi, eero pinevevaineta, eero pikishimatantzi. ² Pinkempityaari eentsi ovakera tzimatsiri ikovi inthote. Ari pinkantayetanaiyaari eerokaite, pinkovairo tasorentsitsiri ontzime antarikishiretakaimine, onkantya pavisakoshiretantaiyaari apaata, ³ tema piñaakero ikaminthaayetaimi Avinkatharite.

Mapitatsiri kañaaneri

⁴ Pinkempisanteri eerokaite itzimi kempitakarori mapi, iro kantacha kañaaneri inatzi irirori. Osheki atziriite manintakerori mapika, iro kantacha Pava ikempitakaantaro ikovaperoitane mapi, osheki ovinaro. ⁵ Ari pikantzitaari eejatzi eerokaite pikempitaaro mapi, tsika otzimi jaayeetakeri irovetsikayeetantyaaro pankotsi, okantavetaka te pinkempitajaantyaaro mapi, tema añaatsimi eeroka. Pinkempiyetaiyaari eejatzi omperatasorentsitaari itzimi saikantaiyaarone iroka pankotsi, pinkempitakaantero pimpomeshireyetaatyeeeromi ookimotariri Pava, okantakaantziro okaratzi jantayetairi Jesucristo. ⁶ Tema iro okantziri Osankinajanorentsi:

Novatziiro mapi ikovaperoitane janta otzishiki Sion. Irootake otziterone pankotsinampi. Osheki ovinaro iroka.

Inkarate aventaashiretaiyaarone kempitakarori mapi, eerora jamenaashivaita apaata.

⁷ Eerokaite pikaratzi pikempisantai, panintayeetaaro mapika tzimatsiri osheki ovinaro. Iriima kaari kempisantatsine, te iriñeero iriroriite, iri okantakotakeri. Osankinajanorentsi:

Imanintavetakaro mapi ovetsikirori pankotsi,

Iro kantacha jovayeetairo pankotsinampinaki ikempitakaitaaro iroorikami tzinkamintsi.

⁸ Ikantaitake eejatzi:

Ovaryaantzi mapi, aririka irantzivaityaaro.

Tema okempivaitaro imparyaantatyeeyaaromi mapi ikaratzi piyathayetakarori ñaantsi. Iriiyetakera jiyoshiiyetakeri Pava irovasankitaayetairi.

Isheninkayetaari Pava

⁹ Irooma eerokaite, jiroka pikantayetaari:

Isheninkamirinkaitetaami jiyoshiiyetaimira,
Jomperatasorentsitaami Pinkathari,
Tasorentsishireri pinaatzi,
Jashiyetaami Pava.

Ari pikantayetaari onantyaari piñaaventairo kameethaini tsika okanta ikaimashireyetaimi pisaikavetakara otsirenikitzi, kempivaitaa iroñaaka pisaikaaty-eemi tsika ikitainkataairo irirori. ¹⁰ Pairani eerokaite te pisheninkatavakaaveta, irooma iroñaaka pimatairo tema isheninkataami Pava. Pairani eerokaite te pitsipavetari ineshinonkatane Pava, irooma iroñaaka piñeero jineshinonkayetaimi.

Iromperatane anayetai Pava

¹¹ Netakotaneete, pikempitakaantziro eerokaite eeromi pisheninkatanaari osavisatzi. Irootake noshintsithatantyaamiri povashaantairo pinevetashitaro osavisato. Tema iro kempitakarori irokapayeeni iroomi maimaneshireyetaimemi. ¹² Onkarate pantayeteri, kameetha onimoyetairi atziriite. Aamaa tzimatsi kishimavaivetamiri iroñaaka, iro kantacha aririka iriñaapiintanakeru pantanairo kameethari, ari impampithashiretanaiya, intharomentanairi Pava.

¹³ Ikovi Pinkathari eero pipiyathayetari atziriite ikaratzi pinkathariventzimiri pinampiki. Pimatziyaari itzinkamijaantari pinkathariventantatsiri pinampiiteki. ¹⁴ Eero pipiyathayetari eejatzi irotyaantane ovasankitaayerine kaariperori, tema iri intharomentyaari atziriite antayetziro kameethari. ¹⁵ Iroora ikovakaimiri Pava. Aririka pantanairo iroka tampatzikatatsiri, ari iroimairentakeri masontzishireri inkovemi inkantakotemi. ¹⁶ Saikashivaiyetaami iroñaaka eerokaite. Iro kantacha, eerora pantanairo kaariperori, aña pinkempitakotyaari iromperatane Pava. ¹⁷ Piñaapinkathateri maaroni. Petakotyaari iyekiite. Ñaapinkatha poveri Pava. Piñaapinkathatairi pinkathariventzimiri pinampiki.

¹⁸ Eerokaite omperataari, shiretha pinkantya iromperayeetyaami. Te intaani piñaapinkathateri aakameethatzimiri, pimatziyaari eejatzi itzimi otsimaavaitamiri. ¹⁹ Intzimerika antakerori ikoviri Pava, ipoña iramavetakero jimanintavaitakeri, iriira intharomentavya atziriite jiñaakerira jimatakeru kameethari. ²⁰ Tzimatsirika amavetakero jovasankitaaventaiziri jantakeru kaariperori, tekatsira tharomentyaarine. Irooma eerokaite, aririka pamavetakero irovasankitaaventaitemiro tampatzikari, irootakera onimotziriri Pava. ²¹ Iroora ikaimashireyetaimemi, tema iri Cristo kemaantsitakoventaami eeroka. Ari okanta joñaakantapaintamirori onkarate pantairi eeroka.

²² Tekatsi kaariperori irantapainte irirori,
Te inthairivaantetapainte.

²³ Ikaviyavaitakeriranki irirori, te impiyatantya. Ikanta jovasankitaavaitakeri te irasaryiimatantya impiyatantya, aña iri javentaaperotataika itzimi iyotzirori tampatzikari. ²⁴ Ari okanta ipaikakoyeetantakariri, okantakaantakeru ayaariperonka. Iro añaantaiyaarorimi ovashaantayetairo kaariperori, kameethashire anayetai, ankempitakaantanairomi ankamayetaatyeeemi impoña añaayetaimi eejatzi. Tema: Jovatsinaavaitakeriranki, ikemaantsitakaitari, iroora pavisakoshireyetaantari eerokaite iroñaaka.

²⁵ Pairani eerokaite pikempitakari oisha tzipinari. Iro kantacha iroñaaka kempivaitaka pimpiyaatyeeemi isaikira amaaventariri oisha, iriitake amaaventashireyetaamiri.

3

Irantayetairi tsipatachari

¹ Jiroka pinkantayetyaari eerokaite iinantaitari, shiretha pinkantzimotyaari pimimeete. Onkantavya tzimatsirika tsika inkarate kaari kempisanterone iñaane Pava.

Aamaashitya ari onkantake pinkempisantakairi aririka iriñaakemi tsika pikantanaa, ²kiteshireri pinanaatzi, ñaapinkatha pinkantante. ³Eero amenaashivaita iriñeetemi ovaneenka pikanta, pampitayetero piishi, pimporeryaatziite, ovaneenka pinkithaayetya. ⁴Aña iro aritatsi pimatanairo kaari koñaanetatsine, pinkameethashiretai. Tema aririka antsinampashirevaite eero atharovakovaita, okantaitani iroori te onthonkanetya, irootake ikovaperotziri Pava. ⁵Arira okantayetakari pairani tasorentsishireri otzimi aventuraashiretakariri Pava, ñaapinkatha ovayetziri oimeete. ⁶Okempitaranki Sara shiretha okantzimotari Abraham, opaitziri oime: “Noñaapinkathatane.” Eerokaitera kempitaarori osaroyetaari aririka pimatanairo tampatzikari. Ari onkantya eero otzimanta ompaitya pintharovakaiyaari inkishimentaitemiri.

⁷Ari pikempitari eejatzi eerokaite iimentaitari, piñaantapiintyaaro pariperotyaaro pinaite. Pinkaminthairo, tsinane onatzi iroori. Pinkempitakaantero ikaminthaitziro sa-taanetatsiri ovamentotsi. Ñaapinkatha povero tema ineshinonkayeetaaro eejatzi iroori añaashireyetai ikempiitaimira eeroka, te ompashinete okaratzi ishinetaayeetaimiri. Irootake pantanairi ari onkantya eero omanonkantavaita piñaañaatane.

Pankiventarori irantayetanairo kameethari

⁸Ari okantari: aapatziya pinkantavakaiya, kaminthaa pinkantante, petakotavakaiya tema okempitanaatyaaro pirezitavakaiyaami. Neshinonka povanairi pitsipayetari. Tsinampashire pinkantya. ⁹Eero pikemaantsitakaari itzimi kemaantsitakaamiri eeroka, eero pikaviyiri itzimi kaviyimiri eeroka. Aña paakameethateri onkempivaityaaro pintasonkaventatyeerimi. Tema iro ikaimashiretantakamiri Pava intasonkaventayetaimi eeroka. ¹⁰Tema:

Itzimi nevetarori iranintaavaitya kameetha irañe,
Irovashaantairo ikaviyavaitantzi, ikamatavirivaantetzi eejatzi.

¹¹Ontzimatyevirovashaantairo kaariperori. Aña iro aritatsi irantairo kameethari.
Iro inkokovatapiintairi irapatziyavakaayetaiya.

¹²Tema jiyotziri Avinkatharite ikaratzi kameethashireri.
Ovayempita joviri ikaratzi ñaañaatariri.

Iriima kaariperoshireriite, katsimara jameniri Avinkatharite.

¹³Aamaatziinerika pantayetanairo kameethari, ¿tzimatsima kemaantsitakaaperotaiyaamine? ¹⁴Tzimatsirika ovasankitaakemine pantziro kameethari, ari intasonkaventakemi Pava. Tema ikantayeetake:

Eero pitharovatziitashita, eero okantzimoshirevaitashitami eejatzi.

¹⁵Aña iro aritatsi poshiretaiyaari Cristo, tema iriitake piñaapinkathaperotairi. Ovetsika pinkantapiintya pinkamantantero tsika okantakota poyaakoneentari, aririka intzime impaitya osampitemine. Iro kantacha kaminthaara pinkantante pinkamantantero, ñaapinkatha pinkantante eejatzi. ¹⁶Eekero piyaatatyevirovashireterotzimi tampatzikatatsiri, pantayetairo kameethari itsipashireyetaamira Cristo. Aamaashitya ari impashiventaiya inkarate thiyakovetyaamine. ¹⁷Iro aritatsi piñaashitakoventyaaro pantayetziro kameethari, iroorika inkoveri Pava. Iro maperotzirori okaariperotzi piñeero irovasankitaaventaitemiro pantakero kaariperori. ¹⁸Pinkempitakotaiyaari Cristo, tampatzikashire inake irirori, ikamimentakeri tzipishireriite okantakaantziro jantayetziro kaariperori. Iro jantantakaro iroka onkantya intsipashiretakaayetan-tairiri Pava. Osheki ikemaantsivathatakaveetakari, iro kantacha añagai. ¹⁹Iri jatashinenkaintsiri ikinkithatakayetairi ishire ikaratzi etayetakarori pairani itzimi jashitakoshireyetaakeri. ²⁰Osheki ipiyathayetaka iriroriite jovetsikantakarori pairani Noé iriniroite pitotsi, oyaavetacha Pava te intharokyaate. Iro kantacha kapichera atziri avisakotaatsi impiinkemi, ikaramatsitake 8. ²¹Iri pikempitakotaari eerokaite tsika pikanta pavisakoshireyetai poviinkaayetaa. Iroka oviinkaataantsi tera

okempitaajataro impiinkaite jiñaaki inkivaitero ikipatsivathaitzi. Aña amanaantsi onatzi, tsika ikovakoyeetziri Pava impampithashiretakaantero tampatzikashiretatsiri. Irootakera jañaantaari Jesucristo. ²² Isaikai inkiteki iroñaaka Cristo irakojanoki Pava ipinkathariventairi maninkariite, ipinkathariventairi inkiteveri pinkatharitat-siri, ipinkathariventairi tzimayetatsiri ishintsinka.

4

Antavaitaineri kameetha Pava tema tzimatsi jimatakaayetairi

¹ Ari okanta, ikemaantsitakoventai Cristo. Iroora poshoretakotapiintanaiyaari eejatzi eerokaite. Tema ikaratzi ñiirori ikemaantsitakaitari, tera inkovairo irantairo kaariperori. ² Ari pinkempityaari eerokaite eenirora pisaikayetzi iroñaaka jaka osaaviki, iro pantapiintai ikoviri Pava. Ero pantashiyetaro pineveyetari, tema irootake jantapiintakeri pashine atziri. ³ Irootakera pantapiintakeri pairani, tema pikempitakeri pashine atziri-ite nevevaitashitachari. Tema jametapiintakaro jimayempiryookitzi, ipaantantavaita, ishinkivaita, jinevetaro joimoshirenkavaita irantantyaarori kaariperori, niyavaitaneri jinake, jiñaañaatapiintakero tsika opaiyeta ikempitakaantakero iriimi pava. ⁴ Osheki okompitzimotakeri ikaratzi pitsipavetari pairani, te onimoteri povashaantanakero pikempiyari jantayetzirora kaariperori. Iro opoñaantari ikishimavaitanakemi. ⁵ Iro kantacha irikaite ontzimatyete iramenakoyetairi apaata Pava. Tema Pava, iri iyotzirori maaroni jantayetakeri ikaratzi añaayetatsiri iroñaaka, okaratzi jantayetakeri eejatzi kamayetaintsiri. ⁶ Irootakera ikamantantayeetakarori Kameethari Ñaantsi, jimayeetakeri eejatzi kamayetaintsiri. Ari jovasankitaayeetakeri ikamayetakera, iro onantaari iroñaaka jovañaashireyetairi Pava.

⁷ Irootaintsi onthonkaiya añiiri iroñaaka kipatsi. Iro poshoretantyaari pantairo kameethari, aakoventa pinkantya piñaañaatai. ⁸ Iro kovaperotacha, piyaatakaaperoyetanairo petakotavakaanaiya. Tema:

Itzimirika etakoyetai yaari, amaakitapiintaineri irovaariperotai.

⁹ Poimaanetantapiinte pipankoki, eero pikiñaaneventziro. ¹⁰ Itasonkaventayeetakemi onkantya pantantayetyaarori jimatakaayetaimiri Pava. Okaratzi jimatakaayetaimiri eeroka, pampitakotairi pashine, pantairo kameethari, tema ineshinonkataami eeroka Pava. ¹¹ Ikaratzi jovayeetakeri inkinkithate, iriyote Pava jiñaaventzi. Itzimi jovayeetakeri inkaminthaantayete, irantavaitantyaaro ishintsinka ipakeriri Pava. Ari onkantya iriñaapinkathayeetantyaariri Pava, inkantakaantero Jesucristo itzimi otzimimotairi irova-noonkaro, ari inkantaitatyeeeni impinkathariventantai. Ari onkantyaari.

Kempisantzinkari anatzi osheki ankemaantsityaari

¹² Netakotané, ñaa omapokimikari aririka piñaanakero pomerentsitzimotemine. Tera avishimovaitashityaami iroka, aña jiñaantaminthayeetatyaaami. ¹³ Iroora ikemaantsitapaintari eejatzi Cristo. Aririka piñeero eeroka inkemaantsitakaaperoyeetyaami ikempitaitakeri irirori, kantatsi pinkimoshireventero. Tema ari pintharomentaperotaiyaari impiyeerika irirori iramairo irovaneenkaro. ¹⁴ Aririka inkishimayeetemi eeroka okantakaantziro paventaashiretaari pipairyagairi Cristo, tasonkaventaari pinatzi. Tema iro ooñaarontzirori isaikantakami shintsiri Itasorenka Pava. ¹⁵ Tera arite povante, pinkoshitante, pantero kaariperori, pimaimanetante, ari piñaakero irovasankitaaventaitemiro. ¹⁶ Iro kantacha iroorika irovasankitaaventaitemiri jashitaami Cristo, eero pipashiventavaita. Aña iro aritatsi pintharomentaiyaari Pava ipaiyeetaimira “Cristoveri.” ¹⁷ Tema monkaraataika iroñaaka iramenakoyetantairi Pava. Aakaite akaratzi jashiyetaira, jetayetakai jovasankitaakai. Iri maperotairone inkemaantsitaiya ikaratzi thainkakerori Kameethari Ñaantsi.

18 Tema otzimimoyetziri iroñaaka pomerentsitzimotariri kameethashireriite onkantya iravisakoshireyetantaiyaari,

¿Tsikama opaita avishimotairine kaariperoshireri thainkatasorentsitatsiri?

19 Tema ikaratzi kemaantsivaitachari iroñaaka, iriira Pava shinetairiri inkemaantsivaitya. Ontzimatyeeera iraventaashiretaiyaari ovetsikakeriri, irantayetairo okaratzi tampatzikayetatsiri.

5

Ikaminaaheetziri kempisantzinkariite

1 Tzimatsi nokoviri nonkaminayemiri eerokaite pikaratzi pijeveyetairi kempisantzinkariite. Eejatzi naaka nojevatziri kempisantzinkariite, ari akarataiyini. Naaka ñaajaantakeri Cristo tsika ikanta ikemaantsitakaitakari, aritake nomatairo naaka onkarate iriñeetairi apaata ovaneenkapero onkantaiya. 2 Jiroka nonkaminayemiri: Kempoya povayetairi kempisantzinkariite pinkempitakaanteri ikempoyeetziri oisha. Eero pantashivaitaro aririka ishintsiventayeetemi pantero, aña iriirika Pava kovakaimirone, pimaterotya. Eero pantziro pinkovashitya paantyaaro kireeki, aña iro pantantyaarori piminthatashitanakyaaro eeroka. 3 Eero pikovashivaita pomperatantya, ontzimatyee poñaakeri ikaratzi pikempoyaayetairi pantanairi eeroka inkene irimatanairo iriroriite. 4 Inkene apaata aririka inkoñaatapai Jevajanori itzimi pikempoyaakeneri oisha, ari iramathaitantaiyaamiro ovaneenkatachhari kantaitachari oshipakiryaaane. 5 Eerokaite evankariite piñaapinkathateri antarikonaita. Ontzimatyee piñaapinkathataavakaayetaiya maaroni. Tema:

Te ikoviri Pava asagaaventavarentzi,

Iriima itzimi tsinampashiretatsiri osheki inkaminthayeri.

6 Tsinampa pinkantaventyaaro okaratzi jimatakaayetaimiri Pava. Irojatzii apaata aririka inkovapaitetake, iriitake kantakaiyaarone onkantya iriñaapinkathayetantyaamiri.

7 Aririka piñaayetero onkantzimoshirevaiyetyaami, paventaiyaari Pava. Tema iriitake neshinonkatyaamine. 8 Pimpampithashiretapiintairo kameethari, aamaventashire pinkantya. Tema kamaari itzimi kisaneentairi, ikempitakari kashekari kenakenavaitatsiri, jasootzi ikokovatzi impaitya iratsikeri. 9 Iro kantacha ontzimatyee pimpiy- atyaari, pinkyaaryoovenantairo paventaashiretaari Pava. Tema piyotzi ari pikempitakari maaroni iyekiite pikemaantsitaiyani jaka kipatsiki. 10 Iro kantacha aririka onkaratapaake pikemaantsivaitaka kapicheeni, ari intampatzikashiretakaaperotaimi Pava, iravyaashiretakaimi, amavevaitane inkantakaiyami. Tema neshinonkataneri inatzi, iriitake kaimashiretaimiri piñaantaiyaarori kantaitachane irovaneenkaro Cristo.

11 Iriitakera intharomentaitya Pava. Ari inkantaitaatyeeeni impinkathariventantai. Ari onkantyaari.

Ovekaraantarori ovethataantsi

12 Iriira Silvano osankinatanarori iroka. Iriitake nokempitakaantaka naaka kyaaryoori iyeki inatzi. Irootake nosankinatantakamirori eepichokiini nokaminayimi, nokamantzimiro tsika ikanta Pava jineshinonkaperotanta. Ontzimatyeeera pinkyaaryooven- tayetairi. 13 Jovethayetami kempisantzinkariite itzimi apatotapiintachari Babilonia- ki, ikaratzi kempitayetaamiri eerokaite jiyoshiiyeetaimi. Jovethatami eejatzi Marcos, itzimi nokempitakaantari iriimi notomi.* 14 Etako pinkantya povethataavakaanaiya. ¡Onkamintha pisaikayetai kameetha pikaratzi jashiyetaami Jesucristo! Ari onkantyaari.

* 5:13 Ikantakotziri Pedro jaka "Babilonia" iroora iñaaventakotzi Roma. Tema jamamenataitatyaa Roma iñaaventaitziro, irootake iñaaventapiintantarori Babilonia. Ari onkantya eero jiyotaitantari niinkarika osankinatziro, iro eero jovasankitaitantari.

Apitetanaintsiri Irosankinare Pedro

Ovethataantsi

¹ Naakatake Simón Pedro osankinatzimirori iroka. Naaka iromperatane Jesucristo, irotyaantajanore nonatzi. Eerokaite nosankinatzeni pikaratzi pikempisantanai pikempitayetaana naakaite, tema iri apantaperotariri itzimi akempisantairi, iro kantakaantakerori itampatzikashirenka Pava, ari ikempitaari eejatzi Jesucristo itzimi ovavisaakoshiretairi. ² ¡Onkamintha ineshinonkaperoyeetaimi, isaikakaaperoyetaimi kameetha! Eekerora piyotanaatyeeeri Pava eejatzi Avinkatharite Jesús.

Tsika onkantya pintasorentsishireyetantaiyaari eerokaite

³ Tema iniroite itasorenka Pava, iriitake kantakaarori otzimimotantairi maaroni kovityiimoshiretairi añapinkathatasorentsitaneyaari. Ari okanta, omaperora ayoperotairi. Tema ovaneenka ikantataika irirori, osheki ikameethaperotataike, iro omatantaari ikaimashireyetai. ⁴ Iro ishinetantairori pinarontsiperotachari, kameethaperotajaantatsiri, inkene pintasorentsishireyetai eerokaite. Iro povashaantantaiyaarori pikaariperoshiretake, pikempiyetari osavisatzi antapiintakerori ikovashiyetari. ⁵ Irootake pinkempisantapiintantaiyaari eeroka, eero pamataavaitashitaro. Aririka pinkempisantapiintanakitye, ari piñaayetziro pintampatzikashireyetai. Aririka pimatapiintanakero iroka, aritake piñaayetakero piyotanetya. ⁶ Aririka pimatapiintanakero iroka, aritake piñaakotanetaiya. Aririka pimatapiintanakero iroka, aritake pinkamaitapiintanetaiya. Aririka pimatapiintanakero iroka, aritake piñaapinkathatasorentsitanetaiya. ⁷ Aririka pimatapiintanakero iroka, aritake pinkaminthaatapiintantayetai. Aririka pimatapiintanakero iroka, aritake petakopiintantaiya. ⁸ Iroorika pimatapiintanake eeroka, ari iriñeetakemi omapero piyotairi Avinkatharite Jesucristo, eero itzimavaitzi kantakotemine: “Te apantari irika.” ⁹ Irooma intzimerika aparoni kaari matanairone ñaaventainchari, ikempitakari aparoni mavityaakiri kaari okichaatsine. Aña imaisantakitziro jantayetakeri Cristo ikiteshireyetakaantariri, tema kaariperoshireri jinavetaka pairani. ¹⁰ Ari okantari iyekiite, ontzimatyete pinkinkishiretapiintaiya, eero piñaantaro pinkisoshireventavaitero jiyoshiiyeetaimi, kaimashiretaari pinatzi. Tema iroorika pimatapiintanake ikovakaayeetakemiri tsika pinkantanaiya, eerora piñiuro pintzipinashireyetai. ¹¹ Ari onkantya piñaantaiyaarori osheki okameethaperotataike inkyaakaayeetaimi impinkathariventantapai ovavisaakoshiretairi Avinkatharite Jesucristo.

¹² Irootakera, eero novashaantantaro nompampithashiretakaapiintemiro okaratzi añaventakeri, okantavetaka aritake piyoyevetakero, pikantayetzi: “Omapero onatzi iroka.” ¹³ Iro tampatzikatatsiri nokinkithashiretakaapiintaimiro eenirora nañi naaka, ¹⁴ tema kapichetapaake noñaantyaarori nonkame. Ari okanta jiyoshiretakaakena Avinkatharite Jesucristo. ¹⁵ Nokovataike naaka iro pinkamaitya pinkinkishiretapiintairo eerokaite irokapayeeni aririka nookaventaimi nonkamake.

Ñajaantayetakerori irovaneenkaro Cristo

¹⁶ Tema pairani, ovakera noñaaventapaakemiri Avinkatharite Jesucristo, nokantapaakemi: “Otzimimotziri ishintsinka, aritake irapiitairo impiyee.” Tera niyotashitaro naakaite, te namatavivaitantapaakamiro. Aña naakatajaantake okitataikari Cristo, osheki ipinkathariperotataike irirori. ¹⁷ Iriitajaantake Ashitairi Pava kantakaarori iñaapinkathayeetairi, joñaakantakero irovaneenkaro, ikantakeranki iñaavaitake: Notomi inatzi irika netakokitakari, osheki nokimoshireventakeri, pinkempisantairi.

¹⁸ Naakayetakera kemajaantakerori iñaavaitakeranki inkiteki notsipatantariri Jesús janta tasorentsiitoki. ¹⁹ Ontzimatyeeera pinkemathayetairo josankinayetakeri kamantantaneriite. Irootakera iyotakaaperotaineri, onkempitakovaitakyaari ootamentotsi ikoñeenkatzi otsirenikitzi. Iroora pantayetanairi eeroka irojatzi impiyantaiyaari Jesucristo intharomentashiretakaapaimi, inkempitapaakyaari impokiro orimishi. ²⁰ Ontzimatyee ankemathatero iroka: Tekatsira aparoni okaratzi osankinatainchari Osankinajarentsiki ontzime inkamantavaitashitantakyaari kamantantaneriite. ²¹ Tera iri iyotashivaityaarone atziriite, aña Tasorentsinkantsi iyoshiretakaantakeri okaratzi ikovakeri Pava.

2

Kamantantanirori ipoña iyotaantanirori (Jud. 3-13)

¹ Iro kantacha, tzimatsira pairani kamantantanirori. Irojatzi okantari iroñaaka pisaikayetzira eerokaite. Ari piñaake kantemineri, “Naaka iyotaantaneri.” Aña iromananekeiini ikovi irikaite irovaariperotantyaamiro iriyotaayetemiri. Jimanintatzi-irira Avinkatharite, itzimi pinakoventavetaariri irovavisaakoshireyetairimi. Iroora eero oshenkaanta iriñaayetero irikaite iraperotaiya. ² Iro kantacha tekera japerotaata, tzimatsira osheki kempitakotyaarine okaratzi joñaakantakeri, imayempivaitzi. Iriira kishimavaitakaanterine aniitantanaarori “Avotsijanori.” ³ Osheki irinevekityaari kireeki, inkovapiintake pimpinateneri okaratzi jiyotaashivaitamiri. Iro kantacha Pava eero ishenkaa iramenakoyetaineri jantayetakeri, ari iraperotairi.

⁴ Tema pairani ikaariperopaitetantakarori tsika ikaratzi maninkari, jimatakero Pava jovasankitaayetakeri, jookakeri sarinkaveniki, tsireniki ikantakoyetaka joyaaventa irovasankitaapaiteperotantyaariri. ⁵ Ari ikempitaakeri Pava kaariperoshireri atziriite etayetanakarori pairani inampitaro kipatsiki, aperotaka ipiinkake oonkaropaiteki. Iro kantacha Pava jovavisaakotakeri Noé, itzimi kinkithatakotakerori pairani tsika inkantya kameethashireri. Tema irijatzi Pava ovavisaakotakeriranki isheninkamirinkaite, ikarataiyini 7. ⁶ Ari ikempitaakeri eejatzi nampiyetarori Sodoma ipoña Gomorra, japerotakeri ipometakeri. Arira iñeetziro ompaitya avishimoyetairine thainkatasorentsitaneri. ⁷ Iro kantacha, Pava jovavisaakotairi Lot, tema kameethashireri inake. Irika Lot iniroite oñaashirenkakeri kaariperori okaratzi jantayetziri piyathariite. ⁸ Tema okantaitani kitaiteriki irika tampatzikashireri Lot tsipatakariri kaariperoshireri, jiñiiri, ikemiri jantayetakeri kaariperori. Iniroite okantzimoshiretakari. ⁹ Arira okantari, jovavisaakotziri Avinkatharite ñaapinkathatasorentsitaneri ñaapiintakerori ñaantashiretaantsi, onkantya eero ineveshirevaitanta. Tema jetzitakaro jovasankitaayetzeri kaariperoshireri, irojatzi apaata iramenakoyetantaiyaariri maaroni. ¹⁰ Irimaperotairi Pava irovasankitairi antayetzirori kamaarotatsiri inevetashitari, ipiyathayetakaro ikantaveetari. Te iñaakotanetya kantakaaperori. Te intharovakaajatyaaari ikishimatzeri maninkariite otzimimotzeri ishintsinka.

¹¹ Iriima maninkariite, okantavetaka otzimimoperotzeri ishintsinka, te inkishimateri irikaite, jiyaatashitapiintzirira Pava inkamantakoteri. ¹² Irikaite kaariperoshireri ikempivaitakarori piratsi, te iriyote impampithashirenetya. Itzimashivaiyetaka impoña iriñeero iraperotaiya. Ari inkempitaiyaari iraperotaiya kishimayetakeriri maninkariite kaari jiyotakotaajatziri tsika ikantayeta iriroriite. ¹³ Iro inkemaantsitantaarori okantakaantziro ikemaantsitakaantaka irirori, iro kempityaarone impinataatyeeromi iyaariperonka. Tema irikaite, te inkaanitanete jantayetziri kamaaroyetatsiri kitaipaita. Okempivaitakaro iriimi ovitsintayetakemine jayooyetakemi irikaite ikovayetzira iramataviyetemi. ¹⁴ Iro jaakoventa jimayempiryookivaitake, ivathakitakaro

kaariperori. Ikaimashireyetziri shipetashireri inkaariperotakairi. Ikokovatapiintake kireeki. Iro irovasankitaantayeetyaariri. ¹⁵ Ikenashivaiyetaka, imanintakero tampatzikari. Jantakero okaratzji jantakeri Balaam, itomi Beor, ikokovatake impinaiteri irantantyaarori kaariperori. ¹⁶ Iro kantacha irika Balaam, jantakerora kantachari, iriira burro kisathatakeriri. Okantaveta te iriyote iriñaavaitanete burro, irika burro ikempitanakari atziri iñaavaitake, ari okanta jovashaantakaantaariri ipampithashireta inkoshekavaityaami Balaam.

¹⁷ Irikaite kaariperoshireri inkantaitaateeni irovasankitaayeetairi janta otsirenikiperotzi. Tema ikempitakaro okantakaranki opiryaatzi omotyaa jiña, ikempitakaro eejatzi okantaranki menkori atainkatziro tampyaa, impoña añeero eero oparyi inkane. ¹⁸ Ari okanta joshiyakaaventayeetziri kaariperoshireri, tema jovapyaashita tsika ikanta iñaaveetari, ikempitakaro opiryaatzi omotyaa jiña. Tema kantakaapero ikanta iñaavaiyetzi, aritake onkantake iramataviteri ovakera kempisantatsiri, itzimi shiyapithavetarori kaariperori, inkantayeteri: “Kameetharini apiitairo antero anevetashiyetari, aritatsi amayempite.” ¹⁹ Jamatavitantashita irikaite jiyotaantzi, ikantayetzi: “Oshinetaantsitzi pantayetero pinevetashiyetari.” Iro kantacha, irikaite iyotaantanirori, te isaikashivainetajaantya irirori, aña ikempitakotari aparoni omperataari, iro kaariperori inkempitakaantya ivinkatharite, omperanavaitari. ²⁰ Pairani irikaite kaariperori ovakera ikempisantavetaari Avinkatharite, Ovavisaakotaneri, jovashaantavetanakaro jantayetziro kamaarotatsiri. Okanta osamanitanake ipiyakotaaro jantayetanairo kamaarotatsiri, irojatzi jimaperotantakari iroñaaka te ikempita ikantaveta pairani. ²¹ Ari okameethaveta eeromi iñiuro “Avotsijanori” otzimi tampoatzi kashiretakaantatsiri. Tema maperoitaka okoveenkatzi okaratzji jantayetanairi, ikempisantavetanaaro ikantakaantavetari tasorentsitsitzi, ipoña jovashaantanakero osamaniityaake. ²² Ikempivaitakaro ikantapiintayeetziri:

Aparoni otsitzi, aririka inkamarankake, ipiyashitaro irovaiyaaro.

Ipoña ikantayeetzi eejatzi:

Aparoni chancho, aririkami inkivaiteri joipatsitaka, ipiya eejatzi iroipatsivaitya.

3

Impiyantaiyaari Avinkatharite

¹ Netakotané, iro apitetatsiri iroka osankinarentsi notyaantzimiri, nominthashiretakaantyaami, ² pimpampithashiretantyaarori ikantayetakeri kamantantaneriite tasorentsishireri, ikantakeri eejatzi Avinkatharite, Ovavisaakotaneri, itzimi otyaantayetakenari nonkamantaimiro eerokaite. ³ Ontzimatyé ankemathatero iroka: Tekera impiyaminthatai Cristo, intzime osheki thainkavaitaneri. Iriiyetake antashivaityaarone okaratzji inevetashiyetari. ⁴ Osheki inthainkavaite inkante: “¿Tsikapaitema iriñeetero ikantaitzi ari impiye Cristo? Eero ipiyaa. Kaari añeero ompashinete kipatsi, aña irojatzi okantaita ovakera jovetsikaitakero. Ari kamayetataike tsika ikaratzji etanakarori Otyaantajanori, te añeero ompashineyete.” ⁵ Ikenakaashivaitakarora ikaratzji kantatsiri. Te iriyote iri Pava ovetsikakero inkite, iñaane jovetsikantaka. Jovetsikakero eejatzi kipatsi, iro otzimantanakari jiña, tema okantaitanakityaani kipatsi okovi jiña. ⁶ Irojatzi jiña japerotantakari Pava pairani, oonkantakari kipatsi. ⁷ Iro kantacha, inatziira te impashinetakayero Pava inkite eejatzi kipatsi. Iroora ikantakaantakeri pairani eero opashinevaitzi irovetsikane irojatzi apaata aririka iramenakoyetairo maaroni, impoña iraperotairi kaariperori thainkatasorentsitaneri aririka intagairo maaroiteni. ⁸ Netakotané, ontzimatyeeera piyotairo iroka: Ikempitakaantaro Avinkatharite aparoni kitaite, oshekirini osarentsi. Aririka onkarate oshekirini osarentsi, iroovaitake onkaratemi aparoni kitaite. ⁹ Tera

irosamaninkashityaaro Avinkatharite imonkaratairo okaratzi ishinetaantakeri, tema tzimayetatsi kenakaashivaitakarori ipampithashireta josamaninkashitayaaaro. Aña amatsinka ikanta Avinkatharite, ikovi impiyashireyeetaimi maaroni, tekatsi peyashivaitaachanemi aparoni. ¹⁰ Irooma apaata impiyakerika, inkempitapaakyaari jomapokantzi aparoni koshintzi. Ari inkemayeetairo iniroite poimpataatsine, aripaite aperotaiyaari inkite. Ari onkempitagaiyaari eejatzi kipatsi, aperotaiya. Maaroni okaratzi jagaitakeri jovetsikaitantakarori kipatsiki, onthonkya ontagaiya. Ari onkempitagaiyaari maaroni irovetsikane atziriite, ontagaiya maaroiteni.

¹¹ Tema ari inkantayeetairo iraperoyeetairo maaroiteni, ¿Tsikama pinkantya pisaikai eerokaite eero otzimanta pikenakaashitane? ¿Tema ontzimatye pintasorentsishiretai? ¿Tema ontzimatye piñaapinkathatasorentsitanetai? ¹² Aamaventara pinkantayetaiya, pim-pankiventayetaiya, tema irootaintsi impiye Avinkatharite, aripaite intaayetairo Pava inkite, imporokayetairo jagaitakeri jovetsikantaitakarori kipatsiki ¹³ Irooma aakaite, aritake añaamampyaakaro ovakerari inkite, eejatzi ovakerari kipatsi, tsika janta in-ampiyetaiyaaro kameethashireri. Tema iro ishinetakairi Pava.

¹⁴ Ari okantari netakotaneete. Tema aritake piñaamampyaakaro eerokaite maaroni iroka, minthashire pinkantya, inkene iriñaapaimi apaata Pava kiteshire pinkantya, eero ikantakovaitzimi pantakero kaariperori. ¹⁵ Pimpampithashiretero, amatsinka ikanta Avinkatharite, josamaninkatziiro impiyantaiyaari onkantya iravisakoshireyetantaiyaari atziriite. Tera ompashinete iroka, ari okempitaro josankinatakemiri etakotane iyeki Pablo. Tema iri Pava iyotakaakeri Pablo maaroni iroka, ¹⁶ ari okempitakari eejatzi pashine josankinayetakeri. Kompitaa inaveta inkemathayeetero okaratzi josankinayetakeri Pablo. Irootake itzimantayetari atziri kaari iyotakoperoterone, tema te iravvyaashireyetanete, ikenakaashivaitakaro jiyotantavetaro irosankinare Pablo. Ari ikempitaayetakero eejatzi maaroni Osankinajanorentsi. Arimaitaka iraperoyeetairi ikaratzi kenakaashivaitakarori. ¹⁷ Irooma eerokaite netakotaneete, tema aritake nokamantzitakamiro, aamaventa pinkantayetya eero ikenakaashivaitantami irikaite piyathariite. Paamaventya jovashaantakaimirokari pikamaitanetzi. ¹⁸ Aña iro aritatsi eerokaite piyaatakaairo pantakishireyetai, piyaatakanairo piyoperotakoyetanairi Avinkatharite, Ovavisaakotaneri Jesucristo, tsika ikantakero irirori jineshinonkatantaamiri. Arira irashi irovaitatyeeero irirori iñaapinkathayeetairi. Ari onkantyaari.

Jetakari Irosankinare Juan

Ñaantsi okantakota Añaantarentsi

¹ Jiroka kantakotachari jaka nosankinat zimiri: Iriira ipaitaitziri “Ñaantsi okantakota Añaantarentsi.” Itzimitataika pairani irovakera etantanakarori jovetsikantayeetzi. Naakayetake kemataikeri, naakayetake ñaataikeri, nantantayetaari nako. ² Tema irika paitachari “Añaantarentsi.” Joñaakantaka irirori, inampitapaintaro kipatsiki, naakayetake ñaakeri. Irootake noñaaventantakamiriri kantaitachani añaantarentsi, tema jañiitataika pairani irirori itsipatakari Ashitariri. Iriitake oñaakaanari naakaite. ³ Irootake noñaaventantamiriri itzimi nokitajaantakari, nokemajaantakeri eejatzi, inkene aapatziyavakaayetaiya aakaite. Iriitajaantakera Ashitairi itzimi aapatziyaari, ari akempitaanairiri eejatzi Itomi. ⁴ Iro opoñaantari nosankinayetaimiro eerokaite, ari onkantya panintaatziivaitantyaari.

Ipaitaitziri Pava Kitainkari

⁵ Jiroka ñaantsi jiyotakaanari Cristo, irootake novavisaimiri eerokaite: Ipaitaitziri Pava “Kitainkari,” tera inkempityaaro tsirenikiri. ⁶ Aririka ankante “Naapatziyari Pava,” eekerorika antapiintatyeero kaariperori, athaiyaka. Okempivaitakaro tsirenikimi aniitzi, apiyathatarora kyaaryoori. ⁷ Irooma aririka asaikanai kameetha tekatsi antzimotante, ayotaantanairo kyaaryoori, arira amatakero aakameethatavakaayetanaiya. Tema okempivaitakaro asaikatyeemi okitainkatzi, akempitakotaari Pava isaikira irirori kitainkariki. Ari onkantya impeyakotantairori antayevetakaro kaariperori, irootakera ikapathainkatantakari Cristo ikamimentakairanki. ⁸ Aririka ankante “Te nantanetero kaariperori,” apanirora amatavivaitaka, te ayotakotero kyaaryoori. ⁹ Irooma aririka ankamantairi Pava okaratzi kaariperori antayetziri, aritake irimatakero irirori impeyakotairo. Tema ikyaaryoventapiintayetakai irirori, tampatzikashireri inatzi, iriitake kiteshireperotakaineri. ¹⁰ Aririka ankantavaite “Te nonkaariperote,” okempivaitakaro ankantatyeemi “Thairi inatzi Pava.” Tera ayotakotairo iñaane.

2

Iri Cristo ookaakoventayetairi

¹ Notomiite, opoñaantari nosankinat zimiro iroka ari onkantya eero pantantaro kaariperori. Irooma aririka antake kaariperori, tzimatsi ookaakoventaine janta Ashitairiki. Iriitakera Jesucristo, kameethashireri. ² Iriitake otsimaryaakeriri Pava irovasankitaaventairomi ayaariperonka. Tera intaani irookaakoventai aakaite, aña maaroitani atziri ikaratzi nampitarori kipatsiki. ³ Jiroka ayotantyaari kyaaryoorika ayotairi Cristo: Aririka amonkaratapiintanairo ikantakaantairi. ⁴ Tzimatsirika kantavetachane, “Niyotziri naaka,” iro kantacha irika eeniro ipiyathataro ikantakaantane, ithaiyakara irika. Te iriyotakotero kyaaryoori. ⁵ Itzimirika monkaratanairori ikantakaantane, iriira etakoperotanaairi Pava. Iroora ayotantari kyaaryoo atsipashiretanaari. ⁶ Tzimatsirika kantatsine, “Notsipashiretaari naaka,” ontzimatye isaikanai kameetha iroshiyakotyaari ikantapaintara Cristo.

Ovakerari ikantakaantaitziri

⁷ Iyekiite, kaarira ovakerari ikantakaantaitane nosankinat zimiri. Aña iro piyotzi-tataikari pairani. Irootake ñaantsi pikemayetakeri pairani eerokaite. ⁸ Irojatzimaitaka kempitakarori ovakerari ikantakaantaitane, okantakaaro jantapaintziri Cristo. Okantakaaro pantayetanairi eejatzi eerokaite. Kempivaitaka iroñaaka avisainkatanake

tsireñeenkari, iri kitainkatapaintsi iriiperori kitainkari. ⁹ Tzimatsirika kantatsine, “Jashitaana kitainkari,” irojatzimaita ikisaneentavaka ikaratzi ikempisantzinkaritz, tekeraata jimatziro, aña okempivaitakaro irojatzimi isaikakemi otsirenikitzi. ¹⁰ Iriima itzimi etakotanaariri ikaratzi ikempisantzinkaritz, iriitakera kempitanaariri itzimi aniitanaatsiri okitainkatzi, te irantzivavaiya, tera ontzimayetatye inkantzimoneentavakaiyaari. ¹¹ Itzimi kisaneentavakaachari ikaratzi ikempisantzinkaritz ikempitakari itzimi aniitantarori tsirenikiri. Te iriyote tsika ikeni, te irokichaate otsirenikitakera.

¹² Notomiite, eeroka nosankinatzi iroka tema pikempisantai Cristo, pipairyaapiintairi ivairo, irootake ipeyakotantaamirori piyaariperoshirenka. ¹³ Ashitaaniri, eeroka nosankinatzi iroka tema piyotairi Cristo itzimi añiitainchari pairani etantanakarori jovetsikantayeetzi. Evankariite, eeroka nosankinatzi iroka tema poitsinampagairi kamaari. Notomiite, eeroka nosankinatzi iroka tema piyotairi itzimi Ashitaamiri. ¹⁴ Ashitaaniri, eerokaite nosankinatzi iroka tema piyotairi añiitainchari pairani etantanakarori jovetsikantayeetzi. Evankariite, eeroka nosankinatzi iroka tema shintsishire pikantayetaa, piyotairo iñaane Pava, poitsinampagairi kamaari.

¹⁵ Ero petashivaitaro osavisato. Tzimatsirika etashivaitakyaarone osavisato, tera jektakoperotaari Pava. ¹⁶ Tema maaroni osavisato tera ompoñeeya Pavaki, aña osaviveriki opoñaaro. Jiroka okanta osavisato: anevetashivaitaro kamaarotsiri, anevetashivaitaro añaayetziri, ankovavaite ankantakaaperotya. ¹⁷ Maarote iroka osavisato otzimi ineveyetari atziriite, ari aperotaiya. Iriima itzimi antanairone ikoviri Pava, iriitake kantaitaachane irañagai.

Kisaneentziriri Cristo

¹⁸ Notomiite, irootaintsi onthonkimataiya kipatsi. Pikemaiyake eeroka ari inkoñaatapaake kisaneenterine Cristo aririka onthonkimataiya. Tzimataike iroñaaka jaka kisaneentayetakeriri Cristo. Iro ayotantari iroñaaka irootzimataikera onthonkimataiya kipatsi. ¹⁹ Irikaite kisaneentakeriri Cristo, iriyyetakera akaravetapiintakari akempisanti, itzimi ookaventayetanakairi. Omaperotyaami inkarayetaimi, eeromi jookaventayetaimi. Irooma jookaventayetanakai, ari ayoyetzi tera omaperotajaantya inkarashireyetai aakaite. ²⁰ Iro kantacha eerokaite, jotyaantaitakemiri Tasorentsinkantsi irinampishiretantyaamiri, kempivaitakara isaipatziitoyeetantakamiri. Aritake piyoyetairo eerokaite iroka. ²¹ Irootajaantake nosankinatantamirori iroka, tema aritake piyotairo eeroka kyaaryoori. Aritake piyotayetairo pinashitaaro iroorika thaiyaantsi. ²² ¿Itzimikama thaiyachari? Iriitakera itzimi kantatsiri “Jesús kaari Cristo.” Iriitake kisaneentakeriri Cristo. Irijatzi manintakeriri Pava, ari ikempitaakeri eejatzi Itomi. ²³ Itzimirika manintavaitakerine Itomi Pava, irijatzi jimanintajaantake Ashitariri. Iriima tsika itzimi kempisantaiiriri Itomi, omaperora jashitajaantaari Ashitariri. ²⁴ Irooma eerokaite, oisokero pinkantanakero petakari pikemakero pairani. Iroorika pimatankeri, ari poisokerotakyaari Itomi, ari pinkempitaanakeriri eejatzi Ashitariri. ²⁵ Jiroka ishinetajaantakairi irirori: Ari ankantaitaateeni añaashireyetai.

²⁶ Iroora nosankinatzimiri tsika ikantakota ikaratzi kovayetatsiri iramataviyetemi. ²⁷ Iro kantamaitacha eerokaite, oisokero pikantaventakaro isaipatziitoyeetakemi. Irootake eero okovityaanta intzime pashine iyotagaimine. Irika Tasorentsinkantsi ikempitakaantaitakamiri isaipatziitoyeetantyaamiri, iri iyotaayetzimiri kameetha. Jiyotaimiro kyaaryoori, kaarira thaiyaantsi iriyotaimi. Ontzimatye pantayetairo tsika okantajaanta jiyotayimi irirori, pintsipashireyetaiyaari.

²⁸ Ari okanta notomiite, ontzimatye antsipashireyetaiyaari Cristo, onkantya eero apashiventavaitanta aririka impiyake, aña aventuraashire akantya amonthaavaiyaari.

²⁹ Aritakera piyoyetairi kameethashireri inatzi Cristo, arira piyotairi eejatzi itzimirika ashiminthatanaarori irantanairo kameethari, kempivaitaka irapiitakeromi intzimayetaimi ikantakaanaarira Cristo.

3

Itomiite Pava

¹ Pinkinkishiretero iroka: Antaro jetakotai Pava, itomiyetai. Omaperora. Tera inkemathatero osavisatzi tsika ipaita Cristo-tatsiri, ari ikempiyetairi eejatzi aakaite te inkemathayetai. ² Ari okanta netakotaneete. Itomi Pava anayetai. Tekera ayotajatero tsika ankantayetaiya apaata. Intaani ayotzi ari ankempitaiyaari ikantara Cristo aririka impiyapaake, tema ari onkantake añeeri tsika ikantajaantara irirori. ³ Maaroni atziri itzimi kovairone iriñeero impiyantaiyaari, irantapiintairo onkarate kiteshoretakairine. Tema Cristo kiteshire ikanta irirori.

⁴ Iriima itzimi kaari ovashaanterone jantayetziro kaariperori, ipiyathatayaaro ikantakaantziri Pava. Tema iroka kaariperori, piyathataantsi onatzi. ⁵ Piyotaiyini eeroka opaita ipokantakari Cristo kipatsiki, tema iro ipokantakari iraperotairo kaariperori. Tera irantapaintero irirori kaariperori. ⁶ Ikaratzi oisokerotanaariri Cristo, te arite irantanairo kaariperori. Tema inkarate oisokerotarori kaariperori, tera iriyotajatairi Cristo. ⁷ Notomiite, eero pamatavitaaritz. Inkarate antapiintanairone kameethari, iriitakera kameethashireri, ikempitakotanaari Cristo ikameethashiretzi irirori. ⁸ Iro kantacha itzimirika antapiintakerori kaariperori, joisokerotatyaari kamaari. Tema iri kamaari etakaantakarori jantakero kaariperori. Iroora ipokantajaantakari Itomi Pava kipatsiki, iraperotairo kaariperori otzimi joñaakantakeri pairani kamaari. ⁹ Iriima ikaratzi jovameethashiretairi Pava kempitanaachari ovakerami intzimayetaimi, tera irantapiintanairo kaariperori. Tema Pava tomintanaari, kempivaitaka irapiitakeromi intzimayetaimi ikantakaanaarira Pava. ¹⁰ Irootake kaari okompitanta ayoteri itzimi jashiyetari Pava, itzimi jashiyetari kamaari. Maaroni kaari antapiintairone kameethari, tera inkaratairi Pava. Ari ikempitari eejatzi kaari etakotavakaachane ikempisantzinkaritz, te inkaratairi Pava.

¹¹ Jirokara ñaantsi pikemayetavakeri pairani ovakera pikempisantantanakari, ikan-taitzi: Ontzimatyete etakotavakaayetaiya. ¹² Eero oshiyakotari ikanta Caín, kaariper-oshire jinake jovakeri irirentzi. ¿Opaitama jovantakariri? Aña iro jovantakariri okan-takaari ikaariperoshiretzi Caín, iriima irirentzi kameethashire jinake irirori. ¹³ Iyekiite, eero okompitzimotami aririka inkisaneentavaitemi osavisatzi. ¹⁴ Ayotaiyini aaka, kempivaitaka kamashire akantayevetaka pairani. Iro kantacha iroñaaka, kempivaitaka añaashireyetai. Iro ayotantari, tema etakoyetavakaapiinta akempisantayetaira. Itzimi kaari etakotantachane, ikempitakari kamashireri. ¹⁵ Itzimirika kisaneentan-tatsiri, ikempitakari ovantaneri. Ayotakotaiyirini aponi ovantaneri eero iñeero irañaashireyetai. ¹⁶ Jirika oñaakantaperotzirori tsika ikantaita jetakotantaita: Ikamimentakai Cristo aakaite. Iro amatanairi aakaite, mintha ankantya ankamimentantayete. ¹⁷ Tzimatsirika otzimimotziri ashaakarontsi, impoña iriñe aponi iyeki kovityaavai-taneri, iri imashithavaitake irika iyeki, tekera jimaperotzirori iretakotaiyaari Pava. ¹⁸ Notomiite, te arite ankantashitapiintya, “Netakotanta.” Aña ontzimatyete antanairo oñaarontzirori etakotanta.

¹⁹ Irootakera ayotantaari omapero jashiyetai Pava. Tema ayotaira jashiyetaira Pava, irootake aventaashiretantaariri añaañaatairi, ²⁰ onkantavetakya ontzimayetemi ompaitya katsitzimoshiretaineri. Tema Pava jiyotziro maaroni, jiyotzitaro akinkithashiretane okaratzi katsitzimoshiretakairi akaariperotake. ²¹ Netakotaneete, aririka ovashaantairo okaratzi katsitzimoshiretakairi, ari añaakero aventaashire-taiyaari Pava añaañaatairi. ²² Iro ayotantyaarori aritake irimatakaairo onkarate

ankovakoyeteriri. Tema amonkarayetairo ikantakaantane, antapiintaineri ikoviri irirori. ²³ Jiroka ikantakaantane: Ontzimatyé aventaiyaari, ampairyaapiintairi Itomi Jesucristo. Ontzimatyé etakotavakaayetaiya. Iroora ikantakaantane amatairi. ²⁴ Inkarate monkarayetairone ikantakaantane, iriitakera tsipashiretaariri. Iri Tasorentsinkantsi jotyaaantakairi iyotakaayetairi omapero atsipashiretaari.

4

Itasorenka Pava ipoña iisaneentashiretane Cristo

¹ Netakotaneete, tzimatsi osheki kantavetachari: “Naaka kamantantaneri.” Iro kantacha kamaarira ñaavaitakaakeri. Irootake eero pikempisantantari okaratzi inkantayeteri, aña ontzimatyé piñaantyaari iriitajaantakerika Pava ñaavaitakaakeri irika kamantantaneri. ² Jiroka ayotantyaari iriirika Itasorenka Pava ñaavaitakairiri, aririka inkante: “Jatziritzimotai Jesucristo.” ³ Iriima itzimi thainkañaanetakerone ikantayee-takeri, kaarira jashitari Pava, iriitakera jiñaavaitakaakeri iisaneentashiretane Cristo. Pikemakotaiyakeri eerokaite, ari intzimake jaka kipatsiki ñaavaiterone iroka. Aritakera tzimake. ⁴ Iro kantacha eerokaite, notomiite, jashitami Pava, eerokara anaakoyetak-eriri. Tema iniroite ishintsinka Cristo, itzimi pitsipashiretaari eerokaite. Janaako-tairira itzimi tsipashiretakariri osavisatzi. ⁵ Irikaite kempivetakariri kamantantaneri, osavisatzi inatzi. Irootake ikempisantavakaantari ikaratzi josavisatzitzi. ⁶ Irooma naakaite, jashiyetaana Pava. Irootake pikempisantantanari pikaratai jashiperotaami Pava. Temaita ikempisantayetai kaari iyotairine Pava. Ari okanta, te okompitanta ayoyetairi itzimi jiñaavaitakaayetairi Tasorentsinkantsi, okanta jimatantaarori jiyotaan-tairo kyaaryoori. Ari ayotziriri jashitari kamaari itzimi iyotaantzirori kenashiv-aitaantsi.

Pava iriitake ipaitaitzi “Etakonkantsi”

⁷ Netakotaneete, ontzimatyé petakotavakaayetaiya. Itzimirika antanairori iroka, kempivaitaka irapiitakeromi intzimayetaimi ikantakaanaarira Pava. Iriiyetake iy-oyetairiri. ⁸ Itzimirika kaari etakotantachane, te iriyotairi Pava. Tema Pava ipaitaitziri irirori “Etakonkantsi.” ⁹ Jiroka ikanta Pava joñaakairo omapero jetakotai: Jotyaaantakairi irapintzite Itomi jaka kipatsiki, okanta jimatakaayetaantairori aakaite añaashireyetai. ¹⁰ Jiroka okantakota irooperori etakonkantsi: Tera aakaite poñaakaantyaarone etako-taiyaari Pava, aña iri Pava poñaakaantakarori jetakoyetai. Tema iniroitera jetakoyetai, jotyaaantakairi Itomi. Iriitake otsimaryaakeri Pava irovasankitaaventairomi ayaariper-onka. ¹¹ Netakoyetane, jetakotaira iniroite Pava, ari ankempiyetaiyaari aakaite etako-tavakaayetaiya. ¹² Tekatsira aparoni atziri ñaakerine Pava. Iro kantacha aakaite kan-tatsi antsipashiretaiyaari, aririka etakotavakaayetaiya. Iriitakera Pava matakairone aatakaantyaarori etakotantapiintaiya.

¹³ Tema Pava jotyaaantakairi Tasorentsinkantsi inampishiretantai, iro ayotantaari omapero atsipashiretaari. ¹⁴ Tema naakayetajaantake ñaayetairi Itomi Pava, itzimi jotyaaantakeri kipatsiki. Iriitakera nokinkithatakoyetairi. ¹⁵ Itzimirika kantatsiri, “Jesús Itomi inatzi Pava,” iriitakera maperotzirori itsipashiretaari Pava. ¹⁶ Ayotaira aakaite tsika ikanta jetakoyetakai Pava, akempisantayetairi. Tema Pava ipaitaitziri “Etakonkantsi.” Inkarate etakotantapiintaachaneri, itsipashiretapiintaarira Pava. ¹⁷ Irootake aatakaantyaarori etakotantapiintaiya, aventaashire averi Pava, irojatzi apaata amonthaantavaiyaariri aririka iramenakoyetairi maaroitani. Tema aripaite ankempitaiyaariri Cristo. Aritakera amatzitataikaro akempitakari iroñaaka eeniro asaikayetzi jaka kipatsiki. ¹⁸ Eero atharovakaavaitari itzimi etakoperotairi. Etakora jovai irirori, eero atharovakaari irovasankitai. Aririka antharovakaiyaari, tekeraatara ayoperote omapero jetakotai. ¹⁹ Irootakera etakotantaariri aakaite Pava, apiyatatyaari jetakarora jetakoyetakai aakaite. ²⁰ Intzimerika kantatsine, “Netakotane inatzi Pava,”

iro kantacha ikisashiretziri iyeki, ithaiyakara irika. Tema kaari etakotyaarine isheninka, itzimi jiñiiri, ¿Tsikama inkene iretakotyaari Pava, kaari koñaanetsine? ²¹ Irootake otzimantari ikantakaantakeri, ikantake: Ikaratzi etakotaariri Pava, ontzimatye iretakotaiyaari iyekiite.

5

Aventaashirenka oitsinampaantya osavisato

¹ Maaroni aventaashiretaneri kantatsiri, “Irika Jesús, Cristo inatzi,” itomira Pava jinayetaatzi, kempivaitanaa irapiitakeromi intzimayetaimi. Ikaratzi etakotaariri Ashitairi, jetakotaarira eejatzi itomiyetaari irirori. ² Aririka etakotaiyaari Pava, aririka amonkarayeneri ikantakaantane eejatzi, iro ayotantaari omaperora etakoyetari itomiyetaari irirori. ³ Aririka etakoperotanaiyaari Pava, iroovaitakera amonkarayeneri ikantakaantane. Eero opomerentsita amonkarayetairo ikantakaantane. ⁴ Ikaratzi ikempitakaakari Pava irapiitakeromi intzimayetai, ari iroitsinampaayetairo osavisato. Tema aventaashirenka oitsinampaantayetya. ⁵ ¿Itzimikama materone iroitsinampayero osavisato? Iriira aventaashiretaneri, kantatsiri: “Itomira Pava inatzi irika Jesús.”

Ikinkithatakaantziri Tasorentsinkantsi

⁶ Tema Cristo ipokake jaka kipatsiki. Iro kantamaitacha, tera intaani ipokake impiinkaantantyaaro jiñaa, aña ontzimatye eejatzi onkathainkate iriraane, irovamaiteri. Iri Tasorentsinkantsi kinkithatakaantakerori okantakota iroka. Okaratzi iñaaventakaantziri irirori, kyaaryoori onatzi. ⁷ Tema mavasatzi japiiyeetakeri ikantaitzi, “Itomi Pava inatzi irika Cristo.”* ⁸ Iriitajaantake Tasorentsinkantsi kinkithatakaantatsiri. Iriitajaantake Pava ñaavaitantsi joviinkaapaitetakaranki Jesús. Iriitajaantake Pava ñaavaitantsi ikinkithavaitakotziroranki Jesús tsika inkantya irovamaiteri.† ⁹ Tema akempisantziri atzirite ikantayetziri, iri ovatsipero Pava ankempisantairi ikantairi. Jiroka ikantake jiñaaventziri Jesucristo, ikantzi: “Iriitake Notomi irika.” ¹⁰ Itzimirika kempisantairiri Itomi Pava, iriitake kemathatairori omapero Jesús itomitari Pava. Iriima kaari kempisantatsine, jiiitakamatavitakeri Pava, tema ithainkañaanetakeri ikantake “Notomi inatzi Jesús.” ¹¹ Jiroka ikantaitakeri: Iri Pava kantakaiyaarone añaashiretantaiyaari, tema atsipashiretaari Itomi. ¹² Intzimerika tsipashiretaiyaarine Itomi ari irañaashiretai. Iriima kaari tsipashiretaiyaarine Itomi Pava, eero jañaashiretai.

Ayoyetai ari ankantaityaani añaashireyetai

¹³ Pipairyaapiintairi eerokaite Itomi Pava pikempisantairi. Irootake nosankinatan-tamiro iroka onkantya piyoperotantyaari ari pinkantaitatyeeni pañaayetai apaata. ¹⁴ Aventaashirera ankantairi Pava, tema ayoyetzi ikemayetai aririka añaañaatakotero tsika okanta ikovakaajaantairi irirori. ¹⁵ Ayoyetaira ikemai Pava aririka amaneri, ayotzita eejatzi ari irimatakairo okaratzi akovakotakeriri. ¹⁶ Piñeerika eeroka aparoni iyeki tzimatsiri ikenakaashitane, pamanakotairi, aritake irañaashiretakagairi Pava. Iri noñaaventzi jaka tzimatsiri ikenakaashitane kaari maperotachane onkaariperote.

* **5:7** Jovaakakoyeetantakarori pairani iroka osankinarentsi iñaaneki Roma-satziite (Latín), ari jovanaayeetakerori kapicheeni kaari osankinatajaantachane ovakeraini. Jiroka okantzi jovanaayeetakeri: “Mava ikaratzi ñaavaitatsiri inkiteki: Ashitairi, Ñaantsi, Tasorentsinkantsi. Irika mavatatsiri, aparoni jinatzi.” Irootakera iroka ñaantsipayeeni josankinayeetakeri iñaaneki Virakocha ipaitaitakeri “Reina Valera.” † **5:8** Okaratzi kantakotachari jaka, iriira jiñaaventayeetzi: “Tasorentsinkantsi, Jiñaa, Iraantsi. Ikaratakera mava, te ompashinete oshiyakaaventachari.” Ikovatzi jaka Juan, iriyotakoperoyeeteri Jesús omapero Itomitari Pava. Mavasatzi jiñaaventziro okaratzi ikantayee-takeri, “Itomi Pava inatzi irika Jesús.” Etanakarori, iriitajaantake Tasorentsinkantsi iyotakaayetakeriri irotyaanta-neete Cristo iriyotaantayete. Apitetatsiri, iroora “Jiñaa” oshiyakaaventachari joviinkatakaranki Jesús. Irootakera jiñaaventajaantakeri Pava, otzimi osankinatainchari Mt. 3.16-17. Mavatatsiri, iroora “Iraantsi” oshiyakaaventacha ikapathainkatakera Jesús jovanaayeetantakariri. Iro jiñaaventajaantakeri Pava isaikantakariranki Jesús otzishiki ikinkithavaitakairi Moisés, Elías tsika onkantya irovamagaiteri. Otzimi osankinatainchari Lc. 9.31-35; Jn. 12.27-33.

Tema tzi matsi kaariperori ovamaashiretantatsiri. Tera iro noñaavente. Tema tera arite amanakotairi antakerori iroka maperotzirori okaariperotzi. ¹⁷ Noñaaventakero “kaariperori kaari omaperotachane,” tera nonkantatye kameethara iroka. Maaroni kaari kameethatatsi, te arite antayetero. Iro kantacha tzi matsi kaariperori kaari ovamaashiretantatsine.

¹⁸ Ayoyetzi te irantapiintairo kaariperori ikaratzi itomintaari Pava. Iriira Cristo kempoyaaventaari, eero ikemaantsitakaantaari kamaari.

¹⁹ Ayoyetai aaka jashiyetai Pava. Iriima osavisatzi, iri ashitaari kamaari, ipinkathariventziri.

²⁰ Ayoyetai ipokake Itomi Pava, iri kemathatakaayetairori kyaaryoori. Irootake amatantaarori ayotairi ipaitaitziri “Kyaaryoori.” Atsipashiretaari Kyaaryoori, tema atsipashiretaatyaari itomi. Iriitakera Pava ipaitaitzi “Kyaaryoori,” ipaitaitziri eejatzi “Kañaaneri.” ²¹ Notomiite, paamaiyaari oshiyakaarontsi. Ari onkantyaari.

Apitetanaintsiri Irosankinare Juan

Ovethataantsi

¹ Antarikona jinatzi itzimi osankinatzimirori iroka. Eeroka nosankinatzi ipaiyeetziri “Iyoshiitaaro tsinane ipoña otomiite.” Netakoperotane pinayetatzi. Tera apaniro naaka netakotami, aña jetakotzitaami eejatzi maaroni iyotayetairone kyaaryoori.* ² Ari okantari, oisokero ovayetairo kyaaryoori, ari ankantaitaateeni. ³ Onkamintha ineshinonkayetaimi Ashitairi Pava, inkaminthaayetaimi, kameetha pisaikayetai. Ari inkempitaimiri eejatzi Itomi Jesucristo, piyoyetairo kyaaryoori petakotavakaantayetaiyaari.

Oisokero povero jiyotaimiri Cristo

⁴ Osheki nokimoshiretanake noñaayetake tsika pikaratzi eerokaite pimatapiintanakero kyaaryoori, pimatajaantanakero ikantakaantakeri Ashitairi. ⁵ Eerora nosankinatzi iroñaaka ovakerari ikantakaantaitane, aña iro nonkinkishiretakaimi okaratzi nokamantayetakemiri ovakera pikempisantantanakari. Jiroka okanta: Ontzimatyete kotavakaiya. ⁶ Aririka antapiintanairo ikantakaantane Ashitairi, aritake amatanairo etakotavakaapiintaiya. Iroora nokantakaantakemiri pantapiintayetairo okaratzi pantayetanakeri ovakera pikempisantantanakari. ⁷ Tema tzimayetatsi iroñaaka osheki amatavitineri. Ikantayetzi irikaite, “te iratziritajaantapainte Jesucristo.” Tema thairi inatzi itzimirika ñaavaitzirori iroka, iisaneentane inatzi Cristo. ⁸ Paamaventya, povashaantzirokari okaratzi niyotayetakemiri. Te nonkove pame-naashivaitaiya, eero piñero panintaavaitaiya apaata. ⁹ Itzimirika kenakaashiperovaitachane, kaari oisokerotyaarone jiyotaantapaintziri Cristo, tera itsipashiretari Pava. Iriima tsika itzimi oisokerotakarori jiyotaantapaintziri Cristo, iriitake matakero itsipashiretari Ashitairi, ari ikempitzitakarori eejatzi Itomi. ¹⁰ Intzimerika impaitya kivantemiri janta, impoña inkove iriyotaimiro nashitachari kinkitharentsi, eero pishinetziri irisaikavankotemi. Eero aritaajatzi povethatyaari eejatzi. ¹¹ Tema aririka povethatyaari, kempivaitaka pakakotatyeeerimi iyaariperonka okaratzi jantziri irirori.

Nokovake noñeeyemini

¹² Tzimatsi osheki nosankinatemiri, iro kantacha tera intaani nonkove nosankinatemiro, aña nokovatzi niyaatashitemi noñeemi, inkene nonkinkithavaitakaimi, inkene ankimoshiretaiyeeni.

¹³ Jovethataiyami ipaiyeetziri “otomiite pitsiro iyoshiitaro.” Ari onkantyaari.†

* **1:1** Tzimatsi pampithashiretakotarori ipaiyeetziri “Iyoshiitaaro tsinane ipoña otomiite,” iriira oshiyakaaventachari jaka ikaratzi kempisantzinkariite itzimi apatotaachari aparori nampitsiki. Okantavetaka te ayotero tsika otzimi nampitsi japatoyetantaari irikaite kempisantzinkariite. † **1:13** Tzimatsi pampithashiretakotarori ipaiyeetziri “otomiite pitsiro iyoshiitaro,” iriyyetake oshiyakaaventachari kempisantzinkariite itzimi apatoyetaachari janta tsika inampitaro Juan osankinatzirori iroka.

Mavatanaintsiri Irosankinare Juan

Ovethataantsi

¹ Antarikona nonatzi, itzimi osankinat zimirori iroka. Eeroka nosankinat zini Gayo, netakoperotane pinatzi. ² Netakotané, namanakotzimi piñaantyaarori ontzimi-motemi kovityiimotamiri koñaaroini. Namanakotzimi eejatzi piñaantyaarori pintekatsite kameethaini. Tema niyotzi kameetha pikanta poshoretanaa. ³ Ari nokimoshireperotake noñaakeri jareeyetaka iyekiite ikamantapaakena irojatzi pikantaiyani eeroka poisokerotaro kyaaryoori. ⁴ Tekatsira pashine anayerone nokimoshiretanake, noke-makera oisokero jovanakero kyaaryoori ikaratzi nokempisantakaayetairi naaka.

Ikimoshireventairi Gayo joimaantapiintake ipankoki

⁵ Netakotané, pimatakeru eeroka tampatzikatatsiri pampitakoyetakeri iyekiite ikaratzi avisayetatsiri janta pisaikinta. ⁶ Ikinkithatakoyetakemi iriroriite jaka japatotaiyani iyekiite tsika okanta petakoyetakari. Tema irantavaitakaane inayetatzi Pava irikaite, ari otampatzikatzi pimpayeteri kovityiimotariri aririka piñeeri. ⁷ Tema jiyaatayetatzi irikaite iñaaventairi Cristo, kaarira kaariperoshireriite payeterine ikovayetziri. ⁸ Irootake ampayetantyaariri aakaite okaratzi kovityiimotariri. Ari onkantya ankaratantyaariri oivarairo kyaaryoori, inkemakoyeetantyaarori.

Ithainkañaanetantziri Diótrefes

⁹ Nosankinavetakaniri pairani apatoyetachari pinampiki. Iro kantacha Diótrefes ithainkañaanetakero nosankinare. Ikempitakaantashivaitaka irirori iriiperorimi irinatye. ¹⁰ Irootakera nonkamantapaakeri maaroitani janta okaratzi jantakeri irika. Ikantakovaitashitakana. Tera intaani iroka, aña osheki jimanintashirevaitakeri ipaiyeetziri “iyekiite,” te ishinetante irakameethatavakaayetya. Jomishitovayetakeri eejatzi japatotapiinta kempisantzinkariite.

Kameetha ikinkithatakoyeetakeri Demetrio

¹¹ Netakotané, te arite pimatero eeroka kempitarori iroka kaariperori. Aña iro pimatapiintai kameethari. Itzimirika antairone kameethari, iri jashitaari Pava. Itzimirika antzirori kaariperori tera iriyotairi Pava. ¹² Iriima irika Demetrio, maaroite jiñaaventaitziri kameethaini, ikantaitzi “Ikantapiintziro kyaaryoori irirori.” Ari nomatzitaro eejatzi naaka, nokantzi “Kameetha jinatzi.” Piyotaiyini eerokaite okaratzi nokantziri kyaaryoori onatzi.

Ovekaraantarori ovethataantsi

¹³ Tzimavetacha osheki nosankinat emiri, iro kantacha tera intaani nonkove nosankinat emiro, ¹⁴⁻¹⁵ aña nokovatzi niyaate noñeemi, inkene ankinkithavaitaiyeni. Onkamintha pisaikayete kameethaini. Jovethataiyami jaka akarayetziri. Povethayetyaanari eejatzi ikaratzi saikatsiri janta.

Irosankinare Judas

Ovethataantsi

¹ Naakara Judas osankinat zimirori iroka. Iromperatane Jesucristo nonatzi. Naaka irirentzi Jacobo. Eerokaite nosankinayetzini itasorentsitakaane Ashitairi Pava, pikaratzi ikaimashireyetaimi. Eerokayetake ikempoyaaventaari Jesucristo. ² ¡Onkamintha ineshinonkaperoyeetaimi, isaikakaaperoyeetaimi kameetha, jetakoperoyeetaamira!

Iyotaantashivaitachari (2 P. 2.1-17)

³ Netakotané, nokovavetaka nosankinata kotemiro tsika okanta avisakoshireyetaantari aakaite. Iro kantacha iroñaaka okovaperotatya nosankinatemiro tsika okantakota pinkamaitantyaarori pinkempisante, pinkempitakotyaari etayetanakarori kempisantzinkariite itasorentsitakaitairi. ⁴ Tema tzimayetatsi atziri iromanane kiini josatekantayetaka. Thainkatasorentsitaneri jinayetake, ikinkithatakaantashivaitaka, ikantayetzi: “Ineshinonkatane jovayetai Pava, kantatsi iroñaaka antayetero akovayetziri, kantatsi eejatzi amayempiteetsi.” Irikaite ñaavaitakerori ñaantsika, imanintakeri Pava, itzimi apanirotatsiri jomperatanta. Ari ikempitaakeri eejatzi Avinkatharite Jesucristo. Irootake ipampithashiretantakari pairani Pava irovasankitaayetairi irika.

⁵ Nokovi nompampithashiretakaimiro okaratzi piyoperotaiyirini. Okantavetaka Pava itasonkaventatziivetakari jashitaari irirori, irikaite itzimi joimishitovayetairi Egipto-ki, iro kantamaitacha jathakeroryaayetaakeri ikaratzi thainkatasorentsitaantsiri. ⁶ Ari ikempitakari eejatzi maninkariite itzimi jomishitovayeetakeri inkiteki, kaari jatakairone tampatzikaini impinkathariventante. Kempivaitaka iroosotakotatyeerimi Pava tsika otsirenikitzi, ari joyaaventari irovasankitaayeetairi. ⁷ Ari ikempitakari eejatzi pairani Sodoma-satzi, Gomorra-satzi ipoña ikaratzi saikanampiyetakiriri. Kaariperoshire jinayetake, ipaantavakaavaitaka ishiramparinkakiini, imayempivaitzi. Arira jovasankitaayeetantakari paampari. Ari jiñeetzirori ompaitya avishimoyetairine kempityaarine irikaite irovasankitaayeetantaiyaari paampari kaari tsivakanetatsine.

⁸ Ari ikempiyetari irikaite kinkithatakaantashivaitachari, kinkishiretakaan-tashivaitachari, nevetashivaitakarori kamaaroyetatsiri, thainkavaitaneri. Te intharovakaiyaari ikishimatzi maninkariite otzimimotzi ishintsinka.

⁹ Iro kaari irimataajate maninkari Miguel, itzimi anaakotantatsiri ipinkathariventantzi, te iriñaavaitashivaitya irirori iñaanaminthatziri kamaari iñaaventakotzi Moisés ikamantapaintari. Intaani ikantake Miguel: “Iri Pinkathari kishemine.” ¹⁰ Iriima irikaite atziri kamantantashivaitachari, ithainkashirevaitakero kaari jiyotaajatzi. Tema okaratzi jiyotashivetari iriroriite okempitaro jiyotanetari aparoni piratsi. Ir-ijatzii aperovaitacha. ¹¹ ¡Irimaperoiteri irovasankitaayeeteri! Tema jantakero oshiyarori jantakeri pairani Caín. Ikenashivaitaka ikempitakari Balaam, intaani ikovashitaka iraanayaaro kireeki. Ikempitakotakari ikaratzi kamayetaantsiri jovayiritantakari Coré. ¹² Okempivaitakaro iriimi ovitsintayetakemine jayooyetakemi. Tema itsipayetashitami inthainkatasorentsivaitante, intaani ikovi irantayetero onimotziriri irirori. Ikempitakaro menkori otasonkainkatziro tampyaa. Ikempitakaro pankirentsi

te onkithote omonkarapaiteveta onkithotantyaari, kamaperotake, aritake itzimponchakiryetakerero. ¹³ Ikempitakaro okanta otamakaane inkaare oshimoryaatakaashivaitaro jiña, irootake jimayetakeri irikaite joñaakantashivaitakaro iyaariperonka. Ikempitakotakari parinari ikemakaanta iraperotante, ari inkempitayetaiiaari iriroriite iraperotaiya otsirenikitzi.

¹⁴ Iriiyetakera iñaaventakotzitakari pairani Enoc icharinetanakari Adán, ikantakeranki: Pamene, ipokake Pinkathari itsipataari osheki itasorentsitakaane.*

¹⁵ Ipokake irovasankitairi maaroni.

Ipokake iramenakotairi okaratzi jantayetakeri thainkatasorentsitaneri.

Ipokake iramenakotairo ikishimatantake eejatzi.

¹⁶ Irikaite kinkithatakaantashivaitaneri, kishimatantaneri inayetatzi. Thaiyakovaitaneri ikantaka. Jantayetziro inevetashiyetari irirori. Kantakaaperovaitaneri jinayetzi. Jinintaathatantakamiro jiyotaantziri ikovira iraantashivaityaaro kireeki.

Ikaminaaheetziriri kempisantzinkari

¹⁷ Irooma eerokaite, netakotané, poshiretyaaro jiyotaayetakeri pairani Irotyaantajanore Avinkatharite Jesucristo. ¹⁸ Tema ikantayetake irirori: “Apaata overaantapaakyaarone intzimayete thainkantanneriite, iri antashivaityaarone inevetashiyetari.” ¹⁹ Iriiyetakera kantakaarori inkisavakaantayeetyaari, intaani ipampithashiretaro osavisato. Te inampishiretantari Tasorentsinkantsi. ²⁰ Irooma eerokaite, netakotané, povetsikashiretavakaayetaiya pinkempisantapiintanairo tasorentsishiretakaakemiri. Piñaañaatapiintayetairi Pava, tsika okanta ikovakaajaantairi Tasorentsinkantsi. ²¹ Oisokero irovanakemi Pava iretakotyaami, oyaako povero piñaayetero ineshinonka Avinkatharite Jesucristo onkantaitatyeeni irañaakaayetai. ²² Neshinonka poveri inkarate kisoshireneeronkayetatsine. ²³ Pashine, pinkempitakaantero kapiche okantaka povavisaakotantaariri intagaiyaami. Pashine, ontzimatyepineshinonkayetairi. Irooma iyaariperonka, kisaneenta povero. Ari pinkantakerori ikithaatari ikaariperoshiretantakari, pinkempitakaantero pinkisaneentatyeeromi. Tharovakaara povero iroka pimatzirokari eeroka.

Tharomentaantsi

²⁴ Antharomentairi iroñaaka irika itzimi matzirori ikempoyaaventayetai kaari antzivashirevaitanta. Antharomentairi irika itzimi kimoshiretakagaine antsipataiiaari, eero otzimai akenakaashitane. ²⁵ Antharomentaiyaari Pava apanirotatsiri, iyotaneri, ovavisaakotantaneri. Iriitake irika Pava tzimatsiri irovaneenkaro, ñaapinkatha ikan-taitziri, omapero otzimi ishintsinka, pinkathariperori jinatzi, iri etakaro itzimi tek-eramintha ontzimayete maaroni, irojatziki ikanta isaiki iroñaaka, ari inkantaitatyeeroni. Ari onkantyaari.

* **1:14** Irika Enoc, iri 7-tanaintsiri icharinetanakari Adán. Iroka okaratzi iñaanetakeri Enoc, tera ompoñaayetya janta Osankinajanorentsiki, aña pashineki osankinarentsi opoñaakaro, ipaitayeeziro “Irosankinare Enoc.”

Joñaa kayeetakeriri Juan

Joñaa kantakeri Jesucristo

¹ Jiroka okaratzi joñaa kantakeri Pava tsika ikantakota Jesucristo, iriira Pava kantakaarori iriyoyetantyaarori iromperataneete tsika onkantakotya okaakitizimataintsiri iriñaayeetero. Iro jotyaa tantakariri Pava imaninkarite inkamanteri Juan. Tema irika Juan iri jomperatapiintakari Pava. ² Iri Juan itzimi kinkithatakerori okaratzi iñaakeri. Jiroka okaratzi ikinkithatakeri, iñaane Pava, tsika otzimi ikantakaantakeri Jesucristo inkamantantero. ³ Kimoshirera inkantaiya itzimi ñaanatairone iroka kaman-taantsi, ari inkempitayetyaari eejatzi inkarate kempisanterone. Kimoshirera inkantaiya inkarate monkarayetairone okaratzi osankinatainchari. Tema okaakitizimatake iriñaantayeetyaarori.

Jovethayeetari kempisantzinkariite karatatsiri 7 japatoyetaka

⁴ Naakara Juan itzimi osankinatziro iroka. Eeroka nosankinatziro kempisantzinkariite karatatsiri 7 japatoyetaka janta nashiyetachari nampitsi saikayetatsiri Asia-ki. Tema añaatsi Pava iroñaaka, iri etakaro pairani itzimake, irootzimatake impiye, kaminthaara inkantayetaimi irirori, kameetha isaikakaayetaimi janta. Ari inkempitaimiri eejatzi irika ipaiyeetziri “7 tasorentsi.” ⁵ Ari inkempitaimiri eejatzi Jesucristo, tema kyaaryoori onatzi okaratzi iñaaventziri. Iriitakera etanaarori ipiriinta ikamavetaka, iriira pinkathariventairiri maaroni ikaratzi pinkatharivetachari jaka kipatsiki. Iriitakera etakoyetairi aakaite. Iriitakera kempitakaantairi inkivaatyeemi, ipeyakoyetairora ayaariperonka ikapathainkatakakeranki ikamimentayetai.

⁶ Iriitakera pinkatharitakaayetakairi. Iriitakera omperatasorentsitakaayetairi antavaitantaaniriri Pava itzimi Ashitariri. Iriitake otzimimotairi irovaneenkaro, iriitake pinkathariperotaatsiri. Ari inkantaitatyeeroni. Ari onkantyaari. ⁷ Jirika Cristo, inkenapai menkoriki, maaroni iriñeetavairi. Irimatzityaaro iriñeeri ovathaamerekitakeriri. Iriiraakoyeetaiyaari maaroiteni jaka kipatsiki, irimatzityaaro kaari sheninkatavakaachane. Ari onkantyaari.

⁸ Jiroka ikantzi Avinkatharite Pava:
Naakatake oshiyarori etarori osankinarentsi, Naaka oshiyarori eejatzi overaantarori. Añaachana Naaka iroñaaka, Naaka etakaro pairani notzimake, Naaka piyaatsine apaata. Naakatake tzimaperotatsiri noshintsinka.

Joñaa kantaka Itomi Atziri

⁹ Naakara Juan, pirentzi povayetaana pikempisantzinkaritari, ari akarataiyakeni amavetakero akemaantsivaitaka, ari atsipatavaka ipinkathariventayetai Jesús. Eenirososaikiranki othampishiki paitachari Patmos nokinkithatziro iñaane Pava, nokamantantziro ikantakenari Jesús. ¹⁰ Okanta aparani kitaite ipampithashiretakotapiintaitari Avinkatharite, tzimatsi joñaa kakenari Tasorentsinkantsi. Nokemakeri notaapiiki ipaita kantanari, ikempitakarora tyootaantsi iñaavaitzi, ¹¹ ikantakena: “Posankinatero onkarate noñaakemiri. Iro potyaanteneriri kempisantzinkariite karatatsiri 7 japatoyetaka janta nashiyetakarori nampitsi saikayetatsiri Asia-ki. Tema jiroka 7 nampitsi, paitachari: Efeso, Esmirna, Pérgamo, Tiatira, Sardis, Filadelfia, Laodicea.”

¹² Ari nopithokanaka notaapiiki nameneri ipaita ñaanatanari. Noñaatziiri ootamentotsipayeeni jovetsikayeetziri oro. Ikaratzi 7. ¹³ Iro kantacha janta niyankineki ari josatekaka aparani kempitakariri Itomi Atziri. Opamankakeri iitziiki iithaare. Jontarekakari ichopineeki jovetsikasheronkaataitziri oro. ¹⁴ Kitamaropovainka ikantaka iitoki, kempivaitaka iroomi ivitzi oisha, kitamaroki okantaka iroovaitake sharaka.

Irooki okempiyetakari paampari. ¹⁵ Shipakiryaa okantayetaka iitzi, iriivaitake iporeryaatziki kireeki itagaitziri. Okempivaitakaro iñaane opoimpaatziki osheki jiña. ¹⁶ Joirikake impokiropayeeni irakojanoki, ikaratzi 7. Joimishitovimaitaro ipaanteki kempitakarori osataamentotsi, apimitzikarate okanta othoyempitake. Ikempitakari iporoki ikantaranki ooryaatsiri ishipakiryaaaperotzi tampatzikapaite.

¹⁷ Ikanta noñaakeri, tyaanakena nokamanake. Iro kantacha jantantakanaro irakojano, ikantana: “Eero pitharovi, Naakatake etarori, Naakatake overaantyaarone. ¹⁸ Naakatake kañaaneri, nokamavetaka iro kantacha iroñaaka ari nonkantaitatyeeeni nañagai. Naakatake ashitaaro shintsinkantsi jovayeetaanara nompeyakaantya notyaantayetantai sarinkaveniki. ¹⁹ Posankinatero okaratzi piñaakeri, iro petanakya okaratzi piñaakeri iroñaaka, impoña onkarate piñeeri eejatzi apaata. ²⁰ Ikaratzi ootamentotsi piñaakeri karatatsiri 7, iriira oshiyakaaventariri kempisantzinkariite karatatsiri 7 japatoyetaka janta nashiyetakarori nampitsi. Ikaratzi piñaakeri impokiro noirikakeri nakojanoki, karatatsiri 7, iri oshiyakaaventariri maninkariite tsipayetaariri kempisantzinkariite karatatsiri 7 japatoyetaka.”*

2

Kamantaantsi jotyaantaitakeneriri 7 japatoyetaa kempisantzinkariite: Kamantaantsi jotyaantaitakeri Efeso-ki

¹ “Jiroka posankinateneriri imaninkarite kempisantzinkariite apatotachari Efeso-ki. Iriira ñaanatziri oirikakeriri 7 impokiro irakojanoriki, osatekainchari niyanki ipaampatakeri 7 ootamentotsi. Ikantziri:

² ‘Niyotziro okaratzi pantayetziri, tsika pikanta pantavaitake, okaratzi pamavetakeri. Pismayetakari kaariperoshireriite. Piñaantayetaari paitashivaitachari, “Otyaantajanoriite” itzimi iyotaantashivaitachari. Piyotairi eeroka thairi jinayetatzi. ³ Kyaaryoori pinake, amavevaine pikantaka, osheki pikemaantsivaitaka jovasankitaaventaitzimiro pimpairyeero novairo. Temaita pismavaitya. ⁴ Iro kantacha, tzimatsi kapatapainchari, iro kaari kameethatatsine. Jiroka okanta: Povashaantanakero eerokaite petakotanta, te pantairo pikempivetanakaroranki pairani. ⁵ Pinkinkishiretero tsika pikanta pairani ovakera pikempisantanake. Povashaantero tsika pikanta iroñaaka, pimpiyakotairo pantairo tsika pikantanaka ovakeraini pikempisantanake. Tema eerorika povashaantairo, ari niyaatashitakemi, naapithataimiri ootamentotsi saikimotakemiri janta. ⁶ Iro kameethataintsi pantakeri eerokaite pikisaneentakero jantayetakeri ikaratzi kempisantanairiri jiyotaantziriranki Nicolás. Nomatzitataikari naaka.* ⁷ Kovirori inkemathatero, inkempisanteri Tasorentsinkantsi iñaanatziri kempisantzinkariite. Intzimerika kitsirinkakerone, ari noshinetairi iroyaaro chochoki ovañaantatsiri tsika otzimi pankitainchari itasorentsipathateki Pava.’ ”

Kamantaantsi jotyaantaitakeri Esmirna-ki

⁸ “Jiroka posankinateneriri imaninkarite kempisantzinkariite apatotachari Esmirna-ki. Iriira ñaanatziri itzimi etakarori, intzime overaantyaarone. Iriira ñaanatziri itzimi kamavetaicha iro kantacha añagai eejatzi. Ikantziri:

⁹ ‘Niyotziro okaratzi pantayetziri, niyotziro tsika okanta pikemaantsivaitaka, niyotziro tsika okanta pashinonkaavaitaka, eerokataavetakara ashaarantashiretaneri.

* **1:20** Tzimatsi kantatsiri irikaite “maninkariite” ñaaventakotainchari jaka, iriitakera atziriite ikaratzi jevayetaariri kempisantzinkariite. Tzimayetatsi pashine kantatsiri, iriijanoyetake kyaaryoori maninkariite. * **2:6** Te jiyoperoyetzi itzimi “kempisantanairiri jiyotaantziriranki Nicolás.” Kempitaka iriyyetake nashitaincha japatota, iri iyotaashivaitakariri kempisantzinkariite, aamashitya iri kempitakariri Balaam okaratzi jantakeri pairani irirori.

Niyotzi eejatzi ithaiyakotakami judío-payeeni janta. Ipaitashivaitaka judío, año Satanás ashitayetakarí. ¹⁰ Eero pitharovakaashitaro onkarate pinkemaantsityaari. Tema irootaintsi piñeero tzimayetatsi janta tsika inkarate irashitakotakaante kamaari. Ari pisaikeri onkarate 10 kitaite pinkemaantsivaitya, iñaantashiretatyaaamira kamaari. Iro kantacha ontzimatyepinkyaaryooshirete eerokaite piyaatakaairo onkantavetakya irovaitemi, impoña apaata aritake nañaakagaimi, onkempivaityaaro namathaiyetaaty-eemimi. ¹¹ Kovirori inkemathatero, inkempisanteri Tasorentsinkantsi iñaanatzi kempisantzinkariite. Intzimerika kitsirinkakerone iroka, eerora jiñeero inkemaantsivaitaiya irapiitairo inkamai.’ ”

Kamantaantsi jotyaantaitakeri Pérgamo-ki

¹² “Jiroka posankinateneriri imaninkarite kempisantzinkariite apatotachari Pérgamo-ki. Iriira ñaanatziiriri otzimimotzi irosataamento apimitzikaratatsiri okanta othoyempitzi. Ikantziri:

¹³ ‘Niyotziro pantayetzi, niyotzi ari pisaikimotakeri ikaratzi ipinkathariventzi Satanás. Iro kantacha niyotzimi eejatzi oisokero povakena pipairyapiintakero novairo, te povashaantero paventaashiretana. Te povashaantanakero eerokaite okantavetaka jovamaaveetakari noyempisantakaaperotane Antipas, itzimi kinkithatakotakenari janta tsika jinampitaro Satanás. ¹⁴ Iro kantacha, tzimatsi kapatapainchari, iro kaari kameethatatsine. Jiroka okanta: Tzimayetatsi tsika pikarataiyini kempitakariri Balaam jiyotaantzi. Tema pairani Balaam, jiyotaapiintakeri Balac onkantya inkaimashiryaaantyaariri charinetanakariri Israel-ni irovakaiyaari ipomeyeetziniriri ikempitakaanashitari ivavane. Jimayempitakaakeri eejatzi. ¹⁵ Ari okempitakarí eejatzi tzimayetatsi itzimi kempisantayetakerori jiyotaantziiriranki Nicolás. ¹⁶ ¡Povashaantairo! Eerorika povashaantziro, ari niyaatashitakemi novayiriteri, iroora novayiritantyaari osataamentotsi shitovatsiri nopaanteki. ¹⁷ Kovirori inkemathatero, inkempisanteri Tasorentsinkantsi iñaanatzi kempisantzinkariite. Intzimerika kitsirinkakerone iroka, ari nompakeri iroyaaro omanaantsitatsiri maná. Ari nompakeri eejatzi aparoni kitamarori mapi tsika osankinataka ovakerari vairontsi tsika otzimi kaari jiyoyeetzi, intaani iriyotairo intzime aakerone iroka mapi.’ ”

Kamantaantsi jotyaantaitakeri Tiatira-ki

¹⁸ “Jiroka posankinateneriri imaninkarite kempisantzinkariite apatotachari Tiatira-ki: Iriira ñaanatziiriri Itomi Pava, itzimi kempitakariri irooki paampari, itzimi poreryaataintsiri iitziki. Ikantziri:

¹⁹ ‘Niyotziro pantayetzi, petakoyetantaka, pinkempisantake, pantavaitake, kamaitaneri pinake. Eekero pinkamaitantyaaro iroñaaka panaakaanakero pikantaveta pairani. ²⁰ Iro kantacha, tzimatsi kapatapainchari, iro kaari kameethatatsine. Jiroka okanta: Paapatziyakaro eerokaite tsinane paitachari Jezabel. Okantzi iroori kaman-tanero onatzi, iro kantacha okaratzi iyotaantakeri iroori, osheki oitzipinashire-takeri notzikatane. Iro opoñaantari ovakaayetakarí ipomeyeetziniriri ikempitakaan-tashiitari ivavane. Omayempitakaayerakeri eejatzi. ²¹ Osamani noyaakovetakaro ovashaantantyaarori antakeri, iro kantacha te onkove ovashaantero omayempivaitzi. ²² Eerorika ovashaantashitaaro, arira nomantsiyatakero tsika omayempitajaantapiin-take, ari onkemaantsivaityaari. Ari nonkempitaakeriri inkarate mayempitakerone. ²³ Ari novamaayerairi ikaratzi iyotaayerakeri. Iro ompoñaantyaari iriyotai maa-roni kempisantzinkariite naakatake iyoshiretziri maaroitani, niyotzi opaita ipamp-ithashireyeteri, niyotzi opaita ikemashireyeteri. Ari onkantya noipiyantyaamirori okaratzi pantayetakeri eerokaite. ²⁴ Iroora eerokaite, kapatapainchari janta Tiatira-ki kaari kempisantakerone okaratzi iyotaantashivetakarí, eerora nokisathatzimi. Tema te

pimpankiventavaityaaro okaratzí iyotaantashivetakari ipaitayeetziri “iromanakaap-erotane Satanás.” ²⁵ Iro kantacha eerokaite ontzimatyeeera pinkyaaryooneyete irojatzi nompiyantakyaari. ²⁶ Intzimerika kitsirinkakerone irimonkaratero noñaane irojatzi ovekaraantapaakyaarone, aritake nomatakaakeri impinkathariventairi atziriite. ²⁷ Ari oshiyakyaaro ikempitaakena Ashitanari naaka, jimatakaakenaro ipinkatharitakaana, ari inkempitagaiyaariri eejatzi iriroriite impinkatharitakairi.

Ari ijevatantaiyaari irashirokotzite.

Irijatzi aperotairine iisanentane, inkempitakaantairi iporokaitziro kovitzi.

²⁸ Ari nompairye naaka kempitakariri impokiro orimishi. ²⁹ Kovirori inkemathatero, inkempisanteri Tasorentsinkantsi jiñaanatziro kempisantzinkariite.’ ”

3

Kamantaantsi jotyaantaitakeri Sardis-ki

¹ “Jiroka posankinateneriri imaninkarite kempisantzinkariite apatotachari Sardis-ki. Iriira ñaanatziro ipaitayeetziri ‘7 tasorentsi,’ itzimi oirikiriri 7 impokiro. Ikantziri: ‘Niyotzimiro pantayetakeri, ikantayeetzimi “añashireri,” añá te ari pinkantya, kamashireri pinayetzi.

² Pinkakempishiretai. Pinkyaaryooshirete eero pikamashiretanta. Tema Pava jiñiuro okaratzí pantziri te pimonkaratero otzimi ikovakayimiri. ³ Pinkinkishiretero ikamantaitakemiri pairani, pimonkaratero. Povashaantero pantapiintakeri. Eerorika pikakempitai, ari nomapokapaimi nompiyeerika, nonkempityaari jomapokantzi aparoni koshintzi. ⁴ Iro kantacha tzimatsi kapicheeni janta Sardis-ki matakakeri ikiteshiretzi. Iriiyetake kempitakariri kaari oipatsiterone iithaare, irootakera apantantaariri irikaite onkantya intsipatantaiyaanari nokithaataro kitamarori. ⁵ Intzimerika kitsirinkakerone, aritake nonkithaatairi kitamarori. Eero noshetziro ivairo itsipataari josankinatakotaka inkarate kañaaneyetaatsine. Aña ari nonkantairi Ashitanari, eejatzi maninkariite: “Ikempisantaana irika.” ⁶ Kovirori inkemathatero, inkempisanteri Tasorentsinkantsi ikantziriri kempisantzinkariite.’ ”

Kamantaantsi jotyaantaitakeri Filadelfia-ki

⁷ “Jiroka posankinateneriri imaninkarite kempisantzinkariite apatotachari Filadelfia-ki. Iriira ñaanatziro Tasorentsitsiri, Kyaaryoojanori. Iri jiñaanatzi jovayeetakeri irominkyaayetairi atziriite, irijatzi otzikayetairine kaari irishineete inkyaayete. Arira inkempitaiyaari David-ni. Tekatsira shintsithaterine irika ominkyaantaatsiri, itzimi eejatzi otzikayetantaatsiri. Ikantziri:

⁸ ‘Niyotziro pantayetziro. Pamene. Noshinetakemi pinkyee, tekatsira otzikaavakemine. Iroora nomatakemiri tera pishintsishiretaiyeni, iro kantacha pimonkarataakenaro noñaane, te inkemaitemi pinkante: “Te jashitana Pava.” ⁹ Iriroma irikaite kantashivaitachari: “Naaka Judío.” Kaarimaita judío-perori, añá iri jashiyetakari Satanás. Irootakera notyeerovakaantaiyaariri apaata iñaapinkathayetaimi. Ari iriyotairi omatatya netakotakami. ¹⁰ Tema pikyaaryoventakero eerokaite pimonkarayetziro noñaane, aritake nonkempoyaaventakemi eero iñaantashiretantayeetami. Tema kapichetapaake iriñaantayeetantyaariri ikaratzí nampiyetarori kipatsiki. ¹¹ Irootzimatake nompiyake. Kisora povero pikempisantakeri, eero pamenaashivaitanta panintaiyaaro impayee-aimiri, iramathaiyeetaimira. ¹² Intzimerika kitsirinkakerone iroka, ari nonkempitakaantairi aparoni tzinkamintsi otzinampitzirori itasorentsipankote Pava. Ari irashi irovairo irisaikai. Ari nonkentakotaineri ivathaki ivairo Pava, ari iriyoyeete Pava ashitaari. Ari nonkentakotaineri ivathaki ovairo nampitsi Jerusalén, ari iriyoyeetai irisaikai irika inampiki Pava, tsika ontzime areetaachane osaaviki ompoñagaiyaaro

inkiteki. Ari nonkentakotaineri eejatzi ivathaki ovakerari novairo. ¹³ Kovirori inkemathatero, inkempisanteri Tasorentsinkantsi ikantziriri kempisantzinkariite.’ ”

Kamantaantsi jotyaantaitakeri Laodicea-ki

¹⁴ “Jiroka posankinateneriri imaninkarite kempisantzinkariite apatotachari Laodicea-ki. Iri ñaanatziri ipaiyeetziri ‘Ari onkantyaari,’ itzimi javentaashiretapiintay-eetari jiñaavaitzirora kyaaryoori. Iriira jiñaanatzi itzimi jovetsikakaayeetakeri pairani iroka kipatsi. Ikantziri:

¹⁵ ‘Niyotziro pantayetziri. Pikempitakarora kaari saavaatatsine, kaari katsinkaatsine. Nokoviri naaka, saavaari. Eerorika osaavatzi, katsinkaari. ¹⁶ Irooma pikempitaro eempaari jiña, ari norovaventakyaami. ¹⁷ Pikantapiintaiyini eerokaite: “Ashaarantakana, tekatsi nonkovitye.” Iro kantacha tera ari pinkantya, aña ovashireri pinatzi, manintaari, ashinonkaari, mavityaakiri, sapokamerekiri. ¹⁸ Aña ontzimatyepinkempitakaantairo pamanantaatyeerimi noorote itzimi itaayeetakeri imporekaperotantyaari. Arira pimatairo pashaarantya. Pinkempitakaantairo pamanantaatyeeromi kitamarori noithaare, eero pisapokamerekivaitanta iro ompoñaantyaari pimpashiventavaiya. Pinkempitakaantero pamanantaatyeeromi naaventaro peshitakotantaiyaari pimavityaakivaitake. ¹⁹ Iro nametari naaka nokisathatziri netakotane, novasankitairi. Ontzimatyeeera pinkyaaryootai eerokaite, pimpiyashireyetai. ²⁰ Pamene, kempivaitakara nonkatziyatyeemi jakakiroki nokaimi nonkyaantyaari. Tzimatsirika inthomointa kemakenari, ishinetanarika nonkye, ari antsipatavakaiyaari ayootavakaiya. ²¹ Intzimerika kitsirinkakerone iroka, aritake intsipataiyaana nompinkathariventante. Tema nomatakero naaka nokitsirinkakero, notsipataari isaikamentoki Ashitanari nopinkathariventantai. ²² Kovirori inkemathatero, inkempisanteri Tasorentsinkantsi ikantziriri kempisantzinkariite.’ ”

4

Tharomentaantsi inkiteki

¹ Okanta okaratapaake iroka, noñaatzi ashitaryaanaka inkite. Irijatzi apiitapairo jiñaanatapaana noñaakeri inkaaranki poimpatapaintsiri ikempitari tyoorentsi. Ikan-tana: “Pimpoke jenoki, ari noñaakemiro onkarate avisatsineri apaata.” ² Ikanta niyaashinenkatake jenoki, noñaakero saikamentotsi, okempivaitakaro isaikantapi-intari pinkatharijanori, ovaneenka okantaka. Tzimatsi aparoni saikantakarori. ³ Irika saikaintsiri shipakiryaa ikantaka, ikempitakaro potsitakiri mapi karenikitatsiri. Itapotakari oyechari isaikamentoki, ikempivaitakaro oyechari natsiryaakiri mapi karenikitatsiri.* ⁴ Tzimatsiya pashine saikamentotsi 24 okaratzi, iro osatekakeriri niyankineki saikaintsiri. Ari isaikayetakeri antarikonaite, kitamaro okantayetaka iithaare, oro inayetake iramathaire. ⁵ Noñaake ookatharontsi, nokemakero opoñaanaka oñaanake janta saikamentotsiki. Tzimatsi 7 ootamentotsi ovaampatainchari, iri omon-tetakari saikamentotsi. Iriitakera oshiyakaaventariri Itasorentsita Pava, karatatsiri eejatzi 7.

⁶ Tzimatsi inkaare omontetakari saikamentotsi, kiteshaaniki okantaka. Tzimatsi 4 inkiteveri katziyeenchari, iri tapotakerori iroka saikamentotsi. Iro kantacha irika inkiteveriite otzimi osheki irooki, irootake jamentantayetari tsikarika, jamentantayetaro eejatzi itaapiiki.† ⁷ Aparoni inkiteveri joshiyakari kashekari. Pashine joshiyakari vaca-aniki. Pashine atziriporo jinake. Iriima pashine joshiyakari jevo-vaita pakitha. ⁸ Ipoñaashitaka otzimayetanake ishivanki irika inkiteveri, 6 ishivanki

* **4:3** Mapi “potsitakiri karenikitatsiri” ipaiyeetziro “jaspe,” ipaiyeetziro eejatzi “cornalina.” Irooma mapi “natsiryaakiri karenikitatsiri” ipaiyeetziro “esmeralda.” † **4:6** Kantakotachari jaka “kiteshaaniki” okempitakaro okantara botella, vidrio eejatzi cristal.

tzimayetanaintsiri. Otzimi osheki irooki ivathaki, otzimitanaka irooki inthomointa ivathaki. Iriitake aakoventanakarori ipanthaapiintake, kitaiteki eejatzi tsireni, ikantzi: Tasorentsi, Tasorentsi, Tasorentsi inatzi Pinkathari Pava, Shintsiperotatsiri.

Iriitake añaatsi iroñaaka, iri etakaro pairani itzimake, irootzimatake impiye.

⁹ Ari ikantapiintatya irikaite inkiteveri itharomentari irika saikaintsiri, kantaitachari jañi. Ikanta joñaakantakero irikaite jiñaapinkathatapiintakeri, ipaasonketapiintakeri, ¹⁰ jimatanakero eejatzi 24 antarikonaite jotypeerovashitanakari saikaintsiri, kantaitachari jañi. Itharomentanakari, jamathairyimotanakari. Ari jiñeetzirori omapero janaakotantzi irika saikaintsiri ipinkatharitzi, okantaveta ipinkathariventantaveta eejatzi antarikonaite. Ikantaiyanakeri:

¹¹ Novinkatharité, Pavá,

Iroora apantataitarori ontzimimotemi eeroka povaneenkaro, ñaapinkatha inkantay-eetemi, ontzimimotemi pishintsinka.

Eerokatake ovetsikayetakero maaroni, tema eerokatake kovashitainchari ontzimayete povetsikane.

5

Osankinarentsi ipoña Oisha

¹ Noñaatziiri irika thointainchari saikamentotsiki, joirikake irakojanoki aparoni osankinarentsi. Kameetha apinaitaka, 7 okaratzi japiipiitaitakero jontsirekaitakero eero japinairyaantaitaro. ² Noñaatzi eejatzi aparoni maninkari tzimatsiri ish-intsinka, shincheenka ikanta iñaavaitzi, ikantzi josampitantzi: “¿Niinkama ipairyeeetakeri irontsirekaryeero osankinarentsi, impoña irapinairyeeero?” ³ Tekatsi aparoni materone irapinairyeeero iriñaanatero. Te intzime inkiteki, tekatsi eejatzi kipatsiki, ari okempitakari sarinkaveniki, te intzime apinairyeeerone. ⁴ Iniroite niraanaka, tema tekatsi materone irapinairyeeero iriñaanatero. ⁵ Ikantana aparoni antarikona: “Aritake piraaka. Pamene. Tzimatsira aparoni matakero otzimimotziri itasorenka, iri materone irontsirekaryeero, irapinairyeeero eejatzi. Iriitakera aparoni charinetakariri Judá, ipaiyeetziri ‘Kashekari.’ Irijatzi charinetakariri David-ni. Iriitakera ipairyeeetakeri irimatero.”

⁶ Opoñaashitaka noñaake aparoni oisha. Ikatziyaka niyankineki osaikakera saikamentotsi, josatekari inkiteveriite, josatekari antarikonaite. Kempivaitaka irika oisha aritake jovamaaveetakari pairani. Tzimatsi okaratzi 7 ichee. Tzimatsi eejatzi 7 irooki. Iriira oshiyakaaventachari 7 Tasorentsi, ikaratzi jiñeetairi maaroni kipatsiki. ⁷ Ikanta irika oisha, jiyaatashitakeri okarikiini saikaintsiri. Joirikapaakero osankinarentsi. ⁸ Ikanta inkiteveriite ipoña antarikonaite, jotypeerovashitanakari oisha, jiñaapinkathatanakeri. Tzimayetatsi ivanthaamento. Tzimayetatsi kasankainkari itaayeetziri jovayeetakero oro-naki. Iroka kasankainkari iro oshiyakaaventacha iñaañaatane itasorentsitakaitane.

⁹ Ari ipanthaiyanakero ovakerari panthaantsi, ipanthaakotziri oisha, ikantzi:

Eeroka ipairyeeetakeri poirikero osankinarentsi, eeroka ontsirekaryeeroni,

Tema eeroka kapathainkaintsi jovamaaveetakami, ari pipinakoventairi atziriite jashitantaariri Pava.

Ari opoña jashiyetaari Pava tsika ikaratzi sheninkamirinkatavakaachari tsikarikapayeeni, kemathatavakaarori iñaane tsikarikapayeeni, ikaratzi nampiyetarori tsikarika janta, ikaratzi ipinkathariventaitziri tsikarikapayeeni.

¹⁰ Eeroka kantakaarori ikempitantaariri pinkathariite, ikempitaari omperatasorentsi-taari, jantavaitaineri Pava.

Iriiyetakera pinkathariventairine osavisatziite.

11 Opoñaashitaka noñaake osheki maninkariite piyotzimentapaakarori saikamentotsi, tsika isaikake inkiteveriite ipoña antarikonaite. Ari ipiyoperotaiyapaakani oshekirini, oshekirini maninkariite. 12 Ikantaiyini:

Irika oisha jovamaaveetakari, iriira apantaperotataitaari ontzimimoteri itasorenka, ontzimimotairi irashaakaro, iriyotane, ishintsinka, iriñaapinkathayeetairi, irovaneenkataiya, intharomentaityaari.

13 Nokematzi ipanthaiyanakeni maaroite saikantarori inkite, kipatsi, inkaare, sarinkaveni. Ikantaiyini:

Irika thointainchari saikamentotsiki, itsipatakari oisha, tharomentaari jinatzi, ñaapinkathataari jinatzi, otzimimotziri irovaneenkaro, ipinkathariventantzi, arira inkantaitayeeni.

14 Iriira inkiteveriite apiipiitzirori ikantzi, “Ari onkantyaari.” Iriima antarikonaite otyeerova ikantaiyakani jiñaapinkathataiyarini irika kantaitaachaneri.

6

Jontsirekayeetakeri

1 Opoña noñaakeri oisha jontsirekaryaanakero etanakarori jontsirekayeetakeri. Ari ishincheenkatanake iñaavaitanake aparoni inkiteveri, okempivaitakaro ookatharontsi, ikantzi: “¡Pimpoke! ¡Pamene!” 2 Noñaatziiri ishiyataipaaka aparoni kitamarori mora, joirikakero ivyaane irika kyaakotakariri mora. Jamathaitavakeri, jatake irovayiritya, iraperotante.

3 Ipoña jontsirekaryaaakero oisha pashine. Ari jiñaavaitanake pashine inkiteveri, ikantzi: “¡Pimpoke! ¡Pamene!” 4 Ari ishiyataipaaka pashine mora kityonkari, ipaitavakeri iniroite ovathaamentotsi kyaakotakariri. Iri jovayeetake irovashaantakairi atziriite isaiki kameetha kipatsiki. Irojatzzi opoñaantanakari jovamaavakaayeta.

5 Ipoña jontsirekaryaaakero oisha pashine. Ari jiñaavaitanake pashine inkiteveri, ikantzi: “¡Pimpoke! ¡Pamene!” Noñaatziiri ishiyataipaaka pashine mora cheenkari, joirikataike itenamento kyaakotakariri. 6 Nokematzi ñaavaitanaintsiri ikatziyeeyakani inkiteveri, ikantaitzi: “Pimpimantayete eepiyokiini pivankire, pimpinatakaaperotyaaro, tema te ontzimaperote. Ari paake osheki kireeki aparoni kitaite, irojatzzi iriñeetantakyaarori irinirote tashetsi. Iro kantacha tekeraatara povaariperotziro pankirentsi tsika jaayeetziro jimireetari, tsika jaayeetziro eejatzzi yeenkantsi.”*

7 Ipoña jontsirekaryaaakero oisha pashine. Ari jiñaavaitanake pashine inkiteveri, ikantzi: “¡Pimpoke! ¡Pamene!” 8 Noñaatziiri ishiyataipaaka pashine mora kiteriri, ipaitayeetziro “Kaamanetaantsi” kyaakotakariri. Ari itsipatakari ipaitayeetziro “sarinkaveni.” Irika ipaitayeetziro “Kaamanetaantsi” ipairyetake irovamaayete osheki osavisatziite. Tzimayetatsi jovamaakaanakeri irovathaantayeetyaari osataamentotsi, tzimayetatsi aayeteri itashe, pashine aayetakeri mantsiyarentsi, pashine iratsikayeteri katsimari piratsi.†

9 Ipoña jontsirekaryaaakero oisha pashine. Noñaatzi oponkitziki pomepirinimentotsi ishireete ikaratzi jovamaaventaitakeri ikyaaryootzi iñaaventziro iñaane Pava.

10 Iri kaimayetanaantsi shintsiini, ikantaiyini: “Novinkatharijanorité, Tasorentsirí, Kyaaryoorí. ¿Tsikapaitema onkarate poyaaventya onkantya pimpiyakuventantyaanari, povasankitaayetairi osavisatziite?” 11 Ipoña ipayeetakeri kitamarori kithaarentsi inkithaalya, ikantziri: “Eekerotyaami pimakoryaavake irojatzzi irareetantakyaari

* 6:6 Iro ikantajaantaitakeri jaka: “Pimpimante apaponaroini harina onkarate ompinatya aparoni denario. Pimpimante mavaponaroini cebada onkarate ompinatya aparoni denario.” † 6:8 Jiroka kantakotachari jaka “tzimayetatsi,” intzimerika 4 atziri, aparoni kamakaanatsine. Ari inkantyaari pashineki nampitsi tsikarika itzimayetzi 4 atziri, aparoni kamakaanatsine. Arira inkantayetyaari maaroni kipatsiki.

pirentziite pitsipatakari pantavaitake. Tema ontzimatye irovamaayeeteri eejatzi iriroriite inkempitakotyaa miro eerokaite.”

¹² Noñaatziiri oisha jontsirekaryaa kero pashine, kapatapaaka aparoni inthonkanyaa rori. Ari omapokanakari iniroite onikaro. Tsivakimatanake ooryaa, tsireniki okantanaka. Kityonka ikantanaka kashiri ikempitanakaro iraantsi. ¹³ Ari ithopiryaayetanake impokiro, ikempivaitanakaro oparyiikitzi irakakiri chochoki otekakitziro iniroite tampyaa. ‡ ¹⁴ Te onkoñaatanai inkite, okempivaitanakaro apinaitaranki iniroite tsipana. Te iriñeetairo otzishipayeeni otarankayetanake eejatzi othampishipayeeni. ¹⁵ Omanaiyanakani atziriite imperetamoroki. Ari ikaratzi jomanaiyanakani maaroitene, pinkathariite, iriiperoriite, ijevarepayeeni ovayiriite, ashaarantaneriite, shintsiriite, omperataariite, saikashivaitaneriite eejatzi. ¹⁶ Irikaite omanayetanainchari ikaikaimatanakero otzishi, mapiite, ikantzi: “Patsinakaiyenani. Pomanena eero noñaantari thointainchari saikamentotsiki. Pomanena eero noñaantari oisha kisaneentakenari.” ¹⁷ Tema monkarapaitetapaakara iyatsimanka. ¿Tzimatsima amaveterone?

7

144,000 ikentakotamakoyeetakeri

¹ Okanta okaratapaake iroka, noñaake ikatziyayeta 4 maninkariite tsikarika ovachentetapaara kipatsi. Iriitake otzikaakerori iniroite tampyaa. Iroora kaari jiñeetantaro ontamakaatakaairo inkaare, te iriñeetero eejatzi ovaraapanayetero oshi incható. ² Ipoña noñaake eejatzi pashine maninkari itonkaapaake ishivotapiintzi ooryaa. Shincheenka iñaanataapaakeri 4 maninkariite. Tema irikaite 4 maninkariite, otzimimotziri ishintsinka, ipairyeeetakeri irovaariperotero kipatsi eejatzi inkaare. ³ Ikantapaakeri: “Apaatara povaariperotziro kipatsi, inkaare, inchatopayeeni, nopothotavakeriita nonkentakotamakotantyaariri jomperayetaari Pava.” ⁴ Nokematzi aparoni ñaaventakotanakeriri ikaratzi ikentakotamakoyeetakeri. Ikarataiyini 144,000. Iriiyetakera karatatsira 12 jinashiyetaa icharineyetaari Israel-ni. ⁵ Ikentakotamakoyeetake 12,000 Judá-mirinkaite, 12,000 Rubén-mirinkaite, 12,000 Gad-mirinkaite, ⁶ ipoña 12,000 Aser-mirinkaite, 12,000 Neftalí-mirinkaite, 12,000 Manasés-mirinkaite, ⁷ ipoña 12,000 Simeón-mirinkaite, 12,000 Leví-mirinkaite, 12,000 Isacar-mirinkaite, ⁸ ipoña 12,000 Zabulón-mirinkaite, 12,000 Josémirinkaite, 12,000 Benjamín-mirinkaite.

Kitamaroyetaintsiri ikithaayetaka

⁹ Okanta okaratapaake iroka, noñaatzi ipiyotaiyakani atziriite. Tema oshekipero ikantaka, tekachaajaini materone iriyoteri tsikarika ikarataiyini. Iriiyetakera poñaayetaainchari tsika ipinkathariventzityeetakeri tsikarikapayeeni, sheninkamirinkatavakaachari tsikarikapayeeni, nampitziyevetarori tsikarikapayeeni, kemathatavakaarori iñaane tsikarikapayeeni. Irika atziriite, iriitakera katziyayetachari janta isaikamentoki oisha, kitamaro ikantayetaka ikithaayetaka. Joirikayetake kompiropena. ¹⁰ Tharomenta ikantaiyaka, ikaimaiyini ikantzi:

Iriira Pava ovavisaakotantatsiri, iriitakera thointainchari saikamentotsiki, itsipatakari kempitakotakariri oisha.

¹¹ Ipoña jotyeerovaiyanakani ikaratzi tapothaitakerori saikamentotsi. Jirika ikarataiyake: maninkariite, antarikonaita, ipoña inkiteveriite. Itharomentanakari Pava, ¹² ikantaiyini: “¡Ari onkanyaaari! Tharomentaari jinatzi irirori, otzimimotziri irovaneenkaro, iyotaneri jinatzi, paasoonketaari jinatzi, ñaapinkathataari jinatzi, tzimatsi itasorenka eejatzi ishintsinka. Onkantaitatyeenira antharomentaiyaari Pava. Ari onkanyaaari.”

‡ 6:13 Iroka chochoki ikentakoyeetzi jaka higuera onatzi.

¹³ Ipoña jiñaanatanakena aparoni antarikona, ikantzi josampitana: “¿Niinkama irikaite kitamarothaitantsiri ikithaataka? ¿Tsikama ikenapaakeka?” ¹⁴ Ari nokantanakeri naaka: “Itaantya, piyotziro eeroka novinkatharite.” Ipoña ikantanakena irirori: “Iriiyetakera ñaayetakerori ‘Iniroite Kemaantsivaitaantsi.’ Okempivaitakaro inki-vayetantakyaaromi iithaare iriraane oisha, irootake kitamaromaitakaaperoyetakerori. ¹⁵ Irootakera ikitsirinkantaarori irikaite ikatziyimotaari Pava isaikamentoki. Ari inkantaitatyeeni kitaiteri, eejatzi tsireni irantavaitaineri itasorentsipankoteki. Irika thointainchari isaikamentoki, ikempitaaro iriimi katziyathaantetainchane iraampeyeeri irikaite. ¹⁶ Eero itasheneentavaitai, eero jimireneentavaitai, eero ikemaantsivaitaari ooryaatsiri, ¹⁷ tema irika kempitakariri oisha, katziyimotakariri niyankineki thointainchari isaikamentoki, iriitakera aamaventaiaarine, inkempitakaantairi jaamaventaitari oisha, iriitake aayetairine irirakairi jiñaa tsika otzimi ovañaaantatsiri. Tema Pava osheyookiperotairine, jiraavaiyetaka.”

8

Karatapaintsiri 7 jontsirekayeetakeri

¹ Ikanta kempitakariri oisha jontsirekaryaaakero karatapaintsiri 7 jontsirekayeetakeri. Osamanineeronka jimaireetapaintzi inkiteki, tekachaajaini aparoni ñaavaitatsine.* ² Ipoña noñaakeri 7 maninkariite itzimi itsipatapiintakari Pava. Ipayeetakeri tyoomentotsi. ³ Ipoña ipokapaake pashine maninkari, ikatziyimotapaakaro pomepirinimentotsi, joirikanakitakero jovetsikaitziri oro. Irika maninkari, ipayeetavakeri osheki kasankainkari intaantyaaro joirikanakitakeri. Ari okonovakaro iñaañaatane atziriite itasorentsitakaitairi, kempivaitaka ompiyotakyaami onampinaki pomepirinimentotsiki. ⁴ Okanta otaanaka kasankainkari janta joirikanakitakeri maninkari, katziyeenkatanaka oyachaane okonovainkatanakaro iñaañaatane itasorentsitakaitane, osheki onimotakeri Pava. ⁵ Ipoña irika maninkari itzimi oirikanakitakero itaamento, jaake ovaamparimenkite pomepirinimentotsi, jotetakeri joirikanakitakeri. Jookakeri kipatsiki. Ari omapokanakari kameñeenkatanaintsiri, iniroite ookathanaka, iniroite onikanaka eejatzi.

Tyoomentotsiite

⁶ Ovetsikaiyanakani 7 maninkariite intyootaiyeni.

⁷ Ari jetanakaro aparoni maninkari ityootanake, omapokashitapaaka oparyaapaake kipatsiki sharaka, eejatzi paampari, kempivaitapaaka iraantsi. Otaapaakero kipatsi. Iro aperotyaami kashetani kipatsi ontaiya inchatopayeeni, eejatzi inhashipayeeni.†

⁸ Ipoña ityootanake pashine maninkari, omapokashitanaka otonkanake kempitakarori iniroite otzishi, shitovanake paampari, ookapaaka inkaareki, okempitapaakaro iraantsi. Iro aperotyaami kashetani kipatsi tsika otzimayetzi jiñaa, ⁹ iro iraperotyaami inkamayetemi ikaratzi saikayetantarori inkaare, eejatzi ikempiyetakari saikayetantakarori iniroite pitotsi. ¹⁰ Ipoña ityootanake pashine maninkari, omapokashitanaka ithopiryaanake impokiro, paampa ikantanaka irojatzzi tsika otzimayetzi jiñaa, iro aperotyaami kashetani kipatsi otzimayetzi jiñaa. ¹¹ Irika impokiro paryeentsiri kipatsiki ipaitayeetziri “Kepishiri.” Tema kepishaa ikantapaakaro maaroni jiñaa tsika oparyaayetake ipomeki. Iro aperotyaami kashetani kipatsi inkamayetemi atziri itzimi opiyakeri jirakero jiñaa.

* **8:1** Kantakotachari jaka “osamanineeronka,” aamashitya okaratzi 1/2 hora. † **8:7** Jiroka kantakotachari jaka “Iro aperotyaami kashetani kipatsi.” Aririka ankotaryeeromi mavakota kipatsi, impoña aake apakotaro, aperotakero okaratzi tzmantarori, maaroni inchatopayeeni, shimapayeeni, othonka oshityaatanake jiñaa janta.

¹² Ipoña ityootanake pashine maninkari, omapokashitanaka itsirenikitanake ooryaa, iro iraperotyaami kashetani te irooryaaperotai. Ari ikempitanakari eejatzi kashiri ipoña impokiro, te iroorentaperotaiya tsireni.

¹³ Nokematzi poimpatapaintsiri jarapaake inkiteki, noñaatziiri pakitha inatzi, ikan-tapaake jateki: “¡Eejoo, eejoo, eejoo, inkantamacheeteri inkarate nampitavaiyaarone kipatsiki, iri apeshityaarone kapatapainchari intyootavai mava maninkariite!”

9

¹ Ipoña ityootanake pashine maninkari. Noñaatzi josaviinkatapaake kipatsiki aparoni kempitakariri impokiro. Iriira ipairyeetake irashitaryeero omorona inthomointa-perotatsiri. ² Ikanta jashitaryaakero, ari oshitovainkatanake kachaari, iroovaitake okantaranki iniroite ootaantsi. Opamankanakeri ooryaatsiri, eejatzi tampyeenka. ³ Ari ishitovanakeri kachaariki osheki tsinaroniro, ikempitapaakari ikentantzi kitoniro. ⁴ Te irishinetaiteri irovaariperotero pankirentsi, inchashipayeeni, inchatopayeeni. Intaani ikentayetapaakeri atziriite kaari ikentakotamakoyetzi Pava. ⁵ Irikapayeeni tsinaroniro, te ishineeteri irovamayeri atziriite ikentayetakeri. Intaani ikemaantsi-takaayetashitakariki ikaratzi 5 kashiri. Iniroite ikatsitzimotakeri, iroovaitake iyatsinka kitoniro. ⁶ Oshekira inkemaantsivaitya atziriite, inkovayetanake atziriite inkamapitha-teri, eero okantamaita.

⁷ Irikapayeeni tsinaroniro ikempitakotakariki morapayeeni jiñaantakaayeetari irovayir-itya, jamathaiyetakariki oro. Atzirivorovaitake ikantayetaka. ⁸ Santhapetaishi okanta iishi, iroovaitake oishi tsinane. Antarotziitaini iraiiki, iroovaitake iraiiki kashekari. ⁹ Kempivaitaka ikithaatakaromi ashivotaki ichopineeki. Iniroite impoimpatanake jaraiyanakeni, irirovaitake ipoimpatzi imorane atziriite aririka irovayiritavakaiya. ¹⁰ Ikempitakariki kitoniro otzimayetzi ithoyene ipatzishithaki. 5 kashiri osamanitzi avisantyaari iyepiyanka. ¹¹ Irikara ijevaritakariki tsinaroniro, maninkari inavetaka, iri-itakera pinkathariventantatsiri janta inthomointaperotzi omorona. Ipatayeetziri irika “Aperotantaneri.” Iñaaneki hebreo, ipaita “Abadón.” Iñaaneki griego, ipaita “Apolión.”

¹² Arira overaari etanakarori jatekaitzi “¡eejoo!” Iro kantacha eenirora okapata apite inkantaite “¡eejoo!” omonkaratya.

¹³ Ipoña ityootanake pashine maninkari, eeniro ikapatapaaka intyootavai aparoni maninkari irojatzi irimonkaratantyaari 7 maninkariite. Nokematzi ñaavaitanaintsiri osorinacheenampiki pomepirinimentotsi montetakariri Pava. ¹⁴ Jiñaanatapaakeri maninkari tyootanaintsiri, ikantziri: “Poosoryaakoteri 4 maninkariite itzimi kempitakarori oosotatyeerimi iniraani jiña ipaitayeetziri ‘Eufrates.’ ” ¹⁵ Jashiryaakoyeetakeri maninkari ayimatakeri irovante. Iri aperoterinemi iroveri atziri nampiyetarori kashetani kipatsi. Irootakera jashiryaakoyeetantakariri iraperotante.* ¹⁶ Tzimatsi osheki ovayiriite kyaakoyetakariri imorane. Ikantaitakena, ikarataiyini 200,000,000 ovayiriite. ¹⁷ Ipoña noñaakeri ikoñaaperotanake irika ovayiriite noñaavyatakariki, ikithaayetakariki ashivotaki ichopineeki. Tzimatsi porekathaitaintsiri ikempitakariki paampari, pashine kityonkaneeronkathaitaintsiri, pashine kiterithaitaintsiri. Irika morapayeeni, irirovaitake iito kashekari. Oshitovanake ipaanteki paampari, kachaari, kiterimoito okantanaka, osheki oshitzinka. ¹⁸ Iroora aperoterinemi ovamairi atziri nampiyetarori kashetani kipatsi, okaratzi shitovanaintsiri ipaanteki. ¹⁹ Tema ipaanteki morapayeeni otzimayetake ishintsinka. Aña kantatsi iratsikantantyaaro eejatzi ipatzishitha, ikempivaitakarira maranke.

* **9:15** Jiroka kantakotachari “Iri aperoterinemi iroveri atziri nampiyetarori kashetani kipatsi.” Aririka ankotary-eeromi mavakota kipatsi, impoña aake apakotaro, aperotakero okaratzi tzimantarori.

²⁰ Iro kantamaitacha, te irovashaantero ikaariperoyetzi atziriite kaari irovamaayeete. Eekero jiyaatakaatziro iñaapinkathayetanakeri kamaari, iñaapinkathatziro os-hiyakaaronsi jovetsikayeetziri oro, kireeki, ashiro, mapi, inchakota, ikempitakaan-takeri pava, temaita inkemanete, te iraniitanete.† ²¹ Tera irovashaantanakero eejatzi jovantayetzi, ikisaminthatantzi, jimayempitzi, ikoshitayetzi.

10

Maninkari oirikakerori iryaani osankinarentsipana

¹ Ipoña noñaake josaviinkatapaake pashine maninkari, ikenantapaakaro menkori, kempitavaitaka irika iro inkithaatakyaami menkori. Kempitavaitaka iri oyechari iramathaitakya iitoki. Shipakiryaa ikantaka iporoki, irirovaitake ooryaatsiri. Omerekataike iporipayeeni. ² Joirikake iryaani osankinarentsipana. Jayiitzimatapaakera, jaatzikantapaakaro iitziperori inkaareki, irooma irampate, iro jaatzikantapaaka kipatsiki. ³ Ikaimapaake shintsiini, iriivaitake ikaimi kashekari. Omapokashitanaka ookathatanaka, 7 okaratzi apiitanakero. ⁴ Okanta okaratapaake 7 ookathataka, ari nokovaveta nosankinateromi nokemakeri iñaavaiyeetakeri ookatharontsiki. Nokematzi iñaanatanakena aparoni inkitesatzi, ikantana: “Eero posankinatziro pikemakeri ookatharontsiki.” ⁵ Ipoña iñaavaitanake noñaakeri maninkari jaatzikapaakero inkaare, ipoña kipatsi. Itzinaavakotanakero irakoperori, ⁶ iro iyoyeetantyaari te ithaiya iñaavaitziri ipairyiirora ivairo Pava Kañaaneri, itzimi ovetsikakerori inkite, kipatsi, inkaare, maaroni ikaratzi tzimantarori. Ikantanake: “Tera osamanitapai, ⁷ irootaintsi intyoote overaantarori maninkari, arira omonkarapaitetya okaratzi Pava ikantakeriri kamantantaneriite inkamantantero kaari jiyotakoveeta pairani.”

⁸ Nokematzi japiitanakero iñaanatanaka inkitesatzi, ikantana: “Piyaatashiteri maninkari katziyeenchari inkaareki eejatzi kipatsiki, payero eeroka panaryeenchari joirikakeri.” ⁹ Ari nokantakero. Niyaatashitanakeri maninkari, nokampitapaakeri, nokantziri: “Pimpenaro osankinarentsi.” Ipoña ikantanakena irirori: “Jiroka, poyaaro. Osheki ovochanka, iriivaitake pitsi aririka povakyaaro, irooma aririka piniyakero, osheki oyepishikemi pimotziki.” ¹⁰ Ari nokantakero, naakero, novakaro. Ari okantaka, pochakitake iriivaitake pitsi, iro kantacha osheki oyepishikanakena nomotziki. ¹¹ Ipoña ikantanakena maninkari: “Pinkamantayeterira onkarate avishimoyeterine ikaratzi nampiyetarori tsikarika janta, ikaratzi ipinkathariventayeetziri tsikarikapayeeni, kemathataavakaarori iñaane tsikarikapayeeni. Pinkamantayeteri eejatzi pinkathariite.”

11

Apite ñaaventantaneri

¹ Ipoña ipayeetakena aparoni kotzitsi, nomonkaramento onatye. Ikantayeetana: “Piyaate pimonkaratero tasorentsipanko, eejatzi pomepirinimentotsi. Piyoteri ee-jatzi tsika ikaratzi piyotainchari janta iñaapinkathatantzi. ² Eerora pimonkaratziro jakakiroki tasorentsipanko. Iroora ishineyeetakeneriri pashinesatzi atziriite, arira impiyotaiyaani maimanentaneri janta tasorentsinaampitsiki. Ari avisheru inkarate 42 kashiri osamanite.* ³ Aripaitera, notyaante apite ñaaventakotenari, iriitakera kinkithat-apaakerone avisayetatsine, onkarate 1,260 kitaite iriñaaventana. Inkempitakotakyaari ikanta ikithaayeta ovashiretakotariri kaminkari.”

⁴ Irikaite apite ñaaventantaneri, iriira joshiyakaaventayeetakeri pairani apite inchato, irijatzi joshiyakaaventayeetakeri apite irootamento Pava itzimi pinkathariventziriri

† 9:20 kantakotachari jaka “ashiro” irijatziro ipaiyeetziri bronze. * 11:2 Kantakotachari jaka “42 kashiri” irojatzi oshiyarori ikantayeetakeri “1,260 kitaite.” Irootakera kantakotachari avisaneentanake mava osarentsi osamanite.

kipatsisatzi.† ⁵ Intzimerika kovatsine irimaimaneteri irika apite ñaaventantaneri, ari irishitovanake ipaanteki paampari, iraperotakeri kisaneentziriri. Ari inkantyaari maaroni kovavetachane irimaimaneteri, ari inkamake. ⁶ Irika ñaaventantaneri ontzimimoteri ishintsinka. Ari inkantakaakyaaro irirori eero oparyaagai inkane irojatz irimonkaratantakyaarori ikinkithatakaantzi. Ari onkantake impeyero iraantsi jiñaapayeeni. Ari onkantake ontzime ompaitya pomerentsitzimovaityaarine osavisatzi. Ari irapiipiitero okaratzi ikoviri irirori. ⁷ Aririka onkaratapaake ikinkithatake, ari irishitovanakeri koveenkari piratsi impoñaakyaaro omoroki inthomointaperotatsiri, imaimanetapaakeri apitera ñaaventantaneri, irojatz irovamaantakyaariri. ⁸ Irookanakeri irovamaane avotsiki saikatsiri janta iniroite nampitsi, tsika ipaikakotajaantaitakeri pairani Ivinkatharite. Iroora oshiyakaaventachari janta “Sodoma” ipoña “Egipto.” ⁹ Eero ishineetziri inkitayeeteri irovamaane, ari avisaneentanakeri mava kitaite onkarate osamanite iramenaminthaiteri. Inthonkya iriñaayeteri nampiyetarori tsikarika, sheninkamirinkatavakaachari tsikarikapayeeni, kemathatavakaarori iñaane tsikarikapayeeni, ikaratzi ipinkathariventaitziri tsikarikapayeeni. ¹⁰ Iniroite iroimoshirenkya kipatsisatziite, impashitavakaayetya opaiyetarika. Kimoshire inkantayetya jovamaayeetakerira apiteroite ñaaventantaneri itzimi kemaantsitakaayetakariri kipatsisatziite. ¹¹ Iro kantacha, avisaneentanakera pashine mava kitaite, itasonkairi Pava irikaite, añaayetai. Ipoña ipiriintaa. Osheki itharovayeetanake jiñeetakeri ipiriintaa. ¹² Ikemayeetake shintsiri ñaantsi inkiteki, ikantaitake: “Pataite jaka jenoki.” Jomapokashitanaka jovajenokantanaaro menkori. Ari jiñaavairi maaroni kisaneentavaitakeriri. ¹³ Arira onikanakari iniroite kipatsi, iro aperoteromi nampitsi, ikamayetake ikaratzi 7,000 atziri. Iriima kaari kamatsine, ikantayetanake: “Omapero otzimi ishintsinka Pava saikatsiri inkiteki.”‡

¹⁴ Ari avisavetaka apite ikantaitake “jeejoo!” Iro kantacha, irootaintsira iriñeetero mavatatsine.

Overaantarori tyootaantsi

¹⁵ Ipoña ityootanake ovekaraantarori maninkari, ari ikaimaitanake shintsiini inkiteki, ikantaitzi: “Iroñaaka impinkathariventantai Avinkatharite kipatsikinta. Ari impinkathariventantai Cristo, tsika itzimi jotyaantakeri Pava, ari inkantaitatyeeni impinkathariventantai.” ¹⁶ Ari jotyeerovaiyanakani 24 antarikonaite, itharomentanakari Pava, ¹⁷ ikantaiyini: “Pavá, Pinkatharí, Shintsiperorí, eerokatake añaatsi iroñaaka, pitzimita eeroka pairani, irootzimatake pimpiye. Osheki nompaasoonketemi, tema pimatakero poñaakantziro pishintsinka, pipinkathariventantzi. ¹⁸ Pairani osheki ikisaneentakemi atziriite, iro kantacha iroñaaka, monkaratapaaka poñaakantyaariri piyatsimanka, povasankitaayetairi kamayetaintsiri, paperoyetairi ovamaantayetaintsiri. Aripaite pimpinayetairi kamantantaneriite pomperatane eeroka, ari pinkempitaakeri pitasorentsitakaane itzimi pairyaayetairori pivairo iñaapinkathayetaimira, maaroite pimpinayetairi petanakyaari antariite irojatz iryaaniiteki, maaroni.”

¹⁹ Ipoña ashitaryaana itasorentsipankote Pava janta inkiteki, koñaavaitanake tasorentsinski tsika jotetakoitziro antzimotavakaantsi. Antaro ookathanaka, onikanaka kipatsi, paryeenkatapaake iniroite jiriniki.

12

Tsinane ipoña noonke

¹ Ipoña okoñaatanake inkiteki aamparentsi. Noñaatz aparoni tsinane, iriivaitakemi ooryaatsiri okithaatakari, iri kashiri okatziyantaka. Amathaitakotakari ikaratzi 12

† 11:4 Kantakotachari jaka “apite inchato” irootakera “olivos.” ‡ 11:13 Ikantaitziri “onikanakari iniroite kipatsi,” tsika otzimi 10 pankotsi, oporokanake aparoni. Ari okantakari maaroni nampitsi.

impokiro.* 2 Omotzitatzi iroka tsinane. Osheki okaikaimavaitake okemaantsita ontz-imaanite. 3 Ipoña okoñaatanake inkiteki pashine aamparentsi. Noñaatzi aparoni noonke, kityonka ikantaka. Tzimatsi 7 iito, ipoña 10 ichee. Jamathaiyetakero iito. 4 Osheki impokiro jataantakari itzinko, iro iraperoteromi kashetani inkiteki ikaratzi tzimayetatsiri impokiroite. Ari ipokashitapaakero tsinane, ikovi irovityaaro eenchaanikite aririka intzimapaake.† 5 Okanta otzimaanitake tsinane, shiramparyaaniki inake. Iriitakera jevatantaiyaarine atzirite irashirokotzite. Omapokashitaka jagaitanakeri ithointakara Pava isaikamentoki. 6 Okanta tsinanera shiyanaka iroori tsika te inampiitaro. Ari jovetsikanontakerori Pava tsika onampityaaro, onkarate 1,260 kitaite intziyeetero.

7 Aripaitera otzimake ovayiritaantsi inkiteki. Iriitakera Miguel itsipayetakari imaninkarite. Iriira jovayirita noonke itsipayetakari imaninkarite irirori. 8 Iro kantacha irika noonke, te ontzimaperote ishintsinka, jotziryaayeetakeri inkiteki. 9 Ari itsipataitakeri imaninkarite jotziryeetakeri. Irika noonke jotziryeetakeri, iriira paitachari “Kamaari,” ipaita eejatzi “Satanás.” Iriira kovatsiri iramataviteri maaroitani atzirite ikaratzi nampitarori kipatsiki. 10 Nokemataitatzii ñaavaitanaintsiri shintsiini inkiteki, ikantzi: “Jetatainakarora ipinkathariventantzi Pava, jetatainakarora joñaakantziro ishintsinka, jovavisaakotantai. Jetatainakarora eejatzi Cristo jashitanta. Tema aritake jotziryaakeri itzimi thavetakotapiintakeriri janta Pavaki ipaiyeetziri ‘iyekiite.’ 11 Iro kantacha irikaite ipaiyeetziri ‘iyeki’ joitsinampagairi kamaari, tema aritake ikamimentairi kempitakariri oisha, kapathainka ikantaka ikamake. Iro joitsinampaantaariri eejatzi ikinkithatairo ñaantsi, jiminthataaro irirori inkamimentairi Cristo. 12 Irootake, pintharomentantyaari eerokaite inkitesatzi. Inkantamacheetemi eerokaite kipatsisatzi, eejatzi inkaaresatzi, tema katsima ikantanaka kamaari jotziryeetakeri, jiyotzi kapatakotapaaka kapicheeni.”

13 Ikanta jiñaakero noonke jotziryeetakeri kipatsiki, jetanakaro iñaashitakaavaitanakaro tsinane otzimi ovaiyantakeriri shiramparyaaniki. 14 Iro kantacha, tzimanake apite oshivanki, iroovaitake ishivanki pakitha. Iro arantanari iyaatero tsika te inampiitaro. Ari omanapithatakariri iririite maranke. Ari avisaneentanakero mava osarentsi osaikavaite janta.‡ 15 Ikanta iririite maranke joimishitovanake jiña ipaanteki, iroovaitanake iniraani jiña. Ikovaveta iroviinkero aririka oonkakotanakya. 16 Iro kantamaitacha, tankanake kipatsi, oniyaatavakero jiña, ari okanta avisakotantakari tsinanera. 17-18 Ari opoña ikatsimaperotanake noonke. Jatake irovayirityaari pashine otomiite iroka tsinane. Iriiyetakera joshiyakaaventayeetzi itzimi kempisantakerori ikantakaantane Pava, itzimi kamaitanakarori ikinkithatakoyetairi Jesucristo.

13

Apite koveenkari piratsi

1 Ipoña nokatziyapaaka inkaarethapyaaiki. Noñaatzi ishitovanake jiñaaki aparoni koveenkari piratsi. Tzimatsi okaratzi 10 ichee, 7 iito. Jamathaiyetakero icheepayeeni. Tzimatsi josankinayetakeri iitoki, ithainkatasorentsivaitaitzi. 2 Irika piratsi iriivaitake karinari kashekari. Joshiyavaitakari okanta iitzipayeeni maini. Iroovaitake ipaante kashekari. Ikanta noonke, ipakeri ishintsinka irika piratsi, iriiperori ikantanaka ipinkathariventantanake. 3 Okanta aparoni iito kempitavaitaka irovamagaitakityeero, iro kantacha eejatzi añagai. Ipampoyaaaminthatanakeri osavisatziite, 4 osheki iñaapinkathayetanakeri, itharomentanakari, ikantaiyini: “¿Ipaitama monkaratyaarine

* 12:1 Kantakotachari jake “tsinane,” iriitakera oshiyakaaventachari judío-payeeni. Kantakotachari “otomyaaniki,” iriira oshiyakaaventachari Jesucristo. † 12:4 Jiroka kantakotachari jake “kashetani inkite,” aririka ankotaryeeromi mavakota inkite, impoña aake apakotaro, aperotakero okaratzi tzimantarori. ‡ 12:14 Kantakotachari jake “ari avisaneentanakero mava osarentsi,” iroora ikantajaantayeetziri: “aparoni osarentsi, osarentsipayeeni ipoña kashetani osarentsi.”

irika piratsi? ¿Ipaitama kitsirinkerine?” Ari ikempiyeetakeriri eejatzi noonke, itharomentayeetanakari, tema iriitake pakeriri ishintsinka irika piratsi.

⁵ Ipoña jiñaavaitanake irika piratsi, ithainkatasorentsivaitanake. Iriitake ipairyeeetake impinkatharite, okaratzi osamanite 42 kashiri ipinkathariventantake. ⁶ Osheki ithainkatasorentsivaitake ipairyaaaminthavaitashitakari Pava, ipairyaaaminthavaitashitakaro tasorentsithaante, ipairyaaaminthavaitashitakari inkitesatzi. ⁷ Irika thainkatasorentsitaneri, iriitakera ovayirityaarine itasorentsitakaitane, inkove iroitsinampairi. Iri ipairyeeetake ipinkathariventairi ikaratzi sheninkamirinkatavakaachari tsikarikapayeeni, nampiyetarori tsikarika, kemathatavakaarori iñaane tsikarikapayeeni, ikaratzi ipinkathariventaitziri tsikarikapayeeni. ⁸ Osheki iñaapinkathatanakeri kipatsisatziite kaari osankinatakotachaneri tsika josankinatakoyetaka jiyoshiyeetakeri pairani jovetsikantayeetakarori kipatsi, inkarate irañaakaayeetairi, ikaratzi ikamimentayetairi kempitakariri oisha. ⁹ Kovirori inkemathatero iroka, inkempisante. ¹⁰ Inkarate irominkyaavaitaite, ¡Irimatero! Inkarate ovamaantantyaarone osataamentotsi, ari inkempitayeetairi apaata irirori irovamaantayeetaiyaari osataamentotsi. Irootakera iroisokerotantyaarori inkempisantayetairi itasorentsitakaitairi.

¹¹ Ipoña noñaake pashine koveenkari piratsi ishitovanake kipatsiki. Tzimatsi apite ichée, iroovaitake otapoterempita ichée oisha. Iñaavaitapaake, ikempitapaakari noonke. ¹² Irika piratsi otzimimotziri ishintsinka. Irootake ipasavyaakariri etakarori piratsi itzimi jovamaaveetakari iitoki, ipoña jañagai eejatzi. Ishintsiventakeri atziriite iriñaapinkathateri etakarori piratsi. ¹³ Joñaakantapaake kaari iñeetapiintaitzi. Ithonka iñaayetakeri maaroite atziri jovayitakeri paampari. ¹⁴ Osheki kipatsisatziite jamatavitantakariri ishintsinka ipasavyaakariri etakarori piratsi jovaveetakari iitoki. Ipoña ishintsiventakeri atziriite irovetsike iroshiyakaaro etakarori piratsi. ¹⁵ Ikanta irika piratsi kempitakariri ichée oisha, itasonkakeri oshiyakaarontsi, añaanake. Kantanake iñaavaitzi. Japerotakeri jovamaayetakeri kaari iñaapinkathaterine. ¹⁶ Ikentakotamakotakaantakeri atziriite, terika irakojanoki. Maaroite atziriite ikentakotakaantakeri, antariite, iryaaniite, kovityaavaineriite, ashaarantaneriite, omperataneriite, otzikataariite, maaroni. ¹⁷ Tzimatsirika kaari ikentakoyeetzi, te irishineeteri iramanantavaite, eejatzi impimantavaite. Irootake onkovantaperotyaari inkentakoyeeteneri ivairo piratsi maaroiteni atziriite. Intzimayete pashine ikentakoyeetakeneri oshiyavetarori ivairo piratsi. ¹⁸ Aparoni iyotaneri, ari onkantake inkemathatero iroka oshiyakarori ivairo piratsi. Tema iroka oshiyakarori ivairo piratsi, irootake josankinayeetziri “666.”*

14

Ivanthaane karatatsiri 144,000

¹ Ipoña napiitakero namenana, noñaatziri oisha ikatziya janta otzishiki ipaitaitziri Sion. Ari itsipayetakari karatatsiri 144,000 itzimi kentakotamakoyetakarori ivairo irirori, eejatzi irashi Ashitariri. ² Nokematzi poimpatanaintsiri inkiteki iroovaitake ovaryeenkaate jiña, iroovaitake shintsiri ookatharontsi, iroovaitake ipiyompivaitaitzi. ³ Iriira panthaiyatsini karataintsiri 144,000 itzimi ipinakoventairi oisha. Itapothaitakari ipanthaaventziri thointainchari saikamentotsiki, ari ikatziyitakari eejatzi 4 inkiteveri, ipoña antarikonaita. Iriira iyoshiitacha ipanthaiyakeni irikaite, tekatsira pashine materone impanthayero. ⁴ Irikaite karataintsiri 144,000, kiteshireri

* **13:18** Kantakotachari jaka, tema maaroni letra josankinantantari hebreo-thatatsiri ipoña griego-thatatsiri, kantatsi inkempitakaantayeetero número. Okempitaty iroka: a=1, b=2, c=3, ari okantayeta maaroni. Aritake okantake ayotayetero vairontsipayeeni aririka apatotero letra-payeeni. Irootakera kantakotachari eejatzi jaka.

jinayetatzi, te irantayetero kamaaroyetatsiri irimayempiyetero tsinane. Iriiyetake oyaatapiintakeriri oisha tsikarika ikenayetzi. Iriiyetakeri jetakari jashitaari Pava, irijatzi jashiyetakari oisha. ⁵ Te inthairivaantenete, te otzimavaitzi iyaariperoshirenka ompaitya inthavetakoyeeteriri isaikira Pava.

Ikamantakeri mava maninkari

⁶ Ipoña noñaake jarapaake inkiteki pashine maninkari, ikinkithatakaapaakeri kipatsatzi ikaratzi ipinkathariventaitziri tsikarikapayeeni, sheninkamirinkatavakaachari tsikarikapayeeni, kemathatavakaarori iñaane tsikarikapayeeni, nampiyetarori tsikarika. Iñaaventapaakeneri kantaitachari Kameethari Ñaantsi. ⁷ Ikaimapaake shintsiini, ikantzi: “Piñaapinkathateri Pava. Pintharomentaiyaari. Tema irootzimatake iramenakoyetairi maaroiteni jantayetakeri. Irootake pintharomentantyaariri, itzimi ovetsikakerori inkite, kipatsi, inkaare, eejatzi jiñaapayeeni.”

⁸ Ipoña ipokapaake pashine maninkari, shintsiini ikaimapaake, ikantzi: “Japathakeroryeetakerora iniroite nampitsi Babilonia. Japeroyeetakeri atziriite nampitanrarori, itzimi aakoventarori imayempivaitake. Tema ikaimashireyetakeri pashinesatzi atziriite irimatakoteri okaratzi jantayetakeri irirori. Okempivaitakaro irishinkitayeerimi okanta jimayempitakaantakariri.”

⁹ Ipoña ipokapaake pashine maninkari, ikaimapaake shintsiini ikantzi: “Itzimayetzirika ñaapinkathatakeriri piratsi, ñaapinkathayetakerori eejatzi iroshiyakaaro, itzimi kentakotamakoyetakarori ivairo, irakoki, ¹⁰ iriijatziyetakera inkisaneentayeteri Pava. Onkempivaitaiyaaro iroyietaatyeeerimi piyantatsiri. Iniroitera inkemaantsitakaayetai yaari intagairi, iratsipetai yaaro kachaari, kiterimoito onkantanakya, osheki oshitzinka. Ari iriñaayetairi maaroni maninkariite tasorentsitaintsiri, ari iriñeeri eejatzi oisha. ¹¹ Arira inkantaitayeeni inkemaantsitaiyaaro kachaari, kitaiteki eejatzi tsireniki, eero otsivakapaintzi kapicheeni. Ari ikempitagaiyaari maaroni tsika itzimi ñaapinkathatakeriri piratsi, ñaapinkathatakerori iroshiyakaaro, kentakotakarori eejatzi ivairo.”

¹² Irootakera inkamaitantyaarori iramavevainete itasorentsitakaitane ikempisantairira Jesús, imonkaratapiintairo ikantakaantziri Pava.

¹³ Ipoña nokematzi iñaavaitanake aparoni inkitesatzi, ikantzi: “Posankinatero iroka: Aririka inkamayete ikaratzi jashitaari Avinkatharite, kimoshirera inkantaiya.” Iroatzi ikantanakeri eejatzi Tasorentsinkantsi, ikantzi: “Omatyaata, tema te onkovajaantya iroñaaka iñaashintsishirevaitaiya, aña kameetha jimakoryaavaaitzi, janintaavaaitapaaro okaratzi jantaventakeri.”

Iraavayeetairi kipatsiki

¹⁴ Ipoña okoñaatapaake aparoni kitamarori menkori, noñaatziri ithointaka kempitakariri Itomi Atziri. Jamathaitakari oro, joirikake thoyempyaanikiri kotsiro. ¹⁵ Ipoña ishitovanake tasorentsipankoki pashine maninkari, ikaimakotapaakeri shintsiini thointainchari menkoriki, ikantziri: “Sampainkatakera pankirentsi, paavatantyaaro piyotsirote.” ¹⁶ Ikanta irika thointainchari menkoriki, itotantakaro iyotsirote, jaavatanake kipatsiki.

¹⁷ Ikanta pashine maninkari saikantarori tasorentsipanko janta inkiteki, shitovanake irirori, iroatzi joirikake thoyempyaanikiri kotsiro. ¹⁸ Ari ishitovanake pashine maninkari ipoñaanakaro pomepirinimentotsiki. Jiyaatashitanakeri itzimi jovayeeetakeri inkempoyeeri paampari. Ikaimakotanakeri shintsiini pashine oirikakerori kotsiro, ikantziri: “Pinchekayetero kithoyetaintsiri kipatsiki, aritake irakayetake.”*

¹⁹ Ari jimatakeri maninkari, ichekakero kithotaintsiri kipatsiki, ipiyotakero inchatonaaki, inkavirinkaitero. Okaratzi oshiyakaaventari piyantatsiri jimireetari, iroora

* **14:18** Kantakotachari jaka kithoyetaintsiri, okitho “uva” onayetatzi.

ikashiyakaariri Pava maaroni iisaneentane. ²⁰ Okaratzi oshiyakaaventari inchatonaa irootakera janta othapiki nampitsi tsika jovamaantayeetake. Oshiyakaaventakari ikavirinkayeetakeri, iroora iriraane kamayetaintsineri. Tema osheki iraantsi shito-vaatatsine opamankanakero nampitsi. Ari omonkaratakari ipaanteki mora overaiya osaankanaate iraantsi. Jatake intaina oonkaatya onkarate 300 kilómetro.[†]

15

Maninkariite amerone apaata 7 ovasankitaantsi

¹ Ipoña noñaake pashine aamparentsi inkiteki. Kameetha okantaka, osheki nopampoyaaminthatanakero. Tzimatsi ikaratzi 7 maninkari. Iriiyetake nashiyetakarori jovasankitaantayeetake. Tema okaratzi jantayetakeri maninkari, ari omonkaratari jiñaayeetziro iyatsimanka Pava.

² Ari noñaake eejatzi aparoni inkaare, okempivaitakari amenaaronsi. Iro kantacha morekathaitake iroka inkaare. Arira ikatziyayetakari oitsinampaakeriri koveenkari piratsi, joirikayetakero iviyompimento ipavairiri Pava. Iriiyetake kaari ñaapinkathaterone iroshiyakaaro piratsi, kaari kentakoyetyaarone ivairo. ³ Iroora ipanthaiyirini irikaite otzimi ipanthaakeri pairani Moisés-ni. Ipaitayeetziro “Ivanthaane oisha,” okantzi: Novinkatharite Pavá, Shintsiperotatsiri, Kameetha pantakeri, nopampoyaaminthatakeri. Pantapiintakero eeroka tampatzikari, tema piñaanetaro kyaaryoori. Eeroka pinkathariventairiri atziriite.

⁴ ¿Eeroma itzimi impaitya ñaapinkathataimine, impaitya tharomentaiyaamine, impaitya pairyeerone pivairo? Apanirora eeroka pitasorentsitzi. Eeroka impokashiyetai atziriite, iñaapinkathayetaimi. Tema aritake poñaakantakero osheki okameethatake pantayetakeri.

⁵ Ipoña noñaake inkiteki tasorentsipanko, ari ashiryaaanakari eejatzi tasorentsisaantejanori. ⁶ Ari ishitovanakeri tasorentsipankoki 7 maninkariite intzime ovasankitaantatsineri. Kitamaro okantayetaka iithaare, shipakiryaaavaitziitake ovaneenkataka. Jovathakichopineetakari oro. ⁷ Ikanta aparoni inkiteveri karatatsiri 4, ipayetavakeri maninkariite aparoni taso. Kempivaitaka janta tasoki, ari ojaikitakyaami iyatsimanka Pava, kantaitachari inkañaanetai. ⁸ Kachaareenkatanake tasorentsipanko, okantakaakero irovaneenkaro Pava eejatzi itasorenka. Tekatsi kanterone inkye tasorentsipankoki irojatzi onkaratantapaakyaari jovasankitaantake maninkariite.

16

Tasopayeeni ojaikitaka katsimankantsi

¹ Nokematzi inkiteki, ipaita ñaanatanakeriri 7 maninkariite, ikantziri: “Piyaate pisakotero kipatsiki okaratzi jaikitainchari 7 tasonaki kempitakarori iyatsimanka Pava.”

² Arira jetanakaro aparoni maninkari isakotakero kipatsiki jaikitainchari itasoneki. Ari omapokashitanakari ipathaavaitanake iniroite ikaratzi kentakotakarori ivairo koveenkari piratsi, ikaratzi ñaapinkathatakerori iroshiyakaaro.

³ Ikanta pashine maninkari isakotakero inkaaremashiki jaikitainchari itasoneki. Okempitanakaro iraantsi inkaare, japerotaka ikamake saikantarori.

⁴ Ikanta pashine maninkari isakotakero jiñaamashiki, oyaapyaaki jiñaatenimashi jaikitainchari itasoneki. Okempivaitanakaro iraantsi jiñaapayeeni. ⁵ Nokematzi iñaavaitanake

[†] 14:20 Okaratakera iyaatake 300 kilómetro, iro kempitakarori aririka aniite onkarate 7 kitaite, eerorika onkarate 8 kitaite. Irootake ikantayeetziro 1,600 estadio.

maninkari jovayeetakeri inkempoyaaventeri jiñaaveri, ikantanake: “Tasorentsi, itzimi añaatsiri, jañiitaka pairani, tampatzikashireri pinatzi eeroka, tema eeroka amenakotairone kameethaini iroka. ⁶ Tema ikaratzi ovamaayetakeriri itasorentsi-takaitairi, ikaratzi kapathainkatakaakeriri kamantantaneriite jovamaayetakeri, iriyetake iroñaaka mireyetyaarone iroka iraantsi. Tema irootake ikovatziiiri.” ⁷ Ipoña nokemake iñaavaitanake pashine janta pomepirinimentotsiki, ikantanake: “¡Arivé! Novinkatharite Pavá, okaratzi pikovakeri pantero tampatzika okantayetaka. Kyaaryoori onatzi.”

⁸ Ikanta pashine maninkari, isakotakero ooryaaki jaikitainchari itasoneki. Jomapokashitanaka ooryaa jotsiyanakeri atziriite. ⁹ Iniroitera jotsiyakeri atziriite ooryaa, ari opoñaanakari ithainkatasorentsivaitanake, ipairyaashivaitanakari Pava, ashitarori ishintsinka, itzimi ovasankitaantatsiri. Te onkantzimoshiretyaari impiyashireyetai, iñaapinkathatairi Pava.

¹⁰ Ikanta pashine maninkari, isakotakero tsika ipinkathariventantzi piratsi jaikitainchari itasoneki. Iniroite otsirenikitana. Antaro jashinonkaayetaka atziriite janta, jatsikavaitakero inene ikemaantsivaitaka. ¹¹ Ari ithainkatasorentsivaitanake, ikishimavaitanakeri Inkitesatzi Pava, tema osheki ikemaantsivaitaka, osheki ipathaavaitake. Iro kantacha te irovashaantzimaityaaro iyaariperonka.

¹² Ikanta pashine maninkari, isakotakero iniraaki jiña Eufrates jaikitainchari itasoneki. Omapokashitanaka opiryaatanake. Kantatsi irimontyaayetapaake pinkathariyetatsiri tsika ishitovapiintzi ooryaa, irovayiritya. ¹³ Ipoña ishitovanake peyari ipaanteki noonke. Ishitovanake eejatzi peyari ipaanteki piratsi, ari okempitakariri ipaanteki thairi kamantantaneri, ishitovanake peyari. Ikaratzi peyari shitovayetapaintsiri, iriivaitake mashero, ¹⁴ kantatsi irantayetero kaari jiñeetapiintzi. Ithonka jiyaatashiyetakeri ikaratzi pinkathariyetatsiri kipatsiki. Jiñaantakaayetakariri irovayiritakaiyaari, impiyapaitetakerika Pava shintsiperotatsiri. ¹⁵ (Pamene, nonkempitapaiyaari koshintzi aririka nompiyakeri. Kimoshire inkantya itzimirika aamaventaiaananeri, kempitakariri itzimi ovirori okarikiini iithaare inkene inkithaatanakyaaro, eero ishiyamerekitantanaka, irovashiventaayeeteri.) ¹⁶ Ipoña irikaite peyari, irapatoyetakeri pinkathariite janta tsika opaita “Armagedón.” Iñaane onatzi Judío-payeeni iroka Armagedón.*

¹⁷ Ikanta ovekaraantapaakarori maninkari, isakotakero tampyeenkaki jaikitainchari itasoneki. Ikemaitatzi kaimanaintsiri janta tasorentsi-pankoki, osaikira saikamentotsi, ikantaitzi: “¡Ari othonkapaaka!” ¹⁸ Ari iñeetakero oporekanake ookatharontsi, ikemaitakero iniroite onikanaka kipatsi. Te iriñeetapiintaitero kempitakarori iroka onikaro, irojatzii pairani ovakera itzimayetantanakariri atziriite kipatsiki. ¹⁹ Okanta antaro nampitsi, mavakota okantanaka otankanake. Ari aperotakariri eejatzi oporokanake nampitsiite tzimayetatsiri kipatsiki. Arira impampithashiretakotaitanakyaaro avishimoterine Babilonia-satzi, irimiretyaaro “imashirenka Pava,” okempitakarora piyantatsiri. ²⁰ Ari aperotakariri maaroni othampishi, te iriñeetairo. Ari okempitakariri eejatzi otzishipayeeni. ²¹ Ari oparyaapaake tenayetatsiri jiriniki, anavyaayetapaakeri atziriite. Eekeromaitacha jiyaatakaanakitziiro ithainkatasorentsivaitanake, ikishimavaitanake ikemaantsivaitakara osheki.†

17

Irovasankitaitero kempitakarori antaro mayempiro

* **16:16** Kantakotachari jaka “Armagedón,” iroora tsika janta jovayiriyetapiintaka pairani judío-payeeni. † **16:21** Kantakotachari jaka “tenayetatsiri,” iroora ikantayeetziri eejatzi “aparoni talento,” irojatzii ikantayeetairi iroñaaka “40 kilo.”

¹ Ipoña ipokashitapaakena aparoni maninkari karataintsiri 7 joirikayetakerori itasone, ikantapaakena: “Pimpoke, piñeero tsika inkantaiteri irovasankitaayeeteri atzirite, tema ikempiyetakaro aparoni mayempiro saikathapyaatantakarori oponkityaamashi jiñaa.” ² Iroka kempitakarori mayempiro, kempivaitakara iroomi imayempiyetakemi ikaratzi pinkathariventantatsiri nampitsiiteki. Okempivaitakaro eejatzi, aperotakerimi oshinkiyeterimi kipatsisatziite. ³ Ipoña jaashinenkatanakena tsika te inampiitaro. Ari noñaakero aparoni tsinane okyaakotakari kityonkari piratsi, okaratzi 7 iito, 10 ichee. Tzimatsi vairontsipayeeni osankinatainchari ivathaki, ithainkatasorentsivaitaitzi. ⁴ Okithaatakari iroka tsinane, okityonkamaitatzi, ipoña ojonkeromaitzi eejatzi. Kameetha jovaneenkayeetantakaroro oro, ipoña poreryaataneri mapikiite. Oirikanakitake jovetsikayeetziri oro. Kempivaitaka ari ojaikitakyaami oyaariperonka, eejatzi omayempinka. ⁵ Tzimatsi osankinatainchari otamakoki, kaari ikemathaveeta pairani, okantzi: ANTARO BABILONIA, INIROITE MAYEMPIRO, KISANEENTAPEROTAARO KIPATSIKI.* ⁶ Namenaperotanakero iroka tsinane, aña oshinkitayaaoro iriraane itasorentsitakaitane ikaratzi jovamaayeetakeri. Iriraane eejatzi ikaratzi jovamaayeetakeri jiñaaventanakeri Jesús. Ikanta noñaakero iroka, osheki nopampoyaanakero.

⁷ Ipoña ikantana maninkari: “¿Opaitama pipampoyaantarori iroka? Ari nonkantakemi opaita oshiyakaaventachari, tera jiyotakoveetaro pairani iroka tsinane, eejatzi irika piratsi itzimi okyaakotakari, oshekitatsiri iito, eejatzi ichee. ⁸ Itzimitaka pairani joshiyakaaventayeetziri piratsi, te iriñeeteri iroñaaka, iro kantacha irootaintsi irishitove impoñaakyaaro omoronaki inthomointaperotatsiri. Impoñaashitakya irovaamaayeetakeri. Irikaite kipatsisatzi, kaari osankinatakotachane pairani jovetsikantayeetakarori kipatsi, osheki impampoyaaminthatanakeri piratsika. Tema eero ikemathatziro opaita kankotachari: ‘Itzimitaka pairani, te iriñeetairi iroñaaka, irootaintsi impiyake.’ ⁹ Omatantyaari inkemathayeetero iroka, okovaperotatya ontzime iyotanetaantsi. Karataintsiri 7 kitotsi okyaakotakara tsinane, iro oshiyakaaventacha 7 otzishi.† ¹⁰ Tzimakeranki ikaratzi 7 pinkathariventakerori janta. Aritake joitsinampaitake ikaratzi 5 pinkathari. Tzimatsi aparoni itzimi pinkatharitatsiri iroñaaka. Iriima pashine, intzime pinkatharitatsine, tekeramintha intzimaajate. Irika ovekaraantyaarone kapicheeni impinkathariventapaintante, eero osamaniperotzi. ¹¹ Irika piratsi tzimitachari pairani, kaari iñeetzi iroñaaka, pashine inatzi, iriitake karatapaintsine 8. Iro kantacha, ari iroshiyavetapaakyaari pashine karataintsiri 7 pinkathariite. Ari iraperotzimaitakyaari. ¹² Irooma karataintsiri 10 cheetsi, irojatzi oshiyakaaventariri pinkathariite, karatatsiri 10. Tekeraata impinkathariventantayete irirori. Tema aririka impinkathariventantanake piratsi, iriyyetakera intsipayetyaari impinkathariventante. Eero osamaniperomaita, intaani irishirinkapaintya kapicheeni ooryaa. ¹³ Irikaite pinkathariite irakakotavakaiyaaro iranteri. Ñaapinkatha inkanteri piratsi, eero ipiyathavaitari. ¹⁴ Osheki irovayiriminthatyaari Oisha. Iro kantacha irika Oisha, iriitake oitsinampaantatsine. Tema iriitake omperayetari itzimi omperayetantachari. Iriitake pinkathariventziri itzimi pinkathariventantatsiri. Iriyyetakera intsipayetayaaari irirori, ikaratzi ikaimashireyetairi, itzimi jiyoshiyyeetakeri, ikaratzi oisokerotakariri.”

¹⁵ Ipoña ikantakena eejatzi maninkari: “Iroka oponkityaamashi jiñaa osaikathapyaatantakarori tsinaneka, iriira oshiyakaaventachari atzirite nampiyetarori tsikarika, piyoyetainchari tsikarikapayeeni, ikaratzi ipinkathariventaitziri

* **17:5** Tzimayetatsira kantatsiri iroka “Babilonia,” irootakera nampitsi Roma. Tema iro iñaaneyetakari iromananeekiini pairani kempisantzinkariite, jiñaaventziro iroka Roma, ikantzi: “Babilonia.” Pamenero eejatzi janta 1 P. 5.13. † **17:9** Tzimayetatsi paitayetzirori nampitsika Roma, ikantayeetziro: “Roma, inampitsite 7 pinkathariite.” Ikantayeetzi eejatzi: “Roma, onampitsite 7 otzishi.”

tsikarikapayeeni, kemathatavakaarori iñaane tsikarikapayeeni. ¹⁶ Irikaite atziri saikantarori 10 nampitsi, itzimi oshiyakaaventakari 10 cheetsi, ari inkisaneentanakeri saikantarori nampitsi oshiyakaaventakari tsinaneka. Ari inkempitaakerori eejatzi piratsika osheki inkisaneentanakero. Onkempivaityaaromi irisapokatyeeromi tsinaneka, irovavathavaitakyaaromi, intaavaitakeromi. Tema japerotakero nampitsi oshiyakaaventakari tsinaneka. ¹⁷ Iriitakera Pava kantakaarori akakotavakaantakarori antayetantakarori iroka. Irijatzi kantakaarori ikempisantantakarori piratsi. Irootake irantayeeteri, irojatzi omonkaratantakyaari ikantakeri Pava. ¹⁸ Ari okantakari, tema iroka tsinane iroora oshiyakaaventacha antaro nampitsi. Tema ikaratzi saikantarori nampitsika, ipinkathariventayevetakari nampiyetarori pashine nampitsiiteki.”

18

Japathakeroryeetakero Babilonia

¹ Ikanta okaratapaake iroka, noñaatzi josaviinkatapaake pashine maninkari. Oztimimotziri irirori osheki ishintsinka, osheki irovaneenkaro. Joorentapaakero kipatsi. ² Ikaimapaake, ikantzi: “Japathakeroryeetakerora antaro nampitsi Babilonia. Intaani jinampiyetaaro iroñaaka nashivaiyetachari peyari janta, te ishineyetaari irishitove janta. Ari ikempitayeetakerori eejatzi nashivaiyetachari tsimeri ipinkayeetzi itzimi ovapiintakarori kaminkari. ³ Tema atziriite ikaratzi saikantavetakarori nampitsika oshiyakaaventakari tsinaneka, ashaarantatziiyevetaka, jiyomparivaitapiintavetakari atziriite saikayetatsiri pashineki nampitsi. Ikaimashireyeteri atziriite iroshiyakotaiyaari tsika ikantayevetara iriroriite, intaani ikovaperoyetziro ashaakarontsi, inevetashivaiminthatari eejatzi. Iro opoñaantari jiñaayetakero te ikinataari Pava, ikempivaitakero okanta tsinane mayempiro. Irootakera oshiyantakarori irishinkitayeeyaaromi ashaakarontsika, iroora jantayetantakarori kempitarori mayempitaantsi.” ⁴ Ipoña nokemake japiitanakero jiñaavaitanai inkitesatzi, ikantzi: “Asheninká, eerora pikempiyari saikantarori nampitsi oshiyakaaventakari tsinaneka, pikaratairikari irovasankitaayeetaari. ⁵ Tema Pava, ikinkishiretziro iyaariperonka ikaratzi tsipatakarori, kempivaitaka ovajenokakyaami iyaariperonka inkiteki, ari opiyotakari. ⁶ Pinkisakoventaiyaari, papiipiiteri povasankitayeri. Tema okaratzi oshiyakaaventachari omiretakaakarori tsinaneka shinkitantatsiri, poipiyenero iroori, tontaaki pinkantakero oyepiyanka. ⁷ Amenaashivaitaka iroori okantapiintzi: ‘Naaka pinkatharo, eero jiñeetana nashinonkaavaitya nonkempitakotyaaro kamaimetzinkaro.’ Tema osheki okantakaaperotziivaiventakero ovaneenkatane, aakoventakero omayempitziivaitake. Irootakera oñaantyaarori iroñaaka onkemaantsivaitziitaiya. ⁸ Irootake omapokantaiyaari irovasankitagairo aparoniki kitaite, ari omantsiyatake, onkemaantsivaitaiya, osheki ontasheneentavaitai, impoña intagaitairo. Iriitakera matairone Avinkatharite Pava irovasankitagairo. Tema otzimimotziri irirori ishintsinka.

⁹ Aririka iriñaayeetakero oyachaarinka ontagaiya nampitsika oshiyakaaventakari tsinaneka, osheki irovashiretakotyaaro, iriraakovaityaaro pinkathariite, tema iri kempiyayetakarori saikantakarori jantayetakero okaratzi oshiyayetarori mayempitaantsi. ¹⁰ Intaina inkatziyayetake iriroriite intharovakaiyaaro jovasankitaayeetakeri, inkantaiyeni: ‘¡Ikantamacheetziri nampitarori Babilonia-ki!’ Irooperotziivaivetaka nampitsi. ¿Okatzimatakama jovasankitaayeetakemi? Tekeratya ishirinkaperotaajate ooryaa.

¹¹ Ari inkempitakyaari ikaratzi jiyomparitapiintakarori, osheki irovashineentakotyaari, iriraakovaityaari, tema tekatsi iriyomparitaiya. ¹² Tema iri jiyompariv-etapiintakarori iroorote, iireekite, poreryaari imapine, nashivaiyetachari kithaarentsi, kitamaromairi, jonkeromaitatsiri, kityonkamaiperotatsiri, karenimaitatsiri. Tzimayevetacha oshiyarori santari. Tzimayevetacha irovetsikane ipothoyetakeri

kameethaini, tyoorenantsi, inchakota pinayetachari, ashiro, mapi. ¹³ Tzimayevetacha meta, tzimayevetacha nashivaitachari kasankaari, tzimayevetacha jimireyeetari, tzimayevetacha ovaaki inchato kempitariri yeenkantsi, tzimayevetacha opane jovayeetari, tzimayevetacha i-vaca-te, iroishate, imorane ishiyakomentotari, tzimayevetacha iromperatanepayeeni eejatzi. ¹⁴ Arira othonkapaakari chochoki pinevetapiintakari. Te ontzimayetai ashaakaro pikovapiintakeri, ari okaratapaake ovaneenkata.

¹⁵ Intaina iramenakoyetairo iyomparitapiintari, tharova inkantya eero itsipataay-eetziri jovasankitaitakeri irirori. Iniroite iriraakotyaari irovashiretakotanakyaarira. ¹⁶ Inkantaiyeni: ‘jikantamacheetziri nampitarori janta! Irooperotziivaivetaka nampitsi. Tzimayevetacha osheki irooperori kitamaromairi imanthaki, jonkeromaitatsiri, eejatzi kityonkaperomaitatsiri. Tzimayevetacha osheki iroorote, imapine poreryaayetatsiri. ¹⁷ Intaani ishirinkaneentanaka kapicheeni ooryaa, ari japeroyeetakerori antaro ashaakaroka.’ Ari ikempitakari saikayetaintsiri iramaatakomentoki, intaina ikatziyayetaka jamenakotziri tsika ikanta japeroyeetakeri. Ari ipiyotaiyakani ikaratzi antakoyetziro iramaatakomento, itsipayetakari ikaratzi otetantarori. ¹⁸ Ikanta iñaakerora oyachaarinka nampitsi otaga, osheki jiraakotakaro, ikantayetzi: ‘Tekatsi pashine nampitsi kempitaiyaarone iroka irooperoveta.’ ¹⁹ Iniroitera jovashireneentaka, ikantaiyakeni: ‘Ikantamacheetziri ikaratzi nampitakarori janta. Tema ashaaran-tayevetakai aakaite aayetapiintakero ashaakaronsi amaatakomentoki. Tema intaani ishirinkapainta kapicheeni ooryaa, ari japeroyeetakerori.’ ²⁰ Irooma eerokaite inkitesatzi, itasorentsitakaitane, otyaantajanoriite, kamantantaneriite, ontzimatyepinkimoshiretayete, tema ikamantayetzitakai Pava iro jovasankitaantakariri saikantarori antaro nampitsi, ikisakoventayetaatyaami eerokaite.”

²¹ Ikanta aparoni maninkari tzimatsiri ishintsinka, jaake antaro mapi, japishoonkakero inkaareki, ikantzi: “Nokempitaakero napishoonkakero antaro mapika, ari nonkempitaakerori eejatzi antaro nampitsi Babilonia. Ari ompeyaari, eero jiñeetairo. ²² Eero ikemaitaimi pimpanthaye, onkameñeenkate piviyompimento, pisonkare, eejatzi pityoore. Eero jiñeetaimi pikaratzi povetsikayetziro tsikarika opaiyetari. Eero ikemayeetairo ompoimpate pitononkamento. ²³ Eero jiñeetairi imporekai pootamento. Eero jiñeetaimi paavakaiya. Ari okaratapaake maaroni iroka, tema osheki poitzipinashireyetakeri pashinesatzi atziriite, kempivaitaka pinkisaminthatatyeerimi. Tema iniroite ishintsিয়েvetaka ikaratzi iyomparivetapiintakamiri. ²⁴ Iriitakera ovatsinaavaitakeriri pashinesatziite, ikapathainkatakaavaitakeri kamantantaneriite. Ari ikantakeriri maaroni itasorentsitakaitairi.”

19

Itharomentaita inkiteki

¹ Okanta okaratapaake iroka, nokematzi kameñeenkatanaintsiri inkiteki ikaimaiyini, ikantzi:

¡Eejoo! Iriitajaantake Pava ovavisaakoyetairi. Oztzimimotziri irovaneenkaro, eejatzi ishintsinka.

² Maaroni ikoviri iranteri irirori, tampatzika okantayetaka.

Kyaaryoori onatzi.

Tema jovasankitaakero mayempiro otzimi ovaariperoyetakeriri kipatsisatziite.

Ipiyakoventaari ikaratzi jovamaayeetakeri iromperatane.

³ Irojatzzi japiipiitaiyirini, ikantzi:

¡Eejoo! Onkatziyeenkataveete oyachaarinka.

⁴ Ikanta 24 antarikonaite, itsipatakari 4 inkiteveriite, jotyeerovaiyanakani, tema jiñaapinkathatanakitziiri Pava ithointakara irirori saikamentotsiki, ikantaiyini:

¡Ari onkantyaari! ¡Eejoo!

⁵ Tzimatsi ñaavaitanaintsiri saikamentotsiki, ikantaitzi:

Maaroni jomperayetaari Pava, pintharomentaiyaari.

Piñaapinkathatairi maaroiteni, iretanakyaaro iryaaniite irojatzi antariite, maaroni.

⁶ Ipoña nokemake kameñeenkatapaintsiri, iriivaitake ipiyotaiyani atziriite, iroovaitake oparyeenkatzi jiña, iroovaitake eejatzi ookatharontsi. Ikantaitzi:

¡Eejoo! Aritake pinkathariventantai Pava, iri Avinkatharitetaari Shintsijanokitatsiri.

⁷ Thame ankimoshireventeri, thame añaapinkathateri, tema irootzimatake iroimoshirenkeri iraavakaiya Oisha. Aritake ovetsikaka iinantaari.

⁸ Kitamaro okantaka oithaare, te onkipatsivaite, poreryaa okantaka. Oshiyakaaventachari “iinantaari,” iriivetakera kempisantzinkariite itasorentsitakaitairi. Oshiyakaaventachari “te onkipatsivaite oithaare,” iroora kameethari jantayetakeri irikaite.

Irayootaiteri iraavakaiya kempitakariri oisha

⁹ Ipoña ipokashitapaakena inkitesatzi, ikantzi: “Posankinatero iroka: Osheki inkimoshiretai ikaratzi ikaimayeetakeri irayootairi iraavakaiya Oisha.” Ipoña ikantakena eejatzi: “Iroka, iñaaneperora onatzi Pava.” ¹⁰ Ari notyeerovanaka noñaapinkathatanakeri maninkari, ipoña ikantana: “¡Eero piñaapinkathatana naaka! Ari akarataiyini jomperatai Oisha, ari noshiyami eeroka, ari noshiyakari eejatzi ikaratzi oisokeroyetakarori iñaaventapaintziri Jesús. Aña iri piñaapinkathatajaante Pava. Tema okaratzi iñaaventapaintziri Jesús, irootajaantakera iyoshiretakaayetakeriri kamantantneriite.”

Kyaakotakariri kitamarori mora

¹¹ Ipoña noñaake ashitaryaanaka inkite. Tzimatsi janta aparoni kitamarori mora. Itzimi kyaakotakariri, iriitake ipaitayeetziri “Oisokerotaneri,” ipaitaitziri eejatzi “Kyaaryoori.” Aririka irovasankitaante, tampatzika okanta. Ari okempitari eejatzi aririka irovayiritante. ¹² Irooma irooki iriivaitake paampari. Amathaitziita ikantaka. Josankinataro vairontsi kaari jiyotakoyeetzi intaani jiyotziro irirori. ¹³ Ikithaatakotakaro othakakeri iraantsi. Iri ipaitayeetziri eejatzi “IÑAANE PAVA.” ¹⁴ Tzimatsi irika inkitekinta irovayirite. Kitamarothaitake okantaka eejatzi iithaare, te onkipatsivaite. Iriitake oyaatakeriri ikyaakoyetakari eejatzi kitamarori imorane. ¹⁵ Ari oshitovanakeri ipaanteki kempitakarori othoyempyaanikitzi osataamentotsi, irootake iromposantayetaiyaariri iisaneentane. Iriira omperatantaiyaarine irashirokotzite. Irijatzira ovetsikakeneriri oshiyakarori jimiretairi ipaiyeetziri “Imashirenka Pava Shintsijanokitatsiri.” ¹⁶ Josankinataro vairontsi iithaareki, eejatzi iporiki. Jiroka vairontsi: PINKATHARIVENTZIRIRI PINKATHARIITE. OMPERATARIRI OMPERATANERIITE.

¹⁷ Ipoña noñaake pashine maninkari ikatziyantakari ooryaa, ikaimapaakeri maaroni tsimeriite arayetatsiri, ikantziri: “Pimpoke papatoty, poyaa onkarate impayetemiri Pava. ¹⁸ Tema povatyeeyaari atzirivatha: ivatha pinkathariite, ivatha ijevare ovayiriite, ivatha iriiperoriite, ivatha kyaakotapiintariri imorane. Ari povanakyaaro eejatzi ivatha imoraneete. Tera intaani povaiyaari irikaite, aña povayetaiyaari eejatzi ivatha maaroiteni: omperataari, omperataneri, antarikonaite, iryaanipayeeni, maaroni.”

¹⁹ Ipoña noñaakeri koveenkari piratsi, noñaakeri eejatzi kipatsisatzi pinkathariite itsipayetakari irovayirite. Ari ipiyotaiyakani inkene irovayiriteri irika kyaakotakariri kitamarori imorane itsipayetakari eejatzi irovayirite. ²⁰ Tzimatsi ipaita oirikavakeriri koveenkari piratsi. Ari ikempitaakeriri thairi kamantantneri itsipatapiintakari itasonkaventantzi. Ari okanta jamatavitantakariri ikaratzi kentakoyetakarori ivairo piratsi, ikaratzi ñaapinkathayetakerori iroshiyakaaro. Irika piratsi ipoña thairi kamantantneri, japishoonkaitakeri opaampapirothaatake inkaare, tsika okiteryeenkatake

shitzivaro oyachaarinka. ²¹ Jovamaayeetakeri maaroiteni kempisantanageriri, jovathaayeetantakeri shitovapaintsiri ipaanteki kyaakotakariri kitamarori mora. Kematziineentayetaka tsimeripayeeni.

20

Osheki osarentsi, onkarate 1,000

¹ Ipoña noñaake jayiitapaake pashine maninkari. Joirikakero irashitaryaantyaarori omorona inthomointaperotatsiri. Joirikake eejatzi iniroite ashirotha. ² Jaakeri noonke, maranke tzimitainchari pairani. Iriitakera Kamaari, Satanás. Joosotakeri onkarate 1,000 osarentsi, ³ ari jotziryaakeriri omoronaki inthomointaperotatsiri. Joshepitakotakeri, jovitsinekakotakeri onkantya eero jamatavitantaari atziriite, irojatzi omonkaratantakyaari onkarate 1,000 osarentsi. Aririka onkaratapaake iroka, ari iroosoryaakotapaintereri kapicheeni.

⁴ Ipoña noñaake osheki saikamentotsi tsika irisaikayetai inkarate pinkathariventantatsineri. Ari noñaakero ishireete ikaratzi jovamaamentaitakeri ikempisantairo iñaane Pava, tsika otzimi iñaaventapaintziri Jesús. Irikaite, te iriñaapinkathateri koveenkari piratsi, te iriñaapinkathatero iroshiyakaaro eejatzi. Te inkentakotamakotyaaaro iriroriite ivairo piratsi, eejatzi irakoki. Iriiyetakera piriintaachari, ipinkathariventantayetake itsipataari Cristo okaratzi 1,000 osarentsi. ⁵ Iriima pashine ikaratzi kamayetaintsiri, tera irañaayetai irirori, irojatzi omonkaratantapaakari 1,000 osarentsi. Irootakera ipaiyeetziri “Etarori Añagaantsi.” ⁶ Kimoshirera inkantaiya inkarate piriintaachane ipaiyeetakeri “Etarori Añagaantsi.” Tema tasorentsishireri jinayetake. Eero japiitziro inkamayetai. Aña kañaaneri inkantaiya, iri kempitaiyaarine omperatasorentsitaari irantavaitaineri Pava, irantavaitaineri eejatzi Cristo. Ari itsipataari ipinkathariventantait okaratzi 1,000 osarentsi.

⁷ Aririka omonkaratapaakya 1,000 osarentsi, ari iromishitovayeetapaintereri Satanás jashitakoitakeri. ⁸ Aririka irishitovanake, iretapaiyaaro iramatavitapairi maaroiteni atziri tsikarika inampiyetaro. Iroka nampitsiite ipaitayeetakeri “Gog,” pashine “Magog.” Irapatotairi maaroni inkene irovayiritakaiyaari. Intzimaperote osheki atziri, iroovaitake okanta oshekitzi impaneki jiñaathapyaaki. ⁹ Jiyaataiyakeni tsika ovinteni-pathatzi, itapotakeri tasorentsishireriite tsika ipiyotaiyakani iriroriite. Ari okaratzi itapotakeri eejatzi ipaiyeetziri “Etakoperotaaro Nampitsi.” Omapokashitanaka iparyaapaake paampari, japerotakeri maaroiteni. ¹⁰ Ari japishoonkayeetakeri Kamaari janta opaampapirothaatake inkaare, kiteryeenka okantaka shitzivaro oyachaarinka. Tema ari japishoonkayeetzitakariri irirori koveenkari piratsi, itsipataitakeri thairi kamantaneri. Arira inkantaitaateero inkemaantsivaitaiya.

Iramenakoyeetantai janta kitamaroriki saikamentotsiki

¹¹ Ipoña noñaake iniroite kitamarori saikamentotsi. Tzimatsi saikantakarori, iriitakera matakakeri japerotairo inkite eejatzi kipatsi. ¹² Ari ikatziyeeyakani kamayetaintsiri janta kitamaroriki saikamentotsi, jetakari itsipayetaari antariite irojatzi iryaaniite, maaroni. Ari japinairyaayetanakero osankinarentsi, japinairyaanakero eejatzi pashine tsika josankinatakoyeta añaaayetaatsine. Jamenakoyetairi atziri tsikarika opaiyeta jantakeri okaratzi josankinatakoyeetakeriri. ¹³ Eejatzi ikaratzi piinkayetaintsiri jiñaaki, ari ipiyoyetakari iriroriite. Ikaratzi kamayetaintsiri, ari isaikitaiyakani eejatzi janta, okempivaitakaro atziritaatyeeemi “Kaamanetaantsi,” apakagairimi onampivaivetakari. Ari ikaratzi jamenakoyeetairi iriroriite okaratzi jantayetakeri. ¹⁴ Ari japishoonkayeetakerori “Kaamanetaantsi” opaampapirothaatake inkaare ontagaiya. Iroka opaampapirothaatake inkaare, iroora ipaiyeetakeri “Apitetanaintsiri Kaamanetaantsi.” ¹⁵ Ipoña japishoonkayeetakeri opaampapirothaatake inkaare maaroni kaari osankinatakotachane irañaayetai.

21

Ovakerari inkite, ovakerari kipatsi

¹ Ipoña noñaake ovakerari inkite, ovakerari kipatsi. Tema aritake aperotaka paisatori inkite, eejatzi paisatori kipatsi. Te iriñeetairo inkaare. ² Ipoña noñaake oshaviinka-paake inkiteki aparoni nampitsi tasorentsitsatsiri, ipaitayeetziri “Ovakerari Jerusalén.” Iri Pava ovayiitakaantakerori. Ovaneenkakitaka, iroovaitake aparoni tsinane ovaneenkatashitari oimentyaari. ³ Ari jiñaavaitaitanake shintsiini janta saikamentotsiki, ikantaitzi: “¡Pamene! Arira osaikimotairi kipatsisatziite iroka tasorentsithaante tsika inampitaro Pava. Arira itsipatajaantaari Pava tsika isaikayetzi isheninkataari. ⁴ Tema Pava osheyookiperotairine, imposhenkayetaiyaari. Eero ikaamaneyetai, tekatsi onkatsizimovaitai, tekatsi iragaachane, tekatsi kemaantsivaitaachane. Tema ari okarata-paake maaroni iroka.”

⁵ Ipoña iñaavaitanake thointainchari saikamentotsiki, ikantzi: “Novakeratakaairo maaroiteni.” Ikantanake eejatzi: “Posankinatero iroka, tema kyaaryoori ñaantsi onatzi, ari okantaitatyeeni.” ⁶ Ari ikantana: “¡Ari overaapaaka! Naakatake oshiyarori etarori osankinarentsi. Naaka oshiyarori ovekaraantarori eejatzi. Naakatakera etakaan-tanakarori. Naakatake thonkaironeri. Tzimatsirika miretatsiri, ari nomiretakaiyaari jiña tsika otzimi ovañaantatsiri. Impashiitaiyaari, te opinarontsita. ⁷ Irootakera noshinetakeneri kitsirinkaneriite. Naaka Pava itzimi iñaapinkathayetai. Iriitake nonkempitakaantairi notomiite. ⁸ Iro kantamaitacha eero notomitaari tharontzi-ite, kisoshireri, kisaneentaneri, ovantaneri, mayempiri, matsi, ñaapinkathatakeriri oshiyakaarontsi, thairiite. Aña iriira taayetaachane opaampapirothaatake inkaare, kityeenkaintsiri oyachaarinka. Iroora apitetanaintsine inkamayetai.”

Ovakerari Jerusalén

⁹ Ikanta okaratapaake iroka, ipokashitapaakena aparoni maninkari ovasanki-taantaneri itzimi oirikakerori itasone. Ikantapaakena: “Pimpoke, noñaakemiro oshiyakaaventari tsinaneka ontzime iinantyaari Oisha.” ¹⁰ Jaashinenkatanakena tonkaari otzishiki. Joñaakakenaro nampitsi tasorentsitsatsiri ipaitayeetziri Jerusalén, otzimi jovayiitairi Pava opoñagaaro inkiteki. ¹¹ Janta nampitsiki, ari jiñeetairori irova-neenkaro Pava, shipakiryaaavaitake, iroovaitake okanta mapiki porekatsiri, pinap-erotachari.* ¹² Iniroite okantaka otantonampiro. Tzimatsi 12 tsika ikyaapiintaitzi. Tzimatsi ikaratzi 12 maninkariite aamakoventayetarori tsika ikyaapiintayeetzi. Ari josankinayeetakero ivairo itomiite Israel-ni. ¹³ Okaratzi mava ikyaapiintayeetzi mon-tetakariri ishitovapiintzi ooryaa. Eejatzi ikyaapiintzira ooryaa, okaratzi mava. Ka-tonkokero, okaratzi mava. Kirinkakero, okaratzi mava. ¹⁴ Tzimatsi okaratzi 12 iniroite mapi otzitakerori otantonampi. Ari osankinayetakari 12 ivairopayeeni otyaantajanori-ite.

¹⁵ Irika ñaanatakenari, joirikake imonkamentoshithaki jovetsikayeetziri oro, iro irimonkaratantyaarori otantonampi, eejatzi tsika ikyaapiintayeetzi. ¹⁶ Ari omonkaranampitavakaa iroka nampitsi, te anaavakaa. Ikanta irika, jetanakaro jimonkaranampitakero, okaratzi 2,200 kilómetro osanthanka, eejatzi okaratake ojenokitzi.† ¹⁷ Ipoña jimonkaratakero eejatzi otantonampi, okaratzi otontatzi 144 jimonkaratantakero ikonaki. Iroora jimonkaratantakari irika maninkari kempitarori ikonaki atziri otzimi jimonkaratantapiintakari irirori. ¹⁸ Iroka otantonampi, oshiyavaaitakero mapi porekaki okantaka. Jiyoshiita oro jovetsikantayeetakarori nampitsi, porekaki okantaka.‡ ¹⁹ Itzinkamiitantakarori otantonampi, iro jaayeetake

* **21:11** Kantakotachari jaka “porekatsiri,” iroora ipaiyeetziri eejatzi “jaspe.” † **21:16** Kantakotachari jaka “2,200 kilómetro” iroora ikantayeetziri eejatzi “12,000 estadio.” ‡ **21:18** Kantakotachari jaka “porekaki,” okempitakero okantara botella, eejatzi vidrio.

porekakiyetatsiri mapiki, pinaperoyetachari. Jiroka ovairopayeeni mapiki tsika okanta jovetsikayeetakero: jaspe, zafiro, ágata, esmeralda, ²⁰ ónice, cornalina, crisólito, berilo, topacio, crisopraso, jacinto, amatista. ²¹ Okaratakera 12 ikyaapiintayeetzi, iroora jaayeetake antaroperori kitamarori mapi, iro jimokakeri jovetsikantakarori. Maaroni avotsite nampitsi, jiyoshiita oro jovetsikayeetantakarori, porekaki okantaka. §

²² Te ontzimapai janta tasorentsipanko. Tema iro inampi Avinkatharite Pava Shintsi-janokitatsiri itsipataari Oisha. Iriiyetajaantakera impoyaataiyaarone tasorentsipanko janta. ²³ Te inkovajaantaiya ooryaatsiri, eejatzi kashiri. Tema irovaneenkaro Pava kitainkatakagairone. Iri Oisha kempitaiyaarine ootamentotsi. ²⁴ Iriitake kitainkatakotairine iraniiyetaira atzirite janta. Pinkathariite tzimayevetachari irovaneenkaro kipatsiki, kameethaini irisaikayetai janta iñaapinkathatairi Pava. ²⁵ Eero otsirenitapai, aña okantaitatyeeni onkitaitapai. Te ashitanetaiya nampitsi janta. ²⁶ Ikaratzi tzimayevetachari irovaneenkaro kipatsiki, itzimi iñaapinkathayeetairi, kameethaini isaikayetai janta iñaapinkathatairi Pava. ²⁷ Eero itzimai janta kaariperotapaatsineri, eero iñeetairi janta antayetairone ipinkayeetziri, eero itzimapai eejatzi thaiyapaachane. Intaani inampiyetaiyaaro ikaratzi josankinatakoyetakeri Oisha irañaayetai janta.

22

¹ Ipoña joñaakakenaro jiña otzimi kañaanetakaantatsiri. Kiteshaaniki okantaka. Iro shi-tovaatatsiri isaikamentoki Pava itsipatakari Oisha, * ² irootake shiyaatainchari niyankineki avotsi. Omontethapyaatakeri oshookantakaro chochoki kañaanetakaantatsiri. Okantaitani kashiriki okithotapai osarentsiki. Otekatsitakaantapai oshi. ³ Eero otzimapai ovasankitaantsi janta. Ari osaikapairi isaikamento Pava, eejatzi irashi Oisha. Inkantaitatyeeni irantavaitapaineri iromperatane. ⁴ Ari iriñaavoroyeetairi Pava. Inken-takotamakotaiyaaro atzirite ivairo Pava. ⁵ Eero otsirenitapai janta. Eero itzimapai ooryaatsiri. Tema iri kitainkataatsine Avinkatharite Pava. Ari ikantaitatyeero impinkathariventantapai atzirite janta.

Irootaintsira impiye Cristo

⁶ Ipoña ikantanakena maninkari: “Kyaaryoora onatzi iroka ñaantsi, kantatsi ankempisantero.” Tema ikempitaakerira pairani Avinkatharite Pava jiyotakaayetakeri kamantantneriite, ari ikempitaakenari eejatzi naaka, jotyaantakenari imaninkarite joñaakayetakenaro iroka, iro iriyoyetantaiyaari iromperataneete irootzimatake avisayete tsikarika ompaiyetaari apaata.

⁷ Jiroka ikantzi Jesús: “¡Pamene! Irootaintsi nompiye. Kimoshirera inkantaiya inkarate kempisantakerone ikamantantaitakeri jaka osankinarentsiki.”

⁸ Naakatakera Juan osankinatzirori iroka. Naaka ñaajaantakerori maaroni, naaka kemajaantakerori eejatzi. Ari notyeerovavetanaka noñaapinkathateri maninkari oñaakakenarori maaroni iroka. ⁹ Ikantanakena irirori: “¡Eero piñaapinkathatana naaka! Ari akarataiyini jomperatai Pava, ari noshiyami eeroka, ari noshiyakari kamantantneriite pipaiyetziri ‘iyekiite,’ noshiyakari eejatzi inkarate kempisantairone osankinayetainchari jaka. Aña iri piñaapinkathatajaantai Pava.”

¹⁰ Ipoña ikantanakena eejatzi: “Okaratzi posankinatakotakeri avisayetatsineri apaata, eerora povitsinekakotziro, tema irootzimatake iriñeetero avisatsineri. ¹¹ ¡Inkaariperoshiretziitaveete itzimi kaariperoshiretatsiri iroñaaka! ¡Inkamaaroshiretziitaveete itzimi kamaaroshiretaintsiri iroñaaka! ¡Irantaperotero kameethari itzimi antakerori iroñaaka! ¡Intasorentsishireperote itzimi tasorentsishiretaintsiri iroñaaka!

§ 21:21 Kantakotachari jaka “kitamarori mapi” irojatzira ipaiyeetziri “perla.”

* 22:1 Kantakotachari jaka “kiteshaaniki” okempitakaro okantara botella, vidrio eejatzi cristal.

¹² ¡Irootaintsira nompiye! Irootaintsira nompinayetairi atziriite okaratzi jantaventakeri aparopayeeni. ¹³ Naakara oshiyarori etarori osankinarentsi, Naaka oshiyarori ovekaraantarori eejatzi. Naakatake etarori, Naakatake overaantyaarone. Naakatakera etakaantanakarori, Naakatake thonkaironeri.”

¹⁴ Kimoshirera inkantaiya inkarate kivayetairone iithaare, inkene ishineyeetairi chochoki añakaantatsiri, inkene inkyaayetai ikyaapiintayeetzi nampitsiki. ¹⁵ Eero ikyaayetai janta kempitakoyetariri otsitzi, matsikantaneri, antapiintakero kamaarotatsiri, ovantaneri, ikaratzi ñaapinkathatakeriri oshiyakaaronsi, ikaratzi ametapiintakarori ithaiya.

¹⁶ “Naakatakera Jesús, otyaantakeri maninkari inkamantemiro irokapayeeni, inkene povavisayeneri eero ka itzimi apatoventapiintakariri Pava tsikarikapayeeni. Naaka charinetariri David-ni. Naakatake ipaitayeetzi ‘Impokiro Orimishi.’ ”

¹⁷ Ikantzi Tasorentsinkantsi: “Pimpokeeta.” Ari okantzitari eejatzi kempitakarori tsinane iinantaityaari. Inkarate kemayetairone iroka, inkantayetai: “Pimpokeeta.” Impokayeteeta itzimi mireyetatsiri. ¡Itzimirika kovanaintsiri irimiretyaaro jiñaa añakaantaneri, iriravaite, te opinata!

¹⁸ Tzimatsi nonkamanteriri inkarate kemairone iroka tsika osankinatakoyetakara avisayetatsineri apaata: Tzimatsirika ovanaavaitakerone okaratzi osankinatainchari jaka, ari irovanagaineri Pava inkemaantsitaiyaari irirori okaratzi ñaaventakoyetainchari jaka osankinarentsiki.† ¹⁹ Tzimatsirika thañapithatantakyaarone okaratzi osankinatainchari jaka, ari inthañapithataiyaaari apaata Pava irirori eero ishinetaineri chochoki añakaantatsiri. Eero ikyagai nampitsiki otzimi iñaaventaitakeri jaka.

²⁰ Itzimi ñaaventakaantakerori maaroni iroka, ikantzi: “Irootaintsi nompiye.” Ari nokantzi naaka: “Ari onkantyaari, thaankiini pimpiye.” ²¹ Onkamintha ineshi-nonkayetaimi Avinkatharite Jesucristo janta. Ari onkantyaari.

---

† **22:18** Tzimatsi ñaaventakoyetzirori okaratzi kantakotachari: “Ovanaavaitakerone okaratzi osankinatainchari jaka” itzimi ovaakaanakerori josankinayetziro. Osankinajanorentsi, ari onkantya iramenantyaarori irosankinatero kameethaini tsikara okantajaantara. Eero jovanaashivaitaro, eero jamaakivaitzi aparoni. Tzimatsi pashine kantatsiri iyotagaantsi onatzi okaratzi ñaantsikoventachari jaka irashiite maaroini, ari onkantya eero jotekantaitaro, inkantaite: “thaiyaantsi onatzi okaratzi osankinatakotachari iñaaneki Pava.”

Tsika Ikantayeetziro Ñaantsipayeeni

AARÓN Irirentzi inatzi Moisés-ni. Isheninkamirinkaite inatzi Leví-ni. Iriitake Pava ovakeri Aarón okanta jomperatasorentsitantari, ipometantapiiintantansiriri Pava janta tasorentsithaanteki. Okanta jiyoyaantakariri pairani Pava irika Aarón, ikovakitziira iroñaakantero iriitakera Aarón omperatasorentsitaari, te inkovakairi pashinepayeeni. Iroora ikantantakariri pairani Pava: “Maaroni ijevare Israel-mirinkaite, iramayetakero ikotzikii. Irovayetero tasorentsithaanteki.” Ikaratzi 12 jevariite amayetakero ikotzi, jovayetapaintziro tasorentsithaanteki. Okanta okitaitamanake, iñeetatziiro ikotzi Aarón, oshookanake, tzimake oteya, eejatzi okitho. Irooma pashine kotzitsi, te oshookaajate. Arira iñeetakerori omapero jiyoshiitayeetakeri Aarón-ni, iriitake omperatasorentsitasine. Iriira isheninkamirinkaite Aarón-ni omperatasorentsitapiiintatsiri janta Israel-mirinkaiteki. (Pamenero Ikantakaantaitane.)

AATZIKIRIRI IISANEENTANE Irootakera jametayetari pairani nampitayetarori pashineki kipatsi. Aririka irovayiritavakaiya, tzimatsi jantapiiintziri pinkathari itzimirika oitsinampaantaintsine. Aririka iriñaakero pinkathari oitsinampaantaintsiri, japerotakeri jovamaakaanakeri irovayirite iisaneentane, iriyaatashitanakeri, ironoryaakeri kipatsiki, iraatzikakentsitakeri. Iroora iriyotantaityaari omapero joitsinampaakeri iisaneentane. Iniroitera impashiventavaiya pinkathari joitsinampaitakeri. Ikantaitzi eejatzi, irika pinkathari oitsinampaantaintsiri, iraanakeri pashine pinkatharivetachari joitsinampaitakeri janta ivinkatharipankotekira, ari iraatzikavaitapiinteri, inkempitakaantavaiteri iroorikami imakoryaakiimento. Ari onkanta irovashiventaavaitapiiintantyaariri.

AAVAKAANTSI Tzimatsi jametayarini pairani judío-payeeni aririka iravakaiya. Iriira koyaantachari evankari otzimirika ikoviri iinantyaari. Aririka iriñaake evankaro ookimotakariri, inkamantakeri ashitariri. Impoñaakya ashitariri evankari intsipatakyaari itomi, iriyaatashitakeri ashitarori evankaro. Arira inkinkithavaitakairiri ompaityaarika irantzimotavakaiyaari. Arira impinatante ashitariri evankari, impinataiteri ashitarori evankaro, ari onkanta eero amenaashivaitanta iravakaiya itomi. Eerora itsipatzitaro. Impiyeerika evankari isaikira ashitariri, irovetsikapai ipanko. Aamaashitya onkarate aparoni osarentsi osamanite. Arira onkanta iriñaantantyaarori evankaroka ikovakeri iinantyaaro, terika oñi pashine shirampari. Ari onkempitzityaari eejatzi evankaroka, oyaaventapaitetarira oimentyaari irovetsikaantya tsika irisaikairo apaata, ontyaavaitatsi iroori, ovetsike oithaare ovaneenkatachaneri, iro onkithaatanakyaari apaata aririka iyaatanake ovakerariki opanko jovetsikakeri oime, oimoshirenkavaiya. Aririka omonkarapaitetakya, iromapokashitakyaaro irareetya oimentyaari, intsipayetakyaari irapatziyane. Iraanakeri evankaroka ipankoki, ari iroimoshirenkavaiyaari. Iro kantacha, aririka ovaiyantashivaitakya evankaroka eenirora iñaantaitaro tekeramintha aavakaiyaata, ari inkovake evankarika impicheetero evankaroka. Ontzimatyero iroipiyeetaineri iireekite ipinaventakerori pairani ashitariri. Irootakera avishimotakeriri pairani José-ni. Iro ikovantavetakari irovashaanteromi María, iñaajaantzi omotzitashivaita. (Pamenero Mt. 1.18–25.)

ABEL Iri itomivetari Adán-ni. Piravaitaneri inaveta. Iriima Caín irirentzira, pankivairyantzi inatzi. Okanta aparoni kitaite ikovaiyakeni iriñaapinkathateri Pava, impometeneri ipira. Oshekira onimotakeri Pava okaratzi jantakeri Abel, tema irootake ikantakaantakeri. Iriima Caín irirentzira, intaani jamamatsitanake ivankivaire irashitakaiyaaniri Pava. Temaita onimoteri Pava. Iroora opoñaantanakari ikisanaka Caín, itsitokakeri irirentzi. Aripaitera etanakaro ovantaantsi okaratzi iñaaventayeetziri iñaaneki Pava.

ABRAHAM Iriitakera icharinetanakari maaroni judío-payeeni. Tekeramintha intzimeeta Jesús aritake tzimake irirori. Ari inampivetarori pairani nampitsiki paitachari Ur, ipoña jotyaantairi Pava inampitaiyaaro Abraham-ni janta Canaán-ki. Ishinetakeneri iroshekite incharinentyaari, iriitake ashitaiyaarone maaroni kipatsi Canaán-ki. Oshekira javentaaperotakari Abraham-ni irika Pava, shitovanake inampiki, jatake tsika jotyaantakeri. Oshekira javentaakari eejatzi Abraham-ni irika Pava, aritake intzimake irovaiyane. Irootakera onimotakeriri Pava, irootake ikempitakaantakarori tampatzikashireri inatzi Abraham-ni. Irijatzi Abraham-ni etakaantanakarori itomeshitaanita. Ikanta jantarikonatake Abraham-ni, tzimakotake 100 irosarentsite, eejatzi okempitzitakarori iina Sara tzimakotake 90 osarentsite, arira itzimakeri itomi, ipaitakeri Isaac. Irojatzit itzimantanakarori icharine paitanainchari Jacob. Ikanta Jacob, iriitakera oshekitanaintsiri itzimayetanake itomipayeeni, iriitake ipaitayeetairi iroñaaka Judío. Tekeramintha irovaiyantakairoota Abraham-ni iinara, jetzitakaro jovaiyantakaakero inampire paitachari Agar, iri ipaitakeri Ismael. Irootakera shinetakeriri Sara irovaiyantakairo inampire, oñaajaantake eero ovaiyantai iroori. Iro kantacha itzimayetanakera icharinepayeeni Ismael, kisaneenta joviri ikaratzi icharineyetanakari Isaac-ni. Irojatzit ikantziro iroñaaka kisaneenta jovavakaiyani. (Pamenero Antzimotoavakaantsi, Isaac, eejatzi Hch. 7.2–8.)

ADÁN Iriira shirampari etakaantajaantanakarori inampitaro jaka kipatsiki. Iriitake Pava ovetsikakeriri jaakero kipatsipane. Itasonkakeri okanta jañaantanakarori. Ikanta iñaakerira Pava tekatsi intsipatya Adán, jovochokeyaakeri, ari jayitakeriri aaroni imereki, irootake jovetsikakeneriri iinantaari, ipaitakero Eva. Kimoshirera ikantaiyani isaikaiyavetaka, te iriyotaiyeroni kaariperori. Iro kantacha Satanás, ipeyashitakarori maranke, jamatavitakero Eva. Ari okanta opiyathatantakarori Pava, ovakaro chochoki ipinkakaavetakarori. Okanta Eva, opakeri eejatzi Adán, jovavakaro irirori. Iroora opoñaantanakarori ikaariperoyetzi atziriite, ipiyathavaitari Pava, irojatzit matachari iroñaaka.

AKOJANORI Ikaratzi pinkathariyetatsiri pairani pashineki nampitsi, tzimayetatsi isaikamento ovaneenka okanta. Ari isaikapiintziri ipinkathariventantzi. Tzimatsiya pashine saikamentotsi irakojanoriki, tsika ithointapiinta aaroni itzimi ikoyaaakeri pinkathari, iriiperori jinatzi. Iriitakera kaminairiri impinkathariventantyaari kameethaperoini. Ikempitakaantaitziri pinkathari irinatyeemi irika, kantatsi iraventaityaari eejatzi irirori.

AMATHAIRENTSI Pairani, aririka irovetsikayeete aaroni amathairentsi, iroora jovetsikayeetantari ikaratzi poreryaayetatsiri, ikempitayaaama oro. Aririka inthonkayeetakero amathairentsi, ovaneenka onkantya. Iroora ikashiyakaayeetziriri ikaratzi pinkathariyetatsiri, iro iramathaitateriri. Tekatsira pashine amathaityaarone kempityaarone iroka amathairentsi. Tema okaratzi iñaaventakoyeetapiintziro amathairentsi iñaanekira Pava, ayotzi iriira ikantakoyeetzi Pinkathari. Oshekira ikempitakoyeetakaro pairani iroka amathairentsi ikashiyakaayeetariri pinkathairentsi. Tema ikempitakoyeetarora jovetsikaitziro amathairentsi, jagaitziro shivithatapo, savorotapo, tsikarika ompaiyetya. Impoña irovaneenkatantayetakyaaro inchateya, tsipana ovaneenkayetachari, tsikarika ompaiyetyaari. Irootakera jamathaitantayeetariri itzimirika oyiishitantaintsiri irareetya tsikara overaayeta osanthatzi irishiye.

ANANKORYAANTSI Kitaite onatzi iroka joimoshirenkantapiintari judío-payeeni. Arira ipampithashiryirori tsika okanta javisakotantaari pairani jomperanavaive-takarori Egipto-satzi. Ikanta ipokakeranki maninkaripayeeni tsiteni janankoryiitakeri ipankoite judío-payeeni. Javisanakero ipankoite te irovasankitaanakeri, intaani jiyoshiitanakeri Egipto-satzi jovasankitaavankotanakeri. Iroora omintharovakeriri

Egipto-satziite, ari okanta ishinetantaariri iriyaatai judío-payeeni inkokovayetai tsika inampitaiyaaro, ari onkantya irisaikashivaitantaiyaari tekatsi omperanavaitaiyaarine.

ANTARIKONAITE Pairani, etayetanakarori Israel-mirinkaiteki, iriira iñaapinkathaperoyeetziri antarikonayetantsiri, iriiyetake jevaritatsiri, iriiyetake pinkathariventantatsiri eejatzi. Okanta, ipokantapaintariranki Jesús, irojatzira jovashiñeetairi iroka ñaantsi “antarikonaite,” ikempitakaantaitaaro akantapiintziri “jevari.” Irootakera ipaitayeetantakarori pairani “antarikonaite,” ikaratzi etayetanakarori ijevayetziri kempisantzinkariite, apatoventapiintanaariri Cristo. Ipaitapiintaitakeri “antarikonaite,” okantavetaka irikaite te irantarikonaperote.

ANTZIMOTAVAKAANTSI Pairani tekeramintha intzime Jesús, ari iñaanatake Pava aparori shirampari ipaita Abraham, ikantakeri: “Abraham, tzimatsi nantzimotemiri. Ari piñaake intzime pitomijanori eeroka, iriira oshekitaatsine.” Iro kantacha Abraham okovaperota ontzime ompaitya irantzimoteriri irirori Pava. Tema javentaanakityaarira Pava ontzimatyete intomeshitaaninya. Okanta avisake osheki osarentsi, monkarataka okaratzi ikantaitakeriri pairani Abraham, oshekitaake icharine. Irojatziri itzimantakarori Moisés-ni irirori. Iriitakera osankinatakerori tsika onkantya omonkaratantyaari jantzimotavakaakari pairani Pava itsipitari Abraham-ni. Irijatziri osankinatakerori Ikantakaantane Pava. Irootakera jimayetanakeri icharine-payeeni Abraham-ni, onkantya irothotyaaantayetyaarori antzimotavakaantsi. Jiroka ikantakeriri Pava irika Moisés: “Aririka povamaye pipira pimpometenari naaka, payero iriraane, pisaitantyaarori pomepirinimentotsi. Impoña paakotakero povakeri niyankyaa iraantsi, pintsikirisantaiyaari pisheninka.” Iroora jantakeri Moisés, tema iro ooñaarontzirori antzimotavakaantsi. Ipoña avisake osheki osarentsi, ari itzimakeri pashine kamantantaneri ipaita Jeremías. Iri josankinatakaake Pava, ikantake: “Ari iriñeetairo ontzime ovakerari irantzimotavakaiyaari Pava intsipataiyyaari icharineyetai Abraham-ni. Onashitaiya, eero okempitaro okaratzi iñaashintsiveetakari irothotyeteeromi josankinatakeri pairani Moisés-ni. Jiroka okantzi ovakerari antzimotavakaantsi: ‘Pampithashirera irovayeetaina. Ari nompeyakotantairo ikaariper-oshirevetaitaka.’” Okanta avisake osheki osarentsi, irojatziri itzimantakarori Jesucristo. Arira omonkaratakari josankinatakeri Jeremías. Jiroka ikantakeranki joveraantanaaro Jesucristo jovakaanari iriyotaane, ikantziri: “Niraanera onatzi iroka, iroora aparaat-achaneri iravisakoshireyetaiyyaari osheki atzirite. Irootakera oñaakantairone antzimotavakaiyaari.” (Pamenero Mr. 14.24; 1 Co. 11.25; He. 8.6-10.18.) Ikanta ikamimotantakeranki Jesucristo, arira etanakarori ovakera antzimotavakaantsi. Iro ipaitaitziri iroñaaka “Ovakerari Antzimotavakaantsi.” Irooma pashine josankinayeetakeri pairani ipaiyeetziro “Paisatori Antzimotavakaantsi.”

ARAMEO (Pamenero Hebreo)

AVOTSI, AVOTSIJANORI Iriira ikantakoyeetziri jaka ikaratzi aventaayetaariri Cristo, ipaitayeetai “karatanairiri ipaiyeetziri ‘Avotsi.’” (Pamenero Hch. 9.2; 19.9; 22.4.) Irojatzira ikantakoyeetzitari 2 P. 2.2. “aniitantaarori Avotsijanori.” Irijatzira ikantakoyeetzitari, ikaratzi aventaayetaariri Cristo. Opoñaantari joshiyakaaventaitziri avotsi, tema ikantakeranki Jesús: “Naakatake ipaiyeetziri ‘Avotsi.’” Iriitajaantakera Jesús oshiyakaaventakarori avotsi, irijatziri kempitakarori avotsi areetakaantachari inkiteki, antsipatantaiyaariri isaikira Pava. Tema aririka aventaashiretanaiyaari irirori, aritake añaashireyetai inkiteki antsipataiyyaari Pava.

BALAAM Sheripiyari inatzi pairani irika eeniroranki jañaaveta Moisés-ni. Kaari Israel-mirinkaite. Iriitakera sheripiyaritatsiri ijevatakaantapaitetariri Moisés-ni Israel-mirinkaite, shiyapithayetaariri Egipto-satzi, iriyaataiyeeroni Canaan-ki, ishinetakeneriri Pava irinampiyetaiyyaaro. Ari ikenimotaiyanakeri inampiki Moab-satziite. Iriira pinkatharitatsiri Balac janta Moab-ki. Osheki itharovakaakari Israel-mirinkaite irovayiritanakyaari. Jotyaantake iriyaatashiiteri

Balaam sheripiyariperotatsiri, ikaimakaantatziiri iroipiyashinenkateri Israel-mirinkaite isheripiyarinkakiini. Ishinetakeneri impinateri osheki aririka inkitsirinkakeri. Ikantavetakari Pava irika Balaam, eero ikoshekavaitari. Iro kantacha Balaam, ikinkishiretanaka iraaperote osheki kireeki. Jatake ikyaakotanakari imorane. Okanta niyanki avotsi, aponi maninkari joñaakakari imorane Balaam joirikakero irosataamento, ari ikatziyapaakari. Temaita iriñaapaakeri irirori. Ari janiiryaanake Balaam, ipasavaitakeri imorane. Irojatzi iñaavaitakaantanakariri Pava irika mora. Aripaitera joñaakanakari Balaam irika maninkari, ikantanakeri: “Balaam, piyaatashiteri Balac, pinkamanteri onkarate inkanteriri Pava.” Ari ikantakero Balaam. Oshekira itasonkaventayeetakeri Israel-mirinkaite, te iroipiyashinenkayeeteri. Iro kantamaitachari, okantavetaka itasonkaventantavetaka Balaam, ikaminaakeri Balac, ikantakeri: “Kantatsi poitsinampayeri Israel-mirinkaite aririka pamatavitakeri.” Okanta evankaropayeeni nampitarori Moabki, onevshiryaakaayetakari evankariite Israel-mirinkaite, itsipavaiyetakaro tsika joimoshirenkavaitaita, jovayetakeri ipometayeetziniriri ivavanevaitashitari, jimayempivaiyetakero evankaropayeeni. Irootakera jomantsiyaantakariri Pava maaroitani, osheki Israel-mirinkaite kamayetaintsiri, ikaratzi 23,000 kamaintsiri aponi kitaite, ipoña pashine ikaratzi 1000. Japatotanaka maaroni kamayetaintsiri ikaratzi 24,000 atziri. Irootakera ikinkishiretakoyeetantapiintariri Balaam, ikaminaantake iramatavitantaite. Irootakera opoñaantanakari iñaapinkathatashivaitaitari oshiyakaarontsi, imayempivaitaitzi.

BALAC (Pamenero Balaam)

CAÍN Iriitakera itomi Adán-ni, irijatzira etakaantanakarori joviri pairani irirentzi. (Pamenero Abel.)

CAMELLO Piratsi jinatzi. Ipiyotapaaro pashineki nampitsi paitachari Africa, Arabia, eejatzi Palestina. Kantatsi inkyaakotyaari atziri, jaakaitziri tenari eejatzi. Omapero jan-taritzzi, aririka inkatziye janayiri tsika joveraa ikatziya aponi atziri. Santhapayeeni okanta ivitzi okempivetaro ivitzi oisha, aritatsi ironyagaaitero.

CÉSAR Irootake ivairo pinkatharijanotatsiri pairani nampitsiki Roma. Tzi-matsi osheki irovayirite, iriitake jatayetaintsiri pairani pashineki nampitsi okaratzi saikathapyaatzirori iniroite inkaare Mediterráneo. Ikyaaake pairani irovayirite César iipatsiteki judío-payeeni, ari ipinkathariventantakeri eejatzi janta.

CORÉ Leví-mirinkaite inatzi. Ari jañaapaitetziri irirori isaikavaitantakarori Moisés-ni, ikekenavaitantakarori Israel-mirinkaite janta tsika te inampiitaro. Iro kantacha Coré, imaimanetakari Moisés-ni, ikantavaitakeri: “Te nojevaritetyaami eeroka. Maaroni naakaite tasorentsi nonaiyini, ari nokempitami eeroka.” Ikarataiyini 250 atziri aap-atziyakariri irimaimanetante. Iro kantacha Pava, itankakaakero kipatsi, othonka ap-erotakeri oniyakeri Coré eejatzi irovaiyanepayeeni. Iriima pashinepayeeni karatatsiri 250 atziri, japerotantakarori Pava itaantakarori paampari.

CRISTO Iroka ñaantsi “Cristo” opoñaaro iñaaneki griego. Iro akantziri añaaneki aaka: “Saipatziitotaari.” Iro jametayetari pairani judío-payeeni, isaitantari yeenkantsi iitoonaki aponi isheninka, aririka irovakerate impinkathariventante. Iroora oshiyakaaventachari ipatziiri ishintsinka Pava. Iroka ñaantsi “Cristo,” iro ivairo pokaintsiri pairani, iroyaakoneentane judío-payeeni, iriitake pinkathariventairine. Tema iri ishinetakeneriri Pava pairani irotyaanteneri. (Pamenero Saipatziitotaantsi.)

DAVID Judío jinatzi. Iriira etakarori itzimi pairani tekeramintha intzimeeta Jesús. Eeniro jevankaritapaake, jovakeri antari shirampari paitachari Goliat iisa-neentane judío-payeeni. Irootakera opoñaantari ipinkathariventziri isheninkapayeeni. Iriitakera anaakeriri ikarayetzi etakarori ipinkatharitzzi pairani, te iriñeete pashine

ivinkatharite judío kempityaarine David-ni. Irijatzi osankinayetakerori Salmo jamampaaventaitarira Pava. Irika pinkathari David tzimatsi ishinetakeneriri Pava, ikantakeri: “Ari intzimake aponi icharine, iriitakera Pinkathariperotatsine. Iri anaakoperoterine inkarate pinkatharivetachane.” Iriitakera ipaitayetziri judío-payeeni “Cristo.” Tema irootake ikantantapiintayetari judío: “Ari impokake apaata Cristo, iri kempitapaakyaarine David-ni impinkathariventante.”

DENARIO Iireekite inatzi Roma-satzi ipaitaitziri denario. Iri ipinaitziriri pairani atziri aririka irantavaitake aponi kitaite. Aponi denario ipinayeetziriri.

EGIPTO Iroora nampitsi tsika jomperavaitakari pairani ivaisatziite judío-payeeni. (Pamenero José, Moisés.)

ELÍAS Judío inatzi irika. Kamantantaneri inatzi. Pairani tekeramintha intzimeeta Jesús, iriitake kamantantakerori iñaane Pava. Jooñaakantake osheki kaari iñaapiintayeetzi. Ikantzi pashine kamantantaneri: “Tekatsi kempityaarine Elías, janaayetakeri pashine kamantantaneriite.” Tema irika Elías, te iriñeero irirori kaamanetaantsi, jagairi Pava inkiteki. Iriitakera iroyaakoneentane judío-payeeni impiye, irovetsikanontapaakeri Pava impinkathariventantai. Tema ikantakeranki Jesús: “Iriira Juan kempitapaakariri Elías-ni, iriitakera ovetsikashiretakaayetaariri atziriite, impinkathariventairi Pava.”

ESAU Iriira itomi Isaac, iriitake itsipa Jacob-ni. Okaratzi jametaiyarini pashinesatzi atziriite, jiyoyiiri iponkizitanakari itomi, ikashiyakaayetari irashitakaiyaari okaratzi tzimimotziriri. Okempitayya ipanko, iipatsite, maaroni. Okanta aponi kitaite, itashenekiini Esau jareetaa ipankoki. Iriima Jacob, onkotsitake irirori ovaritentsi. Itashaaperotakitziira Esau, ikovatzitapaake irovapaakya. Ikantziri Jacob irirentzika: “Aririka pimpakenaro okaratzi jashitakaakamiri ashitairi, aritake nompakemiro poy-aaro nokoshitane.” Ikovatziira iroya Esau, onimotakeri imperi. Okanta apaata, osheki okatsitzimovaitakeri jantakeri, tema te aritanai irashitaiyaaro ishinetavetakaniriri ashitariri.

EVA Irootakera tsinane etajaantanakarori añaanake pairani. Iroora imereki Adán jovetsikayeetakeri. (Pamenero Adán.)

FARAÓN Iroora ivairopayeeni pinkathariyetatsiri Egipto-ki. (Pamenero Egipto.)

FARISEO Judío inayetzi, iriitake kovavetachari irimateromi irothotyeetero irosankinare Moisés-ni. Iro kantamaitacha irikaite Fariseo, josankinayetake pashine, janaakaanentanakero josankinayetakeri pairani Moisés-ni. Irooya ipankiventavaitari irimatero irothotyeero, ari onkantya iriñaantaityaariri omapero ikameethashireperoyetzi. Okanta ipokakera pairani Jesús, iñaakotapaakeri jantayetziri, irojatzi ikantantakariri: “Te piyote pineshinonkatantya, osheki pasagaaventavaitaka apaniro. Amenaashivaitakara pikovavevetari pothotyeero.”

GOMORRA (Pamenero Sodoma.)

GRIEGO, GRIEGO-THATATSIRI Pairani tekeramintha intzime Jesús, ipaitayeetziri “Griego” ikaratzi nampitarori “Grecia-ki.” Tema pairani ikyaayetake “Grecia-satzi” iipatsiteki pashine atziri kaari isheninkayeta, iñaavaitakaayetakeri iriñaane. Ikaratzi ñaavaiyetakerori iriñaane Griego, ipaitayeetanakeri “Griego-thatatsiri.” Irojatzi ikantayetapiintaiyakerini eejatzi judío-payeeni irirori, ikantaiyini: “Griego-thatatsiri,” iroovaitake akantapiintaiyini aakaite: “Virakochathatatsiri.” Irojatzi iñaavaitaiyakerini pairani Roma-satzi iriñaane Grecia-satzi, okantavetaka ikyaavetaka iriroriite iipatsiteki ikaratzi ñaavaiyetzirori Griego-thatatsiri. Oshekimaita jomperanavaitantaka pairani Roma-satzi.

HEBREO, HEBREO-THATATSIRI Arira ipaitayeetzitari eejatzi judío-payeeni. Iroora ñaantsi ñaaventakotzirori iñaane judío-payeeni. Tema pairani ipokantapaintari Jesús jaka kipatsiki, irojatzi iñaanetapaintari irirori jiñaavaitzirora iriñaanejanori paitachari “arameo.”

HERODES Iriitakera pinkathariyetatsiri pairani inampiki judío. Joshiyakoyetari tsika ikantayeta judío-payeeni, irootake ikempitakaantakariri isheninka irinatyeemi. Ikanta itzimakeranki Jesús, iriira pinkathariventantatsiri janta Jerusalén-ki, iriitakera etanakarori ipaitayeetziri Herodes. Iro kantamaitacha irika Herodes tzimatsi omperatariri eejatzi irirori, iriitake César ivinkatharijanorite Roma-satzi, iriitake otyaantayetziriri impinkathariventayeteri judío janta Judea-ki. (Pamenero Mt. 2; Lc. 1.5) Ikanta jantaritakeranki Jesús, aritake kamake etarori ipaita Herodes. Iri pinkathariventantaatsi itomi paitachari Herodes Antipas. Iriitake pinkathariventantatsiri Galilea-ki. Irijatzi ashitakotakaantakeriri pairani Juan oviinkaantanteri irijatzi ovamaakaan-takeriri eejatzi. Irojatzit jetantanakarori Jesús ikinkithatakaantanake. Irijatziita ovamaakaan-takeriri eejatzi. (Pamenero Lc. 3.1, 19-20; Mt. 14.1; Lc. 23.8.) Ikanta avisanake tsika okaratzi osarentsi, ari ipinkathariventantairi icharine Herodes etanakarori. Ipaita irirori Herodes Agripa, ipinkathariventantake Judea-ki. Iriitake ovamaakaan-takeriri irotyaantajanore Jesús paitachari Jacobo. Jovamaakaan-take eejatzi osheki kempisantayetanaintsiri pairani. Ikokovavetakari Pedro irovamaakaanterimi eejatzi. (Pamenero Hch. 12.1-25.) Ipoña avisake eejatzi tsikarika okaratzi osarentsi, ari ipinkathariventantairi itomi Herodes Agripa. Iri kempitakotaariri ivairo iriri. Iriitake ikinkithatakaakeriranki pairani Pablo. (Pamenero Hch. 25-26.)

HIGO Pankirentsi onatzi ipaitayeetziri “higo,” ari oshiyavetaro okitho potooki. Te antaroyete ovaato. Osheki ipaminthaitziro, tema chochoki onayetatzit. Osheki ineve-taitaro inthoyeetero. Iriyotayeetantyaaro aritake irakake okithoki, aririka iriñeetakero ompothonayetanakeri.

IKANTAKAANTAITANE Ari ipaiyeetziro josankinayetakeri pairani Moisés-ni, iriñaane Pava onatzi. Iro ikovavetakari judío-payeeni irimateromi irothotyeeero maaroni. Iro kantamaitacha te onkante irimatero. Ari ipaitayeetzitarori eejatzi josankinayetak-eri pairani Moisés: Génesis, Éxodo, Levítico, Números, Deuteronomio. (Pamenero Os-ankinajanorentsi.) Irootakera ikovaperotajaantayeetziri osankinarentzi ipaitayeetziri “Ikantakaantaitane karatatsiri 10.” Jiroka okantzi ikantaitakeri:

1. Eero piñaapinkathavaitashitari kempitakoyetariri pava, intaani piñaapinkathayetairi Pavajanori.
2. Eero povetsikaminthavaitashitari oshiyakaarontsi pinkempitakaanteri pivavane piñaapinkathatairi.
3. Eero pipairyaashivaitari Pava.
4. Piñaapinkathatero kitaite imakoryaantaitari.
5. Piñaapinkathayeteri ashitamiri.
6. Eero povantzi.
7. Eero pimayempivaitzi.
8. Eero pikoshivaitzi.
9. Eero pithaiyavaita.
10. Eero pineveshirevaitaneta.

Tzimayetatsira eejatzi osheki ikantakaantaitakeri, okempitayta iroka: tsika ikantaita jaakameethayeetziri omperataari, jovasankitayeetziri ovaariperotaneri, joimoshirenkayeeta, ipometayeetziri piratsi, ikitevathayeetantaitari, oñaakantantyaarori iñaapinkathatayeetziri Pava, tsika okantakota ovaritentsi ipinkayeetziri, itziventayeetari eejatzi. Iriitakera Pava payetakeriri pairani Moisés-ni Ikantakaantaitane, janta otzishiki “Sinaí.” Tema iniroite jimenkoritakaakero Pava janta otzishiki, antaro ookathatanaka, okempitavaitakariri paampari. Iniroite itharovaiyanakeni Israel-mirinkaite. Arira ikantakeriri Pava: “Piyaate intainaini, eero pikatziyayeta okarikiini. Intzimerika aatzikakerone, ontzimatye irovamaayeeteri.” Irootakera itharovaperotantanakariri Israel-mirinkaite. Intaani ishinetaitakeri Moisés-ni

intonkayero otzishi. Ari ikamantakeriri Pava okaratzi Ikantakaantakeri. Iro kantacha ikemaiyake atziriite iñaavaitake Pava janta otzishiki, osheki itharovaiyanakeni. Ikanta ikaratakerora ikamantantakero Ikantakaantaitane, ikantaiyanakeni atziriite, “Arivé, aritake amatakerora othotyero maaroni.” Aripaitera jetanakaro jovetsikaiyanakeni ipomepirinimento, tsika impometapiintayetairi ipira itayinirira Pava. Arira jetaitakarori Moisés-ni jaakero iriraane piratsi, itsikirisantayetakari atziripayeeni. Ikantayetziri: “Iroka iraantsi, iroora ooñaarontaperoterone antzimotavakaiyaari.” Ipoña japiitairo ipiyanaa Moisés-ni otzishiki, arira ipakeriri Pava aparani mapikota, tsika osankinataka Ikantakaantaitane. Oshekira Ikantakaantaitane ikamantakeriri janta, tema 40 kitaite okaratzi isaikavaitake Moisés-ni otzishiki. Tema osamanira isaikavaitake, iñaajaantake Israel-mirinkaite peyaka Moisés. Ikovakotakeri Aarón irirentzira Moisés-ni, irovetsikeneri oshiyakaaronsi, iriitake intharomentavaiyaari iriñaapinkathavaiteri. Ipoña Aarón jaake oro, jovetsikakeneri oshiyakaaronsi ikempitakaakari iryaani vaca. Iriitakera iñaapinkathavaitakeri Israel-mirinkaite. Ikanta Moisés-ni, oirinkaa irirori, iñaapaatziiri itharomentavaitari oshiyakaaronsi, jantakero ipinkakaavetariri Pava. Japishoonkapaakero Moisés-ni mapikota, tankavaitapaake. Iro kantacha jovashaantayetairo atziriite kaariperori jantayevetakari. Iñaañaatakoventairi Moisés-ni, impeyakotantaiyaariri Pava. Ipoña Pava ikantairi: “Moisés, papiitairo posankinatero Nokantakaantane.” Arira itonkaanai eejatzi Moisés otzishiki, japiitairo irisaikavaitapai okaratzi 40 kitaite. Ikanta joirinkaara Moisés-ni, iniroitera ishikiryaaavorotake, tema iñaanatajaantakitziiri koñaaroini Pava. Osheki itharovaiyakeni atziriite irameneri Moisés-ni. Irootakera ipashikavorotantakari Moisés-ni. Iro kantacha amatsinka okantaka avisantaari ishikiryaaavorotzi, irojatziri ipashikaryaaperotantaari iporoki.

IMPINKATHARIVENTANTAI PAVA Pairani tekera intzime Jesús, osheki iñaaventakero irikaite judío-payeeni impinkathariventairi Pava jaka kipatsiki. Ikanta itzimakeranki Jesús, irojatziri ikinkithatapaake irirori, ikantake: “Monkarataka iriñeetantyaariri Pava impinkathariventantai.” Iro kantamaitacha tera onkoñaatanete iroka pinkathariventaantsi, tera inkempityaari pinkathariyetatsiri jaka kipatsiki. Tema itasorentsinkakiini Jesús ipinkathariventantzi iroñaaka. Iriitake pinkathariventashiretairiri ikaratzi aventaayetaariri. Iro kantacha ari omonkaratakya apaata iriñeetairo impinkatharite koñaaroini. Ari inkantaitaateero, impinkathariventairi nampiyetarori kipatsi, eejatzi inkiteki.

INKITE Arira inampitaro Pava. Aririka iriñaaventayetero judío-payeeni inkite, ikempitakaantaro ontzimatyeeemi iniroite manthakintsi, iro nashitarori kipatsi, eejatzi inkite tsikara inampitaro Pava. Irootakera ikantantakariranki Jesús: “Ari piñaakero ashitaryeeya inkite.” (Pamenero Jn. 1.51; Ap. 4.1.) Arira añiirori, kempivaitaka otamikanakityeeyaami manthakintsi onkantya iriñeetantyaarori tsika inampitaro Pava. Ari okempitzitari eejatzi Ap. 6.14. Arira oñaaventakotari eejatzi okempivaitakaro otzipiyaranki manthakintsi, oshiyanyakyaaro ankoviitaranki tsipanashi.

IPAIAKOTAITAKERI (Pamenero Paikakotaantsi)

IPINKAYEETZIRI (Pamenero Kitevathari)

IPOMETAITZINIRIRI PAVA Iro jametaiyarini pairani judío inampiki Jerusalén ipometayetziri ipira tasorentsipankoki. Ari ikantaitatyaani kitaiteriki itayi ipira: Intaamanake aparani onkitaityaamanai, irapiitanairo sheeteeni. Kantatsi eejatzi irayeteri ipira, impakeri omperatasorentsitaari, impometakeneri. (Pamenero Jashitakaayetariri Pava.)

IRAANTSI Iñaanekira Pava, osheki iñaaventakoyeetziro “iraantsi.” Okempitattyama, joveraantantanaaroriranki Jesús jovakaanaari iriyotaane, ipakotakeri imire, ikempitakaantakero iroorikami impakoterimi iriraane, tema iro joshiyakaaventake inkami-moterira. Intsityaa pamenero Lc. 22.20. Irojatzira jimatayetanairi iriyotaane, os-

heki iñaaventakotakeri Jesús, ikantayetzi: “ikapathainkatzimentakai Cristo.” Intsityaa pamenero Ro. 3.25; 5.9; Ef. 1.7; Co. 1.14; He. 10.29; 13.20; 1 Jn. 1.7; Ap. 12.11. Iñaaventakotzitakaro eejatzi iriraanejanori Jesús. Intsityaa pamenero 1 Co. 11.27; Ap. 7.14. Opoñaantari iñaaventakoyetziro, tema ikinkishiretaiyani Israel-mirinkaite, iroora iraantsi añaakaayetziriri atziri, irojatzira añaakaayetziriri piratsipayeeni. Tema ikantapiintaiyini irirori, “ikapathainkatake,” irootakera oshiyarori inkantaiyatyeenimi, “kamake.” Tema ikinkishiretaiyani Israel-mirinkaite iro kovaperotajaantachari iraantsi, irootake ipinkantariri irovakotyaaari iriraane vathatsi. Aririka irovamaapi-interi piratsi, ithatziri jenoki, onthaatantyaari maaroni iriraane. Intsityaa pamenero Hch. 15.20. Iro kantacha iroora iraantsi jaakeri pairani Moisés-ni, ari okanta jooñaarontantakarori irantzimotavakaiyaari Pava itsipataari Israel-mirinkaite. (Pamenero Antzimotavakaantsi.)

ISAAC Itomi inatzi Abraham-ni. Iriitake tzimaintsiri okaratakera 100 irosarentsite Abraham-ni. Ikovake Pava iriñaantyaari Abraham-ni omaperorika javentaashiretaneta. Ikantakeri: “Abraham, paanakeri pitomi Isaac otzishiki, ari pimpometenariri.” Te impiyathatanakya Abraham-ni, tema omaperora javentaashiretakari Pava, ikinkishiretanaka, ikantzi: “Ari iroviriintainari Pava notomi aririka inkamavetakya.” Ikanta jareetakara otzishiki tsika jookotakeneri Pava, joosotapaakeri itomi, jonoryaakeri itsimaki tsikara impometeri, iro itzinaavakovetanaka irovathaantyaariri itomi, arira iñaanatanakeriri Pava, ikantziri: “¡Abraham, eero povamairi pitomi!” Iro jamenanake jantyaatziini, iñaataitatziri aparoni piratsi impometeneriri Pava. Arira okantakari joñaakantantakarori Abraham-ni omaperora javentaashiretakari Pava.

ISRAEL Pairani tzimatsi icharinejanori Abraham-ni, ipaita Jacob. Ikanta irika Jacob, iñaakeri tsireni imaninkarite Pava. Jomankiyakari, tema ikovakotatziiri intasonkaventer. Ikanta jomankiyari iroovetaincha inkitaitakotemi, ari ichokiryapoporitaitakeri Jacob, tema te inkovavetya irapakayeri. Josampitanakeri jomankiyakari, ikantziri: “¿Tsikama pipaitaka?” Ikantzi: “Jacob nopaita.” Ari ikantziri: “Eero pipaita iroñaaka Jacob. Israel pimpaitaiya, tema pomankiyakari Pava.” Aripaitera ipaitanaa “Israel.” Ikanta itzimayetanaira itomijanori irirori karatatsiri 12, ipaitayeetzitakarori eejatzi iriroriite Israel-mirinkaite. Irojatzji joshkiperotantanakari icharinetayetanakari. Ari okempitari eejatzi inampi, ipaitaitziro “Israel.” (Pamenero Judío, Esaú, eejatzi Hch. 7.8–16.)

ITASORENKA (Pamenero Tasorentsinkantsi)

ITASORENTSITAKAITAIRI, ITASORENTSITAKAITANE Iroora jameyetaari ipaitayeetaari ikaratzi aventaashiretanaariri Cristo. Okantavetaka tekera inkameethashireperotaiyeni, arimaitaka ikempitakaantaari Pava kameethashire inayetzi, ipaitayetaari “Notasorentsitakaane.” Tema irootake jotyaantantakariri Pava irika Jesucristo kipatsiki, intasorentsitakaantai, inkamimentantayetai, irovasankitaaventaiteri iyaariperonka atziriite.

ITOMI Iro jameyetaari judío-payeeni joshiyakaaventantayetzi. Aririka inkove iriñaavente aparoni atziri tsika ipaita joshiyari, joshiyakaaventayetziri. Pamenero: Mr. 3.17. Ikantaitzi: “Otomí ookatharontsi.” Iro ikantantaitariri, aamaashitya shintsi ikanta iriñaavaite, ikempitaro ookatharontsi. Pamenero eejatzi Jn. 17.12; 2 Ts. 2.3. Tema ikantaitzi: “Otomí Peyashivaitaantsi.” Pamenero eejatzi Hch. 4.36. Tema ikan-taitzi: “Itomí poshenkanteneri.” Irojatzira kempitaro aririka oshiyakaaventante aaka, akantayetzi: “Itomí otsitzi.” Ayotziri kaarira itomipero otsitzi oshiyakaaventatziiri. Iro kantamaitacha joshiyakaaventantayetzira Judío-payeeni tera inkaviyantatye. Ari okempitari eejatzi joshiyakaaventaitakeri pairani, ikantaitake: “Itomí Atziri.” Tema tzimatsi iñeetakeri aparoni ikempitakovaitapaakari atziri, iriitake saikaintsiri inkiteki itsipatakari Pava ipinkathariventantzi.

ITOMI ATZIRI Pairani tekera intzime Jesús, tzimatsi aparoni kamantantaneri ipaita Daniel. iñaakeri Pava imishirekiini, ithointa isaikamentoki inkiteki. Ari ikoñaatapaakeri aparoni pokaintsiri kempitakariri itomi atziri, ikenapaakero menkoriki, jiyaatashitziri Pava. Iri ipinkathaperotakaakeri, ipinkathariventairi atziripayeeni pashineyetatsiri iriñaane, ikaratzi nampitarori maaroni kipatsiki. Eero ikaamanetai, inkantaitaty-eero impinkathariventantai. Aripaitera josankinatakerori Daniel iroka ñaantsi, “It-omi Atziri.” Ikanta osamanitake jiyotaiyeeni Judío tzimatsi irotyaanteri Pava apaata pinkathariventairine. Iro ipampithashiryaaapiintayetziri judío-payeeni okaratzi inkantakeri pairani Daniel-ni, ipairyiuro ivairo iroyaakoneentane, ikantzi: “Itomi Atziri.” Ikanta itzimakera pairani Jesús kipatsiki, iñaanetapaintaro irirori iroka ñaantsi aririka inkove impairyeyea. Iriitake kantakovetacha, kempitavaitaka pashinemi inkantakotemi. Tzimayetatsi Judío iyotakoyevetarori osankinajanorentsi, ithainkavaiyetzi irirori, te onimoteri ikemiri Jesús ipairyaa apaniroini, ikantzi: “Naaka Itomi Atziri.” Irootakera ikisaneentantakariri, tema jiyotakoyetziri Itomi Atziri iñaaventakeri pairani Daniel, tera atziri irinatye, Itomi Pava jinatzi, itsipatakari Pava, ipinkathariperotakaakeri eejatzi.

IVATHA CRISTO Iro iriñaane Pablo Irotyaantajanore Pava, ikantapiintake: “Ivatha Cristo.” Iriira joshiyakaaventayetzi ikaratzi jashiyetaari Pava. Tema ikaratzi aventanaariri Jesucristo kempivaitaka ivatham iirinayetanaatyeeemi, iri Jesucristo kempitanakarori iriimi iitoina. Tema ayotaiyini, iro aito apampithashiretantari añaantayetarori antayetziro opaitayetarika. Ari ikempitaari eejatzi Jesucristo, iriitakera pampithashiretakaayetaariri aventaaayetaariri, ari okanta jantantayetarori okaratzi ikovakaayetaariri. Okempitayaa okaratzi avathayetari: ako, aitz, oki, atonki, ameshina, te onkemaantsitavakaayetya iroori. Te añaero ako onkemaantsitavakaavaiyaaaro pashine avathayetari, ayotzi osheki okatsitzi. Aririka ampathaavaite, ako aaventanta, eero añaero avatsitero avathaaro. Ari inkempitayetaari irikaite, iroshiyakoyetaari okantayeta avathatari, te onkemaantsitavakaayetya, aamaakoventavakaayeta. Iroora ikovairi Jesucristo inkantayetaari kempisantzinkariite, te onkameethate irovaariperotavakaiya, ontzimatyete iramakoventavakaayetaari. (Pamenero 1 Co. 12.12–30.)

IYE, IYEKIITE Ari ikantavakaayetari ikaratzi aventanaariri Jesucristo, okantaveta te jirentzitavakaa kyaaryooperoini. Ikempitavakaantaiyani isheninkami okarikiini, jaamaakoventavakaiyani. Inkempitakaantanakero koñaaroinira jirintari Pava, isheninkamirinkatari pashine kempisantzinkariite.

IYOTZINKARI Pairani tekera intzimamintate Jesús jaka kipatsiki, tzimatsi judío-payeeni osankinaryaantzitatsiri. Iro irantavaire japiitairo josankinayetaari Osankinajanorentsi okaratzi josankinayetakeri pairani Moisés. Jantetaamaitaniri isheninka okaratzi josankinatzi, iriñaanayeetantayarori tsikarikapayeeni. Tema osheki osarentsi jaakoventakaro josankinayetziro, jiyokitakero, tera intaani irosankinayetanairo, iri-itakera iyotaantayetanairori osankinajanorentsi.

JACOB (Pamenero Israel)

JASHITAKAITARIRI PAVA Iro jameyetari pairani judío jovamayiri ipira. Ompoña impometakeneri Pava. Tera aparoni onkarate jantziro iroka. Kantatsi impometeneri irovanaro, imireyetari, itayiniri eejatzi kasankainkari. Opoñaantari jantayetziro iroka: Tema ipaasoonketatziiri Pava, ikovatzi impeyakotaineri ikaariperoshirevaitzi, iro iraa-patziyantaiyaariri Pava, inkitevathatantaiyaari eejatzi. Irootake jantantapiintarori iroka ipomeyetzirira ipira. (Pamenero Ipometaitziniriri Pava.)

JEREMÍAS Kamantantaneri inatzi. Tzimakotake 600 osarentsi jañaantavetakari, tek-eramintha intzimeeta Jesucristo. Iriitake kamantantaintsiri, ikantake: “Ari ontzimake ovakerari antzimotavakaantsi.” (Pamenero Antzimotavakaantsi.)

JERICÓ Iroora aparoni nampitsi saikatsiri pairani Canaán-ki, tekeramintha iri-nampityaaro Israel-mirinkaite janta. Aritakeranki jomishitovairi Moisés-ni irika Israel-mirinkaite janta Egipto-ki, ikekenavaitantakarori tsika te inampitaro, irojatzi ikyaayetantaari Canaán-ki, tema irootake ishinetakeneriri Pava. Iroora Jericó etarori nampitsi jetanakari jovayiritaro. Tema okaratzi 7 kitaite itapotapotakaro, irojatzi iporokantakarori Pava nampitsika. Arira okanta ikitsirinkantantakarori judío-payeeni. (Pamenero Rahab.)

JERUSALÉN Iroora irooperotajaantatsiri inampitsite judío-payeeni. Iriira etakarori David-ni ipinkatharitake janta. Ipoñaashitaka jovetsikayeetakero tasorentsipanko janta. Ari inampiyetapiintakarori ijevarepayeeni judío. Ari osaikapairi janta otzishi ipaitaitziri “Sion.”

JESUCRISTO (Pamenero Cristo)

JOSÉ Iriitakera aparoni itomi Jacob, ikarataiyinira 12. (Pamenero Hch. 7.9–16.)

JUDÁ Iriira itomi Jacob, iriitake aparoni karatatsiri 12 irovaiyane. Iriira isheninkamirinkaitetakari pinkathari David-ni. Iri ishinetaiketeneri intzime aparoni icharine pinkatharijanotatsineri. (Pamenero Judío.)

JUDÍO Icharine inayetzi Abraham-ni, Isaac-ni, eejatzi Jacob-ni. Iriitake paitayetaachari iroñaaka “Judío.” Tema pairani Jacob-ni, tzimatsi itomi paitachari “Judá,” arira opoñaari iroka vairontsi “Judío.” Irojatzi oshiyarori ikantayeetziri “Judá-mirinkaite.” Irijatzi ipaitayeetziri eejatzi “Israel-mirinkaite,” tema irootake ivairo eejatzi pairani Jacob-ni. Irikapayeeni Judío, iriyoshiitane pairani inayeveta Pava, ikashiyakari irotyaanteneri ovavisaakotairine. Irootake kaari ikovanta irikaite judío inkempiyayetyaari pashinesatzi atziri kaari judío-tatsine. Tema ikinkishiretaiyani iriroriite, eero ineshinonkatari Pava kaari isheninkayeta. Ipaitaiyakani “Tomeshitaari,” ipaitaiyakani eejatzi “Jashitayetari Pava.”

KAMANTANTANERI Iriitake ñiiriri Pava imishirekiini, ari ikamantziriri iriñaane. Iri ovavisainiriri atziripayeeni okaratzi ikoviri Pava, ikamantantziro eejatzi onkarate avisayetatsineri apaata. Irijatzira osankinayetakerori pairani Osankinajanorentsi. Okanta avisakera osheki osarentsi, irojatzi itzimantakarori Jesucristo. Iriira iriyotaanepayeeni Jesús osankinayetakerori ipaitayeetziri “Ovakerari Antzimotavakaantsi,” tsika iñaaventakoyeta Jesucristo. Irijatzira osankinatakoyetakerori etayetanakarori kamantantneriite. Pamenero Mt. 2.6. Arira iñaaventakoyeetzirori okaratzi iñaavyatakari pairani kamantantneri Miqueas. Tzimakovetaka 700 osarentsi josankinatantakarori Miqueas, ikantakeranki: “Ari impoñeeyari pinkatharijanori janta Belén-ki.” Iroora monkaratainchari itzimantakariranki Jesús janta Belén-ki. Arira ikantayetakarori etanakarori kamantantneri, josankinatakoyetakero okaratzi iñaavyayetari, imishitakairira Pava, okaratzi jiyoshiretakaayetziriri eejatzi. Pamenero Mt. 15.8–9. Arira oñaaventari eejatzi ikantakeriri Pava irika Kamantantneri Isaías, iñaaventziri judío-payeeni, itzimi saikayetatsiri pairani eeniro jañaaveta Isaías-ni, ikantake: “Irikaite atziriite te inkinkishiretaiyaani kameetha.” Irootakera japiitakeri pairani Mateo josankinatakotziro okaratzi iñaaventakeri Isaías-ni. Aritake avisavetaka okaratzi 700 osarentsi tekeramintha intzimeeta Jesús. Iro kantacha ikempitakaantziro Mateo, irijatzimi iñaaventakotzi judío-payeeni ikaratzi ñaayetakeriri Jesús, ikaratzi kaari kempisantavakerine. Irootakera añaantayetarori iroñaaka irosankinare kamantantneriite, okempivaitaro iñaaventakotatyeeromi okaratzi avisaintsiri pairani. Okaratzi kantayetainchari, iroora iñaaventakoyetzi jomishimpyiiri Pava, okaratzi jiyoshiretakairiri eejatzi. Irootamaitaka apiitaachaneri eejatzi omonkarataiya jaka kipatsiki. Iroora kempitakarori okaratzi iñaaventakeriranki Juan-ni iriyotaane Jesús, tema kamantantneri jinatzi eejatzi irirori. Pamenero Ap. 9.1–5. Arira josankinatakotakerori Juan-ni okaratzi iñaavyatakari.

Iro kantamaitacha pamenero eejatzi Ap. 9.6. Arira añiirori tsika ikanta Juan-ni ipashine-takaanakero iñaaventziri, kempivaitaka iñaaventatziro onkarate avisatsineri apaata.

KAMEETHARI ÑAANTSÍ Irootake ñaantsi kaari shenkaatsine inkemakoyeetero. Ari iñaaventaitziriri Jesucristo jovavisaakoshiretantzi, tsika ikanta eejatzi Pava ipinkathariventantai. Arira ipaitayeetzitarori irosankinare: Mateo, Marcos, Lucas, ipoña Juan. Ari oñaaventayetari irañaantare Jesucristo, okaratzi jantapaintziri kipatsiki, okanta ikamantakari, irojatzí jañaantaari ikamimotantapaintzi.

KISAKOTANTANERI Pairani tekera intzimapaake Jesús, saikitaka ipaitaitziri “Kisakotantaneri.” Judío-payeeni inatzi. Iriitake maimanetapiintakeriri Roma-satzi ikovi iromishitovairi tema ikyaakitzi iipatsiteki. Kisaneenta joviri Roma-satzi, ikovaiyini irovayiriterimi iromishitovantaiyaariri inampiki. Temaita onkante inkit-sirinkerí. Iriñaaneki Judío ipaitaitziri “Cananista.” Iñaaneki griego ipaitaitziri “Zelote.”

KITATAARI Okaratzi jametaiyarini judío-payeeni, aririka inkamakaante, jovayetapi-intziri kaminkari omoronaki. Kantatsi eejatzi irimorontashiteri okantatamakota kipatsi, ari irovayeteriri. Impoña irashitakotantakyaari iniroite mapi, irovatziyamentakero omorokira.

KITEVATHARI Maaroni Ikantakaantaitane josankinayetakeri Moisés-ni, arira iñaaventakoyeetzirori ipinkayeetziri. Tera ishinetaantsite iroirikayeeteri kempitariri kitairiki. Te ishinetaantsitzi iroirikayeeteri eejatzi kempitariri iyotsi. Te onkante iroirikayeeteri pathaavaiyetatsiri, te ishinetaantsitzi iroirikayeeteri kaminkari atziri, kaminkari piratsi, te oshinetaantsitzi eejatzi iroirikayeetero iraantsi. Aririka iroirikayeetakero irokapayeeni, eerora okantanai inkyaayeetai tasorentsipankoki iriñaapinkathayetantyaariri Pava, eero okantai impomeyeteri. Ontzimatyé inkivayetaiya, onkantya inkitevathayetantaiyaari. Ari okempitari eejatzi aririka ontzimaanite tsinane, ontzimatyé omonkaratero ikantakaantane Moisés-ni, onkantya onkitevathatantaiyaari. Irootakera ishintsiventantayetakeri pairani Fariseo-payeeni irimonkarayeetero isaikantapaintari Jesús kipatsiki. Irootakera jaakoventapiintantakarori ikivaakotaiyani, jaamagaiyani joirikakerika tsika ompaitya kaari ishinetaantaitziri. Iro kantacha ikantapaintzi irirori Jesús: “Ikaratzi oirikayetziri, te irovaariperoshiretante.” (Pamenero Mr. 7.1-23; Mt. 15.1-20; 23.25; Hch. 10.14,28; Ro. 14.14; He. 9.13-14.)

KOVAKOTZIRIRI KIREEKI ISHENINKA Judío inayetzi irika. Iriitake jatzirite-tari Roma-satzi, ikovakoyetziri kireeki isheninka, irotyaantamaityaaniri ivinkathari-janorite Roma-satzi. Tema pairani ikyaake Roma-satzi iipatsiteki judío, osheki jomper-atantaka. Irootake ikisaneentantari judío-payeeni, te onimoteri okaratzi jantayetziri. Ari ikempitzitakariri eejatzi jatziritetakari Roma-satzi, ikisaneentakeri. Tema aririka inkovakotante kireeki, janaakayiri ikovavetari pinkatharijanori, ikovakotziri osheki. Ari jayiri irirori kireeki jañaantari. Irootake kaari onimotziriri isheninkapayeeni, ikisaneentakeri shintsiini, jítakoshintzivaitakeri, tema irapatziyane inatzi Roma-satzi.

LEVÍ-MIRINKAITE Irika icharine inayetzi itomi Jacob paitachari pairani Leví. Jashi jovatziro irikapayeeni jantavaitapiintzi tasorentsipankoki. Iro kantacha tzimatsi jiyoshiitayeetakeri, iriitake ipaitayeetakeri “Omperatasorentsitaari.”

LOT Iri itominthori pairani Abraham-ni. Inampitaro Sodoma-ki. Iro kanta-maitachari, kaaripero inayetake Sodoma-satzi, eejatzi ikempitzitakariri Gomorra-satzi. Jantapiintayetakero kamaarotatsiri, ipaantavakaavaiyetaka, jimatakero ishirampar-inkakiini ipaantavakaavaiyetaka. Irootakera ikovantakariri Pava iraperoteri Sodoma-satzi ipoña Gomorra-satzi. Temaita inkove iraperoteri Lot ipoña irovaiyane. Jotyaan-take maninkari onkantya inkamantantyaariri Lot irishiye. Ikantapaakeri: “Lot, ontzimatye pishiye. Eeromaita pipithokapainta pitaapiiki pamenapanaate.” Ari ikantave-takaro Lot, ishiyeeyakani. Arira jovaryaake Pava paampari ikonovakaro mapipayeeni

opoñaayetakaró inkiteki, iro aperotakerori nampitsi. Iro kantacha iinaka Lot, opiyathataka iroori, opithokapainta ameni otaapiiki. Apathakerora opeyanake tzivipirini. (Pamenero Lc. 17.28-32; 2 P. 2.7.)

MANÁ Iro jovayetapiintakari pairani judío-payeeni, ikekenavaitantakari tsika te inampiitaro. Tema jomishitovayetairiranki Moisés-ni janta Egipto-ki, okaratzi 40 osar-entsi isaikavaitake tsika te inampiitaro. Tera ontzimayetatyera tsika impankivaite, itasonkaventakeri Pava, ari okanta iñaantakarori kitaiteriki irovarite kempitavetarori tanta. Irootakera ipaiyetziri “Maná.” Ikanta jareetakara tsika irinampiyetaiyaaro, tera iriñaayetanairo iroka ovaritentsi maná.

MANINKARI Irovetsikane inayetzi Pava. Te inkoñaanete. Isaikayetzi inkiteki. Tzimatsirika inkoveri Pava inkamanteri atziri, iri irotyaante maninkari inkamantante. Shipakiryaa ikanta aririka iroñaakyaari atziri.

MIRRA Ovaaki inchato onatzi, ari opiyotapaari nampitsiki Palestina, Arabia, eejatzi Egipto-ki. Kasanka okanta. Iro jovetsikayeetziri kasankaari. Iro itaayetzi eejatzi, osheki okasankatzi, ipaitaitziro “incienso.”

MOISÉS Pairani tekera intzime Jesús, jomperataitari judío-payeeni inampiki Egipto-satzi. Iri Moisés jotyaaantake Pava intsiparyaakoventairi tema iri isheninkapayeeni. Iriitake jevatairine iraayetairi inampiki paitavetachari pairani “Canaán,” ipaitayeetairi iroñaaka “Israel.” Osheki iñaanatapiintakeri Pava, jiyotaayetakeri irantayetairimi maa-roni Israel-mirinkaite. Iri osankinayetakerori: Génesis, Éxodo, Levítico, Números, ipoña Deuteronomio, ipaitaitziri Ikantakaantaitane. Jiroka ikinkithatakoyeetziro iroñaantare Moisés-ni janta Hch. 7.17-44. Arira iñaaventakoyeetziro okaratzi itasonkaventan-take ishitovantaari Egipto-ki, ikekenavaitantakari tsika te inampiitaro. Pamenero Hch. 7.36. Okempitatya iroka: ishiyapithatarira Egipto-satzi, intaani jovaankavako-tapaaka inkaareki ipaitayeetzi “Kityonkaari.” Apathakero opiryaatanake niyank-ineki inkaare, ari ikenaiyanakeni janiitaiyanakeni Israel-mirinkaite. Ipokaminthaitzi Egipto-satzi ipatzimatakeri, piyaatapaaka inkaare, ari ithonka ipiinkakeri. Ipoña ipampithatakaakeri Pava tsika otsimankiro menkori. Osheki ikekenavaitake tsika te inampiitaro. Ikanta itashaaneentaiyakeni, ipakeri Pava ovaritentsi ipaitaiyakeri “Maná,” irootake jovaiyakarini. (Pamenero “Maná.”) Ikanta jimiretaiyakeni, ikantak-eri Pava irika Moisés-ni: “Pomposantyaaro pikotzi iroka shirantaa.” Ari ikantakero Moisés-ni, apathakero oshitovanake jiña, iro imiretaiyakarini. Ipoñaashitaka eejatzi Israel-mirinkaite iñaaventakotaiyakeri jiña ipoña itashe. Arira jotyaaantake Pava os-heki maranke iratsikayeteri, jovasankitaatziira okaratzi iñaaventavaitakero. Osheki ka-mayetaintsiri. Ipoña ikantairi Moisés-ni: “Nantakero kaariperori noñaaventashivaitakero, eerora napiitairo. Pinkovakotairi Pava impeyeeriita marankepayeeni.” Ikanta iñaañaatakotairi Moisés-ni, ari ikantanake Pava: “Povetsikeneri oshiyakaarontsi inkem-pityaari maranke, povatzikakoteri. Inkarate iratsikayeteri maranke, kantatsi irame-nayetairi iroshiyakaaro maranke, eero ikamayetzi.” Iro jimataiyakerini, avisakoyetai. Iro kantacha, eekero ipiyathayetatyaari Pava. (Pamenero eejatzi “Balaam,” ipoña “Coré.”) Irootakera kaari okantanta inampitayetaiyaaro kipatsiki ishinevetakaniriri Pava. Aperotaiyavetaka inkamayetemi tsika te inampiitaro, intaani iñaamatsiyetairo itomiite ikitsirinkayetairo inampitaaro kipatsiki ishinetaitakeneriri.

NOÉ Iriira ivaisatziite Abraham-ni, itzimita pairani tekeramintha intzimeeta Abraham-ni. Ikanta itzimakeranki Noé, osheki ikaariperoyetake atziripayeeni. Iro kantacha Pava, iñaakeri Noé kameethashireri inatzi irirori. Ikantakeri: “Noé, povetsike iniroite shintzipaa, tema noonkakaatyeyaaaro kipatsi.” Ari ikantakero Noé, ikinkithatakaavetakari nampitayetarori janta, oshekimaita ithainkimavaitaitak-eri. Ikanta ithonkakero jovetsikiro shintzipaa, pokaiyakeni piratsipayeeni, otetaiya-paakani, ari ikempitakari eejatzi Noé, iina, ipoña mava irovaiyanepayeeni. Ikaratzi

8 atziri japatotanaka. Irojatzu oonkantakari kipatsi. Ari japerotakari ikamaiyakeni atziriite. Iriimi Noé, itsipayetakari irovaiyane, avisakoyetai irirori.

OISHA Piratsi inatzi, iñeetziri maaroni nampitsiki. Antaro mampotzii okanta ivitzi, iro jontyaayeetziri. Ipirayeetari oishapayeeni, te jañaashineta apaniro antamiki, ontzimatye intzime aamaventyaarine, eero imaimanetantariri piratsi ovaminthatariri, eero itzipinavaitanta tsikarikapayeeni. Osheki joshiyakaaventaitziri irika oisha iñaaneki Pava. Iri oisha kempityaarini ikaratzi kempisantayetaatsiri, iriima Pava iri kempityaarini aamaventakotariri oisha. Pairani Juan-ni, joshiyakaaventakeri Jesús inkempityaarimi aparani oisha. (Pamenero Jn. 1.29.) Tema aririka inkaariperoshiretake aparani Judío, irake iroishate, iraanakeri tasorentsipankoki impakeri omperatasorentsitaari. Iraakeri omperatasorentsitaari oisha, irovamaakeri, impometakeri Pava. Ari okanta, kaari jovasankitaitantari judío inkaariperoshirevetaka, aña iri oisha jovamaitakeri, iri atsipetakotentakariri. Iro jantakeri eejatzi Jesús ikempitakotari oisha ikamimentakeri atziriite, jatsipetakaro jovasankitaaventaitakeri iyaariperoshirenka atziriite, ari onkantya eero jovasankitaavaitantaitari atziriite.

OMPERATASORENTSITAARI Iriitake pairani pometapiintziriri piratsi jashitakaitari Pava. (Pamenero Ipometaitziniriri Pava.) Judío jinayetzi, icharine Leví-ni jinayetzi. Tema tzimatsi pairani icharine Leví, ipaita Aarón. Irirentzi inatzi Moisés. Iri etakarori jomperatasorentsitaaritzi pairani. Ikanta itzimayetanake icharinepayeeni irirori, iriitake jinashiyeetakari irantavaitapiinte tasorentsipankoki.

OSANKINAJANORENTSI Irosankinare onatzi Judío-payeeni iroka. Iro josankinayetakeri pairani Moisés, iro josankinayetakeri pinkathariite, iro josankinayetakeri eejatzi kamantantaneriite. Ari opaitari okaratzi josankinayeetakeri pairani, tek-eramintha intzimeeta Jesucristo. Irootake paitachari “Paisatori Antzimotavakaantsi.” Okanta avisake osheki osarentsi josankinayeetake pashine paitachari “Ovakerari Antzimotavakaantsi.” Irojatzu ipaitayeetzitari Osankinajanorentsi.

OTEKIRORI IIPATSIKIITE Tzimatsi jametari judío-payeeni aririka irareetantya pashineki kipatsi kaari jinampitari, jotekiro iipatsite iitziki, aririka impiyee inampiki irirori. Oshiyakaaventachari jotekiro iipatsikiite, eero jamantaaro kaariperori inampiki. Tema ipampithashiryayeta iriroriite, maaroni atziriite kaari isheninkata, te jashitari Pava. Irojatzira ikantakeriri Jesús iriyotaane irantero aririka inthainkaitakeri tsikarikapayeeni. (Pamenero Mt. 10.4; Mr. 6.11; Lc. 9.5; Hch. 13.51.)

OTOMI (Pamenero itomi.)

OTYEEROVAANTSU Iro jametayarini pairani atziri. Aririka iriñeeri pinkathari, jotyeerovashitari tema iñaapinkathatatziri. Aririka inkove aparani atziri inkampiteri pinkathari tsikarika ompaitya, ontzimatye irotyeerovashityaari.

OTZIMIKAPATZIITOTAANTSU Iro jantayetapiintakeri kempisantzinkariite, jotzimikapatziitoyetantari irako ovakera kempisantayetatsiri. Ari ikempitayeetziri jovayeetziri ijevateri kempisantzinkariite. Aririka iriñaañaatakotakeri, irotzimikapatziitotantakyaari irako, tema itasonkaventatziiri Pava, iro irimatantyaarori irantavaiteneri onkantya inkempisantantaiyaari kameetha pashinepayeeni. (Pamenero Hch. 6.6, 13.3; 1 Ti. 4.14, 5.22; 2 Ti. 1.6; He. 6.2.)

OVAARIPEROSHIRETZIRIRI (Pamenero Kitevathari.)

OVANEENKANTSU Iñaanekira Pava, osheki iñaaventayeetziro “irovaneenkaro.” Aririka iriñaaventayeetero irovaneenkaro Pava, iroora ikinkishiretakotziri inampitaiyaaro inkiteki intsipataiyaari Pava. Osheki okameethatataike, te onkante añaamampyaaro tsikarika okantavaita. Irootake ikantakoyeetantarori ovaneenkataantsi. Irootake iñaaventakeranki eejatzi Jesús, iñaañaatakotenziri iriyotaane, ikantzi: “Nokovatzi iriñaayetairo novaneenkaro.” (Pamenero Jn. 17.24.) Okaratzi ikantakotziri Jesús, aritake ovetsikaka inkemaantsivaitya, inkame impoña irañagai iriyaatai inkiteki, ari onkantya irimatantyaarori eejatzi apaata iriyotaane intsipataiyaari tsikara irisaikapai.

OVETHATAANTSI Iro jametari judío-payeeni aririka irovethatavakaiya, ikan-tavakaa: ¡Onkamintha pisaikayetai kameetha! Ikempitakaantziro iñaañaatakotatyeeerimi isheninka, tema ikovakotziri Pava isaikakairi kameetha. Irootakera añaantarori josankinayetakeri Pablo, Pedro, Juan ipoña Judas. Iro jetapiinta jovethayetari inkarate ñaanayeterone irosankinare, ikantayetziri: “¡Inkamintha pisaikayetai kameetha!” Irojatzzi ikantakeriri Jesús iriyotaane, jotyaantayetakeri inkinkithate, ikantavakeri: “Aririka pareetakya aparoni nampitsi, tsikarika irakameethayeetavakemi, povethatapaakyaari, pinkanteri: ‘¡Inkamintha pisaikayetai kameetha!’ Arira onkantya irakameethatantyaamiri ashitarori ipanko, tema Pava saikakairine kameetha.” (Pamenero Mt. 10.12-13.)

OVIINKAATAANTSI Pairani iro jametari judío-payeeni ipiinkaantantaro jiña, ikempitakaantaro ikaatapiintaita. Joviinkaayetziri isheninkapayeeni jiñaaki, joshiyakaaventziro inkivatyeenerimi kaariperori jantayetziri. Tera apaniro ikantakaaro judío, jimatziyetaro kaari judío-tatsine ikaratziri inampitaro pairani. Iro jimatakeri pairani Juan oviinkaantantneri, ari opoña ipaitantaitariri oviinkaantantneri. Irootake jimayetairi ikaratzzi aventaanaariri Jesucristo, iro iriñeetantyaari omapero jovashaantairo jantayevetakaro kaariperori. Irojatzzi ipaitaitzi eejatzzi aririka impiinkaantantaityaari Tasorentsinkantsi, kempivaitaka jiñaami irinatyeemi. Tema kantatsi inampishiretantatyaari aventaanaariri Jesucristo. Irootake inkameethashiretantanaiyaari.

PAAMPARI Osheki iñaaventaitziri paampari iñaaneki Pava. Ikantaitzi iri paampari irovasankitaantaitya apaata ikaratzzi antayetzirori kaariperori. Irootake ikantantaitari: “Okempitaro sarinkaveni ipaampatzzi paampari kaari tsivakanetatsine.” Ikantaitzi eejatzzi iri paampari irovameethashiretantaityaari ikaratzzi aventaayetaariri Pava, inkempitakaantaiteri itagaitziri oro inkameethatantyaari kyaaryooperoini, eero okonovari kapicheeni kipatsi. Oshiyakaaventachari paampari, irootakera okaratzzi pomerentsitzimovaiyetariri kempisantzinkariite. Aririka iriñaayetakero iroka, iroora pampithashiretakairine onkantya iraventaaperotantyaariri Pava. Iro iriñaantyaarori inkameethashireperote. Iroora iñaaventakeri Juan oviinkaantneri, ikantakeranki: “Iri matzirori Jesús joviinkaantantantari paampari.” (Pamenero Mt. 3.11.) Tema aririka iroviinkaataitya jiñaaki, kempivaitaka inkivaatyeeeyaami atziri oviinkaatainchari. Impoña iroviinkaataitantakyaarimi paampari, tema iri paampari ovameethashireperoterine, iraperotaineri okaratzzi ikaariperoshirevaitake. Irootakera avishimotayetziriri ikaratzzi aventaayetanaariri Pava, iro iriñaantyaarori ompeyeeya ikaariperoshiretake.

PAIKAKOTAANTSI Iro jantayetziri pairani Roma-satzi aririka irovasankitayeri maperotzirori ikaariperotzi. Iri ikashiyakaitziri omperataari, ikashiyakaitziri eejatzzi ovayiri poñaayetachari pashineki nampitsi. Pairani ikyaantakarori Roma-satzi iipatsiteki judío, ari jimatapaintakerori. Iri judío-payeeni ikyaaryooventaitake ipaikakoitziri pairani inampiki. Jovatzikashitziri inchakota, inkonompitevarekiitakero. Ari impaikakoiteri irakoki, eejatzzi iitziki, osheki inkemaantsityaari ooryaa, ayimateri imire, irojatzzi inkamantakyaari. Ari impathayeri aririka inkamake. Eerorika ikamita aparoni paikakotaari, ontzimatyee iromposavaitaiteri, inkaraiteri itonki inkamantyaari thaankiini. Te ishinetaantsitapiinte inkitayeeteri.

PAIRYAANTSI Osheki iñaaventaitziri iroka iñaaneki Pava, ikantayeetzi, “Pairyaashivaitariri Pava.” Pamenero Mr. 9.39. Iro iñaanetakari Jesús, ikantakeranki: “Ikaratzzi tasonkaventantatsiri ipairyirora novairo, eerora ikishimataana osamaniityaake.” Aririka impairyeteeri Jesucristo, tera inkempitakotyaari tasonkantatsiri pairani ipeyantayetariri tsikarika impaitayetya. Aña ikaratzzi pairyaapiintanairiri Jesucristo iñaaventairi, javentaatyaari, ikempisantairi. Pamenero eejatzzi Jn. 16.24. Irojatzzi iñaanetzitakarori Jesús, ikantake: “Tema pamanapiintayetzirira Ashitanari pikovakoyetziri opaiyetarika, pikampiminthatashivaitakarori. Iroora iroñaaka

aririka pinkovakoyetairi, ontzimatye pimpairyaapiintaina naaka. Arira pinkantya pinkovakotapiintairi, aritake irimatakemiro, irootake pinkimoshiretziitantaiyaari.” Tema ikantake “Pinkovakotapiinteririka Pava, pimpairyaapiintaina naaka.” Iroora oshiyaro inkantakemi “Pinkovakotapiinteririka Pava, paventaashiretaiyaana naaka.” Irojatzira oshiyarori inkantakemi “Pinkovakotapiinteririka Pava, naakatajaantake shinetakemironeri pantero, onkempitavaityaaro arimi nosaikemi naaka janta.”

PATHAARONTSI Mantsiyarentsi onatzi ipaitaitziro “lepra.” Te iriyoitero opaita iraaventantaityaarori. Omapero okoveenkatzi aririka omatante iroka pathaarontsi. Ikaratzi omatayetziri, jookaitziri tsika ipiyotayeetziri. Aririka iriñeeteri eero japitetaitari, ontzimatye irishiyapithaiteri jantetaantzirokari imantsiyare. Osheki ipinkaitziro mantsiyarentsika. Tzimatsi jametari pairani judío, onantyaari irariperotaiyaari eshitakotaatsiri omatziri mantsiyarentsi, ontzimatye iriyaatashiteri omperatasorentsitaari iramenairi. Osheki onkarate kitaite impometaiteneri Pava, osheki irapiiteri iramenaiteri, irojatziri iriyotantaitakyaari omapero jeshitakotai. Aripaite iriyaatai intsipataiyaari isheninka. Irootakera Ikantakaantaitakeri pairani.

PILATO Irika Pilato Roma-satzi inatzi kaari Judío. Irootyaantane Pinkathari César impinkatharite inampiki Judío, iriitake pinkatharitatsi ipaikakotaitantakariri pairani Jesús.

PINKAARI APEROTANTANERI Vairontsi onatzi iroka, iri kamantantakerori pairani kamantanteneri paitachari Daniel. Iñaaventziri aparoni atziri, joshiyakaaventaitziro ivairo. Tema irika atziri kaarira isheninka judío-payeeni, osheki inkisaneenteri judío. Iro inkisaneentantyaariri, tema inkovavetya irika atziri iromperayetyaarimi judío-payeeni, inkove eejatzi iraperotante. Iri Daniel-ni etakaro pairani iñaaventakeri irika atziri, ipaitayetziri “Pinkaari Aperotanteneri.” Ikantake Daniel: “Eero jomaanta, ari iriyotaitavakeri, tema inkyaapaake tasorentsipankoki, irovapaakeri irovetsikane kaari onimoterine Judío-payeeni.” (Pamenero Mr. 13.14; Mt. 24.15)

POMETAANTSI (Pamenero Ipometaitziniriri Pava)

RAHAB Tsinanera onatzi, mayempiro onatzi. Kaarira Israel-mirinkaite. Ari onampitarori janta Jericó-ki. Aamaashitya aripaite osaikavaitziri iroori jañaapaitetariranki Moisés-ni. Ikovantaiyakarini Israel-mirinkaite irovayiritya Canaán-ki, jotyaantaiyakeni amenaantyaarone janta nampitsiki Jericó, inkene irovayiritya kameethaperoini. Okanta iroka tsinane Rahab, aakameethatavakeri amenarontyaarone, omanavakeri eero iñaantari Jericó-satzi. Irojatziri omishiyantaariri eejatzi. Okanta jovayiritaitakerira nampitarori Jericóki, japerotaitakeri maaroni, irooma tsinaneka Rahab, te irova-maitero, avisakotai iroori, otsipayetakari osheninkamirinkaite. (Pamenero Jericó.)

ROMA Nampitsi onatzi iroka. Intaina ovavetaro inampi Judío-payeeni. Iro kantamaitacha pairani tekeri intzimeeta Jesús, ipokaiyakeni ovayiriite poñaachari Roma-ki, ikyaake inampiki judío-payeeni jashitapaakaro, ari inampitakarori jomperavaitari judío. Osheki ikovakotapiintakeri kireeki irotyaanteneri Pinkatharijanori saikatsiri Roma-ki. Te iriñeero isaikai kameetha judío-payeeni. Tera aparoni inampiki judío ikyaake, ari ikempitaakerori eejatzi pashinepayeeniki nampitsi.

SADUCEO Judío inayetzi, iri iyoshiitacha omperatasorentsitaari. Te irimayetero irothotyero irosankinare Fariseo-payeeni, tema jovanaashitakaro josankinayetak-eri pairani Moisés. Te inkempisantayetero Saduceo ikantaitziri: Ari irañaayetari kamayetatsiri. (Pamenero Hch. 23.6–8.) Iro kaari jariperotantari Fariseo, kisaneenta jovavakaiyani. Irijatziri Saduceo kisaneentakeri pairani Jesús.

SAIKAMENTOTSI Pairani ikaratzi pinkatharitatsiri pashineki nampitsi, tzi-mayetatsi isaikamento ovaneenka okanta. Ari isaikapiintziri ipinkathariventantayetzi. (Pamenero Akojanori.)

SAIPATZIITOTAANTSI Irojatzira jametaiyarini judío-payeeni, aririka impairyee aparoni isheninka ijevatakaante, impinkathariventante, ontzimatye isaipatzi-itoyetantyaari yeenkantsi. Iroora iriyotantayeetyaariri, iriitake pinkathariventantatsineri. Opoñaantari isaipatziitoyetziri ipairyaane, joshiyakaaventatziirora irisaikantatyeeeyaarimi shintsinkantsi, ari onkantya impinkathariventantantyaari kameethaperoini. Irojatzira oshiyakaaventachari okaratzi iñaaventakoyeetziriri Tasorentsinkantsi, kempitavaitakami isaipatziitotantaityaarimi ikaratzi kempisantalayetaatsiri. Tema iriitake Tasorentsinkantsi, antakaantayetzirori kameethayetsiri. (Pamenero Cristo)

SALMOS Amampagaantsi onatzi. Iro ipanthaapiintakeri pairani pinkathari David-ni jamampaakotari Pava. Iri David-ni osankinayetakerori. Irojatzira jamampaayetapi-intakari etayetanakarori javentaari Jesucristo, ipanthaaventzirira Pava. Tema jamampaavaiyetara judío-payeeni, osheki japiipiitziro ivanthaane, jinashitzimaitaroya kapicheeni okaratzi japiitayetziri. Pamenero He. 1.7. Arira josankinatakoyeetziro eepichokiini Salmos, okantzi:

Iriira matakairiri maninkariite inkempitakotyaaro tampyeenka.

Iriira matakairiri irotyaantaarite inkempitakotyaari paampari.

Aritake añiirori ikantaitziri “maninkariite,” irijatzira “otyaantaari.” Tema japiipiiyee-tatziirora, ari opashinetanake eepichokiini ivairo. Arira okantayetari iramampaane pairani judío-payeeni. Irojatzira amampagaantsi josankinatakeri Pablo, Ro. 3.11. Kantatsiri:

Tera intzime kemathavaitaneri.

Tekatsira kovakovatairine iriyotairi Pava.

Ari añiirori eejatzi, te irapiipiitavetyaaro ivanthaane, iro kantacha te onashitya okaratzi kantakotachari.

SAMARIA Nampitsi onatzi iroka. Irootake osatekachari osaiki janta Judea-ki ipoña Galilea-ki. Ari inampiyetarori ipaitayeetziri Samaria-satzi, judío inayeveta irikaite. Iro kantacha pairani, irikaite Samaria-satzi ikonovakari pashinesatzi atziriite poñaayetachari pashineki nampitsi, jinantayetakaro tsinane pashinesato. Irootakera opoñaantari ikisaneentziri judío-peroyetsiri. Ikanta osamanitake jimatanakero irovaiyaneete iriroriite ikisaneentziri judío. Te ishineteri inkenimoteri ipatsiteki osaikira inampi. Aririka inkene aparoni judío, eero ipaitziri irovarite, imire. Ikanta ipokakeranki pairani Jesús, joñaakantapaintziro irirori, te inkisaneentero Samaria-satzi, aña eekero ikantapaintatzi: Tzimatsi Samaria-satzi kameethashiretatsiri. Iro kantacha judío-payeeni, eekero ikisaneentatziiri Samaria-satziite.

SARA Irootake iinaperori Abraham-ni, jinirontanakari Isaac. (Pamenero Abraham.)

SATANÁS Iro iñaanetari pairani Judío-payeeni. Vairontsi onatzi iroka, akantziri aaka: Kamaari. Iriitake pinkathariventziriri peyari. Maninkari inaveta, iro kantacha iisaneentane inatzi Pava. Ari okempitari eejatzi, osheki ikisaneentziri kempisantalayetaatsiri, ipaitziri: “Aisaneentane.” Jiroka oshiyakaaventachari vairontsi Satanás: “Kashiyimatantaneri,” “kantakotantaneri,” “Thavetakotantaneri.” Iriitakera kashiyimayetaariri maaroni atziri, irijatzi kyaaryootatsi ipampithashiretakantziro irantayeetero kaariperori.

SHINEYAKAARORI TANTA Arira opaitari ikonovaitzirori tantapatha onkachopathatantyaari, irootake shineyakairori tanta. Iroovaitake aririka inkonovaitero naarentsi kachopathatatsiri, ari onkachopathatanake eejatzi iroori. Tera oshinetaantziro judío-payeeni irovayeetyaaro shineyatsiri tanta aririka iroimoshirenkero kitaite Anankoryaantsi, tema ipampithashiretakotatziiro ishiyantaaari pairani ivaisatziite Egipto-ki. Thaankira jomishitovaitakeri, te onkantanake inkonovanakero itantane kachopathari. Oshekira joshiyakaaventaitzirori iroka shineyakairori tanta. Tema ikantaitzi: kaariperori onatzi aririka onkachopathate

tantapatha. Irojatzí ikantakeri Jesús pairani. (Pamenero Mt. 16.6.) Ari ikantakeri Pablo (Pamenero 1 Co. 5.6-8.) Tema kapicheeni onavetya shineyakairori kachopathari, kantatsira oshineyakairo maaroni ikonovaitakerori. Ari okempitzitari eejatzi kaariperori. Intzimerika aaroni atziri kaariperotapiintantsineri, aritakera irimatakaakeri pashinepayeeni. Iro kantamaitacha, ikantake eejatzi pairani Jesús: Aririka impinkathariventantai Pava, ikempitaro shineyakairori tanta. (Pamenero Mt. 13.33.) (Pamenero Tantaponka, eejatzi Anankoryaantsi.)

SION Otzishi onatzi ipaitaitziri Sion, iro saikatsiri janta nampitsiki Jerusalén. Arira osaikitari tasorentsipanko janta Jerusalén-ki. Ari inampitayetarori eejatzi ijevaritepayeeni judío. Irootakera ikantantayeetari: “Inampira onatzi Pava iroka Sion.” Ikempitakaantayeetziro eejatzi Sion, inkite onatzi. Tema iñaanekira Pava, iriñaaventayeetero aaroni nampitsi saikatsiri inkiteki, paitachari “Sion,” paitachari eejatzi “Jerusalén”

SODOMA IPOÑA GOMORRA Nampitsi onavetaiyani eeniroranki isaikaveta Abraham-ni. Irootake japerotakeri pairani Pava, ikantakaantakero atziriite nampiyevetantarori janta, ikaariperovaitaiyakeni. (Pamenero Lot.)

TANTAPONKA Ari opaitari kitaite joimoshirenkiri Judío-payeeni, 7 kitaite okaratzi joimoshirenka. Ari ipampithashiretakotziriri ivaisatziite jovayetakero pairani itantane kaari shineyatsine. Tema iyatzimarekiini jovetsikaponkayetziro, irishiyapithatayeeriri Egipto-satzi. Ari ikantziro jovayetaro. (Pamenero Anankoryaantsi, eejatzi Shineyakairori tanta.)

TASORENTSINKANTSI Iri ipaitaitziri eejatzi “Itasorenka Pava.” Ishire inatziira Pava, te inkaamanete. Iri nampishiretantariri aventayetaariri Jesucristo, ikinkishiretakaanta kameetha, jantakaantziro kameethayetatsiri.

TASORENTSIPANKO Ari opaitari pankotsi iñaañaatapiintzi judío-payeeni, ari ipometapiintziniri Pava ipirapayeeni. Irootakera irovetsikakaantane pinkathari Salomón, itomira pinkathari David-ni. Ari osaikavetari inampiki judío-payeeni paitachari Jerusalén. Antaro okanta jotantotaitziro. Iroka jotantotaitakero, irojatzira ipaitayeetzitari tasorentsipanko. Ari ipimantayeetziri piratsi ipometayeetziniriri Pava. Iro kantacha pairani tekera intzime Jesús, ipokake Babilonia-satzi jovayiritakeri Judío-payeeni, ari iporokaitakerori tasorentsipanko. Jaayeetanakeri judío-payeeni inampiki Babilonia-satzi. Ikanta ipiyeeyani pairani judío-payeeni jaantaveetakariri, ari jovetsikaveetari pashine, eejatzi iporokaitakero. Ikanta avisake osheki osarentsi, ari jovetsikaveta pashine, iriitakera Herodes ovetsikakaantavetaarori, iro iñaapaakeri pairani Jesús ipokantapaintari kipatsiki. Ikanta Roma-satzi eejatzi japiitairo iporokakaantairo pairani, ari aperotari, te iriñeetairo irojatzí iroñaaka.

TASORENTSITHAANTE Pairani, ishiyantayetaari Israel-mirinkaite Egiptoki, ijevatantakariri Moisés-ni, aripaitera ikantakeriri Pava irovetsike aaroni tasorentsithaante, arira iñaapinkathatapiintairiri Pava janta, ari impometayeteneriri ipira. Manthakintsimaira jovetsikayetantakariri, itsipataakeri meshinantsi, jovavikotayetakeri. Tera iriñeero Israel-mirinkaite tsika inampitaiyaaro, ikekenavaitayetzi tsikarikapayeeni, te ontzimayete ipankoperori, intaani ipankoshetavaitaiyani. Ari okempitzitari eejatzi itasorentsithaantete, kantatsi incheepookiryero, onkantya iraantyaarori tsikarika ikenayetzi. Aririka iriñaake tsika onimotziri irisaikapai, ari irovatzikapairori eejatzi itasorentsithaantete. Iro kantacha, inthomoirasorentsithaanteki, ari otzimiri ipaitayeetziri “Tasorentsiperosaante.” Tera inkyaapiintayeete janta, intaani ikyaamatsitzi Omperatasorentsijanori.

TOMESHITAANTAANSI Irootake jametayetari judío itotapiintziro opatzimeshina ishramparitantari. Tzimatsi oshiyakaaventachari ikantaiyini judío, irooperori onatzi. Tema aririka intomeshitaaniyetya, ari jiyotayeetziri omapero jashiyetaari Pava. (Pamenero antzimotavakaantsi.)

TSIKA IKANTA PAVA IPINKATHARIVENTANTAI (Pamenero Impinkathariventantai Pava)

TZIVI Osheki iñaaventaitziro tzivi iñaanekira Pava, iri kempisantzinkari joshiyakaaventaitzi tzivi. Tema iro tzivi poshinitakairori ovaritentsi inkatyokantaityaaro. Ari okempitari eejatzi joshiyakotaro tzivi kempisantzinkaripayeeni, iriitake poshinitakairo nampitsi tsika isaikayetzira atziripayeeni, iro iñaaposhinitantarori Pava. Ipoña ikantaitzi eejatzi: Ari onkantake tzivipane inkonovaitero tsikarika ompaitayetyaari, kipatsipane. Tzimatsira pairani konovavaitakerori tzivipane, iramatavitantyaariri amanantayetzirori, tema ikovajaantavetatya iraantaperotyaaromi kireeki. Temaita aritzi inkatyokantayeetaiyaaro, tema te apantanaiyaaro kipatsipanetanake. Eerora okantai eejatzi iriyoshiitayeetairo tzivipane ikonovaitakeri.

UVA Pankirentsi onatzi ipaitaitziri “uva,” ari okempivetaro okithoki shevantoki. Iro kantacha te ontzime ovaato oshivithatatzi iroori. Osheki ipankiminthaitziro, tema osheki opochatzi okithoki. Iro jimireetari ovaaki aririka inkavithokaataitero, ipaitaitziro “vino.” Kameetha opoitantzi. Kantatsira ovanontyaaro osamani, eero okaariperovaitzi.

VINO (Pamenero Uva)

ZAPATO-RYAANTSI Iro jantapiintakeri pairani aparoni otzikataari, i-zapato-ryiiri omperatariri inkene inkivakiiteri. Irootake iñaaventakeri pairani oviinkaatananeri Juan iñaaventakotziri Jesucristo, ikantakeranki: “Aatsikitake maperotzirori ipinkatharentsitzi, noñaapinkathatzitataikari naaka, te aritaajate inkempitakaantyaana iromperatane onkantya no-zapato-ryaantyaariri.” (Pamenero Mr. 1.7)